

ΑΡΧΕΙΟΝ

ΤΟΥ

ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ

ΚΑΙ

ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΘΡΑΚΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΤΟΜΟΣ ΙΒ΄.

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ 1939

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ "ΠΟΛΥΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗΣ,"
1945—46

ΙΔΡΥΤΗΣ--ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ--ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ
ΠΟΛΥΔΩΡΟΣ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΝΑΥΤ. ΔΟΚΙΜΩΝ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1934—35

ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ ΕΤΟΣ

Ἐλπίζαμε πὸς μὲ τὴ λήξη τοῦ πολέμου τὸ ἔργο τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ **Ἀρχείου Θράκης** θάποκτοῦσε εὐκολίες περισσότερες παρὰ στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου. Δυστυχῶς οἱ δυσκολίες πολλαπλασιάζονται. Πρώτη δυσκολία εἶναι ἡ παντελῆς ἔλλειψη χαρτιοῦ. Ἡ μαύρη ἀγορὰ ἔχει πολὺ χαρτί, ἀλλὰ τὸ **Ἀρχεῖον Θάρκης** δὲν ἔχει ταμεῖον ἀνάλογο. Δεύτερη τὰ ἐργατικά, πὸς τόσο αὐξήθηκαν καὶ ἡ ἀστάθεια τῆς δραχμῆς τάκαμε νὰ αὐξάνωνται μέρα μὲ τὴν ἡμέρα ἀκόμα περισσότερο, καὶ τόσο ἐκνευρίζει ὄλους, πὸς θάλεγε κανεὶς νὰ παύσει τὴν ἐργασία, ὅσο κι' ἂν εἶναι χρήσιμη ἐθνικά.

Ὅμως δὲ θὰ παύσουμε μέχρι τέλους τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς μας ἀντοχῆς. Θὰ δουλέψουμε μὲ τὸ δίσκο τῆς ἐπατείας ἀκόμα καὶ γιὰ τὸν δωδέκατο τόμο. Θὰ τὸν τυπώσουμε σὲ χαρτὶ παρακατεινόν, μὲ δυσχέρειες οικονομικῆς ἀνυπέρβλητες, ἀλλὰ θὰ τὸν τυπώσουμε. Κι' αὐτὸ τὸν πρόλογο δὲ θὰ τὸν προτάσαμε ἂν δὲν εἶταν ἀνάγκη γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ ἔργου μας. Πρέπει οἱ μεταγενέστεροι νὰ γνωρίζουν ὅτι τὸ ἔργο μᾶς ἐστοίχισε τὴ ζωὴ ὅλη.

Ἡ ἐπεξεργασία τοῦ ὑλικοῦ, ἡ εὕρεση τῶν ὑλικῶν μέσων καὶ τοῦ χαρτιοῦ, ἡ ἐκτύπωση τῶν 22 τυπογραφικῶν κάθε χρόνον, εἶναι δουλειὰ μεγάλη μὲ τέτοιους ἀνώμαλους καιρούς. Πρέπει νὰ μάθουν οἱ μεταγενέστεροι πὸς κανεὶς δὲν συγκινιέται μὲ τέτοια ἔργα. Εἶναι δοσμένοι ὄλοι στὴν ὕλη καὶ τὶς ἀπολαύσεις. Καμμιά πνευματικὴ δουλειὰ δὲν ἔχει πέραση. Ὁ Κοραῆς μιὰ φορὰ ζητιάνευε λεφτὰ γιὰ νὰ τυπῶναι τὰ ἔργα του, πὸς αὐτὰ διεφώτιζε τὴν κοινὴ γνώμη τῶν λαῶν καὶ τὴ γνώμη τῶν συμπατριωτῶν του, καὶ οἱ πλούσιοι τοῦδιναν λεφτὰ. Καὶ τότε τὸ Ἔθνος εἶταν σὲ δύσκολες ὥρες μὰ οἱ Ἕλληνες δουλεύοντας σὲ μεγάλα κέντρα, φλογισμένοι ἀπὸ πατριωτισμὸ καὶ πίστη στὴν ἐθνικὴ μας ἀποκατάσταση, πλήρωναν μὲ τὸν ἰδρωτὰ τους τὰ ἔξοδα τῆς μεγάλης προσπάθειας τοῦ μεγάλου Κοραῆ. Τώρα τὰ ἐθνικὰ ἔργα δὲ βρίσκουν ἔλεος. Χτυποῦμε—

καί εἶναι κι' ἄλλοι σάν καί μένα—πότες πλούσιες πολυτάλαντων Ἑλλήνων, μὰ πληρωνόμαστε μὲ τὴν περιφρόνηση καὶ τὴ σιωπὴ. Ἄλλὰ καὶ τὸ κράτος φέρεται χειρότερα. Τίποτε δὲν προσφέρει καὶ δὲν συγκινιέται στὶς ἐκκλήσεις μας. Αὐτὰ ἄς τὰ ξέρουν οἱ μεταγενέστεροι. Κι' ἂν τὸ ἔργο μας θὰ κατέχει, ὅπως εἶμαι βέβαιος, θέση ἀξιόλογη στὶς ἱστορικὲς καὶ λαογραφικὲς ἔρευνες, ἄς ἐκτιμήσουν τὴ θυσία αὐτὴ, ποὺ μᾶς στοιχίζει τὴ ζωὴ.

Ἡ **Θράκη** εἶναι τώρα ἀπὸ Ἑλληνικῆς ἀπόψεως ἀρκετὰ ἱστορημένη καὶ λαογραφημένη. Λέν εἶναι ὅπως πρὸ εἴκοσι χρόνια. Οἱ Βούργαροι τὸχουν κάμει πρὸ πολλοῦ αὐτό, σύμφωνα μὲ τὸ πολιτικὸ τους συμφέρον. Τώρα χρειάζεται ὁ ἱστορικὸς καὶ ὁ λαογράφος καὶ ἡ ἐπιστῆμη ποὺ θὰ καρπωθοῦν τὸ ἀπέραντο ὕλικὸ γιὰ νὰ γράψουν ἐργασίες ἀνάλογες μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τῆς χώρας αὐτῆς ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ λαογραφικῆς ἀπόψεως. Δὲ γνωρίζω ἂν θὰ μπορέσω νὰ συνεχίσω τὸ ἔργο μου, ἀλλὰ παραδίνοντας τοὺς δώδεκα τόμους τοῦ **Ἀρχείου** στὶς μέλλουσες γενεές, ἐκφράζω τὴν εὐτυχία μου ὅτι καὶ γὼ συνεισέφερα στὸ θεμέλιωμα τῆς Θρακικῆς ἔρευνας, ποὺ ὡς τώρα εἴταν ἀνάξια λόγου.

Ἡ **Θράκη** ἀπὸ Ἑλληνικῆς ἀπόψεως ὑπάρχει περιλαμπρὴ μέσα στοὺς τόμους τοῦ **Ἀρχείου Θράκης**. Ἄς τὴν ἀναδείξουν οἱ νεώτεροι λαμπρότερη καὶ φωτεινότερη. Καὶ ἐκτυπώνοντας τὸν τόμο τοῦτο μὲ τὶς ἀνείπωτες δυσκολίες ποὺ ἐμφανίζονται, δίνουμε τὸ λόγο μας πὼς θὰ συνεχίσουμε τὸ ἔργο μέχρι τέλους ἂν βελτιωθοῦν οἱ ὄροι — γιὰ τὸ ὕλικὸ μας εἶναι πλουσιώτατο — ὡς ποὺ θὰ ἐπιτευχθῆ ὁ ἀρχικὸς μας σκοπός, δηλαδὴ ἡ τέλεια περισυλλογὴ τοῦ ὑπάρχοντος ἱστορικοῦ, λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ ὕλικου, ποὺ θ' ἀποτελέσει τὴ βάση τῆς συγγραφῆς μιᾶς πολύτομης ἱστορίας τοῦ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῆς ἐξελληνίσεως καὶ ἀφομοιώσεως τῆς Θράκης ἕως σήμερα.

Η ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ
ΔΕΚΑΤΟΝ ΟΓΔΟΟΝ ΑΙΩΝΑ *)

§ 1) Ἀρχομένου τούτου τοῦ αἰῶνος, ἦτοι φθίνοντος Μαΐου τοῦ ἔτους 1707 διήλθε τῆς Φιλιππουπόλεως ὁ Γάλλος ἰατρός Paul Lucas. Παρατιθέμεθα ἐνταῦθα τὰ κυριώτερα τῶν ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῆς πόλεως γεγραμμένων ¹⁾. «Ἐκεῖθεν (ἐκ τῆς κόμης Βαβὰ) ἐπορεύθημεν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν (Philippopolis), ὅπου ἐφθάσαμεν περὶ τὴν τρίτην μ.μ. ὥραν (τῆς 27 Μαΐου). Κατελύσαμεν πάντες ἐν τῷ αὐτῷ μέρει ὡς συνήθως, ἀλλὰ διασπαρείσης ἀμέσως τῆς φήμης ὅτι ἤμην ἰατρός προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Μουφτῆ (ἱεροδικαστοῦ), καὶ τοῦ Βέυ (τοῦ διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας πιθανῶς τοῦ ναζίου). Ἐπεσκεψάμην αὐτούς· ἀμφοτέρω ἐξήτησαν παρ' ἐμοῦ φάρμακα διὰ τοὺς ἀσθενεῖς των, ἅπερ δοθέντα ἐνήργησαν αὐθαρεῖ θαυμασίως, ἰδίως ἡ ἐμετικὴ τρούξ, ἧς τὰ ποτελέσματα ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ πόλει ὡς ἐν ταύτῃ ἐξεδηλώθησαν τοσοῦτον δραστήρια. Οὕτως ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἐξελήφθη ὡς ὁ μέγιστος τοῦ κόσμου ἰατρός. Τῇ 30ῃ τοῦ μηνὸς περιεπάτησα περὶ τὴν Φιλιππούπολιν. Ἡ πόλις, στερεῖται τειχῶν, ἀλλ' εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τριῶν μικρῶν ὄρεων (= λόφων), πλησίον σχεδὸν ἀλλήλοις καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς κειμένων ²⁾. Ὡς φαίνεται ἐπὶ τῶν κορυφῶν τούτων ἦσαν ἄλλοτε τὰ ὄχυράματα αὐτῆς. Πρὸς δυσμὰς ὄρει ἡ Μαρίσα (Marise), ἧτις περιβρέχει τὰ κράσπεδα τῆς πόλεως. Ὁ ποταμὸς ἔχει πάντοτε πλοῖα, δι' ὧν κομίζονται τὰ πλεῖστα τῶν πρὸς ζωῶν ἀναγκαίων. Πέραν τοῦ ποταμοῦ ὑπάρχει ἱκανῶς μέγα προάστειον, ὅπερ συνδέεται μετὰ τῆς πόλεως δι' ὠραίας ξυλίνης γεφύρας. Ἐν τῇ πόλει ὑπάρχουσι περὶ τὰς ἑκατὸν εἴκοσι οἰκίας Ἰουδαίων. Ἐν γένει ὅμως οἱ ἄστοι αὐτῆς εἶναι σχεδὸν ἅπαντες χριστιανοί ³⁾. Ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ περὶ τὰς ἑξ ἐκκλησίας καὶ εἶναι αὕτη ἡ μόνη τῆς Τουρκίας πόλις, ἐν ἧ εἶδον κώδωνα ση-

*) Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτον ἱστορίαν τῆς Φιλιππουπόλεως κατὰ ἰδιόγραφον παραχώρησιν τοῦ ἰδίου.

§ 1) Voyage du sieur Paul Lucas, fait par ordre du Roy dans la Grèce, l'Asie mineure, la Macédoine, et l'Afrique, Paris, 1712 τ. I, σελ. 188 καὶ ἐξῆς.

2) Εἶναι οἱ λόφοι Κρηνίς, ὁ τοῦ Ὁρολογίου καὶ οἱ τρεῖς τῆς ἀκροπόλεως (Μουσαῖος, Σχοινοβατῶν καὶ Εὐμολπιάς) ἐκλαμβανόμενοι ὡς εἰς καὶ ὁ αὐτὸς λόφος, τρικόρυμβος. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ἐπὶ τοῦ αἰῶνος τούτου αἱ βόρεια καὶ δυτικαὶ πλευραὶ τῆς Κρηνίδος καὶ ἅπασαι πλὴν τῆς νοτίας τοῦ Ὁρολογίου ἐκαλύπτοντο ἤδη ὑπὸ οἰκιῶν, Τουρκικῶν ὡς γνωστὸν.

3) Περιέργως κατὰ τὸν συγγραφέα οἱ πολῖται εἶναι σχεδὸν πάντες χριστιανοί, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ πλειονοψηφία αὐτῶν ἦτο Τουρκικὴ. Εἰκάζεται ὅτι ἐσχημάτισε τὴν γνώμην ταύτην ἐκ τῆς ἀγορᾶς, ἣν κατεῖχον οἱ χριστιανοί.

μαίνοντα τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας Τουρκιστί, ἀνηρτημένον ἐπὶ πύργου ἔκτισμέ-
νου ἐπὶ ἑνὸς τῶν προμνημονευθέντων λόφων.»

Εἶτα ἀκολουθεῖ ἡ περιγραφὴ θεραπείας εὐγενοῦς Ἑλληνίδος παρ-
θένου, ἐν ἣ ἀξιοσημείωτος ἡ οἰκογενειακὴ φιλοστοργία καὶ τὸ ἀκμαῖον θρη-
σκευτικὸν συναίσθημα παρὰ τοῖς Ἑλλησι Φιλιππουπολίταις.

«Ἐπειδὴ ἐθεωρούμην ἱκανὸς ἰατρός, προσῆλθον δύο Ἕλληνες, οἵτι-
νες μὲ καθικέτευσαν νὰ ἴδω τὴν ἀδελφήν των κινδυνεύουσαν νὰποθάνῃ. Ἀπο-
φασίσας ὅμως νὰναχωρήσω ἐδήλωσα αὐτοῖς ὅτι τοῦτο ἦτο ἀδύνατον, διότι
ἔπρεπε νὰ ἐξακολουθήσω τὸ ταξιδιόν μου. Αὕτη ἡ ἀπάντησις ἐδιπλα-
σίασε τὰς ἐπιμόνους παρακλήσεις αὐτῶν. Τοσοῦτον μὲ καθικέτευσαν καὶ
μετὰ τοιοῦτου καλοῦ τρόπου, ὥστε δὲν ἠδυνήθην νὰρνηθῶ καὶ μετέ-
βην μάλιστα μετ' αὐτῶν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἀσθενοῦς. Αὕτη ἦτο κατα-
κεκλιμένη ἐπὶ στρώματος, τ. ἔ. ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου καὶ ἐν κατα-
στάσει ἱκανῇ νὰ ἐξεγείρῃ τὸν οἶκτον. Ἕλληγν ἱερεὺς παρευρίσκατο ἐν τῇ
οἰκίᾳ, ὅπως συμβουλεύσῃ τὴν μελλοθάνατον νὰπέλθῃ εἰς τὸν ἄλλον κό-
σμον ὡς καλὴ χριστιανή, ἠτοιμάζον δ' ἤδη τὰ πρὸς ταφήν ἀναγκαῖα. Ἴδὼν
ταύτην ἐν τοιαύτῃ καταστάσει συνεκινήθην τοσοῦτον, ὥστε δὲν ἠδυνήθην νὰ
ἐγκαταλίπω αὐτήν. Παρὰ τὴν ἰσχνότητα, καὶ τὴν ὠχρότητα, συντροφίους
ἀείποτε ἰσχυρᾶς νόσου, ἡ παρθένος ἐξέφαινε ἐν τοῖς χαρακτηριστικοῖς το-
σοῦτον καταπληκτικὸν κάλλος, ὥστε καὶ ἡ μάλιστα ἀτεγκτος ψυχὴ θὰ κατε-
θέλγετο. Ὅθεν οὐδαμῶς δύναται τις νὰ μ' ἐλέγξῃ ἐπὶ ἀναισθησίᾳ, τῇ το-
σοῦτον συνήθει τοῖς Ἀσκληπιάδαϊς. Ἐν τούτοις ἐνήργησα μεθ' ὅλης τῆς σο-
βαρότητος· ἐπλησίασα τὴν ἀσθενῆ καὶ σφυγμομετρήσας αὐτὴν ἐζήτησα πλη-
ροφονίας περὶ τοῦ παρελθόντος της· πεισθεὶς δὲ ὅτι ὑπάρχει ἀκόμη φάρμα-
κον κατὰ τῆς νόσου ἀνέλαβον τὴν θεραπείαν της. Ἔμαθον ὅτι ἡ νοσοῦσα
δὲν ἐκοιμήθη πλείονας τῶν δεκαπέντε ἡμερῶν. Εἶπον εἰς τὴν ἀπέλιδα μη-
τέρα της, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἠσυχάσῃ, διότι, εἰ καὶ ὁ κίνδυνος ἦτο ἄληθῶς μέ-
γιστος, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ θὰ ἠδυνάμην ν' ἀποσοβήσω αὐτόν· πρὸς τοῦτο
θὰ ἔδιδον τῇ νοσοῦσῃ φάρμακον, ὅπερ πρᾶννον τοὺς χυμοὺς καὶ παρέχον
ἠσυχίαν αὐτῇ ἔμελλε ν' ἀποκαταστήσῃ μέρος τῶν δυνάμεών της, καὶ νὰ μοὶ
ἐπιτρέψῃ, ὅπως ἀκολούθως ἐργασθῶ εὐκολώτερον πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς...».
Πράγματι δὲ ὁ ἰατρός διὰ τῆς συστηματικῆς του θεραπείας, ἀπέδωκε τὴν
ὑγίαν εἰς τὴν νοσοῦσαν βαρέως νεάνιδα, ἣτις ἐξέπληξε τὸν σωτήρᾳ της διὰ
τοῦ θαυμασίου κάλλους καὶ εὐχαρίστησεν αὐτῷ θερμῶς διὰ τοὺς κόπους του,
δεχθέντι μόνον ὀλίγα χορήματα ἐκ τῶν πολλῶν, ἅπερ προσέφερον αὐτῷ οἱ
ἀδελφοὶ τῆς νεάνιδος. Ἐκ τῆς Φιλιππουπόλεως ὁ Lucas μετέβη εἰς τὸν Στε-
νίμαχον ὀδηγούμενος ἕξ εὐγνώμοσύνης ὑπὸ τοῦ ἐτέρου τῶν ἀδελφῶν τῆς
νεάνιδος. Ἐν Φιλιππουπόλει ὁ Lucas ἀντέγραψε τρεῖς ἀρχαίας Ἑλληνικὰς
ἐπιγραφὰς ἑλλιπῶς καὶ κακῶς, ὡς καταχωρίζει ἐν τῷ τέλει τοῦ ὀδοιπορικῶ

τοῦ ὑπ' ἀριθ. 43⁴⁾ 44⁵⁾ καὶ 45⁶⁾ αἵτινες καὶ μετὰ ἕνα αἰῶνα ἦσαν ἐντετοιχισμένοι, αἱ μὲν πρῶται εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ βράχου ναὸν τῆς Ζωοδόχου πηγῆς, ἡ δὲ τρίτη εἰς τὸν ἐπὶ τῆς Εὐμολπιάδος τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου κατὰ τὸν Κ. Οἰκονόμου. Συγχύζει ὁμως καὶ οὗτος τὴν πόλιν πρὸς τοὺς Φιλίππους τῆς Μακεδονίας, περὶ δὲ τοῦ ποταμοῦ προσθέτει ὅτι εἶναι ὁ περίφημος παρὰ τοῖς ποιηταῖς Ἔβρος.

§ 2) Ἐν ἔτει 1718 ἡ Φιλιπούπολις ἐμαστίσθη ὑπὸ πανώλους δεινῶς καὶ ἀπεκλείσθη ἀπὸ πάσης ἐπικοινωνίας πρὸς ἐντοπισμὸν τῆς νόσου· ὅθεν καὶ ἡ Αὐστριακὴ αὐτοκρατορικὴ πρεσβεία μετὰ τῆς πολυπληθοῦς ἀκολουθίας της, ἣτις μεταβαίνουσα ἀπὸ τοῦ Βελιγραδίου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τῆς γνωστῆς ἡμῖν στρατιωτικῆς ὁδοῦ τῆς διερχομένης παρὰ τῇ Φιλιππουπόλει, ¹⁾ δὲν εἰσῆλθεν εἰς αὐτήν. Περὶ τούτου ἀνακοινοῖ ἡμῖν ὁ Gerardus Cornelius Drieschius γράφων τάδε: «Τῇ 9ῃ Ἰουλίου τοῦ 1718 ἡ πρεσβεία διῆλθεν ἔξω τῆς Φιλιππουπόλεως, διότι τὴν πόλιν ἐλυμαίνετο ἡ πανώλης. Κατὰ τὴν παρὰ τῷ νεκροταφείῳ ²⁾ διάβασιν αὐτῆς τοσοῦτοι τὸ πλῆθος πρόσφατοι τάφοι ἐφαίνοντο, ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία κατελείπετο περὶ τῆς ἰσχυρᾶς καὶ ἐπικινδύνου ἐπιδημίας, ἣτις ἔσπειρεν τὸν θάνατον, ὅσον δὲν ἠδύνατό τις νὰ φαντασθῇ. Ὅθεν ἀπηγορεύθη νὰ εἰσέλθῃ τις ἐκ τῆς συνοδείας ἡμῶν εἰς τὴν πόλιν ἢ νὰ λάβῃ τι ἐξ αὐτῆς. Ὁ εἰθισμένος διὰ τηλεβόλων χαιρετισμὸς τῆς συνοδείας δὲν ἐγένετο ἐνταῦθα ἐλλείψει πυροβολικοῦ. Μόνον ἡ στρατιωτικὴ τῆς πόλεως φρουρὰ ἐξῆλθε πρὸς προὔπαντησιν τῆς πρεσβείας καὶ συνώδευσεν αὐτὴν μακρόθεν μέχρις ἀποστάσεώς τινος. Ἄπασα ἡ περὶ τὴν πόλιν πεδιάς ἦτο κατεσπαρμένη δι' ὄρυζης καὶ πρὸς ἄρδευσιν τῶν ὀρυζῶνων ἦτο συνηθροισμένον ὕδωρ πολλαχοῦ ἐν ἑσκαμμένοις χάνδαξι

4) Ἴδε τὴν ἐπιγραφὴν ἀνωτέρω αὐτόθι, κεφ. VII § 3, δ. Ἀναθηματικὴ Φιλίσκου Κλαυδίου Ἐρμωδῶρου.

5) Ἡ ἐπιγραφὴ κεκομμένη, ἔχει: [Ἄγαθῆ] τύχη [Ἡγεμονεύοντος Μ(άρχου) Ποντίου] τοῦ ὑπατικοῦ τὸν [ἑαυτῆς εὐεργέτην καὶ πάτριον]α φυλῆ Κενδρυσεῖς. Ἴδε, *Muzt. Ἀποστολίδου* Συλλ. ἐπιγρ. Φιλ)πόλεως ἀρ. 28, ἐνθ. ἀνωτ' Ἀπὸ τοῦ 161—169.

6) «[Ἄγαθῆ Τύχη. Ἐκδι]κο[ύντος] Ἀλφίου [Πο]σειδωνίου Ἄκτιος Μαξίμου τοὺς [Π]λυντήρας κατεσ[εύασεν] σὺν τοῖς ὑποθέ[μασι]ν ἐκ τῶν ἰδίων φυλῆ. Ἀρτεμεισιάδι ἀντι [τῆς πολιτείας ἐπι]μελητεύοντος Φλαουσίου Εὐδαίμο[νος] τοῦ καὶ Φλαυιανού». Αὐτόθι, ἀρ. 15. Ἀπὸ τῶν αὐτῶν χρόνων.

§ 2 1) Ἴδε κεφ. I § 1.

2) Τὸ ἀνατολικῶς τῆς πόλεως κείμενον ἀπέραντον Μωαμεθανικὸν νεκροταφεῖον ἐν τῇ πεδιάδι, ὅπερ ἀρχόμενον ἀπὸ τῶν ὄχθων σχεδὸν τοῦ Ἐβρου ἐξετείνετο πρὸς νότον μέχρι τῆς εἰς Κων)πολιν ἀγούσης ὁδοῦ. Σήμερον τούτου περιορισθέντος ἐν ἐλαχίστῳ χώρῳ ἐφυτεύθη μέρος καὶ ἀπετέλεσε κήπον παρὰ τῷ ποταμῷ μέρος δὲ οἰκοδομεῖται γενομένου ὀλοκλήρου συνοικισμοῦ, δίκην προαστείου, τὸ δὲ πρὸς νότον πρὸ πολλοῦ ἤδη περιελήφθη ἐν τῷ σχεδιαγράμματι τῆς πόλεως καὶ ἐκτίσθη πληρωθὲν δι' οἰκιῶν.

καὶ ἐν ἔλεσι. Τὸ ἐσπαρμένον τῆς ὀρυζῆς ἐν ταύτῃ τῇ πεδιάδι ἠδύνατο οὐ μόνον ἀπασαν τὴν Τουρκίαν νὰ διαθρέψῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ περισσεύσῃ³⁾).

Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ τῇ ὑποκινήσει τῆς Ρωσσίας γενομένη τῷ 1769 ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ ἀποτυχούσα ἕνεκα τῆς μὴ ἐπαρκοῦς τῶν Ρώσων βοήθειας ἐξήγειρε τὸ μῖσος τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὡς συμπραττόντων τοῖς Ρώσοις κατ' αὐτῶν καὶ ἐπῆνευγεν ἀπερίγραπτα δεινὰ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν γένος. Τότε καὶ οἱ Φιλιππουπολιταὶ Ἕλληνες, καίπερ οὐδαμῶς ἀναμειχθέντες εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν ἐκμανέντων Μωαμεθανῶν. Συνελήφθησαν οἱ πρόκριτοι αὐτῶν ὡς ἔνοχοι, ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ἐροαβδίσθησαν, τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν διηρπάγησαν καὶ αἱ οἰκίαι ἐπυροπολήθησαν καὶ τινες τῶν πολιτῶν ἐφονεύθησαν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς τρομοκρατίας διαρκεσάσης ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας⁴⁾).

Μετ' ὀλίγον ὅμως χρόνον ὁ ἰχριστιανικὸς τῆς πόλεως πληθυσμὸς ἤρξατο πάλιν ἀναλαμβάνων καὶ αὐξανόμενος διὰ τοῦ ἀδιαλείπτου εἰς αὐτὴν ἐποικισμοῦ ἕνεκα τῆς ἐμπορίας ἐκ διαφόρων Ἑλληνικῶν καθαρῶς πόλεων καὶ δὴ ἐκ τῆς Μοσχοπόλεως μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς καὶ ἐκ τῆς Ἡπείρου, πρὸς δὲ καὶ ἐκ τοῦ παρακειμένου Στενιμάχου. Τότε ἤρξαντο ἐγκαθιστάμεναι καὶ Βουλγαρικαὶ οἰκογένειαι ἐμπόρων μὲν ἐκ τῶν πρὸς βορρᾶν παρὰ τῷ Αἴμῳ κειμένων κωμοπόλεων Κοπρίβιτσιτσα (τουρκιστὶ Ἀβραάδαλα) καὶ Καρλόβου, γεωργῶν δὲ ἐκ τῶν πέριξ κωμῶν, μετακομιζομένων ὑπὸ τῶν Τούρκων μεγαλοκτηματιῶν βείδων πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἐν τῇ πεδιάδι ἀπεράντων γαιῶν των. Τῶν Βουλγάρων τούτων οἱ μὲν πρῶτοι ἐγκαθίσταντο ἐν αὐτῇ τῇ πόλει παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ ἐξηλληνίζοντο, οἱ δὲ δεῦτεροι ἐν τοῖς προαστείοις αὐτῆς Μαρασίῳ καὶ Πέραν (Καρσί—ἀκᾶ). Οὕτω φθίνοντος τοῦ αἰῶνος τούτου οἱ ἰχριστιανοὶ τῆς πόλεως κάτοικοι ἐξισώθησαν κατ' ἀριθμὸν πρὸς τοὺς Τούρκους, οἵτινες, ὡς φαίνεται, εἶχον ἐλαττωθῆ πολὺ ἐκ τῶν διηνεκῶν πολέμων καὶ τῶν ἐπιδημιῶν.

Ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς Saviour Luzignan διελθὼν τῆς Φιλιππουπόλεως ἐν ἔτει 1786 περιγράφει αὐτὴν ὧδε: «Τῇ 17ῃ Ἰουλίου ἐφθάσαμεν εἰς ταύτην τὴν πόλιν, ἥτις λίαν εὐάρεστον θέσιν κατέχει. Νομίζει τις ὅτι ἡ φύσις, ὅπως δείξῃ τὴν δυνάμιν τῆς, συνεσώρευσεν ἐνταῦθα πάντας τοὺς βράχους ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ τῆς πεδιάδος μέρους, διότι ἀπὸ τῶν προμνημονευθέντων ὀρέων (Ροδόπης) μέχρις αὐτῆς οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον λίθων ἢ βράχων ἔχνος παρετηρήσαμεν». Ἡ πόλις εἶχε κατ' αὐτὸν 26,000 οἰκίας⁵⁾,

3) G. Cornel. Drieschii, historia magnae legationis Caesariae quam... suscepit... Damianus Hugo Virmonditius, Viennae, 1721.

4) Κ. Κούμα, Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, Βιέννη τόμ. X, σελ. 384, ἔτ. 1831.—Ἴδε § 4.

5) Ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκιῶν προφανῶς εἶναι λίαν ἐξωγακόμενος. Ἐὰν δ' ὑπο-

ῶν αἱ 12.500 Ἑλλήνων αἱ δὲ λοιπαὶ Τούρκων καὶ Ἀρμενίων. Οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ἀρμένιοι ἔζων ἐν τοῖς προαστείοις *). Ναοὶ ὑπῆρχον πέντε ἢ ἕξ, πάντες Ἑλληνικοί. Πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως ὑπῆρχε δασύλλιον *), ἐν ᾧ περιεπάτουσαν οἱ Φιλιππουπολίται. Ἡ ἐμπορία ἦν καὶ εὐωνία μεγάλη ἐπεκράτει. Ἡ περὶ τὴν πόλιν πεδιάς ἦτο κατάφυτος ἕξ ἀγρῶν καὶ λειμώνων. Τὰ δ' ἐν αὐτῇ διεσπαρμένα χώματα, ὅμοια πρὸς κεφαλὰς ζακχάρεως, ἐλέγετο ὅτι ἐχόσθησαν τῇ διαταγῇ διαφόρων βεζυρῶν, ὅπως στηθῆ ἔπ' αὐτῶν ἡ τοῦ Προφήτου σημαία *). Ὡσαύτως καὶ ὁ ὁδοιπόρος Γάλλος κόμης Ferrières Sauveboef διελθὼν διὰ τῆς Φιλιππουπόλεως τῷ 1788 εὔρεν ἐν τῇ πόλει ἱκανὸν Ἑλληνικὸν καὶ Βουλγαρικὸν πληθυσμὸν, ἀσχολούμενον περὶ τὴν ἐμπορίαν καὶ ἐξάγοντα εἰς τὴν Αὐστρίαν ἰδίως μέταξαν, ἕρια καὶ βάμβακα *).

§ 3) Μετακομίζοντες οἱ Φιλιππουπολίται τὰ ἐμπορεύματά των εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀνατολήν, ἰδίως οἱ καραμπατζήδες *), ἔμποροι ἀμπάδων (=μαλλίνων ὑφασμάτων, ἐνδυμάτων ἐτοιμῶν ἕξ αὐτῶν, γαϊτανίων κλπ.) ἀντοπροσώπως πρὸς ἀσφάλειαν ἐγνώρισαν ξένας χώρας πολλὰς, ὅθεν ἤρξαντο καὶ ἀθρόοι νὰ μεταναστεύωσι καταλείποντες τὴν γενέτειραν εἴτε πρὸς καιρὸν εἴτε διὰ παντός. Τὸ προκαλοῦν δὲ τὰς μεταναστεύσεις ταύτας αἴτιον ἀπὸ τοῦ τελευταίου ἡμίσεος τοῦ αἰῶνος τούτου δὲν ἦτο μόνον ἡ χρησιμοθηρία τ. ἔ. ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐμπορίας καὶ ἡ δημιουργία τύχης ἐν ἐδάφει γονιμωτέρῳ πρὸς κέρδη, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς ἐλευθερώτερον βίον τάσις καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ ἀφορητοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ἀπαλλαγὴ. Οὕτω πλὴν τῆς βασιλευούσης, τῆς Σμύρνης, τῆς Συρίας καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐν γένει, ὅπου ἱκανοὶ μετόκησαν καὶ ἴδρυσαν ἐμπορικὰ καταστήματα, τινὲς ἐγκατέστησαν καὶ εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν, τὴν Αὐστρουγγαρίαν καὶ τὴν Ρωσίαν, ὅπου ἠὲδοκίμησαν ὡς ἔμποροι καὶ ἐπιχειρηματῆαι. Τούτων μνημονευτέοι ἐν μὲν τῇ Ὁδησῶ ὁ Γρηγόριος

τεθῆ ὅτι ἐτέθησαν οἰκίαι ἀντὶ κάτοικοι, ὁ ἀριθμὸς τῶν Τούρκων εἶναι λίαν ἡλαττωμένος λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς μετὰ μίαν γενεάν μαρτυρίας τοῦ ἱερέως Κωνσταντίου.

6) Οἱ μνημονευόμενοι Βούλγαροι εἶναι οἱ ἐν τοῖς προαστείοις γεωργοὶ καὶ κηπουροί. Ἀρμένιοι ὅμως οὐδέποτε κατόκησαν ἐν τοῖς προαστείοις. Ὅθεν φαίνεται μοι ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοὺς οἰκοῦντας ἐκτὸς τῆς κυρίας πόλεως καθολικοὺς πλέον, πρῶν Πανλικιάνους, καλεῖ Ἀρμένιους ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν προέλευσιν ἕξ Ἀρμενίας καὶ Συρίας. Οὕτω εἰς τὴν συνοικίαν πρὸς νότον τῆς πόλεως τὰ Πανλικιάνικα, ἐξέλαβεν ὡς προάστειον.

7) Ἡ μεταξὺ τῶν λόφων Νυμφαίου καὶ Κρηνίδος κατάφυτος ἄλλοτε κοιλίς, καλουμένη Σεράϊ, ἐν ἣ ὄντως οἱ Φιλιππουπολίται ἐπὶ τουρκοκρατίας περιεπάτουσαν.

8) A series of Lettres addressed to Sir Willian Fordyce containing a voyage and journey from England to Smyrna etc. Translated the originals into English by the Ardher S. L. (Saviour Lusignan), σελ. 52 καὶ ἑξῆς.

9) Jirecek—Argyrow, Ὁδοιπορικόν, σελ. 145.

§ 3 1) Ἴδε κεφ. XXII, § 7.

Ἰωάννου Μαρασλῆς, πατὴρ τοῦ μεγαλωνύμου καὶ ὁμωνύμου αὐτῷ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου ²⁾, ἐν δὲ τῇ Μόσχα δὲ Ἀντώνιος Παναγιώτου Κομιζόπουλος ὁ φιλικός ³⁾, ἀμφότεροι μέλη τῆς μεγάλης ἐν Φιλιππουπόλει οἰκογενείας τῶν μεγαλεμπόρων καραμπατζήδων Κοϊμιτζόγλου.

Τινὲς τῶν ἀποδημούντων Φιλιππουπολιτῶν ἐπεκτείνοντες τὰς ἐμπορικὰς τῶν ἐπιχειρήσεις μέχρι τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν μετενάστευαν εἰς αὐτὰς οἰκογενειακῶς. Τοῦτο ἤρξατο κυρίως ἀπὸ τοῦ 1760. Κατὰ τὴν ἀναδίφησιν τῶν κυβερνητικῶν ἐν Καλκούττῃ ἀρχείων ὑπὸ τοῦ οἴκου τῶν αὐτόθι μεγαλεμπόρων Ράλλη, καθ' ἃ ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν ὁ ἐν Μουσοῦρῃ πρόην ἀνώτερος ὑπάλληλος αὐτοῦ Φιλιππουπολίτης Κλέων Δ. Ἀργυριάδης, ὁ πρῶτος εἰς Ἰνδίας ἐγκαταστάς Φιλιππουπολίτης ἦτο ὁ Ἀλέξιος Χατζῆ Ἀργυρίου καταπλεύσας περὶ τὸ 1750 εἰς Καλκούτταν μετὰ δεινὴν τρικυμίαν. Οὗτος φέρεται ἐν τοῖς κυβερνητικοῖς ἀρχείοις καὶ ὡς πρῶτος ἰδρυτὴς τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας. «Ὁ Ἕλλην Χ' Ἀργυρίου διερμηνεὺς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως διατελῶν καὶ ὑπηρετῶν ἐπὶ πολεμικοῦ ἀγγλικοῦ πλοίου κατὰ τὴν Ἐρυθρᾶν, τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ τὴν θάλασσαν τῆς Βεγγάλης, ἐδοκιμάσθη μεγάλως ἐκ τρικυμίας καὶ ἐκινδύνευσεν, ἔταξε δέ, ἂν σωθῆ τὸ πλοῖον, νὰ ἰδρῦσῃ ἐκκλησίαν ἐν Καλκούττῃ». Ἕλληνες ὁμοίως προὑπήρχον ἐν Ἰνδίαῖς ἀπὸ τοῦ 15^{ου} αἰῶνος ἐμπορευόμενοι, οἵτινες πρῶτοι ἐσχημάτισαν βαθμὴδὸν ἑταιρείαν, δηλ. κοινότητα Ἑλλήνων πραγματευτῶν τῆς Βεγγαλίας, ἔπηξαν εὐκτιήριον οἶκον καὶ ἐκάλεσαν ἐκ τοῦ Σινᾶ κληρικὸν κατ' ἐπιστολὴν ἀπὸ 7ης Μαρτίου 1933 τοῦ Ἀθαν. Ν. Ἀλεξίου ἀρχιμανδρίτου, ἐφημερίου τῆς ἐν Καλκούττῃ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, πρὸς τὸν μνημονευθέντα Κλέωνα Δ. Ἀργυριάδην. Κατ' ἄλλην δ' ἐπιστολὴν τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ 5 Φεβρουαρίου 1932 ὁ Χατζῆ Ἀργυρίου ἦτο εἰς ἐκ τῶν συνδραμόντων εἰς τὸν ἱερὸν ναόν, πιθανῶς ἐκ τῶν πρωτεργατῶν, οὐχὶ ὅμως ὁ ἰδρυτὴς αὐτοῦ.

Ὁ Ἀλέξιος τοῦ Χατζῆ Ἀργυρίου υἱὸς ἀνηγορεύθη μαΐστρω ἀμπατζῆς ὑπὸ τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ρουφετίου τῶν ἀμπατζήδων τῇ 1 Αὐγ. τοῦ 1733 ⁴⁾. Ἐν ἔτει 1782 οἱ ἐν Καλκούττῃ Φιλιππουπολιταὶ μετὰ τῶν ἄλλοθεν Ἑλλήνων κατ' ἄλλην μαρτυρίαν τοῦ Ἡλία Τανταλίδου συμποσωθέντες εἰς 120 ψυχὰς ἰδρυσαν καὶ ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἣν ὑπήγαγον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὄρους Σινᾶ ἐπισκοπεύοντος αὐτοῦ τοῦ Κυρίλλου. Ἐπισημότετος δὲ τῶν ἀποικησάντων ἦτο ὁ Παναγιώτης Ἀλεξίου Χατζῆ Ἀργυρίου μετακληθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς του, ὅστις ἀνηγορεύθη μαΐστρω ἀμπατζῆς τῇ 19η Αὐγ. 1766 ⁵⁾. Οὗτος «ῥῆκε μεταναστὰς

2) Ἴδε κεφ. XXXVI.

3) Αὐτόθι.

4) Μυρτ. Ἀποστολίδου, Archiw des abadjis à Plovdiv, (1675—1772). Annuaire de la bibliothèque nat. à Plovdiv, ἔτ. 1931, σελ. 30.

5) Αὐτόθι, σελ. 54.

καὶ γυναικός, ἀνὴρ περινοῖα καὶ ἀρετῇ, πρὸ παντῶν σε εὐσεμεῖα τε καὶ φιλογενεῖα διαπρέπων, μέγα τε ὄφελος τοῖς ἐκεῖ πράγμασι γενόμενος καὶ μέγας ἄχρι καὶ νῦν (1852) ὑπὸ τῶν πολλῶν αὐτοῦ κλειζόμενος, οἷονεὶ πρῶτον αὐτὸν τῆς ἀποικίας πατέρα καὶ καθιδρυτὴν ἐπιγινωσκόντων ⁶⁾».

Ἐν τινὶ πρὸς τὰς διοικητικὰς τῆς Καλκούττας ἀρχὰς τῶν Ἑλλήνων αἰτήσῃ δυσδιαγνώστου χρονολογίας, πάντως ὅμως μετὰ τὸ 1780 ἐκ τῶν 68 ὑπογεγραμμένων, ὧν τὰ ὀνοματεπώνυμα ἐν πολλοῖς εἶναι παραμεμορφωμένα ἕνεκα τῆς Ἀγγλικῆς τῶν προφορᾶς, οἱ 23 φέρονται ὡς Φιλιππουπολίται ⁷⁾, ἐν οἷς καὶ οἱ τέσσαρες υἱοὶ τοῦ Παναγιώτου Ἀλεξίου, ὁ Γεώργιος, ὁ Ἀναστάσιος, ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος. Τούτων οἱ δύο πρῶτοι εἶναι ἡμῖν καὶ ἄλλοθεν γνωστοί, διότι πρὸς αὐτοὺς ἀλληλογραφεῖ ὁ ἀπὸ τοῦ 1812 ἐφημέριος τῶν ἐν Δάκα καὶ Νάρινγεντζίω παροικούντων Ἑλλήνων ἱερομόναχος Γρηγόριος ὁ Σίφνιος ⁸⁾. Κατὰ τὸν Κούμαν ἢ ἐν Καλκούττῃ ἑλληνικὴ κοινότης (ἀδελφότης) καὶ ἡ ἐκκλησία ἰδρύθη περὶ τὰ 1762 : «οἱ Φιλιππουπολίται ἐτόλμησαν νὰ ξενητευθῶσι καὶ εἰς τὴν Ἰνδικήν. Εἰς τὴν Καλκούτταν πρὸ 70 περίπου ἑνιαυτῶν ⁹⁾ κατέστησαν ἀδελφότητα, ἔκτισαν ἐκκλησίαν ἱερουρ-

6) *Τανταλίδου Ἡλ.* Ἰνδικὴ ἀλληλογραφία, ἥτοι Γρηγορίου ἱερομόναχου τοῦ Σίφνιου ἐπιστολαὶ πρὸς τινὰς ἐν Ἰνδία μετὰ τινῶν ἀπαντήσεων. Ἐν Κωνιπόλει, ἔτ. 1852, σελ. ι'. Κατὰ τὸν Τανταλίδην ὁ Παναγιώτης ὄρητο ἐξ Ἀδριανουπόλεως.

7) Τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἶναι : Ἀγγελῆς Δημ. Δελίου, Χριστόδουλος Μαυρουδῆ, Ἀλέξανδρος Παναγιώτου, Ἀναστάσιος Παναγιώτου, Ἰωάννης Παναγιώτου, Γεώργιος Καρύδας, Σωτήρις Ἀντωνίου, Γεώργιος Ἀθανασίου, Κωνσταντῖνος Θεοδοσίου, Κωνσταντῖνος Σαχίνης, Δημήτριος Χριστοδούλου, Ἀλέξανδρος Κυριακοῦ, Βασίλειος Χατζῆ Κωνσταντίνου, Γεώργιος Ἀγγελῆ, Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου, Σωτήρις Στόγιου, Ἀθανάσιος Δημητρίου, Ἡλίας Δημητρίου, Γεώργιος Ἀγγέλου, καὶ Βόϊος. Ἐκ τούτων ὁ Γεώργιος Καρύδα κατὰ τὰ ἀρχεῖα τοῦ ρουφετίου τῶν ἀμπατζήδων (ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 40) ἀνηγορεύθη μαῖστωρ ἀμπατζῆς τῇ 5 Ἰουλ. τοῦ 1749 καὶ ὁ Ἡλίας Δημητρίου τῇ 18 Ἰουλ. τοῦ 1750 (αὐτόθι, σελ. 41). Κατὰ δὲ τὸν Κυρίλλιον Ι κώδικα τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως (1781—1845) ὁ Γεώργιος Χ' Κωνσταντίνου Καρύδογλου ἀποθανὼν ἐν Καλκούττῃ τῷ 1792 ἐκληροδότησε διὰ διαθήκης τὴν περιουσίαν του εἰς ἐμπορεύματα, χρήματα καὶ κτήματι συνισταμένην, εἰς τὴν ἐν Φιλιππουπόλει σύζυγόν του Εὐγενίαν, τοὺς ἐξ ἀδελφῆς ἀνεπιούς του Κωνσταντίνου Χ' Σωτήριον, Ἐλενίτσαν, Ζωίτσαν καὶ Εὐφροσύνην καὶ τὴν ἀνήλικόν του θυγατέραν Ἀννίτσαν κηδεμονευομένην ὑπὸ τῆς μάμης τῆς ἀρχοντίσσης Σμαραγδίτσης Ἰωάν. Χατζῆ Νίκογλου. Παραληφθεῖσης ὑπὸ τῶν κληρονόμων τῆς περιουσίας, παρὰ τῶν Ἐπιτρόπων τοῦ μακαρίτου ἐπανελθόντων εἰς Φιλιππούπολιν Μαυρουδῆ Χατζῆ Κυριακοῦ καὶ Μιχάλη Ἀνδρέα ἐγένετο ἐν τῇ μητροπόλει τὸ σχετικὸν πρωτόκολλον, ὅπερ κατεστρώθη ἐν τῷ κώδικι (σελ. 28 ἢ Κ) κατ' Ἰούνιον τοῦ 1793, κυρωθὲν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Κυρίλλου.

8) *Τανταλίδου Ἡλ.* Αὐτόθι, ἐπιστολὴ 24 σελ. 24, ἐπιστ. 29 σελ. 27, ἐπιστ. 30, σελ. 28.

9) Ὁ Κούμας γράφει ταῦτα περὶ τὸ 1831.

γημένην πάντοτε ἀπὸ ἓνα Σιναΐτην ἱερομόναχον καὶ δι' ἐμπορικῶν τῶν οὐκων καθιδρουθέντων εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς μεταφορᾶς τῶν πολυτίμων προϊόντων τῆς χώρας ἐκείνης ἐσύναξαν πολλοὶ ἱκανὸν πλοῦτον¹⁰⁾». Ἐκ τούτου δέον νὰ εἰκασθῇ ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἐν Καλκούττῃ ἐγκαταστάσεως τῶν Φιλιππουπολιτῶν καὶ ἄλλων Ἑλλήνων ἰδρύθη πρόχειρός τις εὐκτήριος ναός, οὗτινος μάλιστα ἡ ἴδρυσις ὑπὸ τινῶν ἀπεδόθη εἰς αὐτὸν τὸν Ἀλέξιον Χατζῆ Ἀργυρίου (περὶ τὸ 1750), βραδύτερον δὲ ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἀνφοδομήθη συμπαγείσης τῆς Κοινότητος.

Παρατιθέμεθα ἐνταῦθα τὰ εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ ναοῦ ἀφορῶντα κατὰ τὸν Ἡλ. Τανταλίδην. «Πλειόνων δ' ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικίσεων γινόμενων, ἐπληθύνετο τῶν Ὁρθοδοξούντων τὸ σύστημα — ἦν τε ὄχλος, φησίν, ὀνομάτων εἰς τὸ αὐτὸ ὡς ἑκατὸν εἴκοσι — ὥστε δεῆσαι καὶ ναὸν ἱερὸν ἀνεγερθῆναι εἰς λατρείαν τοῦ Θεοῦ κατὰ τὰ πάτρια ὁ πρὸς τῇ ψυχικῇ σωτηρίᾳ καὶ τὰ κράτιστα τῶν ἐν βίῳ προμνηστεύεται ἀγαθῶν, οἰκειότητος ὄν πάσης συνεκτικώτατον καὶ τοῦ οἰκείου χαρακτήρος καὶ τοῦ πατρῴου φρονήματος σωστικώτατον, εἴγε μὴ μέλλοιμεν ἀφρητορες καὶ ἀνέστιοι καὶ αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἀξύμφιλοι ἐν τῷ κόσμῳ ἀλάσθαι, πάντας μὲν ὑποτρέχοντες, παντὶ δ' ἀνέμῳ διδασκαλίας κλυδωνιζόμενοι... Καὶ τοίνυν εὐσεβεία τε καὶ ζήλω τῶν ἐν Καλκούττῃ ἀδελφῶν, πρώτη αὕτη μετὰ Θωμᾶν καὶ Βαρθολομαῖον καὶ Πάνταινον καὶ Φρουμέντιον ἐν Ἰνδοῖς καθίδρυσται ἐκκλησία, καθολικὴ καὶ ὀρθόδοξος, ἐν ἔτει σωτηρίῳ ρψββ (1782), ἐπ' ὀνόματι τιμωμένη τῆς τοῦ Σωτήρος ἡμῶν μεταμορφώσεως. Τοὺς δ' ἱερεῖς τέως λαμβάνοντες ἐκ τῆς μονῆς τοῦ θεοβαδίστου ὄρους Σινᾶ, ὕστερον δ' ἀτασθάλῳ τινὶ τούτων περιπεσόντες ἀπεσπᾶμενοι τὴν τῶν Σιναΐτῶν προστασίαν ἐπὶ τὴν μεγάλην προσέδραμον τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίαν καὶ ἐπὶ τὴν Ἱεροσολύμων τὸ ἔσχατον¹¹⁾». Ἐν Καλκούττῃ μετακληθεὶς ὑπὸ τοῦ Παναγιώτου Ἀλεξίου διετέλεσεν οἰκοδιδάσκαλος τῶν τέκνων του, πιθανῶς καὶ ἄλλων, ἐπὶ ἑξαετίαν ἀπὸ τοῦ 1786 καὶ ὁ περιώνυμος Ἀθηναῖος Δημήτριος Γαλανός, ὅστις εἶτα ἀποχωρήσας εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν Βενάρες καὶ μετὰ τῶν Βραχυμάνων συζῶν ἐμυήθη εἰς πάντα

10) *Κόσμα Κ.* Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, τόμ. XII, σελ. 550, Βιέννη ἔτος 1832.

11) *Τανταλίδου Ἡλ.*, αὐτόθι. σελ. ι'. Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ αὐτοῦ Ἀρχιμανδρίτου ἐν τῷ κώδικι τῆς ἐκκλησίας Καλκούττας μνημονεύονται οἱ Φιλιππουπολίται Χ' Ἀλέξιος, Μαυρουδῆς Μπαϊρακτάρουλου καὶ Ἀθανάσιος Μήτσου. Τούτων ὁ Μπαϊρακτάρουλος ἦτο εὐεργέτης τῆς ἐκκλησίας, διότι διὰ διαθήκης του ἀπὸ τοῦ 1778 ἐκληροδότησεν ἱκανὸν ποσὸν ρουπιῶν, ὅπως δι' αὐτῶν ἀγορασθῶσιν οἰκίαι ὧν τὰ εἰσοδήματα νὰ καρπῶται ἡ ἐκκλησία διὰ τὰς δαπάνας της. Ὁ ἐκτελεστής τῆς διαθήκης ἀνεψιὸς τοῦ μακαρίτου Χριστόδουλος Μαυρουδῆς δὲν ἠθέλησε νὰ ἐκπληρῶσῃ τὴν ὑστάτην τοῦ θείου του θέλησιν. Ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμῶν τοῦ βίου του στιγμῇ μετανοήσας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸ κληροδότημα τοῦ θείου του.

τὰ Ἰνδικὰ μυστήρια¹²⁾. Ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἢ ἐν Καλκούτῃ παροικία τῶν Φιλιππουπολιτῶν ἤρθη μὲν περὶ τὰς τριάκοντα οἰκογενείας : «καὶ περὶ τὰς τριάκοντα οἰκίας Ἑλληνορωμαῖοι Φιλιππουπολιταὶ εὐτυχοῦντες εἰς ἐμπορικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν μὲ ἐκκλησίαν καὶ ἱεροεἰς προχειριζομένους ἀπὸ τοῦ Σιναίου ἀρχιεπισκόπου¹³⁾».

Ἡ εἰς Ἰνδίας τῶν Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν μετανάστευσις ἐξηκολούθησεν, ἀραιῶς ὅμως πλέον, μέχρι τῶν μέσων τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Πολλοὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπανῆλθον εἰς τὴν γενέτειραν ἐκ νοσταλγίας, ἀλλὰ μετὰ διαμονὴν ἐν αὐτῇ ἐπὶ τινα χρόνον πάλιν ἔφυγον ἐκεῖσε διὰ παντός¹⁴⁾. Τινὲς τούτων διετήρουν ἀλληλογραφίαν διὰ τῶν ἐν Κων)πόλει ἰδρυθέντων ἐμπορικῶν τῶν οἰκῶν πρὸς τοὺς ἐν τῇ πατρίδι συγγενεῖς των, εἰς οὓς ἀπέστελλον μετὰ χρηματικῶν βοηθημάτων καὶ διάφορα δῶρα, ἐξ ὧν ἠφθόνον τὰ Ἰνδικὰ σάλια καὶ λαχούρια καὶ οἱ περσικοὶ τάπητες ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς οἰκογενείαις, ἀπαραίτητα ἀντικείμενα ἐκάστης προικός, ὡς μαρτυρεῖται, ἐκ τῶν προικοχαρτίων. Ἐλέγετο δὲ ὅτι τινὲς ἐπλουτίσθησαν ἐν Ἰνδία διὰ τῆς δραστηριότητός των, ἐξ ὧν μνημονευτέοι ὁ Κωνσταντῖνος Χατζῆ Γεωργίου Μανδρατζόγλου,¹⁵⁾ ἕγγονος πιθανῶς τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἀποθανόντος Μαυρουδῆ Μανδρατζόγλου, εὐεργέτου τοῦ ρουφείου τῶν ἀμπατζήδων τῷ 1755¹⁶⁾ καὶ ὁ ἐξ ἀδελφῆς τῆς περιωνύμου ἀγαθοεργοῦ Ροξάνδρας, ἀνεψιός του Μανώλις Χατζῆ Γεωργίου Ποζατζόγλου, οὗ ὁ πατὴρ Χατζῆ Γεωργίου Ποζατζόγλου ἀνηγορεύθη τῷ 1775 μαίστρω ἀμπατζῆς¹⁷⁾. Ὁ Μανώλις Ποζατζόγλου ἀποθανὼν ἐν Μινετ τῶν Ἰνδιῶν τῷ 1838 ἐκκληροδότησεν εἰς τὴν μη-

12) Ἴδε *Σάθα Κ.* Νεοελληνικὴ φιλολογία, Ἀθήναι, ἔτος 1868, σελ. 672. — Κατὰ τὸν Ἀρχιμανδριτὴν Ἀθαν. Ν. Ἀλεξίου ὁ Γαλανὸς προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ πλουσίου Ἑλληνοῦ Ἡπειρώτου Πανταζῆ ἐν Δάκῃ τῆς Βεγγάλης ὡς διδάσκαλος τῶν τέκνων του καὶ οὐδέποτε μετέβη εἰς Καλκούτταν. Μετῆλθε δὲ καὶ ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ἐπιτυχῶν ἐν αὐταῖς ἐξησφάλισε τὴν ὕλικήν του αὐτοτέλειαν, ὥστε κατόπιν ν' ἀφιερωθῆ εἰς σπουδὰς περὶ τὴν Σανσκριτικὴν γλῶσσαν, (ἐξ ἐπιστολῆς).

13) Παπαδοπούλου Νικ. Ἐρμῆς ὁ κερδῶος, τόμ. II, σελ. 329, Βενετία, ἔτ. 1827. Πρβλ. καὶ *Κ. Οἰκονόμου*, αὐτόθι σελ. 29. — Ἴδε καὶ *Μυρτ. Ἀποστολίδου*, τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐσναφίου τῶν ἀμπατζήδων, ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Θρακικοῦ λαογραφ. καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ, ἔτ. Γ' 1936—37, σελ. 183—185.

14) *Γ. Τσουκαλά*, ἱστοριογραφικὴ περιγραφή Φιλιππουπόλεως, σελ. 42, σημ. λς'. — Ἴδε καὶ *Κ. Παπαρρηγοπούλου*, Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους, τόμ. Ε' σελ. 499, ἔκδ. Β' ἔτ. 1892.

15) Ἡλ. *Τανταλίδου*, αὐτόθι ἐπιστολ. 40, σελ. 43. — Τάναγραφέντα ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος περὶ μυθώδους ποσοῦ, κληροδοτηθέντος εἰς συγγενεῖς του, εἰς τινὰς δῆθεν ἀγγλικὰς τῆς Καλκούττας ἐφημερίδας, δὲν ἦσαν ἀληθῆ. Ἴσον τῆς διαθήκης αὐτοῦ ὑπάρχει καταγεγραμμένον ἐν τῷ I Κύριλλεῖῳ κώδικι, σελ. 157 ἢ ρμθ' ἀπὸ ἔτ. 1830, VIII, 27. Ἴδε, ἢ ἱερά τῆς Φιλιππόλεως μητρόπολις κλπ. Ἀρχεῖον Θρακ. Λαογρ. καὶ γλωσσ. θησαυροῦ, τόμ. ζ'. ἀρ. 23 καὶ 24 σελ. 37—41.

16) *Μυρτ. Ἀποστολίδου*, Archiv des abadjis κτλ. αὐτόθι, σελ. 46.

17) Αὐτόθι, σελ. 69.

τέρα του Ροξάνδραν, κόρην τοῦ Χατζῆ Γεωργίου Μανδρατζόγλου, 3.000 ἰσπανικά δίστηλα, ἅτινα ἡ Ροξάνδρα ἐσχατόγηρος ἤδη μὴ προφθάσασα ἐν τῇ ζωῇ της νὰ παραλάβῃ ἔνεκα τῆς ἀποστάσεως καὶ τῶν πολλῶν ἐν Κων)πόλει διατυπώσεων ἀφῆκεν ἅπαντα διὰ διαθήκης εἰς τὰ σχολεῖα, τὸ νοσοκομεῖον, τὰς ἐκκλησίας καὶ τοὺς πτωχοὺς τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος Φιλιππουπόλεως γενομένη μεγάλη εὐεργέτις αὐτῆς ¹⁸⁾.

Λήγοντος τοῦ αἰῶνος τούτου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀναστασίου Γεωργιάδου Λευκίου, ἰατροῦ Φιλιππουπολίτου, καὶ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Ἀθῆναις Ὀθωνεῖου πανεπιστημίου ¹⁹⁾ ὁ πληθυσμὸς τῆς Φιλιππουπόλεως ἀνῆρχετο εἰς ἑξήκοντα χιλιάδας ψυχῶν, ὧν τὰς δέκα χιλιάδας διώλεσεν ἡ ἐν ἔτει 1795 ἐπισκήψασα πάλιν τὸ τρίτον ἐντὸς δεκαετίας (1784—1793 πρότερον) τρομερὰ πανώλης. «Οὗτος ἦν ὁ δριμύτατος πάντων, ὧν ἐν τῇ πατρίδι εἶδον λοιμῶν. Μυρίους δ' ἔλεγον τῶν κατοίκων τότε κατεργασθῆναι τὸ ἐκτημόριον δηλονότι τῶν πάντων· ὑπὸ γὰρ ἑξ περιῶν μυριάδων ἡ Φιλίππου οἰκεῖται ²⁰⁾». Ὁ αὐτὸς δὲ περιγράφει ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ καὶ τὸν λοιμὸν, ὅστις προσέβαλε καὶ αὐτὸν καὶ ἕτερα τῆς οἰκογενείας του μέλη, ὧν τινὰ καὶ ἀπέθανον ²¹⁾.

Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, εἰ καὶ ἡ πόλις δεινῶς ἐδοκιμάσθη ὑπὸ τῆς πανώλους (1718—19, 1771, 1784, 1793, 1795), ὑπὸ σεισμῶν (1750) καὶ ὑπὸ πυρκαϊῶν (1770 καὶ 1788) τὸ χριστιανικὸν ὀρθόδοξον ἐν αὐτῇ στοιχεῖον (Ἑλληνικὸν) ὄλονεν προήγετο ἐνισχυόμενον διὰ μεταναστῶν ἀθρόων ἐξ Ἡπείρου, Μακεδονίας καὶ ἄλλων νοτιῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, ὡς καὶ ἐκ τοῦ πλησίον Στενιμάχου καὶ ἀνέπτυξε τὴν βιοτεχνίαν καὶ τὰ ἐπαγγέλματα διοργάνωσαν τὰς συντεχνίας καὶ προήγαγε τὸ ἐξαγωγικὸν καὶ εἰσαγωγικὸν τῆς τε πόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας ἐν γένει ἐμπόριον.

§ 4) Περὶ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον συμβάντων

18) Αἱ αὐτόγραφοι πρὸς τὴν Ροξάνδραν ἐπιστολαὶ τῆς νύμφης της Ἐλισάβετ Ἐμμανουήλ Ποξατζόγλου καὶ τοῦ δισεγγόνου της Ἐμμανουήλ Ἰησοῦ Ποξατζόγλου, δι' ὧν ἀγγέλεται αὐτῇ ὁ θάνατος τοῦ υἱοῦ της καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν κληροδότημα αὐτοῦ, ἀντίγραφα τῶν πληρεξουσίων τῆς Ροξάνδρας ἐγγράφων, πιστοποιητικά, ἀποδείξεις καὶ ἡ διαθήκη, πάντα κεκρυωμένα ὑπὸ τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως, διασώζονται νῦν ἐν τῇ Βουλγαρικῇ μητροπόλει τῆς Πλόβδηφ, ἀφαιρεθέντα καὶ ταῦτα μετὰ τῶν παλαιῶν κωδίκων ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς μητροπόλεως τῷ 1861. Ἀνέγνων πάντα ταῦτα παραχωρηθέντα μοι ὑπὸ τοῦ φίλου συμπολίτου δικηγόρου κ. Ἀλεξάνδρου Πέεφ, λαβόντος αὐτὰ ἐπὶ ἐπιστροφῇ. Ἡ πρώτη διαθήκη τῆς μακαρίτιδος εἶναι καταγεγραμμένη ἐν τῷ κώδικι (1781—1845) τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως ἐν σελ. 173 (ρξε') ὑπὸ ἡμερομηνίαν 20 Μαΐου 1833 καὶ κεκρυωμένη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Νικηφόρου.

19) Ἴδε Μυρτίλου Ἀποστολίδου. Λόγιοι Θράκες, Ἀναστ. Γεωργιάδης Λευκίας, Θρακικὰ Ἀθηνῶν, Παράρτ. III τόμ. ἔτ. 1931, σελ. 120 κ. ἐξ.

20) Ἀν. Γεωργιάδου Λευκίου, Λοιμοῦ ἀφορισμοί. ἐν Παρισίοις, ἔτ. 1832, σελ. 393, παράρτ.

21) Αὐτόθι, παράρτημα, σελ. 381—396.

παραιθέμεθα καὶ τὰ ἀκόλουθα χειρόγραφα σημειώματα ἱερέως τινὸς Νικολάου σταχυολογηθέντα ὑπὸ τοῦ Βλ. Σκορδέλη ἐξ ἐντύπου παλαιοῦ βιβλίου τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἑλληνικῆς κεντρικῆς σχολῆς ¹⁾).

«1712. Ἐπέρασεν ὁ Σουλτὰν Ἀχμέτης ἀπὸ τὴν Φιλιπούπολιν καὶ πάγει εἰς τὸ Ντουσπάτι ²⁾».

«1770. Φεβρουαρίου 12, ξημερώνοντας Σαββάτου πάσχισαν νὰ πατήσουν οἱ γιανίτσαροι τοὺς κάτω μαχαλάδες καὶ ἔρριψαν καμπόσα τουφεκία οἱ Ρωμαῖοι διὰ νὰ φυλαχθοῦν, καὶ τὸ πουργὸν λιάνισαν εἰς τοῦ Χασὰν ἀγᾶ τὸ κονάκι τρεῖς ὀνομάτους Ρωμαίους καὶ ἕναν κρέμασαν λέγοντες (ὄτι) οἱ Ρωμαῖοι σήκωσαν κεφάλι ³⁾».

«1770. Μαρτίου 4, ξημερώνοντας τὴν Πέφτην ἔγινε γιαγκίνι ⁴⁾ εἰς τὴν Φιλιπούπολιν μεγάλο καὶ κάγηκαν μὲ σπίτια, μὲ ἀργαστήρια, χάνια, μαγαζειά, τζαμιά ὅλα 500. Ἐξοσιν ὀνόματα ἦταν, ὅπου τὰ ἀναψαν».

«1771. Μαΐου 16, ἦλθεν ὁ Ἐλιτζῆς τοῦ Μόσκοβου ⁵⁾ ὅπου ἦτον στὰ Δυμότειχα κλεισμένος καὶ διὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ Νεμτζίας τὸν τόπου νὰ πηγαίνη εἰς τὴν Μοσκοβίαν».

«1771. Ἰουνίου 5, ἔγινε θανατικὸς μεγάλος ⁶⁾ στὴν Φιλιπούπολιν καὶ ἔφυγαν ὁ κόσμος εἰς τὲς χῶρες πῆγα καὶ ἐγὼ ὁ παπᾶ Νικόλαος εἰς τὴν Κόκκληνη ⁷⁾ καὶ ἐκάθησα τρεῖς ἡμῖσι μῆνες εἰς τὰ Τούρκικα καὶ ἦλθα εἰς τὴν Φιλιπούπολιν Σεπτεμβρίου 19».

«1772, Ἰανουαρίου 10, ἡμέρα Τρίτη κοντὰ τοῦ Ἰκεντι ⁸⁾ φώναξεν ὁ τελάλης ⁹⁾ διὰ νὰ σφαλίσουν τὰ τσαρσιὰ καὶ νὰ ὀρίσουν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ

§ 4) 1) Βλ. Σκορδέλη, Χρονικὰ σημειώματα, Δελτίου τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολογ. Ἑταιρ. Ἀθηνῶν, τόμ. Η. σελ. 288—90.

2) Τὸ Δεσποτόβινον, ἡ δυτικὴ Ροδόπη, ἴδε Θρακ. μελετήμ. X, 7.

3) Πρόκειται περὶ τῶν προμνημονευθεισῶν καταδιώξεων τῶν Ἑλλήνων τῶν γενομένων ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔνεκα τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστάσεως τοῦ 1769 (ἴδε ἄνωτ. § 2), αἵτινες ἐξηκολούθησαν διαλειπόντως μέχρι τοῦ 1772, ὅποτε ἔτερματίσθησαν ὑπὸ τοῦ ἀποσταλέντος ἐκ τῆς πρωτεύουσῆς ἀστυνομικοῦ. Κάτω μαχαλάδες εἶναι ἡ ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν πόλις.

4) Ἡ λ. Τουρκικὴ=πυρκαϊά. Ὁ ἔμπρησμός ἦτο ἔργον τῶν γενιτσάρων καὶ τῶν κακοποιῶν ἐξακολουθούσων τὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων βιοπραγίας.

5) Ἡ λ. τουρκικὴ πιθανῶς πρόκειται περὶ τοῦ ἐπιτετραμμένου ἢ ἀπεσταλμένου τῆς Ρωσίας ἐπιστρέφοντος διὰ Γερμανίας εἰς τὴν Ρωσίαν ἔνεκα τῆς διακοπῆς τῶν μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσίας σχέσεων.

6) Πανάλης, ἡτις ἦτο ἐνδημικὴ φθίνοντος τοῦ αἵματος τούτου ἐν τῇ πόλει. Ἰδε ἀνωτέρω αὐτόθι § 3.

7) Ἰδε Μυρτ. Ἀποστολίδου περὶ Κουκλένης κτλ. ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Θρακ. λαογρ. καὶ γλωσσ. θησαυροῦ τόμ. Β'. ἔτ. 1935—36 σ. 1—16.

8) Ἡ λ. τουρκικὴ=δείλη.

9) Ἡ λ. τουρκικὴ=κῆρυξ. Διαταγῇ τοῦ διοικητοῦ ἐκηρύχθη, ὅπως κλεισθείσης τῆς ἀγορᾶς οἱ μὲν Τοῦρκοι συναθροισθῶσιν εἰς τὸ δικαστήριον—διοικη-

Μεχμεμέ και οί Ρωμαίοι εἰς τὰ σπίτια τους και ἔκαμαν κάμποσον ζάπι και ὁ κόσμος θάρρεψε, (πὼς) θὰ μᾶς κόψουν και ἔγινεν ἀλαλαγμός».

«1772, Φεβρουαρίου 22, ἦλθεν ἕνας Κιουτζούκ—τζαούσης ἀπὸ τὴν Πόλιν και καθὼς ἦλθεν ἀρχίνισε νὰ πνίγη νὰ κρεμνάξη Ρωμαίους, Τούρκους, Κατσιβέλους, Ἀρμένους, και κἀθισε (και) ἔβαλε και ἔκαμαν κατάστιχα τὰ ρουφέτια, οἱ ἄρχοντες, τὰ χωριά και βγήκαν αὐτὰ, ὁποῦ ἔδωσαν τοὺς γιαιτζάρους, πουργιά. Περπατοῦσε καθ' ἡμέραν με τεπίλι λογιῶν τῆς λογιῆς και δὲν ἀπόμεινεν οὔτε ἕνας γιανίτσαρος, τοὺς ἔβαλε και.... κεφίλιδες ἕνα τοῦ ἄλλου, τοὺς ἔδεσε»...¹⁰⁾

«1788. Ὀκτωβρίου 17, ξημερώνοντας Τρίτη ἔγινε πυρκαϊὰ και κἀγηκαν ἕως τρεῖς χιλιάδες ἀργαστήρια, χάνια, τζαμιά, ὀσπίτια, μαγαζειά· ἀργαστήρι δὲν ἀπόμεινεν».

Ὡσαύτως ἐν χειρογράφῳ τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης περιέχοντι τοὺς κανόνες τῶν οἰκουμενικῶν και τοπικῶν συνόδων εὐσηνται και τὰ ἀκόλουθα σημειώματα τοῦ ἱερέως Μαργαρίτου, γεννηθέντος τῷ 1687 κατ' ἀνακοίνωσιν ὡσαύτως τοῦ αὐτοῦ Βλ. Σκορδέλη.

«1719, ἔγινε θανατικὸς πολὺς».

«1720, ἦλθεν ὁ Χρῦσανθος, ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων»¹¹⁾.

«1750, ἡμέρα δευτέρα, 6 ὥρα τῆς ἡμέρας ἔγινε μέγας σεισμός· ὅλα τὰ τζαμιά¹²⁾ ἔπεσαν και μερικὰ σπίτια».

τήριον, οἱ δὲ χριστιανοὶ περιορισθῶσιν εἰς τὰς οἰκίας των, ὅπερ ἔδωκεν ὑπονοίας περὶ σφαγῆς τῶν Χριστιανῶν. Τὸ μέτρον ἀπέβλεπεν εἰς σύλληψιν κακοποιῶν τινων.

10) Ὁ νέος ἀστυνομικὸς διὰ τῶν ἀσστηρῶν του μέτρων ἐκαθάρισε τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν κακοποιῶν στοιχείων περιερχόμενος ὁ ἴδιος αὐτὴν μετεμφισμένος πολυειδῶς καθ' ἡμέραν.

11) Ἐν Φιλιππουπόλει ὑπῆρχε μετόχιον τοῦ Παναγίου Τάφου, ἐν ᾧ διέμενον ἀποστελλόμενοι ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων πρὸς συλλογὴν ἐράνων ἀπὸ τε τῆς πόλεως και τῆς ἐπαρχίας. (Ἴδε ἀνωτέρω XVI § 1). Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πλὴν τοῦ μνημονευομένου ἐνταῦθα Χρυσάνθου ἐπεσκέψατο τὴν πόλιν και ὁ προκάτοχος αὐτοῦ Δοσίθεος τῷ 1664. (Ἴδε Μυρτ. 'Αποστολίδου, περὶ τῆς μονῆς τῆς Πετριπονιτίσσης, Θρακικά, τόμ. VII, 1936, σελ. 64, Θ'). Ἡ μητρόπολις Φιλιππουπόλεως κατὰ τοὺς κώδικάς της πολλάκις συνέδραμε τὸν Πανάγιον Τάφον διενεργοῦσα ἐκάστοτε ἐράνους ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς τε πόλεως και τῆς ἐπαρχίας. Ἴδε Ἀρχεῖον Θρακ. λαογρ. και γλωσσ. θησαυροῦ τόμ. Ε'. σελ. 9 § MS'.

12) Ἐννοοῦνται οἱ μιναρέδες, οἵτινες κατέπεσον οὐχὶ ὅμως ἐκ βάθρων, ὡς συνέβη και κατὰ τὸν καταστρεπτικὸν τοῦ 1928 σεισμόν. Οἱ μιναρέδες τῶν τζαμιῶν Τζουμαγιά και Ἰμαρέτ, οἵτινες και νῦν διασῶζονται, εἶναι οἱ ἀρχικοὶ ἐγερθέντες μετὰ τῶν τζαμιῶν ἅμα κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα.

II

Η ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ ΑΙΩΝΑ

§ 1) Ἡ Φιλιπούπολις καὶ κατὰ τὸν τελευταῖον ἐπὶ τουρκοκρατίας αἰῶνα, τὸν δέκατον ἑνατον, ἐξηκολούθει προαγομένη ἀπὸ ἀπόψεως πολιτισμοῦ ἕνεκα τῆς ἐμπορικῆς καὶ πλουτοφόρου τοποθεσίας της, καίπερ πολλὰ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ὑποστᾶσα δεινὰ ὑπὸ ληστρικῶν ἐπιδρομῶν, ἐπιδημιῶν, σεισμῶν καὶ μεγάλων τοῦ ποταμοῦ πλημμυρῶν, ἅπερ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ πληθυσμοῦ της, ἰδίως τοῦ μωαμεθανικοῦ. Ἐν ἔτει 1814, μόλις ἐκόπασεν ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1813 αὐθις ἐπισκίψασα πανώλης (*), εἰς ἰσχυρὸς καὶ συνεχῆς σεισμὸς πολλὰ τῶν κτιρίων τῆς πόλεως κατέρριψε καὶ πολλοὺς ὑπὸ τὰ ἐρείπια αὐτῶν κατέθαψε. Πρὶν ἢ δὲ συνέλθωσιν ἐκ τῆς καταστροφῆς ταύτης οἱ Φιλιπούπολιται, προσεβλήθησαν ὑπὸ τῆς χολέρας, ἣτις πεντάκις ἐνέσκυψεν εἰς τὴν πόλιν των, ἦτοι τῶ 1816, 1828, 1831, 1837 καὶ 1848, σχοῦσα μυριάδα καὶ πλέον θυμάτων.

Πρὸ τῶν θεομηنيῶν τούτων ἐν ἔτει 1810 ληστρικαὶ ὄρδαὶ τῶν ἐπὶ τῆς Ροδόπης παρὰ τῶ Χασκόβω καὶ τῶ ποταμῶ Ἄρδα οἰκούντων πολεμοχαρῶν Κυρτζαλήδων, Σλαυοφώνων Μωαμεθανῶν, ἐπαναλαβόντων τὰς κατὰ τὴν λήξιν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος (1792-1802) ληστρικὰς των εἰς τὴν Θράκην καὶ τὴν Βουλγαρίαν ἐπιδρομάς (**), εἰσέβαλον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Φιλιπούπολεως καὶ ἐδήλωσαν, ἐπυρπόλησαν καὶ διήρπασαν πάσας σχεδὸν τὰς ἀνυπερασπίστους κώμας καὶ πόλεις, ὁπότε καὶ ἡ Φιλιπούπολις διέτρεξε μέγαν κίνδυνον (**). Ἐσώθη ὁμως ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ 1807 διὰ τῆς παροχῆς γενναίων λύτρων ὑπὸ τῶν χριστιανῶν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν ληστρικῶν ὄρδων Ἐμὶν ἀγᾶ, συλλεγέντων ἐπὸ τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννίνων ἀπὸ τῶν ρουφετίων καὶ τῶν ἰδιωτῶν (*). Ἐννοεῖται ὅτι ἕνεκα τῶν ἐπιδρομῶν τούτων καὶ τῶν δηλώσεων ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν πᾶσα ἐμπορικὴ κίνησις καὶ ἐργασία ἐπὶ τινα χρόνον ἔπαυε, πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν πυρποληθεισῶν περικειμένων κωμῶν, οἷον Στενιμάχου, Ἀβραδάλων, Τσιρπὰν καὶ ἄλλων κατέφυγον

§ 1) 1) Ἀγαστασίου Γεωργιάδου Δευνίου, αὐτόθι, σελ. 393.

2) B. Detschew, Novi istoritscheski svedenija za Haitite—Kyrđjha lite, 1793—1832 (=Νέαι ἱστορικαὶ μαρτυρίαι περὶ τῶν ληστῶν Κυρτζαλήδων), ἐφημ. Σοφίας «Μίρ» 1 Ἀπριλ. καὶ ἐξῆς τοῦ ἔτους 1929, ἐκ τοῦ συγγράμματος Minaloto na Tschepelare (τὸ παρελθὸν τοῦ Τσεπελαρίου).

3) K. Οἰκονόμου, αὐτόθι, σελ. 28.

4) Ἐκ τῶν σωζομένων ἀρχείων τοῦ ρουφετίου τῶν ἀμπατζήδων δηλοῦται ὅτι τοῦτο παρέδωκε τῶ μητροπολίτῃ ἐκ τοῦ ταμείου του τῇ 15 Ἰανουαρίου τοῦ 1807 γρ. 252 πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Archives des abadjis κτλ. ἐν τῶ Annuaire de la biblioth. à Plovdiv, ἔτ. 1931, σελ. 109.

πρὸς ἀσφάλειαν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, ὅπου παρέμειναν οἱ πλείστοι ὀριστικῶς. Ἐκτραγείσης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, οἱ ἐπισημότεροι τῶν Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν, εἰ καὶ κατ' ἄρχας διὰ τῆς συνετῆς τοῦ τότε μητροπολίτου Παΐσιου πολιτικῆς περινοίας καὶ ἐνεργείας παρὰ τοῖς ἄρχουσι πᾶς κίνδυνος ἀπεσοβήθη (*), ἀπὸ τοῦ 1822 ἤρξαντο καταδιωκόμενοι ὡς μέλη τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας ἢ καὶ ὑποπευθέντες ὑπὸ τῶν καχυπόπτων Μωαμεθανῶν ὡς τοιαῦτα. Ἦσαν δὲ τῷ ὄντι τινὲς τῶν μεγαλεμπόρων εἰς ἑταιρείαν μεμνημένοι ὑπὸ τοῦ ἐν Μόσχᾳ συμπολίτου τῶν Ἀντωνίου Παναγιώτου Κομιζοπούλλου, ἐνὸς τῶν ὀκτὼ πρώτων μελῶν τῶν ἰδρυθέντων τὰ τῆς ἑταιρείας **), ἐν οἷς καὶ ὁ Χατζῆ-Γιοβαννῆς Χρήστου Κοϊμτζόγλου, ἐξάδελφος τοῦ Κομιζοπούλλου, πολλάκις ἀποδημήσας εἰς Αὐστρίαν καὶ Ρωσίαν δι' ἔμπορικὰς ὑποθέσεις, ὁ Χατζῆ-Σκάρλος Ἰωάννου Μαρασλῆς **), ἀδελφὸς τοῦ ἐν Ὀδησῶν ἐγκαταστάτος ἐμπόρου Γρηγορίου Ἰ. Μαρασλῆ καὶ πατρὸς τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Γρηγορίου Μαρασλῆ, φονευθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ὁ μητροπολίτης Σαμουήλ, ἀνακληθεὶς εἰς τὴν πρωτεύουσιν καὶ ἀπολέσας τὴν ἀρχιεπισκοπὴν του. **). Ὡσαύτως ἐν τῷ πίνακι τῶν ἐταίρων τῷ κατακεχωρισμένῳ ὑπὸ τοῦ Ἰ. Φιλήμονος ἐν τῷ «δοκιμίῳ περὶ τῆς φιλικῆς ἑταιρείας» μνημονεύονται ὡς ἐταῖροι κατηχηθέντες οἱ Φιλιππουπολίται Ἀθανάσιος Θεοδώρου (ἀρ. 7) καὶ ἀνώνυμός τις (ἀρ. 29) ἐν Βουκουρεστίῳ, καὶ Νικόλαος Ἰωάν. Παπᾶ ἔμπορος (ἀριθ. 412) κατηχηθέντες ἐν Ρενίῳ **). Μέλος τῆς φιλικῆς ἑταιρείας ἦτο καὶ ὁ Φιλιππουπολίτης ζάπλουτος Νικόλαος Χ' Στάνογλου, ἐν Ἀδριανουπόλει δὲ ἐγκατεστημένος, ὅστις δημογέρον ὦν μετὰ τῶν ἄλλων ἐκεῖ προκρίτων καθείρχθη ὡς ἐπαναστάτης καὶ ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ τῶν γενιτσάρων πρὸ τῆς οἰκίας του αὐτῆς κατὰ τὰς σφαγὰς τοῦ 1821 **).

Κατὰ τὸν πόλεμον Ρωσίας καὶ Τουρκίας τοῦ 1829 διήλθον τῆς πό-

5) Ἴδε, *Μυρτ.* Ἀποστολίδου, ὁ ἀπὸ Σηλυβρίας Φιλιππουπόλεως μητροπολίτης Παΐσιος, *Θρακικὰ Ἀθηνῶν*, τόμ. III ἔτ. 1932, σελ. 27 § 6.

6) Ἴδε τοῦ αὐτοῦ, Ἀντώνιος ὁ Κομιζόπουλλος ὁ φιλικός, ἐν τῷ ἐκτάκτῳ παραρτήματι τῶν *Θρακικῶν Ἀθηνῶν*, τόμ. III ἔτ. 1931 σελ. 128—139, καὶ κατωτέρω κεφ. XXXVI.

7) Μεταξὺ τῶν ὑπογραψάντων τὴν ἐγγυητικὴν κοινὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πατριάρχην Γρηγόριον ζ' Ε' προκρίτων καὶ μαϊστόρων Φιλιππουπολιτῶν περὶ πίστεως εἰς τὸν Σουλτάνον ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ρουφειοῦ τῶν καυταντζήδων ἀπαντᾷ καὶ ὁ Χ' Σκάρλος Ἰωάννου (Κώδιξ μητροπόλ. Φιλιππουπόλεως 1781—1845 σελ. ο' γ). Ἴδε καὶ ὁ μητροπ. Παΐσιος, ἐνθα ἀνωτέρω §7—8), ἐν πρακτικῷ δὲ τοῦ αὐτοῦ κώδικος, σελ. ξξ' ἔτ. 1820, ὁ αὐτὸς ὑπογράφεται πλήρως: Χ' Σκάρλος Μαρασλῆς,

8) Ἴδε κατωτέρω αὐτόθι. κεφ. XIX § 2 σημ. 30.—Καὶ ὁ μητροπολίτης Παΐσιος, ἐνθα ἀνωτέρω, § 8.

9) Ἴδε καὶ *Θρακικὰ Ἀθηνῶν*, παραρτ. III τόμ. 1931, σελίς 16.

10) *Ν. Παρασχίδου*, αἱ σφαγαὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως, αὐτόθι σελ. 249-252.

λεως πολλὰ τῶν Ἀλβανῶν ἄτακτα στίφη μεταβαίνοντα εἰς τὰς Παραδουναβίους ἐπαρχίας καὶ ἐλεηλάτησαν αὐτὴν προβάντα καὶ εἰς μερικὰς τῶν χριστιανῶν σφαγὰς. Ἡ τῶν Ρώσων ὁμως εἰς τὴν Θράκην κάθοδος καὶ ἡ ἐπιγενομένη μετ' ὀλίγον εἰρήνη τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐξησφάλισεν ἐπὶ τέλους καὶ τὴν ἡσυχίαν τῶν χριστιανῶν Φιλιππουπολιτῶν.

Φιλιππουπολιταὶ ὡσαύτως κατελθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα μετέσχον τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας μεγάλου ἀγῶνος. Ἄγνωστος τυγχάνει ἡμῖν ὁ ἀριθμὸς τούτων. Πιθανῶς οἱ πλείονες τούτων συγκατελέγοντο ἐν τῷ τάγματι τῶν ἀτάκτων ἐκ Βουλγαρίας λεγομένων ἱππέων, ὧν ἠγεῖτο κατὰ τὰ τελευταῖα τῆς ἐπαναστάσεως ἔτη ὁ γενναῖος ὄπλαργηγὸς καὶ εἶτα ὑπερασπιστὴς τῆς πρώτης βασιλείσεως τῆς Ἑλλάδος Ἀμαλίας Χατζῆ-Χρῆστος.

Πάντες οὗτοι μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἑλλάδι. Ἐκ σημειώσεως τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου Στεφάνου Κουμανούδη, οἰκιστοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις, ὅπου νῦν τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, συνοικισμοῦ τῶν Θρακοβουλγάρων καὶ Σέρβων ἀγωνιστῶν, μανθάνομεν ὅτι μέλη τῆς ὑπὸ τὸν προμνημονευθέντα ὄπλαρχηγὸν προεδρευομένης ἐπιτροπείας τῶν οἰκιστῶν ἦσαν οἱ Φιλιππουπολιταὶ Ἰσχόμαχος δικηγόρος, οὗ ὁ υἱὸς καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατὸν ἀπεστρατεύθη μετὰ τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου τοῦ ἱππικοῦ, ὁ ἐνωματάρχης τῆς χωροφυλακῆς Βαλσαμῆς Κοκκινίδης, καὶ ὁ ὑποστράτηγος τῆς φάλαγγος Γεώργιος Χρυσοβέργης, οὗ παραιτηθέντος ὁ κληρὸς παρεχωρήθη τῷ Κουμανούδῃ (11). Ἡ διώροφος ἰδιόρρυθμος οἰκία τοῦ Χρυσοβέργη ἐσώζετο ἐν Ἀθήναις μέχρι τοῦ 1892 ἐν τῇ διασταυρώσει τῶν ὁδῶν Πανεπιστημίου καὶ Πατησίων περὶ τὴν πλατεῖαν «Ὀμονοίας».

Ἄλλὰ καὶ ὕστερον οἱ Ἕλληνες Φιλιππουπολιταὶ μέχρι τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς γεννετείας των δὲν ἐπαύοντο κατ' ἐθνικὴν παράδοσιν θητεύοντες ἐν τῷ Ἑλληνικῷ στρατῷ ὅπως κτήσονται τὴν Ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν καὶ προσερχόμενοι προθύμως ὡς ἐθελονταὶ κατὰ πᾶσαν τῆς πατρίδος ἀνάγκην χάριν τῆς πραγματώσεως τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας. Οὕτως ἱκανοὶ αὐτῶν μετέσχον τῶν Κρητικῶν ἐπαναστάσεων τοῦ 1866 καὶ 1896, πολλοὶ δὲ τῆς ἐπιστρατεύσεως τοῦ 1886, τοῦ πολέμου τοῦ 1897, τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνος 1903—10, τῶν βαλκανικῶν πολέμων τοῦ 1912—13 καὶ τοῦ μικρασιατικοῦ ἀγῶνος. Τούτων μνημονευτέοι οἱ ἀλήστου μνήμης τελειόφοιτοι τῶν Ζαριφείων διδασκαλείων Γ. Παπαλάμπρου, λοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ, υἱὸς τοῦ αἰδ. ἐφημερίου τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἀγ. Κωνσταντίνου ναοῦ ἐν Φιλιππουπόλει, πατρὸς Λάμπρου Καλλία, πεσὼν ἥρωικῶς ἐν τῇ μάχῃ τῶν Καϊλαρίων καὶ ὁ Δ. Ἀθ. Θωμᾶ, ἀντισυνταγματάρχης τοῦ πεζικοῦ, συγγενὴς τῶν εὐπατριδῶν Γκιουμουσγκερδάνη, ὑποκύβας ἐκ τῶν κακουχιῶν ἐν τῷ μικρασιατικῷ μετώπῳ,

11) Ἴδε, Ἐγγραφα ἐπίσημα Θρακῶν, Θρακικὰ Ἀθηνῶν, παράρτ. III τόμ. ἔτος 1931, σελὶς 227 καὶ σημ. 3, σελ. 228.

ἀμφότεροι πρόφην ἀξιωματικοὶ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ὃν κατέλιπον, ὅπως ὑπηρετήσωσιν εἰς τὴν πατρίδα των. Ὡσαύτως καὶ οἱ πεσόντες ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Κιλκίς (1913) ὡς ἀπλοὶ στρατιῶται ἄλκιμοι νεανίαί, Γ. Ἐνυάλης, Γ. Δασκαλόπουλλος, Κ. Σαμουήλ, ἐν Μακεδονίᾳ δὲ κατὰ τὸν διεθνή πόλεμον ὁ Γ. Ἰγγλέσης καὶ οἱ ἀεροπόροι ἐν Λήμνῳ Κ. Νάτσης καὶ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Γρ. Κωνσταντινίδης.

§ 2) Κατὰ τὸ πρῶτον τεταρτημόριον τούτου τοῦ αἰῶνος οἱ κάτοικοι τῆς Φιλιππουπόλεως ἦσαν Τοῦρκοι, Ἕλληνες, Ἀρμένιοι, Παυλικιᾶνοι καὶ Ἑβραῖοι, λαλοῦντες ἕκαστοι τὴν ἰδίαν αὐτῶν γλῶσσαν. Τὰ ἕνδεκα δέκατα πέμπτα τῶν κατοίκων ἦσαν Τοῦρκοι, τὰ τρίτα Ἕλληνες καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἐν Ἀρμένιοι, Παυλικιᾶνοι καὶ Ἑβραῖοι: «Οἱ ἐγκάτοικοι ταύτης τῆς πόλεως εἰσι πέντε γένη, **Τοῦρκοι**, χριστιανοὶ τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος, οἵτινες καὶ **Ρωμαῖοι** καλοῦνται, **Αρμένιοι**, **Μανιχαῖοι**, ἡγουν οἱ κοινῶς λεγόμενοι **Παυλικιᾶνοι** ἀπὸ Παύλου καὶ Ἰωάννου τῶν υἱῶν τῆς Καλλινίκης καὶ **Ἑβραῖοι** οὗς πάντας εἴτις εἰς δεκαπέντε διέλοι μέρη, τὰ μὲν ἕνδεκά εἰσι Τοῦρκοι, τρίτα δὲ ἀνατολικοὶ Χριστιανοί, ἡγουν Ρωμαῖοι, καὶ τὸ λοιπὸν ἐν συμπληροῦσι τὰ λοιπὰ τρίτα γένη, οἱ Ἀρμένιοι, λέγω, οἱ Παυλικιᾶνοι καὶ οἱ Ἑβραῖοι, **ὧν ἕκαστος τὴν ἰδίαν προφέρει διάλεκτον** οἷον, οἱ μὲν Τοῦρκοι τὴν Τουρκικὴν, οἱ Ρωμαῖοι τὴν **ἀπλὴν Ἑλληνικὴν**, οἱ Ἑβραῖοι τὴν Ἑβραϊκὴν, οἱ δὲ Παυλικιᾶνοι τὴν Σλαβονικὴν, ἥτοι τὴν **Βουλγαρικὴν** οὐκ ὀλίγοι δ' ἐξ αὐτῶν εἰσιν εἰδήμονες τῆς Ἰταλικῆς διαλέκτου τῶν δ' Ἀρμενίων πάνυ ὀλίγοι εἰσιν εἰδήμονες τῆς ἰδίας αὐτῶν γλώσσης, οἱ δὲ πλείονες τὴν Τουρκικὴν προφέρουσιν, ἥτις καὶ ἐπικρατεῖ ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας ἐν τῇ πόλει καὶ ἐν ἀπόσῃ τῇ ἐπαρχίᾳ»¹⁾. Ὡστε κατὰ ταῦτα, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ πόλις εἶχεν ὀλιγώτερον πληθυσμὸν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἕνεκα τῆς γενομένης φθορᾶς ἐκ τῶν ἐπελθουσῶν συμφορῶν ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος, τ. ἔ. περὶ τὰς τεσσαράκοντα πέντε χιλιάδας ψυχῶν, Τοῦρκοι μὲν ἦσαν 33 χιλιάδες, Ρωμαῖοι 9 χιλ. καὶ Παυλικιᾶνοι, Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι 3 χιλιάδες.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀμερόληπτος ἱερεὺς Κ. Οἰκονόμος, ὁ παρέχων ἡμῖν τὰς πολυτίμους ταύτας περὶ τῶν Φιλιππουπολιτῶν εἰδήσεις, οὐδένα λόγον ποιεῖται περὶ Βουλγάρων, οὗς πάντως δὲν θὰ παρέλειπε ν' ἀπαριθμῆσιν ὑπάρχοντες ὡς γένος λαλοῦν τὴν ἰδίαν του γλῶσσαν, ὡς ποιεῖ ἀλλαχοῦ τῆς ἱστορίας του περιγράφων τὰς κόμας τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, οἷον: «Τσιρπάνη.. ἕως χιλίων οἰκιῶν, ὧν τὸ ἐν τρίτον μόνις εἰσὶ χριστιανοί, οἵτινες τὴν ἀπλὴν Σλαβονικὴν ἡγουν τὴν **Βουλγαρικὴν γλῶσσαν** προφέρουσιν, οἱ δὲ λοιποὶ Τοῦρκοι»²⁾ καὶ «Ἐκτὸς τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τινων χωριῶν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ροδόπης κειμένων... εἰς πάντα λοιπὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας ἡ **Βουλγαρικὴ** ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνηθίζεται... σπανίως δὲ ἡ ἀπλὴ

§ 2) 1) Κ. Οἰκονόμου αὐτόθι σελ. 27-28.

2) Αὐτόθι, σελ. 32 § κ.

ἐλληνική συνεθίζεται ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐν τισι κώμαις καὶ χώραις»³⁾, ἐπεταί ἀναντιρρήτως ὅτι οἱ ἀπὸ δύο σχεδὸν αἰῶνων σποράδην καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος καθ' ὁμάδας ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ Αἴμου κωμοπόλεων εἰς τὴν πόλιν ἐγκαθιστάμενοι Βούλγαροι ἐξηλληνίζοντο ταχέως καὶ ἐλάλουν τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, ἐπομένως δὲν ἀπετέλουν ἰδίαν ἐθνότητα (γένος) καὶ ὑπελαμβάνοντο ὡς Ρωμαῖοι (Ἕλληνες). Τοῦτο δὲ διαπιστοῦται τρανῶς καὶ ἐκ τοῦ ἐν ἔτει 1805 συντεταγμένου συμφωνητικοῦ (κανονισμοῦ) τῆς ἐν Φιλιππουπόλει συντεχνίας (ρουφετίου) τῶν Ἀμπατζήδων, μιᾶς τῶν μεγαλυτέρων καὶ συναλλασσομένης τὸ πλεῖστον πρὸς Βουλγάρους, διότι προεμηθεύοντο συνήθως τοὺς ἀμπαδες καὶ τὰ ἐκ τῶν παρὰ τῷ Αἴμῳ βουλγαρικῶν κωμοπόλεων Καρλόβου, Καλοφεριού, Ἀβραδάλων, Βετρένων καὶ λοιπῶν. Πᾶσαι αἱ ἐν αὐτῷ ὑπογραφαὶ τῶν συνυπογραψάντων 130 μαϊστόρων, μελῶν ἀπάντων τῆς συντεχνίας, εἶναι Ἑλληνικαὶ καὶ οὐδεμία Βουλγαρική. Εἰ καὶ δὲ ὑπὲρ τοὺς τριάκοντα τῶν μαϊστόρων φέρουσι κύρια ἢ πατρωνυμικὰ ὀνόματα Βουλγαρικά, οἷον Στογιάννης, Ζέλκος, Μῆντζος, Νένος, Νενδέλτσος, Στόιτσος, Βέλιος, Σφέτκος καὶ ἄλλα, ἦσαν ἐξηλληνισμένοι καὶ οἱ τε αὐτοὶ οὗτοι ἐθεώρουν ἑαυτοὺς Ἕλληνας καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τοιοῦτοι ἐνομίζοντο, διότι ἄλλως ἦτο ἀδύνατον νὰ ἦσαν μαϊστορες ἐν Φιλιππουπόλει καὶ μέλη τῆς συντεχνίας, τοῦ τρίτου ἄρθρου τοῦ συμφωνητικοῦ ρητῶς ἀπαγορεύοντος τὴν ἀνακήρυξιν μαϊστορος ἀμπατζῆ ἐν τῇ πόλει ἐξ ἄλλου ἔθνους : «Ἐτερογενῆς δὲ ἦτοι ἀπὸ ἄλλην φυλὴν μαϊστορῶν νὰ μὴ γίνεταί ποτέ⁴⁾».

Ἐνδέχεται ὅμως πολλοὶ τῶν φερόντων γνήσια Βουλγαρικά ὀνόματα, ἅτινα ἦσαν εὐχρηστα παρὰ τοῖς Ἕλλησι Φιλιππουπολίταις μέχρις ἐσχάτων (Βούλκοι, Τῶντσοι, Στοῖλας, Σλαύης, Στογιάνης, Γιόντσος, Πέτκος), νὰ ἦσαν Ἑλληνικῆς καταγωγῆς καὶ οὐχὶ Βουλγαρικῆς. Ὅπως δὲ ἦτο τὸ κύριον ὄνομα δὲν εἶναι ἀσφαλὲς κριτήριον τῆς ἐθνικότητος τοῦ φέροντος αὐτό, ἀλλ' ἡ ἐθνικὴ συνείδησις. Ὡς δὲ καὶ βραδύτερον ἔτι γνήσιοι Βούλγαροι ἔφερον ἐλληνικὰ ὀνόματα, οὕτω καὶ Ἕλληνες ἔφερον βουλγαρικά. Τοῦτο δ' εὐεξήγητον. Ἐπικρατεῖ παρ' ἡμῖν τοῖς Ἕλλησιν ἡ ἀρχαιοτάτη συνήθεια ὁ πρωτότοκος παῖς νὰ λαμβάνῃ ἀείποτε τὸ ὄνομα τοῦ πρὸς πατρός πάππου, ἢ δὲ πρωτότοκος θυγάτηρ τὸ ὄνομα τῆς πρὸς μητρός μάμμης, τὰ δὲ ὑστερότερα τέκνα νὰ λαμβάνωσιν ὀνόματα διαφόρων συνήθως συγγενῶν ἢ καὶ ὀνόματα τιθέμενα αὐτοῖς ὑπὸ τῶν ἀναδόχων ἄνευ πρὸς τοὺς γονεῖς προσυνηνοήσεως. Ἐνεκα τῆς τότε ὑπαρχούσης ἐμπορικῆς συναλλαγῆς καὶ τῶν φιλικῶν

3) Αὐτόθι, σελ. 32 σημ.

4) Ἴδε συμφωνητικόν, Μυρτ. Ἀποστολίδου. Δύο ἔγγραφα ἐκ Φιλιππουπόλεως, Θρακικὰ Ἀθηνῶν, τόμ. II, ἔτος 1929, σελ. 329 καὶ ἐξῆς, § 2.—Ὡσαύτως τοῦ αὐτοῦ, Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐσναφίου τῶν ἀμπατζήδων, Ἀρχεῖον Θρακ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θεσσαυροῦ, τόμ. Γ'. σελ. 143-195.

σχέσεων τῶν Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν ἐμπόρων καὶ βιομηχάνων πρὸς τοὺς περιοίκους καὶ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος συνοίκους Βουλγάρους συνέβαιναν, ὅπως οἱ δεσμοὶ αὐτῶν καθίστανται ἀρρηκτότεροι, νὰ συνδέονται πρὸς ἀλλήλους καὶ διὰ πνευματικῆς πολλάκις συγγενείας, τῆς **κουμπαραϊᾶς**. Οὕτω πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐποίουν **κουμπάρους** Βουλγάρους καὶ πολλοὶ τῶν Βουλγάρων Ἑλληνας. Ἐπομένως εὐλογον ἦτο τῶν ἀναδόχων τινὲς ὀνοματοθετοῦντες κατ' ἀρέσκειαν εἰς τὰ ὑστερότερα τέκνα μετὰ τὴν ἐξάντησιν τῶν ὀνομάτων τῶν συγγενῶν νὰ δίδουν οἱ μὲν Ἑλληνας ἐνίοτε εἰς τοὺς Βουλγάρους γνήσια Ἑλληνικὰ ἱστορικά ὀνόματα (Χαρίλαος, Κίμων, Περικλῆς, Ἡρακλῆς), οἱ δὲ Βούλγαροι εἰς τοὺς Ἑλληνας γνήσια Βουλγαρικὰ προσφιλῆ καὶ δημόφιλῆ αὐτοῖς (Βοῦλκος, Στόιτσος, Γιόντσος κτλ.).

Συνήθως ὅμως ἐν Φιλιππουπόλει ἦσαν ἐν χρήσει Βουλγαρικὰ ὀνόματα παρ' οἷς ἡ μὲν μήτηρ ἦτο Ἑλληνίς, ὁ δὲ πατὴρ Βούλγαρος, ἐξηλληνισμένος ὅμως κατὰ τε τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἦθη, ἔνεκα τοῦ ἑλληνικοῦ περιβάλλοντος, ἐν ᾧ ἔζη⁵⁾, πρὸς δὲ καὶ παρὰ γνησίους Ἑλλησι συγγενεύσασι διὰ τούτων τῶν ἐπιγαμιῶν πρὸς τοιοῦτους. Τούτου ἔνεκα καὶ ἀπόγονοι Ἑλλήνων μὲν μαϊστόρων ἀμπατζήδων ἀπὸ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἔχουσι Βουλγαρικὰ ὀνόματα, Βουλγάρων δ' ἐξηλληνισμένων ἀναμφιβόλως γνήσια Ἑλληνικὰ κατὰ τὰ αὐτὰ ἀρχεῖα. Αἱ ἐπιγαμίαι δ' αὐταὶ ἠυλογοῦντο ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἅτε μεταξὺ ὁμοδόξων γινόμεναι, ἐνῶ ἀπηγορεύοντο αἱ πρὸς τοὺς συμπολίτας Παυλικιάνους καὶ τοὺς Ἀρμενίους ὡς ἑτεροδόξους Χριστιανούς. Ἦσαν δ' αὐταὶ οὐχὶ σπάνια. Μαθητεύοντες παρ' Ἑλλησι μαϊστοροσιν ἐπὶ ἔτη πρὸς ἐκμάθησιν τέχνης τινός, οἱ ἐκ τῶν περιχώρων νεήλυδες Βούλγαροι ἔφηβοι καὶ ἐξελληνιζόμενοι εὐκόλως ὡς ζῶντες ἐν ταῖς οἰκογενεαῖς τῶν μαϊστόρων τῶν προσείλκων διὰ τῆς τιμιότητος καὶ τῆς φιλοπονίας τῶν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν προϊσταμένων τῶν ὅτε δὲ ἀνηγορεύοντο μαϊστορες καὶ ἐγκαθίσταντο ὀριστικῶς ἐν τῇ πόλει, οὐ μόνον ὑπεστηρίζοντο ὑπὸ τῶν τέως προϊσταμένων τῶν, ἀλλὰ καὶ συνηταιρίζοντο πολλάκις μετ' αὐτῶν προτιμώμενοι καὶ ὡς γαμβροὶ διὰ τὰς θυγατέρας καὶ τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν. Οἱ βουλγαρώνυμοι τούτων ἀπόγονοι παρέμειναν ἀκραιφνεῖς Ἑλληνες καὶ μετὰ τὴν ἀφύπνισιν τῆς Βουλγαρικῆς συνειδήσεως καὶ διεσώζοντο μέχρις ἐσχάτων ἢ καὶ διασώζονται καὶ νῦν ἀκόμη ἐν τῇ πόλει ἢ ἀλλοχοῦ, οἷον αἱ οἰκογένειαι Ἀθαν. Γιουβάντσογλου κτηματίου, Μιχ. Δόβρογλου ἐμπόρου, Πάντσογλου μεγαλεμπόρου, Στοῦλάδου ἐμπόρου, Πετκίδου σιτεμπόρου, Στογιανοπούλλου ἀρχιτέκτονος, Σλαύη Σλαυίδου ὀδοντοιάτρου, Ἀργυρ. Δάνη βιομηχάνου, Βελιάδου, Τόντσογλου, Γκέγκογλου καὶ ἄλλων.

Ἄλλὰ καὶ βραδυτέρον μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ αἰῶνος τούτου, Βούλγαροι μετ' ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ γλώσσης δὲν φαί-

5) Αὐτόθι. σελ. 343.—Ἴδε ὡσαύτως τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλίππει ἐσναφίου τῶν ἀμπατζήδων, ἐνθα ἄνωτ. σελ. 172-179. § 2 σημ. 12.

νονται ἐν τῇ πόλει, καθ' ὅσον πάντες ἐγχαίριζον καίπερ πληθυνόμενοι. Ὁ Λαμαρτίνος διελθὼν τῆς πόλεως τῷ 1833 λέγει ρητῶς ὅτι αὕτη κατοικεῖτο ὑπὸ Τούρκων, Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων, «la ville est peuplée sur moitié de Grecs, d' Armeniens et de Turcs», ὧν ἐδέξατο καὶ ἀπέδωκε τὰς ἐπισκέψεις, «à recevoir et rendre les visites des Turcs, des Grecs et des Armeniens» 6). Ἄρα οἱ τότε περιώνυμοι Βουλγαρικῆς καταγωγῆς ζάπλουτοι μεγαλέμποροι καὶ τὸν τίτλον *τσορμπατζήδες* ἔχοντες παρουσιάζοντο ὡς Ἑλληνας καὶ ὡς τοιοῦτοι προετοιμῶντο ὑπὸ τῆς κοινότητος ὡς δημογέροντες, περὶ τὸν Ἑλληνα ἀρχιεπίσκοπον, ὅπως διευθύνωσιν αὐτὴν καὶ Ἐφοροὶ τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων. Οὕτω οἱ τρεῖς ἐκ τῶν πέντε ἐφόρων τῆς ἑλληνικῆς κεντρικῆς σχολῆς διευθύνοντος τοῦ Ζακυνθίου Γ. Τσουκαλά 1832 1835 ἦσαν βουλγαρικῆς μὲν καταγωγῆς, ἀλλ' ἀκραιφνῶν τότε ἑλληνικῶν αἰσθημάτων ὄντες ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς σχολῆς μέγιστα ἐμερίμων, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀφιερώσεως τῆς ἐν ἔτει 1833 συνταχθείσης ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῷ 1835 ἐκτυπωθείσης γραμματικῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν τῷ προοιμίῳ ἧς πλέκεται τὸ ἐγκώμιον αὐτῶν διὰ τὴν φιλομουσίαν καὶ κοινωφελίαν. Ἦσαν δὲ οὗτοι: Βούλκος καὶ Στογιάννος Θεοδώροβιτς, ὁ Ἀντώνιος Στογιάννοβιτς, ὁ Ἀθανάσιος Γκιουμουσγεοδάνης καὶ ὁ Λάμπρος Παπασαούλ 7). Ὁσαύτως ἐκ τῶν ἑξ ἐφόρων τῆς αὐτῆς σχολῆς τῶν συνυπογραψάντων ὡς μαρτύρων τὴν ὁμολογίαν τῆς κοινότητος Ἀβραδάβλων δανεισθείσης 15 χιλ. γροσίων ἐπὶ τόκῳ, δωρεᾶς τοῦ μητροπολίτου Νικηφόρου πρὸς τὴν αὐτὴν σχολήν, οἱ τρεῖς ἦσαν βουλγαρικῆς καταγωγῆς, ἦτοι ὁ Στογιάννος Θεοδώροβιτς, ὁ Στογιάννος Κούροβιτς καὶ ὁ Στάντσιος Ἰωάννου 8). Βουλγαρικῆς καταγωγῆς ἦτο καὶ ὁ μικρὸς Βούλκος-Τζορμπατζής, Κούροβιτς Τσάλολου, ὅστις ἴδρυσεν καὶ ἐπροικοδόμησεν τῷ 1834 τὴν ἀλληλγδιδακτικὴν σχολὴν τῆς ἁγίας Τριάδος ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς ἁγίας Κυριακῆς ὑπὲρ τῶν ἐνδεῶν μαθητῶν 9). Τὸν ἑξελληνισμὸν δὲ τῶν Βουλγάρων Φιλιππουπολιτῶν ὁμολογεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Κ. Φωτεινωφ (ὁ ὡς ἑλλην διδάσκαλος ἐν Σμύρῃ διατελέσας ὑπὸ τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος Φωτιάδης) ἐν τῇ γενικῇ του γεωγραφία, ἐκδοθείση βουλγαριστὶ τῷ 1848 ἐν Σμύρῃ λέγων ὅτι οἱ ἑρθόδοξοι Φιλιππουπολιταί, καίπερ πάντες βουλγαρικῆς καταγωγῆς (:) διατηροῦσιν Ἑλληνικὰ σχολεῖα, οὐδὲν δὲ Σλαυοβουλγαρικὸν καὶ ἐν ταῖς ἑπτὰ ἐκκλησίαις των λειτουργοῦνται ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ 10).

6) *Alf. de Lamartine, Voyage en Orient, 1831-1832 Paris, ἔτος 1881 τόμος II, σελίς 250.*

7) *Γ. Τσουκαλά: Γραμματικὴ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης ἔτος 1855, ἐν Κωνσταντινουπόλει.*

8) Ἴδε κατωτέρω αὐτόθι.

9) Ἴδε *Μυρτ. Ἀποστολίδου, Θρακικὰ Ἀθηνῶν, τόμ. II, ἔτ. 1929, σελ. 99* καὶ ἡ ἱερὰ τῆς Φιλιππουπόλεως μητρόπολις, Ἀρχεῖον, Θρακ. Λαογρ. Θησ. τόμ. ΣΤ, ἔγγραφοι 30 καὶ 31, σελίς 50-57.

10) *Κ. Photinow Obschto zemleopisanie, Smyrna, ἔτ. 1843, σελ. 91-92.*

Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Κ. Οἰκονόμου εἰρημένων φαίνεται ὅτι ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἡ Φιλιππούπολις ἦτο μᾶλλον τουρκικὴ πόλις, οἰκουμένη κατὰ τὰ δύο τρίτα ὑπὸ Τούρκων, λαλουμένης ὅμως ἐν τῇ ἀγορᾷ πλὴν τῆς ἐπισήμου τουρκικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς. Πάντες δὲ οἱ Φιλιππουπολίται ἦσαν βιοτέχνη καὶ φιλέμποροι μὴδὲ τῶν τούρκων ἐξαιρουμένων, οἵτινες ἦσαν καὶ ἐπεικεῖς καὶ ἡμεροὶ πρὸς τὰ ἄλλα συνοικοῦντα ἔθνη καὶ πλεῖστοι αὐτῶν ἦσαν πεπαιδευμένοι, εἴτε σχολεῖα ἔχοντες καλούμενα **μεκτέπια**· «ἀλλ' ἐκ πάντων φιλεμπορώτεροί εἰσιν οἱ τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος χριστιανοὶ, ἦτοι οἱ **Ρωμαῖοι**, οἵτινες ἐμπορεύονται εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Ἀσίαν πᾶσαν οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας ἀπέρχονται πραγματευόμενοι, ὅπου καὶ ἀποικία τανῦν εὐαριθμὸς ἐστὶ Φιλιππουπολιτῶν (1)».

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τούτου τοῦ αἰῶνος ἤρξαντο ἀνακτιζόμενα ἀμφιθεατρικῶς καὶ συνοικιζόμενα ὑπὸ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν καὶ πᾶσαι αἱ ἀνατολικαὶ καταφέρειαι τῆς ἀκροπόλεως, ἔρημοι οἰκιῶν, παθοῦσαι ἐκ τῶν προγενομένων πυρκαϊῶν, δηλ. τὸ μεταξὺ τοῦ κρημισθέντος τῆς ἀκροπόλεως περιβόλου καὶ τῆς ὑποκειμένης πόλεως ἐπικλινὲς μέρος πλὴν τῶν ἄκρων, ὅπου οἱ λόφοι εἶναι ἀπότομοι.

§ 3) Κατὰ τὸ ἔτος 1833 διῆλθε τῆς Φιλιππουπόλεως ὁ Γάλλος ποιητὴς Ἀλφόνσος Λαμαρτίνος ἐπανακάμπτων εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ ξηρᾶς ἀπὸ τοῦ εἰς τοὺς ἁγίους τόπους ταξιδιόν του. Παρατιθέμεθα ἐνταῦθα τὴν ὑπ' αὐτοῦ ποιητικὴν τῆς πόλεως περιγραφὴν καὶ τὰ ἐγκώμια τῆς παροιμιώδους Ἑλληνικῆς φιλοξενείας, ἧς ἔτυχεν ἐπὶ τριήμερον παρὰ τοῦ εὐγενοῦς Ἑλλήνου μεγαλεμπόρου Γεωργίου Μαυρίδου, ἀπογόνου παλαιᾶς Βυζαντιακῆς οἰκογενείας, ἧς μέλος ὁ ἄρχων Κωνσταντῖνος Λογοθέτης Μαυρουδόγλου φέρεται πρωτομαῖστωρ τοῦ ρουφετίου τῶν ἀμπατζήδων (1730—1733)¹⁾. «Ἐξεκίνησα ἐξ Ἀδριανουπόλεως διὰ τὴν Φιλιππούπολιν (Philippopole)... Πορεία τριῶν ἡμερῶν... Τὴν ἐσπέραν τρεῖς λεύγας μακρὰν τῆς Φιλιππουπόλεως παρατηρῶ ἐν τῇ πεδιάδι πληθὺν ἰπέων Τούρκων, Ἀρμενίων καὶ Ἑλλήνων, καλπαζόντων πρὸς ἡμᾶς. Ὠραῖος νεανίας ἰπεύων ὑπερήφανον ἵππον, φθάνει πρῶτος καὶ ἄπτεται διὰ τοῦ δακτύλου του τοῦ ἐνδύματός μου καὶ μοὶ ἐξηγεῖται ὅτι ἐπειδὴ αὐτὸς πρῶτος ἤγγισέ με, ὑποχρεοῦμαι νὰ φιλοξενηθῶ ἐν τῷ οἴκῳ του, οἰαιδήποτε καὶ ἂν εἶναι αἱ τῶν ἄλλων ἰπέων ἐνστάσεις, ὅπως μὲ ὀδηγήσωσιν ἄλλαχού. Ἀκολούθως ἔρχεται ὁ τοῦ διοικητοῦ τῆς Φιλιππουπόλεως ἀντιπρόσωπος, ὅστις μὲ προσαγορεύει ἐξ ὀνόματος τοῦ ἀυθέντου του καὶ μοὶ λέγει ὅτι ὁ διοικητὴς προσητοίμασέ μοι εὐρύχωρον καὶ κατάλληλον οἶκημα καὶ δεῖπνον καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ μὲ κρατήσῃ ἐπὶ

1) Κ. Οἰκονόμου, Αὐτόθι, σελ. 29 § 1ε'. — Ἴδε ἀνωτέρω καὶ κεφ. XVII § 3.

§ 3) 1) Ἴδε Θρακικὰ Ἀθηνῶν, τόμος II, ἔτος 1929, σελίς 351. — Archiv des Abadjis κτλ. σελίς 29.

τινας ἡμέρας ἐν τῇ πόλει· ἀλλ' ἐγὼ ἐπιμένω, ὅπως δεχθῶ τὴν φιλοξενίαν τοῦ νεανίου Ἑλληνος Μαυρίδου ἐν τῷ οἴκῳ του. Εἰσερχόμεθα εἰς τὴν πόλιν περὶ τοὺς 60—80 ἱππεῖς· ὁ λαὸς ἀπὸ τῶν παραθύρων τῶν οἰκιῶν καὶ ἀπὸ τῶν ὁδῶν θεᾶται τὴν συνοδείαν ἡμῶν.

«Ἐν τῇ οἰκίᾳ δεξιοῦνται ἡμᾶς ἡ ἀδελφὴ καὶ αἱ θεῖαι τοῦ κ. Μαυρίδου. Ἡ οἰκία ἦτο εὐρύχωρος καὶ χαρίεσσα· ὠραία αἴθουσα ἐν αὐτῇ ὑπῆρχε μετὰ δεκατεσσάρων παραθύρων καὶ ἠὺτρεπισμένη κατὰ εὐρωπαϊκὸν τρόπον, ὅπου ὁ διοικητὴς καὶ οἱ προϊστάμενοι τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων προσέρχονται πρὸς χαιρετισμὸν ἡμῶν καὶ λαμβάνουσιν ἀναψυκτικά. Τρεῖς ἡμέρας διέμεινα ἐν τῇ Φιλιππούπολει ἀπολαύων τῆς ἀξιοθαυμάστου φιλοξενίας τοῦ κ. Μαυρίδου: «à jouir de l' admirable hospitalité de M. Mavrides», διατρέχων τὰ περὶχωρα καὶ δεχόμενος καὶ ἀποδίδων τὰς ἐπισκέψεις τῶν **Τούρκων**, τῶν **Ἑλλήνων** καὶ τῶν **Ἀρμενίων**. Ἡ Φιλιππούπολις εἶναι πόλις τριάκοντα χιλιάδων κατοίκων, ἀπέχουσα τέσσαρας ἡμέρας τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ κειμένη παρὰ τῷ ποταμῷ ἐπὶ βραχάδους λόφου ἀπομεμονωμένου ἐν τῷ μέσῳ εὐρείας καὶ γονίμου πεδιάδος. Ἡ φυσικὴ τῆς πόλεως τοποθεσία εἶναι ἐκ τῶν ὠραιότερων, ἃς δύναται τις νὰ φαντασθῇ. Ὁ λόφος εἶναι ἠμνοειδῆς μετὰ δύο κορυφῶν, ἐπестεμμένων ὁμοίως δι' οἰκιῶν καὶ κήπων, αἱ δὲ ὁδοὶ κατέρχονται ἑλικοειδεῖς ἀνὰ τὰς ὁμαλὰς κύκλωθεν κατωφερείας μέχρι τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, ὅστις ρέει πλησίον τῆς πόλεως· περικυκλοῦται δὲ ἡ πόλις διὰ κάφρου πλήρους ρέοντος ὕδατος²⁾. Ἡ θέα τῶν γεφυρῶν, τῶν κήπων, τῶν οἰκιῶν, τῶν ὑψικορύφων ἐπὶ τῶν ὄχθῶν τοῦ ποταμοῦ δένδρων, διὰ δασώδους κοιλάδος, ἣν χωρίζει ὁ ποταμὸς ἀπὸ τῶν ὄρεων τῆς Μακεδονίας³⁾, αὐτῶν τῶν ὄρεων, ὧν αἱ ὄφρυς διασχίζονται ὑπὸ χειμάρρων, διακρινομένου τοῦ λευκοῦ τῶν ἄφρου καὶ εἶναι διεσπαρμένα ὑπὸ κωμῶν ἢ⁴⁾ μεγάλων Ἑλληνικῶν μοναστηρίων, ἀπὸ τοῦ κήπου⁴⁾ τοῦ κ. Μαυρίδου παρουσιάζεται μία τῶν ἀξιοθαυμάστων τοῦ κόσμου ἀπόψεων. **Ἡ πόλις κατοικεῖται ἐξ ἡμισείας ὑπὸ Ἑλλήνων, Ἀρμενίων καὶ Τούρκων. Οἱ Ἕλληνες εἶναι ἐν γένει πεπαιδευμένοι καὶ ἐμπορικοί· οἱ ἐπί-**

2) Ἴδε κατωτέρω αὐτόθι § 4. Αὕτη ἡ νεωτέρα τάφρος οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν ἀρχαίαν τὴν περιβάλλουσαν ποτε κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν συγγραφέων τὸν περίβολον τῶν τειχῶν τῆς ὑποκειμένης πόλεως. Πιθανῶς ὅμως ἐν τισὶ σημείοις ἠκολούθει τὰ ἔχνη ἐκείνης, ἀφοῦ καὶ αὕτη ἐλάμβανε τὸ ρέον ὕδωρ ἐκ τοῦ ποταμοῦ, ὥσπερ ἡ ἀρχαία.

3) Τὸ ὄρος Ροδόπη καὶ τὸ τῆς Ρήλας.

4) Lapsus memoriae τοῦ ποιητοῦ ἀντὶ ἀπὸ τῆς οἰκίας ἢ ἀπὸ τοῦ λόφου. Διότι κατὰ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τῆς οἰκογενείας Μαυρίδου ὁ κοιτὸν τοῦ ποιητοῦ ἔκειτο ἐν τῇ νοτιανατολικῇ γωνίᾳ τοῦ ἄνω ὄροφου τῆς οἰκίας, ὁπόθεν φαίνονται ὄντως ὅσα ὁ ποιητὴς περιγράφει. Πολλάκις ὅμως ὁ ποιητὴς συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν δύο θεῶν τοῦ κ. Μαυρίδου, λίαν εὐγενῶν κυριῶν, ἀνήρχετο εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου καὶ ἐθεᾶτο ἐκεῖθεν ἐπὶ ὄρας τὰ περὶ τὴν πόλιν.

σημοὶ τούτων ἐκπαιδεύουσι τὰ τέκνα των ἐν Αὐστρία. Ὁ τῶν Τούρκων ζυγὸς φαίνεται αὐτοῖς ὁ ἐπαχθέστερος· στενάζουσι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῶν ἀδελφῶν των ἐν τῇ Πελοποννήσῳ. Ἐγνώρισα ἐν τῇ Φιλιππουπόλει τρεῖς νεανίας Ἑλληνας ἐρασμίους καὶ ἀξίους ἄλλης τύχης καὶ ἄλλης πατρίδος διὰ τὰ αἰσθήματα καὶ τὸ εὐφυὲς πνεῦμά των. Ἀφῆκα τὴν Φιλιπούπολιν καὶ ἔφθασα... εἰς Τατάρ-Παζαρτζίκιον.... Τὴν ἐπομένην ἀρχόμεθα καθορῶντες πρὸς ἡμῶν τὸν Αἴμον· τὸ ὄραϊον τοῦτο ὄρος, δασῶδες καὶ κατάσπαρτον ὑπὸ μεγάλων καὶ πλουσίων ἀγρῶν, **κατοικεῖται ὑπὸ Βουλγάρων** 5)».

Σωζομένης εὐτυχῶς μέχρι σήμερον τῆς ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Σχοινοβατῶν τριωρόφου καὶ περιόπτου ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ τῆς πεδιάδος μέρους οἰκίας τοῦ κ. Μαυρίδου, ἐν ἣ ἔφιλοξενήθη ὁ ποιητής, ἡ Alliance Française ἔστησε ἐπ' αὐτῆς τῷ 1923 μωσαρίνην πλάκα πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐκ τῆς Φιλιππουπόλεως διαβάσεως καὶ διαμονῆς ἐν αὐτῇ τοῦ ποιητοῦ, ἐφ' ἧς ἐχάραξε χρυσοῖς γράμμασι: «Dans cette maison le poète Lamartine a reçu l'hospitalité au cours de son «voyage en Orient» Juillet 1883».

§ 4) Μετὰ τὰς ληστρικὰς τῶν Κυριζαλήδων ἐπιδρομὰς, αἰτινες ἔληξαν κατὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης δεκαετηρίδος τοῦ αἰῶνος, ἡ κυρίως πόλις περιεφράχθη πρὸς ἀσφάλειαν διὰ τάφρου, λαμβανούσης τὸ ὕδωρ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, ἧς μνημονεῖται καὶ ὁ Λαμαρτίνος 6) καὶ ὁ Τσουκαλᾶς 7). Ἡ διεύθυνσις ταύτης δὲν εἶναι νῦν καθωρισμένη ὡς πληρωθείσης ἤδη, πάντως ὅμως δὲν περιέκλειε τὴν τῶν Παυλικιάνων συνοικίαν θεωρουμένην ὡς προάστειον τῆς πόλεως. Περιγραφὴν τῆς πόλεως κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς πέμπτης δεκαετηρίδος τοῦ αἰῶνος τούτου ἔχομεν τοῦ προμνημονευθέντος Βουλγάρου Κωνσταντίνου Φωτείνωφ, ἐκ μητρὸς Ἑλληνίδος Φιλιππουπολίτιδος, ἐκ πατρὸς δὲ ἑλληνογενέτου Βουλγάρου ἀπὸ Σαμοκοβίου ἐπὶ τοῦ Αἴμου, ἐκπαιδευθέντος ἐν τῇ Ἑλληνικῇ σχολῇ τῆς πόλεως καὶ εἶτα ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ τῆς Σμύρνης, ἢ τῷ Γυμνασίῳ Κυδωνιῶν, ὅστις ἐκλαμβάνων τὴν πόλιν ὅλως Βουλγαρικὴν Ἑλληνόφωνον καλεῖ αὐτὴν λίαν ἐμπορικὴν, «διότι οἱ Φιλιππουπολίται ἐκτείνουσι τὴν ἐμπορίαν των εἰς ὅλην τὴν μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Συρίαν, ὅλην τὴν Βουλγαρίαν, τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐνίοτε μέχρι τῆς Βοσνίας καὶ μάλιστα ἀνὰ τὰς Γερμανικὰς χώρας· ὅθεν τὸ πλεῖστον ἐν ξέναις χώραις διέρχονται τὴν ζωὴν των ἐπιλήσιμονες τῆς χώρας των. Ἐν τῇ ἐμπορίᾳ εἶναι ἀκριβολόγοι, τίμιοι, ἱκανοὶ καὶ λίαν ἰδιοφυεῖς, ἀλλ' εἰς

5) *Alf. de Lamartine*, αὐτόθι, σελ. 250—252. Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ ποιητοῦ μετὰ τοῦ ξενίσαντος αὐτὸν κ. Γ. Μαυρίδου ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Θερακικοῦ Λαογρ. Θεσσαυροῦ, τόμ. I, ἔτ. 1934—35, σελ. 163—188 ὑπὸ Πολυδ. Παπαχριστοδούλου.

§ 4) 1) Ἰδε ἄνωτ. αὐτόθι § 3.

2) *Τσουκαλᾶ Γ.* αὐτόθι, σελ. 28 § 37.

τὴν παιδείαν καὶ τὴν μάθησιν ὄχι ὅσον ἔπρεπεν ἐπιρροεῖς. Διατηροῦσι δὲ ἐν γένει μίαν Ἑλληνικὴν σχολὴν καὶ δύο ἀλληλοδιδασκτικὰς Ἑλληνικάς, οὐδεμίαν δὲ Σλαβοβουλγαρικὴν. Γενικῶς ἀπὸ ἐθνικῆς καταγωγῆς εἶναι πάντες Βούλγαροι (!) καὶ ἀπὸ Βουλγαρικῶν χωρῶν προέρχονται (!). Ἐκκλησίας ἔχουσιν ἑπτὰ, ἐν αἷς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ συλλειτουργοῦνται καὶ τὸν Θεὸν λατρεύουσιν, ἐν δὲ τῇ γλώσσῃ των οὐδὲ τὸ *Κύριε ἐλέησον* (Gospodi pomilouï pas) λέγουσιν, ὥσει ὁ Θεὸς μὴ γινώσκων Βουλγαρικὰ ἀπαξιῶτ' ἀκούσῃ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν θείαν λειτουργίαν αὐτῶν ἐν τῇ Βουλγαρικῇ γλώσσῃ. Προϊόντα ταύτης τῆς Βουλγαρικῆς γῆς εἶναι ἡ ὄρυζα, ἡ μέταξα, ἔξ ὧν κατασκευάζονται περιφραγὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα, τὰ καλούμενα τουρκιστὶ *ἀμπάδες*, ἔξ ὧν προέρχεται ἡ ἐκτεταμένη τῶν Φιλιππουπολιτῶν ἔμπορία³⁾».

Κατὰ πόσον ἡ περὶ τῆς ἐθνικότητος τῶν Φιλιππουπολιτῶν γνώμη τοῦ Φωτεινῶφ συμβιβάζεται τῇ ἀληθείᾳ, καταφαίνεται ἔξ αὐτῶν τούτων τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων, ὅτι οἱ Φιλιππουπολιταί, Βούλγαροι ὄντες, διετήρουν Ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἐλάλουν ἑλληνιστί, συνηλλάσσοντο ἑλληνιστὶ καὶ ἐλάτρευον τὸν Θεὸν ἐν ταῖς ἑπτὰ ἐκκλησίαις των ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ οὐ μόνον οὐδὲ ἐν Βουλγαρικῶν σχολεῖον εἶχον τότε, ἀλλὰ καὶ τὸ *Κύριε Ἐλέησον* ἀπέστεργον νὰ ἐκφωνήσωσι Βουλγαριστί. Ἀλλὰ τί πλέον τούτων ἀπαιτεῖται ὅπως εἶναι τις Ἑλληνας ; Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν παιδείαν τῶν Φιλιππουπολιτῶν ἡ γνώμη τοῦ γεωγράφου γραμματοδιδασκάλου εἶναι πεπλανημένη καὶ πιθανῶς προῆλθεν ἐκ τῆς περὶ τοῦ πατρὸς του καὶ ἄλλων Βουλγάρων ἄρτι ἐγκαταστάτων ἐν τῇ πόλει καὶ τῶν κατωτέρων λαϊκῶν στρωμάτων κρίσεως· διότι οἱ Ἑλληνας Φιλιππουπολιταί οὐ μόνον ἀπὸ χρόνων εἶχον Ἑλληνικὸν γυμνάσιον, ὅπερ, τῷ 1780 ἐστεγάσθη εἰς κοινοτικὸν κτίριον καὶ τῷ 1881 μετακληθεὶς διωργάνωσεν ὁ τελειοδίδακτος τῆς θεολογίας τῆς Ἰονίου ἀκαδημίας Γ. Τσουκαλᾶς καὶ ἐμορφοῦντο ἐν αὐτῷ ἱκανῶς διὰ τοὺς τότε χρόνους τῆς σκοτίας οἱ περισσότεροί των ἐμπόρων, ἀλλὰ καὶ πλεῖστοι αὐτῶν ἐξεπαιδεύοντο καὶ ἐν τῇ Αὐστρίᾳ, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Λαμαρτῖνος καὶ ἦσαν κάτοχοι πλὴν τῆς μητρικῆς των Ἑλληνικῆς γλώσσῃς καὶ τῆς Τουρκικῆς καὶ τῆς Βουλγαρικῆς, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ τῆς Γερμανικῆς, τῆς Ἰταλικῆς καὶ τῆς Γαλλικῆς. Αὐτὸς ὁ Λαμαρτῖνος πάλιν, ὅστις ἐπεκοινώνησε πρὸς τὸ ἄνθος τῶν Φιλιππουπολιτῶν πρὸ δωδεκαετίας κατὰ τὴν τριήμερον διαμονὴν του ἐν τῇ πόλει γράφει : «Οἱ Ἑλληνας εἶναι γενικῶς πεπαιδευμένοι καὶ ἐμπορικοί», Ἐθαύμασε δὲ τὴν εὐφυίαν καὶ τὰ αἰσθήματα τριῶν νεανιῶν Ἑλλήνων, οὓς ἐγνώρισε καὶ οἵτινες ἀναμφιβόλως δὲν ἦσαν οἱ μόνοι ἐν τῇ πόλει. Ἄλλως τε αὐτονόητον εἶναι ὅτι αὐταὶ αἱ πρὸς τὴν Γερμανίαν, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλαχοῦ ἐμπορικαὶ των συναλλαγαὶ καὶ αἱ τακτικαὶ των περιοδεῖαι εἰς ξένας χώρας ἀπήτουν ὅπως οὖν παιδείαν τινὰ καὶ μόρφωσιν, ἣν καὶ στεροῦ-

3) *Fotínov*, αὐτόθι, σελ. 91.

μενοι ἐκτῶντο σὺν τῷ χρόνῳ, διότι ὁ περιοδεύων πολλὰ μανθάνει καὶ διδάσκεται κατὰ τὸν ποιητὴν καθ' ὅσον «πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω». Ἡ φιλομάθεια δὲ τῶν Φιλιππουπολιτῶν μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῆς υπάροξεως κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐν ἐκάστῳ πλουσίῳ οἴκῳ βιβλιοθήκης, συγκροτουμένης οὐ μόνον ἐξ Ἑλληνικῶν ἐκδόσεων, ἀλλὰ καὶ Γερμανικῶν καὶ Γαλλικῶν (λ.χ. ἐν τοῖς οἴκοις Φιλιππίδου, Μήτσορα, Μαυρίδου, Νέμτσογλου, Γκιουμουσαγερδάνη, Χατζῆ Κωστάκι Κοϊμτζόγλου, Ἀργυριάδου καὶ ἄλλων). Τὸ ἐγγράμματον δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων ἐκφαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων τοῦ ἐσναφίου τῶν ἀμπατζήδων, ὧν ἡ γλῶσσα ἀπὸ τοῦ 1797 τείνει μᾶλλον πρὸς τὴν καθαρεύουσαν προφανῶς ἕνεκα τῆς σχολικῆς ἐπιδράσεως.

Ἡ δὲ γενικὴ τῶν Φιλιππουπολιτῶν σλανοβουλγαροποιήσις ἀποδοτέα εἰς τὸ νεωτερικὸν πνεῦμα τῶν τότε πνευματικῶς ἀναγεννωμένων Βουλγάρων, πειρωμένων τὰ πάντα νὰ σλανοβουλγαροποιήσωσιν, οὕπερ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατελέσῃ ξένος καὶ ὁ τέως ἑλληνογραμματοδιδάσκαλος ἐν Σμύρνῃ Φωτιάδης. Διότι οὗτος καὶ ἐν ἄλλοις ἀρθροῖς του διίσχυρίζεται ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ τε ἀρχαῖα καὶ νεώτερα ἔθνη εἶναι καθαρῶς σλανικά ⁴⁾ καὶ ὅτι οἱ ἱεραπόστολοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος ἦσαν Σλαυικῆς καταγωγῆς: «ἕκαστος δύναται νὰ πεισθῇ ὅτι οἱ ἔθνη οὗτοι ἀπόστολοι ἦσαν Σλανοβούλγαροι ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸν νῦν βίον τῶν κατοίκων τῶν προσηρημένων χωρῶν διότι οὗτοι γενικῶς καλοῦνται Γραικοί, ὅσοι δηλ. ζῶσιν ἐν τῇ Ἀδριανουπόλει, τῇ Φιλιππουπόλει καὶ τῇ Θεσσαλονίκῃ (Solonn), πάντες ὅμως σχεδὸν προέρχονται ἐκ σλανοβουλγαρικῶν χωρῶν, ὡς φαίνεται, ἐὰν ἀναδράμῃ τις εἰς τοὺς πάππους, προπάππους αὐτῶν κτλ. ⁵⁾.

§ 5) Ἐν ἔτει 1846 κατὰ μῆνα Ἰανουάριον 26 πρὸς τὴν 27 ἐξεργάγη πολυήμερος πυρκαϊά, ἣτις ἀπετέφρωσε τὸ ἐν τρίτον καὶ πλέον τῆς πόλεως μετὰ τῆς ἀγορᾶς ὁμοῦ. Τότε πυρποληθείσης καὶ τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς σχολῆς, τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ἀκροπόλεως κειμένης, κατεκρή καὶ ἡ παλαιὰ αὐτῆς βιβλιοθήκη, ἔχουσα πλείστας ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων ἐκδόσεις καὶ χειρόγραφα ¹⁾. Συναπετεφρώθησαν δὲ καὶ

4) *Schischmanow*, K. Fotinow, Sbornik, τόμ. XI, ἔτ. 1894, σελ. 715.

5) *K. Fotinow*, Liuboslovie (=φιλόλογος), Σμύρνη, ἔτ. 1846, σ. 157 καὶ 173.

§ 5) 1) Ἐν τῷ κώδικι τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως 1794—1847) σελ. 368—377 φέρεται ὁ κατάλογος τῶν βιβλίων τῆς Ἑλλ. σχολῆς κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 6 Ἰανουαρίου 1830. Κατ' αὐτὸν ἦσαν τότε τόμ. 421, πρὸς δὲ 99 μεγάλα βιβλία καὶ 28 χειρόγραφα. Τῷ 1837 ἐπλουτίσθη διὰ πλουσίας δωρεᾶς τῶν βιβλίων τοῦ σχολάρχου Σαράντη Ἀρχιγένους μεταβάντος εἰς Παρισίους πρὸς σπουδὴν τῆς ἱατρικῆς Ἐθρακικὰ τόμ. I, ἔτ. 1928, σελ. 484. Ὁ Τσουκαλᾶς ἐν τῷ προλόγῳ (VI) τῆς ἱστοριογεωγραφικῆς περιγραφῆς τῆς Φιλιππουπόλεως (1850) καλεῖ αὐτὴν *μεγάλην* «ἡ μεγάλη βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλ. σχολῆς τῆς πόλεως ταύτης ἔγινε τροφή τοῦ πυρός».

αἱ μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων ὑπάρχουσαι ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως δέκα τουρκικαὶ καὶ περὶ τὸν Μεβλὺ-χανὲ οἰκίαι ²⁾, λείψανα τοῦ πρώτου ἀπὸ ἀλώσεως τῆς πόλεως συνοικισμοῦ τῶν κατακτητῶν. Μετὰ τὴν δεινὴν πυρκαϊὰν ἡ πόλις, ἥτις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἤδη τοῦ αἰῶνος ἤρξατο ἀνακαινιζομένη δι' οἰκοδομῶν πολυτελεστέρων καὶ εὐρυχωροτέρων ὑπὸ τῶν εὐπορούντων χριστιανῶν, γενομένου τοῦ βίου αὐτῶν ἤττον ἐπαχθοῦς ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν διὰ τῆς ἐν Κιουτσούκ-Καϊναρτζὶ συνθήκης (1774) μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσίας, ἀρξαμένης νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς τύχης τῶν ἐν τῇ Τουρκίᾳ ὁμοδόξων τῆς, ἀνεκτίσθη αὐθις ἐν σπουδῇ. Οὕτω δὲ ἀπέβαλε τὴν παλαιάν της φυσιογνωμίαν, διότι ἀντὶ τῶν ἐν τοῖς παλαιότεροις ὁδοιπορικοῖς μνημονευομένων οἰκοδομῶν, ἐκτίσθησαν νέαι καὶ ὠραιότεραι μετακληθέντων ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιτεκτόνων (καλφάδων) καὶ τορευτῶν.

Τότε ἐμορφώθη καὶ ἀρχιτεκτονικός τις οἰκιῶν τύπος, ἐπιχωριάζων ἐν τῇ πόλει καὶ μεταφυτευθεὶς ἐξ αὐτῆς εἰς ἄλλας περὶ αὐτὴν κομποπόλεις. Κατὰ τοῦτον ἐκτίζοντο συνήθως τριώροφοι οἰκίαι, ὧν ὁ πρῶτος ὄροφος ἦτο λιθόκτιστος καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἐντὸς τῆς γῆς, ἐπ' αὐτοῦ δὲ κατεσκευάζετο ὁ σκελετὸς τῆς κυρίας οἰκίας ἀντισεισμικῶς διὰ ξύλων, τοιχιζομένης διὰ πλήθων ὀπτῶν ἢ μῆ. Ἡ ὄψις τῆς οἰκίας ἦτο ἀείποτε ἐστραμμένη πρὸς τὴν περιτοιχισμένην πλακόστρωτον αὐλήν, ἀφ' ἧς δὲν ἔλλειπε ἡ ὑπογεία κτιστὴ **στέρνα** (cisterna=δεξαμενὴ ὕδατος) διὰ τὰ ὄμβρια ὕδατα, μετοχετευόμενα εἰς αὐτὴν ἀπὸ τῆς στέγης τῆς οἰκίας διὰ μεταλλίνων ὑδραγωγῶν σωλήνων καὶ εἶχε στοὰν ἐκ τεσσάρων συνήθως κυλινδροειδῶν ξυλίνων κιόνων, οἵτινες ὑπεβάσταζον ἐν μέρει τὸν ἄνω ὄροφον. Ἐκ τῆς μαρμαροστρώτου στοᾶς ἀνήρχετό τις διὰ διπλῆς ἐκατέρωθεν λιθίνης κλίμακος εἰς τὸν δευτέρου ὄροφον, εἰς οὗ τὸ βάθος ἦτο ἢ πρὸς τὸν τρίτον ὄροφον ξυλίνῃ κλίμαξ. Ὁ τε δευτέρος καὶ τρίτος ὄροφος ἦσαν ὁμοίομορφοι καὶ συνέκειντο ἐκάτερος ἐκ μιᾶς μεγάλης αἰθούσης ἐπιμήκουσ ἢ ἔλλειψοειδοῦς, ἧς ἐκατέρωθεν ἦσαν δωμάτια, τέσσαρα ἢ ἕξ τὸν ἀριθμὸν. Αἱ ἄλλαι τῆς οἰκίας πλευραὶ εἶχον τοὺς ἐστεγασμένους ἐξώστιας (τσικμάδες), ἰδίαι αἱ πρὸς τὴν ὁδόν, πρὸς τετραγωνισμὸν τῆς οἰκίας εἰς ἑξοικονόμησιν χώρου καὶ πολλὰ παράθυρα. Τὸ μαγειρεῖον καὶ τὸ πλυντήριον ἐκτίζετο ἐκτὸς τῆς οἰκοδομίας ἐν τῇ αὐλῇ, ὃ δὲ πρῶτος ὄροφος ἐχρησίμευεν ὡς ἀποθήκη καὶ κατοικία τῶν ὑπηρετῶν. Ἐν τισὶ τῶν τοιούτων οἰκιῶν κειμέναις παρὰ τῷ χεῖλει τῶν λόφων ἢ στοὰ κειμένη ὀλίγον τι ὑψηλότερον τῆς αὐλῆς ἀνεῖγεν εἰς τὸν ἄνω ὄροφον ἀμέσως, ὑπὸ δὲ τὴν στοὰν ὑπῆρχε κλίμαξ κατάγουσα εἰς τὸν πρῶτον ὄροφον, ὅστις ἐκ τῆς αὐλῆς ὡς ὑπόγειος δὲν ἐφαίνετο καὶ εἶχε τὰς τρεῖς ἄλλας πλευράς του ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ λόφου. Πλεῖσται τῶν οἰκιῶν τούτων δὲν ἐστερουῦντο καὶ τοῦ τουρκικοῦ λουτροῦ. Ἰδίαις ὁμως προσοχῆς ἀξία ἦτο ἡ διακόσμησις τῶν

2) Γ. Τσουμαλά, αὐτόθι, σελ. 44 § 61.

δωματίων, τῶν ἐρμαρίων (δουλαπίων) καὶ τῶν μουσανδρῶν διὰ ξυλογλυφημάτων καὶ ἄλλων τορευμάτων, ὅπερ ὁ Chichcow αὐταπατώμενος ὑπολαμβάνει ὡς ἔργα τῆς βουλγαρικῆς ἐν τῇ πόλει ξυλογλυφίας παρέχων ἡμῖν ἅμα φωτογραφικὰ δείγματα ³⁾, ἐκ τοῦ νῦν πτωχοκομείου τῆς πόλεως, πρῶτην οἰκίαν τοῦ ἐξ Ἀγράφων ὀρωμένου Ἑλληνοσ μεγαλεμπόρου πρὸ αἰῶνος Γεωργιάδου, ἐνὸς τῶν τριῶν ἀνεψιῶν ἐπ' ἀδελφῆ τοῦ μεγαλεμπόρου ὡσαύτως Ἰωάννου Νέμτσογλου. Δυστυχῶς ἡ ξυλογλυφία ἐκείνη καὶ ἡ τορευτικὴ ἦσαν ἐπίσαστοι, ὅθεν καὶ συνεξέλιπεν μετὰ τῶν τεχνιτῶν πρὸ τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου ⁴⁾.

Πολλὰ τούτων τῶν ὡραίων οἰκιῶν ἀπετεφρώθησαν ὑπὸ πυρκαϊῶν ἢ κατεροίφθησαν ἢ ἀνεκαινίσθησαν, ἀλλὰ καὶ ἱκαναὶ ἀκόμη διασώζονται μεταλλάξασαι τοὺς ἰδιοκτήτας ⁵⁾.

§ 6) Ἐν ἔτει 1847 ὁ Γάλλος γεωγράφος A. Viquesnel ἐπισκεπτόμενος τὴν Φιλιππούπολιν γράφει περὶ αὐτῆς τάδε: «Philippopolis, ἢ Filibé τῶν Τούρκων, πρωτεύουσα ἐπαρχίας τῆς τοπαρχίας Ἀδριανουπόλεως, ὀφείλει τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα Trimontium εἰς τρεῖς κορυφὰς λόφων ἐκ σενίτου λίθου, διακρινομένας ἄνωθεν καὶ παρακειμένας... Σειρὰ βράχων κατεροχόμενη ἀπὸ τῶν λόφων ἀπλοῦται μέχρι τοῦ Ἑβρου. Ἡ πόλις περικλείεται μετὰ τοῦ ποταμοῦ καὶ τούτων τῶν φυσικῶν ὀχυρωμάτων. Ἐν αὐτῆς προάστειον ἐκτείνεται πρὸς ἀνατολὰς ἐκτὸς τοῦ περιβόλου τῆς ¹⁾, πέραν δὲ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἑβρου ξυλίνης γεφύρας πρὸς βορρᾶν κεῖται ἕτερον, ὅπερ καλεῖται Kiutjouk—jaká (=μικρὰ ὄχθη), τὸ ἐπὶ τῶν χαρτῶν σημειούμενον Karsi—jaká (=ἡ πέραν ὄχθη, Πέραν). Ἡ πόλις περιέχει 8000 οἰκίας, τ.ἔ.

3) Ἴδε Chichcow, αὐτόθι, σελ. 101, 105, 113, 119.

4) Ἴδε Θρακικὰ μελετήμ. κεφ. XVII § 5.

5) Αὗται εἶναι πρὸς τῇ μνημονευθείσῃ τοῦ Γεωργιάδου ἐπὶ τῆς Εὐμολπιάδος ἢ τοῦ Χατζηβασιλείου, ἢ τοῦ Σαρῆ Σταύρου Κοσμᾶ ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν σχινοβατῶν, αἱ τοῦ Νέμτσογλου καὶ τοῦ Θωμίδου, ὧν ἡ στοὰ ἄγει εἰς τὸν ἄνω ὄροφον, ἢ τοῦ Ἀργυρ. Κοϊμτζόγλου μεγαλεμπόρου ἐπὶ τοῦ Μουσαίου παρὰ τῇ πύλῃ τοῦ φρουρίου, ὧν ἡ στοὰ ἄγει εἰς τὸν ἄνω ὄροφον. Ἐκτὸς δὲ τῆς Ἀκροπόλεως, ἐν μὲν τῷ ἀνατολικῷ μέρει τῆς πόλεως ἢ τοῦ Κατσίγρα, τοῦ Χ' Κωστάκη Κοϊμτζόγλου, ἧς δυστυχῶς κατεροίφθη ὁ ἄνω ὄροφος καὶ ἐπὶ τοῦ λουτροῦ ἧς κειμένου ἐν τῇ αὐτῇ ὑπάρχει ἐπὶ πλακὸς ὁ δικέφαλος ἀετὸς ἀνάγλυφος ἐντὸς κύκλου περιβαλλομένου ὑπὸ ἀκτίνων ἄνωθεν τῆς θύρας μετὰ τῆς κεφαλαίας καλλιγραφικοῦ γράμματος ἐπιγραφῆς: »Τὸ μὲν ἴδρυμα ἦδε βαλανεῖον Χ' Κωνσταντίνου, Χ' Ἰωάννου Κοϊμτζόγλου, τῷ 1857, Σεπτεμβρίου, τοῦ Παυλίτου, τοῦ Σωτηριάδου, τοῦ Πάντοβιτς, τοῦ Νέτκοβιτς. Ἐννοεῖται ὅτι ἐνταῦθα αἱ οἰκίαι μνημονεύονται μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν κτιστῶν των. Ὠραῖαι δ' οἰκίαι ἦσαν καὶ αἱ πυρποληθεῖσαι τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ μὲν τῆς Εὐμολπιάδος Μήτσορα, Θεοδωράκι, Μ. Νέμτσογλου, ἐπὶ δὲ τοῦ λόφου τῶν Σχινοβατῶν Παπαδάτη, Γ. Γεωργιάδου, Ἀχλανλῆ καὶ Ἀργυρογλου. Ἴδε Μυρτ. Ἀποστολίδου, τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππόλει ἐσναφίου τῶν τεκτόνων, Ἀρχεῖον Θρακ. Λαογρ. Θεσσαροῦ τόμ. Α' σελ. 105—107, § 2.

§ 6) 1) Ἡ τῶν Παυλικιάνων συνοικία, ἡ λεγομένη μέχρι νῦν *Παυλικιάνικα*,

3000 Τουρκικὰς, 2000 Ἑλληνικὰς, 1400 Βουλγαρικὰς, 700—800 Ἀρμενικὰς, 200—300 καθολικὰς καὶ 500 Ἰουδαϊκὰς. Ὁ παρασχὼν ἡμῖν καθολικὸς ἱερεὺς ταύτας τὰς πληροφορίας βεβαιοῖ ὅτι τὸ ἐν Φιλιππουπόλει καὶ ἐν ταῖς πλησιοχώροις κόμαις πνευματικόν του ποιμνιον ἀνέροχεται εἰς 6000 χριστιανούς. Αὕτη ἡ πόλις, ὡσπερ καὶ αἱ σπουδαιόταται τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ἀφθονεῖ πάντων τῶν ἐν τῷ τόπῳ προϊόντων. Ἡ πόλις ἐν τῷ ὑψηλῷ τῆς μέρει κεῖται 15—20 μέτρα ἄνω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ποταμοῦ· τὸ δὲ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὕψος τῆς εἶναι 222 μέτρων²⁾».

Ἐν ἔτει 1851 οἱ κάτοικοι τῆς Φιλιππουπόλεως ἦσαν Τοῦρκοι, Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι (Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι), Χριστιανοὶ καθολικοὶ (οἱ πρόων Παυλικιᾶνοι), Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι³⁾. Συνεποσοῦντο δὲ εἰς ἑξήκοντα περίπου χιλιάδας ψυχῶν, ὧν 25 περίπου Χριστιανοί, ἰσάριθμοι τοῦτοις Τοῦρκοι καὶ οἱ λοιποὶ τὰ ἕτερα ἔθνη· τινὲς ὑπελόγιζον τοὺς Τούρκους ὀλιγαριθμοτέρους ἀξάνοντες οὕτω τὸν ἀριθμὸν τῶν Χριστιανῶν⁴⁾. Κατὰ τὴν ἑνδεκάτην Σεπτεμβρίου τοῦ 1858 φοβερὰ τοῦ Ἑβρου πλήμμυρα, τὸ **μεγάλον νερὸ** ὀνομαζομένη, καλύψασα διὰ τῶν ἐκχειλισθέντων τοῦ ποταμοῦ ὑδάτων πᾶσαν τὴν παρ' αὐτῷ ταπεινὴν πεδιάδα κατέστρεψε καὶ συμπαρέσυρε τὰς ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ ποταμοῦ συνοικίας, ἤτοι τὴν Τουρκικὴν καὶ τὰ δύο προάστεια Μαράσιον καὶ Καρσι-ἀκά. Αἱ ζημίαι τῆς πόλεως ἦσαν μεγάλαι μετ' ἀνθρωπίνων θυμάτων.

Ἐν 1858, Αὐγούστου 30, ἡμέρα Κυριακῆ, ὥρα ἀπὸ 6 τῆς ἡμέρας ἤρχισε νὰ πλημμυρῇ ὁ ποταμὸς τῆς πόλεως μας ἡ Μαρίτσα καὶ εἰς διάστημα 12 ὥρῶν, ἤτοι εἰς τὰς ἑξ τῆς νυκτὸς πρὸς τὸ ἑξημέρωμα τῆς Δευτέρας ἐπλημμύρισε τόσον, ὥστε κατεσκέπασε τὸ Μαράσι καὶ τὸ Πέραν τοῦ ποταμοῦ, ἤτοι τὸ Καρσι—ἀκά καὶ κατεκρήμνισεν ὅλα τὰ ὀσπίτια καὶ λοιπὰ κτίρια⁵⁾», καὶ «Ἐπίμνημα : Τῇ 31 Αὐγούστου 1858 ἑσπέρα περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐκατέβη ὁ Ἑβρος ποταμὸς (Μαρίτσα) καὶ ἐπλημμύρησε· τὸ ὕδωρ ἔφθασεν εἰς τὴν ἀγορὰν μέχρι τοῦ Καβατο-χάνι, περιεκύκλωσε τὸ Καρσι-γιακὰ καὶ Μαράσι ὀλοτελῶς. Ἀπὸ τὰς τελευταίας οἰκίας τοῦ Καρσι-γιακὰ ἐξεῖχε τὸ ὕδωρ μακρὰν ἐν τέταρτον τῆς ὥρας μέχρι τοῦ Γιαρικ-τεπέ, ὡσαύτως καὶ τοῦ Μαράσιου ἕως τὸν τεπέ τοῦ Μπουναρτζικίου. Μὲ τὰ πλοιάρια ἐξέβαλλον τοὺς

2) *A. Viquesnel*, Voyage dans la Turquie d'Europe. Paris, ἔτ. 1868, τόμ. II, σελ. 183.

3) *Τσουκαλά*, αὐτόθι, σελ. 42 § 59.

4) Αὐτόθι., σελ. 69, σημ. νζ' καὶ *Βλ. Σκορδέλη*, ἡ διοικήσις (σαντσακ) Φιλιππουπόλεως, Πανδώρα, τόμ. ΙΔ', ἔτ. 1860, σελ. 218. Ἡ Φιλιππούπολις ἦτο πρωτεύουσα τοῦ σαντζακίου ὑποδιαιρουμένου εἰς 8 ὑποδιοικήσεις (καζάδες) καὶ περιέχοντος περὶ τὰς 500 χιλ. κατοίκων. Ὑπήγετο δὲ τὸ σαντζακίον εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως.

5) Ἴδε *Δάμπρου Ἐννάλη*, Διηγήματα, Ἀθήναι, ἔτ. 1868, σελ. 209 κ. ἑξ. Κῶδιξ τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς (1837—1859) τῇ τελευταίᾳ σελίδι.

κατοίκους τὴν πρωίαν, ἀλλὰ οἱ κάτοικοι ἀμφοτέρων τῶν συνοικιῶν ὡς ἀπελπισμένοι ἄλλοι ἔστεκον εἰς τὰ ὕδατα μέχρι τῶν μαστῶν ἔχοντες εἰς τοὺς ὤμους καὶ τὰ τέκνα των, εἰς τὰ κεραμίδια, ἄλλοι εἰς δένδρα ἀνέβαινον διὰ νὰ σωθῶσι καὶ ἅπαντες κραυγάζοντες ἐζήτουν σωτηρίαν, ἀλλ' οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ πλησιάσῃ ὡς ἐκ τῶν βαθέων ὑδάτων, εἰ μὴ μόνον τὸ πλῆθος τῆς Φιλιππουπόλεως ἀναβὰν εἰς τὸν Νεπέτ-τεπὲν καὶ Μπουναρτζικ-τεπὲ ἔθεώρει μακρόθεν τὴν καταστροφὴν τῶν συνοικιῶν καὶ τὴν πτῶσιν τῶν οἰκοδομῶν καὶ μόνον εἰς Καρσί-γιακὰ κατεστράφησαν 703 οἰκίαι καὶ 388 εἰς Μαράσιον καὶ ἄλλαι 200 εἰς τοὺς δρόμους τῆς πόλεως αἱ παραποτάμιοι ἢ ζημία δὲ ἀναβαίνει εἰς τέσσαρα ἑκατομμύρια. Εἰς τὰς δύο συνοικίας εὐρέθησαν καὶ μέχρι τῶν εἴκοσι πνιγμένοι καὶ φονευμένοι ἄνθρωποι, Ὁ ποταμὸς δὲ κατεβίβαζε ζῶα διάφορα, ξύλα διάφορα, βαρέλια διάφορα, ἄσκους, στάχειας ἀπείρους καὶ ὅσα ἄλλα ἐτύγγανον καθ' ὁδόν, πρὸς τούτοις καὶ ἀνθρώπους τινάς. Εἰς δὲ τὸ Παζαρτζίκι καὶ ἐκεῖ ἐπίσης ἔγεινε κατάστροφη μεγίστη τὸ κεντρικώτατον μέρος τῆς πόλεως κατεστράφη μέχρι τῶν χιλίων περίπου οἰκοδομῶν μετὰ τῶν ἐν αὐταῖς διαφόρων πραγμάτων. Τὸ Στενιμάχον ὠσαύτως ὑπέφερον οὐ μικρὰν καταστροφὴν ὑπὲρ τὰς πενήκοντα οἰκίας, μαγαζεῖα λιθόκτιστα ἐξωμάλυνε καὶ τὴν νέαν λιθόκτιστον γέφυραν, ἐν ἧ ἔδαπανήθησαν ὑπὲρ τὰς διακοσίας χιλιάδας. Τὸ δὲ γεφύριον τοῦ μοναστηρίου Βατοκόβου τὸ πρὸ αἰῶνος λιθοκτισθέν, ὑψηλὸν μὲ μίαν καμπυλόγραμμον τεχνητὸν καὶ σχεδὸν μοναδικόν, κατεστράφη καὶ τοῦτο. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐφάνη καὶ κομίτης ἔχων κόμην ἀρκετὴν ἤδη πρώτην φορὰν λέγουσιν ὅτι ἐφάνη. Ταῦτα ἠκολούθησαν ἀρχιερατεύοντος τοῦ ἁγίου Φιλιππουπόλεως κυρίου Παΐσιου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, 1858 Σεπτεμβρίου 19, ὁ γραμματεὺς τῆς μητροπόλεως Κωνσταντῖνος Πατερικὸς ἐκ Στενιμάχου ἔγραψα»⁶⁾. Ἡ ζωηρὰ περιγραφὴ εἶναι αὐτόπτη μάρτυρος.

Ἐν ἔτει δὲ 1859 ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ἦτο 50 χιλιάδες κατὰ τὸν Πολυζωίδην: «Φιλιππούπολις (πρῶην Πονηρούπολις) ἐμπορικωτάτη, κειμένη ἐπὶ δύο ὑψηλῶν λόφων παρὰ τὸν Ἐβρον ἐν τῷ μέσῳ ἀμπελοφύτου καὶ ὄρυζοφύτου πεδιάδος καὶ πολλὰ ἀρχαίων μνημείων λείψανα περιέχουσα. Ἐκ τῶν 50 χιλ. κατοίκων τῆς οἱ πλεῖστοί εἰσι Βούλγαροι καὶ Ἕλληνες⁷⁾».

§ 7) Ἀπὸ τοῦ δευτέρου τεταρτημορίου τούτου τοῦ αἰῶνος ἐμορφώθη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν καὶ τῶν ἐγκαταστάτων Βουλγάρων, γραικίζόντων τότε, τάξις τις ἀριστοκρατικὴ, παρομοία πρὸς τὴν τῶν πατρικίων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ καὶ τῇ Κωνσταντινουπόλει ὕστερον περιλαβοῦσα καὶ τοὺς ἐκ τῶν προτέρων χρόνων θεωρουμένους εὐγενεῖς, οἵτινες διηύθυνον τὴν μητρόπολιν. Αὕτη ἀπετελεῖτο ἐξ ἱκανῶν πολυμελῶν οἰκογενειῶν μεγα-

6) Κῶδιξ μητρ. Νικηφόρου 1850. Θρακικὰ ΙΓ' σελ. 49.

7) Α. Πολυζωίδου, Γεωγραφικά, τόμ. ΙΙ, ἔτ. 1859, Ἀθῆναι, σελ. 130.

λεμπόρων καὶ βεγλικισίδων ¹⁾, συνδεομένων πρὸς ἀλλήλας δι' ἐπιγαμιῶν, ὅπερ ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν ἐθνικὴν τῶν Βουλγάρων ἀφύπνισιν καὶ τὸν ἀποσχισμὸν αὐτῶν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος, ὡς καὶ τὰ φυλετικὰ μίσση εἶχον κορυφωθῆ ἔνεκα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐριδῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Αὐταὶ αἱ εὐγενεῖς οἰκογένειαι, πλούσιαι εἰς χρήματα καὶ κτήματα ἀστικά τε καὶ ἀγροτικά, εἶχον τοὺς ὁπαδοὺς καὶ πελάτας τῶν μεταξὺ τῶν λαϊκῶν στρωμάτων. Οἱ τῶν πλουσιωτέρων τούτων ἀρχηγοὶ προσαγορευόμενοι *τσορμπατζήδες* τουρκιστὶ (=αὐθιένται), πολύγλωσσοι καὶ πολύπειροι ἔνεκα τῆς ἀνωτέρας τῶν ὁπασσῶν μορφώσεως καὶ τῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν συγχῶν ἀποδημιῶν, ἰδίως αἱ τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης γενεᾶς, καὶ ἰσχυροὶ παρὰ ταῖς ἐκάστοτε τοπικαῖς ἀρχαῖς δι' ὧν διειθύνοντο μέσων, ἦσαν οὐ μόνον οἱ προϊστάμενοι τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων, εἰς ἃ ἤρχοντο καὶ ἀρωγοὶ ὕλικῶς, καὶ οἱ σύμβουλοι τῶν ἐκάστοτε μητροπολιτῶν, ἀλλὰ καί, κυβερνητικὰς θέσεις καταλαμβάνοντες καὶ τῶν τοπικῶν συμβουλίων ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Τούρκου διοικητοῦ μετέχοντες μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς ὑψηλῆς Πύλης παραχώρησιν προνομίων τινῶν τοῖς Χριστιανοῖς (Hatischerif ἀπὸ τοῦ 1839 καὶ Hatihoumajum ἀπὸ τοῦ 1856) καὶ εἰς τὰ δικαστήρια παριστάμενοι, ὡς προστάται τοῦ καταδυναστευομένου Χριστιανικοῦ λαοῦ. Τὰ ὑψηροῦ καὶ εὐρύχωρα αὐτῶν μέγαρα, *τ' ἀρχοντικά* λεγόμενα *σπίτια* ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ ὑπ' αὐτήν ²⁾, ἠὲν ὑπεριστάμενα κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν τρόπον καὶ βριθοντα παντὸς ἀγαθοῦ ἦσαν προσιτὰ παντὶ τῷ αἰτούντι προστασίαν καὶ βοήθειαν ἢ συμβουλὴν, περιώνυμα διὰ τὰς εἰς αὐτὰ κοσμικὰς συγκεντρώσεις, τὰς ἐσπερίδας, τοὺς χωροὺς καὶ τὴν παροιμιώδη φιλοξενίαν. Ἐν ἐνὶ τούτων τῶν μεγάρων, τῷ τοῦ Ἑλλήνου μεγαλεμπόρου Γ. Μαυρίδου, ἐφιλοξενήθη, ὡς προερόθη ἤδη ³⁾, πλουσιοπαρόχος καὶ ὁ Γάλλος ποιητὴς Λαμαρτίνος τῷ 1833, ἐν δὲ τῷ τοῦ Μιχαήλ-Βέη Γκιουμουσγκερδάνη ὁ ποιητὴς Ἀλέξανδρος Σοῦτσο.

Τὰ φιλόξενα ὅμως καὶ γενναῖα ἄνευ ἰδιοτελείας αἰσθήματα τῶν Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν ὁ Γάλλος ποιητὴς ἐξετίμησε δεόντως κατὰ τὴν ἀσθένειάν του ἐπὶ τοῦ Αἴμου ἐν τῇ βουλγαρικῇ κόμῃ Γενί-κιοῦ (Βέτρενα), ὅπου καταληφθεὶς ὑπὸ σφοδροῦ πυρετοῦ διετέλεσε κληήρης ἐπὶ ψάθης ἐπὶ εἴκοσι ἡμέρας κινδυνεύσας καὶ ὅπου ἔδραμε πρὸς βοήθειάν του ὁ ξενίσας αὐτὸν ἐν τῇ Φιλιππουπόλει εὐπατρίδης Γ. Μαυρίδης. Ἄλλ' ἐπὶ τούτου ἅς ἀφώμεν

§ 7 1) Ἐκ τῆς Τουρκικῆς λέξεως *beglik*, ἣτις ἐσήμαινε φόρον ἐπὶ τῶν ποιμνίων τῶν νεμομένων ἀνά τὸν Αἴμον καὶ ἐν γένει τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν. Οἱ μισθούμενοι δὲ τούτου παρὰ τῆς ὑψηλῆς Πύλης (βεγλικιστῆδες) οὐ μόνον ἐπλουτίζοντο, ἀλλὰ καὶ ἐπεβάλλοντο ἐπὶ τοὺς Τούρκους.

2) Ἴδε ἀνωτέρω § 5.

3) Αὐτόθι § 3. Περὶ τῶν ἐν τοῖς ἀρχοντικοῖς ἐσπερίδων (βιγκερῶν) ἴδε Δ. Βογαζλή, Θερακικά, τόμ. XI, ἔτ. 1930, σελ. 291 λαογραφικὰ τόμ. Γ'.

νὰ λαλήσῃ αὐτὸς ὁ ποιητὴς καὶ ὁ ἀναγνώστης μόνος ἅς ποιήσῃ τὰς κρίσεις καὶ τὰ συμπεράσματά του.

«Τὴν ἕκτην τοῦ πυρετοῦ ἡμέραν παρελθόντος τοῦ κινδύνου ἤκουσα· μεν θόρυβον ἵππων καὶ κλαγγὴν ὄπλων ἐν τῇ αὐλῇ· πλείστοι ἵππεις κατέρχονται τῶν ἵππων· ἰδοὺ ὁ νεανίας καὶ ἀξιέραστος Ἕλλην Φιλιππουπολίτης Μαυρίδης συνοδευόμενος ὑπὸ νεαροῦ Μακεδόνοιο ἱατροῦ καὶ πολλῶν ὑπηρέτων, οἵτινες κατεβίβαζον ἀπὸ τῶν ἵππων προμηθείας, ἔπιπλα, φάρμακα. Τάταρός τις διελθὼν τὸν Αἴμον πρὸς μετάβασιν εἰς Ἀδριανούπολιν ἐστάθμευσεν ἐν τινὶ τῆς Φιλιππουπόλεως πανδοχείῳ καὶ διέδωκεν ὅτι Γάλλος τις ταξειδιώτης ἠσθένησε καὶ κινδυνεύει ν' ἀποθάνῃ ἐν τῷ Γενί-κισί. Τὴν εἶδησιν ἔμαθεν ὁ Μαυρίδης κατὰ τὴν δεκάτην τῆς νυκτὸς ὄραν καὶ εἰκάσας ὅτι ὁ ἀσθενῶν εἶναι ὁ ξένος τοῦ παρέλαβε τὸν φίλον τοῦ ἱατροῦ καὶ τοὺς ὑπηρέτας, ἐφόρτωσεν ἐπὶ τοὺς ἵππους ὅ,τι ἡ εὐσπλαγγνός πρόνοιά του ἐκρινεν ἀναγκαῖον εἰς ἀσθενῆ, ἐκινεῖ ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς, πορεύεται οὐδαμῶς σταθμεύων καὶ φθάνει μετὰ δύο ἡμερονυκτίων πορείαν κομιζων βοήθειαν, φάρμακα καὶ παραμυθίαν εἰς ἓνα ἄγνωστον, ὃν δὲν θὰ ἐπανίδῃ πλέον. Ἰδοὺ αἰσθήματα ἀναψύχοντα τὴν ψυχὴν καὶ δηλοῦντα τὴν γενναίαν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν ἐν παντὶ τόπῳ καὶ κλίματι. Ὁ Μαυρίδης μ' εὗρε σχεδὸν ἀναρρωννύοντα· ἐπειδὴ δὲ αἱ ἐργασίαι ἀπῆλθον τὴν παρουσίαν του ἐν Φιλιππουπόλει, ἀναχωρεῖ αὐθημερὸν καταλιπὼν παρ' ἐμοὶ τὸν νεαρὸν Μακεδόνα ἱατρον *). Οὗτος ἦτο ἀνὴρ πεπαιδευμένος καὶ εὐφυῆς σπουδάσας ἐν τῷ Σεμλίῳ τῆς Οὐγγαρίας καὶ ὠμίλει λατινιστί. Ἡ ἐπιστήμη αὐτοῦ εὐδαμῶς μοὶ ἐχρησίμευσε, διότι ἡ τρυφερότης, ἡ πνευματικὴ ἐτοιμότης καὶ ἡ ἀποφασιστικὴ τῆς συζύγου μου ἐνέργεια εἶχε προλάβει τὸ πᾶν· ἀλλ' ἡ συντροφία αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡμῖν γλυκεῖα κατὰ τὰς εἴκοσιν ἡμέρας τῆς διαμονῆς ἡμῶν ἐν τῷ Γενί-κισί, ἀναγκαίως ἵνα παρέλθῃ ἡ νόσος καὶ ἀναλάβω δυνάμεις, δυνηθῶ δὲ νὰ ἐπιβῶ τοῦ ἵππου *). Ἐν τῇ κόμῃ ταύτῃ ἐγνώρισεν ὁ ποιητὴς τὸ πρῶτον τοὺς Βουλγάρους καὶ ἐσπούδασε τὰ ἥθη αὐτῶν, ἄπερ καὶ περιγράφει *). Καθ' ὅλην τὴν διὰ τῆς Θράκης διέλευσίν του οὐδεμίαν μνειάν ποιεῖται αὐτῶν.

Τῷ 1862 διῆλθε τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ ὁ Γερμανὸς περιηγητὴς

4) Εἶναι ὁ ἐκ Βελβενδοῦ τῆς Θεσσαλίας, ἐν Οὐγγαρίᾳ δὲ σπουδάσας καὶ ἐν Χάλλῃ ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς ἱατρικῆς τῷ 1830 καὶ ἀμέσως ἐγκαταστάς εἰς τὴν Φιλιππούπολιν Ἕλληνας ἱατρός Δημήτριος Ι. Μπάρδας (1800-1855), πατὴρ τῆς κυρίας Θεοφανοῦς Ζήση Ἰ. Νέμισογλου. Ἡ οἰκία αὐτοῦ διασώζεται μέχρι νῦν κειμένη παρὰ τῇ θέσει, ὅπου ἄλλοτε ἦτο ἡ δυτικὴ τῆς ἀκροπόλεως πύλη κατὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν Ἀρμενικὴν λεγομένην συνοικίαν. Τὰ δυτικὰ τῆς οἰκίας θεμέλια στηρίζονται ἐπὶ τοῦ τείχους, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐνταῦθα ἐξ ἀμαξιαίων τετραπλεύρων ἰσοδομικῶν λίθων. Ἴδε τὴν βιογραφίαν τοῦ ἱατροῦ: Μυρτ. Ἀποστολίδου, Παράρτημα Θρακικῶν Ἀθηνῶν, ἔτ. 1931, σελ. 139.

5) *Alf. de Lamartine*, αὐτόθι, σελ. 253, τόμ. II.

6) Αὐτόθι, σελ. 364—255.

H. Barth, ὅστις περιγράφει αὐτὴν ὑπερβάλλον πολὺ τὸν πληθυσμὸν της. Οὗτος εἶδε τὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Κρηνίδος κεκαραγμένην ἐπὶ τοῦ βράχου ἐπιγραφὴν καὶ ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀναγινωσκομένου ὀνόματος τότε *Ἡρακλῆς* ὀνομάζει τὸν λόφον *λόφον τοῦ Ἡρακλέους* ¹⁾).

§ 8) Ἐν ἔτει 1865—66 περιοδεύων ἀνά τὴν Βουλγαρίαν ὁ νεαρὸς λόγιος Βούλγαρος Βογοτοω, ὁ μετέπειτα συντάκτης τοῦ πρώτου Βουλγαρογαλλικοῦ λεξικοῦ, βρεσκέψατο καὶ τὴν Φιλιππούπολιν, ἣν καλεῖ Plondin ἢ Filibè. Ὅπως παρῶσχη δὲ δεῖγμα μικρὸν τῆς ἐν τῇ πόλει λαλουμένης Βουλγαρικῆς γλώσσης ἄρχεται τοῦ περὶ Φιλιππουπόλεως κεφαλαίου ἐν τῷ ὁδοπορικῷ του διὰ τοῦ ἀκολουθοῦν διαλόγου, ὃν λέγει ὅτι ἤκουσε διαμειβόμενον μεταξὺ κυρίας ἀπὸ τοῦ παραθύρου οἰκίας τινὸς καὶ ὑπηρετρίας ἐν τῇ ὁδῷ. «Maris chihashošta Kade hodisch tólko vreme po mahalata;—Kokónam, perem dnes, ta pois káhi oschte edno koréto ou kokona Stóika», τ. ἔ. κατὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἴδιωμα τῶν Φιλιππουπολιτῶν: «Μαρή ¹⁾ σιχασάρα ²⁾ ποὺ γυρνᾷς τόσοον καιρὸ στὸ μαχαλά ³⁾;—Κοκκώνα μ' ⁴⁾, ἔχουμ' πλύσ' σήμιρα κὶ γύριμα ἀκόμα ἓνα σκαφίδ ἀπ' τὴν κοκκώνα Στόϊκα». ⁵⁾. Ἀναμφισβητήτως ἐκ τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης φαίνεται ὅτι ἡ διαλεγομένη οἰκοδέσποινα ἦτο Ἑλληνίς καὶ ἀπετείνετο βουλγαριστὶ πρὸς τὴν νεήλυδα ὑπηρετήριάν της, ἣτις ἀκόμη δὲν εἶχεν ἐκμάθει τὴν Ἑλληνικὴν, διότι τότε αἱ ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι εἶχον ἀνεξαιρέτως ὑπηρετάς καὶ ὑπηρετριάς ἐκ τῶν πλησιοχώρων βουλγαρικῶν κωμῶν μισθουμένους, οὓς σὺν τῷ χρόνῳ ἐξηλλήνιζον καὶ ἀποκαθίστων.

Αἱ ἐκ τῆς πόλεως ἐντυπώσεις τοῦ λογίου Βουλγάρου εἶναι ἀξιοσημείωτοι, διότι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸν βίον καὶ τὴν διαίταν τῶν χριστιανῶν ἀφορῶσι κυρίως εἰς τοὺς δημοφύλους του, οἵτινες ἀποσχισθέντες τότε

7) Barth A. Reise durch das innere der Europäischen Türkei 1862. Berlin 1864 σελ. 52 καὶ 83.

§ 8) 1) μαρῆ ἀντὶ μωρή, ἄρσ. μωρέ, ὅθεν τὸ μωρέ, κλητικὴ τοῦ μωρός, προσφώνησις πρὸς ὑποδεεστέρους λίαν εὐχρηστος.

2) σιχασάρα, σιχασάρισα, καὶ σιχασαροῦ, ἐπίθ. τὸ ἄρσεν. σιχασάρης, καὶ τὸ οὐδ. σιχασάρικο, ἐκ τοῦ ρήμ. σικχαίνομαι=βδελυρός, ἀηδής. Προσφώνησις ἐξευτελιστικὴ, λίαν συνήθης παρὰ ταῖς γυναῖξί. Ὡσαύτως καὶ ἡ μετοχὴ σιχαμένος ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας.

3) μαχαλάς, ὁ λ. Τουρκικὴ=ὁδός, συνοικία.

4) Κοκκώνα μ' ἀντὶ τοῦ κοκκώνα μου. Προσωνημία τῶν εὐγενῶν κυριῶν=κυρία, κυρά. κοκκωνίσα, θαυπετικῶς ἐπὶ τῶν δεσποινίδων.

5) Ἡ βουλγαρὸνυμος κοκκώνα Στόϊκα πάντως ἦτο ἐξηλλητισμένη τις Βουλγαρίς, πρῶν ὑπηρετρίων παρ' ἑλληνικῇ τινι οἰκογενεῖα συζευχθεῖσα οἰκοκύριον τινὰ Βούλγαρον μαίστορα ἢ καὶ Βουλγαρὶς εὐκατάστατος ἐκ τῶν ἀποικησασῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰς τὴν πόλιν ἀθρόων ἐκ τῶν πέριξ κωμοπόλεων Βουλγαρικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες μετὰ τὴν ἐθνικὴν τῶν ἀφύπνισιν (1852) ἀπετέλεσαν τὴν Βουλγαρικὴν κοινοτικὴν ὁμάδα.

ἔνεκα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐρίδων καὶ τῆς ἀφυπνισθείσης ἐθνικῆς των συνειδήσεως τῶν Ἑλλήνων ἀπειτέλεσαν ἰδίαν κοινοτικὴν ὁμάδα μετὰ βουλγαρικῶν σχολείων καὶ ἐκκλησιῶν. Ἐκ τῶν γραφομένων του ὅμως φαίνεται ὅτι οὔτε τὴν παροιμιώδη τῶν Ἑλλήνων φιλοξενίαν ἐγνώρισεν, οἵτινες πρόφρονες ἐξένιζον τοὺς ξένους μὴ καταδεχόμενοι νὰ ἐνοικιάσωσι δωμάτιον οὔτε πρὸς τοὺς πλουσίους καὶ ἐπισήμους Βουλγάρους ἐπεκοινωνήσεν, ἀλλὰ περιορίσθη μόνον εἰς τὰς ἐν τῇ ἀγορᾷ μετὰ ἐπαγγελματιῶν καὶ βιοτεχνῶν σχέσεις του καταλύων ἐν πανδοχείῳ (χάνι), ὅπου ὑπέφερεν ἐκ κορεῶν καὶ μυῶν. Οὐδένα λόγον ποιούμενος περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως βουλγαρικῆς σχολῆς συμβουλεύει τὴν ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον καὶ ἐμπορικώτερον μεταρρῦθμισιν αὐτῆς διὰ τῆς μετακλήσεως ξένων καθηγητῶν καὶ παρερχόμενος τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, ὅπερ ἐν τῇ πόλει, ὡς λέγει, ἀρξάμενον διετελεῖ, *τότε ἐν ὀξεί σημείῳ* κακίζει τοὺς *ἐκμεταλλευομένους αὐτὸ ὡς καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ μοναστηριακὰ κτήματα ὁμοεθνεῖς του πρὸς ἴδιον πλουτισμόν*⁶⁾. Καλεῖ τὴν πόλιν λιμένα τῆς ξηρᾶς, διότι οἱ ἔμποροι διὰ τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ σχεδιῶν (σάλια) ἐξάγουσιν ἀποστέλλοντες εἰς τὴν Αἶνον τὰ προϊόντα τῆς χώρας, σιτηρὰ, ὄρυζαν καὶ ξυλείαν καὶ διαιρεῖ τοὺς κατοίκους κατ' ἐθνικότητα, εἰς Τούρκους, χριστιανούς ὀρθοδόξους ἤτοι Βουλγάρους καὶ Ἑλληνας, χριστιανούς καθολικούς, ἤτοι Βουλγάρους καθολικούς, τοὺς πρῶν Παυλικιάνους, Ἀρμενίους, Ἑβραίους καὶ εὐαρίθμους Ἀθιγγάνους. Τούτων οἱ Τούρκοι εἶναι βυρσοδέψαι καὶ σκυτοτόμοι, σανδαλοποιοί, ἐφιππισοιοί, σχοινοποιοί, λεπτουργοὶ καὶ κουρεῖς· οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ἕλληνες ἀμπαδοποιοί, διφθερουργοί, μεταλλουργοί, βαφεῖς, ὑφασματοπῶλαι, παντοπῶλαι, χαλκεῖς, ποικιλοπῶλαι, καὶ ἀλευροπῶλαι· οἱ Παυλικιάνοι σιδηρουργοὶ καὶ ψιλοπῶλαι, οἱ Ἀρμένιοι ράπται, οἱ Ἑβραῖοι ποικιλοπῶλαι, καὶ κολλυβισταί, καὶ οἱ Ἀθιγγανοὶ ἵπποφορβοί, ὀργανοπαῖκται καὶ σιδηρουργοί. Οἱ μεγάλῃμποροι ἐν λιθοκτίστοις τῆς ἀγορᾶς κτιρίοις ἐπώλουν χονδρικῶς βιομηχανικὰ τῆς Συρίας, Ἀγγλίας καὶ Βιέννης προϊόντα καὶ ἀποικιακά. Μὴ ὑπάρχοντος ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου καὶ τραπεζῶν ἢ εὐρεσις προχείρων δανείων εἶναι δυσχερῆς καὶ ὁ τόκος τῶν χρημάτων μέγας, ἐξ οὗ δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀναπτυχθῇ ἢ τε ἐμπορία καὶ γεωργία. Ἡ κυρία τροφή τῶν Τούρκων εἶναι ἡ ὄρυζα (πιδάφιον), τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν ὁ τυρὸς καὶ ὁ ἄρτος, τῶν Ἑβραίων τὰ βραστὰ ὠά, τῶν Παυλικιάνων αἱ

6) Ἡ τοιαύτη ἀνίερως πράξις ἐνίων Βουλγάρων πατριωτῶν, οἵτινες ἐν τῷ ἀγῶνί των πρὸς χειραφέτησιν ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ δημιουργίαν αὐτοκεφάλου ἐθνικῆς ἐκκλησίας εἶδον πόρον ζωῆς καὶ μέσα πλουτισμοῦ ἐκ τῶν γενομένων γενικῶν ὑπὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ ἔθνους ἐράνων ἐξήγειρε καὶ τὸν χόλον τοῦ συγγραφέως καὶ ποιητοῦ Λιούμπιν Καραβέλωφ, ὅστις δεικτικώτατα ἐσατύρῃσεν αὐτοὺς ἐν στίχοις, οἵτινες δὲν ἀναδημοσιεύονται πλέον ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῶν ἔργων του ὡς ἐθνικοῦ συγγραφέως δι' εὐνοήτους λόγους.

χελῶνας καὶ τῶν Ἀθιγγάνων τὰ ἐντόσθια τῶν βοῶν καὶ προβάτων ⁷⁾).

Παρὰ ταῖς γυναῖξι παρατηρεῖται ἀκατάσχετος ροπή πρὸς τεκνοποιή-
σιν ὅσον τὸ δυνατὸν πλειόνων τέκνων, ἅτινα δυσκόλως ἐνίοτε δύνανται νὰ
περιθάλψωσι, παρὰ δὲ τοῖς ἀνδράσι πρὸς τὸ κερδαίνειν χρήματα, εἰ καὶ δὲν
γνωρίζουσι τὴν χοῆσιν αὐτῶν, διότι τινὲς καίπερ πλουτισθέντες ζῶσιν ὡς
πένητες ⁸⁾). Ἐκ τῶν ὀρθοδόξων Βούλγαροι εἶναι οἱ ἀποσκιρτήσαντες τοῦ
Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ⁹⁾), Ἕλληνες δὲ οἱ ἀναγνωρίζοντες τὸν
πατριάρχην ὡς πνευματικὸν ἀρχηγόν. Ἐκ τούτου συμβαίνει ἐνίοτε ἔκ δύο
ἀδελφῶν ὁ μὲν νὰ εἶναι Ἕλληνας, ὁ δὲ Βούλγαρος ¹⁰⁾). Οἱ τε Βούλγαροι καὶ
Ἕλληνες λαλοῦσι τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Βουλγαρικὴν, ἀλλ' ἐν τῇ πόλει ¹¹⁾)
ὑπάρχουσι Ἑλληνικοὶ οἴκοι, οἵτινες ὑποστηρίζουσι τοὺς Γραικομανεῖς Βουλ-
γάρους. Τὸν βίον τῶν Φιλιππουπολιτῶν, ὃν δὲν ἐγνώρισεν, ὡς φαίνεται,
καλῶς, διότι κρίνει ἔκ τοῦ τῶν ἐργατῶν καὶ βιοτεχνῶν καὶ δὴ τῶν Βουλγά-
ρων, οὓς ἐλλησίασε περιγράφει ὡς ἑξῆς : Ἐγείρονται τὴν πρωΐαν, πίνουσιν
ἢ οὐ τὸ πρωινόν των ἀφέψημα, μεταβαίνουν εἰς τὴν ἐργασίαν, ἐργάζονται
καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν γευματίζοντες τὴν μεσημβρίαν δι' ὀλίγου τυροῦ καὶ
ἄρτου, τὴν ἑσπέραν ἐπιστρέφουσιν οἴκαδε, πίνουσι ποτήριον οἴνοπνεύματος,
δειπνοῦσιν, ὅπως ἂν τύχη, καὶ κατακλίνονται. Κατὰ δὲ τὰς ἑορτὰς στεροῦ-
μενοι κέντρων διασκεδάσεως, καὶ περιπάτων οἰκουροῦσι καὶ παραδίδονται

7) Τοῦτο δηλοῖ ὅτι οἱ σφαζόμενοι βόες καὶ πρόβατα κατηγαλίσκοντο ὑπὸ
τῶν ἄλλων. Ὡστε τροφή αὐτῶν δὲν ἦτο μόνον ἡ σημειουμένη, δηλ. ἄρτος, τυρὸς,
ὄρυζα καὶ ὕα.

8) Τοῦτο ἀποκλειστικῶς ἀναφέρεται εἰς τοὺς Βουλγάρους, οἵτινες διὰ τῆς
γονιμότητός των καὶ τῆς εἰς τὴν πόλιν μετοικήσεως ἐντὸς βραχείου διαστήματος
ἠῤῥῆθησαν σπουδαίως, οἱ δὲ πλουτισθέντες τούτων διὰ τῆς φειδοῦς καὶ ἀόκνου
ἐργασίας οὐδαμῶς μετέβαλον τὸν πρῶτον ἐν ταῖς κόμαις των βίον, ζῶντες ὡς πέ-
νητες, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες μὴ τεκνοποιοῦντες ὅσον ἔπρεπε καὶ ἀποδημοῦντες ἔφθι-
νον βαθμηδόν, ἔζων δὲ πολυτελῶς δαπανῶντες πολλὰ πλείονα τῶν ἐτησίων των
ἐσόδων, ἐξ οὗ προήρχετο καὶ ἡ διὰ πωλήσεως πολλῶν ἀστικῶν καὶ ἀγροτικῶν
κτημάτων αὐτῶν μεταβίβασις εἰς Βουλγάρους.

9) Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1861, ὅποτε ὁ βουλγαρίζων μητροπολίτης Φιλιππουπό-
λεως Παΐσιος λειτουργῶν δὲν ἐμνημόνευσε τὸν Πατριάρχην κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς
ὀρθοδοξίας. Καὶ οὗτος μὲν καθηρέθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὸ ἅγιον ὄρος, ἀλλ' οἱ
Βούλγαροι τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας τῆς ἐκήρυξαν ἔκτοτε τὸν χωρι-
σμόν των ἀπὸ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας.

10) Τοῦτο, διότι προήρχοντο ἔκ τῆς αὐτῆς μὲν μητρὸς Ἑλληνίδος, ἔκ δύο
δὲ πατέρων, τοῦ πρώτου Ἕλληνας καὶ τοῦ δευτέρου Βουλγάρου, καθ' ὅσον ἅπασαι
σχεδὸν αἱ χηρεύουσαι Ἑλληνίδες ἐνυμφεύοντο Βουλγάρους, ὧν πολλοὶ ἦσαν τέως
ὑπάλληλοί των.

11) Οἱ μεγάλοι τῶν Ἑλλήνων ἐμπορικοὶ οἴκοι εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς.
(Γκιουμουσγερδάνη, Μήτσορα, Μαυρίδου, Ἀργυριάδου, Κλεάνθους, Κοσμόγλου,
Σαοῦ—Σταύρου, Παπαδάτη, Σεβαστίδου, Πολίτου, Παπάζογλου, Κατσιόρα, Νέμ-
τρογλου, Ἀργυρογλου κτλ.).

εἰς τὸν ὕπνον. Αἱ οἰκίαι εἶναι μεγάλαι καὶ ξύλινοι, διώροφοι, ὧν πολλῶν ὁ ἄνω ὁ ὄροφος εἶναι ἀκατοίκητος, κτιζόμεναι οὕτω πρὸς ἐπιβολὴν καὶ ἔνδειξιν εὐπορίας, λάμπουσιν ὅμως ἐκ καθαριότητος. Χειμερινῶν δωματίων στεροῦνται, διότι κτιζομένων ἐν θέρει λησμονεῖται ὑπὸ τῶν κτιστῶν ὅτι ὑπάρχει καὶ χειμῶν. Ἡ ἐν αὐταῖς ἐπίπλωσις καὶ εὐπρεπισμὸς ἐν γένει εἶναι κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν καὶ Τουρκικὸν τρόπον ἢ δὲ ἀρχιτεκτονικὴ αὐτῶν ἰδιόρρυθμος διὰ τοὺς ἐξέχοντας ἄνωθεν τῶν ὁδῶν ἐστεγασμένους ἐξώστιας (τσικμάδες). Ἡ ἐνοικίαισι περισσευόντων δωματίων ὑπολαμβάνεται ὄνειδος, ἢ δὲ περὶ τὸν ἀμφισπύριον πολυτέλεια σημεῖον προκοπῆς καὶ πλούτου. Τὰ πανδοχεῖα (χάνια) εἶναι ἐν γένει ἀκάθαρτα, ἐπικρατεῖ δ' ἐν τῇ πόλει ἕνεκα τῆς ὀρυζοφυτείας ὁ ἐλογενῆς πυρετός. Ἡ βομβυκοτροφία καλλιεργεῖται παρ' ἀπάσαις σχεδὸν ταῖς οἰκογενεαῖς ἀνταλλασσόμενων τῶν γινομένων βομβύκων (κουκουλιῶν) ὑπὸ τῶν ἐμπόρων δι' ἐνδυμάτων χάριν τῶν οἰκοδεσποινῶν. Ἡ ἐμπορία περιστρέφεται συνήθως περὶ τὴν ἐξαγωγὴν αὐτῶν, ἅτινα εἶναι σιτηρά, βάμβαξ, ἕρια, λινόν, ξυλεία, μέταξα καὶ ἄλλα. Ἡ γυνὴ εἶναι περιορισμένη καὶ στερεῖται τῆς παρ' Εὐρωπαίους ἐλευθερίας. Τελευτῶν συμβουλεύει τοὺς Φιλιππουπολίτας νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τὰς γυναῖκας νὰ ζῶσιν a la Franga, διότι sans amour la vie est éteinte ¹²⁾.

§ 9 Ὅπως καταδειχθῆ ἢ περὶ πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν χριστιανῶν Φιλιππουπολιτῶν ἐσφαλμένη ἀντίληψις καὶ κρίσις τοῦ Βογοτοῦ ἀναγράφομεν τὰ περὶ τῶν Ἑλλήνων ἰδίᾳ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ συγχρόνου αὐτοῦ Γ. Τσουκαλά, τοῦ ὅλον σχεδὸν τὸν βίον του διανύσαντος ἐν τῇ Φιλιππουπόλει καὶ κατὰ βάθος μελετήσαντος τὸν βίον, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Φιλιππουπολιτῶν. Οὗτος ἐν ἔτει 1858 γράφει τὰ ἀκόλουθα περὶ αὐτῶν : « Ἡ μεγαλόπολις Φιλιππούπολις ὑπὸ τὴν κραταιὰν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀρμονίᾳ διατελοῦσα καὶ ἤδη ὑπὸ τὸ ἀήττητον σκῆπτρον τοῦ φιλολάου καὶ φιλανθρωποτάτου ἄνακτος σουλτὰν Ἀπδοῦλ Μετζίτου Χὰν **διαπρέπουσα καὶ εὐημεροῦσα ἐπέχει τὴν πρώτην θέσιν κατὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὸν πλουτισμὸν** μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς Θράκης καὶ τῆς κάτω Μοισίας **καὶ τὰ δευτερεῖα μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν**. Οἱ Φιλιππουπολίται κάτοικοι χριστιανοὶ διατηρήσαντες τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν καταγωγὴν, γλώσσαν, θρησκείαν, καὶ ἔθιμα ἀπαράτρεπτα, σεβασθέντα ὑπὸ τόσων ἤδη αἰῶνων, χαρακτηρίζονται ὡς ἀπλοῖκοὶ μὲν, ἀλλὰ φιλήσυχοι καὶ εἰρηνικοὶ πολῖται. Διάγουσι δὲ πάντοτε ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς ἄλλα διάφορα ἐν αὐτῇ ἔθνη, πιστοὶ καὶ εὐπειθεῖς ὑπήκοοι τῆς κραταιᾶς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἀφωσιωμένοι φύλακες τῶν ἱερῶν πολιτικῶν καθεστώτων καὶ θερμοὶ ὑπέρμαχοι καὶ λάτρεις τῆς ἱερᾶς αὐτῶν ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Εἰσὶν εὐάγωγοι, πρόθυμοι καὶ συντελεστικοὶ εἰς ἐκτέλεσιν κοινωφελῶν ἔργων καὶ

12) *Bogotow*, Nekolco dena rashodka po Bulgariskite mesta. (Περιοδεία ἐπὶ ἡμέρας τινὰς ἀνά τὰς Βουλγαρικὰς χώρας), Bukurest, ἔτ. 1861, σελ. 23 κέξῃς.

μάλιστα ὅτε τυγχάνοντες φρονίμου καὶ καλοῦ ὁδηγοῦ ποδηγετοῦνται ἀγαθῶς. Διακρίνονται δὲ ἰδίως ὡς φίλεργοι, ἐργοδιῶνται καὶ ἐπιδεικτικοὶ εἰς τὸ ἐμπόριον, πρὸς ἐπαύξεισιν καὶ πρόοδον τοῦ ὁποίου διέρχονται πᾶσαν χώραν καὶ πόλιν τῶν ἡπείρων καὶ διαπλέουσι πᾶσαν θάλασσαν καὶ ὠκεανὸν καὶ πανταχοῦ εὐρίσκονται ἀποκαταστημένοι. Οἱ Φιλιππουπολῖται ἔξ ἀνημονεύτων χρόνων ἐταξίδευσαν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς Ἰνδίας ἐμπορευόμενοι ἔνθα πολλοὶ κατόκησαν καὶ οἰκίας ἐσύστησαν καὶ ἐτεκνοποίησαν καὶ ἐκκλησίαν ἔκτισαν εἰς Καλκοῦταν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὄρους Σινᾶ ⁹⁾. Ὅθεν καὶ πολλαὶ οἰκογένειαι πλουτοῦσιν ἔξ Ἰνδικῶν προϊόντων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα βρίθῃ ἡ Φιλιπούπολις παρὰ πᾶσαν πόλιν τῆς Θράκης. Ἄνθει καὶ ἀκμάζει ἡ Φιλιπούπολις κατὰ τὸ ἐμπόριον καὶ ὁσημέραι εἰς τοῦτο ἐπεκτείνεται. Ὅθεν καὶ πλουτεῖ καὶ εὐημερεῖ καὶ ὁσημέραι καλλωπίζεται καὶ καθωραίζεται δι' ἰδιωτικῶν οἰκοδομῶν, εὐατηρίων ναῶν καὶ σχολείων... Ἡ Φιλιπούπολις λαβοῦσα ἀνέκαθεν ἔξ αὐτῶν τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων τὸν χριστιανισμὸν καὶ τιμηθεῖσα εἰς θρόνον μητροπολίτου ἠντύχησεν κατὰ καιροὺς ἵνα λάβῃ ἐπ' ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ διαπρέποντας ἀξίους ἀρχιερεῖς...» ²⁾).

³⁾ Ἀπὸ τοῦ 1873 ἡ Φιλιπούπολις ἠνώθη σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ, ἣν κατεσκεύασε καὶ ἐξεμεταλλεύθη ἡ ἐταιρεία τῶν ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων Θράκης τοῦ βαρῶνου Hirsch μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ συστάντος νέου βουλγαρικοῦ κράτους ἐξαγορᾶς τοῦ περιελθόντος αὐτῷ τμήματος αὐτῆς διέσχισεν ἅπασαν τὴν Θράκην, ἀπὸ τοῦ νοτιοανατολικοῦ μέχρι τοῦ βορειοδυτικοῦ, ἤτοι ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ Σαράμ βεύ, οὐ μακρὰν τῶν διόδων τῶν Succi ⁴⁾, ἐνῶ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως διακλάδωσις αὐτῆς ἐξῆγεν εἰς τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος παρὰ τὸ Λεδὲ Ἀγάτς, (Ἀλεξανδρουπόλεως) πλησίον τῆς Αἴνου. Διὰ ταύτης τῆς γραμμῆς ἡ ἐπικοινωνία τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων διηκολύνθη τὰ μέγιστα πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν Εὐρωπαϊκὸν κόσμον καὶ διηνοίχθησαν νέοι ὁδοὶ εἰς τε τὸ ἐξαγωγικὸν καὶ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον, ὅπερ ἀνεξωπυρήθη. Ἀλλὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα ἀμέσως πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ γεγονότα ἐπήνεγκον γενικὴν ἀναστάτωσην εἰς τὸ καθεστῶς καὶ ριζικὴν μεταβολὴν εἰς πάντα.

§ 9) 1) Ἰδε ἀνωτέρω αὐτόθι κεφ. XVII § 3.

2) Γ. Τσουκαλά. Ἡ Βουλγαροσλαβικὴ συμμορία καὶ ἡ τριανδρία αὐτῆς, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔτ. 1859, σελ. 10 κέξῃς.

3) Ἰδε, Θρακ. μελετήματα κεφ. X § 4.

ΕΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΑ

1. *ἀνασπενάρια*

Λέγεται στη Χρονική Σύνοψη (Κ. Σάβα, Μεσαιων. Βιβλιοθήκη 7. 371) «πολλούς συναθροίσαντες δαιμονολήπτους, οὓς ἀσπενάρια τινὲς ὀνομάζουσιν...» (13ος αἰ.). Σωστὰ κρίνοντας ὁ κ. Κ. Ρωμαῖος (Ἐρχειο Θεράκης 11, 25) παρατηρεῖ: «...ἀσπενάρια, πὸν εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὰ ἀνασπενάρια τῶν χρόνων μας» καὶ (25-26) «ἀπὸ τὸ Χωνιάτη μαθαίνομε, ὅτι οἱ δαιμονιακοὶ αὐτοὶ... εἶχαν ἑξωτερικὸ ἀρρωστιακό... ἀποκτημένο μὲ τὸν καιρὸ ἀπὸ τῆς συνηθισμένης ἑξάψεως, τοὺς ἐνθουσιασμοὺς καὶ τῆς ἐπιληπτικῆς κινήσεως. Μὲ αἰτιὰ λοιπὸν συμφωνοῦν πολὺ καλὰ τὰ ἀσπενάρια τοῦ ἀνώνυμου χρονικογράφου τοῦ 13ου αἰῶνα, οἱ ἀσπενάρηδες, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα...» Ὁ κ. Ρωμαῖος ὑποθέτει ὅτι *ἀσπενάρης* (Καππαδοκία, Πόντος) θὰ λεγόταν τὸ 13ο αἰῶνα *στὴ* Θεράκη καὶ ἄλλου καὶ ὅτι ὁ χρονικογράφος τὰ ἀσπενάρια μόνον θὰ μετέγραψε *στὴ* λόγια γλῶσσα τοῦ *ἀσπενάρια*. Κ' ἔτσι θὰ εἶναι ¹⁾.

Μορφολογικὰ καὶ ἡ λέξη *ψυχάρια* (Νικήτας Χωνιάτης I 238 κώδ. Β: καὶ ἐν αὐτῇ πολλοὺς δαιμονολήπτους, αἵτινα καὶ ψυχάρια ὀνομάζουσι...) θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι, ὅπως καὶ τὸ οὖδ. *ἀσπενάρια*—μὲ τῆς δυὸ λέξεις ὑβριστικὰ ὀνομάστηκαν οἱ «δαιμονιζόμενοι» τοῦ αἰρετικοῦ θιάσου ἀπὸ τοὺς ὀρθόδοξους—οὐδέτερο ἐπιθέτου πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, δηλ. ἀσπενάρης—ἀσπενάρεια—ἀσπενάριον μὲ οὖδ. πληθ. *ἀσπενάρια* καὶ ψυχάρης—ψυχάρεια—ψυχάριον μὲ οὖδ. πληθ. *ψυχάρια*. Πρὸ τοῦ ἔγιναν οὐσιαστικά, πρέπει νὰ ἐνοεῖτο βέβαια

1) Τὸ σημεῖωμα τοῦτο ἐγράφη ἀπ' ἀφορμὴ τὴν πυκνὴ καὶ τετραγωνικὴ μελέτη τοῦ σεβαστοῦ καθηγητοῦ τῆς ἀρχαιολογίας καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. *Κωνστ. Ρωμαίου*, Λαϊκὲς Λατρεῖες τῆς Θεράκης: Ἐρχειο Γλωσσικοῦ καὶ Λαογραφ. Θερακικοῦ Θεσσαυροῦ 11 (1944—1945) 1—130.

2) Τὸ σύμπλεγμα συμφώνων *σθ* εἶχε γίνῃ *στ* στὶς ρηματικὰ καταλήξεις στὶς ἀρχαῖες διαλέκτους καὶ ὡς γενικὸ φαινόμενο παρουσιάζεται στὴν ἐλληνιστικὴ κοινὴ (στοὺς παπύρους), φυσικὰ καὶ *στὴ* μεσαιωνικὴ καὶ νεώτερη γλῶσσα τοῦ λαοῦ, δηλ. ὁ ἀρχικὸς φθόγγος *σθ* (=τ' ἢ th) ἀπὸ *σθ* (= ἄγγλ. th *στὴ* λέξη thing) ἔγινε *τ*.—Βλ. *Ed. Schwyzer*, Griech. Gramm. 205. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 1. 163. Ἀκαδημεικὰ ἀναγνώσματα 1 (1924) 495. Ἐπιστημον. Ἐπετηρ. Φιλοσοφ. Σχολῆς Θεσσαλον. 1 (1927) 3 (ἔδω ὁ Χατζιδάκις ὑποστηρίζει ὅτι τὸ σύμπλεγμα *στ* ἔγινε *στ*). *P. Kretschmer*, Die Entstehung der Koine 13. *A. Jannaris*, A Greek historical Grammar § 177. *K. Dieterich*, Untersuchungen zur Gesch. d. griech. Sprache 100. *Edw. Mayser*, Gramm. d. griech. Papyri 1 (1906) 179. *Blass—Debrunner* Gramm. d. neutestamentl. Griechisch⁶ 21. Πβ. *St. Psaltes*, Gramm. d. byz. Chroniken § 194, σ. 97.

κάποιο οὐσιαστικό, ὅπως *δντα* (ἢ *δαιμόνια*). Τὸ *ψυχάρης* εἶναι φανερὸ παράγωγο ἀπὸ τὸ οὐσ. *ψυχή* καὶ σώζεται τὸ ἄρσεν. ὡς ἐπών. *Ψυχάρης* καὶ τὸ θηλ. *ψυχαριά* ὡς ἐπίθ. «καλόβολη, συμπονετική» (Ἁγιάσο Λέσβου) καὶ *ψ'χαρέα* ὡς οὐσ. «θετὴ κόρη» στὴν Ἡπειρο. Ὑπάρχει ὅμως καὶ οὐδ. οὐσ. *ψυχάρι* (τὸ «πεταλοῦδι», «ἐντομο σίτου» (Ρόδος) καὶ μᾶς ἀναγκάζει νὰ ὑπολογίσωμε τὴν παραγωγή *ψυχή*: ὑποκορ. *ψυχάρι* (=ψυχίτσα, ψυχούλα) καὶ γιὰ τὰ βυζαντινὰ *ψυχάρια*, ἤτοι «τὰ ἀργυρώνητα ἀνδράποδα» ὡς εὐτελεῖς ψυχᾶς (βλ. Γ. Χατζιδάκι, Γλωσσολογ. μελ. 125). Ἐνδιαφέρον ἔχει πάντως ὁ σχηματισμὸς τοῦ ἐπίθετου *αστενάρης* (ἔτσι λέγεται στὰ Φερατάκινα τῆς Καππαδοκ.) μὲ θηλυκὸ *αστεναριά* (Συνασσὸς Καππαδ.) καὶ μὲ οὐδ. *αστενάρι* (Καππαδ.) τὸ ἐπίθετο αὐτὸ μὲ σημ. «ἀσθενής, ἄρρωστος» δὲν παράγεται κατὰ τὴ γνώμη μου ἀπὸ τὸ οὐσ. *ἀσθένεια* (τοῦτο γίνεται δεκτὸ στὸ Ἱστορ. Λεξ. Ν. Ἑλλην. 3.223 β), διότι τότε θὰ εἶχαμε, ὅπως καὶ ἔχομε, μόνον παράγωγο *αστενιάρης* (Ἱστορ. Λεξ. ὅπου παραπάνω σ. 224 α). Νομίζω ὅτι τὸ ἐπίθετο *αστενάρης* σχηματίστηκε ἀπὸ τὸ ἐπίσης συνηθισμένο καὶ ταυτόσημο οὐσ. *αστενής* (ὁ) «ὁ ἄρρωστος», τὸ ὁποῖο τελευταῖο ἄρχικὰ εἶναι κι αὐτὸ ἐπίθετο (ὁ καὶ ἡ ἀσθενής, τὸ ἀσθενές)· *αστενάρης* λοιπὸν ἔγινε ἀπὸ τὸ *ἀσθενής* - *αστενής* μ' ἐπέκταση μὲ τὴν παραγωγικὴ ἐπιθετικὴ κατάληξη -*άρης* ἀρέα-ἄριν, ὅπως *ἀσθενικός-ἡ-ὄν* ἔγινε μὲ τὴν κατάληξη -*ικός-ική-ικόν*. Βέβαιον γίνεται, μού φαίνεται, τὸ πρᾶγμα μὲ ἄλλο παράλληλο: Ἐνῶ ἀπὸ τὸ οὐσ. *ἀρρώστια* παράγεται ἐπίθετο *ἀρρωσιάρης* «ἀσθενής, ἀσθενικός» (Ἱστορ. Λεξ. 3.118 β), ὅπως *ἀστενεια* - *αστενιάρης*, παράγεται ἀπὸ τὸ *ἄρρωστος* τὸ ἐπίθετο *ἄρρωστάρης* - ἄρρωσταριά (Ἱστορ. Λεξ. ὁ. π. 117 β κ. ἐπ.), ὅπως *αστενής-αστενάρης*. — Ὅταν πάλι ἡ λέξη ὁ *νεστενάρης* (καὶ ἡ νεστενάρισσα, τὸ νεστενάρι-τὰ νεστενάρια) εἶχε γίνει οὐσιαστικό, σχηματίστηκε ἀπ' αὐτὸ μὲ κατάληξη -*ικός* (-ῆ ο) τὸ ἐπίθετο *νεστενάρικος-ῆ-ο* (ἀθησαύριστο στὸ Ἱστορ. Λεξ.)· παράλληλο εἶναι τὸ ἐπίθετο *ἄρρωστάρικος* «ἀσθενής» (Κρήτη) ἀπὸ τὸ *ἄρρωστάρης* (-αριά).

Τὸ *αστενάρης* δύσκολα θὰ μπορούσε νὰ δώσῃ σύνθετο *ἀναστενάρης* μὲ πρῶτο συνθετικὸ τὴν πρόθεση *ἀνά* (ἀν καὶ τοῦτο γίνεται δεκτὸ στὸ Ἱστορ. Λεξ. 2. 141 β στὴ λ. *ἀναστενάρια*)· μιὰ τέτοια σύνθεση θὰ ἦταν βέβαια νεώτερη τοῦ 13ου αἰῶν. Δὲν ὑπάρχει κ' ἓνα παράλληλο **ἀναρρωστάρια* (τά). Ὅμως τὸ *αστενάρης* ἔγινε *ἀναστενάρης* σὰ μὲ νέο στερητικὸ *ἀν-*, ὅπως ὑπέδειξε ὁ κ. Στ. Καψωμένος (Ρωμαῖος, ὁ. π. 26 σημ. 1), ὥστε *ἀν+ἀ-* ἔδωκε τὴ μορφή *ἀνα-*, ὅπως καὶ ἄβροχος—*ἀνάβροχος* (καὶ *ἀναβροχιά*), ἄγλυκος—*ἀνάγλυκος*, ἄγνωστος—*ἀνάγνωστος*, ἀνάλαδος, ἀνάλουστος, ἀνάμελος (Ἐρωφίλη Β 379 καὶ νεώτερο), ἀνέγνωρος, ἀνέγραφορ, ἀνέμυαλος, ἀνεπρόκοπος, ἀνέτολμος, ἀνάκαρδα, ἀνέφοβα κ.ἄ. π.').

1. Πρότυπα ἦταν κανονικὰ ἐπίθετα μ' ἓνα στερητικὸ, π. χ. *ἀναγάπητος*, *ἀναμάρτητος*, *ἀνέκκλητος*, *ἀνήκουστος* κ.τ.λ. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1. 139, 2. 100

Οἱ τύποι μὲ *-ε-* (*ἀ*)*νεστενάρι*, *νεστενάρικο* κλπ. (Ρωμαῖος σ. 8) δὲν ἐξηγοῦνται, νομίζω, ἀναμφισβήτητα μὲ ἀφομοίωση τοῦ *α* σὲ *ε*, ὅπως δέχεται ὁ κ. Ρωμαῖος, ἀλλὰ καλύτερα μὲ εἴσοδο τοῦ *ἀνε-* ὡς τύπου τοῦ στερητικοῦ, ὅπως ἀβιάσταγος—*ἀνεβάσταγος*, ἄγραφος—*ἀνέγραφος*, ἀτολμος—*ἀνέτολμος*, ἄφταστος—*ἀνέφταστος*, ἀνέβλαβος, ἀνέβολος, ἀνεπρόφτασιος, ἀνέσωτος, ἀνέφταιχτος ¹⁾, ἢ μὲ παρετυμολογική ὑποκατάσταση τοῦ τύπου *ἀνε-* τῆς προθέσεως *ἀνα-*, ὁ ὁποῖος τύπος προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τοῦ ρήματος ποὺ ἔχουν μέσ' ἀπὸ τὴν πρόθεσιν καὶ τὴ συλλαβικὴ ἀΐση, ὅπως *ἀνεβάξω*, *ἀνεβαίνω* κλπ. ²⁾. Ἔτσι ἐξηγεῖται κι ὁ τύπος *ἀπε-*, π. χ. *πεθαίνω*, *πεθνυῶ*, *πελυῶ* κλπ., ὁ τύπος *ἀντε-*, π. χ. *ἀντεσηκῶνω* κτλ. Λικαιολογεῖται ἔτσι σωστά καὶ ἡ ὑστερότερη σύνδεση, μόνον παρετυμολογική, μὲ ρῆμα *ἀναστενάξω* ἢ *ἀναστένομαι* (σύμφωνα μὲ παραδόσεις, βλ. Ρωμαῖο 26 μὲ σημ. 2, 46, 78)· τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται στὴ Θράκη *νεστενάξω* (Σαράντα Ἐκκλησιῶν) καὶ *ἀνιστινάξου* (Αἶνος) (βλ. Ἱστορ. Λεξ. 2. 141α), *ἀνεστένω* καὶ *νεστήνω* (Σωζόπολη) ³⁾. Ὁ βουλγαρικὸς τύπος *nestinarki* εἶναι πληθυντικὸ ἀριθμοῦ (=ἀναστενάγια) δηλ. ὁ πληθυντικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπιθέτου *νεστενάρ'κος* (ἀνεστενάρικος) οὐσιαστικοποιημένου.

2. *βίκος-βικίδι*

Ὁ κ. Ρωμαῖος σ. 12 καὶ σημ. 1 ἐτυμολογεῖ τὸ *βικίδι* «ταῦρος» ἀπὸ τὸ ταυτῶσημο τουρκ. *buğa*. Φωνητικὰ δὲν εἶναι εὐκόλη ἢ ἐξήγησις, διότι τὸ *ι* τῆς προπαραλήγουσας δὲν ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ *υ*, τὸ *κ* πάλι δὲν ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ *γ*. Μᾶλλον **βουγάδι* θὰ εἶχαμε στὰ ἑλληνικά, ποὺ ὅμως δὲν ὑπάρχει. Λέγεται μόνον ὑποκ. *βουγαδι* «μικρὸς ταῦρος» (Σῦρο) καὶ τὸ πρωτότυπο

—110. Λεξικογρ. Ἀρχ. 3 (1918) 22. Ἀνθ. Παπαδοπούλου, Παρατηρήσεις ἐπὶ τινῶν μετὰ τοῦ στερητικοῦ α συνθέτων: Ἀφιέρωμα εἰς Γ. Χατζιδάκιν 122—124. Πβ. καὶ Φ. Κουκουλέν, Ἀθηνᾶ 43 (1931) 77—78.

1) Βλ. Ἀνθ. Παπαδόπουλο, ὅπου παραπ.

2) Ἔτσι δέχεται κι ὁ κ. Παπαδόπουλος σ. 122 γιὰ τὸ *ἀνέβραχος*.

3) Τὸ ὄνομα *ἀναστενάρης* θὰ μπορούσε νὰ εἶναι παράγωγο ἀπὸ τὸ ρῆμα *ἀναστένω* μὲ τὴν παραγωγικὴ ἐπιθετικὴ κατάληξη—*άρις* (βλ. Ἱστορ. Λεξ. 3. 63 β λ.—*άρις*), μὲ τὴν ὁποία καὶ ἀπὸ ρήματα παράγονται οὐσιαστικά, ποὺ φανερώνουν ἐκεῖνον ποὺ ἐνεργεῖ κάτι, π. χ. *ἀρμεγάρης*, *κατεχάρης* κτλ. Τότε θὰ ἐσήμαινε *ἀναστενάρης* «αὐτὸς ποὺ ἀναστένεται, πηδᾷ». Ὡς οὐδέτερο *ἀναστενάρει* (τὸ) δὲν θὰ εἶχε ὑποκοριστ. κατάληξη—*άρι*, ἀλλὰ τὸ —*άρι* ὡς κατάληξη τοῦ οὐδετέρου τῆς ἐπιθετικῆς καταλήξεως—*άρις* (βλ. καὶ Ἱστορ. Λεξ. 3. 60 β λ.—*άρι* II). Ὅμως τέτοια παραγωγή δὲν θὰ βοηθοῦσε διόλου γιὰ τὴ σύναψη τῆς λ. *ἀναστενάρια* μὲ τὸ παραδιδόμενο μεσαιωνικὸ *ἀσθενάρια*.—Ἄν πάλι δεχτοῦμε ὅτι τὸ ρῆμα ἦταν (ἔχει *ἀναστένω* ἀλλὰ) *ἀναστενῶ* (τύπος τοῦ *ἀναστενάξω*), ἀπὸ τὸ ὁποῖο θὰ σχηματιζόταν *ἀναστενάρης*, βλέπομε ὅτι ὁ τύπος *ἀναστενῶ* μαρτυρεῖται μόνον γιὰ τὴν Καππαδοκίαν, ἐνῶ στὴ Θράκη (Σαρ. Ἐκκλησιῶν) λέγεται *νεστενάξω*. Τέλος καὶ ἡ σημασία τοῦ *ἀναστενάρης* τάχα «ὁ ἀναστενάξων» δὲν ἰκανοποιεῖ.

μπουγάς (δ). Τὸ σπιδέτερο γένος καὶ ἡ κατάληξη *-άδι* (σύγκρινε συνών. *ἀγελάδι* «βοῦς μὴ υποβληθεὶς ἀκόμη εἰς ζυγὸν ὡς ἀροτήρ» [Ἱστορ. Λεξ. 1, 90 α], ὅπου τὸ θέμα εἶναι *ἀγελάδ*) δείχνουν πράγματι ὅτι τὸ *βικάδι* «ταῦρος ὄχι μουνουχισμένος» (Μακεδονία, Θράκη) εἶναι παράγωγο ἄλλου οὐσιαστικοῦ. Πραγματικὰ τὸ πρωτότυπο εἶναι *δ βίκος* καὶ *βίκας* στὴ Μακεδονία: *οὐ βίκους* στὸ Μπλάτσι (Βλάστη) τῆς Λυτ. Μακεδονίας «παχὺ ἀρσενικὸ μωσκάρι» (κατὰ τὸ χειρόγραφο τοῦ συναδέλφου κ. Μιχ. Καλιντέρη), *βίκας* στὴ Νάουσα καὶ στὰ Ριζώματα τῆς Βέροιας καὶ ἄλλου «ταῦρος ὄχευς» (βλ. Ἐφημερ. Φιλομαθῶν 16, 1627 καὶ Πανδώρα 17, 222). Εἶναι φανερὸ ὅτι ἀπ' αὐτὸ θὰ εἶναι καὶ τὸ ἐπώνυμο *Μπίκας* στὴν Αἰτωλία καὶ στὸ Ζαγόρι τῆς Ἠπείρου, ὅπως παρὰλληλα ὑπάρχει *Μπουγάς* παρατσούκλι στὴ Συκιά τῆς Κορινθίας καὶ στὴν Πάνορμο καὶ ἐπώνυμο στὴν Τσακωνιά. Ἡ σύνδεση τοῦ *βίκας* (Πανδώρα, ὅπ. παραπ.) μὲ τὸ παλαιοσλαβ. *byk* ἀπὸ τὸν G. Meyer, Neugriech. Stud. 2.44, εἶναι βέβαια σωστή, ἀφοῦ σερβοκροατικὸ *bik* καὶ μάλιστα βουλγαρικὸ *bik* ἔδωκαν χωρὶς ἄλλο στὴν ἑλληνικὴ *βίκος* καὶ *βίκας*. Γιὰ τὶς σλαβικὲς λέξεις κοίτα καὶ *Er. Berneker, Slav. etymolog. Wörterbuch, Heidelberg 1924, 122.*

3. κουκουρόγερος-κουκούγερος-κούκερος

Τὸ ὄνομα *κούκερος* συνηθισμένον στὴ Θράκη (Γέννα, Εἰθακιοῦ, Κωστή, Σαράντα Ἐκκλησιές), ἀπὸ τὸ ὁποῖο προέρχεται καὶ τὸ βουλγαρικὸ *kuker*, ἔγινε κατὰ τὸν κ. Ρωμαῖο σ. 99 ἀπὸ τὸ *κούκουρος* «μὲ τὴν εὐκολονόγη ἀνομοίωση». Πραγματικὰ *κούκουρος* καὶ *κούκερος* πάντως ἔχουν σχέση μετὰξὺ τους, ἀφοῦ λέγεται ἐπίθετον *κούκουρος* «κυφός» στὸν Πόντο (Ἄμισό, Κερασσοῦντα, Κοτύωρα, Σάντα, Τραπεζοῦντα), π.χ. *γέρωσ κούκουρος*, καὶ *κουκούγερος* (Κρήτη, Μύκονο) καὶ *κουκούγερας* (Κέρκυρα, Κεφαλληνία, Μύκονο, Πελοπόννησο [Μαζαίικα Καλαβρύτων, Μαντίνεια, Τρίκαλα Κορινθίας], Τήνο): «προσωπιδοφόρος, μεταμφιεσμένος» (Κέρκυρα, Κρήτη, Μύκονο, Τήνο), «ὁ ἔχων γεροντικὸν σῶμα ἢ γεροντικὰ ἦθη» (Κεφαλληνία), «ὁ ἀνόητος ἄνθρωπος» (Κέρκυρα), «σωρὸς λίθων εἰς κορυφὴν λόφου, ὄρους» (συνών. *κούκουρος*) (Μαζαίικα Καλαβρ., Τρίκαλα Κορινθ.), «εἶδος παιδιᾶς» (Μαντίνεια)¹.

Τὸ ὅτι οἱ ἴδιοι λέγονται *μωμόγεροι* (δηλ. μωμοὶ γέροι) στὸν Πόντο καὶ *καλόγεροι* στὴ Βίζα τῆς Θράκης, δὲν ἀφίνει ἀμφιβολία, ὅτι καὶ τοῦ συνωνύμου *κούκερος* τὸ δεῦτερον συνθετικὸν εἶναι *γέρωσ*. Γι' αὐτὸ δὲν δέχομαι

1) Πβ. *κουκουτέρα* (ἢ) «εἶδος μύκητος σὲ ὀμπρελλωτὸ σχῆμα» Πελοπόννησο (Κλουτισνοχώρια, Σουδενά), τὸ *κουκουτέρι* μὲ τὴν ἴδια σημασίαν (Κλουτισνοχώρια) καὶ «πέτρα σὲ χωράφι γιὰ σημάδι ὅτι τὸ χωράφι φυλάγεται» (Κερπινὴ Καλαβρύτων), «κυκλικὸν περίφραγμα ἀπὸ πέτρες» (Κέρκυρα), «κουκούλα τῆς κάπας» (Καρδαμύλη Λακωνίας), «προσωπίδα μὲ τὴν ὁποία σκεπάζεται τὸ πρὸς τὰ μέσα μάτι τοῦ ἀλόγου, πού γυρίζει τὸ λιθάρι τοῦ λιοτριβείου» (Ἀργυροῦδες Κερκύρας).

τὴν παραπάνω ἐξήγηση, ὅτι *κούκουρος*¹⁾ ἔγινε *κούκερος*. Ἐνα σύνθετο **κουκουρόγερος* (ἀπὸ ἀπλή συνεκφορά *κούκουρος γέρος*) μπορούσε μὲ ἀπλολογία στὸν πληθυντικὸ *οἱ κουκουρογέροι τῶν κουκουρογέρων* νὰ γίνῃ *κουκουγέροι - κουκουγέρων*²⁾ τότε εὐκόλα θὰ γινόταν ἀναλογικὰ ὁ ἐνικός *κουκούγερος - κουκούγερας*.

Τέλος ὁ θρακιώτικος τύπος *κούκερος* ἴσως μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ ἀπὸ τὸ *κουκούγερος* σύμφωνα μὲ κάποιο τοπικὸ φωνητικὸ χαρακτηριστικόν. Καὶ πραγματικὰ σύμφωνα μὲ τὸ φθωρολογικὸ νόμο τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀτόνων φωνηέντων στὰ ἡμιβόρεια ἰδιώματα ὁ *κουκούγερος* θὰ γινόταν **κ'κούγερος* καὶ ἀπλοποιημένο **κούγερος*³⁾. Ἄλλ' ὁ τελευταῖος αὐτὸς τύπος δὲν εἶναι φανταστικός· στὴ Μέσα Μάνη ὑπάρχει παρωνύμιον *Κούγερας* (καὶ *Κουγεράκος*) κατὰ πληροφορίαν τοῦ φίλου κ. Α. Βαγιακάκου. Ὁ τύπος αὐτὸς προῆλθε λοιπὸν μὲ ἀπλολογία δηλ. ἀνομοιοκτικὴ ἔκπτωση ὅλης τῆς πρώτης συλλαβῆς *κου-* ἢτοι *κουκούγερας* ἔγινε *κούγερας*⁴⁾ καὶ ἔτσι ἴσως προῆλθε ὁ ἀνάλογος ὑποθετικὸς τύπος *κούγερος* στὴ Θράκη. Ὁ τύπος *κουκούγερος* ἔγινε **κουκούκερος* ἢ ὁ τύπος *κούγερος* ἔγινε *κούκερος* μὲ ἀφομοίωση $k+j > k+kj$. Ἀπὸ τὸ *κούκερος* ἐπῆραν οἱ Βούλγαροι *kuker*.

4. *κοῦρῖ*—*Κουρῖ* (καὶ *κοῦρος*—*κουρῖ*)

Kuria ὡς χωριὸ τῆς περιφέρειας Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἀναφέρει ὁ

1) Τὸ *κούκουρος* ἔγινε κατὰ τὸν κ. Ρωμαῖο σ. 99 ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸ *cuculla* (μᾶλλον θὰ ἦταν τὸ λατ. *cuculla*). Ἄλλὰ ἓνα ἐπίθετον **κούκουλλος* δὲν εἶναι κανονικὸ παράγωγον τοῦ οὐσ. *κουκούλλα* (ὑπάρχει στὴν Κυπριακὴ οὐσ. ὁ *κούκουλλος* «λοφίον κόττας» καὶ «φυσαλίδα ποῦ σχηματίζεται στὸ βρασμὸ νεροῦ») οὔτε θὰ ἔδινε κανονικὰ τὸν ποντιακὸν τύπον *κούκουρος* «κυρτωμένος».—Τὸ οὐσ. τὸ *κούκουρο* σὲ πολλὰ μέρη (*κούκουρο* στὴ Ρόδο) σημαίνει «κρανίον» (Λάστα Γορτυνίας), «κουκούτσι» (Κεφαλληνία) καὶ «ἄλλοδος ξερὸς λιόκαρπος» (Ρόδο), «εἶδος σύκων» (Κύθνος), «σκληρὸ σταφύλι μὲ πολλὰ κουκούτσια» (Θήρα), «κέλυφος περιέχον τοὺς σπόρους τῶν ραφανίδων» (Κεφαλληνία), «ρόπτρον θύρας» (Σαρ. Ἐκκλησιῆς) κ. ἄ. καὶ εἶναι ἀπὸ τὸ μεσαιων. *κούκουρον*, λατ. *cucurum* «φαρέτρα». Βλ. *G. Meyer*, Neugriech. Stud. 3 34. *A. Thumb*, German. Elemente: Germanist. Abhandlungen H. Paul 237. *M. Triandaphyllidis*, Die Lehnwörter der mittelgriech. Vulgärliteratur, Strassburg 1909, 68, 130, 170. Ἀπὸ τῆ σημασίαι «σκληρὸ ἀντικείμενον» ἐννοεῖται καὶ ἡ σημασία τοῦ ἐπιθέτου *κούκουρος* «πολυφουρτισμένος» (Πάρος), π. χ. *κούκουρα σῦμα*, καὶ *κούκουρος* «κατάξηρος» (Κύπρος) καὶ ἀπ' αὐτὸ ρῆμα *κουκουρώνω* «καίω ξεραίνω» (Κύπρος), ποῦ βέβαια δὲν εἶναι ἀντὶ *κακαρώνω*, ὅπως δεχόταν ὁ μακαρίτης Στυλ. Δεινάκις ('Αθηνᾶ 42 [1930] 221). Ἀπὸ τῆ σημασίαι «κυρτός» βγαίνει ἡ σημασία «προεξοχή»: *κούκουρος* (ὁ) στὴ Σέριφο καὶ *κούκουρους* Θράκη (Σουφλί), Στερεὰ Ἑλλ. 1) προεξοχὴ λόφου, σωροῦ κτλ. (Σουφλί) ἀπ' αὐτῆ τῆ σημασίαι (πβ. καὶ *κουκουρώνω* «φουσκώνω, ἀνεβαίνω» γιὰ τὸ ζυμωτὸ στὴ Θήρα) προῆλθε καὶ τὸ τοπωνύμιον τὸ *Κούκουρο* στὴν Προποντίδα, ὅπου ἀπαντᾷ καὶ ὑποκοριστικὸν τὸ *κουκουρῖ* «κορυφὴ λόφου» 2) σωρὸς λίθων, ταμποῦρι (Σέριφο, Στερεὰ Ἑλλ.): Φρ. *εἶναι κούκουρος* (δηλ. δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀπατηθῇ) Σέριφο.

2) Διαφορετικὴ λέξις εἶναι *κούγελο*, *κούγιαλο*, *κούγιαβλο*.

βούλγαρος λόγιος Kazarof (Archiv für Religionswissenschaft 1908, 407-9). Τὸ ὄνομα κατὰ τὸν κ. Ρωμαῖο (σ. 111 σημ. 1) φαίνεται ἑλληνικὸ καὶ ρωτῶντας τὸ μεταγράφει τὰ **Κουριά**. Καὶ πράγματι ἔτσι εἶναι.

Θὰ ἤθελα νὰ ξεκαθαρίσω ὅτι ὑπάρχει ἐπώνυμο **Κουρῆς** (Ἀθήνα, Δημητσάνα, Φωκίδα), πρὸ ἴσως προῆλθε ἀπὸ τὸ **Κουρίνος** (καὶ τοῦτο ἀπὸ Κουερίνης—ἰταλ. Querini, βλ. Π. καὶ R. Kahane, Italien. Ortsnamen, Ἀθήνα 1940, 314), ὅτι ἀπ' αὐτὸ ἔχομε καὶ τοπωνύμια τρία στὴ Ρόδο, **ὁ Κουρῆς**, **τοῦ Κουρῆ** καὶ **τὸ Κουρῆ**, ἐπίσης **Κουρῆ** στὴν Κρήτη (Ν. Καλομενοπούλου, Κρητικά, Ἀθήνα 1894, 177) ἀλλὰ τὰ νησιώτικα, ὅπως καὶ τὸ παρακάτω **Κουρῆς** (Μέσα Μάνη), εἶναι ἄσχετα ἀπὸ τὸ θρακικὸ καὶ ἄλλα τῆς Βορείου Ἑλλάδος.

Κουρί ἀναφέρεται ὡς παραθαλάσσιο χωριὸ τῆς Βιθυνίας (Σκ. Βυξαντίου, Λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς διαλέκτου, στή λ.), ὡς συνοικισμὸς τοῦ δήμου Σαπαίων τῆς ἐποδοικ. Νέστου τοῦ νομοῦ Δράμας (Λεξικὸν τῶν δήμων, κοινοτήτων καὶ συνοικισμῶν τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1923, σελ. 57 στήλ. α), ὡς ὄνομα βουνοῦ τῆς Σιάτιστας στὴ Λυτ. Μακεδονία (Ν. Σχινᾶ, Ὀδοιπορ. σημειώσεις, Ἀθήνα 1886, 17), **ς τοῦ Μβουρζιώτ' κού τοῦ Κουρί** Λυτ. Μακεδονία, **ς τοῦ Κουρί 'ν τὸν "Αἰ Δ' μήτε"** στὸ ἴδιο μέρος, **κουρί** κατὰφυτὴ θέσῃ ἀπὸ δάσος κρινωριῶν στὴ Ζίτσα τῆς Ἡλείου, καὶ **Κ' ρι** στὸ Ζαγόρι, **Κουρί Τζανναίων**, στὴν Ἡπειρο (Βλ ἀπὸ τὰ Γιάννενα), **ς τ' Ἀγᾶ τοῦ Κουρί** δάσος (Βλ ἀπὸ τὰ Γιάννενα), **Κουρί** στὸ Αὐδῆμι τῆς Θράκης (Εὔστρ. Ζήσης, Θρακικά 5 [1934] 348). Τὸν πληθυντικὸ τύπο **τὰ Κουριά** ἔχομε ὡς ὄνομα δάσους στὴν Λιτωλία (Γκιρτοβὸ) καὶ βουνοῦ στὴν Ἡπειρο (Βλ ἀπὸ τὰ Γιάννενα) καὶ **τὰ Κουρία** (Ἑσραήλ, Χειρόγρ. 198 Α, σ. 211).

Τι εἶναι ἡ λέξις **κουρί**, **Κουριά**;

Βέβαια δὲν εἶναι ἀπὸ τὸ οὖσ. **κουρί** (τὸ «πετεινάρι» καὶ χαϊδευτικὰ γι' ἀγόρι (Μάνη), **κουρί** «πουλαράκι» (Καππαδοκία, Ἰκόνιο) καὶ **κουρίν** «κορίτσι» (Λιβύσσι Λυκίας). Τοῦτο εἶναι ὑποκοριστικὸ τοῦ οὖσ. **ὁ κοῦρος**, 1) πετεινὸς Θράκη (Αἶνος), Πελοπόν. (Λακωνία, Μάνη), 2) ἀρσενικὸ παιδί, ἀγόρι, Μάνη· μὲ τὴν τελευταία σημασίαν ἀπαντᾷ καὶ στὸ Σαχλίχη στ. 312 (Wagner): **κι εὔρη γέρων πελελόν, κάμνει τὸν κοῦρον νέον**¹⁾. Ὁ **κοῦρος** εἶναι δάνειο ἀπὸ τὸ σλαβικὸ *kur* «πετεινὸς» (G. Meyer, Neugriech. Stud. 2. 37, γιὰ τὴ σλαβικὴ λέξη βλέπε Berneker, ὅπ. παραπ. 758).

Στὴ μέσα Μάνη ὑπάρχει, ὅπως μὲ πληροφορεῖ ὁ κ. Βαγιακάκος, βαφτιστικὸ ὄνομα **Κουρῆς** καὶ προϋποτίθεται ἀνδρωνυμικὸ ὄνομα ***Κουρίνα** ἀπὸ τὸ ἐκεῖ λεγόμενον τοπωνύμιον **Κουρίνα** (καὶ πληθ. **Κουρίνες**) ὑπάρχει ἐπί-

1) Ἀπὸ **κοῦρος** (ὁ) «νέος» τὸ σύνθετο **ἀπόκουρο** (τὸ) «παῖς ὅχι καθ' ὅλα ἄρτιος, μικρόσωμος, ἀσθενικός, ὄχι (ὅπως στὸ Ἱστορ. Λεξ. 2.499 στή λ.) ἀπὸ τὸ οὖσ. ἢ **κουρά**.

σης ακόμη επώνυμο **Κουράκος**. Αυτά προήλθαν από το οὖσ. **κουρι** «ἀγόρι» (Μάνη).

Τὸ παραπάνω **κουρι** «δάσος» εἶναι ἄλλο οὐσιαστικό: **κουριν** «τεμάχιον κεκομμένου κορμοῦ, κούτσουρο» (Κοτύωρα Πόντου), **κουρι** μετὰ τὴν ἴδια σημασία (Σιρόντζι Θράκης, Κορινθία καὶ Καλάβρυτα Πελοποννήσου), **κουριν** «τεμάχιον» (Κύπρος), **κουρι** «δάσος» (Βιθυνία, Ἡπειρο, Θεσσαλία, Θράκη, Αἴνος, Σαράντα Ἐκκλησιές, Σκοπός), Μπλάτσι Δυτ. Μακεδονίας, Πελοπόννησος [Σουδενὰ Καλαβρύτων, Γοίκαλα Κορινθίας]), «νεαρό δάσος» (Δαδιά Θράκης καὶ Στερ. Ἑλλάδα [Αἰτωλία, Εὐρυτανία: **κ'ρί**]). Ὁ ἀμετάβλητος τύπος τῆς λέξεως εἶναι **κορι** ποὺ σημαίνει «δάσος» (Ἡπειρο) καὶ «τεμάχιο κορμοῦ δέντρου»²⁾ (Μάνη). Οἱ ἔννοιες «ξύλο» καὶ «δάσος» συνυπάρχουν, ὅπως στὸ γερμανικὸ Holz καὶ τὸ ἀγγλικὸ wood «ξύλο δάσος», διότι ὁ ἄνθρωπος ξυλεύεται στὸ δάσος.

Ἡ ἀρχὴ τῆς λέξεως εἶναι, φαίνεται, τουρκική: τὸ τουρκικὸ οὐσιαστικὸν **κορι**, ποὺ μπῆκε στὴν ἑλληνικὴν, τὴν ἀλβανικὴν (**korie**) καὶ τὴν ἀρωμουνικὴν (**curie**)· βλ. G. Murnu, Rumänische Lehnwörter im Neugriechischen, München 1920, 30. Ὁ ἑλληνικὸς τύπος **κορι** σὲ **-ι** ἀντὶ τοῦ τουρκικοῦ **κορι** (σὲ **-ου**) εἶναι εὐκόλο νὰ ἐξηγηθῇ ἀναλογικὰ κατὰ τὰ οὐδέτερα σὲ **-ι** καὶ μάλιστα σύμφωνα μετὰ ἓνα ἀπὸ τὰ συνώνυμα **ρουμάνι**, **λόγγι** (ἢ **λογγάρι**), **πολλοδέντρι**, **πενκοδάσι** ἢ **ρεικοδάσι**, **πενκοτόπι** κτθ.

2) Πβ. καὶ σύνθετο ἀποκούρ* «ὑπόλειμμα κεκαυμένου χονδροῦ ξύλου» (Ἄμισός Πόντου), 2) «ξύλον ἐκ τοῦ ὑπογείου κορμοῦ ἢ ἐκ τῶν ριζῶν τοῦ δένδρου ἀποκοπτόμενον» (Σάντα Πόντου)· βλ. Ἱστορ. Λεξ. 2.499 λ. ἀποκούρι I.

ΑΡΚΑΔΙΟΥΠΟΛΙΣ

Bergulis, Βεργούλη, Βεργούλιον, Βεργούλαι, Ἀρκαδιούπολις, Τσατάλβουργας, Λουλέβουργας, Πουργάζι, Burgaz. Μὲ τὸ ὄνομα Bergulis ἀναφέρεται εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ χριστιανισμοῦ σταθμὸς ἐπάνω εἰς τὸν παλαιὸν στρατιωτικὸν δρόμον Κωνσταντινουπόλεως—Ἀδριανουπόλεως—Σιγγιδόνος. Ἀπεῖχε κατὰ τοὺς τότε γεωγράφους 17 ἢ 18 μίλια ἀπὸ τὴν Βουρτουδιζόν, 7 ἀπὸ τὸν ἀγνωστὸν μας σταθμὸν Urisio καὶ 16 ἀπὸ τὴν Δρυζιπάραν. Ἐκεῖ ὑπῆρχε πόλις Βεργούλη πὸ ἀριθμεῖται ὑπὸ τοῦ γεωγράφου Κλαυδίου Πτολεμαίου μεταξὺ τῶν μεσογείων πόλεων τῆς Θράκης, οἱ δὲ βυζαντινοὶ χρονογράφοι βεβαιοῦν ὅτι ἡ Ἀρκαδιούπολις ὠνομάζετο προηγουμένως Βεργούλη ἢ Βεργούλιον ἢ Βεργούλαι. Τὴν Ἀρκαδιούπολιν κατ' αὐτοὺς ἔκτισαν καὶ ὠχύρωσαν οἱ αὐτοκράτορες Θεοδόσιος καὶ Ἀρκάδιος, πατέρας καὶ υἱός, μετὰ τὴν καταστροφὴν πὸν ἔπαθε ἡ Βεργούλη τὸ 378 μ.Χ. ἀπὸ τοὺς Γότθους. Καὶ τὸ 1361 ὁμοίαν ἐρήμωσιν εἶδε ὅταν, ἔρημος κατοίκων κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ὀθωμανοῦ Ὀρνόζ καὶ μαζὺ μὲ τὴν κυριαχίαν ἤλλαξε καὶ ὄνομα, ὠνομάσθη δὲ Τσατάλβουργας ἐπειδὴ ἐκεῖθεν ἤρχιζε ἡ διακλάδωσις τῆς μεγάλης ὁδοῦ Κων)πόλεως—Μαρκιανουπόλεως—Πολωνίας. Τὸ σημερινὸν ὄνομα Λουλέβουργας ἐπεκράτησεν ἀφότου ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις τοῦ καπνοῦ εἰς τὸ ὀθωμανικὸν Κράτος καὶ μὲ τὸ εἰδικὸ χῶμα τοῦ τόπου κατεσκευάζοντο οἱ περίφημες καπνοσύριγγες, οἱ χρυσομένοι λουλάδες, διὰ τοὺς ὁποίους γράφει στὰς ὁδοιπορικὰς ἀναμνήσεις τὸν ὁ Ναζιανζοῦ Ἰγνάτιος τὸ 1767 καὶ ὁ Ἀδριανουπόλεως Κύριλλος Σερμπεττόγλου ὁ ἔπειτα 1813—1818 Πατριάρχης Κ)πόλεως, Ἀδριανουπολίται καὶ οἱ δύο. Μὲ τὸ ὄνομα Ἀρκαδιούπολις μνημονεῦει τὴν κωμόπολιν στὰς ἀρχὰς τοῦ 18 αἰῶνος ὁ Ἀθηναῶν Μελέτιος, σημειώνοντας ὅτι ὠνομάζεται κοινῶς Πουργάζι. Ἀρκαδιούπολις ὠνομάσθη ἐπισήμως μετὰ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν ἕως τὴν ἀναχωρῆν τῶν Μουδανιωῶν — Ἰούνιος 1919 ἕως Ὀκτώβριος 1922.

Βλέμμα στὴν Ἱστορίαν. Τὰ ὀνόματα Βεργούλη Ἀρκαδιούπολις Λουλέβουργας εἶναι ἱστορικῶς ἠνωμένα μὲ τὰς περιπετείας, ἐπειδὴ ὑπέστη πολλὰς ἐπιθέσεις καὶ καταστροφὰς ἕνεκα τῆς στρατηγικῆς τοποθεσίας καὶ τοῦ γεωργικοῦ πλοῦτου. Ἡ τύχη της ἦτο συνδεδεμένη μὲ τὴν Μεγάλην Πόλιν τῆς ὁποίας ἐξωτερικὰ ἀμυντικὰ ἔργα σπαρμένα στὴ θρακικὴ πεδιάδα ἐκτίζοντο τὰ μικρὰ τοπικὰ φρούρια, διὰ νὰ ἐξαντλοῦν τὸν ἐχθρὸν πὸν διευθύνετο ἐναντίον τῶν τειχῶν τοῦ Βυζαντίου μεσογείως. Δι' αὐτὸ ὑπέστη ἐπανελημμένας καταστροφὰς καὶ ἐπειδὴ εὗρισκετο ἐπάνω εἰς τὸν στρατιωτικὸν δρόμον Ἀδριανουπόλεως—Κωνσταντινουπόλεως συνέβησαν ἐκεῖ σημαντικὰ στρατιωτικὰ γεγονότα ἀφότου ἡ Πόλις τοῦ Κωνσταντίνου ἔγινε πρωτεύουσα τοῦ ἀνατολικοῦ ρωμαϊκοῦ Κράτους. Ἴδου ἐν συντόμῳ μερικά, τὰ κυριώτερα.

Τὸ 376 μ. Χ. οἱ Βισιγόθοι ὑπήκοοι τοῦ Βυζαντίου ἐπανεστάτησαν

καὶ ἐληλάτησαν Θράκην καὶ Μακεδονίαν, ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο ἀψηχο-
λημένος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Περσῶν. Ὁ Οὐάλης ἐπιστρέψας κατήρτισε
στρατιωτικὰς δυνάμεις καὶ μέσον Βεργούλης ἔφθισεν εἰς Ἀδριανούπολιν,
ὅπου συνῆψε μάχην ὀλεθρίαν δι' αὐτόν, διότι πληγωμένος ἐκὰθ' ἑκάστη μέσῃ εἰς τὰ
πυρποληθέντα χωράφια τῆς πεδιάδος Χαλκίδος (Χαδίμαα). Ἐθεωρεῖτο ὁ Οὐά-
λης ὀπαδὸς τοῦ Ἀρείου καὶ εἰς τὴν Δ' οἰκουμένην ἀνεγνώσθη ἡ περικοπὴ
«Βάλης μὲν ἐν Θράκῃ Γότθοις συμβαλὼν ὑπ' αὐτῶν εἰς Χαλκίδα πυρκαϊ-
στος ἐν ἀχυρῶνι γενόμενος πρὸς τὸ αἰώνιον πῦρ ἐξεδήμησεν». **Ἀχυρῶνι** καὶ
αἰώνιον πῦρ ἀποπνέουν φανατισμὸν ἐποχῆς, ποῦ δὲν συνήθιζε νὰ δμιλῇ μὲ
σεβασμὸν πρὸς τοὺς μάρτυρας τῆς πατριδος ἐν γένει.

Ὁ Μ. Θεοδόσιος διεδέχθη τὸν Βάλην καὶ πρώτη φροντίς του ἦτο νὰ
διωρθώσῃ καὶ τὰ κατεστραμμένα τῆς γοθικῆς ἐπιδρομῆς. Πολλὰς πόλεις
ἀνήγειρε μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν Βεργούλην ἡ ὁποία ὅμως μετὰ 17 ἔτη
ἔπαθε νέαν καταστροφὴν, γοθικὴν ἐπίσης, ὅταν τὸ 375 ἐβασίλευσε ὁ ἐνδε-
καετής υἱὸς τοῦ Ἀρκαδίου καὶ οἱ Γότθοι ἀνεκήρυξαν ἀνεξάρτητον βασιλείαν
τὸν Ἀλάριχον. Μὴ ἔχοντας οἱ βάρβαροι διοικητικὴν ὀργάνωσιν, παρέλυσαν
ὅταν ἐτελείωσαν τὰ λάφυρα καὶ ἀπὸ τὰ ἔξω τῶν τειχῶν τῆς πρωτευούσης
ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια πέριξ τοῦ Δουνάβεως. Ἐπὶ Ἀρκαδίου τότε ἐκ βάρθρων
τὸ 403 ἀνεκτίσθη ἡ κατεστραμμένη Βεργούλη καὶ ὠχυρώθη μὲ τεῖχη καὶ
πύργους καὶ ἐγεμίσθη μὲ νέους κατοίκους, ἐδέχθη τὸ βάπτισμα τῆς νέας
ἱστορικῆς περιόδου τῆς καὶ ὠνομάσθη **Ἀρκαδιούπολις**.

Τὸ 442 ἡ Θράκη ἐληλατήθη ἀπὸ τὸν Ἀτίλα ὁ ὁποῖος ἐστοχάζετο
τὴν Πόλιν, ἀλλὰ μόνον τὰ προπύργια τῆς ἐκυρίευσεν, ἑβδομήντα θρακικὰ πο-
λίσιμα μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ νεοτείχιστη Ἀρκαδιούπολις. Τὸ 559 οἱ
Οὐννοὶ τοῦ Ζαβεργὰν ἔφθασαν μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Πόλεως, ὀπότεν νικη-
μένοι ὑπεχώρησαν διωκόμενοι ἀπὸ τὸν Βελισάριον καὶ ἐστρατοπέδευσαν
μεταξὺ Ἡρακλείας καὶ Ἀρκαδιουπόλεως τῶν ὁποίων τὰ φρούρια μὲ πείσμα
ματαίως ἐπολιόρκησαν. Ἀπὸ τὸ 580 ἕως τὸ 610 Σκλαβῆνοι καὶ Οὐννοὶ τοὺς
ἐπέδραμον καὶ ἔσπειραν ὀλεθρὸν καὶ καταστροφὴν στὶς θρακικὰς πεδιάδας.

Τὸ 813 ἐπὶ Λέοντος Ἀρμενίου εἰσέβαλε εἰς τὴν Θράκην ὁ Κροῦμος
καὶ ἐρείπια ἐκάπνιζαν μεταξὺ Αἴμου καὶ Προποντίδος. Ἡ πλουσία καὶ πο-
λυάνθρωπη Ἀρκαδιούπολις ἐκυριεύθη, διηρπάγη, ἐξηνδραποδίσθη. Ἡναγ-
κάσθη δὲ ὁ βάρβαρος νὰ μείνῃ ἐκεῖ ἐπὶ 15 ἡμέρας ἕνεκα τῆς πλημμύρας
τῶν ποταμῶν καὶ ἐκεῖ ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς πληγὰς του ὁ Κροῦμος, 14 Ἀπρι-
λίου 814, ὅταν εἶχε εἰσβάλεῖ διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν νικητὴν του Λέοντα. Τὸ
970 ἐπὶ Τσιμισκῆ εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀρκαδιουπόλεως Βάρδας ὁ Σκλήροδ
ἐνίκησε τοὺς ἐμπειροτάτους εἰς μαχητικὰ τεχνάσματα πατινάκας ἱππεῖς τοῦ
Βαράγγου, ποῦ ἐπροχώρει μὲ πολὺν καὶ πολυσύνθετον στράτευμα. Οἱ χρονο-
γράφοι Λέων διάκονος καὶ Σκυλίτσης γράφουν πολλὰ διὰ τὰς στρατηγικὰς
(Ἔπεται συνέχεια)

Η ΘΡΑΚΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ¹⁾

Ἀπό τινων ἐτῶν καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Θεσσαλονίκη οἱ ἐκ τῶν διαφόρων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπαρχιῶν καταγόμενοι ἤρχισαν νὰ συμπηγνύωσι διάφορα σωματεία καὶ συλλόγους, ὀνομαζομένους ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς τῶν ἀποτελούντων αὐτά, οἷον Ἡπειρωτῶν, Θεσσαλῶν, Μικρασιατῶν, Κρητῶν, Κυκλαδιτῶν, Μακεδόνων κτλ. Τὸ γεγονός τοῦτο δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ χαιρετισθῆ εὐχαρίστως, ἂν ὁ χαρακτὴρ τῶν σωματείων αὐτῶν ἦτο καθαρῶς τοπικιστικὸς, ἂν δηλονότι σκοπὸς αὐτῶν ἦτο μόνον ἡ ἀλληλοὑποστήριξις τῶν ἀποτελούντων αὐτὰ καὶ ἡ πολιτικὴ ἐκμετάλλευσις τῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν παρέχει ἡ ἐνότης, πρὸς ἐπιτυχίαν, σκοπῶν στενωῶς τοπικιστικῶν εἰς βάρος τῆς ἁρμομονίας τοῦ συνόλου ἢ καὶ πολλάκις ἰδιοτελῶν. Εὐτυχῶς ὅμως τοιοῦτόν τι δὲν συμβαίνει. Οἱ σύλλογοι οὗτοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἔθεσαν εἰς ἑαυτοὺς σκοποὺς περιορισμένους μὲν τοπικῶς, ἀλλ' ὅχι καὶ τοπικιστικούς, μεταξὺ δὲ τούτων τὴν πρώτην θέσιν κατέχουν οἱ καθαρῶς πνευματικοί, ὅπως εἶναι ἡ ἔρευνα καὶ ἡ γνῶσις ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ ἰδίᾳ ἱστορικῆς καὶ λαογραφικῆς τῆς ἰδιαίτερας τῶν ἀποτελούντων αὐτοὺς πατρίδος. Ἀπόδειξις τὰ ἐκδιδόμενα περιοδικά, Ἡπειρωτικά, Θρακικά, Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, Κρητικά, Θεσσαλικά, Κυκλαδικὰ κτλ. Ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην τὸ γεγονός εἶναι πολὺ εὐχάριστον καὶ εὐδαίμων, διότι μαρτυρεῖ ὁσημέραι αὐξοῦσαν ἀγάπην καὶ προσήλωσιν πρὸς τὴν πάτριον γῆν καὶ τὸ πάτριον ἔθνος, μαρτυρεῖ αὐξοῦσαν ὠριμότητα ἐθνικῆς σκέψεως, ἡ ὁποία διὰ τῆς μελέτης τῆς τοπικῆς ἱστορίας καὶ τῆς τοπικῆς λαογραφίας ἐπιζητεῖ καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχη τὸ «γνώθι σαυτόν», νὰ ἀποβῆ «ἐνσυνείδητος», ὅχι διὰ νὰ χωρισθῆ ἀπὸ τοῦ συνόλου, ἀλλὰ διὰ νὰ καθορίσῃ ἀκριβέστερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐν αὐτῷ καὶ γνωρίσῃ βαθύτερον τοὺς πρὸς αὐτὸ δεσμοὺς καὶ νὰ τοὺς σφουρηλατήσῃ στενωτέρους καὶ ἀρρήκτους, προοιωνίζεται δὲ οὕτω τὴν αὐξοῦσαν τόνωσιν καὶ κραταίωσιν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καὶ τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ὡς καὶ τὴν πρόοδον πρὸς ἓνα πολιτισμὸν, πηγάζοντα ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν μυθίων τῆς ψυχῆς τοῦ συγχρόνου ἑλληνικοῦ λαοῦ, πολιτισμὸν ἀληθῶς ἐθνικόν, ἀληθῶς ἑλληνικόν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον πᾶσα προσπάθεια τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος συλλόγων εἶναι ἀξία πολλῆς συμπαθείας καὶ ὑποστηρίξεως, καθῆκον δὲ τῶν δυναμένων εἶναι νὰ ὑποβοηθῶσι καὶ νὰ συμβάλωσι τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῆς. Εἰς τοῦτο ἀποβλέπων καὶ ἐγὼ ἀπεδέχθην εὐχαρίστως τὴν παράκλησιν τῆς ἐν Θεσσαλονίκη Παν-

1) Ἡ ὁμιλία αὕτη ἐγένετο τῇ 30ῇ Μαρτίου 1940 ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου Θεσσαλονίκης χάριν τῶν Θρακῶν.

θρακικῆς Λέσχης νὰ ὀμιλήσω πρὸς τὸ φιλομαθὲς κοινὸν τῆς πόλεως καὶ ἰδιαίτερος πρὸς τοὺς Θραῶκας συμπατριώτας καὶ ἀκροατάς μου.

Τὸ θέμα τῆς ὀμιλίας μου θὰ εἶναι ἡ Θράκη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, θέμα κυρίως μὲν γεωγραφικόν, ἐν μέρει δὲ καὶ ἱστορικόν, διότι ἡ πολιτικὴ γεωγραφία εἶναι ἀρρηκτῶς πάντοτε συνδεδεμένη πρὸς τὴν ἱστορίαν. Διὰ νὰ γίνωσιν ὅμως σαφέστερα ἱστορικῶς ὅσα θὰ σᾶς εἴπω, εἶναι ἀνάγκη νὰ κάμω μίαν σύντομον ἀναδρομὴν εἰς τὸ ἀπώτερον παρελθόν, τοῦ ὁποίου περαιτέρω συνέχεια εἶναι καὶ τὸ Βυζάντιον.

Οἱ Θραῶκες, ὡς γνωστόν, εἶναι λαὸς ἰνδοευρωπαϊκός, ἀνήκει δηλ. εἰς τὴν ἰδίαν γλωσσικὴν ὁμοφυλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν καὶ οἱ Ἕλληνες. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς ἐκ τῶν τριῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐμφανίζονται εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, πρῶτοι κατήλθον περὶ τὰ τέλη τῆς 8ης π. Χ. χιλιετηρίδος οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐπροχώρησαν μέχρι τῶν νοτιωτάτων ἄκρων τῆς χερσονήσου καὶ τῶν νήσων, καταλαβόντες ὁλόκληρον τὴν χώραν, τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν κατοπιν Ἑλλάδα. Δεύτεροι ἠκολούθησαν οἱ Θραῶκες, οἱ ὁποῖοι ἐξηπλώθησαν ἀπὸ τοῦ Ἄδρια μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τῆς Μ. Ἀσίας, εἰσδύσαντες καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα παροδικῶς μέχρι τῆς Δαυλίδος καὶ τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Ἐλευσίως. Τρίτοι ἔρχονται καὶ οἱ Ἰλλυριοὶ περὶ τὸν 13ον π. Χ. αἰῶνα, οἵτινες ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξώθησαν τοὺς ἐν Ἠπειρῷ Ἕλληνας, δηλ. τοὺς Δωριεῖς πρὸς τὰ νοτιώτερα, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐξετόπισαν τοὺς Θραῶκας πρὸς τὰ ἀνατολικώτερα. Δὲν γνωρίζω κατὰ πόσον ἡ γνώμη αὕτη πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὀριστικὴ. Ἡ παρουσία θρακικῶν τοπωνυμίων πολὺ νοτιώτερον καὶ οἱ ἀρχαῖοι μῦθοι, οἱ ὁποῖοι ὀμιλοῦν περὶ Θρακῶν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἔτι νοτιώτερον, ὁπόθεν ἐξεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καθὼς καὶ περὶ ἀνωτέρου αὐτῶν πολιτισμοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου ὀφελήθησαν οἱ Ἕλληνες, ὠδήγησάν τινες τῶν ἐρευνητῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν διαπρεπῆ Θραῶκα ἀρχαιολόγον ἀείμνηστον Χρ. Τσουνταν, εἰς τὴν ταύτισιν τῶν παλαιότερων τούτων Θρακῶν πρὸς τοὺς Πελασγούς. Ἡ γνώμη δὲν ἔγινε δεκτὴ, δὲν θὰ ἦτο ὅμως ἐντελῶς ἀπίθανον πρὸς ἄρσιν τῶν δυσκολιῶν νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἡ μετανάστευσις τῶν Θρακῶν ὑπῆρξε παλαιότερα τῆς ἑλληνικῆς. Πάντως τὸ προϊστορικὸν τοῦτο ζήτημα δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς λυθέν.

Ἄφ' οἴτου ἀρχίζουν αἱ γραφαὶ πηγαί, ἀρχαιοτάτη δὲ πηγὴ εἶναι, ὡς γνωστόν, ὁ Ὅμηρος, τοὺς Θραῶκας εὐρίσκομεν ἐγκατεστημένους εἰς τὴν ἀνατολικῶς τοῦ Ἄξειοῦ χώραν μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἐν τισι καὶ πέραν αὐτοῦ. Ὅταν ἡ Ἥρα φεύγῃ ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Τροίαν πρὸς συνάντησιν τοῦ Διὸς ἐπὶ τῆς Ἰδης, διέρχεται πρῶτον τὴν Πιερίαν, ἔπειτα τὴν Ἡμαθίαν, ἔπειτα τὰ χιονοσκεπῆ ὄρη τῶν Θρακῶν, ἔπειτα φθάνει εἰς τὸν Ἄθων, ὁπόθεν ὑπεράνω τῆς θαλάσσης πλέον ἵπταμένη φθάνει εἰς τὴν Λήμνον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἰδην. Ἐκ τοῦ ταξει-

δίου τούτου εἶναι προφανές ὅτι ὁ Ὅμηρος λέγων «ἱπποπόλων Θρακῶν ὄρη νιφόνετα» ἐννοεῖ τὰ ὄρη κυρίως τῆς Χαλκιδικῆς, ἢ ὅποια κατὰ ταῦτα κατεῖχετο ὑπὸ τῶν Θρακῶν. Τὰ βόρεια ὄρια τῆς Θράκης δὲν καθορίζονται. Μόνον ἐν τῇ κεντρικῇ Μακεδονίᾳ βορειότερον αὐτῶν τοποθετεῖ ὁ Ὅμηρος τοὺς Παίονας. Ἐὰν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ ὁμηρικὰ ἔπη περὶ τὰ τέλη τοῦ Θ' αἰῶνος ἔλαβον τὴν τελειωτικὴν των μορφήν, εἶναι προφανές ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους οἱ Θραῖκες ἔφθανον τοῦλάχιστον μέχρι τοῦ Ἀξιοῦ. Ὑπὸ τίνων κατοικεῖτο ἡ Ἡμαθίη καὶ ἡ Πιερία δὲν μᾶς τὸ λέγει ὁ Ὅμηρος. Ἄν ὁμως λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν πιθανὴν πληροφορίαν τοῦ Θουκυδίδου ὅτι οἱ Μακεδόνες ἐξέβαλον τοὺς Πίερας ἐκ τῆς Πιερίας, οἱ ὅποιοι ἔκτοτε ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν νοτίως τοῦ Παγγαίου χώραν, ἀσφαλῶς καὶ ἡ Πιερία κατὰ τὸν Θ' τοῦλάχιστον αἰῶνα κατοικεῖτο ὑπὸ τῶν Θρακῶν. Ἡ αὐτὴ κατάστασις ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὸν Η' καὶ τὸν Ζ' ἀκόμη αἰῶνα, ἢ δὲ πρῶτοι ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν Χαλκιδικὴν Ἕλληνες Χαλκιδεῖς εὗρον ἐν αὐτῇ Θραῖκας, ὅθεν καὶ αἱ ἀποικίαι αὐτῶν ἔλαβον τὸ συνολικὸν ὄνομα «τὰ ἐπὶ Θράκης» τὸ ὁποῖον εὐρίσκουμεν ἐν χρήσει βραδύτερον μέχρι τοῦ Ε' καὶ τοῦ Δ' αἰῶνος παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι καὶ μάλιστα παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ.

Ἡ ἐγκατάστασις αὕτη τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ παράλια συνετέλεσεν, ὡς ἦτο φυσικόν, εἰς τὴν ἀπόθησιν τῶν Θρακῶν πρὸς τὰ μεσόγεια καὶ τὰ ὄρεινότερα. Ὅσοι τυχὸν παρέμειναν ἀφωμοιώθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἀξιοσημείωτος ὡς πρὸς τοῦτο εἶναι ἡ εἶδησις τοῦ παλαιοτάτου λογογράφου καὶ γεωγράφου Ἐκαταίου περὶ τὸ 500 π. Χ., ὅστις γράφων περὶ τῶν ἐν τῷ Θεομαϊκῷ κόλπῳ πόλεων λέγει τὰ ἑξῆς: «**Ἐν δ' αὐτῷ Θέρμη πόλις Ἑλλήνων Θρητικῶν, ἐν δὲ Χαλάστρη πόλις Θρητικῶν**». Συμφώνως πρὸς τὴν διάκρισιν ταύτην ἡ Θέρμη πρέπει νὰ κατοικεῖτο ὑπὸ Ἑλλήνων ἐγκατεστημένων ἐν Θράκῃ ἢ ἐξηλληνισμένων Θρακῶν, ἐνῶ ἡ ὀλίγον δυτικώτερον κειμένη περὶ τὸν Ἀξιὸν Χαλάστρα ὑπὸ Θρακῶν, μὴ ἐξηλληνισθέντων. Τὸ αὐτὸ ἔγινε καὶ εἰς τὰ ἄλλα τῆς Θράκης παράλια. Χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν ἐξηλλήνισιν ταύτην τῶν παραλίων εἶναι καὶ τὸ πολὺ βραδύτερον ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Λιβίου γερονδὸς κατὰ τὸ ἔτος 188 π. Χ. Ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Γναῖος Μάνλιος ἐπιστρέφων ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ ὀδεύων διὰ τῆς Θράκης ὑπέστη ἐπαινημένης ὑπὸ τῶν Θρακῶν ἐπιθέσεις εἰς τὰς παρὰ τὰ Κύψελα καὶ τὰ στενὰ τῶν Κορπίλων, δηλ. παρὰ τὴν σημερινὴν Μάκρην, δασώδεις καὶ ὄρεινὰς διαβάσεις, ἐνῶ εἰς τὰ πεδινά, τὰ προφανῶς κατεχόμενα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς Αἴνου καὶ τῆς Μαρωνείας, ὄχι μόνον διῆλθεν ἡσύχως, ἀλλ' ἠδυνήθη καὶ νὰ ἀναπαυθῇ καὶ ἀνεφοδιασθῇ ἐπαρκῶς διὰ τροφίμων. Ἐκ τῆς ἀφηγήσεως ἀκριβῶς τοῦ Λιβίου (38, 41) ἐξάγεται ὅτι τὸ Βριαντικὸν πεδῖον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ πεδιάς τῆς σημερινῆς Κομοτινῆς, κατεῖχετο καὶ ἐκαλλιεργεῖτο ὑπὸ τῶν Μαρωνιτῶν. Ἐκεῖθεν μέχρι τῆς Νεαπόλεως, τῆς σημερινῆς δηλ. Καβάλλας, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Λιβίου ὤδευσεν ἐπίσης εἰρηνικῶς διὰ

τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. (hoc omne per Graecorum colonias pacatum iter fuit). Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐγκατάστασις αὐτῆ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ παράλια καὶ ἡ κατάληψις τῶν γειτονικῶν πρὸς τὰς πόλεις αὐτῶν πεδιάδων δὲν ἔγινε ἄνευ ἀγώνων, τῶν ὁποίων τὰς λεπτομερείας δὲν γνωρίζομεν, ἰδέαν ὅμως τινὰ δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ παλαιοῦ ποιητοῦ Ἀρχιλόχου, ὅστις εἰς τὰ Ἄβδηρα ἀπώλεσε καὶ τὴν ἀσπίδα, μαχόμενος κατὰ τῶν Σαπαίων. Οὕτως ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς οἱ Θραῖκες ἀπωθοῦνται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὰ παράλια. Ταυτοχρόνως ὅμως ἀπωθοῦνται καὶ ἀπὸ τὰ δυτικά των ὄρια.

Οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς ὁρῶμενοι ἀπὸ τῶν Αἰγῶν, δηλ. τῆς Ἐδέσης, κατέρχονται πρὸς τὴν πεδιάδα, ἐκβάλλοντες ἢ ὑποτάσσοντες τὰ κατέχοντα αὐτὴν θρακικὰ μὲν νοτιώτερον, παιονικὰ δὲ βορειότερον περὶ τὸν Ἀξιὸν φῦλα. Λεπτομερείας τῶν ἀγώνων αὐτῶν τῶν Μακεδόνων πρὸς τοὺς Θραῖκας, πλὴν τῆς ἐκτοπίσεως τῶν Πιέρων ἀπὸ τῆς Πιερίας, δὲν γνωρίζομεν. Ἐκ τῆς ἀφηγήσεως ὅμως τοῦ Ἡροδότου πληροφοροῦμεθα περὶ τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν εἶχον καταλήξει τὰ πράγματα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος. Κατ' αὐτὰς τὰ ὄρια τῆς Μακεδονίας εἶχαν ἐπεκταθῆ μέχρι τοῦ ὄρους Δυσώρου, τὸ ὁποῖον εἶναι προφανῶς ὁ ὄρεινός ὄγκος τοῦ Λαχανᾶ. Ταυτοχρόνως καὶ οἱ Παίονες, πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, ἐξετοπίσθησαν ἀπὸ τοῦ Ἀξιοῦ καὶ κατέλαβον τὴν πέραν τοῦ Στρυμόνος, περὶ τὰς Σέρρας καὶ τὴν Δράμαν χώραν. Δὲν ἔπλευσαν ὅμως νὰ ὑφίστανται καὶ ἐγκατεσπαρμένα θρακικὰ φῦλα εἰς τὰς παλαιὰς αὐτῶν κοιτίδας, ὅπως π. χ. οἱ Κρηστωνᾶιοι καὶ οἱ Βισάλται καὶ εἴ τινες ἄλλοι. Κατὰ ταῦτα κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα συμφώνως πρὸς τὰς πληροφορίες τοῦ Ἡροδότου, τὰ ὄρια τῆς Θράκης ἐκτείνονται ἀπὸ τοῦ Ἰστρου μέχρι τοῦ Αἰγαίου καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τῆς Ροδόπης καὶ τοῦ Νέστου, χωρὶς νὰ παύσουν ὑφιστάμενα θρακικὰ φῦλα μέχρι τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ Δυσώρου. Βραδύτερον κατὰ τὴν ἀκμὴν τῶν Μακεδόνων ὄριον μεταξὺ Θράκης καὶ Μακεδονίας ἀποβαίνει ὁ Νέστος, χωρὶς ὅμως πάλιν νὰ ξεφανισθοῦν τὰ σποραδικῶς ὑφιστάμενα καὶ πέραν αὐτοῦ, ἰδίᾳ εἰς τὰ ὄρεινότερα τῆς χώρας, φῦλα.

Ἡ αὐτὴ κατάσταση παρέμεινε καὶ ὅταν ἡ Θράκη ὑπετάγη εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ὅριον μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων ἐπαρχιῶν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ὁ Νέστος καὶ ἡ Ροδόπη. Σημαντικὴ διὰ τοὺς μετέπειτα βυζαντινοὺς χρόνους εἶναι ἡ περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος ἐγκατασταθεῖσα διοικητικὴ διαίρεσις τοῦ Διοκλητιανοῦ. Κατ' αὐτὴν δλόκληρον τὸ κράτος διηρέθη εἰς μεγάλας διοικήσεις καὶ αὗται εἰς ἐπαρχίας. Μίαν τῶν διοικήσεων τούτων ἀπετέλεσε καὶ ἡ Θράκη, ἡ ὁποία διετήρησε τὴν παλαιάν της ἔκτασιν ἀπὸ τοῦ Ἰστρου μέχρι τοῦ Αἰγαίου καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τοῦ Νέστου καὶ τῆς Ροδόπης. Ἡ μεγάλη αὕτη διοίκησις διηρέθη εἰς ἕξ ἐπαρχίας. 1) Τῆς Εὐρώπης, 2) τῆς Ροδόπης,

Ἡ Θράκη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους

3) τῆς Θράκης, 4) τοῦ Αἰμιμόντου, 5) τῆς Σκυθίας καὶ 6) τῆς κατωτέρας Μυσίας. Ἐκ τούτων ἡ πρώτη περιελάμβανε τὴν περὶ τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Προποντίδα χώραν μέχρι περίπου τῶν σημερινῶν Μαλαράων, ἡ δευτέρα ἐξετείνετο κατὰ μῆκος τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου ἀπὸ τῶν Μαλαράων μέχρι τοῦ Νέστου, περιελάμβανε δὲ τὰς πόλεις Αἶνον, Μαρώνειαν, Μαξιμιανούπολιν καὶ Ἀβδηρα, ἡ τρίτη τῆς Θράκης μὲ κέντρον τὴν Φιλιππούπολιν περιελάμβανε περίπου τὴν ἀπὸ τῆς Βερολινείου συνθήκης γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας περιοχὴν, ἡ τετάρτη τοῦ Αἰμιμόντου περιελάμβανε τὴν περιοχὴν τῆς Ἀδριανουπόλεως μέχρι καὶ τῆς εἰς τὰ παραλία τοῦ Εὐξείνου εὐρισκομένης Ἀγχιάλου, ἡ πέμπτη ἢ τῆς Μυσίας περιελάμβανεν ὁλόκληρον τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν καὶ ἡ ἕκτη τέλος ἢ τῆς Σκυθίας, τὴν σημερινὴν Δοβρουτσᾶν.

Ἡ διαίρεσις αὕτη τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐκράτησεν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐπαναλαμβάνεται δὲ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ ἐκ τῶν χρόνων τοῦ βασιλέως αὐτοῦ προερχόμενος Συνέκδημος τοῦ Ἱεροκλέους, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν πολιτικὴν, οὕτως εἰπεῖν, γεωγραφίαν τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀλλὰ καὶ αἱ πληροφορίαι τοῦ Προκοπίου ἐπαναλαμβάνουν τὰ ἴδια μὲ τὴν προσθήκην περισσοτέρων ὀνομάτων πόλεων, ἐκ τῶν ὁποίων καθορίζονται ἀκριβέστερον τὰ ὅρια τῶν ἐπαρχιῶν. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ μνεῖα τῆς Ἀρχαδιουπόλεως, ἥτοι τοῦ σημερινοῦ Μπαμπά Ἐσκι ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Εὐρώπης, ἡ ὁποία μᾶς δίδει τὰ δυτικὰ ὅρια τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Ἀναλόγως πρὸς τὰς πολιτικὰς ταύτας ἐπαρχίας καθώρισε καὶ ἡ Ἐκκλησία τὰς ἐκκλησιαστικὰς τῆς ἐπαρχίας, αἵτινες ἐξηκολούθησαν καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν νὰ φέρωσι τὰ ἴδια ὀνόματα, ἂν καὶ τὰ πράγματα ἔχουν παύσει ἀπὸ αἰῶνων νὰ ὑφίστανται.

Μεταβολὴ εἰς τὴν διοικητικὴν ταύτην κατάστασιν τῆς Θράκης, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρου τοῦ κράτους ἐπῆλθεν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἡρακλείου καὶ ἐφεξῆς, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀρχίζει ἡ νέα τοῦ κράτους διοικητικὴ ὁργάνωσις, τῆς ὁποίας μονὰς εἶναι τὸ θέμα, διαίρεσις κατ' ἐξοχὴν στρατιωτικὴ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἢ τε πολιτικὴ καὶ ἢ στρατιωτικὴ διοίκησις συνεκεντροῦτο εἰς τὰς χεῖρας ἑνός, τοῦ στρατηγοῦ. Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης συγκεντρώσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης ὁργανώσεως, ἦσαν οἱ δύσκολοι καιροί, τοὺς ὁποίους διήρχετο τὸ κράτος ἔνεκα τῶν συνεχῶν ἐπιδρομῶν τῶν γειτόνων, ἰδίως τῆς Ἀσίας, τῶν Περσῶν πρῶτον καὶ ἀκολούθως τῶν Ἀράβων. Διὰ νὰ ἀντιμετωπισθοῦν αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται, αἱ γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα κοῦρσα, λόγῳ τοῦ αἰφνιδιαστικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος, ὑπῆρχεν ἀνάγκη ὁργανώσεως ἐπιτοπίων κατ' ἐπαρχίας στρατευμάτων, ἐτοίμων εἰς ἐκάστην στιγμὴν νὰ σπεύσωσι πρὸς ἀμυναν καὶ καταδίωξιν τῶν ἐπιδρομέων. Ἐδόθη λοιπὸν γῆ εἰς τοὺς στρατιώτας, ἐκ τῆς ὁποίας νὰ τρέφονται μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διατηροῦν τοὺς ἵππους τῶν καὶ τὰ ὄπλα τῶν πάντοτε ἐτοιμοὶ νὰ σπεύσουν εἰς τὴν πρώτην τοῦ στρατη-

γοῦ πρόσκλησιν. Εἰσήχθη δηλ. εἰδός τι φεουδαρχικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ὅμως λόγῳ τῆς ἰσχύος τῆς κεντρικῆς διοικήσεως οὐδέποτε ἔλαβεν εἰς τὸ Βυζάντιον τὸν χαρακτήρα τῆς φεουδαρχίας τῆς Δύσεως. Αἱ πληροφορίες, διὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ θεματικοῦ συστήματος δὲν εἶναι πλήρεις αὔτε σαφεῖς. Ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, εἶναι δυνατὸν ἐκ τῶν στοραδικῶν πληροφοριῶν νὰ παρακολουθῆσωμεν τὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ καὶ μάλιστα εἰς τὴν Θράκην, ἡ ὁποία καὶ ἀποτελεῖ τὸ ὑποκείμενον τῆς ὁμιλίας μας.

Ἡ Θράκη κατὰ τὰς πληροφορίες, τὰς ὁποίας μᾶς δίδει ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος εἰς τὸ περὶ θεμάτων βιβλίον του πρὸ τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς εἰς θέμα δὲν εἶχε στρατηγόν, διότι ὑπῆκουε ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν βασιλέα· τὰ ἐν αὐτῇ δηλονότι στρατεύματα ἀπετέλουν μέρος τοῦ *ὄψικίου* τοῦ βασιλέως, δηλαδή τῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ συνοδείαν, ἐχρησιμοποιοῦντο δὲ καὶ διὰ τὴν ἀμυναν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ κόμης τοῦ Ὀψικίου καὶ ὑποστράτηγος Θράκης κατελέγετο μεταξὺ τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων τοῦ Παλατίου, ὑπογράφων εὐθὺς μετὰ τὸν μάγιστρον τῶν ὄψικίων, ὅστις ἦτο εἰδός τι ἀρχηγοῦ τοῦ στρατιωτικοῦ οἴκου τοῦ βασιλέως.

Ἡ κατάστασις αὕτη διήρκεσε μέχρι τῶν χρόνων τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς τὴν Μυσίαν, τὴν μεταξὺ δηλ. τοῦ Αἴμου καὶ τοῦ Ἰστροῦ χώραν, τῶν Βουλγάρων. *Ἀφ' οὗ δέ, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος, τὸ θεομίσητον τῶν Βουλγάρων ἔθνος ἐπεραιώθη εἰς τὸν Ἰστρον ποταμόν, τότε καὶ αὐτὸς βασιλεὺς ἠναγκάσθη διὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σκυθῶν καὶ αὐτῶν τῶν Βουλγάρων εἰς θέματος τάξιν ἀγαγεῖν αὐτὸ καὶ στρατηγὸν ἐν αὐτῷ χειροτονῆσαι. Ἐγένετο δὲ ἡ τῶν βαρβάρων περαιώσεις ἐπὶ τὸν Ἰστρον ποταμόν εἰς τὰ τέλη τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγονάτου.* Τὰ τέλη ταῦτα εἶναι τὸ ἔτος 679. Ὡστε ἡ ὀργάνωσις τῆς Θράκης εἰς θέμα πρέπει νὰ τεθῇ μετὰ τὸ ἔτος τοῦτο. Πράγματι δ' ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ διαφόρων πληροφοριῶν πειθόμεθα ὅτι ἡ ἴδρυσις τοῦ θέματος τῆς Θράκης, πρέπει νὰ ἔγινεν ἢ εἰς τὸ ἔτος 687 ἢ, ἂν ὄχι ἀκριβῶς εἰς αὐτό, πάντως εἰς τὸ μεταξὺ 680 καὶ 687 διάστημα.

Τὸ πρῶτον τοῦτο θρακικὸν θέμα ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ Νέστου μέχρι τῆς περιοχῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ τείχους δηλ. τοῦ Ἀναστασίου περὶ τὴν σημερινὴν Τσατάλτζαν, καὶ ἀπὸ τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου μέχρι τῶν κορυφογραμμῶν τοῦ Αἴμου. Ποία ἦτο ἀκριβῶς ἡ πρωτεύουσά του δὲν γνωρίζομεν. Πάντως θὰ ἦτο μία τῶν δύο σημαντικῶν καὶ στρατιωτικῶς ἐπικαίρων κειμένων θρακικῶν πόλεων, εἴτε ἡ Ἀδριανούπολις εἴτε ἡ Ἀρκαδιούπολις πιθανώτερον ἴσως ἢ πρώτη.

Ἡ κατάστασις αὕτη διήρκεσεν ἐπὶ ἓνα περίπου αἰῶνα, κατὰ τὸν ὁποῖον αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων ἀπέβαινον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐνοχλητικώτεραι. Ὁ ἠρωϊκὸς αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Ε', ὁ ὑπὸ τῶν εἰκο-

νοφίλων χρονογράφων ἀποκληθεῖς Κοπρώνυμος, συντρίβει ἐπανελημμένως τοὺς Βουλγάρους, ἀλλ' ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἐπαναλαμβάνονται τὰ ἴδια. Ἐν ἔτει μάλιστα 789 ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Γ' καὶ τῆς μητρὸς του Εἰρήνης ὁ στρατηγὸς τῆς Θράκης Φιλητὸς ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Βουλγάρων, οἱ ὁποῖοι εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Στρουμόνος, καὶ ἀφυλάκτως στρατοπεδεύσας ὑφίσταται αἰφνιδιαστικὴν προσβολήν, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἐφονεύθη. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐν συνδυασμῷ πιθανώτατα καὶ πρὸς τὰς νίκας τῆς Εἰρήνης κατὰ τῶν Σλαβηγῶν συνετέλεσεν εἰς νέαν θεματικὴν διαίρεσιν ἐν Εὐρώπῃ, ἣτις πιθανώτατα ἐγένετο εἴτε ὑπὸ τῆς Εἰρήνης εἴτε ἐν μέρει μὲν ὑπ' αὐτῆς, ἐν μέρει δ' ὑπὸ τοῦ διαδόχου αὐτῆς Νικηφόρου τοῦ Α', τοῦ ὁποῖου δυστυχῶς οἱ κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀγῶνες, κατ' ἀρχὰς τόσον εὐτυχεῖς, ἀπέληξεν εἰς τὸ γνωστὸν τραγικὸν τέλος. Κατὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην ἰδρύεται τὸ θέμα τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ ὁποία ἕως τότε ἐξηκολούθει νὰ ἔχη τὸν παλαιὸν τῆς Ὑπαρχον τοῦ Ἰλλυρικοῦ, δυτικώτερον μεταξὺ Στρουμόνος καὶ Νέστου τὸ θέμα τοῦ Στρουμόνος, ἀνατολικώτερον τὸ μέγα θέμα τῆς Θράκης κατατέμνεται εἰς δύο, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἀνατολικώτερον μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀρκαδιούπολιν λαμβάνει τὸ ὄνομα τῆς Θράκης, τὸ δὲ δυτικώτερον μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀδριανούπολιν λαμβάνει τὸ ὄνομα τῆς Μακεδονίας, τὸ ὁποῖον καὶ διετήρησεν ἐπὶ αἰῶνας. Ἡ μετατόπισις αὕτη τοῦ ὀνόματος τῆς Μακεδονίας ἀνατολικώτερον ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ πρῶτον συνθετικὸν τοῦ ὀνόματος τῆς Θεσσαλονίκης συνετέλεσεν εἰς τὴν μετατόπισιν καὶ τοῦ ὀνόματος τῆς Θεσσαλίας βορειότερον καὶ ἀνατολικώτερον, εἰς τὴν περιοχὴν δηλονότι τῆς Θεσσαλονίκης. Ὡστε ἔχομεν πλήρη τῶν ὀνομάτων μετακίνησιν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν οἱ ἀναγινώσκοντες τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν καὶ μάλιστα ἐκ τῶν πηγῶν. Κατὰ ταῦτα ἡ ἔνδοξος καὶ μικρὰ δυναστεία, ἡ ἀριθμοῦσα μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς τὸν Βασίλειον τὸν Α' τὸν Μακεδόνα καὶ τὸν Βασίλειον τὸν Β' τὸν Βουλγαροκτόνον καὶ γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς Μακεδονικὴ δυναστεία οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν σημερινὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ πρὸς τὸ βυζαντινὸν θέμα τῆς Μακεδονίας καὶ τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ, τὴν Ἀδριανούπολιν, ἔκ τινος χωρίου τῆς ὁποίας κατήγετο ὁ ἰδρυτὴς αὐτῆς Βασίλειος ὁ Α'. Εἶναι δηλ. μὲ τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν σημερινὴν τῶν γεωγραφικῶν ὀνομάτων σημασίαν δυναστεία θρακικὴ καὶ ὄχι μακεδονικὴ.

Τὶς ὁ λόγος τῆς διαίρεσεως τοῦ ἀρχικοῦ θέματος τῆς Θράκης εἰς τὰ δύο μνημονευθέντα θέματα δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἐννοήσωμεν, εἰὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς στρατιωτικὰς ἀνάγκας τῶν χρόνων ἐκείνων, καθὼς καὶ τὴν γεωγραφίαν τῆς Θράκης. Εἶπομεν ὅτι ἡ θεματικὴ διαίρεσις σκοπὸν εἶχε τὴν δημιουργίαν εὐκινήτων τοπικῶν μονάδων, αἱ ὁποῖαι εἰς ἐκάστην στιγμὴν νὰ εἶναι ἔτοιμα πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιδρομῶν. Αἱ μονάδες αὗται, λαμβανομένης μάλιστα ὑπ' ὄψιν τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ συγκροτήσεως αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ σχετικῶς περιορισμένου πλήθους τῶν ἐπι-

δρομέων, οὔτε ἠδύναντο, ἀλλ' οὔτε καὶ ἦτο ἀνάγκη νὰ εἶναι πολυάνθρωποι. Καὶ 10.000 ἄνδρες κατὰ θέμα ἦσαν ἀρκετοὶ διὰ τὴν προστασίαν αὐτοῦ ἀπὸ τὴν ἐπιδρομέων. Διὰ τοῦτο καὶ παρατηρεῖται γενικῶς εἰς τὸ Βυζάντιον ἡ βαθμιαία κατὰ τμησις τῶν μεγαλυτέρων εἰς μικρότερα, σύμμετρα πρὸς τὰς ἀνάγκας, θέματα. Τὸ θέμα τῆς Θράκης ἦτο πολὺ μέγα καὶ δυσκίνητον καὶ ἔπρεπε νὰ κατατμηθῇ. Ἡ δὲ κατὰ τμησις αὐτοῦ φαίνεται μὲν ὅτι ἠκολούθησε τὴν παλαιὰν διαίρεσιν μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Αἰμιμόντου καὶ Ροδόπης, πράγματι ὅμως ἐγένεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γεωγραφικῶν ὄρων, καθ' ὅσον ἡ μὲν Ἄδριανούπολις ἐπροστίετο τὰς κεντρικὰς καὶ δυτικωτέρας τοῦ Αἴμου διαβάσεις, ἡ δὲ Ἀρκαδιούπολις τὰς ἀνατολικωτέρας. Καὶ τὸ μὲν θέμα τῆς Θράκης μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀρκαδιούπολιν περιελάμβανε τὴν πρὸς τὸν Εὐξείνιον χῶρον καὶ μέρος μόνον τῆς Προποντίδος, τὸ δὲ θέμα τῆς Μακεδονίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἄδριανούπολιν περιελάμβανε δλόκληρον τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν πλὴν τῆς παραλίας καὶ τὸ παρὰ τὸν Ἐβρον καὶ τὸν Ἑλλησποντον μέρος τῆς Θράκης μέχρι τῶν στενῶν τῆς Μάκρης. Ἡ δυτικῶς τῆς πολίχνης ταύτης χώρα, ἡ περιοχὴ δηλ. τῆς Κομοτινῆς καὶ Ξάνθης, ὑπὸ τὸ ὄνομα Βολερὸν προσετέθη εἰς τὸ θέμα τοῦ Στρυμόνος, τὸ ὁποῖον περιωρίζετο βορείως μὲν ὑπὸ τῶν διακλαδώσεων τῆς Ροδόπης, νοτίως ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ δυτικῶς ὑπὸ τοῦ Στρυμόνος.

Μετὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην καὶ ἔνεκα τῶν διηνεκῶν καὶ σκληρῶν πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀγώνων ἡ Ἄδριανούπολις ἀποβαίνει σπουδαιότατον στρατιωτικὸν κέντρον καὶ προπύργιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ δ' ἐξ αὐτῆς καταγωγὴ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας συνετέλεσεν ὅπως ἦτο ἐπόμενον εἰς τὴν ἐπαύξεισιν τοῦ γοήτρου τῆς πόλεως καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν στρατιωτικῶν αὐτῆς οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν ἐνεργότατον μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Βυζαντίου, σχηματίσασαι ἰδίαν, οὕτως εἰπεῖν, στρατιωτικὴν ἀριστοκρατίαν, ἀντίστοιχον πρὸς τὴν τῶν Ἀρμενιάκων καὶ Καππαδοκῶν, ἡ ὁποία μετὰ τὸ τέλος τῆς μακεδονικῆς δυναστείας ἐπανειλημμένως διεξεδίκησε τὸν θρόνον. Εἶναι χαρακτηριστικὰ ὅσα λέγει περὶ αὐτῆς ὁ Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς ἀφηγούμενος τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ Τορνικίου πρὸς ἀφαιρέσιν τῆς ἀρχῆς ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου. Ὁ Ψελλὸς ὁμιλεῖ ῥητῶς περὶ μακεδονικῆς μερίδος. Οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὴν ἀγέρωχοι καὶ μέγαλαυχοι στρατιωτικοί, τὴν Ἄδριανούπολιν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀρχαιοθὲν οἰκοῦντες, *ἄνδρες ὡς λέγει ἐπὶ λέξει, δεινοὶ τὰς γνώμας καὶ τὴν γλῶτταν ἀντίστροφον ταῖς ἐνθυμήσεσιν ἔχοντες, βουλευσασθαί τι τῶν ἀτόπων ἐτοιμότατοι καὶ καταπράξεσθαι δραστικώτατοι κρύψαι τε λογισμοὺς ἀκριβέστατοι καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους ὁμολογίας πιστότατοι δι' ὀργῆς εἶχον τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἐδυσχέραινον τὴν προεδρίαν αὐτοῦ βουλόμενοι στρατιώτην ἰδεῖν αὐτοκράτορα, σφῶν τε προκινδυνεύοντα καὶ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων ἀπειλεγοντα*. Διὰ τοῦτο καὶ προθυμώτατα προήλ-

θον πρὸς τὸν Τορνίκιον, δεικνύοντα ἤθους στερρότητα καὶ μακεδονικὴν καὶ αὐτὸν μεγαλαυχίαν ἐρυγγάνοντα. Τοιαῦτα στρατιωτικὰ μακεδονικὰ γένη, πολλὰς παρασχόντα εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ Βυζαντίου ὑπηρεσίας, ἀναφέρει πολλὰ ἢ ἱστορία ὡς λ. χ. τοὺς Βρυεννίους, τοὺς Βρανᾶδες, τοὺς Ταρχανειῶτας καὶ πλεῖστα ἄλλα, πρὸς τὰ ὅποια οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει δυναστεύοντες πόλλαις συνήπτων ἐπιγαμίας, ἵνα ἔχωσι τὴν ὑποστήριξιν των καὶ μὴ ἐνοχλῶνται ὑπ' αὐτῶν. Οὕτω π. χ. ὁ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, τοῦ ὁποίου καὶ αὐτοῦ ἡ ἀπωτέρα καταγωγὴ ἦτο ἔξ Ἀδριανουπόλεως, ἐνύμφευσε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, τὴν γνωστὴν ἱστοριογράφον Ἄνναν τὴν Κομνηνὴν πρὸς τὸν ἀπόγονόν των Βρυεννίων, τὸν ὁποῖον καὶ ἀνεβίβασεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ καίσαρος.

Κατὰ τοὺς μακροὺς τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀγῶνας ἡ Ἀδριανούπολις μετὰ τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς Μοσινουπόλεως καὶ τῆς Θεσσαλονίκης ὑπῆρξαν τὰ ὀρητήρια αὐτοῦ, μετὰ δὲ τὸ εὐτυχὲς πέρας αὐτῶν ὁ νικητὴς βασιλεὺς εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν ἐδέχθη εἰς ὑποταγὴν τοὺς τεταπεινωμένους τοπάρχας τοῦ Σαμουήλ. Κατόπιν τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ κινδύνου τῶν παλαιῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῆς προσθήκης πολλῶν νέων χωρῶν, πιθανώτατα ὁ ἴδιος ὁ Βουλγαροκτόνος ἐπεχείρησε νέαν τῶν θεμάτων κατανομήν, ἢ ὁποία καὶ ἐκράτησε μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Α' τοῦ Κομνηνοῦ. Κατ' αὐτὴν ἀποκόπτονται ἀπὸ τοῦ θέματος τῆς Μακεδονίας ὅλη ἢ περὶ τὴν Φιλιππούπολιν χώρα, ἢ ὁποία καὶ ἀποτελεῖ νέον θέμα, τὸ θέμα, Φιλιππουπόλεως, Βερόης, Μόρας καὶ Ἀχριδῶς, ἐπειδὴ δὲ τὸ ὑπόλοιπον ἦτο πολὺ μικρὸν διὰ τὰ ἀποτελέσει ἴδιον θέμα, ἐνοῦται εἰς ἓν μετὰ τοῦ θέματος τῆς Θράκης καὶ ἀποτελεῖ τὸ θέμα Θράκης καὶ Μακεδονίας, ἐνῶ ταυτοχρόνως τὸ Βολερόν, τὸ ὁποῖον ἦτο συνηνωμένον πρότερον μετὰ τοῦ θέματος τοῦ Στρυμόνος, ἐνοῦται τῶρα καὶ μετὰ τὸ θέμα Θεσσαλονίκης καὶ ἀποτελεῖται οὕτω τὸ θέμα Βολεροῦ Στρυμόνος καὶ Θεσσαλονίκης.

Ἡ διαίρεσις αὕτη ἐκράτησε μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Α'. ὅστις ἠναγκάσθη ἐκ τῶν πραγμάτων τὰ μεταβάλλῃ αὐτὴν ποῖα δὲ ἦσαν τὰ πράγματα ταῦτα γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἱστορίας. Διὰ τῶν νικῶν τοῦ Βουλγαροκτόνου εἶχον ἀπαλλαγῆ βεβαίως οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ κινδύνου, ἀλλ' ὀλίγας δεκαετηρίδας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ σιδηροῦ αυτοκράτορος νέοι ἐχθροὶ περιέζωσαν τὸ Βυζάντιον. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι ἐγκαθίστανται εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἰδρύουν τὸ Κράτος τοῦ Ἰκονίου, καταλαβόντες δ' ἐν τέλει καὶ τὴν Νίκαιαν ἀπειλοῦσιν ὁλόκληρον τὸ ἀσιατικὸν κράτος τοῦ Βυζαντίου· εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ Κόμανοι καὶ οἱ Πατινᾶκαί εἰς ἀπειράριθμα πλήθη λεηλατοῦσι φρικωδῶς τὰς θρακικὰς ἐπαρχίας καὶ φθάνουν εἰς τὰ πρόθυρα σχεδὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῶ εἰς τὴν Δύσιν νέος ἐχθρός, οἱ σιδηρόφρακτοι Νορμανδοί, κατακλύζουν τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας τοῦ Κράτους, Πισᾶται δὲ καὶ Γενοῦται λυμαίνονται πειρατικῶς τὰ

παράλια τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Προποντίδος. Ὁ ἡρωϊκὸς καὶ ἀκούραστος αὐτοκράτωρ τρέχει παντοῦ καὶ ἀγωνίζεται αὐτοπροσώπως, πολλάκις προκινδυνεύων εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν καὶ ἰδιοχείρως φονεύων τοὺς πολεμίους, ὅπως σῶσῃ τὸ κράτος του, καὶ ἐν τέλει ὑπερισχύει. Ἡ ὄφρὸς τῶν Νορμαδῶν ταπεινοῦται, οἱ Τοῦρκοι τῇ βοηθείᾳ καὶ τῶν σταυροφόρων ἀποκρούονται, οἱ Πατζινάκαι καὶ οἱ Κόμανοι, κατακερματίζονται. Κατὰ τὸν πείσμονα καὶ ἄκρως δραματικὸν καὶ ἐπικίνδυνον ἀγῶνα κατὰ τῶν τελευταίων τούτων ἢ Ἐδριανούπολις μὲ τὴν στρατιωτικὴν τῆς παράδοσιν καὶ τὴν στρατιωτικὴν τῆς ἀριστοκρατίας ἀναδείχθη καὶ πάλιν προπύργιον τῆς Θράκης καὶ τοῦ Βυζαντίου κατὰ τῶν ὀρθῶν τῶν βαρβάρων.

Ἐν ἔτει 1112 εὐρίσκομεν τὸν Ἀλέξιον ἐν Καλλιπόλει ὀργανοῦντα τὴν ἄμυναν τοῦ Κράτους κατὰ τῶν Τούρκων τῆς Σμύρνης καὶ τῶν Γενουατῶν καὶ Πισατῶν. Κατὰ τὴν διαμῶνὴν ταύτην, ὡς προκύπτει ἔκ τινων ἐνδείξεων τῶν συγγραφέων, ἡσχολήθη καὶ μὲ τὴν νέαν τοῦ κράτους θεματικὴν διαίρεσιν, ἣτις ἔπρεπε νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν νέαν τῶν πραγμάτων κατάστασιν. Οὕτω τὸ μέγα ὀπωσοῦν θέμα τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας κατατέμεται εἰς τέσσαρα, τὸ μικρὸν θέμα τοῦ Ἑλλησπόντου, τοῦ ὁποῖου προφανῶς σκοπὸς ἦτο ἡ ἄγρυπνος φρούρησις τῶν στενῶν, πρὸς βορρᾶν τὸ μικρὸν ἐπίσης θέμα τῆς Ἀγχιάλου, τὸ ὁποῖον ἐφρούρει τὴν παραλίαν διάβασιν τοῦ Αἴμου, τὸ θέμα τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, τὸ ὁποῖον μὲ τὴν Ἀρκαδιούπολιν πρωτεύουσαν ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν ὀρίων τοῦ θέματος τῆς Ἀγχιάλου, μέχρι τοῦ Αἰγαίου καὶ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ περίπου Ἐργίνου μέχρι τῆς Προποντίδος, τοῦ τείχους τοῦ Ἀναστασίου καὶ τοῦ Εὐξείνου, καὶ τὸ θέμα τῆς Ἀδριανουπόλεως Διδυμοτείχου, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τοῦ Ἐβρου καὶ τοῦ Τούντζα ἀπὸ τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου μέχρι τοῦ Αἴμου. Ὁ λόγος τῆς τελευταίας ταύτης διχοτομήσεως τοῦ θέματος καὶ ὁ περιορισμὸς τῆς Ἀδριανουπόλεως εἰς τὴν στενὴν ταύτην λωρίδα, ἐνῶ τὸ θέμα τῆς Φιλίππουπόλεως οὐδόλως ἐθίγη, δὲν εἶναι προφανές. Πιθανώτατα δὲν ὀφείλεται εἰς λόγους στρατιωτικούς, ἀλλὰ πολιτικούς. Ὁ Ἀλέξιος, ὅστις καὶ πείραν εἶχε τῆς δυνάμεως τῶν ἰσχυρῶν στρατιωτῶν τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐγνώριζε ὡς καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ δυσμένειαν¹⁾, δὲν ἠρέκεσθη μόνον εἰς τὸ νὰ συνδεθῇ συγγενικῶς πρὸς τοὺς Βρυεννίους, ἀλλὰ θέλων νὰ περικόψη τὴν δύναμιν αὐτῶν, ἣτις ἐπεξετείνετο καθ' ὄλον τὸ μέγα καὶ εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως εὐρισκόμενον θέμα τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, κατέτεμεν αὐτὸ οὕτως, ὥστε νὰ ἀπομονωθῇ σχεδὸν ἢ Ἀδριανούπολις ἐν τῷ μέσῳ.

Ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου δημιουργηθεῖσα κατάστασις παρετάθη μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς χεῖρας τῶν Φράγκων σταυροφόρων ἐν

1) Ἄννα Βόννης Δ. 110.

ἔτει 1204. Τοῦτο γνωρίζομεν ἀκριβῶς ἐκ τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ 1119, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναγράφονται λεπτομερῶς ὅλα σχεδὸν τὰ θέματα τοῦ κράτους, καθὼς καὶ ἐκ τῆς μεταξὺ Βενετῶν καὶ Σταυροφόρων συνθήκης διὰ τὴν διανομὴν τοῦ εἰς χεῖρας αὐτῶν περιπεσόντος κράτους.

Ἡ πτώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπέφερε τὴν διάλυσιν τοῦ κράτους σχεδὸν ἄνευ ἀντιστάσεως τῶν ἐπαρχιῶν. Αὗται, ἂν ἐξαιρέσωμεν βέβαια τὴν Νίκαιαν, ὅπου εἶχε καταφύγει ὁ Θεόδωρος ὁ Λάσκαρης, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ κράτους τῆς Νικαίας, ὡς καὶ τὴν Ἡπειρον, ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην ὑπεδέχοντο τοὺς κατακτητὰς ἄνευ σχεδὸν διαμαρτυρίας. Κατὰ τὰς θλιβεράς ταύτας διὰ τὸ ἔθνος στιγμὰς μόνον ἡ Θράκη ἐφύλαττεν ἀκμαῖον ἀκόμη τὸ παλαιὸν στρατιωτικὸν καὶ ἐλεύθερον φρόνημα καὶ ἐξηκολούθησε τὸν ἀπελπιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα διασώζουσα τὴν τιμὴν τῶν ἐλληνικῶν ὅπλων καὶ τῆς ἐλληνικῆς ἀνδρείας, πράγμα τὸ ὁποῖον κάμνει τὸν ἱστορικὸν Χωνιάτην ν' ἀναφωνήσῃ. « Ἄλλ' οἱ μὲν Λατῖνοι τῆς Ἀσίας ἀναχωρήσαντες τὴν Θράκην ἔκοπιον, μόνην ἀναρριποῦσαν τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας Ρωμαίων κίνδυνον. Οἱ δὲ ἡμέτεροι στρατηγοὶ τοῦ ἐκ σφῶν κινδύνου παρὰ δόξαν ἀνεθέντες οὐδὲν ἦσαν οὐδαμοῦ, οὔτε μὴν σωτήριόν τι καὶ φυλακτικῆριον ἑαυτοῖς καὶ τοῖς φυλέταις μετήλθοσαν». Οἱ Θράκες πολεμισταὶ κατ' ἀρχὰς μὴ ἔχοντες ποῦ νὰ στραφῶσι, διὰ νὰ πολεμήσωσι τοὺς Φράγκους κατακτητὰς, ἀπέβλεψαν πρὸς ὥρας εὐμενῶς πρὸς τὸν Βούλγαρον τσάρον Ἰωάννην, τὸν ὁποῖον καὶ ἐβοήθησαν συντελέσαντες σπουδαίως εἰς τὴν παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν νίκην αὐταῦ κατὰ τῶν Φράγκων. Μετ' ὀλίγον ὁμοῦ βλέποντες ἀνατέλλον τὸ κράτος τῆς Νικαίας ἐστράφησαν πρὸς αὐτὸ ἐγκαταλείψαντες τὸν Ἰωάννην, ὅστις λυσσῶν διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν προέβη εἰς φρικώδεις καταστροφὰς καὶ ἀνατροπὰς πόλεων φιλοδοξῶν νὰ λάβῃ τὸ ἐπώνυμον τοῦ Ρωμαιοκτόνου, ὅθεν καὶ δικαίως ἐπωνομάσθη ὑπὸ τῶν ἐλλήνων Σκυλλοῖωάννης, ὅστις ἐπιχειρήσας μετ' ὀλίγον νὰ πολιορκήσῃ τὴν Θεσσαλονίκην ἀπέτυχε καὶ ἀπέθανε, οἱ δὲ Λατῖνοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐδραιώσουν καὶ κρατήσουν ἐπὶ μακρὸν τὸ θνησιγενὲς κράτος των. Οἱ Ἕλληνες ὀρμώμενοι, οἱ μὲν ἀπὸ τῆς Νικαίας, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Ἡπείρου, ἀπέσπασαν βαθμηδὸν καὶ ἀπελευθέρωσαν ἀπάσας τὰς ἀσιατικὰς καὶ εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας, ἐν τέλει δ' ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος κατέλαβε καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀνέστησε τὸ κράτος τοῦ Βυζαντίου. Κατὰ τὴν περιπετειώδη ταύτην περίοδον βεβαίως δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ διοικητικῶν διαιρέσεων. Τὰ πράγματά εὐρίσκοντο ἐν διηνεκεῖ ροῇ, αἱ πόλεις καὶ αἱ ἐπαρχίαι ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην κατελαμβάνοντο ἢ ἐχάνοντο, τὰ δὲ τυχὸν ἰδρυσόμενά θέματα εἶχαν ἐντελῶς προσωρινὸν χαρακτῆρα. Τάξις ὁπωσοῦν ἀποκατεστάθη μόλις μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, θέματα καθωρίσθησαν, ἀλλ' ἡ παλαιὰ στρατιωτικὴ καὶ διοικητικὴ ὀργάνωσις, εἰς τὴν ὁποίαν ὤφειλε τὸ Βυζάντιον τὴν γρανιτώδη ἀμυντικὴν του δύναμιν, ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῆς δὲν ἐπανῆλθε,

ἀλλὰ καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπανεέλθῃ. Πληροφορίας ρητὰς περὶ γενικωτέρας τινὸς διοικητικῆς οργανωτικῆς ἐνεργείας ὑπὸ τινος τῶν Παλαιολόγων βασιλέων δὲν ἔχομεν εἰς τὰς πηγὰς, ἐκ σποραδικῶν ὅμως εἰδήσεων, ἐκ τῶν ἀγιορειτικῶν ἐγγράφων, καθὼς καὶ ἐκ τῶν μολυβδοβούλλων τῶν ἀρχόντων, δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἀρκετὰ σαφῆ καὶ ἀκριβῆ ἰδέαν τῆς διοικητικῆς καταστάσεως. Ἡ κατὰ τὰ θέματα διαίρεσις καὶ διοικήσις συνεχίζεται μὲν, ἀλλ' ἡ συνέχεια αὕτη εἶναι ἐντελῶς ἐπιφανειακῆ. Οἱ συνεχεῖς πόλεμοι, τῶν ὁποίων θέατρον εἶναι ἡ Θράκη, ἡ αὖξουσα ἔπειτα δύναμις τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν οἴκων, οἱ ὁποῖοι ἐξηφάνισαν τοὺς μικροὺς στρατιώτας, ἀπεροφόρησαν τὰ τόπιά των καὶ συνεκέντρωσαν εἰς χεῖρας αὐτῶν τὴν γῆν καὶ ὅλον αὐτῆς τὸν πλοῦτον καὶ τέλος ἡ ἀντίδρασις τοῦ ἐνδυναμωθέντος ἀστικοῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖον πολλαχοῦ ἐξεγίρεται κατὰ τῆς στρατιωτικῆς ἀριστοκρατίας, μετέβαλεν οὐσιωδῶς τὴν κατάστασιν. Ἀποτέλεσμα πάντων τούτων ὑπῆρξε τοῦτο μὲν ἡ δημιουργία ἰδίων ἀρχόντων τῶν πόλεων, τοῦτο δὲ ἡ κατάταξις τῶν παλαιῶν θεμάτων εἰς ἔτι μικρότερα. Οὕτως ἐν Θράκῃ ἔχομεν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων τὰ ἀκόλουθα θέματα 1) τὸ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας μὲ πρωτεύουσαν τὸ Πάμφιλον, διότι ἡ Ἀρκαδιούπολις εἶχε πλέον καταστραφῆ, 2) τὸ τῆς Χερσονήσου, 3) τὸ τῆς Μεσημβρίας τὸ ὁποῖον ἀντικατέστησε τὸ τῆς Ἀγγιάλου, 4) τὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ Διδυμοτείχου, 5) τὸ τῆς Στενιμάχου καὶ Τζεπαίνης, εἰς τὸ ὁποῖον περιλαμβάνεται καὶ ἡ Φιλιππούπολις, 6) τὸ θέμα τῆς Ἀχριδῶς καὶ 8) τὸ θέμα τῆς Μόρας. Τὰ δύο τελευταῖα ἦσαν ὄρεινά θέματα ἐν τῇ Ροδόπῃ. Τὸν Βολερὸν ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἠνωμένον μὲ τὸν Στρουμόνα. Μόνον κατὰ τὰς μεταξὺ τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Γ' καὶ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ διαμάχας ἐμφανίζεται δοῦξ αὐτοῦ ἰδιαίτερος, ὁ φίλος τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἰωάννης ὁ Ἀπελμενέ. Παρὰ ταῦτα δὲν εἶναι ἀσύνηθες τὸ φαινόμενον τῆς ἔτι περαιτέρω διασπάσεως τῆς ἐξουσίας κατὰ πόλεις, τὰς ὁποίας οἱ αὐτοκράτορες παρεχώρουν εἰς ἰδίους συγγενεῖς, ὅπως συνέβη μὲ τὴν Αἶνον καὶ τὴν Βιζύην, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώτη παρεχωρήθη εἰς τὸν γαμβρὸν τοῦ Καντακουζηνοῦ Νικηφόρον, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὸν γυναικάδελφον αὐτοῦ δεσπότην Μανουὴλ τὸν Ἀσάνην. Ἀρκετοὶ δὲ καὶ ἄλλοι ἀρχόντες κατὰ πόλεις καὶ φρούρια ἀναφέρονται, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ τὴν κατὰ τοὺς ἐσχάτους τούτους χρόνους ἐξάρθρωσιν τῆς διοικήσεως, ἔνεκα κυρίως τῆς δυνάμεως τῶν ἀριστοκρατικῶν γενῶν καὶ τῶν ἐπανελημμένων ἐμφυλίων πολέμων διὰ τὴν κατάληψιν τῆς βασιλείας. Αὕτη ἦτο ἡ διοικητικὴ κατάστασις ἐν Θράκῃ, ὁποία ἦτο καὶ εἰς τὰς ἄλλας τοῦ κράτους ἐπαρχίας.

Ἡ Θράκη ὑπέφερε κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων τὰ πάνδεινα. Καὶ τοὺς μὲν παλαιοὺς ἐχθροὺς, τοὺς βορείους γείτονας, κατῶρθωνον οἱ Ἕλληνες ἐκάστοτε νὰ δαμάζουν, ἐνέσκηψαν ὅμως κατὰ τοὺς χρόνους τούτους νέα δεινά, ἡ ληστρική πρῶτον ἐταιρεία τῶν Καταλάνων, οἱ Τοῦρκοι ἔπειτα

καὶ τελευταῖον οἱ πειραταὶ τῶν ἰταλικῶν πόλεων, τῆς Βενετίας καὶ τῆς Γενουῆς, τῆς Πίσης καὶ εἴ τινος ἄλλης. Εἶναι ἀνεκδιήγητοι αἱ ἐρημώσεις καὶ αἱ καταστροφαί, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ Θράκη ἐκ τῆς παραμονῆς ἐν αὐτῇ τῶν Καταλάνων, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ συμμάχων μετεβλήθησαν εἰς ὀλετήρας. Κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν μόνον ἡ τελεία τῆς χώρας ἐξάντησις καὶ ὁ φόρος τῆς πείνης ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Θράκην καὶ νὰ ἀναζητήσουν ἄλλας χώρας πρὸς λαφυραγωγίαν καὶ ἐρήμωσιν. Οἱ Τοῦρκοι, ὄχι μόνον οἱ Ὀσμάνοι, ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς Σμύρνης, διὰ συνεχῶν ἐπιδρομῶν ὄχι μόνον τὴν χώραν ἠρήμωναν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀπῆγον εἰς αἰχμαλωσίαν. Ὅχι ὀλιγώτερα δεινὰ ὑφίσταντο οἱ παράλιοι πληθυσμοὶ ἐκ μέρους τῶν πειρατῶν τῶν Ἰταλικῶν πόλεων. Τὸ κακὸν εἶχε φθάσει εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε ἠνάγκασε τὸν Ἀνδρόνικον τὸν Β' νὰ διατάξῃ τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν παραλίων καὶ τὸν ἐποικισμὸν τῶν κατοίκων εἰς τὰ μεσογειώτερα. Τέλος οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἐκορύφωσαν τὰ δεινὰ καὶ τὰς καταστροφάς. Παρ' ὅλα ταῦτα τὸ στρατιωτικὸν καὶ πολεμικὸν φρόνημα τῶν Θρακῶν δὲν ἔσβυσε οὐδὲ κατὰ τοὺς δεινοὺς τούτους χρόνους. Κατ' αὐτοὺς τοὺς ἐσχάτους χρόνους τοῦ Καντακουζηνοῦ ἐν μόνον μικρὸν θέμα, τὸ θέμα Στενιμάχου καὶ Τζεπαίνης παρεῖχεν εἰσέτι *«ἰσπεῖς χιλίων οὐκ ἐλάσσους μαχιμωτάτους καὶ πληθὸς πεζῶν»*. Εἰς τὸ φρόνημα δ' ἀκριβῶς τοῦτο ὀφείλεται καὶ ἡ περὶ ἓνα σχεδὸν αἰῶνα ἀκατάβλητος ἀντοχὴ εἰς τοὺς συνεχεῖς πολέμους καὶ τὰ δεινὰ. Ἴπτο δὲ τὸ φρόνημα αὐτὸ ὄχι ἀπλῶς στρατιωτικόν, ἀλλὰ καὶ ἐθνικόν, φρόνημα ἑλληνικόν, ἀδιάφορον ἂν τὸ ὄνομα Ἑλλην, δὲν εἶχε εἰσέτι ἀναζήση, δὲν εἶχεν ὑποκαταστήσῃ τὸ ὄνομα τοῦ Ρωμαίου. Τὸ λέγω τοῦτο, διότι πολλοὶ τῶν ξένων ἱστορικῶν θέλοντες νὰ ἀμαυρώσουν τὴν ἑλληνικότητα τοῦ Βυζαντίου ἰσχυρίζονται ὅτι χριστιανικὸν μὲν καὶ κρατικὸν πνεῦμα ὑπῆρχεν εἰς τὸ Βυζάντιον, ὄχι ὅμως καὶ ἐθνικόν. Τοὺς τοιοῦτους ἰσχυρισμοὺς διαφεύδουν αὐτοὶ οἱ Θρακῆς πολεμισταὶ καὶ πρόμαχοι τοῦ Ἑλληνικοῦ κατὰ τοὺς δεινοὺς τούτους χρόνους. Οἱ πρόμαχοι τοῦ Μελενίκου διακηρύττουν ὅτι οὐδεμίαν θέλουν νὰ ἔχουν σχέσιν πρὸς τοὺς Βουλγάρους δυνάστας, διότι εἶναι καθαροὶ τὸ γένος Ρωμαῖοι ἐκ Φιλιππουπόλεως ὀρμώμενοι. Ἴδου οἱ λόγοι αὐτῶν κατὰ τὸν Ἀκροπολίτην. *«Ὁ τε γὰρ ἡμέτερος χῶρος τῇ τῶν Ρωμαίων προσήκει ἀρχῇ—πλεονεκτικώτερον γὰρ οἱ Βούλγαροι τοῖς πράγμασι χρησάμενοι καὶ τοῦ Μελενίκου γεγένηται ἐγκρατεῖς—ἡμεῖς δὲ πάντες καὶ ἐκ Φιλιππουπόλεως ὀρμώμεθα καθαροὶ τὸ γένος Ρωμαῖοι»*. Πόσα λέγει ἡ μακρὰ αὐτῇ φράσις, καθαροὶ τὸ γένος Ρωμαῖοι. Πόσῃ ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν κρύπτει! Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον οἱ ἐκ Φιλιππουπόλεως οὗτοι Μελενίκοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι πλήρη συνείδησιν τῆς ἐθνικῆς τῶν καταγωγῆς καὶ ὑπερηφανεύονται δι' αὐτήν. Καὶ οἱ κάτοικοι τῶν περὶ τὴν Μεσημβρίαν βορειοθρακικῶν πόλεων ἀρνοῦνται νὰ δεχθῶσι τὴν παραχώρησιν τῶν πόλεων τῶν εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ παρέχουν οὕτω

δικαίαν πρόφασιν εἰς τὸν Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον ν' ἀθετήσῃ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ πρὸς τοὺς Βουλγάρους. «*Τὰ δὲ περὶ τὰς πόλεις (ὁ βασιλεὺς) ἀνεβάλλετο, ταῖς μὲν ἀληθείαις εἰδὼς ἐντεῦθεν παραιρηθεησομένην τὴν Ρωμαῖδα τὰ κράτιστα, τῷ δὲ Κωνσταντίνῳ προφάσεις ἐπλάττειτο πιθανάς, ἀλλὰς τε καὶ τὸ μὴ ἔχειν εὐθέας δοῦναι, μὴ τῶν ἐποίκων καταδεχομένων τῶν πόλεων. Ρωμανίας γὰρ εἶναι μέρος ἐκείνας καὶ Ρωμαίους αὐτούς, μὴ εἶναι δ' εὐλογον Ρωμαίους ὑπὸ Βουλγάρῳ τελεῖν*».

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ Θράκη κατὰ τῶν Μεσαίωνα, πλήρης πνεύματος στρατιωτικοῦ καὶ ἔθνικοῦ μέχρι καὶ τῶν ἐσχάτων χρόνων, προπύργιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τῶν ἀπὸ βορρᾶ κατερχομένων ποικιλονύμων βαρβάρων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἕνα περίπου αἰῶνα πρὸ τῆς ἀποφράδος ἡμέρας τῆς πτώσεως τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ἔκλαυσε τὰς τύχας τῆς ἡρωϊκῆς πρωτευούσης τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Τ' ἀηδόνια τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ πουλιὰ τῆς Δύσης
 κλαίγουν ἄργά, κλαίγουν ταχιά, κλαίγουν τὸ μεσημέρι,
 κλαίγουν τὴν Ἀντριανόπολη τὴν πολυκρουσεμένη,
 ὅπου τήνε κρουσέψανε τὶς τρεῖς γιορτὲς τοῦ χρόνου,
 τοῦ Χριστουγέννου γιὰ κερί, καὶ τοῦ Βαγιοῦ γιὰ βάρια
 καὶ τῆς Λαμπρῆς τὴν Κυριακὴ γιὰ τὸ Χριστὸς ἀνέστη.

Η ΑΓΧΙΑΛΟΣ ΩΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗ, ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ¹⁾

Ἡ Ἀγχιάλος ἀνεδείχθη ἔδρα ἐπισκόπου ἀπὸ τῶν πρώτων εἰσέτι χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς ἐξάγομεν ἐκ τῆς ἀκολουθοῦσης ὑποσημειώσεως εἰς τὴν πρὸς Καρικὸν καὶ Ποντικὸν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀντιοχείας Σεραπίωνος. «Ἄλλιος Πούπλιος Ἰούλιος ἀπὸ Λεβελτοῦ κολωνείας τῆς Θράκης ἐπίσκοπος. Ζῆ δὲ Θεὸς ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅτι Σωτῆς ὁ μακάριος ὁ ἐν Ἀγχιάλῳ, ἠθέλησε τὸν Λαίμονα τῆς Πρισκίλλης ἐκβαλεῖν καὶ οἱ ὑποκρί- ται οὐκ ἀφήκαν» ἀναφερομένην ὑπὸ Ἐύσεβίου τοῦ Παμφίλου. Πρόκειται περὶ τῆς ἐν Ἀγχιάλῳ κατὰ τὸ 2ον ἡμισυ τῆς Β' ἑκατονταετηρίδος συγκαροτηθείσης κατὰ τῆς αἰρέσεως τοῦ Μοντανοῦ, ἐπαρχιακῆς Συνόδου ὑπὸ τοῦ ἐπι- σκόπου αὐτῆς Σωτῆ καὶ ἑτέρων 13 ἐπισκόπων ἀποκηρυξάσης τὸν σκυτέα Θεόδοτον, Μοντανόν, Μαξιμίλλην καὶ Πρισκίλλην. Ὅτι καὶ ἐφ' ἑξῆς ἡ Ἀγ- χιάλος διετέλεσε ἐπισκοπή, καίτοι οὐδέ τις ἐπίσκοπος αὐτῆς ὑπάρχει ὑπογεγραμ- μένος εἰς τοὺς κανόνας τῶν 318 πατέρων τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (325), ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῆς ἐν Σαρδικῇ Συνόδου πρὸς τοὺς ἡμια- ρειανίζοντας ὑπογράφεται ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς Τιμόθεος, εἰς δὲ τὸν κατάλο- γον τῶν Πατέρων τῆς ἐν Κων)πόλει Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου τὸ (381) ἀναγινώσκειται τὸ ὄνομα τοῦ Σεβαστιανοῦ, καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Πατριάρ- χου Γεναδίου κατὰ σιμωνιακῶν (459) τὸ τοῦ Σαββάτου. Μεταγενεστέρα λοι- πὸν προσθήκη εἶναι ἐν τῇ περὶ Πρωτεκκλησιῶν ἐκθέσει τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Ἐπιφανίου ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ Ἀγχιάλος σημειοῦται ἀρχιεπισκοπὴ αὐτο- κέφαλος ιη' τῆν τάξιν, ἐπαρχίας Ροδόπης, διότι καὶ εἰς ἐφ' ἑξῆς συγκαληθεί- σας συνόδους (βλέπομεν ἐπισκόπους αὐτῆς ὑπὸ τὴν ιδιότητα ταύτην παρεν- ρεθέντας καὶ ὑπογράφοντας, ὡς π. χ. τὸν Παῦλον εἰς τὴν κατὰ τοῦ Θεοδώ- ρου Μοφουεσιτίας πρᾶξιν τῆς ἐν Κων)πόλει Ε' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (553) καὶ τὸν Νικόλεον εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐπὶ Φωτίου τῷ 879 ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ Συνόδου καίτοι ἐν τῇ διατυπώσει Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (883) οὐδεμία τῆς Ἀγχιάλου γίνεται μνεία.

Ἀλλὰ τότε πῶς ἐν τῇ προγενεστέρᾳ τῆς διατυπώσεως θεωρουμένη ἐκθέσει, τοῦ Συραρμενίου Βασιλείου, ἡ Ἀγχιάλος σημειοῦται ἀρχιεπισκοπὴ αὐτοκέφαλος νθ' τάξιν; Οὐδὲ ἐν τοῖς Νέοις Τακτικοῖς *Κωνσταντίνου Πορ- φυρογεννήτου* ὑπάρχει τὸ ὄνομα τῆς Ἀγχιάλου, ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Gelger ὁμως ἐκδοθείσῃ ἐκκλησιαστικῇ χωρογραφίᾳ, ἣτις κατ' αὐτὸν ἐχρησίμωσεν ὡς βᾶσις τῆς ὑπὸ τοῦ Νεῖλου τοῦ Λοξαπατροῦ συνταγείσης (τῷ 1163) στατι- στικῆς καὶ ἱστορίας τῶν Πατριαρχικῶν καὶ μητροπολιτικῶν θρόνων, ἡ Ἀγ- χιάλος σημειοῦται ἀρχιεπισκοπὴ αὐτοκέφαλος μδ' τῆν τάξιν. Πράγματι εἰς

1) Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰ ἐν τῇ Ἑθνικῇ Βιβλιοθήκῃ χειρόγραφα τοῦ Μαργα- ρίτη Κωνσταντινίδου.

τὴν προᾶξιν τοῦ Πατριάρχου Λουκᾶ Χρυσοβέργη κατὰ τοῦ Δημητρίου Λαμεισηνοῦ τῷ 1166 ὑπογράφεται ὁ ἀρχιεπίσκοπος αὐτῆς Στέφανος.

Ἐν δὲ τῇ ἐκθέσει τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ Πρεσβυτέρου (1282—1320), ὑπάρχει παρασημείωσις περὶ τῆς Ἀρχιάλως, ὅτι πρότερον μὲν ἦν ἠνωμένη τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Μεσημβρίας, ταύτης δὲ τιμηθείσης εἰς μητρόπολιν, ἐγένετο καὶ ἡ Ἀρχιάλως ἀρχιεπισκοπή. Ἀλλὰ καὶ ἡ παρασημείωσις αὕτη φαίνεται προσθήκη μεταγενεστέρα, διότι τῷ 1357 ὡς πρόεδρον τῆς Ἀρχιάλως βλέπομεν τὸν μητροπολίτην Μεσημβρίας Ἀντώνιον. Ὅμως τῷ 1380 ἀπαντῶμεν ἄνωγίμως ἀναφερόμενον ἀρχιεπίσκοπον αὐτῆς εἰς τὴν προᾶξιν τῆς προαγωγῆς τῆς Κερήτζης εἰς μητρόπολιν, Ἰωσήφ πάντως ὀνόματι, διότι μετὰ ἓν ἔτος εὑρίσκομεν αὐτὸν ὑπογεγραμμένον εἰς τὴν προᾶξιν τῆς καθαιρέσεως τοῦ μητροπολίτου Περιθεωρίου Δωροθέου.

Εἰς μητρόπολιν προήχθη ἡ Ἀρχιάλως ἴσως κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 16^{ης} ἑκατονταετηρίδος, τοῦ μητροπολίτου αὐτῆς Σωφρονίου παρευρεθέντος εἰς τὴν ἐν Φερράρα καὶ Φλωρεντία Σύνοδον (1439) καὶ ἐξαναγκασθέντος νὰ ὑπογράψῃ τὸν ὅρον τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν, ὡς τοιαύτη δὲ διατελεῖ ἕκτοτε μέχρι σήμερον. Κατὰ τὸ ἤδη ὑφιστάμενον Συναγμάτιον εἶναι μ' τὴν τάξιν. Πρὸ τῆς καταστροφῆς αὐτῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τῷ 1906 τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῆς περιφέρειαν ἱκανῶς εὐρεῖαν πρὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ σχίσματος, ἀπῆρτιζον ἡ πόλις Πύργος μετὰ 1000 οἰκογενειῶν περίπου καὶ τὰ ἐξῆς Ἑλληνικὰ χωρία:

Νταουτλή οἰκογένειαι 120 ἀποικισθεῖσα ἐκ Καβακλή μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1878.

Ἰερά Καρνά » 65

Ἀκρανιά » 80 Ἀποικισθεῖσα ἐκ Βογιαλικίου.

Εὐσταθοχώριον » 150 Ἀρχαῖος συνοικισμός.

Τὰς Τεπέ » 60 μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1878.

Ἄπαντα μετ' ἐκκλησίας καὶ σχολῆς.

† ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Οἱ Βλάχοι ἢ ἄλλως Ἀρωμαῖνοι διεσπάρησαν, ὡς γνωστόν, εἰς ὀλόκληρον τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα εὐρίσκονται σήμερον μόνον εἰς ὀρισμένα τμήματα. Ἀντιθέτως οἱ Σαρακατσαναῖοι, σκηνῖται νομάδες ἐποχῆς (nomades de saison, Saisonnomaden), εὐρίσκονται εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα διασπαρμένοι, πλὴν τῆς Κύπρου, τῶν Νοτίων Σποράδων, τῶν νήσων παρὰ τὴν Αὐτ. παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ¹⁾, τῆς Κρήτης, τῶν Κυκλάδων, τῶν Βορείων Σποράδων καὶ τῶν Ἰονίων Νήσων. Εἰς ὅλα τὰ ὑπόλοιπα διαμερίσματα τῆς ἑλληνικῆς περιοχῆς ζοῦν ἀκόμη ἢ ἔξω μέρει πρὸ ἐτῶν Σαρακατσαναῖοι, δηλ. εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὴν Εὐβοίαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἠπειρον, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην ²⁾. Παρὰ ὅλας τὰς κατευθύνσεις διεσπάρησαν πιθανῶς πρὸ αἰῶνων ἕκ τινος κεντρικοῦ σημείου.

Αἱ παρμεθόριοι ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι διέθετον χειμερινὰς βοσκάς, οὕτω καὶ ἡ Αὐτ. Θράκη περίπου 400.000 στρέμματα, ὥστε ἀκόμη καὶ οἱ Πομάκοι ποιμένες τῆς βουλγαρικῆς Αὐτικῆς Θράκης διεχείμαζον, μέρει τοῦλάχιστον τοῦ 1922, εἰς τὰς πεδινὰς περιφέρειας τῆς Ξάνθης καὶ τῆς Κομοτηνῆς ³⁾. Αἱ ἴδιαι ἐπαρχίαι ἀντιθέτως διαθέτουν ἐλαχίστας θερινὰς βοσκάς ⁴⁾ καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ τὰ νομαδικὰ ποίμνια ἐξήρχοντο κατὰ τὴν ἀνοιξιν εἰς τὰ ὄμορα κράτη, κυρίως πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, πρὸς τὰ παρὰ τὴν μεθόριον ὄρη ⁵⁾. Μετὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους ὁμως καὶ κυρίως ἀπὸ τοῦ πρώτου μεγάλου πολέμου ἀπηγορεύθη ἡ διάβασις ποιμνίων ἐκατέρωθεν τῶν συνόρων. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ συμφωνίας μετὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ Βουλγαρίαν ἐξήρχοντο ποίμνια ἐξ ὅλης τῆς Θράκης, Ἀνατολικῆς καὶ Αὐτικῆς, μετὰ τῶν ἐτῶν 1920 καὶ 1922 κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔτος ἐπαύσατο ἡ συμφωνία καὶ ἀπηγορεύθη τότε ἡ ἔξοδος ποιμνίων ἐκ Μακεδονίας καὶ Θράκης ⁶⁾. Ἔνεκα τούτου πολλὰ ποί-

1) Εἰς τὴν Μικρὴν Ἀσίαν εὐρίσκοντο Σαρακατσαναῖοι μόνον εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Προύσσης.

2) Πβ Δ. Σοράκη, Ἡ νομαδικὴ κτηνοτροφία ἐν Ἑλλάδι: Δελτίον Ἑλληνικῆς Γεωργικῆς Ἑταιρίας 12 (1925) 772-7, ὅπου ἀναγράφονται (διὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον 1922-23) καὶ αἱ ἐπὶ μέρος περιφέρειαι λεπτομερῶς.

3) Σοράκης, ἔνθ' ἄν. 751.

4) Ἡ ἐκτασις τῶν θερινῶν βοσκῶν ἀνήρχετο εἰς 950.000 στρεμμάτων, Ἰδ. Σοράκη, ἔνθ' ἄν. 748.

5) Ἀπόθι 681.

6) Ἀπόθι 750.

μνια μετὰ τὸ 1922 ἀναγκαστικῶς παρεθέριζον εἰς τὰς χειμερινὰς βοσκὰς καὶ ὑπέστησαν φθορὰν ¹⁾).

Μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1922 ἐγκατάστασιν προσφύγων ὡς ἀγροτῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Δ. Θράκῃ εἰς ἐκτάσεις, χρησίμους ἕως τότε ὡς βοσκοτόλια νομαδικῶν ποιμνίων, ἔχασεν ἡ νομαδικὴ κτηνοτροφία καὶ τὰς χειμερινὰς βοσκὰς καὶ ἐμειώθη διὰ τοῦτο σημαντικῶς ²⁾).

Εἰς τὴν Β. Ἑλλάδα οἱ Σαρακατσαναῖοι τῆς Μακεδονίας ἐνομάδιζον πρὸς τὴν σημερινὴν Ν. Σερβίαν, πρὸς τὴν Βουλγαρίαν καὶ πρὸς τὴν Θράκην. Προφανῶς ἐξ ὁμοίων παλαιότερων μετακινήσεων προέρχονται καὶ οἱ Σαρακατσαναῖοι τῆς Θράκης, Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην, πιθανῶς διότι τὰ ἐκεῖ λιβάδια ἦσαν ἀπέραντα καὶ εὐθηνά ³⁾, ὑπῆρχον ἀνέκαθεν καὶ μέχρι τοῦ 1922 Σαρακατσαναῖοι ⁴⁾, ὅπως ἀνέκαθεν ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἠπειρὸν καὶ τὴν Μακεδονίαν.

Εἰς τὴν Δυτ. Θράκην, ὅπου ἐκ τῶν νομάδων μόνον Σαρακατσαναῖοι εὐρίσκονται, ὑπῆρχον κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον 1922|23 699 οἰκογένειαι μὲ 157.000 ποίμνια (μεταξὺ τούτων μόνον 1180 αἰγες) ἔναντι 2198 οἰκογενειῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν μὲ πολὺ περισσότερα ποίμνια. Αἱ θεριναὶ βοσκαὶ τῶν Σαρακατσαναίων τῆς Δυτ. Θράκης εἶναι ἐν μέρει τὰ παραμεθόρια τῆς Δράμας, κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἢ μεθόριος τῆς Θράκης πρὸς τὴν Βουλγαρίαν καὶ κατὰ μέγα μέρος αὐτὰ τὰ χειμερινὰ λιβάδια ⁵⁾.

Περὶ τῶν κέντρων τῶν Σαρακατσαναίων τῆς Θράκης γνωρίζομεν τὰ ἑξῆς. Εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην: Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ὁρεστιάδος τοῦ Δι. δυμοτείχου καὶ τὰς πεδινὰς περιοχὰς Κομοτηνῆς καὶ Ξάνθης ἦσαν τὸ 1923 ἀνὰ 222 οἰκογένειαι Σαρακατσαναίων καὶ μὲ ποίμνια ἀνὰ 50 000, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως 165 οἰκογένειαι μὲ 39.000 ποίμνια καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Σουφλίου 90 οἰκογένειαι μὲ 18.900 ποίμνια ⁶⁾. Κέντρον τῶν Σαρακατσαναίων τῆς Θράκης εἶναι τὰ βουνὰ τῆς Ροδόπης, ἴσως καὶ ἡ ἐπαρχία τῆς Ραιδεστοῦ πλησίον τῶν Μαλγάρων, τῆς Χάριουπόλεως καὶ τῶν Κυψέλων (Ἵψαλα) ⁷⁾. Κατὰ τινὰ παραδόσιν εἶχον ἐποικισθῆ Σαρακατσαναῖοι εἰς τὸ Σουφλί τῆς Δυτ. Θράκης ⁸⁾, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν στηρίζεται μόνον

1) Αὐτόθι 747, 749.

2) Αὐτόθι 754, 761—2.

3) Αὐτόθι 677.

4) Αὐτόθι 659. Πβ Κ. Φαλιτάις, Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλ. 7 (1929) 417α.

5) Ἡ στατιστικὴ αὕτη κατὰ Σουράκην, ἐνθ' ἀν. 772—3.

6) Αὐτόθι.

7) Ἡ πληροφορία αὕτη προερχομένη ἐξ ἐνὸς προσώπου ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ C. Høeg, Les Saracatsans, Copenhagen 1925—6, 1, 66.

8) Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Στίλπ. Κυριακίδου, ἰδ. Γ. Ἀναγνωστόπουλον, Ἀθηνᾶ 36 (1924) 98.

διὰ γλωσσικῶν τεκμηρίων ¹⁾, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐγκύρου στατιστικῆς ²⁾. Καὶ εἰς τὴν Ἐν. Θράκην μετηνάστευσαν ἐξ Ἠπείρου Σαρακατσαναῖοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ³⁾. Ἐκ τινων (μὴ ἐξηκριβωμένων) πληροφοριῶν συνάγει ὁ Hög το συμπέρασμα, ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι τῆς Θράκης ὑπέστησαν ἀρκετὰ ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν ἐκ μέρους τῶν Σλάβων ⁴⁾.

Εἶναι φυσικὸν ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι διέτρεχον ἄλλοτε, π. χ. κατὰ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν, τὴν νότιον Βαλκανικὴν πρὸς εὐρεσιν θερινῶν βοσκῶν διὰ τὰ ποιμνιά των. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξηγεῖται, ὅτι ζοῦν Σαρακατσαναῖοι καὶ εἰς τὴν κεντρικὴν Σερβίαν (εἰς τὰ περὶχωρα Pirot, Surdelitsa, Uskub, Leskovats', Prokupia, Krusevats'), κυρίως δὲ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ὅπου ἄλλως ὁ νομαδικὸς βίος εἶναι ἐλάχιστος ⁵⁾. Οἱ Σαρακατσαναῖοι τῆς Βουλγαρίας ἀνερχόμενοι εἰς 4690 κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1910 ⁶⁾ εὐρίσκονται νοτιῶς τοῦ Dolni Lom, πλησίον τοῦ Belogradzik, εἰς τὰ περὶχωρα τοῦ Küstendil καὶ τοῦ Samokov καὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ts'adir-teré εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ροδόπης ⁷⁾. Πρὸς τὴν Βουλγαρίαν λοιπὸν ἐπεκρινόμενοι παλαιότερον οἱ Σαρακατσαναῖοι τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. Ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ὅμως τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης οἱ πλείστοι τῶν ἐν Σερβίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ Σαρακατσαναίων κατήλθον εἰς Μακεδονίαν καὶ Θράκην, ὅπου ἐξηκολούθησαν τὸ ἔργον των μέχρι τοῦλάχιστον πρὸ ἐτῶν ⁸⁾, παρ' ὅλον ὅτι, ὡς ἐλέχθη ἄνωτέρω, ἡ νομαδικὴ κτηνοτροφία ὑπέστη μεγάλην φθορὰν ἕνεκα τῆς ἐγκαταστάσεως προσφύγων ἀγροτῶν εἰς τὰς ἐκτάσεις τῶν ἑλληνικῶν τούτων περιοχῶν.

1) Εἶναι οἱ ρηματικοὶ τύποι—*ειῶμι—ειῶσι—ειῶτι* κτλ. Ἰδ. Ἀναγνωστόπουλον, ἔνθ' ἄν., καὶ Hög, ἔνθ' ἄν. 1, 67.

2) Βλ. ἄνωτ. σημ. 1.

3) Κατὰ τινὰ λαϊκὴν παράδοσιν (ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Ἀλ. Λιβαδέως πρὸς ἐμέ).

4) Hög, ἔνθ' ἄν. 1, 62.

5) Ἰδ. Κ. Καραβίδαν, Ἀγροτικά, Ἀθῆναι 1930, 44.—Σλάβοι νομάδες δὲν ὑπάρχουν πλέον εἰς τὴν Βαλκανικὴν, ἀλλὰ φύλα σερβικὰ καὶ βουλγαρικὰ ἡμινομαδικὰ, χωρικοὶ νομάδες, ὑπάρχουν, ἔχοντα δηλ. σταθερὰς κατοικίας διὰ τὸ θέρος ἢ διὰ τὸν χειμῶνα. Ἰδ. J. C'vijic', La Péninsule Balkanique, Paris 1918, 178 κ. ἐξ. *Dedijer*, La transhumance dans les pays dinariques: *Annales de Géographie* 25 (1916) 347 κ. ἐξ. Βλ. καὶ C. Hög, ἔνθ' ἄν. 1, 93 σημ. 1.

6) A. Ischirkoff, Bulgarien, Land und Leute, Leipzig 1916—17, 1, 33.

7) G. Weigand, Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig 13 (1908) 51, 53 (καὶ φωτογραφία Θρακῶς Σαρακατσανίου, πίναξ X).—Περὶ τῶν Σαρακατσανίων τῆς περιοχῆς τοῦ Samokov ἔγραψε ὁ Βούλγαρος λόγιος P. Ts'ilef, Bulletin du musée ethnographique de Sophia 1 (1924) 49—55.

8) Βλ. Συράκη, ἔνθ' ἄν. 659.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΑΥΤΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.

Μετά την δημοσίευσιν τοῦ θεμελιώδους ἔργου τοῦ Δανοῦ γλωσσολόγου C. Höeg περὶ τῶν Σαρακατσαναίων τῆς Ἡπείρου—ἔργου πολλοῦ λόγου ἀξίου, ἀποτελέσματος ἐργασίας γενομένης μετ' ἐπιμονῆς ὡς πρὸς τὴν συλλογὴν τοῦ ὕλικου καὶ μετ' εὐσυνειδησίας ἐπιστημονικῆς καὶ ἐπιτυχίας ἐν τῷ συνόλῳ—ἦλθον εἰς φῶς σχετικαὶ τινες ἐργασίαι καὶ ἰδίᾳ βιβλιοκρισίαι περὶ τοῦ βιβλίου τούτου τοῦ Höeg μικρότεραι ἢ ἐκτενέστεραι, εἰς τὰς ὁποίας (πλὴν τῆς κρίσεως σημείων τινῶν αὐτοῦ) ἐπεχειρήθησαν καὶ νέαι ἀπόπειραι πρὸς λύσιν τῶν δύο σπουδαιότερων προβλημάτων: 1) *τις ἡ καταγωγή τῶν Σαρακατσαναίων* καὶ 2) *τις ἡ ἐρμηνεία τοῦ ὀνόματος* τῆς αὐτῆς φυλῆς.

Τοὺς Σαρακατσαναίους ἄλλωστε ἀγνοεῖ μέχρι σήμερον ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία τῶν νεωτέρων χρόνων, βεβαίως διότι ἔλειπον εἰδήσεις παντὸς εἴδους ἀναφερόμεναι εἰς αὐτούς. Εἶναι διὰ τοῦτο σπουδαία ἡ συμβολὴ τοῦ κ. Höeg ὄχι μόνον γλωσσικῶς, ἀλλὰ καὶ ἱστορικῶς. Διότι ἔδωκε τὴν ἀρχὴν εἰς ἀποκάλυψιν τρόπον τινὰ τῆς ἰδιαίτης ἱστορικῆς ὑπάρξεως τῶν ἡμιμονάδων τούτων, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τῆς γλώσσης, τῆς τέχνης καὶ καθόλου τοῦ βίου αὐτῶν.

Μετά τὴν ἐργασίαν τοῦ Höeg ὑπελείπετο κατὰ τὴν γνώμην μου ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ζήτημα νὰ διευκρινηθῇ τοῦτο μόνον: ἂν οἱ Σαρακατσαναῖοι εἶναι πράγματι κατ' εὐθείαν ἀπόγονοι ἀρχαίας νομαδικῆς φυλῆς—ὡς νομίζει ὁ Höeg—ἢ εἶναι νέοι Ἕλληνες κατ' οὐδὲν διαφέροντες τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Ἀντὶ τούτου ὅμως ἡ πραγματικότητα, ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι εἶναι Ἕλληνες, κατεπολεμήθη ὑπὸ πολλῶν ξένων, οἱ ὁποῖοι ἀνενέωσαν οὕτω παλαιότεραν θεωρίαν ἢ προέτειναν ἄλλας, μὴ συμβαλλούσας εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας. Ὅμοίως τὰ μέχρι τοῦδε γραφέντα περὶ τοῦ ὀνόματος τῶν νομάδων τούτων δὲν ὠδήγησαν ἀκόμη εἰς τὴν λύσιν καὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Διὰ τοῦτο πραγματεύομαι περὶ ἀμφοτέρων τῶν ζητημάτων τούτων, τὰ ὁποῖα ἄλλως εἶναι συναφῆ.

Εἰς τὴν ἐν τέλει σχετικὴν βιβλιογραφίαν περιλαμβάνονται καὶ τινες μελέται, τὰς ὁποίας δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ C. Höeg, καὶ ἄλλαι ἐκδοθεῖσαι

μετὰ τὰ ἔτη 1925—1926 μέχρι σήμερον, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχον ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῖν ἢ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐσχάτως πραγματευθέντων (τινὲς αὐτῶν ἴσως καὶ διότι εἶναι γλωσσικῶς δυσπρόσιτοι, π.χ. ἡ πραγματεία τοῦ P. Ts'ilef ἔχει γραφῆ βουλγαριστί, ἢ τοῦ P. Skok σερβιστί καὶ τρεῖς ἄλλαι ρουμανιστί ἦτοι τῶν P. Parahagi, Th. Capidan καὶ T. Parahagi).

2.

Ἡ παρούσα ἐργασία κατανέμεται εἰς πέντε κεφάλαια καὶ συνοδεύεται ὑπὸ παραρτημάτων. Εἰς τὸ πρῶτον καὶ μεγαλύτερον κεφάλαιον ἐπιχειρεῖται ἀνασκόπησις καὶ ἔλεγχος τῶν μέχρι σήμερον γραφέντων περὶ τῆς ἐθνικότητος τῶν Σαρακατσαναίων, ἰδιαίτερος δὲ τῶν μετὰ τὴν ἐργασίαν τοῦ C. Höeg διατυπωθεισῶν γνωμῶν, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν τοὺς Σαρακατσάνους Ἀρωμαίους τὴν καταγωγὴν. Καὶ δι' ἐκείνους μὲν ὅσοι γνωρίζουν τὸν βίον, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν τῶν Σαρακατσαναίων, ἐξ ἄλλου δὲ τὸν βίον καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ ὁποῖοι ἤλθον εἰς ἐπαφὴν πρὸς τοὺς ἰδίους Σαρακατσαναίους καὶ ἀνέγνωσαν τὸ βιβλίον τοῦ Höeg, ζήτημα περὶ τῆς ἐθνικότητος τῶν Σαρακατσαναίων δὲν ὑφίσταται, ὅσον ἀκριβῶς δὲν ὑφίσταται ζήτημα περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ποιμένων. Ἡ ἐπιστημονικὴ ὁμῶς ἔρευνα μετὰ τὰ τελευταῖα δημοσιεύματα ἔχει σήμερον νὰ ἀποδείξῃ καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι εἶναι ἀληθῶς Ἕλληνες καὶ ὄχι ἀλλογενεῖς. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐπιχειρεῖται βάσανος τῶν μέχρι τοῦδε ἐξενεχθεισῶν σπουδαιότερων γνωμῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Ἡ ἐξέτασις τῶν ἐπιχειρημάτων, τὰ ὁποῖα ἐτέθησαν πρὸς ἐπιστημονικὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀρωμονικῆς καταγωγῆς τῶν Σαρακατσο., γίνεται μόνον, διὰ νὰ βασανισθοῦν καὶ ἐκτιμηθῇ ἡ ἀξία αὐτῶν. Ἡ δὲ ἀπόδειξις τοῦ ὅτι οἱ Σαρακατσο. εἶναι παρὰ τὰ γεγραμμένα Ἕλληνες ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

Εἰς ἄλλο κεφάλαιον ἐξετάζεται τὸ πρόβλημα, ἂν οἱ Σαρακατσαναῖοι διάγουν ὡς νομάδες ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, εἶναι λοιπὸν ἀπόγονοι ἀρχαίας νομαδικῆς φυλῆς, ἢ εἶναι νέοι Ἕλληνες καταστάντες νομάδες κατὰ νεωτέρους χρόνους.

Εἰς τρίτον κεφάλαιον ἀναλύεται τὸ πρόβλημα τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀρχικῆς κοιτίδος τῶν Σαρακατσαναίων καὶ ἐπιχειρεῖται πορισμὸς συμπερασμάτων τινῶν ἐκ τῶν παραδόσεων τῶν ἰδίων ποιμένων.

Εἰς τέταρτον κεφάλαιον παρατίθενται καὶ ἐλέγχονται αἱ εἰς ἐμὲ γνωσταὶ ἐτυμολογίαι τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος *Σαρακατσάνος*.

Εἰς δὲ τὸ τελευταῖον προτείνεται καὶ ὑποστηρίζεται ἐρμηνεία τοῦ ἰδίου ὀνόματος.

Ἐν τέλει παρατίθεται ἡ βιβλιογραφία καὶ σειρὰ παραρτημάτων περὶ μεμονωμένων λέξεων ἢ περὶ σειρῶν λέξεων, τῶν ὁποίων ὑποστηρίζεται ἡ

ὀρθή ἐτυμολογία· πρόκειται κυρίως περὶ λέξεων, ἐκ τῶν ὁποίων Ρουμᾶνοι ἢ Κουτσόβλαχοι ἐπιστήμονες συνάγουσιν συμπεράσματα περὶ τῆς ἀρωμονικῆς καταγωγῆς τῶν Σαρακατσαναίων.

Ι. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ

Α'. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΦΕΝΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ. ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

1. Ὁ Γάλλος Rouqueville ἐταύτιζε τοὺς Σαρακατσάνους μὲ τοὺς Ἀρβανιτοβλάχους, ἤτοι τοὺς Ἀλβανοὺς Κουτσοβλάχους. Μὴ εὐρῶν τὸ σχετικὸν χωρίον παρὰ τὰς ἐρεῦνας μου, ἀφοῦ καὶ ὁ ἀναφέρων τὰ ἀνωτέρω Ἀρβαντινὸς ¹⁾ δὲν παραπέμπει, δὲν γνωρίζω πῶς ὁ Rouqueville δικαιολογεῖ τὴν γνώμην του. Πάντως εἶναι, φαίνεται, ἡ πρώτη γνώμη περὶ τῶν Σαρακατσαναίων ὡς Ἀρωμούνων ἐξ Ἀλβανίας, τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζουν ἐσχάτως οἱ Ρουμᾶνοι καὶ τὴν ὁποίαν θὰ συζητήσωμεν κατωτέρω.

2. Ἔτερος ὁμοῦς Γάλλος βραδύτερον, ὁ L. Heuzey ²⁾, τονίζει ὅτι οἱ ἐν Ἀκαρνανίᾳ Σαρακατσάνοι εἶναι ἑλληνικὸς πληθυσμὸς, ὁμιλῶν μόνον ἑλληνιστὶ (ἐνῶ οἱ Καραγκούνηδες εἶναι τρίγλωσσοι, ὁμιλοῦντες ἀρωμονιστί, ἑλληνιστὶ καὶ ἀλβανιστί), καὶ ὅτι οἱ Σαρακατσάνοι δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται πρὸς ἄλλους νομάδας, οἱ ὅποιοι ἐπίσης διαχειμάζουν ἐν Ἀκαρνανίᾳ.

3. Ὁ Π. Ἀρβαντινὸς ³⁾ δέχεται ὅτι οἱ Σ. εἶναι Ἕλληνες, λείψανα τῶν ἀρχαίων Ἀκαρνάνων καὶ Ἡπειρωτῶν.

4. Κατὰ τὸν Ἰωάν. Λαμπρίδην ⁴⁾ εἶναι Ἕλληνες χωρικοί, εἰς τοὺς ὁποίους θὰ προσετέθησαν καὶ Ἀρωμῶνοι ἐκ Σιράκου.

5. Ὁ Const. Jirec'ek ⁵⁾ ὀνομάζει τοὺς Καρακατσάνους (Karakac'ani) ἐξηλληνισμένους Βλάχους καὶ ἀναφέρει ὅτι Κουτσόβλαχοι καὶ Καρακατσάνοι μισοῦν ἀλλήλους καὶ οὐδέποτε ἔρχονται εἰς ἐπιγαμίαν μεταξὺ τῶν, ὅτι δὲ οἱ Καρακατσάνοι ἔχουν σχέσεις πρὸς τοὺς Βλάχους τῆς Pes'tere (προφανῶς ἐννοοῦνται οἱ Σαρακατσάνοι τοῦ ὄρους Περιστέρι). Κατὰ τὸν Jirec'ek, εἰς δὲν παραπέμπει, ἐπαναλαμβάνει βραδύτερον ὁ L. von Thalloczy ⁶⁾ ὅτι οἱ Καρακατσάνοι εἶναι τὴν καταγωγὴν Βλάχοι ὁμιλοῦντες ἑλληνιστί. Τοὺς ἰσχυροί

1) Μονογραφία περὶ Κουτσοβλάχων, Ἀθήναι 1905, σ. 38 σημ. 1.

2) Le Mont Olympe et l'Acarnanie, Paris 1860, σ. 200 Πβ. καὶ Th. Kind, A. Petermanns Mitteilungen 1861, σ. 115 α.

3) Ἐνθ' ἄν.

4) Ἡπειρωτικὰ μελετήματα 4 (1904) 50 κ. ἐξ.

5) Cesty po Bulharsky (Ταξίδια ἐν Βουλγαρίᾳ), Praha 1888, σ. 220 (τσεχιστί) καὶ Das Fürstentum Bulgarien 1891, σ. 118.

6) Beiträge sur Siedlungsgeschichte der Balkanhalbinsel: Illyrisch-Albanische Forschungen, I, München 1916, σ. 60.

σμούς ὅμως τοῦ Jirec'ek, ὅτι οἱ Σ. εἶναι Ἄρωμοῦνοι ἐξηλληνισμένοι καὶ ὅτι ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Σερβίᾳ ὑποκρίνονται τοὺς Ἑλληνας, κρίνει ἀπαράδεκτους ὁ Βούλγαρος P. Ts'ilef¹⁾.

6. Ὁ G. Weigand²⁾, ὁ ὁποῖος ἐμελέτησε τοὺς Ἄρωμόνους καὶ ὄχι τοὺς Σαρακατσάνους, μᾶς πληροφορεῖ τὰ ἑξῆς: Τινὲς Ἄρωμοῦνοι πιστεύουν ὅτι οἱ Σ. εἶναι ἀρωμονικῆς καταγωγῆς (φέρουν ἔνδυμα ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν Φαρσερωτῶν καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς φατρίας λέγεται τσέλιγκας, ὅπως καὶ ὁ τῶν Ἄρωμόνων), ἐπιγαμία μεταξὺ Σαρακατσαναίων καὶ Ἄρωμόνων δὲν παρατηρεῖται, οἱ Σαρακατσαναῖοι διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Ἄρωμόνους καὶ τοὺς Ἄλβανούς, οἱ μὲν Ἄρωμοῦνοι ἐκτιμοῦν τοὺς Σαρακατσαναίους, οἱ δὲ Σ. περιφρονοῦν τοὺς ἀρωμονικῆς καταγωγῆς Κοπατσάρους. Τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα τοῦ Weigand εἶναι σημαντικὰ ὑπὲρ τῆς ἐλληνικότητος τῆς φυλῆς, ὁ ἴδιος δὲ στηριζόμενος—λέγει—εἰς τὸν τρόπον τοῦ βίου τῶν Σαρακατσαναίων θεωρεῖ αὐτοὺς γνησίους Ἑλληνας.

Ἐπανερχόμενος ὁ Weigand³⁾ λέγει ὅτι εἶδος Ἄρωμόνων εἶναι οἱ ἐκ τῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Γράμμου (B. Πίνδου) καταγόμενοι νομάδες, οἱ ὁποῖοι καλοῦν ἑαυτοὺς Gräinusteani καὶ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καλοῦνται Καρακατσάνοι ἢ Σαρακατσάνοι ὑπὸ τὸ ὄνομα ὅμως τοῦτο—λέγει—νοοῦνται καὶ Ἑλληνας καὶ Ἄρωμοῦνοι νομάδες, ὅπως ὑπὸ τὸ ὄνομα Βλάχοι φέρονται ὄχι μόνον Ἄρωμοῦνοι, ἀλλὰ καὶ Ἑλληνας, ὅτι ὅμως τοῦτο τὸ Βλάχοι σημαίνει τοὺς ποιμένες, ὅχι ἐθνικότητα (καὶ παραβάλλει Jürgiken=ποιμένες, Zinzar=κίτσαι ἐν Σερβίᾳ, Italian=πετροκόπος ἐν Βουλγαρίᾳ, Rumîn = χωρικὸς ἐν Ρουμανίᾳ). Περαιτέρω⁴⁾ λέγει ὅτι τὸ ὄνομα Σαρακατσάνοι μεταχειρίζονται οἱ Ἄρωμοῦνοι μόνον δι' Ἑλληνας νομάδας, τὸ δ' ἔνδυμα τῶν Γραμμοστητῶν καὶ τῶν Σαρακατσάνων ὁμοιάζει μὲν, ἀλλ' ὅμως εἶναι εὐκόλον νὰ διακρίνη τις τὴν διαφορὰν.

Καὶ πάλιν ἐπανερχόμενος ὁ G. Weigand⁵⁾ λέγει μὲν ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι ἔχουν τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ βίου, τὸν ὁποῖον καὶ οἱ Ἄρωμοῦνοι ποιμένες, ἀλλὰ τονίζει ὅτι ἕνεκα τούτου οἱ Σαρακατσαναῖοι συγγέονται πρὸς τοὺς Ἄρωμόνους συχνά. Περιέργως δὲ διακρίνει ὁ Weigand τοὺς Ἑλληνας Σαρακατσαναίους ἀπὸ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Καρακατσάνων, θεωρεῖ δηλ. τοὺς μὲν λεγομένους Σαρακατσάνους Ἑλληνας, τοὺς δὲ λεγομένους Καρακατσάνους Ἄρωμόνους.

Ἡ διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν διατύπωσιν τῆς γνώμης τοῦ Weigand κατὰ τὰς τρεῖς αὐτὰς ἐποχὰς (1894, 1907, 1924) δεικνύει ὅτι ὁ Weigand δὲν εἶχε

1) Bulletin du musée ethnogr. de Sophia 1 (1921) 50.

2) Die Aromunen I (1894) 277.

3) Rumänen und Aromunen in Bulgarien, Leipzig 1907, σ. 51.

4) Ἐνθ' ἄν. σ. 52.

5) Ethnographie von Makedonien, Leipzig 1924, σ. 45.

μελετήσῃ τὸν ποιμενικὸν βίον τῶν Σαρακατσάνων, ὡς ἄλλως καὶ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ¹⁾, καὶ ἐν μέρει αὐτοσχεδιάζει.

7. Οἱ Σαρακατσάνοι κατὰ τὸν Ν. Γιαννόπουλον²⁾ φυλὴ νομαδική, «ἴδιον βίον ζῶσα καὶ οὐδεμίαν ὁμοιότητα πρὸς τοὺς Βλάχους ἔχουσα, μᾶλλον δὲ προσεγγίζουσα πρὸς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν λαλοῦσα» «εἶναι καθαρῶς ἑλληνική» καὶ «ἔνεκεν τῶν πολλῶν ἐνσκηψασῶν καταγίδων κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐκ τῶν βαρβαρικῶν ὄρδων καὶ τελευταῖον ἔνεκα τῆς τουρκικῆς δυναστείας ἀπεχώρησεν εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐτρόπη εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον».

8. Ὁ Alfred Philippson³⁾ παρατηρεῖ ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι ὁμοιοῦντες ἑλληνιστὶ διακρίνουσι ἑαυτοὺς ὡς ἰδίαν φυλὴν, ἣ ὁποία ἀξίζει νὰ τύχῃ λεπτομεροῦς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης.

9. Κατὰ τὸν Karl Oestreich⁴⁾ οἱ Σαρακατσάνοι εἶναι παραλλαγὴ τῶν Βλάχων (Eine Abart dieser Walachen sind die griechisch redenden «Karakats'ani»), λέγει δὲ οὗτος ὅτι διδάσκαλός τις τῶν Σαρακατσαναίων, ὁ ὁποῖος καὶ τοῦ ἔδωκε πληροφορίας τινάς, «natürlich von der walachischen Herkunft dieser griechisch redenden Karakats'ani nichts wissen wollte. Doch liessen sie sich immer «Vlah» nennen, und galten meinen Leuten trotz der Sprache als Wlachen»⁵⁾.

Ὁ Oestreich φρονεῖ ὅτι εἶναι Ἀρωμοῦνοι οἱ Σ., διότι οἱ ἀγωγιάται του τοὺς ὠνόμαζον Βλάχους. Ἄλλ' οἱ χωρικοὶ Βλάχους ἀποκαλοῦν ὄλους τοὺς ποιμένας καὶ δὲν φροντίζουν νὰ ἐξακριβώσουν τὴν καταγωγὴν αὐτῶν. Περὶ τοῦ ὄρου Βλάχος θὰ γίνῃ κατωτέρω λόγος, διότι τὸ ἀνύπαρκτον τοῦτο ἐπιχείρημα ἐπανελήφθη πολλάκις μέχρι σήμερον.

10. Ἀκόμη καὶ Ἕλληνες λόγιοι ἐξέλαβον τοὺς Σαρακατσαναίους Ἀρωμοῦνους ἐξηλληνισμένους ἀπομαθόντας δῆθεν τὸ βλαχικὸν⁶⁾ ἰδίωμα, διότι οἱ

1) Ὅτι δὲν εἶδε κἄν Σαρακατσάνους ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος λέγων «so hörte ich von Sarakats'ani auf dem Gebirge südlich von Dobni Lom bei Belogradz'ik und ich hatte schon die Absicht sie dort aufzusuchen, als ich zufällig erfuhr, dass es Griechen waren» (Rumänen und Aromunen σ. 51). Ἐπειδὴ δηλ. ἔμαθεν ὅτι ἦσαν Ἕλληνες, δὲν τοὺς ἐπεσκέφθη.

2) Τὰ Φθιωτικά, Ἀθήναι 1891, 8.

3) Thessalien und Epirus, Berlin 1897, σ. 391.

4) Die Bevölkerung von Makedonien: Geographische Zeitschrift (Leipzig) 11 (1905) σ. 287.

5) Ἐνθ. ἀν. σ. 288.

6) Ἄντ. Σπηλιωτοπούλου. Οἱ Βλαχόφωνοι Ἕλληνες καὶ ἡ ρωμουνικὴ προπαγάνδα, Ἀθήναι 1905, σ. 21, 25 καὶ ἰδίᾳ σ. 129 σημ. Καὶ κατὰ τὸν Κωνστ. Νικολαΐδην, Ἐτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς κουτσοβλαχικῆς γλώσσης, Ἀθήναι 1909, σ. μδ', οἱ Σαρακατσαναῖοι εἶναι Βλάχοι ἑλληνόφωνοι, οὕτω δὲ διακρίνει ὁ Νικολαΐδης Κουτσοβλάχους, Βλάχους Σαρακατσαναίους καὶ Ἀρβανιτοβλάχους (Καραγκούνηδες). Ὁ δὲ Ἄθων. Μπούτουρας, Ein Kapitel der historischen Grammatik der

λόγιοι οὗτοι προφανῶς δὲν εἶχον μελετήσῃ τὰ ἀφορῶντα εἰς αὐτούς.

11. Ὁ Ant. Baldacci ¹⁾ λέγει ὅτι οἱ Σαρακατσάνοι, λατινικὴ φυλὴ (vetusti monumenti della stirpe latina), ἐγκατελείφθησαν ὑπὸ τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν ἑλληνικὴν προπαγάνδαν καὶ ὅτι πολὺ ταχέως οἱ Σ. θὰ ἔχουν ἀπολέσει καὶ τὴν γλῶσσαν· διαπιστώνει μετὰ λύπης ὅτι ἡ Ἰταλία καὶ Ρουμανία ἐγκατέλειψαν τὸ ἴδιον αἷμα νὰ διασκορπισθῇ ἐπὶ τῶν ἀλβανικῶν καὶ μακεδονικῶν ὄρεων, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ ἡμίσεος αἰῶνος κάμνουν διὰ τῆς προπαγάνδας ὅ,τι δὲν εἶχον κάμει κατὰ τὴν μακρὰν κυριαρχίαν των οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Τοῦρκοι. Ἐπίσης λέγει ὁ Baldacci ὅτι οἱ ἐξελληνισθέντες οὗτοι Φαρσεριῶται εἶναι μετὰ φανατισμοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ὥστε φαίνεται ὅτι ἐλησμόνησαν τὴν λατινικὴν καταγωγὴν των (l'origine latina), ὅτι δὲ καὶ ὑπερηφανεύονται τινες, διότι ἐλησμόνησαν τὴν μητρικὴν των γλῶσσαν, δηλ. κατὰ Baldacci τὴν λατινικὴν!

Ὅπως τόσοι ἄλλοι, οὕτω καὶ ὁ Baldacci, δὲν κάμνει διάκρισιν μεταξὺ τῶν λεγομένων Ἀρωμούνων καὶ τῶν Σαρακατσαναίων, κατ' αὐτὸν ὑπάρχουν Βλάχοι ὁμιλοῦντες λατινικὸν ἰδίωμα (οἱ Κουτσόβλαχοι), Βλάχοι Τσαρακατσάνοι ὁμιλοῦντες ἑλληνιστὶ καὶ Βλάχοι ὁμιλοῦντες τὴν ἀλβανικὴν. Ἡ θεωρία ὅτι οἱ Σαρακατσάνοι εἶναι Ἀρωμούνοι (Κουτσόβλαχοι) εἶναι ἀπότοκος τῆς γενικεύσεως τῆς ἰδέας ὅτι πάντες οἱ ἐν Ἑλλάδι ποιμένες εἶναι λατινικὴ φυλὴ, καταπίπτει δὲ δι' ὅσων αὐτὸς ὁ Baldacci λέγει: ὅτι δηλ. οἱ Σαρακατσάνοι ὑπερηφανεύονται ὅτι ὁμιλοῦν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, περιφρονοῦντες τὸ κουτσοβλαχικὸν ἰδίωμα καὶ τοὺς Κουτσοβλάχους· τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι οἱ Σ. εἶναι Ἕλληνες, ὅχι ὅτι εἶναι ὑπερήφανοι, διότι δῆθεν—ὡς λέγει ὁ Baldacci ²⁾—ἐλησμόνησαν τὴν μητρικὴν των γλῶσσαν (δηλ. τὴν λατινικὴν!) καὶ ὅτι οἱ Σ. εἶναι φιλέλληνες (!).

12. Ἕλληνας θεωρεῖ τοὺς ἐν Βουλγαρίᾳ Σαρακατσάνους καὶ διακρίνει ἀπὸ τῶν Κουτσοβλάχων ὁ A. Ischirkoff ³⁾, παρέχει δὲ καὶ τὴν πληροφορίαν ὅτι τῷ 1900 ἔζων ἐν Βουλγαρίᾳ 69.020 Ἕλληνες, τῷ δὲ 1910 47.935 Ἕλληνες, ἔξ ὧν 4690 Σαρακατσάνοι ⁴⁾.

13. Τοὺς Σαρακατσάνους δὲν μνημονεύει κἄν ὁ J. C'višic ⁵⁾, φαίνεται

griechischen Sprache, Leipzig 1910, σ. 89, δὲν κάμνει διάκρισιν μεταξὺ Κουτσοβλάχων, Καραγκούνηδων καὶ Καρακατσαναίων (Σαρακατσαναίων), πάντες δὲ οὗτοι ἐδέχθησαν κατὰ τὸν Μπούτουραν ὀλίγας ἐν τῇ γλώσσῃ ἑλληνικὰς ἐπιδράσεις. Ὁ Γ. Βλαχογιάννης (Λαϊκὴ ἀπαγωγή: «Πρωῖτα» 6 Αὐγ. 1933, σ. 2), λέγει ὅτι ἡ ἀπαγωγή εἶναι συνήθης «στοὺς σκηνίτες ἐ λ λ η ν ὀ φ ω ν ο υ ς Σαρακατσάνους καὶ στοὺς ἄλλους τοὺς βλαχόφωνους».

1) Itinerari Albanesi, Rome 1917, σ. 245. 2) Ἐνθ' ἄν. σ. 106.

3) Bulgarien, Land und Leute, Leipzig 1916—17, II, σ. 31 καὶ 49.

4) Παρατηρητέον ὅτι ἀντὶ τοῦ ἀριθμοῦ 4690 ὁ P. Ts'ilef δίδει τὸν ἀριθμὸν 3159.

5) La Péninsule Balkanique, Géographie humaine, Paris 1918, σ. 177.

δὲ ὅτι ὑπάγει αὐτοὺς ὑπὸ τοὺς Ἄρωμούνους, περὶ τῶν ὁποίων κάμνει λόγον, ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται πῶς ὁ C'vijic' καὶ ἄλλοι ἰσχυρίζονται ὅτι ἀληθινοὶ νομάδες εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον εἶναι μόνον ἢ ὁμάς τῶν Ἄρωμούνων.

14. Ὁ P. Ts'ilef¹⁾ τονίζει ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι, τῶν ὁποίων οἰκογένεια (κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν ἰδίων ἀνερχόμενοι εἰς 2 000, ἐνῶ κατὰ τὴν ἐν Βουλγαρίᾳ ἀπογραφὴν τοῦ 1910 ἦσαν 3.159 κατανεμημένοι εἰς δέκα διάφορα σημεῖα τῆς Βουλγαρίας) διαχειμάζουν ἐκεῖ, ἔχουν ὅλως διάφορον γλῶσσαν καὶ διάφορον ἐθνικὸν ἔνδυμα καὶ δὲν ἔρχονται εἰς ἐπιγαμίαν πρὸς τοὺς Βλάχους Ἄρωμούνους, ὑποθέτει ὅμως ὅτι εἶναι ἀπομεμακρυσμένοι ἀπόγονοι τοῦ παλαιοῦ ρωμανίζοντος πληθυσμοῦ τῆς Πίνδου.

Ὁ συγγραφεὺς τονίζει τὴν διαφορὰν τοῦ ἐνδύματος τῶν Σαρακατσαναίων ἀπὸ τοῦ ἐνδύματος τῶν Ἄρωμούνων, παραθέτων πλήρη κατάλογον τῶν τμημάτων τῆς τε ἀνδρικῆς καὶ τῆς γυναικείας ἐνδυμασίας. Τὴν διαφορὰν ταύτην εἶπεν, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, καὶ ὁ G. Weigand, γνωρίζουν δὲ καλῶς καὶ αὐτοὶ οἱ Σαρακατσαναῖοι (βλ. κατωτέρω), καὶ μόνον οἱ Ρουμᾶνοι λόγοι δὲν ἀναγνωρίζουν.

Τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὰ τραγοῦδια τῶν Σαρακατσάνων κατέχουν—λέγει ὁ Ts'ilef—τὰ ἔχοντα περιεχόμενον τοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ 1821, ὡς τὸν Καραϊσκάκη, τὸν Κατσαντώνη, τὸν Κίτσον κ.λ.π., τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει, νομίζω, σαφῶς ὅτι οἱ Σ. ἔχουν ἑλληνικὴν ἐθνικὴν συνείδησιν. Ὁ Ts'ilef παρασταθεὶς εἰς γάμον σαρακατσαναϊκὸν περιγράφει ὅ,τι εἶδε καὶ παραθέτει ὅσα ἄσματα ἠδόμενα πρὸς χορὸν ἤκουσε, λέγει δὲ καὶ ὅτι Βλάχος καὶ Βλάχισσα ἀπαντῶντα εἰς ἄσματα τῶν Σ. δηλοῦν τὸν ποιμένα²⁾. Ἐπίσης κάμνει λόγον περὶ ἀερικῶν, τριῶν μοιρῶν, μοιρολογίων καὶ μύθων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ἑλληνικά.

Οἱ Σ. εἶναι, λέγει ὁ Ts', φίλοι τῆς μονώσεως καὶ ἀποφεύγουν πᾶσαν ἐπαφὴν πρὸς τὸν πέραξ πληθυσμὸν, διὸ καὶ οὐδεμία ἐπίδρασις τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ ἠσκήθη ἐπ' αὐτούς.

Αἱ παρατηρήσεις αὗται τοῦ Ts'ilef εἶναι, νομίζω, σημαντικαί, διότι δεικνύουν ὅτι ὁ πληθυσμὸς τόσον πολὺ ἀποφεύγων τὴν ἐπαφὴν τοῦ πρὸς τὸν ἄλλον κόσμον ἔχει ἐκ παραδόσεως τὴν ιδιότητα ταύτην. Πῶς λοιπὸν ἦτο δυνατὴ τόσον τεραστία ἐπίδρασις τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τὴν ξένην ταύτην φυλὴν, ἐὰν βεβαίως ἦτο ἀρωμουνική, ὥστε νὰ ἐξελληνισθῇ αὕτη τελείως καὶ ἑλληνιστὶ νὰ ὁμιλῇ καὶ ἑλληνικὰ ἄσματα νὰ ᾄδῃ καὶ νὰ μάχεται μετὰ τῶν Ἑλλήνων ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως καὶ νὰ αἰσθάνεται, ὡς ὅλοι οἱ Ἑλληγες; Τοιοῦτο θαῦμα (ἦτοι θεμελιώδης ἀλλαγὴ τοῦ χαρακτῆρος ἐνὸς λαοῦ ἐξελληνισθέντος) δὲν εἶναι δυνατόν, ἀποδεικνύεται δὲ τὸ ἀδύνατον καὶ διὰ

1) Ἐνθ' ἀν. σ. 51 κ. ἐξ.

2) Ἐνθ' ἀν. σ. 51 κ. ἐξ.—Παραθέτω τὰ τοῦ Ts', διότι παρέχει ἀξιολόγους εἰδήσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχον ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ Hög.

τούτου, ὅτι οἱ ἄλβανόφωνοι πληθυσμοὶ ὑπάρχουν εἰς διάφορα σημεῖα τῆς χώρας μέχρι σήμερον. Ἡ πρόπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι πρότερον μὲν δὲν εἶχον οἱ Σ. τὴν ιδιότητα τῆς μονώσεως καὶ τῆς ἀποφυγῆς τοῦ πέριξ κόσμου, ἀπέκτησαν δὲ τὴν ιδιότητα ταύτην, εὐθὺς ὡς ἐξηλληνίσθησαν; Τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο παράδοξον.

Κατὰ ταῦτα καὶ τὸ συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον καταλήγει ὁ Ts', ὅτι δηλ. οἱ Σαρακατσαναῖοι εἶναι συγγενεῖς τῶν Κουτσοβλάχων (ἢ Τζιντζάρων) καὶ ὅτι ὁ ἐξελληνισμὸς τῶν ἐγένετο ἔνωρίς, πρὶν ἐγκαταλείψουν τὸ Σιράκο, τὸ συμπέρασμα τοῦτο δὲν εἶναι σύμφωνον πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Τοῦτο ὅμως ἰσχυρίζεται ὁ Ts'. καλῆ τῇ πίστει καὶ τρόπον τινά, διὰ ν' ἀποκρούσῃ τὴν κρατοῦσαν, ὡς λέγει, ψευδῆ γνώμην ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι ἐξελληνίσθησαν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἐν Βουλγαρίᾳ.

Ὁ Ts' παραθέτει καὶ ὀλίγον γλωσσικὸν ὕλικόν, ὡς κύρια ὀνόματα, τῶν μνηῶν (τὰ ὁποῖα καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ), ἀλλ' ὄχι κατὰ τὸ ἀμιγρὸν ἰδίωμα τῶν Σαρακατσαναίων, ὑπαγορευθέντα, φαίνεται, ὑπὸ λογίου ἢ ἀποκατασταθέντα ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν κοινὴν νέαν ἐλληνικὴν. Διὰ τὰς ἐρμηνείας του παρατηρῶ ὅτι εὐρίσκει σλαβικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὰς καταλήξεις τῶν κυρίων ὀνομάτων τῶν Σαρακατσαναίων, π.χ. *Χοῖσιος*, *Μῆτρος*, *Βαγγέλης* κ.λ.π. ἢ *Μαρία*, *Βασίλιω*, *Ἐλένω*, *Ἀγώρω* (τοῦτο ἐρμηνεύει ἐκ τοῦ Βουλγαρο. *Gora*, ἐνῶ εἶναι ἐκ τοῦ ἑλλην. προσηγορικοῦ ἢ *ἀγώρω*), *Μαρφο* (γραπτέον πιθανῶς *Μόρφω*) κλπ., ἐνῶ τοιαύτη ἐπίδρασις εἶναι ἀνύπαρκτος. Κατὰ τὰ ἄλλα τὸ ἄρθρον τοῦ Ts' εἶναι εὐσυνείδητον καὶ ἀξιόπιστον.

15. Κατὰ τὸν Δημ. Συράκην¹⁾, εἰς τὸν ὁποῖον περιοδεύσαντα τὰ κτηνοτροφικὰ διαμερίσματα τῆς χώρας (Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν, Ἠπειρον, Στερεὰν Ἑλλάδα) ὀφείλομεν πολλὰς εἰδήσεις περὶ τῶν Σαρακατσαναίων, οἱ Σαρακατσαναῖοι «εἶναι ἀκραιφνοῦς Ἑλληνικῆς καταγωγῆς ὁμιλοῦντες τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν»²⁾. Ἀπορρίπτει δὲ τὴν γνώμην ὅτι εἶναι Κουτσοβλάχοι ἐξελληνισμένοι καταγόμενοι ἐκ Σιράκου, ὅπερ «κατοικεῖται ἀνέκαθεν ὑπὸ Κουτσοβλάχων εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τῆς ἀποικισεῶς τῶν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας» (ὅπερ τελευταῖον ὅμως μένει ἀναπόδεικτον). Ἄν ἦσαν οἱ Σαρακατσαναῖοι πράγματι ἐξελληνισμένοι Κουτσοβλάχοι—λέγει ὁ συγγραφεὺς—«πάντως θὰ διετήρουν ἔστω καὶ ὀλίγας κουτσοβλαχικὰς λέξεις, ἐνῶ ἀληθὲς εἶναι ὅτι αὐτοὶ οὐδόλως μεταχειρίζονται ξένας τοιαύτας ἐκτὸς τῶν ὀλίγων λέξεων χρησιμοποιουμένων ἄλλωστε παρ' ὅλου τοῦ ποιμενικοῦ κόσμου τῆς Ἑλλάδος, αἱ ὁποῖα ἄλλως τε δὲν εἶναι βλαχικῆς προελεύσεως, ἀλλὰ μᾶλλον σλαβικῆς

1) Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργικῆς Ἑταιρίας 12 (1925) 656.

2) Οἱ Σαρακατσαναῖοι κατέφυγον κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν εἰς τὰ ὄρη καὶ οὕτως ἀπέφυγον τὰς πιέσεις τῶν ἐχθρῶν ἐκ τῶν Σαρακατσαναίων δὲ κυρίως ἐστρατολογοῦντο οἱ ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες τῆς ἐποχῆς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, Βλ. *Συράκην*, σελ. 669.

διαδοθεῖσαι διὰ τῶν Κουτσοβλάχων¹⁾».

16. Ὁ C. Höeg²⁾, ὁ ὁποῖος ἐμελέτησε πλήρως τοὺς Σαρακατσάνους τῆς Ἠπείρου, στηρίζει τὴν γνώμην του ὅτι οἱ Σ. εἶναι Ἑλληνας καὶ ὄχι Ἀρωμοῦνοι, διὰ τῶν ἐξῆς ἐπιχειρημάτων.

I. Οἱ ἴδιοι οἱ Σ. θεωροῦν ἑαυτοὺς γνησίους Ἑλληνας καὶ ἀγνοοῦν τελείως τὴν ἰδέαν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ἀρωμονικῆς καταγωγῆς.

II. Ἐὰν οἱ Σ. ἦσαν ἀληθῶς συγγενεῖς τῶν Ἀρωμόνων, θὰ ἀνέμενε τις νὰ εὔρη εἰς τὴν διάλεκτον αὐτῶν ἴχνη τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν ὑποτίθεται ὅτι ὠμίλουν ἄλλοτε καὶ ἀπέμαθον, ὡς συμβαίνει μὲ τοὺς Κοπατσάρους, θὰ ἦσαν δὲ γλωσσολογικὰ τεκμήρια τῆς συγγενείας μεταξὺ Σαρακατσάνων καὶ Ἀρωμόνων *φωνητικαὶ ἰδιορρυθμίαι καὶ φαινόμενα γραμματικὰ κοινὰ εἰς τὴν ἀρωμονικὴν διάλεκτον καὶ τὴν διάλεκτον τῶν Σαρακατσαναίων*. Τοιαῦτα φαινόμενα δὲν ὑπάρχουν. Αἱ δὲ λέξεις *κατούνα, σιάγη, τσίλιγκας* καὶ *καλύβι*, ὡς καὶ ἄλλαι, εἶναι λέξεις πολιτισμοῦ ἀπαντῶσαι εἰς ὅλας τὰς βαλκανικὰς γλώσσας (ἔπερ παρετήρησεν, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, καὶ ὁ Δημ. Συράκης), διότι ὁ πολιτισμὸς, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναφέρονται αἱ λέξεις, εἶναι ὁ αὐτὸς πανταχοῦ τῆς Βαλκανικῆς. Ὁμοίως κατὰ τὸν Höeg δὲν ἐνέχει σημασίαν ὁ δανεισμὸς ὄρων τινῶν συγγενείας, ὡς *τάτας* (=πατήρ) καὶ *λαλά* (=μήτηρ) κ.λ.π. ἐκ τῆς ἀρωμονικῆς, διότι συχνὰ καταφεύγουν οἱ λαλοῦντες εἰς τὰς ξένας γλώσσας πρὸς ἀνανέωσιν τῶν λέξεων τρυφερότητος. (Περὶ τῶν λέξεων *τάτας, λαλά* κ.τ.λ. βλ. κατωτέρω καὶ σχετικὸν παράρτημα).

III. Ὁ τρόπος τοῦ βίου τῶν Σαρακατσαναίων καὶ τῶν Ἀρωμόνων εἶναι ὅλως διάφορος καὶ δῆ:

α) Αἱ καλύβαι τῶν Ἀρωμόνων διαφέρουν τῶν καλυβῶν τῶν Σ. (παρὰθετεῖ μαρτυρίαν τοῦ L. Heuzey καὶ τοῦ Haberlandt), τῶν ὁποίων τὰ λεγόμενα «*κρεββάτια*» δὲν ἔχουν οἱ Ἀρωμοῦνοι.

β) Ἡ τελευταία νυμφευθεῖσα γυνὴ τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ καραβανίου τῶν Σ. κατὰ τὴν μετακίνησιν τῶν δύο ἐποχῶν, ἐνῶ παρὰ τοῖς Ἀρωμοῦνοις ἡ τιμητικὴ αὕτη θέσις ἐπιφυλάσσεται εἰς γέροντα.

γ) Αἱ γαμήλιοι τελεταὶ τῶν Σαρακατσαναίων διαφέρουν οὐσιωδῶς ἀπὸ τῶν ἀρωμονικῶν.

Αἱ ἀποδείξεις τοῦ Höeg εἶναι σημαντικαὶ καὶ πειστικαί, ἐν τούτοις δὲν ἔπεισαν πάντας, ὡς ἀποδεικνύει σειρὰ ξένων, εἰδικῶν καὶ μὴ, ἐπιστημόνων.

17. Κατὰ τὸν διαπρεπῆ γλωσσολόγον A. Meillet³⁾ οἱ Σαρακατσαναῖοι δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι Ἑλληνας, ἀλλ' ἄλλογενῆς πληθυσμὸς ἐξηλληνισμένος, μέμφεται δὲ τρόπον τινὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ προβλήματος τῆς καταγωγῆς αὐτῶν ἐντοπιζομένων εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα. Ὁ αἰοίδιμος ἐπιστήμων

1) Ἐνθ' ἀν. 657.

2) Les Saracatsans I 77 κ. ἐξ.

3) Bulletin de la Société de Linguistique 26 (1925) 92.

ἀπέρριψε τὴν γνώμην ταύτην, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ προτείνῃ τι τὸ θετικόν, ὥστε νομίζω ὅτι μὴ γνωρίσας ὁ ἴδιος τὴν φυλὴν ταύτην δὲν ἠδύνατο νὰ διατυπώσῃ σαφῆ γνώμην.

18. Ὁ A. van Genneper ¹⁾ ἀναφέρει ὅτι «ἄλλοι σοφοὶ ἐθεώρησαν τοὺς Σ. συγγενεῖς τῶν Ρουμάνων, ἐπὶ τῇ βάσει τεχνολογικῶν ἀναλογιῶν». Κατ' αὐτὸν τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τῶν Σ. θὰ ἠδύνατο νὰ λυθῆι μόνον ὑπὸ τῆς ἀνθρωπολογίας καὶ «ὠρισμένος χαρακτηρ δολιχοκεφαλίας θὰ ἀπεδείκνυεν ἴσως, ἐπὶ τὸν ὅρον ὅτι θὰ συνωδεύετο ὑπ' ἄλλων δεδομένων, ὅτι ὁ πληθυσμὸς οὗτος εἶναι ὑπόλειμμα ἐποίκων τουρκικῆς καταγωγῆς». Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Genneper ἀποκρούει (χάριν τῆς ἰδικῆς του) ὁ Ρουμᾶνος T. Parahagi ²⁾. Ἀποκρούω δὲ καὶ ἐγώ, διότι παραμένει μετέωρος, ἐφ' ὅσον δὲν ἀποδεικνύεται.

Ὁ Høeg—λέγει ὁ van Genneper—διετύπωσε τὴν εὐχὴν νὰ μελετηθοῦν ἐπὶ τόπου ὑπὸ ἐθνογράφου τινὸς οἱ ὅροι τοῦ βίου, ὧν αὐτὸς ἔδωκε τὴν ἐπιφανειακὴν ἄποψιν (l'aspect superficiel). Τὴν εὐχὴν ταύτην ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Genneper καί, ἐπειδὴ δὲν μᾶς ἐδόθη ἐν τῷ μεταξὺ συμβολή τις ὑπὸ ἐθνολόγου, ἐπαναλαμβάνω καὶ ἐγώ.

Ὁ van Genneper παρατηρεῖ τέλος ὅτι τοπικαὶ τινες μορφαὶ τοῦ νομαδικοῦ βίου τῶν Σ. εἶναι ὅμοιαι πρὸς τὰς τοῦ νομαδικοῦ βίου τῶν Ἄλπεων, ὅπου ὑπάρχει βίος χωρίου κατὰ τῶν χειμῶνα καὶ βίος καλύβης κατὰ τὸ θέρος (μὲ κατανομὴν τῶν ἐνεργειῶν διὰ γεωγραφικοὺς λόγους). Ἡ διαφορὰ εἶναι κατὰ τὸν G. ὅτι οἱ Σ. ἰδρύνουν δις τοῦ ἔτους οἰκίας καὶ δὲν τὰς ἀνιδρύνουν εἰς τὰς αὐτὰς θέσεις, ὅπερ γεγονὸς εἶναι ἐνδιαφέρον, ἀκριβῶς δὲ παράλληλον πρὸς αὐτὰ δὲν φαίνονται νὰ παρέχουν τὰ κλασσικὰ κείμενα.

Τὴν γνώμην ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι εἶναι Ἀρωμοῦνοι διατυπώνει καὶ ὁ Ἀρωμοῦνος Per. Parahagi ³⁾ καὶ ἐπαναλαμβάνουν καὶ ὑποστηρίζουν βραδύτερον οἱ ἐπίσης Ἀρωμοῦνοι καθηγηταὶ Th. Caridan καὶ T. Parahagi.

19. Ὁ δὲ Ρουμᾶνος ἱστορικὸς N. Jorga ἐπίστευε πρότερον ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι εἶναι Βλάχοι ἐξηλληνισμένοι ⁴⁾, ἐπ' εὐκαιρίᾳ δὲ τῆς κρίσεως τοῦ βιβλίου τοῦ Høeg λέγει ⁵⁾ ὅτι οἱ Σαρ. εἶναι οἱ ἐλληνόγλωσσοι Βλάχοι (les «Vlaques» de langage grec), οἱ ὁποῖοι εἶναι ἰλλυρικῆς καταγωγῆς σὺν τῷ χρόνῳ ἐξηλληνισθέντες, ἡ ζωὴ των κατ' οὐδὲν διαφέρει τῆς τῶν Ρουμάνων ποιμένων (ἐποχὴ μεταναστεύσεως, καλύβαι, στάνη, στρούγκα, τσοπά-

1) Mercure de France 184 (1925) 211.

2) Grai s'i suflet 2 (1925—26) 411 καὶ 3 (1927—28) 260.

3) Numiri etnice la Aromâni, 1925, σ.14 κ. ἐξ.

4) Histoire des Roumains de la Péninsule des Balkans (Albanie, Macédoine, Epire, Thessalie etc.). Bucarest 1919, σ. 36.

5) Revue Historique du Sud-est Européen 3 (1926) 243—245.

νης, τσέλιγκας κ.τ.λ.), τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου καὶ τὰ μοιρολόγια εἶναι ταῦτά, ὑπάρχουν δὲ λεπτομερειακαί τινες διαφοραὶ εἰς τὰ ἐνδύματα.

Νομίζει περαιτέρω ὁ Jorga ¹⁾ ὅτι τὰ φώνητικά φαινόμενα τὰ παρατηρούμενα ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν Σ, ὅσον τροπή τῶν φωνηέντων *e* καὶ *o*, ἀποβολὴ τοῦ *i*, ἀφαίρεσις κ.λ.π., «nous paraissent avoir un caractère d'abréviation, de resserrement illyriqque que le roumain, avec ses voyelles ombragées ä et á, montre aussi» καὶ πιστεύει ὅτι ὁ τύπος *φαμβλιά* ἀντὶ *φαιμιλιά*, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ρουμ. *Isdraelit* ἀντὶ *Israelit*.

Ἄλλ' ὁ ἱστορικὸς Jorga εἰσέρχεται εἰς γλωσσικὰ παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι ὀρθαί. Τὰ φωνητικά φαινόμενα τῆς γλώσσῃς τῶν Σαρακατσαναίων πάντα εἶναι γνωστὰ ἐν τῇ νέῃ ἑλληνικῇ διαλεκτολογίᾳ καὶ οὐδεμίαν ἐπιδέχονται ἔρμηνείαν ξενικῆς ἐπιδράσεως. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ ὁ τύπος *φαμβλιά* ἐρμηνεύεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ (πβ. *χαμβλός* ἀντὶ *χαμηλός*, *μβλάρ* ἀντὶ *μουλάρι* κλπ.), τὸ δὲ φαινόμενον τῆς ἀναπτύξεως *d* ἐν τῷ *Isdraelit* εἶναι κοινὸν τῆς παλαιοσλαβικῆς, τῆς γερμανικῆς καὶ λιθουανικῆς καὶ ὄχι τῆς ρουμανικῆς.

Ὁμοίως παρατηρήσεις κάμνει καὶ περὶ τῶν λαογραφικῶν στοιχείων ὅταν κατὰ παρόμοιον ὑπάρχη ἐν τῇ ρουμανικῇ γλώσσῃ, τοῦτο εἶναι κατ' αὐτὸν στοιχεῖον ρουμανικὸν (π.χ. ὁ τρόπος τῆς διηγήσεως εἶναι, νομίζει, ὁ αὐτός), μόνον τὰ ἴδιωδη ἄσματα εὐρίσκει ἑλληνικά, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἀπαντᾷ τὸ γλυκὺ τοῦ ἔρωτος ἄσμα τῶν Ρουμάνων. Ἄλλ' ἄνευ ἐπαρκoῦς γνώσεως τῶν ἑλληνικῶν μύθων, ἄσμάτων καὶ παραδόσεων πῶς δύναται νὰ γίνεταί τοιαύτη σύγκρισις τῶν σαρακατσαναίων πρὸς τὰ ρουμανικά; Τὰ λαογραφικὰ στοιχεῖα τῶν Σαρακατσαναίων εἶναι ἑλληνικά, ὅσον καὶ τῶν Θρακῶν, τῶν Μακεδόνων, τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Πρὸ τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν πρὸς τὰ ρουμανικά πρέπει νὰ ἐξετάζωνται συγκριτικῶς πρὸς τὰ ἑλληνικά, ἀφοῦ δὲν ἀμφισβητεῖται τοῦλάχιστον τοῦτο ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι ὁμιλοῦν τὴν ἑλληνικὴν. Εἶναι δὲ λυπηρὸν ὅτι ὁ Jorga ἔδωκε τὸ σύνθημα, τὸ ὁποῖον ἠκολούθησαν κατόπιν μεθ' ὑπερβάλλοντος ζήλου ὁ Th. Caridan καὶ ὁ T. Parahagi.

Κατὰ τὸν Jorga διὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς τῶν Σαρακατσαναίων δὲν ἔχει πολλὴν ἀξίαν τὸ ἔθνικὸν αἶσθημα αὐτῶν καὶ εὐρίσκει εἰς τοῦτο ἀντικειμένην μνεῖαν τινὰ παρεχομένην ὑπὸ τοῦ Hög (I, 81 σημ.) περὶ τῶν ποιμένων τοῦ Μετζιτιέ, οἱ ὁποῖοι λέγονται πρόγονοι τῶν Σαρακατσαναίων καὶ ὁμιλοῦν κυρίως τὴν κουτσοβλαχικὴν. Ἄλλ' ὁ Jorga παρενόησε τὸ χωρίον, ἐν τῷ ὁποίῳ λέγεται ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Μετζιτιέ οὐδεμίαν συγγένειαν ἔχουν πρὸς τοὺς Κουτσοβλάχους, «πρὸς τοὺς Βλάχους τῆς Ρουμανίας», ἀλλ' εἶναι ὁμόφυλοι πρὸς τοὺς Σαρακατσάνους. Ὁ

1) Ἐνθ' ἀν. σ. 244.

Höeg κατέληξεν εἰς τὸ πιθανὸν συμπέρασμα ὅτι δυνατόν Σαρακατσαναίῳ νὰ ἦλθον εἰς ἐπιγαμίαν πρὸς ἀρωμονικόν τι φῦλον.

Ὁ Jorga νομίζει ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς καταγωγῆς τῶν Σ. «δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ λύσῃ μόνῃ ἡ φιλολογία».

Εἰς τὸ συμπέρασμα δὲ τοῦ Höeg, ὅτι οἱ Σ. ὑπῆρξαν ἀνεκαθεν Ἑλληνας, ἀντιπροτείνει ὁ Jorga τὰ ἑξῆς ¹⁾. «Τὸ παλαιὸν ἰλλυρικὸν ἔδαφος ἔδωκε ταυτοχρόνως τὸν τύπον τῆς παραγωγῆς, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ρουμανικὴ εἶναι τὸ δευτερευόν στοιχεῖον ἄλλον τύπον, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ρουμανικὴ κυριαρχεῖ: εἶναι οἱ Ρουμᾶνοι τῆς Πίνδου· τρίτον τύπον, εἰς τὸν ὁποῖον ὑποκατεστάθη ἡ ἑλληνικὴ, τῶν ἐθίμων καὶ συνηθειῶν τῶν ὀργάνων τοῦ λόγου διατηρηθέντων εἶναι οἱ Σαρακατσαναῖοι, οἵονδήποτε εἶναι τὸ ὄνομα, νέας ἀρχῆς, τὸ ὁποῖον φέρουν».

Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Jorga δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ. Ἐὰν οἱ Σ. εἶναι λαὸς ἑλληνικὸς ἢ ὄχι, δύναται ν' ἀποδειχθῇ εὐθύτερον παρὰ διὰ συστήματος ὑποθέσεων, τὰς ὁποίας ὁ σοφὸς σχεδιάζει εἰς τὸ γραφεῖόν του. Περὶ λαοῦ ἐκλιπόντος, αἱ περὶ τοῦ ὁποίου ἱστορικαὶ πληροφορίες εἶναι ἑλλιπεῖς, κατ' ἀνάγκην δύναται ἡ ἐπιστήμη νὰ κάμῃ ὑποθέσεις, ὅπως εἶναι ἠναγκασμένη νὰ πράττῃ ἢ προϊστορία. Ἀλλὰ περὶ λαοῦ συγχρόνου τοιαῦται ὑποθέσεις ἀποκλείονται. Οἱ Σαρακατσαναῖοι δὲν εἶναι λαὸς ἐκλιπών, ἀλλὰ ζῆ ἐν Ἑλλάδι, αἰσθάνεται καὶ ὁμιλεῖ ἑλληνιστί. Διατί δὲν εἶναι ἑλληνικὸς πληθυσμὸς καὶ ποῖον σοβαρὸν ἐπιχείρημα δίδει ἀφορμὴν εἰς τοιαύτας ὑποθέσεις; Ἡ προσπάθεια νὰ ἀποδειχθῇ ἡ φυλὴ αὕτη ἰλλυρικῆς καταγωγῆς δὲν θὰ ἦτο διάφορος οἰασδῆποτε ἄλλης παιγνιώδους, π. χ. τῆς προσπαθείας ν' ἀποδειχθοῦν οἱ Ρουμᾶνοι σλαβικῆς καταγωγῆς.

20. Κατὰ τὸν Ἀρωμοῦνον καθηγητὴν Th. Caridan ²⁾ ἡ καταγωγὴ τῶν Σαρακατσαναίων πρέπει νὰ ἀναχθῇ εἰς Ρουμάνους ποιμένας, διότι ὑπὲρ αὐτοῦ ὁμιλοῦν ὁμοιότητες *ἐθνογραφικαί* (πλήρης ὁμοιότης τῆς κατοικίας τῶν Σαρακατσαναίων καὶ τῶν Ρουμάνων Φαρσερωτῶν, ὁμοιότης τῆς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως, ὁμοιότης τῆς ἐνδυμασίας καὶ τῶν ἐθίμων) καὶ *γλωσσολογικαί* (ρουμανικαὶ τινες λέξεις ἀναφερόμεναι εἰς τοὺς οἰκείους, σειρά ῥημάτων: *σούραου, φλουτοραου, μπου'λάου* κλπ., μέγας ἀριθμὸς ρουμανικῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι δάνεια, ὡς νομίζει ὁ Höeg, ἀλλὰ κατὰ τὸν Caridan ἀπόδειξις τῆς καταγωγῆς τῶν Σ.).

Θὰ παρακολουθήσωμεν κατὰ σειράν τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Ρουμάνου καθηγητοῦ καὶ θὰ βασανίσωμεν αὐτούς.

Κατὰ τὸν Car. 923 ἠμφεσβητήθη ἡ ἀρωμονικὴ καταγωγὴ τῶν Σα-

1) Ἐνθ' ἀν. σ. 245.

2) Sărăcășiani: Dacoromania 4 (1927) 923. κ.εξ Τὸ συμπέραμά του ἐν σ. 958. Αἱ παραπομπαὶ εἰς αὐτὸν γίνονται μὲ τὴν λ. Car. καὶ ἀκολουθεῖ ἡ σελὶς τοῦ περιοδικοῦ, ὁμοίως Pap.=T. Parahagi.

ρακατσαναίων, χωρίς νὰ ἐξηγηθῆ, ἀλλὰ τώρα ἐπὶ τῆ βάσει τῆς ἐργασίας τοῦ Høeg δύναται οὗτος μετ' ἀσφαλείας νὰ ὀμιλήσῃ περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν ἐκ τῶν Ἀρωμόνων νομάδων. Εἰς τὴν ἐργασίαν του περὶ τῶν νομάδων Ρουμάνων δὲν τὸν ἀπησχόλησαν, λέγει, οἱ Σαρακατσαναῖοι, διότι εἶναι ἐξηλληνισμένοι Ρουμᾶνοι καὶ ἄρα κατὰ τὴν γλῶσσαν ὄχι πλέον Ρουμᾶνοι. Παρατηρεῖ δὲ 924 ὅτι ὁ Høeg δὲν ἐμελέτησε τοὺς ποιμενικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Βαλκανικῆς καὶ δὴ καὶ πρῶτους τοὺς Ἀρωμόνους, εἰ καὶ ἐπεβάλλετο «ἰδιαιτέρως, διότι ἡ ρουμανικὴ καταγωγή (τῶν Σαρακατσάνων) εἶχεν ἐξαρθῆ ὑπὸ πλειοτέρων ἱστοριογράφων καὶ ἐθνογράφων, ὡς ὁ Jirec'ek, ὁ Jorga, ὁ Thalloczy καὶ ἄλλοι». Ἐπίσης παρατηρεῖ ὅτι ὁ Høeg δὲν συσχετίζει τοὺς Σ. πρὸς ἄλλους λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς.

Ἡ παρατήρησις ὅτι εἶχεν ἐξαρθῆ ρουμανικὴ καταγωγή τῶν Σ. δὲν εἶναι ὀρθή. Ὑπῆρχον δύο γνώμαι περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν, ἀλλ' ἡ παλαιότερα καὶ ὑπὸ πλειοτέρων ἱστορικῶν ἢ ἐθνογράφων ἐξαρθεῖσα εἶναι ἡ γνώμη περὶ τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς τῶν. Ἀναφέρω μόνον ὀνόματα ὄχι Ἑλλήνων, ἀλλὰ ξένων ἐπιστημόνων : L. Heuzey, G. Weigand, A. Philippson, A. Ischirkoff κλπ.. Ἀντιθέτως δὲ ἐκ τῶν συγγραφέων, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὁ Cap., ὁ μὲν Jorga ἠλλάξε γνώμην καὶ θεωρεῖ ἤδη τοὺς Σαρακατσάνους Ἰλλυριοὺς, ὁ δὲ Thalloczy ἀντιγράφει τὸν Jirec'ek. Ὁ ἰσχυρισμὸς λοιπὸν τοῦ Cap. ὅτι ἡ ρουμανικὴ καταγωγή τῶν Σ. εἶναι φυσικὸν πρᾶγμα, διότι δῆθεν εἶχαν γραφῆ πολλά ὑπὲρ αὐτῆς, δὲν ἀληθεύει.

Εἰς τὴν παρατήρησιν τοῦ Cap. ὅτι ὁ Høeg δὲν ἐμελέτησε τοὺς βαλκανικοὺς ποιμενικοὺς πληθυσμοὺς, ἀντιπαρατηρῶ ὅτι, ἵνα μελετηθῆ φυλὴ τις, ποιμενικὴ ἢ μὴ, ἐπιβάλλεται πρῶτον νὰ μελετηθῆ κατὰ βάθος αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ φυλὴ καὶ δὴ καὶ ἡ ἱστορία της, ἡ γλῶσσά της, αἱ παραδόσεις της, ὁ βίος καὶ ἡ τέχνη, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα κ. τ. λ. καὶ οὕτω νὰ προσδιορισθῆ ἐξ ἰδίων ἢ ἐθνολογικῆ καὶ ἱστορικῆ αὐτῆς ὑπόστασις, μόνον δ' ἐπικουρικῶς πρέπει νὰ ἐξετασθῆ ἡ σχέσις καὶ ἡ ἀμοιβαία ἐπίδρασις τῆς φυλῆς ταύτης καὶ ἄλλων. Ἀμφότερα ταῦτα ἐπραξεν ὁ Høeg μελετήσας τοὺς Σαρακατσαναίους καὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐπίσης βαλκανικὸς λαός· ὁ Høeg γνωρίζων τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν καὶ μελετήσας τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν βίον τῶν Σαρακατσαναίων τῆς Ἠπείρου μᾶς παρέσχε πλήρες κάτοπτρον αὐτῶν, ὀρθῶς δὲ εὗρισκει ὅτι εἶναι Ἕλληνες. Ἀντιθέτως κατὰ Cap., διὰ νὰ ἀποδειχθῆ ὅτι οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες εἶναι πρᾶγματι Ἕλληνες, θὰ ἔπρεπε νὰ μελετήσωμεν τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς καί, ἐὰν κατὰ τὴν σύγκρισιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εὗρωμεν ὅτι αὕτη περιέχει λέξεις τινὰς τουρκικὰς, σλαβικὰς, ἀλβανικὰς, ἰταλικὰς κ.τ.λ., νὰ συμπεράνωμεν ὅτι οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες δὲν εἶναι Ἕλληνες ! Τοῦτο δὲ πράττει πρᾶγματι ὁ Cap., ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Κατὰ τὸν Cap. 925 ἡ εἰς τὰ ὄρη ἀνοδος καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν εἰς τὰ πεδινὰ

κάθοδος τῶν Σαρακατσάνων γίνεται, ὅπως καὶ ἡ τῶν Ἀρωμούνων. Ἄλλ' ὁμοίως γίνεται καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἢ κάθοδος ἄλλων Ἑλλήνων ποιμένων, μὴ Σαρακατσάνων.

Κατὰ τὸν Cap. 926 πολλὰ τῶν χωρίων, παρὰ τὰ ὅποια ζοῦν Σαρακατσαναῖοι, κατοικοῦνται κατὰ μέγιστον μέρος ὑπὸ Ρουμάνων, π. χ. ἐπὶ τοῦ ὄρους Περιστερί καὶ εἰς τὰς περιφερείας Τζουμέρκων καὶ Ἀσπροποτάμου κλπ. Ἀληθὲς ὁμως εἶναι ὅτι

1) Σαρακατσαναῖοι εὐρίσκονται καὶ ὅπου δὲν ὑπάρχουν Κουτσόβλαχοι·

2) Πλησίον τῶν κουτσόβλαχικῶν πληθυσμῶν κατοικοῦν πλὴν τῶν Σαρακατσαναίων καὶ ἄλλος ἑλληνικὸς πληθυσμὸς (εἶναι καὶ οὗτοι Ἀρωμοῦνοι;) καὶ

3) Οἱ Κουτσόβλαχοι καὶ οἱ Σαρακατσάνοι εἶναι ποιμένες ζῶντες ὑπὸ τὰς αὐτὰς κλιματολογικὰς συνθήκας. Πβ τὴν παρατήρησιν τοῦ A. van Gepp¹⁾ ὅτι τοπικαί τινες μορφαὶ τοῦ νομαδικοῦ βίου τῶν Σαρακατσαναίων εἶναι ὅμοιαι πρὸς τὰς τοῦ ἡμινομαδικοῦ βίου τῶν Ἄλπεων· δύναται τοῦτο νὰ σημαίνει συγγένειαν τῶν πληθυσμῶν τούτων; Ὅχι βεβαίως.

Τὴν αὐτὴν ἀξίαν ἔχει ἡ παρατήρησις τοῦ Cap. 927 ὅτι ἡ θερινὴ μετοικεσία τῶν Σ. καὶ τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας γίνεται πρὸς τὰς αὐτὰς κατευθύνσεις, καθ' ἃς καὶ ἡ τῶν Ἀρωμούνων²⁾. Εἶναι, νομίζω, φυσικὸν ὅτι ἀμφοτέροι οἱ νομαδικοὶ πληθυσμοὶ ἐπιδιώκουν τὰς αὐτὰς καλὰς ὄρεινὰς περιοχὰς πρὸς νομὴν τῶν ποιμνίων των, δεδομένου δὲ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ χερσόνησος νοτίως τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας εἶναι περιορισμένη καὶ ὄχι ἀπέραντος, φυσικὰ δὲν ἠδύναντο οἱ Σαρακατσαναῖοι νὰ κατευθύνωνται πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ πρὸς τὰς ὄρεινὰς βοσκὰς, ὅπως ἔπραττον καὶ οἱ Κουτσόβλαχοι.

Κατὰ τὸν Cap. 932 ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν Σ. ἐκ τῶν περιφερειῶν των ἐγένετο πρό τινων αἰώνων, καὶ βεβαίως μετὰ τὴν εἰς Εὐρώπην ἀφίξιν τῶν Τούρκων, ὃ ἐξελληνισμὸς των πρέπει νὰ ἔγινε πρὸ τῶν Ἀρωμούνων τοῦ Ζαγορίου, τῶν ὀλοίων Ἀρωμούνων ὃ ἐξελληνισμὸς εἶχεν ἀρχίσει πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ δὴ πρὸ 5 ἢ 6 αἰώνων. Περαιτέρω 933 διαπιστώνει ὅτι οἱ Σ. δὲν κατάγονται ἐξ ἑνὸς χωρίου, ἀλλὰ πάντως οἱ πρῶτοι Σ. πρέπει νὰ εἶναι οἱ ζήσαντες εἰς τὴν κοινότητα ἢ τὴν περιφέρειαν τοῦ Σιράκου (οὕτω δικαιολογεῖ ἐμμέσως καὶ τὴν ἰδίαν ἐτυμολογίαν τοῦ ἐθνικοῦ, περὶ τῆς ὀλοίας ἰδὲ κατωτέρω), ὄντες Ἀρωμοῦνοι ἐκ Πίνδου ἢ ἐξ Ἀλβανίας· οἱ δὲ Ἀρωμοῦνοι ἐπεξέτειναν τὸ ὄνομα τῶν ἐκ Σιράκου ἐξελληνισμένων ὁμο-

1) Mercure de France 184 (1925) 211.

2) Σημειωτέον ἐν παρόδῳ ὅτι ὁ Cap. 926 ἀποκαλεῖ ἀρωμονικὰ πολιόμενα τὰ Τρίκαλα καὶ τὴν Λάρισαν. (Ὅτι τὸ ὄνομα *Τρίκαλα* δὲν εἶναι ἀρωμονικόν, ὡς ἰσχυρίσθη ὁ G. Weigand, ἀλλ' ἑλληνικόν βλ. συγγρ., Byz. Zeitschr. 41 [1942] 377—379).

φύλων των καὶ ἐπὶ τοὺς ἐξ ἄλλων κοινοτήτων ὁμοίως ἐξηλληνισμένους Ἄρω-
μούνους.

Τίθεται ὁμως ἡ ἐρώτησις : Πῶς ἦτο δυνατόν οἱ εἰς διάφορα μέρη
τῆς Ἑλλάδος (Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία, Θεσσαλία, Μακεδονία, Ἡπειρος)
Ἄρωμοῦνοι ποιμένες νὰ ἐξηλληνισθοῦν τόσον τρόπον τινὰ ἐπιστημονικῶς,
ὥστε ὄχι μόνον νὰ ὁμιλοῦν γνήσιον ἑλληνικὸν ἰδίωμα, ἀλλὰ καὶ νὰ αἰσθά-
νωνται καὶ νὰ ἀγωνίζωνται ὡς Ἑλληνες ;

*Ἐπειτα ὁ Car παρουσιάζει σοβαρῶς τοὺς Κουτσοβλάχους ὡς ἀποτε-
λοῦντας τὸ κέντρον τῆς ἐν Ἑλλάδι ποιμενικῆς ζωῆς. Νομίζω ὅτι σφάλλεται,
ὄχι διότι ἔχει τονισθῆ ὅτι τῶν Κουτσοβλάχων κύριον ἐπάγγελμα δὲν εἶναι
σήμερον ὁ ποιμενικὸς βίος ¹⁾, ἀλλὰ τὸ ἐμπόριον, ἀντιθέτως δὲ τῶν Σαρακα-
τσαναίων ὁ βίος ἦτο ἀποκλειστικῶς ποιμενικὸς ²⁾. Ἀλλὰ διότι ἡ μικρὰ ποι-
μενικὴ κτηνοτροφία ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει ἐν Κρήτῃ, Κύπρῳ, Κερκύρῃ, Πε-
λοποννήσῳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἐ Car. 935 εὐρίσκει τὴν λέξιν **Βλάχ** (=Βλάχοι) εἰς πολλὰ ἄσματα
τῶν Σαρακατσαναίων καὶ θεωρεῖ αὐτὴν ἐθνικὸν γνώρισμά των, ὅτι δηλαδὴ
Βλάχοι=Κουτσοβλάχοι ἢ Ἄρωμοῦνοι Σαρακατσανοί. Ταῦτα δὲ ἐπαναλαμ-
βάνει καὶ ὁ Parahagi 261 ³⁾. Ἰδωμεν πῶς ἔχει τὸ πρῶγμα.

Οἱ Σαρακατσαναῖοι ὀνομάζονται ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ **Βλάχοι**
π. χ. ἐν Αἰτωλίᾳ, ἐν τῇ περιφερείᾳ Καρπενησίου καὶ ἐν τῇ τῶν Τρικάλων,
ἐν Εὐβοίᾳ (Στρόπωνες) καὶ ἀλλαχοῦ. Καὶ ἡ λέξις ἔχει μόνον ἐπαγγελματικὴν
σημασίαν, οὐδέποτε δὲ ἐθνολογικὴν. Οὕτω κατὰ τὸν Th. Kind ⁴⁾ «in der
griechischen Vulgärsprache bedeutet daher auch Βλάχος einen Hirten»,
κατὰ τὸν G. Weigand «Ebensowenig darf man aus dem Namen
«Vlasi» auf Aromunen schliessen. Auf dem Bergzuge bei Vratza wei-
den von Bulgaren Vlasi genannte Hirten ihre Herden, aber auch
diese sind Griechen» ⁵⁾ Ὁ J. C'vijic' «à partir du Moyen-Age le nom
de Valaque (en serbo-bulgare *Vlah* pl. *Vlasi*) perdit sa signification
ethnographique et désigna chaque pasteur sans égard à sa nationa-

1) Βλ. G. Weigand, Olympowalachen 6— 7, «es ist ein grosser Irrtum sie
(die Aromunen) als ein Volk von Hirten darstellen zu wollen». Πβ. καὶ *Ant.
Baldacci*, ἐνθ. ἀν. σ. 106.

2) Πβ. στατιστικὴν τινὰ τοῦ 1909, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκ 215 χιλιάδων προβά-
των εἰς τὰς ἐπαρχίας Σερβίων καὶ Ἑλασσόνης τὰς 170 χιλ. κατεῖχον οἱ Σαρακα-
τσαναῖοι, 30 χιλ. οἱ Κουτσοβλάχοι καὶ 15 χιλ. οἱ Τοῦρκοι. Βλ. *Κ. Νικολαΐδου*,
Ἐτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης σ.μδ'.

3) Ὁ T. Parahagi 261 κάμνει τὸν ἀφορισμὸν, ὅτι πλὴν τῶν Ἄρωμόνων
ἄλλοι ποιμένες δὲν ἔζων ἐν τῇ Βαλκανικῇ (ἄρα καὶ οἱ Σαρακατσανοί εἶναι Ἄρω-
μοῦνοι !), ὁ ὁποῖος ὁμως δεῖται ἀποδείξεως.

4) A. Petermann's Mitteilungen 1861, σ. 115α.

5) Rumänen und Aromunen in Bulgarien σ. 51.

lité»¹). Πβ. ἐπίσης P. Ts'ilef ἐνθ. ἀν. 53 σημ. 1 (ιδὲ ἀνωτέρω σελ. 74). Διὰ τὸ ὅτι Cap. καὶ ὁ Pap. δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τοὺς ἀνωτέρω γράψαντας, ὅπως καὶ πολλοὺς, οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν τὴν σημασίαν ταύτην τοῦ ὀνόματος Βλάχος, δὲν ἐννοῶ.

Τὸ οὖν. Βλάχος εἶναι πανελληνίως λέξις καὶ σημαίνει ἐν τῇ νέῃ ἑλληνικῇ τὸν ποιμένα, ὡς ὁρθῶς καὶ ὁ Hδeg σημειώνει, ὁμοίως τὸν ὄρεινόν (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν γεωργὸν τῶν πεδινῶν μερῶν καὶ πρὸς τὸν ἀστὸν). Γέμουν δὲ τὰ δημώδη ἑλληνικὰ ἕσματα λέξεων παραγῶγων, οἷον Βλάχα, Βλάχισσα, Βλαχούλλα, Βλιχοπούλλα, Βλάχικος, καὶ πλεῖστα σύνθετα, πλεῖστα δὲ τοπωνύμια καὶ ἐπώνυμα (Βλάχος, Βλαχόπουλλος) ἀπαντοῦν πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ πῶς ἠδύνατο εἰς τὴν λέξιν Βλάχος (= ποιμὴν) νὰ ὑποκρύπτεται ἡ ἔννοια «Ἄρωμοῦνος», ἀφοῦ οἱ Κουτσόβλαχοι εἰς τοὺς ἐκεῖ γεωργοὺς ἢ ποιμένας εἶναι ἄγνωστοι ;²)

Καὶ ὅμως ὁ Cap. ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ λέξις Βλάχος δὲν ἔχει τὴν σημασίαν «ποιμὴν» καὶ δὲν λέγεται περὶ ποιμένων ἑλληνικῆς καταγωγῆς. Οὕτω δὲ τὸ εἰς ἕσματα ἀπαντῶν τοὺς «Βλάχους, τοὺς Σαρακατσαναίους» κατὰ τὸν Cap. καὶ τὸν Pap. σημαίνει ὅτι ὁ λόγος εἶναι ὄχι περὶ οἰωνδήποτε Βλάχων (Ἄρωμοῦνων), ἀλλὰ περὶ τῶν Σαρακατσαναίων Βλάχων. Διὰ τοὺς γνωρίζοντας ὅμως ἑλληνικὰ ἢ φράσις «τοὺς Βλάχους τοὺς Σαρακατσαναίους» σημαίνει: τοὺς τσοπάνηδες, τοὺς ποιμένας, καὶ ἐν παραθέσει τοὺς Σαρακατσαναίους, διότι οἱ Σ. θεωροῦνται καὶ εἶναι οἱ κατ' ἔξοχὴν ποιμένες ὡς μετερχόμενοι τὸν ποιμενικὸν βίον. Καὶ ἡ φράσις «περνοῦν οἱ Βλάχοι» δὲν σημαίνει, ὡς ὁ T. Pap. 261 ἐπιθυμεῖ, «περνοῦν οἱ Ἄρωμοῦνοι», ἀλλὰ «περνοῦν οἱ ἡμινομάδες, οἱ τσοπάνηδες» (οἱ κατ' ἐπάγγελμα ποιμένες).

Ὁ Cap. 943 λέγει ὅτι παρὰ τοῖς Ἄρωμοῦνοις ὁμᾶς ποιμενικῶν οἰκογενειῶν εὐρίσκειται ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν μιᾶς κεφαλῆς, τοῦ τσέλιγκα (ἢ ὁποία λέξις ἐκ τοῦ σλαβικοῦ ts'elnik), καὶ ὅτι τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται παρὰ τοῖς Σαρακατσαναίοις, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν αὐτὴν λέξιν, κατ' αὐτὸν διατηρήσαντες τὸν ἄρωμονικὸν ὄρον c'elinc καὶ μὴ λαβόντες αὐτὸν ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ σλαβικοῦ ts'elnik. Ἰδωμεν ὅμως ἂν τοῦτο ἔχεται ἀληθείας.

Καὶ ἐρωτᾶται: Διὰ τί οἱ Βλάχοι ἢ Ἄρωμοῦνοι δὲν ἐμιμήθησαν ὡς πρὸς τὸ σύστημα τῆς ὀργανώσεως τοὺς ἐντοπίους Ἑλληνας ποιμένας Σαρακατσαναίους, ἀλλ' ἔγινε τὸ ἀντίθετον; Ποίαν δὲ ἀπόδειξιν δύναται ὁ Cap. νὰ προσαγάγῃ ὅτι οἱ Ἑλληνας Σαρακατσαναῖοι ἔχουν τὴν λέξιν τσέλιγκας λαβόντες αὐτὴν παρὰ τῶν Ἄρωμοῦνων καὶ ὄχι παρὰ τῶν Σλάβων, ἀφοῦ εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἔχομεν σλαβικὰς λέξεις, ταύτην δὲ τὴν λέξιν σήμερον χρησιμοποιοῦν ὄχι μόνον οἱ Σαρακατσαναῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ Ἑλληνας; Παρατηρῶ

1) La Péninsule Balkanique σ. 163.

2) Ὃπου οἱ Κουτσόβλαχοι εἶναι γνωστοί, λέγονται μὲν οὗτοι Βλάχοι, ἀλλὰ τότε διαστέλλονται σαφῶς ἀπὸ τῶν Σαρακατσαναίων. Ἰδὲ κατωτέρω σ. 86.

δὲ πρὸς τούτοις τὰ ἑξῆς : α) *ισέλιγκας* εἶναι λέξεις ἐν χρήσει εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐπὶ τινῶν νήσων, β) ὑπὸ τὸ ὄνομα *ισέλιγκας* νοοῦν οἱ Ἕλληνες τὸν ποιμένα τὸν ἔχοντα πολλὰ ποίμνια (π. χ. ἄνω τῶν 500 κεφαλῶν) καὶ γ) ἡ σημασία τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς προέκυψε φυσικῶς ἐκ τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας, καθ' ἣν ὁ ἔχων τὰ περισσότερα ποίμνια καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὰ περισσότερα δικαιώματα πρέπει νὰ ἔχη καὶ τὸ δικαίωμα τῆς διοικήσεως τοῦ συνεταιρισμοῦ ἢ ἰδιότης δὲ αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπῆρξεν ἀποκλειστικὸν ἀπόκτημα τῶν Ἀρωμοῦνων (ἢ καὶ τῶν Σλάβων, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλως δάνειος εἶναι ἡ λέξις), ὡσὰν οἱ Ἕλληνες νὰ μὴ εἶχον στοιχειώδη κοινωνικὴν ὀργάνωσιν. Ὅτι οὗτος εἶναι ὁ λόγος τοῦ προϊσταμένου δεικνύει τὸ γεγονός ὅτι πλούσιοι *ισελιγκάδες* ἀπολέσαντες ἔνεκα ἐπιδημίας τῶν ποίμνιόν των παραμερίζουν πρὸ ἄλλου διαθέτοντος τώρα τὰ πλείοτερα ποίμνια.

Ὁ Cap ἰσχυρίζεται ὅτι τὴν λ. *ισέλιγκας* γνωρίζουν οἱ Σ. ὡς Ἀρωμοῦνοι καὶ δὲν τὴν παρέλαβον οὗτοι παρὰ τῶν Σλάβων, ἀν καὶ ὑπὸ τὸν τύπον *ισελνίκος* μνημονεύεται κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Κεκαυμένου. Ὁ συνήθης τύπος *ισέλιγκας* ἢ *ισ'έλιγκας* (ἢ παρατήρησις τοῦ Cap., ὅτι τὸ *ισ'* πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε παχύ, δὲν εἶναι ὀρθή) εἶναι ἡ λ. *ισελνίκος* μετρουθμισμένη ὡς πρὸς τὸν τονισμὸν ἀναλογικῶς κατ' ἄλλα ὅμοια, οἷον τὸ *μάστορας* περὶ δὲ τῆς διτυπίας *ισελνίκος* (βυζαντ.) *ισελνικ-ας* (Καταφύγι Μακεδ.) καὶ *ιζέλνικας* (Ἄθως) πβ. καὶ ἄλλην λέξιν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας *ισοπάν-ος* καὶ *ισοπάν-ης*—*ισόπαν-ος* (ἐκ τοῦ τουρκ. *σόπαν*). Πιθανώτατα δὲ οἱ Κουτσόβλαχοι παρέλαβον τὴν λ. *ισέλιγκας* παρὰ τῶν Ἑλλήνων ποιμένων. (Ἰδὲ καὶ παράρτημα).

Ὁ Cap ἰσχυρίζεται ὅτι μέγα μέρος τῶν Ἀρωμοῦνων ποιμένων τῆς Πίνδου ἔχει ταῦτα καὶ οἱ Σ. γαμήλια ἔθιμα καὶ ὅτι τὰ ἄσματα τῶν Σ. ἔχουν περιεχόμενον ἀναφερόμενον εἰς τοὺς Ἀρωμοῦνους.

Ἄλλ' εἶναι παραδεδεγμένον ὅτι Σλάβοι, Ἀλβανοὶ καὶ Ἀρωμοῦνοι ἀφωμοιώθησαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐμιμήθησαν τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ τὰς οἰκήσεις τῶν Ἑλλήνων, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἐθνογράφος J C'vijic¹⁾). Οὐδὲν λοιπὸν θαῦμα ὅτι καὶ οἱ Ἀρωμοῦνοι παρέλαβον τὰ γαμήλια ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων καὶ οὕτως ἐξηγεῖται πῶς τὰ γαμήλια ἔθιμα τῶν Ἀρωμοῦνων καὶ τῶν Ἑλλήνων Σαρακατσαναίων εἶναι τὰ ἴδια. Τὰ δὲ λεγόμενα περὶ ἀρωμουνοῦ περιεχομένου τῶν σαρακατσαναϊκῶν τραγουδιῶν ἀποτελοῦν παρεξήγησιν, ἀποδειχθέντος ὅτι ἡ μόνη πέτρα τοῦ σκανδάλου, ἡ λέξις *Βιάχος*, ἤδη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους σημαίνει «ποιμὴν» καὶ ὄχι Ἀρωμοῦνος. Ἀποβαίνει δὲ περιττὸν νὰ ἐπαναληφθῇ ἐνταῦθα ἐπιχειρηματολογία ὑπὲρ τῆς ἐλληνικότητος τῶν ἄσμάτων τούτων, εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι καὶ οἱ ἐνδιαφερόμενοι λαμβά-

1) J, a Péninsule Balkanique σ. 156.

νοντες εἰς χεῖρας τινὰς τῶν συλλογῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν δύνανται ἐκ τῆς συγκρίσεως μὲ τὰ τῶν Σαρακατσάνων νὰ διαφωτισθοῦν πλήρως.

Ἀκολουθοῦν ἐπιχειρήματα τοῦ Car. περὶ κατοικίας 941—2 καὶ ἐν δύματος 944—6.

Οὕτω τὰ περὶ τῆς κατοικίας δὲν εἶναι σοβαρά. Ἐπειδὴ—λέγει—οἱ Ἄλβανοι ἔχουν κυκλοτερεῖς καλύβας καὶ οἱ Φαρσεριῶται καὶ οἱ Σαρακατσαναῖοι¹⁾, τὴν στέγην δὲ καλοῦν *čac'ula* οἱ Φαρσεριῶται καὶ *καισούλα* οἱ Σαρακατσαναῖοι, ἄρα οἱ Σαρακατσάνοι εἶναι Φαρσεριῶται ἐξηλληνισμένοι!

Ἄλλὰ πρῶτον παρατηρῶ ὅτι πρὸς τὴν καλύβην τῶν Σαρακατσαναίων ὁμοιάζει καὶ ἡ τῶν Θερί (τῆς Β. Ἀλβανίας²⁾). Δύναται ἐκ τούτου νὰ ἐξαχθῆ τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ Σαρακατσάνοι εἶναι Ἄλβανοι; Δεύτερον τὴν λέξιν *καισούλα* ἔχουν καὶ οἱ μὴ Σαρακατσάνοι Ἕλληνες. Ὡστε ἂν παρελήφθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς ρουμανικῆς, ὡς ὑποστηρίζουν πλὴν τοῦ Car. καὶ ὁ G. Pascu (Rumän. Elemente 33) καὶ ὁ Höeg (II, 138), τοῦτο ἀποδεικνύει ἄπλῶς ὅτι ἡ λέξις εἶναι βαλκανικὴ, ἀπαντῶσα καὶ εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἑλληνικὴν, τὴν βουλγαρικὴν καὶ τὴν ἄλβανικὴν (id. καὶ Kr. Sandfeld, Linguistique balkanique, Paris 1930, σ. 94). Ἀκριβῶς δὲ τὸ ὅμοιον συνέβη μὲ τὴν ἑλληνικὴν λέξιν *καλύβι*, ἡ ὁποία ἐξετάθη εἰς ὅλας τὰς βαλκανικὰς γλώσσας: οὕτω *kalive* ἄλβαν., *koliba* βουλγαρικόν, *coliba* ρουμαν.; καλύβα κουτσοβλαχικόν (ἄρωμουρικόν). Καὶ *καισούλα* μὲν σημ. τὴν στέγην (ἢ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς συνεχόμενον μὲ τὸν ἐπενδύτην), ἀλλὰ *καλύβη* τὴν ὅλην κατοικίαν, εἶναι λοιπὸν σημαντικώτερον γλωσσικὸν στοιχεῖον.

Καὶ ὅτι μὲν ἡ στρογγύλη καλύβη δύναται νὰ εἶναι δημιούργημα τῶν Ἑλλήνων καὶ παρ' αὐτῶν νὰ παρέλαβον οἱ Φαρσεριῶται καὶ οἱ Ἄρωμοῦνοι, ἀποδεικνύει ἡ ὁρθὴ παρατήρησις τοῦ ἔθνογράφου J. Č'višić³⁾, ὅτι Σλάβοι, Ἄλβανοι καὶ Ἄρωμοῦνοι κατελθόντες εἰς Ἑλλάδα ἐμιμήθησαν τὰς ἑλληνικὰς οἰκῆσεις. Σημειωτέον δὲ ὅτι, ἐνῶ ὁ Car. ἐπιδιώκει νὰ εὐρίσκη μόνον ὁμοιότητα μεταξὺ τῶν καλυβῶν τῶν Ἄρωμόνων καὶ τῶν καλυβῶν τῶν Σαρακατσάνων, ὁ Höeg I σ. 59 εὐρίσκει διαφορὰς ὡς πρὸς τὴν θερινὴν καλύβην μεταξὺ τῶν Σαρακατσαναίων τῆς Θεσσαλίας (καλύβη καλαμίνη καὶ ἀχυρίνη) καὶ τῶν Σαρακατσαναίων τῆς Ἡπείρου (καλύβη ξυλίνη). Δύναται ὅμως τοῦτο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀπόδειξις τούτου ὅτι οἱ μὲν ἢ οἱ δὲ τῶν Σαρακατσαναίων τούτων δὲν εἶναι Σαρακατσαναῖοι; Νομίζω, ὄχι, διότι πρὸς διαφοροποίησιν εἰς λεπτομερείας τῆς κατοικίας, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας λεπτομερείας, δύνανται σὺν τῷ χρόνῳ νὰ συμβάλουν αἱ διάφοροι συνθῆκαι τοῦ βίου (π. χ. ὑπαρξίς ἢ ἔλλειψις τῶν σχετικῶν οἰκοδομησίων ὑλῶν), μακρὰ ἐπίδρασις τοῦ

1) Περὶ τῆς κυκλοτεροῦς καλύβης τῶν Σαρακατσάνων τῆς Πατελίνας βλ. K. Oestreich, Geographische Zeitschrift 11 (1905) 287.

2) Βλ. Höeg I, 80 σημ. 1.

3) La Péninsule Balkanique σ. 156.

πέριξ μονίμου πληθυσμοῦ (πβ. τὴν χρῆσιν τῶν εὐρωπαϊκῶν πανταλονιῶν ὑπὸ τῶν Σαρακατσάνων) κλπ. Οὕτω δὲ βλέπομεν ὅτι Σαρακατσάνοι τῆς Μακεδονίας εἶναι περισσότερον ἐξειλιγμένοι, αἱ δὲ καλύβαι τῶν ὁμοιάζοντων περισσότερον πρὸς οἰκίας χωρικῶν καὶ περιέχουν ἐπιπλά τινα κτλ. τοῦτο ὁμῶς δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ἦσαν ἢ ἔπαυσαν νὰ εἶναι Σαρακατσαναῖοι. Πῶς λοιπὸν δύναται τις μετὰ τοῦ Car. νὰ συμπεραίνει ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι εἶναι Ἄρωμοῦνοι, ἀφοῦ διαφοραὶ ὡς πρὸς τὴν κατοικίαν καὶ ἄλλα δὲν ὑπάρχουν μόνον μετὰξὺ τῶν Ἄρωμόνων καὶ τῶν Σαρακατσαναίων, ἀλλὰ καὶ μετὰξὺ αὐτῶν τῶν Σαρακατσαναίων τῶν διαφόρων περιοχῶν;

Περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς ἐνδυμασίας τῶν Σαρακατσαναίων ἀπὸ τῆς τῶν Ἄρωμόνων, σημειῶ τὴν διάκρισιν, τὴν ὁποίαν κάμνουν αὐτοὶ οἱ Σαρακατσαναῖοι: «Ἐμεῖς εἴμεθα Ἕλληνες, Βλάχοι εἶναι ἐκεῖνοι ἐκεῖ μὲ τὰ φοροδιὰ ποτούρια καὶ τὰ γαλάζια γαϊτάνια...»¹⁾ ἐνταῦθα Βλάχοι ἐννοοῦνται οἱ Κουτσόβλαχοι. Ἐπίσης τὴν χαρακτηριστικὴν διαφορὰν μετὰξὺ τοῦ ἐνδύματος τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Σαρακατσάνων καὶ τοῦ ἐνδύματος τῶν αὐτόθι Ἄρωμόνων, τονίζει ὁ Βούλγαρος Ts'ilef²⁾. Λεπτομερειακὰς δὲ διαφορὰς εἰς τὴν ἐνδυμασίαν Σαρακατσάνων καὶ Ἄρωμόνων δέχεται καὶ ὁ N. Jorga³⁾.

Ὁ Car. καὶ ὁ Pap. δὲν ἐμελέτησαν τὸν βίον τῶν Σαρακατσάνων. Διὰ νὰ συναγάγουν ὁμῶς συμπεράσματά τινα ἐκ τοῦ βίου τούτων, στηρίζονται εἰς δύο εἰκόνας Σαρακατσάνων. Ἀντιθέτως ὁ εὐσυνείδητος Höeg, ἃν καὶ δὲν ἐμελέτησε ἐπισταμένως τοὺς Σαρακατσάνους τῆς Μακεδονίας, ἔγραψε παρὰ ταῦτα ὅ,τι παρατήρησε (I 62), ὅτι δηλ. οἱ γέροντες Σαρακατσάνοι τῆς Μακεδονίας φοροῦν ἐνδυμασίαν ὁμοίαν πρὸς τὴν ἐνδυμασίαν, τὴν ὁποίαν φοροῦν πολλοὶ Ἄρωμοῦνοι, π. χ. οἱ τῆς Σαμαρίνας. Φυσικὰ ὅλοι οἱ Σαρακατσάνοι τῆς Μακεδονίας δὲν φοροῦν τὰ αὐτὰ ἐνδύματα⁴⁾.

Ἐφιστῶ δὲ τὴν προσοχὴν τοῦ Car. καὶ τοῦ Pap. εἰς τοῦτο, ὅτι τὰ ἐνδύματα τῶν Σαρακατσαναίων καὶ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας εἶναι παρόμοια (Höeg I 60), ὁμοίως δὲ ὅτι αἱ γυναῖκες τῶν Σαρακατσαναίων Ἠπείρου, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας ἐνδύονται σχεδὸν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον (Höeg I 62). Ἐνδεχομένη ὁμοιότης τῆς ἐνδυμασίας Σαρακατσάνων περιφερείας τινός, ὡς τῆς τῶν Γραμμοσιτηνῶν⁵⁾, πρὸς τὴν ἐνδυμασίαν τῶν Κουτσόβλαχων δύναται, νομίζω, νὰ ἐρμηνευθῇ ἄλλως. Ἀφοῦ δηλ. παρατηρεῖται ἐνίοτε ὅτι νυμφεύονται Ἄρωμοῦνοι γυναῖκας τῶν Σαρακατσάνων, ὡς

1) Ἐκ διηγήσεως Δημ. Δερβίση, ἐτῶν 65 (Σέρραι Ἀνατολικῆς Μακεδονίας) πρὸς τὸν δημοδιδάσκαλον κ. Β. Δεληγιάννην, 1937.

2) Ἐνθ' ἄν. σ. 52.

3) Ἐνθ. ἄν. σ. 243.

4) Ἐκάστη ἑλληνικὴ, ἀκόμη καὶ στενωτέρα, περιοχὴ παρουσιάζει, ὡς γνωστόν, ἰδιόρρυθμον ἐνδυμα ἀνδρικὸν καὶ γυναικεῖον καὶ τοῦτο ἰσχύει καὶ δι' ἄλλους λαούς.

5) G. Weigand, Rumänen und Aromunen Bulgarien σ. 52.

παραδίδει ὁ G. Weigand ¹⁾, φυσικὸν εἶναι αἱ γυναῖκες αὗται τὸ εἶδος τοῦ ρουχισμοῦ τῆς νέας οἰκογενείας των (οἰκογενείας Κουτσοβλίων) νὰ μεταφέρουν, ἐφ' ὅσον δύνανται, εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ πατρὸς (οἰκογένειαν Σαρακατσάνων)· τοῦτο δὲ εἶναι δυνατὸν μόνον, ἐν ἣ περιπτώσει περιφέρονται οἱ συγγενεῖς οὗτοι (Κουτσόβλαχοι καὶ Σαρακατσάνοι) εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν.

Ἴδωμεν τώρα τὰ γλωσσικὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Capidan.

Ὁ Cap. 948 ὑποστηρίζει ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν Σαρακατσάνων περιέχει πολλὰς λέξεις ἐκ τῶν τοῦ ποιμενικοῦ βίου, τὰς ὁποίας οἱ Σ. (=πρόφην Ἀρωμοῦνοι) διετήρησαν μετὰ τὸν ἐξελληνισμόν των. Ἀληθὲς ὅμως εἶναι ὅτι αἱ λέξεις, τὰς ὁποίας παραθέτουν ὁ Cap. καὶ ὁ T. Pap, εἶναι ἐν χορήσει ὄχι μόνον εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Σαρακατσαναίων, ἀλλὰ κοιναὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων ποιμένων καὶ χωρικῶν Ἡπείρου, Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου. Ἄρα ἡ σειρὰ τῶν λέξεων αὐτῶν δὲν εἶναι ἀρωμονικά ὑπολείμματα ἐκ τῆς προτέρας γλώσσης τῶν Σαρακατσαναίων ὡς Ἀρωμόνων. Καὶ διὰ τὴν ὑποστηρικτῆν περαιτέρω ἡ ἀλήθεια τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτοῦ, πρέπει ἐν ἐκ τῶν δύο ἀτόπων νὰ συμβαίη: ἢ 1) καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες εἶναι Ἀρωμοῦνοι ἐξελληνισμένοι ἢ 2) οἱ λοιποὶ Ἕλληνες εἶχον καὶ ἔχουν τόσον μεγάλην ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς Σαρακατσαναίους, ὥστε παρ' αὐτῶν παρέλαβον αὐτάς. Τὸ ἄτοπον τοῦτο διακρίνει τις ἀμέσως. Ὁρθῶς παρατηρήθη δὲ ἤδη ὑπὸ τοῦ Skok ²⁾, ὅτι τὸ λατινικὸν στοιχεῖον ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν Σαρακατσαναίων εἶναι πολλάκις τὸ αὐτὸ καὶ τὸ ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων καὶ δὲν μαρτυρεῖ ἐπίδρασιν ἐκ μέρους τῶν Ἀρωμόνων, ἦν καὶ θὰ ἀνεμείνομεν, ἂν οἱ Σ. ἦσαν ἀληθῶς Ἀρωμοῦνοι ἐξελληνισμένοι. Ὁμοίως παρατήρησεν ὁ καθηγητῆς κ. Μ. Τριανταφυλλίδης ³⁾· «Ἡ γλῶσσά των (τῶν Σαρακατσαναίων) εἶναι πράγματι ἀπηλλαγμένη ξενισμῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅ,τι δύναται τις εὐκαιρίας τυχούσης νὰ παρατηρήσῃ εἰς τινὰς βορειοελληνικὰς περιοχάς». Οἱ εἰρημένοι Ρουμᾶνοι ἐπιστήμονες δὲν εἶχον ὑπ' ὄψιν συλλογὰς τῶν ἑλληνικῶν ποιμενικῶν ὄρων, ὥστε νὰ μορφώσουν τὴν πρόπουσαν γνώμην, ἀλλὰ καὶ δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψιν (ὁ Cap. οὔτε κατὰ τὸ 1927 οὔτε κατὰ τὸ 1932) τὴν ἀξιόπιστον ἐργασίαν τοῦ G. Pascu ἣτοι λεξικὸν ἐτυμολογικὸν τῆς γλώσσης τῶν Μακεδονορουμάνων ⁴⁾, ἡ ὁποία θὰ προεφύλασεν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἐσφαλμένων δισχυρίσεών των. Οὕτως, ἐνῶ διὰ τῆς ἀναδιφύσεως ἑλληνικῶν γλωσσῶν θὰ ἐπεΐθοντο ὅτι αἱ λέξεις αὗται τῶν Σαρακατσαναίων ἀπαντῶσαι εἰς πολλὰ ἑλληνικὰ ἰδιώματα ὡς κτηνοτροφικοὶ καὶ ποιμενικοὶ ὄροι εἶναι βαλκανικὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα, θὰ ἐπεΐθοντο ἐξ ἄλλου ὑπὸ τοῦ G. Pa-

1) Αὐτόθι σ. 52.

2) Δελτίον τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας τῶν Σκοπίων 3 (1927) 180.

3) Göttingische Gelehrte Anzeigen 192 (1930) 5.

4) Dictionnaire étymologique macedo-roumain, 1—2, Jasi 1925.

scu, ὅτι εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἀρωμούνων (ἢ Κουτσοβλάχων) εἰσήχθησαν λατινικαί τινες λέξεις διὰ τῆς νέας ἑλληνικῆς· καὶ παραθέτει ὁ Pascu πλήθος τοιούτων λέξεων.

Τὰ γλωσσικὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Car. καταλαμβάνουν 10 μεγάλας σελίδας καὶ θὰ ἔπρεπε χάριν τῶν μὴ εἰδικῶν νὰ γραφοῦν πολὺ περισσότερα, διὰ νὰ ἀναιρεθοῦν. Περιορίζομαι εἰς μερικὰ καίρια, ἐπαρκῆ δι' ἐρευνητάς.

α) Ὁ Car. 948 καὶ ὁ T. Par. 268 λέγουν ὅτι αἱ λέξεις *τάτος* (=πατήρ) καὶ *λάλας* (=θεῖος) εἶναι ρουμανικαί, ἐνῶ ὁ Hög θεωρεῖ αὐτὰς δανείους. «Ἐπειδὴ ὅμως αἱ λέξεις—λέγει ὁ Car.—αὐταὶ δὲν εὐρίσκονται ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, μεθ' ὧν οἱ Ρουμᾶνοι εὐρίσκοντο εἰς στενωτέρας σχέσεις ἢ μετὰ τῶν Σαρακατσάνων..., ἡ δυνατότης νὰ ἀπαντοῦν εἰς αὐτοὺς παλαιαὶ παραδόσεις ἐκ τῆς γλώσσης τῶν προγόνων των (ἐνν. τῶν Ρουμάνων) φαίνεται πολὺ πιθανωτέρα». Εἰς ταῦτα δὲ παραπέμπει ὁ Car. καὶ βραδύτερον (Aromânii σ. 190). Ἄλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω, διότι εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπὶ τῶν νήσων λέγεται *τάτας* ἢ *τατᾶς*, *λαλά* καὶ *λάλας*. (Περὶ τῶν λέξεων ἰδὲ τὸ παράρτημα).

β) Τὰ ῥήματα *μπουσ'λάου* (ἐκ τοῦ ρουμαν. *abus'iledzu* Car. 956), *σ'ουράου* καὶ *φλουτουράου* εἶναι κατὰ τὸν Car. 948 ρουμανικά. Ἐξαιρέσει τοῦ τελευταίου τὰ ἄλλα εἶναι ἑλληνικῆς ἀρχῆς (ἰδὲ παράρτημα).

γ) Τόσον μέγαν ἀριθμὸν λέξεων—λέγει ὁ Car.—οὐδεὶς τῶν λαῶν (Ἀλβανῶν, Βουλγάρων, Σέρβων) ἔλαβεν, ἐπὶ τοὺς ὁποίους οἱ Ρουμᾶνοι ἤσκησαν ἐπίδρασιν· ὁ μέγας οὗτος ἀριθμὸς ρουμαν. λέξεων δεικνύει ὅτι οἱ Σ. εἶναι Ρουμᾶνοι ἐξηλληνισμένοι.

Ἄλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω. Ἀριθμῶ 59 λέξεις ἐκ τῶν παρατιθεμένων ὑπὸ τοῦ Car., αἱ ὁποῖαι λέγονται πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἢ εἶναι συνήθεις (38) ἢ εἶναι πανελληνιοὶ (20) καὶ δὲν εἶναι ἴδια τῆς διαλέκτου τῶν Σαρακατσαναίων.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τοιούτων λέξεων ὁ Hög καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἐρμηνεύουν ἄλλας ὡς ἑλληνικὰς, ἄλλας ὡς λατινικὰς ἢ ἰταλικὰς, ἄλλας ὡς σλαβικὰς κ.ο.κ. Ἀντιθέτως ὁ Car. 948—956 καὶ ὁ T. Parahagi ἐρμηνεύουν ὅλας συλλήβδην ὡς ρουμανικὰς. Τὴν γλωσσικὴν μέθοδον βλέπει τις εἰς τὸ παράρτημα περιέχον ὀλίγας ἑλληνικὰς ἐρμηνευομένας ὑπὸ τοῦ Caridan καὶ Parahagi ὄχι ὀρθῶς ὡς ἀρωμουνικὰς ἢ τοι ρουμανικὰς.

Τέλος ὁ καθηγητὴς Caridan ἐπαγεροχόμενος εἰς τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τῶν Σαρακατσαναίων τῷ 1932 καὶ συνοψίζων ἐπαναλαμβάνει τὰ αὐτὰ· «Ἀφοῦ ὁ βίος των (δηλ. τῶν Σαρακατσαναίων) ὡς νομάδων ποιμένων μετὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν τσελιγκάτων εἶναι ὁ αὐτὸς μετὰ τὸν βίον τῶν Ἀρωμούνων, ἀφοῦ ἔνδυμα καὶ οἰκία εἶναι ἀρωμουνικά, ἀφοῦ αὐτὴ ἡ γλῶσσά των εἶναι πλήρως ἀρωμουνικῶν ἐκφράσεων, δὲν ἐννοῶ ποίων ἄλλων ἀποδείξεων

1) Aromânii dialectul Aromân, Bucures'ti 1932, σ. 14 σημ. 2.

ἀκόμη χρεία ὑπάρχει, ἵνα ἀποδείξωμεν τὴν ἀρωμονικὴν καταγωγὴν των...».

Καὶ ταῦτα μὲν πάντα ἐτυχον ἀνωτέρω ἀπαντήσεως. Ἐπιτοραπῇ δὲ νὰ παρατηρήσω ὅτι εἶναι λυπηρὸν ἐν εἰκοστῷ αἰῶνι νὰ δημοσιεύωνται ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι μὲ τοιοῦτον χαρακτῆρα μεροληψίας. Καὶ ἐνῶ ὁ Hög οὐδὲν συμφέρον εἶχε νὰ ἀποδείξῃ τοὺς Σαρακατσάνους Ἕλληνας, ἂν Ἕλληνες δὲν εἶναι, ἐν τούτοις ὁ Caridan καὶ ὁ Parahagi ὑπαινίσσονται κατὰ τῆς εὐσυνειδησίας τοῦ Δανοῦ ἐπιστήμονος. Οἱ ἴδιοι δὲ λησμονοῦν ὅτι ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἐπιστήμης, ἡ ἀλήθεια, δὲν τελειώνει μὲ τὸ τέλος παρερχομένων ἐπιστημόνων.

21. Ὁ T. Parahagi ¹⁾ ἀποκρούει τὴν γνώμην ὅτι οἱ Σ. εἶναι Ἕλληνες καὶ συντάσσεται πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Per. Parahagi καὶ τοῦ Th. Caridan, τὸν ὁποῖον καὶ ὑπερβάλλει ἐν μέρει εἰς ἔλλειψιν ἀντικειμενικότητος.

Μεταξὺ ἄλλων χρησιμοποιεῖ οὗτος καὶ τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι «διεγείρουν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλήνων ἐξ ἴσου τὴν ἐθνικὴν ἀποστροφὴν καὶ ἐμπάθειαν, ὅσην, ὡς ἐὰν ἦσαν Ρουμᾶνοι καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν» ²⁾, ὥστε οὐδεμία πρὸς τὸν ἑλληνισμὸν ἐπαφὴ συνδέει τοὺς Σαρακατσάνους.

Σαρακατσάνοι ὄχι ὀλίγοι εἶναι σήμερον ὑπἄλληλοι τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ἐπιστήμονες, οἱ Σ. ἔχουν ἑλληνικὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, εἰς τοὺς πολέμους τῆς νέας Ἑλλάδος ἔλαβον μέρος καὶ ἠγωνίσθησαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι σήμερον καὶ εἶναι διὰ τοῦτο ὑπερήφανοι ³⁾, ὅπως οἱ ἴδιοι διηγοῦνται. Ἀντιθέτως ἐκφραστικῶς διακρίνουν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν Κουτσοβλάχων, τοὺς ὁποίους καὶ σκώπτουν. Οὕτω π. χ. τοὺς Κουτσοβλάχους τοῦ Ἀσπροποτάμου ἀποκαλοῦν Κούτηδες (δηλ. κουτούς) ⁴⁾. Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι μετέρχεται ἀσέβειαν πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἀλήθειαν ὁ ἰσχυριζόμενος ὅτι πρὸς τοὺς Σ. αἰσθάνονται οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἐθνικὴν ἀποστροφὴν ⁵⁾.

1) Grai s'i suflet 3 (1927—28) 260 κέξ.

2) Ἐνθ. ἀν. σ. 261.

3) Πρβ. καὶ Ant. Baldacci ἐνθ. ἀν. — Οἱ Σαρακατσάνοι «εἶναι ἡ τάξις τῶν Ἑλλήνων, ἐξ ἧς κυρίως ἐστρατολογοῦντο οἱ ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες τῆς πρὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐποχῆς, εἰς οὓς κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται ἡ διάσωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ» (Δημοσθ. Συράκης, ἐνθ. ἀν. 660.). Πβ. ἀν. σ. 75 σημ. 2.

4) Μ. Τριανταφυλλίδης ἐνθ. ἀν. σ. 5 σημ. 1.

5) Ὁ T. Parahagi ἴσως παρερμηνεύει τὸν C. Hög (I 28) λέγοντα ὅτι οἱ νομάδες πάντοτε καὶ πανταχοῦ εἶναι ἀντικείμενον περιφρονήσεως τοῦ μονίμου πληθυσμοῦ καὶ ὅτι οἱ χωρικοὶ ἐκφράζουν τὴν ὑποτίμησιν των διὰ τοὺς ποιμένας, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν μόνιμον κατοικίαν. Ἄλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι οἱ μόνιμοι Ἕλληνες μισοῦν καὶ ἀπεχθάνονται τοὺς Σαρακατσάνους.

Ἀντιθέτως εἶναι γνωστὸν ὅτι ἀμοιβαία ἀντιπάθεια χωρίζει Σαρακατσάνους καὶ Ἀρωμῶνους. Ὁμοίως ἀποστροφὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐπιδεικνύουν οἱ

Περὶ τοῦ ὀνόματος *Βλάχος*, εἰς τὸ ὁποῖον ἐνδιατρίβει ὁ P., γίνεται λόγος ἄνωτ. σ. 82 κ.ἑξ. καὶ εἰς τὸ παράρτημα.

Ὁ P. εὐρίσκει ὅτι 3 κείμενα δημοσιευόμενα ὑπὸ τοῦ Hög (II 62, 64, 66) ταυτίζονται ἤδη πρὸς ρουμανικά, ὅτι «πολλὰ τῶν συλλεγέντων ἄσμάτων ἔχουν καὶ οἱ Ἄρωμοῦνοι» (ἐνῶ τὸ ἀληθές εἶναι ὅτι τὰ ἑλληνικά αὐτὰ ἄσματα ἀπαντοῦν εἰς παραλλαγὰς εἰς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς χώρας) καὶ ἐν γένει συνάγει ἀπίθανα συμπεράσματα (π.χ. τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου εἶναι ταῦτά κλπ.). Ὁμοίως ὁ ἱματισμὸς εἶναι κατ' αὐτὸν ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἀρωμονικόν. Τὸ δὲ συμπεράσματά του εἶναι ὅτι ὁ ποιμενικὸς βίος τῶν Σαρακατσάνων εἶναι καθ' ὅλα ὅμοιος πρὸς τὸν τῶν Ἄρωμόνων καὶ ἡ συγγένεια τῶν δύο φυλῶν εἶναι φανερά.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἐν τῇ προηγουμένῃ § 20 ἀναπτυχθέντα δὲν εἰσέρχομαι εἰς ἀνασκευὴν τῶν ἰσχυρισμῶν τούτων τοῦ T. Parahagi.

Περὶ τῆς γλώσσης τῶν Σ. ἔχει ὁ P. τὴν γνώμην ὅτι περιέχει αὐτὴ πλῆθος ρουμανικῶν λέξεων. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές, ἀφοῦ ἔχομεν ἤδη πρὸ ἡμῶν τὸ βιβλίον τοῦ Hög, εἰς δὲ τὴν ἐτυμολογίαν τῶν λέξεων, ὡς αἱ ἀνωτέρω καὶ αἱ εἰς τὸ παράρτημα παρατεθεῖσαι, ἐλέγχεται ὁ P. ὄχι ὡς ὁ καλύτερος ἐκπρόσωπος τῶν Ρουμάνων γλωσσολόγων. Ἰδίᾳ δὲ δὲν φαίνεται οἰκείος πρὸς τὴν διάλεκτον τῶν Σαρακατσαναίων.

Οὔτω π. χ. ρουμανισμοὶ ἤτοι ἀκριβῆς ἀπόδοσις ρουμανικῶν φράσεων θεωροῦνται αἱ φράσεις τῆς γλώσσης τῶν Σ. «τὸ βάνουν... ᾽ς τὰ ποδάρια» (Hög II 18) ἢ «τὸν πῆραν (τὰ σκυλλιά) ᾽ς τὰ ποδάρια», ἐνῶ εἶναι πάγκοινος εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἢ φράσις «τὸ βάνουν ᾽ς τὰ πόδια» ὁμοίως ἢ λ. *δόντι* (II 88) σημαίνει τὸν ἀρχηγὸν καὶ ἡ σημασία αὕτη εἶναι κατὰ τὸν τὸν Pap. ρουμανισμὸς. Ἀλλὰ *δόντι* εἰς τὸ Μπλάτσι Μακεδονίας δηλοῖ τὸν ἱκανὸν ἄνθρωπον. Ὁμοίως οἱ ὑπὸ τοῦ Hög (I 255) καταγραφόμενοι ρηματικοὶ τύποι *γιάου*, *κιράου*, *πιράου* εἶναι κατὰ τὸν Pap. ὑστερογενεῖς προσελθόντες ἐκ τῶν *γιράου*, *κιράου*, *πιράου* καὶ ἀποτελοῦν ἰδιωματισμὸν τῆς φαρσεριωτικῆς γλώσσης. Τὸ πρᾶγμα ὅμως ἀσφαλῶς δὲν ἔχει οὕτω (ἰδὲ παράρτημα) Περὶ τῶν ποιμενικῶν ὄρων, τοὺς ὁποίους ὁ Pap. ἐξηγεῖ ὡς ρουμανικοὺς, ἐλέχθη ἤδη ὅτι εἶναι ἐν χρήσει εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ποιμένων καὶ χωρικῶν Ἡπείρου, Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Στερεᾶς Ἑλλάδος, Πελοποννήσου καὶ ἐν μέρει νήσων τινῶν. Μάτην ὁ P. συνέλεξε 60 λέξεις πλὴν τῶν καταχωρισθεισῶν ὑπὸ Th. Caridan, διὰ τὰ συμπεράσματα (σ. 269) ὅτι «ἡ λεξικὴ αὕτη βᾶσις ἐπιβάλλεται ὄχι μόνον ὡς ὄγκος..., ἀλλὰ καὶ ὡς ἰδέαι χαρακτηριστικαί, εἰδικῶς ρουμανικαί» καὶ «καθίσταται προφανές ὅτι ἡ ρουμανικὴ καταγωγὴ τῶν πρώτων (δηλ. τῶν Σαρακατσάνων) ἐπιβάλλεται ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου δι-

σταγμοῦ, ἐπομένως οἱ Σαρακατσάνοι, οἵτινες εἶναι σήμερον Ἕλληνες γλωσσικῶς, ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως εἶναι Ρουμᾶνοι». Ὅπως δὲ Caridan, οὕτω καὶ ὁ T. Parahagi εἶναι καὶ ἔτη τινὰ μετὰ ταῦτα πεπεισμένος περὶ αὐτοῦ, ὥστε τὸ ὄνομα Sărcășean ἀπαντῶν εἰς νεώτερον κείμενον Ρουμᾶνου συγγραφέως ὑπομνηματίζει ὁ Pap. «Ρουμᾶνοι ἐξηλληνισμένοι...»¹⁾.

22. Ὁ P. Skok²⁾ δέχεται τὴν ἀποψιν τοῦ C. Höeg ὅτι οἱ Σ. εἶναι Ἕλληνες τὴν καταγωγὴν γενόμενοι ποτε νομάδες, διὸ καὶ ψέγεται βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Th. Caridan³⁾. Ὁ ἔκτακτος ἀριθμὸς τῶν ρουμανικῶν ποιμενικῶν ὄρων—*εἰτακτος*, νομίζω, δὲν δύναται ἀληθῶς νὰ χαρακτηρισθῆ—ἐξηγεῖται κατὰ τὸν Skok ἐκ τῆς συμβιώσεως καὶ οὐδαμῶς ἀποδεικνύει ρουμανικὴν τὴν καταγωγὴν τῶν Ἑλλήνων τούτων· τονίζει δὲ ὁ Skok καὶ τὸ γεγονός ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι εὐρίσκονται πανταχοῦ ὅπου ἄλλοτε ἔζων Σλάβοι, π.χ. εἰς τὸ *Μέισσοβο* καὶ ἄλλαχοῦ.

Κατὰ τὸν Skok ὅμως εἶναι δυνατὴ ρουμανικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τὴν γλῶσσαν τῶν Σ. καὶ ὡς παράδειγμα φέρει τὴν πτώσιν τοῦ β ἐν τῇ λ. *πρότα*—*πρότα*, ἢ ὅποια θὰ ἠδύνατο διὰ τῆς τοιαύτης ἐπίδρασεως νὰ ἐξηγηθῆ. Περὶ τοῦ μεμονωμένου τούτου παραδείγματος ἄς ἐπιτραπῆ ἢ παρατηρήσῃς ὅτι ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ ἀποβάλλεται τὸ β μετὰ τὴν φωνηέντων, π.χ. *διάλογος* ἀντὶ *διάβολος*, *διάχη* ἀντὶ *διάβηκα* κ. ἄ., οὕτω καὶ *πρότα* ἀντὶ *πρόβατα*. Ὁ τύπος δὲ *πρότα*, ὅπως καὶ ἄλλοι (*πρότα*, *πρότα*), ἀνήκει εἰς τὰς περισσοτέρας διαλέκτους τῆς νέας ἑλληνικῆς. (Περὶ τούτων ἰδὲ παράρτημα).

Ἐπίσης ὁρθὰ δὲν εἶναι καὶ ἄλλα διὰ τῆς μετὰ τῶν Ἀλβανῶν συμβιώσεως ἐρμηνευόμενα, ἥτοι τὸ *πλιμούνι* ἀντὶ *πλεμόνι* (εἰς τὴν πραγματικότητά ὑπεισήληθε κατάλ.—*οὔνι* εἰς τὸ νεοελλην. *πλεμόνι*), τὸ ja (δὲ ἐκ τοῦ ἀρχ. *εἶα*), τὸ ἐπίρρ. *παρακατιούλλια* (πβ καὶ *ἀποκατιούλλια*=ὀλίγον κατωτέρω, ἀποπανούλλια, παρεδοούλλια, παρεκούλλια, παρεκειδούλλια, παρακατοούλλια, παραπανούλλια κ. ἄ.), *μωρὲ* καὶ *μπρὲ* (ἐκ τῆς κλητ. *μωρὲ* τοῦ *μωρός*)⁴⁾, τὰ ἔχου *πλιρουμένα*, *θανά μ*, τὸ *νιέ* (πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς προστακτικῆς) κτλ. Πάντα τὰ ἀνωτέρω, ὡς καὶ ἡ λέξις *γρέκι* (ἣν σημειῶνει ὁ Skok ὡς μὴ λεγομένην ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων), δὲν ἀνήκουν μόνον εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Σαρακατσάνων ἀλλ' εἰς πολλὰ νεοελληνικὰ ἰδιώματα (ἰδὲ καὶ παράρτημα).

Πάντως ὁρθῶς παρατηρεῖ ὁ Skok ὅτι ἐπίδρασις ἐκ μέρους τῶν Ρουμᾶνων ἐπὶ τὴν γλῶσσαν τῶν Σ. δὲν ὑπάρχει.

1) Bibliotheca natională a Arominilor 2 (1932) 134.

2) Δελτίον τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας τῶν Σκοπίων 3 (1927) 180.

3) Aromâni, 1932, σ. 14 σημ. 2.

4) Βλ. Γ. Χατζιδάκι, Byzant. Zeitschr. 4 (1895) 412—419=Γλωσσολογικαὶ μελέται, Ἀθήναι 1901, σ. 204—213.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ

Περὶ τοῦ προβλήματος τῆς καταγωγῆς Σαρακατσαναίων ἔχομεν τὴν ἑξῆς εἰκόνα. Πολλοὶ τῶν γραφάντων συγγραφέων δὲν ἐγνώρισαν τοὺς Σαρακατσαναίους καὶ ἀντιγράφουν προγενεστέρους των, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ δὲν παραπέμπουν, ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν μόνον ὀλίγον ἤλθον εἰς ἐπαφὴν πρὸς αὐτοὺς καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔλαβον γνῶσιν τοῦ βίου καὶ τοῦ προβλήματος τῶν Σαρακατσαναίων.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐπισκοπῆσεως προκύπτει ὅτι περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Σαρακατσαναίων διετυπώθησαν ὑπὸ 30 καὶ πλέον λογίων αἱ ἑξῆς γνῶμαι, ὅτι δηλ. οἱ Σαρακατσαναῖοι εἶναι :

1) Ἄλλογενῆς πληθυσμὸς ἐξηλληνισμένος (A. Meillet), 2) ἰλλυρικῆς καταγωγῆς πληθυσμὸς σὺν τῷ χρόνῳ ἐξελληνισθεὶς (N. Jorga), 3) ὑπόλειμμα ἐποίκων τουρκικῆς καταγωγῆς (A. van Genneper), 4) Ἄρωμοῦνοι ἢ Ρουμᾶνοι (Rouqueville, Jirec'ek, Thalloczy, Oestreich, Σηλωιτόπουλος, Νικολαΐδης, Μπούτουρας, Baldacci, Ts'ilef, Weigand, P. Parahagi, Th. Caridan, T. Parahagi κ. ἄ.), 5) Ἕλληνες τὴν καταγωγὴν (L. Heuzey, G. Weigand ἐν μέρει, I. Λαμπρίδης, Δ. Συράκης, P. Skok κ. ἄ.) καὶ δὴ καὶ ἀρχαιότεν νομάδες (Π. Ἀραβαντινός, C. Höeg, K. Ἄμαντος, G. Stadtmüller κ. ἄ.). Καὶ αἱ μὲν γνῶμαι περὶ τουρκικῆς ἢ ἰλλυρικῆς καταγωγῆς τῶν Σαρακατσαναίων μένουν μετέωροι, ἐφ' ὅσον ἀποτελοῦν ἀπλᾶς εἰκασίας καὶ δὲν ἀποδεικνύονται. Ἡ δὲ περὶ ἄλλογενοῦς πληθυσμοῦ ἐξελληνισθέντος δύναται νὰ ἀληθεύῃ, μόνον ἂν ἀποδειχθῇ πράγματι ὅτι οἱ Σ. εἶναι ἄλλογενῆς πληθυσμὸς· πρέπει δὲ νὰ παρατηρηθῇ ὅτι τοιοῦτος ἰσχυρισμὸς ἐξηνέχθη ὑπὸ διαπρεποῦς γλωσσολόγου, ἐνῶ εἶναι, νομίζω, σαφὲς ὅτι ἐπιστημονικὸς τρόπον τινὰ ἐξελληνισμὸς ἀεικινήτου νομαδικῆς φυλῆς δὲν εἶναι δυνατός.

Ἡ γνώμη ὅτι οἱ Σ. εἶναι Ἄρωμοῦνοι ἢτοι Ρουμᾶνοι Φαρσεριῶται ἐξελληνισμένοι εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι δὲν ἔχει στηρίγματα. Εἰς τὴν προσπάθειαν δὲ ν' ἀποδειχθῇ ὅτι οἱ Σ. εἶναι Ρουμᾶνοι ἐπροωστάτησαν ἐν εἰκοστῷ αἰῶνι δύο κουτσοβλαχικῆς καταγωγῆς ἐπιστήμονες, οἱ καθήγηται Caridan καὶ ὁ T. Parahagi. Εἶναι λυπηρὰ ἢ διαπίστωσις ὅτι ἠκολούθησαν εἰς μέθοδον καὶ προθέσεις *mutatis mutandis* τὰ ἔχνη τοῦ Fallinayer· ἢ διαφορὰ εἶναι ὅτι ἐκεῖνος μὲν ἐπεδίωκε νὰ πείσῃ ὅτι οἱ νέοι Ἕλληνες δὲν εἶναι Ἕλληνες, ὄχι ὅμως ὅτι εἶναι Γερμανοί, οἱ δὲ Κουτσοβλαχοὶ ἐπεδίωξαν μὲ πάντα τρόπον ν' ἀποδείξουν ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι δὲν εἶναι Ἕλληνες, ἀλλὰ εἶναι Ἄρωμοῦνοι ἢτοι κατ' αὐτοὺς Ρουμᾶνοι. Εἶναι κατάδηλος λοιπὸν ἢ ἀντιεπιστημονικὴ *tendance*.

Ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι εἶναι Ἕλληνες ἐπανελήφθη ὑπὸ πολλῶν, ὡς εἶδομεν. Ἰδίᾳ ὁ Höeg διὰ τῆς ἐπισταμένης καὶ διεξοδικῆς ἐργασίας του, τῆς λαογραφικῆς καὶ γλωσσικῆς, ἔθεσε τὸ πρόβλημα, ὅτι οἱ Σ. εἶναι ἐξηλληνισμένοι Ἄρωμοῦνοι ἢ Ἕλληνες, καὶ ἔδειξεν ἐπαρκῶς ὅτι οἱ Σαρακατσα-

ναῖοι τῆς Ἡπείρου δὲν ἔχουν καμμίαν συγγένειαν πρὸς τοὺς Ρωμούνους, ἀλλ' εἶναι ἑλληνικὴ φυλή.

Παρὰ ταῦτα αἱ γνῶμαι περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Σαρακατσαναίων διχάζονται σήμερον, ὅπως ἐδιχάζοντο καὶ πρὸ τοῦ ἔργου τοῦ Hög, ὡς εἶδομεν δέ, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν Ρουμάνων τὸ ζήτημα ἔλαβεν ἔθνολογικὸν ἐνδιαφέρον πολὺ μεγαλύτερον.

Ἐνταῦθα θὰ ἐπαναλάβω μερικὰ σημεῖα χαρακτηριστικά. Οἱ Σαρακατσαναῖοι περιφρονοῦν τοὺς Ἀρωμούνους καὶ τοὺς μισοῦν, ὅπως καὶ τοὺς Ἀλβανούς, καὶ δὲν ἔρχονται εἰς ἐπιγαμίαν πρὸς αὐτούς, ἐνῶ ἀντιθέτως οἱ Ἀρωμοῦνοι ἐκτιμοῦν τοὺς Σαρακατσαναίους¹⁾. Οἱ Ἀρωμοῦνοι τῆς Βουλγαρίας θεωροῦν ἀλαζόνας τοὺς Σ., διότι οἱ τελευταῖοι νομίζουν ὅτι εἶναι ἀνώτεροι τῶν Ἀρωμούνων²⁾. Γενικῶς οἱ Σ. εἶναι ὑπερήφανοι ὅτι εἶναι Ἑλληνες καὶ ὅτι ὁμιλοῦν ἑλληνικὰ (καὶ ὄχι ἀρωμουνικὰ³⁾), ἐρωτώμενοι δὲ οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ ἀπαντοῦν ὅτι ὁμίλουν πάντοτε «ρωμαίικα» ἢτοι ἑλληνικὰ⁴⁾. Ἀλλὰ ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι ἔχουν γνήσιον ἑλληνικὸν φρόνημα καὶ μόνον τὴν ἑλληνικὴν ὁμιλοῦν, δύναται νὰ διαπιστώσῃ οἰσοδῆποτε ἐρχόμενος εἰς ἐπαφὴν πρὸς αὐτούς, πολλοὶ δὲ Σαρακατσαναῖοι ἐννοοῦντες τὴν ἔθνολογικὴν σημασίαν τῆς λέξεως «Βλάχοι» (= Ἀρωμοῦνοι) διαμαρτύρονται: «Ἐμεῖς εἴμεθα Ἑλληνες, Βλάχοι εἶναι ἐκεῖνοι ἐκεῖ μὲ τὰ φαρδιὰ ποτούρια καὶ γαλάζια γαϊτάνια» (Σέρραι Ἀν. Μακεδονία⁵⁾), «Εἴμαστε Ἑλληνες καὶ μοναχὰ Ἑλληνες. Μᾶς ἔλεγαν καὶ Βλάχους ἀλλὰ ὄχι σωστά, γιατί ἔμεῖς ἄλλη γλῶσσα δὲν ξέρομε ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ» (Δυτ. Μακεδονία⁶⁾) κ. ἄ. τ. Τὴν ἑλληνικότητα τῆς φυλῆς ἀποδεικνύει σαφῶς καὶ ἡ λαϊκὴ τέχνη τῶν Σαρακατσαναίων ἢτοι τὰ διακοσμητικὰ θέματα, τὰ ὅποια ἐξήτασεν ἡ κ. Ἄγγελ. Χατζημιχάλη, καταλήγουσα ὡς ἐξῆς: «Ἐξετάζοντας τὰ διακοσμητικὰ θέματα τῶν κεντημάτων τοὺς ἔχομε ἓνα γερὸ ἐπιχείρημα παραπάνω γιὰ τὴν γνησιότητα τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς»⁷⁾.

Τέλος δυνάμεθα ὡς ἐξῆς νὰ συνοψίσωμεν τὰ ἐπιχειρήματα περὶ τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς τῶν Σαρακατσαναίων.

1. Οἱ Σαρακατσαναῖοι προέρχονται ἐξ ἑλληνικῆς χώρας καὶ ἔζησαν κυ-

1) G. Weigand, Die Aromunen 1 (1894) 277.

2) P. Ts'ilef, ἐνθ' ἄν. 49.

3) Ant. Baldacci, ἐνθ. ἄν. σ. 60.— Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Β. ἐρμηνεύει τὸ ὅτι οἱ Σ. εἶναι ὑπερήφανοι, διότι δῆθεν ἐλησμόνησαν τὴν μητρικὴν γλῶσσαν (δηλ. τὴν λατινικὴν!) καὶ ὅτι εἶναι φιλέλληνες. Πβ. ἄνωτ. σ. 73.

4) P. Ts'ilef, ἐνθ. ἄν. 50.

5) Βλ. ἄνωτέρω σ. 86 καὶ σημ.

6) Κατὰ διήγησιν τοῦ Σαρακατσαναίου Χρ. Ρουπακιά, ἐτῶν 45, πρὸς τὴν κ. Μαρ. Ἰωαννίδου (1938).

7) Νέα Ἑστία 1 (1927) 30.

οίως εἰς ἑλληνικὰς χώρας. Μαρτυρία ἢ ἀπόδειξις ὅτι ἦλθον ἐκ ξένης χώρας δὲν ὑφίσταται.

2. Οἱ Σαρακατσαναῖοι ἔχουν ἑλληνικὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ εἶναι ὑπερήφανοι ὅτι εἶναι Ἑλληνες, πρὸς τοὺς Ἀρωμούνους (Κουτσοβλάχους) δὲν ἔχουν σχέσιν, ἀλλὰ περιφρονοῦν καὶ μισοῦν αὐτούς¹⁾. Περὶ συγγενείας τῶν Σαρακατσαναίων πρὸς τοὺς Ἀρωμούνους ἀπόδειξις ἱστορικὴ δὲν ὑπάρχει· ἀντιθέτως πλῆθος παραδόσεων αὐτῶν συμφωνοῦν ἐπὶ τοῦ συμπεράσματος ὅτι εἶναι Ἑλληνες. «Βλάχοι Σαρακατσαναῖοι» σημαίνει ποιμένες Σ. (καὶ ὄχι Ἀρωμούνοι) Εἰς τὰ ἔσματα τῶν περιέχονται ἐξυμνήσεις ἀγώνων Ἑλλήνων ἡρώων τοῦ 1821, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ ἔλαβον μέρος καὶ διεκρίθησαν οἱ Σαρακατσαναῖοι.

3. Οἱ Σαρακατσαναῖοι εἶναι λίαν συντηρητικοὶ καὶ ζοῦν βίον ἀπηλλαγμένον ἐπιδράσεων τοῦ πέρας κόσμου, τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρότερον ἀπομεμονωμένως ζῶντες, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑποστοῦν τόσον ἐπιστημονικῶς ἀκριβῆ ἀλλαγὴν τῆς προτέρας γλώσσης τῶν διὰ τῆς ἑλληνικῆς. Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν ἀλλαγὴν γλώσσης ἢ ἐθνικῆς συνειδήσεως παντὸς πληθυσμοῦ εἶναι: *να εἶναι ὁ πληθυσμὸς οὗτος μονίμως ἐγκατεστημένος εἰς τινὰ τόπον, ὥστε ἡ ἐπίδρασις τοῦ πέρας ἀλλογλώσσου καὶ ἄλλοεθνοῦς πληθυσμοῦ νὰ εἶναι σταθερὰ καὶ διαρκῆς*. Ἀλλὰ οἱ Σαρακατσαναῖοι ἦσαν νομάδες ζῶντες ἐπὶ τῶν ὄρεων καὶ ἐν διαρκεῖ μετακινήσει (ἀπὸ Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας μέχρι τῆς Θράκης καὶ τῆς Βουλγαρίας) καὶ ἐπομένως «ἀπιαστοί», ἄρα διαρκῆς ἐπίδρασις τοῦ πέρας κόσμου ἦτο ἀδύνατος²⁾.

3. Οἱ Σαρακατσαναῖοι, ὡς εἶναι παραδεδομένον, ὁμιλοῦν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ὡς δὲ ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς μελέτης τοῦ Hög, εἶναι ἡ γλῶσσά των ἐν ἐκ τῶν πολλῶν βορείων λεγομένων ἰδιωμάτων, τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει πολὺ πρὸς ἰδιώματα μονίμων κατοίκων. Εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦτο εἶναι *ἀνύπαρκα φωνητικὰ καὶ μορφολογικὰ φαινόμενα τῆς κουτσοβλαχικῆς*. Τοῦτο δὲ κυριώτατα διαψεύδει τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι οἱ Σ. εἶναι ἐξηλληνισμένοι. Τὸ ζήτημα μεμονωμένων, ἔστω καὶ πολλῶν, ἀρωμουνικῶν λέξεων θὰ ἦτο ἀσήμαντον. Ἐδείχθη ὁμως ἀνωτέρω (καὶ εἰς παράρτημα κατωτέρω), ὅτι ἡ γλῶσσα

1) Ἄν ἦσαν οἱ Σαρακατσαναῖοι ἐξηλληνισμένοι Κουτσοβλάχοι, διατὶ ἄραγε θὰ ἠσθάνοντο περιφρόνησιν πρὸς τοὺς τελευταίους αὐτούς;

2) Τῶν λεγομένων Κοπατσάρων ὁ ἐξελληνισμὸς πρέπει νὰ ἐρμηνευθῆ πιθανῶς διὰ τῆς ἀθρόας ἐπιγαμίας αὐτῶν πρὸς Ἑλληνας χωρικοὺς ἢ ποιμένας· παρὸ τὸν ἐξελληνισμὸν τῶν ὁμοῦς εἶναι διαφανῆς ἡ προτέρα γλῶσσά των. Κατὰ ταῦτα ὁ καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν ἐξελληνισμὸς τῶν Σαρακατσαναίων θὰ ἔμενεν ἄνευ παραδείγματος, θὰ ἦτο ἀληθινὸν θαῦμα, ὅταν ἀναλογισθῆ κανεὶς ὅτι οἱ νέοι Ἑλληνες ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας διατελοῦντες ὑπὸ τὸν σκληρὸν ζυγὸν τῆς τουρκικῆς τυραννίας διετήρησαν γραμματικῶς ἀλώβητον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἢ ὅτι ἐπὶ ἡμίσειαν χιλιετίαν ζῶντες εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Ἀλβανοὶ δὲν ἀφομοιώθησαν εἰσέτι γλωσσικῶς.

τῶν Σ. ἀληθῶς δὲν περιέχει εἰμὴ ἐλάχιστον ἀριθμὸν ἀρωμουνικῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἄλλωστε δὲν ἀπαντοῦν μόνον εἰς τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον τῶν Σ., ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κοινὴν νέαν ἑλληνικὴν. Τέλος δὲν περιέχει ἡ γλῶσσα τῶν Σ. ἕνας λέξεις εἰμὴ μόνον ὄσας βαλκανικὰς περιλαμβάνει τὸ λεξιλόγιον τῶν ποιμένων τῆς Νέας Ἑλλάδος.

4. Οἱ Σαρακατσαναῖοι ἔχουν ἑλληνικὴν (οἰκιακὴν) τέχνην, ἡ ὁποία περιέχει ἀρχαῖα ἑλληνικὰ στοιχεῖα. Τὸ ἐνδυμὰ των εἶναι γενικῶς ὅπως διάφορον τοῦ τῶν Ἀρωμούνων (Ts'ilef, Weigand, παρατήρησις τῶν ἰδίων Σαρακατσαναίων). Αἱ καλύβαι τῶν Σ. παρουσιάζουν διαφορὰς ἀπὸ τῶν καλυβῶν τῶν Ἀρωμούνων. Τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Σαρακατσάνων εἶναι αὐτοτελῆ κατὰ τὸ πλεῖστον· οὕτως αἱ γαμήλιοι τελεταὶ των εἶναι διάφοροι τῶν ἀρωμουνικῶν. Τὰ ἔθνη, οἱ μῦθοι κ.τ.τ. τῶν Σαρακατσάνων δὲν παρουσιάζουν διαφορὰς ἀπὸ τῶν ἄλλων δημοδῶν ἑλληνικῶν ἁσμάτων κλπ.

Ἐφ' ὅσον τὰ ἀπλᾶ καὶ ἀληθῆ ταῦτα δὲν διασείονται συμπεραίνομεν ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι εἶναι Ἕλληνες, ἀπόγονοι Ἑλλήνων.

Β'. Οἱ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑῖΟΙ ΕἶΝΑΙ ΝΟΜΑΔΕΣ ΑΡΧΑΙΟΘΕΝ

Ἡ ΜΟΝΙΜΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΓΕΝΟΜΕΝΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΝΕΩΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΝΟΜΑΔΕΣ ;

Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἔθεσεν ἤδη ὁ Ἀραβαντινὸς καὶ ἐδοκίμασε νὰ λύσῃ ὁ C. Höeg.

Ἦδη τῷ 1872 ἔγραφεν ὁ Π. Ἀραβαντινὸς ¹⁾ ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι «λείψανα εἰσὶ τῶν ἀρχαίων νομάδων Ἀκαρνάνων καὶ Ἡπειρωτῶν, ὡς καταδεικνύεται ἐκ τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν χαρακτηριστικῶν, τῆς γλώσσης δηλ., τῶν ἠθῶν καὶ τῆς φυσιογνωμίας αὐτῶν». Τὸν Ἀραβαντινὸν ἀκολουθῶν προφανῶς καὶ ὁ Δημοσθ. Συράκης γράφει ²⁾ «εἶναι γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἀκαρνάνων καὶ Ἡπειρωτῶν ποιμένων, οἵτινες εἴτε ἐκουσίως ἐγκαταλείψαντες τὰς ἐστίας των εἴτε καὶ βιαίως ἐκδιωχθέντες ἐκεῖθεν...». Ἄλλ' οὔτε ἡ γλῶσσα οὔτε τὰ ἦθη ἢ ἡ φυσιογνωμία τῶν Σαρακατσαναίων καταδεικνύουν, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Ἀραβαντινός, ὅτι οἱ Σ. ἦσαν ἀρχαιοθὲν νομάδες.

Κατὰ τὸν Ἰω. Λαμπρίδην ³⁾ οἱ Σαρακατσαναῖοι ἦσαν μόνιμοι χωρικοὶ γενόμενοι νομάδες.

Κατὰ τὸν C. Höeg ⁴⁾ οἱ Σ. δὲν ἦσαν ποτὲ μόνιμοι κάτοικοι, διότι ὁ βίος καὶ τὰ ἦθη των δὲν περιέχουν τι τὸ δυνάμενον νὰ ἀποδείξῃ τοιαύτην μόνιμον ζωὴν οὐδ' ἔχουν τι τὸ ἐνθυμίζον ζωὴν μονίμως ζώντων ἀνθρώπων, τοῦναντίον δ' ὁ τρόπος τοῦ βίου των διαφέρει οὐσιωδῶς τοῦ τῶν Ἑλλήνων χωρικῶν καὶ προσαρμόζεται πρὸς τὸν νομαδισμόν. Ἐπίσης Εὐδρίσκει ὅτι αἱ μοναδικαὶ τελεταὶ τοῦ γάμου συμφωνοῦν πλήρως πρὸς τὸν νομαδικὸν βίον.

1) Μονογραφία περὶ Κουτσοβλάχων, Ἀθήναι 1905, σ. 38 σημ. 1.

2) Ἐ νθ. ἀν. σ. 660. 3) Ἡπειρωτικὰ μελετήματα 4 (1904) 50 κ. ἐξ.

4) Les Saracatsans I 82—94.

Τὴν δ' ἔλλειψιν πληροφοριῶν τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ἐξηγεῖ ὁ Hög διά τούτου, ὅτι ὁ ὄρος *romas* ἐχρησιμοποιήθη ἀποκλειστικῶς πρὸς δήλωσιν τῶν συνεχῶς μετακινουμένων νομάδων καὶ ἐχόντων ὡς οἰκίας ἀμάξας, ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ Σκύθαι καὶ οἱ Νουμίται. Ἀφοῦ λοιπὸν τοιοῦτου εἴδους νομάδες δὲν ὑπῆρχον, δὲν ἐνδιέφερε τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, λέγει ὁ Hög, νὰ παρατηρήσουν ὅτι λαοὶ τινες ἐν Ἑλλάδι μὴ καλλιεργοῦντες τὴν γῆν, ἀλλὰ ποιμένες, ἠκολούθουν τὰς ἀγέλας τῶν μετὰ τῶν οἰκογενειῶν τῶν, μετακινούμενοι δις τοῦ ἔτους, καὶ κατεσκευάζον ἐκ νέου τὰς καλύβας τῶν καθ' ἕναστον ἔαρ καὶ φθινόπωρον. Δεικνύει δ' ὁ H. ὅτι Μακεδόνες π.χ. ὑπῆρξαν νομάδες ἐποχῆς, δέχεται δὲ ὡς πιθανὸν ὅτι τινὲς τῶν θρακικῶν καὶ Ἰλλυρικῶν φυλῶν ὑπῆρξαν νομάδες, ἂν καὶ τοῦτο δὲν ἐλέχθη πού ἀκριβῶς. Ὁ H. ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν μας καὶ ἐπὶ τούτου, ὅτι ἐπὶ τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν πολὺ ὀλίγων πολιτισμένων φυλῶν τῆς Βορείου Ἑλλάδος κατὰ τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν δὲν ἔχομεν πληροφορίας, διότι τοῦτο μὲν οἱ τότε πολιτισμένοι Ἕλληνες δὲν ἐνδιεφέρθησαν δι' αὐτούς, τοῦτο δὲ δὲν κατέχομεν ἔλλην τὴν κλασσικὴν γραμματείαν. Παρατηρεῖ δὲ ὅτι πρῶτος ὁ Κεκαυμένος κατὰ τὸν 11ον αἰ. ὁμιλεῖ περὶ τῶν νομάδων ἐν Ἑλλάδι. Τέλος πιστεύει ὁ Hög ὅτι πιθανῶς ὑπῆρξαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα *ρομαδιοὶ* εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα. Τὸ συμπέρασμα τοῦ Hög ὅτι οἱ Σ. εἶναι νομάδες ἀρχαιότερον ἀποδέχονται ὁ K. Ἄμαντος¹⁾ καὶ ὁ G. Stadtmüller²⁾, ὑπερθεματίζει ὁ K. Φαλτάιτς³⁾, μνημονεύουν δὲ ἀπλῶς ὁ P. Kretschmer⁴⁾, ὁ Ed. Hermann⁵⁾ καὶ ὁ Μαν.

1) Σλάβοι καὶ Σλαβόφωνοι εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας : Πρακτικὰ Ἑλλην. Ἀνθρωπολ. Ἐταιρείας 1924, 28.

2) Ἑπειρωτικὰ Χρονικὰ 9 (1934) 156.

3) Περιοδ. «Τὸ Ἑλληνικὸν ἔτος» 1 (1929) 248 καὶ πρὸ πάντων «Νεολογία» 1939, σ. 616. — Ὁ Φαλτάιτς εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο περιοδικὸν γράφων μετὰ τινος ἀκρισίας εὐρίσκει τοὺς Σαρακατσάνους «ὑπολείμματα τῶν ἀρχαιοτάτων ἐκείνων ποιμένων Ἑλλήνων, πού ἦλθαν ἐκ βορρᾶ», ὅτε τὰ ἑλληνικὰ φύλα κατέλαβον τὸ πρῶτον τὴν Ἑλλάδα, εὐρίσκει ὅτι ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τῶν Σαρακατσάνων εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ «τῶν προπατόρων μας ἀρχαιοτάτων Ἑλλήνων πρὶν ἀπὸ μερικὰς χιλιάδες χρόνια» καὶ «Οἱ σημερινοὶ Σαρακατσάνοι εἶναι οἱ ἀρχαιοτάτοι ποιμένες Ἕλληνες, πού δὲν ἐμονιμοποίησαν ἕως τώρα τὴν κατοικίαν τῶν. Εἶναι οἱ γνησιώτεροι ἐπομένως ἀπόγονοι τῶν ἀρχαιοτάτων Ἑλλήνων δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἡ γλῶσσά τῶν, ἂν καὶ εἶναι ἀγράμματοι, εἶναι τόσο καθαρὰ Ἑλληνική».

Ταῦτα δέχεται καὶ ὁ σεβαστὸς μου διδάσκαλος κ. Ἄντ. Κεραμόπουλος, τί εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι 21 : οἱ Σαρακατσάνοι, «εἶναι νομάδες Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων κατὰ τὴν γεωμετρικὴν τέχνην τῶν κεντημάτων καὶ τῶν ξυλογραφιῶν τῶν». Ἀλλά, νομίζω, τὴν ἀρχαίαν ταύτην τέχνην δύνανται οἱ Σαρακ. νὰ εἶχον καὶ πρὶν γίνουσι νομάδες καὶ νὰ τὴν διετήρησαν ὡς νομάδες.

Τὰ λεγόμενα δὲ ὑπὸ τοῦ Φαλτάιτς περὶ τῆς γλώσσης τῶν Σ. δὲν μᾶς ὀδηγοῦν ἀναγκαιῶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ Σ. εἶναι ἐκπαλαὶ νομάδες.

4) Glotta 16 (1928) 180. 5) Berliner Philolog. Wochenschrift 49 (1929) 1389.

Τριανταφυλλίδης¹⁾), δὲν δέχονται δὲ ὁ A. Meillet²⁾, ὁ A. van Gennepe³⁾, ὁ T. Parahagi⁴⁾ καὶ ὁ Th. Capidan⁵⁾).

Ἐπομένως ὁ Høeg ὡς φιλόλογος ἀνέτρεξεν, ἵνα εὔρη ἀρχαίας μαρτυρίας περὶ νομάδων, διὰ τὴν δόξιν ἀριωτέραν κατὰ τὸ δυνατόν εἰκόνα τῶν σημερινῶν Σαρακατσαναίων. Δὲν δύναμαι ἐν τούτοις νὰ συμφωνήσω μετὰ τοῦ Høeg ἐπὶ τῶν ἐπιχειρημάτων, τὰ ὅποια χρησιμοποιοεῖ, καὶ ἐπὶ τοῦ συμπεράσματος, εἰς τὸ ὁποῖον καταλήγει. Ἀκολουθῶς θὰ συζητήσω τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα.

1. Ὁ διαπρεπὴς γεωγράφος Alfred Philippson⁶⁾ διετύπωσε τὴν γνώμην, ὅτι νομάδες τέλειοι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲν ὑπῆρξαν ἐπὶ ἐδάφους τῆς Εὐρώπης καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἀφοῦ καὶ ἡ μικρὰ κτηνοτροφία ὑστέρει τῆς γεωργίας καὶ βοοτροφίας. Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Ph. μνημονεύει ὁ Høeg (I 86), ἀλλὰ δὲν δέχεται⁷⁾.

2. Οἱ Σαρακατσάνοι διηγούνται ὅτι εἶχον κατοικήσει χωρίον τι (Σιράκο, Σούλι κλπ.) μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ, θεωροῦν δὲ ἑαυτοὺς κατωτέρους, διότι δὲν ἔχουν κατοικίας, παρηγορούμενοι ἐπὶ τῷ ὅτι εἶχον ἄλλοτε οἰκίας εἰς τὰ χωρία, τὰ ὅποια ἐνεκα τῆς δυστυχίας των ἐγκαταλείψαντες ἤρχισαν τὴν ζωὴν τοῦ νομάδος. Οἱ Σ. παραπονοῦνται ὅτι μόνοι αὐτοὶ δὲν ἔχουν ἰδίαν ἔκτασιν γῆς, διὰ τὴν ζήσουν καὶ αὐτοὶ ὡς ἄνθρωποι, νοσταλγοῦν δὲ τὴν ζωὴν, τὴν ὁποίαν διῆγον, πρὶν γίνουσι νομάδες (πβ. Høeg I 28). Νομίζω δὲ ὅτι αἱ παραδόσεις των περὶ τοῦ ὅτι ἄλλοτε διῆγον μόνιμον βίον εἰς χωρία καὶ ἡ νοσταλγία τοῦ βίου τούτου καὶ τὸ παράπονον ὅτι δὲν ἔχουν ἰδιόκτητον ἔκτασιν γῆς, ἐνέχουν σπόρον ἀληθείας: πληθυσμὸς ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας κατ' ἐπάγγελμα ποιμενικὸς καὶ δὴ ἡμινομαδικὸς θὰ ἐνοστάλγει μόνον τὴν παλαιὰν ἐλευθερίαν κινήσεως χάριν τῶν ποιμνίων καὶ ὄχι μόνιμον κατοικίαν.

3. Ὁ Høeg (I 85) ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ζωὴ καὶ τὰ ἥθη τῶν Σ. οὐδὲν διετήρησαν τὸ δυνάμενον ν' ἀποδείξῃ περὶ τῆς ἄλλοτε μόνιμου κατοικίας των καὶ ὅτι οὐδεμία ἀνάμνησις τῶν ἐθίμων μόνιμων ἀνθρώπων ὑπάρχει.

1) Göttingische Gelehrte Anzeigen 182 (1930) 5.

2) Ἐνθ. ἀν. σ. 92.

3) Mercure de France 184 (1925) 211.

4) Grai s'i suflet 2 (1925-6) 411 καὶ 3 (1927) 260.

5) Dacoromania 4 (1927) 957 κέξ.

6) Das Mittelmeer², Leipzig 1907, σ. 188.

7) Ἐὰν τὰ διασωθέντα ἀρχαῖα κείμενα δὲν παρέχουν εἰδησίην τινα περὶ νομάδων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, βεβαίως δὲν δύναται σήμερον νὰ λεχθῆ ἀδιστακτικῶς ὅτι νομαδικὸς βίος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲν ὑπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι, ἀφοῦ ἄπειρα ἀρχαῖα κείμενα ἀπωλέσθησαν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν πλείστοι καὶ παντοῖαι εἰδήσεις δὲν ἔφθασαν εἰς ἡμᾶς. Κατὰ ταῦτα καὶ τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Philippson ἔχει σχετικὴν ἀξίαν, στηρίζομαι δὲ περισσότερον εἰς τὰ ἄλλα.

Τὸ πρᾶγμα ὁμως δύναται νὰ ἔχη ἄλλως. Οἱ Σαρακατσαναῖοι ἔξεπα-
 τρίσθησαν ἔκ τινος χωρίου ριζικῶς καὶ ἄρα διετήρησαν τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα,
 τὰ ὁποῖα εἶχον καὶ μονίμως ζῶντες. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι πολλάκις ὁ βίος
 δύο παρακειμένων χωρίων, ὅπως καὶ ἡ γλῶσσα, εἶναι διὰ διαφόρους λόγους
 ὅλως διάφορος. Ἀφοῦ δὲ ἠρημώθη τὸ χωρίον ἐκεῖνο καὶ οὐδὲν ἀπέμεινε,
 διατὶ θέλομεν σήμερον νὰ εὗρωμεν ὁμοιότητα τοῦ βίου τῶν Σαρακατσα-
 ναίων πρὸς τὸν βίον τῶν μονίμων κατοίκων ; Περὶ τῶν ἰδιορρῦθμων γαμη-
 λίων τελετῶν τῶν Σ., αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸν Hög μόνον εἰς τὸν νομαδικὸν βίον
 προσαρμῶζονται, παραπέμπω εἰς τὸν A. van Gennepe ¹⁾: «*pour un ethnog-
 raphie cet argument est nul; il n'y a pas de cycle cérémoniel du ma-
 riage qu'on puisse dire spécifiquement «nomade» ou «sédentaire»; c'est
 un ensemble de rites de passage qui n'a rien à voix, jamais, ni nulle
 part, avec le monde d'organisation économique.*».

²⁾ Ὅτι δὲ πολλὰ χωρία τῆς Ἡπείρου ἠρημώθησαν εἶναι γνωστὸν ³⁾,
 αἱ παλαιότεραι δ' ἠρημώσεις αὗται ἀνάγονται εἰς τὸν 17ον αἰῶνα ⁴⁾.

4. Ὁ Hög (I 83) παρατηρεῖ ὅτι τὸ γεγονός ὅτι οἱ Σ. προτείνουν
 διάφορα χωρία ὡς τὴν ἀληθινὴν κοιτίδα των καὶ—τὸ σπουδαιότερον—τὰ
 γλωσσολογικὰ δεδομένα δὲν ἐπιτρέπουν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι οἱ Σαρακατσα-
 ναῖοι κατέκησάν ποτε εἰς ἠπειρωτικὸν χωρίον μέχρι τοῦ 19ου αἰ., διότι ἐν
 τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἔπρεπε νὰ εὗρωμέν που ἐν Ἡπείρῳ ἰδίωμα ὁμοιό-
 τατον πρὸς τὸ τῶν Σαρακατσαναίων, ἀλλὰ κατὰ τὸν Hög κριτὴν τοιοῦτον
 ἰδίωμα δὲν ὑπάρχει.

Νομίζω ὅτι τὴν ἔλλειψιν ἱστορικῶν πληροφοριῶν περὶ τῆς νομαδο-
 ποιήσεως τῶν Σ. δυνάμεθα νὰ ἀναπληρώσωμεν ἐν τινι μέτρῳ διὰ γλωσσι-
 κῶν δεδομένων, τὰ ὁποῖα παρέχει τὸ ἰδίωμα τῶν Σαρακατσαναίων.

Περὶ τῆς γλώσσης τῶν Σ. παρετήρησεν ἤδη ὁ μακαρίτης καθηγητῆς
 Γ. Ἀναγνωστόπουλος ¹⁾ ὅτι παρουσιάζει προφανεῖς ὁμοιότητας πρὸς τὸ
 ἰδίωμα τῶν Τσουμέρκων, κατὰ δὲ τὸν Hög (I 301) προσεγγίζει πρὸς τὰ
 ἰδιώματα τῆς περιοχῆς τῶν Τσουμέρκων καὶ τὰ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνα-
 νίας, ἐν πολλοῖς συμφωνεῖ πρὸς τὰ ἠπειρωτικά. Τὸ πόρισμα τοῦτο εἶναι
 προφανῶς κατὰ τῆς θεωρίας τοῦ Hög, διότι οἱ Σαρακατσάνοι εἶχον ζῆσαι
 βίον μόνιμον εἰς χωρία τῶν μερῶν τούτων.

Ὁ Hög ἰσχυρίζεται ὅτι, ἂν ἀληθῶς οἱ Σ εἶχον μονίμως κατοική-
 σει ἐν ἠπειρωτικῷ χωρίῳ, ἔδει νὰ εὗρωμέν που τῆς Ἡπείρου ἰδίωμα
 ὁμοιότατον πρὸς τὸ τῶν Σ. Ἀλλὰ ὁ Hög δὲν ἔχει ἴσως δίκαιον. Πρῶτον

1) Ἐνθ' ἀν.

2) Περὶ τούτων βλ. προχείρως Κωνστ. Στεργιοπούλου, Παρατηρήσεις εἰς τὴν
 εὐαγγέλιον γεωγραφίαν τῆς Ἡπείρου, Ἀθῆναι 1937, σ. 56—74.

3) Αὐτόθι, σ. 57, 70.

4) Ἀθηνᾶ 36 (1924) 70 σημ. 1.

δὲν εἶναι εὐχερὲς νὰ εὐρεθῇ τὸ ὁμοίον τοῦτο ἰδίωμα, καὶ ἂν ὑπάρχη ὁμοίον, ἔφ' ὅσον τὰ ἰδιώματα τῆς Ἡπείρου δὲν ἔχουν πάντα συστηματικῶς μελετηθῇ. Δεύτερον δὲ—καὶ σπουδαιότερον—ἂν βεβαίως οἱ Σαρακατσαναῖοι πράγματι ἐξεπατρίσθησαν βιαίως—ὡς ἐποτίθεται ὅτι συνέβη—τὸ χωρίον, ἐξ οὗ ὠρμήθησαν καὶ οὗ οἱ κάτοικοι ὠμίλουν τὸ πρόγονον ἰδίωμα τοῦ τῶν νῦν ποιμένων Σαρακατσαναίων, ἠρημάθη καὶ ἄρα οὐδέποτε θὰ εὐρεθῇ, ἂν δὲν ἔλθῃ ἐπίκουρος πληροφορία ἱστορική.

Ἡ γλῶσσα τῶν Σ. εἶναι βόρειον ἑλληνικὸν ἰδίωμα, συγγενεῦον πρὸς τὰ ἠπειρωτικὰ ἰδιώματα. Ἐν ὅμως οἱ Σ. ἦσαν ἀρχαία ἑλληνικὴ φυλὴ, ἀναμένεται ἡ γλῶσσα αὐτῶν νὰ εἶναι ὄχι νεοελληνικὴ διάλεκτος—τὰ βόρεια ἰδιώματα διεσπάρθησαν, ὡς γνωστόν, κατὰ τοὺς ὑστέρους βυζαντινοὺς χρόνους—ἀλλὰ ἀρχαῖκόν ἰδίωμα ἀνάλογον, ὅπως ἀρχαῖκόν εἶναι π. χ. τὸ τῶν Τσακῶνων. Ὅχι μόνον τοῦτο δὲν συμβαίνει, ἀλλ' οὐδὲ ἰδιάζουσαι ἀρχαῖκαι ἰδιορρυθμίαι ὑπολείπονται εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτῶν¹⁾.

5. Κατὰ τὸν Hög οἱ Σαρακ. εἶναι ἀρχαία νομαδικὴ φυλὴ καὶ φέρει ὄνομα ἀρωμουρικόν.

Κατὰ τῆς γνώμης τοῦ Hög εἶναι ὁ Th. Caridan²⁾, ἀλλὰ πάντες οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ προσδιορίζονται ὑπὸ τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ του. Ὁ Caridan δηλ. θέτει κακῶς τὸ ζήτημα ὡς ἐξῆς³⁾: ἢ 1) ὑπῆρχε κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς χρόνους νομαδικὸς βίος (ὅτε ἴσως εἶναι οἱ Σ. ἀπόγονοι ἀρχαίων Ἑλλήνων νομάδων) ἢ 2) δὲν ὑπῆρχε νομαδικὸς βίος παρὰ τοῖς ἀρχαίους Ἑλλησι καὶ τότε οἱ Σ. εἶναι ἀσφαλῶς Ἀρωμοῦνοι (Ρουμᾶνοι).

Ἄλλ' ἡ τοιαύτη μέθοδος δὲν εἶναι ὀρθή, διότι χωλαίνει λογικῶς. Ἐν οἱ Σ. δὲν εἶναι κατ' εὐθεῖαν συνεχισταὶ τοῦ νομαδικοῦ βίου ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἠδύναντο νὰ εἶναι ἢ νέοι Ἑλληνες ἢ ἄλλος λαὸς (π. χ. Ἀλβανοί, Σλάβοι, Τοῦρκοι), ὄχι δὲ ἀπαραιτήτως Ἀρωμοῦνοι. Ἰσχυρίζεται δὲ ὁ Car. ὅτι μόνον Ἀρωμοῦνοι ἢ Ἀλβανοὶ ἠδύναντο νὰ εἶναι οἱ Σ., διότι μόνον οἱ Ἀρωμοῦνοι καὶ οἱ Ἀλβανοὶ διαγουν νομαδικὸν βίον. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές· νομάδες ἦσαν οἱ Σλάβοι οἱ κατελθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα⁴⁾, οἱ Τοῦρκοι *Γιενροῦκοι*.

Ὁ κ. Car. θὰ δεχθῇ ἴσως νὰ ἀπαντήσῃ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐρώτημά μου: Οἱ Ἀρωμοῦνοι ὑπῆρξαν ἀνεκάθεν νομάδες ἢ ἔγιναν νομάδες κατὰ

1) Τοῦτο παρατήρησε καὶ ὁ T. Pap., ἐνθ' ἄν. 3, 260.

2) Dacoromania 4 (1927) 957 κέξ. Πβ. Aromâniî σ. 14 σημ. 2.

3) Aromâniî σ. 14 σημ. 2.

4) Θεωρεῖται πιθανὸν ὅτι ἡ ἡμινομαδικὴ κτηνοτροφία εἰσῆχθη εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ τὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν Σλάβων· βλ. A. Philippson, Das byzantinische Reich als geographische Erscheinung, Leiden 1939, 110. Οὕτω δέχεται ὁ K. Ἄμαντος, Πρακτ. Ἑλλην. Ἀνθρωπολ. Ἐταιρείας, 1924, 13: «Σλάβοι, Βλάχοι καὶ Ἀλβανοὶ ὡς νομάδες ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα...». Πβ. καὶ Hög I 93 καὶ σημ. 1 καὶ τὴν αὐτόθι βιβλιογραφίαν.

τινα χρονικήν περίοδον ; Προφανῶς θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι οἱ Ἀρωμοῦνοι δὲν ἦσαν ἔκπαλαι νομάδες, ἀλλ' ἐγένοντο εἰς μεταγενεστέρους χρόνους. Τούτου δὲ ἀληθεύοντος, τί κωλύει νὰ δεχθῶμεν ὅτι κατὰ τινα χρόνον ἐγένετο καὶ ὁμᾶς Ἑλλήνων νομάδες ; Οὐδέν. Ἄρα οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ Cap. δὲν δύνανται νὰ ἀληθεύουν.

Τὸ συμπέρασμα μου ἔχει ὡς ἑξῆς :

Οἱ Ἕλληνες παρὰ πάσας τὰς περιπτώσεις τοῦ ἔθνους παρόμεναν Ἕλληνας, κοινωνικαὶ ὁμοῦ ὁργανώσεις καὶ ἐπαγγέλματα δὲν ἐπέζησαν μέχρις ἡμῶν. Οὕτω παραδέχομαι, ὅτι καὶ ὁ νομαδικὸς βίος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἠδύνατο νὰ μὴ ἐπιζήσῃ, ἐκλιπὼν ἕνεκα πολέμων καὶ τῶν εἰσβολῶν ξένων λαῶν, ἰδίᾳ τῶν Σλάβων. Κατὰ ταῦτα, ἀποδεικνυμένου ὅτι ὑπῆρχε νομαδικὸς βίος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, δὲν ἀποδεικνύεται ὁμοῦ καὶ ὅτι ἐπέζησε μέχρις ἡμῶν. Ἀντιθέτως εἶναι πολὺ φυσικὸν ὅτι εἰς τὴν αὐτὴν χώραν, ὑπὸ τὸ αὐτὸ κλίμα καὶ τὰς αὐτὰς συνθήκας, ἀνέζησεν ὁ νομαδικὸς βίος, ἀποτέλεσμα τῶν ἀναγκῶν τοῦ βίου καὶ τῆς στενότητος τῶν βοσκῶν (ἢ ὅποια ἠνάγκαζε τοὺς ποιμένας νὰ μετακινουῦνται).

Ἡμινομαδικὸς ποιμενικὸς πληθυσμὸς ζῆ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ μετακινούμενος μεταξὺ Ἀρκαδίας καὶ Ἀργολίδος ¹⁾). Νομίζω ὅτι τοιοῦτος ἡμινομαδικὸς βίος ὑπῆρξεν ἢ ἀρχὴ τοῦ βίου τῶν Σαρακατσαναίων, παρὰ τὴν ἀντίθετον γνώμην τοῦ Hög (I 84 σημ. 2), ὅτι ὁ τρόπος τοῦ βίου τῶν Σ διαφέρει σημαντικῶς. Ἡ σημαντικὴ ὁμοῦ διαφορά ἔγκειται εἰς τοῦτο, ὅτι οἱ ἡμινομάδες τῆς Πελοποννήσου ἔχουν περιορισμένον ὁρίζοντα κινήσεως ἐντὸς τῆς χερσονήσου καὶ εἶναι νότιοι Ἕλληνες ζῶντες ὑπὸ διαφορετικῶν ὁρῶν καὶ ἐν μέσῳ περιβάλλοντος διαφόρως ἐπιδιδάσαντος.

Ὅπως δ' ἐκ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τῶν Σαρακατσάνων συμπεραίνομεν ὅτι οἱ Σ. δὲν εἶναι Ρουμᾶνοι, ἀλλὰ Ἕλληνες, ὁμοίως ἐκ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τῶν ἰδίων ἐπιτρέπεται νὰ συναγάγωμεν, ὅτι δὲν εἶναι κατ' εὐθείαν ἀπόγονοι ἀρχαίας ἑλληνικῆς νομαδικῆς φυλῆς, ἀλλὰ Ἕλληνες εἰς νεωτέρους χρόνους καταστάντες νομάδες. Πιθανὸν δὲ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι ἐγένοντο νομάδες κατὰ τοὺς ὑστέρους βυζαντινοὺς χρόνους, ὅτε εἶχον διακριθῇ τὰ βόρεια ἰδιώματα ἀπὸ τῶν νοτίων. (Περὶ ὁμοίου πορίσματος δυναμένου νὰ ληφθῇ ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν κατωτέρω ἐν τῷ κεφαλαίῳ περὶ τοῦ ἔθνικοῦ ὀνόματος τῶν Σαρακατσάνων). Καὶ οἱ Ὀχτωνιάται τῆς Εὐβοίας εἶναι κατὰ μέγιστον τοῦλάχιστον μέρος σταθεροποιηθέντες νομάδες ²⁾).

1) Περὶ τούτου κάμνω λόγον εἰς ἄλλην προσεχῶς ἐκδοθησομένην ἐργασίαν μου.

2) Βλ. Στ. Καρτζᾶ, Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ἄμαντον, Ἀθήναι 1910, 285.

Γ'. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΟΙΤΙΔΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΟΜΑΔΟΠΟΙΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ

Παραδόσεις. Συμπέρασμα.

Διὰ τὸ δύσλυτον ¹⁾ πρόβλημα τῆς κοιτίδος τῶν Σαρακατσαναίων ἐλλείπουν ἱστορικαὶ πληροφορίες. Διὰ τοῦτο εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ προσφύγωμεν εἰς τὰς παραδόσεις περὶ τῆς κοιτίδος τῶν Σ., ἵνα ἀντλήσωμεν ἐντεῦθεν ὅ,τι εἶναι δυνατόν νὰ ἀληθεύῃ.

Αἱ παραδόσεις εἶναι πράγματι ποικίλαι. Κατὰ τινα ἐξ αὐτῶν οἱ πρόγονοι τῶν Σαρακατσαναίων ἐκπατρισθέντες ἐκ Σακαρετίου τῆς Αἰτωλίας μετέρχονται ἔκτοτε τὴν σκηνίτιδα ζωὴν ²⁾, καὶ κατ' ἄλλην ὅτι «ἐκ τοῦ Συρράκου κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα [ἦτοι τὸν 18ον αἰ.] ποιμένες τινὲς ἀναχωρήσαντες ἐγένοντο οἱ σχηματισταὶ καὶ πρόγονοι τῆς νῦν νομαδικῆς φυλῆς...» ³⁾. Κατ' ἄλλην «ἡ τάξις αὕτη παρήχθη ἅμα τῇ καθιερώσει τοῦ παιδομαζώματος καὶ πρὸς ἀποφυγὴν αὐτοῦ κατ' ἀρχὰς ἐξ οἰκογενειῶν ἰδίως τῶν δύο μικρῶν τῶν Κατσιάνων περιοχῶν... Λέγεται ἐπίσης ἐκ παραδόσεως ὅτι περὶ τὸ ἔτος 1712—1713 ἱκανοὶ ἐκ τοῦ πολυανθρώπου Σερράκου πρὸς ἀποφυγὴν ἀποτίσεως φόρων τακτικῶν τε καὶ ἀτάκτων τὸ πλάνητα τοῦτον βίον ἠσπάσθησαν...» ⁴⁾· περαιτέρω κατὰ τὸν Ἰω. Λαμπρίδην τοῦ Κατσαντώνη ὁ ἀντιπρόπαππος ἠσπάσθη τὸν νομαδικὸν βίον καὶ ἐγένετο Καρακατσιάνος (ἄρα ὑπὲρ τὰ 100 ἔτη πρὸ τοῦ Κατσαντώνη ὑπῆρχον Καρακατσιάνοι νομάδες ἦτοι πρὸ τοῦ 1700). Οἱ Σιρακιῶται ὠνόμαζον Πεστιτζάνους τοὺς Σ., ὡς κατιγομένους ἐκ τοῦ χωρίου *Πεστά* τῶν Κατσαούνων κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Κ. Κρυστάλλη ⁵⁾, ὁ ὁποῖος μᾶς δίδει τὴν πληροφορίαν, ὅτι ἔνεκα ὑπερπληθυσμοῦ τοῦ Σιράκου πολυάριθμοι οἰκογένειαι ἐγκαταλείψασαι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς τὴν πατρίδα ἠσπάσθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον «τὸν πλάνητα βίον τῶν Σαρακατσιάνων» καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς Αἰτωλοακαριονίαν, Βοιωτίαν, Φωκίδα, Μικρὰν Ἀσίαν, Θράκην καὶ Μακεδονίαν ⁶⁾. Καὶ ὁ Ρ. Τσ' ἰλεφ ⁷⁾ ἐρωτήσας Σαρακατσιάνους ἐκ τοῦ χωρίου Αἰῖπ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Σαμοκόβου τῆς Βουλγαρίας, ἔμαθεν ὅτι ἦλθον πρὸ 100 ἐτῶν ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Σιράκου. Σαρακατσιάνοι τῆς Ἠλείρου—γράφει ὁ Δημοσθ. Συράκης ⁸⁾—«μᾶς

1) Οὕτως ἐξακριβίσθη ὑπὸ τοῦ Γ. Ἀναγνωστοπούλου, Ἠπειρωτικὰ Χρονικά 1 (1926) 196

2) Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἠλείρου, τ. 2, Ἀθήναι 1857, σ. 146 κέξ.

3) Αὐτόθι 163.

4) Ἰω. Λαμπρίδου, Ἠπειρωτικὰ μελετήματα 4, 50 σημ. Βλ. καὶ Κ. Κρυστάλλη, Ἐβδομάς 8 (1891), φ. 25, σ. 5 β. σημ. 1.

5) Ἐβδομάς 8 (1891), φ. 17, σ. 5β.

6) Αὐτόθι φ. 25, σ. 5β, σημ. 1.

7) Ἐνθ. ἀν., σ. 49,

8) Ἐνθ. ἀν., σ. 660.

ἐβεβαίωσαν ὅτι ἔχουσι συγγενεῖς μόνιμως ἀνέκαθεν παραμένοντας εἰς τι χωρίον τῆς περιφερείας Σουλίου, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα δὲν ἐσημειώσαμεν. Ἄρα καὶ ἐκ τοῦ ἀγνώστου τούτου χωρίου προέρχονται Ἕλληνες σκηνῖται, φέροντες ὡς οἱ ἄλλοι τὸ κοινὸν ὄνομα Σαρακατσάνοι». Καὶ κατ' ἄλλην παράδοσιν ἢ φυλὴ αὕτη «κατοικοῦσε στὸ Συράκο τῆς Ἡπείρου, ὅπου καὶ βοισκότανε μόνιμα ἐγκαταστημένη. Ἀποτελοῦνταν ἀπὸ εὐάριθμες οἰκογένειες. Ἐδῶ ὅμως καὶ 120 χρόνια ἀναγκαστήκαν ἀπ' τὶς πιέσεις τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ καὶ τῶν ἄλλων τυραννίσκων νὰ μεταναστεύσουν»¹⁾).

Παραδόσεις τοιαῦται κυκλοῦνται καὶ σήμερον εἰς τὰ στόματα τῶν Σαρακατσάνων. Οὕτω κατὰ διήγησιν Σαρακατσάνων ἐκ Θεσσαλίας (Λιανότοπι) εἶναι μὲν ἀγνωστον τὸ λίκνον τῶν Σ., μόνον δὲ γνωστὸν εἶναι ὅτι ἔζων ὡς νομάδες ἐν Θεσσαλίᾳ, ὅθεν ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ φύγουν πιέσεις τοῦ Ἀλῆ εἰς τὸ Σαράκ' διότι ἐλέγοντο Σαρακιῶτες ἢ Σαρακατσαναῖοι, ἀλλὰ πάλιν μετὰ πολλὰς δεκαετίας καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ κατήλθον εἰς Θεσσαλίαν. Οἱ Σ. οὗτοι οἱ ἐκ Θεσσαλίας ἀναβαίνοντες νῦν κατὰ τὸ θέρος εἰς τὴν περιφέρειαν Καστορίας πρότερον μετέβαινον εἰς Ἄγραφα, Ἀσπροπόταμον καὶ εἰς ἄλλα μέρη. «Σκηνῖτες Ἕλληνες εἴμαστε. Ἀπὸ ποῦ ξεκινήσαμε δὲν ξέρομε γιὰ τὰ παλιὰ χρόνια. Ζούσαμε ὅμως ἔς τὴ Θεσσαλίαν καὶ ἔς τὰ χρόνια τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ, γιὰτὶ δὲ δίναμε ἔς αὐτοὺς τὶς ὁμορφες γυναῖκες μας καὶ τὰ κορίτσια μας—ἔτσι μοῦ ἔπε ἡ μαννιά μου (=ἡ μάμμη μου)—μᾶς κυνήγησεν αὐτὸς καὶ μᾶς ἔδιωξεν ἐξορία ἔς τὸ Σαράκ'. Ποῦ εἶναι τὸ Σαράκ' δὲν ξέρω. Ἐκεῖ ἔς τὸ Σαράκ' ἔμειναν οἱ παπποῦδες μας χρόνια πολλὰ καί, ὅταν πέθανεν ὁ Ἀλῆ-πασᾶς, κατεβήκαμε ξανὰ ἔς τὴ Θεσσαλίαν. Καὶ γιὰτὶ ἦρθαμε ἀπὸ τὸ Σαράκ' μᾶς ὠνόμασαν Σαρακιῶτες ἔς τὴν ἀρχὴν καὶ ὕστερα Σαρακατσάνηδες καὶ Σαρακατσαναῖους. Πρὶν ἔρθουμε ἐδῶ ἔς τὴ Θεσσαλίαν πηγαίναμε τὸ καλοκαίρι ἔς τὰ Ἄγραφα, ἔς τὸν Ἀσπροπόταμο καὶ ἄλλου καὶ λεγόμεσταν ἀπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τὰ χρόνια Σαρακιῶτες καὶ Σαρακατσαναῖοι. Ἄμα ἐλευτερώθηκε ἡ Μακεδονία καὶ ἀρχίσαμε νὰ ἐρχώμαστε ἐδῶ, μᾶς εἶπαν Μοραῖτες, γιὰ νὰ μᾶς ξεχωρίζουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ποὺ λένε ὅτι εἶναι Σαρακατσαναῖοι καὶ ζοῦσαν ἐδῶ»²⁾. Ὡς βλέπομεν, κατὰ τὴν παράδοσιν αὐτὴν ὁ Ἀλῆς ἐξώρισεν τοὺς Σ. τῆς Θεσσαλίας εἰς τὸ Σαράκ' (=Σιράκο).

Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ἀλεξ. Κ. Χατζηγάκη οἱ Σ. τῆς Θεσσαλίας πιστεύουν ὅτι κατάγονται ἐκ Σιράκου, ἐνθα ἔζων μόνιμον βίον καὶ ὅθεν ὁρμηθέντες ἦλθον εἰς Θεσσαλίαν μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ καταστροφὴν τοῦ Σιράκου. Ὅτι ὅμως δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι οἱ Σ. οὗτοι ἔζων πρότερον μόνιμον βίον δεικνύει τοῦτο, ὅτι ἀρχιποιμένες, οἱ Β. Σούκιας (1804—1918)

1) *Εὐαγγ. Τζιάτζιου*, Τραγοῦδια τῶν Σαρακατσαναίων, Ἀθῆναι 1928, σ. ε'.

2) Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ἰω. Μπακάλη, ἐκ διηγήσεως τοῦ Σαρακατσάνου Χρ. Ρουπακιά, ἐτῶν 45 (1938).

καὶ ὁ Ἄθανάσ. Σπανός (1802—1904), διηγοῦντο εἰς τὸν κ. Χατζηγάκην ὅτι καὶ οἱ πάπποι αὐτῶν ἦσαν σκηνῖται νομάδες.

Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ἀλεξ. Λιβαδέως ἤκουσεν οὗτος παρὰ Σαρακατσαναίων τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ὅτι μετηνάστευσαν ἐκεῖσε ἐξ Ἠλείρου κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ.

Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Βασ. Δεληγιάννη περὶ τῶν Σ. τῆς περιφερείας Σερρῶν τῆς Ἀνατ. Μακεδονίας ὁ πατήρ (1838—1935) τοῦ ζῶντος Σαρακατσάνου Δημ. Δεσβίση (1872 κῆ.) ἔλεγεν εἰς αὐτὸν (τὸν Δημ. Δεσβίσην), ὅτι ὁ πάππος του μετὰ τὴν ἐκ Σιβάκου φεγῆν εὔρεν εὐκαιρίαν καὶ ἐπιστρέψας εἰς Σιβάκου ἐπεσκέφθη τοὺς ἐκεῖ ἀπομεινάντας συγγενεῖς καὶ ὅτι εὔρεν ἀκόμη καὶ τὴν οἰκίαν των.

Κατ' ἄλλην παράδοσιν, ἀνακοινωθεῖσαν εἰς ἐμέ, οἱ Σ. κατάγονται ἐξ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ χωρίου Σιβάκου! ¹⁾

Κατ' ἄλλην ἐπίσης εἰς ἐμέ ἀνακοινωθεῖσαν οἱ Σ. κατὰ τὰς διηγήσεις γεροντιότερων προῆλθον ἐκ χωρίου τοῦ Καρπενησίου, τὸ ὁποῖον χωρίον ἐλέγετο Σίρσι (ᾧθεν καὶ τὸ ὄνομα Σαρακατσάνου;) καὶ τὸ ὁποῖον διελύθη τότε καὶ κατοικεῖται τώρα ὑπὸ χωρικῶν ²⁾.

Ἄλλας παραδόσεις ἀνακοινωθεῖσας εἰς ἐμέ κρίνω περιττὸν νὰ παραθέσω, διότι ἐπαναλαμβάνουν σχεδὸν τὰ αὐτά.

Τῶν παραδόσεων τούτων γίνεται γενικὸς ἔλεγχος κατωτέρω καὶ χρησιμοποίησις πρὸς μὲν ὁμοίωσιν πορισμάτων τινῶν.

1. Οἱ Σαρακατσαναῖοι ὡς νομίδες περιπλανώμενοι ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἀνερχόμενοι κατὰ τὸ θέρος εἰς τὰ ὄρη καὶ κατερχόμενοι κατὰ τὸν χειμῶνα εἰς τὰ κοιλάδας, καὶ δὴ καὶ μετακινούμενοι ἀπὸ τινος περιφερείας εἰς ἄλλην ἄλλοτε περισσότερον καὶ ἄλλοτε ὀλιγώτερον ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, πολιτικῶν καὶ ἄλλων, συνανεμίχθησαν εἰς τὴν μεγάλην ἔκτασιν ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ μέχρι τῆς Βουλγαρίας τόσοι μεταξὺ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, ὥστε ἀκριβὴς καθορισμὸς τῆς κοιτίδος αὐτῶν νὰ ἀποβαίῃ σήμερον ἐπιστημονικῶς ἀκατόρθωτος, διότι ἐλλείπουν ἱστορικαὶ μαρτυρίαι. Αἱ περὶ Σακαρετσίου, Σιβάκου, Πεστῶν, Σουλίου κλπ. παραδόσεις σημαίνουν, νομίζω, ἀπλῶς τοῦτο, ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι πρὸ τινῶν αἰώνων ἦσαν εἰς πάντα σχεδὸν τὰ ὄρεινά μέρη τῆς Ἑλλάδος κατεσπαρμένοι καὶ ὅτι παλαιότερον ἔζων Σαρακατσαναῖοι καὶ παρὰ τὸ Σακαρέτσι, τὸ Σιβάκο κτλ. Οὕτω δὲ οἱ μὲν ἐκ Σακαρετσίου, Καρπενησίου καὶ ἄλλοθεν μετακινήθητες ποτὲ μέχρι τῆς Ἠλείρου καὶ Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας διατηροῦν τὴν παράδοσιν τοῦ παρὰ

1) Κατὰ διήγησιν τοῦ Σαρακατσάνου Εὐαγγ. Ἀγᾶ, ἐτῶν 72, ἐκ Λογοῦ Θεσσαλίας (1938).

2) Κατὰ διήγησιν τοῦ Σαρακατσάνου Κώστα Γαλλῆ, ἐτῶν 28, ἐκ Βελεστίνου Θεσσαλίας (1938).

τὸ Σακαρέτσι κλπ. προτέρου βίου αὐτῶν, οἱ δ' ἐκ Σιράκου, Πεστῶν, Σουλίου καὶ ἄλλοθεν μετακινήθεις πρὸς Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν, Θράκην καὶ Βουλγαρίαν κ. ἄ., διατηροῦν τὴν παράδοσιν ὅτι ἔζησαν παρὰ τὸ Σιράκο κλπ. Ὅτι ἡ τοιαύτη πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις πορεία αὐτῶν καθιστᾷ δύσκολον τὴν ἐξιχνίασιν τοῦ πόθεν ὠρμήθησαν, δεικνύει τὸ γεγονός, ὅτι ἔχουν πράγματι ἀλλάξει κατεύθυνσιν εἰς τὰς μετοικεσίας αὐτῶν· π. χ. Σαρακατσαναῖοι ἐκ Θεσσαλίας ἀνήρχοντο ἄλλοτε πρὸς τὰ Ἄγραφα, τώρα δὲ οἱ αὐτοὶ ἀναβαίνουν πρὸς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν. Αἱ δὲ βεβαιώσεις Σαρακατσαναίων ὅτι ὑπάρχουν συγγενεῖς των εἰς διάφορα μέρη (π. χ. Σούλι, Σιράκο) δύνανται νὰ ἀληθεύουν κατὰ τοῦτο, ὅτι κατὰ τὰς μετοικεσίας τῶν Σαρακατσαναίων τινὲς ἐξ αὐτῶν ἔνεκα συμφερόντων ἢ ἄλλων λόγων ἐσυγγένευσαν ἐξ ἐπιγαμίας πρὸς μονίμους χωρικοὺς τῶν μερῶν τούτων. (Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐνίοτε ἐσυγγένευσαν Σαῤακατσάνοι καὶ μὲ Κουτσοβλάχους· βλ. ἄνωτ. 86—87).

2. Οἱ Σαρακατσαναῖοι ὡς νομάδες ὑπάρχουν ἀσφαλῶς πολὺ πρὸ τοῦ Ἄλῃ πασᾶ καὶ κατὰ σαφεῖς παραδόσεις πρὸ τοῦ 1700. Ἡ δὲ παράδοσις, ὅτι δῆθεν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἄλῃ πασᾶ διωχθέντες ἐκ τοῦ Σιράκου ἤρχισαν νὰ διάγουν νομαδικὸν βίον, δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀληθής, ἀφοῦ μαρτυρίαι συγχρόνων καὶ παλαιότερων Σαρακατσαναίων γερόντων πείθουν ὅτι καὶ τὸ 1750 ἔζων νομαδικὸν βίον καὶ τὸ 1700· ὡς εἶδομεν (ἄνωτ. σ. 101) παράδοσις παρὰ τῷ Λαμπρίδῃ ἀναφέρει ὅτι ὁ ἀντιπρόπαππος τοῦ Κατσαντώνη, ἦτοι πρὸ τοῦ 1700, διῆγε νομαδικὸν βίον.

Τί ἄρα γε συμβαίνει ; Ὑποθέτω ὅτι γενομένης κατ' αὐτῶν σφοδρᾶς καταπίεσεως ἢ διώξεως ἠναγκάσθησαν ν' ἀπομακρυνθοῦν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἄλῃ πασᾶ ἐκ τῶν τόπων, εἰς τοὺς ὁποίους περιεφέροντο πρὸς βοσκὴν τῶν ποιμνίων των. Τοιοῦτόν τι δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἀφήσῃ ζωηρὰν ἐντύπωσιν εἰς τὴν μνήμην τῶν νομάδων τούτων. Πιθανὸν δὲ εἶναι ὅτι ὄχι μόνον νομάδες, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ μόνιμοι κάτοικοι τοῦ Σιράκου ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς ἐστίας των καὶ νὰ γίνουν νομάδες ¹⁾).

Κατὰ ταῦτα αἱ περὶ Σακαρετσίου καὶ Σιράκου κύριαι παραδόσεις ἔχουν ἑκατέρω μόνον σχετικὴν ἀξίαν ὡς ἱστορικαὶ μαρτυρίαι. Ὁ Ρ. Ts'ilef, ὁ C. Höeg, ὁ N. Jorga, ὁ Th. Capidan, ὁ T. Parahagi καὶ ὁ P. Skok (ἀκούσας καὶ ὁ ἴδιος διήγησιν Σακατσάνου) δέχονται ὅτι οἱ Σ. κατάγονται ἐκ Σιράκου. Ἀντιθέτως ὁ Δημόσθ. Συράκης καὶ ὁ Ν. Βέης δέχονται ὡς ἀληθῆ τὴν πρώτην παράδοσιν. Κατ' ἐμὲ οὐδετέρα εἶναι ἀληθεστέρα τῆς ἄλλης, ἀφοῦ ἀθεντικά ἱστορικὰ εἰδήσεις ἐλλείπουν καὶ πολλοὶ Σαρακατσαναῖοι ὁμολογοῦν : «ἀπὸ ποῦ ξεκινήσαμε δὲν ξέρομε...». Ἐντεῦθεν δὲ ἐννοεῖται ὅτι καὶ ἐρμηνεία τοῦ ἐθνικοῦ Σαρακατσαναῖοι στηριζομένη εἰς τὴν

1) Περὶ τῆς ἐπανάστασεως τοῦ Σιράκου κατὰ τὸ 1821 καὶ τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ ἴδ. Ἰω. Λαμπρίδην, ἐνθ. ἄν. 5, μέρος β'.

ἐτυμολογικὴν συγγένειαν μετὰ τοῦ τοπωνυμίου *Σιράκο* ἢ *Σακαρέτσι* γεννᾷ πολλοὺς δισταγμοὺς.

Κρίνοντας ὁμῶς ἐκ τῆς γλώσσης τῶν Σαρακατσαναίων, ἡ ὁποία εἶναι ἠπειρωτικὸν ἰδίωμα, συνάγομεν ὅτι καὶ ἡ ὁμιλοῦσα τὸ ἰδίωμα τοῦτο νομαδικὴ φυλὴ ὠρμήθη ἐξ Ἠπείρου¹⁾, ἔνθα ἔξων πρότερον οἱ Σαρακατσαναῖοι ὡς χωρικοὶ ποιμένες. Ἐξ Ἠπείρου δὲ δέχομαι ὅτι κατῆλθε μέρος αὐτῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βάλτου οὕτως ἐρμηνεύεται ἡ παράδοσις ὅτι «ἀπ' τὸν καιρὸ τ' Ἀλῆ-πασᾶ ἀκόμα ξεχείμαζαν ἔς τὸν κάμπο τῆς Λεπενούς οἱ Σαρακατσαναῖοι»²⁾.

Ἡ αἰτία τῆς νομαδοποιήσεως τῆς φυλῆς τῶν Σαρακατσαναίων ἴσως κεῖται εἰς ὀλοσχερῆ καταστροφὴν τῆς κοιτίδος αὐτῶν. Ὁ δὲ χρόνος τῆς νομαδοποιήσεως αὐτῆς εἶναι κατὰ τινὰς αἰῶνας μακρὰν ἡμῶν.

II. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ

Α'. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΚΑΙ ΒΑΣΑΝΟΣ

ΤΩΝ ΓΕΝΟΜΕΝΩΝ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΩΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΟΣ

Τὸ ἐθνικὸν *Σαρακατσάνοι* ἀνήγαγεν εἰς τὸ ὄνομα *Σακαρετσᾶνοι* (Σακαρέτσι, κώμη τοῦ Βάλτου τῆς Αἰτωλίας) ὁ Π. Ἀραβαντινός³⁾. Τύπον δὲ *Σακαρετσιᾶνος*⁴⁾ ἀντὶ τοῦ ὄρθου —*τσάνος* (=κάτοικος Σακαρετσίου) εὐρίσκομεν παρ' Ἀναστασίῳ τῷ Γορδίῳ⁵⁾. Ὁ πλαστὸς τύπος *Σακαρετσᾶνοι*, κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν λεγόμενος δῆθεν ἀντὶ Σαρακατσάνοι, ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Ἀγν. Passow⁶⁾. Εἰς παρομοίαν ὑπόθεσιν περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Σαρακατσαναίων προβαίνει ὁ L. Heuzey⁷⁾. Ταύτην δὲ ἀναφέρει μετὰ ἄλλων καὶ ὁ Ἰω. Λαμπροῖδης⁸⁾.

Ὁ C. Höeg⁹⁾ διακρίνει τὴν κοινὴν τῶν τριῶν τούτων συγγραφῶν

1) Βλ. ἄνωτ. 93—99. Πβ. καὶ Κ. Φαλιάνης, Ἡ Νεολαία 1 (1938—39) 591α.

2) Δημ. Δουκοπούλου, Πῶς ὑφαίνουσι καὶ πῶς ντύνονται οἱ Αἰτωλοὶ, Ἀθήναι 1927, σ. 99.

3) Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, τ. 2, Ἀθήναι 1857, σ. 146.

4) Οὐχὶ ὀρθῶς δέχεται ὁ C. Höeg (*Les Saracatsans* 1, 72), ὅτι ἐλέγετό ποτε πράγματι *Σακαρέτσι* ἀντὶ τοῦ νῦν Σακαρέτσι. Εἰς τοῦτο παρήχθη ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἐξηγγελισμένου δῆθεν καὶ ἀληθῶς πλαστοῦ τύπου Σακαρετσιᾶνοι. Ὁμοίως παρεσύρθησαν ὁ Th. Caridan (*Dacoromania* 4, 928) καὶ ὁ P. Skok (Δελτίον τῆς Ἐπιστημον. Ἐταιρείας Σκοπίων 3, 160), διὸ ἀπορρίπτουν καὶ οὗτοι τοῦ Ἀραβαντινοῦ τὴν ἐτυμολογίαν ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὁ παλαιότερος τύπος τοῦ τοπωνυμίου εἶναι Σακαρέτσι (μετὰ διπλοῦ σσ).

5) Βίος Εὐγενίου Αἰτωλοῦ, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη Κ. Σάθα 3 (1872) 448= Νέος Ἑλληνομνήμων 4 (1907) 54.

6) *Popularia carmina*, Lipsiæ 1860, σ. 618α.

7) *Le Mont Olympe et l'Acarnanie*, Paris 1860, σ. 269.

8) Ἠπειρωτικὰ μελετήματα 4 (1904) 52.

9) *Les Saracatsans* 1, 72 σημ. 1.

πηγὴν, τὸν Π. Ἀραβαντινὸν ὁ Λαμπρίδης ὁμοίως ἦτο δυνατόν νὰ ἤκουσε τὴν παράδοσιν ὁ ἴδιος. Ἡ δὲ ὑπόθεσις τοῦ Hög ὅτι ὁ τύπος *Σακαρετσᾶνοι* δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ, ἵνα δώσῃ ἐξήγησιν τινα τοῦ ἐθνικοῦ *Σαρακατσαναῖοι*, ἀληθεύει κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν ὑπάρχει ὡς τύπος τοῦ ἐθνικοῦ *Σαρακατσάνος*: ἀληθῶς ὁμοίως ὑπάρχει πρὸς δῆλωσιν τοῦ κατοίκου τοῦ χωρίου *Σακαρετσίου*, τοῦ ἐκ *Σακαρετσίου* καταγομένου. Ἄλλ', ὡς εἶδομεν ἄνωτέρω (σ. 101), καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπάρχει ἡ παράδοσις περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν *Σαρακατσαναίων* ἐκ *Σακαρετσίου*. Παρατηρητέα μόνον ἡ ἀδυναμία τοῦ Ἀραβαντινοῦ νὰ εὔρῃ τὴν ἀληθινὴν ἐρμηνείαν· οὕτω παραμερίζων βραδύτερον (1872) τὴν ἐρμηνείαν ταύτην θεωρεῖ τὸ ὄνομα σύνθετον, οὗ β' συνθετικὸν εἶναι *Κατσᾶνοι*, δι' ὃν λόγον—λέγει—ἐκλήθησαν *Παρακατσᾶνοι* ἢ *Καρακατσᾶνοι* 1).

Ὁ Δημοσθ. Συράκης 2) ἀνασκοπῶν τρεῖς ἐτυμολογίας περὶ τοῦ ὀνόματος *Σαρακατσάνος*, ἀπορρίπτει μὲν τὰς δύο πρώτας (σ. 657), ἀκολουθῶν δὲ τὸν Ἀραβαντινὸν δέχεται ἀμφοτέρως αὐτοῦ τὰς ἐρμηνείας (σ. 658), ἦτοι τὸ μὲν *Σαρακατσᾶνοι* διὰ παραφθορᾶς προῆλθεν ἐκ τοῦ *Σακαρετσᾶνοι*, τὸ δὲ *Καρακατσᾶνοι* ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ *Παρακατσᾶνοι* (=γείτονες τῶν *Κατσᾶνων* τῆς Ἡπείρου, τοιοῦτοι δὲ νοοῦνται οἱ κάτοικοι τοῦ *Σακαρετσίου*, οἱ *Σαρακατσᾶνοι*) καὶ ἐκ τούτου εἶπον ἔπειτα οἱ Τούρκοι *Καρακατσᾶν*. Θεωρεῖ δὲ τέλος ἀναμφισβήτητον τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος.

Τὴν προτέραν γνώμην τοῦ Ἀραβαντινοῦ ὑπεστήριξε καὶ ὁ καθηγητῆς Ν. Βέης 3), κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ *Σαρακατσαναῖοι* «πιθανῶς» κατάγονται ἐκ τοῦ χωρίου *Σακαρετσίου*, ὅθεν ἐκπατρισθέντες πρὸ αἰῶνων ζοῦν ἔκτοτε νομαδικὸν βίον, καὶ «καλοῦνται κατὰ σύγχυσιν καὶ *Καρακατσαναῖοι* καὶ *Καρακατσᾶνηδες*». Τὰ αὐτὰ δ' ἐπαναλαμβάνει ἀνώνυμος 4).

Ἐπιτραπήτω νὰ εἶπω τὴν γνώμην ὅτι ἡ παραγωγή αὕτη τοῦ ἐθνικοῦ *Σαρακατσᾶνοι* ἐκ τοῦ *Σακαρετσᾶνοι* δὲν φαίνεται πιθανή· ὄχι μόνον διότι ἀπαιτεῖται ἀφομοίωσις τοῦ ε πρὸς τὸ α καὶ ἀμοιβαία μετάθεσις τοῦ κ καὶ τοῦ ρ—σημειωτέον ὅτι σήμερον εἶναι ἄγνωστος τοῦ ἐθνικοῦ τύπος *Σακαρετσᾶνοι* ἀντὶ τοῦ ἐν χρήσει *Σαρακατσᾶνοι*—, τὸ δὲ σημερινὸν τοπικὸν ἐθνικὸν *Σακαρετσᾶνος* δηλοῖ μόνον τὸν κάτοικον τοῦ *Σακαρετσίου*, οὐδαμῶς δὲ τὸν νομάδα *Σαρακατσᾶνον*· ἀλλὰ καὶ διότι ὁ συνήθης εἰς —*αῖοι* παρεκτεταμένος τύπος *Σαρακατσαναῖοι* παραμένει, νομίζω, σχεδὸν ἀνερμηνεύτος. Εἶναι δὲ ἀληθῶς ἀνήκουστοι τύποι ἐθνικῶν *Μαντιουδιαναῖοι* ἀντὶ *Μαντιουδιανοῖ* (*Μαντούδη* χωρίον ἐν *Εὐβοίᾳ*), *Πετραναῖοι* ἀντὶ *Πετροῖ* (*Πέτρα* ἐν

1) Μονογραφία περὶ Κουτσοβλάχων, Ἀθῆναι 1905, σ. 38.

2) Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργικῆς Ἑταιρείας 12 (1925) 636 κέξ.

3) Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη 11 (1931) 338α, ἐν λ. *Σαρακατσᾶνοι*.

4) Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια 21 (1933) 555α.

Λέσβω), *Προβελνταῖοι* ἀντὶ Προβεζάνοι (Προβέζα) κτ. Πλὴν δὲ τοῦ γλωσσικοῦ τούτου λόγου πρόβάλλει καὶ ὁ ἱστορικός, ὅτι δὲν ἀποδεικνύεται ἀληθῆς ἡ παράδοσις ὅτι τὸ Σακαρέτσι ὑπῆρξε κοιτίς τῶν Σαρακατσαναίων (βλ. ἄνωτέρω σ. 104) ¹⁾.

Κατὰ τὸν Ἰω. Λαμπροῖδην ²⁾ τὸ ὄνομα *Καρακατσιᾶνοι* εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ τουρκικοῦ *καρά* καὶ τοῦ Κατσιᾶνοι (=κάτοικοι τῶν Κατσανοχωρίων). Φοβούμενοι οἱ Κατσιᾶνοι τὸ παιδομάζωμα κατέλιπον τὰς ἐστίας αὐτῶν καὶ ἐτράπησαν πρὸς τὰ ὄρη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας. Ἐπειδὴ δὲ—κατὰ τὸν Λαμπροῖδην—ἀνεμείχθησαν μετ' ἄλλων νομάδων ἐκ Σερράκου, μετωνομάσθησαν Σαρακατσιᾶνοι ³⁾.

Ὁ Κ. Α. Κρουστάλης ⁴⁾ ἀσπάζεται τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἰω. Λαμπροῖδου, ὅτι *καρά*+*Καισάνοι* (=ἐλεεινοὶ Κατσάνοι), διότι «εἰτήρησαν... πλεῖστα ἤθη καὶ ἔθιμα, ἅτινα καὶ οἱ Καρακατσάνοι κέκτηνται, εἰς τὸν ἰδιωτικὸν ἰδίαν βίον των καὶ πρὸ πάντων τὴν γλωσσικὴν προφορὰν ἀπαράλλακτον».

Ὁ Ν. Φίλιπ ⁵⁾ γράφων περὶ τῶν προβάτων τῆς Βουλγαρίας λέγει ὅτι εἶδεν ἐκεῖ τὸ εἶδος τῶν προβάτων τὸ λεγόμενον *kara-katchane* τὸ ἔλκον τὸ γένος ἐκ συριακῆς πηγῆς, ὅπως κατὰ τὸ *Tzourkana*, καὶ ὅτι «*kara=poir, katchan=pomade*», ὅτι δὲ τὸ ὄνομα τῶν προβάτων τούτων (*kara-katchane*) ἐδόθη καὶ εἰς τοὺς ποιμένας. Πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς μετὴν προσηγουμένην ἐτυμολογίας. Ἡ γνώμη ὁμῶς τοῦ Φίλιπ ὅτι τὸ ἐθνικὸν τῶν ὄνομα ἔλαβον οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ ποιμαίνοντες ἐκ τοῦ εἶδους τοῦ προβάτου, ὅπερ καὶ ἄλλοι ὑπέθεσαν, εἶναι ἐσφαλμένη. Ἀντιθέτως τὸ κύριον ὄνομα κατέληξεν εἰς προσηγορικόν, ὅπως καὶ *Βλάχος* (ἰδ. παράρτημα) κ. ἄ. π.

Ὁ δὲ Βούλγαρος Ρ. Τσ'ίλεφ ⁶⁾ θεωρεῖ τὸ *Karakas'ani* (οὕτω καλοῦν-

1) Ἡδύνατό τις νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι τὸ ὄνομα Σαρακατσᾶνος, ὄν ἐθνικόν, ἐγένετο ὄνομα οἰκογενείας τινός (Σαρακατσᾶνος), ὅτε ἡδύνατο νὰ σχηματισθῇ τύπος *Σαρακατσαναῖοι*, ὅπως π. χ. τὸ ἐθνικὸν *Ζαβιτοᾶνος* (Ζαβίτσι) ἐγένετο οἰκογενειακὸν ἐν Κερκύρα καὶ ὡς τοιοῦτον δύναται νὰ σχηματίσῃ πληθ. τύπον *Ζαβιτσαναῖοι*. Οὕτω καὶ τὸ ἐθνικὸν *Σαρακατσᾶνος* (Σακαρέτσι) ἡδύνατο νὰ γίνῃ ἐπώνυμον, ἐκ τούτου ἡδύνατο νὰ ληφθῇ τύπος *Σαρακατσαναῖοι*, καὶ ὅτι τέλος ἐγένετο ἐθνικὸν τῆς νομαδικῆς ταύτης φυλῆς. Ἀλλὰ τοιαύτη ὑπόθεσις δὲν φαίνεται πιθανή, διότι θὰ ἰδρῶμεν ἐπὶ ἀλλεπαλλήλων ὑποθέσεων ἥτοι 1) τῶν φωνητικῶν τροπῶν Σαρακατσᾶνος—Σαρακατσᾶνος, 2) τῆς μεταβολῆς τοῦ ἐθνικοῦ Σαρακατσᾶνος εἰς ἐπώνυμον Σαρακατσᾶνος καὶ 3) τῆς μεταβολῆς τοῦ ἐπωνύμου Σαρακατσᾶνος εἰς ἐθνικὸν ἥτοι ὄνομα τῆς φυλῆς. Αἱ πολλαὶ ὑποθέσεις δὲν φαίνονται φυσικαὶ καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀπαράδεκτοι.

2) Ἐνθ. ἀν. 4 (1904) 51 σημ.

3) Ἐνθ. ἀν. 52 σημ.

4) Ἐβδομάς 8 (1891), φύλλ. 17, σ. 5β.

5) Extras diu Archiva Vetrinará No 5 (1907) 36.

6) Bulletin du musée ethnogr. de Sophia 1 (1921) 49.

ται οί Σ. ἐν Βουλγαρίᾳ) τουρκικὸν ἐκ τοῦ kara+kac'an (μαῦροι φυγάδες).

Τὴν ἐτέραν παρὰ Λαμπρίδην ἔτυμολογίαν ἐπανελάβον καὶ ἄλλοι. Οὕτω τὴν ἔτυμολογίαν τοῦ ἔθνικοῦ ἐκ τοῦ Sirak+kac'an (=φυγάδες ἐκ Σιράκου) εἶπε καὶ γέρον τις Σαρακατσάνος εἰς τὸν Βούλγαρον P. Tsilef¹⁾, κατὰ τὸν νόμον δὲ τῆς εὐφωνίας κατὰ τὸν Γς'. ἐγένετο σύνθετον Sarakac'an ἐν τῇ τουρκικῇ βραδύτερον διεδόθη τὸ ὄνομα παρὰ τοῖς Τούρκοις ὑπ' ἄλλον τύπον Karakac'an (προκίψαντα διὰ παρετυμολογικῆς μεταβολῆς) καὶ ἔπειτα διεδόθη καὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Τὸν Λαμπρίδην πιθανῶς ἀκολουθῶν καὶ ὁ Κ. Δ. Καραβίδας²⁾ νομίζει ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι ἔλαβον «τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅτε πιεζόμενοι ὑπ' αὐτοῦ ἐγκατέλειψαν τὸ Ἠπειρωτικὸν Συράκο (κατσάν εἶναι λέξις τουρκικὴ καὶ σημαίνει φεύγω, φεύγουν ἀπὸ τὸ Συράκο)...», δέχεται δηλ. σύνθεσιν ἀδύνατον Συράκο+κατσάν.

Ὁ P. Skok³⁾ δεχόμενος ὅτι ἡ παράδοσις τῶν Σαρακατσαναίων περὶ φυγῆς των ἐκ Σιράκου διωκομένων ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ εἶναι ἀληθὴς καὶ ὅτι αὕτη ἐξηγεῖ ἄριστα τὸ ὄνομα τῶν νομάδων τούτων, παράγει τὸ ἔθνικὸν τοῦτο ἐκ τοῦ ὑποθετικοῦ *Σαρακοκατσ'ἄνοι (=πρόσφυγες ἐκ Σιράκου), ὅπερ δι' ἀπλολογίαν τῶν συλλαβῶν —κοκα—εἰς—κα—ἐγένετο Σαρακατσ'ἄνοι.

Ἡ ἔτυμολογία τοῦ Λαμπρίδου ἀπερρίφθη ὑπὸ τοῦ μακαρίτου καθηγητοῦ Γ. Ἀναγνωστοπούλου καὶ ὑπὸ τοῦ Δημοσθ. Συράκη. Οὕτω κατὰ τὸν Ἀναγνωστόπουλον⁴⁾ εἶναι αὕτη ἀστήρικτος, διότι εἶναι ἥκιστα πιθανὸν ὅτι ἐκ Σιράκου ὀρμηθέντες κατώρθωσαν νὰ μετονομάσουν πάντας τοὺς καθ' ὁμάδας διεσπαρμένους νομάδας. Κατὰ δὲ τὸν Συράκην⁵⁾ εἶναι αὕτη ἀπίθανος, διότι «τὸ χωρίον Συράκον κατοικεῖται ἀνέκαθεν ὑπὸ Κουτσοβλάχων εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τῆς ἀποικισεῶς των εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας» καὶ, ἂν οἱ Σαρακατσαναῖοι κατήγοντο ἐκ Σιράκου, θὰ ὠμίλουν καὶ οὗτοι τὸ κουτσοβλαχικὸν ἰδίωμα.

Ἡ σύναψις τοῦ τοπωνυμίου Σιράκο πρὸς τὸ ἔθνικὸν Σαρακατσαναῖοι ἢ γενομένη ὑπὸ Λαμπρίδου εἶναι κατ' ἐμὲ ἀφελὴς διὰ καθαρῶς γλωσσικούς λόγους. Ἐθνικὰ ὀνόματα δὲν παράγονται διὰ συμφυροῦ, ὡς δέχεται ἐκεῖνος, ἤτοι Σαρακοκατσαναῖοι ἢ, ὡς ὀρθότερον ἢ δύνάτο τις νὰ δεχθῆ, Σαρακιῶτες Κατσαναῖοι. Ὅλος τυχαία εἶναι ἡ ὁμοιότης τῶν φθόγγων τῆς λ. Σιράκο—Συράκο καὶ τοῦ Σαρακ—τῆς λ. Σαρακατσαναῖοι. Παρατηρητέον δὲ ὅτι λέγεται μὲν Σεράκο(ν) ἢ Σιράκο(ν), ἀλλ' εἶναι ἀνήκουστος τύπος τοῦ ἔθνικοῦ Σιράκατσαναῖοι ἢ Σερακατσαναῖοι, τοῦτο δὲ ὑποδεικνύει τὸ ἄσχετον τῶν λέξεων ἤτοι τοῦ ἔθνικοῦ πρὸς τὸ τοπωνύμιον. Γενικῶς δὲ

1) Ἐνθ. ἀν.

2) Πολιτικὴ Ἐπιθεώρησις, 1921, σ. 714.

3) Ἐνθ. ἀν., σ. 161.

4) Ἀθηνᾶ 36 (1924) 69.

5) Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργικῆς Ἐταιρείας 12 (1925) 657.

δὲν δύναται νὰ ἀληθεύῃ ἡ παραγωγή τοῦ ἐθνικοῦ διὰ συνθέσεως, ἣν δέχονται ὁ Καραβίδας καὶ ὁ Skok, διότι οὔτε πάντες οἱ νομάδες Σαρακατσαναῖοι κατόικουν ἐν Σιράκῃ ἢ ὠρηθήσαν ἐξ αὐτοῦ, οὔτε ἀληθεύει ὅτι φέρουν τὸ ὄνομα μόνον ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ. Ὁ δὲ Skok, ἐνῶ λέγει ὅτι ἡ ἡλικία τοῦ ἐθνικοῦ δὲν εἶναι σαφής, καθιστᾷ ἐν τούτοις διὰ τῆς ἐρμηνείας τοῦ ἀναγκαίαν τὴν παραδοχὴν ὅτι εἶναι τοῦτο γέννημα τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν, διότι ὁ νομαδικὸς βίος τῶν Σαρακατσαναίων εἶναι, ὡς εἶδομεν, πολὺ παλαιότερος.

Ἐκ τῶν παρὰ Λαμπρίδῃ ἀναγεγραμμένων ἐτυμολογιῶν ¹⁾ εἶναι καὶ αἱ ἀκόλουθοι. Τινὲς, λέγει, παράγουν τὸ ἐπώνυμον *Καρακατσαναῖος* «ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ἐπιθέτου *καρά* καὶ τοῦ ἀλβανικοῦ ὀνόματος *κάτσιανον*, εἶδος προβάτων, πορφυροῦν μάλιστα ἐχόντων τὸ πρόσωπον. Περίεργον δ' εἶναι ὅτι οἱ κάτοχοι τοιούτων προβάτων καλοῦνται *Κάτσιανοι*, *Κάτσανοι* καὶ *Κατσάνοι*». Ὁ τελευταῖος ἰσχυρισμὸς δὲν φαίνεται ἀληθής. Κατὰ τὴν ἄλλην ἐτυμολογίαν τὸ ὄνομα εἶναι σύνθετον ἐκ τῶν τουρκικῶν λέξεων *κατσιάν* (=φεύγων) + *κίρ* (=ἐρημία), ἥς ἡ ἐνικὴ δοτικὴ εἶναι *κίρᾶ* καὶ ἴσως «μετετραπὴ εἰς *καρά*», τὸ σύνθετον δὲ τοῦτο δηλοῖ τὸν ἐρημοβάμωνα, τὸν ἐρημοπόρον. Ὁρθῶς δὲ παρατηρεῖ περὶ τῆς ἐρμηνείας ταύτης ὁ Δ. Συράκης ²⁾, ὅτι εἰς τὴν ἐξοχὴν φεύγουν (*κίρ* + *κατσάν*) ὄχι μόνον οἱ Σαρακατσαναῖοι, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι σκηνῖται (Ἀρβανιτόβλαχοι, Κουτσόβλαχοι), ἄρα δὲν θὰ διεκρίνοντο διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου οἱ Σαρακατσαναῖοι.

Τὴν τελευταίαν ταύτην ἐτυμολογίαν εἶχεν ἴσως ὑπ' ὄψιν ὁ Ἀπ. Ἀρβανιτόπουλος ³⁾ λέγων ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τοῦ ἰδιοκτητοῦ «εἶναι ἢ γεωργοὶ μονίμως οἰκοῦντες ὡς κολλῆγοι ἢ βοηθοὶ (παρακεντέδες) καὶ καλούμενοι Σαρακατσαναῖοι ἢ Βλάχοι. Αἱ ὀνομασίαι αὐταὶ φαίνονται τουρκικαί, διότι *κίρ-γκόν* εἶναι ὁ μένων ἐν τῇ πεδιάδι, ἐνῶ *κίρ-κατσάν* ὁ φεύγων αὐτήν, ἥτοι ὁ οὐχὶ μονίμως οἰκῶν διὰ τῶν λίαν χαρακτηριστικῶν τούτων φράσεων ἐδήλωσαν ἀδρομερῶς τοὺς κατοίκους οἱ Τοῦρκοι κατακτηταὶ τὸ *κατ' ἀρχάς*. Εἰς τὴν κοινὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἦτο εὐκόλον νὰ μεταπέσῃ τὸ *Κιργκούνης* εἰς *Καραγκούνης*, οὐχὶ δὲ δύσκολον καὶ τὸ *Κιρκατσανός* εἰς (*Καρα*)*Σαρακατσανός* κατὰ συνήθη παρετυμολογίαν πρὸς τὸ γνῶριμον *καρά*».

Ἐγὼ νὰ παρατηρήσω τὰ ἐξῆς περὶ τῆς ἐρμηνείας ταύτης. Πρῶτον, ἂν ἦτο δυνατὴ διὰ παρετυμολογίας πρὸς τὸ τουρκ. *καρά* τροπὴ

1) Ἐνθ. ἀν. 52 σημ. Ὁ Λαμπρίδης ἀναφέρει καὶ ἐτυμολογίαν ἐκ τῶν ἀρβικῶν λέξεων *καρά* (=ἡ ξηρὰ) καὶ *σαρῆ* (=ταχύς) καὶ τῆς τουρκικῆς μετοχῆς *κατσιάν* (=φεύγων), τὸ δὲ σύνθετον *καρά*+*σαρῆ*+*κατσιάν* σημαίνει «τὸν φεύγοντα τὴν ξηρὰν, τὸν περιπλανώμενον, τὸν ἀεικίνητον».

2) Ἐνθ' ἀν. 657.

3) Ἐφημερὶς Ἀρχαιολογικὴ 1910, σ. 360.

τοῦ *Κιρκατσάνος* εἰς *Καρακατσάνος*, ἐρωτᾶται πῶς προέκυψεν ὁ τύπος *Σαρακατσάνος*; Δεύτερον γνωστοῦ ὄντος ὅτι ἡ λ. *Κιραγκαύνης* ἔχει ἄλλην ἀρχήν, μένει μόνον τὸ *Κιρκατσάνος* πρὸς τοιαύτην ἐρμηνείαν, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τύπος *Κιρκατσάνος* ἀληθῶς δὲν ὑπάρχει, γνωστὸν δὲ εἶναι μόνον *Καρακατσάνος* καὶ *Σαρακατσάνος*.

Ὁ μακαρίτης καθηγητῆς Γ. Π. Ἀναγνωστόπουλος ¹⁾ λαμβάνων ὡς βάσιν τὸν τύπον *Καρακατσιάνος* ἐρμηνεύει τὸν ἕτερον τύπον ἐκ τῆς ἐκφορᾶς μετὰ τοῦ ἄρθρου, ἦτοι τ'ς *Καρακατσιάνους* ἐγένετο τ' *Σ(κ)αρακατσιάνους* καὶ τέλος τ'ς *Σαρακατσιάνους* κατ' ἀνομοίωσιν, ὅθεν καὶ ἡ ὀνομαστικὴ *Σαρακατσιάνοι*. Ἡ ἐρμηνεία αὕτη τοῦ τελευταίου τύπου εἶναι ἀληθοφανής. Ἀληθῶς τοιαύτη μεταβολὴ δὲν εἶναι σπανία ἐν τοπωνυμίοις, διότι ταῦτα ἐκφέρονται συνηθέστερον κατ' αἰτιατικὴν ἐνάρθρως. Οὔτω *Σπόδα* ἐν Ἰκαρίῳ καὶ *Σπόα* (ἐς *Πόδα* κατὰ Γ. Χατζιδάκιν) ἐν Καρπάθῳ ²⁾, τὰ *Σιακελλιά* (ς τὰ *Κελλιά*), *Σταφέντη* ἐν Ἄνδρῳ ³⁾, *Σιαφ'λαρέ* ἐν Τήνῳ (ς τὰ *Φιλαρέτου*) ⁴⁾, *Σπρίνοι* αὐτόθι ⁵⁾ (ἀντὶ τ'ς προῖνοι), ὁμοίως ἐκ τῆς συχνῆς κατὰ γενικὴν ἐναρθρον ἐκφορᾶν τ'ς *Ὠραίας* ἐγένετο τὸ τοπωνύμιον (ς τῆς) *Τσουριᾶς τὸ κάστρο* ἐν Χίῳ ⁶⁾, κ. ἄ. Ἡ μεταβολὴ ὁμοίως αὕτη δὲν εἶναι δυνατὴ ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν, ἄρα οὐδὲ ἐπὶ τοῦ ὀνόματος *Σαρακατσαναῖοι*, διότι ταῦτα δὲν ἐκφέρονται τόσον συνήθως κατ' ἐναρθρον αἰτιατικὴν, ὅσον τὰ τοπωνύμια. Διὰ τοῦτον δὲ τὸν λόγον νομίζω ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀληθεύῃ καὶ ἡ παλαιότερα ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος *Τσακῶνες* ἐκ τοῦ : (εἰς) *τοὺς Λάκωνας* καὶ οὐχὶ μόνον, διότι τὸ *τσ* δὲν ἐρμηνεύεται ἐν τῇ γλώσσῃ τῆς Πελοποννήσου ἀντὶ : *τοὺς* ⁷⁾.

Ἄλλὰ καὶ ἂν παρὰ πάντα τὰ ἀνωτέρω ἐδεχόμεθα ὅτι ἦτο δυνατὴ ἡ παραγωγὴ αὕτη τοῦ τύπου *Σαρακατσαναῖοι*, πάλιν μένει ἄλυτον τὸ πρόβλημα τῆς ἀρχῆς τοῦ (οὔτως ὡς ἀρχικοῦ ὑποτιθεμένου) τύπου *Καρακατσαναῖοι*. Μετατοπίζεται δηλ. ἀπλῶς ἡ λύσις τοῦ ζητήματος καὶ τίθεται τὸ ἐρώτημα : πόθεν τὸ ἐθνικὸν *Καρακατσαναῖοι*;

Ὁ C. Höeg (1, 69) παρᾶγει τὸ τοπωνύμιον *Σιράκον* ἐκ τινος δακκορρομανικῆς λέξεως *sāras* (=πτωχός, ἐνδεής), εἰ καὶ ἡ λέξις αὕτη δὲν

1) Ἀθηνᾶ 36 (1924) 69.

2) Μ. *Μιχαλίδου*, Λαογραφικὰ σύμμεικτα Καρπάθου, τ. 2, Ἀθῆναι 1934, σ. 425.

3) Δημ. *Πασχάλη*, Τοπωνυμικὸν τῆς νήσου Ἄνδρου, Ἀθῆναι 1933, σ. 66.

4) Σ. *Μενάρδος*, Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 3 (1928) 152.

5) Ἐνθ. ἀν.

6) Κ. *Ἀμαντος*, Ἀθηνᾶ 27 (1915) Λεξικογραφ. Ἀρχεῖον, σ. 36.

7) Βλ. Κ. *Ἀμαντον*, Ἀφιέρωμα εἰς Χατζιδάκιν, Ἀθῆναι 1921, σ. 131 καὶ Γ. *Χατζιδάκιν*, Byzantinische Zeitschrift 27 (1927) 321.

μαρτυρεῖται εἰς ρουμανικὴν τινα διάλεκτον. Θεωρεῖ ὁ Hög προφανῆς ὅτι τὸ *Σιράκου*, ἄλλως *Σιράκου* καὶ *Σεράκου*, εἶναι ρουμανικὴ λέξις, δάνειον ἐκ τῆς βουλγαρικῆς, δεχόμενος τοῦ G. Weigand τὴν διδασκαλίαν. Νομίζει τέλος (σ. 70) ὁ H. ὅτι τὸ τοπωνύμιον τοῦτο προὔποθεται τὴν ἐν ρωμουνικῷ ἰδιώματι ὑπαρξιν τοῦ προσηγορικοῦ *sărac*. (Περὶ τοῦ τοπωνυμίου βλ. παρόρθημα). Περαιτέρω (σ. 70) δέχεται ἐπίθημα —(a)c'anί σύνθετον ἐκ τοῦ ρουμανικοῦ —a'c (ἄπερ ἐκ τοῦ λατινικοῦ—*aculus*) καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ—*anos* (λατίν. —*anus*), χρησιμεῖον πρὸς δήλωσιν ὀνομάτων συγγενείας. Ἐν τέλει δὲ (1, 188) σημειοῖ τὸ ὄνομα *Sarakac'anus* ὡς ρωμουνικῆς ἀρχῆς ἐκ ρωμουνικοῦ *sărăcats'an*.

Τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην τοῦ Hög μνημονεύοντες φαίνεται ὅτι ἀποδέχονται τινες τῶν κρινάντων τὸ ἔργον αὐτοῦ, ὁ R. M. Dawkins ¹⁾, ὁ P. Kretschmer ²⁾ καὶ ὁ M. Τριανταφυλλίδης ³⁾: Ἀπορρίπτουν δὲ ὁ N. Jorga, ὁ Th. Capidan, ὁ P. Skok, ὁ T. Parahagi.

Καὶ κατὰ μὲν τὸν N. Jorga ⁴⁾ τὸ ὄνομα Σαρακατσάνος πρέπει νὰ εἶναι ἐθνικὸν τοῦ τοπωνυμίου Σιράκου (*Săracu*) μετ' ἐπιθήματος ἐθνικοῦ ὀνόματος, ἀφοῦ οἱ ἴδιοι ποιμένες ὁμολογοῦν ὅτι ἐκ Σιράκου κατάγονται ⁵⁾ (ὁ δὲ τύπος *Καρακατσ'άνος* κατὰ τὸν Jorga ἠρμηνεύθη ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ Hög).

Ὁ Th. Capidan ⁶⁾ ἐλέγχει τὸν H. διὰ τὸν τύπον *Sarakatsan*, διότι ὀρθὸς εἶναι ὁ μετὰ παχέος σ' *Sarakats'an*, εἰς δὲ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ H. προβάλλει ὡς κώλυμα ὅτι ρουμανικὸν *sărac* δὲν ὑπάρχει οὔτε ἐν ρουμανικῇ διαλέκτῳ καὶ ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ βεβαιώσῃ ὅτι τὸ σλαβικὸν *siraku* εἶναι παράγωγον τοῦ ρουμανικοῦ *sărac*.

Ὁ P. Skok ⁷⁾ παρατηρεῖ ὀρθῶς ὅτι δὲν ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ ἐπίθετον *sărac* καὶ τὸ ἐθνικὸν ὄνομα εἶναι ἡ αὐτὴ λέξις.

Ὁμοίως ἀπορρίπτει τὴν ἐρμηνείαν τοῦ H. ὁ T. Parahagi ⁸⁾.

Κατ' ἐμὲ δὲ κριτὴν, ἡ ἐρμηνεία τοῦ Hög παρουσιάζει τοῦτο τὸ ἀνώμαλον ὅτι δημιουργεῖται ἀνύπαρκτος κατάληξις ἐπὶ τῇ βάσει δύο παραδειγμάτων λέξεων, ὧν ἡ ὀρθὴ ἐρμηνεία εἶναι ἄλλη, ὡς θὰ δείξω κατωτέρω.

Τὰ ὑπὸ τοῦ G. Weigand ⁹⁾ δηλ. παρεχόμενα παραδείγματα *Kosta-*

1) The Journal of Hellenic Studies 46 (1926) 137.

2) Glotta 16 (1928) 180.

3) Göttingische Gelehrte Anzeigen 182, (1930), 4.

4) Revue historique du sud-est européen 3 (1926) 243.

5) Ὅτι δὲν ὁμολογεῖται ὑπὸ τῶν Σ. μόνον τὸ *Σιράκο*, ἀλλὰ διάφοροι τόποι, ἰδὲ ἀνωτ. σ. 101—103.

6) Ἐνθ. ἀν. 928 κέξ.

7) Ἐνθ. ἀν. 160—161 καὶ 180.

8) Ἐνθ. ἀν. 271.

9) Die Aromunen I, Leipzig 1895, 275.

ts'ani καὶ Karakolts'ani (=τὰ πρόσωπα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν οἰκογένειαν ἢ τὴν φυλὴν τοῦ Κώστα, τοῦ Καρακολίτσα) δὲν ἐνέχουν ἐπίθημα —(a)c'ani.

Ἐνταῦθα πρέπει νὰ μνημονεύσω ὅτι ὁ C. Jirec'ek ¹⁾ ἀναφέρει τύπον Karakolc'ani, τὸν ὁποῖον κατωνόμασε Μακεδῶν τις. Ὁ δὲ Th. Caridan ²⁾ κατόπιον ὁμολογεῖ μὲν ὅτι ἀγνοεῖ τοιοῦτον τύπον τοῦ ὀνόματος τῶν νομάδων τούτων, νομίζει ὅμως ὅτι δὲν ἀποκλείεται καὶ τὸν ἐρμηνεύει· νομίζει λοιπὸν ὁ Car. ὅτι Καρακολτσ'ἄνοι εἶναι τύπος τοῦ ὀνόματος Σαρακατσᾶνοι καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτὸν διὰ συμφύσεως τοῦ Caracacian καὶ τοῦ Nicolciani (=κάτοικος τῆς Nicolitsa) ἤτοι διὰ τροπῆς τῆς μέσης συλλαβῆς —ca— εἰς —col— καὶ ἀναμείξεως πρὸς τὸ Nicolciani καὶ δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ Sara— διὰ τοῦ Cara—. Μάτην δὲ πάντα ταῦτα, διότι πρόκειται ἀληθῶς περὶ παρεξηγήσεως. Οἱ Σαρακατσᾶνοι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λέγονται Καρακολτσιᾶνοι, ὅπερ ὄνομα εἶναι ἐντελῶς ἄλλο. Θ' ἀπέφυγεν ὁ Car. τὴν παρεξήγησιν ταύτην, ἃν εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὸν Weigand.

Ὁμοίως ὁ P. Skok ³⁾ δὲν δέχεται ταύτισιν τοῦ τέλους —τσ'ἄνοι τοῦ ἐθνικοῦ Σαρακατσᾶνοι μετὰ τοῦ ρουμανικοῦ ἐπιθήματος —c'ani πρὸς δῆλωσιν τῶν μελῶν οἰκογενείας (Kostac'ani, Karacolc'ani) καὶ ὁρθῶς ἐρωτᾷ: διατι δὲν ὀνομάζονται τότε καὶ οἱ Ἕλληνες νομάδες Saracuc'ani ἢ Sarakc'ani. Ἐπίσης παρατηρεῖ ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Hög γενομένη παραγωγὴ τοῦ ἐπιθήματος —ac'ani εἶναι ἀδύνατος.

Παρασύρεται ὅμως καὶ ὁ Skok ⁴⁾ δεχόμενος ὅτι πράγματι ὑπάρχει κατάληξις —c'ani ρουμανικὴ πρὸς δῆλωσιν τῶν μελῶν οἰκογενείας. Ἄλλ', ὡς γνωστὸν, ἡ ρουμανικὴ κατάληξις —c'ani εἶναι μόνον ἐθνικὴ, κατὰληξις δὲ —c'ani οἰκογενειακῶν ὀνομάτων εἶναι ἀνύπαρκτος, ὡς θὰ δείξω ἀκολουθῶς, τὰ δὲ δύο ὀνόματα Κωσταισᾶνοι καὶ Καρακολτσᾶνοι εἶναι ἑλληνικά.

Τὸ ὄνομα Κωσταισιᾶνοι (οὕτω γραπτέον) ἐρμηνεύεται ἐπαρκῶς ἐκ τοῦ Κωστιάκις· πράγματι δὲ Κωσιάκ'ς προφέρουν οἱ Σαρακατσαναῖοι (κατὰ τὸν Hög 2, 202). Ὅπως δὲ παρὰ τὸ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενον Κωσιόους ὑπάρχει ἀλλαχοῦ πληθυντικὸς τύπος Κωσιᾶνοι (πβ. Ἀθανάσις—Ἀθανασιᾶνοι, Μᾶρκος—Μαρκιᾶνοι κτ.), οὕτω καὶ παρὰ τὸ Κωσιάκ'ς εἶπον Κωσταισιᾶνοι καὶ μετὰ τσιτακισμοῦ τὸν τύπον Κωσταισιᾶνοι.

Ὁμοίως ἐρμηνεύεται διὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τὸ ἕτερον ὄνομα Καρακολτσᾶνοι. Ἐχομεν ἤδη βυζαντινὸν ἐπώνυμον Νικολίτζης ⁵⁾ καὶ τού-

1) Cesty po Bulharsky, Praze 1888, 220, σημ. 24 καὶ Das Fürstentum Bulgarien, Prag—Wien—Leipzig 1891, 118.

2) Ἐνθ. ἀν. σ. 933.

3) Ἐνθ. ἀν. 160.

4) Αὐτόθι.

5) Ζωναράς 4, 119, 1. H. Moritz, Die Zunamen bei den byzantinischen Historikern und Chronisten, Landshut, 1, 15, καὶ 2, σ. 9, 11.

του μεγεθυντικὸν *Νικολιτζᾶς*¹⁾, νῦν δὲ τοπωνύμιον τοῦ *Νικολίτση*²⁾ ἐν νομῷ Φθιώτιδος, Πρεβέζης καὶ Ἰωαννίνων. Καὶ περαιτέρω παρὰ τὸ *Νικόλτσος* καὶ *Νικόλτσης* (ὁ μεγεθυντικὸς τύπος τοῦ *Νικολίτσης*, κατ' ἀναβιβασμὸν τοῦ τόνου, πβ. Γιαννάκις—*Γιάννακας*) ἐγένετο ὑποκοριστικὸς συντεταμημένος τύπος *Κόλτσος*³⁾, ὅπως καὶ *Κολιός* (Νικολιός) ἐν Ἠλείῳ καὶ Τριφυλίᾳ, *Κόλιας* (Νικόλας—Νικολῆς) πολλαχοῦ, *Κολίτσας*, *Κολιότσας* (Βελβεντὸς Μακεδ.), *Κολάκις* (Νικολάκις) ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις κ. ἄ. Ἐκ συνθέτου δὲ *Καρακόλτσης* ἢ *Καρακόλτσας* (πβ. τὰ γνωστὰ *Καρανικόλας*, *Καρανικόλος*, *Καρανίκας*) φαίνεται ὅτι ἐλήφθη τὸ περιληπτικὸν *Καρακολτσιᾶνοι*.

Ἐπειτα ἡ ἔτυμολογία τοῦ Hög ἢ κατὰ τὸν ἴδιον «ἀρκετὰ πιθανή» (assez vraisemblable) εἶναι, νομίζω, ἀτυχής, καὶ διότι ἡ σχέσις τῶν ὀνομάτων *Σιράκο* καὶ *Καρακατσάνος* δὲν εἶναι πιθανή. Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶναι ὅτι ἐκ τοῦ *sārag*, ὑποθετικοῦ ρωμανικοῦ τύπου, παρήχθησαν τοῦτο μὲν *Σαράκο* ἔχον καὶ τύπους *Σεράκο* καὶ *Σιράκο*, τοῦτο δὲ τὸ ἔθνικόν *Σαρακατσάνοι* ὑπὸ μόνον τοῦτον τὸν τύπον, μὴ μεταβληθὲν εἰς *Σερακατσάνος* ἢ *Σιρακατσάνος*. Ἄλλ', ὡς εἶπον ἀνωτέρω, ἡ μεγαλυτέρα δυσκολία ἐγκτεταί εἰς τὴν ἐξεύρεσιν ἔθνικῆς καταλήξεως ad hoc, ἡ ὁποία—ὡς ἐδείχθη—εἶναι ἀνύπαρκτος. Τέλος δὲν ἠρμηνεύθη καὶ ὁ ἕτερος εἰς—αἰοὶ τύπος: *Σαρακατσαν-αἰοὶ*⁴⁾.

Ἡ *Per. Parahagi*⁵⁾ παράγει τὸ ἔθνικόν ἐκ τοῦ ρωμανικοῦ οὗς. *sārica*. Ἐκ τούτου παρήχθη *sāricat* (=ὁ φορῶν *sarica*) καὶ ἐκ τούτου μετὰ τῆς καταλήξεως —*ian* ἐγένετο *Sāřăcăcian*. Οὕτως ἐκλήθησαν κατὰ τὸν Ρ. οἱ *Σαρακατσάνοι* ὑπὸ τῶν Ἀρωμοῦνων, ὅτε ἡ *sārica* δὲν ἦτο γενικὸν ἔνδυμα

1) *Κεδρηγός*, 2, 453, 20 καὶ *H. Moritz* II 9, ὅπως καὶ *Γρηγοράς* βυζαντινὸν καὶ νεώτερον, *Μιχαηλᾶς* βυζαντινὸν καὶ *Μιχαλᾶς* (τοπων. εἰς Καρδενίγια Μέσα Μάνης), νεώτερα ὁμοίως *Γιωργάκις*—*Γιωργακᾶς* (ὄθεν καὶ ἐπώνυμον), *Γρηγόρις*—*Γρηγοράς*, *Θανάσις*—*Θανασιᾶς* καὶ ἐν Καρπάθῳ βαπτιστικά *Ἀντωνᾶς* (Ἀντώνης), *Γεωργᾶς* (Γεώργιος), *Γιαννᾶς* (Γιάννης) κ. ἄ. Τὸ *Ἀντωνᾶς* καὶ ἐν Κύπρῳ, ἐν Καρπάθῳ δὲ καὶ ὡς ἐπώνυμον καὶ 'ς τ' *Ἀντωνᾶ* τοπωνύμιον (*M. Μιχαηλίδου*, Λαογραφικὰ σύμμεικτα Καρπάθου, Ἀθῆναι 1934, τ. 2, σ. 128, 129, 478).

2) Πβ. ὅμοια τοπωνύμια εἰς —*ίτση* προσελθόντα ἐξ ὀνομάτων εἰς —*ίτσης*, ὅπως *Βασιλίτση*, *Διαβολίτση*, *Πετρίτση* (καὶ τὰ τρία ἐν Μεσσηνίᾳ), *Κωσιτίτση* καὶ *Μιχαλίτση* ἐν Ἠλείῳ κ. ἄ.

3) Ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις (καὶ *Κόιτσος*) βλ. *Ἀθ. Μπούτουρα*, Τὰ νεοελληνικά κύρια ὀνόματα, Ἀθῆναι 1912, σ. 79 καὶ *Γ. Χατζιδάκι*, Γλωσσολογικαὶ ἔρευναι, Ἀθῆναι 1934, σ. 411.

4) Εἰς τὴν εὐγένειαν τοῦ κ. C. Hög ὀφείλεται ἀνακοίνωσις του πρὸς ἐμέ, καθ' ἣν δὲν πιστεύει σήμερον πλέον (1939) εἰς τὴν παλαιὰν ταύτην ἔρμηνησίαν του περὶ τοῦ ὀνόματος *Σαρακατσάνος*, ὅπως εἰς αὐτὸν ὀφείλω καὶ ὀρθῶς παρατηρήσεις του περὶ τῆς παρούσης διατριβῆς, ἣν εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ διεξέλθῃ μετὰ προσοχῆς καὶ ἐνδιαφέροντος.

5) *Numiri etnice la Aromâni, Bucures'ti* 1925, σ. 13.

τῶν Ἀρωμούνων, ἀλλὰ μόνον τῶν Σαρακατσάνων, ἢ ὡς δήλωσις τοῦ ὅτι οἱ Σαρακατσάνοι ἐφόρουν τὴν σάρικαν διαφόρως ἢ οἱ ἄλλοι Ἀρωμοῦνοι. Τὴν γνώμην ταύτην ἀναιρεῖ ὁ Th. Caridan ¹⁾ λέγων ὅτι πάντες οἱ Ἀρωμοῦνοι ποιμένες καὶ οἱ Σαρακατσαναῖοι ἐφόρουν καὶ φοροῦν τὴν σάρικαν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὥστε δὲν θὰ ἐδικαιολογεῖτο σκωπτικὸν ὄνομα ἐκ τῆς λέξεως *sārica*, δηλούσης γενικὸν τῶν Ἀρωμούνων φόρεμα (ἐννοεῖται ὅτι ὁ Car. εἰς τοὺς Ἀρωμοῦνους περιλαμβάνει καὶ τοὺς Σαρακατσαναῖους)· εὗρσκει δὲ ὁ Car. ἀδύνατον τὴν παραγωγὴν ταύτην, καὶ διότι τὸ παράγωγον *sāricat* (= ὁ ἔχων ἢ φορῶν σάρικαν) θὰ ἤρκει νὰ δηλώσῃ τὸ ἐπιδιωκόμενον, ὥστε νέα κατάληξις — *an* θὰ ἦτο περιττή.

Ἄλλ' ὁ αὐτὸς P. Parahagi προτείνει καὶ ἐτέραν γνώμην, ὅτι δηλ. ἠδύνατο τὸ ὄνομα Σαρακατσάνος νὰ παραχθῇ κατ' εὐθείαν ἐκ τοῦ *sāricā* καὶ τῆς καταλήξεως — *c'an*. Ἄλλὰ καὶ ἡ γνώμη αὕτη δὲν δύναται νὰ συζητηθῇ σοβαρῶς, χρησιμεύει ὅμως εἰς τὸν Caridan ὡς βάσις ἄλλης ἰδίας ἐρμηνείας ²⁾.

Κατὰ τὸν N. Jorga, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε ἐσχέτιζε τὸ ὄνομα πρὸς τὸ *Μυρσιμακατζάνος* ³⁾, μόνον ἐκ τόπου δύναται τοῦτο νὰ προέρχεται ⁴⁾ καὶ δὴ ἐκ τοῦ ὀνόματος *Συράκων* (*Sāracu*) μετ' ἐπιθήματος ἐθνικοῦ, ἀφοῦ οἱ ἴδιοι οἱ ποιμένες ὁμολογοῦν ὅτι ἐκεῖθεν κατάγονται, ὁ δὲ τύπος *Καρακατσάνος* ὀρθῶς παρήχθη ὑπὸ τοῦ Høeg ἐκ τοῦ ἐτέρου.

Ὁ Th. Caridan ⁵⁾ ἐρμηνεύει τὸ ἐθνικὸν ὡς ἐξῆς· ἡ κατάληξις — (ἄ) *c'an*, δάνειον ληφθὲν ἐκ τῆς βουλγαρικῆς, εἶναι ἐθνικὴ καὶ ὄχι ὀνόματος προσώπου, οἷον *Prilēp* — ρουμαν. *Pārlerc'an* καὶ πληθυντ. *Pārlerc'ani*, *Bitolja* — ρουμαν. *Bitulc'an* — πληθ. *Bitulc'ani*, ἐκ τούτων δ' ἐλήφθη τὸ ἐπίθημα — (ἄ) *c'an*. Ὅπως λοιπὸν παρήχθησαν ἐθνικὰ παρὰ τὸ τοπωνύμιον *Grebine* τὸ *Grebinc'an*, *Parleap* — *Pārlerc'an*, *Mocrean* — *Mocrinc'an* κττ., οὕτω καὶ ἐκ τοῦ σλαβικοῦ ὀνόματος *Siracu* καὶ τοῦ δανείου βουλγαρικοῦ ἐπιθήματος — (ἄ) *c'an* ἐγένετο τὸ ἐθνικὸν *Sārčăcĭan*· περαιτέρω ⁶⁾ ἢ

1) Ἐνθ. ἀν. 930 κέξ.

2) Τελευταίως τὴν γνώμην ὅτι τὸ ὄνομα Σαρακατσάνοι εἶναι σλαβικὸν καὶ σημαίνει Ἑλληνας φουστανελλοφόρους, παράγωγον τοῦ σλαβικοῦ *σαρίκα* (= φουστανελλά), διετύπωσε προφορικῶς ὁ κ. Γ. Σαγιαξῆς πρὸς τὸν Σταμ. Σταμ(ατίου), ὡς ἀναφέρει ὁ τελευταῖος (ἐφημ. «Ἐθνος» 28.7.1936, σ. 4). Ἄλλ' εἶναι γνωστὸν, ὡς λέγει καὶ ὁ Σταματίου, ὅτι πάντες οἱ Ἑλληγες ἔφερον φουστανελλάν. Δὲν φαίνεται λοιπὸν πιθανὸν ὅτι ἐκ τῶν Ἑλλήνων οἱ Σ. μόνον θὰ ὀνομάζοντο ὑπὸ τῶν Σλάβων ἢ ὑπὸ ἄλλων φουστανελλοφόροι. Φυσικὰ δ' ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἀδιασάφητον τὸ ἐπίθημα — *τσάνοι*.

3) Histoire des Roumains de la Péninsule des Balkans, Bucarest 1919, σ. 26.

4) Revue historique du sud-est européen 3 (1926) 243.

5) Ἐνθ. ἀν. 928 κέξ.

6) 932 κέξ.

τροπή τοῦ *i* τῆς πρώτης συλλαβῆς εἰς *ä*, ἐρμηνεύεται διὰ τοῦ ἀκολουθοῦ *ä* (*Siräcäcian*—*Särcäcian*), τὸ δὲ ἐπιθήμα ἔχει τὴν ἐν τῇ σλαβικῇ ἀπαιτουμένην χρῆσιν. Ὁ ἕτερος τύπος τοῦ ἐθνικοῦ *Caracacian* ἐλέχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ ξένων, οἱ ὅποιοι, ἐπειδὴ πλὴν τῶν Σαρακατσαναίων ὑπῆρχε καὶ ἄλλος ἀρωμονικὸς πληθυσμὸς *Caraguni*, εἶπον ἀντὶ *Saracacian* τὸν τύπον *Caracacian* διὰ τὸ *cara*— (τοῦ *Caraguni*). Περὶ δὲ τοῦ τύπου *Caracolcian* ἐλέχθησαν τὰ δέοντα ἀνωτέρω σ. 113.

Τῆς ἐτυμολογίας τοῦ *Caridan* εἶναι γνωστὴ ἡ βῆσις, τὸ ὄνομα *Siracu*, περὶ δὲ τοῦ ἐπιθήματος — (*ä*)*c'an* δέχεται ὅτι εἶναι δάνειον ἐκ τῆς βουλγαρικῆς. Ἀλλὰ παρατηρῶ πρῶτον ὅτι τὰ ἐθνικὰ *Bitulc'an*, *Grebinc'an*, *Parlipc'an* καὶ *Mocrinc'an*, ἔχουν ἀληθῶς κατάληξιν — *c'an*, ὄχι — *ac'an*, ὥστε δὲν λέγεται *Bitulac'an*, *Grebinaac'an*, *Parlipac'an*, *Mocrinaac'an*. Ὁμοίως δὲ οἱ Βούλγαροι λέγουσιν ἄνευ τοῦ *a* *Prilēpc'anets*, *Bitolc'anets*. Πῶς λοιπὸν δέχεται ὁ *Caridan* τὸν ἀνύπαρκτον τύπον —*ac'an* τοῦ ἐπιθήματος εἰδικῶς καὶ μόνον πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ ἐθνικοῦ *Saracac'an* ;

Ὅφείλει κατ' ἀνάγκην νὰ δεχθῇ τύπον *Sirak—c'an* ὁ ὅποιος ἴσως θὰ ἠπλοποιεῖτο εἰς τὴν ἑλληνικὴν εἰς *Σιραξᾶνος* ἢ *Σιρατσᾶνος*, ὅπερ εἶναι ὅμως ἀνύπαρκτον.

Ἡ ἐτυμολογία τοῦ *Caridan* δὲν εἶναι διόλου ὀρθοτέρα τῆς ἐρμηνείας τοῦ *Höeg*, ἐνῶ δὲ προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸν τύπον *Καρακατσάνοι* (καὶ τὸν ἀνύπαρκτον *Καρακολτσᾶνοι*!), ἀποσιωπᾷ ὅμως καὶ δὲν μᾶς ἐξηγεῖ καὶ ὁ *Car*. τὸν κοινότερον τύπον *Σαρακατσαν-αῖοι* καὶ *Καρακατσαν-αῖοι* τί εἶναι ἀληθῶς τὸ *-αῖοι* τοῦτο (κακῶς γραφόμενον *-εοι*) καὶ πῶς θὰ τὸ δικαιολογήσουν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν των ;

Ὅπως ὁ *Per. Parahagi* καὶ ὁ *N. Jorga*, πιστεύει καὶ ὁ *T. Parahagi* ¹⁾ ὅτι τὸ ὄνομα *Särcäcäean* ὑπ' ἄλλων ἀπεδόθη εἰς τοὺς νομάδας τούτους ποιμένας, οἱ ὅποιοι ἦσαν καὶ ἐκαλοῦντο πρότερον *Βλάχοι* — κατὰ τὸν *T. Parahagi*—, καὶ ἰδιοποιήθησαν τὸ ὄνομα τοῦτο, ὡς ὁμόφυλοι τῶν *Motcii* καὶ *Färs'erotsi*. Πιστεύει δὲ ὁ *T. P.*, ὡς ὁ *Jorga* καὶ ὁ *Caridan*, ὅτι τὸ ὄνομα *Särcäcäean* παρήχθη ἐκ τοῦ τοπωνυμίου *Säracu*, περαιτέρω δὲ ὅτι *Βλάχους Σαρακατσαναίους* θὰ ὠνόμασαν αὐτοὺς πρῶτοι οἱ Ἕλληνες, παρὰ τῶν ὁποίων παρέλαβον τὴν ὀνομασίαν καὶ οἱ Ἀρωμονοὶ ὠνομάσθησαν δὲ οἱ Σαρακατσαναῖοι οὕτω—κατὰ τὸν *T. P.*—, ἀφοῦ εἶχον ἤδη ἐξελληνισθῆ εἰς τὰ νότια τῆς Ἑλλάδος παρὰ τὸν κορινθιακὸν κόλπον !

Ἡ γνώμη τοῦ *T. Parahagi* εἶναι ἐπανάληψις τῶν ὑπὸ τοῦ *Jorga* καὶ τοῦ *Caridan* εἰρημένων, ἐπὶ πλέον δὲ ἐνέχει ὑποθέσεις περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν Ἀρωμονῶν Σαρακατσαναίων ὑπὸ Ἑλλήνων μὲν, ἀλλὰ πάντως μετὰ καταλήξεως βουλγαρικῆς (!), ἐπίσης περὶ τῆς ἐξελληνίσεως τῶν Ἀρω-

1) Ἐνθ. ἀν. 271.

μούνων Σ. ὡς πρὸς τὰς χώρας καὶ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς τοῦτο ἐγένετο.

Ὁ Ρ. Skok ¹⁾ ἀπορρίπτει μὲν τὴν ἐξήγησιν τοῦ ὀνόματος τὴν προταθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Hög, δέχεται δὲ τὴν τοῦ Th. Caridan, ἀλλὰ συγχρόνως δέχεται τὴν δυνατότητα τῆς ἐρμηνείας τοῦ ὀνόματος ἐκ συνθέσεως, Siracu + τουρκ. kas'an (φυγὰς)· ἐπειδὴ πρόκειται περὶ ἐπαναλαμβανομένων ἐρμηνειῶν, δὲν παρίσταται ἀνάγκη νέας κρίσεως αὐτῶν.

Ὁ Ἀριστοτ. Δημητριάδης ²⁾ προέτεινεν ἀπαράδεκτον ἐρμηνείαν τοῦ ὀνόματος ἐκ τοῦ τουρκικοῦ «sarān=φορτώνειν καὶ κατάν=φεύγειν», διότι οἱ Σ.—λέγει—«διάγουν βίον σκηνίτου, φορτώνοντες τὰ ὑπάρχοντά των καὶ φεύγοντες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μὲ τὰ ποιμνιά των ἀπὸ τὸν ἕνα τόπον εἰς τὸν ἄλλον».

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐπισκοπήσεως καὶ βασάνου τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων ἐτυμολογιῶν τοῦ ἐθνικοῦ *Σαρακατσαναῖοι* εἶδομεν ὅτι ἐπεχειρήθησαν δώδεκα ἐτυμολογίαι γενόμεναι ἢ ἐπαναλαμβανόμεναι ὑπὸ εἴκοσι λογίων, οἱ ὅποιοι ὑπῆρξαν εἰδικοί ἐπιστήμονες καὶ μὴ : 1) Σακαρέτσι+Σακαρετσάνος—Σαρακατσάνος, 2) Παρακατσάνος—Καρακατσάνος, 3) Καρά+κατσάν, 4) Σιράκο+κατσάν, Σιρακοκατσαναῖοι, 5) καρά+κάτσιανον, 6) καρά+σαρη+κατσάν, 7) κίρ+κατσάν, 8) sarac+—(a)c'anī, 9) *saricat+—ian, 10) σαρίκα : Σαρακατσάνος, 11) Saracu—(a)c'an, 12) sarān+κατσάν.

Γενικῶς παρατηρῶ ὅτι αἱ ἐτυμολογίαι αὗται δὲν πληροῦν τινὰς ἢ πολλὰς τῶν ἀπαιτήσεων τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης, τινὲς δὲ εἶναι ὅλως ἐναντίαι πρὸς τοὺς νόμους τῆς γλώσσης. Οὕτω δὲν δύνανται πλέον νὰ συζητοῦνται αἱ ἐτυμολογίαι τοῦ *Καρακατσάνος* ἐκ τοῦ *Παρακατσάνος*, ἢ ἐκ συμφύσεως ἢ συνθέσεως *Σιρακοκατσαναῖοι*, ἢ τοῦ *Σαρακατσάνος* ἐκ τοῦ *Καρακατσάνος*, ἢ ἐκ τοῦ *sārac* μετὰ τοῦ ἀποδειχθέντος ἀνυπάρχοντος ἐπιθήματος—(a)c'anī, ἢ ἐκ τοῦ *Καρακατσάνοι* ἐρμηνεία τοῦ *Καρακολτσιάνοι* (ὡς δῆθεν τύπου τοῦ ἐθνικοῦ) διὰ συμφύσεως πρὸς ρουμαν. Nicolcianī, ἢ ἐκ τοῦ *sārică* (sāricat—) *sāricatsian ἢ *sāricac'ian*, ἢ ἐκ τοῦ *Siracu* μετ' ἐθνικῆς καταλήξεως—c'an (δανείου ἐκ τῆς βουλγαρικῆς εἰς τὴν ρουμανικὴν) κ.λ.π.

Εἰδικώτερον δὲ παρατηρῶ ὅτι οἱ ἐτυμολογοῦντες δὲν ἐλάμβανον ὑπ' ὄψιν τινὰ τῶν ἐξῆς ἀναγκαιῶν : 1) ὅτι πᾶσα ὀρθὴ ἐρμηνεία πρέπει γὰ στήριζται ἐπὶ τῶν ὁμολογημένων νόμων τῆς γλώσσης, νὰ διευκρινῆ ἐπαρκῶς πάντα τὰ μέρη τοῦ ὀνόματος (θέμα, σύνθεσιν, κατάληξιν, τύπους) καὶ ἄρα νὰ εἶναι ἀπλῆ καὶ ἄνευ στηριγμάτων πολλῶν ὑποθέσεων καὶ ὑποθετικῶν

1) ἐνθ' ἄν. 160—161 καὶ 180.

2) Ἐφημ. «Ἐθνος» 7.8.1936, σ. 1.

τύπων· 2) ἡ ἐρμηνεία τοῦ ἐθνικοῦ πρέπει νὰ ἐρμηνεύῃ ἀμφοτέρους τοὺς τύπους, *Καρακατσάνοι* καὶ *Σαρακατσάνοι*· 3) ἡ ἐρμηνεία πρέπει νὰ ἐξηγήῃ ἐπιρικῶς τὴν γένεσιν τῶν εἰς —*αἶοι* τύπων, *Σαρακατσαναῖοι* καὶ *Καρακατσαναῖοι*. Αἱ ἀνωτέρω συζητηθεῖσαι ἐρμηνεῖαι δὲν τηροῦν τοὺς ὅρους τούτους, πάντας ἢ μερικοὺς, δὲν δύνανται ἄρα νὰ εἶναι ὀρθαί.

Ὡς γνωστόν, ἡ εὐρεσις τῆς ἀρχῆς τῶν κυρίων ὀνομάτων εἶναι ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως διδακτικὴ ἄγουσα τὸν γλωσσοδίφην πολλάκις εἰς ἀξιόλογα γενικώτερα πορίσματα. Οὐχ ἥτιον δὲ ἡ ἐτυμολογία τῶν τοπωνυμίων καὶ δὴ καὶ τῶν ἐθνικῶν ὀνομάτων εἶναι σπουδαιότατον ἔργον, δυσχερὲς δ' ἐὰν ἰδίᾳ μὴ ἐπικουρῇ ἡ παράδοσις¹⁾. Ταύτης δ' ἄλλειπούσης τὸ φρονιμώτερον εἶναι νὰ προτείνῃ ὁ ἐπιστήμων ὑγιᾶ τινὰ εἰκασίαν στηριζομένην ἐπὶ ὠμολογημένων γλωσσικῶν νόμων καὶ μὴ πολεμουμένην ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως. Ἐὰν δὲ προηγούνται τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης τῶν ὀνομάτων ἀπόπειραι πρὸς ἐρμηνεῖαν αὐτῶν καὶ δὴ καὶ ὑπὸ σοβαρῶν ἐπιστημόνων γενόμεναι, ἀστοχοῦσαι δὲ τῆς ἀληθείας ἢ ἄλλως μὴ φέρουσαι πρὸς αὐτήν, παρίσταται τότε ἀνάγκη καὶ τὰ σφάλματα νὰ ἐπιδειχθοῦν καὶ ὑγιέστερόν τι νὰ προταθῇ. Ὁμοίως δὲ ὅταν τινὲς ἀρπάζοντες ἐσφαλμένας ἐτυμολογίας—λέγει ὁ καθηγητὴς Γ. Χατζιδάκις²⁾—«συνάγουν ἐξ αὐτῶν πλημμελῆ μὲν καὶ ἀσύστατα, ἀντεθνικὰ δέ, ἱστορικὰ δῆθεν συμπεράσματα, καὶ τότε καθῆκον παντὸς ἐπιστήμονος εἶναι νὰ ἀντεπεξέρχηται κατ' αὐτῶν».

Διότι, ὡς διδάσκει ὁ αὐτὸς καθηγητὴς³⁾, «Σκοπὸς κύριος ἡμῶν δὲν εἶναι ἡ εὐρεσις τοῦ ἐτύμου, ἀλλ' ἡ εὐρεσις καὶ ἀπόδειξις τοῦ ὅτι τὰ ὡς ἀνώμαλα ἐμφανιζόμενα δὲν εἶναι ἀληθῶς τοιαῦτα, ἀλλ' ἔχουσι λόγον, ἢ ὅτι τι ἄγνωστον πρότερον καὶ ἀκανόνιστον ὑπάγεται ὑπὸ τινὰ νόμον, εἶναι κανονικόν. Δι' αὐτῆς ἄρα (τῆς ἐργασίας) ἐπιζητεῖται καὶ κατὰ δύναμιν ἐπιτυγχάνεται κόσμος καὶ τάξις ἐν τοῖς γλωσσικοῖς φαινομένοις, διὸ καὶ οἱ γνήσιοι ἐπιστήμονες περὶ τοῦτο τὸ εἶδος τῆς ἐτυμολογίας μάλιστα ἀσχολοῦνται».

Β'. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΟΣ

Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, κατ' ἐμὲ κριτὴν οὐδεμία τῶν μέχρι τοῦδε ἐτυμολογιῶν τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος *Σαρακατσάνος* δύναται νὰ ἀληθεύῃ. Ἄνα-

1) Πβ. τὸ τοῦ Ἡρωδιανοῦ Β', σ. 288 (ἔκδ. Aug. Lentz) «οὐ δεῖ ἐπὶ τῶν κυρίων ἐτυμολογίας λαμβάνειν». Ὁ λόγος δὲ τοῦ ἀληθοῦς τούτου ἀφορισμοῦ εὐρίσκεται εἰς τοῦτο, ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν προσηγορικῶν ἔχομεν συγχρόνως γνωστά τύπον καὶ σημασίαν τῆς λέξεως, ἄρα ἡ ἐτυμολόγησις εἶναι δυνατὴ, ἐπὶ δὲ τῶν κυρίων ἔχομεν μόνον τὸν τύπον, οὐχὶ δὲ καὶ σημασίαν.

2) Καὶ πάλιν περὶ τοῦ ὀνόματος Μορέας: Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 6 (1931) 219—Γλωσσολογικαὶ ἔρευναι, τ. 1, Ἀθῆναι 1934, σ. 46.

3) ΜΝΕ 1, 356. Πβ. καὶ σ. 557.

σκοπῶν δὲ τὰς περὶ τῆς κοιτίδος τῶν Σαρακατσαναίων παραδόσεις, συνεπέραινα ὅτι αἱ εἰς τὸ Σιράκο ἢ τὸ Σακαρέτσι ἀναφερόμεναι δέν πρέπει νὰ μᾶς παρασύρουν εἰς ἔτυμολογίαν τοῦ ἔθνικοῦ ἐκ τοῦ ἑτέρου τῶν τοπωνυμίων τούτων. Κατωτέρω παρέχω τὴν ἰδικήν μου ἐρμηνείαν.

Ἐπώνυμα ἐξ ἐπιθέτων χρώματος δηλωτικῶν παρέχει ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔκπαιαι. Συνηθέστερα, π. χ. βυζαντινά, εἶναι τὰ σύνθετα, οἷον *Πυρρογεώργιος*, *Χρυσόμαλλος* κ. ἄ. ¹⁾. Τινὰ βυζαντινά εἶναι σύνθετα ἐξ ἐπιθέτου καὶ ἄλλου ὀνόματος, οἷον *Μαυροθεόδωρος*, *Μαυροκόστας*, *Μαυροζούμης*, *Μαυροκατακαλῶν* ²⁾, κατὰ ταῦτα δ' ἔχομεν πολλὰ νεώτερα, οἷον *Μαυραντώνις*, *Μαυρογιώργος*, *Μαυρογιάννης*, *Μαυροθέρης* (Θέρης=Θεόδωρος), *Μαυρομάνος* (Μάνος=Μανόλης), *Μαυρομιχάλης*, *Μαυροπάνος* κ. ἄ.

Ἦδη εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἑλληνικὴν εἶχεν εἰσέλθει ἡ τουρκικὴ λέξις *καρα* (μέλας, μαῦρος) ³⁾. Ὡς δ' ἔχομεν κύρια ὀνόματα *Μαῦρος* (ἐπώνυμον πολλαχοῦ) καὶ ἐκ τούτου πλεῖστα παράγωγα, οὕτως ἐκ τῆς πολιτογραφηθείσης τουρκικῆς λέξεως ἐπώνυμον *Καρᾶς* ⁴⁾ καὶ σύνθετον *Καράμαλλος* ⁵⁾. Τὸ *καρα*—τοῦτο ἐχρησίμευσεν ὡς πρῶτον συνθετικὸν ἀπίρων συνθέτων ἐπωνύμων ⁶⁾. Οὕτω λέγονται παραλλήλως *Καραγεώργις* καὶ *Μαυρογεώργις*, *Καραγιάννης* (ἤδη 18 αἰ., βλ. Κ. Ἀμαντον, Μικρὰ μελετήματα, 239, 240) καὶ μεσαιων. *Μαυροῖωάννης* καὶ νεοελλην. *Μαυρογιάννης*, *Καραθανάσις* (Καρανάσος, Καρασούλλης) καὶ *Μαυροθανάσις*, *Καρακόστας* καὶ μεσαιων. καὶ νεοελλην. *Μαυροκόστας*, *Καραμανόλης* (Καραμάνος) καὶ *Μαυρομάνος*, *Καραμιχάλης* (Καραμίχαλος, Καραχάλιος) καὶ *Μαυρομιχάλης*, *Καραντώνις* καὶ *Μαυραντώνις*, *Καραπαναγιώτης* (Καραπάνος) καὶ *Μαυροπάνος* καὶ ἄλλα, ὁμοίως *Καραθρέας*, *Καραβασίλης*, *Καραδῆμος* (καὶ Καραδήμας), *Καραμήτρος* καὶ *Καραμήτσας*, *Καραχοῖστος* καὶ *Καρακίτσος* καὶ ἄλλα ἄπειρα.

Ὅμοίως ἡ τουρκικὴ λέξις *μανι* (=κνανοῦς) ἐπολιτογραφήθη εἰς τὴν λαλουμένην ἑλληνικὴν *μαβίς*, ἐν Πόντῳ δ' ἐγένετο καὶ ἐπώνυμον *Μαβίς* ⁷⁾.

1) *H. Moritz*, Die Zunamen 1, 53, 54. 2) *Moritz*, ἔνθ. ἄν. 53.

3) Βλ. Fr. Miklosich, Die türk. Elemente in den südost-und osteuropäischen Sprachen : Denkschriften d. Wiener Akad., phil-hist. Kl., 34 (1884) 327 καὶ 37 (1895) 58.

4) *Moritz*, ἔνθ' ἄν. 46 καὶ *Συν. Παπαδημητρίου*, Vizantijskij Vremennik 5 (1898) 730. Σύγχρονά τινὰ ὀνόματα *Καρᾶς* δύνανται νὰ προέρχωνται ἐκ τοῦ προσηγορικοῦ *καρᾶς* (=κατασκευάζων κάρρα, ἄμαξοποιός), ὥστε γραπτέον τότε *Καρᾶς*. Οὕτω καὶ τοπωνύμιον *Carrà* (γρ. Καρᾶ) δις ἐν Κότῳ Ἰταλίᾳ (*G. Rohlf's*, Scavi linguistici nella Magna Grecia, Roma 1933, σ. 196, 233).

5) *Moritz*, ἔνθ' ἄν. 54 καὶ *Παπαδημητρίου* ἔνθ' ἄν. 5 (1898) 717 καὶ 6 (1899) 174.

6) Περὶ τούτων βλ. προχείρως *Γ. Σταυνοπούλου*, Βόλτες ὀνοματολογικῆς, σ. 304.

7) *Δημοσθ. Οἰκονομίδης*, Ἀρχεῖον Πόντου 6 (1935) 219.

Ὅμοιον εἶναι τὸ τουρκικὸν ἐπίθετον *sarı* (=κίτρινος, ξανθός), ὅπερ εἰσῆλθεν εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν καὶ ἀπαντᾷ σήμερον εἰς ἰδιώματα, π. χ. ἐν Κρήτῃ, Λιβυσσίῳ τῆς Λυκίας, Μεγίστῃ, Σάμῳ καὶ ἀλλαχοῦ, ὑπὸ τὸν τύπον *saris* ¹⁾. Τοῦτο δ' ἐγένετο ἐπώνυμον καὶ ἀπαντᾷ Σαρῆς τῷ 1764 ²⁾, ἀλλὰ εἶναι τοῦλάχιστον κατὰ δύο αἰῶνας παλαιότερον ³⁾ καὶ εἶναι γνωστὸν μέχρι σήμερον, π. χ. ἐν Λεωνιδίῳ Κυνουρίας, Θήρῃ, Καρπάθῳ, Σάμῳ, Σίφῳ (καὶ νησίς τις παρὰ τὴν Κάλυμνον λέγεται τοῦ Σαρῆ), πατρωνυμικὰ δὲ Σαρίδης ἐν Πειραιεὶ καὶ Σαριδάκις ἐν Θήρῃ, Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ὅπως δ' ἔχομεν τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν σύνθετον μετὰ τοῦ *καρ-* ἐπώνυμον *Καραγεώργις*, ἔχομεν καὶ μετὰ τοῦ *sarı* τὸ Σαριγιώργις, παρὰ τὸ *Καραγιάννης* (καὶ Καραγιαννης) τὸ Σαριγιάννης (καὶ Σαρίγιαννης), παρὰ τὸ *Καρακώστας* τὸ Σαρικώστας, παρὰ τὸ *Καράπανλος* τὸ Σαρίπολος (Πόλος ἐκ τοῦ ἰταλ. Polo—Paulo), παρὰ τὸ *Καραμανόλης* τὸ Σαριμανόλης αὐτόθι,

1) Ὁρθῶς, νομίζω, τὰ εἰς *-ί -ίς*, χρωμάτων δηλωτικὰ ἐπίθετα, ἠρμηνεύθησαν ὡς φέροντα κατάληξιν τουρκικῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Γ. Χατζιδάκι, Ἀθηνᾶ 40 (1928) 21—23, καὶ πρέπει νὰ γράφονται διὰ τοῦ *ι*. Πράγματι δὲ οὐχὶ ἡ λέξις *ρεγκί*, ἣτοι ἐν μόνον παράδειγμα, ὡς ἐνόμιζεν ἄλλατε ὁ Χατζιδάκις (MNE 2, 251), ἀλλ' ἐπίθετα, οἷον *μαβί* (ἔχι ἐκ τῆς ἰταλικῆς, ὡς ὁ H. Pernot, Jahresber. f. rom. Philol. 4 (1895—6) I 354, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀραβοτουρκ. *mavi*: βλ. Fr. Miklosich, ἐνθ' ἄν. 35 [1885] 124), *sarı* (ἐκ τοῦ τουρκ. *sarı*: βλ. Miklosich, ἐνθ' ἄν. 152 καὶ 38 [1890] 25) καὶ μεσαιων. *κριμιζίν* Χαλκοκονδ. I 156, 16 Darkó (ἔχι κακῆ μεταγραφῆ, ὡς ὁ J. Moravcsik, Byz.—neugr. Jahrb. 8 [1931] 365), *κριμιζί* (ἐν Θήρῃ, ἐκ τοῦ ἀραβ. *qirmizi*, τουρκ. *qirmizi* ἢ *qirmiz* =κόκκινος. Περὶ τῆς λ. βλ. Fr. Miklosich, ἐνθ' ἄν. 37 (1889) 63· K. Lobotsch, Etymol. Wörterb. d. europäi. Wörter oriental. Ursprungs, Heidelberg 1927, 97 b· E. Gamillscheg, Etymol. Wörterb. d. französ. Sprache, Heidelberg 1928, 49a), νομίζω ὅτι ὑπῆρξαν τὰ πρότυπα τῶν εἰς *-ίς* ληγόντων καὶ χρώματος δηλωτικῶν ἐπιθέτων τούτων. Πιθανῆ δὲν μοῦ φαίνεται ἡ προταθεῖσα ἐρμηνεῖα τῆς καταλήξεως *-ίς* «ἀπὸ τὰ εἰς *-ί* οὐδέτερα τῆς κοινῆς» (Ἀνθ. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, Ἀθῆναι 1927, σ. 115) οὔτε ἡ γνώμη δι' ἀνάγκην κατὰληξις *-ύς* (A. Thumb—J. Kalitsunakis, Grammatik der neugriechischen Volkssprache, Berlin—Leipzig 1928, σ. 165). Κατὰ ταῦτα μόνη ἱστορικῶς ὀρθῆ εἶναι ἡ γραφὴ *Σαρίς* (ἀπλούστερον κατ' ἄλλα εἰς *-ῆς* ὀνόματα γράφουν *Σαρηῆς*) δι' ἐνὸς ρ καὶ ἔχι *Σαρηῆς*, ὡς συνήθως γράφεται. Ἡ διὰ διττοῦ ρρ γραφῆ πιθανῶς ὀφείλεται εἰς κακίην τῶν λογιοτέρων σύναψιν τοῦ ὀνόματος πρὸς τὸ ἰουδαϊκὸν (τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης) ὄνομα Σάρρα, γνωστὸν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, πβ. ἄσμα ἐκ Μεγίστης: «Ὡς εἶ Θεὸς εὐλόγησεν τὴ Σάρραν εἰς τὰ ὄρη, | 'τὰ νὰ βλοήσῃ τσ' εἶ Χριστὸς τὴν ἐδιστή μας κόρη», καὶ ἐν Κεφαλληνίᾳ «γριά Σάρρα» χλευαστικῶς περὶ γριάς ἀκκιζομένης (παρὰ τὸ Σάρρα, φαίνεται, ἐσχηματίσθη καὶ τὸ ἐπώνυμον Σάρρας, ἄσχετον λοιπὸν πρὸς τὸ *saris*).

2) Δημ. Γρ. Καμπούρογλου, Μνημεῖα τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, τ. 3, Ἀθῆναι 1892, σ. 70.

3) Τὸ ὄνομα Σαρίγιαννης ἀπαντᾷ τῷ 1579 (Καρυδάνη, Μοναστήρια σ. 216), ὅρα τὸ ἐπών. Σαρίς εἶναι παλαιότερον.

παρὰ τὸ *Καραμπέης* τὸ *Χαρίμπεης* ἐν Σωζοπόλει, τὸ *Σαριμπαξεβάνης*, *Σαριπαπᾶς*, *Σαρισταμάταινα* ἀνδρωνυμικὸν ἐν Χίῳ κ. ἄ.

Τοιοῦτον εἶναι, νομίζω, καὶ τὸ ἐθνικὸν ὄνομα *Σαρακατσαναῖοι*, ἥτοι ἀντὶ *Σαρικαισαναῖοι* (σαρι+Κατσαναῖοι). Ἐκ τοῦ τύπου τούτου δι' ἀφομοιώσεως τοῦ φθόγγου *ί* (τῆς συλλαβῆς —ρι—) προληπτικῆς καὶ ἐξακολουθητικῆς, ἥτοι πρὸς τὸ φωνῆεν *α* καὶ τῆς προτέρας καὶ τῆς ἀκολουθοῦσας συλλαβῆς ἐγένετο *Σαρακατσαναῖοι*.

Ὅμοια παραδείγματα ἀφομοιώσεως εἶναι πολλά. Οὕτως *ἀναφανάρις* ἐν Κύπρῳ ἀντὶ ἀνυφαντάρης, *ἄρραι* ἄθέματα ἀντὶ ἄρρητ' ἀθέμιτα, *ἄξασπα* (καὶ *ἄξαππα*) ἐν Κύπρῳ παρὰ τὸ αὐτόθι ὁμοίως λεγόμενον ἄξυππα ἀντὶ *ἄξυπα* (ἐν Ἀρτάκη, ὃ ἐκ τοῦ ξυσπάζομαι—ἐκσυσπῶ), *λάρυγγας* ἐν Ἀρτάκη Προποντίδος ἀντὶ *λάρυγγας*, *μεσάνταρα* ἀντὶ μεσάνθηρα, *καιοσφάρα* ἐν Καλαβρούτοις καὶ Κορινθίᾳ ἀντὶ *κατοσφάρα* (οὕτως ἀλλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου=ὀμίχλη), *ἀσταρακιά* (θάμνος τις) ἐν Ἰκαρίᾳ ἀντὶ (ἄ)στυρακῆα (ὃ παρὰ τὸ οὖσ. στύραξ) κ. ἄ. τ.

Τὴν ἀφομοίωσιν ταύτην δὲν ἐπίστωσα καὶ ἐπὶ οἰκογενειακῶν ὀνομάτων συνθέτων μετὰ τοῦ *σαρι*—, οἷα π. χ. *Σαριμανόλης*, *Σαριμπαξεβάνης*, *Σαριπαπᾶς* μὴ ἀπαντῶντα ὑπὸ τύπον *Σαρα*—. Ἄλλὰ ἡ παρατήρησις αὕτη εἰς οὐδὲν ἐμποδίζει τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἐθνικοῦ *Σαρακατσάνος* (ἐκ τοῦ *Σαρικατσάνος*), διότι ὑπῆρχε τύπος *Σαρικαιτσάνος*, ὡς δεικνύει ὁ τύπος *Σαρ'κατσ'άνοι*¹⁾ προελθὼν ἐκ τοῦ *Σαρικατσάνοι* δι' ἀποβολῆς τοῦ ἀτόνου φωνήεντος *ί*.

Περὶ δὲ τῶν ἀπὸ *καρα*— ἀρχομένων τύπων τοῦ ὀνόματος, ἥτοι *Καρακατσάνοι*, *Καρακατσαναῖοι* κ.τ.τ. παρατηρῶ ὅτι ἄριστα ἠδύνατο νὰ προέλθουν ἐκ συνθέσεως *Καρα*+*Καιτσάνος*, ἀφοῦ ἀκούονται καὶ παρὰ τοῖς *Σαρακατσαναῖοις* σύνθετα, οἷον *Καραγιάν'ς*, *Καραγιώργιους*, *Καραφέρ'ς* κ. ἄ.²⁾ Ἄλλ' ἵνα τοῦτο ἀληθεύῃ, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ δύο τύποι τοῦ ὀνόματος ὑπῆρξαν ἀνεκαθεν παράλληλοι, ἐλέγοντο δηλ. *Σαρακατσάνοι* καὶ *Καρακατσάνοι* (πβ. *Σαριγεώργις*—*Καραγεώργις*, *Σαριγιάννης*—*Καραγιάννης*, *Σαρικώστας*—*Καρακώστας* κ.τ.τ.)· τοῦτο δὲ δὲν εἶναι διόλου ἀπίθανον, ἂν δεχθῶμεν ὅτι οἱ νομάδες οὗτοι προῆλθον ἐκ μιᾶς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας βλαστοὶ ὀνομάσθησαν ὁ μὲν *Σαρακατσάνος*, ὁ δὲ *Καρακατσάνος*. Ἄλλὰ τοιοῦτόν τι δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδείξωμεν.

Πιθανώτερα διὰ τοῦτο ἀπομένει ἄλλη ἄποψις. Εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ τύπος *Σαρακατσαναῖοι* (μετὰ τοῦ *Σ*—) εἶναι ἐν Ἑλλάδι ὁ ἐπικρατέστερος, ἐν

1) Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Σταμ. Μπακοπούλου μαθόντος παρὰ τοῦ Ἡλ. Ντίμα ἐκ Πενταλόφου Κοζάνης, οἱ *Σαρακατσάνοι* οἱ ἐπὶ τοῦ Γράμμου τῆς Μακεδονίας διαθερίζοντες καὶ διαχειμάζοντες παρὰ τὸ Τίρναβον ὀνομάζουν ἑαυτοὺς διὰ τοῦ τύπου *Σαρ'κατσ'άνοι*.

2) C. Höeg 2, 201.

χρήσει ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι, ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐν Ἠπείρῳ, Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ¹⁾ ὁ τύπος *Καρακατσαναῖοι* (μετὰ τοῦ Κ—) ἀπαντᾷ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, ἀλλὰ κυρίως χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν Τούρκων, τῶν Ρωμούνων καὶ τῶν Σλάβων²⁾. Κατὰ ταῦτα ὁ τύπος οὗτος πρέπει νὰ εἶναι ὑστερογενής. Καὶ ὁ μὲν C. Höeg³⁾ ἐρμηνεύει τὸ *Καρακατσανός* ἐκ τοῦ *Σαρακατσανός* παρετυμολογικῶς. Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι, ἂν οἱ δύο τύποι δὲν ὑπῆρξαν ἀληθῶς παράλληλοι, κακῶς ἀπέδωσαν εἰς τὴν γλῶσσαν των οἱ Τούρκοι τὸ ὄνομα *Σαρακατσανός* καὶ εἶπον ἀντ' αὐτοῦ *Karakas'an*⁴⁾. Οἱ Τούρκοι κυρίαρχοι τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου πρέπει νὰ εἶναι οἱ πρῶτοι εἰπόντες τὸν τύπον *Καρακατσανός*⁵⁾ καὶ παρ' αὐτῶν παρέλαβον αὐτὸν οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς Βαλκανικῆς (Ρωμοῦνοι, Σλάβοι)· σημειωτέον ὅτι ἦσαν γνωστὰ καὶ ἄλλα ἔθνη ἀπὸ *καρα—*, οἷον *Καραγκούνηδες*, *Καράβλαχοι* (ὄνομα τῶν Βλάχων), γνωστότερα δὲ τὰ πολλὰ ἀπὸ *καρα—* ἀρχόμενα ἐπώνυμα.

Τὸ ὄνομα *Καρακατσανός* καὶ *Καρακατσανής* ἀπαντᾷ καὶ ὡς ἐπώνυμον ἤδη ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 1747 ὑπὸ τὸν τύπον *Καρακατσανός*⁶⁾, ὡς τοπωνύμιον τοῦ *Καρακατσανῆ* ἢ *σπηλιᾶ* ἐν Σκύρῳ⁷⁾, σήμερον δὲ νέον *Καρακατσανίδης* (πβ. καὶ *Καραγκούνης* ἀπαντῶν καὶ ὡς ἐπώνυμον).

Τύποι τοῦ ἔθνικοῦ γράφονται συνήθως μετὰ τοῦ ι ἦτοι *Σαρακατσανιάνος-οι-αῖοι*, *Καρακατσανιάνος-οι-αῖοι*. Οὕτως ὁ Ἴω. Λαμπριδῆς⁸⁾ γράφει τύπον τινὰ *Σαρακατσανιάνοι*, ὁ Κ. Νικολαΐδης⁹⁾ *Σαρακατσανιᾶνοι*, ὁ Γ. Ἀναγνωστόπουλος¹⁰⁾ *Σαρακατσανιᾶνοι* (δεκάκις). Ὅρθως, νομίζω, πρέπει νὰ

1) Ὁ μακαρίτης καθηγητὴς Γ. Ἀναγνωστόπουλος (Ἀθηνᾶ 36, 1924, 69), δὲν εἶναι κἄν βέβαιος, ἂν ὁ τύπος *Καρακατσανιάνοι* (ἦτοι—τσανοί), μαρτυρεῖται ἀλαχόθεν. Πράγματι ὁμοίως λέγεται καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν Ἠπείρῳ.

2) Ὅτι ὁ τύπος λέγεται μόνον ὑπὸ ξένων, εἶπεν ὁ C. Höeg 1, 68. Πβ. K. Jirec'ek ἐνθ. ἀν. Ρ. Ts'ilef, ἐνθ. ἀν., II (1917), σ. 49, Ρ. Skok ἐνθ. ἀν., 160. Καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων λέγεται βεβαίως *Καρακατσανοί* —αῖοι (*Π. Ἀραβαντινοῦ*, Μονογραφία περὶ Κουτσοβλάχων σ. 38, *Στ. Κυριακίδης*, Λαογραφία 8 [1925] 807, *Ἐθ. Τζιάτζιος*, ἐνθ. ἀν. Ὁμοίως ἐν Ἠπείρῳ, *Καταφυγίῳ τῆς Μακεδονίας, Θράκῃ κ. ἄ.*), ἀλλὰ εἶναι σπανιότερος. Ἄξιον σημειώσεως δὲ εἶναι ὅτι οἱ ἴδιοι οἱ Σαρακατσαναῖοι ἐν τῇ περιφερείᾳ Σερρῶν τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας χρησιμοποιοῦν τὸ ὄνομα *Σαρακατσανοί*, ὄχι *Καρακατσανοί* (κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Βασ. Δεληγιάννη), οἱ δὲ ἐπὶ τοῦ ὄρους Βερμίου τῆς Δυτ. Μακεδονίας ἀντιδιαστέλλουν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν *Καρακατσαναίων*: «εἴμαστε οὐλ' Σαρακατσαν'δεις, οἱ -γι- ἄλλ' ἐνι Καρακατσανέοι, Κουπατσαραιῖοι καὶ Βλάχοι» (Ν. Φαρδῆς, ἐφημ. «Φῶς» Θεσσαλονίκης 14 Αὐγούστ. 1937, σ. 3).

3) 1, 68. 4) Πβ. καὶ Ibr. Alâettin, Yeni Türk lügati, 1930, σ. 500.

5) Πβ. καὶ Ρ. Ts'ilef, ἐνθ. ἀν. 49.

6) Γ. Κρέμου Φωκικά 3, 173. *Καρακατσανής* ὡς ἐπώνυμον πολλαχοῦ (Σπέτσαι, Κάραθος, Πάνορμος Προποντίδος).

7) *Μιχ. Δέφνερ*, Λαογραφία 9 (1926) 579.

8) Ἠπειρωτικά μελετήματα 4, 51 σημ.

9) Ἐτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης σ. μδ'.

10) Ἀθηνᾶ 36 (1924) 68, 69, 70, 98.

γράφεται διὰ τὸ ἦτοι μετὰ οὐρανικοῦ σ'. Οὕτω δὲ *Σαρακατσάνοι* προφέρεται ἐν Ἠπειρῷ ¹⁾ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ ²⁾ καὶ *Σαρακατσάνατοι* ἐν Μακεδονίᾳ ³⁾, καθ' ἐνικὸν δὲ *Σαρακατσάνος* καὶ *Σαρακατσάνα*, *Σαρακατσάνατοι* ἐπίσης ἐν Δυτ. Μακεδονίᾳ ⁴⁾, *Σαρακατσάν'δεις* ⁵⁾ τοὺς τύπους ἀποδίδουν ὀρθῶς καὶ τινες ξένοι καὶ ὁ Hög ⁶⁾ ὁμοίως προφέρεται *Καρακατσάνοι* κτθ. ⁷⁾. Μετὰ κανονικοῦ δὲ σ ἦτοι ἄνευ οὐρανώσεως προφέρονται οἱ τύποι ὑπὸ τῶν πεδινῶν ἰδίως χωρικῶν καὶ πάντων τῶν λογιωτέρων: *Σαρακατσαναῖοι* ⁸⁾ (ἐν Μακεδονίᾳ καὶ *Σαρακατσαναῖοι* ⁹⁾, *Σαρακατσάνοι* ¹⁰⁾ καὶ ἐνικῶς *Σαρακατσάνος* ¹¹⁾, *Σαρακατσάνηδες* ¹²⁾ καὶ ἐνικῶς *Σαρακατσάνης* ¹³⁾, θηλυκὸν *Σαρακατσάνισσα* ¹⁴⁾ καὶ *Σαρακατσάνα* ¹⁵⁾, *Σαρακατσανιά* ¹⁶⁾ (=φυλὴ τῶν Σ.), *Καρακατσάνος* ¹⁷⁾ καὶ *Καρακατσάνοι* καὶ *Καρακατσαναῖοι* ¹⁸⁾. Ἄλλοι τινὲς τύ-

1) Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ἀλεξ. Λιβαδέως.

2) Ἦκουσα παρὰ Σαρακατσάνου ἐκ Λογγοῦ Βόλου καὶ κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ἀλεξ. Κ. Χατζηγάκη.

3) Κατὰ τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

4) Ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Σταμ. Μπακοπούλου.

5) Ἦκουσα παρὰ Σαρακατσάνου ἐκ Λογγοῦ Θεσσαλίας.

6) G. Weigand, Die Aromunen 1, 277. C. Hög 2, 188 κ. ἄ.

7) Πβ. G. Weigand, ἐνθ. ἄν. K. Oestreich ἐνθ. ἄν. K. Jirec'ek ἐνθ. ἄν. P. Ts'ilef ἐνθ. ἄν. A. Ischirkoff ἐνθ. ἄν. C. Hög 1, 68, κ. ἄ. *Καρακατσάνοι* γράφει ὁ Ἰω. Λαμπρίδης, ἐνθ. ἄν. 4, 50 καὶ σημ. 52.

8) A. Philippson, Thessalien und Epirus σ. 391 καὶ 417. Ἄντ. Σπηλιωτοπούλου, Οἱ βλαχόφωνοι Ἕλληνες σ. 21 P. Ts'ilef ἐνθ. ἄν. 49. Δημ. Λουκοπούλου, Πῶς ὑφαίνονται καὶ ντύνονται οἱ Αἰτωλοὶ σελ. 99 καὶ Ποιμενικὰ τῆς Ρούμελης, σ. 8, 27, 92. E. Τζιάτζιου, Τραγούδια τῶν Σαρακατσάνων σ. ε', κλπ.

9) Κατὰ διήγησιν τοῦ Βλάχου Ἀχιλλ. Μ. Νάκου ἐξ Ἄργους Ὁρεστικοῦ πρὸς τὴν κυρίαν Μαρ. Ἰωαννίδου.

10) Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἠπειροῦ 2, 146, καὶ Μονογραφία περὶ Κουτσοβλάχων σ. 35 σημ. 1 καὶ 38. L. Heuzey Le Mont Olympe et l'Acarmanie σ. 269 (Sarac'atzanes). P. Ts'ilef ἐνθ. ἄν. 46. Δημ. Λουκοπούλου, Ποιμενικὰ τῆς Ρούμελης σ. 28 κλπ. Οὐχὶ ὀρθῶς κατὰ ταῦτα ἐλέγχει τὸν Hög ἐπιγράψαντα τὸ βιβλίον του μὲ τὸν τύπον Saracatsan καὶ ὄχι Saracats'an ὁ Th. Caridan, Dacoromania 4 (1927) 928.

11) Δημ. Λουκοπούλου, Πῶς ὑφαίνονται καὶ ντύνονται οἱ Αἰτωλοὶ σ. 99 κλπ.

12) Ἄντ. Σπηλιωτοπούλου ἐνθ' ἄν. P. Ts'ilef ἐνθ' ἄν. Δημ. Λουκοπούλου, Ποιμενικὰ τῆς Ρούμελης σ. 8. — *Σαρακατσάν'δεις* ἐν Μακεδονίᾳ (N. Φαρδῆς, «Φῶς» 14 Ἀυγούστου 1937, σ. 3 καὶ κατ' ἀνακοίνωσιν τῆς κ. Μαρ. Ἰωαννίδου ἐκ διηγῆσεως τοῦ Σαρακατσάνου Χρ. Ρουπακιά).

13) Οὕτως εἰς Πισωδέρι Μακεδονίας. Πβ. Π. Βλαστοῦ, Συνώνυμα καὶ συγγενικά, Ἀθήναι 1931, σ. 285.

14) Οὕτως εἰς Πισωδέρι Μακεδονίας. Πβ. Ἀγγ. Χατζημιχάλη, Νέα Ἑστία 1 (1927) 28 (Ἀνώνυμος), Ἡ Γυναίκα ἀρ. 27 (7 Μαΐου 1937), σ. 21.

15) Δημ. Λουκοπούλου ἐνθ' ἄν. σ. 27.

16) Ἐνθ' ἄν. 105.

17) Π. Ἀραβαντινοῦ, Μονογραφία περὶ Κουτσοβλάχων σ. 38. Στ. Κυριακί.

ποι παρεχόμενοι ὑπὸ ξένων λογίων εἶναι ἐσφαλμένοι¹⁾).

Τίνας τύποι εἶναι παλαιότεροι, οἱ μετὰ οὐρανικοῦ τσ' ἢ οἱ μετὰ ἀπλοῦ τσ;

Ἐν τῇ γλώσσει τῶν Σαρακατσαναίων τὸ τσ ἐπομένου ι τρέπεται εἰς τσ', π. χ. βουσιό'α, κουρίσιό'α κτλ. ἀντὶ βουσιό'α, κουρίσιό'α²⁾. Ὡστε ἡδύνατο τὸ —τσα— τοῦ Σαρακατσάνου νὰ προέλθῃ ἐκ τύπου Σαρακατσανιάνου, ὅπως γράφεται ὑπὸ πολλῶν. Ἀλλὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἴσως ὁ παλαιότερος τύπος ἦτο —τσα— (ἦτοι Σαρακατσάνοι—Σαρακατσαναῖοι κ.τ.τ.), ὁ δὲ μετὰ τοῦ —τσ'α— εἶναι τότε ὑστερογενής. Εἶναι γνωστὸν δηλαδὴ ὅτι εἰς τὰ ὄρεινά ἰδίως τμήματα προφέρεται κατὰ προτίμησιν τὸ οὐρανικὸν σ' καὶ τὸ τσ', ξ', ψ', ζ', ἰδίως δὲ ὁ φθόγγος τσ' προφέρεται (ὡς τὸ γαλλ. tch, γερμ. tsch) ἐν Πελοποννήσῳ, Στερεᾷ Ἑλλάδι, Θεσσαλίᾳ, Ἠπείρῳ, Μακεδονίᾳ, Θράκῃ, ἐπὶ πολλῶν νήσων ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ τσ (ts).

Κατὰ τ' ἀνωτέρω τοῦ ὀνόματος Σαρακατσάνου δευτέρου συνθετικὸν εἶναι τὸ ὄνομα *Κατσάνος*.

Καὶ τώρα περὶ τοῦ ὀνόματος *Κατσάνος*. Ἡ τουρκικὴ λέξις *kas'an* εἶναι σήμερον ἄγνωστος εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν καί, ἐφ' ὅσον τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς δὲν παρέχει τοιαύτην λέξιν ὡς προσηγορικόν, δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι εἶναι αὕτη γνωστή. Καὶ ὅμως τοῦτο ἰσχυρίζεται ὁ C. Höeg³⁾ στηριζόμενος εἰς τὸ τόπωνύμιον *Κατσανοχώρια*. Ἀλλ' ἡ ἐρμηνεία τῶν τόπωνυμίων εἶναι ἀσφαλής, ἐὰν ταῦτα παράγονται εἴτε ἐξ ὑπάρχοντος προσηγορικοῦ εἴτε ἐξ ὑπάρχοντος ἄλλου κυρίου ὀνόματος· ἐφ' ὅσον δὲ προσηγορικὸν *kas'an* (=φυγάς, δραπέτης) δὲν μαρτυρεῖται εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν οὔτε ἱστορικῶς ἀποδεικνύεται⁴⁾ ὅτι *Κατσανοχώρια* σημαίνει χωρία φυγάδων, δραπέτων, οὔτε φυσικὸν εἶναι νὰ ὀνομασθῆσαν *Σαρακατσαναῖοι* (ἐκ πρώτου συνθετικοῦ *sarai*) τρόπον τινὰ «ξανθοὶ φυγάδες». Παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ παραγωγή τοῦ ἐπωνύμου *Κατσάνος* ἐκ τουρκικοῦ παρωνυμίου *kas'an* δὲν εἶναι τι τὸ ἀσύνηθες, ἀφοῦ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι *Kas'an* ὑπῆρξεν ἴσως παρωνύμιον.

δης, Λαογραφία 8 (1925) 807, κ.ά.— Τὸ οὖς. *καρκατσάνος* Πουλλογύγ. 227 σημ. πτηνόν, λεγόμενον καὶ *καρκαντσᾶς* (214) ἢ *καρκατσᾶς* (258).

18) *Εὐ. Τζιάτζιος*, ἐνθ' ἄν.

1) Ὁ A. Philippson (ἐνθ' ἄν. 134) καὶ ὁ Ant. Baldacci (ἐνθ' ἄν. 166, 245, 256) παρέχουν τύπον Τσαρκατσάνοι—ναῖοι ὅτι εἶναι ἐσφαλμένοι παρετήρησεν ἤδη ὁ Höeg I 68, σημ. 1. Ὁμοίως ἐσφαλμένος εἶναι ὁ τύπος Saractsani, τὸν ὁποῖον παρέχει ὁ Jacques Ancel, La Macédoine. Paris 1930, σ. 164, 241.

2) *Ἀνθ. Παπαδοπούλου*, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, Ἀθήνα 1927, σ. 32.

3) Les Saracatsans 1, 71.

4) Ἄν ἤρκει νὰ ὀνομασθῶν οἱ Σ. «φυγάδες» τὸ γεγονός ὅτι διὰ πίεσιν τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ ἐξεπατρίσθησαν, πάλιν δὲν λύεται τὸ πρόβλημα, διότι, ὡς εἰδείχθη ἀνωτέρω, οἱ Σ. ἦσαν νομάδες πρὸ τοῦ 1700 καὶ ἔφερον τὸ ὄνομα τοῦτο.

Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς ¹⁾ εἰκάζει ὅτι τὸ ὄνομα *Κατσάνοι* (=οἱ κάτοικοι τῶν Κατσανοχωρίων) «μετεδόθη ὑπὸ τινος καλουμένου *Κατσιάνου* ἤτοι *Κατσιανού*, ἡγεμονεύσαντος ἐν τῇ χώρῳ ταύτῃ, ὅτε οἱ Ἀλβανοὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἠπειρον». Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι καθαρὰ εἰκασία τοῦ Ἀραβαντινοῦ καὶ δὲν φαίνεται ἀληθοφανὲς λαὸς νὰ λάβῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ.

Τὸ ὄνομα *Κατσάνος* (ἢ μετὰ τοῦ οὐρανικοῦ τῶ *Κατσ'άνος* ²⁾) ἔχει διπλὴν χρῆσιν. Πρῶτον εἶναι ἐθνικόν, διότι *Κατσάνος* λέγεται ὁ κάτοικος τῶν Κατσανοχωρίων, ὁ ἄλλως *Κατσανοχωρίτης*. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα *Κατσανοχώρια* ³⁾ εἶναι σύνθετον (*Κατσάνοι*+*χωριά*), ὅπως καὶ Ἀραποχώρι, Ἀρβαντοχώρι, Βλαχοχώρι, Γυφτοχώρι κ.τ.τ. καὶ μετὰ πρώτου συνθετικοῦ οἰκογενειακοῦ ὀνόματος *Γαβαλοχώρι* (Γαβαλάς), *Παγκαλοχώρι* (Πάγκαλος), *Τσ'αμοχώρια* (Τσ'άμηδες), *Χουλιαροχώρια* (Χουλιαροῦδες) κλπ. Τὸ *Κατσάνοι* κατὰ ταῦτα εἶναι δευτέρον οἰκογενειακόν, ὅπως καὶ *Γαβαλάς*, *Πάγκαλος*, *Χουλιαροῦς* κτ.

Τὸ *Κατσάνοι* ἦτο ἀρχικῶς οἰκογενειακόν ὄνομα, διότι καὶ σήμερον ἀπαντᾷ πολλαχού ὡς οἰκογενειακόν. Οὕτω *Κατσ'άνης* καὶ *Κατσ'άνος* ἀπαντᾷ ἐν Θεσσαλίᾳ ⁴⁾, *Κατσάνος* ἐν Μακεδονίᾳ πολλαχού ⁵⁾ καὶ ἐν Αἰτωλίᾳ, *Κατσάνης* ἐν Ἀρκαδίᾳ καὶ Νάξῳ, *Κατσάν'ς* ἐν Πανόρμῳ Προποντιδος (κατωτέρω βλέπει τις καὶ ἕτερον τύπον ⁶⁾). Τὸ τόσσην ἔκτασιν ἔχον ἐπώνυμον τοῦτο ἴσως εἶναι τουρκικόν, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω σ. 123.

Τὸ ἐπίθετον *κασανὸς* (ἀπαντῶν ὑπὸ τοὺς τύπους *κασανῆ* καὶ *κασανὸ*) σημαίνει περὶ κυνὸς λεγόμενον «μαῦρος ἀνοικτός» περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς λέξεως διερωτᾶται ὁ Høeg ⁷⁾. Ἡ λέξις αὕτη μᾶς δεικνύει ἄρᾳ γε ἄλλον δρόμον τῆς ἐρμηγείας τοῦ ὀνόματος *Κατσάνος* ;

Τὸ ἐπίθετον *κασσανὸς* πρέπει ἴσως νὰ γραφῆ κατὰ τὴν ἱστορικὴν ὁρ-

1) Χρονογραφία 2 (1857) 77. Πβ. καὶ σ. 310. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Κ. Κρυστάλλης. Ἐβδομάς 8 (1891) φύλλ. 17, σ. 4β.

2) Πβ. τὸ ἐν Ἀκαρνανίᾳ λεγόμενον «Ποιὸς εἶδε Βλάχο εὐγενῆ καὶ κουβαράδᾳ Κατσ'άνο ;» (Ἀρχεῖον Ἱστορικοῦ λεξικοῦ).

3) Τὰ *Κατσανοχώρια* λέγονται καὶ *Κατσάνικα χωριά* τ. ἔ. ἀνήκοντα εἰς Κατσάνους (κατὰ τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ). Τὰ Κατσανοχώρια εἶναι τὰ ἑξῆς : Κοντινοί, Λοξέτσι, Λεσιανά, Κοτόρτζι, Κορίτιανη, Πλέσια, Βατζόρα, τοῦ Νέστορα, Φορτόσι, Πάτερον, Καλέντζι, Ἄγναντα, Σκλοῦποι, Ζοβίστιανη, τοῦ Σιράκου βλ. Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου II 335.

4) Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἀλεξ. Κ. Χατζηγιάκη.

5) *Κατσάνος* ἀπαντᾷ ἐν Κριμινίῳ παρὰ τὸ Τσοτίλι (κατὰ μαρτυρίαν τοῦ κ. Σταμ. Μπακοπούλου), ἐν Γέρμα παρὰ τὴν Καστορίαν (κατὰ μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ κ. Ἰω. Μπακάλη), ἐν Βεροίᾳ καὶ Σιατίστη καὶ Νεαπόλει (Διψίστα) (κατὰ μαρτυρίαν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ δικηγόρου κ. Κατσάνου καὶ ἀνακοίνωσιν διὰ τοῦ φίλου συναδέλφου κ. Δημ. Πετροπούλου).

6) Οἱ λοιποὶ τύποι καὶ τόποι τοῦ ὀνόματος μαρτυροῦνται ὑπὸ τοῦ Ἀρχεῖου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

7) Les Saracatsans 2, 121.

θογραφίαν διὰ σσ *κασσανός* καὶ νὰ παραχθῆ ἔκ τοῦ οὐσ. *κάσσα* λεγομένου ἐνιαχοῦ (καὶ *κάσση*) καὶ σημαίνοντος τὴν ἀκαθαρσίαν ἔκ κηλίδων (πρὸς τοῦτο δὲ συνάπτεται καὶ τὸ οὐσ. ἢ *κασσίδα*)· διὰ τροπῆς σ > τσ ἠδύνατο νὰ γίνῃ *κασσανός* > *κατσανός* (ἢ τροπῆ αὐτῆ εἶναι συνήθης, ἴσως δ' ἔγινε ἤδη ἐν τῷ οὐσ. *κάσση* > *κάτση* (πβ. καὶ *κασσίδα*—*κατσίδα*). Τὸ ἐπίθετον *κατσανός* θὰ ἐσήμαινε κατ' ἀρχὰς ὅ,τι καὶ τὸ *κασσανός*, ἦτοι ὑπομέλας. Τὸ ἐπίθετον ἔλλειπει, ἀλλὰ ὑπάρχει οὐσιαστικοποιημένον τὸ οὐδέτερον *κατσανό* (ἐνιαχοῦ ἀπαντῶν) καὶ σημαῖνον εἶδος σταφυλῆς κίτρινοχρῶσου¹⁾. Ἡ μικρὰ σημασιολογικὴ διαφορὰ νοεῖται, διότι τὸ χρῶμα τοῦ ρύπου εἶναι ἄλλοτε ἄλλο, π. χ. κίτρινωπὸν, μελανωπὸν κ.ο.κ. Ὅ,τι δὲ βεβαιώνει τὴν σημασιολογικὴν συγγένειαν τῶν λέξεων, τὴν ἄλλοτε ὑπαρξίν τοῦ ἐπιθέτου *κατσανός* καὶ τὴν συσχέτισιν τῶν λέξεων τούτων πρὸς τὸ ἐπώνυμον *Κατσάνος* εἶναι τὸ ἐπώνυμον *Κατσανός*, ἀπαντῶν ἐν *Καλάμαις* καὶ *ἄλλαχού*, ὡς τοπωνύμιον δὲ ἐν *Προσηλιακῇ Μάνῃ* καὶ *Λακωνίᾳ* (παρὰ τὸ χωρίον *Νεοχώρι* τῆς ἐπαρχίας *Γυθείου*, *Λαογραφία* 5, 400).

Ὁ τύπος *Κατσάνης* ἐρμηνεύεται, νομίζω, ὀρθῶς κατὰ μεταπλασμὸν τῶν εἰς —ος χρώματος δηλωτικῶν ἐπιθέτων, μεταπλασσομένων εἰς —ης, ἦτοι κατὰ τὸ σχῆμα *Κατσανός* — *Κατσάνης*, *Κόκκινος*—*Κοκκίνης*, *Μπιρβιλός*—*Μπιρβίλης*, *Παρδαλός*—*Παρδάλης*, *τραχηλός*—*Τραχήλης*, *τρυγονός*—*Τρυγόνης*, *Χιόνης* κ.τ.τ. εἶπον καὶ παρὰ τὸ *Κατσανός* τὸ *Κατσάνης*. Ὁ δὲ παροξύτονος τύπος *Κατσάνος* ὑπέστη ἀναβιβασμὸν τοῦ τόνου, καθὰ καὶ *Κυριακός*—*Κυριάκος* κ.τ.θ. (ἢ εἶναι ὡς πρὸς τὸν τονισμὸν προῖον συμφύσεως τῶν τύπων *Κατσανός* καὶ *Κατσάνης*).

Ἐχομεν δὲ ἐν Οἰνοῦντι τῆς *Λακωνικῆς* τὸ θηλ. *κατσάνα* (ἦ) = ἡ διασκεδαστικὴ καὶ χαριτολόγος γυνή²⁾· ὅτι σημασιολογικῶς δὲν δύναται νὰ ἔχη σχέσιν πρὸς τουρκ. *kas'an* (=φυγὰς) εἶναι φανερόν. Τοῦτο οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ εἶναι κατ' ἐμὲ ἢ θηλυκὸν τοῦ *Κατσάνος* ἢ *Κατσάνης*, εἰς τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ἴδωμεν εἰδίκευσιν τῆς ἀποδοθείσης εἰς ἓν πρόσωπον *Κατσάνα* ἐννοίας, ὡς π.χ. *Ἀποσιολάκισ*, *Μανόλης*, *Μᾶρκος* κτι. ἐδήλωσαν τὸν μωρόν. Οὕτω δὲ εὐρίσκεται, νομίζω, καὶ ἄλλου τοπωνυμίου ἢ ἐρμηνεία· εἰς κύριον ὄνομα *Κατσάνα* (ἦ) πρέπει ν' ἀναχθῆ τὸ ὄνομα χωρίου ἐν Ἀχαΐᾳ *Κατσάνες* (θηλ. πληθυντ.).

Πολλὰ ἔθνικα γίνονται καὶ οἰκογενειακά (τινὰ δὲ σώζονται μόνον ὡς οἰκογενειακά), οἷον *Μοραΐτης*, *Μυκονιάτης*, *Σαντορηναῖος*, *Τσιριγώτης* κ. ἄ. Καὶ οἰκογενειακά ὀνόματα, κατὰ πληθυντικὸν ἀριθμὸν εἰς *-αῖοι*³⁾ ἐκφερόμενα,

1) *Β. Κριμπᾶς*, Ἑλληνικὴ Ἀμπελογραφία, σ. 25.

2) *Φ. Κουκουλέ*, Οἰνοντυπικά, Χανιά 1908, σ. 274.

3) Περὶ τῶν εἰς *-αῖοι* ληγόντων ἐν τῷ πληθυντικῷ οἰκογενειακῶν ἰδ. *Κ. Amantos*, Die Suffixe der neugriechischen Ortsnamen, München 1903, σ. 58· *Γ. Χατζιδάκι* ΜΝΕ 2, 20· *Φ. Κουκουλέν*, Λεξικογραφ. Ἀρχεῖον 6 (1923) 266 κ. ἔξ.

καταλήγουν εἰς τοπωνύμια ¹⁾, οἷον *Βαρελλαῖοι* ἐν Καρυστία Εὐβοίας, *Γιαννιτσαῖοι* ἐν Ἄνδρῳ, *Δρακαῖοι*, καὶ *Κοσμοδαῖοι* καὶ *Μακροῖοι* καὶ *Μαυραντζαῖοι* ἐν Σάμῳ, *Φιλιππαῖοι* ἐν νομῷ Κοζάνης κ. ἄ., ὅπως καὶ εἰς —*ιαῖοι* (*Ἀνδρωνιαῖοι, Γαργαλιᾶνοι, Κακουριᾶνοι, Τριβολιαῖοι κ.λ.π.).

²⁾ Ἐξετάζοντες ἤδη τὸ ὄνομα *Σαρακατσαναῖοι* εὐρισκόμεθα πρὸ ἐθνικοῦ ὀνόματος, τὸ ὁποῖον προήλθεν ἐξ ὀνόματος οἰκογενειακοῦ ³⁾. Ὅτι δὲ τοῦτο ἀληθεύει δεικνύουν

α) Τὸ πρῶτον συνθετικὸν *σαρι*— (καὶ *καρα*— διὰ τὸν τύπον *Καρακατσαναῖοι*) β) ὁ εἰς —*αῖοι* ἐπικρατέστερος τύπος τοῦ ὀνόματος, ὁ ὁποῖος κατ' οὐδὲν διαφέρει τῶν λοιπῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων (π.χ. *Κατσαναῖοι*), οἷον *Ἄντρουτσαῖοι* ⁴⁾, *Γριβαῖοι*, *Γιαννακ'λαῖοι* κττ. ⁵⁾, *Γενακαῖοι* (γρ. Γιεννακαῖοι, ἐκ τοῦ Γιαννάκις) καὶ *Λεροκαπαῖοι* ⁶⁾ κ. ἄ., *Σαλαγριανναῖοι* ⁶⁾ κλπ., πάντα οἰκογενειακὰ ὀνόματα Σαρακατσαναίων. Καὶ παρ' ἀρχαίοις καὶ παρ' ἡμῖν πρὸς δήλωσιν φυλῆς λαμβάνεται ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς, διότι δι' αὐτοῦ δηλοῦται ἡ ποσότης τῶν ὁμοφύλων ⁷⁾, οὕτω δὲ λέγεται συνηθέστερον ὁ πληθυντικὸς *Κουτσόβλαχοι*, *Καραγκούνηδες*, *Ἀτσιγγανοί*, *Γύφτοι* κ.τ.τ.

Συνοικισμὸς τις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σερρών λέγεται *Σαρακατσαναῖοι*, τὸ ὁποῖον τοπωνύμιον ἐρμηνεύεται ἐπίσης μόνον ἐκ τοῦ τύπου *Σαρακατσαναῖοι*. Γενικῶς δὲ τὰ εἰς —*αῖκα* τοπωνύμια ἔχουν διττὴν τὴν ἀρχὴν ἥτοι προέρχονται 1) ἐξ οἰκογενειακῶν ὀνομάτων, ὧν ὁ πληθυντικὸς εἰς —*αῖοι* ἢ 2) ἐξ ἐθνικῶν καταστάτωντων ἐπωνύμων.

Περὶ τῶν ἐξ οἰκογενειακῶν ἔχομεν π. χ. ἐν Κορινθίᾳ *Βλασαῖκα*, *Γεωργανταῖκα*, *Θεοδωραῖκα*, *Κεφαλαῖκα*, *Μανολαῖκα*, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πατρῶν *Βλαγαῖκα*, *Θωμαῖκα* (*δῖς*), *Δαμπραῖκα* κλπ., *Γκουμαῖκα* ἐν Αἰγιαλείᾳ (*Γκουμαῖοι* συνοικισμὸς ἐν Δωρίδι ἀπὸ τοῦ ἐπωνύμου), *Καραγιωργαῖκα* χωρία ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ Δωρίδι, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Οἰτύλου Λακωνικῆς

καὶ *K. Dieterich*, *Balkan—Archiv* 4 (1928) 153. Ἱστορικὸν Λεξικὸν Ν. Ἑλληνικῆς ἐν λ. —*αῖος*.

1) Περὶ τούτων ἰδ. *K. Amantos* ἐνθ. ἀν. σ. 60.

2) Μεταξὺ τῶν εἰς —*αῖοι* οἰκογενειακῶν κατέταξε τὸν τύπον *Σαρακατσαναῖοι* καὶ ὁ *C. Höeg* ἐνθ. ἀν. 1, 221 κ. ἐξ.

3) Ὁρθῶς διώρθωσεν οὕτως ἀντὶ *Ἄντρουτσαῖοι* ὁ κ. *M. Τριανταφυλλίδης* ἐνθ. ἀν. σ. 221.

4) *C. Höeg* ἐνθ. ἀν.

5) Αὐτόθι 2, 53.

6) *Δημ. Λουκοπούλου*, *Στὰ βουνὰ τοῦ Κατσαντώνη*, Ἀθήναι 1936, σ. 113, 115.

7) Ὅτι τὸ *Σαρακατσαναῖοι* ἦτο κατ' ἀρχὰς ἀληθῶς οἰκογενειακόν, δεικνύει καὶ τοῦτο, ὅτι τύπος ἐνικός *Σαρακατσαναῖος* εἶναι ἀνύπαρκτος ἥτοι ἐλέγετο *Σαρακατσανός*—*Σαρακατσαναῖοι*, ὅπως καὶ *Ἄντρουτσοι*—*Ἄντρουτσαῖοι*, *Γρίβας*—*Γριβαῖοι*, *Γιεννάκις*—*Γιεννακαῖοι* κττ.

Γιατραίικο, Κοφολαιμαίικα κ. ἄ., ἐν Ἄρκαδίᾳ *Γιανγαίικα*, ἐν Τριχωνίᾳ *Σταματογιανναίικα*, ἐν Σάμῳ *Κουμαίικα, Σεβασταίικα, Σακκουλλαίικα* κλπ.

Ταῦτα πάντα προῆλθον ἐξ οἰκογενειακῶν εἰς -αῖοι. Περὶ δὲ τῶν τοπωνυμίων, τὰ ὅποια προῆλθον ἐξ ἔθνικῶν ὀνομάτων καταστάντων ἐπωνύμων, πβ. *Μαζαίικα* ἐκ τοῦ *Μαζαῖοι* (=οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου *Μάζι*), *Βυτιναίικα* ἐν Ἡλιδι ἐκ τοῦ *Βυτιναῖοι* (*Βυτίνα* ἐν Ἄρκαδίᾳ), *Πυργαίικα* ἐν Ἄρκαδίᾳ ἐκ τοῦ *Πυργαῖοι* (*Πύργος* ἐν Ἡλιδι), *Σουλαίικα* παρὰ τὰς Πάτρας ἐκ τοῦ *Σουλαῖοι* (*Σούλι*), *Κορωνιαταίικα* ἐν Κορινθίᾳ ἐκ τοῦ *Κορωνιαῖτες* (*Κορώνη*) κττ.¹⁾

Τὸ Σαρακατσαναίικον λοιπὸν ἐρμηνεύεται ἐκ τοῦ *Σαρακατσαναῖοι* ὡς οἰκογενειακοῦ ὀνόματος.

Δυνάμεθα ἤδη νὰ ἐννοήσωμεν καὶ τὴν πολυτυπίαν τοῦ ἔθνικοῦ: 1) *Σαρακατσάνος* καὶ *Καρακατσάνος*, διότι καὶ ἄπλοῦν εἶναι *Καιτσάνος* (*Καιτσάνος*), 2) πληθυντικὸς *Σαρακατσαναῖοι* καὶ *Καρακατσαναῖοι*, διότι καὶ ἄπλοῦν *Καιτσαναῖοι*, συνηθέστερος ἢ *Καιτσάνοι*: *Σαρακατσάνοι*, 3) *Σαρακατσάνης*—*Καρακατσάνης*, διότι καὶ ἄπλοῦν *Καιτσάνης*, 4) *Σαρακατσάνηδες*—*Καρακατσάνηδες*, διότι καὶ ἄπλοῦν *Καιτσάνηδες* (πβ. *Γαλάνης*—*Γαλάνηδες*, *Καστάνης*—*Καστάνηδες* κλπ.), 5) θηλ. *Σαρακατσάνα* (καὶ *Καρακατσάνα*) καὶ *Σαρακατσάνισσα*, διότι καὶ ἄπλοῦν *Καιτσάνα* καὶ *Καιτσάνισσα* (πβ. *Βλάχα* καὶ *Βλάχισσα*), *Καραγκούνα* καὶ *Καραγκούνισσα* κττ.).

«... Ἡ παραγωγή ἔθνικοῦ οἰουδήποτε τύπου ἐκ κυρίου ὀνόματος φαίνεται παράλογος», εἶπεν ὁ καθηγητὴς Γ. Χατζιδάκις²⁾. Ὁ ἀφορισμὸς οὗτος πρέπει, νομίζω, νὰ περιορισθῇ, ἀποδειχθέντος ὅτι τὸ ἔθνικὸν ὄνομα *Σαρακατσαναῖοι* παρήχθη ἐκ τοῦ κυρίου ὀνόματος. Τὸ ὄνομα ἦτο οἰκογενειακὸν πολυπληθοῦς οἰκογενείας, ἢ ὅποια ἀπηνήθη τὸν μόνιμον βίον καὶ ἠσπάσθη τὸν ἡμινομαδικόν. Μὴ ἔχοντες δὲ ὀριστικὸν τινα σταθμόν, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ὁποῦ θὰ ὀνομάζοντο, διειρήσαν τὸ ὄνομα τοῦτο ὡς ἔθνικὸν τῆς φυλῆς των.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπόλειμμά τι ἐκ τῆς τουρκικῆς γλώσσης, τὸ *σαρί* εἶναι κτῆμα τῆς νέας ἑλληνικῆς. Κατὰ τὰ ἄλλα τὸ ὄνομα εἶναι μᾶλλον ἑλληνικὸν καὶ κατὰ τὴν παραγωγὴν καὶ κατὰ τὴν γραμματικὴν μορφήν, ἢ δὲ ἀπόδειξις ὅτι τὸ ὄνομα οὔτε σλαβικὸν εἶναι οὔτε ρουμανικὸν κρατύνει ἐπὶ πλέον τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἑλληνικότητος τῆς ἡμινομαδικῆς ταύτης φυλῆς.

Τέλος δυνάμεθα ἴσως ἐκ τοῦ ὀνόματος νὰ ὑποθέσωμέν τι περὶ τῶν χρόνων, καθ' οὓς περίπου ἐγένοντο οἱ *Σαρακατσάνοι* νομάδες.

Καὶ πρῶτον ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ὀνόματος *Σαρακατσάνος* καὶ *Καρακατσάνος* πειθόμεθα ὅτι τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶναι παλαιότερον τῆς

1) Περὶ τούτων βλ. Κ. *Amantos*, ἐνθ. ἀν 59. Πβ. *Ἄνθ. Παπαδόπουλον*, Ἄθηνά 37 (1925) 225.

2) Γλωσσολογικαὶ ἐρευναι, τ. 1, Ἄθηναι 1934, σ. 349.

γενικῆς τουρκικῆς ἐπικοινωνίας πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἤτοι τοῦ 15ου αἰῶνος. Δεύτερον δὲ ἀφοῦ τὸ ὄνομα λῆγον εἰς —αῖοι κατὰ τὸν κύριον τύπον αὐτοῦ εἶναι οἰκογενειακόν, δὲν δύναται τοῦτο νὰ εἶναι παλαιότερον τοῦ 15ου ἢ 16ου αἰῶνος, διότι μόνον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπαντοῦν τὰ εἰς —αῖοι οἰκογενειακά, ὡς ἔδειξεν ὁ καθηγητῆς Γ. Χατζιδάκις ¹⁾. Ἄρα οἱ φέροντες τὸ οὕτω λῆγον ὄνομα *Σαρακατσάνοι* ἠδύναντο νὰ γίνουν νομάδες μεταξὺ τοῦ 1500 καὶ 1600, ὄχι ἐνωρίτερον. Βεβαίως τὸ συμπέρασμα τοῦτο δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀσφαλές, διότι δυνατόν ἢ νομαδικὴ αὕτη φυλὴ νὰ ἔχασε παλαιότερον ὄνομα καὶ νὰ προσέλάβε τὸ νέον *Σαρακατσάνοι* ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἠδύναντο ἢ νομαδοποιήσῃς τῶν Σ. νὰ γίνῃ εἰς πολὺ παλαιότερους χρόνους. Βλ. ὅμως ἀνωτ. σ. 100.

Δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ὁ εἰς —αῖοι τοῦ ἐθνικοῦ τύπος *Σαρακατσαναῖοι* δύναται νὰ εἶναι νεώτερος, π. χ. τοῦ 1800 ἢ τοῦ 1700, ὁ δὲ τύπος *Σαρακατσάνοι* παλαιότερος. Ἄλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω. Τύπος ἐθνικῶν εἰς —αῖοι ἄλλως ἀρχικῶς ληγόντων εἶναι ἀδύνατον, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, π. χ. τύποι ὀνομάτων φυλῶν ἢ τοπικῶν *Ἀτσιγγαναῖοι*, *Γυφταῖοι*, *Κουτσοβλαχαῖοι* ἢ *Πρεβεζαναῖοι*, *Σακαρτσιαναῖοι*, *Ἀντρισαναῖοι* κτ. (ἀντὶ *Πρεβεζᾶνοι* κλπ.) εἶναι ἀνήκουστοι.

1) MNE 2, 20—21.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ — ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΤΕΝΙΜΑΧΟΥ

Α'. Ο ΣΤΕΝΙΜΑΧΟΣ, ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ.

Ἡ ἑλληνικωτάτη αὐτὴ κωμόπολις κεῖται πρὸς μεσημβρίαν τῆς Φιλιππουπόλεως, (ἀπέχουσα 19 χιλμ.), εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ροδόπης καὶ τὸ ἀνοιγμα τῆς κοιλάδος δι' ἧς διέρχεται ὁ ποταμὸς Στενίμαχος, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ κωμόπολις, ἀποτελουμένη ἐκ τῆς εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην κειμένης ἰδίως Στενιμάχου καὶ τῆς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης κειμένης Ἀμπελήνου. Ἡ Ἀμπελήνος φαίνεται ὅτι ἀπετέλει ἐν εἶδος προαστείου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὁποίου εὐρίσκοντο αἱ ἀμπελοι, ἐνθα ἐγένετο ἡ οἴνοποιία καὶ βαθμηδὸν ἐγκατεστάθησαν οἱ ἀμπελουργοί, ἀποτελέσαντες ἰδιαιτέραν κοινότητα. Βαθμηδὸν δὲ φαίνεται παρεξετάθη καὶ ἀπετέλεσεν ἰδιαιτέρον προάστειον κληθὲν Τσιπροχώρι, ἴσως ἐκ τῶν ἀπορριμμάτων τῶν στεμφύλων καλουμένων τσιπούρων.

Ἡ κωμόπολις εἶναι βεβαίως ἑλληνικὴ ἀποικία, ἧς οἱ κάτοικοι ἀνέκαθεν ὑπῆρξαν Ἕλληνες, οὐδεμίαν δ' ἄλλη ἐθνικότητος ἀναφέρεται μέχρι τῆς Τουρκοκρατήσεως. Δυστυχῶς δὲν κατώρθωσα νὰ εὑρω πληροφορίας περὶ αὐτῆς. Ὁ Γ. Ἀκροπολίτης ἀναφέρει τὴν ἦταν αὐτῆς κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, οἱ δὲ Βούλγαροι ἀναφέρουν τὴν ἦταν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου βασιλέως Ἀσσάν. Εὐρέθησαν ἐν αὐτῇ λείψανα μνημείων (ἀγαλμάτων) μὴ μελετηθέντα, καθόσον γινώσκω, ὑπὸ ἐπιστημόνων ἀρχαιολόγων. Ὁ Γ. Τσουκαλᾶς, ἑπτανήσιος διδάσκαλος ἐν Φιλιππουπόλει, ἐξέδωκε περὶ τὸ 1850 πραγματείαν περὶ Φιλιππουπόλεως, ἐν ἧ ἀναφέρει ὅτι Στενίμαχος παράγεται ἐκ τοῦ Ἰστιεομάχη, ἐτυμολογία ἀπίθανος. Οἱ Βούλγαροι παράγουσι τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ «στάνι - μάικα» σήκω μάννα. Ἡ πιθανότης ἑλληνικῆς ἀποικίας εἶναι βεβαιωτάτη, Τοῦρκοι δὲ κατώκησαν ἐν αὐτῇ μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου εἰς τὸ προάστειον Τσιπροχώρι.

Κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα κτίσται ἐκ τῶν χωρίων τῆς Ροδόπης κατήρχοντο εἰς Στενίμαχον δι' ἐργασίαν καὶ κατὰ τὸ φθινόπωρον ἐπέστρεφον εἰς τὰ χωρία των. Ἀλλ' ἀργότερον ἐπροτίμησαν νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν Στενιμάχῳ, ὅτε ἐκτίσαν μικρὰς κατοικίας ἐκτὸς τῆς κωμοπόλεως. Τούτους ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλοι συγχωριταὶ καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ πρῶτοι Βούλγαροι κάτοικοι ἂν καὶ πολλοὶ κάτοικοι τῆς Ροδόπης ὠμίλουν καὶ ἑλληνιστὶ καὶ πολλοὶ ἤρχοντο εἰς Στενίμαχον εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα. Ὅταν δὲ ἀνεκινήθη καὶ τὸ βουλγαρικὸν ἐθνικὸν ζήτημα ἤρχισαν αἱ ἀπαιτήσεις τῶν Βουλγάρων διὰ τὴν ὑπαρξίν ὁμοφύλων ἐν Στενιμάχῳ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν παρουσίαζον οἱ

Βούλγαροι τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν ὡς ἐνορῆται τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν, μετὰ δὲ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Βουλγαρίας ἔθηκαν εἰς ἐνέργειαν ὅλα τὰ θεμιτὰ καὶ ἀθέμιτα μέσα καὶ ἐπέτυχον νὰ μεταβάλωσι τὴν ἑλληνικὴν Στενίμαχον εἰς βουλγαρικὴν καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου μέρους ἐν τοῖς προαστείοις Στενιμάχου ἔκτισαν τὴν βουλγαρικὴν Στενίμαχον, ἣν ἀπεφάσισαν νὰ μεταβαπτίσωσιν εἰς βουλγαρικὴν Ἀσσένωγκραντ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ αὐτῆς, ἀλλ' ἀπέτυχον τό γε νῦν. Ὁ μεταβαίνων εἰς Στενίμαχον διέρχεται διὰ τῶν ἐρειπειῶν τῆς πραγματικῆς Στενιμάχου καὶ βλέπει νέαν πόλιν, νέαν ρυμοτομίαν, πολυτελῆ δημόσια κτίρια, δημορχεῖον, ἐπαρχεῖον, δικαστήρια, γυμνάσιον, διάφορα σχολεῖα, τραπέζας, ἐργοστάσια καπνικά, ἐκκλησίας καὶ διάφορα ἐν γένει δημόσια κτίρια. Οὐδεὶς δὲ Βούλγαρος ἀγοραστὴς ἀπείρων Στενιμαχικῶν ἀκινήτων παρουσιάζεται, διότι εἶναι βέβαιοι ὅτι θὰ τὰ λάβωσι δωρεάν. Ὑπάρχει δ' ἐν Στενιμάχῳ δύναμις κινητήριος τοῦ ποταμοῦ μεγάλη πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος.

Ἴνα δὲ παρὰσχῶμεν τοῖς ἀπογόνιοις πληροφορίας τινὰς τῶν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας βιωσάντων προγόνων αὐτῶν, ὅπως λάβωσι μίαν ἰδέαν τῆς μεγίστης ἐθνικῆς ζημίας ἣν ὑπέστησαν διὰ τὴν τηλικαύτην ἀπώλειαν, θὰ ἀναφέρωμεν ὅσα ἠδυνήθημεν νὰ συλλέξωμεν περὶ τῆς φιλοπατρίας καὶ ἐργατικότητος τῶν κατοίκων τῆς περιφήμου κωμοπόλεως Στενιμάχου.

Κατὰ τὸ ἐπικρατήσαν σκότος τῆς ἀμαθείας ἐν διαστήματι τεσσάρων αἰῶνων ἐπὶ Τουρκοκρατίας οὔτε ἐν Στενιμάχῳ ἦτο δυνατόν νὰ λάβῃ χώραν σπουδαῖον γεγονός ἀποδεικνύον τὴν ζωτικότητα τῶν κατοίκων Στενιμάχου, ἀλλ' ὅ,τι συνέβη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος θέλομεν διέλθει ἐν συντόμῳ.

Ἡ διαίρεσις τῆς Στενιμάχου εἰς δύο μέρη ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διαίρεσιν αὐτῆς εἰς δύο ἰδιαιτέρας κοινότητας, αἵτινες ἦσαν ἄνισοι. Διότι ἡ τῆς Στενιμάχου ἦτο πολυπληθεστέρα τῆς Ἀμπελήνου. Ἀμφότεραι δὲ εἶχον τὴν φιλοτιμίαν νὰ ἔχωσι ἴσα σχολεῖα. Τοῦτο δ' ἀπετέλει σπουδαῖον κώλυμα οἰκονομικὸν διὰ τὴν πρόοδον τῶν ἐκπαιδευτηρίων ἀμφοτέρων τῶν κοινοτήτων. Τοῦτο ἀπέδειξα ἐπανελθὼν ἐξ Εὐρώπης μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἱατρικῶν σπουδῶν μου. Ἐθέσαμεν τὸ ζήτημα ὑπὸ συζήτησιν καὶ ἀπεφασίσθη νὰ ἐνωθῶσι τὰ ταμεῖα ἀμφοτέρων τῶν κοινοτήτων κατὰ τὸ 1870, ὅτε δὲν ὑπῆρχε παρθεναγωγεῖον εἰς καμμίαν ἐκ τῶν δύο κοινοτήτων, ἀλλ' ἀριθμὸς μικρὸς κορασίων ἐσύχναξεν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν ἀρρένων. Ἐλήφθη λοιπὸν ἀπόφασις νὰ ἀναγερθῆ κεντρικὸν παρθεναγωγεῖον. Ὑπεχρεώθη ἡ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Μπατσκόβου νὰ παραχωρήσῃ τὸ οἰκόπεδον τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς λαχανόκηπος. Ἐζητήθη ἔρανος τῶν κατοίκων Στενιμάχου καὶ ἄλλων ὁμογενῶν καὶ ἀνηγέρθη λαμπρὸν κτίριον Παρθεναγωγείου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφοίτων περὶ τὰ 500 κοράσια μὲ ἱκανὸν διδακτικὸν προσωπικόν. Συνεστήθη καὶ κοινὸν ἡμιγυμνάσιον μετὰ τινα δ' ἔτη ὀλόκληρον, καὶ δημοτικὰ σχολεῖα δι' ἀμφοτέρων τῶν κοινοτήτων, ἐπίσης νηπιαγωγεῖα διατηρούμενα ὑπὸ συλλόγων κυ-

ριῶν, ιδρύθησαν σύλλογοι μουσικοί καὶ διάφορα φιλανθρωπικά σωματεῖα, παρετηρήθη δ' ἐν γένει μεγάλη ἀμιλλα εἰς τὴν κοινωνικὴν πρόοδον.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ 1860 εἶχεν ἀποπερατώσει τὰς πανεπιστημιακὰς του σπουδὰς ἐν Ἀθήναις ὁ ἀοίδημος Βλάσιος Σκορδέλης καὶ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων Στενιμάχου, ἅτινα παρουσίασαν μεγάλας προόδους. Καὶ μετὰ τινὰ ἔτη ἀνετέθη αὐτῷ ἡ διεύθυνσις τῶν ἑλληνικῶν σχολείων Φιλιππουπόλεως, ἔνθα εἰργάζετο οὐ μόνον ὡς σχολάρχης ἀλλὰ καὶ ὡς σύμβουλος τῆς δημογεροντίας τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Φιλιππουπόλεως, ἐν ἣ συνεζητοῦντο διάφορα σπουδαῖα κοινοτικά ζητήματα. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐγένετο καὶ ἡ ἴδρυσις τῶν *Ζαριφείων Διδασκαλείων* ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Θρακικοῦ συλλόγου τῆ γενναιοδωρῶ ἐπιχορηγήσει τοῦ φιλογενεστάτου Γεωργίου Ζαρίφη, ὁ ὁποῖος κατέθηκεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβερνήσιν χιλίας ἀγγλικὰς λίρας εἰς τὸ διηνεκὲς πρὸς διατήρησιν τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων ἀρρένων καὶ θηλέων ἐν Φιλιππουπόλει. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Φιλιππουπόλεως ἀνέλαβε νὰ προσφέρῃ ἐπίσης πεντακοσίας ἀγγλικὰς λίρας διὰ τὴν διατήρησιν τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων.

Ἡ ἴδρυσις τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων ἐν Φιλιππουπόλει συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν μεγάλην διάδοσιν τῶν γραμμάτων οὐ μόνον ἐν Θράκῃ ἀλλὰ καὶ πολὺ μακρὰν αὐτῆς. Τὰ πτυχία τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων ἴσχυον διὰ τὴν ἐγγραφὴν εἰς ὅλα τὰ πανεπιστήμια. Οἱ ἀπόφοιτοὶ αὐτῶν διωρίζοντο διδάσκαλοι δημοτικῶν σχολείων καὶ νηπιαγωγείων. Δὲν ἔμεινε χωρίον μὲ ὀλίγας οἰκογενείας τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε δημοτικὸν σχολεῖον ἢ νηπιαγωγεῖον. Πλεῖστοι ἀπόφοιτοι ἔγιναν διδάσκαλοι, νομικοί, ἰατροί, μηχανικοί. Ἰδιαιτέρως δ' ἐπωφελέθησαν οἱ ἐκ Στενιμάχου μαθηταί. Ἀλλὰ ἡ 16 Ἰουνίου 1906 ἔσθηκε τέρμα εἰς τὰ Ζαριφεία Διδασκαλεῖα, καθ' ἣν ἡ βουλγαρικὴ βαρβαρότης κατέστρεψε πᾶν ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτήριον καὶ ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, ἐπιφυλασσομένη νὰ συμπληρώσῃ τὴν καταστροφὴν παντὸς ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου καὶ ἐκκλησίας καὶ δλοκλήρου ἑλληνικῆς πόλεως κατὰ τὰς ἀκολούθους Κυριακάς, ἥτοι τῆς Στενιμάχου, Ἀγχιάλου κ.λ.π.

Τὸ ἀνθελληνικὸν βάρβαρον κίνημα τῶν Βουλγάρων ἠνάγκασε περὶ τοὺς 30.000 Ἑλληνας κατοίκους νὰ μεταναστεύσωσι εἰς Ἑλλάδα, διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν τῶν τέκνων των. Δυστυχῶς ἡ ἔλλειψις συσστήματος παρεκώλυσε τὴν ἐπιτυχίαν τῆς μεταναστεύσεως προξενήσασα μεγίστας ζημίας. Ὁ ποταμὸς Στενιμάχου ἐπὶ ἀνομβρίας εἶναι ἥσυχος. Ἀλλ' ὅταν πλημμυρῇ κατέρχεται μετὰ μεγάλης ὀρμῆς, παρασύρων γεφύρας προαιωνίους. Πρὶν εἰσελθῆ εἰς τὴν πόλιν θέτει εἰς κίνησιν ἐργοστάσια προωρισμένα νὰ κτυπῶσι δι ὀγκωδῶν κορμῶν δένδρων ὑφάσματα μάλλινα πρὸς σύσφυξιν, κατόπιν ὑδρομύλους καὶ μετὰ διάρρησιν 1)2 χιλιομέτρου ἐπὶ τῆς πεδιάδος χύνεται εἰς τὸν Ἐβρον. Ἐπὶ τῆς πεδιάδος ὑπάρχουν ὄρυζῶνες καὶ ἀγροὶ γόνιμοι. Πρὸς μεσημβρίαν τῆς Στενιμάχου ὑπάρχουν οἱ ἀμπελῶνες παράγοντες

ώραίας σταφυλάς. Δυστυχῶς ἐβλάβησαν ὑπὸ τῆς νόσου φυλλοξήρας, ἡ ὁποία κατέστρεψε τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀμπέλων. Ἐπειδὴ δ' ἡ νόσος δὲν προσβάλλει τὰ ἀμερικανικὰ κλήματα, μεταχειρίζονται ἤδη αὐτὰ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ καλλιέργειά των εἶναι δαπανηρότερα, οἱ πτωχοὶ μεταχειρίζονται τὰ ἐντόπια, χωρὶς πολλὰς ἐλπίδας.

Οἱ κάτοικοι Στενιμάχου εἶναι φίλεργοι καὶ οἰκονόμοι. Οἱ μὴ ἔχοντες περιοσίαν ζῶσι διὰ τῆς ἐργασίας, τὸ μὲν θέρος ἐργαζόμενοι, τὸν δὲ χειμῶνα παλοῦντες ξύλα. Πρὸς συμπλήρωσιν κάμνουν ὀλίγην σπρωτοτροφίαν. Οἱ ἔχοντες καὶ ὀλίγας ἀμπέλους πωλοῦν εἰς τὰ χωρία οἶνον, οἰνόπνευμα καὶ ξύδι. Ὑπάρχουν διάφοροι τεχνῖται, ὑποδηματοποιοί, τέκτονες, ράπται, ξυλουργοί, βαφεῖς κλπ. Τὰ τελευταῖα ἔτη ἀπασχολοῦνται ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ τὴν καπνοφυτεῖαν καὶ κατεργασίαν τοῦ καπνοῦ. Δύσκολος εἶναι ἡ θέσις τῶν μὴ δυναμένων νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς Ἑλλάδα καὶ ἠναγκασμένων νὰ καταλείπωσιν ἀπογόνους Βουλγάρους.

Μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐπιστήμων ἰατροὺς ἐν Στενιμάχῳ δὲν ὑπῆρξε. Ἐξετέλουν δὲ καθήκοντα ἰατροῦ πρακτικοὶ ἰατροί, συνήθως Ἡπειρώται, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰ φάρμακα. Αὐτοὶ ἦσαν πολλάκις καὶ διδάσκαλοι. Ὅταν ἀνεχώρησα νὰ σπουδάσω ἰατρικὴν, ἀπεφάσισα νὰ μείνω ἐν Στενιμάχῳ, ἐὰν δὲν ἔλθῃ ἐπιστήμων ἰατρός. Ἦμην δ' ἐκ Στενιμάχου καὶ εἶχον μητέρα καὶ ἀδελφοὺς ἐκεῖ. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἰατρικῶν σπουδῶν μου εἰργάσθην μετὰ καθηγητῶν τῆς ἰατρικῆς διαφόρων εἰδικότητων. Διότι ἐγνώριζα ὅτι ἔλειπεν εἰδικὸς ἰατρός. Ἰδίως δὲ συνεργάσθην ἐπιμελῶς μὲ τὸν καθηγητὴν Ντίττελ, τὸν ὁποῖον μετέβην ν' ἀποχαιρετήσω καὶ εὐχαριστήσω εἰς Βιέννην. Ὅταν ἔμαθε ὅτι δὲν εἶχον σκοπὸν νὰ ἐπανέλθω ἠπόρησε διὰ τὴν ἀπόφασίν μου καὶ σχεδὸν παρακλητικῶς ἠθέλησε νὰ μὲ μεταπέισῃ, διαβεβαιῶν με, ὅτι, ἐὰν ἐπανέλθω, θὰ μὲ προστατεύσῃ καὶ μοὶ ὑπεσχέθη ἀσφαλῆ ἐπιτυχίαν ἀποκαταστάσεως. Τοῦ ἀπήντησα ὅτι εἰς τὴν πατρίδα μου δὲν ὑπάρχει ἐπιστήμων ἰατρός καὶ ἐπιθυμῶ νὰ ἐκτελέσω τὸ χρέος τοῦτο. Συγκατετέθη τότε καὶ μὲ ἐπήνεσε διὰ τὴν ἀπόφασίν μου. Ὅταν ἔφθασα εἰς τὴν πατρίδα μου τὴν ἐπαύριον προσεκλήθη ἐν εἰς ἀσθενεῖς καὶ ἤρχισα τὸ ἔργον μου. Ἐπεσκέφθην τὸν ἀσθενῆ καὶ ἀνέγραψα τὰς συνταγὰς καὶ ἠρωτήθη ποῦ θὰ ἐκτελεσθῶσιν αὐταί. Γνωρίζων δὲ τὴν ἔλλειψιν φαρμακείου, εἶπον : «Εἰς τὴν οἰκίαν μου». Τὸ ἴδιον ἔπραξα καὶ διὰ τοὺς ἐπομένους τέσσαρας ἀσθενεῖς. Μετέβην λοιπὸν εἰς τὴν οἰκίαν μου, ὅπου εἶχόν τινα τῶν ἀναγκασιότατων φαρμάκων καὶ ἔξηκολούθουν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν μετερχόμενος τὸν ἰατρὸν καὶ φαρμακοποιόν. Τοῦτο διήρκει ἐπὶ τινὰς μῆνας. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐφρόντισα νὰ ἐτοιμάσω μικρὸν φαρμακεῖον καὶ νὰ ἐφοδιάσω αὐτὸ μὲ τὰ ἀπαραίτητα φάρμακα ἐκ Φιλιππουπόλεως καὶ Βιέννης καὶ νὰ προπαρασκευάσω ἓνα πρακτικὸν φαρμακοποιόν, ὃ ὁποῖος μὲ ἐβοήθει εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν συνταγῶν. Εἰς διάστημα 2 1/2 ἔτων διαμεί-

νας ἐν Στενιμάχῳ ἐβελτίωσα κατὰ τὸ ἕνὸν τὸ φαρμακεῖον καὶ παρέδωσα αὐτὸ δωρεάν δι' ἕν ἔτος διὰ τὸ ἐνοίκιον, τὰ δὲ φάρμακα δωρεάν εἰς τὸν διάδοχόν μου ἐπιστήμονα ἱατρὸν κ. Ν. Πεντοβέλην. Μετ' αὐτὸν ἦλθον εἰς τὴν Στενιμάχον οἱ ἱατροὶ κ. κ. Γρηγόριος Βοζάνης, Τσουντας, Φίλιππος Νίκογλου, Ἀπόστολος Δοξιάδης, ἅπαντες ἐκ Στενιμάχου καὶ μετ' αὐτοὺς ἄλλοι, οἱ ὅποιοι εὗρον καὶ φαρμακεῖα καλύτερον ἐφωδιασμένα.

Ἐγὼ δὲ μετέβην παρακληθεὶς εἰς Φιλιππούπολιν, ἔνθα πρό τινων ἑτῶν ἦτο ἐγκατεστημένος ὁ κ. Μιχ. Βλάδος, ἀπόφοιτος τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς Βιέννης, κάτοχος ὄλων τῶν ἀναγκαίων προσόντων ἐνὸς καλοῦ ἱατροῦ. Τότε ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι 3 ὁμογενεῖς ἱατροὶ καὶ εἰς Βούλγαρος, ὁ κ. Στογιάν Τσομάκωφ, ἀπόφοιτος τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς Πίζης καὶ μετ' αὐτὸν ἄλλος Βούλγαρος ἱατρός, ὁ κ. Ράσκος.

Ἐν Φιλιππουπόλει ὁ κύκλος τῶν ἐνεργειῶν τῶν ὁμογενῶν ἱατρῶν ἦτο εὐρύτερος, περιλαμβάνων καὶ ἔθνικὰς ἐνεργείας ἀναγκαιοτάτας διὰ τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα, καθ' ὧν ἀπηθύνοντο αἱ ἐνεργεῖαι τοῦ ἀναγεννωμένου Βουλγαρικοῦ ἔθνους, ὅπερ ἐθεώρησε καθῆκον νὰ ἀρπάσῃ διὰ βίας τὰς ἑλληνικὰς ἐκκλησίας καὶ ἱερὰς μονὰς καὶ σχολεῖα, στηρίζων τὰς παραλόγους ἀξιώσεις του εἰς τὴν πλειοψηφίαν τῶν βουλγάρων κατοίκων τῆς Νομαρχίας Φιλιππουπόλεως καὶ τὰς ὁδηγίας τῆς Ρωσικῆς Πρεσβείας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῦ βουλγάρου διδασκάλου Γκέρωφ, διορισθέντος ὑπὸ τῆς Ρωσίας Ρώσσου Προξένου ἐν Φιλιππουπόλει. Καὶ μέχρι μὲν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρίας ἐξηκολούθει ἡ ἀρπαγὴ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν, μονῶν καὶ σχολῶν τῆς Νομαρχίας Φιλιππουπόλεως. Μετὰ δὲ τὴν ἴδρυσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν, ἐσφετερίσθησαν οἱ Βούλγαροι διὰ παρανομιῶν ὅλα τὰ ἑλληνικὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ κτίρια καὶ ἐπὶ τέλους ἐθεώρησαν ὡς Βουλγάρους ἔθνικῶς πάντας τοὺς μὴ ἐκπατρισθέντας καὶ μείναντας ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐπομένως καὶ τοὺς κατοίκους Στενιμάχου καὶ τῶν περιχώρων ἑλληνικῶν κοινοτήτων Βοδενῶν καὶ Κουκλαίνης. Οὕτω δ' ἐπέτυχον οἱ Βούλγαροι νὰ ἐκβουλγαρίσωσιν ἑλληνικὰς κοινότητας ὑφισταμένας ἀπὸ πολλῶν αἰώνων, ἂν δὲν κατόρθωσαν νὰ κατακτήσωσι διὰ τῶν ὀπλῶν.

Ἡ καταναγκαστικὴ μετανάστευσις τῶν Ἑλλήνων Βουλγαρίας ἔχει τὸ δυσάρεστον ὅτι ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐπὶ αἰῶνας ὑφιστάμεναι ἐν Βουλγαρίᾳ ἔπαυσαν νὰ ὑπάρχουν. Ἀφ' ἑτέρου τὸ εὐχάριστον εἶναι ὅτι οἱ μετανάσται εὐρίσκονται μεταξὺ ἀδελφῶν ὁμογενῶν ἐλεύθεροι νὰ ἐξακολουθήσωσι τὰς ἔθνικὰς αὐτῶν ἐνεργείας, προστατευόμενοι ὑπὸ πατρικῆς κυβερνήσεως καὶ συνεργαζόμενοι μεθ' ὄλων τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀνάδειξιν αὐτῆς ὡς ἐφ' ἀμύλλου τῆς ἐνδόξου προγονικῆς Ἑλλάδος.

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις δὲν ἀνεμιγνύετο εἰς τὰ σχολεῖα. Ἡ διοίκησις ἐγένετο ὑπὸ ἐνὸς Ὀθωμανοῦ ὑπαλλήλου καὶ ἦτο

μᾶλλον ἄστυνομική, ἢ δὲ ἐνέργειά της ἐφαίνετο μόνον τὴν νύκτα ἐν περιπολίαις, καθ' ἃς συνελαμβάνετο ὁ μὴ φέρον φανόν. Διότι δημοτικὸς φωτισμὸς δὲν ὑπῆρχε. Ἐξήτει δ' ἡ περίπολος νὰ συλλάβῃ ἐν παντὶ τρόπῳ καὶ νὰ φυλακίσῃ τινά, τὸν ὁποῖον τὴν ἐπομένην θὰ ἀπέλυεν, ἀφοῦ ἐλάμβανε παρ' αὐτοῦ καφέ καὶ ζάχαριν ὡς πρόστιμον. Ἡ εἰσπραξις τῶν φόρων, ὀριζομένην ὑπὸ τῶν προυχόντων ἐγένετο δι' εἰσπρακτόρων Χριστιανῶν. Ἐπομένως οἱ κάτοικοι ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ διαθέτουν τὰ κατὰ τὰ σχολεῖα ὅπως ἤθελον.

Ἡ κατ' ἀρχὰς διδασκαλία τῶν γραμμάτων γινομένη ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὑπὸ τῶν ἱερέων θεωρηθεῖσα ἀνεπαρκής, ἀντεκατεστάθη διὰ τῆς ἰδρύσεως σχολείων τῶν ἀρρένων. Ἐν Στενιμάχῳ, κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ἀπέκτησεν ἑκατέρω τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων τὸ Δημοτικὸν αὐτῆς Σχολεῖον. Διὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, γενικευθείσης τῆς ἀνάγκης τῶν σχολείων, ἠῤῥησεν ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολείων καὶ ἡ ἀναζωπύρωσις τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθηματος, ὅπερ ἐκαλλιεργεῖτο ὑπὸ τῶν φιλογενῶν διδασκάλων παρὰ τοῖς μαθηταῖς. Τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα Στενιμάχου ἔγιναν καὶ διὰ τὰ ἄρρενα καὶ διὰ τὰ θήλεα, καὶ προήχθησαν εἰς ἐλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἡμιγυμνάσια. Τὰ αὐτὰ δὲ ἐχρησίμευον καὶ διὰ τοὺς Βουλγάρους, οἱ ὁποῖοι, μὴ ἔχοντες ἴδια, κατέφευγον εἰς τὴν ἀρπαγὴν τῶν ἐλληνικῶν. Καθόσον δὲ ἀνεπτύσσετο τὸ βουλγαρικὸν ἐθνικὸν αἶσθημα, ἤρχισαν ν' ἀρπάζωσιν ἐκκλησίας καὶ μονὰς ἀνεγερθείσας ὑπὸ Ἑλλήνων. Ἡ διάγωγὴ αὕτη τῶν Βουλγάρων δὲν παρεκώλυσε ὅμως τὰς προόδους τῶν Ἑλλήνων.

Κατὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας τὸ 1878 κατὰ τὸ καταστατικὸν αὐτῆς αἱ τρεῖς ἐθνικότητες, ἡ ἐλληνική, ἡ βουλγαρική καὶ ἡ τουρκική ὑπὸ Γενικὸν Διοικητὴν Βούλγαρον, διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, ἔσχον ἴσα δικαιώματα. Αἱ τρεῖς γλώσσαι ἦσαν ἐπίσημοι, ὑπῆρχε Βουλὴ μὲ ἀντιπροσώπους τῶν τριῶν ἐθνικοτήτων. Ἄλλ' ἡ βεβιασμένη βουλγαρική πλειοψηφία ἐπιβαλλομένη ἐν ταῖς ἐνεργείαις τῆς Βουλῆς, κατώρθου ἀυθαιρέτως τὴν ματαίωσιν τῶν δικαιωμάτων τῶν μὴ βουλγαρικῶν ἐθνικοτήτων. Ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες καὶ μὲ τὴν παραβίασιν τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν δὲν παρεκωλύθησαν εἰς τὰς προόδους τῶν σχολείων των.

Τὰ ἐλληνικὰ σχολεῖα προώδευσαν εἰς βαθμὸν ὥστε τὰ πτυχία τῶν Γυμνασίων αὐτῶν ν' ἀναγνωρίζωνται ὑφ' ὅλων τῶν Πανεπιστημίων, οἱ ἀπόφοιτοι αὐτῶν ἐγίνοντο διδάσκαλοι, σπουδάσαντες εἰς Πανεπιστήμια ἔλαβον διπλώματα Φιλολογίας, Νομικῆς, Ἱατρικῆς, Θεολογίας, Μηχανικῆς. Αἱ Νηπιαγωγοὶ δὲν ἔλειψαν καὶ ἀπὸ τὸ ἐλάχιστον ἐλληνικὸν χωρίον. Σύλλογοι μουσικοί, διάφορα φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα ἀνηγγέθησαν καὶ ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων κατοίκων Φιλιππουπόλεως κατέστη λίαν εὐχάριστος καὶ προσιτὸς καὶ εἰς τοὺς πτωχοὺς.

Οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν Φιλιππούπολιν ὁμογενεῖς ἐθαύμαζον τὰς προόδους τῶν Ἑλλήνων μέχρι τῆς ἀποφράδος 16ης Ἰουνίου 1906 διὰ τὴν Φι-

λιπούπολιν καὶ τῆς μεθεπομένης Κυριακῆς διὰ τὴν Στενίμαχον καὶ Ἄγχιαλον, ὅτε κατεστράφη ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Βουλγαρίας καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγη ἐκεῖσε, ἔνθεν μετηνάστευσε πρὸ πολλῶν αἰῶνων καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ ἔργον τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ, ἐγκαταλείπων μετὰ λύπης εἰς τὴν Βουλγαρίαν τοὺς μὴ δυναμένους νὰ μεταναστεύσωσιν ὁμοεθνεῖς του καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν κινδυνεύοντας νὰ ἐκβουλαρισθῶσι.

Ἐὰν ἐπιμένωμεν νὰ ὁμιλῶμεν περὶ Στενιμάχου καταδικασμένης εἰς ἀπώλειαν τῆς ἐθνικότητός της, θέλομεν νὰ παραδώσωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τὸ ὄνομα τῆς ἑλληνικωτάτης Στενιμάχου. Ἡ θέσις τῆς Στενιμάχου εἶναι γραφικωτάτη φύσει, κειμένη εἰς τὸ ἀνοιγμα κοιλάδος σχηματιζομένης ὑπὸ μέρους τῆς Ροδόπης, δι' οὗ διέρχεται ὁ ποταμὸς Στενίμαχος, δεχόμενος κατὰ τὴν διαδρομὴν του ἕν παραποτάμιον πηγᾶζον πλησίον ἑνὸς παρεκκλησίου τῆς Θεοτόκου ἀνήκοντος εἰς τὴν Σταυροπηγιακὴν Μονὴν Βατοκόβου κατόπιν δ' ἄλλο μετὰ τινα λεπτά. Ἡ συγκοινωνοῦσα ὁδὸς μετὰ Στενιμάχου καὶ τῆς ἱερᾶς μονῆς, εὗρισκομένης εἰς ἱκανῶς ὑψηλὸν μέρος τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ Στενιμάχου πρὸς ἀποφυγὴν καταστροφῆς ἐκ πλημμυρῶν, ἰδρῦθη πρὸ τινων ἐτῶν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως εἰς μικρὸν ὕψος ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἀμαξιτὴ συντομεύσασα ἱκανῶς τὴν ἀπόστασιν. Πρὶν ἢ παύσῃ τὸ στενόν, κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Στενιμάχου ἐπὶ βράχου ἕν φρούριον, ἢ εἴσοδος τοῦ ὁποίου φέρει ἴχνη παρεκκλησίου, τὸ ὁποῖον ἀναφέρουν οἱ Βούλγαροι ὅτι κατέλαβεν ὁ Βούλγαρος βασιλεὺς Ἀσσάν. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς «Καλέ». Ἐνταῦθα ἄρχονται τὰ κτήματα Στενιμάχου. Ἐργοστάσια τιθέμενα εἰς κίνησιν δι' ὕδατος πρὸς πύκνωσιν ὑφασμάτων, ὑδρομυλοὶ, ἀμπελώνες, κῆποι ὀπωροφόρων δένδρων καὶ λαχανόκηποι. Μόλις εἰσέλθῃ ὁ ποταμὸς εἰς τὴν πόλιν διαιρεῖται εἰς ρυάκια κινουῦντα μύλους, πρὸ τινων δὲ ἐτῶν καὶ ἑλαιωτριβεῖον. Ἐνταῦθα σχηματίζονται ρυάκια τοιαῦτα ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄχθων, ὅλα σχεδὸν χρησιμεύοντα εἰς κίνησιν μύλων, ἑξακολουθοῦντα μέχρι τέλους τῆς πόλεως, ὅπου ἐκβάλλει ὁ Στενίμαχος εἰς τὸν Ἐβρον ποταμόν.

Ἡ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ εἰς δύο διαιρουμένη πόλις, ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἀριστερόν παρόχθιον μέρος, ὅπερ εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτερον τοῦ δεξιοῦ καὶ ὡς φαίνεται ἦτο κατ' ἀρχὰς τὸ καθαντὸ κατοικηθὲν μέρος, εὗρισκόμενον ἐπὶ ἐπικλινοῦς ἐπιπέδου περιλαμβάνει εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς εἰς τὸ Βάτοκοβον ἀγούσης ὁδοῦ ὅθεν φαίνεται ἡ κοιλὰς τοῦ Ἐβρου. Αὐτόθι κεῖται τὸ λεγόμενον μετόχιον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βατοκόβου, κτίριον μέγα χρησιμεῦον εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τῆς μονῆς διὰ τοὺς σταύλους τῶν ζώων μεθ' ὧν ἐπισκέπτονται τὰ διάφορα μέρη καὶ χωρῖα πρὸς εἴσπραξιν τῶν ἐράων τῆς μονῆς. Ὑπάρχουν δὲ καὶ δωμάτια πλεῖστα πρὸς ὑποδοχὴν καὶ φιλοξενίαν διὰ τοὺς χωρικοὺς προσκυνητὰς προσερχομένους εἰς τὰς πανηγύρεις τῆς Μονῆς, ἀφίνοντας εἰς αὐτὸ τὰ βωδάμαξα, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ με-

ταχειρισθῶν εἰς τὸν κακὸν δρόμον. Παρὰ τὸ μετόχιον ὑπάρχει ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ὁ ποταμὸς Στενιμάχος ἔχει ἀρκετὸν νερὸ διὰ κολύμβημα καὶ μέρη κατάλληλα πρὸς τοῦτο πλησίον βράχων ἢ εἰς μικροὺς κόλπους. Ἡ δὲ ἀδυναμία τῶν παιδῶν 8—10 ἐτῶν ἀναγκάζει αὐτὰ νὰ κολυμβῶσιν εἰς τοὺς πλησίον τῶν οἰκιῶν εὐρισκομένους κολπίσκους, καὶ μὲ ὑδροκολύνθας περιζωνόμενοι νὰ ἀρχίζουσι τὴν ἐκμάθησιν τοῦ κολυμβήματος. Διὰ τοῦτο ὀλίγοι Στενιμαχῖται ὑπάρχουσι μὴ γνωρίζοντες κολύμβημα. Ὁ ποταμὸς ὅταν πλημμυρῇ κατέχεται μὲ μεγάλην ὄρμην καὶ πολλάκις ἐπιφέρει καταστροφάς. Καὶ ἡ πόλις ὑφίσταται πολλάκις κατὰ ραγδαίας βροχὰς πλημμύρας ἐκ κατερχομένων ἀπὸ τῆς Ροδόπης ὑδάτων, καὶ οἱ κάτοικοι εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐπιδιορθώουσι τὰ ἀντιπλημμυρικά ἔργα.

Ἡ κυριώτερα ἔργασια τῶν Στενιμαχῆτων ἦτο ἡ ἀμπελοφυτεία. Εὐρίσκονται δ' οἱ ἀμπελῶνες εἰς τὴν μεσημβρινὴν πεδιάδα Ἀμπελήνου, εἰς τὴν βορείαν πεδιάδα τοῦ Στενιμάχου κατὰ τοὺς πρόποδας τῆς Ροδόπης.

Εἰς ὑψηλότερον μέρος τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης ὑπάρχει ἐν μέρος καλούμενον Ραβδίκι, ἔνθα αἱ σταφυλαὶ ὠριμάζουσι ἀργότερον, ὅτε αἱ ἄλλαι ἐτελείωσαν. Ὑπάρχουσι καὶ αὐτόφυτοι συκαὶ τῶν ὁποίων τὰ σῦκα εἶναι μικρὰ καὶ ὀλίγον γλυκὰ, ἀλλὰ δὲν περιφρονοῦνται δι' ἔλλειψιν καλῶν. Συκὴ μεταφυτευθεῖσα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εὐδοκίμησε καὶ ἐξακολουθεῖ εὐδοκιμοῦσα ἀπὸ ἐτῶν.

Διδάσκαλοι διδάξαντες ἐν Στενιμάχῳ ὑπῆρξαν, ὁ ἐκ Περιστερᾶς Σαϊτίδης, ὁ ὁποῖος ἰδίᾳ ἐπέστησε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐθνικοῦ συστήματος, μεταβαλὼν τὰ ὀνόματα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, εἰς ἀρχαῖα ἑλληνικά. Ὁ Ἀθανάσιος μετεβλήθη εἰς Ἀγαθοκλῆν, ὁ Βλάσιος εἰς Ἀριστείδην, ὁ Στέργιος εἰς Πρωταγόραν κ.λ.π. Ἐπλήρωσε τὰς αἰθούσας τῶν παραδόσεων μὲ εἰκόνας τῶν διασῆμων προγόνων, ἐδίδασκεν εἰς τοὺς μαθητὰς ἄσματα πατριωτικὰ καὶ ἐν γένει ἀνεζωπύρει διὰ παντὸς τρόπον τὴν φιλοπατρίαν. Ὁ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ Βλάσιος Σκορδέλης ἐδίδαξεν ἐπίσης ἐν Στενιμάχῳ. Ἐν τῇ Δημοτικῇ Σχολῇ Ἀμπελήνου ὁ Γ. Γιαπρακίδης ἐξ Ἡπείρου, ὁ Ζαλίδης ἐκ Στενιμάχου. Ὁ Γ. Φιλίδης ἐξ Ἡπείρου ἐν τῇ ἑλληνικῇ σχολῇ, ὁ Δημήτριος Μαλιάδης ἐν τῇ ἑλληνικῇ σχολῇ, ἐνόσφ τὰ σχολεῖα ἦσαν κηωρισμένα εἰς τὰς δύο κοινότητας. Μετὰ τὴν ἔνωσιν αὐτῶν διωρίσθησαν ἄλλοι Σχολάρχαι. Κατὰ τὴν σύστασιν ἐν Φιλιππουπόλει τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων πολλοὶ μαθηταὶ ἐκ Στενιμάχου ἐφοίτων εἰς αὐτά. Κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη εἶχεν ἴδια σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, καὶ πολλὰ νηπιαγωγεῖα, συλλόγους φιλομούσων, οἵτινες μὲ διαφόρους θεατρικὰς παραστάσεις συνέβαλλον εἰς τὴν συντήρησιν τῶν σχολείων. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Στενιμάχου διεκρίνετο ὡς μία τῶν γνωστῶν, ὅτε τὴν ἀποφράδα 23 Ἰουνίου 1906 ὑπέστη τὴν καταστροφὴν της.

Οἱ Ἕλληνες μαθηταὶ Στενιμάχου ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξακολουθήσωσι

τὰς γυμνασιακὰς αὐτῶν σπουδὰς εἰς τὰ πλησιέστερα ἑλληνικὰ σχολεῖα εἰς Ἄδριανούπολιν, Κωνσταντινούπολιν καὶ Ἀθήνας. Πολλὰ ἑλληνικὰ οἰκογένεια, ὅσαι εἶχαν τὰ μέσα, μετηνάστευσαν εἰς Ἑλλάδα ὅπου ἐγκατεστάθησαν ἐπιτυχῶς, μετὰ δὲ τὴν ἀναγκαστικὴν μετανάστευσιν πολλοὶ οἰκογενεῖαρχαι ἐκ Στενιμάχου διακρίνονται ἐν Ἀθήναις ὡς ἔμποροι, ἐπιστήμονες, μηχανικοί, ἐκ τῶν ἱατρῶν δὲ ὁ Ἀπόστολος Δοξιάδης ἐχημάτισεν Ὑπουργὸς τῆς Προνοίας. Ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν πολλοὶ εἰσιν ἐγκατεστημένοι εἰς διαφόρους μεγάλας πόλεις, Θεσσαλονίκην, Λάρισσαν, Βόλον καὶ ἄλλοθι. Ὑπάρχουν πλεῖστοι ἀγαθαὶ ἐλπίδες ὅτι ἡ Ἑλλὰς διὰ τῶν προσφύγων θέλει προοδεύσει εἰς τε τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας.

Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα δις κατεστράφη ἡ Στενίμαχος ὑπὸ μεγάλων ληστειῶν, τὸ μὲν διὰ διαρπαγῆς τὸ δὲ διὰ πυρκαϊᾶς, καθ' ἣν πολλὰ οἰκογένεια κατέφυγον εἰς Φιλιππούπολιν καὶ ἔνθα ὑπάρχουν εἰσέτι οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν, ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν νέαν λεγομένην συνοικίαν εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Φιλιππουπόλεως, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων ἡ Στενίμαχος ὑπῆρξε ἔδρα ἐπισκοπῆς.

Ἡ Στενίμαχος διακρίνεται διὰ τὴν εὐσέβειαν αὐτῆς. Ἀριθμοῦνται ἐν Στενιμάχῳ 5 ἐκκλησίαι, ἐν Ἀμπελήνῳ ἄλλαι τόσαι, ἐν Τσιπροχωρίῳ 2 καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν Στενιμάχου 40 παρεκκλήσια τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βατοκόβου, εἰς τὰ ὁποῖα κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη ἐτέλουν λειτουργίας αἱ γυναῖκες κατὰ τὰς ὀνομαστικὰς ἑορτὰς τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, καὶ τὰς παραμονὰς τῶν ἑορτῶν. Τοῦτο κυρίως συνέβαινε διότι ἦτο εὐκαιρία νὰ κάμουν μίαν ἐκδρομὴν, ποῦ ἄλλως δὲν θὰ ἐγίνετο. Ἐκ τῶν παρεκκλησιῶν ἐν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς κεῖται ἐπὶ βράχου τῆς δεξιᾶς ὄχθης Ἀμπελήνου, τὸ δὲ ἄλλο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀριστερᾶς ὀκτῆς Στενιμάχου.

Εἰς ἀπόστασιν 12 περίπου χιλιομέτρων πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἀμπελήνου κεῖται τὸ χωρίον Μιλδαύα, ἔνθα ἀναβλύζουν αἱ «40 βρύσεις» αἱ ὁποῖαι σχηματίζουν ἐν ποτάμιον θέτον εἰς κίνησιν ὑδρομυλον, τοῦ ὁποίου τὸ νερὸν δὲν παγώνει τὸν χειμῶνα ὅτε παύουν οἱ ἄλλοι μύλοι ἐργαζόμενοι. Τὸ μέρος ἔνθα ῥεεῖ τὸ νερὸ τοῦτο ὀνομάζεται Δερβισάδες, μέρος κατάφυτον καὶ χρησιμεῖον πρὸς παραθερισμόν.

Ἐν Στενιμάχῳ δὲν εἶχον πρὸ ἑτῶν Καρναβάλια ἀντὶ τούτων τὴν ἡμέραν τῶν Θεοφανείων ἢ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἔκαμνον ἓνα Στάρτσιον (Σάτρυρον) ἐνδεδυμένον μὲ δέρματα αἰγῶν, ἕτερος δὲ ἐνδεδυμένος μὲ ἄλλα ἐνδύματα ὠδήγει τὸν Στάρτσιον. Καὶ τοῦτο διήρκει μόνον μίαν ἡμέραν.

Τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ὁμὰς νέων μετέβαιναν εἰς τὰς οἰκίας τῶν γνωστῶν, ἔθετε ἐπὶ προσκεφαλαίου νὰ καθήσῃ ὁ φίλος, τῶν ἐπισκεπτῶν λεγόντων «ἄξιος, ἄξιος» καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἑορτὴ ἐλέγετο «τ' ἀξιώματα». Μὲ τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα συνέλεγον διεσκέδαζον τὴν νύκτα.

Ἄλλην ἐπιτόπιον ἑορτὴν ἐόρταζον αἱ παρθένοι Στενιμάχου τὴν 24

Ἰουνίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου «τοῦ Κλύδωνα», καθ' ἣν ἐνέδουν μίαν παρθένον ὡς «Νυφίτσαν» (νύμφην) τὴν ὁποίαν συνώδευον ἄλλαι νεάνιδες, μεταβαίνουσαι εἰς τὸ ἄκρον τῆς πόλεως τραγουδοῦσαι ὅτι «ὁ Γιάννης ὁ Γιαννίτσαρος θὰ ἔλθῃ νὰ λάβῃ τὴν στολισμένην νύμφην». Τὸ μέρος ἔνθα μένει ἡ παρέα εὐρίσκεται εἰς τὴν δεξιὰν ἢ ἀριστερὰν ἄκτῃν τοῦ ποταμοῦ, ἔνθα γίνεται τὸ γεῦμα μετὰ τῶν συγγενῶν. Εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν νέοι ἔστεφανωμένοι μὲ κλάδους ἀνθισμένης λιγαριάς κολυμβῶσιν εἰς τὸν ποταμὸν ἐν μεγάλῃ ἀποστάσει. Τὴν νύκτα ὅλαι αἱ νεάνιδες ρίπτουν ἐπὶ ἄγγελίου ἑκάστη ἴδιον σημεῖον, ὅπερ τὴν ἐπαύριον δεικνύει τὴν τύχην ἑκάστης νεάνιδος. Κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, ὅτε ὁ περίπατος τῶν νεανίδων ἦτο ἄγνωστος, τὸν Σεπτέμβριον μῆνα ἐξήρχοντο αἱ νεάνιδες εἰς τὸν Νόχθον (ἄκτῃν) τῆς Ἀμπελήνου καὶ ἐπιστρέφουσαι δῆρχοντο ἀπέναντι τῶν νέων καθημένων εἰς τὸ ἄκρον καὶ δυναμένων ἀνέτως νὰ κάμουν τὴν ἐκλογὴν τῶν μελλονύμφων.

ΣΤΗΤΗΡΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

*Ἐγγραφον ἐν Χαλανδρίῳ τῇ 25 Ἰουλίου 1927 ἐν ἡλικίᾳ 86 ἐτῶν.
(Σημ. Διευθ. Ὀλίγους μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου του).

Β'. ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΕΝΙΜΑΧΟΥ

Α' Παροιμίες

Σημείωμα εἰσαγωγικόν

Οἱ παροιμίες ποὺ δημοσιεύονται ἐδῶ εἶναι ὅλες Στενιμαχίτικες. Τίς ἔχω μαζέψει ἀπὸ παλιούς Στενιμαχίτες, ποὺ χρόνια τώρα ἔχουν φύγει ἀπὸ τὸν τόπο τους καὶ ζοῦνε στὴ Μακεδονία ἢ στὴν Ἀθήνα¹⁾. Δὲν εἶναι πολλές, οὔτε εἶναι πρωτότυπες. Ὅμως καὶ σὰν παραλλαγές, ἔχουν ἀρκετὴ ἰδιοτυπία καὶ δύναμη στὴ διατύπωσή τους. Μαζὶ μὲ τὴν κοινὴ καταγωγὴ ποὺ δείχνουν ὀλοφάνερα πὺς ἔχουν μὲ τὴν πανελληνία λαϊκὴ σκέψη, μᾶς παρουσιάζουν καὶ τὴν ἰδιαιτέρη νοοτροπία καὶ τοὺς φραστικὸς τρόπους τοῦ Στενιμαχίτικου λαοῦ. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀξιοπρόσεχτες.

* *

Ἐν τῷ Στενίμαχῳ, κέντρο στὴ Θράκη ἐμπορικόν, μὲ ἀθρόα μετανάστευση καὶ ἐπικοινωνία μὲ τὴν ἄλλη Ἑλλάδα, μὲ πνευματικότητα καὶ ἱστορία ἐλ-

1) Στὸ Κιλκίς, ὅταν ἦμουν ἐκεῖ καθηγητής (1938), ὁ μαθητής μου Κων. Δίτσας μοῦ ἔφερε ἀπὸ τὴν γαργιά του περὶ τίς 70 παροιμίες, ποὺ τίς κατέγραψα, ἀφοῦ ρώτησα γιὰ τὴ σημασία τους καὶ ἄλλους Στενιμαχίτες. Στὴν Ἀθήνα φέτος ὁ ἀγαπητός μου κ. Πολύδ. Παπαχριστοδούλου, ἀκούραστος παρακινητής τῆς Θρακικῆς ἔρευνας, μοῦ γνώρισε τίς Στενιμαχίτικες οἰκογένειες τοῦ κ. Βασ. Παπαθεοφίλου καὶ τῆς κ. Φανῆς Τζομπάρη. Ἀπ' αὐτὲς πῆρα τίς ὑπόλοιπες παροιμίες καὶ ἐτακτοποίησα τὸ ὅλκόν μου.

ληνική¹⁾, ἦταν φυσικὸ νὰ μὴν πάψη ποτὲ νὰ ζῆ ἔντονα τὰ ἔθιμα καὶ τὴ σκέψη τὴν ἑλληνική. Εἶναι ἀπὸ τὶς ξεχωριστὲς ιδιότητες τῆς φυλῆς μας ἡ πνευματικὴ καὶ παραδοσιακὴ ἐνότητα τοῦ λαοῦ, παρὰ τὴ γεωγραφικὴ του διάσπαση καὶ τὶς τραγικὲς περιπέτειες τῆς ἱστορίας του. Ἀπὸ τὶς παροιμίες τῆς συλλογῆς αὐτῆς, οἱ πλεονεκτήματα εἶναι παντοῦ γνωστὰ στὴν Ἑλλάδα. Μὰ καὶ οἱ ἄλλες οἱ πρωτότυπες, οἱ τοπικὰ στενιμαχίτικες, εἶναι διατυπωμέναι μὲ τὴν ἴδια ζωντάνια, τὴν ἴδια λεπτὴν σάτιρα καὶ τὴν ἴδια φιλοσοφικότητα, πὺθ βρῖσκουμε σ' ὅλες τὶς λαϊκὰς μας παροιμίες.

* * *

Καίτι πὺθ πρέπει νὰ παρατηρηθῆ ἔδῳ, σὲ μερικὰς ἀπὸ τὶς παραλλαγὰς πὺθ δημοσιεύονται, εἶναι ἡ κάπως ἀνώμαλη διατύπωσός τους, ἡ ἀπομάκρυνσὴ τους ἀπὸ τὸν παροιμιᾶκὸν ρυθμὸν. Εἶναι γνωστὸ πὺθ ἡ συντελεσμένη μορφή τῆς παροιμίας γενικὰ, εἶναι ὁ στίχος. Ὁ ρυθμὸς κάνει τὴ λαϊκὴ γνώμη εὐκολομάθητη, εὐκολοθύμητη καὶ εὐκολοδιάδοτη. Γι' αὐτὸ προτιμῆται. Ὅμως ὅταν περνοῦν τὰ χρόνια, μπορεῖ νὰ χαλαρώνωνται καὶ οἱ στίχοι, σὰν ὅλα τὰ πράγματα. Ξεχνιέται ἡ ἔμμετρον διατύπωση τῆς παροιμίας καὶ συγκρατιέται μόνο τὸ νόημα. Ὁ λαὸς τότε τὴ λέει μισοἔμμετρον ἢ ἐντελῶς κουβεντιασθή. Αὐτὸ ἰδιαίτερα γίνεται στοὺς ἀνθρώπους πὺθ ξεπατρίστηκαν, ἢ στοὺς τόπους πὺθ δὲν συνεχίζεται ἀνόθευτη ἡ προφορικὴ παράδοση. Οἱ Στενιμαχίτες λείπουν πιά 30 χρόνια ἀπὸ τὸν τόπον τους²⁾ καὶ ἡ ζωὴ τους ἀνακατώθηκε μ' ἄλλες πατρίδες. Γι' αὐτὸ καὶ ὅ,τι θυμοῦνται ἀπὸ τὶς παροιμίες τοῦ τόπου τους δὲν εἶναι πάντα τὸ γνήσιον λαϊκὸν κείμενον πὺθ πρωτάκουσαν. Εἶναι συζητήσιμον ἂν πρέπη νὰ λογαριάζουμε γιὰ παροιμίες τὶς ἐλεύθερες διατυπώσεις τῶν νοσημάτων πὺθ τὶς θυμίζουν. Ὅμως καὶ δὲν μποροῦμε νὰ τὶς ἀγνοήσουμε ἀφοῦ ὁ λαὸς τὶς θέλει γιὰ παροιμίες καὶ τὶς συνηθροφεύει μὲ τὶς εἰδικὰς εἰσαγωγικὰς φράσεις : *Τὸν λέ' ἕνας λόγους. Λέει οὐ λόγους.* "Ἐλεγ' ἰ πάππους μ', κ. ἄ.

* * *

Στενιμαχίτικες παροιμίες δὲν ξέρω νὰ ἔχουν δημοσιευθῆ ὡς τώρα. Πρόσφατη εἶναι ἡ δημοσίευση ἄλλων θρακικῶν, στὰ περιοδικὰ συγγράμματα «*Θρακικά*» καὶ «*Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Θησαυροῦ*». Τέτοιαι εἶναι :

Α'. Στὰ «*Θρακικά*» :

Τόμ. Α' σ. 141—188 Σαράντα Ἐκκλησιῶν (Πολύδ. Παπαχριστοδοῦλου)
» Β' » 161—172 Σωζοπόλεως (Κ. Παπαϊωαννίδης)

1) Γιὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴ ζωὴν τοῦ Στενιμάχου ἔχουν γράψει : ὁ Μυρτίλος Ἀποστολίδης «*Ὁ Στενιμάχος*», Ἀθῆναι 1929, ὁ Βλάσ. Σκορδέλης, «*Θρακικὰ καὶ μελέται*», Λειψία 1877, ὁ Ἀργ. Δημητριάδης «*Σύντομος περιγραφή Στενιμάχου*», Ἀνατ. Ἐπιθεώρησις Ἀθηνῶν, 15 καὶ 22 Ἰανουαρίου 1885.

2) Τὸ πρῶτον ὁμαδικὸν ξεσθήκωμα τῶν Στενιμαχίτῶν ἀπὸ τὸν τόπον τους ἄρχισε στὰ 1913 καὶ συνεχίστηκε ὡς τὰ 1922.

» Γ'	»	301—332	Ἀδριανουπόλεως (Πολύδ. Παπαχριστοδούλου)
» Ζ'	»	340—350	Αὔδημιου (Εὐστρ. Ζήσης)
» Η'	»	392—411	» » »
» Ι'	»	295—323	» » »
» ΙΒ'	»	333—355	» » »
» »	»	369—371	Κεσσάνης (Ἑλένη Τσομάκα)
» ΙΕ'	»	297—305	Αὔδημιου (Εὐστρ. Ζήσης)
» ΙΣΤ'	»	191—226	Πετροχωρίου (Κ. Χουρμουζιάδης)
» ΙΖ'	»	232—239	» (Εὐστρ. Ζήσης)

Β'. Στὸ « Ἀρχεῖον Θερακικοῦ Θεσανροῦ » :

Τόμ. Α'	σ.	63—67	Σαράντα Ἐκκλησιῶν (Πολύδ. Παπαχριστοδούλου)
» »	»	67—68	Ἀδριανουπόλεως » »
» »	»	68—69	Αἴνου » »
» Β'	»	162—173	Ἀδριανουπόλεως » »
» »	»	196—201	Καλλιπόλεως (Ἀπόστ. Β. Οἰκονομίδης)
» Ε'	»	223—229	Σκοποῦ (Δημ. Α. Πετρόπουλος)
» Ζ'	»	174—175	Σαμοκοβίου » » »

Σ' αὐτὲς τὶς συλλογὰς συχνὰ παραπέμπω.

* *

Ἡ κατάταξις τῶν παροιμιῶν γίνεται κι' ἐδῶ κατὰ τὸ σύστημα Πολίτη, δηλ. λεξιλογική, μὲ λήμμα τὴν κύρια λέξις τῆς παροιμίας. Ἡ κατάταξις αὐτή, ἂν καὶ δὲν ικανοποιῇ ὅλες τὶς ἀνάγκας τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, ὅμως εἶναι ἀρκετὰ πρακτικὴ κι' ἔχει πιά καθιερωθῆ. Ὅπου βρίσκω πὼς τὰ λήμματα Πολίτη δὲν εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς παροιμίας, τὰ ἀλλάζω. Κάτω ἀπὸ κάθε παροιμία σημειῶνω παραπομπὴν εἰς τὴν συλλογὴν (ἐκδομένην κι' ἀνεκδοτῆ) τοῦ Πολίτη¹⁾. Ἔτσι θὰ φαίνεται καθαρὰ ἂν ἡ παροιμία λέγεται καὶ εἰς τὴν ἄλλη Ἑλλάδα.

Οἱ ἐρμηνεῖες ποὺ δίνω εἰς τὶς παροιμίας γιὰ τὸ νόημα καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῶν, εἶναι ὅπως μοῦ εἶπαν οἱ Στενιμαχίτες. Μερικὲς δὲ συμφωνοῦν μὲ κείνες ποὺ δίνονται σ' ἄλλους τόπους. Κι' ἡ γλώσσα ποὺ διατυπώνονται εἶναι, ὅσο γίνεται πιστά, ἡ Στενιμαχίτικη, ποὺ μοῦ εἶπαν.

Ἐπροσπάθησα νὰ κάμω τὴν δημοσίευσιν αὐτῶν κάπως ὑποδειγματικὴν, γιὰ ὅμοιες, ἰδίως φροντιστηριακὰς, ἐργασίας. Γι' αὐτὸ πολυλογῶ λίγο εἰς τὰ ἐρμηνεύματα καὶ δίνω διασαφήσεις ποὺ ἴσως δὲν χρειάζονται.

1) *Ν. Πολίτου*, «Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ—Παροιμίαι», Ἀθῆναι 1899—1902.

Ἄγκάθι.

1. Ἄπ' τ' ἀγκάθ' τρανιάφ'λου κι' ἀπ' τ' τρανιάφ'λου ἀγκάθ'. = Ἀπὸ τὸ ἀγκάθι βγαίνει τρανιάφυλλο κι' ἀπὸ τὸ τρανιάφυλλο ἀγκάθι. Ἀλληγορική παροιμία, γιὰ τὸ παράξενο φαινόμενο, ποὺ ἀπὸ γονεῖς καλοὺς βγαίνουν κακὰ παιδιά, κι' ἀπὸ κακοὺς καλά. Ἡ παροιμία εἶναι γνωστὴ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Βλέπε Π. Π. ἀγκάθι 6¹⁾.

Αἷμα.

1. Τοῦ γαῖμα νιαρὸ δὲν ἐνι. = Τὸ αἷμα δὲν γίνεται νερό. Ἀλληγορική, γιὰ τὴ δύναμη τοῦ συγγενικοῦ δεσμοῦ. Κοινὴ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Βλέπε Π. Π. αἷμα 12, καὶ Π. Παπαχριστοδοῦλου Παροιμίες Ἀδριανουπόλεως, Ἀρχ. Θερακ. Θεσ. Β, 162.

2. Τοῦ γαῖμα νιαρὸ δὲν ἐνι κι' οὐόταν ἐνῆ, δὲν πίνι. = Τὸ αἷμα νερὸ δὲν γίνεται, κι' ὅταν γενῆ δὲν πίνεται. Ὁμοια μὲ τὴν προηγούμενη, ἀλλὰ ἐπαυξημένη. Ὁ λαὸς κάνει συχνὰ τέτοιες προσθήκες στὶς παροιμίες, γιὰ νὰ τοὺς δυνάμωσῃ τὸ κύρος, νὰ τὶς κάμῃ πιὸ ἀπόλυτες. Ἡ ἔννοια τοῦ συμπληρώματος ἐδῶ εἶναι: Ἄν χαλάσῃ ἔστω ὁ συγγενικὸς δεσμός, τὸ χάλασμα δὲν εἶναι σοβαρὸ οὔτε μόνιμο. Βλέπε Π. Π. αἷμα 13.

Ἀκόμα.

1. Ἀκόμα στοὺ γαῖδούρ' δὲν ἀνέφ'κεις, κ' νᾶς τὰ π'δάρια σ' ἦ: (... φουναζ'ς ντί! ντί!). = Ἀκόμη δὲν ἀνέβηκες στὸ γαῖδούρι καὶ κουνᾶς τὰ πόδια σου. Τὴν παροιμία αὐτὴ τὴ λένε στοὺς βιαστικὸς κι' ἐπιπόλαιος ποὺ δείχνουν τὴ χαρὰ ἢ τὴ λύπη τους, ποὺ φτιάνουν σχέδια ἢ κάνουν κάτι, προτοῦ ἀντικρούσουν τὴν πραγματικότητα. Εἶναι Στενιμαχίτικη παροιμία. Οἱ ἀντίστοιχες τῆς λοιπῆς Ἑλλάδας ἔχουν ἄλλο περιεχόμενο. Παράβαλλε Π. Π. ἀκόμα 1—8.

2. Π'δὲ ἀκόμα στοὺ μιντάνι δὲν ἔεις' φουβᾶσι νὰ μὴν πέσ' ἢ π'νακουτῆ κι' τοὺ σκοτώσ'. = Παιδὶ ἀκόμη δὲν ἔφερες στὸν κόσμο (στὸ μιντάνι) φοβᾶσαι μὴν πέσῃ ἢ πινακωτῆ (αὐτὴ ποὺ βάζουν τὸ ζυμωτὸ ψωμί) καὶ τὸ σκοτώσῃ. Στενιμαχίτικη παροιμία, ἄγνωστη ἄλλοῦ. Ἀλληγορική, γιὰ κείνους ποὺ φοβοῦνται πρόωρα ἢ παράλογα.

Ἀνακατώνω.

1. Ὅποιος νανακῶνι μὲ τὰ πίτερα, τὸν τρῶν' τὰ γ'ρούνια. = Ὅποιος ἀνακατώνεται μὲ τὰ πίτουρα τὸν τρῶνε τὰ γουρούνια. Γιὰ κείνους ποὺ μπλέκουν σὲ ἄσχημες δουλειὲς καὶ τὴν παθαίνουν. Ἡ παροιμία αὐτὴ λέγεται καὶ συμβουλευτικὰ: Νὰ μὴ νανακῶνι μὲ τὰ πίτερα, νὰ μὴ σὶ τρῶν' τὰ γ'ρούνια. Κοινὴ καὶ στὴν ἄλλη Ἑλλάδα. Βλέπε Π. Π. ἀνακατώνω 6.

1) Μὲ τὴ βραχυγραφία Π. Π. θὰ ἐννοοῦμε: συλλογὴ Παροιμιῶν τοῦ Πολίτη.

Ἀπαλάμη.

1. *Ἔχει τρύπι' ἀπαλάμ'.* = Ἔχει τρύπια τὴν παλάμη τοῦ χεριοῦ του. Εἶναι κουβαρδὰς ἢ σπάταλος. Κοινὴ («τρύπιο χέρι»). Βλ. Π. Π. χέρι 100.

Ἀπρίλης.

1. *Ἀπρίλ'ς, κι' ἂν χιονίς' καλοκαίρ' θὰ μ'ρίσ'.* = Ὁ Ἀπρίλης κι' ἂν χιονίση, καλοκαίρι θὰ μυρίση. Στὴν ἄλλη Ἑλλάδα ἡ παροιμία αὕτη λέγεται γιὰ τὸ Φλεβάρη. Μὰ ἐδῶ ἡ ἀνοιξὴ ἔρχεται πολὺ γρηγορότερα ἀπ' ὅ,τι στὰ βόρεια μέρη. Γιὰ τὸ Στενίμαχο ὁ Ἀπρίλης εἶναι χειμωνιάτικος μῆνας. Βλέπε καὶ Π. Π. Ἀπρίλης, 18.

2. *Τὸν Ἀπρίλι μιὰ κι' δυό, κι' τοῦ Μάη νὰ τριτώσ', τότες ἔν'ται μερεκέτ'.* = Τὸν Ἀπρίλη νὰ βρέξη μιὰ καὶ δυὸ φορές, καὶ τὸ Μάη νὰ τριτώσῃ, τότε γίνεται ἀφθονὴ σοδειά. Ὅπως παρατηρήσαμε καὶ στὴν προηγούμενη μηνολογικὴ παροιμία, τὸ βόρειο κλίμα τοῦ Στενίμαχου κάνει ὥστε νὰ παίρνουν τὴ θέση τῶν συνηθισμένων μηνῶν ἄλλοι πρὸ καλοκαιρινοί. Εἶναι γνωστὸ πὸς στὴν κάτω Ἑλλάδα χρησιμοποιοῦν τὴν παροιμία αὕτη γιὰ τοὺς μῆνες Μάρτη καὶ Ἀπρίλη.

3. *Τὸν Ἀπρίλι μιὰ κι' δυὸ κι' τοῦ Μάη νὰ τριτώσ', ὃ χαρὰ στο τὸ κουτσι'.* = Κουτσι' ἐδῶ σημαίνει τὸ ἀμάξι. Ἡ παροιμία παίρνει γιὰ ἐξήγησή της ἓνα μῦθο: Μιὰ φορὰ, λέει, ἓνας βασιλιάς ἔλαβε δῶρο ἓνα χρυσὸ ἀμάξι. Ἦταν τόσο ὄμορφο καὶ τόσο θαυμαστό, πὸς σκέφτηκε νὰ τὸ «σιργιάνισῃ» ἔξω στὸν κόσμον, νὰ τὸ ἴδουν ὅλοι οἱ ὑπήκοοί του. Εἶπε μάλιστα πὸς ὅποιος μποροῦσε νὰ τὸ ξετιμώσῃ, καὶ νὰ βρῆ τὴν πραγματικὴ του ἀξία, θὰ πάρῃ μεγάλη ἀμοιβή. Ὅλοι ὅσοι ἔβλεπαν τὸ βασιλικὸ ἀμάξι λέγανε τὴ γνώμη τους, μὰ κανεὶς δὲν ἔφτανε νὰ πῆ τὴ σωστή του ἀξία. — Στὸ τέλος πῆγε κι' ἓνας ἀμπελοργὸς καὶ σὰν εἶδε τ' ἀμάξι, σκέφτηκε τούτην τὴν παροιμία. Ἐβρισκε δηλαδὴ πὸς τὸ ἀμάξι ἀξίζε τόσο, ὅσο ἀξίζουν μαζὶ οἱ δυὸ βροχὲς τοῦ Ἀπρίλη κι' ἡ μιὰ τοῦ Μάη. — Ὁ βασιλιάς, λέει, δέχτηκε μετὰ χαρᾶς του αὐτὸ τὸ ξετίμωμα κι' ἔδωκε πολλὰ δῶρα στὸν ἀμπελοργό. Ἡ λέξις κουτσι' εἶναι ἀπὸ τὸ Τούρκικο Κοτσι, πὸς σημαίνει ἀμαξά. Ὁ μῦθος τοῦ βασιλιᾶ, τοῦ γεωργοῦ καὶ τῆς ἀμαξᾶς ὑπάρχει σὲ ξένες παροιμίες, ἰδίως Ἰταλικὲς καὶ Γαλλικὲς, ἀπὸ τίς ὁποῖες φαίνεται πὸς κατάγεται ὁ Ἑλληνικὸς. Σὲ ἄλλες Ἑλληνικὲς παραλλαγές, οἱ βροχὲς τῶν παραπάνω μηνῶν ἀξίζουν «τ' ἀλαφόπουλο μ' ὄλη τὴν ἀλαφίνα», ἢ «γιὰ ὅλο τὸ βίον» τοῦ βασιλιᾶ. Βλ. γι' αὐτὰ Π. Π. Ἀπρίλης 4,5,6.

Ἄσπρος.

1. *Τὸν ἄσπρο, μαῦρο δὲν ἔνει.* = Τὸ ἄσπρο δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ μαῦρο. Ἀλληγορικὴ παροιμία γιὰ τὴ δύναμη τοῦ δικαίου ἢ γιὰ τὸ ἀμεταποίητο τῆς ἀλήθειας. Κοινή. Βλέπε Π. Π. ἄσπρος 31.

Αὐτιά.

1. *Καὶ τὰ νι'βάρια ἔχαν 'φτιά.* = Καὶ τὰ ντουβάρια (=οἱ τοῖχοι) ἔχουν αὐτιά. — Δηλ. ἀπὸ παντοῦ μπορεῖ ν' ἀκούσουν αὐτὸν ποὺ μιλεῖ χρειάζεται προφύλαξη. Κοινή. Βλέπε Π. Π. αὐτί, 18.

2. *Κὶ τὰ παραθύρια ἔχαν μάτια κὶ τὰ νι'βάρια ἔχαν 'φτιά.* = Ἐπαύ-
 ξηση τῆς προηγούμενης, γιὰ νὰ γίνη τὸ νόημα πιὸ δυνατό. — Ἡ προσθήκη
 τῶν παραθυριῶν εἶναι γνωστὴ καὶ στὴν ἄλλη Ἑλλάδα. — Βλέπε Π. Π.
 αὐτί, 13.

Ἄψυς.

1. *Τ' ἀψὺν τοὺν ξιδ'τρῶει τ' ἀγγεῖο τ'.* Παραλλ: [...χαλάει...] ἢ [...βλάβ...].
 = Ἀλληγορικὴ γιὰ τοὺς δεξιόθυμους καὶ τοὺς δύσκολους, ποὺ μὲ τὸ χαρακτηῖρα
 τοὺς κάνουν κακὸ στὸν ἑαυτὸ τους. Κοινή. Βλέπε: Π. Π. ἀψύς, 5.

Βαφτίζω.

1. *Ἀσπαρτιον κὶ ἀγέννητον, Καλουγιάν' τοὺ βάφτισαν.* = Πρὶν σπαρθῆ
 καὶ πρὶν γεννηθῆ (τὸ παιδί), τὸ βάφτισαν Καλογιάννη. Γιὰ τὶς δουλειὲς ποὺ
 γίνονται βιαστικὰ καὶ πρόωρα, πρὶν ἔλθῃ ἡ ὥρα τους. Ἀνάλογη εἶναι ἡ πα-
 ροιμία: «Ἀκόμα δὲν τὸν εἶδαμαν, καὶ Γιάνν' τὸν βαφτίσαμεν» Π. Π. βλέπω,
 1α. Ἡ παραλλαγή εἶναι τοπικὴ.

Βερεσέ.

1. *Σήμερο μὲ παράδεις κὶ αὔριο βερεσέ.* = Σήμερα πουλοῦμε μὲ πα-
 ράδες κὶ αὔριο μὲ πίστωση. Ἡ παροιμία ἔχει φτιαστῆ ἀπὸ τὶς γνωστὲς ἐπι-
 γραφῆς τῶν μαγαζιῶν: «Σήμερα βερεσέ δὲν ἔχει». Γνωστὴ. Βλ Π. Π. βερεσέ, 9.

Βρέχω.

1. *Βρέξι κώλου, φάϊ ψάρια.* = Πρέπει νὰ βρέξης στὴ θάλασσα τὸ
 κορμί σου, γιὰ νὰ φᾶς ψάρια. Χρειάζεται κόπος γιὰ ν' ἀπολαύσῃ κανεὶς
 κάτι. Κοινή. Βλέπε Π. Π. βρέχω 13 καὶ Π. Παπαχριστοδούλου, Παροιμίες
 Ἀδριανουπόλεως. Ἀρχ. Θε. Θεσ. Β', 163.

2. *Ὅδοι βρέξ', θὰ κατεβάσ'.* = Ὅ,τι βρέξη, θὰ κατεβάσῃ. Δηλ. Ὅ,τι
 εἶναι νὰ γίνη, θὰ γίνη. Ἄς γίνη λοιπόν, χωρὶς ν' ἀνησυχῶμε. Κοινή. Βλέπε
 Π. Π. βρέχω 39.

3. *Ὅ,τ' βρέξ' ἰ *) οὐρανός, ἢ γῆ τοῦ καταπίν'.* = Ὅ,τι βρέξη ὁ οὐρανός,
 ἢ γῆ τὸ καταπίνει. Δηλ. ὅ,τι κὶ ἂν μᾶς δώσῃ ὁ Θεός, τὸ βαστοῦμε. Ὅ ἂν-

6) Γράφω ἔτσι τὸ ἀρσενικὸ ἄρθρο, γιὰτὶ ἀκολουθῶ τὴ γνώμη πὺς φτιάστηκε
 ὕστερα ἀπὸ κόπωση (συστολή, βράχυνση) τοῦ ἢ τοῦ οὐ. Ὅχι ἀπὸ ἐπέκταση τοῦ
 θηλυκοῦ ἄρθρου.

θρωπος ἔχει μεγάλη ἀντοχή στις συμφορές. Ἡ ἴδια παροιμία λέγεται καὶ σ' ἐρωτηματικὴ μορφή: *Τὶ βρέχ' ἰ οὐρανόσ κι δὲν τοῦ πίν' ἢ γῆς;* Γνωστή. Βλέπε Π. Π. βρέχω 12.

Βρίσκω.

1. *Κλίντριξ' οὐ τέντζιρης κι βρῆκ' τοῦ καπάκι τ'.* = Ἐκύλισεν ὁ τέντζιρης καὶ βρῆκε τὸ καπάκι του. Ἀλληγορικὴ, γιὰ τὶς συναντήσεις ἢ τὶς συναναστροφές ἀνθρώπων πρὸς ἔχουν τὸν ἴδιο χαρακτήρα. Ἰδίως ἀνθρώπων μὲ ἐλαττώματα. Κοινή. Βλέπε Π. Π. βρίσκω 29 καὶ Π. Παπαχρ. Ἀδριανουπόλ. Ἀρχ. Θρακ. Θησ. Β', 163.

Γάδαρος.

1. *Τοῦ γαῖδουρ' τὸ φ'νάξ' ἰ σὶ' χαρά, γιὰ νὰ φκανῆ νιαρό.* = Τὸ γαῖδουρι τὸ φωνάζουν στὸ γάμο, γιὰ νὰ κουβαλῆ νερό. Καθένας παίρνει παντοῦ τὴ θέση ποῦ ταιριάζει, στὸ πρόσωπό του καὶ στὴν ἀξία του. Ἄς μὴν κορδώνεται λοιπὸν πῶς τὸν ὑπολογίζουν γι' ἀνώτερο. Κοινή. Βλέπε Π. Π. γάδαρος 89.

Γειτονιά.

1. *Ἄλλ σιὸν πανιχούμενο, τῆς γειτονιάς ἰ ἡν πίτα.* = Ἀλίμονον σ' ὅποιον ἀπαντέχει (περιμένει) τὴν πίτα τῆς γειτονιάς, γιὰ νὰ φάη. Δὲν πρέπει νὰ στηρίζεται κανεὶς στὴ συνδρομὴ τῶν ἄλλων. Ἡ βοήθεια τῆς κοινωνίας δὲ φτάνει γιὰ νὰ ζήση κανεὶς. Χρειάζεται ἀτομικὴ πρωτοβουλία κι' αὐτοεξασφάλιση. Γνωστή. Βλέπε Π. Π. γειτονιά, 3.

Γλώσσα.

1. *Ἡ γλώσσα κόκκαλα δὲν ἔχ' κι κόκκαλα τσακίξ'.* = Δηλ. μπορεῖ ὁ ὁ ἄνθρωπος νὰ κάνη μεγάλο κακὸ μὲ τὴ συκοφαντία, τὴν κακογλωσσία ἢ καὶ τὴν κατηγορία. Ἡ γλώσσα του εἶναι δυνατὸ ὄπλο. Κοινή. Βλέπε Π. Π. γλώσσα, 26 καὶ Π. Παπαχρ. Ἀδριανουπόλ. Ἀρχ. Θρακ. Θησ. Β', 164.

Γουνιέμαι.

1. *Ὅποιους γουνιέτι, πιδικλώνιτι.* = Ὅποιος βιάζεται (γουνιέται, ἀγωνιέται) πεδικλώνεται (μπερδεύεται, σκοντάφτει). Παροιμία γιὰ τοὺς βιαστικούς καὶ τοὺς ἀνυπόμονους. Ἡ γλωσσικὴ μορφή της εἶναι ἰδιότυπη. Τὸ περιεχόμενον γνωστό: Βλ. Π. Π. βιάζομαι, 7.

2. *Ὅποιους γουνιέτι, τυφλὸς γεννιέτι.* Παραλλαγή τῆς προηγούμενης τοπικῆς Στενιμαχίτικης. Ἡ φράση «τυφλὸς γεννιέτι» εἶναι ἴσως ἀπλήχηση τῆς διαδομένης στὴν ἄλλη Ἑλλάδα παροιμίας: «Ἡ σκύλα ἀπὸ τὴ βιάση της γεννάει τυφλὰ τὰ παιδιὰ της». Βλ. Π. Π. βία 5.

Γουρούνι.

1. *Τοῦ γ'ρουν' κόψ' ἰ τ' ζούρα τ', πάλι θὰ σγκαρλίξ'.* = Τὸ γουρούνι

κι' ἄν τοῦ κόψης τὴ μουσούδα (τὸ ρύγχος), πάλι θὰ σκαλίζη, θὰ χώνη τὴ μούρη του στὶς κοπριές. Οἱ κακομαθημένοι κι' οἱ πρόστυχοι, εἶναι ἀδύνατο νὰ παρατήσουν τὶς συνήθειές τους. Ὅσο κι' ἄν τοὺς ἐμποδίζης, θὰ βροῦν τρόπο νὰ κάμουν τὶς βρωμιές τους. Ἡ διατύπωση Στενιμαχίτικη. Ἡ παροιμία κοινή. Βλέπε Π. Π. γουροῦνι 32.

Γράφω.

1. Στ' μπατούνα μ' σὶ γράφου. = Σὲ γράφω στὴν πατούνα μου (= στὴν πατούσα μου). Σὲ περιφρονῶ. Ἄλλοῦ λένε: «...στὰ παλιά μου τὰ παπούτσια». Βλέπε Π. Π. γράφω, 13.

2. Τοῦ γράφου σὶν ἀπαλάμη μ'. = Τὸ γράφω στὴν παλάμη τοῦ χεριοῦ μου. Δηλ. τοῦ δίνω σημασία, τὸ παίρνω ὑπὸ σημείωση, μ' ἐνδιαφέρει. Εἶναι Στενιμαχίτικη ἔκφραση. Λέγεται κι' ἀρνητικά: Δὲν τοῦ γράφου σὶν ἀπαλάμη μ' = δὲν μὲ σκοτίζει, δὲν τὸ προσέχω.

Γυναίκα.

1. Οἱ γ'ναῖκες ἔχ'νε ἰβδουμηναδὺ τρούπισ. = Οἱ γυναῖκες ἔχουν 72 τρούπες. Ἡ παροιμία φαίνεται Στενιμαχίτικη, ἄγνωστη ἴσως ἄλλοῦ. Ἐννοεῖ τὶς ἀπαιτήσεις καὶ τὶς ἀνάγκες ποὺ παρουσιάζουν οἱ γυναῖκες σὰν σύζυγες. Βλέπε, στὴν ἴδια αὐτὴ συλλογὴ, τὴν παροιμία τοῦ λήμματος παντρειά, ὅπου γράφω καὶ γιὰ τὸν ἀριθμὸ 72.

Γυρίζω.

1. Σὺ σὰν πήγινες, ἰγὼ γυροῦσα. = Δηλ. ἔχω μεγαλύτερη πείρα ἀπὸ σὲ καὶ ξέρω περισσότερὰ σου. Παραστατικότετη ἀλληγορική παροιμία. Κοινή. Βλέπε Π. Π. γυρίζω, 13.

Διάβολος.

1. Διάβολους δ'λειὰ δὲν ἔχ', δ'λειὰ χαλεύ'. = Ὁ διάβολος δουλειὰ δὲν ἔχει καὶ δουλειὰ γυρεύει. Γιὰ τὸ πιθανὸ ἐνὸς ἀτυχήματος ἀπάνω σὲ μιὰ ἐπικίνδυνη δουλειὰ μας, ἢ γιὰ τὸν πολυπράγμονα ποὺ ἀνακατεύεται σ' ὅλα. Κοινή. Βλέπε Π. Π. διάβολος, 72.

Δουλειά.

1. Στ' δουλειὰ δὲν ἔχ' ντροπή. = Ὅταν ἐργάζεται κανεὶς, δὲν πρέπει νὰ ντρέπεται. Κοινή. Βλ. Π. Π. δουλειά, 31.

2. Ἄμ' ἀρχίζεις δ'λειά, νὰ χ'τάης μακριά. = Νὰ κοιτάξης μακριά. Δηλ. νὰ προβλέπης τὶς συνέπειές της, νὰ προνοῆς γιὰ τὴν πορεία της, νὰ φροντίζης γιὰ τὴν ἀντοχὴ καὶ τὴ διάρκειά της στὸ μέλλον. Τοπικὴ Στενιμαχίτικη. Ἄλλοῦ λένε: «Τὴ δουλειὰ ποὺ θὰ πιάσης, νὰ συλλογιστῆς πολὺ καλά». Βλ. Π. Π. 74 (Ἄδριανούπολη).

3. *Σήμερ'νὴν τ' δ'λειὰ μὴν τ'ν ἀφίνης γιὰ τ' ταχιά.*—Τὴ δουλειὰ πὸν μπορεῖς ἢ πὸν πρέπει νὰ κάνης σήμερα, μὴν τὴν ἀφίνης γι' αὐριο. Ἡ φράση ἐδῶ εἶναι φτιαγμένη ἀπὸ τὴν πληρέστερη στὴν ἄλλη Ἑλλάδα παροιμία: «Ἄποβραδινο φαγὶ φύλαε, ἀποβραδινὴ δουλειὰ μὴ φυλάς». Βλ. Π. Π. δουλειά, 6.

Δώδεκα.

1. *Κι' αὐτὸς ἴσια μὲ τσ' δώδεκα* ἢ [... μὲ τ' δουδικάρα].—Οἱ «δώδεκα» ἢ ἡ «δωδεκάρα» ἦταν ἡ δημογεροντία πὸν ἀποτελοῦσε τὸ κοινοτικὸ συμβούλιο στὰ ἑλληνικὰ χωριά, στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας. (Βλέπε γι' αὐτοὺς Π. Π. ἄνδρας 34 καὶ Π. Π. δωδεκάδα, 1). Οἱ «δώδεκα» αὐτοὶ προσεστοὶ εἶχαν τὶς μεγαλύτερες τιμὲς καὶ τὸ σεβασμὸ, γι' αὐτὸ ἦταν ἀναίδια νὰ ζητᾶ κανεὶς ἴσια δικαιώματα μ' αὐτούς. Ἡ φράση λέγεται εἰρωνικὰ γιὰ τοὺς μικροὺς πὸν ἔχουν μεγάλες ἀξιώσεις ἢ πὸν λένε τὴ γνώμη τους μπροστὰ σὲ μεγάλους. Εἶναι γνωστὴ σ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Βλ. Π. Π. ὄ. π. καὶ Π. Παπαχριστοδούλου (Ἄδριανουπόλεως) Ἄρχ. Θρ. Θησ. Β' 164.

Ἐαυτοῦ¹⁾.

1. *Κάθι πι'νὸς στὴν κοπριά τ' λαλάει.*—Κάθε πετεινὸς στὴν κοπριά του λαλεῖ. Δηλ. χρειάζεται νὰ βρισκεται κανεὶς στὸ δικό του περιβάλλον γιὰ νὰ δείχνη καλύτερα τὴ δράση του. Κοινή. Π. Π. ἑαυτοῦ, 15 καὶ Π. Παπαχριστοδούλου (Ἄδριανουπόλεως) Ἄρχ. Θρ. Θησ. Β', 164.

Ἐβδομηνταδύο.

1. *Αὐτὸς πιά εἶνι ἀπὸ τοὺς ἰβδουμηνταδύο.*—Εἶναι πολὺ ἔξυπνος, πολὺ κατεργάσῃς, τοὺς ξεπερνάει ὅλους. Ἡ φράσις εἶναι τοπικὴ Στενιμαχίτικη. Ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ 72 δὲν λέγεται συγκεκριμένα, ὅμως εἶναι ἀξιοπρόσεχτο πὸς συχνὰ χρησιμοποιεῖται ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς στὴ Στενιμαχίτικη φρασεολογία. Βλέπε παρακάτω στὸ λῆμμα παντρειά.

Ἐξω.

1. *Ἄξου π' τὸν χορὸ, τραγούδια περ'σά.*—Ἐξω ἀπὸ τὸ χορὸ (ἀκούει κανεὶς ἢ λέει) τραγούδια περισσά (=πολλά). Ἀλληγορικὴ, γιὰ κείνους πὸν χωρὶς νὰ εἶναι στὰ πράγματα, ἐπικρίνουν ἢ συμβουλεύουν. Κοινή. (Π. Π. ἔξω 12). Βλέπε καὶ Π. Παπαχριστοδ. (Ἄδριανουπ.), Ἄρχ. Θρ. Θησ. Β', 165.

Ἐρχομαι.

1. *Ἦρτι τ' αὐγὸ στὸν κ'λί.*—Ἦρθε (ἐφθασε) τ' αὐγὸ στὸ κωλὶ (τῆς κότας). Δηλ. πλησιάζουν τὰ πράγματα στὸ τέλος τους. Εἶναι στὸ τελευταῖο στάδιο. Τοπικὴ Στενιμαχίτικη.

1) Τὸ ἑαυτοῦ ἐδῶ (ὅπως καὶ στὸν Πολίτη) χρησιμοποιεῖται μὲ τὴν ἔννοιαν πὸν θὰ μπορούσε ν' ἀποδοθῇ μὲ τὸ γαλλικὸ chez lui.

Ζήλια.

1. *Ἡ ζούλια ἂν ἦταν ψώρα, θὰ κουλνοῦσι οὐλ' ἢ χώρα.* = Θὰ κολλοῦσε ὅλος ὁ κόσμος. Τὸ αἶσθημα τῆς ζήλιας εἶναι πολὺ συχνὸ στοὺς ἀνθρώπους. Ἡ παροιμία εἶναι πανελλήνια. Βλ. Π. Π. ζήλια 2, καὶ Π. Παπαρχ. Ἀδριαν. Ἀρχ. Θρ. Θησ. Β', 165.

Θεός.

1. *Ἡ ὄρ'θα πίν' νιαρὸ κι τοῦ Θεοῦ χ'τάζ'.* ἢ [...κι βλέπ' στοὺν οὐρανό]. = Ἡ ὄρνιθα πίνει νερὸ καὶ τὸ Θεὸ κοιτάζει. Ἡ θέση ποὺ παίρνει ὁ λαϊμὸς τῆς κότας γιὰ νὰ καταπιῇ τὸ νερὸ, ἔδωσε ἀφορμὴ στὴν ἀλληγορικὴ αὐτὴ παροιμία. Πρέπει κι ὁ ἄνθρωπος (σὰν τὴν κότα) νὰ εὐχαριστᾷ τὸ Θεὸ γιὰ τὰ καλὰ ποὺ τοῦ δίνει. Κοινή. Βλέπε Π. Π. Θεὸς 110, καὶ οὐρανός 7. Ἐπίσης Δ. Πετροπούλου, Παροιμιῆς Σκοποῦ Θράκης, Ἀρχ. Θρακ. Ε', 226.

Θολώνω.

1. *Τοῦ νιαρὸ, ὥσπου δὲ θελώσ, δὲν ξεθελών'.* ἢ: [... Ὅσου δὲ θελώσ' τοῦ νιαρὸ...]. = Τὸ νερὸ, ἂν δὲν θολώσῃ, δὲν ξεθολώνει. Δηλ. ἂν δὲν προηγηθῇ κάτι δυσάρεστο στὴ ζωὴ μας, δὲν μπορεῖ νὰ ἔρθῃ τὸ εὐχάριστο. Κι οἱ ἀτυχίες δηλ. ἔχουνε ἓνα σκοπὸ στὴ ζωὴ. Τὸ λένε καὶ ὅταν δυὸ ἄνθρωποι μαλώσουν κι ὕστερα συμφιλιωθοῦν γιὰ καλὰ. Κοινή. Βλ. Π. Π. θολώνω 8, καὶ Θρακικά, ΙΣΤ' σ. 229.

2. *Τοῦ νιαρὸ ὥσπου δὲ νεκατουθῆ δὲ θελών'.* = Ἄν δὲν ἀνακατωθῆ, δὲν θολώνει. Δηλ. ἂν δὲν προηγηθῇ κάποια πράξη, δὲν γεννιέται ἡ ὁποιαδήποτε μεταβολή. Κάθε ἀνωμαλία ἔχει τὴν αἰτία της. Μὲ τὴ μορφὴ αὐτὴ ἡ παροιμία εἶναι σπάνια ἄλλοῦ. Ἔγινε ἀπὸ παραλλαγὴ τῆς προηγούμενης.

Θρέφω.

1. *Θρέψι σ'κλί, νὰ σὶ βαβίζ'.* = Θρέψε σκυλί, νὰ σὲ γαυγίζῃ. Γιὰ τὴν ἀγνωμοσύνη ποὺ δείχνουν συχνὰ οἱ προστατευόμενοί μας. Κοινή. Π. Π. θρέφω, 12.

Κάθομαι.

1. *Ἐκασι δέσποντας.* = Ἐκάθισε σὰ δέσποτας! Εἰρωνικά γιὰ κείνους ποὺ πρωτοστρώνονται στὸ τραπέζι ἢ σ' ἄλλη συγκέντρωση καὶ παίρνουν τὴν καλύτερη θέση, χωρὶς νὰ τ' ἀξιῶν. Στενιμαχίτικη.

Καίωμα.

1. *Ἄλλ'νοῦ καῖν' τὰ γένια κι ἄλλος ἀνάβ' τοὺν τσιάρον τ'.* = Ἄλλου καίονται τὰ γένια, κι ἄλλος ἀνάβει (ἀπ'αὐτὰ) τὸ τσιγάρο. Γιὰ τοὺς ἀνθρώ-

πους πού ἀδιαφοροῦν ἢ ἐκμετάλλευνται τὶς δυστυχίες τῶν ἄλλων. Γνωστή. Π. Π. καίω, 100. Βλέπε καὶ Π. Παπαχο. (Σαράντα Ἐκκλ.) Ἄρ. Θρ. Θησ. Α', 68 καὶ 156.

2. *Σιμά στοὺ ξιρό καίει κὶ τὸν χλουρό.* = Κοντὰ στὸ ξερό, καίεται καὶ τὸ χλωρό. Γιὰ τοὺς ἀθώους πού ὑποφέρουν κὶ αὐτοὶ συχνὰ κοντὰ στοὺς ὑπαίτιους. Κοινή. Βλ. Π. Π. καίω, 34.

Καλό.

1. *Κάμι καλό, νὰ βρῆς ἄχαμνό.* = νὰ βρῆς ἀχαμνὸ (= ἄσχημο, κακό, ἄδικο). Ἄλλου λένε: ... νὰ βρῆς τὸ μπελὰ σου Βλ. Π. Π. καλό, 184.

2. *Κάμι καλό κὶ ρίξ' του στοὺ γιαλό.* = Δηλ. μὴ θέλης ἀνταπόδοση ἢ εὐγνωμοσύνη. Κοινή. Π. Π. καλό, 33.

Καλός.

1. *Στ' ἀναβρουχιά, καλό κὶ τὸν χαλάζ'.* = Στὴν ἀναβροχιά, καλό εἶναι καὶ τὸ χαλάζι. Δηλ. στὴν τελεία ἔλλειψη γίνονται πολύτιμα καὶ τὰ περιφρονημένα. Κοινή. Π. Π. καλός 57. Βλέπε καὶ Ἄ. Οἰκονομίδου (Καλλιπόλεως) Ἄρχ. Θρ. Θησ. Β', 197 καὶ Π. Παπαχριστοδοῦλου Β', 166.

Καρφί.

1. *Ὅλα ἰρὶ ἰριγιτὲ κὶ ἰ ριγιτὲς στοὺ καρφί.* = Ὅλα στὴ θέση τους κὶ ὁ τρίφτης στὸ καρφί. (Τουρκ. *yerindé* = στὴ θέση τους, *rendé* = τρίφτης ἢ ροκάνι). Εἰρωνική, γιὰ τὰ πράγματα πού μᾶς λένε πὼς εἶναι τάχα τακτοποιημένα, ἐνῶ ἐκκρεμοῦν. Τοπική, ἄγνωστη ἀπ' ἄλλου.

Κατήφορος.

1. *Βρῆκε κ' τοὺς κατήφορον.* = Βρῆκε ὁ κουτσὸς κατήφορο. Ὅταν τὰ πράγματα γίνονται εὐκόλα καὶ μπορεῖ ὁ καθέννας νὰ τὰ παρακολουθήσει. — Κοινή. Π. Π. κατήφορος, 3. Βλ. καὶ Δ. Πετροπ. (Σκοποῦ) Α.Θ.Θ. Ε', 228.

Κισμέτι.

1. *Στ' μπαταμιὰ μ' ἄν πατῆς, στοὺ κασμέτι μ' δὲν πατεῖς.* = Στὴν πατημασιά μου (στὸ δρόμο μου, στ' ἀχνάρια μου) κὶ ἄν πατᾶς, στὴν τύχη (στὸ γραφτό μου) δὲν μπορεῖς νὰ πατήσης. Δηλ. ὅσο κοντὰ μας κὶ ἄν βρισκεται ὁ ἐχθρὸς μας ἢ ὅσο βαθεῖα κὶ ἄν μπαίνει στὴ ζωὴ μας ὁ ἄλλος, δὲν μπορεῖ νὰ ἐπηρεάσει τὸ πεπρωμένο μας. Τὸ γραφτὸ τοῦ καθενὸς κανεὶς δὲν τὸ ἀλλάζει. (Στενιμαχίτικη).

Κίτρινος.

1. *Ὁ κίτρινος τρώει τὸν κόκκ'νον ἢ* [Ἡ κ. τρώει τὴν κ.] = Δηλ.

συμβαίνει πολλές φορές ὁ χλωμός κι' ἀδύνατος νὰ εἶναι πιὸ ὑγιής ἀπὸ τὸν κόκκινο καὶ νὰ ζῆ περισσότερο ἀπὸ κείνον. Ἡ παροιμία εἶναι γνωστὴ κι' ἄλλοῦ.

Κλέφτης.

1. *Γιὰ νὰ εἶσι κλέφτις, πρέπ' νὰ ξέρῃς νὰ κρύβῃσι.* = Ἄν θέλῃς νὰ εἶσαι κλέφτης πρέπει νὰ ξέρῃς καὶ νὰ κρύβεσαι. Ἡ παροιμία ὅπως διατυπώνεται ἐδῶ εἶναι ἐλεύθερη ἀπόδοση τῆς γνωστῆς στὴν ἄλλη Ἑλλάδα διαλογικῆς παροιμίας :—Ξέρεις νὰ κλέψῃς ;—Ξέρω.—Ξέρεις νὰ κρυφτῆς ;—Ὅχι.—Ἐ, τότε κάθισε στ' ἀγῶ σου. (Π. Π. κλέφτω 16). Ἡ περίπτωση εἶναι χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴν ἀλλοίωση ποὺ μπορεῖ νὰ πάρῃ μὲ τὸν καιρὸ, ἢ μὲ τὴν ἀπόσταση, μιὰ παροιμία.

Κοκόνα.

1. *Γιάντσιους κι' κουκόνα κι' μικρὸ παιδί.* = Γιάννης καὶ κοκόνα καὶ μικρὸ παιδί. Εἰρωνικὰ γιὰ τὶς ἀχώριστες παρέες ἢ τὶς οἰκογένειες, ποὺ μᾶς κουβαλοῦνται ἀκάλεστες. Δηλ. Ἦρθαν ὁ Γιάννης, ἡ γυναίκα του καὶ τὸ παιδί τους... Τοπικὴ Στενιμαχίτικη.

Κουφός.

1. *Στοῦ κ'φοῦ νι' μπόρτα σοο θέλ'ς βρόντα.* = Στοῦ κουφοῦ τὴν πόρτα κ. τ. λ. Γιὰ κείνους ποὺ ματαιοπονοῦν ἐπιμένοντας σὲ ἀκατόρθωτα. Κοινὴ Π. Π. κουφός, 42.

2. *Τὸν κ'φὸ νι' μπάνιζι, τὸν Ἀράπ' σκαμάτιζι.* = Τὸν κουφὸ τουμπάνιζε (= χτύπα μὲ τούμπανο), τὸν Ἀράπη σκαμάτιζε. (= σαπούνιζε). Ἔχει τὴν ἴδια ἔννοια μὲ τὴν προηγούμενη. Εἶναι παραλλαγή κοινῆς παροιμίας Βλέπε Π. Π. κουφός 17 κ. ἄ. Ἐπίσης Π. Παπαχριστ. (Ἀνδριαν.) Ἀρχ. Θρ. Θησ. Β', 162.

Κυβέρνηση.

1. *Ἀπ' Θεοῦ κι' ἀπ' νι' Γκυβέρνησ' δὲ μπορεῖς νὰ ξεφύγῃς.* = Ἀπὸ τὸ Θεὸ κι' ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση δὲν μπορεῖς νὰ ξεφύγῃς. Κυβέρνηση ἐδῶ εἶναι τὸ κράτος, μὲ τὴ μορφή τῆς χωροφυλακῆς, τῆς ἐφορείας, τοῦ δικαστήριου, κ. λ. π. ποὺ δύσκολα μπορεῖ νὰ ἀπατήσῃ κανεὶς ἢ νὰ ξεφύγῃ. Ἡ παροιμία εἶναι Στενιμαχίτικη. Ἀπαντιέται ὁμως κι' ἄλλοῦ ἢ ἴδια γνώμη γιὰ τὸ κράτος. Π. χ. στὴν Κεφαλονιά λένε : «Τὸ κουβέρο δὲν τὸ γελᾷς».

Κῶλος.

1. *Νι'φκι οὐ κῶλους κι' ἴν'κι π'νάκ'.* = Νίφτηκε κ' ἐγίνηκε πινάκι. Εἰρωνικὰ γιὰ τοὺς χωρὶς ἀξία ἀνθρώπους, ἢ γιὰ τὰ πρόστυχα πράγματα, ποὺ

μᾶς λένε πὼς μὲ κάποια τάχα διόρθωση θὰ γίνουν καλύτερα. Στενιμαχίτικη παροιμία, ἄγνωστη ἀπ' ἄλλοῦ.

Λείπω.

1. *Λείπ' οὐ Μάρτ'ς ἀπ' τ' Σαρακουστή;* = Ἀλληγορική παροιμία, γιὰ κείνους ποὺ εἶναι πάντα παρόντες σὲ μερικὲς δουλειές, ἢ ποὺ δὲν λείπουν ἀπὸ ὀρισμένες συγκεντρώσεις Κοινή. Βλέπε Π. Π. λείπω 26.

2. *Τί σὶ λείπ' κασιδιάρ';* — *Μαργαριταρένια σκούφια.* = Εἰρωνική, γιὰ κείνους ποὺ ζητοῦν πολυτέλειες, ἐνῶ τοὺς λείπουν τὰ στοιχειώδη. Κοινή. Βλ. Π. Π. λείπω 47.

Λογαριασμός.

1. *Καλὸς λογαριασμός, ἀγιασμός.* = Ἡ λέξη «ἀγιασμός» μπῆκε ἐδῶ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς ὁμοιοκαταληξίας, καὶ σημαίνει τὸ πιὸ τέλειο, τὸ πιὸ δίκαιο καὶ τὸ πιὸ ἥσυχο. Ἡ παροιμία κοινή. Βλ. Π. Π. λογαριασμός 9.

2. *Οἱ καλοὶ λογαριασμοὶ κάμναν τοὺς καλοὺς φίλους* (κάμναν=κάνουν). = Σαφῆς καὶ κυριολεκτικὴ παροιμία. Ἔχει τὴν ἴδια ἔννοια μὲ τὴν προηγούμενη. Κοινή. Βλέπε Π. Π. λογαριασμός, 10.

Λωλός.

1. *Τὸ λουλὸ κὶ τὸν ἀχμάκ' εἶναι ποῖος νὰ τὸν χωρίσ'*; = Τὸ λωλὸ (=τρελὸ) καὶ τὸν ἀχμάκη (=κουτὸ) εἶναι κανεὶς ποὺ νὰ μπορῆ νὰ τοὺς χωρίση; Δηλ. ὁ ἀχμάκης εἶναι τρελός. Δὲν πρέπει νὰ τοῦ ἔχη κανεὶς ἐμπιστοσύνη. Τοπικὴ παροιμία, ποὺ δὲν ἀπαντιέται ἄλλοῦ. (ἀχμάκης=βλάκας, ἡλίθιος. Τουρκ. λέξη: Αhmak).

Μάρτης.

1. *Μάρτ'ς καίει κὶ τὰ παλούκια.* = Ἐπειδὴ κάνει πολὺ κρύο. Πανελλήνια παροιμία, χαρακτηριστικὴ γιὰ τὰ δυνατὰ κρύα τοῦ Μάρτη, Π. Π. Μάρτης 47.

2. *Μάρτ'ς, παλουκοκάφτ'ς.* = Παραλλαγή τῆς προηγούμενης. Κοινή. Π. Π. Μάρτης, 47.

3. *Πρίτς Μάρτ'ς, ξετίναξα τὰ προβατάκια μ'.* = Τὴ λένε κοντὰ νὰ τελειώση ὁ Μάρτης, μὲ τὴ χαρὰ πὼς πάει, πέρασε ὁ κίνδυνος τοῦ κρύου. Τὸ «Μάρτ'ς» ἐδῶ πῆγε κοντὰ στὸ «πρίτς» γιὰ νὰ δηλώση ἠχητικὰ τὸ γρήγορο. Ἄλλοῦ λένε «Πρίτσι Μάρτη μου...». Ἡ παροιμία αὐτὴ ἔχει βγῆ ἀπὸ μῦθο, πὼς μιὰ φορὰ κάποια γριά τσομπάνισσα καυχῆθηκε ἔτσι στὸ τέλος τοῦ Μάρτη ὅτι γλύτωσε τὰ πρόβατά της ἀπὸ τὸ κρύο. Ὁ μῦθος λέγει παρακάτω πὼς ὁ Μάρτης ἐθύμωσε, ἐδανείστηκε δυὸ μέρες ἀπὸ τὸ Φλεβάρη κι' ἔκανε τὰ τελευταῖα του κρύα, ποὺ κοκάλωσαν τὴ γριά καὶ τὸ κοπάδι της. Βλέπε Π. Π. Μάρτης 90.

Μεθυσμένος.

1. *Τρελός εἶδε τὸν μιζόμενον κι' ἔφκη.* ἢ: [Ἰ παλαβός...]=ἘΟ τρελός εἶδε τὸ μεθυσμένο κι' ἔφυγε. Δηλ. ὁ μεθυσμένος εἶναι πιὸ επικίνδυνος ἀπὸ τὸν τρελό. Κοινή. Π. Π. μεθῶ, 5.

Μικρός.

1. *Μικρὸν κῶλου δὲν ἔδειρες, τρανὸν μὴ φοβιρίζης.* =ἘΑν δὲν ἔδειρες τὸν κῶλο ὅταν ἦταν μικρός, τώρα πὺ ἔγινε μεγάλος, μὴ τὸν φοβερίζης. Παιδαγωγικὴ παροιμία. Τὸ ξύλο λέει, χροιάζεται στὰ παιδιά, νὰ τοὺς φτιάξη τὸ χαρακτήρα. Ὅταν μεγαλώσουν δίχως φόβο, δὲν διορθώνονται. Κοινή. Βλ. Π. Π. μικρός 17.

2. *Μικρὸς γιαρὰς ἀνοίγ' ντρανὸ.* =ἘἩ μικρὴ πληγὴ ἀνοίγει μεγάλη. (γιαρὰς=πληγὴ. Τουρκ. λέξη Yara). Τὸ μικρὸ κακὸ συχνὰ γίνεται μεγάλο, γι' αὐτὸ πρέπει ν' ἀποφεύγουμε καὶ τὸ παραμικρὸ σφάλμα ἢ ἀμάχημα. Τοπικὴ.

3. *Τὸν στραβὸ δέντρον, μικρὸ πρόπ' νὰ ἰσαστῆ.* =ἘΚι' αὐτὴ παιδαγωγικὴ. Τὰ ἑλαττώματα στὸν ἄνθρωπο πρέπει νὰ διορθώνονται ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία Ἄλλοῦ λένε: «Τὸ δέντρο μικρὸ λυγίζεται». Π. Π. Μικρός, 47.

Νησιτικός.

1. *Νησιὰ ἀρκούδα δὲ χουρεύ'.* =ἘἩ σημασία τῆς γνωσιῆ. Π. Π. νησιτικός, 4.

Νύχτα.

1. *Τῆς νύχτας τῆ δ'λειά, τῆ χ'τάζ' ἢ μέρα κι γιλᾶ.* =ἘΤὴν κοιτάζει ἢ μέρα καὶ γελᾶ. Δὲν μπορεῖ νὰ γίνουν καλὲς δουλειὲς τῆ νύχτα. Καλύτερα εἶναι νὰ τὶς ἀφήνουμε γιὰ τὸ πρωί. Κοινή. Π. Π, 46.

Ξένος.

1. *Τὸ λουλό κι τὸν ἀχμάκι, ξένις πίκρις τὸν γηράζ'νε.* =ἘΤὸ λουλό (τρελό) καὶ τὸν κουτὸ ξένες πίκρες τὸν γηράζουν. ἢ: [Τὸν ἀχμάκι κι τὸν χουριάτ'...]. Δηλ. ὅποιος στενοχωριέται γιὰ ξένες ἔννοιες εἶναι τρελὸς ἢ κουτός. Κοινή. Π. Π. 190. (χουριάτης ἐδῶ=ἀνόητος, κουτός).

Ξέρω.

1. *ἘἩ τριανταίνα σιτὸν καθένα πέφι', μὰ ὅποιους ξέρ' νὰ τῆ φ'λάη.* =ἘἩ τριανταμία (τὸ γνωστὸ τυχερὸ παιγνίδι τῆς τράπουλας) στὸν καθένα ἐπιτρέπει νὰ τὴν κερδίση. Μὰ θὰ τὴν κερδίση ὅποιος ξέρει νὰ τὴν φυλάη. Σ' ὅλα δηλ. τὰ πράγματα χροιάζεται ἰκανότητα καὶ γνώσεις. Τοπικὴ Στενιμαχίτικη παροιμία, ἄγνωστη ἄλλοῦ.

Παλαβός.

1. *Σκότωνι παλαβό, νά πληρώνης τζιρεμέ.* (τζιρεμές = πρόστιμο. Τουρκ. *ceremé* ή *cerimé*). Τη λέει κανείς, όταν μπλέξη με παλαβούς ή ανισόροπους, και κινδυνεύη φιλονικώντας μαζί τους να βρῆ τὸ μπελά του. Ἡ σημασία της εἶναι, πὼς δὲν ἀξίζει νὰ τὰ βάζει κανείς με τέτοιους ἀνθρώπους, γιατί πολὺ συχνὰ ἀκριβοπληρώνει τὴ διένεξη. Κοινή. Π. Π. Μωρός, 150.

Παναγιά.

1. *Ἄμα ἔης ἀνάγκ', φουνάεις τ'ν Παναγιά' ἄμα δὲν ἔης, τ' διώχνεις.* = Ὅταν ἔχης ἀνάγκη, ἐπικαλιέσαι τὴν Παναγιά' όταν δὲν ἔχης, τὴ διώχνεις. Γιὰ ἐκείνους ποὺ μόλις περάση ὁ κίνδυνος ἢ ἡ ἀνάγκη, κάνουν πὼς δὲν θυμούνται τοὺς προστάτες τους. Μὲ τὸ ἴδιο νόημα λένε ἄλλοῦ: «Μέσα μέσα, Παναγιά, ὄξου ὄξου, Παναγιά!». (Σέρρες Π. Π. Παναγιά, 2. Θράκη. Θρακικά ΙΣΤ', σ. 246).

Παντρειά.

1. *Ἡ παντρειά ἔχ' βδουμηγιαδὺ τρύπισ, κι' ἂν μποῆς νὰ τ'ς βουλῶης, τότες νὰ παντριφτῆς* (βουλῶης=βουλῶσης). Καθαρὴ παροιμία φαίνεται μόνο ἢ πρώτη πρόταση. Ἡ δεύτερη μοιάζει περισσότερο μὲ διασαφητικὴ προσθήκη. *Τρύπες* ἐδῶ εἶναι οἱ ἀνάγκες κι' οἱ προϋποθέσεις ποὺ δημιουργοῦνται γιὰ νὰ παντρευτῆ κανείς. Πρέπει νὰ τὶς σκεφτῆ καλὰ ἐκείνος ποὺ θὰ τ' ἀποφασίση. Τοπικὴ παροιμία. Γιὰ τὸν ἀριθμὸ 72 εἴπαμε κι' ἄλλοῦ πὼς παρουσιάζεται συχνὰ στὶς Στενιμαχίτικες παροιμίες. Εἶναι μαγικὸς ἀριθμὸς μὲ πλατεῖα διάδοση στοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τὸν χρησιμοποιοῦν ἰδίως στὰ ξόρκια. Ἐδῶ χρησιμοποιεῖται ἀφηρημένα, ἔτσι σὰν πρόχειρος ἀριθμὸς μεγάλης ποσότητος. Βλέπε γι' αὐτὸν πολλὰ στὴν ἐργασία: Γ. Κ. Σπυριδάκη, «Ὁ ἀριθμὸς ἐβδομήκοντα δύο». (Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ι. Ἄμαντον. Ἀθῆναι 1940 σελ. 409—418.)

2. *Παντρειά κι παλιὰ παπούσια!* Εἰρωνικὰ γιὰ κείνους ποὺ ἐπιμένουν νὰ παντρευτοῦν ἢ νὰ καλοντυθοῦν ἢ νὰ γλεντήσουν, ἔστω κι' ἂν εἶναι φτωχοὶ καὶ ξυπόλυτοι. Λέγεται καὶ κυριολεκτικὰ γιὰ τὶς φτωχὲς παντρεῖες, μὲ τὴ σημασία τοῦ: «παντρεῖα τῆς κακῆς ὥρας» «παντρεῖα γιὰ κλάματα». Τοπικὴ.

Πασχαλιά.

1. *Ὡσπον δὲ διῆς μγάλ' Παρασκιβή, Πασχαλιά δὲν ἔρχι.* = Ἄν δὲν διῆς νὰ φθάση ἡ Μ. Παρασκευή, μὴν περιμένης Πάσχα. (Τοπικὴ). Κάθε πρῶμα ἔρχεται μὲ τὴν ὥρα του· εἶναι ἀπαραίτητο νὰ προηγηθῆ κάτι. Στὴν Κεφαλονιά λένε: «Πρῶτα τοῦ Λαζάρου, κι' ὕστερα τοῦ Βαγιῶνε».

Πεθαμένος.

1. *Σκουθῆτι πιθαμέν' νά σέβαν ζουντανοί.* = Σηκωθῆτε πεθαμένοι, νά ἔμπουν (νά εἰσέβουν) ζωντανοί. Ἡ παροιμία λέγεται γιά τὰ τρομακτικά γεγονότα (σεισμούς, πολέμους, πλημμύρες) ἢ γιά τὶς στενόχωρες ἐποχές. Προλογίζεται συνήθως μὲ τό : «Θά λέμε τότες Σκουθῆτι...». Θά εἶναι δηλαδή προτιμότερος ὁ θάνατος ἀπὸ τὴ ζωὴ. Κοινή. Π. Π. πεθαμένος, 3.

Πενήντα.

1. *Ἀπ' τὰ πινήντα κι τὸν ἀνήφορον κόπους κι πόνους.* = Ἀπὸ πενήντα χρονῶν κι ἀπάνω, ἡ ζωὴ εἶναι κόπος καὶ ταλαιπωρία. Τοπική. Τὸ «κόπος καὶ πόνος» εἶναι παρμένο ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Σ' ἓνα ψαλμὸ τοῦ Δαυὶδ ἓνας στίχος λέει : «Εἶ δὲ ἐν δυναστείαις ὀγδοήκοντα ἔτη, καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος» (Ψαλμ. 89, 10).

Περῶ.

1. *Ἀπ' τοῦ σκ'λιού τὸν κῶλου τὸν πέρασι.* = Τὸν πέρασε ἀπ' τοῦ σκυλιοῦ τὸν κῶλο. Δηλ. τὸν ἔβρισε χυδαιότατα καὶ βαρειά. Ἡ ἔκφραση εἶναι γνωστὴ κι' ἄλλοῦ. Βλ. Π. Π. σκύλος, 108.

Πραματευτής.

Κι ἡ κοσκ'νοῦ τ'ν ἄντρα τ'ς μὲ τοὺςπραματιφιάδεις. = Λογαριάζει κι' ἡ κοσκινὸν τὸν ἄντρα τῆς γιά πρματευτή. Εἰρωνική γιά ὄσους βάζουν τὸν ἑαυτὸ τους πλάϊ στοὺς πολὺ καλύτεροὺς των. Κοινή. Π.Π. πρματευτής, 9.

Ρωτῶ.

1. *Κάποιουν τὸν διώχναν ἀπ' τὸν χωριό, κι' αὐτὸς ρουτάει, ποῦ εἶνι τ' παπᾶ τὸν σπῖτ'.* = Ἐνῶ τὸν διώχνουν ἀπὸ τὸ χωριό, ἐπιμένει νά μείνη, καὶ μάλιστα στὸ σπῖτι τοῦ παπᾶ. Ἀλληγορική, γιά ὄσους ἔχουν ἀξιώσεις ἐκεῖ ποῦ τὸ ζήτημα εἶναι γενικὰ χαμένο. Κοιγὴ, μὲ πολλὲς παραλλαγές. Βλέπε Π. Π. ρωτῶ, 12 καὶ θέλω, 10 κ. ἄ. Ἐπίσης Π. Παπαχριστοδούλου (Ἄδριανούπολις) Ἄρχ. Θο. Θεσ. Β, 165.

Σαράντα.

1. *Σαράντα φάϊ, σαράντα πιέ, σαράντα βάλε μέσ' σι' γῆ.* Γεωργικὸ παράγγελμα γιά τὴν ἡμέρα τῶν Ἁγίων Σαράντα (9 Μαρτίου). Εἶναι ἐποχὴ γιά σπορὰ φυτώριου, καὶ πρέπει νά τὸ ρίξουν στὴ γῆ κείνη τὴ μέρα, γιά νά πιᾶση. Στὴ Σωζόπολη λένε : «... σαράντα δέντρα φύτεψε». Π. Π. 2. Ἄλλοῦ : «...σαράντα νά δώσης γιά τὴν ψυχὴ σου.» (Βλ. Π. Π. σαράντα 2. καὶ Ἁγιοι Σαράντα, 1). Φαίνεται πὼς ἡ ἡμέρα ἔχει σχέσηει καὶ μὲ τὶς ψυχὲς καὶ

τὰ μνημόσυνα. Περισσότερα γιὰ τὴ σημασίᾳ της καὶ γιὰ τὸν ἀριθμὸ 40, βλέπε : Γ. Κ. Σπυριδάκη : «Ὁ ἀριθμὸς τεσσαράκοντα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἢ νεωτέροις Ἑλλησι». Ἀθῆναι, 1939 σελ. 81—82.

Σκαλίζω.

1. *Ἡ ὄρν'θα σγκαρλίζοντας, τὰ χῶματα πάνω τς τὰ ρίχν'*. Ἡ κότα σκαλίζοντας, ρίχνει πάνω της τὰ χῶματα. Ἔτσι κι' οἱ ἄνθρωποι πολλές φορές, ἀνακινώντας ζητήματα ἢ μπαίνοντας σὲ μπερδεψοδουλειές, βρῖσκουν τὸ μπελά τους. Ἄλλοῦ λένε : «... βγάξει τὰ μάτια της». Βλέπ. Π. Π. ὄρνιθα 3 καὶ 4.

Σκύλος

1. *Ἄμα θὰ πάρ'ς σκ'λί, νὰ πάρ'ς π' τὴ μάντρα.* = «Ὅταν θελήσης νὰ πάρης σκυλί, νὰ πάρης ἀπὸ μάντρα. Τὸ «σκυλί ἀπὸ μαντρί» εἶναι τὸ πιὸ γερὸ καὶ τὸ πιὸ πιστό. Ἡ ἔννοια τῆς παροιμίας εἶναι καὶ μεταφορική : Ἄμα θὰ κάμης μιὰ δουλειά, κοίταξε νὰ γίνῃ τέλεια. Ἄλλοῦ ἡ παροιμία λέγεται πληρέστερη : «Ἄνθρωπο ἀπὸ σοῖ, καὶ σκυλί ἀπὸ μαντρί.» (Π. Π. ἄνθρωπος, 55. Ἐπίσης Δ. Πετροπούλου (Σκοποῦ) Ἀρχ. Θ. Θ. Ε, 227. Βλέπε καὶ τὴν ἐπομένη).

Σοῖ.

1. *Πάρι ἄνθρωπο 'πὲ σοῖ, καὶ σκυλλ ἀποὺ μαντρί.* = Ἡ φαμίλια καὶ ἡ γειὰ εἶναι ἡ καλύτερη ἐγγύηση γιὰ τὴν ἀξία, τὴν ἀνατροφή καὶ τὴν ὑγεία τοῦ ἀνθρώπου. Πρέπει νὰ τὴν κοιτάζεις κανεὶς, ἰδιαίτερα ὅταν πρόκειται γιὰ παντρεία. Κοινὴ παροιμία. Π. Π. ἄνθρωπος 55.

Στραβός.

1. *Τοῦ στραβὸ τοῦ ξύλου, ἢ φοντιά τοῦ σιάζ'.* = Τὸ στραβὸ ξύλο, μόνο ἢ φωτιά τὸ κάνει ἴσιο. Δηλ. γιὰ τοὺς πολὺ κακοὺς χαρακτῆρες, ἢ τὶς στραβὲς δουλειές, χρειάζεται ριζικὴ θεραπεία. Σκληρὴ τιμωρία ἢ ξεπάστρεμα. Κοινὴ Π. Π. στραβός, 19.

Τέχνη.

1. *Μάθι τέχνη νὰ πουρέψ'ς, κὶ πραιμάτεια νὰ πουρκόψ'ς ἢ :* [...κὶ ἐμπόριον νά....] = Μάθε τέχνη γιὰ νὰ τὰ βολέψης κάπως, καὶ ἐμπόριο γιὰ νὰ πλουτήσης. Τὸ ἐμπόριο εἶναι τὸ μόνο ἐπάγγελμα ποὺ φέρνει πλοῦτο. Κοινή. Βλ. Π. Π. τέχνη, 10.

Τόπος.

ληγορικὴ γιὰ τὴν παντρεία. Ἡ καλύτερη νύφη εἶναι ἡ πατριώτισσα. Κοινὴ Π. Π. τόπος 30.

Τουφέκι.

1. Στ'ν κορφὴ τοῦ νι'φέκι μ' σ' ἔχου. = Σὲ ἔχω στὴν κορφὴ τοῦ τουφεκιοῦ μου. Δηλ. εἶμαι ἀγανακτημένος μαζί σου. Εἶμαι ἔτοιμος νὰ ξεσπάσω. Γνωστή. Π. Π. τουφέκι, 2.

Τρανεύω.

1. Τράνιφι τοῦ γαῖδουρίτσι, μίκριφι τοῦ σαμαρίτσι. = Ἐμεγάλωσε τὸ γαῖδουρί κι' ἐμίκρνε τὸ σαμάρι. Ἡ παροιμία λέγεται εἰρωνικὰ γιὰ ὄσους κάνουν τοὺς σπουδαίους καὶ δὲν καταδέχονται πιά ὄ,τι τοὺς ἦταν ἄλλοτε οἰκεῖο. Ἰδίως γιὰ τοὺς νεόπλουτους. Λέγεται καὶ κυριολεκτικὰ γιὰ τὰ παιδιὰ ποὺ μεγαλώνουν καὶ δὲν τοὺς πᾶνε πιά τὰ φορέματα. Κοινή. Βλέπε, τρανώω Π. Π. 1

Τρύπα.

1. Ἔχ' πολλὲς τρύπες, νὰ βουλών'. = Δηλ. ἔχει πολλὲς ὑποχρεώσεις στὶς ὁποῖες πρέπει ν' ἀνταποκριθῆ. Τὸ λένε ἰδίως γιὰ τοὺς ἀνύπαντρους μὲ οἰκογενειακὲς ὑποχρεώσεις. Κοινή. Βλ. Π. Π. τρύπα, 3.

Τύχη.

1. Γένν'σι μ' μὴ τὴν τύχη μ', κὶ ρίξ' με στοὺ μπουκλόκι. = Γέννησέ με μὲ τὴν τύχη μου καὶ ρίξε με στὴν κοπριά, στὰ σκουπίδια. Ὁ τυχερὸς ἀνθρώπος ὅπου καὶ νὰ βρεθῆ θὰ εὐτυχήσῃ. Ὅποιος ἔχη τύχη, μπορεῖ νὰ εἶναι ἡσυχος γιὰ τὴ ζωὴ του. Μοιρολατρικὴ παροιμία, κοινή. (Βλ. Π. Π. τύχη, 46, καὶ Π. Παπαχριστοδοῦλου (Σαρ. Ἐκκλησι.) Ἄρχ. Θρ. Θησ. Α', 63).

Ὕπνος

1. Οὐ ὕπνος θρέφει τὸν πιδί, οὐ ἥλιος τοῦ μουςκάρι, φατ' καλ πιεῖ τὸν γέροντα, τὸν κάνει παλικάρι. = Κυριολεκτικὴ παροιμία, μὲ καθαρὴ ἔννοια. Κοινή. Βλ. Π. Π. ὕπνος, 25.

Φόβος.

1. Φόβους φ'λάει τ' ἀμπέλια. = Ὁ φόβος φυλάει τ' ἀμπέλια. Δηλαδή πολλὰ ἀδικήματα δὲν γίνονται ἀπὸ φόβον. Ἄλλοῦ λένε «ὁ φόβος φυλάει τὰ ἔρημα». Π. Π. φόβος, 18. Βλ. καὶ Π. Παπαχριστ. (Ἀδριανουπόλ.) Θρακικὰ Γ, 330.

Φουρτούνα.

1. Ἴ καλὸς ναύτ'ς σὶ' φουρτούνα φαίνετι. = Ὁ καλὸς ναύτης, στὴ

φουρτούνα φαίνεται. Στὸν κίνδυνο δείχνεται ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλοῦ λένε: «Ὁ καλὸς καρaboκύρης» ἢ «καπετάνιος» Π. Π. φουρτούνα, 2.

Φιάνω.

1. Ἡ κάτα, ἅμα δὲν μπορεῖ νὰ φτάσ᾽ τὸν κριάς, τὸν λέει μ'ρίζ. = Ἡ γάτα, ἅμα δὲν μπορεῖ νὰ φτάσῃ τὸ κρέας (ἢ τὸ ψάρι) τὸ λέει (πὼς) μυρίζει. Ἄλληγορική παροιμία γιὰ ὄσους κατηγοροῦν αὐτὰ πὸν δὲν μποροῦν ν' ἀποκτήσουν, ἢ δικαιολογοῦν τὴν ἀποτυχία τους μὲ κατηγορίες. Πανελλήνια γνωστὴ ἀπὸ τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου. Βλ. Π. Π. φιάνω, 3. Ἐπίσης Π. Παπαχριστ. (Ἄδριανουπ.) Ἄρχ. Θρ. Θησ. Β', 163, καὶ Δ. Πετροπούλου. (Σκοποῦ) Ε', 229.

Φυλάγω.

1. Φύλαγι τὰ ροῦχα σ', νὰ ἔης τὰ μ'σά. = νὰ ἔχης τὰ μισά. Χρειάζεται περισυλλογὴ καὶ οἰκονομία στὰ πράγματα τῆς ζωῆς μας, γιὰ νὰ μὴ μᾶς λείπουν στίς ἀνάγκες μας. Κοινή. Π. Π. φυλάγω, 44.

Φυσῶ.

1. Ὅσον δὲ φ'σῆξ' ἀέρας, τὰ φύλλα δὲν κινιῶντι. = Ἄν δὲν φυσήξῃ ἀέρας, τὰ φύλλα δὲν κινιῶνται. Ὅλες οἱ μεταβολές ἔχουν τὶς αἰτίες τους. Χωρὶς ἀφορμὴ δὲν γίνεται τίποτε. Τοπικὴ παροιμία, ἀγνωστὴ ἀπ' ἄλλου.

Φυτρώνω.

1. Ὅπου δὲν σὶ σπέρναν, μὴ φυτρών'ς. = Ὅπου δὲν σὲ σπέρνουν, μὴ φυτρώνης. Δηλ. μὴν πετάγεσαι χωρὶς νὰ σ' ἐρωτοῦν, ἢ μὴν ἀνακατεύεσαι ὄπου δὲν σὲ ἐνδιαφέρει. Κοινή, γιὰ τοὺς ἀδιάκριτους, Π. Π. σπέρνω, 23, Βλ. καὶ Π. Παπαχρ. (Ἄδριαν.) Ἄρχ. Θρ. Θησ. Β', 172.

Χορταίνω.

1. Χόρτασ' ἢ ψείρα, βγῆκε σιοὺ τσακάτ'. (τσακάτι=μέτωπο). Εἰρωνική γιὰ τοὺς νεόπλουτους καὶ τοὺς φρεσκοχορτασμένους, πὸν μὲ ἀναίδεια κάνουν τὴν τὴν σπουδαίους. Κοινή. Βλ. Π. Π. Ψείρα, 10, Ἐπίσης Π. Παπαχρ. (Ἄδριαν.) Ἄρχ. Θρ. Θ. Β', 173 καὶ Δ. Πετροπ. (Σκοποῦ) Ε', 229.

Χωρατεύω.

1. Στραβὰ νὰ καθόμαστι κι' ἴσια νὰ χωρατεύουμι. (χωρατεύω=κουβεντιάζω). Χρειάζεται δικαιοσύνη στίς κρίσεις μας κι' ἀντικειμενικότητα. Ἄλλοῦ λένε: «Κάθισε στραβὰ καὶ κρίνε ἴσια». Π. Π. κρίνω, 4. Ἡ παροιμία λέγεται ἰδίως ὅταν πρόκειται νὰ ὑποστηρίξουμε τὸ δίκιο ἐχθροῦ μας. Βλ. καὶ Δ. Πετροπ. (Σκοποῦ) Ἄρχ. Θρ. Θ. Ε'. 224.

2. *Χωράτιβι μι κώλου ν' άκοῦς πουραδες*. Είναι φυσικό, ὅποιος κουβεντιάζει μὲ πρόστυχα ὑποκείμενα ν' άκούη πρόστυχες λέξεις, ἢ νά βρῖσκη πρόστυχη διαγωγή. Ἡ παροιμία λέγεται ὅταν συναντήσουμε τέτοια συμπεριφορά, ἀπὸ ἀνθρώπους πού τοὺς δώσαμε θάρρος. Παραλλαγή γνωστῆς. Βλ. Π. Π. χωρατεύω 1. «Ἄν χωρατέψης μὲ τὸ γάδαρο, θά σέ κτυπήση στὸ πρόσωπο μὲ τὴν οὐρά του».

Ψεύτης.

1. *Ἴ ψεύτ'ς κι' ἰ κλέφτ'ς τὸν πρώτου χρόνου χαίρουντι (τὸν δευτερου μαραινουντι)*. (Ἡ β' πρόταση εἶναι πρόσθετη ἐπαύξηση στὴν παροιμία, γιὰ τὴν δλοκλήρωση τοῦ νοήματος). Ὁ ψεύτης κι' ὁ κλέφτης δὲν μποροῦν ν' ἀπατοῦν πάντα. Κάποτε πιάνονται. Κοινή. Π. Π. ψεύτης, 11.

Β' Ἀμπελοργικὰ λατρευτικὰ ἔθιμα

Σημείωμα εἰσαγωγικὸ

Ἡ ἀμπελοργία εἶναι γιὰ τοὺς Στενιμαχίτες ἡ πιὸ πατροπαράδοτη ἀσχολία. Στὴν πατρίδα τους καλλιεργοῦσαν τὰ καλύτερα ἀμπέλια, καὶ ἔκαναν τὰ πιὸ φημισμένα κρασιά. Σήμερα στὰ καινούργια μέρη πού ἐγκαταστάθηκαν—ιδίως στὴ Μακεδονία—συνεχίζουν τὴ γεωργικὴ τους αὐτὴ ἐπίδοση, καὶ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους Θρακιῶτες ἔχουν δώσει τὴ χαρὰ τοῦ κρασιοῦ σ' ἀνθρώπους καὶ σὲ χωριά, πού ὡς τώρα δὲν τὴν ἤξεραν ¹⁾.

Τοὺς ἐγνώρισαν πιὸ πολὺ στὸ Κιλίκις. Τοὺς ἱστορικοὺς χωματόλοφους τῆς περιοχῆς αὐτῆς, τοὺς ἔχουν τώρα γεμίσει οἱ Στενιμαχίτες μ' ἀμπέλια. Σκύβουν ὅλον τὸ χρόνο πάνω ἀπὸ τὰ κλήματα μὲ γεωργικὴ λαχτάρα, καὶ τοὺς κάνουν καλλιέργεια λατρευτικὴ. Ἄνάμεσα στὸς ἄλλους πρόσφυγες ἐκεῖ, αὐτοὶ εἶναι οἱ πιὸ φτωχοὶ σὲ «κλήρο» μὰ οἱ πιὸ πλούσιοι σὲ ἐργατικότητα καὶ πείρα. Τοὺς παρακολούθησα στὴ δουλειά τους καὶ πρόσεξα κάτι πού πολὺ ξεχώριζε στὴ γεωργικὴ τους αὐτὴ ἐνασχόληση, τὴ λατρευτικότητα. Ἡ παραγωγή τοῦ κρασιοῦ τους, ἀπὸ τὸ φύτεμα τ' ἀμπελιοῦ ὡς τὸ μούστο, γίνεται μὲ τὴ βοήθεια, τὴν παρουσία, τὴ συμμετοχὴ σχεδὸν ἐνὸς νέου Διονύσου τῆς χριστιανικῆς λατρείας, τοῦ Ἁγίου Τρύφωνα. Εἶναι βέβαια γενικὰ χαρακτηριστικὸ τοῦ λαοῦ μᾶς — ὅπως κάθε φτωχοῦ καὶ δουλευτῆ λαοῦ — ἡ τέτοια

1) Ὁ σοφὸς ἐρευνητῆς τοῦ θρακικοῦ βίου καὶ τῆς θρακικῆς ἱστορίας Μυρτίλος Ἀποστολίδης, γράφει κάπου: «Σημειωτέον δὲ ὅτι πλείστον (θρακικῶν) πόλεων τὰ νομίσματα, φέρουσι τὴν εἰκόνα τοῦ Διονύσου, ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν δαψιλῆ τῆς ἀμπέλου ἀνά τὴν χώραν καλλιέργειαν, ὡς καὶ νῦν, γνωστοῦ ὄντος ὅτι οἱ Θρακιεὶς ἐφημίζοντο ὡς οἰνοπόται καὶ πολυπόται» (Θρακικά Δ', 49).

θρησκευτική διάθεση κι' ἡ ανάθεση τῶν ἐλπίδων τῆς σοδειᾶς στὴ θεία δύναμη. Ὅμως ἐδῶ στὴ Θράκη κάνει ἐντύπωση ἡ ζωντανὴ διατήρηση τῆς παραδόσης, ἡ εἰδωλολατρικὴ σχεδὸν μεταχείριση τοῦ χριστιανοῦ ἀγίου, ἡ ἀνάγκη τῆς Διονυσιακῆς λατρείας, ποὺ τὴν ἐπιβάλλουν ὁ τόπος, οἱ ἄνθρωποι κι' οἱ ἀσχολίες τους. Κι' αὐτὸ εἶναι σημαντικὸ γιὰ τὴν ἱστορία καὶ τὴν καταγωγή τῶν Θρακιωτῶν.

Θὰ σημειώσω ἐδῶ ὅσα ἀπὸ τὰ λατρευτικὰ τους αὐτὰ ἔθιμα, τ' ἀμπελουργικὰ, μπόρεσα νὰ καταγράψω ¹⁾. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ παραθέτω τὶς ἐργασίες ποὺ ἔχουν γίνεи γιὰ ἄλλων μερῶν τῆς Θράκης ἀμπελουργικὰ ἔθιμα. Τέτοιες εἶναι :

1) Α. Χατζηπαρασκευᾶ. «Ἡ ἀμπελουργία εἰς τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας» (Ἀρχ. Θρακ. Θεσ. τόμ. Δ' σ. 85—100).

2) Δημ. Πετροπούλου. «Λαογραφικὰ Σκοποῦ Ἀνατ. Θράκης. Ὁ τρύγος». Ἀρχ. Θρακ. Θεσ. τόμ. Ε' σ. 161 κ. ἔ.

3) Πολύδ. Παπαχριστοδοῦλου. «Ὁ τρύγος τοῦ κυρ Ἀμπατζόγλου» (διήγημα) Θρακικὲς Ἡθογραφεῖς, τόμ. Α'.

Στὴν καταγραφή τῶν ἐθίμων ἀκολουθῶ τὴ χρονολογικὴ σειρὰ τῶν ἀμπελουργικῶν ἐργασιῶν.

1 Φύτευμα

Τὰ καινούργια κλήματα φυτεύονται μὲ τὸ καινούργιο φεγγάρι. Δὲν κάνει νωρίτερα.

—*Ἄς βγῆ καινούργιου φηγγάρ²⁾, κι' ὄσταρα πάνε νὰ φιέψ³⁾ τ'ς βέργες.*

—Γιατὶ αὐτό, παπού; ρώτησα τὸ γέρο Στενιμαχίτη, ποὺ μοῦ ἔδινε τὴν πληροφορία αὐτή.

—*Νά, πιδί μ', ἔισ⁴⁾ τοῦ βρήκαμι. Ὅπους τοῦ φηγγάρ, ποὺ θὰ τρανέψ⁵⁾ σιγὰ σιγὰ κι' θὰ πάρ⁶⁾ γιόμ⁷⁾ση, ἔτσι κι' τοῦ κλημα θέμε νὰ μιγαλώσ⁸⁾ κι' νὰ μᾶς δώσ⁹⁾ σταφύλια¹⁰⁾.*

Ὁ ἀμπελουργὸς φύτευε τὴν πρώτη βέργα μὲ τελετουργικὴ προσοχή. Ἐκανε πρῶτα τὸ σταυρὸ του, κι' ὕστερα καθὼς τὴν παράχωνε, ἔλεγε: *Ἐμὶ τοῦ καλό. Καλό πιάσ¹¹⁾ μου. Οὐ Ἄη Τρύφους νὰ βοηθάη!* Ἐπειτα ἔπαιρνε κροσι ἐκλεκτό, ποὺ τὸ εἶχε φέρει ἐπίτηδες μαζί του, τὸ ἔχυνε πάνω ἀπὸ τὴ

1) Γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν πληροφοριῶν καὶ τὸ πλησίασμα τῶν ἀμπελουργῶν μὲ βοήθησαν τότε (1938) στὸ Κιλκίς οἱ Στενιμαχίτες μαθητές μου: Κων. Δίτσας, Β. Παπαθεοφίλου, Θεόδ. Ξάφης καὶ Μαρία Τζορμπατζάκου. Συμπληρωματικὰ ὕστερα πῆρα κι' ἐδῶ στὴν Ἀθήνα ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες ἀπὸ τὴν κ. Φανή Τζομπάρη, ποὺ θυμόταν καὶ μοῦ εἶπε πολλά.

2) Γιὰ τὴν πανελλήνια αὐτὴ πρόληψη, ποὺ εἶναι μαζί κι' εὐχετικὴ πράξη, βλέπε ὅσα γράφει ὁ Ν. Πολίτης στὴ μελέτη του «Ἡ σελήνη κατὰ τοὺς μύθους τοῦ λαοῦ» Λαογρ. Σύμ. Β' σ. 166—167, καθὼς καὶ στὴ λέξη Γεννάρης τῆς συλλογῆς τῶν Παροιμιῶν του.

βέργα, πότιζε γύρω τὸ χῶμα κι' ἔλεγε : «*Καλὰ σταφύλια νὰ κάν'ς. Νὰ πιάης κι' νὰ γιουργάης !*» (1).

Μὲ τὴ σπονδὴ αὐτὴ στὸ χριστιανικὸ Βάκχο, τὴν ἀόρατη θεότητα ποὺ τὸν παρᾶστεκε στὴ δουλειά του, ὁ Στενιμαχίτης ἦταν βέβαιος πὼς ἡ φυτεία του θὰ πιάση καὶ θὰ πάη καλιά. Καὶ συνεχίζει τὸ φύτεμα τ' ἀμπελιοῦ του μὲ πίστη κι' αἰσιοδοξία.

2. Κλάδεμα

Γιὰ νὰ μπῆ κλαδευτήρι στ' ἀμπέλι, ἔπρεπε πρῶτα νὰ ἔρθη ἡ μέρα τ' Ἁγίου Τρύφωνα 2).

—*Γιάν'*, ταχιά μὴν κλαδέυ'ς. Ἄς ἔρθ' τ' Ἁγ Τρύφου ἡ μέρα πρῶτα, κι' ἀπέει πιά'ς τοῦ σβανά στοῦ χέρι σ'.

Ὑπάρχει μιὰ παράδοση ποὺ ἐπιβάλλει στοὺς Στενιμαχίτες τὴν ἀναμονὴ αὐτὴ : «*Ὁδ' Ἁγ Τρύφου, πρὶν ν' ἀγιάσ', ἦταν ἰδῶ ἰσουμπάν'ς κι' ἔβουσι χῆνις. Μιὰ μέρα, κεῖ ποὺ βγῆμι μὲ τὸ χῆνις του σὶ ἀμπέλια, ἦταν ἔρας ἀμπελουργὸς κι' κλάδευγι. Αὐτός, ἔτσι καθὼς ἔκανι νὰ σηκώσ' τοῦ χέρι τ', λάθιμι κι' ἔκουσι τ' μύτη τ' μὲ τοῦ κλαδευτήρι. Κεῖνταν κάτω ἡ μύτη τ', κι' αὐτοῦνον τοὺν ἔτρεχι τοῦ αἵμα. Κεῖν' τὴν ὥρα ἔτρεξε κονιά οὐ χηνοβοσκός. Εἶπαμι ἦταν οὐ Ἁγ Τρύφου. Πῆρι ποὺ κάτω τὴ μύτη τ' ἀμπελουργοῦ κι' τ'ν κόλλησι. Τ'ν ἔβαλι στ' θέση της, ὅπως ἦταν κι' πρὶν. Ἀπὸ τότε φάν'κι πὼς ἦταν ἅγιος. Ἀπὸ τότε κανεῖς δὲν κλαδέυγει κεῖν' τὴν μέρα. Οὐὶ πρωιύτερα. Ὅποιος κάνει νὰ κλαδέψ' κόβει τ' μύτη τ' 3).*»

Οἱ Στενιμαχίτες λοιπὸν ἀπὸ σεβασμὸ καὶ φόβο πρὸς τὴν παράδοση αὐτὴ, δὲν κλαδεύουν ἂν δὲν περάσῃ, ἡ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Τρύφωνα 4). Τὸ πρῶτο κλάδεμα γινόταν ὕστερ' ἀπὸ τὴ λειτουργία τοῦ Ἁγίου Τρύφωνα πανηγυρικά καὶ ὁμαδικά :

1) =Νὰ πιάσης καὶ νὰ εὐδοκιμήσης.

2) Ἡ 1 Φεβρουαρίου.

3) Ἡ παράδοση αὐτὴ κυκλοφορεῖ καὶ μ' ἄλλες παραλλαγές : «Ἡ Παναγία βγῆκε, λέει, στὰ χωράφια νὰ σιργιανίση. Ὁ Ἁγ Τρύφωνας ἦταν ἀμπελουργὸς καὶ κλάδευε κείνην τὴν ἡμέρα. Τὸν εἶδε ἡ Παναγία καὶ τὸν ρώτησε : Γιατί δὲν πῆγες σήμερα στὴν Ἐκκλησία ; (Ἦτανε ἀνήμερα τῆς Παπαντῆς). Γιατί ἔχω νὰ κλαδέψω τῆς ἀπάντησε ὁ Ἁγ Τρύφωνας. Γιὰ νὰ ἰδῶ πὼς κλαδεύεις ; τὸν ρώτησε ἡ Παναγία. Κεῖνος κούνησε τὸ χέρι του ἀμέσως γιὰ νὰ τῆς δείξῃ. «Νά, ἔτσι κλαδεύω». Μὰ ἀντὶ νὰ κόψῃ τὴ βέργα, τράβηξε στραβὰ τὸ κλαδευτήρι κι' ἔκοψε τὴ μύτη του. Ἀπὸ τότε μετάνιωσε πολὺ κι' ἔγινε ἅγιος». Ἄλλη παραλλαγή : «Ὁ Ἁγ Τρύφος βγῆκε στὰμπέλια νὰ σιργιανίση. Εἶδε κάποιον ἀμπελουργὸ, ποὺ τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς του κλάδευε.—Γιατί δὲν πῆγες σήμερα στὴν Ἐκκλησία ; τὸν ρώτησε κ.λ.π.

4) Στὴν κάτω Ἑλλάδα ὁ καταλληλότερος μῆνας γιὰ κλάδεμα, εἶναι ὁ Γεννάριος. (Εἶναι γνωστὴ ἡ παροιμία : Γεννάριον μῆνα κλάδευε, φεγγάρι μῆν κοιτάξης). Ὅμως στὴ Θράκη, ποὺ τὸ κλίμα εἶναι βορειότερο κι' ὁ χειμῶνας διαρκέστερος, τὴ θέση τοῦ Γενναριοῦ τὴν ἔχει πάρει σὲ πολλὰς γεωργικὰς ἐργασίας ὁ Φλεβάρης.

«Σὺν ἀπολογοῦσ' ἢ Ἐκκλησιά, τραβούσαμε οὐκ' γιὰ τ' ἀμπέλια, μὲ τὰ λαλήματα καὶ τὰ νι'μπάκια ¹⁾. Ρχόνιανι καὶ οἱ παπάδες ἀντάμα καὶ διάβαζαν σι' ἀμπέλια ἀγιασμό. Μεῖς τότες βγάσαμε ἀπ' τὰ ζουνάγια μας τὰ κλαδευτήρια καὶ ἀρχινούσαμε τὸν κλάδιμα, ἔτσι γιὰ τὸν καλό, γι' τ' ἐν πρώτη μέρα. Ὅχι πολλή ὥρα. Καὶ λέγαμι οὐ ἔρας στοὺν ἄλλο. Ἄει, καλὸ πόλνυμα ²⁾ καὶ σταφύλια πιρσά.

Κι' ἀποκρένονταν :—Μπουλάκ' ³⁾ νὰ δώσ' Ἀη-Τρύφους ! Μαζί μας κείνην τὴ μέρα ἤθελα νάρθ' καὶ ἰ Πάρεδρους, ἰ Δήμαρχους καὶ ἄλλοι.—«Πᾶμι νὰ πεδείρουμι ⁴⁾ βέργα» λέγαμε. Κι' ὁ καθένας ἐπαιρνε μαζί του ἀπ' τ' ἀμπέλι μιὰ κληματοσίδα. Πήγαιναν καὶ ἀφαιναν ἀπ' αὐτὴν τὴν βέργα σιτὴν Ἐκκλησιά, πάνω στὸ εἰκόνημα τ' Ἀη-Τρύφωνα. Ἀπ' τὶς πολλὲς κληματοσίδες χανόταν τὸ πρόσωπό του. Κι' ἡ Ἐκκλησιά κάτω ἦταν γεμάτη βέργες.

Ὑστερα πιά τὴν ἡμέρα αὐτὴ δὲ δούλευαν. Οὔτε τὴν ἄλλη, τῆς Παναγίας. Ἀρχίζαν τὸ συστηματικὸ κλάδεμα τὴν τρίτη ἡμέρα.

3. Ἡ Ἐργὴ τοῦ Ἁγίου Τρύφωνα

Στὴν ἀντικρινὴ μεριά τοῦ Στενιμάχου, πέρα ἀπ' τὸ ποτάμι, τὸ Χρυσόποταμο, ἦταν τὰ σπίτια τοῦ Ἀμπέλιου. Ἐκεῖ ἦταν χτισμένο ἀπὸ χρόνια τὸ παρεκκλήσι τ' Ἁγίου Τρύφωνα, τοῦ προστάτη τῶν ἀμπελιῶν. Κάθε στὴ γιορτὴ του, τὴν 1η Φεβρουαρίου, γινόταν ἐκεῖ μεγάλο πανηγύρι. Ἐσπερινὸς ἀποβραδὶς καὶ λειτουργία δεσποτικὴ ἀνήμερα. Ὅλοι οἱ Στενιμαχίτες ἔτρεχαν νὰ προσκυνήσουν τὸν Ἅγιο αὐτό, ποὺ ἦταν ὁ παραστάτης καὶ ὁ βοηθὸς τους στὶς ἀμπελοφυγικὲς τους δουλειές.

Στὴν εἰκόνα τοῦ Ὁ Ἅγιος Τρύφωνας παριστανόταν νέος, μὲ ἀδρὰ μελαχρινὰ χαρακτηριστικά, μὲ ρούχα ποὺ θύμιζαν φουστανέλλα, καὶ μ' ἓνα κλαδευτήρι στὸ χέρι του. Στὸ φόντο ἦταν ζωγραφισμένα ἀμπελοτόπια καὶ κληματοσίδες. Κι' ἡ εἰκόνα τοῦ ἀπ' ἔξω, γεμάτη ἀφιερῶματα, φρεσκοκομμένα κλήματα ἢ ὁμοιώματα ἀσημένια ἀπὸ ἐργαλεῖα τῆς δουλειᾶς, σβανάδες, κλαδευτήρια κ.ἄ. ⁵⁾.

1) = Μουσικὰ ὄργανα. Γκάϊντες καὶ τούμπανα.

2) = Ἀπόλυσμα, βλάστωμα.

3) = Εἶθε, μακάρι.

4) = Νὰ κόψουμι.

5) Τὸ περίεργο εἶναι πὼς στὸ Συναξάρι τοῦ Ἁγ. Τρύφωνα («Μαρτύριον τοῦ Ἁγίου μεγαλομάρτυρος Τρύφωνος», Migne Patr. Cr. τόμ. 114 σελ. 2311—1328.— Συμεῶνος Μεταφραστοῦ ἔργα) ποῦθενά δὲν ἀναφέρεται ἀσχολία ἢ θαῦμα τοῦ ἁγίου, ποὺ νὰ ἔχη σχέση μὲ τὰ ἀμπέλια. Οἱ μόνες φράσεις ποὺ κατὰ τὴ γνώμη μου βοήθησαν ἴσως τὴ φαντασία τοῦ λαοῦ νὰ δώσῃ στὸν Ἅγιο ἰδιότητες ἀμπελοφυγοῦ καὶ κηπουροῦ, εἶναι τοῦτες : α) οἱ θεῖοι μάρτυρες, θάλλοντες ὡς ἀμπελοταῖς τομαῖς (β', 1312) β) Τρύφων, ὁ τῆς ἀκηράτου θείας τρυφῆς ἐπάνυμος, τὸ μακάριον ὄντως τῆς Ἐκκλησίας φυτόν. (β', 1312). Ἐκεῖνο ποὺ ρητὰ ἀναφέρει τὸ συ-

Στὸν ἅγιο αὐτὸ οἱ Στενιμαχίτες ἔκαναν κάθε χρόνο θυσία ἕνα μοσχάρι. Τὸ ἔφεραν ἀποβραδὶς μπροστὰ στὴν Ἐκκλησιά, τοῦ στεφάνωναν μὲ κληματοΐδες τὰ κέρατα, τοῦ γέμιζαν κορδέλες τὴν οὐρά, καὶ τὸ γύριζαν στοὺς μαχαλάδες μὲ τὰ νταούλια καὶ τὰ ὄργανα. Ὑστερα τὸ ξανάφεραν μπροστὰ στὴν Ἐκκλησιά κι' ἐκεῖ τὸ ἔσφαζαν. Τὴν ἄλλη μέρα τὸ ἔκαναν *κουρμπάνι*⁷⁾. Τὸ ἔκοβαν σὲ μεγάλα κομμάτια, τὸ ἔροιχναν στὰ καζάνια καὶ τὸ ἔβραζαν, ὅσο ἔπαλλαν μέσα στὴν Ἐκκλησιά. Ὅταν ἀπολοῦσε, ἔβγαине ἔξω ὁ παπὰς καὶ «διάβαζε τοῦ βρασιό», δηλ. ἐδιάβαζε εὐχὴ πάνω ἀπὸ τὰ καζάνια. Σὰν ἐρχόταν ἡ ὥρα τῆς διανομῆς, πλησίαζαν ἕνας—ἕνας οἱ προσκυνητὲς κι' ἔπαιρναν μερίδα ἀπ' τὸ κουρμπάνι κομμάτι κρέας καὶ ζωμό. (Οἱ περισσότεροὶ ἔφεραν μαζί τους ἐπίτηδες μαστραπάδες γιὰ τὸ ζωμὸ καὶ τὸν ἔπαιρναν στὸ σπίτι νὰ δώσουν καὶ στοὺς ἄλλους). Εἶχε καὶ δίσκο πλάι, πού ὁποῖος ἤθελε ἔροιχνε κάτι μέσα γιὰ τὴν Ἐκκλησιά.

Ὅλος ὁ δρόμος πού ἔφερε ἀπὸ τὸν Ἁγ. Γιώργη (τὴν ἐνοριακὴ ἐκκλησιά τοῦ Στενιμάχου) ὡς τὸν Ἁγ. Τρύφωνα, ἦταν στολισμένος μὲ πρασινάδες καὶ κρεμαστάρια. Κάθε λίγα μέτρα εἶχαν στημένες ἀψίδες ἀπὸ πρασινάδα, μὲ τεντωμένα σκοινιά. Στὰ σκοινιά αὐτὰ κρεμοῦσαν λογιῶν—λογιῶν πράγματα τ' ἀμπελιοῦ. Κρεμοῦσαν μεγάλες κληματαριές, δηλ. ξερὰ σταφύλια μὲ τὶς βέργες τους—τσαμπιά δλόκληρα, πού τὰ διατηροῦσαν ἐπίτηδες ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ τρύγου—καὶ πλάι τους κρεμοῦσαν κλαδευτήρια, σβανάδες, μπουκάλια, χρυσομένα κέρατα κι' ὅ,τι ἄλλο σκεφτόταν ὁ καθένας ν' ἀφιερῶση στὸν ἅγιο.

Ἐπαιρναν τὴν εἰκόνα τ' Ἁγίου Τρύφωνα οἱ παπάδες κι' ὁ κόσμος, καὶ τὴν ἔβγαζαν λιτανεΐα. Περνοῦσαν κάτω ἀπὸ τὶς ἀψίδες, καὶ πήγαιναν στοὺς μαχαλάδες. Οἱ νοικοκυρὲς σὲ κάθε σπίτι, εἶχαν στημένο τὸ δικό τους εἰκόνισμα, τὸν Ἁγ. Τρύφωνα, πάνω σ' ἕνα τραπεζάκι μὲ καντήλι μπροστὰ, καὶ περίμεναν μὲ τὰ λιβανιστήρια νὰ περάση ἡ λιτανεΐα, νὰ τοὺς κἀνὴ «δέηση» ὁ παπὰς. Ἦταν καλὸ γιὰ τὰ σπίτια καὶ γιὰ τ' ἀμπέλια τους.

Κι' ἡ λιτανεΐα, ὅταν τελείωνε τοὺς μαχαλάδες, τραβοῦσε ἔξω πρὸς τ' ἀμπέλια, γιὰ νὰ διαβάση ἐκεῖ τὸν ἁγιασμὸ καὶ νὰ εὐλογῆση τὸ πρῶτο κλάδεμα. Οἱ καμπάνες στὸ μεταξὺ ὄλο καὶ χτυποῦσαν. Τ' ἀπόγευμα ἡ γιορτὴ συνεχιζόταν μὲ χοροὺς, μὲ φαγοπότι, μὲ μεθύσια καὶ μὲ παλέματα. Πάλευαν ποιὸς θὰ ρίξῃ τὸν ἄλλον κάτω, ἢ ποιὸς θὰ τρέξῃ πρῶτος μὲ τ' ἄλογό του. Ἀκόμα πάλευαν καὶ ποιὸς θὰ πιῇ τὸ περισσότερο κρασί, χωρὶς νὰ μεθύσῃ.

ναξάρι καὶ πού μπῆκε στὴ λαϊκὴ παράδοση εἶναι, πὼς ὁ Ἁγ. Τρύφωνας ὑπῆρξε χηνοβοσκός. «...καὶ πρὸς τῇ Καμψασοῦ κόμη διατρίβων, εὐρίσκεται χηνῶν ἐπιμελητῆς καὶ νομεὺς ὁ τοσοῦτος.» Γ', 1313).

7) Γιὰ τὶς θυσίες ζῶων γενικά στὴ Θράκη (τὰ «κουρμπάνια») καὶ τὸ λατρευτικὸ χαρακτῆρα τους, βλ. Γεωργ. Α. Μέγα : Θυσία Ταύρων καὶ κριῶν ἐν τῇ ΒΑ. Θράκη. Λαογραφ. Γ', σ. 148—171.

4. Τὸ διάστημα ὡς τὸν τρύγο

Ὑστερα ἀπὸ τὸ κλάδεμα, ἀκολουθοῦσαν κι' οἱ ἄλλες ἀμπελοφυγικές ἐργασίες, ὅλες στὴ σειρά, ὅπως τις ἀπαιτοῦσαν οἱ ἐποχές κι' ἡ γεωργικὴ πείρα. Μὰ στὸ μεταξὺ διάστημα εἶχε πολλὲς γιορτές, κι' αὐτὲς οἱ Στενιμαχίτες τις φύλαγαν μὲ σεβασμό, γιὰ τὸ καλὸ τῶν ἀμπελιῶν τους.

α') Τὴν περίοδο τῆς Ἀνοιξης, πού ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος γιὰ τ' ἀμπέλια ἦταν τὸ χαλάζι, οἱ Στενιμαχίτες κρατοῦσαν εὐλαβικὰ τις πέντε Πέφτες πού μεσολαβοῦσαν ἀπὸ τὴ μεγάλη βδομάδα, ὡς τῆς Ἀναλήψεως, καὶ δὲν ἔβγαιναν στ' ἀμπέλια τους νὰ δουλέψουν. «*Τίς φ'λάγαμι γιὰ τοῦ χαλάζι? Κάθι Τιτάρι? ἤθελα βγῆ οὐ νιυάλ'ς νὰ γυρίση στοὺς μαχαλάδεις κι νὰ φωνάξ' : Ταχιά, Χριστιανοί, μὴ βγαίνει σι' ἀμπέλια. Θ' μνηθῆτι, μὴν κάμει τ' ἄμαρτία κι ρίξ' οὐ Θιὸς τοῦ χαλάζι τ' κι μᾶς τὰ χαλάσ'.*» Ὅσον δὲν τελέψ' τοῦ Χ' στοὺς Ἀνέσι μὴ βγαίνει. *Κι τοὺν ἀκούγαμι κι δὲ βγαίγαμι σι' ἀμπέλια.*

Ἄν, παρὰ τὴν εὐλαβικὴ τους αὐτὴ ἀποχή, ὁ οὐρανὸς δὲ συγκινοῖταν κι' ἔρριχνε τὸ καταστρεπτικὸ χαλάζι του, οἱ Στενιμαχίτες εἶχαν ἓνα μαγικὸ τρόπο νὰ τοῦ ἐξουδετερώσουν τὴ βλαφτικότητα, ἢ νὰ τὸ κάμουν νὰ σταματήση. Ἐβαζαν τὰ παιδιὰ πού ἦταν πρωτογέννητα καὶ πού τοὺς ζοῦσε ἡ μάνα κι' ὁ πατέρας, νὰ πάρουν στὴ φούχτα τους ἀπὸ τὸ χαλάζι αὐτὸ καὶ νὰ φᾶνε. Ἔτσι τὸ κακὸ θὰ λιγότευε ἢ δὲ θὰ γινόταν.

β') Ἄλλο κακὸ γιὰ τ' ἀμπέλια, τούτῃ τὴν ἴδια περίοδο τῆς ἀνοιξης, ἦταν ἡ ἀναβροχιά. Τὸν Ἀπρίλη χρειαζόταν δίχως ἄλλο τὸ νερὸ, γιὰ «*νὰ πλουμήσουν τ' ἀμπέλια, νὰ δέσουν οἱ ρῶγες*». Ἄν ἡ ἀναβροχιά κρατοῦσε πολὺ, ἔβγαιναν δέηση, δηλ. ἔκαναν λιτανεία. Ἐπαιρναν τὴν εἰκόνα τ' Ἀγίου Τρύφωνα κι' ἄλλες καὶ πήγαιναν σι' ἀμπέλια. Ἀκολουθοῦσε τὸ πλῆθος ἀπὸ πίσω μὲ ἀναμένα κεριὰ στὰ χέρια τους. Ἐκαναν δέηση στὸ Θεὸ καὶ στὸν Ἄγιο, νὰ βρέξῃ γιὰ τὸ καλὸ τῶν ἀμπελιῶν.

Πλαίι στὸν χριστιανικὸ τοῦτο τρόπο γιὰ τὸ κάλεσμα τῆς βροχῆς, ἦταν κι' ὁ ἄλλος, ὁ εἰδωλολατρικὸς : ἡ πεπερούντα. Παλαιότατο μακεδονίτικο ἔθιμο πού χρησιμοποιοῦσαν σ' ὅλων τῶν εἰδῶν τις ἀναβροχές. Ἐπαιρναν ἓνα κοριτσάκι (ποτὲ ἀγόρι) καὶ τὸ τριγυρνοῦσαν μὲ πομπὴ ἀπὸ ἄλλα παιδιὰ στοὺς μαχαλάδες φωνάζοντας καὶ τραγουδώντας. Ἀπὸ κάθε πόρτα ἔβγαιναν οἱ γυναῖκες κι' ἔρριχναν πάνω στὸ κορίτσι μὲ τοὺς μαστροπάδες νερὸ κι' εὐχόνταν : *Ἰ οὐρανὸς νὰ μᾶς ἀκούσ'.* Οὐ Θιὸς ν' ἀνοίξ' τοὶ καταρράχεις τ'. Κι' ἔκαναν μούσκεμα τὸ κορίτσι. Τὰ παιδιὰ πού τὸ συντρόφευαν τραγουδοῦσαν καὶ χτυποῦσαν παλαμάκια. Λέγανε πιὸ πολὺ λόγια βουργάρικα ⁸⁾ μὰ λέγανε κι' ἑλληνικά : *«Βρέξι βρέξ' βρουχίτσα — νὰ ἔν' τὰ σταφυλίτσα — νὰ φᾶνι τὰ*

8) Ἡ κ. Τζομπάρη πού μοῦ μιλοῦσε γιὰ τὸ ἔθιμο αὐτὸ τῆς Πεπερούντας, μοῦ εἶπε πὼς στὴ Στενίμαχο τὸ εἶχαν γιὰ βουλγάρικο. Κι' ἡ λέξη, λέει, πεπερούντα εἶναι βουλγαρικὴ, καὶ σημαίνει πεταλούδα.

πιδίτσα—μι τὰ καλαθίτσα». Αὐτὰ τὰ ἔλεγαν κι' ὅταν ἄρχιζε νὰ σιγοπέφτη ἡ ἐπιθυμητὴ βροχή.

γ') Τὴν ἡμέρα τῆς Μεσοπεντηκοστῆς (στὰ μισὰ τοῦ Μάη) οἱ Στενιμαχίτες πάλι τὴν ἀφιέρωναν στ' ἀμπέλια τους. Ἦταν ἡ ἐποχὴ ποὺ τ' ἀπειλοῦσε ὁ κίνδυνος τοῦ περονόσπορου καὶ τῆς χολέρας. Γι' αὐτὸ ἔκαναν δέηση. Ὑστερα ἀπὸ τὴ λειτουργία ἔβγαζαν τὶς εἰκόνες λιτανεῖα καὶ τὶς πῆγαιναν στ' ἀμπέλια. Οἱ παπάδες μὲ τὰ ἐξαπτέρυγα μπροστά, ὁ κόσμος κι' οἱ γυναῖκες, ἀπὸ πίσω. Στέκονταν στὸ ὑπαιθρο, πάνω ἀπ' τ' ἀμπέλια, καὶ διάβαζαν ἀγιασμό. Εἶχαν ὅλοι μαζί τους μαστραπάδες, κι' ὁ καθένας ἔπαιρνε καὶ ράντιζε τ' ἀμπέλια του. Ἔριχναν τὸν ἀγιασμὸ πάνω στὰ φύλλα, νὰ τὰ φυλάξῃ ἀπὸ τὶς ἀρρώστειες. «*Ἀραδιάζιγαν ἕνας ἕνας κι' ψέλνανι οἱ παπάδες. Πουρπατοῦσαν σιγανά, μὲ συνουδιὰ ἕνα σήμαντρον, ἀπ' τοῦ βαστοῦσι ἕνα π'δι κι' τὸν χτύπαγι σὰν καμπάνα. Πάαιναν στ' ἀμπέλια κι' διαβάζαν ἀγιασμό. Τοῦ ἄχαμι γιὰ τ'ν ἀρρώστια*»⁹⁾.

δ') Ὁ κίνδυνος τοῦ χαλαζιοῦ ἦταν πιὸ μεγάλος τὸν Ἰούνιο. Στις 11 τοῦ μῆνα αὐτοῦ οἱ Στενιμαχίτες γιόρταζαν τὸν Ἅγιο Βαρθολομαῖο. Τὸν εἶχαν κι' αὐτὸν γιὰ τ' ἀμπέλια, καὶ δὲν ἔβγαιναν νὰ δουλέψουν ἀνήμερα στὴ γιορτὴ του. Ὅποιος δούλευε, θὰ πάθαινε κακὸ στ' ἀμπέλι του.

ε') Τὴν 1η Αὐγούστου ἦταν ἡ μέρα ποὺ ἔπρεπε ν' ἀγιαστοῦν τὰ ὄριμα πιά σταφύλια. Τοῦτος ὁ μήνας ἦταν ποὺ θὰ ἔδινε χρῶμα καὶ γλύκα στὸν ὄραιο καρπὸ. Γι' αὐτὸ χρειάζονταν «ἀγιάσματα». Ὑστερ' ἀπὸ τὴ λειτουργία, διάβαζαν στὴν ἐκκλησιὰ ἀγιασμὸ κι' ἀπὸ κεῖ ἔπαιρνε ὁ καθένας κι' ἔφερε στ' ἀμπέλι του κι' ἔριχνε. «Καλὸν τρύγο» εὐχόταν ὁ ἕνας γείτονας στὸν ἄλλο. Καὶ «καλωσῶριζαν τὰ προῖμάδια». Μὰ δὲν ἔβαζαν ἀκόμη ρῶγα στὸ στόμα τους.

στ') Ἀνήμερα τοῦ Σωτῆρος (6 Αὐγούστου) ἦταν ἡ πρώτη μέρα ποὺ οἱ νοικοκυραῖοι μποροῦσαν νὰ φᾶνε σταφύλι ἀπὸ τ' ἀμπέλι τους. Ὡς τότε, «*νήστευγαν ἀπὸ σταφύλ'*». Μὰ πρῶτα ἔπρεπε νὰ τὰ βλογῆσουν στὴν ἐκκλησιὰ. Νὰ τὰ προσφέρουν στὸ Θεὸ σὰν ἀπαρχή. Ὅλα τὰ σπίτια, ὅσα εἶχαν ἀμπέλια, πῆγαιναν ἀπὸ ἕνα πιάτο σταφύλια στὴν ἐκκλησιὰ. Οἱ παπάδες τὰ

9) Μιὰ τέτοια λιτανεῖα παρακολούθησα κι' ὁ ἴδιος στὸ Κιλκίς αὐτὴν τὴν ἡμέρα ἀπὸ τοὺς Στενιμαχίτες πρόσφυγες. Εἶχαν λειτουργήσει στὸν Ἁγ. Δημήτρην, τὴ δική τους ἐκκλησιὰ, καὶ σὰν ἀπόλυσε βγήκαν ὅλοι στ' ἀμπέλια. Ἡ Ἐκκλησιὰ χτυποῦσε τὴν καμπάνα ἐπὶ 3 ὥρες, ὥσπου νὰ γυρίσουν. Κόσμος πολὺς, ἰδίως γυναῖκες μὲ πολύχρωμα φορέματα, κρατώντας εἰκόνες καὶ ψάλλοντας πῆγαν στ' ἀμπέλια, διάβασαν ἀγιασμὸ καὶ τὰ ράντισαν. Κεῖνην τὴν ἡμέρα ἄκουσα καὶ τὴν ἐξῆς χαρακτηριστικὴ φράση ἀπὸ Πόντιο πρόσφυγα τοῦ Κιλκίς: «Ἄν ἄκουγε ὁ Θεὸς τοὺς Στενιμαχιῶτες, ἄλλο ἀπὸ κρασί δὲν θὰ γινότανε στὸν κόσμος!»

Μοῦ διηγήθηκαν, πὼς σὰ σήμερα γινόταν στὸ Στενίμαχο καὶ μιὰ ἄλλη μεγάλη λιτανεῖα. Πῆγαιναν, λέει, τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ τὴν ἀφίναν γιὰ λίγο στὸ Μοναστήρι στὸ Μπάτσκοβο, 11 χιλιόμετρα ἔξω ἀπὸ τὴ πόλη.

ἔρριχναν ὄλα μέσα σ' ἓνα μεγάλο κοφίνι καὶ τὰ διάβαζαν. Ἐπαιρνε ἓνας ἓνας τὸ τσαμπί του, φιλοῦσε χέρι, κι' ἔτρωγε. Ἦταν ἡ πρώτη μέρα πὸν τὸ ἔβαζε στὸ στόμα του. «*Πρῶτα νὰ διαβασιοῦνι, πρῶτα νὰ μοιρασιοῦνι σι' ἂν ἐκκλησιαὶ κι' ὕστερα νὰ φάη ὁ σαῖμπῆς (νοικοκύρης) ἀπ' τοῦ Σουτῆρος κι' ὕστατα*». Καθὼς ἔτρωγαν, εὔχονταν ὁ ἓνας στὸν ἄλλο : *Κι' ἀπὸ χρόνου ! Καλὸν τρύγου. Μ' τὸν καλὸ νὰν τὰ κόψ'ς.*

5. Ὁ τρύγος

Σὰν ἤθελε περάσει τοῦ Σταυροῦ (14 Σεπτεμβρίου) μπορούσε πιά ὁ κάθε νοικοκύρης νὰ τρυγήσῃ. Ὅριζαν τὴν ἡμέρα, κι' ἀποβραδὶς ξεκινούσαν ὄλοι μαζί γιὰ τ' ἀμπέλια. Ἐπαιρναν μαζί τους ὄργανα (γκάιντες καὶ νταβούλια), κρεμοῦσαν στὰ μουλάρια καὶ σι' ἄλογα κουδούνια καὶ ξεκινούσαν μὲ θόρυβο καὶ φωνές. Σὰν ἦταν ν' ἀρχίσῃ ἡ δουλειὰ σι' ἀμπέλι, ἔστηναν ἐκεῖ σ' ἓνα πλάτωμα τὰ ὄργανα καὶ τὰ ἔβαζαν νὰ λαλάνε. Ἄντρες καὶ γυναῖκες τότες ρίχνονταν στὴ δουλειὰ καὶ τρυγοῦσαν μὲ κέφι, κάνανε τὸ σταυρό τους καὶ λέγανε. «*Ὁδ' ἄη Τρύφους νὰ μᾶς παρασιέκ'. Καλὴ δύναμη κι' καλὴ ἀγάτ' νὰ μᾶς δώη*». Σὰν τέλειωνε ὁ τρύγος, γυρνοῦσαν ὄλοι στὴν πολιτεία καὶ τραγουδοῦσαν, κάθε παρέα γιὰ τὸ σπίτι τ' ἀφεντικοῦ. Ἐκεῖνος τοὺς δεχόταν μὲ στρωμένο τραπέζι, καὶ τὸ στρωναν στὸ γλέντι καὶ στὸ φαγοπότι. Οἱ τρυγητάδες ἔφερναν μαζί τους ἀπ' τ' ἀμπέλια πρασινάδες καὶ τσαμπιά καὶ κληματαριές καὶ τὰ κρεμοῦσαν *μουρλιές* στοὺς τοίχους καὶ στίς πόρτες καὶ στὰ παράθυρα. Ἐκάναν στεφάνια κι' ἔβαζαν στὸ κεφάλι τους καὶ στὰ κεφάλια τῶν κοριτσιῶν. Καὶ γλεντίζανε ὄλη νύχτα. Ὁ νοικοκύρης τοὺς ζύγιζε σὰν ἔρχονταν, γιὰ νὰ δῆ τάχα πόσο θὰ φᾶνε. Καὶ τοὺς κοίταζε στὰ δόντια, γιὰ νὰ δῆ τάχα πόσο κρασί ἦπιαν. Δὲν ἔπιναν μόνο κρασί. Ὅ,τι ἔβρισκαν ἔπιναν. Καὶ μοῦστο καὶ χυμὸ καὶ τσίπουρο καὶ ὄ,τι ἄλλο. Νερὸ μόνον δὲν ἔκανε νὰ πιοῦν. Γλεντίζανε ὄλη νύχτα καὶ μεθούσανε. Καὶ σὰν ἔφευγαν, εὔχονταν. «*Καλὰ μπερκέτια ! Καλὰ φονταῖα (βαρέλια). Καλοπάτητα καὶ καλόπιοτα !*».

6. Τὸ πάτημα

Τὰ σταφύλια τὰ πατοῦσαν μέσα σὲ ξύλινους ληνούς, *γκάντιους*. Πρὶν ἀρχίσουν, ἔκάναν τὸ σταυρό τους κι' ἔλεγαν τὸ «*Πάτερ ἡμῶν*» ἢ τὸ «*Ἄγιος ὁ Θεός*». Ὁ νοικοκύρης τοὺς εὔχόταν *καλὴ δύναμη*, κι' αὐτοὶ τοῦ ἀποκρίνονταν : *καλὰ μπερκέτια !* Ὑπῆρχε κι' ἓνα ξεχωριστὸ πάτημα σταφυλιῶν, ὄχι μὲ τὰ πόδια, μὰ μ' ἓνα ξύλο χοντρό, πὸν τὸ κρατοῦσαν στὸ χέρι. Τὰ σταφύλια αὐτὰ προορίζονταν νὰ δώσουν καθαρὸ ἀμόλευτο κρασί, γιὰ τὴν κοινωνία. Ἦταν γιὰ τὸ *ἀνάμμα*. Ἐρριχναν διαλεχτὰ σταφύλια σὲ μιὰ κάτω (=κάδο) καὶ τὰ χτυποῦσαν μὲ τὸ ξύλο νὰ χύσουν τὸ μοῦστο τους. Τὸν

τραβοῦσαν ὕστερα τὸ μούστο αὐτὸ καὶ τὸν ἔβαζαν σὲ ξεχωριστὸ φουτσὶ ἢ γκάντιο, καὶ τὸν φύλαγαν γιὰ τὴν Ἐκκλησιὰ.

Ἐκεῖνοι ποὺ πατοῦσαν μὲ τὰ πόδια τους τὰ σταφύλια, ἔπρεπε νᾶναι *μυρωμένοι ἀπὸ καπὰ*, δηλ. ὀρθόδοξοι χριστιανοί. Δὲν παίρνανε γιὰ τὸ πάτημα οὔτε Ἑβραίους οὔτε Τούρκους ἢ ἑτερόδοξους.

7. Τὸ ἄνοιγμα τῶν κρασιῶν

Τὸ ἐπίσημο ἄνοιγμα τῶν κρασιῶν γινόταν τ' Ἀγίου Δημητρίου (26 Ὀκτωβρίου). Ἐκείνην τὴν ἡμέρα, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ, γυρνοῦσαν οἱ Στενιμαχίτες παρέες παρέες στὰ σπίτια καὶ δοκίμαζαν τὸ πρῶτο κρασί. Τὸ ἔλεγαν «*τσιμπητό*», γιὰτὶ ἦταν ἀγίνωτο ἀκόμα καὶ «*τσιμποῦσε*». Εἶχε μιὰ γεύση ἀνάμεσα μούστου καὶ κρασιοῦ. Χτυποῦσαν τὰ ποτήρια τους κι' εὐχόνταν : «*Χαῖρὸ γλῆδ'κα ! Ποὺ χρόν' παραπάν' . Νὰ ζήσουμι καὶ ποὺ χρόν' νὰ πιοῦμι*».

Τὰ κρασιά τους ἦταν πολλά : Πήλινο, μαῦρο, καρσιιάγκος, τσιμπητό κ.ἄ. Ἕνα κρασί ποὺ ξεχώριζε θεησκευτικὰ μέσ' στὸ Στενίμαχο, ἦταν τὸ *κασέρι*, τὸ ἑβραϊκὸ κρασί. Ὁ μούστος του ἦταν Στενιμαχίτικος, μὰ τὸ φτιάξιμο ἑβραϊκὸ. Γι' αὐτὸ οἱ χριστιανοὶ δὲν τὸ ἔπιναν. Τὸ ἴδιο ἔκαναν κι' οἱ Ἑβραῖοι γιὰ τὰ Στενιμαχίτικα κρασιά. Δὲν τὰ ἔπιναν, καὶ τὰ ἔλεγαν *Τορφάδες*¹⁰).

8. Γλυκὰ ἀπὸ μούστο

Οἱ νοικοκυρὲς ἔφτιαναν μὲ τὸ μούστο διάφορα γλυκὰ. Ἦταν ὅλα ἀπαραίτητα γιὰ τὸ καλὸ τῆς χρονιάς, γιὰ τὴν εὐλογία τῆς σοδειᾶς. Πρῶτο πρῶτο γινόταν τὸ *μέλι* (=πετιμέζι). Ἀπ' αὐτὸ ἔπρεπε δίχως ἄλλο νὰ στείλουν στὴ γειτονιά καὶ στοὺς συγγενεῖς, μέσα σὲ πιατάκια, καὶ νὰ ρίξουν ἀμύγδαλα ἄσπρα ἀπὸ πάνω. Τὸ ἔτρωγαν ἐκεῖνοι κι' εὐχόνταν. «*Κι' ἀπὸ χρόνου ! Γλυκὸ νᾶναι τὸ στόμα τους κι' ἡ καρδιά τους*».

Ἔστερα ἔφτιαναν «*μουστολαμπάδες*». Ἐπαιρναν «*ράμματα*» ἀπὸ νῆμα, περνοῦσαν ἀπὸ μέσα σκελίδες καρύδια καὶ τὶς περὶχυναν μὲ *ταφειασμένο* (=θειοφισμένο) μούστο. Ἐφτιαναν καὶ μουσταλευριὲς καὶ τὶς ἔστελναν στὴ γειτονιά καὶ στοὺς συγγενεῖς.

Γιὰ τὶς σαρακοστὲς καὶ τὶς νηστεῖες ἔφτιαναν τὴ *σταφ'λαρμιά*. Ἐβάζαν μέσα σὲ βυτίνες σειρὲς σειρὲς τὰ σταφύλια, τοὺς ἔροιχναν ἀπὸ πάνω χαρντάλι (=σινάπι σπᾶσμένο) κι' ὕστερα τὶς περὶχυναν μὲ μούστο. Τὰ ἔκλει-

10) Οἱ Ἑβραῖοι ἔλεγαν *τορφὰ* κάθε φαγώσιμο χριστιανικὸ, ποὺ εἶχε τρύπες (πόρους ἢ κενὰ) π. χ. κεφαλοτύρι, ψωμί, γλυκίσματα. Δὲν τὰ ἔτρωγαν αὐτὰ γιὰτὶ ὅπως ἔλεγαν, μέσα σ' ἐκεῖνες τὶς τρύπες εἶχε μπῆ ὁ Χριστός. Ἔστερα εἶπαν *τορφὰ* κάθε τι ποὺ δὲν ἔκανε νὰ βάλουν στὸ στόμα τους.

ναν κατόπι καὶ τὰ ἄφιναν ἔτσι νὰ διατηροῦνται. Τὶς παραμονές τῶν Χριστουγέννων ποὺ ἦταν σαρακοστή, ἢ τὴ Μεγάλῃ Σαρακοσῇ, ἀνοίγαν τὶς βυτίνες κι' ἔτρωγαν. Ἦταν νοστιμότατο φαγί.

ΔΗΜ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ
Συντάκτης τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Γ' α) Τρύγους

Κόμα εἶνι σκουτσά, ἀμὰ μεῖς εἶμασι ὄτμοι : νιμμέν', ἀλλαγμέν' φαγουμέν' κι' παδέχουμε πότι νὰ ἔρταν οἱ κυρατζῆδης ¹⁾, νὰ πααίνουμι στοῦ δρύγου. Ἀποὺ σῆμιρα θ' ἀρχέφουμι κι' μεῖς νὰ τρυγοῦμι τ' ἀμπέλια μας.

Σδν' ὄρα τς ἦρταν οἱ κυρατζῆδης καράτσ'δοι ²⁾ κι' μπιράτσκις ³⁾ μὶ τὰ καλάθια τς τὰ ξεπλισκά ⁴⁾ κι' ὅλα τὰ ἄλλα νάριδα ⁵⁾ τς γιὰ τοῦ δρύγου.

Τοῦ κουδοῦν' τσ' πόρτας μας ξικούφανι δ'γειτουνεῖα νὰ χπάη ὄρ'ἀπ' ὄρα νιτρν !, νιτρν ! βγάζοντας ὄξου δισ' γάδ' γιὰ φόρτουμα στὰ μάρια κι' τ' ἀλόγατα. Ὡς τὰ ἰχτὲ οἱ γάδ' ἦταν γιουμάτ' νιαρὸ νὰ μουσκέψαν κι' νὰ σφαλίσαν οἱ ἀραμάδιζι τς. Στὰ ὕστερονά κουδουνίσματα κατέβκαμι κι' μεῖς τὰ πηδιά γιὰ νὰ ἀνιέβουμι σὶ κανένα μάρ' κι' νὰ μὶ πουρπατοῦμι ὡς τοῦ ἀμπέλ'. Ὁξου ἢ γειτουνεῖα ἦταν γιουμάτ' ξυπνοπούλια ὄμ μας. Ὅλους οὐ κόσμους στοῦ δρύγου, σδῆ δλειὰ κι' σδ' διασκέδασ'. Σώθηκαν πιά ὄλ' μας οἱ φόβοι κι' τὰ χτυποκάρδια γιὰ βρουχές ἢ ἀναβρουχές, γιὰ χαλάζ' κι' πυρουνόσπουρο. Μπίτσαν ⁶⁾ τὰ βάσανα. Σῆμιρα ἦρτι ἢ τρανή ἢ μέρα νὰ πλιαρωθῆ οὐ κόπους μας. Ἐκατσα στὰ καπούλια σὶ ἓνα μάρ'. Στοῦ σαμάρ' κάθητι οὐ νοικοκύριζι τ' κι' τσ' μιριές εἶνι δυὸ ζευγάρια γάδ' φορτουμέν' δίπλα, ἓνας μέσα στοὺν ἄλλου. Σκουτσνιά ἀχαρῆ ⁷⁾ εἶμασταν κεῖθε ἀπ' τοὺν Ὁχτου ⁸⁾. Θ' ἀρχέφουμι τοῦ δρύγου ἀποὺ τὰ Σκλόγια κι' ὕστερα Ἀἰμπαδιλέμους, Παρακόλοβο, Καψίδα, Κούκληνα, θὰ πάρουμι ἓνα-ἓνα γραμμὴ ὅλα τὰ ἀμπέλια μας.

Οἱ γυναῖκες, οἱ μπιράτσκις, δέθηκαν τὰ μουμιὰ ⁹⁾ τς, ἔβαλαν τσουράπια στὰ χέρια, ἀντὶς γιὰ γάντια, τὰ παλιά τς τὰ στιβάλια, πῆρι ἢ καθιμιὰ τοῦ σβανᾶ τς κι' τοῦ καλάθι τς κι' ἔπιασι ἀποὺ ἓνα ἄρδιν'. Εἶνι κόμα νουρις κι' εἶνι κρυάδα. Κι' μὲ δὶ δλειὰ θὰ ζισταθοῦν κι' θὰ τραβδῆξαν (τραγουδήσουν).

Οὐ κοφτιρὸς σβανᾶς κόφτ' εὔκολα τὰ σταφύλια κι' γρήγορα γιουμίζαν τὰ ξεπλισκά τὰ καλάθια μὶ τὰ καλὰ τὰ μαυρούδια, κι' ἀσπρούδια, κι' παμιδία, κι' μισκέτια. Οἱ καράτσ'δοι εἶνι ὄτμοι κι' τὸμ γιουμόσ' κανένα καλάθ' τοῦ παίρναν κι' τοῦ ἀδειάζαν στοῦ γάδιου, ὕσταρα κι' ἄλλου κι' ἄλλου ὡς ποὺ νὰ γιουμίσ' οὐ γάδιους. Κάθι ἓνα δυὸ καλάθια οὐ καράτσιους πατάει τὰ σταφύλια στοῦ γάδιου μὶ τοῦ ποδάρι τ'. Ἔτσ' πρέπ'. Οἱ γάδ' πρέπ' νὰ πατθοῦν καλὰ γιὰ νὰ πάραν περσότερα κι' ἀ σταφύλια : 35 κι' 40 κι' πιρσότερα κι' ἀν' εἶνι πιὸ γιρὸ τοῦ ζῶου. Ἔτσ' ἀποὺ ἄρδιν' σὶ ἄρδιν' προχωρεῖ ἢ δλειὰ κι' γιουμίζουν οἱ γάδ'.

Οι κυρατζήδες φόρτουσαν ἀπὸ δυὸ γάδ' σὶ κάθε ζώου, κὶ εἶνι ὅμοιοι νὰ κάμαν τοῦ πρώτου γιουλούκ' ¹⁰⁾. 'Ὡς ποὺ νὰ ξαναέριαν θὰ εἶνι ὅμοιοι οἱ ἄλλ' οἱ γάδ' κὶ ἔτσι δὲ θὰ ἔν' τρανὸ χασουμέρι'. 'Ὡς τοῦ βράδ' θὰ προφτάσουμε νὰ τοῦ τρυγήσουμι τοῦ ἀμπέλ' γιατί εἶνι σμὰ κὶ οἱ κυρατζήδες θὰ μπουρέσαν νὰ κάμαν παραπάμ' γιουλούκια.

ΣΗΜ. Οὗ τρύγους δὲν ἔνεται μοναχὰ μὲ μάρια κὶ ἀλόγατα. Πιρσοὶ τρυγοῦσαν μὲ ἀμάξια γιουμάτα γάδ' ἢ κὶ μὲ καράβια.

Ἐξήγησις λέξεων. 1) *Κυρατζήδες* (οἱ)=ἀγωγιάτες. 2) *Καράτο'δοι* (οἱ)=ἀγωγιάτες. 3) *Μπιράτοκίς* (οἱ)=αὐτές ποὺ συλλέγουν τὰ σταφύλια. 4) *Συπλικὰ καλάθια* (τὰ)=μεγάλα καλάθια. 5) *Νάριδα* (τὰ)=τὰ χροιώδη. 6) *Μπίτσαν*=τελείωσαν. 7) *Σκουτιὰ ἀχαράῃ* (ἢ)=πρὶν ἀπ' τὰ χαράματα. 8) *Ἄχτους* ἢ κοιν. *Νόχτους* (ἢ)=τοπωνυμικὸν Στενιμάχου. Ἴσως ἐφθανε ὡς ἐκεῖ ἄλλοτε ἢ ὄχθη τοῦ ἀντικρυνοῦ ποταμοῦ. 9) *Μουμιὰ* (τὰ)=μαντήλια. 10) *Γιουλούκ'* (τοῦ)= ἐδῶ σημ. δρόμο.

β) Χατζηλίκι

Κόμα ἀπ' τὰ παλιὰ τὰ χρόνια ¹⁾, οἱ ἄνθρωποι ἦταν κόμα εὐλάβιοι κὶ γιαντὸ εἶδαν σύντριξ' ²⁾ ἅμα ἦταν νὰ πααίναν χατζήδες κὶ χατζήδινες στοῦ Χατζλάκ' ³⁾

Ἄπὸ μέρις μιὰ ἀπ' δν' ἄλλ' ῥωτοῦσαν πότι θὰ φύγαν κὶ τί θὰ πάραν ματζί τς. Σμὰ ⁴⁾ νὰ φύγαν, πιρνοῦσαν νὰ διαβαστοῦν ⁵⁾, ἢ κάθι μιὰ σδν' ἰνουρία τς. Οἱ συγγινεῖς κὶ οἱ φίλ' τσ' πῆϊναν ὡς ζ' Κατούνιτσα (τὸν πλησιέστερο σιδηροδρομικὸ σταθμὸ).

Ἄμα πάλι ἦταν γιὰ νὰ ἔριαν, θὰ νὰ ἔριτ' ἕνας ἄνθρουπος, μουσλουχτοῦ τὸν ἔλιγαν, κὶ εἰδοποιοῦσι στὰ σπίτια ὅτι οἱ χατζήδες κὶ οἱ χατζήδινες ταχὰ φτάναν κὶ νὰ πααίναν νὰ τσ' ἀγναδιάσαν. Τοῦ προῦτ' μαζόνδαν συγγινεῖς κὶ γνουστοὶ κὶ πῆϊναν ζ' Κατούνιτσα γιὰ δν' ὑποδοχή.

Οἱ χατζήδες κὶ οἱ χατζήδινες πρὶν νὰ σέβαν ⁶⁾ μέσ' δ' μπόλ' κατέβηναν ἀπ' τ' ἀμάξια κὶ πορπατοῦσαν πεζῇ ἀνάμεσα τσ' συγγινεῖς, ποὺ τσ' βαστοῦσαν ἀπ' τοῦ μπράτσου, κὶ καθένας πῆϊνι ζ' ἰνουρία τ'. Οἱ παπᾶς, ντυμένος, τσ' ἀντίκρουζε ὄξου μιριά σδ' ἀκκλησιὰ, τσ' πῆϊνι μέσα κὶ τσ' διάβαζι. Ἴσταρα ἔβγηναν οἱ χατζήδες μὲ τσ' συγγινεῖς κὶ τσ' φίλ' κὶ πῆϊναν στὰ σπίτια τς. Ἴκει τοίμαζαν μιὰ πολυθρόνα γιὰ τ' χατζήδινα (ἢ τοῦ χατζῆ), κὶ καταπόδ' τοίμαζαν ἕνα λιγέν' ⁷⁾ γιὰ νὰ πλύναν τὰ πουνάρια τς. Τοῦ εἶχαν γιὰ καλό, γιατί ἦρδαν ἀπ' τ' Ἄγια χώματα. Ἦταν ἔθιμο, στὰ παλιὰ τὰ χρόνια, νὰ πῆϊνι νιαρὸ ἀπ' τοῦ λιγέν' ὅποια δὲν εἶχι πηδί.

Οἱ συγγινεῖς ἔφιωναν δῶρα στ' χατζήδινα, καθένας ὅτι ἦθιλι: π' κάμσα, τσουράπια, μαντήλια. Ἡ χατζήδινα πάλι, ὕσταρα ἀπὸ τρεῖς μέρις ἄνγι⁸⁾ τοῦ σιδουκι τς μὲ τὰ δῶρα ἀπ' τοὺν Ἀϊνδάφου: τὰ σαπούνια τὰ μοσχολάτα, τὰ χαρχάλια ⁹⁾, τὰ γιορᾶνια, φουστάνια γιὰ τσ' συγγινεῖς, κομπλόγια γιὰ τσ' ἄνδρσι, σταυροὶ κὶ ἄλλα πιρσά. Ἐπιαναν ¹⁰⁾ μιὰ γυναῖκα, κὶ τὰ μοίραζι.

Ἡ χατζήδινα πάλι, φύλαγι τοῦ π'κάμισου ἀπ' σέβκι στοὺν Ἰουρδάν' κὶ ἴγκι ¹¹⁾ χατζήδινα μὶ τὰ κηριὰ μαζὶ τὰ 33 ἀπ' δν' Ἀνάστασ' κὶ τοῦ σάββανου τς.

Ἐξήγησις λέξεων. 1) *Κόμα ἀπ' τὰ παλιὰ τὰ χρόνια*=παλαιότερα, πρὸ ἐτῶν. 2) *Σύντριξ'* (ἦ)=θόρυβος, ντόρος. 3) *Χαζλάκ'* (τοῦ)=οἱ Ἅγιοι Τόποι, τὸ μέρος ὅπου γίνεται κανεὶς Χατζῆς. 4) *Σμὰ*=κοντά. Ὑπῆρχε ἐπίσης ἡ ἔκφρασις: *σμὰ κουδὰ πὸ ἐσήμαινε ὄχι τόσο κοντά.* 5) *Νὰ διαβαστοῦν*=Νὰ τοὺς διαβάσῃ ὁ παπᾶς (καμμιά εὐχή). 6) *Πρὶν νὰ σέβαν*=Προιοῦ μποῦνε. *Σφάινω*=μπαίνω, ἀόρ. *σέβκιαν Σέβα μέσα*=ἔμπα μέσα. 7) *Λιγόν'* (τοῦ)=λεκάνη. 8) *Ἄνγι*=ἄνοιγε, οἱ ἄλλοι χρόνοι *ἀνοίγου*, *ἄν'γα*, *θὰ ἀνοίξου* κλπ. 9) *Χαρχάλια* (τὰ)=βραχιόλια. 10) *Ἐπιαναν*, ἐδῶ σημ. μισθῶνανε ἢ ἀντίθετα. 11) *Ἰγκι*=ἔγινε.

γ) Ἔθιμα γάμου

1. Στοῦ Στανίμαχου, κόμα ἀπ' τὰ χρόνια (ἢ φασαρία τσ' χαρᾶς ¹⁾) ἄρ' χιβὶ ἀπὸ κηρό. Στοῦ γαμπρό, πρὶν μιὰ βδομάδα, ἄμα ἦσαν ἢ Δηντέρα τσ' χαρᾶς, ἦσαν οἱ γυναῖκεις (ὄλις συγγινεῖς) κὶ τραβοῦσαν κὶ κοσκίνιζαν τοῦ ἀλευρι γιὰ τὰ κουραμπιά. Αὐτὸ τοῦ ἔλιγαν «τὰ κοσκινίσματα», κὶ ἔλιγαν: Πότι θὰ πααίνουμι μπά, γιὰ τὰ κοσκινίσματα;

2. Τσ' νύφ'ς τοῦ σπὶτ' πάλι, τοίμαζαν τὰ σνιά ²⁾, τὰ δῶρα γιὰ τοῦ γαμπρό, δ' πιθιρὰ κὶ τοῦ μπιθιρό, κὶ τ' ἀνδραδέρφια, ἄν εἶχι. Ὅλα βαρεῖα πκάμισα μιταξουτὰ φαμμένα.

3. Κὶ σδ' γαμπροῦ τοῦ σπὶτ' τοίμαζαν δῶρα γιὰ δ' νύφ'. Ἔστειλναν τὰ τέλια, τοῦ στεφάν', τοῦ τάσ', τὰ σκαρπίνια τὰ ἄσπρα κὶ τοῦ χαβλί. Κὶ ἔστειλναν τὰ σνιά πρῶτα ἢ γαμπρός σδ' νύφ' κὶ ὕσταρα ἢ νύφ' ἔστειλνι τὰ θκά τς ³⁾ τὰ δῶρα στοῦ γαμπρό.

4. Τσ' χαρᾶς δ' ἰβδομάδα, δ' Τιτροάδ', πῆνι ἢ νύφ' στοῦ λουτροῦ κὶ προσκαλοῦσι τὰ κουρίτσια, τσ' φιλινάδιζ τς νὰ πααίναν μαζὶ τς. Ἄμα σώνδαν ⁴⁾ οὐ λουτροῦ, τὰ λαλήματα ⁵⁾ πιρίμιναν ὄξου μιριὰ στοῦ λουτροῦ κὶ ἔβαναν μπρὸς κὶ ἢ νύφ' μὶ τὰ κουρίτσια κὶ οἱ ἄλλ' συγγινεῖς γυροῦσαν στοῦ σπὶτ' τσ' νύφ'ς κὶ ἰκεῖ ἔκαμναν χουρό.

5. Δ' Παρασκηυή, σδ' γαμπροῦ ζύμουναν τσ' πῆττες, μὶ αὐγά κὶ μὶ βούτυρο, τοῦ σαραγλί, κὶ ἔστειλναν τοῦ Σαββάτου, ἀπ' θὰ νὰ πόραν δ' προῖκα τὰ παλλ'κάρια, δι μιὰ δ' πῆττα σδ' νύφ'. Τὰ παλλ'κάρια, ἔκουφταν δ' πῆττα πάμ' ἀπ' τοῦ κιομφάλ' τσ' νύφ'ς κὶ τ' χποῦσαν σδ' ῥάχ' δουρμπανιές ⁶⁾. Ἡ νύφ' κύτταξι νὰ φύγ' γιὰ νὰ γλυτώσ'. Γύρζαν τὰ παλλ'κάρια μὶ δ' προῖκα στοῦ γαμπρό, κὶ ἰκεῖ ἔκουφταν δν' ἄλλ' δ' πῆττα, πάμ' ἀπ' τοῦ κιομφάλ' δ' γαμπροῦ, κὶ τοὺν χποῦσαν κὶ κείνουν δουρμπανιές.

6. Τοῦ προῦ τ'ν Κυριακή, μαζόνδαν ⁷⁾ τὰ παλλ'κάρια κὶ ἔνδαν τὰ ξουραφίσματα. Νὰ ξουρσιτῆ οὐ γαμπρός πρῶτα κὶ ὕσταρα ἢ ἴδιους ἢ μερεμ-

πέρος νὰ ξουρίσ᾽ κὶ τὰ παλλ᾽ κάρια. Τὰ λαλήματα πάλι ἔνα πῆιναν νὰ παίζαν.

7. Τὰ παλλ᾽ κάρια ἔτρουγαν ἐκεῖ τοῦ μισμέρ᾽ ⁸⁾ κὶ ὕστερα ἀπ᾽ τοῦ πρώιμα ⁹⁾ ἄλλαξαν τοῦ γαμπρό: Τὰ διουλιὰ ⁹⁾, ἔνα πῆιναν νὰ παίζαν, ἅμα ἄλλαξαν τοῦ γαμπρό. Ἀπ᾽ τοῦ γαμπρό τὰ λαλήματα πῆιναν τ᾽ νύφ᾽ τοῦ σπίτ᾽. Ἰκεῖ τὰ κουρίτσια ἄλλαξαν δὴ νύφ᾽. Τὰ διουλιὰ ἄρχιβαν νὰ παίζαν κὶ αὐτοῦ. Ἐπηζαν λογιόντας λογιῶ τραγουδία. «Μαύρ᾽ εἶν᾽ ἡ νύχτα στὰ βουνὰ» καὶ τὸ «Ἀπ᾽ τὶς φλόγες ἡ Κρήτη ζουσιμένη» ἦταν ἀπ᾽ τὰ δίχους ἄλλο.

Ἄμα ἦσαν ἡ ὥρα, καταπόδ᾽ ἀπ᾽ τοῦ πρώιμα πῆιναν ἀπ᾽ τοῦ γαμπρό δὲ μὰζὶ οἱ χαραίν᾽ ¹⁰⁾ μὲ τὰ διουλιὰ μπροστὰ νὰ πάρουν τοῦ νουνό. Καταπόδ᾽ πῆιναν, πάλι δὲ μὰζὶ, νὰ πάρουν δ᾽ νύφ᾽. Στὸ σπίτ᾽ τ᾽ νύφ᾽ τὰ κουρίτσια ἔκρυβαν τοῦ ἔνα τοῦ παπούτσ᾽ τ᾽ νύφ᾽, κὶ ἡ δέβιρους ⁹⁾ ἔπριπι νὰ τοῦ βροῖ. Τότε τὰ κουρίτσια τοῦ ἔλεγαν: «Τὶ θὰ τάξης νὰ σοὶ τοῦ δώσουμι». Κὶ ἐκεῖνος ἔταξι, ἂν ἦταν καλουκαῖρ᾽, ἔνα ἀρνί, ἂν ἦταν χειμώνας ἔνα μπάλλο (=βιγγέρα). Τοῦ ἔδναν τότε τοῦ παπούτσ᾽, ἔβανι παράδης μέσα κὶ τοῦ ἔβαξε στοῦ πουδάρ᾽ τ᾽ νύφ᾽ μοναχός. Καταπόδ᾽ πῆιναν μὲ τὰ διουλιὰ πάλι μπροστὰ γιὰ τοῦ στιφάνουμα, σδν᾽ ἀκκλησιά, γιὰτὶ ἀπ᾽ τὸν κηρὸ δὲν ἦταν ἔθιμο νὰ στεφανώναν στὰ σπίτια.

Ἡ μπαμπᾶς τ᾽ νύφ᾽ δ᾽ κατέβαξι ἀπ᾽ τ᾽ σκάλα κ᾽ ὕστερα δν᾽ ἔσυρνε ¹¹⁾ ὡς δν᾽ ἀκκλησιά ἡ ἀδιοφόξι τ᾽ ἡ κανένας ἐξάδεροφός τ᾽, ἅμα δὲν εἶχι ἀδιοφό. Ζ᾽ πόρτα τ᾽ ἀκκλησιάς ἡ παπᾶς ἔπρηρι μέσα πρώτα τοῦ γαμπρό κὶ ὕσταρα ἦσαν κὶ ἔπρηρι κὶ δ᾽ νύφ᾽, ἦσαν κὶ ἡ νουνός κὶ ἄρχιβι τοῦ στιφάνουμα. Στοῦ χουρὸ τοῦ Ἡσαῖα ἔρο᾽ χναν τὰ παλλ᾽ κάρια στάρ᾽ κὶ κουφέτα κὶ λιανώματα ¹²⁾. Ἄμα στιφάνουσαν πῆιναν πάλι μὲ τὰ διουλιὰ μπροστὰ στοῦ σπίτ᾽ δ᾽ γαμπροῦ κὶ διασκέδαζαν. Τὰ βγαλσίματα ἦταν λογιόντας λουγιῶν: Κρασιά, μεζέδες, κουραμπιά, παντεσπάνια, κουφέτα κὶ ἄλλα πιρσά.

8. Δ᾽ Δηυτέρα ἔκαμνι ἡ γαμπρός τραπέζ᾽ στὰ πιθιοκά τ᾽ κὶ τ᾽ σμὰ συγγινεῖς. Δ᾽ Τρίτ᾽ ἄν᾽ γαν μιληνες ¹⁴⁾ σδ᾽ γαμπροῦ. Δ᾽ Τίτροδ᾽ τοῦ προυτ᾽ ἔβρηνι ἡ γαμπρός νὰ ψονίσ᾽ κὶ πρώτα-πρώτα νὰ πάρ᾽ σκοῦπα. Στοῦ σπίτ᾽ ἔκρυβαν δ᾽ νύφ᾽, οἱ σπιτικοί, κὶ ἅμα γύρ᾽ ζει ἡ γαμπρός χάλεβι νὰ δ᾽ βροῖ. Ἄμα δὲ δ᾽ ἔβρισκι, ἔταξι ἔνα γκιουβέτς ἡ ἀρνὶ (οἱ κόμα ἀροχοδάδης ¹⁵⁾ ἡ μπάλλο, κὶ ὕσταρα παρουσίαζαν δ᾽ νύφ᾽. Δ᾽ Τίτροδ᾽ ὕσταρα ἀπ᾽ τοῦ πρώιμα πῆινι ἡ γαμπρός μοναχός στὰ πιθιοκά τ᾽ κὶ τ᾽ σμὰ συγγινεῖς ¹⁶⁾, φλοῦσι χέρ᾽ κὶ τ᾽ ἔδνι ἀπὸ μιὰ σακκοῦλα κουφέτα. Ἡ πιθιοκά τ᾽ πάλι τὸν δώρ᾽ ζει πκάμσου. Τοῦ Σαββάτου ἔνδαν ἡ ἀντιχαρά. Προσκαλνοῦσι ἡ μητέρα τ᾽ νύφ᾽ ὅλου τοῦ συμπιθιορὸ κὶ τ᾽ συγγινεῖς σὲ μπάλλο. Τοῦ βροάδ᾽ ἡ νύφ᾽ κὶ ἡ γαμπρός κοιμοῦνταν αὐτοῦ. Ἐτρουγαν μὰζὶ δν᾽ ἄλλ᾽ μέρα τοῦ μισμέρ᾽, κὶ μ᾽ αὐτὸ πιά σόνδαν κὶ τὰ γλέντια τ᾽ χαρᾶς.

⁸⁾ Ἐξήγησις λέξεων: α) Κόμα ἀπ᾽ τὰ χρόνια=παλαιότερα (ἔδω πρόκειται γιὰ πρὸ τοῦ 1880). 1) Χαρά (ἡ)=γάμος. 2) Σνὶ (τοῦ) πληθ. σνιὰ (τὰ)=ταψί. Ἦτανε μεγάλα ταψιά ὅπου καὶ ἔβαζαν τὰ διάφορα δῶρα τοῦ γάμου, ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ

περιέχον ἀντί τοῦ περιεχομένου. Οὕτω σνί=δῶρα, ἐπίσης σνί=τραπέζι, γεῦμα, π. χ. "Ελα νά σοι κάμω σνί=έλα νά φάμε μαζί, γιατί μέσα στό ταψί ἔβαζαν τὸ φαγητό και τὸ ψωμί. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἐξέλιπεν ἡ κατά συνεκδοχὴν αὕτη σημασία τῆς λέξεως σνί, ἐπειδὴ ἀλλάξανε και οἱ συνήθειες. 3) Θκά τ'ς=δικά της. 4) Σόν-δαν=ἐτελείωνε, σῶθκη=ἐσώθη, τελείωσε. 5) Δαλήματα (τά) ἢ διουλιὰ (τά) ἢ παι-χνίδια (τά)=ἡ μουσική μπάντα πού ἄλλοτε χαρακτηρίζανε ὡς διουλιὰ (=βιολιά), ἄλλοτε ὡς λαλήματα (=λαλούμενα παιχνίδια). 6) Δουρμπανιές (οἱ)=γροσθιές. 7) Μαζόνδαν=ἐμαζεύοντο, μαζώνω=μαζεύω. 8) Μισμέρ' (τοῦ) ἢ πρώϊμα (τοῦ)=μεσημέρι. Καταπόδ' (ἢ ὕσταρα) ἀπ' τοῦ πρώϊμα (ἢ μισμέρ')=τὸ ἀπόγευμα. 9) Δέβριους (ἢ)=ἀδελφός τοῦ γαμπροῦ και ἐν ἐλλείψει ἀδελφοῦ, ἐξάδελφός του ἢ ἀνεψιός. 10) Χα-ραίν' (οἱ)=προσκεκλημένοι εἰς (τὴν χαρὰν) τοῦ γάμου. 11) Χαλεύω=ψάχνω. 12) "Εουρηι=τὴ συνόδευε κρατώντας τὴν ἀπ' τὸ μπράτσο. 13) Διανώματα (τά)=ψιλὰ (χρήματα). 14) Μιλήνες (αἱ) (ἐνικὴ μιλήνα)=πῆττες. 15) "Αρχοδας (ἢ)=ἄρχοντας, πλοῦσιος. 16) Οἱ σμά συγγινεῖς=οἱ πλησίον (στενοὶ) συγγενεῖς.

Δ' Διάφορα

1. Μαρτιάτικο

Μάρτιος μᾶς ἦρι κὶ καλῶς μᾶς ἠῦρηκε τὰ ὄργια (=ὄρη) ἀνθοῦσαν τὰ πουλιὰ λαλοῦσαν.	10	δῶσε μᾶς τὰ τέσσιρα κὶ σᾶς τὰ εἰκουστέσσιρα νά μὴ μᾶς δεῖρ' ἢ δάσκαλους δάσκαλους, πρωτόσκαλους.
5 Σὺ καλὴ νοικοκυρὰ βάλι τὰ πατίκια ¹⁾ σου κὶ ἔμπα στοῦ κιλάρι σου κὶ ἔβγαλε σαράντ' αὐγὰ	15	Μέσα ἡλιους κὶ χαρὰ κὶ χαρὰ κὶ πασκαλιὰ ἔξου ψύλλ' κὶ ποντικοὶ κὶ τοῦ χρόνου σ' ἔτη πολλά.

1) πατίκια=παντόφλες.

2. Σὲ παιχνίδια

1 Τσίρι—μίρι—λόνι ὅποιος ἀπομείνει νά τὸν φάη τοῦ φεῖδι κὶ τοῦ καραβίδι ὄρμου σταφύλι κούφιον γαρούδι.	3	Δρὰν—δρὰν—δρέτσα τί καλὴ κουπρέτσα ποῦ σὶ γένν'σει μάννα σ' οὐπίσ' τὴ κατσαρέτσα, τρῶει ἄρμέτσα δίν' κὶ τοῦ μπασπαλέτσα.
2 Σκόρδον μπόρδον καταπιῆ ὅποιους κλάσκει νά τὴν πιῆ ¹⁾ σὰν ἀμῆλο σὰν αὐγὸ σὰν ἀπίδι μαλακό.	4	Μάννα τ' ἔχει ἓνα γυιό, τὸν μπαρρεύει κὶ ἔνδει δυὸ κὶ οὐ γυιὸς κάμνει πηδιὰ κὶ γεμίζει ἡ γωνιά ²⁾ .

1) Σαράντα Ἐκκλησιές Θράκης : "Ὅποιος ἔκλασε νά τὸν πιῆ | κὶ ἄλλο μπόρδο καταπιῆ | Τρουπίτσος Γιοβάνος | Κωλόπανος Στογιάνος.

2) Αὐτὸ λέγεται ὅταν χορεύουν τὰ μωρὰ (τὰ ἀγοράκια βεβαίως).

5. Χαιρετισμός στα πουλιά ιδίως στις γκάργες (=καλιακούδες)

Γκά, γκά, γκά
 κάμτει χαρά
 πάρτει μαντήλια
 φουνάξει κι μās,
 μās τὰ μαντήλια
 σās τὰ κουδίλια.

6. Αἴνοιγμα

Νύφ' κι γαμπρός
 πιθιρά κι πιθιρός
 κι δυὸ παλιὰ σκαφύδια.

Ἀπάντησις : (=καρύδι)

7. Κρῦο !

Ἀἴβαρβάρα βαρβαρόν'
 Ἀἴσάββας σαββανών'
 πρόφτασι κι' Ἀἴνικόλας
 μὶ τὰ ἄσπρα τὰ γινίτσια
 ὡς τὰ γουνατίτσια.

8. Βρέξε, βρέξε βρουχίτσα
 νὰ ἔναν τὰ ἴσταφλύτσια
 νὰ φᾶν' τὰ πηδίτσια
 μὲ τὰ καλαθίτσια ³⁾.

9. Γιὰ τὸ ξεκάκιωμα τῶν κακιωμένων παιδιῶν

Κακιωμένη—μένη | ἀνιέβα στὴν μηλιέτσα | κόψι μιὰ βιογίτσα,
 χτύπα τὴν κατίτσα | νὰ κάμη κουραδάκια | νὰ τὰ φάη ἢ κακιωμένη.

10. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὁ τηλάλης φώναζε :

Ἄσπρα γένια, μαῦρα γένια (γέροι καὶ νέοι) ὅλα ζ' γουμπριά νὰ μα-
 ζουχτοῦν, νὰ σκιφοῦμι γιὰ τοῦ μάζουμα, γιὰτὶ ἀγᾶς εἶνι χαμνός νὰ μὴ φάη
 κανένα μαλακὸ (=νὰ κάνη τίποτε ἔναντιον του).

11. Ἀριθμητικά

Πρώτους, δεύτερους, τρίτους, τέταρτους, πένδαρτους, ἕξαρτους, ἑπτάρ-
 τους, οὐχτάρτους, ἰννιάρτους, δέκαρτους, ἰνδικέρτους, δωδεκάρτους, εἰκου-
 σάρτους.

12. Χρήσις οὐδετέρου γένους

Π. χ. τοῦ μπακλαβί, τοῦ κουραμπί, τοῦ νυχτικό, τοῦ χάρου.

13. Διάφορες ἐκφράσεις καὶ παροιμίες

1. Ἄμα ἔχ' κανένας τοῦ μαρᾶ, ὄλα ἔνδι μὲλ' κι γάλα (=ἡ δύναμις
 τοῦ μαρᾶ).

2. Τοῦ βιὸ παρρέβ' τοῦ σι'χειὸ (παροιμ.) (=ἡ ἀξία τῆς προίκας).

3. Νὲ σκόρδο, νὲ σκορδιᾶς (πρβλ. οὔτε γάτα ἦτανε οὔτε ζημιὰ ἔγινε).

4. Χλοῦπ', πᾶει ἢ καρδιά μ' (=ἔνδειξις τρόμου).

5. Τοὺν χάλεμαν ἀπὸ τρύπα σὲ τρύπα (=τὸν ζητοῦσαν παντοῦ).

3) Λέγεται ἐπὶ ἀνομβρίας.

6. *Κόσμον βουή, Θεοῦ οὐργή* (παροιμ.).
7. *Ἄλλοὺν δ' ὄνειρο κι' ἄλλοὺν δού θάμμα.*
8. *Ἄλλοὺν ν' τὰ κακαρίσματα κι' ἄλλοὺν λαλοῦν οἱ κόττες.*
9. *Μιά τοῦ θάμμα, τρεῖς τοῦ παραθάμμα* (πρβλ. μιὰ τοῦ κλέφτη...).
10. *Κόφτιον καρφιά, ἔκουψαμι καρφιά* (=κρυώσαμε).
11. *Κόφτιον κυδών'* (=χέζω).
12. *Ἄλλοι σιτὸν παντεχοῦμιου σιῆς γειτονιας τὴν πῆιτα* (=ἀλλοίμονον σ' αὐτὸν ποὺ περιμένει νὰ ζήση ἀπὸ ἐλεημοσύνη).
13. *Μ' ἔχ' ἄκρα μαιτοῦ* (=μὲ μισεῖ), τὸ αὐτὸ λέγεται καὶ *Μ' ἔχ' σ' ἀ' γουρφή τοῦ τρέκ'.*
14. *Μικρὸν κῶλο δὲν ἔδειρες, τρανὸν μὴ φοβερί'ης* (παρ.).
15. *Ἦρι δ'μ' καλὸς παπέτσας=ἦρθε θέλοντας καὶ μὴ. Θὰ τὰ πληρὼσ' δ'μ καλὸς παπέτσας=θὰ τὰ πληρώση καὶ θὰ πῆ σπολάτη.*
16. *Κουδίλα* (=κουράδα) *μὶ τοῦ γάμμα* (=κλωστή). Λέγεται γιὰ τοὺς ὑπερηφάνους.
17. *Ἦ μύτη τ' νὰ πέσ', δὲ θὰ σκύψ' νὰ δ' μπάρ'.* Λέγεται γιὰ τοὺς ὑπερηφάνους.
18. (*Ἦκει*) ἀπὸ *τραγὴ πάπια αὐγὸ* (=μεγαλοποιήθηκε). Λέγονται ἐπὶ νεοπλούτων.
19. *Εἶδι ἡ κόια τοῦ κουλί τς κὶ θᾶροι παναῖρ.* Ὅμοίως
20. *Εἶδι σιοῦ φελλί τ' (=φέτα) βοῦτρο, κὶ θᾶροι μάνδρα* »
21. *Τυφλὸς σὰ διῆ, χιάζ' μακρού.* »
22. *Δὲν ἀχρήζ' κὶ φαγοίζ'.* (=Δὲν ἀξίζει καὶ ἀνακατεύεται σ' ὅλα).
23. *Σχίζ'δ: καρτοῦνες κὶ τὰ κουλονγιθια.* Ὅμοίως.
24. *Ὅλα ἱρι-ιρινδέ, κὶ ἡ ρινδές σιοῦ καρφι* (πρβλ. ὅλα τᾶχει Ζαφειρίτσα...).
25. *Πέρασι τσ' ἱληᾶς κὶ τ' κανναβιοῦ* (=ὑπέφερε πολὺ).
26. *Ἦ βαλι νύχ' κὶ κριᾶς νὰ τσ' χωρίσ'* (=προσπάθησε μὲ κάθε τρόπο νὰ τοὺς χωρίση).
27. *Κὶ αὐτὸς ἴσια μὶ τζ' Δώδεκα !* (κὶ αὐτὸς βάζει τὸν ἑαυτὸ του εἰς ἴσην μοῖραν μὲ τοὺς ἄλλους),
28. *Τ' Θιοῦ ἄνθρωπος* (=πολὺ καλός).
29. *Πόμνει μέσ' τοῦ μπαρᾶ* (=θησαύρισε)
30. *Μ' ἔδουσι χέρ' ἢ μ' ἔδουσαν χέρ'* (τὰ λόγια τ') (=μὲ γέμισαν ἐλπίδες τὰ λόγια του).
31. *Κάμ'τον δλειὰ νὰ τοὺν βρῆς* (=ἀποφάσισε, πάρε το σὰ σοβαρὰ καὶ πῆγαίνε...). *Τῶκαμὰ δλειὰ καὶ πῆγα καὶ τὸν εἶδα* (=ἀπεφάσισα...).
32. *Νίφκει κώλους κ' Ἦκει πνάκ'* (=πινάκιον).
33. *Μὶ πέρασι ἀπ' τ' σκλιοῦ τοῦ γόλου* (=μὲ καταβασάνισε).
34. *Ἦ Εφαγι μαλακὸ* (=κουράδες) (εἶναι κάτι ποὺ ἔπρεπε νὰ μείνη μυ-

- στικό, ἀκριτομούθια). *Νὰ μὴ φάη κανένα μαλακὸ* (=νὰ μὴ πάη καὶ τὰ πῆ).
35. *Ἰνκι γιὰ τ' ἀνάθιμα* (=ἔγινε ἀγνώριστος).
36. *Εἶχα* (ἔχω) *ἔναν νοῦ* (=κεπτόμουν, σκέπτομαι, σκοπεύω).
37. **Σύνταξις**: *Εἶχα* τοὺν διῶ (=τὸν εἶχα δῆ), ἐπίσης *εἶχα* τοὺν *πῶ* (=τοῦ εἶχα πῆ). *Εἶχαμι* *ράφουμι* (=εἶχαμε ράψει) ἐπίσης *Εἶχαμι* *κάμουμι*.
38. *Καλῆς καθάρια* (=στὰ καλὰ καθούμενα).
39. *Ἐβαλαμι ἰβλουητό, βάλι ἰβλουητό* (=ἐκάμαμε ἀρχή, ἄρχισε).
40. *Ἐ ζέστα, λουτροῦς !!* (ὁ «λουτροῦς» πρὸς ἔνδειξιν ὑψηλῆς θερμοκρασίας).
41. *Μὴ τρώγαι ὄμ τοῦ ξιστό τοῦ φουμί* (=μὲ βάσανίζεις πολὺ).
42. *Μιὰ χαρὰ πιάτα* (ἡ «χαρὰ» πρὸς ἔνδειξιν τοῦ πλήθους).
43. *Τῶχου ἀκουή* (=τῶχω ἀκουστά).
44. *Τὸν κούριφαμι μὴ ἰνιὰ ψαλλίδια* (=τὸν καταπεριφρονήσαμε).
45. *Στανίμαχον εἶχαμι, ὅ,τι εἶχαμι* (=εἶχαμε μὲ τὸ παραπάνω σταφύλια).
46. *Ἄς χαρῆ γουροῦρ κι' ἄς κοπῆ πουδάρ*.
47. *Ἐφκι ἰνιὰ κουνάκια* (ἔφυγε μακρὰ, ἔξηφανίσθη).
48. *Ἡ φιώχεια βαστάει ἐφτὰ ξνάγια* (=γενιές).
49. *Γκάρβανους τοῦ γκάρβανου τοῦ μάτι τ' δὲ βγάζ* (δηλ. οἱ ὅμοιοι ὑποστηρίζονται καὶ δὲν κάνει ὁ ἕνας κακὸ στὸν ἄλλο).
50. *Τί χιτάζ' τὸ γκαρβάν*; (=τί χαζεύεις);
51. *Ξέρ'ς γράμματα*; *Ξέρον κιὰ στραβὰ* (=λίγα).
52. *Ἰνκ' ἡ καρδιά μ' τρανδάφλου* (=εὐχαριστήθηκα, ἐνθουσιάστηκα).
53. *Ἐσκασα ἀπ' ἀράχ'* (=ἀγανάκτησα πολὺ).
54. *Π' τοῦ κουλί σ' τοῦβγαλες*; (=τῶβγαλες ἀπ' τὸ νοῦ σου);

13. Δογάνια παιδιῶν (μωρῶν)

- 1) *Μπέδης* (ἡ) = παπᾶς, Θεός. Π. χ.: *Κάμι καλό μ' μπέδη-μπέδη* = κάμε χρυσό μου τὸν σταυρό σου, μπέδης περνάει. 2) *Μπουλάλα* (τοῦ, τὰ) = πόδι, πόδια. 3) *Λέλα* (τοῦ, τὰ) = χέρι, χέρια. 4) *Τσιτσικά* (τοῦ) = κρέας. 5) *Μπουῦτσι* (τοῦ) = νερό. 6) *Μαμάτσι* (τοῦ) = ψωμί. 7) *Μάτσα* (ἡ) = ἡ γάτα¹⁾. 8) *Βάου-βάου* (τοῦ) = ὁ σκύλος. 9) *Μπιάκα* (ἡ) πρόβατο καὶ μεταφορ. = βλάκας. 10) *Di* (τοῦ) = ζῶο (ὡς μεταφορικὸ μέσο). 11) *Μοῦκα* (ἡ) = ἀγελάδα.

ΦΙΛΗΜΩΝ Ι. ΤΖΟΜΠΑΡΗΣ
Ἀρχιτέκτων

1) Αἱ λέξεις 7—11 εἶναι πεποιημένα.

Ε΄ Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΣΤΕΝΙΜΑΧΟΥ

Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Στενιμάχου *Μ. Ἀποστολίδου* (ἀνεκδότου Β΄ ἐκδ.)

Ἡ τῶν Στενιμαχιτῶν γλῶσσα ὑπάγεται εἰς τὴν τῶν βορείων Ἑλλήνων, ἐπομένως τὰ μὲν ἄτονα ἐν ταῖς λέξεσι φωνήεντα *ε* (ε—αι) καὶ *ο* (ο—ω) μετατρέπονται κωφούμενα εἰς *ι* καὶ *υ* (ου), τὰ δὲ ἄτονα *ι* (ι—υ—η—οι—ει) καὶ *ου* ἀποβάλλονται ἀνεξαίρετως. Π. χ. :

—ζάρα—ζιάρα—ζάρα, κρέας—κρεάς—κριάς, ἀετός—ἀιτός, πετεινός—πιτ.νός, πενθερός—πιθ.ρός, πετρίτσα—πίτριτσα, Θεός—Θιός, ἐκκλησία—ικκλησία, γραῖα—γριά, παιδίον—πιδί, π.δί, τρώγεσαι—τρώισι, τρώγεται—τρώιτι, τρώγεσθε—τρώιστί, γράφομεν—γράφουμι κ. τ. λ.

—μουσάριον—μουσχάρ', ζωμός—ζουμι—ζ.μί, κλωβός—κλουβί, τροχός—τροχούλ', ροφῶ—ρουφῶ, πωλῶ—πουλῶ—π.λῶ, ἔρχομαι—ἐρχουμί, ἐρχονται—ἐρχουντί, γράφω—γράφου κ. τ. λ.

—ἰγδίον—γδί, σιτάριον—σ.τάρ', ἐπιλαλῶ—π.λαλῶ, ψιάθα—ψάθα, χθειςινός—χτισ.νός, καθημερινός—καθ.μερ.νός, ὑγεία—γεία, ὑπερήφανος—π.ρίφανος, κορυφή—κου.ρφή, βούτυρον—βούτ.ρου, καλότυχος—καλότ.κους, ἠλιάζω—λιάζου, σκάφη—σκάφ', πλάτη—πλάτ', ἐστάθηκα—στάθ.κα, ἐτύπησα—τύπ.σα, ἄνθρωποι—ἄθρῶπ', νομᾶτοι (ὀνόματα)—νομᾶτ', δοῦλοι—δοῦλ', γράφει—γράφ', πέφτει—πέφτ' κ. τ. λ.

—πουλλίον—π.λί, κῶλος—κουλί—κλί, βωβός—βουβός—β.ός, κωφός—κουφός—κ.φός, ζωμός—ζουμός—ζ.μί, ζωνάριον—ζουνάρ'—ζ.νάρ, ἰδικόν μου—δ.κόμ', σκόροδον—σκόρ.δ', ἐπάνω—παν', κάτω—κάτ' κ. τ. λ.

Ἐν τῷ φθόγγῳ *ε* ἔτεραι ἀξιοσημειῶται μεταβολαὶ εἶναι αἱ ἀκόλουθοι : Ὁ φθόγγος *α* ἀπαντᾷ ὡς προσθετικός· π. χ. : ἄ—βδέλα, ἄ—μασκάλ', ἄ—κρυφός, ἄ—γλείφον, ἄ—ραθ.μῶ κ. τ. λ.

Μετατρέπεται εἰς *ε*—*ι* : π. χ. κράββατος—κρίββάτ', ραφανίς—ριπάν', τέσσαρα—τέσσιρα, ἰλαρά—ἰλίρη, ἐξάστερος—ξιστιρία, πταρνίζομαι—φτιρνίζουμι, ψάλλω—ψέλνου, ἐξαπτέρυγον—ξιφτέρ', μετατρέπεται εἰς *ι*, π. χ. ἐπακροῶμαι—ἀφίκριουμί, παρεστία—πίρουστία, εἰς *ο*, π. χ. μαλάχη—μουλόχα, καταστρέφεται ἐν τέλει λέξεων, π. χ. μετὰ—μέτ'. με—μί, μέσα—μέσ'. Ὁ φθόγγος *ε* ἀπαντᾷ ὡς προσθετικός κατ' ἀναλογίαν οἶον : σὺ—ἐσὺ—ἰσὺ κατὰ τὸ ἐγώ, ἐσεῖς, ἰσεῖς, ἐσένα—ἰσένα, χθές—ἐχτές—ἰχτές κατὰ τὸ ἐψές—ἰψές (ὀψέ), τρέπεται εἰς *α*' οἶον : ἐργαστήριον—ἀργαστήρ', ἐξάδελφος—ἀξαδέρφ', ἔντερον—ἄντ.ρου, ἐργαλεῖον—ἀργαλειὸ κ. τ. λ. μετατρέπεται εἰς *ο* (ου) οἶον : Ἑβραῖος—Οὐβριός, ἐρμηνεύω—οὐρμηνεύω, ἔξω—ᾄξου—ᾄξ', ἔχιδνα—ᾄχιντρα, περιπάτῳ—πουρ.πατῶ, ὄπερπηδῶ—πουρπηδῶ, μέσπιλον—μούσμ.λον καὶ *ιου* (ü), οἶον : γέφυρα—γιουφύρ', γεμίζω—γιουμόζω κτλ.

Ὁ φθόγγος *ο* μετατρέπεται εἰς *α*, οἶον : ποταμός—παταμός, παρόνομα—παρᾶνόν κ.τ.λ. κατ' ἀφομοίωσιν μετατρέπεται εἰς *ε*, οἶον : ἄροτρον

—ἀλέτρο', ἔξομολογῶ — ξेमουλουγῶ—ξιμ.λουγῶ, ἀποθνήσκω—πεθαμένος—πίθαμένος—πίθαμος κατ' ἀναλογίαν· μετατρέπεται εἰς *ί*, οἶον : τί λογιῆς—τί λίγους κατ' ἀφομοίωσιν.

Ἐφθόγγος *ί* (η) ἀπαντᾷ ὡς προσθετικός· οἶον : σκιά—ἥσκιους κατ' ἀναλογίαν (ἥλιους) μετατρέπεται εἰς *ε*· οἶον νήθω—γνέθω· εἰς *ου* οἶον : ζηλία—ζούλια, σήσαμον—σουσαμον — σουσάμι', σπηρία—σουπιρά, καθ-ημερήσιος—καθ.μύρουσιον κτλ. μετατρέπεται εἰς *ι*—*j* (γιότ) πρὸ φωνήεντος, οἶον : ἱατροῦς—γιατροῦς, υἱὸς—γιός, ἔορτή—ιορτή, ἔλευθερία—λευτεροῖά, κλειδαροῖά, ξιστιροῖά, κοῖμαστοροῖά κλπ. ψειροῖάξου, μουδῖάξου, τῖροῖάξου κλπ. χουροῖά (χωρία), πανέροια κτλ. διὰ—διᾶ—*ja*, διαλέγω—διαλέξου, διαβάξω—διαβάξου, βιάξουμι—βῖάξουμι, ἡδύσομος—δῖόσομος, ἰόσομος κτλ. μετατρέπεται εἰς *ε*, οἶον : πίπτω—πέπτου, εἰς *ου*, οἶον : δμίχλη—μουῖχλα, μέσπιλον—μούσμουλου, εἰς *α*, οἶον : σπῖναξ—σπανάκ', κιγκλῖς—κάγκιλου κτλ.

Ἐφθόγγος *υ* (=ου, u) διεφυλάχθη ἐν τοῖς : ἀχούρ' (ἄχυρον), στουπλί (στυπλίον), φτιροῦγα (πτέρουξ), κουλῶς (κυλῶς), μουνδῶς (μυνδῶς), μουλάρ' (mulus), μοῦτρον (mutus), ξουράφ' (ξυρός), τουλούπ' (τολύπη), χοῦφτα (πύκτη), κουτί (κυτίον), βουτσι (βυτίον), κουφᾶς (κύμβη), μουστάκ' (μύσταξ), τσαρβούλ' (servules) κτλ.

Ἐφθόγγος *ιου*—*ü* διεφυλάχθη ἐν τοῖς : χιούνου (χύνη), χιούκ' (χύσις), νιαρουχιούτ.ς (νεροχύτες), γιουλάρ' (γύλος), λουγιούρ' (δλόγυρα), χιουμῶ (χυμῶ). Ἐφθόγγος *β* (b=μπέ) περιεσώθη ἐν τοῖς : βουβούκ', βουκάλ', βοῦφος, βουλύβα. Ἐφθόγγος *γ* (g=γκέ) ἐν τῷ γουγῶ. Ἐφθόγγος *δ* (d=ντέ) ἐν τοῖς : δῶδ' (δῶδοντιον), δέδρου, δαγάνου, δέρολιος.

Ἐφθόγγος *κ* μετατρέπεται εἰς *τ* ἐν τοῖς : τσίχλα, τσιβούρ', τσιβῶ, τσίρος, τσοῦφλου, ἐν τῇ ὑποκοριστικῇ καταλήξει —ίκα, οἶον : Ἄννικα—Ἄνιτσα, Μαρίκα—Μαρίτσα, Ἐλενίτσα—Ἰλινίτσα¹⁾ κτλ.

Μεταξὺ τῶν φθόγγων *μ* καὶ *ί* ἀναπτύσσεται ἀείποτε ὁ φθόγγος *ν*. οἶον : ζημνιά, μνιά, θυμνιατός, καμνιά, πουκοιμνιοῦμί, προυζυμνιοῦ κτλ.

Ἐν τῷ τυπικῷ μνημονευτέα ὡς ἰδιόζοντα τάδε :

Ἐν τῷ ἄρθρῳ ἐν μὲν τῇ ἐνικῇ ὀνομαστικῇ τοῦ ἄρσ. γένους εὐχρηστεῖ ἡ τοῦ θηλυκοῦ, *ἦ*, ἡ Δ.μήτρις, ἡ δούλους ἡ ποταμός, ἐν δὲ τῇ πληθυντικῇ ὀνομαστικῇ τοῦ θηλ. γένους ἡ τοῦ ἀρσενικοῦ *οἱ* γυναῖκίς, οἱ μηλιές, οἱ καμάρις. Ἡ αἰτιατικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἀριθ. τοῦ ἄρσ. καὶ θηλ. γένους, ἐνίοτε συγκόπτεται : Τὸν—τ.ν, ταύτ.ν : —Τ.ν ἔβαλα στὰ λόγια.

Ὡσαύτως καὶ ἡ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἀριθ. τοῦ θηλυκοῦ γένους : τῆς—τ.ς—τ.ς χαϊνιάς, τοῦ θ.μέλιου καὶ ἡ αἰτ. πληθ. τοῦ ἄρσ. καὶ θηλ. γένους—τοὺς τὲς τ.ς πὲς τ.ς δοῦλ' νὰ πάν' στ' ἀμπέλ'.

1) Ἡ κατάληξις —ίτσα ἐσφαλμένως ἐκλαμβάνεται ὡς Σλαβοβουλγαρικῆ, διότι ἡ Σλ. —ίτσα εἶναι ἀείποτε τοπωνυμικὴ καὶ οὐδέποτε ὑποκοριστικῆ.

Ἐν τῇ κλίσει τῶν ὀνομάτων ἐν τῇ πληθ. ὀνομ. παρὰ τῇ συγκοπτομένη καταλήξει **σι** εὐχρηστεῖ καὶ ἡ —**ηδες**, οἷον : ἀθρῶπ· καὶ ἀθρῶπ.δῖς, νουμάτ· καὶ νουμάτ.δῖς.

Παρὰ τῇ ὀνομ. καὶ αἰτιατ. πληθ. τῶν οὐδετέρων τῆς β' κλίσ. εἰς **α** εὐχρηστεῖ καὶ ἡ **τα** κατάληξις, οἷον : ἀλόγατα, πάχητα, κέρδητα, ἀείποτε δὲ ἐν τοῖς εἰς **ιμο(ν)** ἢ κατάληξις **τα**, οἷον : φῖρσίματα, γραψίματα, δῖσίματα κλπ. κατ' ἀναλογίαν τῶν τριτοκλίτων **μα—ματος**.

Ἐν ταῖς ἀντωνυμίαις ἀξιοσημεῖωτος ἡ ἐρωτηματικὴ : τίλιγους, —για—γου (ἐκ τοῦ τί λογῆς) καὶ ἡ συσχετικὴ τέτjους—ja—jου (τέτοιος). —Τίλ.γου κρῶσι θέλ.ς : —Τέτjους πάθιους. Ἐν τοῖς ἀριθμητικοῖς κατ' ἀναλογίαν τοῦ τέσσαρτους (τέταρτος) λέγεται πένταρτους, ἕξαρτους, ἑφταρτους, ὄχταρτους, ἔνναρτους, δέκαρτους κτλ. Τὰ ἀφηρημένα δὲ οὐσιαστικά λήγουσιν εἰς **άρα** καὶ **αρηά**, οἷον : δεκάρα, εἰκουσάρα, πινιάρρα κτλ., δικαρηά, ἱκατουνηρηά, πιντακουσηρηά κτλ. Σημειωτέος ὁ συγκεκομμένος πληθυντ. τῶν κλιτῶν ἀριθμητικῶν εἰς **ιοι**· οἷον : δjακόσ', πιντακόσ', ἴφτακόσ', χίλ' καὶ τὰ : ἔνατσκους, δjότσκα, τρίατσκα (εἰς μόνον, δύο μόνον, τρία μόνον). Ἐν τοῖς ἐπιθέτοις εὐχρηστεῖ ἡ κατάληξις **ύς**· οἷον : μακρύς, φαρδύς, ἀρύς, ἀδρύς, σταχτὺς κτλ. κατὰ τὸ παχύς. Τὸ συγκριτικὸν σχηματίζεται εἰς **ίρος** (τερος) ἢ περιφραστικῶς διὰ τοῦ **πjο** (πλέον) καὶ τοῦ θετικοῦ· οἷον : τρανότ.ρους καὶ πjό τρανός, ψηλότ.ρους καὶ πjό ψηλός. Τὸ δὲ ὑπερθετικὸν διὰ τοῦ **πjρσδ** (περισσόν) καὶ τοῦ θετικοῦ· οἷον : πjρσδ τρανός.

Ἐν τοῖς ρήμασι διακρίνονται δύο συζυγίαι, ἡ τῶν βαρυτόνων καὶ ἡ τῶν περισπωμένων. Τὰ περισπώμενα κλίνονται πάντα κατὰ τὰ εἰς **άω—ώ**, τὸ **γ** ὁμως ἐν. πρ. βαρυτόνως εἰς **ξει** ἐν δὲ τῇ παθητικῇ φωνῇ κατὰ τὰ εἰς —**ιοῦμαι**. Λεῖψανα τοῦ ἀρχαίου ὀνομαστικοῦ ἀπαρεμφάτου παρέμειναν τὰ : φα(γ)εῖ, πjεῖ, ἔχει, παρακάλει.

Ἡ συλλαβικὴ ἀΐησις εὐχρηστεῖ, ὅπου αὕτη τονίζεται, ἄλλως ἐκπίπτει, οἷον : ἔτρωγα—τρώγαμ'. ἔστ'λα—στείλαμ'. Ἡ χρονικὴ ἀΐησις ἀπαντᾷ ἐν ὠρισμένοις ρήμασιν, οἷον : ἦρα, εἶχα, ἦρχουμαν, ηῦρισκα.

Αἱ κατάληξεις τῶν ἐνεργητικῶν βαρυτόνων ρημάτων εἶναι τῶν μὲν ὀριστικῶν χρόνων **ω (ου)**, **εις (ις)**, **ει (')**, **ομεν (ουμ')**, **ετε (οτ')** **ουν**, τῶν δὲ παραγομένων **α**, **ες (ίς)**, **ε (')**, **αμεν (αμι)**, **ατε (ατί)**, **αν**, τῶν δὲ παθητικῶν **ομαι (ουμί)**, **εσαι (.σι)**, **εται (.τι)**, **όμεστε (όμιστι)**, **εστε (ίστι)**, **ονται (ουντι)** καὶ **ουμαν**, **ουσαν**, **ουδαν**, **όμασταν**, **ουσταν**, **ουνταν**· οἷον : γράφου—γράφ.ς—γράφ'—γράφουμι—γράφ.τ'—γράφουν : ἔγραφα, ἔγραψις, ἔγραψ' — γράφαμ'—γράφατ' — ἔγραφαν : γράφουμι—γράφ.σί—γράφ.τί—γραφόμιστι—γραφίσι—γράφουντι : γράφουμαν — γράφουσαν—γράφουδαν—γραφόμασταν—γράφουσταν—γράφουνταν : πίνου—πίν.ς—πίν'—πίνουμ'—πίν.τ'—πίνουν'—ἔπινα—ἔπ.νίς—ἔπ.ν' — πίναμ'—πίνατ'—ἔπιναν : πλύνουμι—πλύν.σί—πλύν.τί—πλυνόμιστι—πλύνιστι—πλύνουντι : πλύ-

νουμαν—πλύνουσαν—πλύνουσαν—πλυνόμασταν—πλύνουσταν—πλύνουνταν.

Συγκοπτόμενα ρήματα ἐν τῷ ἐνεστώτι εἶναι τὰ : τρώου (τρώγω), λέου (λέγω), στρέου (στρέγω—στέρω), κλαίου, καίου· τρώου—τρώς—τρώει—τρώ.μι—τρώ.τι—τρώ.ν.

Ἴδιοι τύποι τῆς προστακτικῆς εἶναι οἱ : ἔβα, ἔβγα, ἔλα, στέκα, κατέβα, ἀνέβα—Ἔβα, λέου, στοῦ κλάω· κὶ βγάλ· λίγου τ.ρὶ νὰ δώσουμ· στοῦς ἀργάτ· κὶ ἡμεῖς νὰ φράμ·.

Τὰ περισπώμενα ρήματα κλίνονται ἐν μὲν τῷ ἐνεργητ. ἐνεστώτι ὡς ἐξῆς : ω, ας, ἄει, ουμί, ἀτί, οὔν· ἐν δὲ τῷ παρατατικῷ : οὔσα, οὔσις, οὔσι, ούσαμι, οὔσι, οὔσαν. Ἐν τῷ παθητικῷ ἐνεστ. : ιούμι, ιέσι, ιέτι, ιούμισι, ιέσι, ιούντι· καὶ ἐν τῷ παρατατικῷ· ιούμαν, ιούσαν, ιούσαν, ιούμασταν, ιούσταν, ιούνταν.

Ἡ ἐνεργητικὴ τῶν περισσοτέρων ρημ. μετοχὴ εἰς —οὔσα ἀπαντᾷ ἐν τοῖς οὐσιαστικοποιηθεῖσι : βρομοῦσα, λιχοῦσα, ἢ δὲ παθητικὴ εἰς —οὔμενος (οὔμενος) ἐν τοῖς χαρούμ(ι)γους, καθούμ(ι)γους, γ(ι)λαζούμ(ι)γους καὶ ἄλλα.

Ἐν τῷ παραγωγικῷ σημειωτέα τάδε : Ἐν τοῖς ρήμασι τὰ εἰς —ύνω τρέπονται ἐν γένει εἰς —αινω οἶον : μακρύνω — μακραίνου, φαρδύνω—φαρδαίνου, ἄρύνω—ἀραίνου.

Πολλῶν τῶν εἰς —ζω καὶ —ῶ ὁ ἀόριστος σχηματίζεται εἰς —ξα, οἶον : βάσταξα, θάμμαξο, βούηξα, πήδ.ξα, πέταξα κτλ.

Ἐν τοῖς οὐσιαστικοῖς εὐχρηστοῦσι τὰ εἰς —σιμο (σ.μου) πληθ. —σίματα, συνώνυμα τοῖς ρηματικοῖς εἰς —μα καὶ —σις, δηλοῦντα ἐνέργειαν, οἶον· ψήσ.μου, δέσ.μου, γάψ.μου, ξύσ.μου, λούσ.μου κτλ.

Ὡσαύτως εὐχρηστοῦσι τὰ εἰς —ίσα ὑποκοριστικά ἐκ τῶν εἰς —ίκα (πατερίσα—πατερικά, Ἄννίσα—Ἄννικά), οἶον : πιτρίσα, νυφίσα, βρουχίσα, σκυλίσα κτλ., ἐξ οὗ ἢ κατὰ κόρον ἐν χρήσει ὑποκοριστικὴ τῶν οὐδετέρων εἰς —ίσι· κατάληξις· οἶον : σταφυλίσι, ματίσι, γραμματίσι, οὐρνιθίσι κτλ. Ἐπίσης εἰς —ιέσα ὑποκορ. οἶον : ἀπιδιέσα, μηλιέσα, κρانيέσα, κερασιέσα κτλ, καθ' ἃ καὶ τὰ εἰς —ιέσας ὑποκορ. ἀρσενικά· οἶον : Θουμιέσας, Κουσιέσας, σκατιέσας, κατορλιέσας, παριέσας κτλ.

Μεγεθυντικὰ ἀπαντῶσιν εἰς —ακας (ἐκ τοῦ χάσκ-ακας, χάσκαξ)· οἶον : μεθύστακας, τύφλακας, πριώλακας, λούλακας κτλ.

Ὁμοίως εἰς —άρα, οἶον : πουδάρα, χιράρα, μουτσουνάρα κτλ.

Ἐν τοῖς ἐπιθέτοις εὐχρηστοῦσι τὰ εἰς —ένιος (ἐκ τῆς —ίνος) οἶον : διαμαντένιος, ἀσημένιος, χρυσαφένιος, χουματένιος, ξυλένιος κτλ.

Τὰ εἰς —ησιος (ἐκ τοῦ ἐπισ) οἶον : ἀθρουπήσιος, γαδουρήσιος, ἀϊλαδήσιος, προυβατήσιος, ἀρνήσιος, ἀρκουδήσιος, σκυλίσιος κτλ.

Τὰ εἰς —ικος προπαροξύτονα παραγόμενα ἐξ ἐπιθέτων· οἶον : κιτρινιάρικος—κιτρινιάρ.κους, ἀρρυστιάρικος — ἀρρυστιάρ.κους, νυφιάρ.κους, γαβριάρ.κους κτλ.

Τὰ εἰς —ύς, οἶον : ξαθύς, παχύς, φαρδύς, σταχτύς, οὐρανύς, τριανταφυλλύς κτλ. Τὰ εἰς —πουλλός (ου), οἶον : πιδόπλου, Τουρκόπλου, Οὐβριόπλου.

Ἐν τοῖς ἐπιρρήμασιν ἔνια προσλαμβάνουσι τὸν προσχηματισμόν: νά (=ἰδοῦ ἀρχαῖον ι, οὔτοσί, οἶον : αὐτουνά, ἰκεινά, ἀπτουρνά (ἀπὸ τώρα νά) δουνά (ἐδῶ—νά). Σημειωτέον καὶ τὰ : ἔτς-ζέο (οὔτως ἴσως), ἔτσικους jά (οὔτω δῆ).

Ἐν τῇ συνθέσει ἀξιοσημείωτον εἶναι στερητικὸν ἀνή—, ὅπερ ληφθὲν ἐκ τοῦ ἀνήμπορος μετεβιβάσθη κατὰ σύμφυρον εἰς τὰ ἀνηπρόκ.πους—ἀνηπρουκουπιά, ἀνηβρουχιά, ἀνήπλυτους κτλ.

Ἐν τῷ λεξιλογίῳ ἀξιοσημείωτος ἡ πληθὺς τουρκικῶν φράσεων καὶ λέξεων μετεσχηματισμένων κατὰ ἑλλην. τύπον, ἢ ἔλλειψις δὲ βουλγαρικῶν πλὴν εὐαριθμῶν (βιτσέρονικους, νιμόγκας (ἀδύνατος) ζιάμπος (βάτραχος), ζήλα (χόνδρος, φλέψ), γκουστερίτσα (σαῦρα), βράτσκα (φλύαρος) ζακόν (νόμος), νὲ-νὲ οὔτε οὔτε καὶ εἴτι ἄλλο καίπερ τῶν Στενιμαχιτῶν συναλλασσομένων ἀνεκαθεν πρὸς τὰ περιεχόμενα ἐπὶ τῆς Ροδόπης βουλγαροφώνῳ χωρία.

II. Τουρκικαὶ λέξεις καὶ φράσεις : ἀλάλιμ (πιθανῶς), ἀλιμὲτ (ἀκατάστατος καιρός), ἀλιβιρντῶ (προμηθεύω), ἄλιμ βέρμι (ἐπάνω κάτω, πάρε δῶσε), ἀμουκαϊτιά (ἀμέλεια), ἀντάν (ἄνθρωπος), ἄριμ γκιόρουμ (δῆθεν), ἄρτακ (ἄρκεϊ), ἀσόιτους (ἀγενής—σόι=γένος), ἀτζαίπς (ἄβουλος), ἀτζαμής (ἄπειρος), ἄχλιν βάχλιν (σιγά), ἄχμάκς (ἀνόητος), ἀλασαντῖκ (), ἄρjαν (ποτὸν ἔξ ὀξυγάλακτος), γιρμίκ (σφιγδάλι), γκιουβέτς, γκιουζελίμ (ἄρατος), γιουβρῖκ (ὑδροαχόη), γκίοιμ (δῆθεν), γκιουβρέκ (ἄρτίδιον), γκαρέπς (πτωχός), γουρσούζς (ἐλεινός), γκιούτς-μπιλὲ (μόλις καὶ μετὰ βίας), γκιρῖζ (ὑπόνομος), γιάμα (λεία), γιαμάς (ἐμβάλωμα), γιαρνῶιμ (βοήθεια), γιουλουκ (ἄχετός, ζάβαλς (τλήμων), ζάπ (ἐξουσία), ζέο (ἴσως), ἰκλιντῶ (προσθέτω), ἰκράμ (ἐξυπηρέτησις), ἰντιφάκ (συνέκδικος), ἰρλιστίζουμ (τοποθετοῦμαι), ἰστά (οἶστρος), ἰρμπάτς (κατάλληλος), ἰξιλντῶ (ἄφαιρῶ), ἰφκάδες (ζυμαρικά), κουρμπάν (θυσία), κανταρντῶ (πεῖθω), κατσιαρντῶ (διαφεύγει μέ τι), καούν (πέπων), κουμάς (κλωβός), καουκσαλαντίζω (ὑποκύπτω), κόρσιμ (δῆθεν), καζίκ (δοκός), κασκαντῶ (ξηλεύω), κατράν (πίσσα), καπάν (παγίς), κουρουλντίζουμ (ὑπερηφανεύομαι), κουνουστιζω (συναναστρέφομαι), κουσούρ (ἐλάττωμα), κολαί (εὐκολία), κῶτς (ἀστράγαλος), κουτζάμ (τόσον), κιόρτσος (τυφλός), λιμπαντὲς (εἶδος ἐπενδύτου), λιγέν (μεταλλίνη λεκάνη), λαλίν (ξύλινον ὑπόδημα), μαϊτάπ (ἀστείο), μάξους (ἐπίτηδες), μαστραπᾶς (μετάλλινος στάμνος), μάντεμ (τάχα), μιγντάν (πλατεῖα), μπατάκ (ἔλος), μπατακτῆς (καταχραστής), μουχαμπὲτ (συνδιάλεξις), μουκαῆτς (αἰτία), μουχλιούζις (χρεοκόπος), μπαγιαλντῶ (λιποθυμῶ), μπὰς-μπαγιά (πάντως), μπαῖο (ἀνωφερῆς τύπος), μπαγιάτ-κους (ἔωλος), μπαγιά (ἀρκετά), μπαλντάς (πέλεκυς), μπαστάμ-μπασιά (ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον), μπατζάκ (ἄκρον σκελέας), μπέλκιμ

(ἴσως), μπιρμπάτς (ρουπαρός), μικρῆς (μέθυσος), μπισίκ' (λίχνον), μπιλι (φανερόν), μπουλοῦκ (πλήθος), μπουλάκιμ (εἶθε), μπουμπρέκ' (νεφρόν), μπουζούκ' (ὄργανον μουσικόν), μπουζᾶς (ποτὸν ἐκ κέγχρου), μπόσ.κους (κοῦφος), μπινᾶς (οἰκοδομή), μιζῆς (ἐπιδόρπιον), νέϊσα (ἔστω), νέρντι-νέρ (πόθεν), νταντανᾶς (θόρυβος), νταγιαντῶ (βαστῶ), ντέρτ' (πόθος), ντιμέκ' (λόγου χάριν), ντουνιᾶς (κόσμος), ντουγγουντίζω (), ντάϊμα (συχνά), νουμπέτ (σειρά), οὔμουρ (ζήτημα), οὔμούτ' (ἐλπὶς), οὔντᾶς (δωματίον), πιρντές (πιρμπέτασμα), πισμανεύου (μετανοῶ), πιζιβέγκις (μαστρωπός), ρασιγκελντί (μὲ τὸ καλό, ταίριαξε), σαλιτανάτ' (πομπή), σαλάτ' (παράπηγμα), σάγκιμ (τάχα), σαχάν' (πινάκιον χαλκοῦν), σιρσέμ.ς (ἄφηρημένος), σιρμπέζις (θρασύς), σιβντᾶς (ἔρωσ), σαμπάχλιν (ἔωθεν), σκιμπές (κοιλία), σιουσές (φιᾶλη), σιαντᾶν (κηροπήγιον), σιουλτές (στῶμα), σιματᾶς (θόρυβος), σιουρμπέτ' (ζαχιοῦδες ποτὸν), σιουμπέκ' (πίθηκος), σιρμαγές (κεφάλαιον), σαντέδικο (νωπὸν), ταῖζου (τρέφω), ταῖν' (σιτηρέσιον), τακλᾶς (κυβίστημα), ταμάμ (ἀκριβῶς), τέκ (μόνον), τζιρ.μές (πρόστιμον), τακίμ' (ζευγος), τζιλάτ.ς (δήμιος), τζουγλάν' (κίμαιδος), τζουμέρ.ς (ἐλευθέριος), τζουχάπ' (λόγος), τιν.χά (κενότης), ταγκιάζου (ἔξυδοῦμαι), τουλούμ' (ἄσχος), τσαρτσάφ' (σινδών), τσαλιτζου (πειράζω), τσᾶκ (πέρα), τσακάτ' (μέτωπον), τσαρντάκ' ἀνώγειον), τσιρτσιβές (πλαίσιον), τσιγκρέκ (τέταρτον), τσίφτ' (διπλοῦν), τσιφτές (δίκαννον), τσιμπιρ (πυξός), τσουβί (ἦλος), τζᾶν-τζούν (ἐρημία), τζιριτ' (ἀκοντίζειν), τσόλ' (τάπης), τισλίμ (παραδοτέον), φαφούτ.ς (νωδός), φουντούκ' (λεπτοκάρυον), χαβαλές (), χαῖνς (ὀκνηρός), χαῖρ (ἔλεος), χᾶιτας. χᾶσ.κος (καθαρός), χαλάλ' (χουτᾶς (δλίσθημα), χελεμπέτ, χέμ, χιγινέτς, χόσ.κους (ἄστειος), χουσμῆτ (ὑπηρεσία)¹).

III Φράσεις—παροιμῖαι—λογοπαίγνια διὰ τὴν φωνολογίαν

α) Φράσεις:—“Αμ' ἔρτ' τ' ἀβγὸς τὸν κ.λί.—“Ασπρου babák'.—Μαύρου κατράν'. —Μαύρου πατσαβοῦρα. —“Ομ' (ὁμοια—ῶς) βριμέν' κάτα. —“Ομ' σκ.λι κὶ κάτα.—“Αν σὶ στράφου μνιά.—“Αν σὶ βλατσανίζου μνιά. —“Απ' τοῦ σκ.λιοῦ τὸν κῶλου τὸν πέρασ'. —“Εκατὸ δέσπουτας. —Κι' αὐτὸς ἴσια μὶ τσ' δώδεκα. —Κόπ.κα πὸν γέλοια. —Μὶ πῆραν τάφτια. —Τ.ν ἔβαλ' μπρουστά. —Τοῦ κιουφάλ' μ' ἴνκὶ σ.νίκ'. —Βούηξ' οὐ κόσμους. —Πέθανα νὰ γελῶ. —Κώλους κὶ βρακί. —Βάλ' τὰ τ.μπάκια. —Βάλ' τοὺν τ(ι)λάλ'. —“Εβαλε μνιά φ(ω)νή. —Σέβ.κε μέσα. —“Αραδζάζ' τοῦμπα. —Θὰ φάη ξύλου. —Σπίρτου μ(ου)ναχό. —Μῆλου μαρ(α)ιένους. —Στ.ν κουρφή τοῦ τ.φέκ' μ' ἔχ'. —Κάμνει τοὺν καμπόσου..

1) Λίαν περιέργως εἶναι ἡ πληθώρα τῶν πρὸς τὴν λέξεων καὶ φράσεων ἐν τῇ τῶν Στενιμαχιτῶν γλώσσῃ, γνωστοῦ ὄντος δι' ἡγεμονίαν τοῦ Τούρκου ἐν Τσιπροχωρίῳ ἐγκατεστήθησαν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα.

β) Λογοπαίγνια ἔμμετρα :

—Σκόροδου πύροδου καταπῆ, ὅποιους κλάσ' κὶ νὰ τ.ν πῆ.

—'Σ τοῦ Θωμέτσα τοῦ καπκί, —σὰ 'να μῆλου, σὰ ν' αὐγό, —σὰ ν' ἀπίδι
[μαλακό.

—Σήμερα Σαββάτου, ταχειὰ Κυριακή, —ἔβαλ' οὐ Φράγκους τοῦ κόκ.νου τ'
βρακί. —'Ἐκατ' 'ς τὰ χώματα, —φάν.καν τὰ βαλώματα.

1—Βορέξ' βορέξ' βρουχίτσα
νὰ ἔναν τὰ σταφ.λίτσα,
νὰ φάν τὰ πιδίτσα,
μὲ τὰ καλ(α)θίτσα

2—Ναστασιά,
πάρ τοῦ μαστὰ
χτύπα στὰ κ.λιά.

3—Βάγια βάγια τοῦ Βαζῶ
ὡς τ.ν ἄλλ' τ.ν Κυριακή
μὲ τοῦ κόκ.νου ταυγό,
νὰ κάμ' κουραμπάκια
νὰ τὰ φάη ἢ κακιουμέν'.

4—Στὰ σύνν(ι)φα κρυβιούσαν
κι ἔβγαζίς νιαρὸ
στὰ μάρμαρα πατουῖς
κὶ κουρνιάχιζίς.

γ) Συνεχῆς λόγος :—Κατ(ου)ροῦ Μπιμπίκα, ποῦ π.λοῦν τὰ μῆλα ;

—Τ.ς κατ.ροῦς τ.ν πόρτα.—Πόσο τὰ δίνουν ;—'Ἡ κατ(ου)ροῦ τοῦ ξαίρ'.

—Οὐ κλάσας τοὺν ἄρτουν εἶπ' οὐ παπᾶς στὸν 'Αι Τρύφου' κὶ τοῦ
ἐκκλησίασμα προυσκύν.σ' κὶ εἶπ' :—Θεοῦτσὶ μ' τ.ν πουρδίτσα σ' νὰ πῆ.

—Μάννα λέου, τσέτσα λέου, ς τὸ ἀράφ' μας ἔχ' πουντίκια τρύπ.σαν
τὰ καούνια μας κι ἔφαγαν τοὺν σπόρου. Πιάσ' μάννα μ' ἔνατσου κὶ βγάλ'-
του τὰ ματίτσα τ'.

—Στὰ κ(α)λὰ καθούμινα χῶθ.κί κι αὐτὸς στὸ μπ(ι)λᾶ κὶ ἔφαϊ τοῦ
κιουφάλ' τ'.

—'Ἀσπρα γένεια, μαῦρα γένεια, ταχειὰ πουρνὸ οὔλις ςτ.ν κουπριά
θὰ μαζ(ου)χτοῦμ' κὶ θὰ σκεφτοῦμ' γιὰ τοῦ μάζ(ου)μα, γιατί. οὐ ἀγᾶς εἶνι
χαμνός, κὶ νὰ μὴ φάη κανένα μαλ(α)κό.

—Ἐκαλ(η)νίτσα στουλ(ι)σμέν' δώδεκα χρονῶν τ.ν πῆρ' οὐ γιαννίτσα-
ρος νὰ τ.ν μάθ' τοῦ δουξάρ' καὶ τοὺν πάλ(ι)μου ποῦ στὰ μάρμ(α)ρα πα-
τουῖσ' κὶ κουρνιάχιζέι κὶ στὰ σύνν(ι)φα κρυβιούνταν κι ἀστροδόξαζ'.

—'Αἰντί Φ(α)νοῦκα μ' νὰ πάμ' στὸν Κάστρου, νὰ δῆς τὶ προᾶμμα
νὰ δῆς τὶ θάμμα ! Ἄρνι χ(α)σάπ', βόδ' σ(α)ράφ', μάγ(ει)ρα γάτσο, σκ.λί
γινάτου' τσ(ου)μπάν' λύκου. Δισπὸτ' βίκου, γάργ(ι)ς παπάδ(ι)ς, ζιάμπ(ι)ς
ψαλτάδ(ι)ς. Παντοῦ κ(ο)ρίτγια ὄμ' τὰ τσακνίτσια, κὶ παλλ.κάργια ἄδγια
φ.κάργια.

δ) Τραγούδια: Βλέπε Θρακ. τ. ΙΑ' (1939) σ. 279 κεξ. Δ. Π. Βοζαγλή.

ΣΤ' ΔΥΟ ΓΛΩΣΣΑΡΙΑ ΣΤΕΝΙΜΑΧΟΥ

I

Λ

Ἄγγελοκρούομαι = πνέω τὰ λείσθια.

ἀγωνιοῦμαι = απεύδω, ἐπείγομαι, βιάζομαι.

ἀδράχνω (αὐτοπαθ.)—*ἄδραξε τὸ χέρι του* = ἐξηρθηρώθη τὴν χεῖρα.

ἄδραγμα = ἐξάρθρωμα.

ἄδρως = ἄδρός. Οἱ τῆς Ροδόπης χωρικοὶ λέγουν *edro*.

ἀπεριᾶδου (ἦ) = γῆ ἀκαλλιέργητος (ἀκέραιος).

ἀλιμπίζομαι = δρέγομαι, ἐρίεμαι (liebeus).

ἄλλος φρή—*Ἄλλο τίποτε* = πῶς γὰρ οὐ ; — *σιὴν ἄλλ'* = τὴν ἄλλη
— *ἔτριψε σιὴ ἄλλ'* = ἐπὶ ματαίῳ.

ἄλλοισινός (ἐπίθ.) = ἀρχαῖος, παλαιός, τοῦ ἄλλου καιροῦ, ἄχρηστος.

ἄλλοῦν' καὶ δῶθε = τῆδε κακεῖσε, ἄνω κάτω (ἄλλοῦ εἶναι καὶ ἐδῶθε).

ἄνεμος—*T' ἀνέμ' γιὸς* = τετραπέρατος, τοῦ διαβόλου γιὸς—*Ἄνεμος σιὴ κάρα σου* = κατάρα.

ἀνεμοστάθη (ἦ) = τὸ ἐφ' οὗ ἕματα, ἡ ἀνέμη, τὸ στροφεῖον.

ἀνασόνη καὶ γλυκάνισον = ἄνισον.

ἀπολνίσκω = ἀπολύω, παύω, χαλάω, ἀνίημι.

ἀπαλάμη (ἦ) — *«Δὲν τὸν γράφω σιὴν ἀπαλάμη μου»* οὐ φροντῖς
Ἰπποκλείδει, ἐν οὐδενὶ λόγῳ τίθημι· δὲν λογαριάζω.

ἀπεικάζω = καταλαμβάνω, καταμανθάνω, τεκμαίρομαι.

ἀπλόνω — *ἀπλόνει τὸ ποδάρι του* = οἶεται τις εἶναι (πρβλ. μῦθον
βατρούχου καὶ βοός).

ἀπὸ χειροῦ — *Ἀφίνω τὸ φωνὴν καὶ πάρη ἀπὸ χειροῦ*, λέγεται ἐπὶ τοῦ
ἄρθρου πρὶν ἢ βληθῆ εἰς τὸν κλίβανον.

ἀραδίζω = βαδίζω, στείχω (ποιητ.).

ἄρρατίλα (ἐπίρ.) = ἐς κόρακας.

ἄρρατίζομαι = ἀπέρχομαι — *ἄρρατίσου* = ἔρρ' εἰς κόρακας.

ἄργάτης (θηλ. ἀργατίνα) = ἐργάτης ἐπὶ ἡμερησίῳ μισθῷ ἐργαζόμενος.

ἀρμόζωμο = ζωμὸς τῆς ἀρμιᾶς.

ἄρραγιστος = ἀκαμπτος, ἄρρηκτος.

ἀργιάνι = δεξύγαλα ὕδατι μεμειγμένα (λέξ. τουρκ.).

ἀστράφτει φρ. — *Ἀστράφτει καὶ δικοιάει* = ἀκτινοβολεῖ κυριολ. καὶ
εἰρωνικῶς.

ἄφτρα = καπνοδόχος.

ἄψε-σβύσε φρ. = τάχιστα· λέγεται ἐπίσης «στὰ δυὸ στὰ τρία».

*) Βλασίου Σκορδέλλη 1873 (Ἐκ τοῦ Λεξικογραφικοῦ Ἀρχείου Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν).

ἀψιὰ (ὡς ἐπίθ. ἀψύς) = δυνατά, αἴψα.

ἄχνη (ἦ) = προᾶγμα ἀπαλόν, λεπτὸν καὶ λευκόν.—*Τὸ ψωμί εἶναι ἄχνη!*

B

Βάλι = βούβαλος.

βασίλιτσα = εἶδος σταφυλῆς.

βάκλον = τὸ ρόπαλον, δι' οὗ τίπτουσι τὸ τύμπανον (*baculum*).

βάδα = τόπος περιπεφραγμένος, ἐν ᾧ συνάζεται τὸ ὕδωρ.

βάζω = ὁμιλῶ δυνατά, προκαλῶ θόρυβον, κρότον—*Ἐβαξε τ' αὐτιά μου*—ἢ *καμπάνα βάζει*.

βαλιοβῶ = βάλλω, πλήττω, πατάσσω.

βαρτόκι = βάραθρον.

βατονιά = ἡ βάτος καὶ ὁ καρπὸς αὐτῆς *βάτονον*.

βαρβακῶνομαι (προφ. μπαρμπακῶνομαι) = ἐμπίπτω (χάνομαι εἰς βόρβορον).

βακχιοῦμαι = ἐκβακχεύομαι.

βλι (τὸ) = τὸ πέος.

βοτάνι (τὸ) = φυτὸν δηλητηριάζον τοὺς ἰχθύς.

βοτανίζω = καθαρίζω τὸν ἀγρόν, τὴν ἄμπελον, ἀπὸ τῶν βοτανῶν.

βοτανισμένος μετάφρ. ἀπὸ τῶν ἰχθύων, οἰνόληπτος, μεθύων.

βουλή φρ.—*Κακὴ βουλή ἔβαλε* = κακὰ ἐβουλεύσατο.

βουργαρίτσα (ἦ) = ἄλλως *σίκαλη*.

βουρλίδα (ἦ) = πλόκαμος, πλεξούδα.

βουρβουρίζω = βορβορίζω.

βουάβα (ἐπίρ.) — *Στὸν ποταμὸ ψάγια βουάβα* = ὁ ποταμὸς βρύθει ἰχθύων.

βύδρα = εἶδος ἀγγείου ξυλίνου· β' ἀμφίβιον τι ζῶον, ὁ κάστωρ.

βώχα (ἦ) = δυσωδία (ἰδίως τοῦ στόματος).

βαῖζω = κάμπτω, τὸ ἄλλως *λυγῶ* καὶ *λυγίζω* (ὡς τοῦτο παρὰ τὸ *λύγος*, οὕτω ἐκεῖνο παρὰ τὸ *βαῖον*).

Γ

Γαῖδαρ γιδός = ὕβρις.

γάνα (ἦ) = ρύπος. β' — *ἔξου γάνα!* λέγουν διώκοντες τὸν σκύλον (πρὸβλ. *canis*).

γανοχειλιάζω = φρ. γάνιασε τὸ χεῖλι μου ἢ τὸ στόμα μου.

γέμμος = ἔρημος.

γιοργάτσι = ὁ καρπὸς τῆς κατσαριᾶς, κεδροκούκουτσον (τούρκ. ἄρδίτης).

γκουσγκαλιὰ (ἦ) = πόκος, τολύπη.

γκρουμούδα (ἦ) = βῶλος (*grumus*).

γλίγωρα φρ. — *Γλίγωρα θὰ τὸ κάμω* ἐν ἤθει = οὐδαμῶς θὰ τὸ κάμω. προβλ. *ταχιά*.

γλώσσα ἐν Στενιμάχῳ οὕτως ὠνόμασαν τὴν σιδηρᾶν γραφίδα.

γλωσσίζω = γεύομαι τινος δι' ἄκρας τῆς γλώσσης—*Λέν τὸ γλώσσισε* = οὐδ' ἄκρα τῆ γλώσσης ἐγεύσατο.

γοργώνω = ἀροτριῶ.

γούρνα (ἦ) = κρουνός, κρήνη.

γράφω φρ. — *Λέν τοῦ γράφω* = ἐν οὐδενί τίθημι αὐτὸν λόγῳ = δὲν τὸν λογαριάζω (προβλ. *ἀπαλάμη*).

γκαλοπάγι = ὁ ὀλίγος καὶ λεπτὸς ὡς ὕελος πάγος.

Λ

Δαγγαρώνω = δαγγάνω, τρώγω μεθ' ὀρμῆς, ἐσθίω.

δαργιοῦμαι (προφ. νταργιοῦμαι) = συστέλλομαι, ὀκνῶ, ταρβῶ.

διβόξυλο = λέγεται περὶ ἀνθρώπων ἠλιθίων, μωρῶν (θεδλωλος).

διαστρατεύω = συναντῶ καθ' ὁδόν.

διαγέρονω = ἀναζητῶ, ἀνασκοπῶ.

διλαβιά (ἦ) = οἱ χωρικοὶ τῆς Ροδόπης λέγουν τὴν πυράγραν, τὴν *μασιάν*.

δόλιος = δειλῖος. β) εἰρηνικῶς δόλιος γιατρός, ἢ γιατρός δόλιος κλ.

δοντάγρα (ἦ) = οἱ τραπεζίται ὀδόντες.

δρῦνος = ἡ δρῦς.

δυὸ φρ. — *Εἶμαι στὰ δυὸ* — ἐν doiῆ (Ἰλ. I, 230).

Ε

Ἐπίλογος φρ. — *Νὰ σ' εἰπῆ τοῦ πῖλουγο*, ἐπὶ κατάρας, ἰσοδύναμο μὲ ἄλλες, *γὰ μὴ φανῆς, γὰ μὴ ἀκουσθῆς*.

ἔργατα (τὰ) = κρυψίνοια, *ἄνθρωπος μὲ ἔργατα* = κρυψίνους, ὕπουλος, περιέργος.

ἔι (ἐπιφ.) = κύριε, αὐτέ, καλέ, ὅταν ἀγνοεῖται τὸ ὄνομα τοῦ καλουμένου.

ἔχω = ὑπερέχω, εἶμαι πρῶτος· ἢ χρῆσις ἐν ταῖς παιδιαῖς, *ἐγὼ σ' ἔχω* = ἐγὼ πρῶτος θὰ παίξω.

Ζ

Ζάρω = εἶωθα.

ζάβωδος = μέρος σκιερὸν, ὑγρὸν καὶ στενὸν (ζάυδρος).

ζαβιά (ἦ) = ἀπάτη, ἰδίᾳ ἐπὶ παιδιῶν, ἄλλως *διαβολιά* = δόλος.

ζαμακόνω = πατάσσω, τύπτω, πλαγίως ἐπιτίθημι (ζα-μάχομαι ἢ μαιμάσσω, προβλ. *ἀμαιμάκετος*).

ζάπαρος = θάλπος ἀφόρητον.

ζαπαρίζω καὶ μέσ. *ζαπαρίζομαι* = συγκαίομαι, ἀφθάω (διάπυρος, ζαπυριάω).

ζάτρα (ἦ)—*Ζάτρα γὰρ σ' ἔλθῃ*, ἐπὶ κατάρας, ὡς ἀλλαχοῦ.—*Κακὸν γὰρ σοῦθῃ*.

ζιάρα (ἦ) = τέφρα ὑποκαίουσα, ἀνθρακιά (ζέω).

ζούδα (ἦ) = α) ὠμόν, β) ζωδίμι.

ζούδια (τὰ) = ζωΰφια.

ζούρα (ἦ) = οἴγχος, ἰδίως τοῦ χοίρου (ἶορ. Σουρλωτός).

ζουμάρι = σμίλη, σμιλάριον.

ζωδίμι = ζωΰφιον, ἄνθρωπος ἀσθενής, μαλθακός.

Η

***Ηλιατζος** (δενδρούλλιον) ὁ ἄλλως *λίλιακος*, ἀλλαχοῦ *πασχαλιά* (lilas).

Θ

Θελήματα (τὰ) = ἰδιοτροπίες.

θεληματιάτικο παιδί = ἰδιότροπο, μαμόθρεπτο.

θρονιάξω, μέσ. *θρονιάζομαι* = ἐνθρονίζομαι εἰς τὴν πρωτοκαθεδρίαν.

θρύμμα (ἦ), *μιὰ θρύμμα* = μιὰ στάλα ἢ σταλιά, μικρότατον. β) (τὸ) εὖχρ. ἐν τῷ πληθ. *θρύμματα*: *Τὸ ἔκαμε θρύμματα* = συνέτριψε, κατέθραυσε.

θρύμπος (ἄλλως *τσούμπριτσα*) = *θύμπος*.

θυμάλι (τὸ) = ἦ ἐκ *πλαγίων* ὀπῆ ἐν τοῖς κλιβάνοις, δι' ἧς εἰσέρχεται ἡ θερμότης.

θύρωμα (προφ. *θέρωμα*) = κλείσιμον τοῦ βουτσιοῦ· *ξεθέρωμα* = ἄνοιγμα.

Ι

***Ιστιάζομαι** = εὐρίσκομαι ὑπὸ σκιάν, β) μακρόθεν ἀντιλαμβάνομαί τινος, οἶονεὶ τῆς σκιᾶς αὐτοῦ, γ) ἐντρέπομαι.

ισιούτσια = ἴσα, ἀρκετὰ ἴσα.

ἴσκιος = σκιά· φοβᾶται ἀπὸ τὸν ἴσκιο τ' ἐπὶ δειλοῦ καθ' ὑπερβολήν, ψοφοδεής.

Κ

Καθώντας = μετὰ καθίσματος.

κακοῦδι (ἐπίθ. οὐδ.) = κακόν·—*Ἐχει ἕνα κακοῦδι παιδί*.

καλουτχιά = ἐπιφών. κατ' εὐφημισμὸν *φεῦ! οἴμοι!* (καλοτυχία).

καλοξετάζω = ἐξετάζω ἀκριβῶς· οὕτω *καλορωτῶ*—*Ἄν καλορωτᾷς*.

καλούδια (τὰ) = δῶρα διὰ τοὺς παῖδας. — *Τί καλούδια σ' ἔφερε ὁ πατέρας;*

καλούτσκα ἐπίρρ. = ἀρκετὰ καλά.

καματός (δ) = μεγάλη ἐργασία· ἰδίᾳ λέγεται ἐπὶ τῆς τελευταίας ἡλικίας τῶν μεταξοσκωλήκων.—*Τὰ πουλιά τρῶν τὸν καματό*.

κατὰ (πρόθ.) = συνεχῶς κατὰ τμησιν.—*Κατὰ τὸν ἔφαγα*.

καλήμερα = ἑορτή.

καράβι = α' πλοῖον, β' ληνὸς μικρός, τουρκ. *σιαραπ·χανές*.

κάρπα (ή), τὸ ἄ προφέρεται λίαν δξέως, πέπλος τῶν χωρικῶν γυναικῶν λευκός, κρεμάμενος πρὸς τὰ ὀπίσω. (Κάρπασα, καρπάσινα).

καταθιδ ἐπιρ. = κάτωθι.

καταδίκη = πλῆθος πολὺ (ἐπιρρηματικῶς). Ἦταν ἄνθρωποι καταδίκη.

καταρρόσης (δ) = ἐργαλεῖον δι' οὗ οἱ σιδηρουργοὶ ραντίζουσι ὕδωρ, ἐπὶ τῆς ἐστίας καὶ τοῦ μύδρου (κατάρρους).

κάψαλον (τὸ) = ἄξιον καύσεως. — Τὸ καψαλό = τὸ ἀναθεματισμένον.

κατσαριά (ή) = εἶδος θάμνου, κέδρος ἢ μικρὰ (ἀκανθερά).

κατηρχοῦρι = εἶδος θάμνου ἀκανθώδους, παράγοντος καρπὸν κόκκινον.

κίσα (ή) = καιρὸς ὑγρὸς, ὑπνώδης.

κλάπα (ή) = πέδη διὰ τὰ ζῶα.

κλώξα (ή) = λύγξ (κλώζω).

κλώστον = τὸ μεταξὺ τοῦ ἄκρου λιχανοῦ καὶ τοῦ ἀντίχειρος διάστημα, κινόστομον, διχᾶς (κλώθω).

κοντᾶρι = ξύλον μακρὸν καὶ λεπτόν.

κουτσαλιά (ή) = ὁ ἐν Ἠλείῳ κλητός.

κοποζῶης ἐπὶ κατάρρας, ὡς καὶ τὸ κοψόχρονος.

κούκου, ἀπομίμησις τῆς φωνῆς τοῦ κόκκυγος. Περίεργον εἶναι, ὅτι οἱ ἡμέτεροι παῖδες διὰ τῆς φωνῆς ταύτης λοιδοροῦσι τοὺς Σόπιδες (Βουλγάρους τῆς Σόφιας), οἵτινες λίαν ὀργίζονται ἀκούοντες τὴν φωνὴν ταύτην, Μὴ τάχα, διότι οἱ Βούλγαροι ὡς ἄλλοι κόκκυγες ξένας φωλεὰς φκειοποιήθησαν.

κοτταλεύω, πασπατεύω, ζητῶ.

κοῦρλο καὶ **κούρβουλον** τὸ κλημα τῆς ἀμπέλου, πρέμον.

κόφτω φρ. — Τὰ κόφτει παχυὰ = κομπορρημονεῖ.

κόσπος (πτηνὸν) = κότσυφος.

κοῦσπος = τὰ λείψανα τῶν ἐκτριβέντων καρῶν, ἀμυγδάλων, ἀφ' ὧν ἐξάγεται τὸ ἔλαιον.

κότσα (ή) = τύλος.

κούτρα (ή) = ἡ κεφαλὴ εἰρωνικῶς.

κρημίλα ἐπιρ. ὡς ἀρρατίλα = γκρεμίσου, ἐς κόρρακας.

κρούνα (ή) = ἡ ἄνω μεγάλη τοῦ βουτσίου ὀπή, δι' ἧς πληροῦται.

κρομμύδι καὶ οἱ ἐπὶ τῆς Ροδόπης χωρικοὶ κρομμύτ' = τὸ κρόμμυον.

Λ

Λαμόνω = ἐπὶ τοῦ ὕδατος, δταν παρασύρη τὸ πρόχωμα (λάμος, λαμυρός).

λατίγκα, (προφ. λαντίγκα) ἡ = εἶδος ἄνθους.

λαγούγγυρος = εἶδος ζῶου, ἀσπάλαξ.

λέφος = αὐχὴν (λόφος).

λαμπίδα (ή) = ἡ λεπίς μαχαίρας.

λαμπρίδα (ἦ) = πυγολαμπίς, λαμπυρίς.

λαλῶ = α' λέγω, β' παίζω ὄργανόν τι, γ' ἐλαύνω τὸ ζῶον.

λαλαγγίδα (ἦ) = λαλάγμα.

λέσα (ἦ) = ἀλιευτικὸν ὄργανον ἐκ καλάμων πεπλεγμένον (λήδος).

λέχομαι = γλύχομαι.

λιμαίτιδι = τὸ κέντρον τῆς μελίσης.

λιποτζώνω = δένω τοὺς πόδας τοῦ ζώου.

λισγαρία (ἦ) = λίσγος.

λοβάρι = λίθος ἐπιτήδειος πρὸς βολήν.

λουμάδα (ἦ) = ἡ ἀλλαχοῦ ἀμάδα.

λοῦπος = τὸ δι' οὗ τύπτουσι τὸ τύμπανον.

λουστρι = ἐργαλεῖόν τι τοῦ μύλου.

λούσα = πολὺ ἀλμυρό. — *Τὸ φαγὶ ἐγινε ἀλμυρό, λούσα.*

λουρδώνω = ἐξαπατῶ ψευδόμενος.

λογιῶμαι = λογίζομαί τι, ἐνάριθμός εἰμι = λογαριάζομαι.

λυγιά (ἦ) = λύγος.

λουλούδι = *λουλούδι τῆς ντροπῆς*. Εἶδος ἄνθους λευκοῦ περὶ οὗ μυθολογεῖται ὅτι εἶχεν ἐν τῷ μέσῳ μέλανα στίγματα, ἐξαφανισθέντα, ἀφ' ὅτου ἔλειψε ἡ ντροπὴ ἀπ' τὸν κόσμον.

λευκάστρα (ἦ) = ἡ λευκαίνουσα εἰς τὸν ποταμὸν τὰ πανιά.

M

Μάζωμα = δόσιμον, φόρος.

μαθὲ ἐπιρρηματικῶς πάντοτε ἐν ἡθελί. — *Μαθὲ τώρα μεγάλωσε* = νῦν δέ... — *μαθὲ ἦρθε* = ἐπειδή.

μακὰρ (ἐπιρ.) = ἔστι, εἶεν, ἄς εἶναι.

ματεύω ἐπὶ τῶν πτηνῶν = βατεύω, ὀχεύω.

ματακέτι (λέξις γεωργικῆ) = μετακέντημα.

μαρδοκλιοῦμαι = κυλίσσομαι ὡς τὸ ἀπεσφαγμένον πτηνόν.

μαυροῦδι = εἶδος σταφυλῆς.

μέρζα = εἶδος πλέγματος, κεντήματος δικτυωτοῦ.

μιτάρια (τὰ) = τὰ πλέγματα, δι' ὧν διέρχονται τὰ νήματα (μίτος) τοῦ ὑφάσματος ἐν τῷ ἐργαλειῷ.

μοῖτρα (ἦ) = μοῖτρα, β' τεμάχιον κρέατος μαγειρευμένον.

μουχὸς = τὸ συναζόμενον ἐν ταῖς ραφαῖς καὶ ταῖς γωνίαις τῶν ἐνδυμάτων χνοῦδι.

μουχῶ = α) εὐνουχίζω, β) ἀποτυγχάνω τοῦ σκοποῦ (ἐπὶ παιδιῶν).

μοῦσα (ἦ) = ὁ σπόρος τοῦ μήλου, ἀπίου κλπ., ὁ τιθέμενος ἐπὶ τοῦ μετώπου στολισμοῦ χάριν ἢ τὸ ἐπεργαζόμενον μέλαν σημεῖον. (Φαίνεται ὅτι ἡ μοῦσα αὕτη ἔχει λίαν ταπεινὴν τὴν καταγωγὴν παρὰ τὸ *mouche* (ἄρ. *La Bruyere, des femmes*).

μυταριά (ἦ) = εἶδος χαλινοῦ.

μυριόφθηνος = λίαν εὐθηνός.

μύταις (αἰ) = τὰ εἰς τὰς ἄκρας τῶν χειρῶν καὶ τῆς τραχηλιᾶς τοῦ χιτῶνος προσαπτόμενα κεντήματα.

μωριά (ἦ) = ἐφιάλτης.

N

Νάριδα (τὰ) = ἐργαλεῖα τεχνίτου.

νιάμα (τὸ) = πλέγμα κυλινδρικὸν ἐκ χόρτων, δι' ὧν ἐκδιώκουσι τοὺς ἰχθῦς πρὸς τὴν λέσαν (νῆμα).

Ξ

Ξαδειάζω = εὐκαιρῶ, ἔχω σχολήν.

ξαμόνω = ἀπειλῶ, ὑψῶν τὴν χεῖρα ὡς ἵνα πατάξω.

ξεθερμίζω = καθαρίζω ἀγγεῖον διὰ θερμοῦ ὕδατος.

ξανομῶ = ἐκδιώκω τὰ πτηνὰ τῆς νομῆς.

ξεπετάω = τὸ πτηνόν, ὅταν μόλις ἄρχεται νὰ πετᾷ· μεταφ. ἀρχάριος, πρωτόπειρος, ὀρθάλιχος.

ξερραχώνω = πληγᾶς, ἐπιτίθημι· μεσ. πληγώνομαι μάλιστα ἐκ πτώσεως.

ξερράχωμα = ἠσυχάζω μετὰ πολὺν κόπον ἢ μετὰ τινα ἀγωνίαν καὶ δυσκολίαν.

ξεστάζω καὶ ξεσταλιάζω καὶ ξεσταλιοῦμαι = διάγω πολὺν καιρὸν ἀργός.

ξεσφαγγίζομαι = ἀπέρχομαι — *Ξεσφαγίσου!* = πήγαινε, ἀπέλθε, ἔρη' εἰς κόρακας.

ξίγγλα = ράβδος ἣτις περᾶται εἰς τὸ στημόνι.

ξεφωλιάζω = ἀφαιρῶ τὰ ὠὰ ἢ τὰ μικρὰ πτηνὰ ἐκ τῶν φωλεῶν.

ξορchioῦμαι = ἐξορchioῦμαι.

ξυλογαῖδάρα (ἦ) = σκεῦος ἐφ' οὗ θέτουσι τὴν σκάφην πρὸς πλύσιν.

O

ὀπιστιὰ = τὸ εἰς τὰ ὀπίσθια τοῦ ζώου δερμάτινον λωρίον, τὸ κρατοῦν τὸ σάγμα.

ὀρτάνοιχτος = ἀναπεπταμένος (ortus ἢ ὀρτός—ἀνοικτός).

ὄρφρυδα (ἦ) = ὄφρυς, ἀλαζωνεία — *Πῆρε ὄρφρυδα* = ἐπληρωμένος τὴν ὄφρυν.

Π

Παρατόκι = παραφνός, β) παραμικρὸν πρᾶγμα, ἐπουσιῶδες.

παραμαγνίζω καὶ οὖσ. παραμαγνιστήρι, λέξις γεωργική.

πὰς μῆ = μήπως (ὡς τὸ παρ' ἄλλοις· πῶς καί).

παδαράδα (ἐπιρ.) = ὡς φαίνεται.

παταριά (ἦ) = ράπισμα διὰ τῆς χειρὸς (πενταριά) κόλαφος.

πατήκια (τὰ) = δυὸ σανίδες τοῦ ἐργαλειοῦ ἐφ' ὧν πατεῖ ἡ ὑφάντρια καὶ κινεῖ τὰ μιτάρια.

παταγόνω = φοβίζω — Παταγώθη καὶ ἐτρόμαξα.

παρλέκατος = ἀλλόκοτος, παρημελημένος.

παρασῆμι = ἔκτρομα, τέρας,

παραξύνω = δξύνω τὰ ἀμβλυθέντα ἐργαλεῖα.

πεζούλι = πεζοδρομῖον.

πεζόγαλο = πεζόβολος, ἀμφίβληστρον.

περιπλοκάδες (οἱ) = εἶδος φυτῶν περιπλεκομένων εἰς ἄλλα φυτὰ καὶ ἀναρριχωμένων εἰς τοὺς τοίχους.

περμαχῶ = ὑπερμαχῶ, ἀγωνίζομαι.

πέτομαι = πετῶ — Εἰς τὸ μὲ πέτισταί = εἰς τὸ ἐρειδόμενος ἐπαίρεσαι ;

περικόπτομαι = ἐξαφανίζομαι, πτοῦμαι.

πεδαίρνω = κρημνίζω, ρίπτω τι ἀκουσίως (ἐπιδαίρω = μεταίρω).

πεταλούδα (ἡ) = λεπτή πέτρα, ἐπιτηδεῖα πρὸς βολήν.

παμάδι = εἶδος σταφυλῆς.

πηώρμικας (ὁ) = τὸ ξύλον, ἐφ' οὗ κόπτονται τὰ ξύλα.

πητήνες = εἶδος ὑποδημάτων.

πιβάλλω = ἐπιβάλλω (ἀμειβ. — Ἰκεῖνα πίβαλε = ἐπὶ τούτοις ἦλθε καὶ ἄρχισε νὰ λέγη.

πλέχτρα (ἡ) = δέσμη κρομμύων κυρίως πεπλεγμένη ἐν εἴδει πλοκαρίου.

πλακὸς = φράκτης, πλεκτὸς διὰ λεπτῶν φύλλων.

πλατσόνω = πλατύνω τι διὰ τῶν χειρῶν ἢ δι' ἐργαλείου.

πρόχειρο = τὸ κοῖλον τῆς παλάμης, χειρόβλημα.

πλοκαριά (ἡ) = ἄμαξα μὲ πλακόν — Μιὰ πλοκαριά χορτάρι.

πλακαδιά (ἡ) = πλακοῦς (παρὰ τοῖς χωρικοῖς τῆς Ροδόπης).

πολυτρίχι = εἶδος φυτοῦ.

ποδαρικά (τὰ) = ὑποδήματα γενικῶς.

ποστάλια (τὰ) = (ὑποστέλλω) ὑποδήματα

ποκόλι = πόκος,

πολύμι = πλινός, πύελος.

πράττω = πολιτίζομαι, ἐπραξε = ἐπολιτίσθη.

πραγμένος = πολιτισμένος.

πραῖξις = καλὴ ἀγωγή, πολιτισμός.

προκομμένος = εὐπορος.

πραῖμμα = περιουσία, β) ζῶον, ἰδίως ἡμίονος.

πριάσπα (ἡ) = ἡ δλίγη χιών.

προσφῶλι = τὸ ἐν τῇ φωλεᾷ ἀφινόμενον ὄον.

προχεῖμι = τὸ φθινόπωρον.

πρέγγλα (ἦ) = ἔργαλιον θεριστικόν.

πτεινάρι = κτεινάρι.

πλάτρα (ἦ) = μεταπράτις, πωλήτρια πωλοῦσα πράγματα εἰς τοὺς οἴκους.

πλασιῆρι = πλάτανον.

Ρ

Ραγίζω = ρήγγυμαι — Ἐὐ ἀγγεῖο ἐρράγισε· — Λέν ραγίζει ἡ καρδιά του· ἀρράγιστος = ἀκαμπτος.

ριπιτίλι = τὸν πληγίνει ριπιτίλι ἢ ροῦδι = ὀρρωδεῖ, τρομάζει.

ροκκάνομαι = χάνομαι εἰς τι εἰς βόρβορον.

ρύστρα (ἦ) = ἀγγεῖο ξύλινον μέγα, κωνοειδές, ἐν ᾗ καταπίπτον καὶ συστρεφόμενον τὸ ὕδωρ ἐκ τοῦ ποταμοῦ καθαρίζει τὰ ἐν αὐτῷ μαλλία, ἔπιπλα, ροῦχα.

Σ

Σβύσμα (τὸ) = λέξις χαϊδευτικὴ διὰ νήπια, ὅταν κάμνουν ἀστεῖσμοὺς (ἔχουσα καὶ ἐπιδεικνύουσα τινα ἔννοιαν — νὰ μὴ βασκαθῆ). Ἐὐ σβύσμα!

σεῖτα (ἦ) = τὸ λεπτὸν κόσκινον.

σειγίστρα = ὅ,τι προξενεῖ θόρυβον· λέγεται περὶ τῶν ἀτάκτων μικρῶν παιδίων.

σεισουράδα (ἦ) = σεισοπυγίς.

σιχοπιάζω = καταπατῶ τὴν πρώτην τῆς πείνης ὁρμὴν.

σίκαλη (ἦ) = τὸ γνωστὸν γέννημα. Ἐὐ συνήχισις (σὺ καλή) ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐξῆς μυθολογίαν. Ὁ Θεὸς προσεκάλεσε νὰ παρουσιασθῶσι πρὸ αὐτοῦ ἅπαντες οἱ δημητριακοὶ καρποί. Παραγενομένων δὲ αὐτῶν ἐπήνεσε μάλιστα τὸν σίτον, ἀλλ' εἶτα στραφεὶς πρὸς τὴν ἐπομένην αὐτοῦ εἶπε: «καὶ σὺ καλή» καὶ ἐκ τούτου τὸ ὄνομα σίκαλη ἢ σήκαλη... Τοιαῦται μυθολογίαι ἐκ συνηχίσεως δὲν εἶναι βεβαίως ξένα τοῖς Ἑλλησι (λαός, λαός, καὶ μῦθος Δευκαλίωνος).

σιούσταλον = μικρόν τι πρᾶγμα (συστέλλω).

σκαλιζω καὶ **σγκαρλιζω** = σκάπτω μὲ τοὺς ὄνυχας ἢ μὲ τὸ ρύγχος ὡς ὁ χοῖρος.

σκέλδα (ἦ) = σκελίς σκόρδου, καρύου.

σκαρδέλια (τὰ) = δύο μηνοειδῆ σίδερα εἰς τὰ ὀπισθεν τοῦ σάγματος.

σκιάστρο = μορμολύκια, φόβητρα.

σκαλούθι = τολύπη, λίνου, βάμβακος μετάφρ. = κόμη λίαν ξανθή.

σκολόγρια (ἦ) = σκυλόγρια ὑβριστικῶς.

σκραῦμα ἐπίφρ. — Ἐὐ ἔκαμε σκραῦμα = τὸ κατέκαυσε.

σκατζιλήτρα (ἦ) = σπινθῆρ.

σκηλφός = στρουφνός. — Σκηλφὸς καρύδι.

σκαριάζω = ἐπιδιορθώνω τὸ βουτσίον.

σουρματαριά (ἦ) = ἕχνη πράγματος διελθόντος, κυρίως χυθέντος. —
Μιά σουρματαριά λάδι, ἄχυρα κλπ.

σουργιά (ἦ) = σύρσιμον, ἔρπυσις. — *Ἄκοῦς τῆ σουρμιὰ καὶ ρωτᾶς
 γιὰ τὸ φεῖδι (παροιμ.).*

σπιτζοῦρι = πτην. σπίζος.

σπηχτρι = ψηκτρις.

στρέχα (ἦ) = γεῖσον.

στρουγγλίζω = στραγγαλίζω.

σταμαρίζω καὶ **σταλαχίζομαι** = δυστυχῶ, στεροῦμαι πάντων τῶν
 ἀναγκαίων.

σταλαχίδα (ἦ) = ἀπορία.

στρουμώνω = εἰσωθῶ, ἐμπήγνυμι.

στένος (τὸ) = στενοχωρία, ἀγωνία.

στύβω — *Ἔστυπεν ὁ ποταμὸς* = ἐξηράνθη. — *Ἔστυπαν τὰ ποτάμια*
 = ἔφραξαν.

στρουμπάδα (ἦ) = φθορὰ εἰς τὴν κόψιν τῆς μαχαίρας.

στιγγόνω = φέρω τινα εἰς τὰ στενά, ἀναγκάζω.

στραμενιά (ἦ) = ἐργαλεία, ἰστός (instrumentum).

στάζω — *Ἔσταξε καὶ πάγωσε* = ἐπὶ ὑπερβολικοῦ ψύχους. — *Στάζει
 καὶ μὴ βρέξει.*

στρόφος = κόψιμον. — *Στρόφος δὲν τὸν πιάνει* = ἐπὶ τῶν εὐρώστων.

— *Στρόφος γὰρ σεῦρη* = κατάρα.

σύναργα = ἐργαλεία τεχνίτου.

σοφίζω — *Μὲ σοφίσε* = μοι ἐπῆλθεν ἰδέα. — *Ἔτσι τὸν σοφίσε* = οὐ-
 τως αὐτὸς ἔδοξε.

στεργιακὸς = τὸ ἀραιὸν κόσκινον.

σφουνίζω = στεγνώνω. — *Σφούνισαν οἱ λάσπες* = στέγνωσαν.

σωμὸς = τελειωμὸς. — *Σωμὸν δὲν ἔχει* = ἀτελεύτητον.

τάντανο = στεγνόν, ξερό.

ταχιά (ἐπίρρ.) = αὔριον· ἐν ἧθει σημαίνει τὸ οὐδέποτε (πρβλ. λ. λίμ-
 πρα) — *Ταχιά θὰ τὸ κάμη* = οὐδέποτε. — Λυσίας κατὰ Λεωκράτους: «*Ταχὴ γὰρ
 ὑπὲρ τῆς ἀλλοτριᾶς, κίνδυνόν τινα ὑπομένειν*».

τζά != λέξις νηπιακή, ὅπως αἰφνηδίως ἴδωσί τινα (πρβλ. schen).

τρυφερὸς = νέος.

τρουπόνω = συρράπτω ἀραιὰ τὰ τεμάχια ἐνδύματος, ὅθεν τρούπωμα.

τροχάλος καὶ **τροχαλιά** = σωρὸς λίθων,

τσκά = διόλου (καὶ καὶ εἰς = καγκανένας).

τσέπρα (ἦ) = τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου στίγματα.

τσιγκλα (ἦ) = νῆμα λεπτόν, εὐκόλως κοπτόμενον, ὕφασμα λεπτόν.

τσοφούνι = ὀπή, δι' ἧς ἐξερχόμενον τὸ ὕδωρ κινεῖ τὸν νερόμυλον (σίφων).

τσιάπλικος (δ) = πελαργός.

τσιτσι = σάρξ, δέρμα, κρέας. — *Νά μπέντε δόμ' τσιτσι*.

τσιτσακαρος = γυμνός.

τσιτσακαρόνω = γυμνώνω.

τσιαμένος = καημένος, δυστυχής, δίψυρός.

τσιγγῶ = κτυπῶ τι δι' ἄλλου πράγματος, κυριολεκτεῖται ἐπὶ τῶν ὠῶν.

τυργιά (ἦ) = τρυγιά.

Ψ

ψαρονέφι = χοιρινὸ λουκάνικο.

ψηλονάρια (τά) = πεντάβολα· πέντε λιθάρια πρὸς παιδιὰν συνήθη τοῖς κορασίοις.

† ΒΛ. ΣΚΟΡΔΕΛΗΣ
(1873)

Π *)

ἄβδέλλα (ἦ) = βδέλλα. — Κόλλ' σει ὄμ ἄβδέλλα—ὄμ θναβδέλλα πιάνιτι.

ἀγκαλινῶ—Θὰ σοὶ ἀγκαλέσω = θὰ σοὶ δώσω στὸ δικαστήριον. — *Μᾶς ἀγκάλεσε μαρί!*

ἀγίδα = ἀκίδα. — Σέβκι μιὰ ἀγίδα στοῦ δάχλου μ'.

ἀγναδιάζον, ἀόρ. ἀγνάδιασα = συναντῶ. — Πάνι νὰ τοὺν ἀγναδιάζεις κι' εἶνι φουρτουμένος.

ἀγνάδια = ἀπέναντι, — Ποιὰ εἶνι αὐτὴ ποὺ κάθιτι ἀγνάδια σας;

ἀγναδιά = συνάντησις. — Καλὴ ἀγναδιά,

ἀγνουμους (ἦ) (α + στερ. + γνώμη) = ἀνόητος. — Τί νὰ παντέης ἀποὺ ἕναν ἀγνουμουν;

ἀγρίδα (ἦ) = ἀγουρίδα. — Τὰ πηδιὰ τρών' τὸ ἀγρίδες κι' οἱ γηρόδ' μουδιάζαν τὰ δόδια τ'ς. — Μὴ δρωτί ἀγρίδεις, θὰ σᾶς πιάσ' βούζα.

ἀγρουστόγιους = ἀγρίμι. — Ἔ, ἀγρουστόγιους, ὄλου μούλουγμα κᾶν δὲ χουρατέβ (χουρατεύω = ὀμιλῶ).

Ἀϊδιξιάρχ'ς (ἦ) = Ἅγιος Ταξίαρχος. — Τ' Ἀϊξαρχοῦ = τῶν Ταξιαρχῶν. — Πότε ἴνι μπᾶ τ' Ἀϊξαρχοῦ;

ἄλλαριά (ἦ) (ἐκ τοῦ ἐγελαριά, ἀγέλη). = Θέσις εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἀγελάρης (ἦ ἀιλάρ'ς) συνήθροιζε κάθε πρωτὶ τὰς ἀγελάδας τῆς πόλεως καὶ τὰς ὠδηγοῦσε πρὸς βοσκήν.

Ἀίληψῆμ (τ') = τῆς Ἀναλήψεως. — Ταχιά εἶνι τ' Ἀίληψῆμ.

Ἀϊμπαντιλέμους (ἦ) = ἄγ. Παντελεήμων. — Θὰ ἔορτης γιὰ τοὺν Ἀϊμπαντιλέμου;

Ἀϊνάργουαρ' (ἦ) = Ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι τῶν ἄγ. Ἀναργύρων. — Τοῦ σπὶτ' μας ἦταν σμὰ στ'ν Ἀϊνάργουαρ'. — Τ' Ἀϊναργύρ' = ἑορτὴ τῶν ἄγ. Ἀναργύρων.

*) Φιλήμονος Τζουμπάρη, ἀρχιτέκτονος Στενιμαχίτου, 1943.

Ἄϊστρύφους (ἦ) = ἅγιος Τρύφων, προστάτης τῆς ἀμπέλου. — Ἄϊστρύφ' (τ')=ἑορτὴ τοῦ ἁγ. Τρύφωνος. — Τ' Ἄϊστρύφ' θὰ φάμι κουρμπάν' κὶ θὰ διοῦμι τσ' πιγλιβάνδοι.

ἀκκλησιά (ἦ)=ἐκκλησία. — Θὰ πααίνω j' v' ἀκκλησιά, — Ἄπόλ'κι ἦ ἀκκλησιά ;

ἀκμπῶ=ἀκουμπῶ. — Δὲν ἔχ' ποῦ v' ἀκμπήης. — Σ' ἀκούμπα κ' ἔπισις.

ἀκουλνῶ (οῤημα)=κολλῶ. — Θὰ σοὶ στράψου μιὰ κὶ θὰ σ' ἀκουλλήσου στοῦ δβάρ'. — Τί μ' ἀκόλλ'σει ! = τί ἔπαθα.

ἄκρα μέρα=παραμονὴ ἑορτῶν, τελευταία στιγμή. — Τὰ ἄφσει ὅλα ἄκρα μέρα. — Τὶ νὰ σοὶ κάμω τώρα, ἄκρα μέρα, ἔπριπι νὰ ἔριτ' τ' αὐγὸ στοῦ κουλὶ γιὰ νὰ σχιστῆς (=νὰ κουνηθῆς).

ἄλαγου (τὸ)=ἄλογον. — Πιρσῶ, γιρὸ ἔ, τ' ἄλουγου σ' (πολὺ δυνατό). — Ἐ ἀλαγίτς !

ἄλάν' (τοῦ)=ἠ πλατεῖα. — Θὰ παίνω στ' ἄλάν' νὰ παίξω.

ἄλέϊτου (α στερητικὸν καὶ λέγω)=ἀνείπωτο. — Ἐκαμαν ἕναν γαυγᾶ ἄλέϊτον.

ἄλιβερντῶ=προμηθεύω. — Τοῦν ἄλιβερντῶ μουστερεῆδες.

ἄλιμέτ (τοῦ) = θεομηνία. — Τὶ ἄλιμέτ ἦταν αὐτό, δὲ μπόρσαμι νὰ βγοῦμι.

ἄλλάλημ (ἐπίορ.)=πιθανῶς, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα. — Ἄλλάλημ σὺ τὸ εἶπες. — Καὶ ἄλλαλεμ γύρω στὶς Σαρ. Ἐκκλησίες.

ἄλλοιά σοι=ἀλλοίμονό σου. — Ἄλλοιά σοι καὶ τρεῖς ἄλλοιά σοι.

ἄλμη βέρμη=ὁ ἴδιος. — Αὐτὸς εἶνι ἄλμη βέρμη πατέρα ζ'.

ἄλ'μπίζουμι (οῤημ.) = λυμπίζομαι. — Ἄλ'μπίσκα d' μπάστρα τ'ς=λυμπίσθηκα τὴν καθαριότητά της.

ἄλ'ποῦμι, ἄορ. **ἄλπηθκα** =λυποῦμαι (τὸ λ προφέρεται ὡς εἰς τὴν λέξιν «ἄλικο»). — dν' ἄλποῦμι d' καημέν'.

ἄμπουρος (ἦ)=ξεστὸς ἀέρας (λίβας). — Ἄμπουρος μ' ἦρε.

ἀναγκεύουμι (οῤημ.)=βασανίζομαι. — Ἄναγκεῦκα ὡς v' ἀνάψω φωτιά. — Μοὶ ἀνάγκιψες μὶ τὰ καμώματά σ'.

ἀναγκαῖο (τὸ) ἢ **χρεία** (ἦ) ἢ **ἀπόπατος** (ἦ)=ἀποχωρητήριο. — Ἐν, δύο, τρία, | νὰ πέης μέσ' dὴ χρεία.

ἀναγούλια (ἦ)=ἀναγοῦλα, — Ἐχω μιὰ ἀναγούλια.

ἀναγουλιάζου (οῤημ.)=διάθεσις πρὸς ἔμμετον. — Τὸν εἶδα κὶ ἀναγούλιασα.

ἀνάγραφος (ἦ) (α στερ. +γράφω)=αὐτὸς ποὺ δὲ σέβεται τοὺς ἄλλους.

ἀναγραφιά (ἦ) (οὔσιασ.). — Ἡ ἀναγραφιά σ' ταῖρ' δὲν ἔχει.

ἀνακούρκουτα=ἡμικάθισμα. — Ἐκατσι ἀνακούρκουτα.

ἀναργους=ἀργοκίνητος, βραδύς. — Ἡ φουτιά σ' εἶνι ἀναργη, πότι θὰ ἔν' τοῦ φαί ;

ἀναργα (ἐπίρρ.)—¹Ἀναργα ἐπιασις δὴ δλειά σ'.

ἀνδάν=ἐνώ, ἀφοῦ. Ἀνδάν σοὶ εἶπα νὰ μὴ τὸ πῆς, κὶ πάλι τοῦ εἶπες.

ἀνασαίνω=παίρνω ἀνάσα, ἀναπνοή, ἀναπνέω. =²Ἔνα πάμ' στοῦ ἄλλου μοὶ ἦσαν, δὲ μπόρεσα ν' ἀνασάνου.

ἀνασώνω=προσθέτω, μεγαλύνω, ἐπεκτείνω. — Πάρι ἔνα κουμμάτ' πρᾶμμα ν' ἀνασώνης τοῦ φουστάνι σ'. Συνώνυμο ἰκλιντῶ.

ἀνάσωστους (οὐ καὶ ἦ)=ἐλαττωματικός. Αὐτὸ γεννήθηκε ἀνάσωστου.

ἀνηπρόκουπους, η, ου = χωρὶς προκοπή. — Ἀνηπρόκουπου τοῦ πηδί τ'ς.

ἀνηχόρταγος (ἦ)=αὐτὸς ποὺ δὲν χορταίνει. — Τὶ ἀναχόρταγος ἀνθριπους! —³Ἐ ἀνηχόρταγου μάτ'!

ἀνθρουπους (ἦ) ἢ **ἀνθριπους** (ἦ)=ἄνθρωπος. — Τὶ ἀνθριπους αὐτός! —⁴Ἐναν γαιρίσιους ἀνθριπους=ἄνθρωπος παλαιοῦ καιροῦ, παλαιῶν ἀρχῶν. (Πρβλ. ἕναν γαιρίσια καμώματα, ἕναν γαιρίσιες ἰδέεις).

ἀνόρεχτα (ἐπίρρ.)=χωρὶς ὄρεξη. — Σκῶθκα ἀνόρεχτα.

ἀνοψους=χωρὶς χρώμα, ὠχρό. — Φτὸ τοῦ πηδί τ'ς εἶνι ἕνα ἀνοψου. Εἶναι δηλ. πολὺ ὠχρό.

ἀδαλέτ (τοῦ)=γλέντι μεγάλο. — Ὑἔς εἶχαμε ἕνα ἀδαλέτ.

ἀδάρα (ἦ)=ὀμίχλη. — Ἀδάρα κατέβκει ὡς τὰ σπίτια. — Δὲ χτάζω δ' μύτη μ' ἀπ' δ' ν' ἀδάρα.

ἀνιλῶ καὶ **ἀνελῶ**=λυώνω. — Ἀνέλ'σι λίγδα.

ἀδίρα (ἦ)=δρόμος ποὺ ἀνοίγεται στὸ χιόνι, ἕχνη. — Πῆρα δ' ν' ἀδίρα τ'=⁵ἐπιασα τὰ ἄκρα του, βοῆκα τὰ ἕχνη του.

ἀδιρα (τὰ)=ἔντερα. — Νὰ πάρ'ς ἀδιρα γιὰ τὰ ψανουρέφια (=λουκάνικα).

ἀπκάζου=ἀπεικάζω, καταλαβαίνω, ἐννοῶ. — Ἀπ' ὅσα εἶπες τίπουτα δὲν ἀπείκασα.

(⁶)**πουλνίσκου**=ἀπολύω, ἀφήνω. — (Ἄ)πουλήθηκε ἀπ' τοῦ στρατό. — Μακρὸ σκνὶ τοὺν ἀπόλ'καν,=τοῦ δώσανε μεγάλη ἐλευθερία. — Πόλκει τοῦ ζνάρι τ' γιὰ καυγά.

ἀποστομώνω (ἀπὸ+στομώνω)=δίδω τὴν πρόπουσαν ἀπάντησιν. — Μὲ δυὸ λόγια τοὺν ἀποστόμωσει.

ἀράδα (ἦ)=σειρά. **ἀραδιάζω**=βάζω στὴ σειρά. — Κάθι πρᾶμμα μι δ' ν' ἀράδα τ'.

ἀραδίζω=περπατῶ. — Ἀραδίζι βρέ.

ἀράζου=καταλύω, μένω. — Ποῦ ἀραξτι σεῖς! —⁷Εἶς νὰ ἀράξης πουθινὰ ἱκεὶ ποὺ θὰ πααίν'ς;

ἀπ' ἄκρα καιρὸ=ἀνέκαθεν. — Αὐτὸ γίνεται ἀπ' ἄκρα καιρό.

ἀχαραῆ (ἦ)=χαραυγή. — Σκουινιὰ ἀχαραῆ (ἦ σκουινὰ χαράματα). — Ἄμα ἔσκασι ἀχαραῆ.

ἄφτρα=καμινάδα καὶ μεταφ. ἀκάθαρτα. — Ἡ ἄφτρα μας τραβάει καλά.—Αὐτὴ εἶναι ἄφτρα=(πολὺ λερωμένη).—Φοροῦσε ἓνα φουστάνι ἄφτρα.

ἀρθυμός, θηλ. ἀρλοῦ = αὐτὴ ποὺ θυμώνει, ἀρσ. ἀρλ'ς. Ἄραλαντίζουμι=θυμώνω, ἀγανακτῶ.—Μὴν ἀραλαντίζισι τόσου.

ἀραθυμῶ=νοσταλγῶ.—Ἄραθύμεις τοῦ Στανίμαχου ;

ἀράθυμος (οὐ καὶ ἦ)=δέξυθυμος, εὐέξαπτος.

ἀραθυμιὰ (ἦ) (οὐς).—Νὰ μὴν εἶσι καὶ τόσο ἀράθυμος, γιατί τ' ἄψι τοῦ ξυδ' τ' ἀγγειό τ' χαλνάει.

ἀρατήλα (ἄρα-τῆλε)=πήγαινε παραπέρα, φύγε. — Ἄρατήλα διάβολε ἀπὸ σμά μ' (φύγε ἀπὸ κοντά μου).

ἀργαστήρ (τοῦ)=μαγαζί.

ἀρδίν' (τοῦ)=μιὰ σειρὰ κούτσουρα ἀμπελιοῦ.—Στοῦ παραπάνου τοῦ ἀρδίν' ἔχ' μυρουδάτα σταφύλια.

ἀριάν (τοῦ)=ἀραιωμένο μὲ νερὸ γιαοῦρι.

ἀρμαθιά (ἦ)=δρομαθός, **ἀρμιιάζου** (ρημ.).

ἀρμιὰ (ἦ)=ξυνὸ λάχανο.

ἀρμόζιμον (τοῦ)=ζουμι ἀρμιᾶς.—Γιαπράκια μι δ' ν' ἀρμιὰ.—Ἴνκι τ' ἀρμόζιμον σας ;

ἀρτζάλ'ς (ἦ)=αὐτὸς ποὺ χαλάει πολλὰ παπούτσια ἢ ροῦχα.

ἀρτζάλου (ἦ).—Ἐ ἀρτζάλκου πηδί.

ἀσοῖτος (ἦ) (α στερ. +σόι)=αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι ἀπὸ μεγάλο σοῖ. Τὸ αὐτὸ **ξεσοῖτος**. **ἀσοῖτη** (θηλ.).—Ἡ ἀσοῖτιὰ ἀπ' ἀγνάδια φαίνεται.

ἀστοχαστους (ἦ) (α σταρ. +στοχάζομαι) = ἐκεῖνος ποὺ δὲν στοχάζεται, τὸ ἀντίθετο **στιουχασμένους**.—Ἡ ἀστουχαστιὰ τ' ταῖρ' δὲν ἔχ'.

ἀστουχῶ (α στερ. +στόχος)=ξεχνῶ.—Ἄστοῖσα νὰ πάρω ψουμί.

ἀτζαῖπκου (τοῦ)=ἄβουλο, ἀστεῖο.—Ἄτζαῖπκου σπὶτ'. — Ἄτζαῖπκα ἦσαν τὰ πράγματα.

ἀυγατιῶ, **ἀυγατίζω**=πληθαίνω, μεγαλώνω. — Ὁ Θεὸς νὰ τ' ἀυγαταίν' ἀπὸ ἓνα χίλια (εὐχή). **ἀυγάτ'** (ἦ)=εὐφρονσις.

ἀφαλὸς (ἦ)=ὀμφαλός.—Ἐκεῖ κόπκει ἀφαλό ρης=ἐκεῖ συχνάζει πολὺ.

ἄχλιν-βάχλιν=μὲ τὸ ἄχ καὶ μὲ τὸ βάχ, δηλ. μὲ κόπο.—Ἄχλιν βάλιν φύτεψαμι τ' ἀμπέλ'.

ἀχμάκ'ς (ἦ) ἢ **ἀχμακτσές**=ἀνόητος, **ἀχμάκα** (ἦ) (θηλ.).—Εἶσι τρανὸς ἀχμακτσές.

ἄψε-σβῦσε=στά δυὸ στά τρία, ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ.

B

Βαβίζ'=γαυγίζει.—Βάβξει, βάβξει ἕκατσι στοῦν γώλου τ'.

βατίζου, ἄορ. **βάῖσα**=λυγίζω, γέρονω.—Βάῖσι δ' βέργα.—Βάῖσι τοῦ κηφάλι σ'.—Βάῖσι τὸ σπὶτ'.

βάλ' (τοῦ)=βουβάλι.—Λασπώθηκες ὄμ τοῦ βάλ'.

βάβλι (ή) = νερό φραγμένο με χώμα και πέτρες πρὸς πότισμα. — Κάμναν βάβλις νὰ πουτίσουν τοῦ μπουστάν'.

βαραγγέλια (τά) = κορδέλλες. — (Ζίγκ ζάγκ).

βαρακώνουμι (ρημ) = ἐκδήλωσις ὑπερβολικῆς χαρᾶς. — Συνήθως ἐν χορήσει ὁ ἀόρ. **βαρακώθκα**. — Βαρακώθκι ἀπὸ χάρ'. — τοῦ **βαράκ'** = φύλλα χρυσοῦ διὰ διακόσμειν. — Ἐβαλι βαράκ'.

βαράντζα ἀκόμη καί... — Βαράντζα τοῦ ψουμί δὲν ἔχ' ποιὸς νὰ τοῦ φέρ' ἀπ' τοῦ φουρνου.

βαρουκφίζου = βαρουκούω. — Πῆρα νὰ βαρουκφίζου = ἄρχισα νὰ βαρουκούω.

βαρυμέν' (ή) = ἔγκυος. — Εἶδα μιὰ βαρυμέν' ἢ βοῦζα ὡς τοῦ στόμα.

βαρουθμί = βαρυέμαι. — Αὐτὸς βαρέθηκε γιὰτὶ γιννήθηκε.

βαρουμέν'σα (ή) = τεμπέλα.

βιγγλίζω (ρημ) = παρατηρῶ. — Θὰ βιγγλίζω ἀπ' τὴν κλειδαρότρυπα.

βίγγλα (ή) = τοποθεσία Στενιμάχου

βίβρα (ή) = ἐνυδρίς, ζῆ στίς λίμνες καὶ τὰ ποτάμια. Τὸ δέρμα της χρησιμοποιεῖται γιὰ γουναρικά. — Οὐδέμερα (= ἄλλη μέρα) στοῦ μπαταμὸ βρίσκισι ὅμ βίβρα. — Ἦ Ἀναστασία εἶχι μπουὰ ἀπὸ βίβρα.

βὸς (ή) = βουβός.

βιά (ή) = βουβή. Βιά εἶσι κὶ δὲν ἀκοῦς; — Ἀπ' κφάθηκες ἔκαμες ραχάτ.

βουδώνου = ἀρπάζω ἀόρ. βόδουξα. — Τοῦ βόδουξι ἢ ζήτλας τοῦ ψουμί. — Χουρίς νὰ θρέψης βουδών'ς.

βουζα (ή) = κοιλιά. — Τοῦ δβάρ' ἔρο'ξι βουζα. — Γιόμ'σει βουζα σ' ; (ἔφαγες καλιά).

βουζιάρος (ή) ἀντὶ (ὀ) = κοιλαροῦς. — βουζιάρα (θηλ. κοιλαροῦ).

βουρλίδα (ή) = κοτσίδα. — Θὰ κόψου d' βουρλίδα σ'. — Νὰ λουγιαρί-ξισ d' βουρλίδα τ'.

βουτσι (τοῦ) = βυτίον (μεγάλης χωρητικότητος).

βουτισέλλα (ή) ἢ **μπόμπα** (ή) = μικρὸ βουτσι. — Ἐβαλαμι κρασί στα βουσιά μας.

βρουκουζούνα (ή) = ζώνη βρακιῶν. — Ἦ βρουκουζούνα σ' κρέμεται.

βρουκουπόδι (τοῦ) = βρακοπόδι.

βρουμοῦσα (ή) = βρωμοῦσα.

βρωμα (ή) = πρόστρυχη γυναῖκα. — Ἀσχημη μυρωδιά, **λέρα**. — Ἐ κὶ d' βρωμα τς ! — Λὲ μπόρεσα νὰ σταθῶ ἀπ' d' βρωμα.

βῶκος (ή) ἀντὶ (ὀ) = σιωπηλός. — Ὅμ τοῦ βῶκου μλών'ς (σιωπᾶς).

Γ'

Γαίημα (τοῦ) = αἷμα. — Τοῦ γαίημα νιαρὸ δὲν ἔνεται. — Γιουρούτσαν τὰ γαίηματα (= ἄρχισαν νὰ τρέχουν τὰ αἷματα).

γανιάζου = λερώνω, ἀγανακτῶ. — Ἦ ροῦχα γάνιασαν. — Γάνιασα νὰ

τοὺν λέω κι δὲ βαίρνει ἀπὸ λόγια. (Τὸ αὐτὸ λέγεται : μάλλιασα νὰ τοὺν λέω κτλ. δηλαδὴ ἡ γλῶσσα μου ἔβγαλε μαλλιά ἀπὸ τὸ λέγε λέγε).

γάνα (ἦ)=βράχνα.—Ἔχου γάνα.

γέρμους (ἦ)=ἔρημος, κακόμοιρος.—Ἐ γέρμους, ἔρρξει μάτ'.—Γέρμους κι αὐτὸς τὶ τραβάει.—Τοῦ πουδάρι μ' τοῦ γιρμάδ μοὶ πονεῖ.

γιρουσύν' (ἦ)=ὑγεία, γεροσύνη.—Ἡ Θιὸς νὰ σοὶ δίν' γιρουσύν' πηδί μ'.—Ἦοὺν γιρουσύν' εἴμαστε καλά.

γιά=ναί, μάλιστα, ἦ.—Νὰ ἔρω γιά νὰ μὴν ἔρω ;.—Ἀπ' τοῦ μαγαζι ἔρχισι ;—Γιά.

γιάγια (τά)=σοῦστα.—Τὰ γιάγια τ' ἀμαξιού σ' χάλασαν.—Βαστιέτι μὶ τὰ γιάγια (μόλις κρατιέται).—Τσακίσκαν τὰ γιάγια ἀπ' ἀλίγκα μ'. (Ταλίγκα=ἀμάξι, ἀραμπᾶς).

γιάλα=ἔλα.—Γιάλα, σὶ λέου'.

γιαλῶ=γελῶ.—Κόπκα ἴπὸν γέλοια=καταγέλασα.

γιάμα=λεία.—Τοῦ ἔκαμαν γιάμα.—Πῆραν γιάμα.

γιαμᾶς (ἦ)=μπάλωμα παπουτσιού.—Ὅλο γιαμᾶδες εἶνι τὰ παπούτσια τ'.

γιουμίζου=γεμίζω.—Ἀπὸ φόβου τὰ γιόμισι (δηλαδὴ τὰ πανταλόνια του).—Γιόμισι τ' στάμνα νιαρό.

γιουλὰρ (τοῦ)=χαλινός.—Βάστα τοῦ γιουλὰρ καλά.—Μακρὸν γιουλὰρ τὸν ἄφσι (μακρὸν σχοινί...).

γιουλούκ' (τοῦ)=φορά.—Σὶ δυὸ γιουλούκια=σὲ δυὸ φορές.

γιουμίκ' (τοῦ)=σιμιγδάλι.—Χαλβᾶς μὶ γιουμίκ'.

γκάδιους (ἦ)=κάδος μικρός.—Φόρτωσι τσ' γάντ' στοῦ γαῖδουρ' κι πᾶνι γιά νιαρό.—Τοῦ φουστάνιμ' εἶνκι γάδιους (μέσ.)=τὸ φουστάνι μου φάρδενε.—Βγάλτι τσ' γάντ' νὰ μουσκεύαν γιά τοῦ δρύγου (τρυγητός).

γκάρβους (ἦ)=τὸ ἄρσεν. τῆς γκάργκας (**γκάργκα**=καλιακούδα), πληθ. **γκαρβάν'**.—Πιρσοὶ γκαρβάν' ἦσαν.

γκαργκαλῶ, γκαρκαλιούμι=γαργαλεύω, —ομαι.—Μὴ μοὶ γκαργκαλᾶς.—Ὅσο κι νὰ πουλιμέις δὲ γκαρκαλιούμι.

γκαργκατζάκα (ἦ)=φωνὴ κλάματα καὶ φωνές.—Συνώνυμα **σφαγγαριά** (ἦ).—Πόλκι μιὰ γκαργκατζάκα, τ' αὐτιά μ' πῆρε.—Τὶ εἶνι αὐτὴ ἦ γκαργκατζάκα ποὺ τὴ σένα ;

γκαρίζου=ὀγκανίζω, φωνάζω.—Ὅλ' τὴ μέρα γκαῖ γκαῖ δὲ σταμάτσει νὰ γκαρίζ'.

γκαρίλακας (ἦ)=φωνακλᾶς.—Σκάσι γκαρίλακα.

γκαρίπ'ς (ἦ)=πτωχὸς καὶ περὶφανος.

γκαριπιάσκι=πτώχυνε.

γκέμ' (τοῦ)=χαλινάρι.—Συνώνυμα. **Τσαλμπούρ'** (τοῦ) **γιουλὰρ'**—Μακρὸν γκέμια ἄφσι στὰ παιδιά τ', νὰ διοῦμι τὶ θὰ ἔναν (τὶ θὰ γίνουν).

γκέτσκα=ἀργά.—Σήμιρα σκόδικα γκέτσκα.

γκιόημ=δηθεν.—Κάμνει γκιόημ πῶς κλαίει.

γκιότσια (τὰ)=ἀποσκευαί.—Φόρτωσαμί τὰ γκιότσια στὰ μλάρια καὶ πήγαμε στοῦ μαναστήρ'.

γκιουβρέκ' (τοῦ)=κουλοῦρι.—Πάρι ἓνα ξηρὸ ψημένου γκιουβρέκ'.

γκιουβρέκ'κου=εὐθραυστο.—Γκιουβρέκ'κου προῆμμα.

γκιουράδκο (μλάρ)=ζωηρὸ (μουλάρι).

γκιριζ' (τοῦ)=ὑπόνομος (πληθ.) **γκιριζία**.—Τοῦ γκιριζ βρουμάει.

γκογγίζου=γογγίζω.

γκόσμα (τοῦ)=γόγγισμα.—Τί ἔεις κὶ γκουγγίεις; Τὰ κόκκαλά μ' μὶ πονοῦν.

γκουγκράτσια (τὰ)=καρπὸς θάμνων ἐρυθροῦ χρώματος.—Ἐμασαμι γκουγκράτσια.

γκούντιλας (ἡ) (θηλ.=**γκουντιλοῦ**)=ἀναιδής, κακοανατεθρεμμένος.

γκουντιλαριδ' (τοῦ).—Τί σιργιανίς μ' αὐτὴ δ' γκουντιλαροῦ;—Τρανὸ γκουντιλαριδ' βρήκαμι.

γκουρβαλάς (οῦ) καὶ (ἡ)=κομπόδεμα.—Πόσα ἔεις στὸν γκουρβαλάς?

γκουργκοῦτα (ἡ)=ἀραποσίτι.—Νὰ βράῃς καμμιά γκουργκοῦτα.—Γκουργκοῦτα στοῦ πανέρ'.

γκούτζους=κουλός.—δ' γκούτζου τοῦ σαλάς'.

γκόφος (ἡ)=γοφός.—Γκόφος μὲ πονεῖ.—Χτύπ'σα στοῦ γκόφου μ'.

γκριντιὰ (ἡ)=ξυλοδοκός.—Χουδρὸς γκριντιὲς χρειάσκαν' γιὰ τὰ κίρσια μας (=γιὰ τὴ στέγη μας).

γκρουμούντα (ἡ)=ἄγκος χρώματος καὶ μεταφ. παχὺς ἄνθρωπος.—Τί κρουμούντα ἡ θυγατέρα τ'ς!!

γλυγουδεύω=δίδω ληχουδιές.

γλυγούδια (τὰ)=ληχουδιές.—Γλυγούδιψι μ' κὶ μένα.—Μᾶς γλυγουδεύ' ἡ μαμά σ'.

γλυκόσμπουρος=γλυκομίλητος.—Κᾶν δὲν ἴσι γλυκόσμπουρος.

γουργοῦρ (τοῦ)=λαιμά.—Ἐκαμα τοῦ γουργοῦρι μ'.

γούρνα (ἡ)=κρήνη, ὑποκ. **γουρνίτσα**. **Μαρμαρόγουρνα**=τοποθεσία ἔξω τῆς Στενιμάχου.—Πάνι νὰ φέρ'ς νιαρὸ ἀπ' δ' γούρνα (ἀπ' δ' Τουπλίτσα).

γουρσοῦζ (ἡ)=γρουσοῦζης.—Εἴσι γουρσοῦζ.

γυαλι (τοῦ)=καθρέπτης.—'Ολ'μερίτσα στοῦ γυαλι εἴσι.

γυαλίζουμι=καθρεφτίζομαι, μεταφορικῶς **κορτάρω**.

γυαλιστήρα (ἡ)=κορτάκιας.—Γυαλίζουμι κὶ κάμνου τὰ σγουρά μ'.

γουνιούμι=βιάζομαι.—'Οποιοσ γουνιέτι τυφλὸς γινιέτι.

Δ

Δαλκὸ (τοῦ)=λαδικό.—Πάρι τοῦ δαλκὸ κὶ πᾶνι νὰ πάρ'ς λάδ'.

δανατουκέφαλους (ἡ)=ἰσχυρογνώμων,

δανατουκεφαλιά (ἦ)=ἰσχυρογνωμοσύνη.—Εἶσι πρὸς δανατουκέφαλους — Ἐ μαρὶ δανατουκεφαλιά.

δανατόκαρδους=σκληρόκαρδος, ψύχραιμος. — Δανατόκαρδου πηδί.—Μιά φκιά, ἀμὰ δανατόκαρδη.

δαφνοκούκισου (τοῦ)=κούκοῦτσι τῆς δάφνης, μικροσκοπικός, συνώνυμον **θρίμπους**.

δάχλου (τοῦ)=δάκτυλο, πληθ. **δάχλα** (τὰ) καὶ **δαχλιά**=δακτυλιά.— Ἔκουψα τοῦ δάχλου μ'.—Παδοῦ θὰ βάλ'ς δ' δαχλιά σ'.

δαχλύδ' (τοῦ)=δακτυλίδι.—Στόμα δαχλύδ'.

δαχλύτρα (ἦ)=δακτυλήθρα.—Δῶσι μοι δ' δαχλύτρα.

δειχτηρό (τὸ)=φανταχτερό, ἐπιδεικτικό.—Τοῦ κηνούργιου φουστάν' τσ' Κατίνας πρὸς δειχτηρό.

δέκαρτος (ἦ)=δέκατος, **δέκάρτη** (ἦ)=δεκάτη.—Ἦρα δέκαρτος σ' δν' ἀράδα.

δέσμου (τοῦ) = κάλυμμα τῶν γραιῶν μὲ φέσι, περιτριγυρισμένο μὲ κοτσίδες.—Αὐτὴ πιὰ ἤγκει γιὰ δέσμου (δηλ. αὐτὴ ἔχει τὰ χρονάκια τῆς).

διαστραμμένους (ἦ)=διαστραμμένος, κακός, ἄβολος. — Δὲ σ' ἤλεγα ἴγὼ τὶ διαστραμμένους ἄθρουπους εἶν' αὐτὸς ἢ Γιώργους ;

διαταγμένα (τὰ)=τὰ πρέποντα, τὰ συνηθισμένα (προφέρεται ὡς ἡ λέξις διαβάτης).—Κάμι τὰ διαταγμένα (τὰ πρέποντα).—Βάλι τὰ διαταγμένα, κόμα εἶνι κρυάδα (φόρεσε ὅσα συνηθισες νὰ φορῆς, ἀκόμη εἶναι κρύο).

διέ=δές.—Διὲ τὶ θὰ κάμ'ς.

δικουτῶ=θαμπώνω, μουντζώνω, ἀναθεματίζω.—Μὴ μοὶ δικουτᾶς.—Μὶ δικουτάει ἢ ἥλιους.

διουλὶ (τοῦ) = βιολί. — Ποῦ μέσα πέζ' διουλὶ (δηλ. ἡ κοιλιά εἶναι ἄδεια, ἔκφρασις πείνας).—Μὶ τὰ διουλιά πέρασι τοῦ γηρότ'ς (δηλ. δὲν πέρασε καθόλου καλά).

διρμάρα (τὰ)=δίδυμα.—Ἡ γειτόν'σα μας ἔκαμι διρμάρα.

δλειὰ (ἦ)=δουλειά, **δλεῦου**=ἐργάζομαι. — Φτάν' τόσ' δλειά, ξηπόστασι κι' οὐλίγου.—Τί δλεῦ'ς ;

δοκῶ=ὑπενθυμίζω, **δουκήθκα** (ἀόρ.)=θυμήθκα.—Καλὰ π' δουκήθκα νὰ πάρου τοῦ κλειδί.

δόξα (ἦ)=οὐράνιον τόξον.—Βγῆκι δόξα.

δουνά=ἐδῶ νά.—Γιάλα δουνά νὰ σοὶ μάθου γνώμ' (ἀπειλή).

ἔδραξα=ἐξήθρωσα.—Ἐπισι κι' ἔδραξι τοῦ χέρι τ'.

δραῖγμα (τὸ)=ἐξάρθρωμα.—Δὲ μὶ πέρασι κόμα τοῦ δραῖγμα.

Ε

Ἔκα=στάσου.—Ἔκα ν' ἀνιέβω γὼ πρῶτα στοῦ μουλάρ'.

ἐμπαρέργου ἢ **ἡμπαρέργου**=ἐν παρέργω.—Ἐμπαρέργου ντ' μπῆρει δ' δλειά, γι' αὐτὸ δὲν κατάφιρι τίποτα.

Ἐντζαβους (ή) = στρουφνός, κακῆς ψυχῆς.

Ἐντζαβιά (ή) = οὐσιαστικόν. — Τρανῆ ἔντζαβιά παρουσιάσκι σ' αὐτὸν τὸν ἀνθρώπου.

Ἐργατιάρ'ς = καχύποπτος. — Μὴ μοι λὲς μένα, σοὶ ξέρω γὰρ τί τρανὸς ἔργατιάρ'ς εἶσι.

Ἐργους (τοῦ) = ὑστεροβουλία. **Ἐργατα** (πληθ.). — Χουρατεύ'ς μ' ἔργατα. — Ὅλου ἔργατα εἶσι. — Τὸ εἶπι μὴ ἔργους.

Ἐτς = ἔτσι. — Ἐτς ἀπ' σοῦ λέω εἶνι.

Ἐφτσα = ἔφτυσα. — Ἐ! ἔφτσα γαίημα (αἷμα) ὡς νὰ τὸν κανδαρντίσου (πεῖσω).

Z

Zαβιά (ή) = ζαβουλιά, **ζαβιατζῆς** (ή) = ζαβουλιάρης. — Μὴ γάμνεις ζαβγιές (πληθ.). — Φτοῦ (αὐτοῦ νὰ) διέ τουν τοῦ ζαβιατζῆ.

ζαλταρούδια (τά) = εἶδος ρικιῶν,

ζαλταρ'διά (ή) = δέντρο ποὺ κάνει τὰ ζαλταρούδια. — Τὰ ζαλταρούδια εἶνι πιρσὸ ξνά.

ζαμακόνου = κτυπῶ δυνατά. — Μοὶ ζαμάκουσι μιά, μοὶ πόνεσε ὡς σ' γαρδιά. — Ἄν σὶ ζαμακώσου καμμιά, στοῦ δβάρ' θὰ σὶ κουλλήσου.

ζάπ (τὸ) = ἔξουσία. — Τὰ πηδιά δὲν ἔντι ζάπ σήμηρα (δὲν ἔξουσιάζονται). — Σ' ἔχω στοῦ ζάπι μ' (σ' ἔξουσιάζω).

ζγιές = ζεύγη. — Πῆρα μιά ζγιαῖ παπούτσια. — Ἐχου τρεῖς ζγιές τσουράπια.

ζέρ = τάχα, μήπως. — Ξέρω ζέρ. — Ἐμ ζέρ.

ζεστοκόπ'μα (τοῦ) = ζέσταμα, **ζεστοκοπήθκα** = ζεστάθηκα. — Ἐκαστα σ' μὰ σ' σόμπα κὶ ζεστοκοπήθκα.

ζηματῶ = ζηματῶ, **ζηματιστὸ** = ζηματιστό. — Μοὶ ζημάτισις = μ' ἔκαψες. — Ἄμα τοῦ ἄκ'σα, ζηματίσκα (ἔτσι κ' ἔμεινα). — Νιαρὸ ζηματιστό.

ζιάρα (ή) = θρακιά, ἀναμμένα κάρβουνα. Μεταφορ. = πολλὰ λεφτά, (προφανῶς ἀπὸ τὴν σύγκρισιν τοῦ χρώματος τῆς φωτιᾶς μὲ τὸ χρυσάφι, ἢ ἀπὸ τὴν ζέστα ποὺ προκαλοῦν τὰ ἀναμμένα κάρβουνα καί... τὰ πολλὰ χρήματα). — Γι καλὴ ζιάρα. — Ζιάρα τὰ φλουριά.

ζίλα (ή) = λάστιχον, νεῦρα, **ζίλα** = ὁ ἔχων ἀντοχήν, νευρώδης. — Μὴ τὸν χτά'εις (κτυτά'εις) ἔτς, αὐτὸς εἶναι ζίλα ἢ (κόρδα) [δηλ. ἀντέχει]. — Τοῦ κριᾶς ἴνι ζιλιάρκου.

ζίλαβον (τοῦ) = ἔλαστικό. — Τοῦ χαμοῦρ (ζύμη) εἶναι πιρσὸ ζίλαβον.

ζλίξου = ζουλίξω καὶ (μετ.) ἐκμεταλλεύομαι. — Αὐτὸς θὰ σὶ ζλίξ. — Ζούλ'ξα τοῦ δάχλου μ' σ' μπόρτα.

ζούλεια (ή) = ζήλεια, **ζλιάρα** (ή) = ζηλιάρα, **ζλιάρ'ς** (ὁ) = ζηλιάρης. — Αὐτὴ εἶνι τρανὴ ζλιάρα (ζλιαρόκοτα). — Θὰ τὸν φάη ἢ ζούλεια.

Η

Ἡλιατζους (ἦ)=πασχαλιά.—Πῆρι ν' ἀνοίγ' ἥλιατζους.
ἤρι, ἤρινα=ἤριθε.—Βοῆκε δν' ὄρα νὰ ἔρι'.

Θ

Θαμαίνουμι=ἀπορῶ, **θαμάθκα** (ἄορ.). — Τοῦ ταχιά (προῦ) θαμαίνουμι πὸ ποῦ ν' ἀρχέψου.—Θαμάθκα τὶ νὰ πῶ στοὺν ἄνθρουπο.

θειτσα (ἦ)=θεία.—Πάνι ὡς τ' θειτσα σ' κὶ πέ την νὰ ἔρι'.

θερμανι (μοῖ) ἄορ. **θερμάθκα**, [τὸ αὐτό : —μοὶ ξετσάξι]=ἔχω πυρετό.—Κάθα μέρα θερμαίνουμι.

θήρημη (ἦ)=πυρετός, **κρυφοθήρημη** (ἦ)=τὰ δέκατα (πυρετοῦ).

θκόμ'=δικό μου, **θνάμ'**=δικά μου.—Καθέναν τοῦ θκότ' τοῦ βάσανου τὸν βαραίν'.

θμοῦμι=ἐνθυμοῦμαι ἄορ. **θμήθκα**.—Ἀπ' αὐτὰ ποὺ λὲς δὲ θμοῦμι τίπουτα ἢ δὲ μπουρῶ τίπουτα νὰ θυμθῶ.

θριμπος (ἦ)=ρίγανη.—Θέλ' νὰ πάρουμι καμπόσου θριμπου.—Φτὸς πιά ἴδιους θριμπος (μικροσκοπικός).

θρουνιαζουμι=ἐνθρονίζομαι.—Θρουνιασκι γιά καλὰ (=στρογγυλοκάθησε).

θυμητικό (τοῦ)=μνημονικό.—Ἐ'εις τρανὸ θυμητικό.

Ι

ιγλιντζές (ἦ)=γλέντι.—Τῶκαμαμι γιά ιγλιντζέ (=τὸ κάναμε στ' ἀστεῖα.—Τὶ ιγλιντζές ἦταν κείνου τοῦ βράδ'.

ιγκι=ἔγινε.—Σεῖς οἱ δυὸ ἀλλάλημ ἴγκητε τοῦ ἕνα (=συμφωνήσατε) κὶ μὴ κατηγοροῦσητε.—Ἰγκι τοῦ φαί.—Ἰγκι γιά τοῦ τίπουτα=ἔχασε κάθε ἀξία.

ικινά=ἐκεῖ νά.—Πάντου ἱκινά τοῦ πηδὶ (πήγαινε το ἐκεῖ νά).

ικράμ (τοῦ)=ἔξυπηρέτησις, κέρασμα.

ικραμτζῆς (ἦ) (θηλ. **ικραμτζοῦ**)=πρόθυμος πρὸς ἔξυπηρέτησιν.—Ἡ Ἰτσους (=Ἀργύρης) πουλὺ ἱκραμτζῆς ἄνθρουπος.

ιλαδνὸ (τοῦ)=ἀγελάδας.—Πάρι μιὰ οὐκὰ ἱλαδνὸ (κριᾶς).

ιμινιά (τά)=παπούτσια.—Πόσου πῆρις τὰ ἱμινιά σ' ἀμπρέ;

ιντιπαλεύου (ἦ **ἀντιπαλεύου**)=ἀντιμετωπίζω.—Πῶς θὰ ἀντιπαλέψουμι δ' γατάσασ'.—Ἰντιπάλιφα κὶ αὐτὸ τοῦ βάσανου.

ιντιφάκ'=συνεννόησις.—Ἰγκαν ἱντιφάκ' κὶ τὸν ἔδειραν.

ἱξιλντῶ=ἀφαιρῶ.—Ἀπ' τοῦ φαί τ'ς, μπά, ἱξιλντοῦν γιά λοῦσα.

ιρλεσιζουμι ἢ **ἐρλεσιζουμι**=τοποθετῶ ἐμαυτόν.—Καλὰ ἱρλεσιζουμι σὺν αὐτοῦ.

ιρμπάπ ἢ **ἐρμπάπ**=κατάλληλος.—Ἡ Νάτσιους εἶνι ἱρμπάπ γι' αὐτὴ ντῆ δλειά.

ἴσια (τά)=καὶ εὐθείαν.—Νὰ ἔριτης τὰ ἴσια σπὶτ'.

Λαογραφικά--Γλωσσικά Στενιμάχου

Ισπροϑ=τιποτένιο. — Τῶκαμις ποῦ Ισπροῦ. — Ἴσπροῦ δὴ μὴ γράφαν.
Ιστάχ' (τοῦ)=οἰστρος. — Ἔεις *Ιστάχ'* γιὰ κανυᾶ.
Ιστάχλ'ς (ὁ) θηλ. *Ισταχλοϑ*=οἰστροηλατημένος, η.
Ιφκάδης (οἱ)=χηλοπῆττες. — Σήμερα θὰ φάμι ἰφκάδης.
Ιφνός, -ή, -ὸ πληθ. *Ιφνὰ*=φθηνός, -ή, -ὸ πληθ. -ά. — Ἴφνὰ τοῦ πέρα-
 σες (=φθηνὰ γλύτωσης).
Ιχτέ=χθές, *Ιχτισνός, -ή*,=χθεσινός, -ή. — Ἴχτέ ἦταν γιορτή. — Ἴχτι-
 σνὰ πηδιὰ κὶ φτοῦ διέ στόμα.
Ιψέ=χθές βροῖδου, *Ιψισνός, -ή*=χθεσινοβραδυνός, -ή. — Πῶς πέρασες
 ἰψέ; — Ἡ ἰψισνός ἦ ὕπνου ἦταν ἀλλέιτους.

Κ

Κάγιλου (τοῦ)=κάγκελο, κηλίδωμα πληθ. *κάγιλα* (τὰ)=ἔβαψαμι
 τὰ κάγιλα μας κὶ ἔπριψι τοῦ σπῖτ'. — Πόμνα στοῦ *κάγιλου* (=ἔμεινα ρέστος).
καζάκα (ἦ)=ἔκλυθο. — Σανιούμασταν μὴ τσ' καζάκις.
καζαντιῶ=κερδίζω. — Στὰ χαοτιὰ καζαντάει αὐτός.
καϊμές (ἦ) πληθ. καϊμέδης=χαρτονομίσματα. — Γιόμσα τοῦ πορτου-
 φόλι μ' καϊμέδης.
καϊνής (ἦ)=γυναικάδελφος. — Τὶ κάμνει ἦ καϊνήζι σ'.
καϊντίζου=τολμῶ. — Λὲ καϊντίζου νὰ βγῶ δ' νύχτα μοναχή.
καιροῦδες δὲ βαρακούω=πότε·πότε δὲν ἀκούω καλά.
κακαβιά (ἦ)=δένδρο ὑψηλό. μεταφ. ὑψηλὴ γυναίκα. — Τὶ τὴν γα-
 λησπέρες τὴ γριὰ τὴ *γακαβιά*;
κάκαβα (τὰ)=καρποὶ τῆς κακαβιάς. — Τρώει κάκαβα.
κακαβώνου=ξεγελῶ. — Σὲ κακάβωσαν καλά=καλὰ σὲ γέλασαν.
κακὴν κακῶς (ἐπίρρ.). — Ἐφκαμι κακὴν κακῶς.
καλβώνου=πεταλιώνω. — Πάνι νὰ καλβῶ'ης τοῦ μλάσ'.
καλήμιρου=ἔορτή. — Ἐρδί τὰ καλήμιρα τώρα κὶ ἔχουμι δλειές.
 — Ἐημερών' καλήμιρου.
καλ'κεύω, ἀόρ. κάλ'κιψα=καβαλάω. — Κάλ'κιψα τοῦ γαῖδοῦρ' κὶ
 πῆγα νὰ διῶ τὸ χουράρ'. — Κόμα τοῦ γαῖδοῦρ' δὲ κάλ'κιψι, τὰ πουδάγια τ'
 κνᾶϊ (κουνάει).
καλομίζα (ἦ)=εὔμορφη. — Ἡ Μαριόλα εἶναι καλομίζα. — Μάντιμ'
 καλομί'ις κὶ κουρδώνεσαι (τάχα ἔμορφη καὶ κουρδώνεσαι).
καλότικος (ἦ)=καλότυχος. — Καλότικος πρῶμα ἔκαμες τοὶ δλέξις.
κάλουτχιά [κάλου-τχιά]=καλοτυχιά, ἐπιφώνημα. Καλουτχιά μαρή!!!
καλουτχίζου=καλοτυχίζω. — Σὲ καλοτχίζω. — Μὴ μὴ καλοτχύης κὶ
 τόσο, βασανισμένος εἶμι.
καλιάνκανατ=ριχτὸ παλτό. — Ρίξε τοῦ παλτό σ' καλιάνκανατ.
κάλφας (ἦ)=ὑπάλληλος καταστήματος.

καλφοῦδ' (τὸ)=μικρὸς κάλφας.—Πόσο τοῦν πλιαρῶν'ς τοῦ γάλαφα σ'; —'Εξυπνου τοῦ καλφοῦδ' σ' κὶ δλέφτικου.

καμαρώνου, παρατ. **καμαρώνουμαν**=ὑπερηφανεύομαι.—Καμαρώνουμαν ἀνάμιση στὰ πηδιά μ'.

καμώνου=καμμύω.—Μὴ γαμών'ς τὰ μάτια σ'.—Μὴ γάμνης πὼς καμών'ς.

κάν=διόλου (ἐπίρρ.).—Κάν καλό.—Κάν δὲ τρώει τοῦ πηδί μας.—Κάν δὲ μᾶς ἤρτης.—'Αποὺν κάν—κάν.

κανακάρ'ς (ἦ)=μοναχογιός, **κανακάρα** (ἦ)=μοναχοκόρη.—Ψώφσεις γιὰ ντ' γανακάρα σ'.

κανιοῦμι=ἔχω σκοπόν.—Κανιέται νὰ τοῦν διώξ.—'Αν δὲν ἤρχο-
σταν πιά, κανιοῦμαν νὰ σὶ δείρω.

κανδαρνιῶ=καταπειθῶ.—Πουλέμεσα (προσπάθησα) νὰ τοῦν καν-
δαρτίσου, μὰ δὲ μπόρσα.

καοῦν' (τοῦ)=πεπόνι.—Γλυκὸ καοῦν'.—Τὸ καοῦν' γίγκι

καούρα (ἦ)=πυρετός.—Κάηκα ψὲ ἀπὸ καούρα.—Τὸ πηδί μας ἔχ' καούρα.

καουξαλαντίζου (καοῦκ·σαλαντίζω)=κολακεύω, περιποιοῦμαι.—Τοῦν
καουξουλαντίζω ὡς νὰ καταφέρου τὴ δλειά μ'.

καράρ (τοῦ)=ὄριον, μέτρον.—Χωρὶς καράρ ἔοδεύ'.—Τοῦ γιανάτι σ'
δὲν ἔχ' καράρ.—'Όλα μὶ τοῦ καράρ.

καραντέλι (τοῦ)=βαρελάκι.—Γιόμισι (γέμισε) τὰ καρατέλια ξύδ'.—
'Ινκὶς ὄμ καρατέλι (πάχυνες πολὺ).

καρέξ (τοῦ)=μῖσος.—Τοῦν ἔχουν καρέξ. (λ. τ.)

καρέκλα (ἦ)=καθέκλα, ὑποκορ. καρεκλίτσα.

καρλαντίζω=ὑπολογίζω.—Καρλάτσα καὶ ταμὰμ (ἀκριβῶς) ἴρι.

καρπουφοργιοῦμι=ἐνθαρρύνομαι **ἠσυχάζω**.—Μὶ εἶπε τὰ καλὰ τὰ
λόγια καὶ καρπουφορεθέκα. 'Εν χρήσει κυρίως ὁ ἄορ. καρπουφορεθέκα.

κάρτο (τοῦ)=τέταρτο.—'Η ὥρα εἶνι τρεῖς καὶ κάρτο.

κασκανιῶ=ζηλεύω.—Μὲ εἶδε μὲ τὰ καλὰ μ' (δηλ. ροῦχα) κὶ κα-
σκάντι.

καταπουδιάξου=παρακολουθῶ κατὰ πόδα.

καταπόδ'=ἀργότερα.—Θὰ τοῦν καταποδιάσου νὰ διῶ ποῦ θὰ
παίν', κὶ πέρασι καταπόδ' ἀπ' τοῦ σπίτ' νὰ σὶ πῶ.

κάτα (ἦ)=γάτα.—'Η κάτα μας χάθκι.

καταρόκος=γάτος.

κατικούλια (ἦ)=ματσαράγκα.—Μὴ κάμνεις κατικούλιες.

κατοῦρμα (τοῦ)=οὔρος.—Νιαρὸ ζεστὸ ὄμ κατοῦρμα.

κατσαριά (ἦ)=θάμνος.—Φοῦδουσαν τὰ μουντάκια τ' ὄμ d'κατσαριά.

κατσαρντῶ=ἀφήνω τὶ νὰ μοῦ διαφύγη.— Μὴ κατσαρντᾶς αὐτὴ ντὴ δλειά.

κατσιβίλους (ἦ)=ἀτσιγγανός.— Τσιγγούνης, μαῦρος, οὐσιασ. **κατσιφλιὰ**=τσιγγουνιά.— Ἰνκίς κατσιβίλους νὰ κάθησι στοὺν ἥλιου.— Τί κατσιφλιὰς εἶνι αὐτὲς ποὺ κάμνεις;

κατσοπουδιά (ἦ)=γκίνια, γρουσουζιά.

κατσοπουδιάρ'ς (ἦ) θηλ. -ρα =γρουσουζα.— Ἔ, κατσοπουδιάρ'ς ἀνθρώπος, τοὺν ἀνατρόμαξα.

κατώϊ (τοῦ)=ὑπόγειον.— Θὰ σὶ σφαλίσω στοῦ κατώϊ, ἀν δὲ κάτσης ἦσουχα, ἀκοῦς; ἢ δὲν ἀκοῦς.

καφνὶ (τοῦ)=φιλιτζάνι.— Τὰ καφνιά μας ὅλα τσακίσκαν.

καψίδα (ἦ) (ἐκ τοῦ καῦσις καίω)=μέρος ὅπου ὁ ἥλιος καίει συνελῶς.— Τοποθεσία ἔξω τῆς Στενιμάχου.— Σ' γαψίδα ἔχουμι ἀμπέλ'.

κεῖθε παραέχ' (κεῖθε παρέκει)=ἀργότερα.— Θὰ ἀβουνιάσουμι κεῖθε παραέχ'.

κιουφάλ' ἢ **κιφὰλ** (τοῦ)=κεφάλι.— Τοῦ κιουφάλι μ' μὶ πονεῖ.— Κακοῦς κιουφαλιῦ=κακὸ τοῦ κεφαλιῦ σου.— Ἄπ' τὸ κιουφάλι τ' τραβᾶει.

κλαῖτα=κλάμματα.— Ἐβαλὶ κάτ' κλαῖτα, πῶς δὴ δράπκι!

κληματσιδα (ἦ)=κληματαριά.— Πουκάτ' ζ' ντ' γληματσιδα τρωμι τοῦ καλοκαίρ'.

κλημασταριά (ἦ)=δέσμη σταφυλῶν.— Κρέμασαμι κλημάσταριὰς γιὰ τοῦ χειμῶνα.

κλόξα=λόξιγγας.— Κλόξα σ' ἔπιασε, πιὲ νιαρὸ νὰ σοὶ πηράσ'.

κλυντρῶ=κυλινδρῶ.— Κάτσε ἦσουχα θὰ κλυντρῆξῃς ἀπ' τὸ σκάλα.— Κλύντριξι ὁ τέντζερ'ς κὶ βρῆκε τοῦ καπάκ' (ἐπὶ μεγάλης συμφωνίας καὶ ἰδίως λέγεται ὅταν πετύχη κανένα συνοικέσιο),

κόμπους (ἦ)=κόμβος, στιγών.— Κάμι κόμπου στοῦ ράμμα.— Δῶσι μι ἕνα κόμπου κονιάκ.

κόρσημ=δῆθεν.— Κόρσημ θὰ νὰ ἔρετ', ἄμ δὲ φάνκι (φάνηκε).

κόσα (ἦ)=δρεπάνι, **κόσα**=κακὴ γυναῖκα.— Αὐτὴ εἶνι μιὰ κόσα.

κότνιους, κότνια, κότνιου=κόκκινος - η - ο.— Οἱ μικρὲς κότνιες πιπιργιὰς καίν' πιρσό.— Κοτνιόκουλους (λέγεται διὰ τὰς πολὺ ψιμυθιωμένας γυναίκας).

κότς (τὸ)=ἀστράγαλος.— Γιάλα ἀν βαστοῦν τὰ κότσια σ'.— Μὶ πονοῦν τὰ κότσια μ'.— Τοῦ φουστάνι σ' εἶναι ὡς τὰ κότσια.

κουδακνός=κοντακινός, πρὸς τὸ κοντό, μᾶλλον κοντός.— Πέρασε ἕνας κουδακνός.— Τς' Μαρίας ἦ γυιὰς παέν' κουδακνός.

κουδουσμῶνω=πλησιάζω.— Τὰ πρᾶγματα πιὰ δὴ κουδουσμῶνδι.

κουκκάλιασα=πάγωσα.— Κουκκάλιασαν τὰ χέργια μ'.

κουκλώνουμι=σκεπάζομαι. = Κουκλώθ' καλά, γιατί εἶνι κρουάδα.

κουκουρίδος (ἦ)=πεινὸς καὶ μεταφ. φιλόγος. — Οἱ κουκουρίδοι ἕνα πααίναν τοῦ προῦ. — Ἔδῃσι ἕνα τρανὸν κουκουρίδου στὰ μαλλιά τ'ς.

κουλάϊ (τοῦ)=εὐκολία. — Βρῆκισ τοῦ κουλάϊ. — Κουλάϊ εἶνι (εἶνι εὐκολο).

κουλαντρῶ (ρημ.)=μεταχειρίζομαι. — Τόσα χρόνια κουλαντρῶ τοῦ καζάν' κὶ δὲ δρύπ'σι.

κουλαντρισμένον (τὸ)=μεταχειρισμένο, **ἀκουλάντριστου** (τὸ)=ἀμεταχείριστο.

κουλί (τοῦ)=κῶλος, πληθ. **κουλιά**. — Τῶβγαλι ἀπ' τοῦ κουλί τ'ς. (τὸ ἐπεννόησε μόνῃς τῆς). — Τ' λαοῦ (λαγοῦ) τὰ κουλιά.

κουλκουνίξω, κουλκούνιξα (ἀόρ.)=ἀνακατεύω, (κινῶ τὸ δοχεῖον ἐν τὸς τοῦ ὀποίου ὑπάρχει ὑγρόν). — Κουλκούνξι τοῦ μαστραπᾶ.

κουμάντα (ἦ)=φροντίδα, διεύθυνσις. — Γὼ ἔχου ντ' γουμάντα τ' σπιτιοῦ. — Ἄντι, κάμι κουμάντα νὰ παίνομε στοῦ μοναντῆρ'.

κουμὰρ (τοῦ)=τυχηρὰ παιχνίδια.

κουμαρτζῆς (ἦ)=χαροποαίκτης. — Χαμνὸ προᾶμμα εἶνι τοῦ κουμάρ'.

κουμάσ' (τοῦ) = κλουβί, μεταφ. Κουμάσ' ἢ κουμασίτς (ὑποκορ.)=λουλοῦδι γιὰ μύρισμα. — Κουμασίτς εἶνι κὶ αὐτός. — Τὶ κουμάσ' εἶναι αὐτή.

κούνια (τὰ)=τακούνια. — Πὲ τοὺν κουντουρᾶ, νὰ μοὶ βάλ' κούνια στὰ σκαρπίνια μ'.

κουνουσιζου=συναναστρέφομαι. — Πέ μοι, μὶ ποιόναν κουνουσίτης νὰ σὶ πῶ τὶ λ'γιὸς εἶσι (=τὶ λογιὸ ἀνθρώπος).

κουντουσμῶνον=(ἐκ τοῦ σιμῶνω)=πλησιάζω. — Μὴ κουντουσμῶντι τὸ ἄρρωστοι.

κούπαν'=εὐτυχῶς. — Κούπαν' Φίλιππας γραμματίζομένους διάβαζι τοὺν οὐδό. [Κάποιοι Στενιμαχίτες εἶχανε ἔλθει στὰς Ἀθήνας καὶ ὡς ἦτο φυσικὸν σαστίσανε, εὐτυχῶς πού ὁ Φίλιππας (ἕνας τῆς παρῆας), ἦτανε γραμματισμένος καὶ διάβαζε τὶς διευθύνσεις τῶν δρόμων].

κούρλου (τὸ)=κούρβουλο=κούτσορο. — Πόσα κούρλα εἶνι τ' ἀμπέλι σ'; — Φέτου τ' ἀμπέλι μ' εἶνι κούρλο κὶ καλάθ'. = Δηλαδὴ ἀπὸ κάθῃ κούτσορο μπορεῖ νὰ γεμίση ἕνα καλάθι.

κουρλουντζίζουμι=ὑπερηφανεύομαι. — Μὴ πουρπατᾶς κουρλουτζίμενος. — Τὶ κουρλουντζίζισι τόσο; ξέρω ποιὸς εἶσι.

κουρμπάν' (τοῦ)=θυσιά.

κουρπαντζίδκη χλιάρα=μεγάλῃ κουτάλα διανομῆς τοῦ θυσιαζομένου, μεταφ. μεγάλη κουτσομπόλα.

κουρσεύω=λεηλατῶ. — Σέβκαν στοῦ μπαχσιά μας κὶ κούρσεψαν τὰ λουλούδια μας.

κουρσάτσον (ἦ)=ἐκ τοῦ κουρσάρος, **κουρσάτσους** (ἦ).

κουσεύω=τρέχω. — Κόσευε λαγούτσκου, νὰ πιᾶς τοὺν μπιτυότσκου.

—Κουσευτὸ ἔφκι=ἔφυγε τρέχοντας. —Ἔβαλε μιὰ κουσή,=πηλάλα.

κουσκουλαντῶ=ὑποκινῶ. —Ἄν δὲν ἤμαν γῶ νὰ σὶ κουσκουλαντίσου οὔτε θὰ νὰ ἔρθης. —Μὴ τοῦ κουσκουλαντῆς τοῦ πηδί.

κουσοῦρ' (τοῦ)=ἐλάττωμα. —Τρανὸ κουσοῦρ αὐτό. —Κουρσουλούδκου=ἐλαττωματικό.

Κουταλεύω=ψάχνω. — Τί κουταλεύ'σ' ἐκεῖ ; — Κουταλάτσος (ὁ)=κουταλάτσου (αὐτὸς) (ἡ)=αὐτὴ ποὺ ψάχνει.

κουτλουθύρα (ἡ)=αὐτὴ ποὺ γυρίζει παντοῦ. —Ἴνκεις μιὰ κουτλουθύρα, δὲν ἔεις συμμαζεμό.

κραίνω=λέγω, ὁμιλῶ. —Κραίνει βρὲ (=μίλα). —Σοὶ λὲν νὰ κραίν'ς, δὲν κραίν'ς.

κρανίτικος (ὁ)=γερός, **κρανίτικα** (μετ.)=σταράτα. —Πέτουν δυὸ λόγια κρανίτικα νὰ κάτς στοῦ γώλουτ'. —Χουράτεβι (μίλα) κρανίτικα. —Σκαμνιοῦ μπουδὰρ ἂν ἔπισι, κρανίτικου στοῦ δόπο (στὴ θέσι του).

κράνσα (ἡ) (ὁ)=πανύψηλος, (πιθανῶς ἐκ τοῦ γαλλικοῦ grand). —Φτὸς ἢ Χαράλαμπος τὶ κράνσα ἂπ' εἶνι. —Κεῖνος κράντας, ἂμ' ἢ γυναῖκα τ' μιὰ πθαμὶ (σπιθαμὴ) μπόι.

κράχτις (ἡ)=κράχτης ἐκ τοῦ κράζω (προσκαλῶ) = κανδηλανάπτῃς. Ἐλέγετο οὕτω, διότι καλοῦσε τοὺς χριστιανοὺς στὴν ἐκκλησία κατὰ τὴν Μ. Ἑβδομάδα καὶ ἑορτὰς Χριστοῦγεννα, ὅταν ἡ λειτουργία εἶταν νυκτερινή. Ἐθιμον παραμεῖναν μέχρις ἐσχάτων, σχεδὸν ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας. —Ὁ κράχτης ἔκραζε στοὺς χριστιανοὺς ὡς ἑξῆς : — **Ὁρίσετε, κοπιάσετε στὴν ἐκκλησίᾳ τῆ Μπαναγιά.**

κρυβατζούλς' (ὁ)=φυλάργυρος. — Φτὸς εἶνι κρυβατζούλς' τοῦ διάβουλου, θυμιάμα δὲ δίν'.

κρυβιτσάνα (ἡ)=κρυψών. — Τ' θειοῦ μ' τ' Ἀργύρτσου τοῦ σπίτ' εἶχι κρυβιτσάνα.

κυρᾶ=πληρωμή, ἐνοίκιο, ἀγῶγι μὲ ζῶο. —Κάθησι μὶ κυρᾶ;—Πόσου κυρᾶ πλιαρών'ς;—Ἔδουσι, τοῦ μλάρι τ' μὶ τοῦ γυρᾶ. — Πὲ δ' κυρᾶ σ' νὰ βγῆ στοῦ παραθύρ'.

κυρατζῆς (ἡ)=ἐνοικιαστής, ἀγωγιότης. —Ἔχου κυρατζῆδες κὶ δὲ μὶ πλιαρώναν. —Βρῆκες κυρατζῆδες γιὰ τοῦ δρύγου ;

κφανῶ (ἡ) κφανῶ=κουβαλῶ. —Κφάνξι οὐλίγου τοῦ πηδί. — Δῶσι νὰ κφανίξου κὶ γῶ καμπόσου τοῦ καλάθ'.

κφάρ' (τοῦ)=κουβάρι. —Ἴνκι ὄμ' κφάρ'. —Ἐνα κφάρ' κλουστή.—Νὰ ἔν'ς κούτσουρου κὶ κφάρ (κατάρα). **κφαρίτς** =μικρὸ κουβάρι.

κφαρίδα (ἡ καὶ ὁ)=κουφός. —Φτὸς εἶνι μιὰ κφαρίδα. —Ἐ κφαρίδα.

κφός (ὁ)=κουφός. —Τὸν γφόν' δμπάνζι, τὸν ἄράπ' σκαμάτζι (σκαπύνιζε) (παροιμία). —Κφάθκισ βρὲ κὶ δὲν ἀκοῦς ;

Λ

- Λαθώνω**=κάμνω λάθος.—Λάθευσα τοῦ δρόμου.
- λακαρδί**=λόγος, διασκέδασις.—"Εχισις τοῦ λακαρδί.
- λαλάει**=λαλεῖ.—"Η σόμπα λαλάει μιὰ μορφάδα (=ἡ σόμπα ἐργάζε·ται θαυμάσια).—Μοὶ φαίνεται πὼς στοῦ σπίτι τ' ὄρνιθα λαλάει (=ἡ γυναῖκα).
- λαμπρίδα** (ἡ)=πυγολαμπίδα.—Λάμπρισαν τὰ μάτια τ' =ὄταν βλέπη τις κάτι μὲ ἐπιθυμία.
- λαουνίκα** (ἡ)=γυρίστρα, λαγωνικό.—Ποῦ κουσιεύ'ς ὄμ' d' λαουνίκα;
- λαχτέδου** (τοῦ)=γουρουνόπουλο. — Παράγγλα ἓνα λαχτέδου γιὰ d' Πασκαλιά.
- λειπανάβατη** (ἡ) καὶ **λειπανάβατου** (τοῦ)=ψωμί ζυμωμένο χωρὶς ζύμη.—Πήττα λειπανάβατη.
- λήμα** (ἡ)=λαίμαργος.—Μὴ τρώς ὄμ' λήμα. — Λήμαξα γιὰ σταφύλια (ἔχω μεγάλη ἐπιθυμία νὰ φάγω σταφύλια).—Φτὸ εἶναι ἓνα λημαχτάρκου (αὐτὸ εἶναι πολὺ λαίμαργο).
- λιγέν'** = λεκάνη.—Φέρε τοῦ λιγέν' νὰ πλύνω τὰ πουδάγια μ'.
- λιματίδ'** (τοῦ)=ἀγκάθι τῆς μέλισσας.—Μ' ἔβαλε λιματίδ' ἢ μέλ' σσα.—Μὴ ρίχνεις λιματίδια (μὴ πειράζεις).
- λιόλιος** (ἡ) = ἀνόητος, βλάκας.—"Αφσητον τοῦ λιόλιου (ἄστον τὸν βλάκα).—Φτὸς εἶναι ἓνας λιόλιους (αὐτὸς εἶναι πολὺ ἀνόητος).
- λιόψυχους** (ἡ)=εὐαίσθητος, ἄνευ ψυχικοῦ σθένους. — Μὴν εἶσι τόσου λιόψυχους.
- λιουθιά** (ἡ)=βοήθεια. — Πῆγα σ' τ' Κύρκου τ' ἀμπέλ' γιὰ λιουθιά. (Πῆγα στ' ἀμπέλι τοῦ Κυριάκου γιὰ νὰ βοηθήσω). — Φώναξ' κανέναν γιὰ λιουθιά.
- λιπουτζώνου** = δένω τὰ 2 πόδια τοῦ ζώου, ἀντίθετον **ξιλιπουτζώ·νου**, μετφ. μερδεύω τὰ πόδια.—Λιπούτζουσι τοῦ μλάρ'.
- λισγαριά** (ἡ)=ξύλινο φορεῖο μὲ τὸ ὁποῖο μεταφέρουν πέτρες, χῶμα.—Δῶστι μας d' λισγαριά σας νὰ κφανίξουμι καμπόσου χῶμα.
- λιχούσα** (ἡ) = λεχώ, **λιχούδ'** (τοῦ) = μωρό.—"Ομ' λιχούδ' κάμνεις—Τὶ λιχουδίτκα καμώματα εἶναι φτὰ πὸν τὴ σένα ;
- λιφτουκάρνα** = φουντούκια (λεπτοκάρνα).—Κι' ἂν δὲν ἔφαγαμι λιφτουκάρνα !!
- λογιόντας-λογιῶ** ἢ **λογιῶν-λογιῶ** = παντὸς εἶδους, εἰδῶν-εἰδῶν.—Στοῦ παναῖο εἶδαμι λογιῶν λογιῶ πράγματα.
- λογοφέρνω**=μαλώνω, τσακώνομαι.—Κύτταξι νὰ μὴ λογοφέρ'ς πάλι μὲ τοῦ Νικόλα (πρόσεξε νὰ μὴ μαλώσης πάλι μὲ τὸν Νικόλα).
- λογόφερα** = τσακώθηκα.
- λουβάρ'** (τοῦ)=πέτρα, **λουβαριά** (ἡ)=πετριά.—"Εφαγα μιὰ λουβαριά.—"Αν σοὶ μπιζνίξω (ἐκσφενδονίζω) ἓνα λουβάρ'.

λουγιούρ-λουγιούρ = γύρω-γύρω.—Πάνι ἀπὸ λουγιούρ νὰ διῆς τὶ κάμνει (ἐδῶ σημαίνει κρυφά, μετὰ τρόπο). — Λουγιούρ-λουγιούρ στοῦ σπῖτ' μας φύτιψα λουλούδια.

λουμάκ' (τοῦ)=ξύλο.—Τὸν ἔδουσα ἓνα λουμάκ' γιὰ νὰ μάθ' γνώμ'. (Τὸν ἔπιασα στὸ ξύλο γιὰ νὰ βάλῃ γνώση).

λουδρῖζου = παρουσιάζομαι σκοπίμως κάπου ἀναπάντεχα.—Λούδρῖσι κὶ θὰ σὶ προσκαλέσαν.—Εἶχι δὲν εἶχι λούδρῖσι.

λουρι (τοῦ) = κορδόνι. = Πῆρα λουριὰ γιὰ τὰ στιβάλια μ' (πῆρα κορδόνια γιὰ τὰ παπούτσια μου).—Σφίξτουν τὰ λουριὰ τ' (περιώρισέ τον). — Τρανὸ λουρι ἀπὸ λ'κὶς στὰ πηδιά σ' (μεγάλῃ ἐλευθερία ἔδωσες στὰ παιδιὰ σου).

M

Μαβι (τὸ)=μπλέ, λουλάκι.—Πάρι μοι κὶ ἓνα μαβί.—Μαβί χάρου.

μαζγκάλ' (τοῦ) = κόγχη.—Ξέταξι κὶ στοῦ μαζγκάλ, νὰ μὴν εἶνι τοῦ σκιπάρ'.

μαϊτάπ (τοῦ)=ἄστεϊο.—'Αφσι τὰ μαϊτάπια (ἄσε τὰ ἄστεϊα).—Δὲ δὰ πιστεύου γὼ τέτοια μαϊτάπια.

μακαράς (ῆ) = καροῦλι.—Πάρι ἓνα ἄσπρου μακαρά νὰ ράψου τοῦ πκάμσου σ'.

μαλαγκάνα (ῆ)=μαλαγάνα, **μαλαγκανιές**=μαλαγανιές.—'Αφσι τὸ μαλαγανιές.—Ξέρ'ς τὶ μαλαγκάνα εἶνι ἡ Μαρία;

μαλαφράντζα (ῆ) = (mal de France) σίφυλις, **μαλαφραντζιάρ'ς** (ῆ) =σιφυλιδικός.

μανάλ' (τοῦ)=μανουάλιον.

μαναχός = μοναχός.—Πάνι μαναχός.—Φοβοῦμι νὰ κάτσου μαναχῆ (φοβοῦμαι νὰ μείνω μονάχη), **μοῦγγι μάναχος**=δλομόναχος.

μαναφλίκ' (τοῦ)=μαναφοῦκι.

μαναφαντισῆς (ῆ)=ὁ ἐνσπείρων ζιζάνια.—Τοῦ ἔβαλι μαναφλίκια κὶ μαλλιουτραβήχαν.

μάνι-μάνι=ἀμέσως, γρήγορα-γρήγορα.—Εἶδῖς; μάνι-μάνι ἦρα.

μάντημ = τάχα.—Μάντημ ἔ'εις νὰ κάμ'ς μὶ ἄνθρουπου.—Μάντημ προῶμμα

μάξους (ἐπίρο.)=ἐπίτηδες.—Μάξους δὲ μπῆγα (ἐπίτηδες δὲν ἐπῆγα). —Μάξους τὸν εἶπα ἔτο' (ἀπὸ σκοποῦ τοῦ τὰ εἶπα αὐτὰ).

μάπα (ῆ)=χιονόσφαιρα.—'Εφαγα μιὰ μάπα στοῦ κιφάλ'.—Γιὰλα νὰ παίξουμι μάπες.

μάσα (ῆ)=τραπέζι (ἐκ τοῦ mensa).—Βάλι ντ' μάσα (στρώσε τὸ τραπέζι).—Βάλι τοῦ σνὶ (ταψί).

μαστραπᾶς (ῆ)=κανάτα.—Γιόμισι τοῦ μαστραπᾶ νιαρό.

ματιάξου=σκοπεύω.—Μιὰ ὥρα ματιάξ νὰ διοῦμι τὶ θὰ κάμ'ς.

ματιανζίτις = εἶδος παιχνιδιοῦ με βώλους. (Τὸ παιδί σκοπεύει ἐξ ἀποστάσεως τὸν βῶλον τοῦ συμπαίχτου του καὶ ἂν πετύχη νὰ τὸν χτυπήσῃ κερδίζει).

ματσάκια (τὰ) = παρατσούκλι τῶν Φιλιππούπολιτῶν (ὄνομ. τοῦ Ματσάκ'. Ἡ Φιλιππούπολις λεγότανε ἀκόμη καὶ **Κάστρον** (τοῦ) καὶ οἱ Φιλιππουπολίτες **Καστρινοὶ** (οἱ). — Οἱ Στενιμαχίδκοι εἶνι λαγγιράδις κὶ οἱ Καστρινοὶ Ματσάκια. — Πῆγα στοῦ Κάστρου.

μαχανᾶς (ἦ) = ἀφορμή. — Τοῦ μαχανᾶς χαλεύ'ς νὰ θυμῶ'ς.

μεθῶ, ἄδρο. **μέτσα** = μέθυσσα, **μιτσημένους** = μεθυσμένος. — Πάλι μιτσημένους εἶνι ἡ Ἄργυρ'ς.

μέριμ-δὰ = κατὰ τὰ φαινόμενα. — Μέριμ δὰ μᾶς φωνάξαν στ' χαρὰ (στοὺ γάμο).

μὴ νά... = κὶ ἂν δέν... — Μὴ νὰ ἔφαγαμι κριάς. — Μὴ νὰ εἶδι καλουσῦνες ἀπὸ τὴ μᾶς.

μῆλου (τοῦ) = μῆλο, **μλιά** (ἦ) = μηλιά. — Ἡ μλιά μας κάμνει γλυκὰ μῆλα, **μῆλου μαραμένους** = πολὺ πικραμένος (σὰ μαραμένο μῆλο).

μῆρα (ἦ) = κομμάτι κρέατος. — Κόψι μιὰ μῆρα νὰ ψήσου.

μιγδάν' = πλατεῖα, περιθώριον. — Φέρι νιαρὸ π' τοῦ μιγδάν'. — Ἄμα ἡ μέρα εἶνι τρανὴ ἔχ' μιγδάν' κὶ νὰ δλέψ' κὶ νὰ κάτσης. — Θὰ τὰ βγάλου στοῦ μιγδάν' (στὴ φόρα).

μιρουχτισῆς (ἦ) = μεροκαματιάσῆς. — Πῆρα πέντε μιρουχτισῆδες νὰ τσαπίσουν τ' ἀμπέλ' μας.

μισάνδρα (ἦ) = ντουλάπα χωνευτὴ στὸν τοῖχο, πληθ. **μισάνδρις**. — Βάλι τὰ ροῦχα ζ' μισάνδρα.

μισάλα (ἦ) = ποδιά. — Ἐβαλι ντ' μισάλα κὶ σφίχι σ' δι δλειά.

μισάλ' (τοῦ) = ὕφασμα με τὸ ὁποῖον σκεπάζουν τὸ ψωμὶ στὴ πινακωτή. — Νὰ φέρ'ς κὶ τοῦ μισάλ' (ἀπ' τὸ φοῦρνο).

μισιάρκου, **μισιάρκα** = ἀπὸ μισά. — Δὲ δῶχουμι μισιάρκου τ' ἀμπέλ', — Τᾶφαγαμι μισιάρκα τὰ ψανουρέφια μας.

μισιουσιόλα (ἦ) = σιόλα. — Τὰ στιβάλια μ' ἔγκαν γιὰ μισιουσιόλες. — Πάλι ἔσκισε τὸ μισιουσιόλης, εἶσι τρανὴ ἀρτζάλου.

μισταργὸς (ἦ) (ἐκ τοῦ μισθουργὸς) = ὁ ἐπὶ μισθῶ ἐργαζόμενος (κυριῶς ἐπὶ χειρῶνακτος). — Ἦρα νὰ πιαστῶ μισταργὸς (νὰ πιαστῶ = νὰ συμφωνήσω). — Ἐπιαστι μισταργό ;

μιτζέ = ἐργασία γινομένη ἀπὸ κοινοῦ. — Θὰ σᾶς φωνάξου μιτζέ νὰ ξισπυρίσουμι τὸ γκουργκοῦτις μας.

μιτίνκια (τὰ) = συλλαθητήρια. — Γιὰ θυμῶ' τὰ μιτίνκια (γιὰ θυμήσου τὰ συλλαθητήρια) (οἱ ἐκ Βουλγαρίας ἐννοοῦν πάντα τὰ ἀνθελληνικὰ τοῦ 1906). — Ἡ Μαρία γινηθήκη στὰ μιτίνκια τοῦ γηρὸ (ἦ Μαρία γεννήθηκε κατὰ τὰ ἀνθελληνικὰ (1906).

μλώνω=σιωπῶ.—**Μλών'** κι' ὅτ' ἕξ' κάμνει (σιωπᾶ καὶ κάμνει ὅ,τι τοῦ ἀρέσει).—Τί μλών' σ' (γιατὶ σιωπᾶς).—**Μούλουγμα** κι' γνώμ'.

μοιρολόγα (ἡ)=κλάμμα.—**Μι** τοῦ τίπουτα ἔβαλι μιὰ μοιρολόγα ἀπ' δὲν εἶχι σωμό.

μοιρολοῦμι=κλαίω.—Τί μοὶ μοιρολογίεσι μαρί ;

μοῖρα=τύχη.—Δὲν ἔχ' στοὺν ἥλιου μοῖρα (δὲν ἔχει τίποτε).

μούγγρα (ἡ)=ἔχθρα.—'Ε μούγγρα.—Τρανὴ μούγγρα μ' ἔ'εις.

μουκαϊτιά=ἀμέλεια.—'Απὸ μουκατιά δὲ σᾶς ἔγραψα.—'Ἰνκε μουκαέτ'ς (ἔγινεν αἴτιος).—Καλὰ μ' ἴνκισ μουκαέτ'ς καὶ πήγαμι.

μούλκ (τοῦ) (πληθ. μούλκια)=κτῆμα, **μουλκινέ**=τῶκανες κτῆμα.—Τοῦ πῆρες μουλκινέ.—'Εχ' πιρσὰ μούλκια.

μουλουγῶ=δείχνω, ὁμολογῶ.—Κουτσίνα μουλουγάει.—Τίπουτα μὴ δοῦ μουλουγᾶς,—Χέλι (ὁ)μουλόησι τοῦ καμπαγάτι τ' (σφάλμα).

μουλουσίβα (ἡ)=ὑπουλος.—Αὐτὴ εἶνι μιὰ μουλουσίβα.—Μουλουσίβα κι' ντ' μουλουσίβας ! Τὸ αὐτὸ **μουσίτσα** (ἡ).

μουν=τόμ=μόλις.—Μοὺν πλάϊσι κοιμήθηκι.—Τὸμ πλαγιάσ' κοιμάτι σδνώρα (πάνω στὴν ὥρα, ἀμέσως) νὰ δμπῆς ἕνα λόγο δὲν ἀπαντάει.

μουραφέτ (τοῦ)=τέχνασμα.—Μὴ γάμνεις μουραφέτια.

μουρδουκλιοῦμι=σφαδιάζω.—Τοῦ ἔπιασι ἕνας πόνους, μουρδουκλιοῦνταν.—'Αποὺν γιανὰτ μουρδουκλιοῦνταν.

μουρμουρίζω=μιλῶ σιγά, παραπονιάρικα καὶ συνεχῶς, **μουρμουρίτσα** (ἡ)=αὐτὴ ἢ αὐτὸς ποὺ μουρμουρίζει, (παραπονιάρικα).—'Ε ! μουρμουρίτσα, τοῦ κιοφάλι μ' μι πῆρες.—Τί μουρμουρί'εις ;

μουρσεῦκα=γλυκάθηκα.—Μουρσεῦκι, διάβουλος, νὰ ἔρχητι.

μουσνίζω καὶ **μούσνισμα** (τοῦ) = ὁ θόρυβος ποὺ κάνουν πολλοὶ μετὴ μύτη τους, ὅταν ἔχουν κλειστὸ τὸ στόμα.—Τὶ μούσνισμα εἶνι αὐτὸ ποὺ τὴ σένα.

μούστους=μοῦστος καὶ μεταφ. σιωπηλός.—Φτὸς εἶνι ἕνας μούστους ! (αὐτὸς εἶνε πολὺ σιωπηλός).

μούτσου (τοῦ)=πρόσωπο, μοῦτρο.—'Επισαν τὰ μούτσου μ' (καταντροσιάστηκα).—Τὶ γιαλάσ', δὲ χτάϊς τὰ μούτσου σ' (γιατὶ γελάς, δὲ βλέπεις τὰ μούτρα σου).—Κουσεύτι, τ' Χατζημαργαρίτ' βγάζαν μούτσου (φωτογραφίες).

μουχαμπέτ (τοῦ)=δμιλία, κουβέντα.—Γιάλα γιὰ μουχαμπέτ (ἔλα νὰ κουβεντιάσουμε).—Τ' ἀγαπᾶς χτάζου τὰ μουχαμπέτια, (σ' ἀρέσουν βλέπω οἱ κουβέντες).

μουχλιούζ (ἡ)=πρωχέυσας.—Τάμαθις ; τσ' Ἀργυρῶς τσ' Παπακωστάκινας ἢ γνιδὸς μουχλιούζιψι (ὁ γιδὸς τῆς Παπακωστάκινας ἐπτόχευσε).

μούχτ (τοῦ)=σελέμισμα.—Γιὰ μούχτι χάνουμι, γιὰ βερεσὲ πεθαίνου.

μουχτσῆς (ἡ)=σελέμης, **μουχτισοῦ** (θηλ.)=σελέμα.

μπαγιά=ἀρκετά.—Μπαγιά καλὰ τὰ κατάφιοι (Ἄρκετὰ καλὰ τὰ κατὰφερε).—Μπαγιά τρανὸ τ' ἀβέλ' τ' Ἀργύρ'. (Τὸ ἀμπέλι τοῦ Ἀργύρη ἀρκετὰ μεγάλο),

μπαγιαλνιῶ=λυποθυμῶ, **μπαίλτσι** (ἀόρ.)=λιποθύμησε.—Ἡ Φωτῖκα μπαίλτσι κι ἔκαμα ἕναν ξιπασμό, (ἡ Φωτῖκα λιποθύμησε καὶ κατατρόμαξα).

μπαῖρ (τοῦ)=ἀνήφορος.—Ἴνκα μούσκιμα ὡς ν' ἀνιέβου τοῦ μπαῖρ. (Ἰδρῶσα ὡς ν' ἀνεβῶ τὸν ἀνήφορο).

μπάλ' (τοῦ)=κουρέλι.—Νὰ πῆς τοῦ ράφτη νὰ σὶ δώσ' κι τὰ μπάλια.

μπαμπάκ' (τοῦ)=βαμβάκι.—Τὰ μαλλιὰς ἔγκαν ὄμ μπαμπάκια (Τὰ μαλλιὰ σου ἄσπρισαν).—Φτὸ τοῦ πιδὶ τράνιφι στὰ μπαμπάκια (αὐτὸ τὸ παιδὶ μεγάλωσε μὲ μεγάλα χὰδια).

μπάρημ=τοῦλάχιστον.—Νὲ ἔχαμι μπάρημ λάδ'.

μπαρντακλιμ (ἡ) (ἐκ τοῦ μπάρντακας = βάτραχος + λίμνη) = λίμνη γεμάτη βατράχους, τοποθεσία τῆς Στενίμαχου.—Δὴ θὰ ζήσου ἴσα μὶ τὸ Μπαρντακλίμ'ς d' πέτρα.

μπιδῶ=πηδῶ.—Μπιδῆι, μπιδῆι ἔκατσι στοῦ γῶλουτ' (φώναξε, φώναξε ἡσύχασε).—Φτάν' ἀπ' μπδάτι μοὶ πήρατι τοῦ κιφάλιμ'. Φτάνει ποὺ πηδάτς, μοῦ πήρατι τὸ κιφάλι.

μπέλκημ=μήπως.—Μπέλημ ἤξερα τι θὰ ἔν' νὰ μὴ παῖνου (μήπως ἤξερα τι θὰ γίνη νὰ μὴν πηγαίνω).—Μπέλημ γὼ φταίου (μήπως ἐγὼ φταίω)

μπέντης (ἡ) = παπᾶς, ἀφέντης.—Σήκου, μπέντης πιρνάει.—Φίλει d' μπέντη τοῦ χέρο. Ὡς μπέντη παρουσίαζαν τὸν Θεὸ στὰ μικρὰ παιδιὰ.—Νὰ πηδί μ' μπέντης.

μπιάκα (ἡ) = ἔτσι ὠνόμαζαν τὰ παιδιὰ τὰ πρόβατα. Μεταφ.=πολὺ κουτῶς.—Νὰ καλό μ' μπιάκις.—Αὐτὸς πιά μπιάκα (τὰ ζῶα του ἀργά).

μπιζόγαλου=δύχτι.—Ἐπιασι ψάγια μὶ τοῦ μπιζόγαλου.

μπικόρμικας (ἡ) = ὑποκόρμιον ξύλον.—Βάλι τοῦ ξύλου στοῦ μπικόρμικα κι κόψτου.

μπικρίλακας (ἡ)=μεθύστακας.—Ἄφσι τον τοῦ μπικρίλακα (ἄστον τὸν μεθύστακα).—Μπικρολιάσκis πάλι (μέθυσε πάλι).

μπιλόφλλα (τὰ) = ἀμπελόφυλλα.—Ἐκαμα γιαπράκα μὶ τὰ μπιλόφλλα (ἔκαμα ντουλμάδες μὲ ἀμπελόφυλλα).

μπινᾶς (οὔ)=ὄροφος, σπίτι.—Πόσες μπινάδες ἔχ' τοῦ σπὶτ' τας;—Θὰ βάλου ἴκομα ἕναν μπινᾶ στοῦ σπὶτ' μας.—Σήκουσαμι κόμα ἕναν μπινᾶ.

μπισίκ' (τοῦ)=κούνια.—Βάλι τοῦ πιδὶ στοῦ μπισίκ' (βάλε τὸ παιδὶ στὴν κούνια).—Κούνσι καμπόσο τοῦ μπισίκ' (κούνησε λίγο τὴν κούνια).

μπίτσι=τελείωσε.—Μπίτσαν τὰ ψέμματα (τελείωσαν τὰ ψέμματα).—Πάει μπίτσι (πάει τελείωσε).

μπόλ'κο = ἄφθονο. — "Αμα εἶνι μπόλ' κα, οὐ καθένας ξέρο".
μπόμπα (ἦ) = βαρέλι, μεταφ. χοντροός, χοντροή. — Μιά μπόμπα κρασί.
μπόνκου (ἦ) = βραδύς τὴν ἀντίληψιν. — Μπόν'κου τοῦ πηδί τ'ς.
μπουγάξ (τοῦ) = στομάχι. — Τὶ μπουγάξ' εἶνι αὐτό; — Κόμα δὴ γιόμσει τοῦ μπουγάξι σ' ;

μπουζλουχανᾶς (ἦ) = ψυγεῖον. — Τὶ κουάδα, θαροῶ βρίσκουμι στοῦ μπουζλουχανά. **μποῦζ** = κροῦο.

μπουλάκημ ἢ **μπουλάκ'** = εἶθε. — Μπουλάκημ νὰ ἔροτ' (εἶθε νὰ ἔλθῃ). — Μπουλάκ' νὰ βρέξ' νὰ πουτσοῦν τ' ἀμπέλια μας.

μπουλάντσα (ἀόρ.) καὶ **θαῖ μπουλανδήσου** = ἀπέκτησα (θαῖ ἔχω) κάτι ἐν ἄφθονία. — Μπουλάντσα παράδισ.

μπουνλοῦκ' = ἄφθονία. — Τρανὸ μπουνλοῦκ'.

μπουμπουτζάνα (ἦ) = μεγάλη φωτιά ὥστε νὰ πουμπουνίξη. — Ἐκάμαμι μιὰ πουμπουτζάνα, καταζεστάθαμι.

μπουμπρέκια (τὰ) = νεφρά. — Μοὶ πουνοῦν τὰ πουμπρέκια μ' (Μὲ πουνοῦν τὰ νεφρά μου).

μπουνέλου (τοῦ) = πειροῦνι. — Τσμπίθκα μὶ τοῦ πουνέλου (τσιμπίθκα μὲ τὸ πειροῦνι. — Φτού, διὰ τουν δὲ ξέρο' νὰ βαστάει τοῦ πουνέλου (δὲς τον δὲν ξέρει νὰ κρατάει τὸ πειροῦνι).

μπούφους (ἦ) μεταφ. = κουτός. — Εἶσι τρανὸς πουφους.

μπουχιζω = κορέννυμι, **μπούχτσα** = ἐκορέσθην. — Ἐφαγα, ἔφαγα πουύχτσα πιά.

μπρασκανῶ = πιτσιλῶ. — Νὰ χταῖζ' νὰ μὴ μὶ μπρασκανίξης.

μπρουμιτῶ, (ἀόρ.) **μπρουμίτσα** = πέφτω (ἢ θέτω τί) μπρούμιτα. — Μπροῦμιτσι (προστακτικὴ) τὰ πουτήρια.

μυιγιάζουμι = ἀνemiζομαι. — "Οποιοὺς ἔχ' νι' μυῖγα στοῦ τσακάτ' μυιγιάζητι (ὁποιοὺς ἔχει τὴ μυῖγα σκιαζεται). — Δῶσι μι τίπουτα νὰ μυιγιαστῶ.

μυιγιαστῆρο' = βεντάλλια.

μυρίζουμι = πληροφοροῦμαι. — Ποῦ μυρίσκεῖς κὶ ἦρτες; — Μόλις μυρίσκα τὶ τρέχ' κὶ ἔφακα (ἔφυγα).

μυρώνω = καθησυχάζω. — Τρομάξα νὰ μυρώσω τοῦ πηδί. — Ἐκλαιεὶ κὶ ἔκλαιε, μυρωμὸ δὲν εἶχε.

μυταριά (ἦ) = χαλινάρι, τὸ αὐτὸ **τσαλμποῦρο'** (τὸ). — Δὲν εἶνι αὐτὴ ἢ μυταριά γιὰ γαῖδουρο. — Τήλ'ξαν ντ' μυταριά τ' (τὸν ἀπέλυσαν).

N

Νακατόνουμι = ἀναμιγνύομαι, ἀνακατεύομαι. — Μὴ νακατόνισι μὶ τὰ πίτυρα, νὰ μὴ σὶ φάν' τὰ γρούνια.

νάριντα (τὰ) = τὰ χραιώδη. — Ἰτοίμασι τὰ νάριντα γιὰ τοῦ γαφέ.

νείρατου (τοῦ) = ὄνειρο. — Ἰψὲς εἶδα ἓνα νείρατου, ὀλοφάνιαρο.

νειργιάζουμι = ὄνειρεύομαι. — Τὶ νειργιάσκεῖς ἰψέ;

νέροντι - νέρ = ἀπὸ ποῦ κι' ὡς ποῦ. — Νέρ ντι νέρ μπᾶ τὸν φώ-
ναξαν αὐτόναν σι' χαρά ; (ἀπὸ ποῦ κι' ὡς ποῦ τὸν καλέσανε στὸ γάμο) ;

νησκάρκου (τοῦ) = νησισίμο. — Μι βλάβαν πολὺ τὰ νησκάγκα.

νησκούρα (ἡ) = νησιτικός. — "Εφαγι, ἔφαγι ἡ νησκούρα χορταμὸ
δὲν εἶχι.

νιαρό (τοῦ) = νερό. — Πάνι νὰ γιομί'ης τὸν μπουλοβιάκου νιαρό.

νιαραγὸς (ἡ) = ἀγωγὸς νεροῦ, ρεῖθρον δρόμου. — Σκοῦπσει τοῦ
νιαραγὸ.

νιβουζαλίζουμι = ἀνεμοζαλίζομαι. — Τὶ νιβουζαλίζισι κι' δὲν ἔρχισι ;

νινέ (ἡ) = μητέρα. — Νινέ δῶσι μοι νὰ φάου.

νινι (τὸ) = μωρό. — Τ' ἀγαπᾶς καλὸ μ' τοῦ νινί σας ;

νιουρχιούτ (τοῦ) = νεροχύτης. — Λυγνὸ (ριχὸ) εἶνι τοῦ νιουρχιούτ'.

νόχτους (ἡ) (ἐκ τοῦ ὄχθη, νόχτη—νόχτος) = μέρος παρὰ τὴν ὑψηλὴν
ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, συνοικία Στενιμάχου.

νιάϊμα = συχνά. — Ντιάϊμα μᾶς ἔρχιτι ἡ συμπιθέρα.

νούμους = ὄμος. — Μὴ τοῦ νούμου γδγιουῖδαν νὰ πιράσαν (ἦτανε
μεγάλος συνοστισμὸς καὶ σπρώχνονταν μὲ τὸν ὄμο νὰ περάσουν).

νταγιαντῶ = ἀκουμπῶ. — Μὴ νταγιαντᾶς στοῦ νιβᾶ (=νιβάρ), θὰ
λιαρωθῆς (λερωθῆς).

νταγιακῶνου = καθηλῶνω. — Μι δυὸ λόγια τὸν δαγιάκωσα.

νταλγκᾶς (ἡ) = κῦμα. — Στὰ Σκαβδίτσια ἔχ' νταλγκάδες.

νταλγκάτς = ριψοκίνδυνος. — Μὴν εἶσι τόσο νταλγκάτς.

νταλνιῶ = τολμῶ, ριψοκινδυνεύω. — Μὴ νταλνιᾶς κι' πιρσὸ.

ντάλ-πιργιάν' = ἄνω κάτω. — "Ἡστι κι' μᾶς ἔκαμι ντάλ-πιργιάν'.

ντανδανᾶ = σούσουρο. — "Ἰνκι νταντανᾶς (ἔγινε σούσουρο). — Τοῦ
ἔκαμι ντανδανᾶ (τὸ διετυμπάνισε).

νιβάρ (τοῦ) = τοῖχος, **νιβαρίτς** (τοῦ) = μικρὸς τοῖχος, — "Επισι ἀπ'
νι' κοίροφὴ τοῦ νιβάρ (ἔπεσε ἀπ' τὸν τοῖχο). — Χουράτεβι μὲ τοῦ νιβάρ.

ντέρετ (τοῦ) = καῦμός, βάσανο. — Καθένας μὲ τοῦ ντέρετ. — Μὴ τοῦ κά-
μνεις ντέρετ.

ντιμπιντιούζ = ὄλωσ διόλου. — Φτὸς πειὰ ντιμπιντιούζ ἀχμάκ'ς (αὐ-
τὸς εἶναι ὄλωσ διόλου ἀνόητος). — Σὺ πειὰ ντιμπιντιούζ ἄγνωμος εἶσαι.

ντιπ καλὸς = ἀρκετὰ καλὸς, πολὺ καλὸς. — Τὶ τὸν χτάιζ, ντιπ καλὸς
εἶνι (μὴ τὸν βλέπης μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, εἶναι πολὺ καλὸς). — Ντιπ καλὰ τὰ
κατάφερα (πολὺ καλὰ τὰ κατάφερα).

ντερλικῶνου = τρώγω πολὺ. — Ντερλίκωσε ἕναν βερίδρομο !

ντερλίκωμα = φαγοπότι. — "Εκαμαμι ἕνα ντερλίκωμα.

νιμπάκια (τὰ) = τύμπανα. — Βάλι τὰ νιμπάκια (τρέχα νὰ τὸ δια-
δόσεις). — "Εβαλι τὰ νιμπάκια (τὸ διέδωσε).

ντυπανίζου = δέρονω, κτυπῶ ὅπως τὸ τύμπανο. — Θὰ σὶ ντυπανίζου κάτσι ἤσυχα.

ντόγκας (ἦ) = ἀνόητος. — Ἄφσι τουν, τοῦ ντόγκα.

ντουβαλέτια (ἦ) = κάλυμμα γυναικός. — Πιρσὸ σὶ πρέπ^ε ἦ ντουβαλέτια σ^ε.

ντουγρουτζου = δίδω σὲ κάποιον νὰ καταλάβῃ. — Τὸν ντουγρουτζου ἔνα ντούγρουτσμα νὰ θμάτι.

ντουζένια (τά) = λοῦσα — Ἄγαπᾶς χτάζου τὰ ντουζένια (σ^ε ἀρέσουν βλέπω τὰ λοῦσα).

ντουνιαῖς (ἦ) = κόσμος. — Νὰ πὰ διοῦμι καμπόσουν ντουνιαῖ (νὰ γυρίσωμε λίγο κόσμος). — Χάλασι ἦ ντουνιαῖς (χάλασε ὁ κόσμος).

ντουρμπανιά (ἦ) = γροθιά στὴν πλάτη. — Τὸν χτύπα μιὰ ντουρμπανιά.

ντουρδανιάζουμι (ἀόρ. ντουρδανιάχα) = τρανιάζομαι. — Μᾶς ντουρδανιάξι τοῦ ἀμάξ^ε. — **καταντουρδανιάχαμι** = κατατρανιάχθηκαμε, τρανιάχθηκαμε πολύ.

ντραβαλιάζω = ἐνοχλῶ ὁμιλῶντας. — Ἄφσι τοῦ ντραβαλιάσμα κι μὶ πῆρες τ^ε αὐτιά μ^ε. — Τί τοῦν ντραβαλιά^εεις τοὺν ἀνθριπου.

ντρομῶ = τολμῶ. — Δὲ ντρομῶ νὰ βγῶ ὄξω. — Ἄν τρουμᾶς πέρασι π^ε τοῦ μπασδαριὸ (ἀπειλή).

ξαδειιάζου, ἀόρ. ξάδειασα = ἀδειιάζω (τελειώνω τὴ δουλειά). — Ἐλα σπὶτ^ε ἄμα ξαδειιάσ^ε. — Ξαδειασμὸ δὲν ἔχου. — Ἀκέργια μέρα δὲ ξάδειασα.

Ξ

Ξαμώνου = ἀπειλῶ διὰ τῆς χειρός. — Τοῦ ξάμουσ^ε τοῦ πιδί. — Τί μοὶ ξαμόν^ες (γιατὶ μὲ ἀπειλεῖς).

Ξανὰ-μανὰ (ἐπίρρ.) = ἔκ νέου. — Ξανὰ μανὰ κουκούζ γιαράκ^ε (δηλ. ὁ κοῦκος νὰ γίνῃ γεράκι).

Ξαναθάρετα ἢ καλῆς καθάρια = σιὰ καλὰ καθούμενα. — Σιὰ καλῶς καθάρια νὰ ἔρταν κι νὰ σὶ ποῦν νὰ φύης.

Ξανασαίνω = 1) Ξαναπαίρνω ἀνάσα (= ἀναπνοή), 2) ἀνακουφίζομαι. — Νὰ κάμουμι ἔξιτάσεις κι νὰ Ξανασάνουμι καμπόσο.

Ξαραχώνουμι ἀόρ. **Ξαραχώθηκα** = πληγώνομαι ἀπὸ πέσιμο. — Ἐκαμα ἔνα Ξαραχώμα. — Κύτταξι (πρόσεχε) νὰ μὴ Ξαραχῶθῆς πάλι.

Ξαφνιάζουμι = ἔξαφνίζομαι, πέφτω σ^ε ἀπορία. — Σὰ δὲν εἶδα Ξαφνιάσκα.

Ξαφνικὸ (τὸ) = αἰφνίδιο, ἀπρόοπτο — Τί Ξαφνικὸ ἦταν πάλι αὐτό.

Ξαφρίζου = παίρνω τὸν ἀφρὸ φαγητοῦ. — Ξάφρισα τοῦ φαῖ = πῆρα τὸν ἀφρὸ ποὺ κάνει τὸ κρέας^ε μεταφ. κλέβω.

Ξεξεύω (σιὰς Σαρ. Ἐκκλησίας Ξεξεύγω) = λύνω τὰ ἄλογα καὶ γενικῶς τὰ ζῶα ἀπὸ τὸν ζυγόν. — Ξέξιψι τὴ γιάλα.

ξεμαθαίνω=ξεχνῶ ἐντελῶς.—Πιρσὸν κηρὸ δὲν ἔπλιξα κὶ θαρρῶ πὸς ξέμαθα.

ξεπλανεύου—**ξεπλανεύουμι**=πλανῶ, πλανῶμαι.—Τοῦ ξιπλάνιψαν τοῦ πηδί.—Κύτταξι νὰ μὴ σὶ ξιπλανέψαν.

ξερχαίνου = διασκεδάζω λίγο, παίρνω τὸν ἀέρα μου. — Θὰ βγῶ καμπόσου νὰ ξερχάνου.—Βγῆκα κὶ ξέρχανα.

ξέρχاما (τοῦ) ἢ **ξερχαμὸς** (ἦ)=μικρὰ διασκεδάσεις.—Φτὸς εἶνι ἡξιοχαμόζι μ³.

ξεφλυκῶνω=ἀντὶ ξεκουμπῶνω.—Ξεφλυκῶθκι τοῦ στιβάλι μ³.

ξεφσῶ ἄορ. **ξεφύσξα** = κλάνω.—Μμ! ποιὸς ξεφύσξι μαρί;

ξηρομασιέμι, **ξηρομασιέσι** = τρώγω χωρὶς ὄρεξι. — Μὴ ξηρομασιέσι, τρώϊ, τρώϊ=τρώγε, τρώγε.

ξητάζου=ἐξετάζω, **ξέταξι** = ἐξήτασε.—Τοῦ ξητάζου τοῦ πιδὶ (προσέχω).—Ξέταξι στοῦ δουλάπ³ (ψάξε).

ξιαρίζου=διώχνω (μεταφ.).—Τοὺν ξιάρσαν (τὸν διώξανε).—Ξιάρσιουν (διῶξε τον).

ξιγιαλῶ=ξεγελῶ.—Κύτταζι (πρόσεχε) νὰ μὴ σὶ ξιγιαλάσαν (ξεγελάσουν).—Βοῆκὶς ἀνθριπου νὰ ξιγιαλάης.

ξιδουμέν³ = πρόστυχη. — Φτὴ πιὰ πὸν καλὰ ξιδουμέν³.—Ἡ μάννα ξιδουμέν³ ἀμ³ τοῦ κουρίτσ³ καλό.

ξικαρδίζουμι ἄορ. **ξικαρδίσα**=γελῶ μὲ τὴν καρδιά μου.—Ξικαρδίσαμι στὰ γέλοια.

ξινουμῶ = διώχνω, φευγατίζω.—Ξινόμισι τουν φτόναν πὸν δουνά.—Σιγανὰ νὰ μὴ ξινουμίης τὰ οὐρνίθια.—Εἶχὶς δὲν εἶχὶς τὸν ξινόμισι τὸν ἀνθριπου.

ξιλιπουτζώνου ἀντίθετον **λιπουτζώνω**. — Ξιλιπούτζουσι τοῦ μλῶρ³,

ξιπαρμένους (ἦ)=ἐπηρμένος, ἀνόητος, φουσκωμένος.—Ἄφσι τουν τοὺν γξιπαρμένουν ὄ,τ³ φτάσ³ κάμνει.

ξιπλισκὸ καλάθ³ (τὸ) = μεγάλο καλάθι χρησιμοποιούμενον εἰς τὸν τρυγητόν.—Ἀγόρσαμι δυὸ ξιπλισκὰ καλάθια γιὰ τὸν τρύγου.

ξιπουπουλιάζου = 1) βγάζω τὰ πούπουλα τῆς ὄρνιθας, τῆς χήνας.—Κόμα δὲ ξιπουπούλις νι³ ν³ ὄρνθια; 2) Παίρνω (ἢ τρώγω) λίγα-λίγα τὰ λεπτὰ τοῦ ἄλλου.—Εἶχαν δὲν εἶχαν τὸν ξιπουπούλιασαν τὸν ἀνθριπου.

ξιπουσιαίνω=ξεκουράζομαι.—Κάτσι καμπόσο νὰ ξιπουστάης.

ξιπρουβουδῶ =ἐξαποστέλλω. — Γιαλά ξιπρουβόδσιμι καμπόσο.Ἐκ τοῦ προβαδίζω, οὐσ. ξιπρουβόδμα.

ξιρουχαίνου =χασμῶμαι.

ξιρόχαμα (τοῦ)=χασμωριτό.—Τὶ ξιρόχαμα εἶνι φτὸ πὸν τὴ σένα; Νύσταξα κὶ ξιρουχαίνου.

ξισαλιάζω = χαϊδεύω, **ξισαλιασμένου**=χαϊδεμένο.—Τὰ ξισάλιασαν

τὰ πιδιά τς; —Πιοσὸ ξισαλιασμένον.— Μὴ τοῦ ξισαλιάζ' τοῦ μικρὸ γιὰ νὰ ἔν' ἀνθροπους.

ξισουρμήθκα = γλύστρησα (ξισορμιτοῦμι). — Ξισουρμήθκα κι' ἔπισα.

ξισιάζου = ἔξισταξα. — Κάθημαι στ' αὐγά μου. — Ἐξισταξι βρὲ (κάτσε στ' αὐγά σου). — Κεῖν' θὰ νὰ ξισιάξ'.

ξιστριμάδ' (τοῦ) = χαϊδεμένο. — Ἐνα ξιστριμάδ' εἶνι ἡ θυγατέρα τ'ς.

ξισχῶ = ἀνησυχῶ (ξε + σιγῶ). — Μὴ τσ' φωνὲς ξισήσε τοῦ μαχαλά. — Νόμος ἦταν νὰ μοὶ πῆς αὐτὰ τὰ λόγια κι νὰ μὲ ξισχίεις;

ξιφάδωμα = γενναῖο φαγοπότι· ρῆμα: ξιφάδωνου, ἀόρ. ξιφάδουσα. — Ἰψὲ ἔκαμάμι ἓνα ξιφάδωμα ἀλέιτου. — Ποῦ ξιφάδουσι πάλι;

ξιψυλλίζουμι = καθαρίζομαι ἀπὸ ψύλλους, ἀόρ. **ξιψυλλίκα**

ξλιάζου = ξυλοφορτώνω, δέρονω. — Γιάλα καὶ νὰ διῆς σὶ ξλιάζου γιὰ δὲ σὶ ξλιάζου.

ξνίλα (ἡ) = ξυνή μυρωδιά. — Τοῦ φαῖ μυρίζ' ξνίλα.

ξνόγαλου (τοῦ) = γιασοῦρι. — Καμάρα ξνόγαλου! = Τὶ ὠραῖο γιασοῦρι! — Παραβάνητι (τρελλένεται) γιὰ ξνόγαλου.

ξουδιάζου = ἔξωδεύω. — Καταξουδιάσκαμι φτοῦ τοῦ μῆνα.

ξουδικῶ (τοῦ) = στοιχειό. — Χάλασι, χάλασι πιά κι ἴγκε ὄμ ξουδικιά. = ἀδυνατίσε καὶ ἔγινεν ἀγνώριστη.

ξοῦρ (πέρασε) = πέρασε σύρριζα, ἐφαπτομενικῶς. — Τοῦ λουβάρ' μι πῆρι ξοῦρ, γλίτωσα.

ξουπίσ' = πρὸς τὰ πίσω. — Χτύπ'σει τοῦ ξουπίσ'.

ξουράφ' (τοῦ) = ξουράφι. — Κόπκα μι τοῦ ξουράφ'. — Μὴ παίξι μι τοῦ ξουράφ'. — Ὁξου ξουρίζ' (μετ.) = φυσάει τσουχτερός ἀέρας.

ξουρίζουμι = ξυρίζομαι, **ξούρσμα** (τοῦ) = ξύρισμα.

ξουφλῶ = ἔξοφλῶ — Τὸν ξόφλησα. — Καλὰ ἀπ' τὰ ξόφλησα ἀπ' αὐτὴ ντὴ δλειά.

ξπάζου = φοβερίζω. — Τὶ μοὶ ξπάίξ' = (γιατὶ μὲ φοβερίζεις). — Ἐίπαξι τοῦ γόλους σ'. (Φοβέριζε τὸν ἑαυτό σου), **ξπάζουμι** = τρομάζω.

ξυπασμένους (μεταφρ.) = φαντασμένος. — Δὲ ξπάζουμι γὼ πὸν τέτοια. — Τοῦ ξίπασαν τοῦ πιδί. — Ἄς τουν αὐτὸν τὸν ξιπασμένον. — Ἐπάξ-μει τοῦ μῶτι μ'.

ξπόλτους (ἡ) = ξυπόλυτος. — Ἐπόλτους πουρπατάει (περιπατεῖ). — Ἐπόλτους (μετ.) = πτωχός, ἀπένταρος.

ξύστρους = τὸ ἐργαλεῖο μὲ τὸ ὁποῖο ξύνουν τὴ ζύμη ἀπὸ τὴ σκάφη. (Εἶδος σπάτουλας). — Φέρι μοὶ τοῦ γσύστρου νὰ ξύσου τοῦ σκαφίδ', (σκάφη).

Ο

Ὁβαντους = ἔντομον πὸν βουίξει. — Ἐ ὄβαντους, τὰ φτιάμ' μι πῆρες, (ἐπὶ ἀνθρώπου φλυαροῦντος), τὰ φτιάμ' = τὰ αὐτιά μου.

όλουένα = συχνά, πολλές φορές. — Σοὶ θυοῦμι όλουένα.

όξου = έξω. — Εέβα όξου (έβγα έξω) άν σὶ βαστάει.

ούλούρτους (ό) = όλόρθος, θηλ. **ούλούρτ'**. — Κάτσε, μὴ στέκισι ούλούρτ'. — Ούλούρτ' θὰ πιθάν'ς.

ούμούρ (τό) = φασαρία, θόρυβος. — Μὴ δοῦ κάμνεις ούμούρ.

ούμουρτζής (ό) = φασαρίας (καπετάν), θηλ. **ούμουρτζοῦ** (ή). —

Μὴν εἶσι τόσο ούμουρτζής.

ούμούτ' (τό) = έλπίδα. — "Όλο τοῦ ούμούτι μ' εἶνι τὰ πηδιά μ'.

ούντιās (ή) = δωμάτιο. — Πόσις ούντάδης έχει ;

ούρδινιάζου = βάζω στή θέσι τους (προκειμένου περιπραγμάτων), τακτοποιώ. — Πάρι φτὰ τὰ χαρτιά νὰ τὰ ούρδινιάις.

ούρδινιασμα (τοῦ) = τακτοποίησης.

ούρμηγεύου = συμβουλευώ, **ούρμήγεια** (ή) = συμβουλή. — Ποιό-
ναν νὰ ούρμηγέψης, άπ' όλ' εἶν, γιὰ δέσ'μου (δέσιμο) ;

ούρτάνοιχτα = όρθάνοιχτα. — Τὶ άφσις d' μόρτα ούρτάνοιχτη ;

ούσουλ' (τοῦ) = τρόπος. — Μὶ ένα ούσουλ' τὰ κατάφια.

ούτέμπερι = πρόχειρο. — Δν' έκαμαν προίκα ούτέμπερι. — Πήρι
ένα παλιτό ούτέμπερι.

ούτιμάζου = έτοιμάζω, — "Αντι μπά, άκόμα δέν ούτιμάσκεις ;

ότιμους-η-ου = έτοιμος, η, ον. — Εἶσι ότιμους ;

ούτιμή = έτοιμόγεννος. — Αὐτὴ εἶνι ούτιμή.

όχιντρα (ή) = έχιδνα, μεταφ. κακός άνθρωπος, (συνήθης γυναίκα).
— "Όμ όχιντρα δαγκάν'. — Τὶ όχιδρα εἶνι κὶ αὐτή.

ούτσκούν'ς (ό) = σβέλτος, εργατικός, **ούτσκούνα** (ή) = σβέλτα, έρ-
γατική. — Δέν εἶνι ύλ' ούτσκούνδοι.

Π

Παγκάλ' (τοῦ) = ό πάγκος τῆς έκκλησίας ποῦ πωλοῦν τὰ κεριά.
— "Η πίτρουπους στέκισι στοῦ παγκάλ'.

παζάρα (ή) = ψωμὶ (ός πωλούμενον στοῦ παζάρι, στοὺς φούρνους).
— Πάνι στοῦ φούρνου νὰ πάρες μιὰ παζάρα. — Δυό παζάρες δέν μάς φτά-
νούν δὴν μέρα.

παζλάκ' = τόπος άκαλλιέργητος. — D' γείτουνά μας τ' άμπέλ' πόμ-
νει παζλάκ'.

παναθιώ = στοῦ επάνω μέρος. πάρα πάνω. — Βάλε παναθιώ τοῦ
κλειδὶ τσ' πόρτας. — Παναθιώ κάθητι αὐτός.

παναόμ = πάνω άπ' όλα. — Αὐτὰ πια ἦταν παναόμ (δέν έφθαναν
όλα τ' άλλα ἦρθε κὶ αὐτό).

παλαβούρντα = τρελλός, ζωηρός. — Αὐτὸ τοῦ πηδὶ εἶνι τρανή πα-
λαβούρντα.

παληγουρῶ = παρηγορῶ, **παληγουριά** (ή) = παρηγοριά. — Παληγου-

ρέθκα μ' αὐτὰ πὸν μ' εἶπες.—'Η καημέν' δὲν ἔχ' παληγουριά.

πανουκλιάρας (ἡ) = ἄρρωστος ἀπὸ πανώλη. Μεταφ. ἄνθρωπος κακός, **πανουκλιάρα** (ἡ), **πανουκλιάρκου** (τοῦ).—Μὴ ξιτάραξι ἡ πανουκλιάρας.—Αἶ τοῦ πανουκλιάρκου (αἶ τὸ διαβολόπαιδο).

παναφόρ' (τοῦ)=ἐπανωφόρι. παλιό. — Βάλι τοῦ παναφόρι σ' γιατί θὰ κρυώης.

παντέχω = περιμένω, **πάντιχι**=περίμενε.—Μιὰ ὥρα σὶ παντέχω.—Τί παντέης κὶ δὲν ἔρχισι ;

παντόφια (τά) = παπούτσια.—Πόσου πήρις τὰ παντόφια σ' ;—Τὰ παντόφια μ' μὴ σφίγγαν.

παδρεῦκα=ὑπανδρεύθη, **παδρειά** (ἡ)=πανδρεία. — Παντρειά κὶ παλιὰ παπούτσια (περὶ ἀνεπιτυχοῦς γάμου).—Τὶ σὶ χρειάζαν παντρειά !

παπαρδέλου (ἡ) = φλύαρη.—Μὴ λὲς παπαρδέλες (ἀνοησίες).—Μὴ δν' ἀκοῦς δ' παπαρδέλου.

παπίτσα (ἡ)=σκέλδα.—Δῶσι μι μιὰ παπίτσα σκόρδου.—Πόσου οἱ παπίτσες τὰ καρύδια ;

παποῦδ' (τοῦ)=μπουμποῦκι.—'Η τραδαφλιά σας ἔχ' πιρσὰ παπούδια, κόψι μι κὶ μένα ἓνα παποῦδ', **παπδίτς**=μπουμπουκάκι.

παποῦϊκουσ'=αὐτὸς πὸν μοιάζει τοῦ παποῦ του, **μπαμπάϊκουσ'**=αὐτὴ πὸν μοιάζει τοῦ μπαμπά του, **μάϊκουσ'**=αὐτὸς πὸν μοιάζει τῆς μητέρας του, **γιαγιαϊκουσ'**=αὐτὸς πὸν μοιάζει τῆς γιαγιάς του.

παραβαρῶ=ἐπιβαρύνω, δίδω βάρος.—Σᾶς παραβαρῶ κάθε τόσου.—'Ερχομι κάθε μέρα κὶ σᾶς παραβαρῶ.

παράδης (οἱ) = λεφτά, **ἀνυπαραδιάρας** (ἡ)=ἀπένταρος, **ξεπαραδιάσκα** = ξεοδεύθηκα, ἔμεινα χωρὶς χρήματα.—'Ολου παράδης γηρεύς, ξεπαραδιάσκα πιά !

παραθρονίζουμι (ἐν.)=θορυβοῦμαι, **παραθρονίσκα** = παραζαλισθηκα, ἐθορυβήθη.—Τί παραθρονίζισι σὰ δγιῆς κανέναν ;

παρακατινός (ἡ)=κακός (παρακατινός), **παρακατινή** (ἡ) =κακή, **παρακατινάδα** (ἡ)=κακία.—'Η παρακατινάδα τ' ταῖρ' δὲν ἔχ'.

Παρακώλοβο (τὸ)=τοποθεσία παρὰ τὴν Στενίμαχον (παρὰ+κῶλος).—'Εχω ἓνα ἀμπέλ' στοῦ Παρακώλουβου.

παραμθᾶς (ὀ)=λογᾶς, παραμυθᾶς.—Μὴ τοὺν ἀκοῦς τοὺν παραμθᾶ.

παρανόμ' (τοῦ)=ἐπώνυμον, παρατισοῦκλι, **παραμιάζου**=περιγελῶ.—Τοῦ παρανόμι τς εἶνι Μανίτσα. — Μὴ παραμιάζει τοῦ γέρονδα.

πασπαλίζω,=πασίζω, ἐπιπάσω.—Πασπάλσει μὴ ζάχαρ ν' μλίνα.—Πάσισι καμπόσο πιπὲρ στὰ γιαπράκια. — Νὰ σὶ πασίσω = νὰ σὲ χέσω.

πασπατεύω = ψιλαφῶ. — Τὶ πασπατεύς στὰ σκουτινά ;

πασπάτου (ἡ)=σιγανή (στὴ δουλειά της).—Αὐτὴ εἶνε μιὰ πασπάτου.
παστριέου = καθαρίζω, **πάστρα** (ἡ) = καθαριότης, κοντοίνα. —

Πάστριψις γιά δ^ο γιορτή σ^ο ; — Τὶ πάστρα εἶνι αὐτή ! — Ἐξέ^ος νά παίηζ πάστρα ;

παταγώνουμι (ἄορ. παταγώθκα) = τὰ χάνω. — Μὴ μπαταγώνισι (μὴν τὰ χάνης).

παταμιὰ=βῆμα.—^οΕ σὺ πιά παταμιὰ σ^ο κὶ παταμιὰ μ^ο (γι^ο αὐτοὺς ποὺ συνερξίζονται).—^οΣ^ο μπαταμιὰ μ^ο πατᾶς στοῦ κασμέτι μ^ο δὲ μπατᾶς (παροιμία).

παταμὸς (δ) = ποταμὸς. — ^οΕκατσαμι ἄκρα παταμὸ.—^οΗ παταμὸς εἶνι ὄλου νταλγκάδες.

παταριά (ῆ) (ἐκ τοῦ πατιάσσω)=ράπισμα.—^οΑν σὶ τνάξω μιὰ παταριά, στοὺν ντβάρ^ο θὰ σὶ κουλήσω.

πατούνα (ῆ) = πατοῦσα, πέλμα.— Τὰ γκουντιλούδια δὲ μὶ γράφαν οὔτε ζ^ο μπατούνα τ^ος.

πέρα-πήρου = ἀπ^ο ἄκρου εἰς ἄκρον.—Αὐτὸ τοῦ κιλίμ^ο πιάν^ο πέρα-πήρου τοὺν οὐντά μας. (Σαρ. ^οΕκκλ. **πέρας-περοῦ**).

πετσαλούφρα=φλούδα.—^οΜ^ο ἔκουψις μιὰ πετσαλούφρα ψουμι (δηλ. ὀλίγο).

πέτιτι=βασίζεται.—Πέτιτι στὰ πλούτη τ^ο.

πηδέρνου = ἄθελα κάμνω τι νὰ πέση, ρίχνω. — Θὰ πηδῆρ^ο βρε^ο τοῦ πηδί.

πηδηκλώνουμι=σκοντάφτω.—Σήμιρα ὄλου πηδηκλώνουμι.

πηδηκλώνου=κάμνω τινὰ νὰ σκοντάψη, βάζοντας τὸ πόδι.

πηδουκλιά (ῆ)=οὐσ.—Τοὺν ἔβαλα μιὰ πηδουκλιά κὶ ἔπισι.

πηλογοῦμι ἄορ. πηλουτίθκα = ὀμιλῶ, ἀποκρίνομαι. — Κᾶν δὲ πηλουτίθκει, νὲ ποὺ κώλου νὲ ποὺ στόμα (νὲ... νὲ=οὔτε... οὔτε).

πηρισέ (σ^ο ἔναν) = σ^ο ἕνα σημεῖο. — Τοῦ ἴφιρα σ^ο ἔναν πηρισέ.—Τώρα ὄλ^ο εἴμασι σ^ο ἔναν πηρισέ.

πικρῆ (ῆ) = καυμένη.—^οΗ πικρῆ χήρεψε.

πικρὸς (δ) = καυμένος, κακόμοιρος.—^οΔν ἄλπίθκα ντ^ο μπικρῆ.—^οΕ πικρῆ ! Τί ἔπαθες πάλι.—^οΟ πικρὸς ὠρφάνεψε

πικρικόπκα=κατατρόμαξα.—Πικρικόπκα ἄμα τοὺν εἶδα.—Πικρικόπκει τοὺν φαί=κόπηκε σιτὴ μέση τὸ βράσιμό του.—Μὴ πικρικόφτεις τοῦ φαί.

πιπέρκους (ῆ)=ὀξύθυμος.—^οΕ πιπέρκους, κριᾶς δὲ μορεῖ νὰ βάλ^ο ποὺ πᾶνω τ^ο ἀπὸ χαμνάδα.

πριφένκου (ῆ) =ὑπερίφανη.—Τρανὴ πριφένκου μᾶς κόπιασις.

πριοντές (δ)=παραπέτασμα, κουρτίνα.—Σίκουσι τοῦ μπριοντέ νὰ δι-οῦμι τί ἔνιτι ὄξου.

πирссὸ = πολὺ.—Πирссὸ καλὸς=πολὺ καλός.—^οΕφαγα πирссὸ.

πισμανεύω = μετανοῶ. — Πισμανεύω, μὰ δὲ γυρνάει, **χατζηπισμάν^ος** (ῆ)=ὁ συχνὰ μετανοῶν.

πιτνός (δ) = πετεινός.

πιτνούτσικους = πετειναράκι. — Κάθι πιτνός στοῦ μπουκλουῦκι τ' λαλεῖ (παροιμία) = δ καθένας στὰ λιμέρια του κάνει τὸν κόκκορα. — Διέτε (δὲς τὰ) ὅλα τὰ πετνάγια πιάσκαν. — Χαμνός πιτνός σὶ ξύπνησε.

πκάμισου (τὸ) = ὑποκάμισο. — Μάσι τοῦ πκάμισου σ', **φραγκόπκαμ- σου** (τοῦ) = ὑποκάμισον μὲ γιακά, φράγκικο.

πλαγιάζου = ξαπλώνω. — Πάνι νὰ πλαγιάζης.

πλαϊνά (τὰ) = ἀμυγδαλές τοῦ λαιμοῦ. — Ἔχου τὰ πλαϊνά μ'.

πλάνου = πλάθω. — Θὰ πλάθου τοῦ ψουμί.

πλαντάζου = ζεσταίνομαι καὶ μεταφορικῶς ἀγανακτῶ γιὰ κάτι ποῦ ἔγινε. — Σκάζου κὶ πλαντάζου μὰ δὲ γιαρνάει ; — Πλάνταξα ἀπὸ ζέστα.

πλανταγμός (δ) = μεγάλη ζέστη. — Πλανταγμός κηρός.

πλάτρα (ἡ) = πωλήτρια, γυρολόγος. — Τὶ γυρνᾷς ὄμ πλάτρα.

πλένιου (ἡ) = πηλίνη κατσαρόλα, καὶ μεταφρ. πισινός. — Ἔνας πλένιους τέντζερς. — Ἄν βασιτῆ ἡ πλένιουζη σ'.

πλιματικός (ἡ) = πνευματικός. — Πῆγα στοῦ μπιματικό. — Οὔτι στοῦ μπιματικό νὰ τοῦ πῆς.

πλόχειρον (τοῦ) = χούφτα.

πλιχτό (τοῦ) = δίχτυ. — Γιόμισα ἓνα πλιχτό ζαφζαβάτ.

πνάκια = πινάκια, πιάτα. — Ἔνα πνάκι φαῖ. — Πάνι νὰ πλύν'ς τὰ πνάκια.

πολέμαρχος (δ) = ἐργατικός. — Πολεμάρχου παιδὶ εἶνι.

πολλά τὰ ἔτ' = (εὐχὴ) πολλά ἔτη, λέγεται κατὰ τὴν ἀναχώρησιν ἐκ μιᾶς οἰκίας. — Ὡρα καλή, πολλαταέτ.

πορεύω = περνῶ, συντηροῦμαι. — Πόρευαμι κὶ σήμερα. — Κύτταξι νὰ πουρέψης μ' αὐτὰ ἀπ' ἔεις.

ποῦ κὶ τί = κρυφὸ καμάρι. — Ἡ μαμάκα τ' τοὺν ἔχ' ποῦ καὶ τί.

πουδαρώνω = κλωτσῶ. — **πουδαριά** = κλωτσιά. — Θὰ σὶ πουδαρώσ' τοῦ γαῖδοῦρ'. — Ἐφαγι μιὰ πουδαριά.

πουδιακό = ποδαρικό. — Γιάλα νὰ μὶ κάμ'ς πουδιακό. — Ἔεις καλὸ πουδιακό ;

πουκάδ' (τὸ) = ἀποκάδι. — Μαῦρο πουκάδ'.

πουκεῖθι = παραπλεύρωσ. — Φέρε ἀπὸ πουκεῖθι μιὰ καρέκλα. — Πουκεῖθι τῶρριξαν στοῦ γλέντ'.

πουλεμέσου, ἄορ. **πουλέμσα** = πολεμῶ ἀλλὰ καὶ προσπαθῶ. — Θὰ πουλεμέσου νὰ ἰδῶ τί θὰ ἔν'. — Πουλέμσα, πουλέμσα, τίπουτα. — Πουλέμα ὄσου θέλ'ς ἄμα δὲ βουηθᾷει ὁ Θεός.

πουλίμ = πύελος, μικρὰ δεξαμενὴ ὕδατος. — Γιόμισι τοῦ πουλίμ νιαρὸ νὰ πουτίσου τὰ ἀλόγατα μ'. (Σαρ. Ἐκκλ. πολίν').

Πουλιώνουμι, ἄορ. **πουλιώθηκα** = 1) ἀμολιέμαι, 2) ἀπαντῶ θυμω-

μένα.—1) Πουλιτόθκι κι τσ' ἔφτασι.—2) Μοὶ πουλιτόθκι = με μάλωσε, μ' ἔβαλε μπρός.

πουμεριά = ἀπὸ μεριά, δίπλα στὴ γειτονιά.—Αὐτὴ κάθητι πουμεριά μας.

πουμπή (ἦ)=κατηγορία, δυσφήμισις.

πουμπέου=κατηγορῶ, δυσφημίζω.—Θὰ πουμπέψου τ' θυγατέρας'.

—Πουμπιμένου τοῦ κουρίτς, ἅμα παντρεύκι.

πουστόβλικους (ἦ)=ἀκατάστατος.

πουστουβλικιά (ἦ) οὐσ. =ἀκαταστασία.—Τί πουστόβλικους ἄνθρωπους ἀπ' εἶσι ;

πουταχῆ=ἀπὸ ταχύ, πολὺν καιρὸ=ἀπὸ τὸ πρῶι, πρὸ πολλοῦ.—Τί ἴνκις 'Ιλέν' ; πουταχῆ δὲ σ' εἶδα.

πουτσνάρ' = κρουνός.—Στοῦ Μαναστήρ' ἔχ' μιὰ γούρνα με πέντε πουτσνάρια.—Ποῦ ἦταν τὰ γκούρλας (=τὰ μάτια σου) κι' ἔβαλες d' ζούρλα σ' (=ρίγχοις, ἔδῳ στόμα) στοῦ πουτσνάρ' ;

πρέπου=φανιάζου.—'Η νύφ' πρέπ'.—Δὲ μπρέπ'ς.

πρίνγα (ἦ)=στὰ δύο στενά.—Τὸν ἔβαλα ζ' ντ' μπρίνγα.

προάλλες=πρὸ ἡμερῶν.—Τσ' προάλλες τὸν εἶδα κι' τὸν εἶπα νὰ ἔριτ'.

πρόσχαρους = εὐπροσήγορος.—'Η Νικόλας εἶνι πρόσχαρους ἄνθρωπους.—Τσ' Μαριγῶς ἦ νύφ' πρόσχαρη.

προυγιαλιῶ=περιγελῶ.—Προυγιαλαστὰς (δ)=κοροῖδευτᾶς, εἴρων.—Δὲν ντρέπισι νὰ μὴ προυγελαῖς ;

προφήτεῦν, ἄθρ. **προφήτεγα** = προφητεύω, μεταδίδω.—Ποιὸς τὰ προφήτιφι μπᾶ ;—Διὲ νὰ τὰ προφητέψης !

πρώϊμα=μεσημέρι.—Δουλεύου ὡς τὸν πρώϊμα.—'Ινκει πρώϊμα.

πυρρῆς (ἦ)=ὀξύθυμος.—Δὲν ἤξιρα πὼς εἶσι τόσο πυρρῆς.

πχάδ' (τὸ)=πηγάδι.—'Επισι τοῦ παιδι στοῦ πχάδ'.—Βάλι τοῦ καρπούζ' στοῦ πχάδ' νὰ κρῶσ'.

πχούτ' (τοῦ)=πηγοῦνι, πληθ. **πχούτια**. — Χτύπ'σα στοῦ πχούτ'.—Χόδρινις κι' πόλις πχούτια.

P

Ράμμα (τοῦ)=κλωστή.—Δῶσι μοι καμπόσου ἄσπρου ράμμα.

ραφίδ' (τοῦ)=σπάγγος.—Μὴ τοῦ ραφίδ' νὰ τοῦ ράψης τοῦ στόμα τ' θὰ πιλουηθῆ (θ' ἀποκριθῆ).

ρένκ (τοῦ)=κάξο.—Τσ' ἔπηξα ἓνα ρένκ' (τοὺς κατάφερα).

ρεμπελιῶ=σπατάλη.—Γρανὸ ρεμπελιῶ ἔνιτι σ' αὐτὸ τοῦ σπῖτ'.

ρέχαβο=ἄραιό.—Νὰ πάρ'ς ρέχαβα σταφύλια.

ρινδῆς (ἦ)=τριφτης.—'Ολα ἴρι ἴρινδὲ κι' ἦ ρινδῆς στοῦ καρφι (ἀνάλογο με τὸ : ὅλα τᾶχ' ἦ Ζαφειρίτσα...).

ριζῆς (ἦ), πληθ. **ριζέδες**=πόμολο, χειρολαβή.—Πλάκουσι τοῦ ριζῆ

(πίεσε τὴ χειρολαβή). — Ἄνγι·σφάλνα χάλασις τοῦ ριζέ.

ριπιτιλ = τρόμος. — Ριπιτιλ μι πάει (κατατρόμαξα).

ρόγα (ἦ) = ἀράχνη, **ρογοπάν'** (τοῦ) καὶ **σγουρπάν'** (τοῦ) = ἰστός τῆς ἀράχνης. — Πάρι τὰ σγουρπάνια.

ρούγκου στρούγκου = γρήγορα στὰ γρήγορα. — Ὅλα ρούγκου στρούγκου τὰ κάμνεις (ὄλο τὰ κάμνεις στὰ γρήγορα καὶ χωρὶς ἐπιμέλεια).

ρουχαλίζου = κοιμοῦμαι μὲ ρουχαλητό, **ρουχάλ'σμα** = ρουχαλητό. — Ρουχάλλεις κὶ καταρουχάλλεις (ἐνῶ κοιμῶσουν).

Σ

Σακαντίζουμι = συστέλλομαι, **σακαντιζμέν'** = συνεσταλμένη. — Μὴ σακαντίζισι τόσου.

σαλάσ' (τὸ) = ἔξοχικὸν κέντρον. — Κάθε Κυριακὴ πααίνουμι στοῦ σαλάσ'. (Λ. Τ. σαλάτσ).

σαλτανάτ (τοῦ) = αἴγλη. — Μὴ τρανὸ σαλτανάτ ἴνκι ἦ χαρά (ὁ γάμος). — Σαλτανάτια τρανά ἔκαμναν ἕναν καιρό.

σανιά (ἦ) = γλύστρα, **σανιοῦμι** = γλυστρῶ. — Στοῦ ἀλάν' ἔχ' μιὰ σανιά τζάμ'. — Ἄπ' τοῦ ταχιά ὡς τοῦ βράδ' σανιοῦντι τὰ πιδιά κὶ πέφταν. — Δὲ βαρέθκεις νὰ σανιέση ;

σάνκημ = τάχα. — Εἶπι σάνκημ πὼς θὰ ἔστ'.

Σαράντα βρύσεις = σαράντα πηγαί. Τοποθεσία ἔξω τῆς Στενιμάχου. — Ταχιά θὰ πααίνουμι σ' Σαράντα βρύσεις, θέλι νὰ ἔριτι κὶ σεῖς ;

σελτές = μικρὸ στρώμα. — Στρώσι τοῦ σελτέ.

σέμτια (τὰ) = κατατόπια, γνωστὰ μέρη. — Ἡ Κ. δὲ βγαίν' ὄλου ἀπ' τὰ σέμτια τ'ς. — Πέ μοι ποῦ εἶνι τὰ σέμτια ἀπ' τοῦ σπít' κὶ θὰ τοῦ βρωῶ.

σιακάς (ὑποκορ., σιακέτσας) = ἀστεῖος. — Πέ κανένα σιακά.

σιακατζῆς = ἀστεῖος.

σιάχτσα = σάστισα. — Σιάχτσα μι τὰ καμῶματα σ' (σάστισα μὲ τὶς πράξεις σου).

σιουματᾶς ἢ **σαματᾶς** = θόρουβος. — Ἐκαμναν σιουματᾶ (ἔκαμνον θόρουβον).

σιμουδλίζου = ἀποκρύπτω, προσπαθῶ ν' ἀποκρύψω τι. — Μὴ δὰ σιμουδλί'ης. — Κάτ' σιμουδλίζει ἄμα σέβκα, ἄμ δὲ γξέρω τί.

σιουμσιουρίζου = ψιθυρίζω. — Θὰ τ' σιουμσιουρίζου νὰ ἔστ'. — Τι τοὺν σιουμσιουρίζεις ;

σιουνδᾶν - σιουρᾶ = κατὰ πόδας. — Δὲ μοὶ ἄφσι σιουνδᾶν σιουρᾶ (μὲ παρακολούθησε βῆμα πρὸς βῆμα).

σιρμπιζλάντσι = θύμωσε, θάρρεψε. — Ἐχ' οὐλίγισ μέρις πρὸς σιρμπιζλάντσι ἢ Νικόλας, δὲ χουρατεῦτι.

σιούχρα (ἦ) = σούρωπο. — Βγῆκα ὄξου σιούχρα.

σίτα (ἦ) = κόσκينو. — Πέρασις τοῦ ἀλευρι ἀπ' τ' σίτα ;

σκανιάζω = ἀγανακτῶ, **σκάνα** (ἦ) = ἀγανάκτησις. — Μὴ σκανιάξ τὸσου.

σκαρφίζουμι, ἄορ. **σκαρφίσκα** = ἀντιλαμβάνομαι. — Ἔ κὶ σὺ ποῦ τοῦ σκαρφίσκῃς.

Σκαφδίτσια (τὰ) (ἐκ τοῦ σκάφη) = σκαφίδια. Τοποθ. Στενιμάχου.

σκιάστρου = σκιάχτρο. — Θὰ βάλω σκιάστρου στ' ἀμπέλι μ'. — Ἴνκι ὄμ σκιάστρο (πολὺ ἀδυνάτισε).

σκνὶ = σχοινί. — Σὶ ἄφσα μακρὶ σκνὶ (σοὶ ἔδωσα πολὺ θάρρος).

σκόμπος (ἦ) = μικροσκοπικός. — Μιὰ σταλιά σκόμπος. — Ἔ κὶ τοῦ σκόμπου τ'!

σκουμπώνουμι = σηκῶνω τὰ ροῦχα μου, ἀνασκουμπώνομαι.

σκρίνους (ἦ) = σιφωνιέρα. — Ἡ σκρίνους μας εἶνι καιρίτικους, χρο- νίστους ἀμὰ γιρός.

σκρόφα (ἦ) = γουρούνα.

σκυλφὸ (τὸ) = σκυλφὰ καρύδια, δύσκολα καθαριζόμενα.

σκώνουμι = σηκῶνομαι. — Σκώνουμι πιρσὸ νουρίς. **σκώθηκα** = ση- κώθηκα.

σλούπ' (τοῦ) = σουλοῦπι. — Τὶ σλούπ' εἶνε φτό ;

σμουχνίζω = κουμπώνω. — Ἡ φίλουζης σμούχνιξι κὶ σμούχνιξι ποῦ τῶβαλι τόσο φαῖ !! (δηλ. πῶς ἔφαγε τόσο πολὺ).

σνὶ (τοῦ) = σινί, ταψί. — Πάνι καλό μ' νὰ φέρῃς τοῦ σνὶ μας π' τοῦ φούρνου. — Θὰ σὶ χουρέψου στοῦ σνὶ.

σδρουμώνω = στρουμώνω. — Δὲν ἀγαπῶ νὰ σδρουμώνουμι, (=δὲν μ' ἀφήνει νὰ στρουμώνουμι, ἐπίσης : δὲν μ' ἀρέσει νὰ πηγαίνω κάπου ἀπρόσκλητος). Δὲν δρέπισι βρὲ νὰ σδρουμώνισι !

σμπόρος (ὀ) = ὀμιλία. **σπουρίζω** = ὀμιλῶ. — ἄορ. **σμπόρξα**. — Καὶ δὲ σμπόρξι οὔτε μίλησε—Νὰ μὴ μπορῶ νὰ σμπουρίζου.

σούδα (ἦ) (ἐκ τοῦ εἴσοδος) = στενὸς δρόμος. — Θὰ πιράης τ' σούδα κὶ τοῦ σπὶτ' μας εἶνι ἀγνάδια (ἀπέναντι).

σουρὶ = σωρό. — Μᾶς ἦρταν φιρινάδῃς μὶ τοῦ σουρὶ.

σουρμπίζω = ρουφῶ θορυβωδῶς. — Μὴ σουρμπήσ ἔτς.

σουνγι = λόγχη. — Τὸν ἔσπασι μὲ τὸ πουγκί τ'.

σταλαχίζουμι ἄορ. **σταλαχίσκα** = βάσανίζομαι, **σταλαχίδα** (ἦ) = βά- σανο. — Σταλαχίσκα μπᾶ ὡς νὰ ράψου τοῦ φουστάνι μ'. — Ξύλουσι, ράφτι, δὲν ἔνδαν, ἔ σταλαχίδα.

σταναχουργιούμι (ἄορ. σταγαχουρέθκα) = στεναχωριοῦμαι.

σταναχώρια (ἦ) = στενοχώρια, **στανάχουρους** (ἄορ.) **στανάχουρη** (θηλ.), **στανάχουρος** = αὐτὸς ποὺ στενοχωρεῖται. — Δὲ βγῆκα ὄλ' τὴ μέρα κὶ σταναχωρέθκα, ἦ **κατασταναχωρέθκα** = στενοχωρέθκα πολὺ. — Τρανὴ στα- ναχώρια σήμερα ! — Μὴν εἶσι τόσοστανάχωρους !

στάθ (τοῦ)=σιτάρι.

σταφλίς (τοῦ)=ἐπιγλωττίς.—Πρίσκι τοῦ σταφλίσι μ'.

στιβάλια (τά)=παπούτσια.

στραβή (πέτρα) (ἐκ τοῦ λατινικοῦ strabus=ὁ μὴ εὐθύς, στρεβλός)=
πέτρα (βράχος) ἀνώμαλος, τοποθεσία Στενιμάχου.—Στραβός ἀνθρωπος=ὁ
μὴ εὐθύς ἀνθρωπος.

στρουγκλίξου=στραγκουλίξω.—Στρουγκούλα τοῦ πουδάρι μ'.

στρέχα=ὕδροροή.—Τρέχ' ἢ στρέχα.

συρμή (ἢ) ἐπιδημία.—Μ' ἐπιασε ἢ συρμή.—Συρμή εἶνι.

σφαγκαριά (ἢ)=κλάμμα δυνατό.—Ἔβαλε μιὰ σφαγκαριά.

σφένω, ἄορ. **σέβκα** = μπαίνω.—Σέβκει ὄμ' τοῦ Βούργα^ρ (δηλαδὴ
χωρὶς νὰ πῆ καλημέρα).—Σέβα (=ἔμπα) νὰ μᾶς διῆς τί κάμνουμι.

σφυρίκα (ἢ)=σφυρίχτρα.—Θὰ σοὶ πάρου μιὰ σφυρίκα.

σφαλινῶ=κλειώ.—Σφάλσι d' πόρτα.—Σφάλσι τὰ μάτια σ'.

σχάθκα = συχάθηκα.

T

Ταξέδκου = φρέσκος.—Ταξέδκουσ καϊβές (καϊβές=καφές).

τακλάς (ἢ)=τούμπα.—Νὰ ἐν' αὐτὸ κι θὰ κάμου ἕναν τακλά.—Κουρ-
λίτς τακλάς.—Ἔκανε δέκα τακλάδες (ἐπὶ περιστρεφῶν).

ταμάχ' (τοῦ) ἢ **ταμαχιὰ** (ἢ) = πλεονεξία **ταμαχιάρ'ς** (ἢ) **ταμα-
χιάρκα**, **ταμαχιάρκου** (τοῦ)=πλεονέκτης (διὰ τὰ τρία γένη).—Μὴ γάμνεις
ταμάχ'.—Μὴν εἶσι ταμαχιάρ'ς.

ταμπιχέτ (τοῦ) (ταμπιγέτ λ. T.)=ιδίωμα.—Τὶ χαμνὸ ταμπιχέτ ἔχς.

τανιοῦμι=τανίζομαι, τεντόνομαι, τὸ αὐτὸ ξηροτανιοῦμι.—Μὴ δα-
νίεσι πιρσό.—Τανίσκα κι μι πόνισι τοῦ σταβρί μ' (ἢ μέση).

ταπι (τοῦ)=τίλος, **ταχιὰ**=αὔριο.—Ταχιὰ, ταχιούτσκα (αὔριο πρωτ').

τετραπέρατους (ἢ)=πολὺ ἔξυπνος.—Διάβουλους τετραπέρατους εἶσι.

τζαμινοῦρα=γυάλινος βῶλος.—Ἡ θκί μ' ἢ τζαμινοῦρα εἶνι χρου-
ματιστή.

τζάν-τζιοῦν=ἐρημία.—Τζάν τζοῦν τὰ σουκάκια.

τζαριτ=βέλος.—Πέρασι τζαριτ (πέρασε σὰ βέλος).

τζάχτ'=προσπάθεια.—Κάμι τζάχτ.

τζιτζίνξου, ἄορ. **τζιτζίνξα**, λέξις πεποιημένη.—Τζιτζίνξαν τ' αὐτιά
μ' (βουήξανε τ' αὐτιά μου).—Τοῦν τζιτζίνξα μιὰ. (τοῦ ἔστραψα ἕνα μπάτσο).

τζμπῶ=τσιμπῶ.—Τζίμπσει τίπουτα στοῦ πουδάρι^ρ (φάγε τίποτα στὸ
πόδι).—Μὴ μι τζμπᾶς.

τζκαλα (τά)=ἐντόσθια.—Ξέρασα τὰ τζκαλα μ'.

τιλ'γιος ἄορ., **τιλ'για** θηλ., **τιλ'γιό** οὐδ.=τὶ λογιῶ.—Τίλιος ἦταν
ἢ γαμπρός;—Τίλγια ἦταν ἢ νύφ';—Ἰνκι μιὰ νοικοκυρὰ κι τίλιω νοι-
κουκρὰ (δηλ. σπουδαία νοικοκυρὰ).

τινχά (τεναχά λ. Τ.)=ἀδειωσύνη, ἐρημία — Βοήκα τινχά.

τσουγρανά (ἦ)=χτένι, τσατσάρα.—Ἡ τσουγρανά μας τσουγρανίζ'.

τζουτζβές (ἦ)=μπρίκι.—Πλύνι τοῦ τζουτζβέ. — Βάλι τοῦ τζουτζβέ για καίβέ.

τινάζω=τινάζω.—Θὰ τνάξου τοῦ γουρνιαχτό σ' (θὰ σὲ δείρω).

τοῦγλις (οἶ)=πλίνθοι.

τούν'ς ;=τίνος ; — Τούν'ς εἶνι τοῦ σπίτ ; (τίνος εἶναι τὸ σπίτι).—

Ἔτσι τούν'ς εἶνι=ὅποιουδήποτε κι' ἂν εἶναι (ὑπον. τί σὲ μέλλει).

τραβδῶ = τραγουδῶ, **τραβούδ'** (τοῦ) = τραγοῦδι. — Πέ μας ἕνα τραβούδ'.—Τί τραβούδια εἶνι αὐτά ;

τραβῶ=ὑποφέρω, τραβῶ.—Τράβιξαμι πηρὸς τώρα μὴ τὸν μπόλεμου.—Μὴ τραβᾶς τοῦ σκνί.

τραδάφλου (τοῦ)=τριαντάφυλλο, **τραδαφλιά** (ἦ) = τριανταφυλλιά.—Ἡ τραδαφλιά μας ἔχ' πηρὸς τραδάφλα.—Κόψι μοι ἕνα τραδάφλου.

Τριαναρχῶν=τῶν τριῶν ἱεραρχῶν.

τρούσναβους, —η, —ου = ἐπιπόλαιος, **τρούσναβιά** (ἦ) = ἐπιπολαιότης.—Μὴν εἶσι τόσοσ τρούσναβους. — Δὲ μπιρίμινα τέτοια τρούσναβιά ἀπὸν τὴ σένα.

τσάκ=μέχρις. — Πῆγα τσάκ πέρα νὰ σὶ χαλεύου. — Τσάκ πουκάτ'.

τσακάτ (τοῦ)=μέτωπο.—Ὅποιος ἔχ' δ' μέλσα στοῦ τσακάτ, σκιάζεται.

τσαλαμάρους (ἦ)= αὐτὸς ἢ ποὺ κάνει τσαλίμια, **τσαλαμάρου** (ἦ)=κολπαδῶρος, **τσαλίμια** (τὰ) ἐν. **τσαλίμ'**.—Ἄφσι τ' τσαλαμαργιέζι σ'.—Μὴν εἶσι τόσοσ τσαλαμάρους.

τσαρδακῶνονυμι, ἀόρ. **τσαρδακῶθνα** = σκαρφαλώνω. — τσαρδακῶθκι μάνι-μάνι σ' γορφή σ' γιρασιά.

τσαρδάκ' = σαλόκι.—Καλύβα τοῦ ἀμπελοφύλακα.

τσέπρις = φακίδες. — Τὶ τσέπρις εἶνι αὐτές ἀπὸν σένα ;

τσερτσεβές καὶ **τσιουρτσουβές** = κούφωμα.

τσέτσα (ἦ) = κυρούλα, — Νόστιμη τσέτσα. — Τσέτσα - γραῖτσα.

τσιαλαμάρους (ἦ) = κατεργάρις. — Σὶ ξέρω τὶ τσιαλαμάρους εἶσι.

τσιάπλικους (ἦ) = πελαργός.

τσιαφόντς = Ἑβραῖος (τσιφούτης).

τσιγρέκ' (τοῦ) = τέταρτο. — Δῶσι μι ἕνα τσιγρέκ' ψωμί.

τσινές (ἦ) = σιαγών. — Μὶ πόνεσαν οἱ τσινέδες νὰ μασῶ.

τσινί (τοῦ) = πορσελάνη, πιάτο. — Τσινένια πιάτα. — Τσινιά λιγνά. — Τσινιά βαθειά.

τσιουβί = πρόκα ξύλινη. — Πὲ στοῦ γουνδουρά νὰ χπῆς κανένα τσιουβί στοῦ στιβάλι μ'.

τσιουβίτ' (τοῦ) = λουλάκι. ἴδὲ **μαβί**.

τσιουκανίζω = κτυπῶ. — Τσουκάνξα τοῦ κιφάλι μ' σ'δ πόρτα.

- τσιουπκαλίξω** = σκαλίξω. — Μὴ τσουπκαλίης τοῦ γιαρᾶ.
τσιίπρα (τά) = τσίπουρα, — Ἔψησι τὰ τσίπρα σας ;
τσιουρᾶπ (τοῦ) = κάλτσα, ὑποκορ. **τσιουραπίτς**. — Τοῦ τσιουρα-
πίτσι τ' πλέκ' = (τὴ δουλειά του κάμνει).
τσιριίζω = φωνάζω κλαίων, **τσιριγμάδα** (τά) = κλάμματα.
τσιριπούλ' = νεωσός, ὑποκορ. **τσιριπλίτς**.
τσισιτ = εἶδος. — Ἐσσαρα πέντε τσισίτια. — Τὶ τσισιτ ἀνθρουπους εἶνι ;
τσιτσακρους (ἦ) = δλόγυμος. — Τὶ τσιτσακρώθρες βρέ ; — Τσιτ-
σακαρα γιαπράκια (γιουβαρολάκια). — Μοὺν θὰ τσιτσακρωθῆ (θὰ γυμνωθῆ
στὰ καλὰ καθούμενα).
τσιφτές = δίκανο ὄπλο, διπλό.
τσόκος (ἦ) = σφυρί. — Πάρι τοῦ τσόκου.
τσούνκημ = μήπως. — Τσουνκήμ τοὺν εἶδα ;
τσουτσούλ (τοῦ) = κορυφή. — Χτάϊζ κείνου τοῦ τσουτσούλ' ; —
ἄχιδρα (ἔχιδρα) μὲ τοῦ τσουτσούλ (περὶ κακῆς γυναικός).
τσουτσουλιάνος = ἐκεῖνος ποὺ νομίζει ὅτι τὰ ξέρει ὅλα.

Υ

Υρεῦον = γυρεῦω, ζητῶ. — Τὶ ὑρεῦς ; — Πάνι νὰ ὑρέψης τοῦ
στιργιακό (κόσκινό).

Φ

- Φανιαρό** = φανερό. — Αὐτὸ πιά εἶνι φῶς φανιαρό.
φάβαρα = κουκιά. — Ἔφαγα φάβαρα.
φαβατίσκα = ἔτσι καὶ ἔμεινα. — Σὰ μᾶς εἶδι φαβατίσκι.
φικριοῦμι, ἄορ. **φικρίσκα** = κρυφακούω. — Ὅποιους φικριέτι, τὰ
θκάτ' ἀκούει. — Μὴ φικριέσι κὶ τόσοσ τοὺν ἑαυτὸς (μὴ προσέχης...)
φικρός = ἀδύνατος, λεπτός.
φικιά (ἦ) πληθ. **φικιές** = βουκιά. — Τρανῆ φικιά φάη, τρανὸν λόγου
μὴ λές.
φλιόγγος (ὀ) = φιόγγος.
φλυκῶνον, ἀντὶ **κουμπῶνω**. — Φλύκουσι τοῦ παλτό σ' κὶ θὰ κρυώϊς.
φλύκ' = κουμπότρουπα.
φουδουκαριά (ἦ) = μεγάλη φλόγα. — Ἰνκει (ἦ φούδουσι) μιὰ
φουδουκαριά ὡς τοὺν οὐρανό.
φουριζόλα (ἦ) = σφενδόνη, **φουριζολῶ** = ἐκσφενδονίζω. — Φουρ-
τζόλ'ξα ἓνα λουβάρ.
φουσκόσταρου (τοῦ) = καλαμπόκι. — Ἀκρίβνι κὶ τοῦ φουσκόσταρου.
φούτζαρα (τά) = ρίκια.
φουτζαριά (ἦ) = τὸ δέντρον.
φουρτιῶ (τὸ) = φορτίον. Ὑπενόουν φορτίον ζῶου. — Πήραμι ἓνα
φουρτιῶ καρβούνια (=κάρβουνα).

φρουκάλ' (τὸ)=σκοῦπα.—Φρουκαλ'μένου κι ἀφρουκάλ'του (=σκου. πισμένο κι ἀσκοῦπιστο).

φτινός, -ή, -ὸ =λεπτός, -ή, -ὸ. — Φτινὸ φυλλί (=λεπτὴ φέττα).—Φτινοῦτσικο τοῦ προᾶμμα (=ὑφασμα).

φυλλάδα (ἦ)=βιβλίον.—Πρωτομαθαίναμι γράμματα μὴ τῆ φυλλάδα.

φουσαχτάρ=κλέπτῃς. — Τὸν ξέρω φτόναν γιὰ φουσαχτάρ, κι ᾶμα ἔρετ' τὸν φλάγου.

X

Χαβελές (ἦ)=πολυμελῆς οἰκογένεια.—Ἔχου χαβελέ.

χαγιάτ' (τοῦ) = ὑπόστεγον. — Τοῦ χαγιάτ' μας βαστάει (ἀντέχει).—Γουλ'σι τοῦ χαγιάτ.=κατάρρευσε τὸ ὑπόστεγο.

χαίνα (ἦ)=τεμπέλα.—χαϊνιά (ἦ)=τεμπελιά. — Τ'ς χαϊνιάς τοῦ θεμέλιου εἶσι.—Χαίνα κι καπλάνα.

χαλεύω=ζητῶ.—Τὶ χαλεύς ζ' d' γειτονειά μας ;

χαλίνοϋς (ἦ) (πληθ. **χαλίνοϋσες** = πόντος (πόντοι). — Πουλύθκι μιὰ χαλίνοϋ σ' κι ὕσταρα ἄλλῃς χαλίνοϋσις, ὡς πὸν χάλασι τοῦ τσουράπ'.

χαλκᾶς (ἦ)=κρῖκος ἐκ τοῦ χαλκός. — Κύτταζι (πρόσεχε) νὰ μὴ σὶ βάλλουν χαλκᾶ.—Πρόσεχε νὰ μὴ σὲ διευθύνη ἦ γυναῖκα σου.

χάλταβου = χαλαρό.—Χάλταβου τοῦ πλής τοῦ τσουράπι σ' (κάλτσα).—Ἡ φανέλα μ' χαλτάβγιανι (χαλάρωσε).

χαμλά = χάμω, χαμηλά.—Κάτσι χαμλά. —Μὴ δρωῶς τὰ μῆλα ἀπὸν χαμλά.

χαμνός, -ή (ἦ)=κακός, -ὴ χαμνάδα (ἦ) = κακία.—Νὰ τὸν φοβάσι εἶνι χαμνός.—Πιρσὶ χαμνάδα (κακία) παρουσιάσκι. — Τοῦ χαμνὸν μὴ τοῦ καλὸ (παροιμία). — Χαμνὸς πιτνὸς σοὶ ξύπνησι (ὅταν κανένας σηκωθῆ κακόκεφος).

χάνιος (ὀ) = χαμένος (ἐκ τοῦ χάνω).

χαδακόνουμι, ἄορ. **χαδακώθκα** ἐντροπέομαι, καταβαραθρώνουμαι ἀπὸ ντροπή.—Ἡ καῦμένους χαδακώθκι ᾶμα μ' εἶδι.

χαδακόνου=ἀποκρύπτω.—Ποῦ τοῦ χαδακῶσις τοῦ ψαλλίδ'.

χάδρου (τοῦ)=χάνδρα.—Βάλι στοῦ πηδὶ ἕνα μαβὶ χάδρου νὰ μὴ βασκαίνητι.

χαρασλίκ' (τοῦ)=χαριζιλίκι. — Τοῦ χαρασλίκι μ' μπίτσι (τελείωσε).

χαρβέλ' = ἐτοιμόρροπο.—Ἐ, χαρβέλ' σπὶτ' ! **γουλιστῆρ'** =τὸ αὐτό.

χαρδάλ' (τὸ) = συναπισμός.—Νὰ δεθῆς χαρδάλ' (νὰ βάλῃς συναπισμό).—Τοῦ χαρδάλι θὰ σοὶ ὠφειλέσ'.

χαρδαχούχ=πολὺ κουρασμένος.—Ἴνκα χαρδαχούχ ἀπὸν πόσταμα (ἔγινα πιτῶμα ἀπὸ κούραση).

χαρχάλ' (τοῦ)=βραχιόλι.—Τοῦ χαρχάλι μ' δὲ βγαίν' ἀπ' τὰ χέρια μ'.

χάσ'κο=πολὺ καλό.—Χάσ'κο προᾶμα. — Ἄ ! δουνὰ εἶμι χάσκα.

χατᾶς (ἦ) = ζημία. — Ἴνκι ἕνας χατᾶς. — Κύτταξι (πρόσεχε) νὰ μὴ κάμῃς κανένα χατᾶ.

χαφίφκου (τοῦ) = ψευτοκαμωμένο.

χέσιος (ἦ) = χέστης, φοβιτσιάρης. — Φτὸς εἶνι τρανὸς χέσιος. — Τὶ τοὺν ἀκοῦς τοῦ χέσιου.

χιγινέτς (ἦ) = κακεντριχίς, **χιγινετιά** (ἦ) = κακεντρέχεια. — Χιγινέτς ἄνθρωπος. — Τὶ χιγινετιά εἶνι αὐτή!!

χιούνου = χύνω, — Θὰ χιούνου ἀπὸ οὐλίγου. — Χιούσι μοι νὰ νυφτῶ (πλυθῶ). — Μὴ χιούνῃς τόσου.

χιούς (ἦ) = διάρροια. — Τοὺν πένῃ (πααίνῃ) χιούς (ἔχει διάρροια). — Τοὺν πῆγι χιούς (τρόμαξε, τρομοκρατήθηκε).

χλιάρῃ (τοῦ) = κουτάλι. — Πάρι τοῦ μικρὸ τοῦ χλιάρῃ. — Χάθκαν (καθῆκαν) δυὸ χλιάρια.

χλιαρίζου = τρώγω μὲ κούταλι. — Χλιαρσαμι, χλιαρσαμι ὡς που d' v' ἔκαμαμι διπιάκ'.

χλιοῦ-χλιοῦ = ὑπερπλήρες. — Γιόμισα τοῦ πουτῆρῃ χλιοῦ-χλιοῦ. — Εἶμι χλιοῦ χλιοῦ (δὲν ἀντέχω πιά, εἶμαι ὡς τὸ στόμα).

χνί (τοῦ) = χωνί. — Λάνῃσι μας τοῦ χνί σας.

χουργιόζς (ἦ) = ἀστεῖος, **χουργιόζκα** = ἀστεῖα. — Ἄρχιψις πάλι τὰ χουργιόζκα σ'.

χοῦμνικ = βρασμένο πολὺ, λαπάς. — Τοῦ κραιῃς ἔβρασι, ἴνκι χοῦμνικ. — Κακανίκα χοῦμνικ. — Ἴνκα χοῦμνικ.

χουντρουκέφαλος (ἦ) = πείσιμων. — Εἶδες τοῦ χουντρουκέφαλου! — Ἐ χουντρουκιφαλιά.

χουσμέτ (τοῦ) = δουλειά.

χουχλουβάγια (ἦ) = γλαῦκα.

χόσικου = ἀστεῖο, **χόσικους** = ἀστεῖος. — Πέ μας ἕνα παραμύθῃ μὰ νὰ εἶνι χόσικου. — Πισὸ χόσικους ἄνθρωπους.

χρογκῆς = ἐτησίως. — Ὁ φουῖνος μας ψήνῃ χρογκῆς.

χιάζου = κνιτάζω. — Τὶ μὴ χιαῖζ!

χώρια = χωριστά. — Μὴ γάθησι χώρια, γιάλα φτοῦ.

Ψ

Ψανουρέφ (τοῦ) = λουκάνικο, ἔψινουρέφ. — Φέτου τὰ ψανουρέφια μας ἴνκαν πρὸς καλά.

ψιμματῶ = λέγω ψέμματα. — Μὴ μὴ ψιμματᾶς.

ψούνους (ἦ) = ψώνια. — Καλὸν ψούνου ἔκαμισ.

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 48)

κινήσεις καὶ τὸ στρατήγημα τῆς τεχνητῆς ὑποχωρήσεως τοῦ Βάρδα. Τὸ 1047 ὁ ἐξόριστος στρατηγὸς Λέων Τορνίκιος ἀδριανουπολίτης, μαζὺ μὲ ἄλλους συνεξωρισμένους ἔκαμε τὴν Ἀρκαδιούπολιν κέντρον στασιαστικῶν ἐνεργειῶν κατὰ τοῦ Μονομάχου. Ἐνίκηθη. Τὸ 1080 ἡ πόλις τοῦ Ἀρκαδίου προσεβλήθη ἀπὸ Σκυθῶν ἐπιδρομεῖς, τὸ δὲ 1164 εἰς τὴν πεδιάδα τῆς οἱ Βλαχοβούλγαροι ἐνίκησαν τοὺς δομεστικούς Γίδον καὶ Βατάσσην.

Τὸ 1204 τὴν ἐκυρίευσαν οἱ Φραγκογενετοί. Τὸ 1205 οἱ Θρᾷκες πιεζόμενοι ἐπανεστάτησαν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ βουλγάρου ἡγεμόνος Ἰωαννίτη. Ὁ Βαλδουῖνος ἔστειλε στρατὸν ὃ ὁποῖος ἔφθασε μέχρι Δρυζιπάρας (Καριστιρᾶν) 16 μίλια ἔξω τῆς Ἀρκαδιούπολεως τῆς ὁποίας οἱ ἄνδρες ἀπεμάκρυναν τὰ γυναικόπαιδα ἐνῶ αὐτοὶ ὀπλισμένοι ἐγύρισαν νὰ πολιορκήσουν τὴν λατινικὴν φρουράν. Οἱ ἀτελῶς ὀπλισμένοι πολιορκηταὶ ἀλύπητα τὴν ἐπομένην ἐσφάγησαν ἀπὸ τοὺς σιδηρόφρακτους σταυροφόρους. Τὸν Ἀπρίλιον ὅμως τοῦ ἰδίου χρόνου ὁ Βαλδουῖνος ἔπαθε πανωλεθρίαν ἔξω τῆς Ἀδριανοῦ, αἰχμάλωτος ἐφονεύθη καὶ ἡ Θράκη εὐρῆκε τὴν ἐλευθερίαν. Ὁ ἀδελφός του Ἐρρίκος καὶ διάδοχός του, ἐκστρατεύσας ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκυρίευσεν καὶ πάλιν τὴν Ἀρκαδιούπολιν, **ἀνέμοις μόνον οἰκήμενον**, δηλαδὴ τὰ ἐρείπια τῆς κωμοπόλεως, κενῆς κατοίκων, οἱ ὁποῖοι ἐπέστρεψαν εἰς τὰς ἐστίαις των ἅμα ἀντελήφθησαν ὅτι ὁ φράγκικος ζυγὸς ἦτο ἐλαφρότερος τοῦ βουλγαρικοῦ. Εἰς ἐκδίκησιν ὁ αὐτοτιτλοφορηθεὶς Ἑλληνοκτόνος Ἰωαννίτης εἰσέβαλε καὶ νέας ἔφερε συμφορὰς εἰς τὴν θρακικὴν γῆν καὶ μάλιστα εἰς τὸν Ἀθύραν καὶ τὴν Ἀρκαδιούπολιν,

Μὲ τὴν φυγὴν τῶν Λατίνων τὸ 1261 δὲν ἀπεκατεστάθη ἀμέσως ἡ πολυπαθὴς κωμόπολις καὶ τοῦτο φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἀναφέρεται καθόλου μεταξὺ τῶν θρακικῶν πόλεων ποὺ ἔπαθαν ἀπὸ τὴν ληστρικὴν ἐπιδρομὴν Καταλάνων καὶ Ἀλμογαβάρων τὸ 1300. Ἀνδρόνικος ὁ Νέος ἐσκέφθη νὰ ἀνακτίσῃ τὴν πόλιν τοῦ Ἀρκαδίου, **ἀγασθεὶς τὴν εὐφυΐαν τοῦ τόπου καὶ πολυτελῶς ἀνοικοδομησαὶ καὶ οἰκήτορας ἐκ τῶν ἐπιφανῶν ἐγκαθιδρύσας εὐδαίμονά τε καὶ ὀλίβιαν ἀποδείξαι καὶ τῶν κατὰ τὴν Θράκην ἄλλων ὑπερέχουσαν πολλῶν μετὰ τὴν μεγάλην πόλιν**, ἐπειδὴ ἔχρειάζετο τὸ φρούριον κατὰ τῶν Σκυθῶν. Ἀπέθανε χωρὶς νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου. Ἰωάννης ὁ Κατακουζηνὸς τὸ 1342 ἀπεκατέστησε τοὺς κατοίκους καὶ ἀνέκτισε τὸ φρούριον τῆς Ἀρκαδιούπολεως ἡ ὁποία ἐρημωμένη κατελήφθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ὁρνόζβεη καὶ ὠνομάσθη Burgaz καὶ Catalburgaz ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ τὴν διακλάδωσιν τῶν λεωφόρων.

Ὁ συμπολίτης Μαργαρίτης Τουμπαλίδης, ὁ πρῶτος συλλέκτης στοιχείων ἱστορικῶν τῆς πατρίδος μας, δημοσιογραφῶν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1885 ἠθέλησε νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ἡ μετονομασία Burgaz ἔγινεν ἀπὸ τὸν Ὁρνός κατὰ παραφθορὰν τῶν ἀρχικῶν Βέργος, Βεργούλη.

Τὸ φρούριον τοῦ Κατακουζηνοῦ ἐστέκετο ἀκέραιον μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ οἱ γειτόνοι μας Ἀἰβαλιῶτες—ἄποικοι περιφερείας Κυδωνιῶν Μ. Ἀσίας—ὠνόμαζαν μέχρι τελευταίως τὸ Λουλέβουργας **Κάστρον** καὶ ἡμᾶς **Καστρονούς** καὶ ἔλεγαν «τάπουτάχ' θὰ πάου στοὺς Κάστρο» «οὐ κπάρους μ' εἶνι καστρονός», Ἡμεῖς ἐγελοῦσαμε ἐπειδὴ δὲν ἐφθάσαμε κανένα κάστρο, μόνο λείψανο βλέποντας ἓνα μοναχικὸ πύργο στὴν αὐλὴ τοῦ στρατῶνος καὶ τοῦ κονακιοῦ ἀνάμεσα καὶ δλίγα μέτρα τείχος κοντὰ στὸ Πιτριγιόφλου, τὸ πέτρινο δηλαδὴ γεφύρι τοῦ Χριστοδοῦλου Σινάν.

Οἱ ἠλικιωμένοι ἐνθυμοῦνται καλὰ τοὺς Ρώσους τοῦ 1878 καὶ ὅτι μερικαὶ ἀψιμαχίαι καὶ συρροὴ προσφύγων εἶχαν τρομάξει τὸν τόπον. Ἐνθυμούμεθα καλὰ τὰ τρία ἡμερονύκτια τοῦ Ὀκτωβρίου 1912 ὅσα διηκέσεν ἡ ἱστορικὴ μάχη Τούρκων καὶ Βουλγάρων. Οἱ πρόπαπποὶ μας διηγοῦντο μερικὰ ἀμυδρὰ ἀπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Ρώσων 1829 πού τὴν ὑπενθύμιζε καὶ ἓνα μνημα τοῦ ἀβλογύρου τῆς ἐκκλησίας, τὸ μνημα τοῦ συνταγματάρχου Λουδοβίκου Καρόλου Batberg ἀποθανόντος κατὰ τὸν **ἀξιομνημόνευτον ἐκεῖνον πόλεμον**, ὅπως σὺν ἄλλοις ἔγραφεν ἐπιτυμβία ἐπιγραφή, χαραγμένη ἐπάνω εἰς δύο πλευρὰς μαρμάρου τετραγώνου ὕψος, πάχος καὶ πλάτος ἐνὸς μέτρου περίπου, λατινικὰ καὶ ρωσικά. ¹⁾

Ἐκκλησία Ἄρκαδιουπόλεως.—Ἡ θρησκεία μας εἶχεν ἀρχίσει νὰ διαδίδεται εἰς τὴν Θράκην ἀπὸ τὸν 1ον αἰῶνα καὶ ἡ Βεργούλη πολὺ ἔνωρις ἐγνώρισε τὸ Εὐαγγέλιον. Μέχρι τῆς 5ης Οἰκουμενικῆς Συνόδου οἱ χριστιανοὶ τῆς ὑπῆγοντο εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Βιζύης εἰς δὲ τὴν 3ην τῆς Ἐφέσου ὑπογράφεται **Εὐπρέπιος Ἐπίσκοπος Βιζύης καὶ Ἄρκαδιουπόλεως**, ἐπίσης καὶ ὁ Λουκιανὸς ἢ Λουκάς παρερθεῖς εἰς τὴν 4ην τῆς Χαλκηδόνας. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 5ου αἰῶνος ἐχωρίσθη ἰδιαίτη Ἐπισκοπὴ ἢ Ἄρκαδιούπολις καὶ εἰς τὴν 5ην οἰκουμενικὴν ὑπογράφεται **Σαββάτιος Ἐπίσκοπος Ἄρκαδιουπόλεως** καὶ ἄργότερα ὁ Ἄρκαδιουπόλεως **Ἰωάννης** συνυπογράφει τὴν καταδίκην τῶν εἰκονομάχων — ὅπως ὠνόμασαν τοὺς μεταρρυθμιστὰς τοῦ 18ου αἰῶνος — εἰς τὴν 2αν τῆς Νικαίας. Εἰς τὴν σύνοδον Φωτίου Α' 879 ἔλαβε μέρος ὁ Ἄρκαδιουπόλεως **Βασίλειος** ἢ **Συμεὼν, Νικηφόρος** ἢ **Νικόλαος** εἰς τὴν σύνοδον τοῦ 1146 ὑπογράφεται **Ἀρχιεπίσκοπος Ἄρκαδιουπόλεως** καθὼς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος εἰς δύο συνόδους τῶν ἐτῶν 1156 καὶ 1166. Εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν κατάλογον τοῦ Ψευδοεπιφανίου τὸ 650 ἢ Ἄρκα-

1) Τὰ τοπικὰ ληστρικὰ γεγονότα τῆς ἐπὶ Σελίμ Γ' ἐπιδρομῆς τῶν Κιρτζαλίδων εἶναι γραμμένα εἰς τὴν ἱστορικὴν περιγραφὴν τῶν Σαρανταεκκλησιῶν τοῦ Μελισσηνοῦ Χριστοδοῦλου. Ὅλη δὲ ἡ ἱστορία τῆς κωμοπόλεως ἐγράφη μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὸν Γεώργιον Λαμπουσιάδην καὶ περιέχεται εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῶν Θρακικῶν Μελετῶν μὲ ὑπότιτλον «Ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως εἰς Λουλέ Βουργάζιον», ἔκδοσις 1911 ἐν Ἀδριανουπόλει, δαπάναις Ἀντωνίου Μπεξυρτζιόγλου καὶ Ἀλεξάνδρου Μπάλτα μεγαλεμπόρων τοῦ Λουλέβουργας.

διούπολις φαίνεται ἔδρα Ἄρχιεπισκόπου πού κατέχει 11ην τάξιν, **Μητροπόλις** δὲ ἐπὶ Ἰσαὰκ Ἀγγέλου 1186—1196 μὲ 82αν τάξιν ἀπὸ τὴν ὁποίαν μετατίθεται εἰς τὴν 101ην ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου καὶ ἀναβαίνει εἰς τὴν 80ὴν ἐπὶ τοῦ Ἀνδρονίκου Γ'. Ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ὁ Λεοντοπόλεως μετετέθη ἐξ Ἀρκαδιουπόλεως, ἐπειδὴ αἱ δύο πόλεις ἦσαν τῆς ἰδίας τάξεως, δηλαδὴ Ἀρχιεπισκοπαί. Γνωστὸν εἶναι ὅτι τὸ 1261 ἡ ἐρημωμένη Ἀρκαδιούπολις ὑπήχθη εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Μεσηνῆς καὶ τὸ 1315 ἡ Μητροπόλις Ἀρκαδιουπόλεως ἐπὶ Πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Γλυκεῶς συνοδικῇ ἀποφάσει **ἐδόθη τῷ Μεσσηνῆς κατὰ λόγον ἐπιδόσεως**. Ἡ Μεσηνὴ κώμη, ἀποικία Μεσσηνίων τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα, ἀπέχει περὶ τὰ 20 χλμ. καὶ κεῖται νοτιοανατολικά. Μετὰ δὲ τὸ 1360 ὁ τίτλος Ἀρκαδιουπόλεως χρησιμοποιεῖται ὡς **ψιλὸς** τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης καὶ ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος δὲν εὐρίσκεται πλέον εἰς τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ ἐπισκοπικοὺς καταλόγους.

Ἐκπαίδευσις.—Εἰς τὴν αὐτὴν τῆς ἐκκλησίας ἡ ὁποία ἐκτίσθη πέτρινη τὸ 1834 καὶ ἐτιμᾶτο εἰς μνήμην τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εὐρίσκετο ξύλινο τὸ κτίριον τοῦ Σχολείου. Ἐλειτούργει ἀπὸ 1844 ἕως 1878 Ἀλληλοδιδασκτικὴ Σχολή, εἰσηγητῆς δὲ τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου καὶ πρῶτος διευθυντῆς ὑπῆρξεν ὁ λεγόμενος κωφὸς δάσκαλος Π. Ξενάκης ὁ Χίος (1844—1849), ὁ ὁποῖος ἐπανεδιορίσθη καὶ ἀργότερα (1858—1860). Τὸ Ἑλληνικὸ Σχολεῖο ἐλειτούργησε ἀπὸ 1868 ἕως 1879, ὁ δὲ Γ. Λαμπουσιάδης εἰργάσθη ἐκεῖ δύο ἔτη 1876 ἕως 1878. Τὸ σύστημα τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς ἤρχισε ἀπὸ τὸ 1878. Εἰς αὐτὴν εἰργάσθησαν ὁ Γ. Γεωργιάδης (1882—1887) καὶ ὁ Μ. Τουμπαλίδης (1883—1887), ὁ ὁποῖος ἔπειτα ἐφοίτησε εἰς τὴν θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης καὶ ἀπέθανεν ὡς Μητροπολίτης Πρεσπῶν Ἄνθιμος. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ γράμματα ἀποδεικνύεται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐντοπίους διδασκάλους πού ἐδίδαξαν εἰς τὴν Ἀστικὴν Σχολὴν μετὰ τὸν Γ. Γεωργιάδην καὶ Μ. Τουμπαλίδην, οἱ Α. Κοσμίδης, Λ. Λεοντίου, Χ. Σταματιάδης, Δ. Κλαψίδης, Α. Ἀλεξανδρίδης, Ἰ. Παπαθεοδώρου—ὁ γράφων τὴν μικρὰν αὐτὴν μελέτην— Δ. Κοσμίδης, Γ. Σαμνίδας, Λ. Ζαχαριάδης κ. ἄ. Παρθεναγωγεῖον πεντατάξιον ἐλειτουροῦσεν ἀπὸ τὸ 1875, ἀφότου ἐξηφανίσθη ἡ παλαιὰ νοτροπία κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ γράμματα εἶναι περιττὰ καὶ μᾶλλον βλαβερὸς κόσμος εἰς τὰς γυναῖκας. Μαθηταὶ καὶ μαθήτριάς ἦσαν περίπου πεντακόσια παιδιὰ.

Τὴν ἐκπαίδευσιν ἐβοηθοῦσαν ὅσα σωματεῖα ὑπῆρχον, ἡ **Δημογεροντία**, ἡ **Ἐφοροεπιτροπὴ**, πού κατηρτίσθη ἀργότερα ἀπὸ νεωτέρους ἐξ ἀντιπράξεως πρὸς τὴν Δημογεροντίαν, ὁ **Μουσοφιλῆς Σύλλογος** (1872), πού ἐτίμησε τὸ ὄνομά του μὲ τὴν πρωτοβουλία τῶν μελῶν ἀνέγερσιν τοῦ Παρθεναγωγείου, ἡ **Ἀγαθοεργὸς Ἀδελφότης Ὀμόνοια**.

Συγκοινωνία.—Viae militares εἶναι οἱ πρῶτοι μεγάλοι δρόμοι μὲ

μεγάλους λίθους κτισμένοι ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους μετὰ τὸ 46 μ. Χ., ὅποτε ἡ Θράκη ἔγινε ἐπαρχία Ῥωμαϊκὴ καὶ παρουσιάσθη ἡ ἀνάγκη τακτικῆς συγκοινωνίας τῆς Ῥώμης μὲ τὰς κατακτήσεις της. Ἡ νῆα *Egnatia* συνέδεε τὴν Νέαν Ῥώμην μὲ τὴν Παλαιὰν καὶ ἔφθανεν εἰς τὸ Δυρράχιον μέσον Σηλυβρίας Ἡρακλείας, Τραϊανουπόλεως (Φερρῶν), Μαξιμανουπόλεως (Κομοτηνῆς), Φιλίππων καὶ Θεσσαλονίκης, ὅπου μέχρι σήμερον ἡ Ἐγνατία λεωφόρος ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς χωρίζει εἰς δύο τὴν παλαιὰν Θῳνίκην. Ἄλλος μέγας δρόμος ἤρχιζεν ἀπὸ τὴν Πόλιν, ἔφθανεν εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ Φιλιππούπολιν καὶ ἔπειτα ἐδιχάζετο 1) πρὸς τὴν Σιγγιδόνα (Βελιγράδιον) μέσον Σαρδικῆς (Σόφιας) καὶ Βιμινακίου (Βιδινίου) καὶ κατέληγεν εἰς τὸ Σίρμιον, 2) πρὸς τὴν Σηλύστριαν καὶ τὸν Δούναβιν. Εἰς κάθε 18 μίλια ἦσαν κτισμένοι στρατιωτικοὶ σταθμοὶ *Moutatio* πρὸς φύλαξιν καὶ ἀνάπαυσιν τῶν ὁδοιπόρων. Μεταξὺ δὲ δύο *Moutatio* μικρότερος σταθμὸς *Mansio* διὰ τὴν ἀλλαγὴν τῶν ἀλόγων. Αἱ ἀποστάσεις ἐσημειώοντο κατὰ μῆκος τῶν δρόμων ἐπάνω εἰς ἐπὶ τούτῳ στημένους λίθους.

Ἡ Ἀρκαδιούπολις λοιπὸν συγκοινωνοῦσε μὲ τὰς πόλεις τοῦ Κωνσταντινίου καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ μέσον τοῦ δευτέρου ἐκ τῶν δύο αὐτῶν δρόμων, τοὺς ὁποίους τακτικὰ ἐπεδιόρθωσαν καὶ τὸ Ὄθωμανικὸν Κράτος χάριν τῆς Πρωτευούσης του. Ἐκτίσεν εἰς τοὺς κεντρικοὺς σταθμοὺς τὰ Καραβάνσε-ράϊα ὅπου ὁδοιπόροι καὶ ὑποζύγια εὔρισκαν δωρεὰν περιποιήσεις καὶ διατήρει φρουρὰς μέσα εἰς πύργους (Παλάγκες) εἰς τοὺς ὁποίους ἐγίνοντο τακτικαὶ ἐκθέσεις κεφαλῶν τῶν σκοτωμένων ληστῶν. Ἀπαξ τὴν ἐβδομάδα ταχυδρόμος Τάταρος μὲ χωροφύλακας καὶ ἐμπόρους συνταξειδιώτας ἐπερνοῦσε τὸν δρόμον Ἐδίργε—Σταμπούλ. Πεζοὶ χωρικοὶ ἀκολουθοῦσαν τὴν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν μέχρι τοῦ παρακάτω σταθμοῦ καὶ ἔφερον πίσω τοὺς ἵππους ἔπειτα, διότι ἦσαν δικοὶ τῶν ἰδιωτικοί, προσφερόμενοι χάριν δημοσίας ὑπηρεσίας. Τὸ Λουλέβουργας σιδηροδρομικῶς συνεδέθη μὲ τὴν Σταμπούλ τὸ 1873 καὶ ὁμώνυμος σιδηροδρομικὸς σταθμὸς κεῖται μεταξὺ τοῦ 212ου καὶ 213ου χιλιομέτρου, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν σιδηρᾶν γέφυραν τῆς Ἐργίνας. Ἀπὸ δεκαετίας τὴν ἀτμάμαξαν συναγωνίζεται τὸ λεωφορεῖον τὸ ὁποῖον ἀπὸ Σεπτεμβρίου τοῦ 1937 κινεῖται ἐπάνω εἰς ἀσφαλτοστρωτὸν δρόμον, τὸν παλαιὸν μέγαν δρόμον Κωνσταντινουπόλεως—Ἀρκαδιουπόλεως, συντομώτερον τοῦ σιδηροδρομικοῦ.

Ἀρχαιότητες.—Μέχρι τοῦ 1856, τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ἐσώζετο μέρος ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ τεῖχη καὶ μία πύρρα τοῦ φρουρίου σιδηρένια. Ἐκτὸς τοῦ πύργου ἐξηλείφθη κάθε ἕχθος τοῦ ἀρχαίου φρουρίου. Τὸ 1872 ἔξω τῆς κωμοπόλεως ἐντὸς ἀγροῦ εὐρέθη μικρὸν ἄγαλμα ὀστέϊνον. Παριστάνει πολεμιστὴν ἄνδρα μὲ κοντὸ ἐπιχρῶνιο καὶ τιάραν καὶ ζώνην στὴ μέση του καὶ ἀσπίδα εἰς τὸ ἀριστερὸ χεῖρ. Λείπουν τὰ πόδια καὶ ἡ δεξιὰ χεῖρ. Εἶναι, λέγουν, σπάνιον εἰς τὸ εἶδός του. Εἰς τὸν ἴδιον τόπον ἀνεκαλύφθησαν καὶ με-

ρικά ἀρχαῖα νομίσματα, πὸν μαζὺ μὲ τὸ ἀγαλμάτιον εὐρίσκεται εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν μεταφερθέντα ἀπὸ τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τῆς Παιδεστοῦ τὸ 1922. Τὸν δὲ Αὐγούστον τοῦ 1937 ὁ κ. Ἀρίφ Μανσέλ, ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ Μουσείου Σταμπούλ, διενεργῶν ἀνασκαφὰς εἰς τὴν μεγάλην Τούμπαν πὸν κεῖται εἰς τὰ ἀνατολικά ὑψώματα τοῦ Λουλέβουργας μαζὺ μὲ τρεῖς ἄλλας μικροτέρας, ἀνεκάλυψε δύο τάφους, πιθανῶς τοῦ Β' αἰῶνος μ. Χ. Ἐκεῖ μέσα εὐρέθησαν ἕως 200 ἀντικείμενα ὀρειχάλκινα τὰ περισσότερα χρυστάλλινα καὶ δύο τρία ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ. Εἶναι ἐξαρτήματα συρταριῶν, οικιακὰ σκεύη—λεκάνη, μαστραπᾶς, κηροστάτης ἀσημένιος, ἀνθοδοχεῖα, δίσκος, κανδηλί σχήματος πάπιας, καθρέπται, τεμάχια δερμάτινα καὶ λευκόςτικτα. Ἀνάλογα πρὸς αὐτὰ εὐρέθησαν τὸ 1872 εἰς τὴν Τούμπαν τοῦ Τατὰρ Παζαρτζίκ καὶ ἐπομένως ἐνισχύεται ἡ ὑπόθεσις ὅτι μερικαὶ ἀπὸ τὰς παραπολλὰς τούμπας, πὸν σὰν τεχνητὰ μικρὰι πυραμίδες — ἡ ἀνασκαφεῖσα τοῦ Λουλέβουργας ἔχει ὕψος 11 μέτρα καὶ βασικὴν περιφέρειαν 60 μέτρα — δίδουν κάποιον τόνον εἰς τὴν μονότονον ἐπιφάνειαν τῆς θρακικῆς πεδιάδος, καλύπτουν τάφους ἐπισήμων.

Τὰ ἔτη 1912—1922.—Ἡ Ἀρκαδιούπολις ἐπὶ 958 χρόνια (403—1361) ἀποτελοῦσε μέρος τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ μὲ τὰ ὀνόματα Τσατάλβουργας καὶ Λουλέβουργας ἀπὸ τοῦ 1361 μέχρι τοῦ 1912 εἰρηνικώτατο σχεδὸν τμήμα τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους. Ἐκινδύνευσε μόνον μὲ τὴν συνθήκην τοῦ Ἀγίου Στεφάνου (1878) νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας. Αἱ περιπέτειαι ἤλθαν ἀλλεπάλληλαι κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐτῶν 1912 ἕως 1922. Κατελήφθη μετὰ τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Λουλέβουργας, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1912, ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ καὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1913 ὑπὸ τοῦ ὀθωμανικοῦ, πὸν προήλασε πέραν τῆς ὑπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου (Ἀπρίλιος 1913) ὀρισθείσης γραμμῆς Αἴνου—Μηδείας. Τὸ 1919 τὸν Ἰανουάριον κατελήφθη εἰρηνικῶς ὑπὸ διασυμμαχικοῦ ἑλληνικοῦ ἀποσπάσματος, τὸ 1922, Ὀκτώβριον, ὑπὸ διασυμμαχικοῦ γαλλικοῦ καὶ μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, μετὰ τὴν ἀνακωχὴν τῶν Μουδανιῶν (Ὀκτώβριος 1922), ἄνευ αἱματοχυσίας. Δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου θὰ περιήρχετο εἰς τὴν Βουλγαρίαν, διὰ τῆς συνθήκης ὁμοῦ τοῦ Βουκουρεστίου (Ἰούλιος 1913), ἐπεστράφη εἰς τὴν ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν. Δυνάμει τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν (Ἰούνιος 1919) προσηρτήθη εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος ἐπὶ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, διὰ τῆς συνθήκης ὁμοῦ τῆς Λαζάνης (24 Ἰουλίου 1923), ἔμεινεν εἰς τὸ τουρκικὸν Κράτος καὶ ἀποτελεῖ μέχρι σήμερον προοδευτικὸν κέντρον τῆς Τουρκικῆς Δημοκρατίας, ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης.

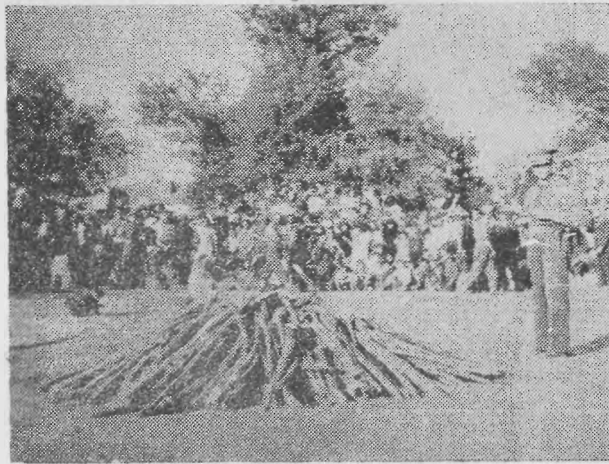
ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

1-ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΑ

Ν. Σκοπός, 21 'Ιουνίου 1946

Άγαπητέ κ. Παπαχριστοδούλου.

Εὐχαρίστως σοῦ γράφω μερικά πραγματάκια γιὰ τὰ ἀναστενάρια τῆς Ἁγίας Ἑλένης, ὅσα ἀντελήφθην καὶ ὅσα μ' ἐπληροφόρησαν οἱ κάτοικοι τοῦ

Προπαρασκευὴ μεγάλης φωτιᾶς

Ἡ καρβουνιὰ ὕπου θὰ χορέψουν οἱ ἀναστενάρισσες

χωριοῦ. Εἰς τὸ σπῆτι τῆς ἀρχιαναστενάρισσας μέσα σ' ἓνα δωμάτιο ἐκτίθενται τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς κοινὸν προσκύνημα εἰκόνας κωδωνοφόρες, ἐπά-

γυρες, τῶν Ἁγίων Κων)τίνου καὶ Ἑλένης, ὡς καὶ ἄλλων ἁγίων. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἅγιοι παρίστανται στὶς εἰκόνες χορεύοντες ! Αἱ εἰκόνες χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 12ου ἢ 13ου αἰῶνος. Ἐκ τῶν προσκυνητῶν μερικοὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες

Ἀναστενάρισσα μετὴν εἰκόνα

Περσβάδισμα καὶ χορὸς πάνω στὴν ἀνθρακιά

— πάντοτε κάτοικοι τῆς Ἁγίας Ἑλένης—περιλίπτουν κατ' ἀρχὰς εἰς συλλογὴν, εἶτα μελαγχολίαν καὶ τέλος εἰς ὑπερδιέγερσιν. Τότε ἀρχίζουν νὰ χορεύουν ἀσυναίσθητως καὶ ζητοῦν φωτιὰ γιὰ νὰ χορέψουν μέσα. Ὅταν μαζευτοῦν

ἀρκετοὶ καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν γίνῃ ἀκατανίκητος, ἀνάπτεται στὸ κέντρον τῆς πλατείας φωτιὰ μεγάλη. Ἐκεῖ μπροστὶά μας ἔφεραν ἕως 600 ὀκάδες ξηρὰ ξύλα, τὰ ἀναψαν καὶ ὅταν αἱ φλόγες κατέπεσαν, ἔγινε καρβουνιά, ὁπότε κατέφθασαν οἱ ἀναστενάρηδες συνοδευόμενοι μὲ τύμπανα ἠχοῦντα μέχρι διαορήξεώς των. Πρῶτη διέσχισε τὴ φωτιὰ ἡ ἀρχιαναστενάρισσα καὶ τὴν ἠκολούθησαν οἱ ἄλλοι. Κατόπιν ὅλοι μαζί κρατοῦντες ὑψηλὰ τὶς εἰκόνες ἐχόρευαν γύρω στὴ φωτιὰ μέσα στὸ πυρωμένο χῶμα. Σὲ λιγάκι διέσχισαν πάλι τὴ φωτιὰ γιὰ νὰ συνεχίσουν τὸν ἴδιο χορὸ. Αὐτὸ ἐπανελήφθη πολλάκις, ἕως ὅτου ἡ φωτιὰ ἔσβυσε τελείως. Ἄπ' ἐκεῖ, πάντοτε ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν τυμπάνων καὶ μὲ κραυγὰς ἰχ-ἰχ, πῆγαν σὲ κάποιον γειτονικὸ σπίτι ὅπου ἔκαναν ἕναν τρελλὸν καὶ ἀκατάπυστον χορὸν ἐπὶ πολλὴν ὥραν. Μερικὲς λιποθυμοῦσαν

Χορὸς γυναικῶν «εἰς ὑπερδιέγερσιν»

καὶ ἔπεφταν, τὶς ἀφιναν ἕως ὅτου συνέλθουν διὰ νὰ ξαναρχίσουν. Τῶν λιποθυμισμένων τὰ πόδια τὰ ἐξήτασα προσεχτικὰ μαζί καὶ μὲ ἄλλους συναδέλφους μου. Δὲν ἔφερον οὔτε ἴχνος ἐγκαύματος, ἀν καὶ μῆκαν πολλὰς φορὰς στὴ φωτιὰ, οὔτε κἂν ἐρύθημα δὲν εἶχαν ἀπὸ τὸν χορὸν στὸ πυρωμένο χῶμα. Ὅπως μᾶς ἐβεβαίωσαν οἱ χωρικοὶ ἀργότερον ἐπὶ δύο συνεχεῖς ἡμέρας ἐηκολούθησεν ὁ χορὸς καὶ τὸ πυροβάδισμα σὲ πολὺ δυνατότερη φωτιὰ.

Ἄλλὰ καὶ σὲ ἄλλες ἡμέρας τοῦ ἔτους οἱ ἀναστενάρηδες περιπίπτουν εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ὑπερδιεγέρσεως, ὁπότε ἀφινουν τὴ δουλειά τους ἢ τὴν συνομιλίαν τους καὶ χορεύουν μέχρις ἐξαντλήσεως. Τότε ἔχουν καὶ προφητικὰ χαρίσματα. Στὴ φωτιὰ ὁμως δὲν μπαίνουν παρὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγ. Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, καὶ κάποτε καὶ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου.

2—John Tozis 207 W. 27 St. New York N. Y. Sept. 8 1946

Ἀξιότιμε κ. Παπαχριστοδούλου,

Δεχθήτε, παρακαλῶ, τὰς ἐγκαρδίους εὐχαριστιστίαις μου διὰ τὰ πέντε (ἀριθ. 5) δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Ἑθραϊκῶν Μελετῶν, πού εἶχάτε τὴν εὐγενῆ καλωσύνη νὰ μοῦ στείλετε. Συμφέρει, ἀσφαλῶς καὶ εἰς τὸν ὑποφαινόμενον καὶ εἰς ὑμᾶς αὐτοὺς νὰ εἶμαι ἐνήμερος τῆς σοβαρᾶς ἐπιστημονικῆς (ὅσον καὶ ἐθνικῆς) ἐργασίας πού ἐπιτελεῖτε. Τὸ ζήτημα τῆς Θράκης—Μακεδονίας εἶναι τόσον ἀλληλένδετον, ὥστε οἰσοδήποτε ἐργάζεται γιὰ τὸ Ἑθραϊκὸν αὐτομάτως βοηθεῖ καὶ τὸ Μακεδονικὸν καὶ τὰνάπαλιν. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον εἰς τὰ συμπληρωματικὰ σχόλια τὰ ὁποῖα ἐπέφερα εἰς τὸ ὑπ' ἐμοῦ μεταφρασθὲν καὶ προσφάτως ἐκδοθὲν γνωστὸν περὶ τῆς ἑλληνικότητος τῆς ἀγαπημένης μας Μακεδονίας ἔργον τοῦ κ. Κεραμοπούλου, ἐφρόντισα νὰ πᾶρω—κατὰ τὸ δυνατόν—καὶ τὸ μέρος τῆς Θράκης.

Εἰς τὴν 13ην σελ. τοῦ ἔργου σας «Ἡ Ἑλληνικότης τῆς Θράκης» εἶδα νὰ κάμνετε λόγον διὰ τὸν Γάλλον περιηγητὴν Brocquiere ὡς λέγοντα «ὅτι μέσα στὴ Φιλιππούπολη στὰ 1443 κατοικοῦσαν Παυλικιανοὶ μέτοικοι τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἀλλ' ὄχι Βούργαροι, ὅπως κατὰ λάθος βεβαιώνουν ὁ φιλοβούργαρος Τσέχος Jirecek καὶ ὁ Βούργαρος Ivanoff δημοσιεύοντες στὴ «Μίρ» ἐφημερίδα τῆς Σόφιας στὰ 1926. Φαίνεται ὅτι κάποια σύγχυσις ἐπικρατεῖ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο. Ἐγὼ αὐτὸς εἶχα ἀναγνώσει πρὸ ἐτῶν τὴν Ἀγγλικὴν ἔκδοσιν ὑπὸ Thomas Johnes (Λονδίνον 1807), τὴν συνεβουλεύθη δὲ ἐκ νέου καὶ εὗρισκω (σελ. 267) νὰ ὁμιλῇ περὶ Φιλιππουπόλεως ὡς «πρωτευούσης τῆς Μακεδονίας», εἰς τὴν ἀμέσως δ' ἐπομένην σελίδα νὰ λέγῃ ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς: «Philippopoli is inhabited chiefly by Bulgarians, who follow the Greek ritual» (=Ἡ Φιλιππούπολις κατοικεῖται κυρίως ὑπὸ Βουλγάρων, οἵτινες ἀκολουθοῦν τὸ ἑλληνικὸν θρήσκευμα). Τὸν ὄρον «chiefly Bulgarians» μεταχειρίζεται ὁ Brocquiere καὶ ἀμέσως κατωτέρω (σελ. 269) διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Σόφιας.

Δυστυχῶς, δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζω ἂν πρόκειται περὶ κακῆς ἀποδόσεως τοῦ πρωτοτύπου. Γνωρίζω μόνον ὅτι εἰς τὸ ἐκτενὲς προλόγιμά του (σελ. 81) ὁ μεταφραστὴς εὗρισκεται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξηγήσῃ ὅτι μετέτρεψε τὸ πρωτότυπον «un seigneur hongre» εἰς «un seigneur hongrois» καθὼς καὶ τὸν ὄρον «des Chretiens vulgaires» εἰς «des chretiens bulgares». Ἴσως, λοιπόν, ἢ ὅλη σύγχυσις νὰ εἶναι προϊόν τῶν ἀνωτέρω. Ἐπαφίεται εἰς ὑμᾶς ἢ περαιτέρω διευκρίνισις τοῦ πράγματος. Περὶ τῆς ἑλληνικότητος τῆς Φιλιππουπόλεως ὁμιλεῖ πλέον καθαρὰ ἡ Lady Montagu (σελ. 103) τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιστολῶν τῆς 1838—τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἐπιστολῶν τῆς 1930 (σελ. 125): «This town (ἡ Φιλιππούπολις) is situated on a rising ground near the river Hebrus, and is almost wholly inhabited by Greeks: here are still some ancient Chri-

stian churches. They have a bishop; and several of the richest Greecs live here: ent they are forced to conceal their wealth with great care, the appearance of poverty (which includes part of its inconveniences) being all their security againts feeling it in earnest».

Σημ. Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς γραφείσης ἐν Ἀδριανουπόλει τῇ 1η Ἀπριλίου 1717 πρὸς τὴν τότε πριγκίπισσαν τῆς Οὐαλίας, δηλ. τὴν μετέπειτα βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας Καρολίναν, σύζυγον τοῦ βασιλέως Γεωργίου II.

Ἰμέτερος ΓΙΑΝΝΗΣ Α. ΤΟΖΗΣ

3-ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΣΑΡΑΝΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Τὸ 1865 συνέστη ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις ὑπὸ φιλομούσων καὶ φιλοπροόδων κατοίκων τῆς πόλεως, τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ἑλληνοῦ διδασκάλου Δ. Σπάνια, ὁ Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος, σωματεῖον πάνυ ἐκτιμηθὲν ὑπὸ τῶν κατοίκων. Ἐνεγράφοντο δὲ μέλη αὐτοῦ οἱ ἐκλεκτότεροι τῶν πολιτῶν, καταβάλλοντες ἐφάπαξ μίαν χρυσοῦν λίραν Τουρκίας, ἄνευ διακρίσεως φύλου καὶ ἐθνικότητος. Ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ, κατὰ τὸν διέποντα κανονισμόν, ἐξελέγετο διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου, ἐκ τῶν μᾶλλον εὐπολήτων καὶ ἀνεπτυγμένων μελῶν τούτου. Ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ ἦτο δεκαμελής καὶ ἀληροτίζετο ἀπὸ τὸν Πρόεδρον, τὸν Ἀντιπρόεδρον, τὸν Γενικὸν Γραμματέα, τὸν Ταμίαν καὶ πέντε συνεργὰ μέλη. Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ταύτην εἶχεν ἀτατεθῆ ἡ Διοίκησις τῶν Κεντρικῶν Σχολῶν ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ ἀργότερον τοῦ Νηπιαγωγείου, ἡ ἐκλογή καὶ ὁ διορισμὸς τοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν.

Τὰ πρὸς συντήρησιν τῶν Σχολῶν τούτων ἀπαιτούμενα ποσὰ εἰσέπραττον ἀπὸ διδάκτρα τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν εὐπορούντων. Κατὰ τὸ ἔτος 1889 τῇ παρακλήσει τῶν ἐνοριτῶν τῆς Παναγίας, ἀνετέθη ἡ διαχείρισις τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν Φιλεκπαιδευτικὸν Σύλλογον, ὁ ὁποῖος διώριζε τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἐπιτροπὴν καὶ διέθετε τὰ εἰσοδήματα τοῦ Ναοῦ ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῶν ἄνω Σχολῶν. Κατὰ τὸν κανονισμόν τοῦ Συλλόγου, ὁ προσφέρων μέχρι δέκα λιρῶν Τουρκίας ὀνομάζετο Δωρητής, ὁ προσφέρων μέχρις εἴκοσι λιρῶν Τουρκίας ὀνομάζετο Προστάτης, ὁ προσφέρων πενήντα λίρας Τουρκίας Εὐεργέτης καὶ ὁ προσφέρων ἑκατὸν λίρας Τουρκίας καὶ ἄνω Μέγας Εὐεργέτης.

Πολλοὶ ἐκ τῶν εὐπορούντων κατοίκων, προσφέροντες ἀνάλογα ποσὰ ἐνέγραφον καὶ τοὺς ἀποθανόντας οἰκείους καὶ συγγενεῖς των καὶ ἄλλοι πάλιν ἔδιδον χρεωστικά, τὰ ὁποῖα ἐξηγοῦρωνον οἱ κληρονόμοι των. Εἰς τὰς ἀρχὰς τὰ ἐκ τῶν ἐγγραφῶν τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου ποσὰ ἐδανείζοντο ἐντόκως εἰς ἀξιόχρεα πρόσωπα ἕως ὅτου συνεπληρώθη τὸ ποσὸν τῶν χιλίων λιρῶν χρυσῶν, τὸ ὁποῖον κατετέθη ἀθίκτως εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὸν κανονισμόν καὶ οἱ τόκοι τοῦ ποσοῦ τούτου διετίθεντο διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν μισθῶν τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ μετὰ τῶν δι-

δάκτρων τῶν καταβαλλομένων παρὰ τῶν γονέων τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν.

Ἐπίσης σωματεῖον ἀξιοσέβαστον τῆς πόλεως ἡμῶν ἦτο καὶ ἡ Δημογεροντία, ἡ ὁποία ἐξελέγετο κανονικῶς κατὰ πᾶσαν διετίαν παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν 4 ὀρθοδόξων ἐνοριῶν διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας; ἀπηρτίζετο δὲ ἐκ δέκα μελῶν, ἦτοι ἀνὰ δύο ἐκ τῶν ἐνοριῶν 40 Μαρτύρων, Ἀγίων Πάντων, Ἰωάννου Προδρομοῦ καὶ τεσσάρων ἐκ τῆς ἐνορίας τῆς Παναγίας, ἐργαζομένη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ ἐπιτρόπου τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως καὶ μετέπειτα τοῦ Ἐπισκόπου τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν ὑπαγομένου εἰς τὸν Μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως καὶ τελευταῖον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Ἡ Δημογεροντία Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἐκλέγουσα μεταξὺ τῆς 4 μέλη καὶ μετὰ τῶν τακτικῶν προϊσταμένων ἐφημεριῶν τῶν ἱερῶν ναῶν ἀπῆρτιζε τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον τὸ ὁποῖον ἐδίκαιε κυρίως διαθήκας, προγαμιαίας δωρεάς (τραχώματα) καὶ κληρονομικὰς διαφορὰς καὶ ἐξέδιδε σχετικὰς ἀποφάσεις ἐκτελουμένας ὑπὸ τῶν τουρκικῶν Ἀρχῶν. Ὁ πρόεδρος δὲ μετὰ τῶν ἐφημεριῶν τῶν ἱερῶν ναῶν ἀπῆρτιζε τὸ Πνευματικὸν Δικαστήριον, τὸ ὁποῖον ἐδίκαιε πᾶσαν διαφορὰν ἀναφωμένην μεταξὺ συζύγων καὶ πᾶσαν πνευματικῆς φύσεως διαφορὰν.

Μετὰ τὴν ἀνακήρυσιν τῆς Ἐπισκοπῆς Σαράντα Ἐκκλησιῶν εἰς Μητροπόλιν οἱ Δημογέροντες ἐξελέγοντο ἐκ τῶν κατοίκων ὄχι μόνον τῆς πόλεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν χωριῶν τῶν προσαρτηθέντων εἰς τὴν Μητρόπολιν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, ἦσαν δὲ τὰ ἐξῆς: Πέτρα, Σκόπελος, Καρὰ Χαλὴλ, Εὐκάρουν, Σκοπός, Γέννα, Βουνὰρ Χισσάρ, Κουρούδερε καὶ Γιαντζικλάρ.

Εἰς Σαράντα Ἐκκλησίας ὑπῆρχον καὶ αἱ ἐξῆς Ἀδελφότητες: Εἰς τὴν ἐνορίαν 40 Μαρτύρων ἡ ἀγαθοποιὸς Ἀδελφότης «Εἰρήνη», ἡ ὁποία συνέστη κατὰ τὸ 1871 καὶ ἡ ὁποία ἀργότερον ἀνέλαβε καὶ τὴν διοίκησιν τῶν Σχολῶν ἀρρένων καὶ θηλέων τῆς ἐνορίας 40 Μαρτύρων. Τὸ δὲ 1872 συνέστη ἐν τῇ ἐνορίᾳ Ἀγίων Πάντων ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης «Ἐλπίς», ἣτις ἐπίσης ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῶν Σχολῶν ἀρρένων καὶ θηλέων τῆς ἐνορίας Ἀγίων Πάντων. Αἱ Ἀδελφότητες «Εἰρήνη» καὶ «Ἐλπίς» κατὰ παράκλησιν τῶν κατοίκων ἀνέλαβον καὶ τὴν διοίκησιν τῶν ἱερῶν ναῶν 40 Μαρτύρων καὶ Ἀγίων Πάντων, αὐταὶ ἐξέλεγον τὰς Ἐκκλησιαστικὰς Ἐπιτροπὰς καὶ διέθετον τὰ εἰσοδήματα τῶν ναῶν τούτων ὑπὲρ τῶν ὑπ' αὐτῶν διευθυνομένων Σχολῶν. Ἡ Ἀδελφότης Ἐλπίς εἶχε πρὸς τούτοις καὶ κεφάλαια Λίρ. Τουρκ. 160, τὰς ὁποίας ἐτόκισεν εἰς διάφορα ἀξιοχρεα πρόσωπα.

Ὁ Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος μεγάλας καὶ ἀνεκτιμήτους ὠφελείας παρέσχε εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κοινότητα Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ συνετέλεσε μεγάλως καὶ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ γυναικείου

φύλου δια τῆς ἰδρύσεως τοῦ Παρθεναγωγείου. Ὁ Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος εἶχε καὶ βιβλιοθήκην ἀριθμοῦσαν περὶ τοὺς χιλίους τόμους διαφόρου ὕλης. Ἐπίσης ὑπὲρ τοῦ Συλλόγου διετίθεντο καὶ τὰ εἰσοδήματα τοῦ Ἁγιάσματος τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς προερχόμενα ἀπὸ πώλησιν κηρίων, περιαγωγὴν δίσκων κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πανηγύρεως καὶ ἀπὸ φώτισμα. Τὸ Ἁγίασμα δὲ τοῦτο ἔκειτο παρὰ τὸ Μπουγιούκ δερὲ ΝΑ. εἰς ἡμίσειαν περίπου ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς πόλεως, εὐρίσκετο δὲ ἐντὸς παρεκκλησίου ἰδρυθέντος κατὰ Ἀπρίλιον τοῦ 1873. Καὶ τὰ ἐνοίκια τῶν παρὰ τὸ Ἁγίασμα εὐρισκομένων ἀγρῶν διετίθεντο ὡσαύτως ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τοῦ Συλλόγου. Ὑπῆρχεν ἐπίσης εἰς Σαράντα Ἐκκλησίας καὶ ἡ φιλόπτωχος Ἀδελφότης Ὁμόνοια, ἡ ὁποία παρεῖχε βοηθήματα εἰς τοὺς πτωχοὺς.

MIX. ΛΥΚΙΔΗΣ

4.—Ο ΚΑΠΕΣΑΝ ΑΝΑΣΤΑΣ

Διατελέσας σιδηροδρομικὸς σταθμάρχης εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Seidler Tsiflikeui (Κωνσταντινουπόλεως—Ἀδριανουπόλεως) καὶ ἀναγνώσας τὴν ὑπὸ τοῦ Παπαγιαννάκου, ἐθνικοῦ ποιητοῦ, περιγραφὴν τῆς συλλήψεως τῶν τριῶν Γαλλογερμανῶν ὑπὸ τοῦ Καπετὰν Ἀναστάς (Ἀρχ. Θράκης τόμ. ΙΑ' σ. 208 κἑξ.), προσθέτω μερικὰς συμπληρωματικὰς παρατηρήσεις. Ὡς φαίνεται ὁ Καπετὰν Ἀναστάς εἶχε καὶ σιδηροδρομικὰς γνώσεις καὶ τοῦτο ἐξηγεῖται ὡς ἑξῆς : Εἶχε συνεννοηθῆ μετὰ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνεργάτην του (ἄγνωστον), ὅστις τὸν ἐτηλεγράφησε εἰς τὸν σταθμὸν Sinekli. «Σήμερον ἐφορτώθησαν τὰ τρία κοφίνια τσίροι». Δηλ. ἐννοοῦσε τοὺς τρεῖς Γαλλογερμανοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀνεχώρησαν τὴν ἰδίαν ἡμέραν διὰ τὴν Γαλίαν μετὰ τὸ Orient expresse. Ὁ Καπετὰν Ἀναστάς, ὅταν ὁ σταθμάρχης τοῦ ἔδωσε τὸ τηλεγράφημα, ἐνόησε περὶ τίνος πρόκειται, χωρὶς βεβαίως ὁ σταθμάρχης νὰ καταλάβῃ. Μάλιστα τὸν εἶπε: «Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ μοῦ δώσης καὶ ἐμένα μερικὸς τσίρους γιὰ νὰ ψήσω». «Βεβαίως». Τὸν ἀπεχαιρέτησε καὶ μετὰ τοὺς συντρόφους του ποὺ ἦσαν ἐκεῖ πέρα κρυμμένοι φύγανε. Ἦταν ἡ ὥρα 12 μεσάνυχτα. Πῆρε μαζί του καμμιά δεκαριά ἐργάτες τῆς γραμμῆς, τοὺς ἔδωσε ὄλους ἀπὸ ἓνα μακρὸν ξύλον καὶ τοὺς ἔβαλε σὲ διάφορα σημεῖα πλησίον τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς γιὰ φοβέρισμα. Ἔστειλεν ἔπειτα δύο ἐργάτας καὶ ξεβιδώσανε σ' ἓνα σημεῖο τὰς σιδηροδοκοὺς καὶ κυλίσανε ἓνα ὀγκόλιθο μέσα στὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ σὲ ἀπόστασιν 1500 μέτρων. Ὅταν πέρασε τὸ τραῖνο ἀμέσως οἱ ἐργάται ἀφῆραν τὰς σιδηροδοκοὺς, ἄλλος δὲ ἐργάτης ὁ ὁποῖος ἐπερίμενε κάπου χίλια μέτρα δῶθε ἀπὸ τὸν ὀγκόλιθο ἔδειξε τὸ κόκκινο φανάρι καὶ σταμάτησε τὸ τραῖνο 200 μέτρα μπροστὰ στὸν ὀγκόλιθο. Ὁ μηχανοδηγὸς κατάλαβε περὶ τίνος πρόκειται καὶ θέλησε νὰ κάμῃ πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀλλὰ τοῦ ἐδηλώθη ὅτι ἔχουν ἀφαιρέσει τὰς σιδηροδοκοὺς καὶ θὰ ἐκτροχιασθῆ τὸ τραῖνο. Τότε ἀνέβηκε ὁ καπετὰν Ἀναστάς ἐπάνω νὰ περιλάβῃ τοὺς Γαλλογερμανοὺς. Κάποιος Ἑβραῖος ἄμα εἶδε τοὺς κλέφτας ἔχωσε τὸ

χέρι του στη μέση του να βγάλη να τους δώσει τις 400 λίρες που είχε. Εκείνοι νόμισαν ότι θα βγάλη πιστόλι και τὸν σκοτώσανε. Έτσι πήρε ὁ Καπετὰν Ἀναστάς τοὺς Γαλλογερμανοὺς καὶ ἔφυγαν στὰ βουνὰ τῆς Στρανίτσας. Οἱ ἐργάτες μετὰ παρέλευσιν μιᾶς ὥρας, ὅπως τοὺς παρήγγειλε, διώρθωσαν τὴν γραμμὴ καὶ ξεκίνησε τὸ τραῖνο. Οἱ ἀπαχθέντες ἦσαν κατενθουσιασμένοι. Τσιγάρα πρώτης τάξεως, ψωμί ἄσπρο ζεστό, ἀρνάκι στὴ σούγλα, κονιάκ Δοδοπούλου καὶ Μεταξᾶ κτλ. Καθὼς πληροφορηθήκαμε ἔπειτα, ἔστειλε ἐν πάσῃ μυστικότητι εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμάρχην Sinekli μερικὸς τσίρους ἀπὸ ἐκείνους πὺν πήρε ὁ Καπετὰν Ἀναστάς.

ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΙΑΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

5-ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

Οἱ Βούλγαροι εἶναι πανσπερμία μισθοφόρων τοῦ Ρωμαϊκοῦ καὶ ἔπειτα ἐν συνεχείᾳ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους συμβληθέντες νὰ φρουρῶσι ὡς *Limitanei* τὰ βόρεια σύνορα τῆς Βαλκανικῆς, ἅτινα μᾶς ἐνδιαφέρουν, εἰς τὸν «αἰῶνα τὸν ἄπαντα» παρεμβαλλόμενοι μεταξὺ τῶν κἀστρων τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Πράγματι ἀπὸ τὸ 212 πιθανῶς τὸ Κράτος ἀντὶ ἐντοπιῶν ἐμίσθωνε βαρβάρους (Γότθους, Οὔνους, Μογγόλους, Πειτσενέγους, Ἀβάρους κ.λ.π.), οἵτινες ἔζων ἄνευ γυναικῶν καὶ οἰκογενειῶν βίον στρατοπέδου, ἔξ οὗ ἐπήγαγεν ἡ κακὴ ἔννοια τοῦ ὀνόματός των *Bougres*. Εἶχον δὲ μισθὸν καὶ ἀγροὺς, ὧν τὴν κυριότητα ἐκράτει τὸ Κράτος. Στήριγμά των ἦτο πύργος τις (*Burgus*, ἑλληνιστὶ Πύργος), *Burg*, ὅθεν ἐλέγοντο *Burgarii*. Τοῦτο οἱ Βόρειοι Ἕλληνες (Θεσσαλοὶ, Μακεδόνες, Θράκες, Ἡπειρώται), ἠπλοποίησαν εἰς *Burgari* ἢ *Bourgari* καὶ οὕτω λέγουν καὶ τῶρα ἐνῶ ἀλλαχοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους τὸ ρ τῆς πρώτης συλλαβῆς ἔγινε λ καθ' ὄρισμένον κανόνα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὡς ἄροτρον—ἀλέτρι, *Gregorius*, *Glegoris* κ.λ.π.

Οὕτω δὲ οἱ πλεῖστοι Ἕλληνες συγγραφεῖς καὶ κατ' αὐτοὺς οἱ ἕνοι λέγουσι *Bulgar*. Οἱ *Burgarii* κατ' ἀρχὰς πρὸ τοῦ 212 ἦσαν ἐκ τῆς Βαλκανικῆς, πτωχοὶ καὶ πλεονάζοντες. Ἐκ τῆς συνήθους στρατολογίας ἐδέχοντο τὰς ὑποχρεώσεις τῆς φρουρήσεως τῶν συνόρων καὶ τὴν παροχὴν καὶ τῶν υἱῶν των εἰς τὸ αὐτὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα ὥστε μετὰ τινὰς γενεὰς τῆς ἀσχολίας, οἱ ἄνθρωποι οὗτοι προσελάμβανον τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἐπίσημον ὄργανον τοῦ Κράτους, ὡς οἰκογενειακὴν καὶ τὸ λαϊκὸν ὄνομα Βλάχοι, ὑπὸ τὸ ὁποῖον σάζονται καὶ τῶρα οἱ ἀπόγονοί των, ληφθὲν ἐξ Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐνθα ἀπὸ τῶν Φαραῶ μέχρι τῶν Πτολεμαίων καὶ τῶν Ρωμαίων ἦτο ὁ θεσμὸς τῶν *Garde frontières*, γεωργῶν=*Fellah*, *Colonus*, (πρὸβλ. *Basch*, *Poilu* κ.λ.π.) Τὴν ὀργάνωσιν τῶν ὄροφυλάκων τούτων ἐπὶ Πτολεμαίων ἐξήτασεν ὁ *Lesquier*, ἐπὶ Βυζαντινῶν ὁ *Maspero*.

Ἄλλὰ καὶ τὸ ὄνομα Βλάχοι καὶ τὸ ὄνομα Βούλγαροι δὲν ἦσαν ἐθνικά. Ἦσαν ἐπαγγελματικά καὶ ἔγιναν ἐθνικά ὡς τὸ *Saxones*, (οἱ φέροντες μά-

χαιραν, Skippetari οί φέροντες Sciopetto ἑλληνιστὶ Skippetto, τυφέκιον κ.λ.π. Τὸ ὄνομα Βούλγαρος εἶναι παλαιότερον τοῦ 679 μ. Χ. ὅτε ἤλθον καὶ ἔγιναν Burgarii πρὸς φύλαξιν 3 φρουρίων τῆς Δοβρουτσᾶς 20.000 περίπου Οὐτίγοροι, Κουτρίγουροι, Οὐννογούνδουροι κλπ. βάρβαροι οὗς θέλουσιν ὡς Triple extrait τῶν προγόνων των οἱ νῦν Βούλγαροι. Τότε φυσικὰ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ τὸ ὄνομα Burgarii—Βούργαροι (Bourgari), συνηριθμήθησαν μὲ τοὺς ἄλλους ὁμοτέχνους καὶ ὁμωνύμους βαρβάρους καὶ οὕτω ἐλησμονήθη πᾶν ἔθνικὸν ὄνομά των. Τὸ ὄνομα Burgarii ἦτο πασίγνωστον ἐν τῇ Βαλκανικῇ τὸ 202 μ. Χ. ὡς μανθάνομεν ἐκ τινος Ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς, παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν εὐρεθείσης καὶ φυλαττομένης νῦν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Σόφιας, δημοσιευθείσης δὲ ἐν τῷ Bulletin de Correspondance Hellenique XXII 1898. Ἐξ αὐτοῦ ὠνομάσθη ἡ χώρα Βουλγαρία, ὥστε ὕστερον πᾶς κάτοικος τῆς Βουλγαρίας ἦτο Βούλγαρος.

Ἄλλὰ οἱ Βούλγαροι, δηλ. οἱ ὄροφύλακες ἦσαν παρὰ τὰ σύνορα τοῦ Κράτους πανταχοῦ, δηλ. καὶ ἔξω τῆς Βαλκανικῆς, ὡς π. χ. πρὸς τὴν Περσίαν, εἰς τὴν Κιλικίαν ἐπὶ τοῦ ὄρους Ταύρου, τὸν ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουσι Bulgar Dag, εἰς τὴν Καρχηδόνα κατὰ τὸν ἱστορικὸν Προκόπιον πρὸς τοὺς ἀνεξαρτήτους Μαυριτανούς κλπ. Οἱ Βούλγαροι ὅμως εἰς τὴν ἱστορίαν των ἔξ ἀμαθείας ἢ κιβδηλείας διδάσκουν ὅτι ὅταν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, τὴν Τρανσυλβανίαν, τὴν Δυτ. Βαλκανικὴν καὶ ἄλλαχοῦ ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τῶν Βουλγάρων, συνέβη τοῦτο, διότι δῆθεν κάποτε τὸ Κράτος των θὰ ἔκαμε ἐκστρατείαν τινὰ καὶ θὰ ὑπέταξε τὰς χώρας ταύτας Ἰδοὺ ποῦ ὀδηγεῖ ἡ ἄγνοια ἢ ἡ παραποίησης τῆς ἑτυμολογίας καὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ ὀνόματος Βούλγαρος. Πλάττονται κατακτήσεις φανταστικαὶ καὶ παρουσιάζονται σήμερον διεκδικήσεις στηριζόμεναι ἐπὶ τοιούτων στοιχείων ἀμαθείας ἢ ἐκστρατειῶν καὶ κατακτήσεων ἀσυντάκτου συνήθως καὶ τὸ πολὺ ἡμιανεξαρτήτου βαρβαρικοῦ ὄχλου μισθοφορικοῦ, ὅστις ἀπὸ Ἡρακλείου ἐγένετο δεκτὸς μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των. Οὕτω δὲ κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα ἔμελλε νὰ ἐξελληνισθῇ, ὡς κρίνομεν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν τῶν «ἀρχόντων», τῶν βασιλέων των ἂν τὸ βυζαντινὸν κράτος δὲν τοὺς ἐξεχριστιάνιζε τότε καὶ δὲν ὥριζεν ὡς ἐκκλησιαστικὴν των γλῶσσαν, τὴν γλῶσσαν ἑνὸς ἰσχυροῦ ἔθνικοῦ στοιχείου τῆς πανσπερμίας, δηλ. τὴν σλαυϊκὴν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ κολακεύσῃ τοὺς Σλαύους καὶ νὰ προσελκύσῃ αὐτοὺς εἰς τὸν χριστιανισμόν. Οἱ Βούλγαροι λοιπὸν εἶναι πανσπερμία λαῶν. Ὅτι ἔχουν πολὺ μογγολικὸν αἷμα δεικνύουσιν αἱ taches pigmentaires chez les enfants Bulgares περὶ ὧν εὐρίσκονται καλὰ διδάγματα ἐν Bull. et memoires de la societè d'anthropol. de Paris 8, 1907 P. 231 et suiv.

Ὅτι ὅμως ἔχουν καὶ κύτταρα ἄλλων φυλῶν δεικνύει ὁ πρόσφατος ἱστορικὸς των βίος. Ὁρμίζονται μετὰ τῶν Γιουγκοσλαύων αἰωνίαν φιλίαν καὶ τὴν ἐπομένην συμμαχοῦν μετὰ τῶν Γερμανῶν καὶ συνοδεύουσιν τὰ ἀερο-

πλάνα των μεταβαίνοντα νὰ καταστρέψουν τὸ Βελιγράδιον. Πανηγυρίζουν τὴν συμμαχίαν μὲ τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς ραίνουν δι' ἀνθέων, ἐνῶ τὴν ἐπομένην πίπτουν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Ρωσίας καὶ πολεμοῦν τοὺς Γερμανοὺς. Σήμερον παρουσιάζονται χωρὶς ἐρύθημα αἰδοῦς καὶ διαμαρτύρονται ὅτι οὐδέποτε ἐσκέφθησαν νὰ πολεμήσουν τοὺς συμμαχοὺς. Φαίνεται ὅτι ἐντὸς τοῦ ὄργανισμοῦ των λειτουργοῦν τεράστιοι βιολογικοὶ νόμοι. Ἄλλα κύτταρα κυριαρχοῦν εἰς τὴν ψυχὴν των ὅταν ἀποφασίζουν τὰς κακίας των καὶ ἄλλα ὅταν διαμαρτύρονται καὶ παρέχουν τὴν εἰκόνα ἀσταθοῦς ἐθνικοῦ χαρακτήρος.

ΑΝΤ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ

6.—(Συνέχεια ἐκ τοῦ ΙΑ' τ. σ. 222—224)

Ἰούλιος 1938.—3. Δύνανται τὰ μικρὰ κράτη νὰ παραμείνουν οὐδέτερα ; (Ματζάρωφ Μίρ).—6. Ἡ ἐξωτερικὴ τῆς Βουλγαρίας πολιτικὴ. (Νέδκωφ Μίρ).—8. Ἡ κατάστασις τῶν ἐαρινῶν σπορῶν ἐν Βουλγαρίᾳ.—10. Ἡ κατάστασις τῶν σπορῶν καὶ βοσκημάτων ἀρχομένου τοῦ Ἰουλίου.—16. Αἱ ἐξωτερικαὶ τῶν Βουλγαρικῶν καπνῶν ἀγοραί.—20. Καὶ πάλιν περὶ βάμβακος.—22. Ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1937 γαλακτοκομία ἐν Βουλγαρίᾳ.

Αὔγουστος.—1. Ἡ ἐν Βουλγ. ἐμπορικὴ ἐκπαίδευσις.—Ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ συμφωνία 31 Ἰουλ.—Ἀγοραὶ καπνῶν.—2. Ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ συμφωνία καὶ ὁ Βουλγ. τύπος. Ἄρθρον Μίρ. (1 Αὐγ.).—3. Ὁ Βουλγαρικὸς τύπος ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ Θεσσαλονίκης. Ἄρθρα Δνές, Σλόβ, Οὔτρι.—4. Πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐμπορικῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας δεσμῶν Δνές 2 Αὐγ.—5. Ἄρθρον τῆς ἐφ. Σλόβ. περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι πολιτικοῦ καθεστώτος.—9. Σπουδαῖον γεγονός (συμφωνία Θ.) ἄρθρον Ματζάρωφ.—ἡ κατὰ τὸ α' ἕξάμηνον 1938 εἰς Β. ἐξαγωγή.—10. Ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ καλλιέργεια ντοματῶν καὶ ἐξαγωγή αὐτῶν.—16. Αἱ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Βουλγαρίας ἐμπορικαὶ σχέσεις κατὰ τὸ 1937 καὶ τὸ α' ἕξ. τοῦ 1938.—17. Βούλγαροι καὶ Ἕλληνες. Ἄρθρον Ζορά Β. ἐνεφ. 16 Αὐγ. 1938.—20. Ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ φασολίων παραγωγή καὶ ἐξαγωγή.—Τὸ ἐθνικὸν ἐτήσιον τῆς Β. εἰσόδημα.—26. Ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ κτηνοτροφία.

Σεπτέμβριος.—1. Νέα Βουλγαρικὴ περὶ Μακεδονίας μελέτη Κραϊνικόφσκι Γαλλιστί.—4. Κρίσις περὶ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἔργου.—8. Διδάγματα τῆς Βουλγαρίας διὰ τὴν δημ. ἐκπαίδευσίν μας.—Ἡ συροτροφία ἐν Β.—12. Ἡ τοῦ ἠλιοτροπίου ἐν Βουλγ. καλλιέργεια καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ζητήματα.—15. Οἱ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐμπορικοὶ δεσμοὶ μας. (Μπορμπά 15 Σ]βρ.).—16. Ἡ οἰκονομικὴ τῆς Ἑλλάδος κατάστασις. Μίρ. 14, Παύλωφ.—17. Ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ συνδιάσκεψις καὶ αἱ Ἑλ.—Β. οἰκονομικαὶ σχέσεις Ζορά 16 Σ]βρ.—20 Τὰ ἐν Βουλγαρίᾳ ξένα κεφάλαια.—25. Ἐντυπώσεις Βουλγάρου πολιτενομένου καὶ δημοσιογράφου ἐξ Ἑλλάδος (Σλόβ.).—27 **Ἀθήναι.** Τοῦ αὐτοῦ. (Κοζουχάρωφ).—28. Μετσκάρωφ, ἐπάνοδος ἐξ Ἑλλάδος Σλόβο I εἰς νέαν χώραν 26 Σ]βρ.—Ὅπως προφυλαχθῶμεν, σημεῖωμα Ματζάρωφ ἐν Μίρ. περὶ τοῦ πολέμου.—29. Μετσκάρωφ Πλούτη καὶ ἀξία II, 27 Σ]βρ.—29. Μετσκάρωφ, Δράσις καὶ συνεργασία III 28 Σ]βρ.

Ὀκτώβριος.—1. Τὸ τρίτον διαβαλκανικὸν ἐν Ἀθήναις ὠτορινολαρυγγικὸν συνέδριον. Ἄρθρον Βελίνωφ ἐν Μίρ.—Ἡ εἰρήνη δέον νὰ διατηρηθῆ. Ματζάρωφ Μίρ.—5. Ἡ τῆς Βουλγαρίας πρόοδος κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Βόριδος.—6. Ἐντυπώσεις Βουλγάρου κατ. (Σλόβο 4 8]βρ). Ἡ Θεσσαλονίκῃ.—7. Ἑλλάς Δνές. Μπε-

λίνωφ, 5 8]βρ.—12. Ἡ ἀναγκαστικὴ κατωτέρα τῶν Βουλγαροπαίδων ἐκπαιδεύσις.—14. Ἐπιστολὴ προέδρου τοῦ διεθνοῦς κοινοβουλευτικοῦ συνεδρίου πρὸς τὴν Μίρ.—19. Ἡ ἐφετερινὴ ἐκ Βουλγαρίας σταφυλῶν ἐξαγωγή.—22. Αἱ Πολωνοβουλγαρικαὶ ἐμπορικαὶ σχέσεις.—Τὸ ἐξωτερικὸν τῆς Β. ἐμπόριον κατὰ 7βριον.—30. Τὸ κατὰ τὸ ἐννεάμηνον 1938 ἀνταλλακτικὸν τῆς Βουλγαρίας ἐμπόριον.

Ἰανουάριος 1939.—2. Ὁ πρὸς τὸν Βουλγ. λαὸν ἐκφωνηθεὶς λόγος τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆ 1η τοῦ ἔτους καὶ μεταδοθεὶς διὰ τοῦ ραδιοφώνου ἀνά τὴν χώραν καὶ τὸ ἐξωτερικόν.—3. Τὸ αἶνιγμα τοῦ μέλλοντος. Ἄρθρον Σλόβο 2 Ἰαν.—6. Τὸ ἐξωτερικὸν τῆς Βουλγ. ἐμπόριον κατὰ τὸ ἐνδεκάμηνον τοῦ 1938.—10. Ἡ γεωργικὴ ἐν Βουλγ. παραγωγὴ 1932—37 κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν.—13. Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς Βουλγαρίας τοῦ 1939.—Ἡ Ἑλλάς ἐπιμένει εἰς συνθήκην μετὰ τῆς Β.—19. Οἱ κρατικοὶ καὶ δημοτικοὶ ἐν Βουλγαρίᾳ λειτουργοὶ 1937 (1 Μαΐου).—20. Οἱ μηνιαῖοι μισθοὶ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ λειτουργῶν.—22. Τί προσδοκᾶται ἐκ τῶν μετὰ τῆς Ἑλλάδος οἰκονομικῶν σχέσεων (Μίρ 20 Ἰαν.).—27. Ἰταλία καὶ Νοτιοσλαβία. Ἄρθρον Μεδζάρωφ, Μίρ 25 Ι.—29. Λόγος Τσαγκῶφ ἐν τῇ βουλῇ περὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς (27 Ι.).—30. Λόγος πρωθυπουργοῦ περὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς κυβερνήσεως (28 Ι.).

Φεβρουάριος.—4. Ἡ τῆς Βουλγαρίας ἐξαγωγή κατὰ τὸ 1938.—9. Οἱ κρατικοὶ ἐν Βουλγαρίᾳ σιδηρόδρομοι Ι, 1. 1938.—10. Ἡ ἐν Νοτιοσλαβίᾳ ὑπουργικὴ μεταβολή, ΙΙ, 8, ἄρθρον Μίρ Μεδζάρωφ.—13. Ἡ κατὰ τὸ 1938 ἐξαγωγὴ ἐκ Βουλγαρίας καπνοῦ.—15. Πωλήσεις Βουλγ. καπνῶν.—Ἡ ἱατρικὴ ἐν Βουλγαρίᾳ περίθαλψις.—17. Πῶς ἀντιλαμβάνονται καὶ κρίνουν οἱ Β. τὰς συμμαχ. σχέσεις τῆς Βαλκ. συνενν. Σλόβο 16. Φ.—18. Ἡ Ἑλλάς ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν Μεταξᾶ, Μίρ, 16 ΙΙ—20. Ἡ Βαλκανικὴ συνεννόησις Μίρ, 18 ΙΙ—22. Ἡ ἐκ Βουλγαρίας ἐξαγωγὴ οἴνων.

Μάρτιος.—1. Ἡ οἰκονομικὴ τῆς Βουλγαρίας κατάστασις κατὰ τὸ 1938.—5. Οἱ Βούλγαροι ἐν Ἱερουσαλῆμ.—7. Τὰ βιομηχανικὰ ἐν Β. φυτὰ κατὰ τὸ 1938.—Ἄγορὰ ζαχαρέως 10 ἐκ. χιλιογρ.—8. Ἡ ἐκ Βουλγαρίας ἐξαγωγὴ ἐπιτραπέζιων σταφυλῶν.—14. Ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ ξηρασία τοῦ 1938 καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς ζημίαι.—19. Πρὸ τῆς πραγματικότητος. Ἄρθρον Μίρ 18 ΙΙΙ.—23. Τί δέον γενέσθαι (Μίρ 22 Μαρτ.).—26. Ἡ Βαλκανικὴ ἔνωσις (Σλόβο 25 Μαρτ.).

Ἀπρίλιος.—4. Τὸ μέγα τοπαρχιακὸν συνέδριον τῶν γεωργικῶν συνεταιρισμῶν ἐν Φιλ)πόλει.—7. Στατιστικὴ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ μετοχικῶν ἑταιρειῶν 1938.—11. Ἡ ἑβδόμη διεθνὴς ἐν Φιλ)πόλει ἔκθεσις.—14. Ὁ ξένος τύπος καὶ ἡ Βουλγαρία (δύο ἄρθρα τοῦ Σλόβο 13 Ἀπριλ.).—18. Ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ κρεοφαγία. Κατανάλωσις κρέατος.

Νοέμβριος.—1. Αἱ ἐν Βουλγαρίᾳ συντάξεις 1938.—5. Ἡ Ἑλλάς ἀνευ τοῦ Βενιζέλου (ἄρθρον Βόλιας 4 τοῦ μ.).—6. Ἡ ἐν Νύσση συνάντησις. Ἄρθρον Μίρ.—9. Ἡ κατ' εἶδη ἐξαγωγὴ ἐκ Β. κατὰ τὸ ἑξάμηνον τοῦ 1938.—16. Ἡ Τουρκία καὶ ἡ ἀναθεώρησις τῆς συνθήκης Νεϊγύ.—17. Πῶς βλέπουν οἱ Βούλγαροι τὴν ἐνεστῶσαν πολιτικὴν κατάστασιν.—19. Εὐήμερεῖ ἢ πένεται καὶ πεινᾷ ὁ Β. λαός;—26. Δύο ἄρθρα τῆς Πλόβδιφ περὶ τῶν ἐξωτερικῶν ζητημάτων.—27. Ἐξαγωγὴ καὶ εἰσαγωγὴ εἰς Βουλγ. κατὰ τὸ 10μηνον.—29. Αὕτη δέον νὰ ἐξακολουθήσῃ (Σλόβο 29).

Δεκέμβριος.—1. Ἐλπίδες καὶ προσδοκίαι (Πλόβδηφ 30 9βρ.).—Ἄναπόφευκτος τῶν συνθηκῶν ἀναθεώρησις. (Μπορμπᾶ 1 10βρίου).—4. Πῶς κρίνεται ἐν Βουλγαρίᾳ ἡ ἐν Ἀθήναις συνδιάσκεψις τῶν ἐπιτελαρχῶν τῶν στρατῶν τῆς Βαλκ. συνεννόησεως. Ἄρθρον Μίρ. 6 10βρ.—9. Ἀπόφασις τοῦ γεωργ. ἐπιμελητηρίου Σόφιας.—11. Αἱ Γαλλοβουλγαρικαὶ ἐμπορικαὶ σχέσεις.—Εἰς ἀναζήτησιν νέων ἀγορῶν διὰ τὰ Βουλγ. προϊόντα—Σοβιετικὴ Ρωσία.—12. Ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐτησίᾳ βιβλίῶν

ἐκτύπωσης καὶ τὸ ἀναγνωστικὸν κοινόν.—16. Ὁ οἰκονομικὸς βίος τοῦ ἐν Β. πληθυσμοῦ 1930.—17. Αἱ ἐπιτυχίαι τῆς ἐν Ἑλλάδι γεωργίας. Μῖρ 14 10βρ.—19. Ἡ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῆς Β. ἐξαγωγή—ἡ μινθελαιοπαραγωγή—Ἐπαγγελματικὴ χειροτεχνία.—30. Χάρτης καὶ αἱ μετὰ τῆς Γερμ. Βουλ. ἐμπ. σχέσεις, Φραγκφούρτης ἔφημ. Μπορμπά.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

GEORGES SEURE

Εἰς τὰς 3 Ἰανουαρίου 1944 ἀπέθανε εἰς Παρισίους ὁ περισσότερον ὄλων τῶν Γάλλων ἐνδιατρίψας μετὰ τὸν Α. Dumont εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς Θράκης, ὁ G. Seure, ἀρχαῖος τρόφιμος τῆς Γαλλ. Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν (1897—1900).

Ὁ ἀείμνηστος Seure ἐγεννήθη τῷ 1873, ἀπεφοίτησε τῆς Ecole Normale Supérieure καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐξ Ἀθηνῶν ἐδίδαξε εἰς τὸ Λύκειον Carnot Παρισίων καὶ εἰς τὰ Λύκεια Bordeaux καὶ Chartres μέχρι τοῦ 1910. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν Ἀθήναις διατριβῆς του ἐπεσκέφθη τὴν Θράκην καὶ ἀκολούθως προέβη εἰς ἀνασκαφὰς καὶ μελέτας διὰ τὴν ἀρχαιολογίαν αὐτῆς. Τὰ ἀποτελέσματα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ Bulletin de Correspondance Hellénique (1898—1901). Εἰς τὸ αὐτὸ περιοδικὸν (1906) ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν Degrand ἐδημοσίευσεν ἑκθεσιν τῶν ἀνασκαφῶν διὰ τοὺς Θρακικοὺς τύμβους τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ διὰ τὰ ἀνακαλυφθέντα ἐν αὐτοῖς ἄρματα (Αὐτόθι 1900, 1901, 1904 καὶ 1925). Κατὰ τὸ 1910 ἔδωκεν αἰτήσιν εἰς τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν ὅπως ἐνεργήσῃ ἀνασκαφὰς εἰς τὴν Ἡράκλειαν τῆς Προποντίδος (τὴν ἀρχαίαν Πέρινθον), ἧτις δυστυχῶς δὲν ἐδόθη καὶ παρέμεινε ἐπὶ ἀρκετὸν καιρὸν εἰς Σηλυβρίαν καὶ διενήργησεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἀν. Κ. Π. Σταμούλη μεθ' οὗ εἶχε στενὴν φιλίαν καὶ εἰς τακτικὴν εὐρίσκετο ἀλληλογραφίαν, ἀνασκαφὰς εἰς τὸν ἐκεῖ τύμβον Ἀραπ-τεπέ, ὅπου εὐρέθη σαρκοφάγος καὶ διάφορα ἀρχαῖα μικρᾶς ἀξίας (ἶδε σχετικὴν εἰκόνα εἰς «Θρακικά», τόμ. Β' σελ. 82 καὶ περιγραφὴν εἰς τὴν Journal des Debats τῆς 7 Ἰανουαρίου 1911), συγχρόνως κατέγραψε καὶ περιέγραψε τὴν ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν τοῦ Ἀνασ. Κ. Π. Σταμούλη τὴν ὁποίαν καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν XXXVI τόμον τοῦ Bulletin de Correspondance Hellenique (Σελ. 535—641). Ὑπὸ τὸν τίτλον Archeologie Thrace, Documents inédits ou peu connus, ἐδημοσίευσεν εἰς διαφόρους τόμους τῆς Revue Archéologique τῶν 1911—1929, εἰς τρεῖς σειρὰς σχετικὰς πραγματείας δημοσιευθείσας κατόπιν εἰς τέσσαρας τόμους. Διάφορα ἄρθρα σχετικὰ μὲ τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς Θράκης ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν Revue des Études Anciennes τῶν 1920 καὶ 1923 καὶ εἰς τὴν Revue des Études Grecques τῶν 1912, 1913, 1918 καὶ 1929. Ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ὁ ἀείμνηστος Seure, ἐξαιρέσει κριτικῶν δημοσιευθειῶν κατὰ

τὰ 1931 καὶ 1932 εἰς τὴν *Journal des Savant* ὑπὸ τὸν τίτλον *A la recherche d'Ithaque et de Troie*, ὅλην του τὴν προσοχὴν καὶ μελέτην κατέβαλεν εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς Θράκης.

Μ. ΣΤ.

ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ἐγεννήθη ἐν Ἀρκαδιουπόλει (Λουλέ Βουργάζ) Ἀνατ. Θράκης τὴν 18]12]1869. Ἐσπούδασε εἰς τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει γυμνάσιον.

Ἐδίδαξε ἐπὶ μίαν τετραετίαν εἰς τὴν γενέτειράν του καὶ ἔπειτα εἰς διαφόρους Κοινότητες τῆς Μ. Ἀσίας ἤτοι ἐπὶ μίαν τετραετίαν εἰς τὴν Κ. Κασαμπᾶ, μίαν τριετίαν ἐν Βαϊνδηρίῳ, μίαν τριετίαν εἰς τὸ ἐν Σμύρῃ πραγματικὸν Λύκειον κ. Α. Ι. Βιτάλη καὶ τελευταίως ἐδίδαξε ἐπὶ 22 ἔτη εἰς τὰ ἑπτατάξια ἔξαρτήματα τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης ὡς ἀναπληρωτὴς διευθυντοῦ. Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἀπὸ τοῦ 1922—1927 ἐδίδαξεν εἰς τὸ ἐκπαιδευτήριον κ. Δ. Ν. Μακρῆ. Τὸ 1927 ἀνέλαβε δημοσίαν ὑπηρεσίαν καὶ ἐδίδαξεν 1) εἰς τὸ ἐν Στυλίδι ἡμιγυμνάσιον, 2) εἰς τὸ ἐν Μαραθῶνι τοιοῦτον καὶ τελικῶς ἀπεστάλη εἰς Κροκύλαιον, ἀλλ' ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας λόγῳ σωματικῆς ἀνικανότητος τὸ 1930. Ἀπεβίωσε τὴν 6]8]1936.

Ὁ Γεωργιάδης ὑπῆρξε ἕνας ἐθνικὸς δικασκάλος τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ, ἕνας χαρακτηριστικὸς πατριωτικώτατος καὶ ἐθνικώτατος, ἕνας γονεὺς εὐτυχέστατος, δώσας εἰς τὴν κοινωνίαν δύο υἱοὺς ἐπιστήμονας τοῦ Πολυτεχνείου καὶ δύο θυγατέρας ὀδοντοῖατρούς, πού τιμοῦν τὸ ὄνομά του καὶ διαιωρίζουν τὴν οἰκογενειακὴν του παράδοσιν. Τὸ «Ἀρχεῖον Θράκης» τιμῶν τὴν μνήμην του τὸν περιέλαβε εἰς τὰ *Μνημόσυνά* του ἐξ ἐυγνωμοσύνης πρὸς τὸν ἄνδρα πού ἐτίμησε τὴν πατρίδα του Θράκην.

Ι. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ

Τὸ σημερινὸν μνημόσυνον, εἰς μνήμην τοῦ ἀειμνήστου Ι. Μαγκριώτη, εἶναι χροῆς πρὸς ἄνδρα πού ἐγκατέλειπε τὰ ἐγκόσμια σφριγῶν καὶ πνευματικῶς ἀκμαῖος ἀκόμη ἀπὸ σφαῖραν, μέσα εἰς τὴν δίνην τῶν μαχῶν τοῦ ἐμφυλίου καὶ ἀδελφοκτόνου πολέμου, πού κατεσπίλωσε καὶ ἀμαύρωσε τὴς ἀρετῆς τῆς φυλῆς μας. Ὁ Ι. Μαγκριώτης ὑπῆρξε Θραῖς ἐκ τῶν ὀλίγων τῆς ἰδικῆς μας περιόδου. Γεννήθηκε στὸ Εὐκάρνον τῆς Ἀνατ. Θράκης, τὴν πατρίδα τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ', στίς ὑπώρειες τῆς Στρανίτζας. Σπούδασε

στο Γυμνάσιο Ἀδριανουπόλεως καὶ στὸ Διδασκαλεῖο τῶν Ἀθηνῶν. Λαμπρὰ συγκροτημένος παιδαγωγικῶς ἐπρόσφερε τὶς ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες του σ' ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ ἀνταπόκριση, ἐργατικότητα καὶ ἀποδοτικότητα σπανία. Ὑπῆρξε διδάσκαλος μοναδικός, ποὺ ἐνέπνεε καὶ συγκινοῦσε. Καὶ ἐγὼ ὑπῆρξα μαθητὴς του καὶ μπορῶ νὰ διαλαλήσω τὰ διδασκαλικά του προσόντα. Εἰργάσθη στὸν Πόντο, τὴ Σμύρνη καὶ τέλος στὴν Ἀθήνα, ὅπου καὶ ἐτεράτισε τὸ διδασκαλικὸ του ἔργο. Ἄν ὁ Ι. Μαγκριώτης ὑπῆρξε λαμπρὸς διδάσκαλος—διδάσκαλος τοῦ Γένους μπορῶ νὰ πῶ—καὶ ἐπέδειξε χαρακτηριστῆρα θαυμάσιο καὶ σπάνιο, ἐξίσου ὑπῆρξε λαμπρός, ἀφθαστος οἰκογενειάρχης. Ἐδημιούργησε ὄνομα λαμπρόν, ποὺ σήμερα τὸ ἀφῆκε κληρονομίαν στοὺς υἱοὺς του, ποὺ καὶ αὐτοὶ τὸ τιμοῦν καὶ τὸ λαμπρύνουν ὡς τίμιοι καὶ ἐργατικοί. Πολλὲς φορὲς τοῦ ἐπανελάμβανα στὶς οἰκίαις μας καὶ εἰς ἐπήκοον ξένων, ὅτι ἂν εἶχα ἀξίωμα θὰ τοῦ ἀπένεμα δύο βραβεῖα: 1) γιὰ τὸ διδασκαλικὸ του ἔργο καὶ 2) γιὰ τὰ παιδιὰ ποὺ κληροδότησε στὸ ἔθνος. Καὶ τὸ ἐδέχετο μὲ μειδίαμα καὶ ἱκανοποίηση. Δυστυχῶς δὲν ἀξιώθηκε ποτὲ καμμιά τιμὴ ἀπὸ τὸ κράτος. Ἄλλ' ἢ κοινότης Σμύρνης τὸν ἐτίμησε καὶ μὲ τὴν σωφροσύνην του διηύθυνε τὴν κοινότητα μερικὰ χρόνια, ὡς ποὺ κατελύθηκε βιαίως ἡ ἀρχὴ του καὶ ἡ μοιραία σφαῖρα τοῦ ἀφῆρεσε καὶ τὴν ζωὴν.

Ἡ Θράκη—ἰδιαιτέρως ἡ δύσμοιρη αὐτὴ χώρα—πληγωμένη καὶ ἐκτραχειλισμένη καὶ ἡμιθάνατη πενθεῖ γιὰ τὸ χαμό του, γιὰ τὸ Ι. Μαγκριώτης ἦταν ἀκόμη χρήσιμος παρ' ὅλα τὰ χρόνια του καὶ παράγοντας ὠφέλιμος γιὰ τὰ Θρακικὰ προβλήματα. Τὸ «Ἀρχεῖον Θράκης» ἰδιαιτέρως πενθεῖ καὶ ἀναγράφει εἰς τὰ μνημόσυνά του τὴν νεκρολογία αὐτὴ ὡς δίδαγμα γιὰ τοὺς μεταγενεστέρους. Ἡ Ἀττικὴ γῆ ποὺ σκεπάζει τὸ σῶμα του ἄς εἶναι ἐλαφρά. Πάντως ἡ μνήμη του θὰ μείνη ἀλησιμόνητη, τὸ ἔργο του θαυμαστὸ καὶ τὸ ὄνομά του θὰ διαιωνίζεται μὲ τοὺς ἀπογόνους του ποὺ τὸ ἐκληρονόμησαν καὶ τὸ φέρουν. Ὁ Ι. Μαγκριώτης θὰ παραμείνη ὁ ἀπαράμιλλος διδάσκαλος, ὁ θαυμαστός πατέρας, ὁ ἰδεώδης ὑπηρετὴς τῶν κοινωνικῶν καὶ κοινοτικῶν ὑποθέσεων. Αἰωνία του ἡ μνήμη.

π π.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΟΥ

Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις καὶ εἰς τὸν «Ἐυαγγελισμὸν» ἐξ ἐγκεφαλικῆς συμφορῆσεως ἡ Ἀναστ. Ἀθανασιάδου ἐκ Σαράντια Ἐκκλησιῶν Θράκης εἰς προβηβηκυῖαν ἡλικίαν. Ἡ ἀοίδιμος ὑπῆρξε τελειόφοιτος τῶν Ζαριφ. Διδασκαλείων καὶ ὡς ἔμπειρος διδασκάλισσα καὶ παιδαγωγὸς προσέφερεν ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν τὰς ὑπηρεσίας της εἰς τὸν προμαχώνα ἐκεῖνον τοῦ Ἑλληνισμοῦ Θράκης ὡς διευθύντρια τοῦ Κεντρικοῦ Ἑλλην. Παρθεναγωγείου τῆς πόλεως, ποὺ δυστυχῶς ἔπαυσε νὰ εἶναι ἑλληνικὴ ἀπὸ τοῦ 1922. Καταφυγοῦσα πρόσφυξ ἔνταῦθα ἀπὸ τότε καὶ προσληφθεῖσα εἰς τὴν Λαϊκὴν Τράπεζαν ὡς ὑπάλληλος, ὑπηρετήσε μέχρι τοῦ θανάτου της τὸ ἴδρυμα ὑπὸ τοῦ

ὁποίου καὶ ἐκηδεύθη τὴν 25 Ὀκτωβρίου 1946 ἐν τῷ Γ' νεκροταφ. Κοκκινιάς. Ἡ ἐθνικὴ δραστηριότης, ὡς καὶ ἡ δρασίς καὶ ἡ ἐργατικότης τῆς μακαριτίδος θὰ παραμείνῃ παράδειγμα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους Θραῖκας, οἵτινες θὰ πληροφοροῦνται παρὰ τῶν γεροντοτέρων τὴν δρασίαν τῶν ἀποθανόντων εἰς τὰ ἐν Τουρκίᾳ ἐθνικὰ ἔδαφῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξειδιώθη οὗτος κακῆ μοίρα εἰς τὰ 1922.

π. π.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΕΜΜ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (ἐκ Στενιμάχου)

Τὴν 12ην Ἰανουαρίου 1947 ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 89 ἐτῶν ὁ ἐκ Στενιμάχου Βορείου Θράκης Βασ. Παπαδόπουλος, δικηγόρος, καὶ ἄλλοτε βουλευτῆς Στενιμάχου εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Βουλῆν. Ὁ Βασίλ. Παπαδόπουλος ὑπῆρξε ἓνας πολύτιμος Ἕλλην, διότι ὅλην του τὴν ζωὴν κατηνάλωσε διὰ τὴν πατρίδα. Σπουδάσας θεολογίαν εἰς Ἀθήνας καὶ νομικὰ εἰς Αἶξ ἀνεδείχθη ἓνας τῶν μᾶλλον χρησίμων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ τοῦ Βορειοθρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ μέχρι τοῦ ἀλησμονήτου καὶ θλιβεροῦ ἔτους 1906, ὅτε ἐγένετο ὁ μέγας ἰδιωγμὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκ τῶν προγονικῶν του ἔδαφῶν. Ἀλλὰ καὶ μετέπειτα ἠγωνίσθη σθεναρώτατα διὰ τὴν ἐκδίκασιν τοῦ ἐγκλήματος τῶν Βουλγάρων, τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἀποζημίωσιν τῶν κοινοτικῶν περιουσιῶν, ὅτε πλέον τὸ δικαστήριον τῆς Χάγης κατεδίκασε τοὺς Βουλγάρους νὰ πληρῶσουν ἀποζημιώσεις διὰ τὰς καταληφθείσας κοινοτικὰς περιουσίας. Τὰς σθεναρὰς του

ἀγορεύσεις ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὸν Η' τόμον τοῦ «Ἀρχείου Θράκης» μετὰ τὸν τίτλον : «Ἡ καταστροφὴ τοῦ Βορειοθρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ» καὶ ἀποτελοῦν θαυμάσιον ἱστορικὸν μνημεῖον τῆς καταστροφῆς τοῦ προαιωνίου Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς βιαίας ἀναχωρήσεως 120 χιλ. Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐκτοτε, λαβὼν καὶ ὁ ἴδιος τὸν δρόμον τῆς ἐξορίας καὶ ἐγκατασταθεὶς εἰς Ἀθήνας, ἔζησεν ἐν μέσῳ τῆς οἰκογενείας του γαλήνιος καὶ ἡρεμος, ἀλλὰ καὶ πονῶν καὶ πάσχων διὰ τὸ παρελθὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε φαιδρὸς φάρος καὶ καθοδηγητῆς ἐπὶ μακρὰ ἔτη. Ἡ Θράκη κηδεύσασα τὸν ἄνδρα ἐκφράζει τὴν ὀδύνην της καὶ εὔχεται νὰ εἶναι ἐλαφρὰ ἢ Ἀττικὴ γῆ μέχρι τῆς μεταφορᾶς τῶν ὁσῶν του εἰς τὴν πατρίδα του Στενιμάχου, ἂν ποτὲ ἐλευθερωθῇ ἡ Β. Θράκη, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων ἀνδρῶν, ὡς τοῦ Σωτ. Ἀντωνιάδου, ἱατροῦ, Μυρτίλου Ἀποστολίδου, ἱστορικοῦ, οἵτινες ἐθυσιάσθησαν ὑπηρετοῦντες τὴν πατρίδα μέχρι θανάτου.

π. π.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΒΑΦΕΙΔΗΣ

Ένας ακόμα εξαιρετικός Θραξ, ο Στέλιος Βαφειδής, απέθανε στις Σέρρες, από συγκοπή καρδιάς στις 24 του Νοέμβρη 1946.

Ο Σ. Βαφειδής γεννήθηκε στην Καλλιόπολη της Ανατολικής Θράκης το 1895. Η οικογένειά του, μιὰ ἀπ' τὶς πολὺ καλὲς τῆς Καλλιπόλεως, τοῦ ἐδίδαξε τὴν ἀρετὴ καὶ τὸν ἤσκησε σ' αὐτήν. Ἐσπούδασε στὴν Ἀστικὴ Σχολὴ τῆς Πατρίδος του, ἐφοίτησε στὴ Μεγάλῃ Σχολῇ τοῦ Γένους τῆς Πόλης καὶ τελείωσε τὸ Γυμνάσιο τῆς Χίου, τὸ 1911.

Ἐκτοτε καὶ μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ανατολικῆς Θράκης (1920), ἐδίδαξεν ὡς διδάσκαλος στὰ σχολεῖα τῆς Καλλιπόλεως, τῶν χωριῶν τῆς, τῆς Ραιδεστοῦ. Μερικὰ καὶ διηύθυνε. Ἀκούραστος καὶ ἐνθουσιώδης, ἐμόρφωσε ἑκατοντάδες Θρακόπουλα. Ἐπὶ χρόνια δούλεψε μὲ τὴ ψυχὴ του ὡς διδάσκαλος στὴν ὑπόδουλη Θράκη. Καὶ ὅταν τὸ ὄνειρο τῶν ἀλυτρώτων ἔγινε πραγματικότητα, καὶ στὸ Κονάκι τῆς Καλλιπόλεως ἐκυμάτισε περήφανα ἡ γαλανόλευκη, ὁ Βαφειδής σὲ ἄλλη ἐπίκαιρη στάθηκε θέση. Τοποθετεῖται τὸ 1920 δημόσιος ὑπάλληλος στὴ Νομαρχία τῆς Πατρίδος του καὶ συντελεῖ παρὰ πολὺ γιὰ τὴν καλύτερη ὁργάνωσή της.

Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴ καὶ Θρακικὴ καταστροφὴ τοῦ 1922 πρόσφυξ καὶ αὐτός, τοποθετεῖται ἄνωτερος Διοικητικὸς ὑπάλληλος στὴ Γενικὴ Διοίκηση Θράκης (Κομοτινὴ). Σπουδάζει νομικὰ καὶ πολιτικὲς ἐπιστῆμες στὸ ἐδῶ Πανεπιστήμιο καὶ στὴν ἀνωτάτῃ Σχολῇ Διοικητικῶν ὑπαλλήλων Ἀθηνῶν. Τοποθετεῖται Διευθυντὴς Νομαρχιῶν Καλαμῶν, Λαρίσης, Νομαρχίας Κεφαλληνίας καὶ τελευταίως Διευθυντὴς Νομαρχίας Σερρῶν.

Τίμιος εὐσυνείδητος, δραστήριος, εὐφυῆς, ἐργατικὸς, ἀληθινὸς πατριώτης, φιλότιμος. Ἀγάπησε πολὺ τὴ Θράκη καὶ μὲ μεγάλη συγκίνηση ἀντίστοιχον τὴν ἀνάφρα. Οἱ νεκροὶ τότε πεθαίνουνε, ὅταν τοὺς λησμονῶμε. Τὸ πέρασμά του ἦτανε τόσο φωτεινὸ, δυνατὸ, εὐεργετικὸ πὸς δὲν θὰ ξεχαστῇ καὶ θὰ μιλοῦν γι'αὐτὸν οἱ πόλεις τοῦ πέρασε καὶ ὑπηρετήσε, οἱ μαθηταὶ πὸς μόρφωσε, τὰ ὄρφανὰ πὸς προστάτεψε. Ἄς εἶναι ἕλαφρὸ τὸ φιλόξενο χῶμα τῶν Σερρῶν.

Δ. Κ. ΛΟΥΪΖΟΣ

ΠΟΝΤΕΣΕΡΙΟΝ. — Φρούριον τῆς Μοισίας ἐν Θράκῃ, τὸ ὁποῖον ἀνακαινίσας ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Α' (527—565) ἀνέδειξε «διαφερόντως ἐξαισίον». (Προκ. Περί Κτισμ. IV, 6, 23).

ΠΟΝΤΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ. — Ἄλλη ὀνομασία τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἀπαντῶσα πολλάκις παρὰ Πτολεμαίω.

***ΠΟΝΤΙΚΟΠΟΛΙΣ.** — Ὀνομασία τοῦ Ρηγίου (νῦν Κιουτσουκ Τσεκμετζέ) κατὰ τὸν μεσαιῶνα (βλ. λέξ. Ρήγιον).

ΠΟΝΤΟΣ. — Παραπόταμος τοῦ Στρυμόνος (κοινῶς Στρουμίτσα) διαρρέων τὰ βόρεια τῆς χώρας τῶν Σιντῶν. Περί αὐτοῦ ἀναφέρει Στέφανος ὁ Βυζάντιος κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ὅτι τὸ ρεῦμά του συμπαρασύρει λίθους τινάς, οἱ ὅποιοι καιόμενοι ἔχουν ὄλως περιέργους ἰδιότητας. «Ριπιζόμενοι μὲν ἀποσθέννυνται ταχέως, ὕδατι δὲ ραινόμενοι ἀνάπτονται. Ὅταν δὲ δὴ καίωνται τραχέως πονηρὸν ὄζουσι καὶ παραπλήσιον ἀσφάλτῳ καὶ τὴν ὄσμην οὕτω δραμεῖαν ἔχουσιν ὡς μὴδὲν τῶν ἐρπετῶν ὑπομένειν καιομένων αὐτῶν».

***ΠΟΡΟΓ** (ἡ). — «Παράλιος τῆς Θράκης χώρα καταντικρὸ Κουμουτζηνῶν» (νῦν Κομοτινῆς), ὅπου ἀπεβιδάσθη ὁ Τούρκος Ἀμούρ, διὰ τὰς ἐπιδρομὰς του, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς εὗρισκετο εἰς Κουμουτζηνά (I. Καντακουζηνοῦ Ἱστορ. Α. 470). Ἡ παράλιος αὕτη χώρα, διετήρησε μέχρι σήμερον τὸ ὄνομά της, εἶναι δὲ ἡ σημερινὴ Μπουρού, ἡ μικρὰ νησίς, ὅπου εὗρισκονται καλύβαι τινὲς ψαράδων, ἀκριβῶς εἰς τὴν εἴσοδον, τὸν «πόρον» θηλαδῆ τῆς λίμνης, ἀπέχουσα δύο μόλις χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ Πόρτο Λάγο, ὁπόθεν καὶ τὸ ὄνομά της. (Προβλ. Στ. Κυριακίδου Ἡμερολ. Μεγ. Ἑλλάδος, 1931, σελ. 209. Τοῦ αὐτοῦ: Βυζαντινὰ Μελέται, σελ. 40, 66).

***ΠΟΡΣΟΥΛΑ.** — Ὀνομασία τῆς Μαξιμιανουπόλεως τῆς μετὰ ταῦτα Μοσυνουπόλεως ὑπὸ τῶν Ὀθωπορικῶν καὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χαρτῶν, τῆς ὁποίας τὰ εἰρηπια καὶ σήμερον ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν περιοίκων Μεσίν-καλεσί.

ΠΟΡΦΥΡΑ. — Ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων παλαιῶν τοῦ Βυζαντίου, κείμενον ἐν τῷ Μεγάλῳ

Περίδολῳ τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων καὶ ἐπὶ τῆς βορείας αὐτῶν πλευρᾶς πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς Προποντίδος. ἔρχε σχῆμα τετράγωνον μετὰ τῆς στέγης πυραμιδοειδοῦς, τὸ δὲ δάπεδόν του καὶ οἱ τοῖχοι του ἦσαν ἐστρωμένα διὰ πολυχρῶμων μαρμάρων. Εἰς τὸ καλῆτιον τοῦτο παρέμενον αἱ βασίλισσαι τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ τοκετοῦ αὐτῶν, διό καὶ οἱ ἐν αὐτῷ γεννώμενοι βασιλόπαιδες ἐκαλοῦντο «Πορφυρογέννητοι».

***ΠΟΡΩΝ** (Ἐπισκοπή). — Πόλις τῆς μεσημβρινῆς Θράκης, καὶ μία τῶν ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Τραϊανουπόλεως ὀκτὼ ἐπισκοπῶν, ἡ αὐτὴ μὲ τὴν Τόπειρον (βλ. λ.).

ΠΟΣΕΙΔΙΟΝ. — Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς χερσονήσου Παλλήνης (τῆς σημερινῆς Κασσάνδρας) καλούμενον Ποσειδί ἢ Κασσάνδρα.

ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΟΝ. — Ὀνομασία τοῦ ἀκρωτηρίου Ποσειδίου τῆς χερσονήσου Παλλήνης, τὸ σημερινὸν Ποσειδί παρὰ Θουκυδίδη (Δ, 129).

***ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΟΣ.** — Υἱὸς τοῦ Κερσοβλέπτου, βασιλέως τῶν Θρακῶν (357—341 π. Χ.), φίλου καὶ συμμάχου τῶν Ἀθηναίων, εἰς τὸν ὁποῖον μετὰ τῶν ἀδελφῶν του, κατὰ τὸν ψήφισμα τῶν Δελφῶν ἀνευρεθὲν ἐπὶ μαρμαρινῆς στήλης, οἱ Ἀθηναῖοι ἔδωκαν «προμαντεῖαν, προεδρίαν, προδικίαν ποτὶ Δελφοῦς ἀτέλειαν πάντων».

ΠΟΥΤΑΜΟΓΚΑΣΤΕΛΛΟΝ. — Ὀνομασία φρουρίου τῆς Θράκης, παρὰ Προκοπίω (περί Κτισμ. IV, 4) κτισθὲν ἐκ θεμελιῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565).

ΠΟΥΤΙΔΑΙΑ (ἡ). — Βλ. λέξ. Ποτίδαια.

ΠΟΥΤΙΔΑΙΑ (ἡ). — Ἀρχαιοτάτη ἀποικία τῶν Κερυνθίων, ἰδρυθεῖσα κατὰ τὸν ἔβδομον π. Χ. αἰῶνα, περίφημος ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τὴν μεταξὺ Ἀθηναίων, Λακεδαιμονίων καὶ Μακεδόνων ἀντιζηλίαν. Ἐκείτο δὲ ἐπὶ τοῦ πεντεσταθίου ἰσθοῦ τῆς Παλλήνης, ἀπέχουσα 70 στάδια πρὸς Δυσμὰς τῆς Ὀλύθου. (Στράβ. VII, 330, 25, 28). Μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων παρέμεινε ἐλευθέρη. Ἠναγκάσθη ὁμῶς γὰ ὑποκύψῃ εἰς τὸν Περσικὸν ζυγὸν καὶ γὰρ χρηγήσῃ στρατῶν καὶ πλοῖα εἰς τὸν παραπλέοντα στόλον τοῦ Ξέρξου (Ἡρόδ. VII, 123). Μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν καὶ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ξέρξου, οἱ Ποτιδαῖται

ἀπεσπάρτησαν ἀπὸ τοῦ Περσικοῦ ζυγοῦ (Ἡ-ροδοτ. VII, 126). Ἄλλ' ἐπελθὼν κατ' αὐτῶν ὁ Ἀρτάβαζος μετὰ 60.000 στρατοῦ, ἀφοῦ προέπεμψε τὸν Ξέρξην εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐπολιόρκησε στενωθὸς τὴν Ποτιδαίαν. Ἄλλ' ἐνῶ ἐπολιόρκει αὐτήν, συνέβη μεγάλη ἀμπαυτις τῆς θαλάσσης, διαρκέσασα ἐπὶ πολὺ, γεωλογικὸν φαινόμενον τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε παρατηρηθῆ ὑπὸ τῶν κατοίκων μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης. Τὸ πλεῖστον τότε τῶν Περσῶν, μὴ γνωρίζον νὰ κολυμβᾷ ἐπνίγει, τοὺς ἄλλους κατέστρεψεν διὰ τῶν πλοίων των. Τὸ φυσικὸν τοῦτο φαινόμενον, καθὼς διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος (VII, 126—129) ἀπέδωκεν εἰς τιμωρίαν τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ ὁποίου τὸν ἕκον καὶ τὸ ἄγαλμα δὲν ἐσεβάσθησαν οἱ Πέρσαι. Οἱ δὲ περισωθέντες ἐκ τῶν Περσῶν συνηνώθησαν μετὰ τοῦ Μακρονίου, διατρίβοντος ἐν Μακεδονίᾳ.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Περσῶν ἐκ τῆς Ἑβρώπης, ἐγένετο σὺμμαχος καὶ φόρου ὑποτέλης, εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἀπὸ τοῦ 479 μέχρι τοῦ 432 π. Χ. καταβάλλουσα κατ' ἀρχὰς εἰς αὐτοὺς ἐτήσιον φόρον 6 τάλαντα, βραδύτερον δὲ εἰς 15. Τοῦτο ὅμως δὲν ἠμπόδιζε τοὺς Ποτιδαίαιτας νὰ ἐδρίσκωνται εἰς φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Κορίνθου ἀρχαίας μητροπόλεως των. Πράγματι δὲ, ὁ Θουκυδίδης, μᾶς πληροφοροῦσι (A, 56) ὅτι ἡ Ποτιδαία ἐδέχετο ἐκ Κορίνθου καθ' ἕκαστον ἔτος ἄρχοντας ὀνομαζομένους ἐπιδημιουργούς. Ἀναμιχθεῖσα εἰς τὰς μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν ἔριδας, ἔκλινε μᾶλλον πρὸς τοὺς τελευταίους παρασχούσα μίαν τῶν ἀφορμῶν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου οἱ Ποτιδαῖαι ἀντέστησαν γενναίως κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ἐπὶ τέλος ὅμως ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶν καὶ νὰ διασκορπισθῶν ἀνά τὰς Χαλκιδικὰς πόλεις, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν εἰς τὴν πόλιν 1.000 κληρούχους. Ἐκτοτε ἐγένετο ἀποικία τῶν Ἀθηναίων διὰ τῆς βοήθειας τῶν ὁποίων ἀντίστη κατὰ τῆς Ὀλύμβου (Θουκυδ. A, 64, B, 70.—Διοδ. Σικελιώτου, XII, 34, 36).

Περὶ τὰ τέλη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ὅλη γὰρ δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα τὸ 394 π.Χ. κατέλα-

θεν αὐτὴν ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Κόνων, μέχρις ὅτου προσεχώρησεν εἰς τὴν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ὀλύμβου ἰβρυθεῖσαν Χαλκιδικὴν Ὀμοσπονδίαν.

Ἐπὶ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων κατελήφθη ὑπὸ Φιλίππου τὸ 357 π. Χ. ὅστις τὴν μὲν φρουρὰν τῶν Ἀθηναίων ἐπέστρεψε νὰ ἐξέλθῃ ἀβλαβῆς καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀθήνας, τοὺς δὲ κατοίκους ἐξανδραποδίσας, τὴν δὲ πόλιν καταστρέψας, παρέδωκεν μετὰ τῆς διαίτηρου χώρας εἰς τοὺς Ὀλυμβίους. (Δημοσθ. Φιλίππικὸς B, 20.—Περὶ Ἀλωννήσου, 9—10—Ὀλυμπιακ. B, 7.—Διοδ. Σικελ. XVI, 8).

Τεσσαράκοντα ἔτη περίπου μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καταστροφὴν τῆς Ποτιδαίας, χάρις εἰς τὴν ἔξοχον αὐτῆς γεωγραφικὴν θέσιν, ἐπανιδρύθη τὸ 316 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου, γαμβροῦ τοῦ Φιλίππου, ὀλίγον Β. Δ. αὐτῆς, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὀνομάσθη Κασσάνδρεια (Στράβ. VII, 330, 25, 27.—Διοδ. Σικελ. XII Πάυσαν. V, 23), ἀποβάσα καὶ πάλιν μία τῶν σπουδαιότερων πόλεων, ἀλλὰ καὶ τῆς Μακεδονίας, ἰδίως δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας Φιλίππου τοῦ Ε', υἱοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ. Ἐκείτο δὲ κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. III, 13, 13) εἰς ὄρ. πλάτ. 40° καὶ ἀνατολ. μῆκ. 51°, 5'.

Τὴν ἀκμὴν τῆς καὶ πρόδοτον ἀνέκοψεν ἐπὶ τινα καιρὸν ἡ τυραννία τοῦ ἐπὶ σκληρότητι διακρινομένου περιδοῆτου τυράννου αὐτῆς Ἀπολλοδώρου (277—274 π. Χ.) φονευθέντος ὑπὸ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ.

Ἐπὶ τοῦ Περσέως τελευταίου δεκαετίως τῆς Μακεδονίας, ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ φρουρὰ ἐκ 1.000 περίπου ἀνδρῶν καὶ 200 ἰππέων, διπλασιασθεῖσα ἀργότερον κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων πολιορκίαν αὐτῆς τὸ 169 π.Χ. κατὰ τὴν ὁποίαν ἀντέταξε πείσμονα ἀντίστασιν. Τέλος ὅμως ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῆ, μετὰ δὲ τὴν ἤτταν τοῦ Περσέως ἐκηρύχθη ὀνόματι μόνον ἐλευθέρη, ὅπως ἡ Πέλλα καὶ οἱ Φίλιπποι. (Tit. Λιβίου, XLIII, 24.—Πλινίου Nat. Hist. IV. 17). Ἐκτοτε ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ μέχρις οὗ ἐπιδραμόντες οἱ Γότθοι ἐπολιόρκησαν αὐτὴν κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα. Κατεστράφη δὲ ἐκ θεμελίων τὸ 540 μ. Χ. ὑπὸ τῶν Οὐννων καὶ Σλαβῶν, οἵτινες διαδόντες

τὸν Δούναβιν ἐπλημμύρισαν τὰς Εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας. Ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος, ἀναφέρων τὰ τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης, λέγει ὅτι οἱ θάραβαροι ἐλεηλάτησαν πᾶσαν τὴν ἀπὸ τοῦ Ἰονίου Πελάγους μέχρι τῶν προαστείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως χώραν. Μεταξὺ δὲ καὶ ἄλλων κατέστρεψαν καὶ τὴν Κασσάνδρειαν, «οὐ τειχομαχῆσαντες πρότερον». (Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορ. τοῦ Ἑλλ. ἔθνους, ἐκδ. Ἐλευθερουδάκη, τόμ. Γ σελ. 109).

Τὰ καταστραφέντα αὐτῆς τείχη ἀνήγειρεν ὀλίγον μετὰ ταῦτα ὁ Ἰουστινιανὸς τὸ 552 (Προκοπ. Περὶ Κτίσμ. IV, 3). Ἐκτοτε ἐλησμονήθη καὶ τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα, διετήρησαν ὁμοῦ τὸ ὄνομα Κασσάνδρεια.

Ὁ Ἱεροκλῆς, ἀναφέρων τὴν Ποτιδαίαν, λέγει ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του (VI αἰών), ἐκαλεῖτο Κασσάνδρεια καὶ Βέρροια. (Συνέκδημος Appendix II, 66, 118). Ἀλλαχοῦ δὲ (αὐτόθι 1, 36) ὠνομάσθη Κασσάνδρεια «ἀπὸ Κασσάνδρου θυγατρὸς Πριάμου. ὡσπερ Ἀθηναί ἐξ Ἀθηνᾶς». Ἐπὶ τινὰ χρόνον, φαίνεται ὅτι ἡ Ποτιδαία—Κασσάνδρεια, ὡς ἀναφέρει ὁ Πολύαινος, συγγραφεὺς τοῦ δευτέρου μ. Χ. αἰῶνος (VI, 7), ἐκαλεῖτο καὶ Εὐρυδικαία, πρὸς τιμὴν τῆς Εὐρυδικῆς, θυγατρὸς τοῦ Λυσιμάχου, βασιλέως τῆς Θράκης (323—281 π. Χ.) συζύγου τοῦ Ἀντιπάτρου Β', ἢ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀντιπάτρου Α', (ἀδελφοῦ τοῦ Κασσάνδρου) συζύγου Πτολεμαίου τοῦ Α', βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ἢ ὅποια ἀπεσφύθη ἐκεῖ τὸ 280 π. Χ. μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τῆς Πτολεμαίας τοῦ Κεραυνοῦ.

Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς ἔκτιστο τὸ χωρίον «Πίνακα», ὅπου σῶζονται ἴχνη τάφρου, τὴν ὅποιαν εἶχε κατασκευάσει ὁ Φίλιππος καὶ τείχους μετὰ πύργων, φράσσοντος τὸν ἰσθμὸν, τὸ ὅποιον καλεῖται «Πόρτια» ἢ «Πόρται». (Μελετίου Γεωγραφία, Τόμ. Β' σελ. 461).

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου καὶ οἱ εἰς αὐτὸ καταφυγόντες χριστιανοὶ κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατ' Ὀκτώδριον τοῦ 1821, ὑποστάντες τὰ πάνθηνα, ἰδίως δὲ παρὰ τὸν Ἅγιον Μάμαντα (Ὁλυθον), ἐλάχιστοι διασωθέντες κατέφυγον εἰς τὰς Βορείους Σποράδας.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας τῷ 1912 ἀνέκτιστο τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα Κασσάνδρεια ἢ Κασσανδρινὸν καὶ ἁπλῶς

Κασσάνδρεια ἀποτελεῖ δὲ ἔδραν κοινότητος τῆς ἐπαρχικῆς Χαλκιδικικῆς τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀριθμοῦσα 376 κάτοίκους (1928).

Ἡ Ποτιδαία ἐνωρίτατα ἔκοψε νομίσματα ἀπὸ τοῦ πέμπτου ἤδη π. Χ. αἰῶνος, ὁ δὲ τύπος τῶν τετραδράχμων ἐνεπνεύσθη ἀναμφιβόλως ἐκ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ποσειδῶνος τὸ ὅποιον ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος. Φέρουν δὲ ἐμπροσθεν μὲν ἓνα Π καὶ τὸν Ποσειδῶνα ἐπιπτον κρατοῦντα τρίαιναν, ὀπισθεν δὲ ἔγκοilon τετράγωνον, διηρημένον διαγωνίως ἢ Π οἷ ἢ Π μετὰ τῆς αὐτῆς παραστάσεως, ὀπισθεν δὲ γυναικεῖαν κεφαλὴν. Ἄλλα πάλιν ἀργυρᾶ τετράβολα φέρουν Π καὶ γυμνὸν Ἰππέα, ὀπισθεν δὲ ὅπως ἀνωτέρω. Πλὴν τῶν ἀργυρῶν ὑπάρχουν καὶ χαλκᾶ, φέροντα τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀθηνᾶς, ὀπισθεν δὲ ΠΟΤ καὶ Πήγασον. Ἐπίσης σῶζονται νομίσματα τῆς Εὐρυδικῆς τῶν ἐτῶν 298—280 π. Χ. χαλκᾶ, ἐμπροσθεν μὲν φέροντα κεφαλὴν πεπλοφόρου βασιλείσεως, ὀπισθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΕΥΡΥΔΙΚΕΩΝ μετὰ τρίποδος. Ἐπὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων κηρυχθεῖσα ἐλευθέρη, καὶ δεχθεῖσα Ρωμαϊκὴν ἀποικίαν, ἔκοψε χαλκᾶ νομίσματα ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Κλαυδίου καὶ Φιλίππου μετὰ λατινικῶν ἐπιγραφῶν: COLONIA AUG. CASSANDRIENSIS, ἐπὶ τῶν ὁποίων σχεδὸν πάντοτε φέρεται ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἄμμωνος Διός. (Head-Σβορώνου, Τόμ. Α', σελ. 273—279).

Ἐκ τινος ἐπιγραφῆς εὐρεθείσης ἐν τῇ θέσει Ποτιδαίας—Κασσάνδρας, γίνεται γνωστὸν ὅτι ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ ναὸς τοῦ Λυσιμάχου βασιλέως τῆς Θράκης, ἱδρυθεῖς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα 30 ἔτη μετὰ τὴν ἔδρυσιν τῆς Κασσάνδρειας (περὶ τὰ 286—281), ὁπότε ἡ πόλις εἶχε περιέλθει εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Λυσιμάχου. (Μ. Δήμιτσα, Ἐπιγραφαὶ Ποτιδαίας ἐν Μακεδονίᾳ σελ. 634—635, ὑπ' ἀριθ. 764).

ὑπὸ ἐκκλησιαστικὴν ἐποφιν, ἀναφέρεται κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα ὡς Ἐπισκοπή, τῆς ὁποίας μνημονεύεται ἐπίσκοπος τῆς νόθου ἐν Ἐφέσῳ συνόδου, ὑπογράφμενος «Ἐρμογένους Κασσάνδρειας Μακεδονίας πρώτης». Ἐκτοτε δὲν ἀναφέρεται ἐπισκοπὴ αὐτοῦ, μολὶς δὲ κατὰ XV καὶ XVIII αἰῶνα ἀναφέρονται

ἐπίσκοποι αὐτῆς, ὁπότε ἀνευσιτήθη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς ἀνάμνησιν τῆς παλαιᾶς δόξης τῆς πόλεως. Τῶν ἐτῶν τούτων γνωστοὶ ἐπίσκοποι εἶναι τέσσαρες: Ὁ Ἰωαννίκιος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ XV αἰῶνος, ὁ Κοσμᾶς κατὰ τὸ 1560, λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἐνθρόνισιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωάννα, ὁ Λαυρέντιος, χειροτονηθεὶς τὸ 1639 ἀρχιεπίσκοπος Κασσανδρείας, καὶ ὁ Ἀρσένιος τὸ 1720. Εἰς τὰς ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον ὑπαγομένους ἐκκλησιαστικὰς μνημονεύεται ὡς ἐπισκοπῆ πέμπτη τὴν τάξιν ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης, ὁπότε προβιβασθεῖσα ἀπετέλεσεν ἀνεξάρτητον Μητρόπολιν. Σήμερον ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς φέρει τὸν τίτλον «Ἰσπερτιμος καὶ Ἐξαρχος κόλπου Θερμαϊκοῦ», τοῦ ὁποῦ ἔδρα εἶναι ὁ Πολύγυρος.

ΠΟΥΛΧΕΡΙΑΝΑΙ (αί).—Ἐπισημότατον αὐτοκρατορικὸν παλάτιον κείμενον εἰς τὸν ἐνδέκατον ρεγεῶνα τῆς Κων(σταντινουπόλεως). Κατ' ἀρχὰς ὀνομάζετο Φλακιλιανὰ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς πρώτης συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου (378—395) Φλακίλλας Αἰλίας, κατόπιν δὲ Πλακιδιανὰ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς δευτέρας συζύγου αὐτοῦ Πλακιδίης Γάλλης, τέλος δὲ Πουλχεριανὰ ἀπὸ τῆς Ἀγούστας Πουλχερίας θυγατρὸς τοῦ Θεοδοσίου, ὄνομα τὸ ὁποῖον καὶ ἐπεκράτησεν. Εἰς τὸ παλάτιον τοῦτο ἦσαν ἀποθησαυρισμένα τὰ κειμήλια τῆς αὐτοκρατορίας, τὰ λεγόμενα «οἶγνα βασιλικά».

***ΠΟΥΛΠΟΥΔΕΒΑ**.—Ὄνομα θρακικὸν τῆς Φιλιππουπόλεως (Pulpudeva), ἀπαντῶν μόνον καὶ ἀπαξ εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Γότθου ἱστορικοῦ καὶ ἀρχιεπισκόπου Κρότωνος Jordanes (De brevatione chronicorum ἢ de regnorum concessionione), ἀκμάσαντος κατὰ τὸν ἕκτον μ. Χ. αἰῶνα. Τὸ Πολπούδεβα τοῦτο εἶναι πιστῆ θρακικῆ μετάφρασις τοῦ ὀνόματος Φιλιππουπόλεως, γενομένη ὑπὸ τῶν Θρακῶν: Πούλπου=Φιλίππου, δέβα δὲ=πόλις, ἦτοι: Φιλίππου πόλις ἢ Φιλίππου πόλις, οὐχὶ δὲ σλαβικόν, ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ Βούλγαροι δι' ἔθνηκός λόγους, ἐκ τοῦ ὁποῦ παρήγαγον τὸ Πλόδβηφ, ὅπως ὀνομάζουσι σήμερον τὴν Φιλιππούπολιν. (Πρβλ. Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδου, περὶ τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν εἰς «Θρακικά», 1932, σελ. 227 καὶ ἐξῆς).

ΠΟΥΣΙΝΟΝ.—Πόλις καὶ φρούριον τῆς Θράκης, ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Ἐβρου, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ Κτισμ. IV, 11) τῆς ὁποίας τὰ τεῖχη ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565).

ΠΟΥΤΕΛΙΣ.—Φρούριον τῆς Κάτω Μοισίας ἐν Θράκη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὀχθῆς τοῦ Δουνάβειος, παρὰ τὸν ποταμὸν Ἄλμον (νῦν Λόμ) καὶ τὴν δμώνυμον πόλιν, ἐπισκευασθὲν κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ Κτισμ. IV, 6, 28) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Α' (527-565).

ΠΡΑΙΣΘΛΑΒΑ ἢ **ΜΕΓΑΛΗ**.—Ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς Βουλγαρίας ἐν τῇ Κάτω Μοισίᾳ, περὶ τὰ 20 χλμ. πρὸς νότον τῆς Σούμλας, οὐ μακρὰν τῆς κωμοπόλεως Ἀετοῦ, ἐπὶ τῶν βορείων ὑπωρειῶν τοῦ Αἴμου, ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τοῦ μεγάλου Καμτσίκ, ἐκβάλλοντος εἰς τὸν Εὐξεινον Πόντον. Ἐκλαεῖτο δὲ Μεγάλη Πραισθλάβη ἢ Περεισθλάβη πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς ἄλλης βουλγαρικῆς πόλεως, τῆς Μικρᾶς λεγομένης Περεισθλάβη ἢ Περεισλάβας. Τὸ παλαιὸν ὄνομα τῆς Πραισθλάβης ἦτο Μαρκιανούπολις, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ (98—117 μ. Χ.), πρὸς τιμὴν τῆς ἀδελφῆς του Μαρκίας. Τῆς Μεγάλης Πραισθλάβης περιγραφὴν κατέλιπεν ἡ βασιλόποις Ἄννα Κομνηνὴ (VII 3) ἔχουσαν ὡς ἐξῆς:

«Πρώτη δὲ αὕτη περιφανὴς περὶ τὸν Ἰστρον διακειμένη, ποτὲ μὲν οὐτ' ὄνομα τοῦτο ἔχουσα τὸ βαρβαρικόν, ἀλλ' ἔλληνίζουσα περὶ τὴν προσηγορίαν μεγάλη πόλις καὶ οὖσα καὶ λεγομένη. Ἀφοῦ δὲ ὁ Μόρκος ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς καὶ οἱ ἐξ ἐκείνου γενόμενοι καὶ προσέτι γε Σαμουήλ ὁ τελευταῖος τῆς βουλγαρικῆς δυναστείας, καθάπερ ὁ Σεβείας τῶν Ἰουδαίων, τῆς ἐσπέρας κατέδραμον, σύνθετον ἐκτίσατο τὴν προσηγορίαν ἀπὸ τε τῆς ἑλληνικῆς σημασίας μεγάλη ἐπισημομένη καὶ τὴν ἀπὸ τῶν Σθλαβογενῶν ἐπισημομένη λέξιν, μεγάλη Πραισθλάβη πανταχόθεν τούτοις φημιζομένη».

Τὰ εἰρηπία αὐτῆς σώζονται ἐν τῇ νῦν Πραισθλάβῃ, τουρκιστὶ Ἐσκῆ-Σταμπούλ. Μεταξὺ καὶ ἄλλων σώζεται καὶ κτίριόν τι καλούμενον Σεράι, ἦτοι ἀνάκτορον. Ἀποτελεῖται δὲ ἐκ παχέων τευχῶν ὕψους 5—6 μέτρων περὶ πού, ἀπαρτιζόντων ὀρθογώνιον περιβόλον τοῦ

δοῦλου αἱ πλευραὶ ἔχουν μῆκος πλέον τῶν ἐκατῶν μέτρων. Μήπως τὸ κτίριον τοῦτο εἶναι ἡ θέσις τοῦ Ἀοῦλ ἢ παλᾶτιον τῶν διαδόχων τοῦ Σαμουήλ; Τὰ ἐρείπια ταῦτα ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς Σούμλας, μὴ γενομένης οὐδεμιᾶς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης (G. Schlumberger Ἰωάννης Τσιμισκῆς, μετ. Στ. Βουτυρά, σ. 117—118. Πλὴν τοῦ περιηγητοῦ Κάνιτς, οὐδεὶς ἄλλος ἐπισκέφθη ἢ ἐμελέτησεν αὐτά). Πότε ἀκριβῶς ἐκτίσθη ἢ Πραισθλάβα δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένοι. Τὸ μόνον βέβαιον καὶ γνωστὸν εἶναι ὅτι ἀπὸ πολλοῦ ἢ Μεγάλῃ Πραισθλάβα εἶχεν ἐκλεγῆ ὡς ἔδρα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἡγεμόνων, ἕνεκα τῆς ὀχυρᾶς αὐτῆς θέσεως, ἧτις δεσπόζει τῶν δύο κυριωτέρων παρῶν τοῦ Αἴμου. Καταστραφεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Νικηφόρου, ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ τσάρου Συμεὼν τῶσον μεγαλοπρεπῶς, ὥστε ἡ νέα πόλις ταχέως ἀπέκτησε μεγάλῃν φήμην. Ἄλλ' ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τὴν ὁποίαν ὑπέστη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ (969—976), ἢ Μεγάλῃ Πραισθλάβα παρήκμασε μέχρις ὅτου περιελθοῦσα εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, παρέμεινε ἀφανῆς καὶ ἄσημος.

Ἡ Μεγάλῃ Πραισθλάβα εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Ρώσων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σβιατοσλαύου, ἀπέστη δὲ περιώνυμος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου διὰ τὴν περιφανῆ νίκην τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ κατὰ τῶν Ρώσων, τὴν 4 Ἀπριλίου 972, Μεγάλῃν Τετάρτην, καθ' ἣν μετ' ἀμφίρροπον καὶ πεισματωδεστάτην μάχην, ἡ νίκη ἔσπεψε τὰ Βυζαντινὰ ὄπλα. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Λέοντα τὸν Διάκονον, μολονότι κάπως ὑπερβολικόν, ἐφανεύθησαν ἐκ τῶν Ρώσων 8.500 ἄνδρες. Καταφυγόντες οἱ Ρῶσοι εἰς τὸ φρούριον τῆς Πραισθλάβας ἠμύνοντο μεθ' ὄλων τῶν δυνάμεων των. Ἄλλὰ τέλος ἐκάμφθησαν καὶ τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα εἰσῆλθον εἰς αὐτήν. Τὸ ἀοῦλ τῶν Τσάρων ἀντίστατο ἀκόμη. Τότε κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως ἐτέθη πῦρ εἰς αὐτό, καὶ οὕτως ἠναγκάσθησαν οἱ Ρῶσοι νὰ ἐξέλθουν. Σηκναὶ φρίκης ἐπηκολούθησαν. Ἄλλοι μὲν καθ' ἑκατοντάδας ἔκαλοντο, ἄλλοι δὲ ἐφονεύοντο ἢ ἠχμαλωτίζοντο. Οἱ ὑπολειφθέντες, πολιορκούμενοι καὶ εἰς ὀλίγας χιλιάδας ἀνερχόμενοι, ἐκδιωκόμενοι ὑπὸ τοῦ

φοβεροῦ πυρός, ἐξῆλθον ἐκ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης καμίνου καὶ συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν εὐρυτάτην κεντρικὴν αὐλὴν τοῦ κτιρίου. Κατ' αὐτῶν ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς τὸν Βάρδαν Σκληρόν. Οἱ Ρῶσοι τότε πανταχόθεν πολιορκούμενοι, ἀμύνονται, ἐσχάτη δὲ καὶ φόβερὰ μάχη συνάπτεται ἐκ τοῦ συστάδην. Ἡ πάλη τέλος ἔληξεν ἐλλείψει μαχητῶν ἐκ μέρους τῶν ἠττηθέντων. Ἐκ τῶν 8.000 Ρώσων, οἱ ὅποιοι, κατὰ τὸν Σκυλίτην ἦσαν ἐγκεκλεισμένοι εἰς τὸ ἀοῦλ τῶν Τσάρων, μόνον ὁ Σφέγγελ ὁ βάρραγγος ἀρχηγός, ὁ ὑπὸ τῶν Ρώσων καλούμενος Σβιενάλδος καὶ ὀλίγοι ἄνδρες κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν, καὶ διὰ μέσου τοῦ σκότους νὰ μεταβῶν εἰς τὸν Σβιατοσλαῦον, διαμένοντα ἐν Δρίστρα (Δρυστόλφ) διὰ νὰ ἀναγγείλουν εἰς αὐτὸν τὰ τῆς καταστροφῆς των.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας, Κυριακὴν τοῦ Πάσχα (7 Ἀπριλίου) ὁ βασιλεὺς ἐώρτασε τὴν ἑορτὴν τῆς Ἀναστάσεως ἐν τῷ ἡμικατεστραμμένῳ Μητροπολιτικῷ ναφ τῆς βουλγαρικῆς πρωτεύουσας. Πρὶν ἢ ἐξεκκολληθῆ ὁ Τσιμισκῆς τὴν πορείαν αὐτοῦ, διέταξε τὴν ἐπισκευὴν τῶν βλαθέντων μερῶν τοῦ τείχους, εἰς ἀνάμνησιν δὲ τῆς νίκης αὐτοῦ μετωνόμασε τὴν ἀρχαίαν Πρεΐσολάβετς, ἀπὸ τοῦ ἰδίου ὀνόματος Ἰωαννούπολιν, ἀλλὰ τὸ νέον τοῦτο ὄνομα δὲν ἐπεκράτησε. Τὴν Πραισθλάβαν ἐξεπερόθησαν καὶ πάλιν τὸ 1000 μ. Χ. οἱ Βυζαντινοὶ ὑπὸ τοὺς στρατηγὰς Θεοδωρακᾶνα καὶ Ξιφίαν.

ΠΡΑΙΣΘΛΑΒΑ ἢ ΜΙΚΡΑ.—Παλαιὰ πόλις τῆς Βουλγαρίας, κειμένη πρὸς βορρᾶν τῆς Μεγάλῃς Πραισθλάβας. Κατελήφθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ (969—976) μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Μεγάλῃς Πραισθλάβας. Ἐπίσης καὶ τὸ 1000 μ. Χ. ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τοῦ Βυζαντίου Θεοδωρακᾶνα καὶ Ξιφίου.

ΠΡΑΣΙΑΣ (Λίμνη).—Λίμνη τῆς Μακεδονίας, κειμένη μεταξὺ τοῦ Ἀξιῦ καὶ Στρυμόνος, μετὰ τὴν δυτικὴν παρυφὴν τοῦ ὄρους Κερκίνης (Μπέλες). Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς ἀκόμη χρόνους (περὶ τὸ 500 π. Χ.) οἱ περικοῦντες λαοὶ (Ήαιονες, Ήαιόπλαι καὶ ἄλλοι), κατῴκουν ἐν αὐτῇ ἐπὶ πασσαλοκτίστων καλυβῶν. Ἦτο δὲ πλουσιωτάτη εἰς ἰχθῆς, ἐκτρέ-

φουσα διάφορα εἶδη, τῶν ὁποίων ὁ Ἡρόδοτος (V, 15—17) ἀναφέρει δύο εἶδη : τοὺς «πάπραξας» καὶ τοὺς «τίλωνας».

Μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ Δυσώρου ὄρους ὑπῆρχον πλούσια μεταλλεῖα ἀργύρου, τὰ ὅποια ἐξεμεταλλεύθη Ἀλέξανδρος Α' ὁ Ἀμύντας, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, κερδίζων ἐν τάλαντον ἡμερησίως. Κατὰ τὸν Μ. Χρυσόχοον εἶναι ἡ σημερινὴ λίμνη τῆς Δοϊράνης.

*ΠΡΑΣΙΔΙΟΝ.—Μεσόγειος πόλις τῆς Θράκης ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ', 11, 7) εἰς βόρ. πλάτ. 43°, 10 καὶ ἀνατ. μῆκ. 51°, 20. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι τὸ σημερινὸ Μάρκο-καλεσῆ φρούριον ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος παρὰ τὸ Ραδομίρ, νοτίως τῆς Σόφιας.

ΠΡΑΣΙΝΟΙ.—Ὄνομασία μιᾶς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει φατριῶν, προσελθοῦσα ἐκ τῆς στολῆς τὴν ὁποίαν ἔφερον οἱ ἐν τῇ Ἰπποδρόμῳ ἀγωνιζόμενοι ἀρματηλάται (βλ. λέξ. Βένεστοι).

ΠΡΕΓΓΙΔΙΣ.—Ἐκ τῶν πολλῶν φρουρίων τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Κάτω Μοισίας ἐν Θράκῃ, τὰ ὅποια κατὰ τὸν ἱστορικὸν Προκόπιον (Περὶ Κτισμ. IV, 11) ἀνεκαίνισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ὁ Α' (527—565).

ΠΡΕΣΙΑΓΩ.—Ὄνομα τῆς Κάτω Μοισίας παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ Κτισμ. IV, 11) ἀνακαίνισθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565).

*ΠΡΙΚΟΡΝΙΑ (ἦ). — Πόλις τῆς Ἄνω Μοισίας, ἄλλως καλουμένη Τρικόρνον (βλ. λέξ.).

ΠΡΙΣΚΟΣ ὁ ΠΑΝΙΤΗΣ.—Σοφιστῆς καὶ ἱστορικός, ἐπονομαζόμενος Πανίτης ὡς γεννηθεὶς εἰς τὸ Πάνιον τῆς Θράκης (βλ. λέξ.). Ἀποσταλεὶς τὸ 446—447 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Β', ὡς πρεσβευτῆς αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀτίλαν, περιγράφει μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ χάριτος τὰ κατ' αὐτὴν εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ «Ἱστορία Βυζαντινῆ καὶ κατὰ Ἀτίλαν», διακρούμενον, κατὰ τὸν Σουτδαν, εἰς 8 βιβλία καὶ ἀποτελοῦν τὴν πολυτιμότεραν τῶν πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας ἔχομεν περὶ Ἀτίλα.

Ὁ Πρίσκος χαρακτηρίζεται ὡς ἀξιόπιστος καὶ ἀριστος ἱστορικός, τὸ δὲ ὕψος του εἶναι ἀξιοσημειώτων διὰ τὴν καθαρότητα αὐτοῦ. Κατὰ τὸν Σουτδαν, ἔγραψε καὶ ἄλλο ἔργον : «Μελέται ρητορικαί», ἀλλὰ δὲν ἐσώθη μέχρι

ἡμῶν. Ὁ Ἰορδάνης καὶ ὁ Ἰουβενάλιος, οἱ γράψαντες περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἀτίλα, πολλὰ παρέλαβον παρὰ τοῦ Πρίσκου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα πολλάκις μνημονεύουν. Ἐπίσης ἀναφέρεται καὶ παρ' ἄλλων βυζαντινῶν ἱστορικῶν, ὡς τοῦ Εὐαγρίου, ὅστις ὀνομάζει αὐτὸν Πατρίσκον, καὶ τοῦ Θεοφάνους, καλοῦντος αὐτὸν Περσικόν, ὀνόματα πιθανῶς προσληθόντα ἐκ τῆς παραφθορᾶς τοῦ κειμένου. Ὁ Niebühr, θεωρεῖ αὐτὸν ὡς εἰδωλολάτριν.

ΠΡΙΣΚΟΥΠΕΡΑ.—Φρούριον τῆς Δαρδανίας παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ Κτισμ. IV, 4) ἐπισκευασθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565).

ΠΡΙΣΤΑ ἢ ΠΡΙΣΤΗ.—Πόλις τῆς Κάτω Μοισίας, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὀχθῆς τοῦ Δουνάβου, περὶ τὰ 23 μίλλια Ν. Δ. τῆς Ἀπιαρίας. Τὸ ὄνομα τῆς εἶναι ποικιλία τοῦ Τιρίστη, ὑπέστη δὲ διαφόρους παραλλαγὰς. Ἡ ὀρθὴ αὐτῆς ὀνομασία εἶναι : Σεξεντάπριστα (Sexanginta pristis), σημαίνει δὲ λημένα δυνάμενον νὰ περιλάβῃ 60 πλοῖα. Περὶ τὰ τέλη τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἔδρα ἐνὸς συντάγματος (cohors) καὶ ἀποσπάσματος ἱππικοῦ. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ σημερινὴ βουλγαρικὴ πόλις Ρουχτσουκ.

ΠΡΙΣΤΙΤΣΑ.—Μεσαιωνικὸν φρούριον τῆς Θράκης, πρὸς βορρᾶν τῆς Ροδόπης, φυλάσσον πᾶσαν τὴν ἀπὸ μεσημβρίας εἰσοδὸν, πιθανῶς ἔπου τὸ νῦν βουλγαρικὸν χωριὸν Περουσίτσα, Ν. Δ. τῆς Φιλιππουπόλεως. Καταληφθὲν μετὰ τοῦ Στενιμάχου, Περπεράκου καὶ ἄλλων φρουρίων ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Μιχαὴλ τὸ 1255, ἀνεκατελήφθη τὸ ἐπόμενον ἔτος μεθ' ὅλης τῆς χώρας ὑπὸ Θεοδώρου Β' τοῦ Λασκάρεως.

ΠΡΟΒΑΤΟΝ.—Μεσαιωνικὴ πόλις καὶ κάστρον τῆς Θράκης, κειμένη Ν. Δ. τῆς Ὀδησοῦ (Βάρνας) παρὰ τὴν Μαρκιανούπολιν (νῦν ποταμὸς Δέβνα). Πρὸ τοῦ XIII αἰῶνος ἀναφέρεται ὡς μία τῶν πόλεων τοῦ θέματος Μακεδονίας, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικά ὡς ἔδρα ἐπισκοπῆς ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως (Ράλλη καὶ Ποιτῆ, τόμ. V, σελ. 483). Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ σημερινὴ κωμόπολις Προβατῆ.

ΠΡΟΒΙΝΟΝ (Φρούριον).—Ὄνομα δύο φρουρίων τῆς Θράκης, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἰμιμόντου,

ἐπικουασθέντα κατά τὸν Προκόπιον (Περὶ Κτισμ. IV, 11) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565).

ΠΡΟΒΛΑΚΑΣ. — Οὕτω καλεῖται ὁ ἰσθμὸς τῆς χερσονήσου Ἀκτιῆς (*Ἄγιον Ὅρος), πλάτους 2 χλμ. περίπου, τὸν ὅποιον διώρυξεν ὁ Ξέρξης ὅτε ἐπήρχετο κατὰ τῆς Ἑλλάδος (*Ἡροδ. VII, 22). Ἡ διώρυξ αὕτη ἐξτείνεται ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Ἰερεσσῶ μέχρι τοῦ Σιγγιτικῶ κόλπου, ἠκολούθει δὲ γραμμὴν ἐλικοειδῆ μήκους 2.450 μέτρων. Σώζονται καὶ σήμερον ἐτι τὰ ἴχνη αὐτῆς.

***ΠΡΟΜΟΥΣΟΥΛΟΝ.** — Βυζαντινὸν χωρίον μεταξὺ Ἀδριανουπόλεως καὶ Διδυμοτείχου, ὅπου ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος κατετρόπως τὸ 1261 τοὺς ἐπιδραμόντας τὴν Θράκην Βουλγάρους καὶ Σκύθας.

ΠΡΟΠΟΝΤΙΣ. — Ἡ ἄλλως καλουμένη θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ, τουρκ. Μερμәр ἢ Μαρχμαρᾶ Ντενεζῆ. Ἐκτείνεται ἐπὶ μήκους 266 χλμ. καὶ μεγίστου πλάτους 87 χλμ. καὶ κεῖται μεταξὺ τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. συγκοινωνοῦσα μετὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου διὰ τοῦ θρακικοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου. Περιλαμβάνεται δὲ μετὰ 40°, 20'—41°, 5' βορ. πλάτ. καὶ 24°, 20'—27°, 40' ἀνατ. μῆκ. ἀπὸ τοῦ Γρήνουίτις. Πρὸς ἀνατολὰς σχηματίζει τὸν Ἀστακητὸν κόλπον (*Ιομίτι) καὶ πρὸς νότον τοῦτου τὸν Κίανον κόλπον (Μουδανίων). Κεῖνται δὲ ἐν αὐτῇ δύο συστάδες νήσων : ἡ πρὸς τὸ Ν. Δ. τῆς Προικονήσου (Μαρμαρᾶ) μετὰ τῶν πέριξ νησίδων: Κουτάλεως, Ἀφυσίας, Ἀλόνης (Πασαλιμάνι) καὶ Γαῖθάρου καὶ πρὸς ἀνατολὰς παρὰ τὰ παράλια τῆς Βιθυνίας ἢ τῶν Πριγκηπονήσων (Πρώτη, Ἀντιγόνη, Χάλκη, Πρίγκηπος κτλ.) καὶ πρὸς τὸ Ν. Δ. τούτων ἀπέναντι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ρωνδάκου ἢ Βέσθικος (Καλόλιμνος). Ἀρκεταὶ πόλεις καὶ κωμοπόλεις καὶ χωρῖα στολιζοῦν τὰ παράλια αὐτῆς : Κωνσταντινούπολις, Ἐπιβάται, Σηλυμβρία, Ἡράκλεια, Ραιδεστός, Γάνος, Χώρα, Μυριόφυτον, Περίσταις, Καλλιπόλις. Ἐπὶ δὲ τῆς μικρασιατικῆς παραλίας αἱ πόλεις : Πάριον, Πρίαπος, Κύζικος, Ἀρτάκη, Πάνορμος, Τρίγλη, Σιγή, Μουδανιά, Κίος, Νικομήδεια, Ἀρετσῶ, Χαλκηδῶν κλπ.

ΠΡΟΣΦΟΡΙΟΝ.—Λιμὴν τοῦ Βυζαντίου τοῦ

Ἰῶου Νεωρίου, τὸν ὅποιον ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖος (337—361) συνεπλήρωσε καὶ κατέστησε θαλασσίαν ἀγοράν. Ἡ ὀνομασία Προσφόριον ἐδημιουργήθη διότι ἡ δὸς ἀπὸ τοῦ λιμένος ἔφερε κατ' εὐθείαν εἰς τὸ Φόρουμ (τὴν Ἀγοράν).

ΠΡΟΥΣΑΚΟΝ.—Ὁχυρώτατον φρούριον τῆς Μακεδονίας παρὰ τὰ στενά τοῦ Ἀξιοῦ ποταμοῦ, θεωρούμενον ὡς τὸ ἀπὸ βορρᾶ προπύριον τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ ἀκριβὴς τοποθεσία αὐτοῦ δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Πιθανῶς ἦτο τὸ σημερινὸν Δεμίρ-καπὸ (Σιδηραὶ Πύλαι) ἐν τῇ Σερβικῇ Μακεδονίᾳ. Κατεχόμενον ὑπὸ τοῦ Στρατίου ἢ Στρέζα, ἀνεψιοῦ τοῦ Ἰωάννικου, ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων, ἀπὸ τοῦ 1212, ὅποτε κατέλαβεν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ Στεφάνου τῆς Σερβίας, κατελήφθη τὸ 1217 ἀπὸ Θεοδώρου Ἀγγέλου, δεσπότης τῆς Ἡπείρου, καταλαβόντος τὴν Θεσσαλίαν, Ἡπείρον καὶ Μακεδονίαν, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Πέτρου Κουρτεναί, αὐτοκράτορος τῶν Λατίνων ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐπίσης κατέλαβεν αὐτὸ τὸ 1246 καὶ ὁ Ἰωάννης Α' Βατάτσης.

ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ. — Εἷς τῶν διασημοτέρων σοφιστῶν τῆς ἀρχαιότητος, σύγχρονος τοῦ Σωκράτους, ὁ πρῶτος ὅστις ἐτόλμησε νὰ ὀνομάσῃ ἑαυτὸν σοφιστὴν. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Ἀθήνα περὶ τὸ 485 π. Χ. ἢ καὶ ἐνωρίτερον καὶ ἀπέθανε τὸ 410 π. Χ. Περὶ τῆς μορφῆς καὶ τῆς ἀγωγῆς του, ἐλάχιστα γνωρίζομεν. Ἀναφέρεται ὅτι κατ' ἀρχὰς ἦτο ἀχθοφόρος καὶ οὗ ἐπενόησε τὴν ἀχθοφορικὴν τύλην (κοινῶς χαμαλίκια, σαμάρι). Ἐπὶ τιμῶν ἀναφέρεται ὡς μαθητῆς τοῦ Δημοκρίτου, μολοντί τοῦτο εἶναι ἀπίθανον, καθ' ὅσον ὁ Πρωταγόρας ἦτο πρεσβύτερος αὐτοῦ κατὰ 20 ἔτη περίπου. Φαίνεται ὅμως ὅτι εἶχεν ἐγνώφει εἰς τὰ δόγματα τοῦ Ἡρακλείου καὶ τῶν ἀρχαίων ἐλεατῶν, τὰ ὅποια τόσον ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς διανοίας του, ὥστε ἠρνεῖτο τὴν ὑπαρξίν τῆς ψυχῆς, περὶ δὲ τῶν θεῶν ἐρωτώμενος, ἔλεγεν, ὅτι δὲν ἐγνώριζεν ἐὰν ὑπάρχουν ἢ ὄχι. Τὴν κατὰ τῶν θεῶν θεωρίαν του ἀνέγνωσεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ τραγικοῦ Εὐριπίδου. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσεβειάν του ταύτην κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὅποιοι κατέκαυσαν τὰ συγγράμματά του ἐν τῇ ἀγορᾷ.

•Εν τούτοις ὁ Περικλῆς ἐξετίμα αὐτόν καὶ ἀπέστειλε μετὰ μετοίκων εἰς Θουρίους τῆς Ἰταλίας, ἵνα ἀναθεωρήσῃ τὴν νομοθεσίαν τῶν Θουρίων καὶ νὰ μεταρρυθμίσῃ αὐτὴν σύμφωνα μὲ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς. Οἱ δὲ συμπατριῶταί του συγκρίνοντες αὐτόν μετὰ τοῦ Δημοκρίτου, αὐτόν μὲν ἔλεγον Λόγον, ἐκείνον δὲ Φιλοσοφίαν. (Αἰλιανῶ, Ποικ. Ἱστ. IV, 20).

Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν πνιγεὶς ναυαγήσαντος τοῦ μικροῦ ἀκαίτου, ὅτε ἐπλεεν εἰς Σικελίαν. Νεώτατος περιήρχετο τὰς ἐλληνικὰς πόλεις ἀποκτήσας δόξαν καὶ χρήματα, ὅσα δὲν ἀπέκτησεν, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλάτων, οὐδ' αὐτός ὁ Φειδίας καὶ δέκα ἄλλοι ἀνδριαντοποιοὶ (Πλάτωνος, Μένων 91). Ὁ Πρωταγόρας συνέγραψεν ἀρκετὰ συγγράμματα ὡς : «Περὶ Πολιτείας», «Περὶ Φιλοτιμίας», «Περὶ Ἀρετῶν». Πάντα ταῦτα ἀπωλείσθησαν καὶ μόνον ἀποσπάσματα τινὰ διεσώθησαν μέχρι ἡμῶν. Ὁ Πλάτων καὶ τινες ἄλλοι μᾶς διέσωσάν τινὰ τῶν διδαγμάτων αὐτοῦ. Οὕτω π. χ. ὑπέσχετο νὰ διδάξῃ «τὸν ἥτις λόγον κρείττω ποιεῖν» ἤτοι τὸ ἀσθενὲς καὶ τὸ κακὸν νὰ μετατρέπῃ εἰς ἰσχυρὸν καὶ ἀγαθόν, ἐπὶ τῇ βάσει σοφιστικῶν ἐπιχειρημάτων, διὰ τῶν ὁποίων διαστρέφεται ἡ ἀλήθεια. Μὴ δεχόμενος δὲ ἀλήθειαν ἐξ ἀντικειμένου, ἔλεγε τὸ περιφνημον ἐκείνο, ὅτι μέτρο, ὅλων τῶν πραγμάτων εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Κατὰ ταῦτα, δύναται νὰ ὑπάρξουν δύο ὅλως ἀντίθετοι γνόμωι, καὶ ὅμως ἐπίσης νὰ εἶναι ἀληθεῖς.

Πρὶν ἢ ἐπιδοθῇ ὁ Πρωταγόρας ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἐπεδόθη εἰς τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν ὀρθοέπειαν (Πλάτ. Φαῖδρ. 47), ἀκολούθως δὲ ἐνέκυψεν εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, ἀναδειχθεὶς εἰς τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων σοφῶν τῆς ἀρχαιότητος. Κυριωτέρα πηγὴ τῶν γνώσεων ἡμῶν περὶ τῶν θεωριῶν τοῦ μεγάλου Ἀδδηρίτου σοφιστοῦ, εἶναι ὁ Πρωταγόρας τοῦ Πλάτωνος.

ΠΡΩΤΑΣΗΚΡΗΤΗΣ.—Ἀξίωμα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ἀντιστοίχου πρὸς τὸ παρ' ἡμῖν γραμματεὺς πρῶτος (primus secretarius, protosecretarius). Τὸ θηλυκόν : πρωτασηκρήτις.

***ΠΡΩΤΕΣΙΛΑΒΙΟΝ** (τὸ).—Τάφος καὶ ναὸς τοῦ Πρωτεσιλάου, ἥρωος Θεσσαλοῦ πρώτου

πατήσαντος τὸ ἔδαφος τῆς Τροίας κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ἐπὶ τῆς Θρακικῆς χερσονήσου «ἐνθα χρήματα πολλὰ ἦν καὶ φιάλαι χρύσειαι καὶ ἀργύρειαι, καὶ χαλκὸς καὶ ἐσθῆς καὶ ἕτερα ἀναθήματα συχνά» (Ἡροδ. IX, 116.—Πρὸβλ. καὶ Ἀρριαν. Ἀνάβ. Α, 11).

ΠΡΩΤΙΑΝΑ.—Φρούριον τῆς Δαρδανίας παρὰ Προκοπίω (Περὶ Κτισμ. IV) ἀνακαινισθέν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565).

ΠΤΕΛΕΟΝ.—Πολίχνη τῆς Θρακικῆς χερσονήσου, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους, μεταξὺ τῆς ἐποίας καὶ τῆς Λευκῆς Ἀκτῆς ἔκειτο ὁ βωμὸς τοῦ Ὁρίου Διός, χρησιμεύων ὡς ὄριον τῶν ἐπὶ τῆς χερσονήσου κτήσεις τῶν Ἀθηναίων, κατὰ τὸ κατωτέρω ἐπίγραμμα : «Τόνδε καθιδρῦσαντο Θεῶ περικαλλέα βωμόν Λευκῆς καὶ Πτελεοῦ μέσον ὄρον θέμενοι ἐνναέται χώρης σημήϊον ἀμμορίης δὲ αὐτὸς ἀναξ μακάρων ἐστὶ μέσος Κρονίδης». (Δημοσθ. Περὶ Ἀλοννήσου).

ΠΤΕΡΟΝ (ἄκρον).—Ἀκρωτήριο τῆς Κάτω Μοισίας «μετὰ τὸ Ἰερόν στόμα τοῦ Ἰετροῦ ποταμοῦ (Πτολεμ. Γ, 10, 3). Ταυτίζεται μὲ τὸ σημερινὸν στόμιον Πόρτιται (Portidsche), τὸ ὅποιον ὁ Kiepert τοποθετεῖ κατὰ τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν στόμιον τῆς ἑλμυρᾶς λίμνης Rasim.

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ.—Ἀμφιπολίτης, ἀδελφὸς τοῦ Ἀπολλοδώρου (βλ. λέξ.).

ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ ὁ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ.—Γιὸς τοῦ Λυσιμάχου βασιλέως τῆς Θράκης καὶ τῆς Ἀρσινόης. Ἐπαναστατήσας τὸ 260 π. Χ. κατὰ τοῦ Ἀντιόχου Β' τῆς Συρίας ἐθανατώθη ὑπὸ τῶν ἰδίων στρατιωτῶν του.

***ΠΥΘΑΡΑΣ.**—Ὄνομασία τοῦ Ἀθήρα ποταμοῦ κατὰ Πλίνιον (Nat. Hist. IV, 47), ἐκβάλλοντος εἰς τὴν ὁμώνυμον λιμνοθάλασσαν (νῦν Μπουγιούκ-Τσεκμετζέ).

ΠΥΘΕΑΣ ἢ ΠΥΘΗΣ.—Σημαίνων Ἀδδηρίτης, πατὴρ τοῦ Νυμφοδώρου, πενθερὸς τοῦ Σιτάλκου, βασιλέως τῶν Ὀθρυσῶν, περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος.

ΠΥΘΗΣ.—Γιὸς τοῦ Ἀνδρομάχου ἐξ Ἀδδηρίων τῆς Θράκης, «ἡγεμὼν τις ἕξων ἢ καὶ ἄλλως τὰ παλαιὰ ἀγαθός» τοῦ ὁποίου ἀνδριάντα, ἔργον τοῦ Λυσίππου, ἀνέθηκαν ἐν Ὀλυμπίᾳ οἱ στρατιῶται αὐτοῦ (Παιός. VI, 14, 12).

***ΠΥΘΑΔΩΡΙΣ**.—Ἑλληνίς, σύζυγος τοῦ Ροιμητάλκου, βασιλέως τῆς Θράκης, κατ' ἐπιγραφὴν εὐρεθεῖσαν ἐν Σηλυβρία : ...ὡπὲρ τῆς Ροιμητάλκου καὶ Πυθοδωρίδος... (Dumont-Homolle, σελ. 377, Ἀριθ. 62e).

***ΠΥΘΩΝ**.—Περιπατητικὸς φιλόσοφος ἐξ Ἰωνοῦ τῆς Θράκης, φονεύσας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἡρακλείδου τὸν βασιλέα τῆς Θράκης Κότυν τὸν Α' τὸ 359 π. χ.

***ΠΥΘΩΝ**.—Εἰς τῶν προϋχόντων τῶν Ἀθδῆρων, οἱ ὅποιοι ἐπέδωκαν τὴν πατρίδα των εἰς τὸν βασιλέα τῆς Περγᾶμου Εὐμένην τὸν Β'. Μετανοήσας ὁμοῦ ἀπέθανεν ἐκ λύπης.

ΠΥΛΩΡΟΣ (ῆ).—Ἄλλη γραφὴ τῆς Χαλκιδικῆς πόλεως Πυλωρος (βλ. λέξ.).

ΠΥΡΑΙΧΜΗΣ.—Ἀρχηγὸς τῶν «ἀγκυλοτόξων» Παιόνων «Ἰηλόθεν ἐξ Ἀμυδῶνος» λαθῶν μέρος εἰς τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ὡς φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ Πριάμου, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Πατρόκλου, (Ὀμήρ. Ἰλιάδ. Β, 848 καὶ Π, 287).

ΠΥΡΓΟΣ.—Κώμη τῆς Ἄν. Θράκης, καμμένη περὶ τὰ 12 χλμ. Β.Δ. τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ λόφου δεσπόζοντος τῆς κοιλάδος Κεάτ-Χανέ-Σού. Ὀλίγον βορειότερον αὐτῆς πηγάζει ὁ ποταμὸς Κύδαρις (νῦν Ἀλη-Μπέη ἢ Σιλιχτάρ). Ἦτο ἡ θερινὴ διαμονὴ τοῦ Ἀνδρονίκου. Ἐν τῇ κώμῃ ταύτῃ ὑπάρχει ἡ μεγάλη δεξαμενὴ Μπάλ-Χαβούζ καλουμένη, οἰκοδομηθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ (1183—1185). Ἐπισκευασθεῖσα τὸν XVII αἰῶνα, χρησιμεύει πρὸς περισυλλογὴν τῶν ὑδάτων διαφόρων ἄλλων δεξαμενῶν, ἐντεῦθεν δὲ παροχετεύεται τὸ ὕδωρ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Νῦν Κεμέρ Μουργάζ.

ΠΥΡΕΤΟΣ (δ).—Εἰς τῶν πέντε μεγάλων παραποτάμων τῆς Σκυθίας κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (IV, 48) ὅστις πηγάζων ἀπὸ τῶν βορείων ὕψωσιων τῶν Βασταρικών ὀρέων (νῦν Ἀνατολικά Καρπάθια) καὶ «πρὸς ἠὼ ρέων» ἐκβάλλει εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἰστρου ποταμοῦ πρὸ τοῦ δέλτα αὐτοῦ, πρὸς τὴν πόλιν Τρόσμιον (νῦν Iglitza). Εἶναι ὁ σημερινὸς Προῦθος.

***ΠΥΡΗΝΑ** (δρη).—Βουνὰ τῆς Θράκης ἀποτελοῦνται συνέχειαν τῆς Ροδόπης καὶ ἐκτείνονται παρὰ τὴν κωμόπολιν Περιστερᾶν. Εἶναι τὰ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καλούμενα Πύρην Πλανηγὰ (=Πύρηνα βουνά).

ΠΥΡΗΝΗ.—Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Πυρηναίου ἢ τοῦ Βέδρυκος, ἐρωμένη τοῦ Ἡρακλέους, ἣ ὅποια φεύγουσα τὴν ὄργην τοῦ πατρὸς της κατέφυγεν εἰς τὰ δρη τὰ χωρίζοντα τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τῆς Ἰσπανίας, ὅπου καὶ κατεσπαράχθη ὑπὸ ἀγρίων θηρίων. Ὁ Ἡρακλῆς εὐρών τὸ πτώμα της ἐθαψεν εἰς τὰ δρη ταῦτα, τὰ ὅποια ἀπ' αὐτῆς ὠνομάσθησαν Πυρηνάια.

***ΠΥΡΜΗΡΟΥΛΑΣ**.—Προσωπικὴ Θρακικοῦ Θεοῦ ἢ ἥρωος (ἐκ τοῦ πῦρ καὶ μηρός=πυρκαυστος τοῦς μηρούς). («Θρακικά», τόμ. V, (1934) σελ. 57).

***ΠΥΡΜΗΡΟΥΛΑΣ** καὶ **ΠΥΡΜΗΡΥΛΑΣ**.—Ὄνομα Θρακικὸν ἐπισήμου τινὸς Θρακὸς ἠρωποποιηθέντος μετὰ θάνατον, ἢ δευτερευόντος τινος τοπικοῦ Θρακικοῦ θεοῦ («Θρακικὸν Ἀρχεῖον», τόμ. VI, σελ. 14).

ΠΥΡΟΥΣΟΥΛΑ (ῆ).—Ὄνομα Θρακικὸν κύριον, ἀπαντῶν διὰ πρώτην φοράν εἰς ἐπιγραφὴν τοῦ δευτέρου ἢ τρίτου μ. Χ. αἰῶνος, εὐρεθεῖσαν ἐν τῇ Ν. Δ. Θράκῃ. («Θρακικά», τόμ. XV (1941), σελ. 404).

ΠΥΡΡΑ ΚΥΩΝ (ῆ).—Οὕτως ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τὸ ἰσχυρὸν ρεῦμα τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου, ὁ Φονέας τῶν Βυζαντινῶν (βλ. λέξ.) σχηματιζόμενον μεταξὺ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ Ροῦμελη-Χισάρ καὶ τῶν ἀσιατικῶν ἀκρωτηρίων Ἀνατολοῦ-Χισάρ καὶ Κανδηλί, πέντε μιλίων καθ' ὄραν. Ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν καλεῖται «Διαβολόρρεμα», κατὰ μετάφρασιν δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων «Ἄχουνδὶ».

***ΠΥΡΡΟΣ**.—Ἀρχαία πόλις τῆς Βορ. Θράκης, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Βερόης—Τραϊανῆς (Στάρα-Ζαγόρα) παρὰ τὸ ἐμπόριον τοῦ Πέζου. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει τὸ σημερινὸν Τσιρπὰν τῆς Βουλγαρίας, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Φιλιππουπόλεως—Πύργου, ὅπου εὐρέθησαν ἐπιγραφαί, ἰδίως δὲ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων.

Ρ

ΡΑΒΕΣΤΟΝ.—Ἐν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Δαρδανίας, τὰ ὅποια κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ Κτισμ. IV, 4) ἔκτισεν ἐκ θεμελιῶν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός (527—665).

ΡΑΓΓΟΣ.—Μικρὸς ποταμὸς τῆς ἀνατ. Μακεδονίας, διερχόμενος πλησίον τῆς πόλεως τῶν Κρηνίδων καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸ Θρακικὸν πέλαγος.

***ΡΑΓΕΔΑΦΝΟΣ.**—Ὄνομα Θρακικῶν κύριον κατ' ἐπιγραφὴν εὑρεθεῖσαν ἐν Περίνθῳ—Ἡρακλεία (Ἑλλην. Φιλολ. Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. Α (1863), σελ. 265).

***ΡΑΔΑΜΣΑΔΗΣ.**—Βασιλεὺς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου (309—323 μ. Χ.) ξένης δυναστείας, ἠγνωστός ἐκ τῶν ἀργυρῶν καὶ χαλκῶν νομισμάτων αὐτοῦ.

ΡΑΙΔΕΣΤΟΣ.—Κοινῶς Ροδόστος, τουρκιστὶ Τσικφύρ-νταγ. Πόλις τῆς Ἄν. Θράκης, ἐπὶ τῆς Προποντιδίας, ἀπέχουσα 30 περίπου μίλια πρὸς Δ. τῆς Περίνθου (Ἡρακλείας) καὶ 97 ΒΑ. τῆς Καλλιπόλεως. Τὸ παλαιὸν τῆς ὄνομα ἦτο Βισάνθη (βλ. λέξ.), ἢ, κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον, Βησάνθη, Ἰδρυθεῖσα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ ἀποίκων Σαμίων κατὰ τὸν VI π. Χ. αἰῶνα. Εἰς μεταγενεστέρους χρόνους μετωνομάσθη Ραιδεστόν ἢ Ραιδεστός, ὄνομα τὸ ὁποῖον φέρει καὶ μέχρι σήμερον. Πρῶτος ὅστις ἀναφέρει αὐτὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι ὁ Πλίνιος (IV, 18, 10), μὲ μικρὰν παραλλαγὴν: Resistos, ἐξ οὗ προέκυψε, φαίνεται τὸ ὄνομα Ραιδεστός. Ἐσφαλμένως ὁμοίως τοποθετεῖ αὐτὴν ἐπὶ τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, ὅπως καὶ ὁ Ἡρόδοτος, καὶ διαστέλλει αὐτὴν ἀπὸ τῆς Βισάνθης. Τῆς ἀρχαίας πόλεως σώζονται λείψανα παλαιοῦ φρουρίου, ἐπιγραφαὶ τινεὶ καὶ τινὰ χαλκᾶ νομίσματα, φέροντα κεφαλὴν τῆς Ἀθηνᾶς ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΒΙ ἢ ΒΙΣΑΝΘΗΝΩΝ. Ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἦτο «χωρίον... εὐλίμενον καὶ τῆ κατὰ θάλασσαν ἐργασίᾳ ἐπιτηδείως ἔχον τοῖς ἐπ' ἐμπορίᾳ ναυτιλλομένοις καταίρειν καὶ ἀποφορτίζεσθαι προσηνῶς μάλιστα». Ἐπειδὴ ὁμοίως ἦτο ἀτείχιστος, ὑπέκειτο εἰς συχνὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων. Πρὸς ἐξασφάλισιν

αὐτοῦ καὶ τῶν πέριξ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός (527—565) ἐτείχισεν αὐτὴν (Προκ. Περὶ Κτισμ. IV, 9, 19, 21).

ὑπὸ ἐκκλησιαστικὴν ἐποφίην ἐνωρίτατα ἀνεδείχθη εἰς ἔδραν ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἡρακλείας. Βραδύτερον, περὶ τὰ μέσα τοῦ XIV αἰῶνος, ἀνεδείχθη εἰς ἔδραν μητροπόλεως, ἀλλ' ὀλίγων μητροπολιτῶν γνωρίζομεν τὰ ὀνόματα. (Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Τόμ. V, σελ. 458, 476 — Γερμανοῦ Μητροπολίτου Σάρδεων, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, εἰς Θρακικὰ 1935, σελ. 112 καὶ ἐξῆς). Ἐκ τῶν βυζαντινῶν χρόνων σώζονται ὀχυρωματικὰ τινὰ ἔργα καὶ ὁ ναὸς τῆς Παναγίας τῆς ἐπιλεγομένης Ρευματοκρατορίσεως, ὀνομασθείσης οὕτω, διότι, κατὰ τινὰ παράδοσιν, ἡ πολιόχος κατέπνιξεν εἰς τὸν παραρρέοντα ποταμὸν τοὺς ἐπιδραμόντας εἰς τὴν πόλιν βροχάρους. Ἡ θαυματουργὸς αὕτη εἰκὼν τῆς Παναγίας, παραληφθεῖσα ὑπὸ τῶν κατοίκων, κατὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Ἄν. Θράκης (1923), σώζεται σήμερον ἐν Θεσσαλονίκῃ παρὰ τῆ κοινότητι τῶν Ραιδεστηνῶν. Ἐν τῷ περιβάλλῳ τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ὑπάρχουν τάφοι μετὰ λατινικῶν ἐπιγραφῶν Φραγκίσκου Β' τοῦ Ρακόστη, πρίγκηπος τῆς Τρανσυλβανίας καὶ ἄλλων Οὐγγρων ἐξορισθέντων ἐνταῦθα κατὰ τὰ ἀρχὰς τοῦ XVIII αἰῶνος, μετὰ τὴν εἰρήνευσιν τοῦ Καρλοδοτσίου, τοὺς ὁποίους εἰς παλαιότερους χρόνους ἐπεσκέπτοντο πολλάκις οἱ συγγενεῖς αὐτῶν. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Ραιδεστοῦ διατήρει νοσοκομεῖον καὶ ξενῶνα, ἐπίσης καὶ ἑλληνικὴν σχολὴν ἀπὸ τοῦ 1790 καὶ ἐνωρίτερον ἴσως Ἰδρυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Νεκταρίου, πιθανῶς ἱερομονάχου Ραιδεστηνοῦ, κληροδοτήσαντος καὶ τὴν βιβλιοθήκην του. Ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς ἦτο ἔδρα ὑποδιοικήσεως τοῦ αὐτοῦ νομοῦ, ἀριθμοῦσα 20.793 κατοίκους καὶ ἔχουσα εἰς τὴν περιφέρειάν της ἄνω τῶν 40 σχολείων. Εἶχε καλῶς κατηρτισμένα σχολεῖα: τὰ «Θεοδωρίδεια», σχολὴν ἀρρένων, καὶ τὸ «Γεωργιάδειον» παρθεναγωγεῖον, Ἰδρυθέντα διὰ δωρεῶν. Ἐπίσης καὶ ἀναγνωστήριον «Ἡ Βισάνθη». Σήμερον ἀριθμεῖ 14.387 κατοίκους καὶ εἶναι πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου βιλαετίου

ἔχοντος ἑκτασίην 5.950 τετρ. χλμ. καὶ 132.120 κατοίκους. Εἶναι ὁ ἔμπορικώτερος λιμὴν τῆς τουρκικῆς Θράκης ἐπὶ τῆς Προποντίδος, διὰ τοῦ ὁποῦ διενεργεῖται ζωηρὸν ἐμπόριον σιτηρῶν, οἴνου, ἐλαίου, ἰχθύων κλπ.

*ΡΑΙΖΔΟΣ. — Ὄνομα θρακικὸν κύριον. Κατὰ τινὰ ἐπιγραφὴν ἀνευρεθεῖσαν ἐν Δελφοῖς, κατὰ τὸ 1894, ψήφισμά τι ἐπαινεῖ τὸν «Κότυν Ραίτζου Θρακῶν βασιλέα». Ὁ ἐν τῇ ψήφισματι ἀναφερόμενος οὗτος Κότυν φαίνεται ὅτι ἀφορᾷ Κότυν τινὰ τοῦ τελευταίου ἡμίσεως τοῦ τρίτου π. Χ. αἰῶνος («Θρακικά», Τόμ. X, σελ. 281).

ΡΑΙΣΚΟΥΠΟΡΙΣ ἢ ΡΑΙΣΚΟΥΠΟΨΙΣ. — Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστοὶ τρεῖς βασιλεῖς τῆς Θράκης.

ΡΑΙΣΚΟΥΠΟΡΙΣ Α'. — Συνεβασίλευσε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ράσκου. Ἡ χώρα των ἐξετείνεται περὶ τὰ μέσα τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος ἀπὸ τῶν βορείων παραλίων τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ Ἑβρου καὶ τῶν περιχώρων τῶν Φιλίππων. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον ρωμαϊκὸν πόλεμον, ὁ Ραισκούπορις ἤλθεν εἰς βοήθειαν τοῦ Πομπηίου ἐν Δυρραχίῳ μετὰ 200 ἰππέων, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος ἐβοήθησε τοὺς δημοκρατικοὺς Κάσιον καὶ Βροῦτον μετὰ 3.000 ἰππέων, ὁ δὲ Ράσκος μετ' ἰσαριθμῶν ἰππέων συνετάχθη μετὰ τοῦ Αὐγούστου καὶ Ἀντωνίου. Κατὰ τὸν Ἀππιανὸν (Δ, 87, 5) ἡ διάφορος αὕτη συμμαχία τῶν ἀδελφῶν ἦτο φρόνιμος καὶ πολιτικὴ, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀμοιβαίαν ἀσφάλειαν αὐτῶν. Πράγματι δὲ μετὰ τὴν ἤτταν τῶν Δημοκρατικῶν ἐν Φιλίπποις 42 π. Χ. ὁ Ράσκος κατέρηθε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συγγνώμην τοῦ ἀδελφοῦ του. Τοῦ Ραισκούπιδος τοῦτου σώζονται νομίματα φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΡΑΣΚΟΥΠΟΡΙΑΔΟΣ ἢ ΡΑΙΣΚΟΥΠΟΡΙΑΔΟΣ.

ΡΑΙΣΚΟΥΠΟΡΙΣ Β'. — Υἱὸς Κότυος τοῦ Δ'. Οὗτος ἐπιτροπευόμενος ὑπὸ τοῦ Ροιμητάλκου Α' ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς του, διεξήγαγε φοβερὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Βέσσων, Θρακικοῦ λαοῦ, τοῦ ὁποῦ ἤγειτο ὁ Βογολέξος, πρωθιερεὺς τοῦ Διονύσου καὶ ἀρχηγὸς τῆς κατὰ τῶν Ρωμαίων ἐξαγέρσεως τῆς Θράκης, ἐφρονεῖτο δὲ ἐν τινὶ μάχῃ τῇ 13 π. Χ. Σώζονται νομίματα αὐτοῦ φέροντα ἔμπροσθεν τὴν κεφαλὴν τοῦ Αὐγούστου, ὅπισθεν δὲ τὴν ἐπι-

γραφὴν ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΡΑΙΣΚΟΥΠΟΡΙΑΔΟΣ, καὶ Νίκην μετὰ φοίνικος. (Head Σβορώνου, Τόμ. Α', σελ. 360).

ΡΑΙΣΚΟΥΠΟΡΙΣ Γ'. — Ἀδελφὸς Ροιμητάλκου τοῦ Α', βασιλεὺς τῆς Θράκης, νικῆσας τὸ 6 μ.Χ. τοὺς Δαλματοὺς καὶ Βρεῦκους ἐν Μακεδονίᾳ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ροιμητάλκου φίλου καὶ συμμάχου τῶν Ρωμαίων διένειμε τὸ βασίλειον τῆς Θράκης, μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κότυος, υἱοῦ Κότυος τοῦ Ε'. Καὶ ὁ μὲν Κότυς ἔλαβε τὰ εὐφρωτέρα μέρη τῆς Θράκης, ὁ δὲ Ραισκούπορις τὰ ἄγονα καὶ βραχύδη. Τοῦτο δυσηρέστησε τὸν Ραισκούποριν, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐγούστου τὸ 14 μ.Χ. καὶ τὴν ἀνοδὸν τοῦ Τιβερίου εἰς τὸν θρόνον, εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν τοῦ ἀνεψιοῦ του, παρὰ τὴν συμβουλήν τοῦ Τιβερίου, καὶ διὰ δόλου συλλαβὼν αὐτὸν τὸν ἐθανάτωσεν. Ὁ Τιβέριος διέταξε τότε αὐτὸν νὰ προσέλθῃ εἰς Ρώμην διὰ νὰ ἀπολογηθῆ. Ἐκεῖνος ὁμως ἐκώφευσε προφασιζόμενος, ὅτι διεξάγει πόλεμον κατὰ τῶν Βασταρῶν. Τότε ἀπεστάλη ἐναντίον του ὁ Πομπώνιος Φλάκκος, ὅστις συλλαβὼν αὐτὸν ἀπέστειλεν εἰς Ρώμην, ὅπου κατεδικάσθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τῆς Αἰγύπτου, ὅπου καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγον τὸ 19 μ.Χ.

ΡΑΚΟΥΓΑΝ. — Ὄνομα φρουρίου τῆς Θράκης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἰμιμόντου παρὰ Προκοπίῳ, (περὶ Κτισμ. IV, 11) ἐπισκευασθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565).

*ΡΑΝΙΣΚΕΛΗΝΟΣ (Ἀπόλλων) — Τοπωνυμικὴ προσωνυμία τοῦ Ἀπόλλωνος, λατρευομένου ἐν Θράκῃ, κατ' ἐπιγραφὰς εὑρεθείσας ἐν τῇ Β. Θράκῃ καὶ τῇ Μοισίᾳ («Θρακικά» 1929, σελ. 12).

ΡΑΣΚΑ, ΡΑΣ(Σ)ΙΑ ἢ ΡΑΣΚΙΑ, (Η). — Ὄνομασία τῆς πρώτης Σερβικῆς ἡγεμονίας, ἐκτεινομένης μεταξὺ τῆς πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου Σερβίας πρὸς Α. καὶ τοῦ Μαυροβουνίου πρὸς Δ. ἀντιστοιχοῦσης πρὸς τὴν σημερινὴν περιοχὴν τοῦ Νόβι—Παζάρ, ἐν τῇ βανάτῃ τῆς Ζέτας τῆς Νοτιοσλαβίας. Ἀπὸ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῶν ὑφισταμένων ἐν Νοτίῳ Βοσνίᾳ τῶν Β. Α. δούρων τῆς Ἐρζεγοβίνης μικρῶν κρατῶν τῶν Σέρβων. Ἐρημωθεῖσα τελείως περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ἕνεκα τῆς ἐπταε-

τοὺς ὑποδουλώσεως τῶν Σέρβων εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἀνέκτησε τὴν ἀκμὴν τῆς τῆ βοήθειά τοῦ Βυζαντίου. Κατὰ τὸν IB' αἰῶνα ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα τοῦ ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Νεμάνια, ἰδρυθέντος βασιλείου τῶν Σέρβων, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Μανουὴλ Α' τοῦ Κομνηνοῦ (1143—1180), βραδύτερον δὲ ἐπεξετάθη μέχρι τῶν Δαλματικῶν παραλίων. (Jirecek, Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien, σελ. 32.—Schafarik, Slavische Alterth. Τόμ. Β', σελ. 254).

ΡΑΣΚΟΣ.—Ὄνομα κύριον καθαρῶς Θρακικὸν κατ' ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν τοῦ τρίτου μ.Χ. αἰῶνος, εδρεθεῖσαν εἰς τὸ ἐμπόριον Διοδοουράτορα τῆς ἀρχαίας Αὐγούστης—Τραϊανῆς (νῦν Στάρα-Ζαγόρα). («Θρακικά» Τόμ. X, σελ. 280).

ΡΑΣΚΟΣ.—Δυναστὴς τῆς Θράκης, ἀδελφὸς τοῦ Ραισκοπόριδος Α', ὅστις κατὰ τοὺς ἐμφυλίου πολέμου 43—42 π. X. ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ Ὀκταβίου καὶ Μάρκου Ἀντωνίου, ἐνθ' ὃ ἀδελφὸς του συνετάχθη μετὰ τοῦ Βρούτου καὶ Κασίου. Μετὰ τὴν νίκην ὅμως τῆς Τριανδρίας ἐν Φιλίπποις τὸ 42 π. X. ἐπέτυχε παρὰ τῶν νικητῶν τὴν συγγνώμην τοῦ ἀδελφοῦ του (Ἀππιαν. IV, 87, 5).

ΡΑΣΚΟΥΠΟΡΙΣ.—Ὄνομα τριῶν βασιλείων τῆς ἀρχαίας Θράκης (βλ. Ραισκοπούρις).

ΡΑΣΚΟΥΠΟΡΙΣ, ΡΑΙΣΚΟΥΠΟΡΙΣ,

ΡΕΣΚΟΥΠΟΡΙΣ, ΡΗΣΚΟΥΠΟΡΙΣ

ΡΑΙΣΚΙΠΟΡΙΣ, ΡΙΣΚΟΥΠΟΡΙΣ

Ὄνομα Θρακικὸν κύριον μὲ ποικίλλους μεταχρωματισμούς, γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῶν («Θρακικά», Τόμ. X, σελ. 221).

***ΡΑΣΥΠΑΡΗΝΟΣ** (Ἀσκληπιός).—Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τοῦ Ἀσκληπιῶδ λατρευομένου ἐν Θράκη, κατ' ἐπιγραφὰς τοῦ δευτέρου ἢ τρίτου μ.Χ. αἰῶνος εδρεθείσας ἐν αὐτῇ («Θρακικά» Τόμ. XII σελ. 239).

ΡΑΤΙΑΡΙΑ ἢ ΡΑΙΤΙΑΡΙΑ (ἦ).—Πόλις τῆς Ἄνω Μοισίας, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβειος μετὰ τὴν μετὰ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Τιμάκου συμβολὴν (νῦν Τιμόκ), περὶ τὰ 36 μίλια ΝΑ. τοῦ Δορτικῶ (νῦν Ρακόβιτσα). Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανῶ (98—117 μ.Χ.) μετὰ τὴν νίκην τοῦ Δεκεβάλλου, βασιλέως τῆς Δακίας, ἦτο σταθ-

μὸς μιᾶς λεγεῶνος καὶ στολισκοῦ ἐπὶ τοῦ Δουνάβειος. Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων ἦτο φρούριον, τοῦ ὁποῦ τοῦ τείχους «καταπεπτώκει ὀρθὰ ἐστήσατο» ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (Προκ. Περί Κτισμ. IV, σ. 24). Κατὰ τὸν Ἱεροκλέα, ὅστις ὀνομάζει αὐτὴν Ραζαρίαν, ἦτο πρωτεύουσα παραδουναβείου ἑπαρχίας ὑπὸ κονσουλάριον, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ἀναφέρεται ὡς ἔδρα ἐπισκόπου καὶ βραδύτερον μητροπόλεως. Ταῦτιζεται μὲ τὴν σημερινὴν βουλγαρικὴν πόλιν Ἄρτσαρ (Artchar), πρὸς νότον τοῦ Βιδίνου.

***ΡΑΥΝΙΑΝΟΥΣ.**—Τοποθεσία τις παρὰ τὴν Βῆραν (Φέρραι), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἰσακίου τοῦ Κομνηνοῦ μετὰ τῶν κτημάτων, τὰ ὁποῖα ἐκληροδότησεν οὗτος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν Μονὴν Θεοτόκου τῆς Κοσμοσωτείας μετὰ τῶν ἐτῶν 1151—1152. Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος.

REGIONES (οἱ). (Ἐκ τοῦ λατινικοῦ regio = τμήμα τῆς πόλεως). — Οὕτως ἐκαλοῦντο ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ 14 τμήματα αὐτῆς κατ' ἀπομίμησιν τῆς Ρώμης. Ἡ διαίρεσις αὕτη γενομένη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντινίου (324—337 μ. Χ.), διετηρήθη μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρκαδίου ἢ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Θεοδοσίου Β' (408—450 μ. Χ.). Ἐκαστος ρεγιὼν εἶχεν ἓνα «κουράτορα» ἢ «ρεγιωνάρχην», ἔχοντα ὑφ' ἑαυτὸν κατωτέρους ὑπαλλήλους, ἐπιφορτισμένους κυρίως νὰ ἐπαγρυπνοῦν καθ' ὅλην τὴν νύκτα πρὸς πρόληψιν ἢ καταστολὴν τῶν τυχῶν πυρκαϊῶν.

PEMBESIANA (τὰ).—Πόλις τῆς Θράκης ἐν Δαρδανίᾳ, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ναῖσσοῦ (νῦν Νίσσα) εἰς Σαρδικίην (νῦν Σόφριαν) ὁδοῦ. Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους (Συνέκδ. 654) ὡς μία τῶν 5 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Δακίας Μεσογείου. Ταυτίζεται πρὸς τὴν σημερινὴν Παλάγκια.

PENTINA (ἦ). — Μεταγενέστερον ὄνομα τῆς Μυγδονικῆς πόλεως Ἀρεθούσης (βλ. λ.) κειμένης ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ρηχίου ποταμοῦ (κοινῶς Μπουγάτζι τῆς Ρεντίνας) διὰ τοῦ ὁποῦ ἡ Βόλβη λίμνη ἐκβάλλει εἰς τὸν Στρυμονικὸν κόλπον καὶ ἔδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολιτὴν Θεσσαλονίκης (Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Τόμ. Ε, σελ. 478). Παρὰ τὴν Ρεντίναν, ἐν τινὶ κλεισώρῳ, ὑπῆρχε Βυζαντινὸν

φρούριον «ἢ Ρεντίνα... ἡμέρας ὁδὸν διέχουσα» κατὰ τὸν Καντακουζηνόν. Παρ' αὐτὴν δ' αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527 — 565) ἔκτισεν ὀχυρώτατον φρούριον καλούμενον Ἀρτεμίσιον (Προκ. Περί Κτισμ. IV, 3). Διὰ τῆς Ρεντίνας διέρχεται σήμερον ἡ στενὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Σαρακλή-Σταυροῦ κατὰ τὸ 58ον χλμ.

ΡΕΣΙΔΑΝΑ. — Ἐν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Κάτω Μοισίας, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως, ἐπισκευασθέν, κατὰ τὸν Προκόπιον (Περί Κτισμ. IV, 11) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔκειτο ἐν τῇ Μικρᾷ Σκυθίᾳ (νῦν Δοβρουτσᾶ).

ΡΗΒΟΥΛΑΣ. — Γιὸς τοῦ Σεύθου Β', βασιλέως τῶν Ὀθρουσῶν καὶ ἀδελφὸς τοῦ Κότυος. Τὸ ὄνομα Ρηβούλας εἶναι προφανῶς θρακικόν, ἐμφανίζεται δὲ διὰ πρώτην φοράν εἰς τινα ἐπιγραφὴν Ἀττικῶν ψηφίσματος καὶ φαίνεται ὅτι προέρχεται ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης ἐκ τῆς ὁποίας καὶ τὰ ὀνόματα : Ρήβας, Ρηθαία, Ρήνος, Ρησκοῦπορις. Εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιγραφὴν ἀναφέρεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κότυος, ὅστις προφανῶς εἶναι Κότυς ὁ Α', πολλακίς ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους (Κατ' Ἀριστοκράτους. 8, 104, 114 118. 163) δολοφονηθέντος τὸ 351 π. Χ. Διάδοχος τοῦ Κότυος ὑπῆρξεν ὁ Κοροσδέπτης, τοῦ ὁποίου θεῖος ἦτο ὁ Ρηβούλας. Τὸ δὲ γεγονός εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται τὸ ψήφισμα, συμπίπτει μὲ τὸ ἔτος 331 π. Χ. καθ' ἣν ἐποχὴν ἀρχῶν τῶν Ἀθηναίων, ὡς ἀναφέρεται εἰς αὐτό, ἦτο ὁ Ἀριστοφάνης. (Πρβλ. Περιοδ. Ἀθηναίων, Τόμ. V, σελ. 102—103, ὑπ' ἀριθ. 12).

ΡΗΓΙΑΝΟΝ. — Πόλις τῆς Κάτω Μοισίας ἐν Θράκῃ παρὰ τὸν Δούναβιν. Ταυτίζεται πρὸς τὴν Αὐγούσταν τῶν Ὀδοιπορικῶν, κειμένην ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως.

ΡΗΓΙΝΑ καὶ **ΡΗΓΙΝΑ** (ἦ). — Ὄνομαστία τοῦ Ἐργίνου ἢ Ἐρίγωνος (βλ. λ.), ἀριστεροῦ παραποτάμου τοῦ Ἐβρου ἐν Θράκῃ, καλουμένου καὶ Ρηγινα (Στράβ. VII, 331, 49).

ΡΗΓΙΟΝ. — Πόλις τῆς Ἀν. Θράκης ἐπὶ τῆς Προποντιδῆς, κειμένη περὶ τὰς 6 ὥρας πρὸς Δ. τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὥραν περίπου πρὸς Ἀν. τοῦ Ἀθύρα (Μπουγιούκ-Τσεκμετζέ). Ὑπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται Κουτρούκ-Τσεκμετζέ. Παρ' αὐτὴν ἐκτείνεται ἡ

ὁμώνυμος λιμνοθάλασσα, ἣτις «ἐς τόσον στενὴν τυγχάνει οὖσα, ὥστε καὶ Μύρμηξ ὠνόμασται» (Προκ. Περί Κτισμ. IV, 8, 16). Κατὰ τὸν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐπισυμβάντα μέγαν σεισμόν (19 Ὀκτωβρίου 558) τὸ Ρήγιον ὑπέστη μεγάλας καταστροφάς, ὥστε, κατὰ τὸν Θεοφάνην (τόμ. Α, σελ. 196) «μὴ γνωρίζεσθαι αὐτό». Τότε φαίνεται ὅτι κατεστράφη καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ στομίου τῆς λιμνοθαλάσσης ξυλὴν γέφυρα, τὴν ὁποῖαν ἀνήγειρεν ἐκ νέου ὁ Ἰουστινιανὸς «λίθοις λογάθην ἐμβεδλημένους εἰς ἀψίδας μεταωρίας». Τῆς γεφύρας ταύτης οὐδὲν ἔχνος σώζεται.

Εἰς τὸ Ρήγιον, κατὰ τὸν Θεοφάνην (τόμ. Α, σελ. 20), Βασίλειος ὁ Μακεδὼν (866—886) ἀνήγειρε ναὸν τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων, ὅστις δὲν ἐσώθη μέχρι ἡμῶν. Ἐπίσης κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ὑπῆρχον οἱ ναοὶ τῶν ἁγίων μαρτύρων Καλλινίκου καὶ Στρατονίκου, καταστραφέντων ὑπὸ τοῦ μεγάλου σειμοῦ. Πλὴν τούτων ὑπῆρχε καὶ ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, κατὰ τὴν παραλίαν, ὅχι μακρὰν τῆς Χρυσῆς Πύλης. Ἐνταῦθα ἀπεβιβάσθη ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, καὶ ἐντεῦθεν ἤρξατο τῆς κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου παρασυναγωγῆς τελείας χειροτονίαν παρ' ἐνορίαν (Σκαρλ. Βυζαντίου, Κωνσταντινουπόλις, Τόμ. Α, σελ. 321. Πρβλ. Μ. Ἰ. Γεδεών, Ἐγγραφοὶ λίθοι καὶ κεράμια, ἐν : Ἐκκλησιαστ. Ἀληθεία, ἔτος IX, σελ. 411). Ἡ σημερινὴ ἐκκλησία εἶναι πολὺ μεταγενεστέρα καὶ τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

Κατὰ τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον, (Τόμ. Α', σελ. 495), ὁσάκις ὁ βασιλεὺς ἐπανήρχετο εἰς τὴν πρωτεύουσαν, οἱ ἀρχόντες τοῦ Βυζαντίου ἐξήρχοντο εἰς προὔπαντησιν αὐτοῦ μέχρι τοῦ Ρηγίου, ἔπου φαίνεται ὅτι διπῆρχον ἀνάκτορα. Ἀπὸ τοῦ Ρηγίου μέχρι Κωνσταντινουπόλεως, διπῆρχε πλατεῖα λιθόστρωτος ὁδός. Ἡ δὲ πρὸς νότον τῆς χερσαίας πύλης τῆς Σηλυβρίας κλειστὴ πύλη, ἐκαλεῖτο Πύλη τοῦ Ρηγίου. Ἡ ἀκμαία καὶ πλουσία ἄλλοτε κομόπολις τοῦ Ρηγίου εἶναι σήμερον μικρὰ καὶ ἄσημος πολίχνη, ἕνεκα τῶν ἀνέκαθεν λυμαινομένων αὐτὴν καὶ τὰ περὶχωρὰ ἐλωδῶν πυρετῶν. Παρὰ τὸ Ρήγιον

ὁπῆρχον δύο βυζαντινὰ κωμοπόλεις: τὰ Σχιζὰ καὶ αἱ Ἀρεταὶ (βλ. λέξ.). Ἐπίσης ὑπάρχει καὶ σπήλαιόν τι, ἐν εἴδει κατακόμβης, τὸ ὁποῖον οἱ χριστιανοὶ τῶν πρώτων χρόνων ἐχρησιμοποιοῦν κρυπτόμενοι ἐν καιρῷ διωγμοῦ. Ἐνταῦθα οἱ ἀρχαιολόγοι εὑρον καὶ ἕγνη θυσασιτηρίου. Περὶ τῆς ὀνομασίας Τσεκμετζέ, βλ. λέξ. Ἀθῶρας.

*ΡΗΝΗ.—Μήτηρ τοῦ Σάωνος, μυθικοῦ βασιλέως τῆς νήσου Σαμοθράκης (βλ. Σάων).

ΡΗΣΙΟΝ (τὸ).—Τοπωνυμία ἔξω τῶν τευχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ τὴν πόλιν τοῦ Ρηγίου, ὅπου κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ Κτισμ. Α, 4, 28), ἔκειντο «τοῦ Θύρσου μάρτυρες ἔδος καὶ μὴν Θεοδώρου τοῦ Ἀγίου τέμενος», κτίσματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, βασιλεύοντος τοῦ θεοῦ τοῦ Ἰουστίνου (518—527).

*ΡΗΣΚΟΥΠΟΡΙΣ.—Τὸ ὄνομα Ρησκοῦπορις φέρουσι διάφοροι βασιλεῖς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι γνωστὰ μόνον ἐκ τῶν νομισμάτων αὐτῶν. Φέρουν δὲ ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς, συνήθως κατὰ πτώσιν γενικὴν: ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΡΗΣΚΟΥΠΟΡΙΔΟΣ, ἐνίοτε δὲ καὶ κατ' ὀνομαστικὴν. Ὁ πρῶτος γενάρχης αὐτῶν ἦτο, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, θρακικῆς καταγωγῆς, καθ' ὅσον τὸ ὄνομα εἶναι ἀναμφισβητήτως θρακικόν. Τὸ ὄνομα τῶν Θρακῶν βασιλέων εἶναι Ραισκοῦπορις ἢ Ρασκούπορις (βλ. λέξ.), οὗτω δὲ φέρεται καὶ εἰς τὰ νομίσματα αὐτῶν καὶ εἰς τὸ πλεῖστον τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἐνῶ τὸ Ρησκοῦπορις εἶναι ἀποκλειστικῶς τὸ ὄνομα τῶν βασιλέων τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου.

ΡΗΣΚΟΥΠΟΡΙΣ Α'.—Ἐδασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 11—39 μ. Χ. ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Τιβερίου καὶ Καλιγούλα, ἐξεδιώχθη δὲ ὑπὸ τοῦ τελευταίου, ὅστις ἀντ' αὐτοῦ ἀνηγόρευσε βασιλεῖα τοῦ Πόντου καὶ τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου τὸν Πολέμωνα Β'. Τοῦ Ρησκοῦπορίδος τούτου σῶζονται χρυσᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα.

ΡΗΣΚΟΥΠΟΡΙΣ Β'.—Σύγχρονος τοῦ αὐτοκράτορος Δομιτιανοῦ (81—96 μ. Χ.).

ΡΗΣΚΟΥΠΟΡΙΣ Γ'.—Σύγχρονος τῶν αὐτοκρατόρων Καρακάλλα καὶ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 211—229 μ. Χ.

ΡΗΣΚΟΥΠΟΡΙΣ Δ'.—Σύγχρονος τοῦ αὐτο-

κράτορος Ἀλεξάνδρου Σεβήρου, ἀπὸ τοῦ 234—235 μ. Χ.

ΡΗΣΚΟΥΠΟΡΙΣ Ε'.—Ἐδασίλευσε ἀπὸ τοῦ 239—268 μ. Χ.

ΡΗΣΣΚΟΥΠΟΡΙΣ ΣΤ'.—Σύγχρονος τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἀπὸ τοῦ 304—312 μ. Χ. Τῶν βασιλέων τούτων σῶζονται νομίσματα χρυσᾶ, ἀργυρᾶ, χαλκᾶ καὶ ἐξ ἡλέκτρου (Head—Σεορώνου, Ἱστορ. τῶν Νομισμ., Τόμ. Β', σελ. 14).

*ΡΗΣΚΥΝΘΙΣ (Ἦρα).—Τοπικὴ προσωνομία τῆς Ἦρας, λατρευομένη ἐν Ρηοκύνθῳ (βλ. λέξ.), ὅπου ὑπῆρχε καὶ ἱερὸν αὐτῆς, κατ' ἐπιγραφὰς εὑρεθείσας ἐν τῇ Βορ. Θράκῃ καὶ τῇ Μοισίᾳ («Θρακικά», 1934, σελ. 47).

ΡΗΣΚΥΝΘΟΣ.—Ἀρχαία Θρακικὴ πόλις, μετ' ὁμωνύμου ὄρους, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Νικάνδρου (Θηρ. σχόλ. 450) ἀλλ' ἀγνώστου ταυτότητος.

ΡΗΣΜΑΓΑΣ.—Βασιλεὺς τῶν Ἀβρακῶν ἢ Ἀβασγῶν, Σκυθικοῦ λαοῦ καὶ σύγχρονος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ (117—138 μ. Χ.) παρὰ τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸν Θρόνον (Ἀρριαν. Περὶ πλ. Εὐξ. Πόντου 15).

ΡΗΣΟΣ.—Υἱὸς τοῦ Ἡϊονέως ἢ τοῦ Στρυμόνος καὶ τῆς μούσης Καλλιόπης ἢ τῆς Εὐτέρπης, βασιλεὺς τῶν Θρακῶν καὶ σύμμαχος τῶν Τρώων. Εἰς τὴν Τροίαν ἐφθάσε κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τοῦ πολέμου φέρων μεθ' ἐκείνου τοῦ λαμπροῦς κατασκευοῦς ἵππους, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξηρτάτο ἡ τύχη τῆς Τροίας. Διότι, κατὰ τινὰ χρησμόν, ἂν ἔτρωγον χόρτα τῆς Τρωϊκῆς πεδιάδος, τὰ ὁποῖα ποτίζει ὁ Ἐάνθος ποταμὸς, ἡ Τροία δὲν θά ἐκυριεύετο ποτε. Ὁ χρησμός οὗτος ἦτο γνωστός εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἰδίαν ἡμέραν τῆς ἀφίξεως τοῦ Ρήσου ἐπέπεσαν τὴν νύκτα εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Διομήδης καὶ ὁ Ὀδυσσεύς. Καὶ ὁ μὲν Διομήδης ἐφόνευσε τὸν Ρήσον μετὰ 12 ἄλλων Θρακῶν, ὁ δὲ Ὀδυσσεύς ἤρπασε τοὺς ἵππους του. (Ἰλιάδ. κ, 444—440). Τὸν Ρήσον ἠκολούθησεν εἰς τὴν Τροίαν καὶ ὁ ἀνεψιὸς του Ἴπποκόων, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸν Ὅμηρον (κ, 518 Ἰλιάδ.), ἦτο ἀνδρείος καὶ βουλευφόρος. Κατὰ τὴν τραγῳδίαν τοῦ Εὐρίπιδου «Ρήσος», ὁ βασιλεὺς τῆς Θράκης, ἐφθάσε τελευταῖος τῶν ἄλλων συμμάχων εἰς τὴν Τροίαν, διότι ἐπολέμει κατὰ τῶν Σκυθῶν, οἱ ὁποῖοι πολλάκις παρηνώχλουν τὴν

χώραν του. Διὰ τὴν βραδυπορίαν του ταύτην τὸν μέμφεται ὁ Ἔκτωρ, ἀλλ' εἰς τὰς λοιδορίας του ὁ Πῆσος ἀπαντᾷ μὲ ὑπερηφάνειαν, ὅτι ἐκεῖνο ποῦ δὲν κατώρθωσεν ὁ Ἔκτωρ εἰς 10 χρόνια, ἐκείνος θά τὸ κατώρθωσεν εἰς μίαν ἡμέραν :

Ἐμαὶ δὲ φῶς ἐν ἡλίῳ καταρκέσῃ
(Πῆσος, 447)

Δυστοχῶς ὁμως δὲν κατώρθωσε τίποτε, καθ' ὅσον ἡ σκληρὰ μοῖρα τοῦ ἀπέκοψε τὴν ζωὴν τὴν ἰδίαν ἡμέραν τῆς ἀφίξεώς του. Τὸν θάνακτον του ἐκλαυσαν ὄχι μόνον οἱ Θράκες, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες. Καί, αὐτὸς ὁ σκληρόκαρδος Ἀχιλλεὺς δὲν ἔμεινε ἄδακρυς:

Ἴώ, Ἴώ συμφορὰ βαρεῖα Θρακῶν... φανερά
Θρηξὶν πένθος πολὺ τολυπεύσας
ἔρρει στρατιὰ, πέπτωκεν ἀναξ
δόλιφ πληγῆ.

Χρὴν γάρ μ' ἀκλεῶς Πηρόν τεθναίνει
Τροίᾳ κέλευσαντ' ἐπίκουρον

(Πῆσος, 731 καὶ ἐξῆς)

ΡΗΧΙΟΣ.—Ποταμὸς τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, ὅστις δεξιόμενος τὰ ὕδατα τῶν λιμνῶν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου (Λαγκαθᾶ) καὶ Βόλθης (Μπεσικικα) ἐκβάλλει εἰς τὸν Στρυμονικὸν κόλπον πρὸς βορρᾶν τοῦ χωρίου Σταυρός. Κοινῶς καλεῖται Μπογάτζι τῆς Ρεντίνας.

ΡΙΓΜΟΣ.—Γιὸς τοῦ Πειρώου ἡγεμῶν τῆς Θράκης ἐλθὼν εἰς βοήθειαν τῶν Τρώων «ἐκ Θρηκῆς ἐριθώλακος», καὶ φανευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλεῶς (Ἰλιάδ. Γ, 485).

ΡΙΛΑ (ἡ).—Ἐπισημότερον ὄρος τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, μεταξὺ τῆς ἀρχαίας Μοισίας, Θράκης καὶ Μακεδονίας. Ἀποτελεῖται ἐκ γρανιτωδῶν πετρωμάτων καὶ συνέχεται ἐξ ἀνατολῶν μετὰ τῆς Ροδόπης. Τὸ μῆκος του εἶναι 50 περίπου, τὸ δὲ πλάτος περὶ τὰ 30 χιλιόμετρα. Ἡ ὑψηλότερα κορυφὴ αὐτοῦ Μουσαλά καλουμένη κεῖται πρὸς ἀνατολάς καὶ φθάνει εἰς ὕψος 2930 μέτρων, χιονοσκεπῆς κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους. Πρὸς βορρᾶν τῆς κορυφῆς Μουσαλά καὶ πρὸς νότον ὑψοῦνται ἄλλαι χαμηλότεραι ἐνούμεναι μετὰ τῆς Ροδόπης, ἐκ τῶν ὁποίων πηγάζουν ὁ Ἐβρος καὶ ὁ Νέστος, ἐκβάλλοντες εἰς τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος καὶ ὁ Ἰσκέρ (ὁ Ὅσκιος τῶν ἀρχαίων) ἐκβάλλων εἰς τὸν Δούναβιν. Ἐπὶ τῆς Ρίλας ὑπάρχουν πολυάριθμοι μικραὶ καὶ

γραφικώταται λίμναι, λείψανα ἱσῶς κρατῆρων παλαιῶν ἠφαιστειῶν. Αἱ κλιτύες αὐτοῦ εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ πυκνὰ δάση πευκῶν, ὄξυων καὶ δρυῶν, ἐντός τῶν ὁποίων ὑπάρχουν πολλὰ ἄγρια θηρία καθὼς καὶ ἔλαφοι. Ἐπὶ μιᾷ τῶν κλιτύων αὐτοῦ, ἐν μέσῳ πυκνωτάτου δάσους ὑπάρχει ἡ περίφημος μονὴ τῆς Ρίλας (βλ. λεξ.) Ἰδρυθεῖσα κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα.

* *

Ἡ ὑπαρξίς τοῦ ὑψηλοτάτου τούτου ὄρους δὲν ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς ἀρχαίους. Ὁ Θουκυδίδης π. χ. ἀναφέρει αὐτὸ ἀνωμόμως, λέγων ὅτι ὁ Ὅσκιος (νῦν Ἰσκέρ) «ρεῖ ἐκ τοῦ ὄρους, ὅθεν περ καὶ ὁ Νέστος καὶ ὁ Ἐβρος» ἐστὶ δὲ ἔρημον τὸ ὄρος καὶ μέγα, ἐχόμενον τῆς Ροδόπης». (Β, 96). Ὁ ἴδιος συγγραφεὺς ἀναφέρει ὅτι ὁ Στρυμὼν ρεῖ ἐκ τοῦ Σκομίου ἢ Σκόμβρου, τοῦ σημερινοῦ Βίτου. Ὁ δὲ Στράβων (IV, 208) λέγει ὅτι τρία εἶναι τὰ μέγιστα ὄρη τῆς Θράκης: ὁ Αἶμος, ἡ Ροδόπη καὶ ὁ Δούναξ. Ἐφ' ὅσον ἡ θέσις τοῦ Αἴμου καὶ τῆς Ροδόπης παρ' οὐδενὸς ἀμφισβητεῖται, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Δούναξ εἶναι ἡ σημερινὴ Ρίλα.

ΡΙΛΑΣ (Μονὴ τῆς).—Ἡ Μονὴ τῆς Ρίλας κεῖται ἐπὶ μιᾷς τῶν ὁπωρειῶν τοῦ ὁμωνύμου ὄρους τῆς Βουλγαρίας, καλουμένης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων Πόποδα - σιάπκα (= παπαδικὸς σκαῦφος), παρὰ τὸν Ρίλον παραπόταμον τοῦ Στρυμόνος. Τιμᾶται δὲ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἢ Ἰδάν, Βουλγάρου ἀναχωρητοῦ, ὅστις ἠσκήτευσεν καὶ ἔβρυσεν αὐτὴν κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα, ὅτε οἱ Βούλγαροι ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμόν ἐπὶ τοῦ σοῦρου αὐτῶν Βόριδος. Ἀπὸ ἀπόψεως ἀρχιτεκτονικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ρυθμοῦ καὶ διακοσμῆσεως ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς, ἐξαιρέσει τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει τζαμίου τοῦ Σουλτάν Σελλιμ καὶ τῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀπατελεῖ ἐν τῶν μεγαλυτέρων καὶ μεγαλοπρεπεστέρων μνημείων τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Περιλαμβάνει δὲ 400 κελλῖα, καὶ ἔχει πολλὰ κτήματα ἐν Θράκη, Μακεδονίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ. Περὶ αὐτὴν κεῖνται διάφοροι σκήτῃαι ἐντός βράχων τῶν πρώτων μοναχῶν, κελλῖα ἐσκοπισμένα πολλαχού καὶ ναοκοί. Ἐπίσης ὑπάρχει καὶ μεγάλη Μονή, τιμωμένη ἐπ' ὄνο-

ματι τοῦ Ἀγίου Λουκά, συγγενοῦς τοῦ Ἰβάν ἐγκαταλειμμένη σήμερον. Ἡ Μονὴ τῆς Ρίλας ἀπῆλause μεγάλης φήμης προσελκύουσα πλείστους προσκυνητάς καὶ ἔτυχε μεγάλης προστασίας ὄχι μόνον τῶν Βουλγάρων ἡγεμόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν Βυζαντινῶν, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ παλαιᾶς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, ἀφιρωθείσης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (1344—1349). Τὸ λείψανον τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς, θεωρουμένου ὡς ἐθνικοῦ Ἀγίου τῶν Βουλγάρων, μετεκομίσθη, κατὰ τὸν Μεσαίωνα εἰς Σόφιαν, κατόπιν δὲ εἰς Τύρνοβον. Κατὰ δὲ τὸ 1469 τῆ παρακλήσει τῆς κυραῖς Μάρως, χριστιανῆς μητρικῆς τοῦ Μωάμεθ Β', ἀνεκομίσθη, κατόπιν σουλτανικῆς διαταγῆς, εἰς τὴν Μονὴν ὅπου καὶ φυλάσσεται (Ἀ. Μηλιαράκη, Καθορισμὸς τῆς θέσεως τοῦ Παπικίου ὄρους, ἐν «Θρακικῇ Ἐπετηρίδι» τῆ 1897, σελ. 70 καὶ ἐξῆς). Κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς ἡ Μονὴ τῆς Ρίλας ἀπέβη τὸ δρμητήριον τῶν Βουλγάρων κομηταιζήδων οἱ ὅποιοι πλέον ἢ ἄπαξ ἐπέδραμον τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην.

ΡΙΠΑΙΑ ΟΡΗ.—Φαντασιώδη ὄρη, τοποθετούμενα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰς τὰ βόρεια τῆς Γῆς, διὸ πολλάκις ἐκαλοῦντο καὶ Ἰπερβόρεια. Ἦσαν ψυχρότατα καὶ χιονοσκεπῆ, ἐθεωροῦντο δὲ ὡς κατοικίαι τῆς Νυκτός, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐπνεον «ριπαὶ αἰθρηγενέος Βορέας» (Ὀμ. Ἰλιάδ. Ο, 171). Κατ' ἀρχὰς ὡς Ριπαῖα ὄρη ἐθεωροῦντο: ὁ Αἶμος, τὰ Καρπάθια, οἱ Ἄλπεις, ὁ Καύκασος κ. ἄ. ἀπὸ δὲ τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος τὰ ἐν τῇ Βορείῳ Σαρματίᾳ ἐκτεινόμενα παραλλήλως πρὸς τὴν Σουηδικὴν (Βαλτικὴν) θάλασσαν, ὅπου ἐπιστεῦετο ὅτι εἶχε τὰς πηγὰς τοῦ ὁ Ρᾶ (Βόλγας), κατοικουμένας ὑπὸ τῶν Ἰπερβόρειων.

Οἱ μεταγενέστεροι γεωγράφοι ἔδιδον τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὰ δυτικώτερα τῶν Οὐραλίων ὄρεων.

ΡΙΠΗΣΙΑ ΔΑΚΙΑ (Dacia Ripensis).—Ὄνομασία μιᾶς τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Δακίας, καμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβειος, μεταξὺ τῶν δύο Μοισιῶν, Ἄνω καὶ Κάτω, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μάρκου Ἀδριανοῦ (161—180 μ. Χ.) γενομένην διοικητικὴν διαίρεσιν τῆς χώρας. Ἐπὶ τῆς Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας ἐπήχθη εἰς τὴν

Ἰλλυρίαν, τῆς ὁποίας ἀπέτελεσε μίαν τῶν πέντε ἐπαρχιῶν.

ΡΟΔΙΩΝ (Περίβολος) ἢ **ΡΟΔΙΩΝ** (Λιμὴν).—Ὅρμισκος τῆς Εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, ἀναφερόμενος ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Βυζαντίου ἐν τῇ «Ἀνάπλους Βοσπόρου» μετὰ Ἀπόλλωνος Ἄλσος καὶ τὸ Ἰασώνειον. Ἡ θέσις του ἀναγνωρίζεται μεταξὺ τοῦ Μπεσικ-Τὰς καὶ τοῦ Ὀρτά-κιδί.

ΡΟΔΟΠΗ.—Θυγάτηρ τοῦ Πόντου ἢ τοῦ Στρυμόνος, σύζυγος τοῦ Αἴμου, ἢ κατ' ἄλλους, ἀδελφῆ αὐτοῦ μετὰ τοῦ ὁποίου μετεμορφώθη εἰς τὰ δμώνυμα ὄρη, διότι ἤθελον νὰ λέγωνται τέκνα τοῦ Διὸς. (Ὀβιδ. Μεταμορφώσεις VI, 87).

ΡΟΔΟΠΗ.—Ὁροσειρὰ τῆς Ν. Δ. Θράκης, ἣτις ἀποτελοῦσα προέκτασιν τοῦ Αἴμου καὶ διευθυνομένη ἀπὸ τῶν ΒΔ. πρὸς τὰ ΝΑ. χωρίζει τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν Ἐβρου καὶ Νέστου. Κατὰ τὴν μυθολογίαν, ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τῆς Ροδόπης (βλ. λεξ.), ἐθεωρεῖτο δὲ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ ἐπισημότερον ὄρος τῆς Θράκης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου αἱ Βάκχαι ἐτέλουν τὰ ὄργια τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου. Ἐνεκα τῶν πολλῶν μονῶν, αἱ ὁποῖαι ἤκμασαν ἐπ' αὐτῆς, κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἡ Ροδόπη καλεῖται ὑπὸ τῶν Τούρκων: Δεσποτ-ντάγ (=Δεσποτοβοῦνι). Ἀποτελεῖται ἐκ γενεοσίου, τὸ ὁποῖον διασχίζουν γρανιτικοὶ πυρῆνες καὶ τραχειτικοὶ μᾶζαι, αἱ ὁποῖαι σχηματίζουν τὰς κορυφὰς αὐτῆς. Τὸ μέσον αὐτῆς ὕψος ἀνέρχεται εἰς 1,000 περίπου μέτρα, πολλαχοῦ ὁμως αἱ κορυφαὶ φθάνουν εἰς τὸ διπλάσιον, πρὸς δὲ τὰ ΒΔ. καὶ εἰς τὸ τριπλάσιον περίπου. Καλύπτεται ὑπὸ πυκνοτάτων δασῶν, κατὰ δὲ τὰ ΒΔ. αὐτῆς, περὶ τὸν γρανιτικὸν Ρίλον (ὕψους 2,673 μέτρων) καὶ τὸν Μουσαλαῦν (2,930 μ. ὕψ.), τὸ δεῦτερον καθ' ὕψος ὄρος τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ὅπου ἐξαπλοῦται ὁροπέδιον, μέσου ὕψους 2,000 μέτρων, ὑπάρχουν περὶ μὲν τὸν Ρίλον 22, ἀνατολικώτερον δι' αὐτοῦ 40 μικραὶ γραφικώταται λίμναι, μάρτυρες τῆς πάλαι ἐνεργείας τῶν παγετώνων. Αἱ βόρειαι καὶ νότιαι πλευραὶ αὐτῆς ἰδίως, εἶναι ἀπόκρημνοι πρὸς τὰ Ν.Δ. τοῦ Παζαρτζίκ, πρὸς Ν. τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ ἄνωθεν τῆς κοιλάδος τῆς Κομοτινῆς. Ὁ μέγας δὲ ὄγκος τῆς Ροδόπης, ἡ

τραχύτης και τὸ γυμνὸν τῶν ὑψιπέδων αὐτῆς και ἡ ἔλλειψις κοιλάδων, καθιστῶσιν αὐτὴν δύσβατον και μέγα πρόσκομμα διὰ τὴν συγκοινωνίαν. Ἡ διάβασις γίνεται μόνον δι' ἀτραπῶν. Ὡς π. χ. ἡ ἀπὸ Τατάρ—Παζαρτζίκ ἐν Βουλγαρίᾳ εἰς Σέρρας ὁδός, μήκους ἐν ὄλῳ 166 1/2 χλμ. ἐπὶ 94 χλμ. εὕρεσκειται εἰς ὕψος 1000—1500 μ. ἐπὶ 30 δὲ χλμ. εἰς ὕψος 1,500 και πλέον.

Ἡ κυρία ράχις τοῦ ὄρους, τῆς ὁποίας ἡ ἐπικρατεστέρη διεύθυνσις εἶναι Α. Ν. Α. καταλήγει μεταξὺ τοῦ Ἐβρου και τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Ἀρδα, πρὸς Δ. τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἔχουσα μήκος 400 χλμ. και ἀποτελοῦσα τὸ μεταξὺ νοτίου Θράκης και Βουλγαρίας σύνορον. Ἡ μέση ἀπόστασις αὐτῆς ἀπὸ ἀφῆρας τοῦ Αἴμου εἶναι 100 χλμ. μεταξὺ δὲ τούτων κεῖται ἡ Ἄνω Κοιλιάς τοῦ Ἐβρου, ὁ Ἀνθαιμος και ἡ μεταξὺ Αἴμου και Ἀνθαιμου στενὴ κοιλάς. Ἐν τῇ Δυτικῇ Θράκῃ ἐπικρατεῖ νοτιοανατολικὴ διεύθυνσις, ἐκδηλουμένη ἰδίως κατὰ τὰς διευθύνσεις τῶν κοιλάδων τοῦ Νέστου και τοῦ Στρυμόνος. Ἄλλη ράχις, νοτιωτέρα, ἀκολουθοῦσα τὸν ροῦν τοῦ Νέστου και τῶν νοτίων κρασπέδων τῆς Ροδόπης, ἔχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πολὺ ὑψηλότερας κορυφὰς και ἐγκλείει μετὰ τῆς βορείας ράχεως τὴν ἐκτεταμένην λεκάνην τοῦ Ἀρδα, θαλάσσιον και ὄρεινὴν, τῆς ὁποίας αἱ κορυφαὶ φθάνουν εἰς ὕψος 1.000 μέτρων και πλέον. Παρὰ τὰς μεσημερινὰς ὑπορείας τῆς Ροδόπης, ἐξαπλοῦται ἡ εὐρεῖα τῆς μεσημβρινῆς Θράκης ἀγγίλας πεδιάς εὐφορωτάτη, γέννημα ποταμῶν, ἰδίως δὲ τοῦ Νέστου, κατάλληλος διὰ καπνὸν και βόμβακα. Ἡ διαγώνιος τοῦ Νέστου κοιλάς, ἔχουσα τὰς πηγὰς παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἐβρου, ἀποχωρίζει ἀπὸ τῆς Ροδόπης τὸ δυτικὸν αὐτῆς τμήμα, τὸ ὁποῖον δὲν περιέχει μὲν πολλοὺς τραχεύτας, περιέχει ὁμως μεγάλην ποσότητα κρυσταλλοπηγῶν ἀσβεστολίθων (μαρμάρων). Διαρρεῖαι δὲ ὁ Νέστος κατὰ πρῶτον τὸ ὑψίπεδον τοῦ Ρασλοῦ, ὕψους 900 μέτρων, και ἀκολουθῶς διανοίγει ὁδὸν ἐν τῇ δυσβάτῳ και στενῇ φάραγγι τοῦ Κιζιλ—Δερβέν, ἐν αὐτῆς δὲ εἰσέρχεται εἰς τὴν στενωτέραν ἀκόμη κοιλάδα, ἣτις ἄγει εἰς τὴν παραλίαν. Διὰ τοῦ ὑψιπέδου τοῦ Ρασλοῦ ἀποχωρίζεται τῆς

Ροδόπης ὁ ἐκ συνηίτου συνιστάμενος Ὁρβήλος (Περλίμ—Ντάγ), ὅστις κατὰ τὸ Τέλ—Τεπέ ἀνέρχεται εἰς ὕψος 2.681 μ. Ἀκόμη δὲ νοτιώτερον ὅπου ἐμφανίζονται μάρμαρα, ἡ διεύθυνσις τῶν ὄροστοιχιῶν εἶναι μᾶλλον ἀνατολική, ἐνῶ τὸ ἐξ ἀσβεστολίθου Δύσωνρον (Μπόζ—Ντάγ), ὕψους 1.600 μέτρ. διευθύνεται πρὸς τὰ Α. Β. Α. Ἡ ράχις τούτου χωρίζει τὴν μικράν, ἀλλὰ βαθεῖαν κοιλότητα ἢ κοιλάδα τῆς Πίσης ἀπὸ τῆς πολὺ μεγαλύτερας τῆς Δράμας, ἣτις διὰ ράχεως 196 μ. ὕψους, ἀποτελουμένης ἐξ ἀρχαιοτάτων πετρωμάτων, χωρίζεται ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Καβάλλας.

Ἐψηλοτέρα ταύτης κατὰ πολὺ ράχις ἐν τῷ ἐσωτερικῷ και παραλλήλως βαίνουσα εἶναι τὸ Μπουνάρ—Ντάγ (ὕψους 1.870 μ.) ἀποτελουμένη και αὐτὴ, ἐξ ἀρχαιοτάτων πετρωμάτων. Ἀμφότεραι δὲ αἱ λεβητοειδεῖς κοιλότητες ἢ κοιλάδες τῆς Δίσης και τῆς Δράμας χύνουσι τὰ ὕδατα αὐτῶν διὰ τοῦ Ἀγγίτου (Ἀγκίστα) εἰς τὴν Κερκινίτιδα λίμνην (Ἀχινού), και δι' αὐτῆς εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.

Πρὸς Ἄν. τῆς Κερκινίτιδος ἐκτείνεται τὸ χρυσοφόρον Παγγαῖον (ὕψους 1.870 μ.), τὸ ὁποῖον ὄροσγραφικῶς ἀποτελεῖ τμήμα τῆς Ροδόπης. Δύο δὲ ὄρας περίπου πρὸς βορρᾶν τῆς Καβάλλας, σχηματίζονται ὑπὸ τοῦ Συμβόλου ὄρους (Βουνά τῆς Καβάλλας) τὰ περίφημα Στενά τῶν Κορπίλων, ἢ, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, Στενά τῆς Χρυσουπόλεως, γνωστά διὰ τὴν διάβασιν τοῦ Κασίου, προσερχομένου ἐκ Θράκης τὸ 42 π. Χ. πρὸ τῆς μάχης τῶν Φιλίππων.

Μεγαλύτερα τῆς κοιλάδος τῆς Δράμας εἶναι ἡ κοιλάς τῶν Σερρών, ἣτις ἐδρισκομένη ἐντὸς γνεσίου και μαρμαρογιακοῦ σχιστολίθου, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ δυτικὸν ὄριον τῆς Ροδόπης. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τῶν ὄρων τοῦ Στρυμόνος κεῖνται τὰ δυτικὰ ὄρια τῆς Ροδόπης, ἐπομένως ταῦτα δέον νὰ θεωρῶνται και ὡς τὰ ὄροσγραφικὰ ὄρια τῆς Θράκης.

Ἡ πρὸς τὴν Ἀλεξανδρούπολιν (Δεδεαγάτς) και τὸ Σουφλί ἐκτεινομένη ὄροσειρὰ τῆς Ροδόπης, εἶναι πυρογενῆ στρώματα, ἀποτελούμενα ἰδίως ἀπὸ τραχεύτας, ὅπου ὑπάρχουν και θερμωπηγαί, ὅπως τὰ λουτρά τῆς ἀρχαίας Τραϊανουπόλεως (νῦν Λουτρός, τουρκιστὶ Λιτζια) ἀπέχουσα 15 περίπου χλμ. τῆς Ἀλε-

ξανθρουπόλεως. Ὡς τμήματα ἀποσπασθέντα τῆς Ροδόπης πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν, ἢ ὀρεινὴ Θάσος, ἐνῶ ἢ ὀρεινὴ ἐπίσης Σαμοθράκη, ὡς ἀπόσπασμα τῶν νοτίων ὀρέων τῆς Θράκης, ἢ δὲ Ἰμβρος καὶ Λήμνος ὡς προέκτασις τῆς Θρακικῆς χερσονήσου.

*ΡΟΔΟΠΗ'ΙΣ (φυλῆ).—Μία τῶν 8 φυλῶν τῶν ἀρχαίων Φιλιππουπολιτῶν, γνωστὴ ἐξ ἐπιγραφῶν τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων («Θρακικά» 1929, σελ. 19).

ΡΟΔΩΠΗΣ (ἐπαρχία).—Μία τῶν ἐξ ἐπαρχιῶν τοῦ Θέματος τῆς Θράκης ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων ὑπὸ ἡγεμόνα, περιλαμβάνουσα 7 πόλεις μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τραϊανούπολιν (Ἱεροκλ. Συνέκδ. 634). Ὀρίζετο πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τῆς κυρίως Θράκης, πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τοῦ Αἰμιμόντου, πρὸς νότον ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου καὶ μέρους τῆς Μακεδονίας καὶ πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῆς Μακεδονίας. Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ὁ Ἱεροκλῆς ἀπαριθμᾷ τὰς πόλεις: Αἶνον, Μαξιμιανούπολιν, Μαρώνηϊαν, Τόπειρον ἢ Ρούσιον, Νικόπολιν καὶ Κερσόπυργον, ὁ δὲ Προκόπιος (Περὶ Κτισμ.) πλείστας πόλεις καὶ φρούρια, τὰ ὁποῖα ἀνήγειρον ἐκ θεμελιῶν ἢ ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Α' (527—565) πρὸς ἀσφάλειαν τῆς χώρας. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὰ ὄρια αὐτῆς ἐπεξετάθησαν βραδύτερον, καθ' ὅσον ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀναφέρονται ὡς πόλεις αὐτῆς: οἱ Φίλιπποι, αἱ Σέρραι καὶ ἡ Ἡράκλεια Στρώμνου. Ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως ἀπετέλει τὴν ἐπαρχίαν Ροδόπης μὲ μητρόπολιν τὴν Τραϊανούπολιν μετὰ 3 ἐπισκοπῶν βραδύτερον δὲ μετὰ 8.

*ΡΟΔΩΠΗΣ (Ἐπισκοπή).—Ἡ αὐτὴ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, μὲ τὴν Τραϊανούπολιν ἐπισκοπή, ἣτις συνήθως ἐλέγετο Τραϊανουπόλεως καὶ Ροδόπη. Ἐπίσκοπος αὐτῆς (Ροδόπης) μνημονεύεται ὁ Flaccianus κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ πάπα Φιλικοῦ, τοῦ ὁποῦοῦ σώζεται ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πέτρον, ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας. (Σταμούλη, Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης, σελ. 163 καὶ ἐξῆς).

*ΡΟΙΜΗΖΕΥΣ. — Ὄνομα Θρακικῶν κύριον, κατ' ἐπιγραφὰς εὑρεθείσας ἐν τῇ Β. Θράκη («Θρακικά», 1935, σελ. 172).

*ΡΟΔΟΣΤΟΛΟΝ — Εἶναι ἢ αὐτὴ μὲ τὴν

Δορύστολον (βλ. λέξ.) φερομένη ὑπὸ διαφόρους παραλλαγὰς: Δορόστολον, Δορύστολον, Ροδόστολον, Δρύστρα ἢ Δρίστρα. Κατ' ἀρχὰς ἐπισκοπὴ ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Μαρκιανουπόλεως, ἀνεδείχθη κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα εἰς Μητρόπολιν. Τὸ 1813 ἠνώθη μετὰ τῆς Δρύστρας ἢ ἐπαρχία Προϊλάβου, ὁ δὲ μητροπολίτης ἔφερε τὸν τίτλον: «Δρύστρας καὶ Προϊλάβου», μετὰ δὲ τὴν ἀπόσπασιν τῆς τελευταίας τὸ 1830, ἀπλῶς «Δρύστρας». Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν ὁμοῦ τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος, ἔπαυσεν ὑφισταμένη διὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον (Ράλλη καὶ Ποτλῆ, τόμ. Ε', σελ. 463, 475, 495, 518—Μητροπολίτου Σάραβων Γερμανοῦ, «Θρακικά» 1937, σελ. 186 καὶ 159). Ἐκτοτε ὁ τίτλος ἐδίθετο ψιλωνύμως.

ΡΟΔΩΠΗΣ.—Διάσημος ἑταῖρα Θρακικῆς καταγωγῆς, θυλὴ τοῦ Σαμίου Ἰάδμωνος καὶ σὺνδουλος τοῦ Αἰσώπου. Ἐξαγορασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σαμίου Ἐάνθου, ἐπωλήθη εἰς Ναυκράτιδα τῆς Αἰγύπτου, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀμάσιος (570—526 π. Χ.), ὅπου ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμά της πρὸς ὄφελος τοῦ κυρίου της. Ἐλθὼν εἰς Ναυκράτιδα χάριν ἐμπορίας Χάρξος ὁ Σκανδρωνύμου, ἀδελφὸς τῆς ποιητρίας Σαπφῶς, ἠγάπησεν αὐτὴν παραφόρως καὶ ἐξηγόρασεν ἀντὶ ἀβροτάτης τιμῆς. Ἀπέκτησε δὲ τόσα πλοῦτη, ὥστε ἐλέγετο περὶ αὐτῆς ὅτι ἔκτισε μίαν τῶν πυραμίδων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν πιστεύει ὁ Ἡρόδοτος. Ἐν τούτοις, ἐκ τοῦ δεκάτου τῶν κερδῶν της, κατασκευάσασα «ὄβελοὺς βουπόρους πολλοὺς σιδηρέους», ἀφιέρωσεν εἰς τοὺς Δελφούς, τοὺς ὁποῖους εἶδεν ὁ Ἡρόδοτος (Β', 134—135).

Ἐπὶ τῆς Σαπφῶς ὀνομάζεται Δωρίχα καὶ δριζέται ἐν τινὶ ποιήματι της, ὡς κλέψασα τὸν ἀδελφόν της. Πολὺ πιθανόν τοῦτο νὰ ἦτο τὸ πραγματικὸν ὄνομά της, τὸ δὲ ὄνομα Ροδῶπις (=ροδοπάριος) νὰ ἔλαβεν ἕνεκα τῆς ὠραιότητός της. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (XVII, 808) καὶ τοῦ Αἰλιανοῦ (Ποικ. Ἱστορ. XIII, 33), ἐνῶ ἐλοῦετο αὐτὴ εἰς τὴν θάλασσαν, αἰετὸς τις ἤρπασε τὸ ἕτερον τῶν σανθαλιῶν της, καὶ ἐνῶ ἔπιπτετο ἔπεσε τοῦτο πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ βασιλέως Ψαμμμήτιχου, δικάζοντος ἐν Μέμφιδι. Ἐκπλαγεὶς ὁ βασιλεὺς καὶ θαυμάσας

«τοῦ υποδήματος τὸν ρυθμὸν καὶ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ τὴν χάριν», ἀνεζήτησεν αὐτὴν καθ' ὅλην τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐνουμφεύθη αὐτήν.

ΡΟΙΜΗΤΑΑΚΗΣ.—Ἰπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστοὶ οἱ ἐξῆς βασιλεῖς τῆς Θράκης :

ΡΟΙΜΗΤΑΑΚΗΣ Α'.—Υἱὸς Κότους τοῦ Δ'. Ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνεψιοῦ του Ραισκοῦπόριδος ἐπολέμησε κατὰ τῶν Βέσσω, οἱ ὅποιοι ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Βολογέζου, πρωθιερέως τοῦ Διονύσου καὶ ἀρχηγῶ τῆς κατὰ τῶν Ρωμαίων ἐπαναστάσεως, ἐπέδραμον τὰς ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ὁ μὲν Ραισκοῦπορις ἐφρονεῖθη, αὐτὸς δὲ ἐτρέπη εἰς φυγὴν, σωθεὶς εἰς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον. Τέλος, μετὰ τριετῆς ἀγῶνας, κατώρθωσε, τῇ βοήθειᾳ τῶν Ρωμαίων, νὰ καθυποτάξῃ αὐτοὺς τὸ 7 μ. Χ. Εἰς ἀντάλλαγμα τῶν ὑπηρεσιῶν του ἀνηγορεύθη ὑπὸ τῆς Ρώμης βασιλεὺς τῆς Θράκης καὶ ἐδοῦθησε τοὺς Ρωμαίους κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων Δαλματῶν καὶ Παννονίων καὶ ἐξεδίωξεν αὐτοὺς πέραν τῆς Μακεδονίας. Ἀπέθανε τὸ 12 μ. Χ., τὸ δὲ κράτος διαιροῦντο μεταξύ τοῦ Ραισκοῦπόριδος Γ' καὶ τοῦ υἱοῦ Κότους τοῦ Ε'. Τοῦ Ροιμητάκους Α' σώζονται νομίσματα φέροντα ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τὴν προτομὴν αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀδούστου. Ἄλλα νομίσματα φέρουν συνηνωμένως τὰς κεφαλὰς τοῦ Ροιμητάκους καὶ τῆς συζύγου του βασιλίσσης.

ΡΟΙΜΗΤΑΑΚΗΣ Β'.—Ἀνεψιὸς τοῦ προηγούμενου, υἱὸς τοῦ Ραισκοῦπόριδος Γ', κληρονομήσας τὸ 19 μ. Χ. μέρος τῆς Θράκης, τοῦ λοιποῦ δοθέντος εἰς τοὺς υἱοὺς Κότους τοῦ Ε'. Πολιορκηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπαναστατησάντων θρακικῶν φυλῶν ἐν Φιλιππουπόλει, ἀπηλευθερώθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, τῶν ὁποίων ἦτο φίλος, καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 37 μ. Χ.

ΡΟΙΜΗΤΑΑΚΗΣ Γ'.—Ἐγγονος Ροιμητάκου τοῦ Α'. Διέμεινε ἐπὶ πολὺ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐν Ἰταλίᾳ, ἦτο δὲ φίλος καὶ σύτροφος τοῦ Γαίου καὶ τοῦ μετὰ ταῦτα αὐτοκράτορος Καλιγούλα, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Θράκης τὸ 38 μ. Χ. Ἀπέθανε τὸ 46 μ. Χ. φονευθεὶς ὑπὸ τῆς συζύγου του ἕνεκα τοῦ παραφύρου πρὸς τὴν ἀνεψιάν του ἔρωτος. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸ βασίλειόν του ἐγένετο ρωμαϊκὴ ἐπαρχία. Σώ-

ζονται νομίσματα αὐτοῦ μετὰ τῆς προτομῆς του, ὅπισθεν δὲ φέροντα τὴν κεφαλὴν τοῦ Καλλιγούλα (Head — Σθορώνου, Ἰστ. τῶν Νομισμ. τόμ. Α').

ΡΟΙΜΗΤΑΑΚΗΣ.—Ἰπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται βασιλεὺς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου, πιθανῶς θρακικῆς καταγωγῆς, διαδεχθεὶς περὶ τὸ 143 μ. Χ. Κότυν τὸν Β', ἀποθανόντα ἄτεκνον καὶ μεγάλως εὐεργετηθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, διὸ καὶ ἀποκαλεῖται «Φιλοκαίσαρ καὶ Φιλορωμαῖος». Ἐχων φοβερὸν ἀντίπαλον τὸν Εὐπάτορα, προσῆλθεν εἰς Ρώμην ἐπὶ Ἀντωνίου τοῦ Εὐσεβοῦς, ὁ ὅποιος ἠδραίωσε αὐτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἐν τινι διασωθείσῃ ἐπιγραφῇ, ἀναφέρονται διαπραγματεύσεις αὐτοῦ μετὰ τῶν Χερσονησιῶν πρὸς σύναψιν εἰρήνης. Ἀπέθανε τὸ 154 μ. Χ., διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ Εὐπάτωρ (154—177 μ.Χ.).

ΡΟΙΤΕΙΑ (ἦ).—Θυγάτηρ τοῦ Σίθωνος, μυθικοῦ βασιλέως τῆς Θράκης καὶ ἀδελφῆ τῆς Παλλήνης, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐπιστεύετο ὅτι ἠνομάσθη τὸ ἐν Τρωάδι ἀκρωτήριον Ροίτειον, ἀνατολικῶς τοῦ Σιγείου.

***ΡΟΜΒΟΣ.**—Τὸ παλαιότερον ὄνομα τοῦ ποταμοῦ Ἐβρος (βλ. λ.) μετονομασθέντος οὕτως ἀπὸ τοῦ Ἐβρου, υἱοῦ τοῦ Κασσάνδρου, ὅστις «ἐαυτὸν ἔρριψεν εἰς τὸν ποταμὸν Ρόμβον» (Πλουτάρχ. Περὶ ποταμῶν, 3).

***ΡΟΝΔΑΙ** ἢ **ΡΟΝΔΑΙΟΙ** (οἱ).—Θράκιον ἔθνος κατὰ τὸν Ἡρωδιανόν, οἱ ἄλλως Γόνδραι καλούμενοι ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου.

ΡΟΠΕΛΙΟΝ ἢ **ΡΟΥΠΕΛΙΟΝ.**—Βυζαντινὴ ὀνομασία τῆς συγχρόνου κλεισώρειας Ρούπελ. Σχηματιζομένης ὑπὸ τοῦ ὄρους Τσιγκέλι καὶ Σουλτανίτσα, ἔχει μῆκος δέκα περίπου χλμ., δι' αὐτῆς δὲ διέρχεται ὁ Στρυμὼν ποταμὸς, παραπλευρῶς δὲ αὐτοῦ ἐπὶ μὲν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης ἡ ἀμαξιτὴ δόδος, ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς ἡ ἡμιονική. Ἡ κλεισώρεια αὕτη εἶναι ὑψίστης στρατιωτικῆς σημασίας, καθ' ὅσον ἀποτελεῖ τὴν μοναδικὴν διάθασιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξυπηρετεῖται ἡ ἐπικοινωνία μεταξύ τῆς πεδιάδος τῶν Σερρών καὶ τῆς περιοχῆς τῶν Ποροῶν. Ἐνταῦθα ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας Θεόδωρος Β' ὁ Λάσκαρις ἐνίκησε κατὰ κράτος τὸ 1256 τὸν στρατηγὸν τοῦ Δραγωτῶν, βουλγαρικῆς καταγωγῆς, ὅστις στασιάζας εἶχεν ὄχρωσθῆ ἐκεῖ. Τὸ ὄνομα τοῦ Ροπελίου

διεσώθη μέχρι σήμερον εἰς τὸ χωρίον Ροῦπαλ κείμενον εἰς ἀπόστασιν 6 ὥρων ἀπὸ τῶν Σερρῶν καὶ μιᾶς ὥρας πρὸς Β. τῆς θέσεως Δερβέν, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Στρυμὼν ἀναστομοῦται εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν.

ΡΟΤΟΥΝ.—Ὄνομα φρουρίου τῆς Δαρδανίας (παρὰ Προκοπίῳ, Περὶ Κτισμ. IV, Δ) ἐπισκευασθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565).

ΡΟΥΒΟΥΣΤΑ.—Φρούριον τῆς Θράκης ἐν τῇ Κάτω Μοισίᾳ παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ Κτισμ. IV, 11) ἀνακαινισθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Α' (526—565).

ΡΟΥΜΙΣΙΑΝΑ (Ρουμισίαινα).—Πολίχνη τῆς Ἄνω Μοισίας ἐν Δαρδανίᾳ, κειμένη παρὰ τὴν Παιταλίαν (νῦν Κιουστενδῆλ), τὴν ὁποίαν περιέβαλε δι' ὀχυρωτάτου τείχους ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—566) μετὰ τῶν γειτονικῶν πολιχνῶν Κουζιμέδαθα καὶ Κρατίσκαρα (Προκ. Περὶ Κτισμ. IV, 1, 32).

ΡΟΥΣΙΟΝ (τό).—Μεταγενέστερον ὄνομα ἀρχαίας πόλεως Τοπέρου ἢ Τοπεύρου (βλ. λ.) κειμένης οὐ μακρὰν τῆς παραλίας τῆς Θράκης, μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νέστου καὶ τῆς Βιστονίδος λίμνης. Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἰεροκλέους (Συνέκδ. 634) ὡς μία τῶν ἐπτὰ πόλεων τῆς ἐπαρχίας Ροδόπης, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικά ὡς ἔδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Τραϊανουπόλεως.

ΡΟΥΣΙΟΝ (τό).—Μεσαιωνικὴ πόλις τῆς Ἄν. Θράκης, κειμένη μεταξὺ Μαλγάρων καὶ Κυφέλων, παρὰ τὴν Ἐγνατίαν ὁδόν, ὑπαγομένη εἰς τὸ θέμα Μακεδονίας. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει τὸ σημερινὸν χωρίον Ρούσκισι παρὰ τὴν Κεσσάνην. Παρὰ τὸ Ρούσιον ἐστρατοπέδευσεν ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς τὸ 1092 ἐπιστρέφων ἐκ τοῦ κατὰ τῶν Τούρκων πειρατικοῦ ἀγῶνος, ἐτοιμαζόμενος νὰ ἐκατραπεύσῃ κατὰ τῶν Σκυθῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπιδραμόντες τὴν Θράκην, εἶχον φθάσει μέχρι Χαριουπόλεως. Γενομένης μεγάλης μάχης, παρὰ τὸ Ρούσιον καὶ τὸν παραρρέοντα ποταμόν, ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς ἀτακτον φυγὴν. Καὶ ὅπως διηγεῖται ἡ Ἄννα Κομνηνὴ (VII, 9—10) «πολλοὶ μὲν (τῶν ἐχθρῶν) πρὸ τοῦ παρὰ τὸ χεῖλος ἐφθακέναι τοῦ ποταμοῦ ἀναιρεθέντες πίπτουσι, πολλοὶ δὲ καὶ ἀνὰ κράτος

φεύγοντες ταῖς δίνας ἐμπύπτοντες τοῦ ποταμοῦ παρασυρόμενοι ἐναπεπνίγοντο».

ΡΟΥΦΙΝΙΑΝΑΙ ΘΕΡΜΑΙ.—Μεγαλοπρεπὴ λουτρά ἐν Κωνσταντινουπόλει, κτισθέντα ὑπὸ τοῦ μαγίστρου Ρουφίνου ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου (379—395). Ἄγνωστον ποῦ ἔκειντο.

ΡΟΥΦΟΣ Ο ΠΕΡΙΝΘΙΟΣ.—Ἕλλην σοφιστῆς ἐκ Περίθου τῆς Θράκης, διατελέσας μαθητῆς Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Τὰ κατ' αὐτὸν διηγεῖται ὁ Φιλόστρατος.

ΡΟΥΦΟΥ (τά).—Μεγαλοπρεπὴ οἰκήματα ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τὴν Ἄγιαν Σοφίαν καὶ τὸν ξενῶνα τοῦ Σαμφῶν, σωζόμενα ἔτι κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊάν τοῦ 564 μ. Χ. ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου. Ἐξ αὐτῶν ἐλάμβανε τὴν ὀνομασίαν καὶ ἡ περὶ αὐτὰ συνοικία.

ΡΥΜΗΣΚΙΣ (ῆ).—Ὄνομα θρακικῶν κύριον γυναικῶς, κατ' ἐπιγραφὰς ἐβρεθείσας ἐν τῇ Βορ. Θράκῃ καὶ τῇ Μοισίᾳ («Θρακικά» τόμ. VI (1935) σελ. 172). Ἀπαντᾷ καὶ Ρυμησικίς. Τὸ πρῶτον συνθετικὸν ρυμος ἢ ροῖμος πρὸς τὰ σύνθετα ὀνόματα **ΡΟΙΜΗΣΚΙΣ ΡΟΙΜΗΝΑΣΚΑΣ** κτλ.

ΡΥΜΜΙΚΑ (ῆ) (Ρύμμικα).—Ὄνομα θρακικῶν κύριον γυναικῶς κατ' ἐπιγραφὰς ἐβρεθείσας ἐν τῇ Βορ. Θράκῃ καὶ τῇ Μοισίᾳ («Θρακικά», τόμ. VI (1935) σελ. 172).

***ΡΥΜΟΣ** ἢ **ΡΟΙΜΟΣ.**—Ὄνομα θρακικῶν κατ' ἐπιγραφὰς ἐβρεθείσας ἐν τῇ Βορ. Θράκῃ («Θρακικά», τόμ. VI (1932) σελ. 172).

ΡΩΛΗΣ.—Ὄνομα θρακικῶν κύριον (πρὸς Ρώλης βασιλεῦς).

ΡΩΛΗΣ.—Βασιλεὺς τῶν Γετῶν περὶ τὰ μέσα τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος, βοηθήσας τὸν ἀνθύπατον Λικίνιον Κράσσον κατὰ τῶν Θρακῶν. Ἐλθὼν εἰς Ρώμην ἐκηρύχθη διὰ τὰς πρὸς τοὺς Ρωμαίους ὑπηρεσίας του φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ Καίσαρος. (Δίων. Κασσ. τόμ. Γ', σελ. 76—77).

ΡΩΜΑΝΙΑ.—Τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπαντᾷται διὰ πρώτην φοράν περὶ τὸ 330 μ.Χ. Κατ' ἀρχάς, μέχρι τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἐσημαίνεν ἄλλοτε μὲν τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἄλλοτε δὲ τὰς ἀνατολικὰς. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως ταύτης, κυρίως δὲ ἀπὸ τῆς καταλύσεως τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους (476 μ. Χ.) τὸ ὄνομα Ρωμανία ἤρχισε νὰ σημαίνῃ

ἀποκλειστικῶς τὸ Βυζαντινὸν κράτος. Εἶναι ἀληθές ὅτι οἱ βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ καὶ χρονολογῶντες σπανίως μεταχειρίζονται τὸ ὄνομα τοῦτο πρὸς δῆλωσιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ΙΧ αἰῶνος χρησιμοποιοῦνται ἐνίοτε καὶ ὅπ' αὐτῶν τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου εἰς τὰς μετὰ τῶν ξένων ἐπικρατειῶν σχέσεις των. Ἐπίσης μεταχειρίζοντο αὐτὸ οἱ ξένοι περιηγηταί, ὃ δὲ μουσουλμᾶνος πρίγκηψ Μελίκ, ἤρθεσκετο νὰ αὐτοκαλεῖται: «Ὁ μέγας Μελίκης πάσης Ρωμανίας καὶ Ἀνατολῆς». Ἐπὶ Ἐνετοκρατίας ἐπίσης τῆς Πελοποννήσου, τὸ ἀνατολικὸν μέρος αὐτῆς, περιλαμβάνον τὰς ἐπαρχίας Ναυπλίου, Ἀργούς, Κορίνθου, Τριπόλεως καὶ Τσακωνίας (Λακωνίας), ἐκαλεῖτο Ρωμανία, ἐξ οὗ καὶ τὸ Ναύπλιον ὠνομάζετο μέχρι τῶν ἀρχῶν ἀκόμη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος Napoli di Romania. Εἰδικώτερον ὠνομάσθη Ρωμανία ἢ παρὰ τὴν Βουλγαρίαν Βυζαντινὴ

Θράκη ὅπως καὶ ὅπὸ τῶν Βουλγάρων Romania. «Ἔμοσαν ἀλλήλοις μῆτε Βουλγάρους ἐξελεῖν κατὰ Ρωμανίας, μῆτε τὸν βασιλεῖα (Κοπρώνυμον) ἐπιτηδεῦσαι εἰσελεῖν εἰς τὴν Βουλγαρίαν» (Θεοφάνους χρονολογία 1, 447, 6). Σαφέστερον εἶναι τὸ χωρίον τοῦ Γ. Παχυμέρη: «Ρωμανίας γὰρ εἶναι μέρος ἐκείνας (δηλ. Ἀρχαίαν, Μεσημβρίαν κτλ.) καὶ Ρωμαίους αὐτούς, μὴ εἶναι δ' εὐλογον Ρωμαίους ὅπὸ Βουλγάρων τελεῖν» (1, 343, 18).

ROMANIANA. — Φρούριον τῆς Θράκης ἐν Δαρδανία, πρὸς Ν. τῆς Σαρδικῆς (νῦν Σόφια), ἀνακαινισθὲν ὅπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (Προκ. Περὶ Κτισμ. IV, 4).

ΡΩΣΟΚΑΣΤΡΟΝ καὶ ΡΟΥΣΟΚΑΣΤΡΟΝ. — Πόλις τῆς Β. Θράκης, ἣτις ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων ἐκαίτο ἐπὶ τῆς μεταξὺ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Βουλγαρίας παραμεθορίου γραμμῆς. (Καντακουζηνῶ Ἱστορ. Τόμ. Α' σ. 57 καὶ Β' σελ. 21, 26, 27, 34).

Σ

ΣΑΒΑΖΙΑ (τά). — Ὀργιαστικὴ ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Θρακικοῦ θεοῦ Σαβαζίου (βλ. λέξ.). Ἡ λατρεία τοῦ Σαβαζίου εἰσῆχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα, μολοντί δὲ παρήμενε πάντοτε βάρβαρος καὶ ἐξήγειρε τὰ σκώμματα τῶν κωμικῶν ποιητῶν, κατὰ δὲ τοὺς χρόνους ἀκόμη τοῦ Δημοσθένους ἐθεωρεῖτο ἀπρεπὴς διὰ τοὺς Ἀθηναίους πολίτας, ἐν τούτοις ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁπαδῶν τῆς δὲν ἦτο ἀσήμεντος. (Θεοφράστου Χαρακτήρες, 16, 27).

Κατὰ τὸν δεῦτερον π. Χ. αἰῶνα τὰ Σαβάζια εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Ρώμην, ἦσαν δὲ φαίνεται τόσον ὀργιαστικά, ὥστε τὸ 139 π. Χ. ὁ πραιτωρ ἠναγκάσθη νὰ προβῆ εἰς διώξεις κατὰ τῶν προπαγανδίζόντων αὐτὰ. Ἀλλ' αἱ διώξεις αὐταὶ ἀπέβησαν μάταιαι. Κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους τὰ Σαβάζια ἔλαβον τεραστίαν ἀνάπτυξιν ὅχι μόνον ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ὀλοκλήρῳ τῆ αὐτοκρατορίας, ἰδίως δὲ ἐν Γαλατίᾳ. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς, κατὰ τὰς θρησκευτικὰς τάσεις τῆς ἐποχῆς, τὰ Σαβάζια, κατ' ἐπίδρασιν τοῦ ἰουδαϊσμοῦ περιεβλήθησαν ὅπὸ ἐσαχτολογικῶν ἰδεῶν.

ΣΑΒΑΖΙΟΣ. — Φρυγικὸς θεὸς, γενικῶς θεωρούμενος ὡς υἱὸς τῆς Ρέας ἢ Κυβέλης, τοῦ ὀποίου ἢ μετὰ μυστηρίων λατρεία μετεδόθη ἐξ Ἀσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐξελαμβάνετο ὡς σύμβολον τῆς Σελήνης ἢ τοῦ Ἥλιου καὶ ἐλατρεύετο ὅπὸ γυναικῶν. Εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἐταυτίσθη μετὰ τὸν Διόνυσον (Βάκχον), ὅστις ἐνίοτε ἐκαλεῖτο καὶ Σαβάζιος. Ἐπίσης ἐθεωρεῖτο καὶ ὡς υἱὸς τοῦ Διός, μετὰ τοῦ ὀποίου ἐταυτίζετο μέχρι τινός, καὶ τῆς Περσεφόνης, ἀνατραφεὶς ὅπὸ τινος νύμφης, καλουμένης Νύσης, κατ' ἄλλους δὲ ἐνεκα φιλοσοφικῶν θεωριῶν ὡς υἱὸς τοῦ Καβαίρου, τοῦ Διονύσου ἢ τοῦ Κρόνου.

Αἱ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἑορταὶ ἐκαλοῦντο «Σαβάζια», ἀρχικὸν δὲ κέντρον τῆς λατρείας τοῦ Σαβαζίου ἦτο ἡ Φρυγία, ὅπου ἐβρέθησαν πλεῖστα σχετικαὶ ἐπιγραφαί. Ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἡ λατρεία αὐτοῦ μετεδόθη εἰς τοὺς Θράκας, οἱ ὅποιοι ἐμμήθησαν τὰς μυστηριώδεις αὐτοῦ ἑορτὰς εἰς τὴν λατρίαν τῆς Βενθιδος, τῆς θρακικῆς σεληνικῆς θεότητος, τῆς ὀποίας ἡ λατρεία, εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα, ἐταυτίσθη

πρὸς τὴν Ἐκάτην, Ἄρτεμιν ἢ καὶ Περσεφόνην. Τοῦτου ἕνεκα ἐπλάσθη καὶ ὁ φρυγικὸς μῦθος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ Βενδὶς ἦτο θυγάτηρ τοῦ Σαθαζίου. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ὡς θεὸς τοῦ Ἄδου εἶχε ταυτισθῆ πρὸς τὸν Πλούτωνα, ἡ Βενδὶς ἐταυτίσθη πρὸς τὴν Περσεφόνην ἢ ἐπλάσθη ὁ μῦθος κατὰ τὸν ὁποῖον αὐτὴ ὑπῆρξε θυγάτηρ τοῦ Ἀδμήτου ἢ Ἀδάμαντος (ἀδάμαστος), τὸ ὁποῖον ἦτο κατ' ἀρχὰς ἐπίθετον τοῦ Πλούτωνος. Εὐρύτατα διαδεδομένη ἐν Θράκῃ ἐμφανίζεται ἡ λατρεία αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, ὡς τοπικῶν θεῶν. Πολλοὶ ἐπιγραφαὶ εὑρεθῆσαι ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Σαρδικῆς (νῦν Σόφια ἐν Βουλγαρίᾳ) ἀναφέρουν ναοὺς καὶ ἀφιερώσεις εἰς αὐτόν, καθὼς καὶ σωματεῖα ἱερῶν καὶ ἱερῶν τοῦ Σαθαζίου καὶ ἄλλων τινῶν θεῶν, ὡς λ. χ. τῆς Δήμητρος. Ἐν τῇ κυρίῳ Ἑλλάδι, εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ λ. χ. ἐλατρεύετο μᾶλλον ὑπὸ τῶν ξένων. Ἐπὶ τῶν χρόνων ὅμως τοῦ Δημοσθένους ἐθεωρεῖτο ἀτιμωτικὸν νὰ συμμετέχη τις αὐτῶν, καθόσον αἱ τελεταὶ τῆς λατρείας αὐτοῦ ἐγίνοντο κατὰ τὴν νύκτα ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν φύλων μετὰ καθαρμῶν, ὀργίων κτλ. Ἐξ Ἑλλάδος μετεδόθη εἰς Ἰταλίαν καὶ τὰς λοιπὰς χώρας τῆς Δύσεως ἀπὸ τοῦ 139 ἤδη π. Χ., ὁπότε ἀναφέρεται ὅτι ἐξωρίσθησαν ἐκ Ρώμης Ἰουδαῖοι τινες ἐπιχειρήσαντες διὰ τῆς λατρείας τοῦ Σαθαζίου νὰ μιάνωσι τὰ ἕθη τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες τότε συνέχεον τὸν Σαθάζιον πρὸς τὸν Σαβαώθ.

Παραστάσεις τοῦ Σαθαζίου ἐν τῇ τέχνῃ σῶζονται ἀρκεταὶ εἰς ἀνάγλυφα κτλ. ἀπὸ τοῦ τρίτου μέχρι τοῦ πρώτου π. Χ. αἰῶνος. Ἐπὶ τῶν βράχων τῶν Φιλίππων παρίσταται ὁ Σαθάζιος (Διόνυσος) μὲ κέρατα ταύρου, καθόσον ἐπιστεῦετο ὅτι πρῶτος αὐτὸς ἔξευξε βόδις ὑπὸ ἄροτρον πρὸς καλλιέργειαν τῆς γῆς, ἐνῶ ἡ Βενδὶς, ὡς ἀνδρόγυνος κρατοῦσα δύο λόγχας συμβολίζουσας ἢ ὅτι ἦτο θεοῦ τοῦ Ἥλιου καὶ τῆς Σελήνης συνάμα, ἢ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς, ἢ ὅτι ἦτο θεὰ τοῦ κυνηγίου. Ἐν Ἀμφιπόλει ἡ Βενδὶς συνδεομένη μὲ τὸν ὑπὸ μορφὴν ταύρου παριστάμενον Διόνυσον (Σαθάζιον) ἀπεικονίζεται ὡς ταυροπόλος τῆς Ἀρτέμιδος, ὡς φαίνεται εἰς τὰ νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης, ἐπὶ τῶν ὁποίων παρίσταται

καθημένη ἐπὶ ταύρου, ὅπως ἡ Εὐρώπη, ἢ ἐσταφανωμένη μὲ μῆνην (σελήνην).

ΣΑΒΑΡΙΑΣ (ὁ).— Ὄνομασία τοῦ Δουνάδεως κατὰ τὸ βορειότερον τμήμα τῆς Κάτω Παννονίας, «ὅς διὰ τῶν δύο Παννονιῶν ἐρχόμενος καὶ σχισθεὶς κατὰ Καρρῶδουον πόλιν ὡς ἐπὶ τὸ Κέτιον ὄρος (νῦν Nienerwala) κατὰ μὲν τὸ ἀρκτικώτερον μέρος καλεῖται Σαβαρίας, κατὰ δὲ τὸ μεσημερινώτερον Δράβος». (Πτολεμ. Γεωγρ. II, 15, 1).

ΣΑΒΒΑΤΙΟΣ. — Πατὴρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565). Ἦτο γεωργός, κάτοικος τῆς πόλεως Ταυρίσιον, ἐν τῇ Νοτίῳ Δαρδανίᾳ παρὰ τὰ μακεδονικὰ μεθόρια, τῆς μετὰ ταῦτα ὀνομαθείσης Ἰουστινιανῆς Πρωτῆς (Προκ. Περί Κτισμ. IV, A, 17, 28). Ἡ σύζυγός του Βιγιλαντία ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Ἰουστίνου καὶ τοῦτου γεωργοῦ, ἔπειτα στρατιωτικοῦ συγκλητικοῦ καὶ τέλος αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου (518—527).

*ΣΑΒΟΙ (οἱ).—Θρακικὸς λαὸς περὶ τῶν δόπιων ὁ Εὐστάθιος λέγει: «Ἦσαν δὲ καὶ ἔθνος Θρακικὸν Σάβοι, ὅπερ τοὺς Βάκχους δηλοῖ Φρυγία διαλέκτῳ, ἐξ οὗ καὶ ὁ Διόνυσος ἔοικε Σαθάζιος λέγεσθαι».

*ΣΑΒΟΣ (Σαθός).—Ἀξίς Ἰθακική, σημαίνουσα τὸν μεμνημένον εἰς τὰ τοῦ Σαθαζίου (βλ. λέξ.) τὸν τελοῦντα τὴν ἑορτὴν τοῦ θεοῦ ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐπιφώνησις τῶν μετεχόντων τῆς ἑορτῆς τοῦ Σαθαζίου «σαβοί». (Δημοσθ. XVIII, 260). Ἐντεῦθεν καὶ τὸ σαθάζω=βακχεύω.

ΣΑΔΑΛΑΣ Α'. — Βασιλεὺς τῶν Ὀδρουσῶν περὶ τὰ μέσα τοῦ πρώτου π. Χ. αἰῶνος, ἀναγνωρίσας τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων κατὰ τὴν ἑκστρατείαν τοῦ Λουκούλλου εἰς τὴν Μοισίαν καὶ Θράκην, τὸ 73 π. Χ. (Εὐτροπ. VI, 10). Τοῦ Σαδάλα Α' σῶζονται χαλκᾶ νομίσματα φέροντα τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ μετὰ διαδήματος, ὅπισθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΣΑΔΑΛΑΟΝ καὶ ἀστὸν ἐπὶ κερρανοῦ. Ἀπέθανε τὸ 42 π. Χ. (Head—Σ60—ῤῶνον Τόμ. Α', σελ. 359).

ΣΑΔΑΛΑΣ Β' (18—12 π. Χ.) — Υἱὸς καὶ διάδοχος Κότυος Γ'. Οὗτος ἀποθηήσων ἐκληροδότησεν εἰς τὸν Ῥωμαϊκὸν λαὸν τὸ κράτος του, τὸ ὁποῖον παρέλαθεν ὁ Βροῦτος. Σῶζονται ὀρειχάλκινα νομίσματα αὐτοῦ, φέροντα ἐμπροσθεν κεφαλὴν ἀνδρὸς ἀγενοῦ μετὰ

διαδήματος, ὅπισθεν δὲ ἀπὸν ἱστάμενον ἐπὶ κεραυνοῦ καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΣΑΔΑΛΟΥ ἢ ἐμπρόσθεν κεφαλῆν Διὸς καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΚΟΥΤΟΣ, ὅπισθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΣΑΔΑΛΟΥ μεταξὺ ἀκτίνων τροχοῦ (αὐτόθι).

ΣΑΔΑΜΑ. — Πόλις τῆς Κάτω Μοισίας ἐν Θράκῃ, κειμένη περὶ τὰ 42 μίλια Ν. Δ. τῆς Ἀρχιᾶλου ἐπὶ τῆς εἰς Βυζάντιον ἀγούσης ὁδοῦ.

ΣΑΔΟΚΟΣ. — Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Θρακῶν Σιτάλου Α' ἐξ ἐλληνίδος μητρός, θυγατρὸς τοῦ Ἀβδηρίτου Πύθεω. Διεπραγματεύθη ἐπιτυχῶς τὸ 431 π. Χ. συμμαχίαν μεταξὺ τοῦ πατρὸς του καὶ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἀμείβοντες αὐτὸν ἐτίμησαν διὰ τοῦ δικαιώματος τοῦ Ἀθηναίου πολίτου. Ὑπῆρξε πάντοτε πιστὸς σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, καλοῦμενος ὑπὸ τῶν Ἀριστοφάνους («Ἄλκιμ. 142») «Φιλαθῆναιος». Τὸ 430 π. Χ. συλλαβὼν τοὺς πρέσβεις τῶν Κορινθίων καὶ Λακεδαιμονίων μεταβαλόντας εἰς Περσίαν, ὅπως ἐπικαλεσθῶν τὴν βοήθειαν τοῦ Μεγάλου Βασιλέως, παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν περὶ τὸ 425 π. Χ. ἐξηκολούθησε τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους φιλιαν, φαίνεται ὅμως ὅτι ἀπέθανεν ἢ ἐδολοφονήθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 425—424 ὑπὸ τῆς ἀντιθέτου μερίδος, καθ' ὅσον ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀνεφίως του Σειθῆς ἐπεδείξατο ἐχθρικὴν πολιτικὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

ΣΑΓΟΙ (οἱ). — Λαὸς Θρακικὸς κατοικῶν κατ' ἀρχὰς τὴν νῆσον Σαμοθράκην, ἔπειτα δὲ τὰ παρὰ τὴν πόλιν Ἀβδηρα Θρακικὰ παράλια. Κατὰ τὸν Στράβωνα (XII 549) ἦσαν οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς Σιντοὺς ἢ Σίντιας ἢ Σαπαίους (βλ. λέξεις).

*ΣΑΚΕΣ ἢ ΣΑΚΑΙ (οἱ). — Λαὸς Θρακικὸς παρ' Ἡσυχίῳ.

ΣΑΚΙΣΣΟΣ (φρούριον). — Φρούριον τῆς Θράκης παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ Κτισμ. IV, 11) κτισθὲν ἐκ θεμελίων ἢ ἀνακαινισθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565).

ΣΑΛΔΑΠΑ. — Πόλις τῆς Βορ. Θράκης κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀδάρων τὸ 584 μετὰ τοῦ Δορυστόλου, Μαρκιανουπόλεως, Τροπαίου καὶ ἄλλων (Θεοφυλάκτου Ἱστορ. σελ. 18). «...εὐλόν τε (οἱ) Ἀθαρες πολλὰς πόλεις τὴν τε

Ρατηαρίαν καὶ Βονόνειαν... καὶ Δορυστόλον καὶ Σαλδαπά...).

*ΣΑΛΛΗΝΟΣ (ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ). — Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, λατρευομένου ἐν τῇ Βορ. Θράκῃ, κατ' ἐπιγραφὰς εὐρεθείσας ἐν αὐτῇ («Θρακικὰ» 1934, σελ. 53).

*ΣΑΛΛΟΥΒΥΣΣΗΝΗ (ΑΡΤΕΜΙΣ). — Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τῆς Ἀρτέμιδος, λατρευομένης ὑπὸ τῶν Θρακῶν, κατ' ἐπιγραφὴν εὐρεθείσαν ἐν Θράκῃ («Θρακικὰ 1934, σελ. 49).

*ΣΑΛΛΟΥΒΥΣΣΗΝΟΣ (Ἀσκληπιός). — Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, λατρευομένου ἐν τῇ Βορ. Θράκῃ, κατ' ἐπιγραφὰς εὐρεθείσας ἐν αὐτῇ («Θρακικὰ» 1934, σ. 53).

*ΣΑΛΛΟΥΒΥΣΣΗΝΟΣ. — Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τοῦ Ἡρώος Θρακός, μεγάλως λατρευομένου ὑπὸ τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ, ἰδίως δὲ τῆς ἠπαιθρου χώρας («Θρακικὸν Ἀρχεῖον», Τόμ. VI, σελ. 14).

*ΣΑΛΛΟΚΕΛΗΝΟΣ (Ἀσκληπιός). — Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, λατρευομένου ἐν τῇ Β. Θράκῃ, κατ' ἐπιγραφὰς εὐρεθείσας ἐν αὐτῇ («Θρακικὰ 1934, σελ. 53).

*ΣΑΛΛΟΚΕΛΗΝΟΣ. — Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τοῦ Ἡρώος Θρακός (βλ. λέξ.) μεγάλως λατρευομένου ὑπὸ τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ, ἰδίως δὲ τῆς ἠπαιθρου χώρας («Θρακικὸν Ἀρχεῖον», Τόμ. VI, σελ. 14).

ΣΑΛΗ. — Ἀρχαιστάτη πόλις τῆς μεσημβρινῆς παραλίας τῆς Θράκης, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κικόνων, κειμένη ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Δορίσκου πρὸς Δ. τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου, ἀπέναντι τῆς Σαμοθράκης (Ἡροδ. VII, 59).

Ἡ Σάλη μετὰ τῶν γειτονικῶν πόλεων Ζώνης καὶ Μεσημβρίας, ὀνομάζονται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου «Σαμοθρήκια τείχεα» (VII, 10, 8). Κυρίως εἶπειν δὲν ἦσαν πόλεις, ἀλλὰ Σαμοθρακικὰ πολιίσματα ἐπὶ τῆς ἀπέναντι Θρακικῆς παραλίας. Κατὰ τὸ 1897, κατασκευαζομένου ὁχετοῦ ἐν τῇ πόλει Δεδεαγάτις (νῦν Ἀλεξανδρούπολις), παρὰ τὸν φάρον, καὶ εἰς βάθος πλέον τοῦ μέτρου, ἀνευρέθη πλῆξ φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν: ΟΡΟΣ ΧΩΡΑΣ ΙΕΡΑΣ ΘΕΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ, ἧτοι δριὸν τῆς χώρας τῶν ἐν Σαμοθράκῃ θεῶν. Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν σειρὰν τοῦ Ἡροδότου, καθ' ἣν πρώτη ἀναφέρεται ἡ Σάλη, ἔπειτα ἡ Ζώνη καὶ τελευταία ἡ Μεσημβρία: «Σαμοθρήκια

τείχεα, τῶν ἐν ἐσχάτῃ πεπόλισται πρὸς ἐσπέρας πόλις τῆ ὄνομα Μεσημβρίη», δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὡς Σάλην τὴν Ἀλεξανδροπούλιν, ὅπου τὸ σύνορον τῶν Σαμοθρακικῶν κτήσεων, ὡς Μεσημβρίαν δὲ τὴν Μάκρην. Τὸ Ἱεροσολημιτικὸν Ὀδοιπορικὸν σημειοῖ αὐτὴν ὡς σταθμὸν τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ (mutatis Salei).

ΣΑΛΜΥΓΔΗΣΟΣ. — Ἀρχαιοτάτη θρακικὴ πόλις κειμένη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀσιῶν ἐπὶ τοῦ ὁμοῦμου κόλπου τοῦ Εὐξείνου Πόντου, γνωστὴ ἤδη ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων. Ἡ παραλία εἶναι ἀλίμενος καὶ ὑφαλώδης, προσβαλλομένη ὑπὸ τῶν βορείων ἀνέμων. Ἐκ τῆς πόλεως δὲ Σαλμυδησοῦ καὶ δλόκληρος ἡ παραλία μέχρι τοῦ Βοσπόρου, 700 περίπου σταδίων «τεναγώδης ἄγαν», κατὰ τὸν Σκύμων (Περιηγ. 724) ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν. Οἱ ναυαγοῦντες εἰς τὰ παράλια αὐτῆς ἐληστεύοντο ὑπὸ τῶν περιουκούντων τὴν χώραν Ἀσιῶν (Στράβ. VII 6, 2—Διοδ. Σικελ. XVI, 37). Ἐντεῦθεν καὶ ἡ Μαύρη θάλασσα ἐπωνομάσθη Πόντος Ἄξενος καὶ κατ' εὐφημισμὸν Εὐξείνιος. Ἐν γένει παρ' ὅλων τῶν συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος θεωρεῖται ὡς ἄξενος καὶ ἀγρία παραλία. Ὁ δὲ Αἰσχύλος παραστατικώτατα τὸ ἀκρωτήριον τὸ σχηματίζον τὸν κόλπον αὐτῆς ὀνομάζει «Σαλμυδησίαν γνάθον» καὶ «ἐχθρόξενον ναύτησι, μητριῶν νέων» (Προμηθ. 726). Εἰς τὴν Σαλμυδησοῦν κατῴκει ὁ μυθικὸς μάντις Φινεύς, ὅπου αἱ πτερωταὶ ἀρπυιαὶ κατετυράνουν αὐτὸν (*Ἀπολλοδ. Α', 120.—Σοφοκλ. Ἀντιγ. 970 καὶ ἐξῆς). Ὁ Ξενοφῶν, ἐπιστρέφων μετὰ τῶν μυρίων ἐκ τῆς Μ' Ἀσίας, ὡς ἐξῆς περιγράφει τὴν παραλίαν καὶ τὰ ἔθιμα τῶν κατοίκων: «Ἐνθα τῶν εἰς Πόντον πλεουσῶν νεῶν, πολλὰι ὀκέλλουσι καὶ ἐκπίπτουσιν τέναγός γάρ ἐστιν καὶ πάμπλου τῆς θαλάσσης. Καὶ Θράκες οἱ κατὰ ταῦτα οἰκοῦντες στήλας ὀρισάμενοι τὰ καθ' αὐτοὺς ἐκπίπτοντα ἕκαστοι λήζονται... Ἐνταῦθα ἠδρῖσκόντο πολλὰὶ μὲν κλῖναι, πολλὰ δὲ κιθῶτια, πολλὰ δὲ βίβλοι γεγραμμένα καὶ τἄλλα πολλὰ ὅσοι ἐν ξυλίνοις τεύχεσι ναυκληροὶ ἄγουσιν» (Κύρου Ἀνάβ. VII, 5, 12). Ἡ Σαλμυδησοῦς φέρεται κατὰ γένος ἀρσενικὸν ἢ θηλυκὸν καὶ ὑπὸ τὸν τύπον Ἀλμυδησοῦς ὅπως παρὰ Πτολεμαίῳ, Πλινίῳ κτλ. Τὴν

θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ σημερινὴ Μήδεια.

***ΣΑΛΜΥΓΔΗΣΟΣ.**—Ἰπὸ τὸ ὄνομα Σαλμυδησοῦς φέρεται καὶ ποταμὸς τῆς Θράκης ἐκβάλλων εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Θυνιάδος καὶ Φιλίας (Μελετίου Γεωγρ. Τόμ. Γ' σελ. 53).

***ΣΑΛΑΣ ἢ ΣΑΛΛΟΣ.** — Ὄνομα θρακικὸν κύριον κατ' ἐπιγραφὰς εὐρθεσίας ἐν Θράκῃ («Θρακικά», Τόμ. VI, (1935), σελ. 172).

ΣΑΜΑΓΙΚΗ.—Χώρα τῆς Θράκης, ἀποτελέσσα κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 11, 6) κατὰ τὸν δεῦτερον μ. Χ. αἰῶνα ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας μίαν τῶν 14 Στρατηγιῶν (Praefectura) τῆς Θράκης. Ἄγνωστος ἄλλοθεν.

***ΣΑΜΙΑΣ (ἡ).**—Ποταμὸς τῆς Θράκης «περὶ τὰ πρόθυρα τοῦ Νεοκάστρου» ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ εἰς τὸ «Τοπικόν» τῆς ὁπ' αὐτοῦ κτισθείσης Μονῆς τῆς Κοσμοσωτείρας (1151—1152) ἐν Βήρᾳ (νῦν Φέρραι) (βλ. λέξ.). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος.

***ΣΑΜ(Μ)ΑΚΟΒΙΟΝ.**—Κωμόπολις τῆς Ἀν. Θράκης, κειμένη τρεῖς ὥρας δυτικῶς τῆς Θυριακῆς παραλίας καὶ ἕξ βορειανατολικῶς τῆς Βιζύης, ἐν μέσῳ ὕψηλῶν κορυφῶν τοῦ Μικροῦ Αἴμου. Ἐκτίσθη κατὰ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα, ὀνομάσθη δὲ οὕτω ἐκ τῶν πρώτων κτισθέντων «σαμμακοβίων», ἧτοι ἐργαστηρίων, ὅπου ἐσφυρηλάτουν τὸν ἀκάθαρτον σίδηρον διὰ παμμεγέθων ἀκμόνων κινουμένων δι' ὕδατος. Κατὰ τινὰ παραδόσιν, λέγεται διὰ οἱ πρώτοι ἰδρυταὶ τοῦ Σαμμακοβίου ἦ τῶν σαμμακοβίων ἦσαν Σέρβοι τινὲς μεταλλουργοί, ἀναζητοῦντες εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἀρχαῖα μεταλλεῖα. Πιθανώτερον ὅμως διὰ Σέρβοι τινὲς μεταλλουργοί, ἐργαζόμενοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὰ μεταλλεῖα τῆς Αὐστρουγγαρίας, ἐλθόντες ἐκεῖ ἐδίδαξαν τοὺς κατοίκους τὸν τρόπον τῆς ἀποτελεσματικωτέρας ἐκμεταλλεύσεως τοῦ σιδήρου. Χάρης εἰς τὰ μεταλλεῖα ταῦτα τὸ Σαμμακόβιον προήχθη ταχέως, πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν περιοίκων, ἰδίως δὲ τῶν κωμοπόλεων Σκοποῦ καὶ Εὐκάρου, ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτό. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀπελάμβανον πλήρους ἐλευθερίας ἐκ μέρους τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως καθὼς καὶ ἀσυδοσίας καὶ προστασίας.

Περὶ τὸ 1810 ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἀνήγειρε διὰ λισμὸν τῆς ἰδίας χυτοσιδηρεῖα (δ-τζάκια ὀνομαζόμενα), εἰς τὰ ὁποῖα κάτεσκευάζοντο αἱ σφαῖραι τῶν τηλεβόλων. Ἀπαγορευθείσης ὁμοῦ βραδύτερον (περὶ τὰ 1830) τῆς παρ' ἰδιωτῶν ἐκμεταλλεύσεως καὶ πωλήσεως τοῦ σιδήρου, ἡ πόλις ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ, πολλοὶ δὲ τῶν πλουσίων Σαμμακοβιτῶν ἐγκατεστάθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Βλαχίαν. Τέλος ὁμοῦ ἐγκατελείφθησαν τὸ 1875 ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ὡς ἀσύμφορα καὶ ἄχρηστα. Οἱ κάτοικοι τῆς τότε ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν γεωργίαν, κτηνοτροφίαν, ἀμπελοφυτείαν καὶ ἀνθρακοποιίαν.

ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ (ἡ). — Νῆσος τῶν Θρακικῶν Σποράδων, ἀπέναντι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἑβρου, ἀπέχουσα Ν.Δ. τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως 24 μίλια καὶ Β. Δ. τῆς Ἰμβρου 13. ἐπὶ Β. Πλ. 40°, 27' καὶ Ἀν. Μ. 43°, 6' ἀπὸ τῆς νήσου Φέρου. Τὸ σχῆμά της εἶναι ἑλλειψοειδές μὲ κατεῦθυνσιν ἀπὸ Α. ΝΑ. πρὸς Δ. ΒΑ καὶ ἔχει μέγιστον μῆκος 20 χλμ., μέγιστον δὲ πλάτος 12, ἐμβαδὸν δὲ 180 περίπου τετραγωνικῶν χλμ. Ὅλη ἡ ἐπιφάνεια τῆς νήσου καλύπτεται ἀπὸ συμπαγῆ ὄροσειρὰν τὸν Σάον, τοῦ ὁποίου ἡ ὑψηλότερὰ κορυφὴ ἡ Σαῶκη ἢ Σαῶκη (νῦν Φεγγάρι) χιονοσκεπὴς πάντοτε, ἀνέρχεται εἰς 5.248 ποδῶν ὕψος (1.600 περίπου μέτρα) καὶ εἶναι μετὰ τὰ Κρητικὰ ὄρη (ὕψ. 2.498 μ.), τὸν Ἄθω (1.936 μ.) καὶ τὴν Δίρφυν τῆς Εὐβοίας (1.743 μ.) ἡ ὑψηλότερὰ κορυφὴ τοῦ Αἰγαίου. Καὶ πρὸς μὲν τὴν ΝΑ. ἀπέναντι τῆς Ἰμβρου πλευρὰν καταπίπτει ἀποτόμως πρὸς τὴν θάλασσαν, πρὸς δὲ τὰ ΝΑ., ΒΑ. καὶ ΝΔ. μεσολαβεῖ μετὰ αὐτῆς καὶ τῆς θαλάσσης στενὴ λωρὴ προσχωματικοῦ ἐδάφους. Ἀκρωτήρια αὐτῆς εἶναι : πρὸς Ν. ἡ Μαραθία, πρὸς ΝΔ. ὁ Κῆπος, πρὸς Δ. τὸ Σκεπαστό, πρὸς ΒΑ. ὁ Φονιάς, πρὸς Β. ὁ Ζαγοριώτης, πρὸς ΒΔ. ἡ Παλαιόπολις καὶ πρὸς Δ. τὸ Ἀκρωτήρι, ἄκρα χαμαλῆ καὶ προέχουσα τῆς νήσου. Ἡ παραλία αὐτῆς δὲν παρουσιάζει ὄρους ποσῶς, ἐκτὸς ἀν θεωρηθῆ ὡς τοιοῦτος ὁ Καμαριώτης πρὸς Β. τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκρωτήρι, ἀνασπταμένος ὁμοῦ πρὸς Β. καὶ ὑπὸ ἑποφιν βοθοῦ μειονεκτῶν, διότι ἀποτόμως «κρεμαστός» ἀποβαίνει δύ-

σκολος εἰς τὴν ἀγκυροβολίαν, ἢ δὲ πρὸς Ν. αὐτοῦ κατὰ Τίτον Λίβιον λιμὴν Δημήτριον, δ-που διακρίνονται θεμέλια ἀρχαίων κτιρίων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πλίνιος, περιγράφων αὐτὴν, τὴν ἀποκαλεῖ omnium importuossima. Διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν ὀρητικωτάτων χειμάρρων, τῶν ὁποίων ἐκ Α. πρὸς Α. καὶ Β. κυριώτεροι εἶναι : τὸ Πολυποῦδι, ὁ Ξηροπόταμος, ὁ Πλάτανος, ὁ Ἄμμος, ὁ Βάτος, ὁ Ρηχοπόταμος, ὁ Πλατυπόταμος, ὁ Ἄγκιστρος, ὁ Κατοσάμβας καὶ ἄλλοι. Παρὰ τὴν Δ. ἄκραν καὶ παρὰ τὸ ἐρειπωμένον νῦν μετόχιον τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ὑπάρχουσι ἐν μέσῳ βαλτώδους τοποθεσίας, Λειβάδι καλουμένης, δύο μικραὶ ἄλμυραὶ λίμναι. Ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ταύτης ὑπάρχουσι καὶ θειοῦχοι ἰαματικαὶ πηγαί, Θέρμα ἢ Θέρμαι, αἵτινες γνωστόταται ἀπὸ παλαιστῶν χρόνων, προσελκύουσιν κατ' ἔτος πολλοὺς ἐπισκέπτας χάριν λουτρῶν.

Γεωλογικῶς ἡ Σαμοθράκη εἶναι τμήμα παρναρχαίας κρυσταλλοπαγοῦς διαστρώσεως ἐκ γρανίτου, ἀργιλλοπαγοῦς σχιστολίθου καὶ κερροστιλθῆς, τῆς ὁποίας λειψανα εἰσρέονται ἀκόμη ἐν εἴδει ζώνης πρὸς Ν. τοῦ Αἴμου μέχρη τοῦ Αἰγαίου ἐκτεινομένης καὶ πολλαχῶς διασχιζομένης ὑπὸ ἠφαιστειογενῶν πετρωμάτων, ἐνῶ αἱ μὲν κοιλάδες αὐτῆς καλύπτονται ἐν μέρει ὑπὸ ἀσβεστίτου τριτογενοῦς διαπλάσεως, αἱ δὲ κορυφαὶ τῶν ὄρων ὑπὸ πρωτογενοῦς ἀσβεστίου (μαρμάρου) καὶ ἐνίοτε, δ-πως παρὰ τὴν πόλιν Σαμοθράκην, ἐξ ἀσβεστολίθου, βριθοντος ἀπολιθώσεων. Τὰ ἠφαιστειογενῆ πετρώματα ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀνδρασίτην καὶ τραχείτην τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως. Ἐπὶ τῆς γρανιτικῆς διαστρώσεως ἐπικαθῆται ὁ ἀργιλλομιγῆς σχιστόλιθος, τοῦ ὁποίου τὰ στρώματα διευθύνονται πάντοτε πρὸς ΒΔ. Μεταξὺ δὲ τοῦ σχιστολίθου παρεντίθενται παράλληλοι ταινίαι πρωτογενοῦς ἀσβεστολίθου ἀεροκοκκιοπαγοῦς (ὀγκόλιθοι Παλαιοχώρας). Τὴν κορυφογραμμῆν Ζωνάρια, μετὰ Φεγγαριοῦ καὶ Προφήτου Ἡλιοῦ, ἀποτελεῖ ἀνθρακιοσίτης, αἱ δὲ ὑψηλότερα κορυφαὶ φέρουσι σποραδικῶς τριτογενῆ τραχείτην, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀνέρχεται κερροστιλίθης μετὰ ταινιῶν χαλαζίου, ἐπιδότου καὶ πυρίτου. Μεταξὺ δὲ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τῆς Παλαιόπολεως εἰσρέονται

ἐντὸς χαραδρῶν στρώματα ἀργυροῦχου γαληνίτου. Οἱ ἠφαιστειογενεῖς λόφοι ἐγκλείουσι συνήθως σιδηροῦχον ἀσβεστόλιθον. Μεταξὺ Χώρας καὶ Παλαιοπόλεως δὲ πάρχει σιδηρίτης καὶ φαῖος αἱματίτης, ἐπὶ τῆς κορυφῆς Βρεχοῦ ἀνωθεν τῆς Χώρας χαλκοπυρίτης καὶ γαιώδης μαλαχίτης, δυτικώτερον δὲ στρώμα ἀπεκρυσταλλωμένου ἀσβεστολίθου δύο μέτρων περίπου πάχους καὶ πέτρωμά τι σκοτεινῶς τεφρόχρονον πλήρες λεπιδίων βιοτίτου.

Ὁ γεωγράφος Ε. Kierpert, ἀνεκάλυψε μεταξὺ τῶν κορυφῶν Φεγγάρι, Προφήτης Ἡλίας καὶ Ἀγίας Σοφίας κρατήρα ἠφαιστείου ἀποσβεσθέντος πρὸ ἑκατοντάδων αἰώνων. Οἱ σεισμοὶ δὲν ἀπολείπουσιν ἐκ τῆς νήσου. Ὁ μέγας σεισμὸς τῆς 9 Φεβρουαρίου 1892 κατὰ τὸν ὅποιον παρετηρήθη καὶ μεγάλη καθίζησις τοῦ ἐδάφους καὶ μέγα ρῆγμα κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, κατέστρεψε τὸ πλεῖστον τῶν οἰκιῶν, ἡ δ' ἔκτασις τῆς σεισμικῆς θονήσεως ἐγένετο αἰσθητὴ εἰς μεγάλην ἀκτίνα. Ὡς δὲ κατεδείχθη ἐκ τῶν τελευταίων ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν, ἡ κατεύθυνσις αὐτῶν ἦτο ἀπὸ Α. καὶ Β. πρὸς Δ. καὶ Ν., εἰς τοιαύτης δὲ φύσεως σεισμοὺς ὀφείλεται καὶ ἡ κατερείπωσις τῶν περικαλλῶν μνημείων τῆς νήσου, ὅπως : τοῦ Ἀρσινοῦ, τοῦ Πτολεμαίου, τῆς Στοᾶς, τοῦ Ναοῦ τῶν Καθεδρῶν καὶ ἄλλων.

Τὸ ἄγρον καὶ τραχὺ τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ ἑλλειψίς λιμένος συνετέλεσαν, ὥστε τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία νὰ εἶναι λιαν περιωρισμένα, ὄχι μόνον κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Παράγει δημητριακά, ὄσπρια, σήσαμον, ὀπώρας, ἐλαίας κτλ., κυρία δὲ ἐμπορία τῶν κατοίκων εἶναι οἱ ξυλάνθρακες, τῶν ὁποίων γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή. Ἐπὶ τῶν ὄρεων καὶ τῶν φαράγγων διακίτωνται ἀρκεταὶ ἄγριαι αἶγες καὶ ἄγριοι χοῖροι.

Ἡ ἀρχαία πέλις ἔκειτο κατὰ τὴν Β. Δ. παραλίαν, ὅπου σώζονται τὰ εἰρηπία αὐτῆς καλούμενα : Παληάπολις. Αἱ γενόμεναι ἀπὸ τοῦ 1858 καὶ ἐντεῦθεν ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τοῦ Conze, Champoiseau, Deville καὶ Coquart καὶ ἄλλων, ἔφερον εἰς φῶς σπουδαιότατα εὐρήματα. Ἡ σημερινὴ κωμόπολις δὲν εἶναι ὄρατὴ ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ὡς ἀπέχουσα τῆς παραλίας πλεον τῆς ὥρας, ἐντὸς πτυ

χῆς τοῦ ὄρους Φεγγάρι, τοποθεσία τὴν ὁποῖαν ἐξέλεξαν οἱ παλαιοὶ κάτοικοι πρὸς ἀσφάλειαν ἀπὸ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν. Αἱ οἰκίαι αὐτῆς εἶναι ἡμικυκλικῶς ἐκτισμέναι ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τῆς χαραδρας. Κατὰ τὴν εἴσοδον αὐτῆς ἐπὶ τετραγωνικοῦ βράχου καὶ ἐπὶ βάσεων Κυκλωπείων τειχῶν, σώζονται τὰ εἰρηπία τοῦ φρουρίου τοῦ Κατελούζου τῆς ἐποχῆς τῶν Γενοואτῶν. Ἐπίκειον αὐτῆς εἶναι ἡ Καμαριώτισσα, ἀπέχουσα μίαν ὥραν καὶ 10 λεπτά Ν.Δ. εἰς τοὺς πρόποδας χαμηλοῦ λόφου ὕψους περίπου 40 μέτρων, ὃ ὀπίσθεν ἀποτελεῖ καὶ τὸ εὐφορώτερον μέρος τῆς νήσου.

Μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς νήσου κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1912, ὃ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνῆρχετο εἰς 2.500 κατοίκους καὶ ἀπέτελε μίαν κωμόπολιν. Ἀπὸ τοῦ 1923 καὶ ἐντεῦθεν διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως προσφύγων, σχεδὸν ἐδιπλασιάσθη, σήμερον δὲ ἀριθμεῖ 3.866 κατοίκους. Ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ μίαν κοινότητα μὲ ἔδραν τὴν Σαμοθράκην, κοινῶς Χώρα, Κάστρο, Πύργος μὲ 2.055 κατοίκους, ὅπου δὲ πάρχουν : ἡμιγυμνάσιον, ὑποδιοικήσις, Χωροφυλακίης, Ταχυδρομεῖον, Ἀσύρματος, δημοτικὰ Σχολεῖα κτλ. καὶ ἀπὸ ὀκτὼ χωρία : Ἅγιος Γεώργιος (κάτ. 76), Ἀλώνια (κάτ. 367), Ἐηροπόταμος (κάτ. 298), Κουτάδα (κάτ. 49), Παλαιόπολις (κάτ. 27), Κουρμπέτι (κάτ. 213), Λάκκωμα (κάτ. 269), καὶ Μακρυληθῆς (κάτ. 112). Γενικῶς ἡ ξηνητεία ἦτο ἄγνωστος εἰς αὐτοὺς. Μόνον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας, ἰδίως δὲ μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Συντάγματος τὸ 1908, φεύγοντες τὴν στρατιωτικὴν θητείαν, ἐξενητεύθησαν εἰς Ἀμερικὴν καὶ ἄλλαχοῦ, ὅπου εὐδοκίμοισιν.

Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, ἔφερε διάφορα ὀνόματα : Σάμος, Μελίτι, Δαρδανία, Λευκανία, Αἰθιοπία, Σαάννησος καὶ τέλος Σαμοθράκη, τὸ ὁποῖον ἐπικρατήσαν ἀπὸ τοῦ πέμπτου αἰῶνος, φέρει καὶ μέχρι σήμερον. Ἀρχαιοτάτοι δὲ κάτοικοι αὐτῆς, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Β, 51) ἦσαν οἱ Πελασγοί, ὅπως τῆς Ἰμβρου καὶ Δήμνου, κατὰ δὲ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην (V, 47) αὐτόχθονες, «δι' ὃ καὶ περὶ τῶν πρώτων γενομένων παρ' αὐτοῖς

ἀνθρώπων καὶ ἡγεμόνων, οὐδεὶς παραδέδοται λόγος». Κατ' ἄλλους ἦσαν : Δάρδανοι, Ἄρκάδες ἢ Τρώες. Μετὰ τοὺς Πελασγούς ἐγκατεστάθησαν ἐν Σαμοθράκῃ Ἴωνες ἐκ Σάμου, περὶ τὰ 1.100 π. Χ. ὁπότε ὁ Λεωγόρας υἱὸς τοῦ Πρόκλου ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀνδρόκλου κατέλαθε τὴν νῆσον καὶ μετωνόμασεν αὐτὴν Σάμον Θρακίαν, πρότερον καλουμένην Δαρδανίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ Σαμοθρακες ἀπέφικαν τὰ ἀπέναντι Θρακικὰ παραλία ἰσθμοσντες τὰ πόλισματα : Σάλην, Ζώνην, Σέρρειον καὶ τὴν Μεσημβρίαν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Σαμοθρηϊακὰ τείχεα». (Ἡρόδοτ. VII, 108). Προέρχεται δὲ τὸ ὄνομα Σαμοθράκη κατὰ τινὰς ἐκ τῶν Σαίων, Σιντιῶν ἢ Σιντιῶν, Θρακικοῦ λαοῦ, οἷσις κατέχον τὰ Θρακικὰ παραλία ἀπέφικε τὴν νῆσον εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν. Ὁ Στράβων πρᾶξεται τὴν γνώμην τῶν ἐπιμολογούντων τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ : σάμου, τὸ ὁποῖον σημαίνει τὰ ὑψηλ. (Στράβ. X, 457). Κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους, παραδέχονται ὅτι τὸ ὄνομα ἔχει Φοινικικὴν τὴν καταγωγὴν, προέρχεται δὲ ἀπὸ τοῦ ὀρους αὐτῆς : Σᾶος, Σαώκη ἢ Σαύκη. Διάλεκτος αὐτῶν ἦτο ἰδιαίτερός τις γλωσσικός τύπος, τοῦ ὁποῖου πολὺ ἀργότερον ἐσώζοντο λείψανα κατὰ τὰς τελετὰς καὶ τὰς θυσίας τῶν Καβειρίων μυστηρίων (Διοδ. Σικελ. V, 47). Ὁ Ὅμηρος καλεῖ αὐτὴν «ὕλησσαν», πότε Σάμον Θρακίαν καὶ πότε ἀπλῶς Σάμον, ἀπὸ τῆς ὑψηλοτάτης τῆς ὁποίας κορυφῆς καθήμενος ὁ Ποσειδῶν, παρηκολούθει τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον (Ἰλ. N, 11—14).

Κατ' ἀρχαιοτάτην πρᾶξοισιν διασωθεῖσαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, πρὸ τῶν ἄλλων κατακλισμῶν τοῦ : Ἀγύγου, Δευκαλίωνος καὶ Λυκάονος, ἐγένετο ἄλλος σπουδαιότερος καθ' ὃν ὑπερεκχειλίσας ὁ Εὐξεινος Πόντος ἐκ τῶν πολλῶν ὁδῶν, διέρρηξε τὰς Συμπληγάδας Πέτρας καὶ κατόπιν τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ κατέκλυσε ἀρκετὸν μέρος τῆς Ἀσιατικῆς γῆς καὶ μέρος τῆς Σαμοθράκης. Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ κατακλισμοῦ τούτου καὶ τῆς διασώσεως αὐτῶν, οἱ κάτοικοι τῆς Σαμοθράκης ἀνήγειραν βωμοὺς «ἐφ' ὧν μέχρι τοῦ νῦν θύουσιν» (Διοδ. Σικελ. V 47. Περβλ. Στράβ. A, 49). Ὅτι ἡ παράδοσις αὕτη ἐνέχει στοιχεῖα ἀληθείας, ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς μελέτης τῆς γεω-

λογικῆς διαθέσεως τοῦ ἐδάφους τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀνεκλύσεως ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης διαφόρων ἐδρημάτων εἰς παλαιότερους καὶ νεωτέρους χρόνους.

Κατὰ τὴν μυθολογίαν, πρῶτος οἰκιστὴς καὶ νομοθέτης τῆς νήσου ἐπῆρξεν ὁ Σάων, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τινος νύμφης τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Ρήνης, οἷσις συναγαγὼν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τοὺς δισκορπισμένους κατοίκους διήρσεον αὐτοὺς εἰς πέντε φυλάς ἐπωνύμους τῶν υἱῶν του. Ἐπίσης ἐν Σαμοθράκῃ ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥλέκτρας μιᾶς τῶν Ἀτλαντίδων, ὁ Δάρδανος, ὁ Ἰασιῶν καὶ ἡ Ἄρμονια. Καὶ ὁ μὲν Δάρδανος διαπεριωθεὶς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἔκτισε κατὰ τὰς ὑπωρεῖας τῆς Ἰδης τὴν ὁμώνυμον πόλιν, ὁ δὲ Ἰασιῶν μνηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς του εἰς τὰ μυστήρια, ἐγένετο ὁ ἱερυτὴς τῶν μυστηρίων τῶν Μεγάλων Θεῶν, τὰ ὁποῖα ἀπέδθησαν περίφημα καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἐμνήθησαν οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν ἡρώων καὶ ἡμιθέων, ὥπως : Ὁρφεύς, ὁ Ἰάσων, ὁ Ἑρακλῆς, οἱ Διόσκουροι, ὁ Κάδμος, ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἄλλοι. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ λατρεία τῶν Μεγάλων Θεῶν εἰσῆχθη ἐκ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Σαμοθράκην, ὅλαι δὲ αἱ περὶ τούτων παραδόσεις οὐδὲν ἄλλο ἀποδεικνύουσιν παρὰ ὅτι ἡ ἱερωσία τῶν ἀνέρχεται εἰς τοὺς μυθικοὺς χρόνους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐκολάκευε τοὺς Σαμοθρακας, θεωροῦντας τὴν νῆσόν των ὡς τὴν ἐστὶαν τῆς Τρωϊκῆς θυνάμεως καὶ τὸ μέρος ὅπου κατὰ προτίμησιν οἱ μεγάλοι θεοὶ ἱδρυσαν τὴν λατρείαν των. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (II, 51) εἰσηγηταὶ τῆς λατρείας τῶν Καβειρίων μυστηρίων ἐγένοντο οἱ Πελασγοί, κατὰ τὸν ἐνδέκατον περίπτου αἰῶνα, π. χ., ὅτε οἱ Σάμιοι μετέφικαν εἰς Σαμοθράκην, ἤκμασαν δὲ καὶ μεγίστου ἀπῆλκτον σεβασμοῦ, ἰδίως κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους, ὁπότε κατὰ τὸν Πίνδαρον εὐρίσκοντο ἐν ἀκμῇ καὶ τὰ τῆς Λήμνου. Ἐξαίρεσιν κάμνει μόνον ὁ Ἀριστοφάνης, οἷσις μὴ φειθεὶς οὐδενός, ὁμιλεῖ ἀνευλαδῶς καὶ μετ' ἀναιδεῖας περὶ αὐτῶν. Ἴσως δὲ καὶ αἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Τριβαλλῶν εἰς τὰς Ὀρνιθᾶς του (στίχ. 1515 καὶ ἐξῆς) ἀναφερόμεναι θεότητες δὲν ἦσαν ἄλλο τι παρὰ γελοιογρα-

φία τις τῶν Καβείρων. Οἱ Σπαρτιάται Λύσανδρος καὶ Ἀνταλκίδας, ἦσαν ἐκ τῶν μεμνημένων. Μάλιστα ὁ Λύσανδρος ἀνέλαθεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὰ ἱερὰ τῆς νήσου. Ἄλλα καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ὑπελείποντο εἰς σεβασμόν. Ἐπίσης ὁ Λυσίμαχος βασιλεὺς τῆς Θράκης (323—281 π. χ.), ἀνέλαθεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὰ ἱερὰ τῆς Σαμοθράκης καὶ τὴν διοίκησιν αὐτῆς. Ἡ μικρὰ νήσος χάρις εἰς τὴν παρεχομένην ἀουλίαν, ἀπέβη τὸ καταφύγιον πολλῶν ἐστεμμένων καὶ διασῶμων προσωπικοτήτων τῆς ἀρχαιότητος. Ἐκεῖ κατέφυγεν Πτολεμαῖος ὁ Φύσκων περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου π. χ., αἰθῶνος μεθ' ὧτων τῶν θησαυρῶν του, καθ' ἕν χρόνον ὁ ἀδελφός του Πτολεμαῖος ΣΤ', ὁ Φιλοπάτωρ διετέλει αἰχμαλώτως Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς, βασιλέως τῆς Συρίας. Ἐπίσης εἰς Σαμοθράκην εὗρεν ἄσυλον ἡ Ἀρσινόη, σύζυγος τοῦ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου, μετὰ τὸν θάνατον τῶν υἱῶν της. Ἐκεῖ κατέφυγεν ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Περσεὺς ὁ Β', τῷ 168 π. Χ., μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐν Πύδνᾳ ἡττάν του. Ἐν γένει ἡ νήσος ἀπελάμβανεν ἐξαιρετικῶς σεβασμοῦ καὶ ἀπολύτου ἀουλίας, παραδισθεῖσα δύο μόνον φορές ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου μέχρι τοῦ Αὔγουστου. Ἡ τελευταία ἐγένετο τῷ 85 π. Χ., κατὰ τὸν μεταξὺ Σύλλα καὶ Μιθριδάτου πόλεμον, καθ' ὃν οἱ ὑπὸ τοῦ Μιθριδάτου ἀποσταλέντες πειραταὶ μεταξὺ καὶ ἄλλων ἐκυρίευσαν τὴν Σαμοθράκην καὶ ἐούλησαν τοὺς ναοὺς της. Ἡ ἀξία τῶν συλλεθθέντων ἀνήρχετο εἰς 1.000 περίπου τάλαντα. (Πλουτ. Πομπ. 24). (Τὰ περὶ Καβείρων καὶ Καβειρῶν μυστηρίων, βλέπε λ.).

* * *

Ἡ Σαμοθράκη ὑπέστη πολιτικῶς τὴν τύχην τῶν γειτονικῶν νήσων. Παραμείνασα ἐλευθέρη μέχρι τῆς κατὰ τῆς Σκυθίας ἐπιστρατείας τοῦ Δαρείου τῷ 525 π. Χ. ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριαρχίαν τῶν Περσῶν. Ἐπὶ Ξέρξου ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐν Σαλαμίνοι ναυμαχίαν τῷ 481 π. Χ. Τόσον δὲ θάρρος καὶ ἀνδρείαν ἔδειξαν, ὥστε διέφευσαν τοὺς Φοίνικας κατηγοροῦντας αὐτοὺς ἐπὶ δειλία (Ἡροδ. VIII, 101). Μέχρι τῆς ἐν Αἰγῶς ποταμοῖς ναυμαχίας τῷ 405 π. Χ. καθ' ἣν ὁ Λύσανδρος κατετρόπως τὸν Ἀθηναϊκόν

στόλον, ἡ νήσος διετέλει ὑπὸ τοὺς Ἀθηναίους, μεθ' ὃ περιήλθεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους. Διὰ τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης τὸ 387 π. Χ. διετήρησε τὴν αὐτονομίαν της, ἐνῶ ἡ Λήμνος, Ἴμβρος καὶ Σκύρος περιήλθον εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐκ τινος ἐπιγραφῆς πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ Σαμοθράκη κατέβαλλε ἐτήσιον φόρον εἰς τοὺς Ἀθηναίους 2400 δραχμῶν. Διατελέσασα ἐκ περιτροπῆς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων περιήλθε τέλος εἰς τὴν κατοχὴν Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος καὶ παρέμεινε ὑπὸ τὴν Μακεδονικὴν ἡγεμονίαν μέχρι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἐνταῦθα διὰ πρώτην φοράν συνηντήθησαν ὁ Φίλιππος καὶ ἡ Ὀλυμπιάς κατὰ τὴν μύσιν των καὶ ἐρωτεύθησαν ἀλλήλους.

Ἡ Σαμοθράκη ἔχασε τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἀλλὰ χάρις εἰς τὰ Καβείρια Μυστήρια, διετήρησε τὴν παλαιὰν δόξαν της, ὃ δὲ Πλίνιος τὴν ὀνομάζει κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα ἐλευθέρην. Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων περιελήφθη εἰς τὸ θέμα Θράκης, διατέλεσε δὲ ὑπὸ τὸ Βυζαντινὸν μέχρι τῶν Σταυροφοριῶν, ὁπότε κατελήφθη ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ παρεχωρήθη εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Δανδόλου. Τὸ 1222 ἀνεκτήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Δούκα τοῦ Βατάτζη. Κατὰ τὸν 14ον καὶ 15ον αἰῶνα περιήλθεν εἰς χεῖρας τῶν Γενουατῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Παλαιολόγος ἐπιθυμῶν νὰ ἀνταμείψῃ τὸν Φραγκίσκον Κατελοῦζον διὰ τὴν κατὰ τῶν Καταλανῶν βοήθειάν του, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὡς σύζυγον τὴν ἀδελφὴν του Μαρίαν καὶ ὡς προῖκα τὴν Λέσβον τὸ 1353. Ἐντὸς ὀλίγου χρόνου αἱ κτήσεις τοῦ Κατελοῦζου ἐπεξετάθησαν διὰ τῆς προσθήκης τῆς Αἴνου καὶ τῶν νήσων Ἴμβρου καὶ Σαμοθράκης. Λείψανον τῆς κυριαρχίας τῶν Κατελοῦζων εἶναι ὁ σωζόμενος κατὰ τὴν εἰσοδὸν τῆς πόλεως πύργος ἐπὶ κυκλωπέων βάσεων. Κατὰ τὸ 1444 ἐπαρχος αὐτῆς ἐναφέρεται ὁ διάσημος Ἰάνος Λάσκαρις ὁ Ῥωνδακηνός. Τὸ 1462 ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ. Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 κατεστράφη ἡ νήσος διὰ γενικῆς σφαγῆς τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ, τὰ δὲ γυναικοπαῖδα αἰχμαλωτισθέντα ἐπωλήθησαν εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Σμύρνης. Μετὰ

τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἤρχισαν οἱ ἀσπίδες νὰ ἐπανέρχωνται εἰς τὴν νῆσον οἱ διασωθέντες καθὼς καὶ ἐκ τῶν γειτονικῶν νήσων καὶ οὕτω συνφικίσθη ἐκ νέου ἡ νῆσος παραμείνασα ὑπὸ τοὺς Τούρκους μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεώς της κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ 1912.

* * *

Πρὸς Β. τῆς Χώρας παρὰ τὴν Παλαιόπολιν σώζονται τὰ εἰσώτια τῆς ἀρχαίας πόλεως, τὰ ὁποῖα ἀνασκαφέντα ἀπὸ τοῦ 1853 καὶ ἐντεῦθεν κατὰ διαφόρους καιροὺς ἔφερον εἰς φῶς σπουδαιότατα εἰρημολογία, τὰ ὁποῖα πλὴν ἰχνῶν ἐνὸς μόνου κτιρίου προγενεστέρου τῆς ἐποχῆς Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα, ἀνάγονται εἰς τὸν τέταρτον καὶ τρίτον π. Χ. αἰῶνα. Εἶναι δὲ ταῦτα :

α') Ἰδιόσχημος ναὸς τῶν Καθερίων κτισθεὶς ἴσως ὑπὸ Πτολεμαίου Β', βασιλέως τῆς Αἰγύπτου (285—247 π. Χ.) πρὸς τέλει τῶν Καθερίων Μυστηρίων. Τὸ μῆκος τοῦ σπηλαίου αὐτοῦ εἶναι 28 μέτρα, ἐπὶ δὲ τῆς βορείας προσόψεως ὑπῆρχε διπλὴ πρόστασις δωρικῶν κιόνων. Ἡ καθόλου κάτοψις τοῦ ναοῦ τούτου μὲ τὰς τρεῖς εἰσοδοὺς καὶ τὸν ἡμικύκλιον μυχόν του ἐνθυμίζει κατὰ πολὺ χριστιανικὰς βασιλικὰς.

β') Τὸ Ἀρσινόειον πρὸς Β. περιφεροῦς κτιρίου ἀφιερωθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Λυσιμάχου (323—281 π. Χ.) εἰς τὴν σύζυγόν του Ἀρσινόην.

γ') Τὸ κολοσσαῖον τείχος τὸ ὁποῖον ἀναρριχᾶται ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους. Ἐπὶ τῆς Δ. ἄκρας αὐτοῦ σώζονται ἀκόμη δύο πύργοι ἐκ τοῦ κάστρου τῶν Γατελοῦζων μὲ ἐμβλήματα τοῦ οἴκου των.

δ') Τὸ περίφημον ἄγαλμα τῆς Νίκης τῆς Σαμοθράκης, ἀφιέρωμα κατὰ τινὰς Δημητρίου Πολιορκητοῦ εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατὰ τοῦ Πτολεμαίου παρὰ τὴν Κύπρον θαλασσίας νίκης του, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1863 κοσμεῖ τὸ Λοῦβρον τῶν Παρισίων.

ε') Πλείστα ἐπιγραφαὶ τῶν Μακεδονικῶν καὶ Ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐκ τῶν ὁποίων διαφωτισόμεθα ἀρκετὰ περὶ τῶν πόλεων αἱ ὁποῖαι ἐπεμπον θεωροῦς κατὰ τὴν ἐτησίαν τῶν μεγάλων Θεῶν πανήγυριν.

Τὰ σωζόμενα νομίσματα τῆς νήσου εἶναι

σχεδὸν πάντα μεταγενέστερα τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου χαλκὰ καὶ ἐλάχιστα ἀργυρὰ. Τὰ παλαιότερα (300 π. Χ.) παριστάσι: κεφαλὴν τῆς Ἀθηνᾶς μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΣΑΜΟ καὶ διαφόρων τύπων. Τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων ἀπεικονίζουσι ἐπίσης προτομὴν τῆς Ἀθηνᾶς μετὰ τῆς Κυβέλης καθημένης καὶ τῆς ἐπιγραφῆς ΣΑΜΟΘΡΑΚΩΝ. Ἐπὶ τινος δὲ αὐτοκρατορικοῦ νομίσματος τοῦ Ἀδριανοῦ ἀπικνᾶται ἡ ἀξιοσημειωτὸς ἐπιγραφή ΣΑΜΙΩΝ ΕΝ ΘΡΑΚΗ, ὑπενηθμιζουσα τὸν στίχον τοῦ Βεργιλίου (Αἰναιῶδ. VII, 208): Threiciamque Samum, quae nunc Samothracia fertur.

Βιβλιογραφία.—Ἀν. Χρηστομάνου, ἡ νῆσος Σαμοθράκη καὶ ὁ σεισμός τῆς 28 Ἰανουαρίου 1893 ἐν τῷ Περιοδικῷ τοῦ Συλλόγου Παρνασσῶδ, τόμ. Γ' σελ. 193—237.—Κ. Μητσπούλου, Φυσικὴ Γεωγραφία τῆς Θράκης, τῆς Θρακικῆς ἐπετηρίδος τοῦ 1897 σελ. 242 καὶ ἐξῆς.—Louis Lacroix, Iles de la Grece (σελ. 365 καὶ ἐξῆς).—Ν. Φαρδύ, Νομισματικὰ Σαμοθράκης ἐν τῷ Journal International d'archéologie numismatique 1898. (—Head—Σβορώνου, Ἱστορία τῶν Νομισμάτων, τόμ. Α').

ΣΑΜΟΘΡΑΚΙΣΤΑΙ.—Οὕτως ἐκαλοῦντο τὰ μέλη ἰδιωτικῶν συνδέσμων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, οἱ ὁποῖοι ἱερούοντο πρὸς λατρίαν τῶν θεῶν τῆς Σαμοθράκης.

ΣΑΜΟΣ.—Παλαιότερον ὄνομα τῆς νήσου, Σαμοθράκης (βλ. λέξις.)

* **ΣΑΜΨΩΝ.**—(Ξενών) Νοσοκομεῖον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἄγνωστον πότα ἱερῶν. Καὲν κατὰ τὴν στάσιν τοῦ «Νίκαι» ἀνεκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—565). Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὡς ἱερῶν αὐτοῦ τὸν Ἰουστινιανόν, κατόπιν θεραπείας βαρέως αὐτοῦ νοσήματος. Ὁ Ξενοδόχος τοῦ Ξενῶνος Σαμψῶν Μηνᾶς ἀνηγορεύθη Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (Μαλάλα, 479.—Θεοφάν. Χρονογρ. Α, 217). Ἡ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἀνύψωσις τοῦ Μηνᾶ, ἀποδεικνύει τὴν τότε ἀκμὴν τοῦ ἱερέματος τούτου, τὸ ὁποῖον πληροφωρούμεθα ἐκ τῶν θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Ἀρτεμίου, διὰ τὴν ἰατρικὴν διάφορα τμήματα: χειρουργικόν, ὀφθαλμολογικόν, κτλ. «Δίδωμι ἑμαυτὸν ἐπὶ τῷ χειρουργίῳ»

γηθῆναι τοῖς χειρουργοῖς τοῦ Σαμφῶν καὶ ἀνέπεσα ἐν αὐτῷ τῷ ξενῶνι, πλησίον τῆς πόλης τῶν ὀφθαλμικῶν». (Varia graeca Sa-cra, Ἐκδ. ὑπὸ Α. Παπαδ. Κεραμέως, σελ. 26). Ὁ ξενοδόχος τοῦ νοσοκομείου Σαμφῶν κατεῖχε τιμητικὴν θέσιν εἰς τὰς ὑποδοχὰς τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς.

ΣΑΝΑΠΑΙ (οἱ) — Οἱ μέθυσοι ἐν Θράκῃ «ἐπεὶ οἱ μέθυσοι Σανάπαι λέγονται παρὰ Θραξί». (Σχολιαστ Ἀπολλ. Ροδίου, Β, 916).

ΣΑΝΑΓΙΑ. — Πόλις τῆς Θράκης, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 14 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Θράκης, ἢ ἄλλως Σάναδα καλουμένη ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἀγνώστου ταυτότητος.

* ΣΑΝΑΠΗΣ. — Ἀέξις Θρακικῆ σημαίνουσα τὸν μέθυσον, κατὰ δὲ τὸν Ἡσύχιον συνάπτει σημαίνει τὸν οἰνώτην. (Πρβλ. Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου «Θρακικά 1932 σελ. 234).

ΣΑΝΗ. — Πόλις τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου, κειμένη ἐθὺς ἀμέσως πρὸς Ν. τῆς διώρυγος τοῦ Ξέρξου, ἐπὶ τοῦ Σιγγιτικῷ κόλπου, ἀπέναντι τῆς νηϊδοῦς Ἀμμολιανῆς. Ἀποικισθεῖσα κατὰ τὸν ἔβδομον π. Χ. αἰῶνα ὑπὸ Ἀνδρῶν, παρέμεινε ἐλευθέρη μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων, ὁπότε ὑπετάχθη εἰς τοὺς Πέρσας καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ στρατὸν καὶ πλοῖα εἰς τὸν παραπλέοντα στόλον Ξέρξου καὶ ἐργατικὰς χεῖρας κατὰ τὴν διώρυξιν τοῦ ἰσθμοῦ (Ἡρόδ. VII, 22). Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ Σάνη μετὰ τοῦ Αἰου, κατὰ τὸν Θουκυζίδην (IV, 109, 5) δὲν προσεχώρησαν εἰς τὸν Βρασίδαν, παραμείναισαι πισταὶ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, μέχρι Φιλίππου, τοῦ Μακεδόνα, ὅστις ἐκυρίευσεν αὐτὴν διὰ προδοσίας τοῦ ἐπάρχου αὐτῆς Ἀπολλωνίδου καὶ τὴν κατέστρεψε τὸ 349—348 π. Χ. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάρχου, υἱοῦ τοῦ Ἀντιπάτρου τὸ 316 π. Χ. ἡ Οὐρανούπολις (βλ. λέξ.), πόλις μεγάλη καὶ πλουσία κατὰ τὸν Στράβωνα (VII, 331, 35) ἐπὶ λόφου ὕψηλοῦ ἔχουσα περιφέρειαν 30 σταδίων, καὶ ἄγνωστον πότε καταστραφεῖσα. Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει τὸ κελλίον τοῦ Προφήτου Ἥλια.

ΣΑΝΗ. — Πόλις τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Κασσάνδρας τῆς Παλλήνης τῶν ἀρχαίων, ἐπὶ τοῦ

Θερμαϊκοῦ κόλπου, μετὰ τὴν Ποτιδαίας καὶ Μένδης πρὸς Δ. τῆς Ἀφύτews (νῦν Ἀθυτος). Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ ἀποίκων Ἐρετριέων (Ἡρόδ. VII, 123), παρέμεινε ἐλευθέρη μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων, ὁπότε ὑπετάχθη εἰς τοὺς Πέρσας καὶ παρεχώρησε στρατὸν καὶ πλοῖα εἰς τὸν παραπλέοντα στόλον τοῦ Ξέρξου (Αὐτόθι, 123). Κατεστράφη δὲ ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα τὸ 348 π. Χ. ἡ συνφοκίσθη ἀργότερον ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν Κασσάνδρειαν τὸ 316 π. Χ. Ἐκτοτε δὲν ἀναφέρεται πλέον. Ἡ θέσις αὐτῆς ἀναγνωρίζεται παρὰ τὸν Μετόχιον Παπασιάθη.

ΣΑΟΝΗΣΟΣ. — Ἀρχαιοτάτη ὀνομασία τῆς νήσου Σαμοθράκης (Διοδ. V, 47, 2—8). Ἡ ὀνομασία τῆς, ἴσως ἀπὸ τοῦ ὄρους τῆς Σᾶος (νῦν Φεγγάρι) ἢ τοῦ Σάωνος, τοῦ μυθικοῦ οἰκιστοῦ καὶ νομοθέτου αὐτῆς.

* ΣΑΟΣ. — Γῆς τοῦ Ἐρμοῦ καὶ τῆς Ρήνης; ἀπὸ τοῦ ὁποίου, κατὰ παρένεθιν τοῦ μεκλήθη Σάμος ἢ πρότερον μὲν καλουμένη Λευκωσία, μετὰ δὲ τὴν ἐγκατάστασιν ἐν αὐτῇ Θρακῶν, Σαμοθράκη (Ἀπόσπ. 171 ἐκ τῆς Σαμοθράκων πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους, παρὰ τῷ Σχολιαστῇ Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου A, 917).

ΣΑΟΣ καὶ ΣΑΩΚΗ. — Ὅρος τῆς νήσου Σαμοθράκης ἀποτελούμενον ἀπὸ ὄρθοπαγόν ὑψοῦμενον ἀποτόμως εἰς τὸ κέντρον τῆς νήσου. Συνίσταται ἐκ γρανίτου καὶ μαρμαρογίαιου σχιστολίθου καὶ εἶναι τὸ ὑψηλότερον ὄρος τοῦ Αἰγαίου μετὰ τὴν Ἴδην τῆς Κρήτης (2498 μ. ὑψ.). τὸν Ἄθω (1936 μ. ὑψ.), καὶ τὴν Δίρφον τῆς Εὐβοίας (1743 μ. ὑψ.); τοῦ ὁποίου ἡ κορυφή, νῦν Φεγγάρι, ἀνέρχεται εἰς 1600 μ. ὑψ.). Καὶ πρὸς μὲν τὴν Ν. Α. ἀπέναντι τῆς Ἰμβροῦ πλευρᾶν, καταπίπτει ἀποτόμως, πρὸς δὲ τὰ Ν. Α. καὶ Ν. Δ. μεσολαβεῖ μετὰ αὐτῆς καὶ τῆς θαλάσσης στενὴ λωρὴ προσχωματικοῦ ἐδάφους. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταύτης ἀνεκάλυψεν ὁ Ε. Kierpert κρατῆρα μεγάλου ἠφαιστείου, ἀποσθεσθέντος πρὸ ἑκατοντάδων αἰῶνων, ἢ δὲ πρὸς αὐτὴν ἀνοδος ἀπὸ τῆς Χώρας (Κάστρου) γίνεται διὰ μέσου ἀτραπῶν ἐντὸς πέντε περίπου ὥρων. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταύτης, ἀπὸ τῆς ὁποίας, κατὰ τὸν Ὀμηρον (Ἰλιάδ. N, 13—14) «ἐφαίνετο πᾶσα μὲν Ἴδη, φαίνετο δὲ Πριάμοιο πόλις καὶ νῆ-»

σοσ Ἀχαιῶν» ἐκάθητο ὁ Ποσειδῶν καὶ ὡς ἀπὸ σκοπίας παρηκολούθει τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον.

ΣΑΠΑΓΓΗ. — Ἡ χώρα τῶν Σαπαίων, (βλ. λ.) ἀποτελέσασα κατὰ τὸν δευτέρου μ. Χ. αἰῶνα ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, μίαν τῶν 14 στρατηγιῶν τῆς Θράκης (Πτολεμ. Γεωγρ. Γ, 11, 6).

ΣΑΠΑΓΙΟΙ ἢ ΣΑΠΑΙ. — Λαὸς θρακικὸς, κατοικῶν τὰ ἀνατολικά τῆς Μακεδονίας, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Θράκης, ἐπὶ τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Νέστου, μεταξὺ τῶν Φιλίππων καὶ τῶν Ἀδδηρών. Ἡ χώρα τῶν ἐκαλεῖτο Σαπαϊκή, κατὰ τινὰς δὲ (Στράβ. Χ, 457), ἐθεωροῦντο ὡς οἱ αὐτοὶ μὲ τὸς Σαίους, Σιντοὺς ἢ Σιντίας. Κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους, ὑπετάγησαν εἰς τὸν Εἰρξην καὶ συναφεστράτευσαν μετ' αὐτοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος (Ἡροδ. VII, 10). Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Μακεδονικῆς ἡγεμονίας ἀναφέρεται βασιλεὺς αὐτῶν ὁ Ἀβρούπολις, σύμμαχος τῶν Ρωμαίων, κατὰ τοῦ ὁποῦ ἐπολέμησε Περσὺς Β' (Παυσαν. VII, 10, 6). Ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἡ χώρα τῶν ἀπετέλεσε μίαν τῶν 14 Στρατηγιῶν (Praefectura) τῆς Θράκης, διεσχίζετο δὲ ὑπὸ τῆς Ἐγγατίας ὁδοῦ, διερχομένης διὰ τῶν περιφήμων «Σαπαίων στενῶν», τὰ ὁποῖα μετὰ τῶν «Στενῶν τῶν Κορπίλλων», ἀπετέλουν τὴν κλεῖδα τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

ΣΑΠΡΙΣΑΡΑ. — Κομόπολις τῆς Θράκης ἐν τῇ Κάτω Μοισίᾳ, περὶ τὴν Νικόπολιν πρὸς Ἰστρὸν (νῦν Νικιόπ, Nikiup).

* — **ΣΑΡΑ.** — Ἀρχαία θρακικὴ κατάληξις, σημαίνουσα τὴν πηγὴν.

ΣΑΡΑΚΗΝΑ (ἡ). — Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βιζύης, ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Σεργέντιον (βλ. λ.), λαβὲν τὸ ὄνομα πιθανῶς ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῷ ἐγκαταστάσεως Σαρακηνῶν. Εἶναι ἡ μόνη ἐκ τῶν πέριξ κωμοπόλεων, ἐν τῇ ὁποίᾳ σώζεται ναὸς τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Παρλασκευῆς καὶ οὐ μακρὰν αὐτοῦ παλαιὸν μοναστήριον, ὅπου κατ' ἔτος ἐτελεῖτο πανηγυρίς. Μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν (1923) ἦριθμοι 1.400 κατοικοὺς Ἑλλήνας καὶ 200 Τούρκους, ἐπιδοσμένους εἰς τὴν γεωργίαν, ἀμπελοργίαν καὶ κτηνοτροφίαν.

ΣΑΡΑΝΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ. — Πόλις τῆς Ἀν-

Θράκης, κειμένη ἐπὶ τῶν ὑπορείων τοῦ Μικροῦ Αἵμου (Κουτσούκ-Μπαλκάν), 32 ὥρας ΒΑ. τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ 12 πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἀδριανουπόλεως. Πότις καὶ ὑπὸ τινος ἐκτίσθη δὲν εἶναι ἐξηκριθῶμενον. Κατὰ τινὰς, ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτῆς ἔκειτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Καρπούδαμιον τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ', 11, 7) ἢ ἡ Ταρπόδιζος τοῦ «Ὀδοπορικῶ» τοῦ Ἀντωνίου, κατ' ἄλλους δὲ ἡ Ἡράκλεια. Περὶ τοῦ σημερινοῦ ὀνόματος πολλὰ πιθανολογοῦνται ἐκ παραδόσεως, ἀλλ' οὐδὲν τὸ βέβαιον. Κατὰ τινὰ παραδόσιν, κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάκτησιν, πρὸς νότον αὐτῆς ἐπὶ τῆς πεδιάδος, ὑπῆρχε ἐκκλησία τις; τουρκιστὶ Κλισέ, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἡ πόλις ἐπωνομάσθη Κίρ-Κλισέ (=ἐκκλησία τῆς ἐξοχῆς), ἐξ οὗ κατὰ παραφθορὰν Κίρκ-Κλισέ (=40 Ἐκκλησίαι). Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ μικρὰ πολίχνη ἠῤῥησε μετὰ τὴν ἐπὶ σουλτάν Μουράτ τοῦ Α' κατάκτησιν τὸ 1372, ἐπὶ δὲ τοῦ σουλτάν Μεχμέτ τοῦ Α', τὸ 1674, συνψέσθησαν ἐν αὐτῇ οἱ ἐκ τῆς πέραν τοῦ Δουνάβεως ἐπαρχίας Καμενίτσης Ἑβραῖοι, καθὼς καὶ 2.000 οπαχῆδες, προερχόμενοι ἐκ Βεσσαραβίας, κατανεμηθέντες ἐν τῇ πόλει καὶ τῇ ἐπαρχίᾳ. Ἐπαισθητῶς ὁμοῦ ἠῤῥησε περὶ τὰ τέλη τοῦ προπαρελθόντος αἰῶνος, ὅτε πολλοὶ ἐκ τῶν περιόικων, φεύγοντες τὰς συχνὰς ἐπιδρομὰς τῶν Κιρτζαλίδων καὶ ἄλλων ληστρικῶν συμμοριῶν, μετόκησαν ἐνταῦθα, ὅπου ὑπῆρχε σχετικὴ τις ἀσφάλεια. Ἐπὶ τοῦρκοκρατίας ἦτο πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας (σαντζακ) τοῦ νομοῦ (βιλαέτιον) Ἀδριανουπόλεως, ἀριθμοῦσα περὶ τὰς 18.000 κατοίκους, τῶν ὁποίων τὸ ἡμῖσι καὶ πλέον ἦσαν Ἑλληνας, ἐξαρτώμενοι ἐκκλησιαστικῶς ἀπὸ τῆς μητροπόλεως τῆς Ἀδριανουπόλεως, περιελάμβανε δὲ ἑπτὰ διοικήσεις (καζάδες). Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Ἀγαθουπόλεως, Τυρνόβου, Μηβείας, Βιζύης, Λουλέ-Μπουργάζ, Μπαμπά-Ἐσκῆ καὶ δύο δῆμους (ναχιέδες): Κοφτζάζ καὶ Μπουνάχ-Χισσάρ. Ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης ἦτο ἔδρα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, περιελάμβανε δὲ 221 χωρὰ μὲ συνολικὸν ἀριθμὸν κατοίκ. 133.253. Ἡ κτηνοτροφία, γεωργία καὶ ἀμπελοργία ἦσαν τὰ κυριώτερα τῶν ἐπαγγελματῶν τῶν κατοίκων, πλὴν ὀλίγων ἐπιδοσμένων εἰς τὸ ἐμ-

πόριον, βιομηχανίαν καὶ διάφορα ἀστικά ἐπαγγέλματα.

Ἡ Ἑλληνικὴ κοινότης Σαράντα—Ἐκκλησιῶν διατῆρει ἡμιγυμνάσιον, πλήρη ἀστικὴν σχολὴν, παρθεναγωγεῖον καὶ νηπιαγωγεῖον, καὶ τρεῖς ἐνοριακὰς σχολὰς, μετὰ 1.000 περίπου μαθητῶν καὶ ἀναλόγου ἀριθμοῦ διδασκάλων. Ἐπίσης καὶ διάφορα σωματεῖα ἐκπαιδευτικά, φιλανθρωπικά, ἀθλητικομουσικά καὶ ἄλλα, ἐκπληροῦντα μετὰ ζήλου τὸν προορισμὸν των, ὅπως: ὁ «Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος», ἱδρυθεὶς τὸ 1865, ἡ φιλεκπαιδευτικὴ ἀδελφότης «Ἐλπίς» τὸ 1872, ἡ φιλόπτωχος ἀδελφότης «Ὁμόνοια» τὸ 1870, ἡ ἀγαθοεργὸς ἀδελφότης «Εἰρήνη» τὸ 1871, ἡ φιλόκαλος ἀδελφότης «Ἀγάπη» τὸ 1871, καὶ οἱ νεώτεροι: ὁ γυμναστικὸς σύλλογος «Ἄτλας», ὁ μουσικὸς σύλλογος «Ἀρίων» καὶ ὁ δραματικὸς σύλλογος «Μένανδρος». Μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Ἀν. Θράκης (1923), τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων κατέφυγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, σήμερον δὲ ἡ πόλις ἀριθμεῖ περί τὰς 13.000 κατοίκους καὶ συνδέεται μετὰ τῆς Ἀθριανουπόλεως διὰ τῆς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν κατασκευασθείσης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἀπέχουσα 46 χλμ. (Βιβλιογρ. Μελισσιανοῦ Χριστοδοῦλου, περιγραφή ἱστορικῆ—γεωγραφικῆ τῆς Ἐπαρχίας Σαράντα—Ἐκκλησιῶν (Ἀθῆναι, 1881).—Κ. Ν. Χατζοπούλου. Ἡ ἐπαρχία τῶν Σαράντα—Ἐκκλησιῶν, ἐν τῇ «Θρακικῇ Ἐπετηρίδι» τοῦ 1897.—Γ. Λαμπουσιᾶδου, περὶ Σαράντα—Ἐκκλησιῶν, ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ ἔτος 27ον σελ. 49 καὶ ἐξῆς. Βλ. Ἀρχεῖον Θρ. Θεσσαυροῦ).

* ΣΑΡΑΝΤΑΚΟΠΑΝΟΣ.—Βυζαντινὴ ὀνομασία τοῦ ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς παραλίας Θρακικοῦ Βοσπόρου Λιμένος Γυναικῶν, ἀπὸ τοῦ δμωνόμου χειμάρρου, ἐκβάλλοντος εἰς αὐτόν. (βλ. λ.). Εἶναι ὁ σημερινὸς Μπαλντᾶ—Λιμάν.

* ΣΑΡΑΠΑΡΑΙ.—Ὄνομα Θρακικοῦ λαοῦ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (XI. 531): «Φαοὶ δὲ καὶ Θρακῶν τινας, τοὺς προσαγορευομένους Σαραπάρας, οἷον κεφαλοτόμους, οἰκῆσαι ἠπὲρ τῆς Ἀρμενίας... θηριώδεις ἀνθρώπους καὶ ἀπειθεῖς, ὄρεινους περισκυθιστάς τε καὶ ἀποκεφαλίστάς. Τοῦτο γὰρ δηλοῦσιν οἱ Σαραπάροι». Σαραπάροι ἢ Σαρίπαροι εἶναι λέξεις περσικῆ, μὴ ὑποστᾶσα οὐδε-

μίαν σχεδὸν ἀλλοίωσιν μέχρι σήμερον. Εἰς τὴν σημερινὴν Περσικὴν γλῶσσαν, sar ἢ ser σημαίνει κεφαλὴν, καὶ par κόπτειν, ἦτοι κεφαλοτόμος. (Πρβλ. Παύλου Καρολίδου, εἰσαγωγή εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους τοῦ Παπαρηγοπούλου, Ἔκδ. Ἐλευθερουδάκη, σελ. ρμθ' ἐν ὑποσημειώσει).

ΣΑΡΑΠΙΣ.—Βυζαντινὸς στρατηγὸς ἐκ Θράκης, λαθὼν μέρος εἰς τοὺς κατὰ τῶν Βανδάλων τῆς Βορ. Ἀφρικῆς πολέμου ὑπὸ τὸν Βελισσάριον ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565).

*ΣΑΡΑΤΟΚΟΣ.—Βασιλεὺς τῶν Ὀδρουσῶν, περὶ τὰ 400 μ. Χ., γνωστὸς γενόμενος μόνον ἐκ τῶν ἀργυρῶν αὐτοῦ νομισμάτων, φερόντων τὴν ἐπιγραφὴν ΣΑΡΑΤΟΚΟ, ΣΑΡ ἢ ΣΑ. Τινὰ ἐξ αὐτῶν φέροντα θασίους τύπους, ἐκόπησαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν Θάσῳ. Ἄλλα δὲ φέροντα νεαρὰν κεφαλὴν ἐμπροσθεν, ὀπισθεν δὲ σταφυλὴν, πιθανῶς ἐκόπησαν ἐν Θράκῃ (Head—Σβορώνου, Ἱστορ. τῶν Νομισμ. Τόμ. Α', σελ. 355).

*ΣΑΡΔΕΙΣ (αἱ).—Πόλις τῆς Κάτω Μοισίας ἐν Θράκῃ ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου, παρὰ τὴν Κάλλατιν (νῦν Μαγγάλια).

*ΣΑΡΔΕΝΤΙΝΟΣ (Ζεὺς).—Ἐπώνυμον τοῦ Διὸς, λατρευομένου εἰς Σάρδεις τῆς Κάτω Μοισίας ἐν Θράκῃ παρὰ τὴν Κάλλατιν (νῦν Μαγγάλια) κατ' ἐπιγραφὴν εὐρεθεῖσαν ἐν Δακίᾳ.

ΣΑΡΔΙΚΗ καὶ ΣΕΡΔΙΚΗ.—Ἡ Σαρδικὴ (Sardica) ἢ Σερδικὴ (Serdica) καὶ Σάρδεων ἢ Σερδίων πόλις, ἡ Ulpia Sardica τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, ἡ σημερινὴ πρωτεύουσα τῆς Βουλγαρίας, ἦτο παλαιὸς συνοικισμὸς τῶν Σάρδεων, φυλῆς, πιθανῶς, Κελτικῆς παρὰ θερμὰς πηγὰς, ὄρισθεις ἕδρα τῆς Στρατηγίας Σαρδικῆς, ὅτε ἡ Μοισία ὑπετάγη εἰς τοὺς Ρωμαίους ὑπὸ τοῦ Λικινίου Κράσσου. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου μ. Χ. αἰῶνος συνοικισθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ (98—117 μ. Χ.) διὰ παλαμᾶχων στρατιωτῶν καὶ Ἑλλήνων ἐμπόρων μετωνομάθη Οὐλπία. Ἀναπτυχθεῖσα ἕνεκα τῆς ἐπικαίρου αὐτῆς θέσεως, ὑπήγχετο εἰς τὴν ἐπαρχίαν Θράκης καὶ διψεῖτο αὐτονόμως ὑπὸ βουλῆς καὶ δήμου, ὅπως καὶ αἱ λοιπαὶ ἐν Θράκῃ καὶ Μοισίᾳ ἐλ-

ληνικαὶ καὶ ρωμαϊκαὶ ἀποικίαι. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδρηλιανοῦ (271 μ. Χ.) ἐγένετο πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας μεσογείου Δακίας (Dacia Mediterranea). Ἡ μεγίστη δ' αὐτῆς ἀκμὴ παρατηρήθη κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα, ὅποτε συνεκροτήθη τὸ 347 ἢ ἐν Σαρδικῇ λεγομένη σύνοδος, κατὰ διαταγὴν τοῦ Κωνσταντίνου, καθ' ἣν παρευρέθησαν 200 πατέρες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Μέγας Ἀθανάσιος καὶ καθ' ἣν καταδικάσθη ἡ αἵρεσις τῶν Εὐσεβιανῶν, καθηρέθησαν δὲ ὁ Καισαρείας Ἀνάκιος, ὁ Ἡρακλείας Θεόδωρος, ὁ Λαοδικείας Γρηγόριος καὶ ἄλλοι, (Ἄ. Διομ. Κυριακοῦ, Δοκίμιον Ἐκκλ. Ἱστορίας, Ἔκδ. α', σελ. 111). Καταστραφεῖσα κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα ὑπὸ τῶν Οὐννων τοῦ Ἀττίλα, ἀνυποκοδομήθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, καθὼς καὶ τὰ καταστραφέντα αὐτῆς τείχη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (Προκ. Περὶ Κτισμ. IV, 1, 31).

Τὸ 809 καταλήφθη ὑπὸ τοῦ Κρούμου ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων, ὅποτε καὶ μετωνομάσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων Στρέθεις (Stredezetz), τὸ ὅποιον οἱ Βυζαντινοὶ μετέτρεψαν εἰς Τριαδίτσαν ἢ Τρωαδίτζαν. Τὸ 1018 ἀνακαταλήφθη ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1194 ὑπῆχθη εἰς τὸ δευτερον βασιλεῖον τῶν Βουλγάρων, μέχρι τοῦ 1386, ὅποτε ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους τοῦ XIV αἰῶνος ἤρχισεν ἐπικρατοῦν τὸ ὄνομα Σόφια, τὸ ὅποιον καὶ σήμερον φέρει, ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ βυζαντινοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἐν Σαρδικῇ ἐγεννήθη ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς Γαλέριος (306—311 μ. Χ.), ἀπ' αὐτῆς δὲ ὠνομάσθη καὶ «Σαρδικὸν διάταγμα» τὸ ὑπὸ τοῦ Γαλερίου ἐκδοθέν, διὰ τοῦ ὁποῦ ἀπηγορεύετο ὁ κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμὸς. Ἐρείπια τῆς Σαρδικῆς—Τριαδίτσης ἐλάχιστα.

ΣΑΡΙΑΣ.—Σκύθης βασιλεὺς, ζήσας πιθανῶς κατὰ τὸν πρῶτον π. Χ. αἰῶνα, τοῦ ὁποῦ σὺζονται χαλκᾶ νομίσματα μετὰ Ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς.

*ΣΑΡΚΑΡΗΣ (Ἐπισκοπή).—Μία τῶν ἑξ ἐπισκοπῶν τῆς ἐπαρχίας Αἰμιμόντου ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Μαρκιανουπόλεως (Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Τόμ. Ε', σελ. 463). Ἄγνωστος ἡ τοποθεσία αὐτῆς.

ΣΑΡΜΑΘΩΝ (φρούριον).—Ὄνομα φρουρίου

τῆς Θράκης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἰμιμόντου, παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ Κτισμ. IV, 4) ἀνακαινισθέν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' (527—565).

ΣΑΡΠΗΔΩΝ.—Ἰός τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ἀδελφὸς τοῦ Πόλυτος, μυθικοῦ βασιλέως τῆς Αἴνου ἐν Θράκῃ, τὸν ὅποιον διερχόμενος ἐκεῖθεν ὁ Ἡρακλῆς «ὑβριστὴν ὄντα, τοξεύσας ἀπέκτεινεν». (Ἀπολλοδ. Β, 5, 9).

ΣΑΡΠΗΔΩΝ.—Μεσογείος πόλις τῆς Θράκης, κατὰ τὸν Στέφανον Βυζαντινόν, Ἡσύχιον καὶ Ἀπολλώνιον, ὅστις τοποθετεῖ αὐτὴν παρὰ τὸν Ἐργίνον, παραπόταμον τοῦ Ἐβρου, ὃ δὲ σχολιαστὴς αὐτοῦ πρὸ τοῦ Αἴμου. Ἄγνωστος ἡ ταυτότης αὐτῆς.

ΣΑΡΠΗΔΩΝ.—Ἀκρωτήριον τῆς Θράκης μεταξὺ Αἴνου καὶ Χερρονήσου, ἀντικρὺ τῆς Σομοθράκης, χωρίζον τὸν κόλπον τῆς Αἴνου ἀπὸ τὸν Μέλανα κόλπον (Στράβ. VII, 331, 53). Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (VII, 58) ὠνομάζετο Σαρπηδωνία ἄκρα, ὅπου προσεγειώθη ὁ στόλος τοῦ Ξέρξου. ὠνομάσθη δὲ οὕτως ἀπὸ τοῦ Σαρπηδῶνος, (βλ. λέξ.) υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ἀδελφοῦ τοῦ Πόλυτος, βασιλέως τῆς Θράκης. Σήμερον κοινῶς καλεῖται Γκρέμμα.

ΣΑΡΤΗ.—Πόλις τῆς χερσονήσου Σιθωνίας (νῦν Λόγγου), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (VII, 123). Παραμείνασα ἐλευθέρη μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων, ὑπετάγη εἰς τοὺς Πέρσας καὶ ἐχορήγησε στρατὸν καὶ πλοῖα εἰς τὸν παραπλέοντα τὰ Καλκιδικὰ παράλια στόλον τοῦ Ξέρξου. Κατὰ τὸν Δήμητριον (Ἡ Μακεδονία, σελ. 616) ἔκειτο Β. Α. τῆς Ἀμπέλου, ἐντὸς μικροῦ κολπίσκου, ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Ψευδοκαράβου. Κατ' ἄλλους ἔκειτο ἐπὶ τοῦ Σιγγιτικῷ κόλπου, κατὰ τὴν νοτιᾶν ἄκραν τῆς χερσονήσου Σιθωνίας, ὅπου τὸ χωρίον Σμοία (Πρβλ. Ραγκαβῆ, Ἀρχαιολ. Λεξικόν, ἐν λέξει). Κατὰ τὸν Kiepert, ὅπου ἡ νῦν Συκιά, κατὰ δὲ τὸν Leake (Τόμ. Γ', σελ. 153) ὅπου τὸ χωρίον Καρταλῆ. Ἄλλ' ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἡροδότου, περιγράφοντος τὰς κινήσεις τοῦ διεκπελεύσαντος τὴν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου κατασκευασθεῖσαν διώρυγα στόλου, καὶ τοῦ Στεφάνου Βυζαντινοῦ, λέγοντος: «Πλωρος καὶ Σάρτη περὶ τὸν Ἄθω... ὡς Ἐκαταῖος ἰσχυρίζεται», ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ Σάρτη ἔκειτο μὲν ἐπὶ τοῦ Σιγγιτικῷ κόλ-

που, ὄχι ὁμῶς ἐπὶ τῆς Σίθωνίας, ἀλλ' ἐπὶ τῆς χερσονήσου Ἀκτῆς (Ἁγίου Ὄρους), ταυτιζομένη μάλιστα ὑπὸ πολλῶν πρὸς τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν ἐπέχει ἡ μονὴ τοῦ Ψηροποτάμου (Πρβλ. Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαίδεια, ἐν λέξει). Ὁ πολίτης Σαρτατός.

ΣΑΡΩΝΙΚΟΣ (Κόλπος).—Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου Βαθυκόλπου (βλ. λέξ.) τοῦ σημερινοῦ Μπογιούκ-ντερέ, παρὰ τὸν ὁποῖον ὑπῆρχε, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, βωμὸς τοῦ Σάρωνος, Μεγαρέως ἥρωος ἢ θαλασσοπόρου. Τοῦ βωμοῦ τούτου ἡ θέσις ἀναζητητέα περὶ τὰ Κίρκι-ἀγᾶτις (=40 δένδρα) ἴσως δὲ καὶ παρὰ τὸ χωρίον Κεφαλῆ τοῦ Μπογιούκ-ντερέ.

* **ΣΑΤΟΚΟΣ** ἢ **ΣΑΔΟΚΟΣ**.—Ὄνομα κύριον καθαρῶς Θρακικὸν κατ' ἐπιγραφὰς εὐρεθείσας ἐν Στενιμάχῳ, τοῦ 2ου ἢ 3ου μ.Χ. αἰῶνος («Θρακικά» VI, σελ. 146.)

ΣΑΤΡΑΙ (οἱ).—Ἄνδρες καὶ πολεμικοὶ Θρακικοὶ λαοί, κατοικοῦν τὴν παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας χώραν, μετὰ τῶν κάτω κοιλάδων τοῦ Νέστου καὶ Στρυμόνος. Ἐξεμεταλλεύοντο τὰ πλοῦσια μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου τοῦ Παγγαίου, καὶ εἶχον ἐπὶ ὑψηλοτάτης κορυφῆς (τοῦ Γκιόζ-τεπέ πιθανῶς) τὸ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην γνωστὸν μαντεῖον τοῦ Διονύσου, τοῦ ὁποῦ προτοπαντο ἱερεῖς ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Βέσσων κλάδου τῶν Σατρῶν, καὶ εἶχε μάντιδα (χρέωσαν), ὅπως ἐν Δελφοῖς. (Ἡροδ. VII, 111). Ἦσαν δὲ φιλελεύθεροι, οἱ μόνοι ἐκ τῶν Θρακικῶν λαῶν, οἱ μὴ ὑποταχθέντες εἰς τὸν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπερχόμενον Ξέρξην τὸ 480 π. Χ. (Ἡροδ. VII, 110—112). Εἰς τὸ θρακικὸν τοῦτο ὄνομα ὁ Γίρετσικ ἀναγνωρίζει συγγένειαν πρὸς τὸ ἀλβανικὸν «σάτρ»=μάχαιρα, ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι ὁ Θουκυδίδης (B, 96), ἀναφέρει μετὰ τῶν αὐτονόμων καὶ μαχαίροφόρων Θρακῶν, τοὺς καλουμένους Δίους, κατοικοῦντας τὴν Ροδόπην, οἱ ὁποῖοι, ἴσως νὰ εἶναι οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς Σάτρας.

* **ΣΑΤΡΟΚΕΝΤΑΙ**.—Λαὸς θρακικὸς, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἑκαταίου (ἀποσπ. 128 καὶ 129), ἄγνωστος ἄλλοθεν.

ΣΑΤΥΡΟΣ Α'.—Βασιλεὺς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου (407—393 π.Χ.) υἱὸς τοῦ Σκαρτάκου Α'. Ἐκαλλιέργησεν ἐμπορικὰς σχέσεις

μετὰ τῶν Ἀθηναίων, τὰς ὁποίας ἀνέπτυξεν ἀκολούθως ὁ υἱὸς καὶ διάδοχός του Λεύκων. Φονευθεὶς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Θεοδοσιᾶδος, ἐκηδεύθη ἐπὶ τινος ἀκριτηρίου, τὸ ὁποῖον ἐκ τούτου ὠνομάσθη «Σατύρου μνημα».

ΣΑΤΥΡΟΣ Β'.—Ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν τοῦ Παρυσάδου, φονευθεὶς μετὰ ἐπτάμηνον βασιλείαν τὸ 309 π.Χ. ἐν τινὶ μάχῃ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Εὐμήλου, διακδικούντος τὸν θρόνον καὶ βοηθούμενου ὑπὸ τῶν Σκυθῶν καὶ τοῦ Ἀριφάρνου βασιλέως τῶν Θρακῶν.

ΣΑΓΑΙΟΣ.—Ἀρχατὸς βασιλεὺς τῶν Σκυθῶν, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ VI π. Χ. αἰῶνος, φονεύσας τὸν ἀδελφόν του φιλόσοφον Ἀνάχαρσιν ἐνφ' ἐθυσίᾳ (Ἡροδ. IV, 76).

* **ΣΑΥΣΑΔΙΑΣ** ἢ **ΣΑΥΛΔΑΣ** (Ἐπισκοπή).—Ἀρχαία ἐδρα ἐπισκοπῆς ἐν Θράκῃ, ἀλλ' ἄγνωστον ποῦ ἀκριβῶς καμμένη, ἀναφερομένη εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικά. Ἐπίσκοποι αὐτῆς μνημονεύονται κατὰ τὰ ἔτη 431 καὶ 879. (Σταμύλη, Συμβολὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἱστοριῶν τῆς Θράκης, σελ. 165).

ΣΑΥΜΑΚΟΣ.—Σκύθης βασιλεὺς, γήσας πιθανῶς κατὰ τὸν Α' π.Χ. αἰῶνα, γνωστός ἐκ τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων αὐτοῦ, φερόντων ἑλληνικὴν ἐπιγραφὴν.

* **ΣΑΥΡΑΙ** (οἱ).—Λαὸς θρακικὸς ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου.

ΣΑΩΚΗ.—Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς νήσου Σαμοθράκης (βλ. λέξ. Σαός—Σαώκη).

ΣΑΩΝ.—Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς νήσου Σαμοθράκης, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τινος νύμφης ἢ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Ρήνης, ὅστις συναθροίσας τοὺς δισκορπισμένους κατοίκους αὐτῆς ἔθεσε νόμους καὶ διήρσαε εἰς πάντε φυλάς ἐπωνύμους τῶν υἱῶν του (Διοδ. Σικελ. V, 48).

* **ΣΔΑΛΕΙΤΗΣ** (Ζαῖς).—Πιθανῶς τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τοῦ Διὸς, κατ' ἐπιγραφὰς εὐρεθείσας ἐν τῇ Β. Θράκῃ (Θρακικά 1934, σελ. 47).

ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΗ (Ἁγία).—Κατήγετο ἐξ Ἡρακλείας, καὶ ἐμαρτύρησε κατὰ τὸν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Δομιτιανοῦ (81—96) ἐκραγέντα διωγμὸν. Κηρύττουσα τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐν Μαρκιανουπόλει τῆς Μοισίας, συνελήφθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Σεργίου Ἰούστου καὶ ἀπεστάλη εἰς τὸν ἀρχαῖον Ἡρακλείας, ὅπου μετὰ σκληρότατα βασανιστήρια ἀπεκεφαλίσθη.

Ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν μνήμην τῆς τὴν 24ην Ὀκτωβρίου (Συναξαριστής, Ἐκδ. Σεργ. Ραφτάνη, Τόμ. Α', σελ. 186).

* **ΣΕΒΑΣΤΟΠΟΛΙΣ**.— Πόλις τῆς Βορείου Θράκης, ἀναφερομένη κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους (Συνέκδ. 635) ὡς μία τῶν πέντε πόλεων τῆς ἐπαρχίας Θράκης εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικά χρονικά ὡς ἔδρα ἐπισκοπῆς ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Φιλιππουπόλεως (Ράλλη καὶ Ποτῆ, Τόμ. Ε', σ. 463). Μεγάλη καὶ ἀκμάζουσα ἐπὶ τῶν πρώτων Βυζαντινῶν χρόνων, κατεστράφη, πιθανῶς, ἀρχομένου τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος ὑπὸ τῶν Ἀβάρων κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτῶν ἐπιδρομήν. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτῆς κεῖται ἡ σημερινή βουλγαρική πόλις Χισάρ (τουρκοῖσι Διτζα—Χισάρ=φρούριον ἱαματικῶν θερμῶν πηγῶν) 47 χλμ. πρὸς βορρᾶν τῆς Φιλιππουπόλεως, ὅπως ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν κατὰ τὸ 1937 γενομένων ἀνασκαφῶν, αἱ ὁποῖαι ἔφερον εἰς φῶς θεμέλια ἐπτά ἐκκλησιῶν ἐντός καὶ ἐκτός τοῦ φρουρίου καὶ ἄλλα.

Τὸ φρούριον αὐτῆς ὅπως σώζεται σήμερον εἶναι τὸ μέγιστον καὶ μᾶλλον καλῶς διατηρούμενον καθ' ὅλην τὴν βόρειον Θράκην, ἐκτίσθη δὲ, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν κατὰ καιροῦς εὑρεθέντων ἐν αὐτῇ νομισμάτων καὶ ἐντετειχισμένων ἐπιγραφῶν ἐπὶ τῶν Ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, ἐνεκαινίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565) ἐάν κρίνωμεν ἐκ τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομήσεως αὐτοῦ. Ἐκ τῶν γενομένων ἀνασκαφῶν φαίνεται ὅτι ἡ πόλις ἀνεκαινίσθη κατὰ τὸν ἐνδέκατον ἢ δωδέκατον αἰῶνα, πολὺ δὲ πιθανὸν νὰ εἶναι ἡ ὑπὸ τῆς Ἄννης Κομνηνῆς μνημονευομένη Ἀλεξιούπολις ἢ Νεόκαστρον, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς ἔκτισε χάριν τῶν Παυλικιανῶν, ἐπανεληθόντων εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. (Ἀλεξιάνδος, βιβλ. XIV, 9). Πολὺ δὲ πιθανὸν νὰ εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Προκοπίου ἀναφερόμενον φρούριον Ἀγγοῦσαι κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (Περὶ Κτισμ. IV, 11), τὸ ὁποῖον κατὰ μετάφρασιν ὠνομάσθη Σεβαστή ἢ Σεβαστούπολις. (Πρβλ. Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδου «Θρακικά», Τόμ. X, σ. 269—270 ἐν ὑποσημ.).

ΣΕΒΕΡΗΝΟΣ.—Πόλις τῆς Θράκης, ἐν τῇ Ἄνφ Μοισίτζ, παρὰ τὴν νῦν πόλιν Τοῦρνο-

Σεβρίνο τῆς Ρουμανίας, ὅπου σώζονται λείψανα τῆς γεφύρας τοῦ Τραϊανοῦ (Pons Trajani).—(Πρβλ. Μελετίου Γεωργ. Τόμ. Γ', σελ. 43).

ΣΕΚΟΥΝΔΑ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΗ.—Justiniana Secunda, πόλις τῆς Θράκης (βλ. Ἰουστινιανὴ Δευτέρα).

ΣΕΛΑΙΜΝΟΣ ἢ ΣΗΛΑΥΜΝΟΣ.—Πόλις τῆς Θράκης ἡ ἄλλως καλουμένη Στίλβος (βλ. λέξ.).

* **ΣΕΛΑΔΑΙ ἢ ΣΕΛΛΙΩΤΑΙ**.—Λαὸς Θρακικός, κατοικῶν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Τόνζου παραποτάμου τοῦ Ἐβρου.

* **ΣΕΛΛΗΤΙΚΗ**.—Ἀρχαία χώρα τῆς Θράκης, ἀποτελέσασα κατὰ τὸν δευτέρον μ. Χ. αἰῶνα ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς κατακτησεως, μίαν τῶν 14 στρατηγιῶν (Praefectura) τῆς Θράκης (Πτολεμ. Γεωγρ. Γ', 11, 6). Ἐκεῖτο δὲ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Θράκης, παρὰ τὴν Μαρώνειαν καὶ Σάλην. Τῆς Σελληνικῆς ἀναφέρεται ἐν τινι ἐπιγραφῇ ὁ στρατηγὸς Τιθέριος Κλαύδιος (Dumont-Homolle, σελ. 317).

* **ΣΕΛΛΙΩΤΑΙ**.—Λαὸς Θρακικός οἱ ἄλλως καλούμενοι Σέλλαι (Ἡρόδοτος).

ΣΕΡΑΠΕΙΟΝ.—Πολίχνη τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πολυβίου. Ταῦτιζεται δὲ μὲ τὸ Ἱερὸν τῶν Βυζαντινῶν τοῦ Στραδῶνος (VII, 319) μεταξὺ τοῦ Ροῦμελη Καθὰ καὶ τοῦ Μπουγιούκ-Διμάν, πιθανῶς ὅπου ἡ θέσις «Μαῦρος μῶλος». Παρ' αὐτὸ σώζονται λείψανα ὀχυρωματικῶν ἔργων τῶν Γενοουσιῶν.

* **ΣΕΡΑΟΙ ἢ ΣΕΡΑΟΙ**.—Λαὸς Θρακικός ἢ μᾶλλον Κελτικὴ φυλὴ, κατοικοῦσα τὰ βορειοδυτικὰ τοῦ Αἴμου περὶ τὴν Σερδικίην (νῦν Σόφια).

ΣΕΡΑΩΝ ἢ ΣΕΡΔΙΩΝ ΠΟΛΙΣ.—Ἡ ἄλλως Σερδικὴ ἢ Σερδική (βλ. λέξ.) ἡ νῦν Σόφια πρωτεύουσα τῆς Βουλγαρίας.

* **ΣΕΡΕΝΤΙΟΝ ἢ ΣΙΡΕΝΤΖΙΟΝ**.—Ἀρχαία κωμόπολις τῆς Ἄν. Θράκης, καίμενη Β. Δ. τῶν Μετρῶν (Τσατάλτζας) ἐπὶ τῶν ὑπωρείων τοῦ μικροῦ Αἴμου (Ἄρος τῆς Στράντζας). Πότε ἐκτίσθη καὶ ὑπὸ τίνος δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν. Κατὰ τινὰς, τὸ Σερέντιον, Σιρέντζιον ἢ Σιργέντζη, εἶναι ἡ ἀρχαία Ἐργίσκη (βλ. λέξ.) πολλάκις ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ

Δημοσθένους εἰς τὸν περὶ στεφάνου λόγον (κεφ. 27). Σήμερον κοινῶς καλεῖται Στράντζα. Βορείως αὐτῆς, ἐπὶ λόφου ὑψηλοῦ, ὑπάρχουν τὰ θεμέλια ναοῦ, ἐρείπια πολλῶν οἰκοδομῶν καὶ φρούριον, ὅπου ὑποτίθεται ὅτι ἔκειτο τὸ πᾶλαι Σερέντιον. Ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως ἀναφέρεται κατὰ τὸν ἔνατον αἰῶνα ὡς ἔδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν τίτλον: «ὁ Σεργέντζης», ὑπαγομένη εἰς τὴν μητρόπολιν Ἡρακλείας (Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Τόμ. X, σελ. 476), κατὰ δὲ τὸν XVII αἰῶνα ἠνωμένη μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Τυρολόης (Γερμανοῦ, μητροπολίτου Σάρδεων, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, εἰς «Θρακικά», 1935, σελ. 118 καὶ 127).

*ΣΕΡΜΗΣ.—Ἀριστερός παραπόταμος τοῦ Ἐβρου, ἐκβάλλων εἰς αὐτὸν περὶ τὰ 12 χλμ. κατωτέρω τῆς Φιλιππουπόλεως, ὁ αὐτὸς μετὸν Σύρμον (βλ. λέξ.).

ΣΕΡΜΥΛΗ ἢ ΣΕΡΜΥΛΙΑ. — Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου ἢ ἐπὶ Θράκης, ἀποικία Εὐβοέων (Ἡροδ. VII, 122), κειμένη πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Μηκυβέρνης ἐπὶ μαγνητικωτάτης θέσεως. Ἐκαλεῖτο δὲ Σερμύλη καὶ Σερμυλία, ὁ δὲ κάτοικος Σερμυλῖος ἢ Σερμυλιεύς (Θουκυδ. Α, 65). Περὶ ταύτης ἐλάχιστα γνωρίζομεν. Περιγράφων ὁ Ἡρόδοτος τὴν πορείαν τοῦ Περσικοῦ στόλου κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀναφέρει τὴν Σερμύλην τρίτην κατὰ σειρᾶν, μετὰ τὴν Τορώνην καὶ Γαληψόν. Ὑπέστη καὶ αὐτὴ ἐπὶ τῶν Περσικῶν πολέμων τὴν κοινὴν τύχην τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, χορηγήσασα «νέας καὶ στρατιήν» εἰς τὸν παραπλέοντα στόλον τοῦ Ξέρξου καὶ ἀναγνωρίσασα τὸν Περσικὸν ζυγόν. Μετὰ τὴν ἦτταν καὶ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Περσῶν, ἐγένετο φόρου ὑποτελής εἰς τοὺς Ἀθηναίους καταβάλλουσα, κατ' ἀρχὰς μὲν πέντε καὶ πλέον τάλαντα, ἀργότερον δὲ, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἡγεμονίας αὐτῶν, (436—425 π. X.) τέσσαρα τάλαντα καὶ τρεῖς χιλιάδας δραχμῶν.

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ποτιδαίας ὑπὸ τοῦ Ἀριστέου, στρατηγοῦ τῶν Κορινθίων, αὐτοὶ ἐνεδρεύσας ἐφόρνευσε πολλοὺς Σερμυλῖους συμπράττοντας μετ' αὐτῆς (Θουκυδίδου 65). Κατεστράφη δὲ ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα τῷ 348 π. X. ὀλίγον πρὸ τῆς ἰλώσεως τῆς

Ὀλύμβου μετ' ἄλλων 32 πόλεων. (Διοδ. Σι. κελ. XIV, 53). Ἐκτοτε δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναλάβῃ καὶ δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν συγγραφέων. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς σώζονται πρὸς Ν. τοῦ χωρίου Ὀρμύλια, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι εἶναι παραφθορὰ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος. (Δήμιτσα. Ἡ Μακεδονία, σελ. 610. Μ.—Χρυσόχοου, Ἡ Σερμύλη, ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Φιλολ. Συλλ. Παρνασσῶ, Ἔτος IV, σελ. 104). Τῆς Σερμύλης εἶναι γνωστὰ μόνον δύο νομισματα ἀρχαῖα τετραδραχμα τοῦ Εὐβοϊκοῦ σταθμητικοῦ κανόνος, ἀνερχόμενα εἰς τὰ 500 π. X. περίπου. Ἐμπροσθεν φέρουν ἰππέα γυμνὸν μετὰ δόρατος καλπάζοντα, καὶ τὴν ἐπιγραφήν: ΣΕΡΜΥΛΙΚΟΝ, ὀπισθεν δὲ ἔγκοilon τετραγώνον, διηρημένον εἰς τέσσαρα μέρη. (Head. Σδορώνου, Τόμ. Α', σελ. 274).

* *

Παρὰ τὸ χωρίον Ὀρμύλια, ὑπάρχουν ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας ἐρείπια τινα, τὰ ὁποῖα οἱ κάτοικοι ὀνομάζουσι «Καλλιπολιν». Φέρεται δὲ ὡς παράδοσις εἰς ὧν τὰ στόματα, ὅτι κατὰ πολὺ ἀρχαίαν ἐποχὴν, ὅτε οἱ πειραταὶ κατερήμωνον τὰς παραλίους πόλεις τῆς Μεσογείου, κατερήμωναν καὶ τὴν Ὀρμυλίαν. Τότε οἱ κάτοικοί τῆς χάριν ἀσφαλείας, ἐξέλεξαν τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην τοποθεσίαν, ὅπου ἔκτισαν ἰσχυρὸν φρούριον. Τὴν νέαν δ' αὐτῶν πατρίδα ὀνόμασαν «Καλλιπολιν» διὰ τὴν ὠραιότητα τῆς τοποθεσίας καὶ τὴν ὀχυρότητα τοῦ φρουρίου τῆς. Μετ' οὐ πολὺ ὁμοῦ οἱ πειραταὶ, μαθόντες τὴν νέαν αὐτῶν ἐγκατάστασιν, ἐπολιόρκησαν αὐτήν. Οἱ κάτοικοί τῆς τότε ἀντέταξαν γενναίαν ἄμυναν προξενήσαντες μεγάλας ἀπωλείας εἰς αὐτοὺς. Τέλος ὁμοῦ ἐκάμφθησαν καὶ παρεδόθη ἡ πόλις. Οἱ πειραταὶ τότε ἀντεκδικούμενοι κατέστρεψαν τὴν πόλιν ἐκ θεμελίων, τῶν δὲ κατοίκων, ἄλλους μὲν κατέσφαξαν, ἄλλους δὲ ἠχμαλώτισαν, ὅσοι δὲ Καλλιπολίται διεσώθησαν, διεσκορπίσθησαν, πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν, ὅπως ἀναφέρει ἢ παράδοσις, ἦλθον εἰς τὸν Ἑλλησποντον, ὅπου ἔκτισαν τὴν Καλλιπολιν ἢ μετωνόμασαν αὐτὴν πλησιόχωρον αὐτῆς χωρίον. (Μ. Χρυσόχοου, αὐτόθι, σελ. 111 καὶ ἐξῆς). Κατὰ πόσον ἢ παράδοσις αὕτη εἶναι ἀληθῆς δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ εἴπη τις. Πάντως ὁμοῦ

ὕπὸ ταύτην πιθανὸν νὰ κρύπτεται καὶ ἱστορικὴ τις ἀλήθεια.

ΣΕΡΡΑΙ (Αἰ).—Βλ. Σίρις.

ΣΕΡΡΕΙΟΝ.—Ἀκρωτήριον τῆς μεσημβρινῆς Θράκης, μεταξὺ Μεσημβρίας καὶ Ζώνης, ἀντικρὺ τῆς Σαμοθράκης (Ἡροδ. VII, 59). Ὁ Στράβων (VII, 331, 48), ὀνομάζει αὐτὸ Σέρριον, καὶ τοποθετεῖ αὐτὸ μεταξὺ Ὀρθαγορείας πρὸς Δ. καὶ Τερμπύρων πρὸς Α. Φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε παρ' αὐτὸ καὶ πολίχνη μετὰ τείχους, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῆς Σέρρειον τείχος, ὅπου ἐγένετο ἡ ἐπισκευὴ τῶν πλοίων τοῦ στόλου τοῦ Σέρξου. Κατὰ δὲ Στ. τὸν Βυζάντιον ὑπῆρχε καὶ πόλις τῆς Σαμοθράκης. Τὸ Ἐθνικὸν Σερρεῖον καὶ Σερρεώτης. Ἐκურισύθη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Β' τῆς Μακεδονίας, ἐξαναγκάσας τὴν φρουρὰν τῶν Ἀθηναίων νὰ ἐκκενώσῃ αὐτὸ τὸ 344 π. Χ. (Δημοσθ. Περὶ Ἀλλονήσου, 36—37.—Κατὰ Φιλίππου, IV, 8.—Αἰσχίνου κατὰ Κτησιφώντος, 82).

Τοῦ Σερρείου τείχους σώζονται ἀρκετὰ ἐρείπια.

ΣΕΥΘΗΣ.—Ἰπὸ τὸ ὄνομα Σεύθης, φέρονται τρεῖς βασιλεῖς τῆς Θράκης.

ΣΕΥΘΗΣ Α'.—Βασιλεὺς τῶν Ὀδρουσῶν, υἱὸς τοῦ Σπαρδόκου ἢ Σπαρδόκου, καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Σιτάλκου. Κατὰ τὴν μεγάλην ἐκστρατείαν τοῦ Σιτάλκου κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περδίκκου τοῦ Β' τὸ 429 π.Χ. ὁ Σεύθης ἠκολούθησε τὸν θεῖόν του, μεγάλως ἰσχύων παρ' αὐτῷ. Ἀλλ' ὁ Περδίκκος κατώρθωσε νὰ προσεταιρισθῇ τὸν Σεύθην, ὑποσχόμενος εἰς αὐτὸν ὡς σύζυγον τὴν ἀδελφὴν του Στρατονίκην καὶ χρήματα πολλά, εἰάν κατώρθωνε νὰ πείσῃ τὸν Σιτάλκην νὰ παύσῃ τὰς ἐχθροπραξίας καὶ νὰ ἀποσυρθῇ. Πράγματι ὁ Σεύθης κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν θεῖόν του, καὶ ἔλαβεν ὡς σύζυγον τὴν Στρατονίκην, συνδεθεὶς οὕτω διὰ στενῶν συγγενικῶν δεσμῶν μετὰ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. (Θουκ. Β, 95—101). Τὸν Σιτάλκην ἀποθάνοντα τὸ 424 π.Χ. ἐν τινὶ ἐκστρατείᾳ κατὰ τῶν Τριβαλλῶν, διεδέχθη ὁ Σεύθης, διότι ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος του Σάδοκος, εἶχεν ἀποθάνει. (Θουκ. Β, 29, 2 καὶ 67, 2). Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σεύθου, τὸ βασίλειον τῶν Ὀδρουσῶν ἐπεξετάθη, τὰ δὲ ἔσοδα αὐτοῦ ἀνῆρχοντο κατὰ μὲν τὸν Θουκυδίδην (Β, 97)

εἰς 400 τάλαντα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, πλὴν τῶν πλουσιωτάτων δώρων τῶν ὑπηκόων του, κατὰ δὲ τὸν Διόδωρον Σικελιώτην εἰς 1.000. Καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν του ὑπῆρξε πιστὸς φίλος καὶ σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὅποιοι τιμῆς ἔνεκα τοῦ ἀπένειμον τὸν τίτλον τοῦ Ἀθηναίου πολίτου.

Τοῦ Σεύθου Α' σώζονται ἀργυρᾶ νομίσματα φέροντα ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἰππέα ἐνοπλον ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης τὴν ἐπιγραφὴν ΣΕΥΘΑ ΑΡΓΥΡΙΟΝ ἢ ΣΕΥΘΑ ΚΟΜΜΑ (Head Σβορώνου, Ἱστορ. τῶν Νομισμ. Τόμ. Α' σελ. 355 356).

ΣΕΥΘΗΣ Β'.—Οὗτος διαδεχθεὶς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα Σεύθην τὸν Α', κατὰ τὴν ἰδίαν δολογίαν του, ἦτο υἱὸς τοῦ Μαισάδου, βασιλ. τῶν Μελανδιτῶν, Θυνῶν καὶ Τρανιφῶν, θρακικῶν λαῶν. Ἐκθρονισθέντος τοῦ πατρὸς του καὶ ἀποθάνοντος ὀλίγον μετὰ ταῦτα, ὁ Σεύθης ἀνετέρας εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ βασιλείως τῶν Ὀδρουσῶν περὶ τὰ 400 π. Χ. Ἀνδρωθεὶς κατώρθωσε νὰ λάβῃ ἀρκετὴν δύναμιν πεζικοῦ καὶ ἰππικοῦ παρὰ τοῦ Μηδόκου, καὶ προσεπάθει νὰ ἀνακτήσῃ τὸν πατρικὸν θρόνον. Κατὰ τὸ 405 π. Χ. ὁ Σεύθης ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Μηδόκου, ὑπεσχέθησαν τὴν συνδρομὴν των εἰς τὸν Ἀθηναϊκὸν στόλον, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως νὰ ἀνατεθῇ ἡ ἀρχιστρατηγία εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην φίλον των, καταφυγόντα εἰς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον, μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καταίρεσίν του. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔμως ἀπέρριψαν τὴν ἀξίωσιν ταύτην τῶν Θρακῶν βασιλέων, καὶ ἐπῆλθεν ἡ ὀλεθρία διὰ τοῦς Ἀθηναίους ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχία, καθ' ἣν συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος. (Ξενοφ. Ἑλληνικά Β, 1, 25—Πλουτάρχ. Λύσανδρος 10). Βραδύτερον, ὅταν τὸ 400 π. Χ. ὁ Ξενοφῶν ἐπιστρέφων μετὰ τῶν μυρίων ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐφθασεν εἰς τὴν Χρυσούπολιν ὁ Σεύθης ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειάν του, πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ πατρικοῦ θρόνου, ὑποσχόμενος νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν Βισάνθην, ὡς καὶ τὴν θυγατέρα του ὡς σύζυγον, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως, εἰάν ὁ Ξενοφῶν εἶχε θυγατέρα, νὰ τὴν ἐξαγοράσῃ συμφώνως μετὰ τὰ θρακικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα (Κύρου Ἀνάβ. VII, 2, 38).

Κατ' ἀρχὰς ὁ Ξενοφῶν ἠρνήθη. Κατόπι

ὅμως ἐπελευθέρως συμφωνίας, ἐδοθήθησεν αὐτόν, οὕτω δὲ τῇ βοήθειά τοῦ Ξενοφώντος, ἀνέκτισε τὸν πατρικὸν θρόνον. Ἄλλ' ὅταν ἤλθην ἡ ὥρα τῆς ἀμοιβῆς τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν, μετήλθε μυρίας ὑπεκφυγᾶς, μέχρις οὗ τέλος κατέβηκε τὰ συμφωνηθέντα. Τὸ 399 π.Χ. ἐδοθήθησεν τὸν Σπαρτιάτην στρατηγὸν Δερκυλλίδαν εἰς τὴν Βιθυνίαν κατὰ τῶν Περσῶν, τὸ δὲ 393 π.Χ. συμβιβασθεὶς, τῇ μεσολαβήσει τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν Θρασυβόλου καὶ Χαθρίου, πρὸς τὸν προστάτην τοῦ Μήδου, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχε περιέλθει εἰς ρῆξιν, συνωμολόγησεν εἰρήνην μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Ἄλλ' ἡ συνθήκη αὐτῆ διήρκεσεν ἐπ' ὀλίγον, διότι ὁ Σεύθης ἐφάνη δόλιος καὶ ἀπιστός. Ἀπέθανε τὸ 384 π.Χ.

ΣΕΥΘΗΣ Γ' Βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν, σύγχρονος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τοῦ ὁποίου ἦτο ὑποτελής. Μετὰ τὴν πτώσιν ὅμως τοῦ Ζωπυρίωνος καὶ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (323 π.Χ.) ἠθέλησε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Συναθροίσας λοιπὸν στρατὸν περὶ τοὺς 2.000 πεζῶν καὶ 8.000 ἵππεων ἐπετέθη κατὰ τοῦ Λυσιμάχου. Μετ' ἀμφίροπον ὅμως μάχην, ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Λυσιμάχου, ὅστις τὸ δευτερον κατατρόπωσε αὐτὸν εἰς τὰ στενὰ τοῦ Αἴμου, τὸ 313 π.Χ. τὸν ἠνάγκασε νὰ ὑποταχθῆ τελείως (Διοδ. Σικελ. XIX, 73). Τοῦ Σεύθου Γ' σφύζονται χαλκᾶ νομίσματα τοῦ 324 π.Χ. ἀμελοῦς τεχνουργίας, τὰ ὁποῖα νομισματολόγοι τινὲς ἀποδίδουν εἰς Σεύθην τὸν Α'. Φέρουν δὲ ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς πλευρᾶς κεφαλὴν τοῦ Διὸς, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης τὴν ἐπιγραφὴν: ΣΕΥΘΟΥΓ καὶ ἵππεα (Head-Σβορώνου, Ἱστορ. τῶν Νομισμ. Τόμ. Α' σελ. 356).

ΣΗΛΥΜΒΡΙΑ. — Ἀρχαιστάτη πόλις τῆς Ἄνθ. Θράκης ἐπὶ τῆς Προποντίδος, κειμένη 70 χλμ. πρὸς Ἀ. τοῦ Βουζανίου, μεταξὺ Ἐπιδατῶν καὶ Ἡρακλείας, εἰς βόρ. πλάτ. 42°, 30' καὶ ἀνατ. μῆκ. 55°, κατὰ τὸν Πτολεμαίων (Γεωγρ. Γ, II, 4). Κατὰ τὸν Στράβωνα (VII, 319) ὠνομάσθη Σηλυμβρία ἀπὸ τοῦ Σήλυος, ἦτο δὲ κατὰ τὸν Σκύμνον (Περικλ. 715—716) ἀποικία Μεγαρέων. Ἰδρυθεῖσα περὶ τὸ 675 π.Χ. Ἡ κατάληξις—βρία, εἶναι θρακικὴ καὶ σημαίνει πόλιν, ἦτοι: πό-

λις τοῦ Σήλυος. Ἡ Σηλύβρια ἤκμασεν ἐνωρίτατα καὶ ἀπέβη κέντρον ζωηροτάτου ἔμπορίου μετὰ τῶν γειτονικῶν λαῶν. Τὸ 410 π.Χ. κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου διὰ προδοσίας (Ξενοφ. Ἑλλην. Α, 3, 10), ἔκτοτε δὲ παρέμεινε σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, καταβάλλουσα ἐτήσιον φόρον πέντε ταλάντων μέχρι τῆς ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνης ἀλώσεως αὐτῆς τὸ 342 π.Χ. Ὁ Ξενοφῶν πολυλάκις ἀναφέρει αὐτὴν εἰς τὴν Κύρου Ἀνάβασι, εἰς τὰς μετὰ τοῦ Σεύθου τοῦ Β' διαπραγματεύσεις του. Ἐπίσης καὶ ὁ Δημοθένης (Περὶ τῆς Ροδίων ἐλευθερίας, 26. — Περὶ Στεφάνου, 78). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου περιήλθεν εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς Θράκης Λυσίμαχον, βραδύτερον δὲ εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρκαδίου (395—408) ἡ Σηλύμβρια μετωνομάσθη ἐπὶ τι διάστημα Εὐδοξιοῦπολις, πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου του Εὐδοκίας, ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο μνημονεύεται εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμηνικῆς συνόδου (451), καθὼς καὶ ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων. Ἐπὶ τοῦ Ἱεροκλέους (Συνεκδ. 632) μνημονεύεται ὡς μία τῶν 14 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Θράκης Εὐρώπης, καθὼς καὶ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (Περὶ Θεμ. Β, 47). Τὰ δὲ τείχη αὐτῆς «ὅσα πεπονθότα ἐτύγχανε» ἀνεκαίνισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (Προκ. Περὶ Κτισμ. IV, 9, 12). Τὸ 457 Ἄλιον ὁ Θράξ ἀπὸ Τριβούνων καὶ δούξ τῶν Σηλυμβριανῶν, ἀνηγαρεύθη αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου. Τὸ 479 μ.Χ. κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Θεοδορίου, βασιλέως τῶν Ὀστρογόθων. Ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν ὁ Ἀλέξιος ἐπέστρεψε τὸ 1082 εἰς τοὺς Ἐνετοὺς νὰ συστήσωσιν ἐν Σηλυμβρία ἐμπορικὴν ἀποικίαν. Μετὰ τὴν ἀνακατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1261), Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος μετέφερεν εἰς Σηλυμβρίαν τὰ ὄσθα Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, καὶ κατέθηκεν αὐτὰ εἰς μονὴν τοῦ Σωτῆρος, ὅπου καὶ ὁ τάφος αὐτοῦ. Ἐν Σηλυμβρία ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῶς τὸ 1346 τοὺς γάμους τῆς θυγατρὸς του μετὰ τοῦ σουλτάνου τῶν Τούρκων Ὀρχάν, καὶ ἔκτισε ἐν αὐτῇ ἀνάκτορα. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἡ Σηλύμβρια ἐδίδοτο ὡς δεσποτεῖα εἰς μέλη τῆς αὐτοκρατο-

ρικής οἰκογενείας, ὅπως εἰς τὸν Ἰωάννην Παλαιολόγον τὸ 1357, τὸν Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον τὸ 1390, τὸν Θεόδωρον Παλαιολόγον τὸ 1443 καὶ τὸν Δημήτριον Παλαιολόγον τὸ 1448. Κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἡ Σηλυμβρία ὑπέστη ὅλας τὰς κατὰ καιροὺς ταραχὰς καὶ διώξεις τῆς Θράκης.

Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ λόφου 90 μέτρων περίπου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου σῶζονται εἰσέτι βυζαντινοῦ φρουρίου ὀχυρώτατου, καλουμένου ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν «Φρούριον τῶν Σάκκων». Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ιστορικοῦ Νικήτα Χωνιάτου, κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γετικῶν καὶ Σκυθικῶν φύλων ἐν Θράκῃ, μόνον ἡ Σηλυμβρία καὶ ἡ Βιζύη ἀντεστάθησαν ἀποτελεσματικῶς κατ' αὐτῶν χάρις εἰς τὰ ὀχυρὰ αὐτῶν φρουρικὰ συγκροτήματα. Ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντινοῦ Κωνσταντίνου ὁ Παλαιολόγος τὸ 1449, τὸ λεγόμενον Βυζαντινὸν κράτος, περιελάμβανε μόνον τὴν Κωνσταντινούπολιν, Σηλυμβρίαν, Πέρινθον, τὸ φρούριον τῶν Ἐπιβατῶν καὶ τινὰς πόλεις τοῦ Εὐξείνου. Ἡ Σηλυμβρία μετὰ τῆς Βιζύης εἶχον ἀντισταθῆ εἰς ἐπανειλημμένας ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίας. Τέλος ὁμως καὶ αὕτη ὑπέκυψε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1453 εἰς τὸν Τούρκικον στρατηγὸν Καρατζά-μπέην.

Ἐπὶ ἐκκλησιαστικὴν ἐποφιν ἡ Σηλυμβρία ἐνωρίτατα ἀνεδείχθη εἰς ἔδραν ἐπισκόπου «Εὐδοξιοπούλεως», ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἡρακλείας, ἀπὸ δὲ τοῦ ἔκτου αἰῶνος μνημονεύεται μετὰ τῶν «αὐτοκεφάλων» ἀρχιεπισκοπῶν τοῦ Πατριαρχείου. Βραδύτερον ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (1143—1180) ἀνεδείχθη εἰς μητρόπολιν, διατηρηθεῖσαν μέχρι τοῦ 1923, τοῦ μητροπολίτου αὐτῆς φέροντος τὸν τίτλον τοῦ «Ἱπερτίμου καὶ Ἐξάρχου Θράκης». (Ράλλης καὶ Ποτλῆς τόμ. V, σελ. 475. Γερμανοῦ, Μητροπολίτου Σάρδεων, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι κτλ. εἰς «Θρακικά», 1935, σελ. 118 καὶ ἐξῆς).

Ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης, ἡ Σηλυμβρία, ἦτο ἔδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως. τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ, ἀριθμοῦσα περὶ τοὺς 4.500 κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γωργίαν, κτηνοτροφίαν, καὶ ἀλιεῖαν. Περιφνημον καὶ ἐξακουστὸν εἶναι

τὸ ξυνόγαλα αὐτῆς. τοῦ ὁποίου τὸ πλεῖστον καταναλίσκεται ἐν Κωνσταντινουπόλει. Μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Ἀν. Θράκης οἱ κάτοικοι αὐτῆς κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγκατασταθέντες ἐν Καβάλλῃ, Θεσσαλονίκῃ καὶ ἄλλαχοῦ. Ἡ Σηλυμβρία ἀπῆρξε πατρίς τοῦ Ἡροδίκου, (βλ. λ.), διδασκάλου τοῦ Ἱπποκράτους, εἶναι ὁ πρῶτος ὅστις εἰσήγαγε τὴν γυμναστικὴν ἐν τῇ θεραπευτικῇ.

Ἐν Σηλυμβρίᾳ ἐμαρτύρησεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ (284—305) ὁ Ἅγιος Ἀγαθόνικος μετὰ πλείστων χριστιανῶν τῆς Νικομηθείας. Κωνσταντίνος ὁ Μέγας, τιμῶν τὴν μνήμην τοῦ Ἁγίου, ἔκτισε ναὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἑορτάζοντα τὴν 22 Αὐγούστου.

Τῆς Σηλυμβρίας σῶζονται νομίσματα ἀργυρᾶ ἀναγόμενα εἰς τὰ 500—450 π. Χ. Φέρουν δὲ ἐμπροσθεν μὲν τὴν ἐπιγραφὴν ΣΑ καὶ ἀλέκτορα, ὀπισθεν δὲ ἔγκοilon τετραγώνον διηρημένον εἰς 4, ἢ ἐμπροσθεν ἀλέκτορα καὶ ὀπισθεν ΣΑΔΥ καὶ στάχυν, ἢ ἐμπροσθεν κεφαλὴν Ἡρακλέους πωγωνοφόρου μετὰ λεοντῆς καὶ ὀπισθεν τετραγώνον ἔγκοilon, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀλέκτωρ ἐν τετραγώνῳ ἐκ σφαιριδίων (Head—Σβορώνου, Ἱστορ. τῶν Νομισμ. Τόμ. Α, σελ. 342).

*ΣΗΛΥΣ.—Ὁ ἱδρυτῆς τῆς ἐν Θράκῃ πόλεως Σηλυμβρίας, ἦτις «ἀπὸ τοῦ Σήλυος προσηγόρευται» (Στράβων VII, 319).

ΣΗΜΑ.—Τυμβοειδῆς μαστός τῆς Θρακικῆς χερσονήσου ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀπέναντι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ροδίου ποταμοῦ, ὁ ἄλλως λεγόμενος Κυνόσημα (βλέπ. λέξ.) εἶναι τὸ σημερινὸν Κιλίντ-Μπάχρ, μετὰ ὁμωνύμου φρουρίου ἀνεγερθέντος ὑπὸ Μεχμέτ τοῦ Β'. Ἡ ἀπὸ τοῦ Σήματος μέχρι τῆς ἀπέναντι μικρασιατικῆς παραλίας ἀπόστασις εἶναι 1950 μέτρα, ἀποτελεῖ δὲ τὸ στενώτερον διάστημα (πέραςμα) τοῦ Ἑλλησπόντου.

ΣΗΣΤΙΑΣ (Ἄκρα).—Ἀκρωτήριον τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Ἑλλησπόντου μετὰ τοῦ Μαδύτου καὶ Σηστοῦ (νῦν Ἀκ-λιμάν), ὅπου ὁ Εἰρένης ἔξευξε τὸν Ἑλλησπόντον (Στράβ. VII, 31, 56). Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου ἀπῆρχε ἀρχαιότατος φάρος ἀπέναντι τῆς Ἀδύδος. εἶναι τὸ σημερινὸν ἀκρωτήριον Μπόδαλι-Κελεσί.

ΣΗΤΟΣ.—Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Θρακί-

κῆς χερσονήσου, ἀναφερόμενη ἦδη ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου (Ἰλιάδ. Β, 835—839), ὡς σύμμαχος τῶν Τρώων, ὑπὸ τὸν Ἄσιον Ὑρτακίθην, ἡγεμόνα τῆς Σηστοῦ, Ἀθύδου, Ἀρίσθης, Περκώτης καὶ Πρακτίου. Ἐκεῖτο δὲ παρὰ τὴν λεγόμενην Σησιτιάδα ἄκραν, παρὰ τὸ στενότερον μέρος τοῦ Ἑλλησπόντου, τὸ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, καλούμενον. Ἑπταστάδιον ἢ Ζεῦγμα, καὶ ἀπέναντι τῆς ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας κειμένης Ἀθύδου, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει ὑπὲρ τὰ πέντε χιλιόμετρα. Κατὰ Σκύμμον τὸν Χιον (Περὶ ἡγ. 870) ἦτο Αἰολικὴ ἀποικία, ἕνεκα δὲ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως ἀπέδῃ μία τῶν ἀκμαιότερων καὶ πλουσιωτέρων πόλεων τῆς Θρακικῆς χερσονήσου «ἀρίστη τῶν ἐν χερσονήσῳ πόλεων» Στράβ. VII, 331, 56). Κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ἄγνωστον ἂν κατακρίθῃ ὑπὸ Θρακικῶν ἢ Πελαγονικῶν φύλων. Ἄλλ' ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἡροδότου (IX, 115), καθ' ἣν περιεβάλλετο δι' ἰσχυροτάτου ταίχους, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι οἱ πρῶτοι αὐτῆς κάτοικοι ἦσαν Πελαγοί. Κατὰ τὸν πέμπτον δμῶς π. Χ. αἰῶνα κατακρίθῃ ὑπὸ Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι μετὰ τοῦ Μιλιτιάδου ἀπέκησαν τὴν Θρακικὴν Χερσονήσον.

Ἡ Σηστός ἀναφέρεται πολλάκις ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἕνεκα τῆς στρατηγικῆς θέσεώς της, ὑποβλεπομένης πάντοτε ὑπὸ τῶν ἐπιθυμούντων τὴν κατὰ θάλασσαν κυριαρχίαν. Γνωστοτάτη δμῶς ἀπέδῃ ἐκ τῆς παραδόσεως, διὰ τὸν ἀτυχή ἔρωτα τῆς Ἡροῦς καὶ Λεάνδρου, ὅστις ἐνέπνευσεν εἰς τὸ Μουσαῖον τὰ «Καθ' Ἡρῶ καὶ Λεάνδρον», τὸν δὲ Ὀβιδιον νὰ γράψῃ δύο ἐκ τῶν ὄραιότερων κεφαλαίων τῶν Ἡρωϊδων του (Ἡρωϊδες, Ἑπιστολὴ XVIII καὶ XIX). «Σηστός γε ἐστὶ πόλις, λέγει ὁ ἱστορικὸς Ἀγαθίας (V, 12), ἢ περιλάλητος τῇ ποιήσει καὶ ὀνομαστοτάτη, οὐκ ἄλλου του ἕνεκα, οἶμαι, ἢ μόνον ἐπὶ τῇ λύχνῳ τῆς Ἡροῦς ἐκείνης τῆς Σηστιδος καὶ τῷ Λεάνδρῳ ἔρωτι καὶ θανάτῳ». Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ λιμένος τῆς Σηστοῦ μέχρι τοῦ λιμένος τῆς Ἀθύδου, κατὰ τὸν Στράβωνα XIII, 591, πρὸς 11, 124), εἶναι 30 στάδια (περίπου 4250 μέτρα), ἀλλ' ἀπὸ τῆς Β. Α. παραλίας τῆς Ἀθύδου, μέχρι τῆς Ν. Δ. παραλίας τῆς Σηστοῦ, ἢ ἀπόστασις ἢ διάγραμμα

(πέραςμα) ἦτο ἐπτὰ μόνον στάδια, Ἑπταστάδιον ἢ Ζεῦγμα καλούμενον, ζευχθέν διὰ γεφύρας ὑπὸ τοῦ Ξέρξου διὰ τὴν διάβασιν τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν παραλίαν, τὴν καλουμένην Ἀποθάβραν. Ἐπὶ τῆς Σηστοῦ καὶ τῆς ἀντικρῆ αὐτῆς Ἀθύδου, ἡγείροντο πύργοι χρησιμεύοντες ὡς σημεῖον ἀναγνωρίσεως διὰ τὴν διάβασιν ἀπὸ τῆς μιάς εἰς τὴν ἄλλην ἀκτῆν. Κατὰ δὲ τὴν νύκτα πυρσοὶ ἀναπτόμενοι ἐπὶ τῶν πύργων τούτων ἐχρησίμευσον ὡς ὁδηγοὶ τῶν ναυτιλλομένων. Καὶ σήμερον ἀκόμη ἐπὶ τῶν θέσεων τούτων ὑπάρχουν φάροι πρὸς ὁδηγίαν τῶν ναυτιλλομένων. Ἐπὶ μὲν τῆς Εὐρωπαϊκῆς παραλίας ὑπάρχει φάρος πρασίνων ἐκλάμψεων ὀνόματι : Μπόβαλι-Καλεσῆ (Σηστός), ἐπὶ δὲ τῆς Ἀσιατικῆς, ἐρυθρῶν ἐκλάμψεων, ὀνόματι Ναγαρά-Καλεσῆ (Ἄθυδος). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὁ ὑπὸ τῆς παραδόσεως ἀναφερόμενος λύχνος τῆς Ἡροῦς, ὁ χρησιμεύων, ὡς ὁδηγὸς εἰς τὸν Λεάνδρον κατὰ τὰς νυκτερινὰς αὐτῶν συνεντεύξεις, δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ ποιητικὸς συμβολισμὸς τῶν πυρσῶν τούτων. Τὸ παράδειγμα τοῦ Λεάνδρου μιμούμενος καὶ ὁ λόρδος Βύρων, φανατικὸς λάτρης τῶν ἀρχαίων παραδόσεων, διήλθε κολυμβῶν τὸ ἀπὸ Σηστοῦ εἰς Ἄθυδον στενὸν εἰς μίαν ὥραν καὶ δεκά λεπτά.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου μ. Χ. αἰῶνος, ἢ Σηστός ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, ὅστις διώρισεν ὑπαρχὸν τῆς Χερσονήσου τὸν Πέρσην Ἀρταύκτην, ἐδρῆνοντα ἐν Σηστοῦ. Ὑπὸ τοὺς Πέρσας παρέμεινε μέχρι τοῦ 478 π. Χ. ὁπότε ἐπελθὼν ὁ Ξάνθιππος, στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, μετὰ τὴν περιφανῆ ἐν ἐν Μυκάλη ναυμαχίαν, ἀπηλευθέρωσε τὴν Σηστόν μεθ' ὅλων τῶν Ἑλληνίδων πόλεων τῆς Χερσονήσου, τιμωρήσας αὐστηρότατα τὸν Ἀρταύκτην διὰ τὰς κακουργίας αὐτοῦ (Ἡροδ. VII, 33.—IX, 116). Μέχρι τῆς ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς ναυμαχίας καὶ τῆς ἡττῆς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου τὸ 405 π. Χ. ἢ Σηστός μεθ' ὅλων τῶν πόλεων τῆς χερσονήσου, παρέμεινε σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸ ὄρητῆριον τῶν κατὰ τὸ Θρακικὸν πέλαγος καὶ τὴν Προποντίδα κατὰ θάλασσαν ἐνεργειῶν των. Μετὰ τὴν ἡτταν αὐτῶν καταλήφθη ἢ Σηστός ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου, ὅστις ἐκδιώξας τοὺς κατοί-

κους τῆς, ἀντικατέστησεν αὐτοὺς δι' ἀνδρῶν τῶν πληρωμάτων τοῦ στόλου του. Τὴν ἐνέργειάν του ὁμως ταύτην δὲν ἐνέκριναν οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ κάτοικοι τῆς ἐπανήλθον εἰς τὴν πατρίδα των.

Μετὰ τὴν ἐν Κνίδῳ ναυμαχίαν τὸ 394 π. Χ. ἡ Σηστός, θελήσασα νὰ ἀποστατήσῃ ἀπὸ τῆς Σπάρτης, μετὰ πολλῶν ἄλλων πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας, συνεκρατήθη ὑπὸ τοῦ Σπαρτιατικοῦ Δερκυλλίδα, ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Κόνωνος τῆς Σηστοῦ πολιορκία ἀπέτυχεν. Μετὰ ταῦτα, διαμφισθητομένη ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ Θρακῶν, κατελήφθη ὀριστικῶς τὸ 360 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Κότυος τοῦ Α'. Τὸ 353 ὁμως περιήλθε καὶ πάλιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὃ δὲ στρατηγὸς αὐτῶν Χάρης ἐγκατέστησεν εἰς αὐτὴν Ἀθηναίους ἀποίκους, σφάζας τοὺς κατοίκους τῆς. Ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος, κατελήφθη τὸ 334 π. Χ. ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, κατὰ δὲ τὴν κατὰ τῆς Ἀσίας ἐκστρατείαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὑπῆρξε τὸ σημεῖον τῆς συγκεντρώσεως τοῦ Μακεδονικοῦ στρατοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (323 π. Χ.) περιήλθεν εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τούτων εἰς τοὺς Ροδίους τὸ 219 π. Χ., ἀπὸ τούτων δὲ εἰς τοὺς Περγαμηνούς μετὰ τὴν ἐν Μαγνησίᾳ ἦτταν Ἀντιόχου τοῦ Μεγάλου, 190 π. Χ. Κατὰ τὸν ἕκτον μ. Χ. αἰῶνα ὁ Ἰουστιανὸς (527—565) ἀνήγειρεν ἐπὶ τινος λόφου παρ' αὐτὴν φρούριον «ἀπρόσδοτον ὄλωρ, ἐλεῖν τε, εἴ τις ἐγγειροίῃ, ἀμήχανον» (Προκ. Περὶ Κτισμ. IV, 10, 25).

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204 μ. Χ.) ἡ Σηστός περιήλθεν εἰς αὐτοὺς, ἀλλ' ἀνεκτήθη μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας Ἰωάννου Δούκα τοῦ Βατάτση (1222—1254).

Τὸ φρούριον τῆς Σηστοῦ ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς Εὐρώπης κατακτηθὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1356, ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Ὁρχάν. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ ὑπάρχει σήμερον μόνον ἓν τουργικὸν μοναστήριον.

Εἰς τὴν Σηστόν ὑπῆρχε ναὸς τῆς Ἀφροδίτης εἰς τὸν ὁποῖον προσήρχοντο προσκυνηταὶ ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸν ναὸν τοῦτον, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἠγαπήθησαν ἡ Ἡρώ καὶ ὁ Λεάνδρος. Ἐπίσης ἐλατρεύετο ἐν Ση-

στῷ ἡ Δήμητρα καὶ ὁ Ἑρμῆς, ἀπεικονιζόμενοι εἰς τὰ σωζόμενα νομίσματα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ Λυσιμάχου. Ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων νομισμάτων αὐτῆς, ἰδίως δὲ τοῦ δευτέρου π. Χ. αἰῶνος, ὁ σπουδαιότερος τύπος αὐτῶν, εἶναι ἡ παράστασις τοῦ κατορθώματος τοῦ Λεάνδρου καὶ ὁ πύργος «ὅπου ποτὲ Σηστιὰς Ἡρῶ ἔσκατο λύχρον ἔχουσα». (Head—Σβορώνου, Ἱστορία τῶν Νομισμ., Τόμ. Α', σελ. 331).

Τῆς ἀρχαίας Σηστοῦ τὰ ἐρεῖπια σχεδὸν ἐξηφανίσθησαν, ἔνεκα τῆς κατασκευῆς τῶν κατὰ τὸν Ἑλλησποντον ἐγεγνημένων φρουρίων, ἐλάχιστα δὲ σώζονται ἐπὶ τοῦ ὑπερκειμένου λόφου, ὅπου τὸ φρούριον Ζεμενίκ. Σήμερον ὁ λιμὴν τῆς Σηστοῦ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Τούρκων Ἀκ-Μπάς-Λιμανί, ἡ δὲ πόλις Γιάλαβα, ἀριθμοῦσα κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης ἀπογραφῆν (1920) 529 κατοίκους, μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν.

Τῆς Σηστοῦ σώζονται ἀρκεταὶ ἐπιγραφαί, ἰδίως δὲ ἐκτενεστάτον τι ψήφισμα ἐπὶ μαρμαροῦ, ἀνευρεθὲν κατὰ τὸ 1865, ἔνθα ἐπιανεῖται ὁ Μηνᾶς Μένητος διὰ τὰς μεγάλας αὐτοῦ πρὸς τὴν πατρίδα του ὑπηρεσίας, καὶ ἀναφέρονται οἱ βασιλεῖς τῆς Περγάμου, οἱ ὅποιοι εἶχον παραλάβει τὴν χερσόνησον παρὰ τῶν Ρωμαίων, μετὰ τὴν ἦτταν Ἀντιόχου τοῦ Μεγάλου. Ἐπίσης ἀναφέρεται καὶ ὁ Στράτων, στρατηγὸς τῶν Περγαμηνῶν στρατευμάτων, ὅστις εἶχεν ὑπερασπίσει ἀποτελεσματικῶς τὴν Σηστόν κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Θρακῶν, ἰδίως δὲ κατὰ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Διηγόλιος (Dumont—Homolle, σελ. 451 καὶ ἐξῆς).

*ΣΗΤΗ. — Ἀδελφὴ τοῦ Ρήσου, βασιλέως τῆς Θράκης, σύζυγος τοῦ Ἄρσεως καὶ μήτηρ τοῦ Βίθου ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ὀνομάσθησαν οἱ Βιθῶναι (βλ. λέξ.).

ΣΘΕΝΟΣ.—Μικρὸς ποταμὸς τῆς μεσημβρινῆς Θράκης, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πομπωνίου Μέλα (B, 28), ὅστις διαρρέων τὴν χῶραν τῶν Κικόνων, ἐκβάλλει παρὰ τὴν Μαρώνειαν.

ΣΙΓΓΗΣ, ΣΙΓΓΑΙΟΣ ἢ ΣΙΓΓΙΟΣ.—Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως Σίγγου (βλ. λέξ.).

*ΣΙΓΓΙΔΟΥΝΟΝ ἢ ΣΙΝΓΙΔΟΥΝΟΝ.—Πόλις

τῆς Ἄνω Μοισίας, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Κάτω Παννονίας, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουναβίου, κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Σάου, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμ. (Γεωγρ. Γ', 9, 2) εἰς βόρ. πλάτ. 44°, 30' καὶ εἰς ἀνατ. μῆκ. 45°, 30'. Κατ' ἀρχὰς αὐτόνομος (municipium), ἐγένετο ῥωμαϊκὴ ἀποικία καὶ ἦτο ἔδρα τῆς τετάρτης λεγεῶνος Flavia Felix. Εἶναι ἡ σημερινὴ πρωτεύουσα τῆς Γιουγκοσλαβίας Βελιγράδιον.

*ΣΙΓΓΙΔΙΩΝ.—Βλ. λέξ. Σιγγιδιουον.

ΣΙΓΓΙΤΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ.—Κόλπος τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου, μεταξὺ τῶν χερσονήσων Σιθωνίας (νῦν Λόγγος) πρὸς Δ. καὶ τῆς Ἀκτικῆς πρὸς Α'. Ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (VII, 330, 31) καλεῖται Σιγγικὸς «ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῇ πόλεως ἀρχαίας κατεσκευασμένης Σίγγου τοῦνομα». Τὸ μεγαλύτερον πλάτος αὐτοῦ εἶναι 13 μίλλια, τὸ δὲ βάθος του 26 μίλλια, παρουσιάζει δὲ τρία καλὰ ἀγκυροβόλια: τὸν λιμένα Πόρτο Σουκιά, τὸν λιμένα Ἅγιος Δημήτριος πρὸς τὸν μυχὸν του καὶ τὸν ὄρμον Πρόδρακα, εἰς τὰ Β. ΒΑ. τοῦ μυχοῦ του μεταξὺ τοῦ δυτικῆς στομίου τῆς διώρυγος τοῦ Εἰρῆξου.

ΣΙΓΓΟΣ (ἡ).—Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς χερσονήσου Σιθωνίας (νῦν Λόγγου) ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (VII, 122), μεταξὺ τῶν πόλεων Πιλώρου καὶ Σάρτης, ἀπὸ τῆς ὁποίας, κατὰ τὸν Στράβωνα (VII, 330, 31) ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ ὁ δμώνυμος κόλπος. Ἀλλὰ τοῦ ἔκειτο ἀκριβῶς μεγάλη διαφωνία ἐπικρατεῖ μεταξὺ τῶν συγγραφέων. Ὁ Πτολεμαῖος (Γεωγρ. Γ, 12, 19) ἀναφέρων αὐτὴν τοποθετεῖ εἰς τὰ μεσόγεια τοῦ Σιγγιτικῆς κόλπου εἰς βόρ. πλάτ. 40°, 40' καὶ ἀνατ. μῆκ. 50°, 30'. Σφάλλεται ὁμοίως, ὅπως σφάλλεται, τοποθετῶν καὶ τὴν Τορώνην ἐπὶ τοῦ μυχοῦ τοῦ Τορωναίου κόλπου, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι αὕτη ἔκειτο παρὰ τὸν λιμένα Κωφόν. Ἐπίσης καὶ ὁ Στράβων φαίνεται τοποθετῶν αὐτὴν εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Τορωναίου κόλπου, καθ' ὅσον ἀναφέρει, ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν Σίγγον ἔκειτο ἡ «Ἀκανθος ἐπὶ τῷ ἰσθμῷ τοῦ Ἄθω, ἀφ' ἧς συχνοὶ καὶ τὸν κόλπον Ἀκάνθιον καλοῦσιν» (VII, 330, 31).

Εἰς τὴν αὐτὴν πλάνην περιπίπτει καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος, τοποθετῶν αὐτὴν παρὰ τὸν Ἄθω. «Σίγγος, πόλις παρὰ τὸν Ἄθω.

Τὸ ἐθνικὸν Σίγγης καὶ Σιγγιτικὸς τὸ κτητικόν. Καὶ Σιγγαῖος». Παρὰ τῷ Θεουκυδίῳ (V, 18) ὁ κάτοικος ὀνομάζεται Σιγγαῖος εἰς δὲ τὰς ἐπιγραφὰς Σίγγιος.

Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Leake (τόμ. Γ, σελ. 153) τοποθετεῖ αὐτὴν ὅπου τὸ σημερινὸν χωρίον Σουκιά ἢ Πόρτο Σουκιά, ἐνῶ ὁ Kiepert συμφωνεῖ μετὰ τοῦ Πτολεμαίου. Κατὰ τὸν Δήμιτσαν τέλος (Ἡ Μακεδονία, σελ. 617) ἔκειτο ἀπέναντι τῆς νησιῶος Ἀμμουλιανῆς, τῆς Διαπόρου τῶν ἀρχαίων, πρὸς βορρᾶν τῆς Σάρτης. Πότε ἐβρύθη καὶ ὑπὸ τίνας δὲν γνωρίζομεν. Κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους ὑπετάγη εἰς τοὺς Πέρσας, ὑποστᾶσα τὴν κοινὴν τύχην ὄλων τῶν παραλιακῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς (Ἡροδ. VII, 122), μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν, κατὰ τὴν Νικίσιον εἰρήνην (421 π. Χ.) μετέσχε τῆς ναυτικῆς συνομοσπονδίας τῶν Ἀθηναίων. (Θουκυδ. V, 18). Ἐκτοτε δὲν ἀναφέρεται πλέον.

ΣΙΓΜΑ.—Ὄνομα δύο συνοικιῶν ἐν Βυζαντίῳ, ὀνομασθεῖσα, οὕτως, διότι ὑπῆρχον εἰς αὐτὰς σιγματωσίδεις τὸ σχῆμα στοαί. Καὶ ἡ μὲν μία ἔκειτο κάτωθεν τοῦ Ἰπποδρόμου καὶ τῶν βασιλικῶν παλατιῶν παρὰ τὸν λιμένα τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐπὶ τῆς Προποντιδος, ἡ δὲ ἄλλη εἰς τὴν Ν. Α. ἄκρην τῆς πόλεως, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἐξακτιοῦ (νῦν Ἐξ Μάρμαρα). Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην συνοικίαν ἔκειτο ἡ ἐκκλησία τῆς «Θεοτόκου ἐν τῷ Στίγματι», ἡ ὁποία ἀνηγέρθη ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου (324—327 μ. Χ.). Ἀνοικοδομηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—565) κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ Α' τοῦ Μακεδόνος (867—886), ὁπότε ἀνοικοδομήθη ἐκ θεμελιῶν ὑπ' αὐτῶν. (Ἀλεξ. Πασπάτη, Βυζαντ. Μελέται, σελ. 378—381).

ΣΙΓΟΣ (ποταμός).—Ποταμὸς τῆς μεσημβρινῆς Θράκης ὁ αὐτὸς μετὰ τὸν Αἰγὸς ποταμὸν (βλ. λέξ.) ἀναφερόμενος ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων ἢ ὁ παρὰ τὴν Μάδυτον ῥέων καὶ τὰ Κοῖλα. «Τοῖσι γὰρ περὶ Σηστόν σαλευούσας λαθρηδόν, ὡς εὔρε κατά Σιγὸν ποταμὸν κενωσάμενος τοῦ ναυτικοῦ αἰρεῖ» (Νικ. Χωνιάτης, Ἀλέξιος Β'. Α, σελ. 311) καὶ Γ. Παχυμέρης (Ἀνθρ. Παλαιολόγος VII, 6, 403). »Οἱ Ἀμογάδαροι... παρακαθίζουσι φρουρὰν

περὶ τὸν Σιγὸν ποταμὸν, Μάδυτον ἐγγυρῶς λεγόμενον». Ἴσως εἶναι ὁ περὶ τὰ Κοῖλα νῦν ρέων ποταμὸς καὶ Κοῖλια ὑπὸ τῶν περσιῶν καλούμενος.

ΣΙΑΓΡΑ ΠΟΡΤΑ.—Ὄνομα δύο πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν ὁποίων ἡ μὲν μία ἔκειτο ἐν τῇ συνοικίᾳ Πιερῶν ἢ Πιερῖν (βλ. λεξ.) ἢ δὲ ἄλλη ἐπὶ τῆς Προποντιδος εἰς τὴν εἴσοδον τῶν Σοφιανῶν, ὅστις ἔκειτο Ν. Δ. τοῦ Ἰπποδρόμου.

ΣΙΘΩΝ.—Ἐπώνυμος ἦρωας τῆς Σιθωνίας χερσονήσου, υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ὑσσης ἢ τοῦ Ἄρεως, σύζυγος τῆς νύμφης Μενδηίδος καὶ πατὴρ τῆς Παλλήνης, ἐπώνυμου ἠρωτιδος τῆς ἑμωνύμου χερσονήσου. Ἦτο δὲ βασιλεὺς τῆς Θρακικῆς χερσονήσου ἢ τῶν Ὀδομάντων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὑπέσχετο ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ Παλλήνην εἰς ἐκεῖνον ὅστις θὰ ἐνίκα εἰς μονομαχίαν. Ἐν τινι ἁμῶς μονομαχίᾳ μεταξὺ τοῦ Δρύαντος καὶ τοῦ Κλείτου, ἢ Παλλήνη ἐρασθεῖσα τοῦ τελευταίου ἐβρόθήσεν αὐτὸν διὰ τεχνάσματος νὰ φονεύσῃ τὸν ἀντίπαλόν του. Μαθὼν τότε ὁ Σίθων «τὸν τε ἔρωτα καὶ τὴν ἐπιβουλὴν τῆς θυγατρὸς», ἀπεφάσισε νὰ καύσῃ αὐτὴν μετὰ τοῦ σώματος τοῦ Δρύαντος. «Φαντάσματος ἁμῶς θεοῦ γενομένου καὶ ἐξαπινάως ὕδατος πολλοῦ ἐξ οὐρανοῦ καταρραγέντος», ἐσβέσθη ἢ πυρά, καὶ ὁ Σίθων μετανοήσας συγκατετέθη εἰς τὸν μετὰ τοῦ Κλείτου γάμον αὐτῆς (Παρθενίου, Ἐρωτ. παθημ. VI). Κατ' ἄλλην παράδοσιν φέρεται ὡς σύζυγος τῆς Ἀγχινόης, θυγατρὸς τοῦ Νεῖλου, καὶ πατὴρ τῆς Ροιτείας, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὠνομάσθη τὸ ἑμώνυμον ἀκρωτήριον (Λυκόφρ. Ἀλεξάνδρα, 533).

* **ΣΙΘΩΝΕΣ.**—Λαὸς τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, κατοικῶν μεταξὺ τοῦ Τορωναίου καὶ Σιγγιτικῶν κόλπου, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ ἡ ἑμώνυμος χερσονήσος Σιθωνία (νῦν Λόγγου). Διαρρομένη ἢ χώρα τῶν Σιθῶνων ὑπὸ τῶν διακλαδώσεων τοῦ Ὑψιζώνου ὄρους (νῦν Χολομώνδα) καὶ διαρρομένη ὑπὸ πολλῶν μικρῶν ποταμῶν, ἦτο πυκνότερα κατοικημένη. Κατ' ἀρχὰς ὑπετάγησαν ὡς ἀναφέρει ὁ Στράβων (VII, 329, 10) εἰς τοὺς καλούμενους Ἀργεάδας ἢ Τημενίδας, βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας, κατόπιν δὲ εἰς τοὺς

Χαλκιδεῖς τῆς Εὐβοίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκ ἐληθέντες ἀργότερον οἱ περισσότεροὶ κατέφυγον εἰς τὴν Ὀλυθον. Ἐκαλοῦντο δὲ οἱ Χαλκιδεῖς οὗτοι «οἱ ἐπὶ Θράκης Χαλκιδεῖς».

ΣΙΘΩΝΗ.—Πολίχνη τῆς χερσονήσου Σιθωνίας (νῦν Λόγγου) ἀναφερομένη μόνον ὑπὸ Πλινίου (Nat. Hist. IV, 17, 10) πρὸς βορρᾶν τῆς Πιλώρου, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Ἄγιος Νικόλαος. Πότε ἐκτίσθη καὶ ὑπὸ τίνοιο, ὡς καὶ πότε κατεστράφη, ἄγνωστον, (Πρόβλ. Δήμητρα, Ἡ Μακεδονία, σελ. 617).

ΣΙΘΩΝΙΑ.—Ἡ μεσαία τῶν τριῶν χερσονήσων τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, καταλήγουσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἄμπελος (νῦν Δρέπανο) καὶ σχηματίζουσα τὸν Σιγγιτικὸν κόλπον πρὸς ἀνατολὰς (νῦν Λόγγος) καὶ τὸν Τορωναῖον πρὸς δυσμὰς (νῦν Κασσάνδρας). Κατὰ τὸν Στράβωνα (VII, 329, 11) ἐνωρίτερα ἔβρυσαν ἀποικίας ἐν Σιθωνίᾳ οἱ Χαλκιδεῖς τῆς Εὐβοίας, περὶ τὰς 36, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκδηθέντες ἀργότερον οἱ περισσότεροὶ κατέφυγον εἰς τὴν Ὀλυθον. «Ἐπήλθον δὲ καὶ Χαλκιδεῖς οἱ ἐν Εὐβοίᾳ ἐπὶ τὴν τῶν Σιθῶνων καὶ συνήκισαν πόλεις ἐν αὐτῇ περὶ τριάκοντα, ἐξ ὧν ἐκβαλλόμενοι συνήλθον εἰς μίαν οἱ πλεονες αὐτῶν εἰς τὴν Ὀλυθον» ὠνομάζοντο δὲ οἱ ἐπὶ Θράκης Χαλκιδεῖς». Παράλιαι πόλεις αὐτῆς ἀναφέρονται αἱ : Σίγγος (νῦν Πόρτο—Συκιά) Τορώνη, Γαληψός, Σερμύζη, Μηκύβερνα καὶ Ὀλυθος (Ἡρόδ. VII, 122). Εἶνε ἢ σημερινῆ χερσονήσος Λόγγος.

* **ΣΙΚΕΡΗΝΟΣ (ΑΠΟΛΛΩΝ).**—Τοπικὴ προσωνομία τοῦ Ἀπόλλωνος, λατρευομένου ἐν Θράκῃ, κατ' ἐπιγραφὰς εὑρεθείσας ἐν τῇ βορείῳ Θράκῃ καὶ τῇ Μοισίᾳ («Θρακικά», 1929, σελ. 12).

* **ΣΙΚΙΔΑΒΑ.**—Πόλις τῆς Κάτω Μοισίας ἐν Θράκῃ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβω, μεταξὺ Δορυστόλου καὶ Ἀξιοπόλεως. Ὑπὸ τοῦ Προκοπίου. (Περὶ Κτισμ. IV, 11), καλεῖται Ζικίθεο, τῆς ὁποίας τὰ τεῖχη ἀνακαίνισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Τὸ δευτέρον συνθετικὸν τῆς λέξεως—δάβα, εἶναι Λακομοισικὴ κατάληξις ὀνομάτων πόλεων, συγγενῆς πρὸς τὴν θρακικὴν—δέβα (βλ. λέξ.) καὶ σημαίνει πόλιν ἢ συνοικισμόν. Ταυτίζεται μετὰ τὸ σημερινὸν χωρίον τῆς Βουλγαρίας Satonou, παρὰ τὸ Ρουχτσούκ.

ΣΙΑΙΣΤΡΙΑ.—Μεταγενέστερον ὄνομα τῆς πόλεως Δορυστόλου (βλ. λέξ.) ἀντικαταστήσαν τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος.

ΣΙΑΑΝΟΣ.—Νεαρός σαλπικτιῆς ἐκ Μακίτου, σώσας τὸν Ξενοφῶντα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀπὸ τινος ἐπιδρομῆς τῶν Θυνῶν, ὅτε διεπραγματεύετο μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Σεύθου τοῦ Β' περὶ τῆς ἐν Θράκῃ διαμονῆς του (Ξενοφ. Κύρ. Ἀνάθ. VII, 4, 16).

* **ΣΙΑΤΑ.**—Πόλις τῆς Ν. Α. Θράκης παρὰ τὴν Πέρινθον.

* **ΣΙΑΤΙΚΗ.**—Μία τῶν 14 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Θράκης Εὐρώπης, μνημονευομένη κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους (Σινέκδ. 633), ἀλλ' ἄγνωστον ποῦ ἀκριδῶς κειμένη.

ΣΙΜΑΣ (δ).—Ἀκρωτήριον τῆς Εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, χωρίζον τὸν Βαθύκολπον (Μπουγιούκ-ντερέ) ἀπὸ τοῦ Σκληθρινούντος. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχε, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀγαλμα τῆς Πανδήμου Ἀφροδίτης, ἰδρυθὲν ὑπὸ τινος ἑταίρας, πιθανῶς, κατὰ τὸν ἱστορικὸν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας Χάμμερ, ὑπὸ τῆς ἐκ Μεγάλων Σιμαίθας. Εἶναι τὸ σημερινὸν Μεζάρ-μπουρνου (=ἄκρα μνημάτων).

ΣΙΜΩΝ.—Θραξ ἡγεμὸν, ἀδελφὸς τοῦ Βιάνορος καὶ συγγενὴς ἐξ ἀγχιστείας Ἀμαδόκου τοῦ Β' βασιλέως τῶν ἐν Θράκῃ Ὀδρυσῶν, βοηθῆσας τὸν γαμβρὸν του τὸ 359 π.Χ. κατὰ τῶν κατακτητικῶν βλέψεων τοῦ Κερσοβλέπτου. ἦτο φίλος καὶ σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, παρὰ τῶν ὁποίων ἐτιμῆθη μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ Ἀθηναίου πολίτου (Δημοσθ. καὶ Ἀριστοκρ. 10, 12).

* **ΣΙΝΑΙΑ (ή).**—Ὄνομα πόλεως τῆς Χερσονήσου Παλλήνης (νῦν Κασσάνδρας), παρὰ τὴν Σπάρτωλον, (βλ. λέξ.) γνωστὴ μόνον ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ τετάρτου π. Χ. αἰῶνος, δημοσιεύσεως ὑπὸ τοῦ Ducherne, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται, ὅτι ὁ βασιλεὺς Κασσάνδρος ἐδῶρσεν εἰς τὸν Περδίκκην, υἱὸν τοῦ Κοίνου, τρεῖς ἀγροὺς : ἓναν ἐν Σιναίᾳ, ἄλλον ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἄλλον ἐν Σπαρτώλῳ. Οὐδὲν ἄλλο περὶ αὐτῆς γνωρίζομεν. Ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὅμως ἀναφερομένου ὀνόματος τοῦ δωρητοῦ Κασσάνδρου, καταφαίνεται: ὅτι τὸ

δωρητήριον τοῦτο ἐγένετο μετὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς Κασσανδρείας τὸ 316 π.Χ. (Πρβλ. Δήμιτσα, Ἡ Μακεδονία, σελ. 633).

ΣΙΝΑΟΜΑΝΑΙΟΙ (οἱ).—Λαὸς Θρακικὸς παρ' Ἐκαταίῳ, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου.

ΣΙΝΑΟΣ.—Πόλις τῆς Μυθονίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (VII, 123) ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἐχεδῶρου (Γαλλικοῦ), μετὰ τὴν Θέρμης καὶ Χαλέστρης πρὸς δυσμὰς τῆς Θεσσαλονίκης. Ἰπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου καλεῖται Σίνθος. Κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους διήλθε δι' αὐτῆς ὁ Ξέρξης τὸ 480 π. Χ. Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα κατεστράφη μετ' ἄλλων πολισμάτων τὸ 315 π.Χ. ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου πρὸς ἰδρυσιν τῆς Θεσσαλονίκης.

Διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς ἐπωνομάσθη ἡ πρῶν κωμόπολις Τεκελῆ, Β. Α. τῆς Θεσσαλονίκης παρὰ τὸ 11 χλμ. τῆς σιδηδρομικῆς γραμμῆς, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα καὶ ἀριθμοῦσα 1.820 κατοίκους.

* **ΣΙΝΙΟΣ.**—Ἀρχηγὸς τῶν Οὐννων Κουτρηγούρων, οἱ ὅποιοι ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (527-565), ἐζήτησαν παρ' αὐτοῦ τὴν ἄδειαν, νὰ ἐγκατασταθῶσι ἐν τινι χώρᾳ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Ὁ Σίνιος οὗτος ὑπερετήσας ἄλλοτε ὑπὸ τὸν Βελισσάριον ἐν Ἀφρικῇ, ἐπέτυχε τοῦτο, ὃ δὲ Ἰουστινιανὸς ἐπέτρεψε τὴν ἐγκατάστασιν των ἐν τινι ἀκατοικήτῳ χώρᾳ τῆς Θράκης.

* **ΣΙΝΟΥΛΑΖΙΗΣ.**—Ὄνομα Θρακικὸν ἐπισήμου τινὸς Θρακὸς ἡρωοποιηθέντος μετὰ θάνατον ἢ δευτερευόντος τινος τοπικοῦ Θρακικοῦ Θεοῦ. («Θρακικὸν Ἀρχεῖον», Τόμ. VI, σελ. 14).

ΣΙΝΤΗΣ.—Ὅστις ἐκαλεῖτο ποτε ἡ νῆσος Λήμνος ἀπὸ τῶν ἀρχαίων αὐτῆς κατοίκων, Σιντίων ἢ Σιντῶν (βλ. λέξ.).

ΣΙΝΤΙΑ (ή).—Πόλις τῆς Μακεδονίας, πρὸς τῇ Θράκῃ. Οἱ οἰκοῦντες Σιντοί» (Στ. Βυζάντιος).

ΣΙΝΤΙΕΣ.—Λαὸς Θρακικὸς, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου, ὡς κατοικῶν ἐν Λήμνῳ, ὅπου κατὰ τὴν μυθολογίαν, περιεποιήθησαν τὸν ὑπὸ τοῦ Διὸς εἰς τὴν νῆσον αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Οὐρανοῦ ἐκσπενδονισθέντα Ἡφαίστων (Ἰλιάδ. Α, 594). Κατὰ τὸν Στράβωνα (XII,

549) ἦσαν οἱ αὐτοὶ μετὰ τοὺς Σιντοὺς ἢ Σατοὺς (βλ. λέξ.) κατοικοῦντας περὶ τὰ Ἄβδηρα καὶ τὰς περὶ τὴν Ἀῆμον νήσους.

ΣΙΝΤΙΚΗ.—Χώρα τῆς Μακεδονίας, ἐκτεινομένη περὶ τὸν Στρυμόνα ποταμὸν, καὶ ὀριζομένη πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Βισαλτίας, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Παιονίας καὶ τῶν περὶ τὴν Δόβηρον κατοικοῦντων Δοβήρων, πρὸς Ἀν. ὑπὸ τῶν διαφόρων Παιονικῶν φύλων, καὶ πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Μαιδικῆς ἢ χώρας τῶν Μαιδάρων. Διεσπέρετο δὲ ὑπὸ τοῦ Στρυμόνος καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ, καὶ κατελάμβανε περίπου τὴν σημερινὴν περιοχὴν τῆς Νιγρήτας μέχρι τοῦ Πετριταίου καὶ τῆς Στρούμνιτσας, τοῦ Πόντου τῶν ἀρχαίων, δεξιῶ παραποτάμου τοῦ Στρυμόνος. Πολλάκις ὅμως συγχέεται μετὰ τῆς Βισαλτίας ἕνεκα τοῦ δυσκόλου καθορισμοῦ τῶν μεταξὺ αὐτῶν συνόρων. Ὀνομάσθη δὲ Σιντική ἀπὸ τοῦ Θρακοπελασγικοῦ φύλου τῶν Σιντῶν, τῆς αὐτῆς φυλῆς μετὰ τῶν Σιντῶν τῆς Ἀῆμον, οἱ ὁποῖοι, μεταναστεύσαντες ἐκεῖ, ἔδωκαν τὸ ὄνομα τῶν εἰς τὴν χώραν. Μάλιστα ἡ Ἀῆμος ἐκαλεῖτο ποτε καὶ Σιντιῆς ἀπὸ τῶν Σιντῶν.

Κατ' ἀρχὰς οἱ Σιντοὶ ἦσαν ἐλεύθεροι καὶ αὐτόνομοι. Βραδύτερον ὅμως, ἐπὶ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου, ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Μακεδόνας, ἡ δὲ χώρα των ἀπετέλεσε μέρος τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους μέχρι τῆς ὑποταγῆς τῆς Μακεδονίας τὸ 168 π. Χ. εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὸν μεταξὺ Περσέως τοῦ Β', τελευταίου βασιλέως τῆς Μακεδονίας καὶ Ρωμαίων πόλεμον οἱ Σιντοὶ ἔστειλαν πρὸς αὐτὸν ἐπικουρίαν ἐκ 3.000 ἀνδρῶν, ἐλεγκτήθη ἡ χώρα των πρὸς τιμωρίαν ὑπὸ τοῦ Αἰμιλίου Παύλου. Κατὰ τὴν ὑπὸ Ρωμαίων διοικητικὴν διαίρεσιν τῆς Μακεδονίας εἰς 4 μέρη, προσηρτήθη εἰς τὸ πρῶτον τμήμα αὐτῆς, τοῦ ὁποῦ πρωτεύουσα ἦτο ἡ Ἀμφίπολις, βραδύτερον δὲ, μετὰ τὴν ἐν Φιλίπποις μάχην (42 π. Χ.), ἡ Ἡράκλεια ἢ Σιντική. Πόλεις αὐτῆς μνημονεύονται: ἡ Τρίστωλος, ἡ Παρθικόπολις καὶ ἡ Σκοτοῦσα.

ΣΙΝΤΟΙ.—Λαὸς Θρακικός, κατοικῶν τὰ Β. Δ. τῆς Μακεδονίας ἐπὶ τοῦ μέσου ροῦ τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ, τὴν ὑπ' αὐτῶν καλουμένην Σιντικὴν (βλ. λέξ.). Ὑπὸ τοῦ Στραβῶνος (XII, 549) θεωροῦνται ὡς οἱ αὐτοὶ με

τοὺς Σιντίας ἢ Σατνας.

ΣΙΠΤΗ.—Πόλις καὶ τείχος τῆς μεσημβρινῆς Θράκης, πιθανώτατα παρὰ τὴν πόλιν Αἰνον, τὴν ὁποίαν «χεροὶ βιασάμενοι» οἱ Μενδαῖοι οἰκοῦντες «ἀπὸ θαλάσσης ἄνω τῆ πρὸς Αἶνῳ πόλει» ἀνέθηκαν τρόπαιον εἰς Ὀλυμπίαν μετ' ἐπιγράμματος (Παυσ. V, 27, 12).

***ΣΙΡΕΣ.**—«Ἔθνος Θράκης ὑπὲρ τοὺς Βυζαντίους» κατὰ Στέφ. τὸν Βυζάντιον.

ΣΙΡΙΣ, ΣΙΡΡΑ ἢ ΣΙΡΡΑΙ καὶ ΣΕΡΡΑΙ.—Πρωτεύουσα τῶν Ὀδομάντων (βλ. λέξ.) κειμένη ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ κάτω Στρυμόνος καὶ οὐ μακρὰν τῆς Κερκινιτίδος λίμνης. Εἶναι ἡ σημερινὴ Σέρραι, διατηρήσασα τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα μετὰ μικρὰν παραλλαγὴν. Πότε ἐκτίσθη καὶ ὑπὸ τίνος εἶναι δυσκόλον νὰ καθορισθῆ. Κατὰ τινὰς ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Φέρητος, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἰ. Τζέτζης: «Φέρης ἔκτισε Φέρας, ἣτις καλεῖται Σαῖρα (ἀντὶ Σέρραι) καὶ Καλλιμαχος περὶ Ἀρτέμιδος φασι». Ἐκ τῶν νεωτέρων συγγραφέων, ὁ Pouquevil (Voyage dans la Grèce, Τόμ. Γ', σελ. 103) ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸν πατριάρχην Λούκαριν (1602—1638), αἱ Σέρραι ἐκτίσθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Νικηφόρου (803—811), κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐναυθὰ πρόκειται προφανῶς περὶ ἀνακαινίσεως τῆς πόλεως καὶ ὄχι περὶ ἰδρύσεως. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι αἱ Σέρραι εἶναι ἀρχαιότεραι τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, καθ' ὅσον ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει (VIII, 115), ὅτι ὁ Εἰρήνης, ἐπιστρέφων μετὰ τὴν ἡττάν του εἰς τὴν Ἀσίαν, τοὺς πάσχοντας στρατιώτας του κατέλιπεν, ἄλλους μὲν ἐν Θεσσαλίᾳ, ἄλλους δὲ «ἐν Σίρι τῆς Παιονίας καὶ ἐν Μακεδονίᾳ...» Ἐπίσης ἀναφέρει ὅτι ἐν Σίρι κατέλιπεν ὁ Εἰρήνης ὅτι ἐπήρχετο κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὸ ἱερὸν ἄρμα τοῦ Διός, καὶ ὅτι ἐπιστρέφων δὲν ἀνεῦρεν αὐτό, διότι οἱ Σιροπαῖνες ἤρπασαν αὐτὸ καὶ παρέδωκαν πρὸς διαφύλαξιν εἰς τοὺς Θράκας, δικαιολογούμενοι δὲ διὰ τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ, εἶπον εἰς τὸν Εἰρήνην, ὅτι ἐνῶ οἱ ἵπποι σύροντες αὐτὸ ἔβοσκον ἀνὰ τὴν πεδιάδα, ἤρπάγησαν μετὰ τοῦ ἄρματος ὑπὸ τῶν Θρακῶν, τῶν κατοικούντων παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Στρυμόνος (αὐτόθι). Ὁ μετὰ τὸν Ἡρόδοτον ἀκμάσας Θεόπομπος ὀνομάζει αὐτὴν «Σίριν ἐν Παιονίᾳ,

ἥς τὸ ἐθνικὸν ἀπὸ τῆς γενικῆς Σιροπαίονες» καὶ κατωτέρω: «Σίρα πόλις Θράκης... τὸ ἐθνικὸν Σερραῖος» (παρὰ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ).

Ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, κατὰ τὸ δευτέρον ἡμισὺ τοῦ δευτέρου μ. Χ. αἰῶνος, παρὰ τὰς Σέρρας, αἱ ὁποῖαι καλοῦνται ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Τίτου Λιβίου Σίραι (Siraie), ἐστρατοπέδευσεν ὁ Αἰμίλιος Παῦλος, ὁ νικητὴς τῆς Πύδνας (168 π. Χ.).

Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, αἱ Σέρραι ἀναφέρονται ἀπὸ τοῦ πέμπτου ἤδη αἰῶνος, ὡς μεγάλη, πλουσία καὶ ὄχυρά πόλις, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἱεροκλέους (639) καταλέγεται μεταξὺ τῶν 32 πόλεων τοῦ πρώτου τμήματος Μακεδονίας. Τοῦτου ἕνεκα ἀπέβη τὸ μῆλον τῆς ἐριδος μεταξὺ Βουλγάρων, Σέρβων καὶ Βυζαντινῶν. Ἀνακαινισθεῖσα ἡ πόλις ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου, κατὰ τὸ 803, ἀπέβη εἰς τῶν προμαχῶνων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Πρὸ τῶν τειχῶν αὐτῆς ἐφρονεύθη ὁ Μωδῆς, υἱὸς τοῦ Σισμάν καὶ ἀδελφὸς τοῦ τσάρου Δαυῖδ, τὸ 976 ἢ 977 κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων πολιορκίαν τοῦ φρουρίου.

Διὰ τῶν Σερρῶν διήλθε Βασίλειος Β΄ ὁ Βουλγαροκτόνος, τὸ 990, ὅτε ἀπῆρχετο εἰς Θεσσαλονικὴν ὄχυρῶσας αὐτήν, καὶ τὸ 1018, ὅτε, μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν Βουλγάρων, μετέβαινεν εἰς ἐπίσκεψιν τῶν Ἀθηνῶν. Παρὰ τὰς Σέρρας κείνται τὰ περίφημα στενὰ τοῦ Κίμβου Λόγγου καὶ τοῦ Κλειδίου, ὅπου ἐγένετο ἡ μεγάλη μάχη κατὰ τῶν Βουλγάρων (29 Ἰουλίου 1014), καθ' ἣν ἐτυφλώθησαν περὶ τοὺς 15.000 Βουλγάρων, ἀπέθανε δ' ἐκ συγκινήσεως ὁ τσάρος τῶν Βουλγάρων, ὅταν εἶδε τὸ οἰκτρὸν ἐκεῖνο θέαμα (Κεδρ. Τόμ. Β', σελ. 458.—Κ. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορ. τοῦ τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους, Ἑκδ. Ἐλευθερ., Τόμ. Δα, σελ. 193). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου, βασιλέως τῶν Βουλγάρων, ἐνῶ ὁ Βασίλειος εὐρίσκειτο εἰς Σέρρας, προσῆλθε καὶ παρεδόθη, τὸ 1018, ὁ Βούλγαρος Κρακράς, φρουράρχος τοῦ Πέρνικ (φρουρίου πρὸς νότον τῆς Σόφιας) μετ' ἄλλων 35 φρουράρχων τυχόντες καλῆς δεξιώσεως. Ἐπίσης προσῆλθε καὶ ὁ ἄρχων τῆς Στρουμνίτης Δραγόμουζ, παραδῶσας τὸ φρούριον καὶ τὰ περὶ αὐτό, καθῶς καὶ τὸν ἐπὶ 22 δλόκληρα ἔτη ἐγκά-

θειρκτον πατρίκιον Χαλδίαν, αἰχμαλωτισθέντα ποτὲ ὑπὸ τοῦ Σαμουήλ.

Ἐπὶ τῶν Σταυροφοριῶν αἱ Σέρραι κατελήφθησαν σχεδὸν ἀμαχητὶ ὑπὸ Βονιφατίου τοῦ Μονφερρατικοῦ. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ σύνεσις, ἡ ἐμπειρία καὶ ἡ μετριοπάθεια τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἐπὶ πλεόν συνεδέετο διὰ συγγενικῶν δεσμῶν μετὰ τῆς Αὐλῆς τοῦ Βυζαντίου, διὰ τοῦ γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς χήρας τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου Μαργαρίτας τῆς Οὐγγρικῆς, καὶ εἶχε δώσει τρανὰ δαίγματα τῆς πρὸς τοὺς Ἑλληνας συμπαθείας καὶ ἀνεπιθρησκείας. Κατὰ τὴν κατάληψιν τῶν Σερρῶν εἶχε μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν Μανουήλ τὸν Ἀγγέλον, πρόγονόν του, (υἱὸν τοῦ Ἰσαακίου), τὸν ὁποῖον συνώδευον πολλοὶ τῶν εὐπατριδῶν τοῦ Βυζαντίου. Ἐπὶ τῶν σταυροφοριῶν αἱ Σέρραι καλοῦνται ὑπὸ τῶν Λατίνων χρονογράφων: Sarra, Serte. Ἀναφέρεται δὲ καὶ Λατίνος ἐπίσκοπος τῶν Σερρῶν, ὁ Ἀρνούλφος, ὅστις εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ' ἀναφέρεται Arnulfo, Sarrensi Archiepiscopo», ἢ «Sarrensis Ecclesia», ἢ «Sarentis Metropolitim» κλπ. (Εἰσαγ. Γ. Στράτη, Ἱστορ. τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν σελ. 37).

Κατὰ τὴν τετάρτην σταυροφορίαν (1204), καταλαθόντες οἱ Φράγκοι τὴν Κωνσταντινουπόλιν, ὑπέταξαν καὶ τὸ πλεῖστον τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας. Ἀλλὰ τόσα δεινὰ ἐπέστησαν αἱ ὑπ' αὐτῶν καταληφθεῖσαι χῶραι, ὥστε πρὸς στιγμὴν ἐλησμόνησαν τὸ πρὸς τοὺς Βουλγάρους μῖσος καὶ συνηθίσθησαν μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἰωαννίτη, ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφῶν ἐπωνομαζομένου Σκυλογιάννη διὰ τὴν θηριωδίαν του, ἵνα ἀντεπεξέλθουν κατ' αὐτῶν. Ἐπελθοῦσης συνηθίσεως, ἤρξατο ἡ κατὰ τῶν Φράγκων ἐπανάστασις ἀπὸ τοῦ Διδυμοτεῖχου, περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου, τῆς ὁποίας τὴν φρουρὰν κατέσφαξαν, καὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἄλλων πόλεων, ἐπόθεν ἐξεδιώχθησαν οἱ σταυροφόροι. Κατ' αὐτῶν ἀντεπεξῆλθεν ὁ Βαλδουῖνος, καὶ μετ' ὀλίγον αὐτὸς ὁ Δάνδολος, μεθ' ὅσης εἶχον δυνάμεις, ἐπιχειρήσαντες τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἀλλ' ἐπελθόντος τοῦ Ἰωαννίτη μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ, συνήχθη τῇ 15

Ἀπριλίου περί τὴν Ἀδριανούπολιν πεισματώδης μάχη, καθ' ἣν ἔπεσαν 300 ἵππεις, οἱ ἄριστοι τῶν Φράγκων, ὃ δὲ Βαλζουίνος ἐγένετο ἀφικτος, οἱ δὲ ὑπολειφθέντες, κακῶς ἔχοντες ὑπεχώρησαν εἰς Ραιδεστόν μετὰ τοῦ Δανδόλου (Κ. Παπαρρηγοπούλου, Αὐτόθι, Τόμ. V, α σελ. 20). Ἐν τῷ μεταξὺ, λησμονῶν ὁ Ἰωαννίτης τὴν μετὰ τῶν Βυζαντινῶν σύμπραξιν καὶ συνεννόησιν, ἤρχισεν διασχίζων τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν, καταστρέφων πᾶν ὅ,τι εἶχε διασωθῆ. Τότε κατεστράφησαν καὶ αἱ Σέρραι, καὶ τὸ φρούριον αὐτῶν καταδαφίσθη. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ καταστροφή των, ὥστε, ὅταν ὁ ἱστορικὸς Γεώργιος ὁ Ἀκροπολίτης ἐπεσκέφθη αὐτὰς μετὰ 40 ἔτη περίπου (1245), ἀκολουθῶν τὸν βασιλέα τῆς Νικαίας Ἰωάννην Δούκαν καὶ τὸν Βατάτσην, ὡς ὑπουργὸς αὐτοῦ ἔγραψεν: «Ἐπεὶ δὲ αἱ Σέρραι πάλαι μὲν ὑπῆρχε πόλις μεγίστη, ὃ δὲ Βούλγαρος Ἰωάννης μετὰ τῶν λοιπῶν Μακεδονικῶν πόλεων καὶ ταύτην πολιορκήσας κατήρειψεν, ὡς κώμη τότε ἐτύχχανεν» (Γ. Ἀκροπολίτου, 44, 80.—Κ. Παπαρρηγοπούλου, αὐτόθι, Τόμ. Vα, σελ. 20—21). Ὁ Βονιφάτιος, ἀπουσιάσων τότε εἰς Ναύπλιον, ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τῶν Σερρῶν, ἀλλ' εὗρεν αὐτὰς καταστραμμένας. Καὶ ἐξηνάγκασε μὲν τοὺς Βουλγάρους νὰ ὑποχωρήσουν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκδιώξῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὰς Σέρρας. Τότε οἱ ἡμέτεροι, ἀντιληφθέντες τὴν προξενηθεῖσαν εἰς αὐτοὺς καταστροφὴν ἐκ τῆς μετὰ τῶν Βουλγάρων συνεννοήσεως, ἄλλοι μὲν κατέφυγον εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Νικαίας, οἱ δὲ πλεῖστοι συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Φράγκων.

ὑπὸ τοὺς Βουλγάρους αἱ Σέρραι παρέμειναν ἐπὶ δύο ἔτη περίπου (1206—1208), ὁπότε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωαννίτη, ἀναγορευθέντος Βόριδος, τοῦ Β' ἀνεψιοῦ τῆς χήρας αὐτοῦ καὶ διαδόχου, παρεδόθησαν αἱ Σέρραι μεθ' ὅλης τῆς χώρας μέχρι τῆς Ἀχρίδος εἰς τὸν Ἐνετὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἐρρίκον τὸν Α', καὶ ἐδέχθησαν φραγκικὴν φρουράν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δεσπότη τῆς Ἠπείρου Μιχαήλ, φονευθέντος ἐν Βερατίῳ, διεδέχθη αὐτὸν ὁ Θεόδωρος. Οὗτος, βασιλευντος ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ Ροδόρτου, κατὰ τὸ 1221, προσλάσας μέχρι Θεσσαλονίκης, ἐγένετο κύριος αὐτῆς. Ἀπὸ ταύτης δὲ ὀρμώμε-

νος, κατέλαθε πᾶσαν τὴν μέχρις Ἀδριανουπόλεως, Φιλιππουπόλεως καὶ Χριστουπόλεως (Καβάλλας) χώραν, ὁπότε ἀποβαλὼν τὸ ἀξίωμα τοῦ δεσπότη, ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ. Οὕτως αἱ Σέρραι καὶ ἡ Θεσσαλονικὴ περιήλθον εἰς τὴν κυριαρχίαν Θεοδώρου τοῦ Κομνηνοῦ. Ἐπελθόντες κατ' αὐτοῦ οἱ Φράγκοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1224, κατατροπώθησαν ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὰς Σέρρας, καταδιωχθέντες μέχρι Κωνσταντινουπόλεως καὶ Βιζύης. Τότε, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἠγέρθη ἐν Σέρραις ὑπ' αὐτοῦ ὁ καθεδρικός ναὸς τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου (Στρατῆ, αὐτόθι, σελ. 53). Κατὰ τὸ 1230 ὁ Θεόδωρος ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν Βουλγάρων, ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Ἀσάν, ἐνίκηθη κατ' Ἀπρίλιον μῆνα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων περὶ τὴν Κλοκατινίτζαν, καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος μετὰ πολλῶν περὶ αὐτόν. Τότε ἡ Ἀδριανούπολις, τὸ Δεδυμότειχον, τὸ Βολερόν (βλ. λεξ.), αἱ Σέρραι κτλ. περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων. Οὕτω αἱ Σέρραι κατελήφθησαν διὰ δευτέραν φοράν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀσάν, διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἀνήλικος υἱὸς του Μιχαήλ (1246—1267. Ἐπιφωλεόμενος τότε ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας Ἰωάννης Δούκας ὁ Βατάτσης, ἐκυρίευσεν τὰς Σέρρας, τὸ Μελένοικον, τὸν Στενίμαχον, τὰ Τζέπαινα (ὄχυρόν φρούριον, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Νέστου) κτλ. καὶ ἐξηνάγκασεν τὸν ἀνήλικον Μιχαήλ νὰ ζητήσῃ εἰρήνην. (Γ. Ἀκροπολίτου κεφ. 44 καὶ ἐξῆς, ἐνθα διὰ μακρῶν ἐκτίθενται τὰ τῆς ἀλώσεως τῶν Σερρῶν.—Κ. Παπαρρηγοπούλου, αὐτόθι Τόμ. V, σελ. 54 καὶ ἐξῆς). Ἀναχωρήσας ὁ Βατάτσης εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀφῆκεν ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ, ὡς ἐπίτροπον τὸν Μέγαν Δομέστιχον Κομνηνὸν Ἀνδρόνικον τὸν Παλαιολόγον, τὸν δὲ υἱὸν του Μιχαήλ Κομνηνὸν εἰς Σέρρας καὶ Μελένοικον, διατελέσαντα ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη ἐν Θράκῃ. Οὗτος δὲ ὁ Μιχαήλ, εἶναι ὁ μετὰ ταῦτα ἰδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο καὶ ἡ ἀνάκτισις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῶν Λατίνων τὸ 1261. Οὕτως αἱ Σέρραι παρέμειναν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας ἐπὶ 16 περίπου ἔτη. Ἐπὶ Ἀνδρόνικου Β' τοῦ Παλαιολόγου, διαδόχου τοῦ Μιχαήλ, αἱ Σέρραι

δπέστησαν τὰ πάνθεινα ὑπὸ τῶν Καταλανῶν, οἱ ὅποιοι προσκληθέντες ὑπ' αὐτοῦ ὡς μισοφόροι, ἀπέβησαν ἢ μάστιγ τῶν βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν. Μετὰ τῶν Σερρῶν συνεπάθησε καὶ ἡ παρ' αὐτάς κειμένη Μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου. (Ε. Στρατῆ, αὐτόθι, σελ. 56). Ἀποθανόντα τὸν Ἀνδρόνικον διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἐννεαετής υἱὸς του Ἰωάννης Ε' ὁ Παλαιολόγος, ἐπιτροπευόμενος ὑπὸ τῆς μητρὸς του Ἄννης καὶ τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ. Οὗτος ἐπὶ Ἀνδρόνικου ἐτιμήθη μεγάλως, ὀνομασθεὶς καὶ Μέγας Δομέστιχος (ἀρχιστράτηγος), ὁπότε ἦλθεν εἰς τὰς Σέρρας, γενόμενος ἔφορος καὶ ἐπόπτης τῆς Μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου. Εἰς τὰς Σέρρας ὁ Καντακουζηνὸς εἶχε πλούσια κτήματα ἐν τῇ συνοικίᾳ ἢ ὁποῖα καὶ σήμερον ἀκόμη ὀνομάζονται «Κατακονόζ», καθὼς καὶ ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Σερρῶν, καθὼς ἀναφέρει ὁ Ἰλιος. Ἐκ τῶν εὐφροσιτάτων κτημάτων αὐτοῦ ἐν τῇ πεδιάδι ἦτο τὸ «Λεγγίνιον», κοινῶς λεγόμενον Λεγγίνι. (Ε. Στρατῆ, αὐτόθι σελ. 56).

Κατὰ τὸν μεταξὺ Παλαιολόγων καὶ Καντακουζηνοῦ μακρὸν ἐμφύλιον πόλεμον, αἱ Σέρραι μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἄλλων παρέμειναν πιστοὶ εἰς τοὺς Παλαιολόγους. Ὁ Καντακουζηνὸς τότε πρὸς ἐνίσχυσίν του συνεμάχησε μετὰ τοῦ Οὐμούρ-μπέη, ἰσχυροῦ στρατάρχου τοῦ Ἀἰθιου καὶ Σμύρνης, καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Σέρβων Στεφάνου Δουσάν. Τὸ 1343 διήλθε διὰ τῶν Σερρῶν ὁ Καντακουζηνὸς μετὰ τοῦ Οὐμούρ-μπέη. Τότε ἡ Ἄννα ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Ὁρχάν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Καντακουζηνὸς ἐζήτησε τὴν συμμαχίαν του ὁποχόμενος ὡς σύζυγον μίαν τῶν θυγατέρων του. Ἐνῶ συνέβαινον ταῦτα, οἱ Σέρβοι, οἱ ὅποιοι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν ἰσχυρότατοι, εἰσέβαλον εἰς τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν, Ἀλβανίαν καὶ Ἡπειρον. Τότε κατέλαβον καὶ τὰς Σέρρας, ἐκπορθήσαντες καὶ αὐτὴν τὴν Θεσσαλονίκην τὸ 1349.

Ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Μουράτ Α', αἱ Σέρραι ἐκυριεύθησαν τὸ 1373 ὑπὸ τοῦ Ἐβρενοῦ, Ἑλληνας τὸ γένος, ὅστις ἐξομώσας ἐκλήθη Ἐβρενός-μπέης. Διεβλῶν ὁ Μουράτ διὰ τῶν Σερρῶν, ἔκτισε τὸ 1385 τὸ τζαμίον Ἀτικὴ ἢ Ἐσκῆ-Τζαμί, τὸ ὅποιον εἶναι τὸ ἀρχαιότατον τουρκικὸν ἱδρυμα ἐν Σέρραις (Ε. Στρατῆ, αὐ-

τόθι, σελ. 74). Εἰς Σέρραις παρέμεινεν ἐπὶ πολὺ ὁ διάδοχος τοῦ Μουράτ Α', Βαγιαζήτ, ὁ ἐπικληθεὶς Ἰλδριμ (Κερκυνός) τὸν ὁποῖον ἐπεσεκέφθη ὁ Μανουήλ Παλαιολόγος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Θεοδώρου, καθὼς καὶ ἄλλοι ὑποτελεῖς αὐτοῦ ἡγεμόνες. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζήτ (1403) ὁ Μανουήλ, ἐπαυελθὼν ἐξ Εὐρώπης, συνῆψε συμμαχίαν, μετὰ τοῦ Σολεῦμάν, υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Βαγιαζήτ, ὅστις τοῦ ἐπέστρεψε τὴν Θεσσαλονίκην καὶ πάσας τὰς μέχρι τοῦ Στρυμόνος πόλεις. Ἀλλ' ὁ διαδεχθεὶς τὸν Σολεῦμάν ἀδελφός του Μουῶς ἀπέσπασεν ἐκ νέου τὰς Σέρρας. Εἰς Σέρρας σώζεται ὁ τάφος τοῦ διαπρεποῦς νομομαθοῦς Μπενστρεντίν Σισμάνογλου, ἀκμάσαντος ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Α', κείμενος εἰς τὰ δυτικὰ τῆς πόλεως. (Hammer, ἱστ. τῆς Ὀθ. αυτοκρατορίας, γαλλ. μετάφρ. Τόμ. Β', σελ. 25). Τὰς Σέρρας ἐπεσεκέφθη Μουράτ ὁ Β', ὅπου κατὰ τὸ ἱστορικὸν τῆς Ὀθωμανικῆς αυτοκρατορίας, ἔζησε βίον ἡδυπαθῆ καὶ ἀκόλαστον (αὐτόθι Τόμ. Β' σελ. 91). Εἰς Σέρρας ἐφυλακίσθη ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ὁ Λαόνικος Χαλκοκωνδύλης, ὁ γνωστός ἱστορικός ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου Κωνσταντίνου, τοῦ μετὰ ταῦτα αυτοκράτορος τελευταίου βασιλέως τοῦ Βυζαντίου, ἵνα ζητήσῃ τὴν ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Ἰσμοῦ χώραν.

Τὸ 1492 ἐκτίσθη εἰς Σέρρας τὸ καλλίστην ἀρχιτεκτονικῆς τζαμίον Ἀχμέτ-πασᾶ, κοινῶς Ἁγία Σοφία. Τοῦτο ὁμῶς οὐδέποτε διήρξε χριστιανικὸς ναός, διότι οὐδεὶς χριστιανικὸς ναὸς καταλήφθη ἢ μετεβλήθη ὑπὸ Τούρκων εἰς τζαμίον. Ἐκτίσθη δὲ ἐκ θεμελίων ὑπὸ τοῦ Ἀχμέτ μπέη, ὀνομασθέν Ἀχμέτ-Πασᾶ-Τζαμίσι, εἰς μνήμην τοῦ πατρὸς του Ἀχμέτ Κεδύκ, Μεγάλου Βεζύρου, ἀλβανοῦ τὸ γένος. Τὰς Σέρρας ἐπεσεκέφθη καὶ ὁ Σολεῦμάν ὁ νομοθέτης κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1537, ὁπότε ὠχύρωσε καὶ τὴν Καθάλλαν. Μεχμέτ ὁ Δ', ἐπεσεκέφθη δις τὰς Σέρρας τὸ 1668 καὶ τὸ 1672. Ἐνῶ ὁ Σουλτᾶνος Ἀχμέτ ὁ Γ' διέτριβεν ἐν Σέρραις, ἀνηγγέλθη εἰς αὐτὸν ἡ ἄλλωσις τῶν φρουρῶν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν. Ἐπὶ τῇ γεγονότῳ τούτῳ ἐτελέσθησαν τριήμεροι ἑορταὶ (Ἀπρίλιος 1755), μεθ' ὃ ὁ Σουλτᾶνος ἀνεχώρησεν εἰς Ἀδρια-

νούπολιν, ἕνα ἐκείθεν κανονίσῃ τὰ τῆς ἐκστρατείας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ XIX αἰῶνος, διοικητὴς τῶν Σερρῶν ἦτο ὁ Ἰσμαήλμπέης, Ἄλθανός τὸ γένος, ὅστις διὰ τῆς δικαίας καὶ σώφρονος πολιτείας του προήγαγε τὴν πόλιν εἰς μοναδικὴν ἀκμὴν πλοῦτου καὶ εὐημερίας. Ἀπὸ τότε δὲ καθιερώθη καὶ ἡ περίφημος ἐμπορικὴ πανήγυρις τῶν Σερρῶν «Κερβάν» κοινῶς καλουμένη, ἣ ὅποια κατηργήθη τὸ 1830 ἕνεκα τῆς ἀρξαμένης ἀτμοπλοικῆς συγκοινωνίας, ταχυτέρας καὶ ἀσφαλεστέρας, ἔκτοτε δὲ ἡ μεγάλη ἐμπορικὴ κίνησις τῶν Σερρῶν ἐμαράνθη καὶ παρήκμασε πρὸς μέγα σφέλος τῆς Θεσσαλονίκης. Ἰπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν παρέμεινε μέχρι τοῦ 1912 ὅπότε ἀπελευθερώθη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Μετὰ μικρὰν δὲ κατοχὴν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, περιήλθον ὀριστικῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὰ ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι τοῦ Πανευρωπαϊκοῦ πολέμου, ὡς γνωστὰ εἰς πάντας παραλείπομεν. (Βιβλιογρ. Εὐστρ. Γ. Στρατῆ, Ἱστορία τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν, Ἐν Σέρραις, 1926).

ΣΙΡΟΠΑΙΟΝΕΣ. — Παιονικὴ φυλὴ ἐν Μακεδονίᾳ, κατοικοῦσα περὶ τὴν πόλιν Σίριν (νῦν Σέρρας). Τούτους μετὰ τῶν Παισιπλῶν καὶ ἄλλων μέχρι τῆς Πρασιάδος λίμνης (νῦν Δοϊράνης) κατοικοῦντων θρακικῶν φύλων, μετόπισσε μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων τῶν εἰς τὴν Ἀσίαν ὁ Μεγάλος, κατὰ διαταγὴν τοῦ Δαρείου τὸ 496 π. Χ., ἀφοῦ δι' ἀπάτης κατέλαβε τὰς πόλεις αὐτῶν (Ἡρόδ. V, 15). Τὴν ὑπ' αὐτῶν καταληφθεῖσαν τότε χώραν, κατέλαβον οἱ πρὸς βορρᾶν αὐτῶν κατοικοῦντες Ὀδόμαντοι.

ΣΙΤΑΛΚΗΣ. — Βασιλεὺς τῶν ἐν Θράκῃ Ὀδρουσῶν, υἱὸς τοῦ Τήρσω, ἐπεκτείνας τὸ κράτος του ἀπὸ τῶν Ἀβδήρων μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουνάθως, καὶ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου μέχρι τοῦ Στρυμόνος (Θουκ. Β, 97). Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (431 π. Χ.), συνεμάχησε μετὰ τῶν Ἀθηναίων, τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος παρέδωκεν εἰς αὐτοὺς τοὺς Κορινθίους καὶ Λακεδαιμονίους πρέσβεις, διερχομένους διὰ τῆς χώρας του καὶ μεταβαίνοντας εἰς τὴν Περσίαν, ὅπως ἐπικαλεσθῶν τὴν βοήθειαν τοῦ Μεγάλου Βασιλέως. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπιδιώκοντες τὴν συμμα-

χίαν αὐτοῦ κυρίως κατὰ τοῦ Περδίκκα, βασιλέως τῆς Μακεδονίας, πρὸς τὸν ὁποῖον διέκαιτο ἐχθρικῶς, ἐκαλλιέργησαν τὴν φιλίαν του δι' ἐπανειλημμένων πρεσβειῶν καὶ τῆς ἀπονουμῆς τοῦ δικαίωματος τοῦ Ἀθηναίου πολίτου εἰς τὸν υἱὸν του Σάδουκον. Πράγματι δὲ τὸ φθινόπωρον τοῦ 429 π. Χ. ὁ Σιτάλκης μετὰ 50.000 ἰππέων καὶ 100.000 πεζῶν ἐπέσβαλεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν ὅποιαν ἐληλάτησε μέχρι τοῦ Ἀξιοῦ, καὶ ἐκείθεν διὰ τῆς Μυθρονίας ἐφθασεν εἰς τὴν Χαλκιδικήν. Μὴ ἐπιτυχεύσας ὁμως συνεργασίας μετὰ τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου, βλέπων δὲ συνάμα διὰ τὰ ἐφόδια τοῦ στρατοῦ του ἤρχισαν νὰ ἐκλείπουν, ἀπέσυρε τὰ στρατεύματά του, ἀφοῦ διέμεινε ἐν Μακεδονίᾳ 30 ἡμέρας. Ἐφρονεῖται τὸ 424 π. Χ. μαχόμενος κατὰ τῶν Τριβαλλῶν.

ΣΙΤΑΛΚΗΣ. — Ἀρχηγὸς θρακικοῦ σώματος φυλῶν, ὅστις, συνοδεύσας τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν Ἀσίαν, παρέσχε μεγάλας ὑπηρεσίας κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἴσσοῦ, τῶν Ἀρδῆλων καὶ ἀλλαχοῦ. Ἦτο εἰς τῶν ἐν Μῆδιᾳ ὑπὸ τὸν Παρμενίωνα ἀξιωματικῶν, εἰς τοὺς ὁποίους διεβιβάσθη ἡ διαταγὴ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς τοῦ γηραιοῦ στρατηγοῦ. Κατηγορηθεὶς βραδύτερον ἐπὶ σκληρότητι, ἐθανατώθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸ 326 π. Χ.

***ΣΙΤΑΣ.** — Αὐτόχθων βασιλεὺς τῶν Δανθελιτῶν Θρακῶν, τὸν ὁποῖον τυφλὸν ὄντα ὑπερήσπισεν ὁ Κράσσοις κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων τὴν χώραν του βασιλέων Δέλδωνος τῶν Βασταρνῶν καὶ Ρώλη καὶ Δάπυγος τῶν Γετῶν. (Δίων Κάσσιος LI, 23—36).

ΣΙΤΙΟΕΝΤΑ. — Πόλις τῆς Κάτω Μοισίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ, 10, 5) παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάθως καὶ τὸ Νοβιδόδουνον (νῦν Isaktcha). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος.

ΣΚΑΒΑΛ(Α)Α. — Παράλιος πόλις τῆς Μακεδονίας, κατεμένη ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Παλαιᾶς Καβάλλας (Ἑσκιῆ-Καβάλλα) ἐκ τῆς ὀποίας, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, προήλθε τὸ ὄνομα τῆς νῦν Καβάλλας (βλ. λέξ.).

ΣΚΑΙΟΙ ἢ ΣΚΕΒΟΑΙ. — Λαὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κατοικῶν τὴν μεταξὺ Τρωάδος καὶ Ἑλλησπόντου χώραν, μετοικήσας δὲ ἀκολού-

θως ἐπὶ τῆς ἀπέναντι Θρακικῆς Χερσονήσου (Στράβ. XIII, 590).

*ΣΚΑΛΗΠΗΝΟΣ (ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ).—Τοπωνυμικὸν ἐπιθετὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ λατρευομένου ἐν τῇ Βορ. Θράκῃ, κατ' ἐπιγραφὰς εὐρεθείσας ἐν αὐτῇ. («Θρακικά», Τόμ. XII, σελ. 239).

ΣΚΑΛΩΤΗ.—Μεγαλοπρεπῆς βυζαντινὴ μονὴ τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ Ἀν. Θράκῃ, δύο ὄ-ρας περίπου πρὸς Ἀν. τῆς Αἴνου καὶ ¼ πρὸς βορρᾶν τοῦ χωρίου Ἀμυδαλιὰ, κειμένη ἐπὶ βραχώδους λόφου δεσπόζοντος τῶν πέριξ. Ἰδρυθῆ τὸ 1040 ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ Καλογιάννη. Σήμερον εἶναι τελείως κατεστραμμένη, σωζομένων μόνον τῶν πελωρίων τειχῶν τῆς. Τῆς Μονῆς ταύτης ἐσώζετο μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν οὐρανόκλιτος σταυρὸς ἀνεπίγραφος μετὰ τῆς χρονολογίας 1172. («Θρακικὴ Ἐπετηρίς» τοῦ 1897, σελ. 11. Γ. Λαμπάκη, Μονὴ Σκαλωτῆς, ἐν Δελτίῳ Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, 1909, σελ. 33 καὶ ἐξῆς. Ἀχ. Θ. Σαμοθράκη, Ἡ Μονὴ τῆς Σκαλωτῆς, εἰς «Θρακικά», Τόμ. XVII, σελ. 308 καὶ ἐξῆς).

ΣΚΑΠΟΡΑ.—Ὄνομα ἀρχαίας Θρακικῆς κωμοπόλεως (vicus), γνωστῆς ἐξ ἐπιγραφῆς. Ὁ κάτοικος Σκαπορηνός (Dumont—Homolle, σελ. 500).

ΣΚΑΠΤΗ ΓΑΗ.—Πόλις τῆς Θράκης καὶ ἔπειτα τῆς Μακεδονίας, κειμένη μεταξὺ τοῦ Στρυμόνος καὶ Νέστου, οὐ μακρὰν τῆς παραλίας, ἀπέναντι τῆς Θάσου, περίφημος διὰ τὰ πλούσια αὐτῆς μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, τὰ ὁποῖα ἐξμεταλλεύοντο οἱ Θάσιοι, εἰσπράττοντες κατ' ἔτος 80 τάλαντα (Ἡροδ. VI, 46). Βραδύτερον ταῦτα περιήλθον εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Ἀθηναίων. Ἐνταῦθα εἶχεν ἰδιοκτησίαν ὁ Θεουκλίδης, ὅπου ἐνυμφεύθη καὶ ἔγραψε τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ καὶ ὅπου, ὡς λέγεται, ἀπέθανεν ἐξόριστος (Πλουτάρχ. Κίμων, 4). Ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐκαλεῖτο Σκαπτηούλη.

ΣΚΑΠΤΟΠΑΡΑ.—Θρακικὴ πόλις, γνωστὴ ἐξ ἐπιγραφῆς, κειμένη παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Στρυμόνος μετὰ τῆς Βισιρίτου περὶ τὰ 50 μίλια πρὸς Ν. τῆς Παυταλίας (νῦν Κισσενδὴλ) ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξηρτᾶτο. Ὁ κάτοικος Σκαπτοπαρηνός. Ἐκ τινος ἐπιγραφῆς, εὐρεθείσης ἐπὶ τόπου, πληροφοροῦμεθα ὅτι

ὄπηρχον θερμοπηγαὶ εἰς Σκαπτοπάραν, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα ἐφημίζοντο, κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν «οὐ μόνον πρὸς τρυφὴν ἀλλὰ καὶ ὑγίειαν καὶ θεραπείαν σωμάτων ἐπιτηδεσιότητα» (σειρὰ 73 καὶ ἐξῆς). Ἐνταῦθα ἐτελεῖτο τοπικὴ πανήγυρις πολλάκις τοῦ ἔτους, ἰδίως δὲ κατὰ τὸν Ὀκτώθριον, διαρκούσα 10—15 ἡμέρας. Ἐνεκα τῶν πανηγύρεων τούτων πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν, διερχόμενοι διὰ τῆς Σκαπτοπάρης, εὕρισκον ἀφορμὴν νὰ σταματοῦν ἐκεῖ καὶ νὰ παρεκτρέπωνται καταχρόμενοι τῆς φιλοξενίας τῶν κατοίκων, πράγμα διὰ τὸ ὁποῖον οἱ Σκαπτοπαρηνοὶ ἀπήθοναν, κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν, παράπονα εἰς τὸν αὐτοκράτορα Γορδιανόν τὸ 238 μ. Χ. (G. Seure Archeologie Thrace, σειρὰ β' σελ. 43. Μ. Δήμητρα, Ἡ Μακεδονία, ἐπιγραφαὶ ὁπ' ἀριθ. 829, σελ. 673 καὶ ἐξῆς.) Τὰ ἐρείπια αὐτῆς, ὅπου εὐρέθησαν ἐπιγραφαὶ κείνται εἰς τὸ σημερινὸν βουλγαρικὸν χωρίον Gramadi παρὰ τὴν ἄνω Τζουμαγιάν, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς πόλεως Κισσενδὴλ (Παυταλίας), περίφημον καὶ σήμερον διὰ τὰ ἱαματικά λουτρά του.

ΣΚΑΡΙΑΣ (ἐπισκοπή).—Ἐδρα ἐπισκοπῆς τῆς Θράκης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἰμιμόντου ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Μαρκιανουπόλεως, ἀναφερομένη εἰς τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά. (Σταμούλη, Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τῆς Θράκης, σελ. 47).

* ΣΚΑΡΣΗΝΗ (ΗΡΑ).—Τοπωνυμικὸν ἐπιθετὸν τῆς Ἡρας, λατρευομένης ἐν τῇ Βορ. Θράκῃ, κατ' ἐπιγραφὰς εὐρεθείσας ἐν αὐτῇ («Θρακικά» 1934, σελ. 47).

ΣΚΑΤΡΙΝΑ (φρούριον).—Φρούριον τῆς Θράκης ἐν τῇ Κάτω Μοισίᾳ παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ Κτίσμ. IV, 4) πλησίον τῆς δεξιᾶς ὀχθῆς τοῦ Δουνάβεως, τὸ ὁποῖον ἐπισκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός ὁ Α' (527—565).

ΣΚΕΔΕΒΑ.—Παλαιὸν φρούριον τῆς Θράκης ἐν τῇ Κάτω Μοισίᾳ, παρὰ τὴν δεξιὰν ὀχθὴν τοῦ Δουνάβεως, ἀνακαινισθὲν κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ Κτίσμ. IV, 11) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565).

ΣΚΕΛΑΒΡΙΑ.—Ἀρχαία Θρακικὴ κώμη, κειμένη μεταξὺ Φιλιππουπόλεως καὶ Βερόης—Τραϊανῆς, γνωστὴ ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ 202 μ. Χ. εὐρεθείσης εἰς τὸ χωρίον Τσακαρλάρ τῆς περιφερείας Ταιρπᾶν, ἀριστερὰ τοῦ μέσου

ροῦ τοῦ Ἐβρου, ὅπου τὸ ἐμπόριον Πίζος. (Dumont—Homolle, σελ. 347 N° 61 α^β. K. Μυρτ. Ἀποστολίδου, «Θρακικά», 1935, σελ. 156). Οἱ κάτοικοι τῆς κώμης ταύτης, μετὰ τῶν κατοίκων 9 ἄλλων κωμῶν, μετόψκησαν εἰς τὸ ἐμπόριον Πίζος.

* ΣΚΕΛΑΒΡΙΑΝΟΣ.— Ὁ κάτοικος τῆς Θρακικῆς κώμης Σκελαθρίας (βλ. λέξ.).

* ΣΚΕΛΕΝΤΗΝΗ (Κυδέλη). — Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τῆς Κυδέλης λατρευομένης ἐν Θράκῃ κατ' ἀναθηματικὴν εὐχρηστικὴν ἐπιγραφὴν τοῦ τρίτου μ. Χ. αἰῶνος, εὐρεθεῖσαν ἐν τῇ Νικοπόλει πρὸς Ἴστρυφ (Nicopolis ad Istrum). «Μητρὶ Θεῶν Σκελεντηνῇ («Θρακικά» Τόμ. X (1938) σελ. 285—286).

* ΣΚΕΛΕΝΤΗΝΗ (Κυδέλη) Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τῆς Κυδέλης, λατρευομένης ἐν Θράκῃ, ὡς θεᾶς τῆς γονιμότητος τῆς γῆς, κατ' ἐπιγραφὰς εὐρεθείσας ἐν αὐτῇ. Ἡ διάδοσις τῆς λατρείας τῆς Μεγάλης θεᾶς ἀνὰ τὴν Θράκην, μαρτυρεῖται ἐπίσης ἐκ τῶν νομισμάτων τῶν πόλεων : Ἀγχιάλου, Ἀδριανουπόλεως, Καλάτιδος, Μαρκιανουπόλεως, Παυταλίας καὶ Σερβικῆς, τὰ ὅποια φέρουν τὴν εἰκόνα τῆς Θεᾶς. («Θρακικά» 1934, σ. 52).

* ΣΚΕΛΗΣ.— Ὄνομα κύριον θρακο-ἐλληνικὸν γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῆς («Θρακικά» 1936, σελ. 198).

* ΣΚΕΛΙΣ.— Μυθικὸς οἰκιστὴς τῆς Θράκης, κατ' ἀπόσπασμα τοῦ Ἀνδρῆσκου, κατὰ τὸ ὅποιον «Σκέλλις τε καὶ Κασσαμονός, οἰκότερες Θράκης, ὁρμήσαντες ἀπὸ νήσου τῆς πρότερον μὲν Στρογγύλης, ὕστερον δὲ Νάξου κληθείσης.»

ΣΚΕΜΝΑΣ (Φρούριον). — Φρούριον τῆς Θράκης παρὰ Προκοπίω, ἐπισκευασθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' (527—565).

ΣΚΕΜΦΑ.— Πόλις τῆς Θράκης παρὰ Στεφάνω Βυζαντίω. Τὸ ἐθνικὸν Σκεμφάσιοι.

ΣΚΕΠΑΣΤΟΝ.— Βυζαντινὴ κωμόπολις τῆς Ἄν. Θράκης ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Βιζύης, κειμένη ἐπὶ τῶν ὑπωρείων τῆς Στράντζας, τρεῖς ὥρας περίπου πρὸς βορρᾶν τοῦ Μπουνάρ—Χιόαρ. Τὸ κλίμα αὐτῆς εἶναι ὑγιεινότερον, κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα καλύπτεται ὑπὸ ἀφθόνου χιόνος, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά της. Ἐν Σκεπαστῷ ὑπάρχουν ἐξ ἀρχαίων ἐκκλησίαι,

μετὰ λαμπρῶν τοιχογραφιῶν, εἰς δεκάλεπτον δ' ἀπ' αὐτοῦ πρὸς βορρᾶν ἀπόστασιν κεῖται ἡ μονὴ Ἁγία Παρασκευή, καταστραφεῖσα ἐκ καιρικῶν περιστάσεων πρὸ 75 περίπου ἐτῶν. Ἐπὶ ἐλληνικῆς κατοχῆς ὑπήγετο εἰς τὴν διοικήσιν Βιζύης τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἡριθμοὶ δὲ 1,200 κατοίκους, οἵτινες κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1923. Τουρκιστὶ καλεῖται Ἴντζε-κιοῦ.

ΣΚΕΠΤΑΙ.— Ἀρχαία θρακικὴ κώμη, κειμένη μεταξὺ Φιλιππουπόλεως καὶ Βερόνης—Τραϊκῆς, γνωστὴ ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ 202 μ. Χ. εὐρεθείσης εἰς τὸ χωρίον Τσακαρλάρ τῆς περιφερείας Τσιρπάν, ἀριστερὰ τοῦ μέσου ροῦ τοῦ Ἐβρου, ὅπου τὸ ἐμπόριον Πίζος. Ὁ κάτοικος Σκεπτηνός. (K. Μυρτ. Ἀποστολίδου, «Θρακικά», 1935, σελ. 156). Τῆς κώμης ταύτης οἱ κάτοικοι μετὰ τῶν κατοίκων 9 ἄλλων κωμῶν, μετόψκησαν εἰς τὸ ἱερὸν ἐμπόριον Πίζος.

ΣΚΙΘΑΪ (αἰ).— Πόλις Θρακικὴ ἐπὶ τῆς χερσονήσου Παλλήνης (νῦν Κασσάνδρας) παρὰ τὴν Ποτιδαίαν, ἀναφερομένη μόνον ὑπὸ τοῦ Θεοπόμπου παρὰ Στεφάνω Βυζαντίω : «Σκίθαι, πόλις Θράκης πλησίον Ποτιδαίας». Τινὲς ταυτίζουσιν τὰς Σκίθας πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Λιθίου ἀναφερομένην πόλιν Chitas ἢ πρὸς τὴν Σίπτην τοῦ Παισανίου (βλ. λέξ.) παρὰ τὴν πόλιν Αἶνον. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀθέβαιον. Κατὰ τὸν Μαργ. Δήμιτσαν ἔκειτο ὅπου τὸ μετόχιον τοῦ Ἁγίου Διονυσίου.

ΣΚΙΩΝΗ.— Μία τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τῆς χερσονήσου Παλλήνης (Κασσάνδρας), ἀποικία Εὐβοέων, κτισμένη μεταξὺ τῶν πόλεων Θεράμβου καὶ Μένδης (Ἡρόδ. VII, 123, — Στράβ. VII, 330, 27). Κατὰ τὸν Θουκυδίδην (IV, 120) ἀπφικίσθη μετὰ τὸ τέλος τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ὑπὸ τῶν Πελληνέων τῆς Πελοποννήσου, ὅτε οὗτοι ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς Τροίας μετὰ αἰχμαλώτων γυναικῶν, ἠναγκάσθησαν ἕνεκα τοῦ χειμῶνος νὰ προσορμισθοῦν ἐκεῖ καὶ νὰ ἱδρῶσουν αὐτὴν. Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος, θεωρῶν αὐτὴν Θρακικὴν πόλιν. Ὁ δὲ Στέφ. Βυζάντιος λέγει σχετικῶς : «Σκιώνη. Πόλις Θράκης, ἐνθα λέγεται τὰς Τρωάδας αἰχμαλώτους διὰ τὸ μὴ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς δουλείαν ἀπενεχθῆναι τῶν αὐτῶν γυναι-

κῶν, ἐμπρήσκι τὰς ναῦς. Οἱ τῶν πλοίων ἀποροῦντες ἐξ ἀνάγκης κατέμειναν αὐτοῦ πόλιν Σκιώνην οἰκίσαντες». Ὡς ἐκ τῆς λαμπρᾶς θέσεώς της, ἐπιτηδαιοτάτης πρὸς ἐμπορίαν, ταχύτατα ἀνεδείχθη καὶ ἤκμασε καὶ διετέλεσεν ἐλευθέρᾳ μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων ὅτε ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὸν Περσικὸν ζυγόν, παραχωρήσασα στρατὸν καὶ πλοῖα εἰς τὸν παραπλέοντα στόλον τοῦ Ξέρξου (VIII, 128). Περὶ τῶν Σκιωνίων, διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος, ὅτι ὁ στρατηγὸς αὐτῶν Τιμόξενος, ἐπεχείρησε νὰ προδώσῃ τὴν πατρίδα του εἰς τὸν Ἀρτάβαζον καὶ ὅτι ἀνακαλυφθείσης τῆς προδοσίας του, οἱ Σκιωναῖοι ἀπεφάσισαν νὰ τιμωρήσουν αὐτὸν ἵνα μὴ θεωροῦνται «οἱ Σκιωναῖοι εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον αἰεὶ προδοταί». Ὅπως αἱ πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, ἡ Σκιώνη ἐγένετο φόρου ὑποτελῆς εἰς τοὺς Ἀθηναίους μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἡϊόνης τὸ 470 π. Χ. καὶ τὰς ἐκστρατείας τοῦ Κίμωνος εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας τῆς Θράκης. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 454 καὶ 450 κατέβαλλεν ἐτήσιον φόρον 6 τάλαντα ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Θεράμβου, βραδύτερον ὅμως τὸ 434 π. Χ. ἀνῆλθεν οὗτος εἰς 15 τάλαντα.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἕνατον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἀποσυκριντήσασα τῶν Ἀθηναίων, συνεμάχησε μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων (Θουκυδ. IV, 120), τῶν ὁποίων στρατηγὸς ἦτο ὁ Βρασιδᾶς. Ἐπελθόντες τότε κατ' αὐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ κυριεύσαντες τὴν πόλιν «τοὺς ἡβῶντας ἀπέκτειναν, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας ἠνδραπόδισαν καὶ τὴν γῆν Πλαταιεῖσι ἔδωσαν νέμεσθαι» (Θουκυδ. V, 32.—Διον. Σικελ. XII, 72). Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τραγικὸν τέλος τῆς Σκιώνης, ἣτις καταστραφεῖσα τελείως ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα δὲν ἀναφέρεται πλέον. Κατὰ τὸν Leake ἀκολοθοῦντα τὸν Σκύλακα (Περὶ πλ. 60), ἡ Σκιώνη ἔκειτο μεταξὺ τοῦ Ποσειδίου ἀκρωτηρίου (νῦν Ποσειδί) καὶ τοῦ Καναστραίου (νῦν Παλιοῦρι).

Τῆς Σκιώνης σώζονται νομίσματα τῶν ἐτῶν 480—421 π. Χ. φέροντα ἐμπροσθεν κεφαλὴν νεανίου, ὅπισθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν : ΣΚΙΩ μετὰ περικεφαλίας ἐντός ἐγκοίλου τετραγώνου. Μεταγενέστερα τοῦ 421 νομίσματα φέρουν κεφαλὴν νεανίου ἢ κεφαλὴν Ἀφροδίτης

ὅπισθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν : ΣΚΙΩ, ΣΚΙΩ-ΝΑΙΩΝ, ἢ ΣΚΙ μετὰ κράνους καὶ μιᾶς ἢ δύο περιστερῶν. (Head—Σφόρωνου, Ἱστορ. τῶν Νομισμ. Τόμ. Α', σελ. 276.—Babelon, Τόμ. IV, σελ. 630).

ΣΚΛΑΒΗΝΙΑ.—Ὀνομασία δοθεῖσα ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν εἰς τὴν παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ἀνατολικοῦ Δουνάδεως χῶρον, (σημερινὴν Ν.Α. Ρουμανίαν), ὅπου εἶχον ἐγκατασταθῆ ὡς νομάδες πιθανῶς κατὰ τὸν IV αἰῶνα τὰ ἀπὸ βορρᾶ κατελθόντα Σλαυικὰ φύλα, οἱ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καλούμενοι Σκλαβηνοί. Σκλαβηνία ἐπίσης ὀνομαζέτο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἢ περὶ τὸν Στρυμόνα περιφέρεια τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ὅπου οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες εἶχον ἐγκαταστήσει πολυαριθμοὺς Σκλαβηνοὺς.

ΣΚΛΑΒΗΝΟΙ, ΣΚΛΑΒΙΝΟΙ καὶ ΣΚΛΑΒΟΙ.—Οὕτως ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν τὰ σλαυικὰ φύλα, τὰ ὁποῖα κατελθόντα ἀπὸ βορρᾶ, ἐγκατεστάθησαν κατὰ τὰ πρώτα ἔτη τοῦ VI μ. Χ. αἰῶνος ὡς νομάδες, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ἀνατολικοῦ Δουνάδεως, (τὴν σημερινὴν Ν.Α. Ρουμανίαν) ὅπθθεν ἐνήργουν συνεχεῖς ἐπιδρομαὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Προκόπιον, κατῴκουν εἰς καλύδας οἰκτρᾶς, τὰς ὁποίας ἐστήνον εἰς μακρὰς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις, ἤλλασσον συχνὰ τὸν τόπον διαμονῆς των, μὴ ἀναγνωρίζοντες ἕνα κοινὸν ἀρχηγὸν ἢ ἡγεμόνα, «ἀλλ' ἐκ παλαιοῦ ἐν δημοκρατίᾳ ἐδιότουν». Ἐλάτρευον δὲ ἕνα Θεὸν «τῆς ἀστραπῆς δημιουργόν», εἰς τὸν ὅποιον προσέφερον θυσίας «βόας καὶ τὰ ἱερεῖα ἅπαντα, καθὼς καὶ «ποταμοὺς καὶ νύμφας καὶ ἄλλα ἅτα δαιμόνια», εἰς τοὺς ὁποίους προσέφερον θυσίας, κατὰ τὰς ὁποίας ἔκαμνον καὶ τὰς μαντείας των. Ἦσαν ξανθοί, μεγαλόσωμοι καὶ ρωμαλέοι, ἀλλὰ ρυπαρώτατοι, διάγοντες σκληρὸν βίον καὶ φέροντες πενιχρὸν τι τριθῶνιον. Δὲν διεκρίνοντο ἐπὶ πονηρίᾳ ἢ κακουργίᾳ, ἀλλ' ἦσαν φιλόξενοι καὶ δὲν ἐκακοποιοῦν τοὺς ἀίχμαλώτους των. Ἀπ' ἐναντίας τοὺς μετεχειρίζοντο καλῶς καὶ τοὺς ἀπηλευθέρωνον μετὰ τινα χρῶνον, Ἐκαστος ἐξ αὐτῶν ἔφερε δύο ἀκόντια ἀσπίδα καὶ τόξον μὲ δηλητηριασμένα βέλη, ἦσαν δὲ ἐπιτηδείοτατοι εἰς τὰς ἐνέδρας καὶ

τὰς αἰφνιδιαστικὰς ἐπιθέσεις. Ἐπιτιθέμενοι ἔβαλλον ἀγρίας κραυγὰς καὶ κατεδίωκον ἐπὶ μακρὸν τοὺς ὑποχωροῦντας ἐχθροὺς των. Ὑποχωροῦντες, κατέφευγον εἰς τὰς λίμνας ἢ τοὺς ποταμοὺς καὶ βυθιζόμενοι ἐντὸς αὐτῶν, ἠδύναντο νὰ παραμείνουν ἐπὶ πολὺ ὑπὸ τὸ ὕδωρ, διότι εἶχον τὴν ἐπιτιθησιότητα νὰ ἀναπνέουν διὰ καλῶμων.

Τὸ Βυζάντιον διὰ νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὰς συνεχεῖς ἐπιδρομὰς των, συνάμα δὲ διὰ νὰ πικνώσῃ τὸν πληθυσμὸν ἐπαρχιῶν τινων ἐπέτρεψε τὴν εἰς αὐτὰς ἐγκατάστασιν πολλῶν χιλιᾶδων μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των. Ὄστω, ἐκ τῶν ἐγκατασταθέντων εἰς τὸ θέμα Ὀφικίου (Μικρὰ Ἀσία) ὁ Ἰουστινιανὸς Β' ὁ Ρινόμητορ, ἐστρατολόγησε 30.000 ἄνδρας τὸ 691 εἰς τὴν κατὰ τῶν Ἀράβων τῆς Συρίας ἐκστρατείαν του, ἔχων μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτοὺς. Μόλις ὁμοῦς ἤλθον εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοὺς Ἀράβους, 20.000 περίπου ἐξ αὐτῶν ἠυτομόλησαν πρὸς αὐτοὺς, γενόμενοι αἰτία τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐκστρατείας ἐκεῖνης. Ἐκδικούμενος τότε ὁ Ἰουστινιανὸς τὴν προδοσίαν των, κατέσφαξε, κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του τοὺς ἐναπομειναντας εἰς τὸ θέμα Ὀφικίου μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων των. Ἐκ τῶν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας ἐγκατασταθέντων Σλαβητῶν, πολυαριθμότεροι ἦσαν οἱ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Πελοποννήσῳ.

*ΣΚΛΕΤΡΙΝΑ (ἦ). — Παράλιος τοποθεσία τῆς Εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, πρὸς βορρᾶν τοῦ Βαθυκόλπου (νῦν Μπουγιούκνιερὲ) εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Σκληθρινούδιντος κόλπου, λαβοῦσα τὸ ὄνομα πιθανῶς ἐκ τῶν παρὰ τὸν δμώνυμον χεῖμαρρον φουμένων σκληθρων (εἶδος φυτοῦ). Ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτῆς κεῖται ἡ σημερινὴ συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως Γενῆ-Μαχαλέ.

ΣΚΛΗΘΡΙΝΟΥΣ (Κόλπος). — Ὀρμος τῆς Εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Σίμα (Μεζάρ-μπουρνου) καὶ Μίλτου (Σαρή-γιάρ). Εἰς τὸν μυχὸν αὐτοῦ εἰκειτο ἡ Σκλετρινα (βλ. λέξ.) τὸ σημερινὸν χωρίον Γενῆ-Μαχαλέ.

*ΣΚΟΔΡΗΝΟΣ (Ἀπόλλων). — Τοπικὴ προσωμίμα τοῦ Ἀπόλλωνος λατρουμένου ἐν Θράκῃ, κατ' ἐπιγραφὰς εὐρεθείσας ἐν τῇ Β. Θράκῃ καὶ τῇ Μοισίᾳ (Θρακικά 1929, σ. 12).

*ΣΚΟΜΒΡΟΙ ΘΡΑΚΕΣ. — Λαὸς Θρακικὸς παρ' Ἡσυχίῳ.

ΣΚΟΜΒΡΟΣ (ὄρος). — Ὄρος τῆς Θράκης ἄλλως καλούμενον καὶ Σκόμ(ε)ιον.

ΣΚΟΜΕ(Ι)ΟΝ ΟΡΟΣ. — Ὄρος τῆς Θράκης, χωρίζον τὴν κυρίως λεγομένην Θράκην ἀπὸ τῆς Δαρδανίας, τῆς κοιλάδος τοῦ Οἴτακου (Ἰσικερ) καὶ τοῦ Στρυμόνος, καὶ ἐνώνον τὸν Αἰμον μετὰ τοῦ Δουνάθωος (Ρίλα). Ὑπὸ τοῦ Πλινίου (IV, 35) καλεῖται Σκόπιον (Scopius). Εἶναι τὸ σημερινὸν Βίτος (Vitoch), τὸ ὑψηλότερον τῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Ρίλου ἢ Ρίλας.

ΣΚΟΠΕΛΟΣ. — Κώμη τῆς Ἀν. Θράκης, 3 1/2 ὥρας περίπου Β. Δ. τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, πολλάκις μνημονευομένη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων διὰ τὸ μέγα καὶ δυχυρὸν φρούριόν της. (Κατακουζηνου, Τόμ. Α', σελ. 294). Ἐπὶ Ἀνδρονίκου νεωτέρου (1328—1341), διοικητῆς αὐτῆς ἦτο Μιχαήλ τις, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ ὁποίου οἱ Σκοπελίται, προκαλέσαντες τοὺς Σκύθους, συνῆψαν μάχην, κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν μεγάλας καταστροφάς. Ἐπὶ τοῦ φρουρίου εὐρέθησαν πολλὰ ἀρχαῖα νομίσματα. (Μελισσηνοῦ Χριστοδοῦλου, Περὶ τῆς ἐπαρχίας Σαράντα Ἐκκλησιῶν, σελ. 28—29). Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν κατοχὴν τῆς Ἀν. Θράκης, ὑπήγετο εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν τοῦ δμώνυμου νομοῦ καὶ ἤριθμοι 1.350 κατοικοὺς διακρινομένους διὰ τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῶν διάλεκτον, ἐν τῇ ὁποίᾳ περιεσώθησαν παλλαὶ λέξεις τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς. Μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Ἀν. Θράκης, οἱ κάτοικοί της κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὑπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται Ἐσκῆ-Πόλοζ. Ἀπὸ Ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως ἦτο ἡδῆ ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (886—911) ἔδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως, κατὰ δὲ τὸν XIV αἰῶνα, μετὰ τὸν θάνατον Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ Γ' († 1341) ἀνοψώθη καὶ εἰς ἔδραν Μητροπολίτου, μὴ διατηρηθείσης ἐπὶ πολὺ. Πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπαυσε ἀναφερομένη, ὁ δὲ τίτλος αὐτῆς δίδεται μόνον κατ' ὄνομα (Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Τόμ. V, σελ. 483. Γερμανοῦ, Μητροπολίτου Σάρδεων, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι κτλ. εἰς «Θρακικά» 1935, σελ. 122).

ΣΚΟΠΕΝΤΖΑΝΑ (φρούριον). — Παλαιὸν φρούριον τῆς Β. Δ. Θράκης ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Σαρδικῆς (Σόφιας), παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ Κτισμ. IV, 4) ἀνακαινισθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565).

ΣΚΟΠΟΙ (οἱ), ΣΚΟΠΟΣ (ὁ). — Ἀθηροτάτη κωμόπολις τῆς Ἀν. Θράκης, κειμένη ἐπὶ δύο λόφων, τρεῖς ὥρας περίπου πρὸς Ἀν. τῶν Σαράντα Ἑκκλησιῶν. Διαρρέεται δὲ ὑπὸ χειμάρρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν τρεῖς γέφυραι ἐξυψηροῦσαι τὴν συγκοινωνίαν τῶν συνοικιῶν αὐτῆς. Ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντινοῦ καλεῖται Σκόποι, οἱ δὲ κάτοικοι Σκοπηνοί. Πρὸς Β. αὐτῆς καὶ εἰς ἀπόστασιν $\frac{3}{4}$ τῆς ὥρας περίπου, ἐν τῇ θέσει Κάστρο, ὅπου σώζονται διάφορα ἀρχαῖα μνημεῖα, ὑπῆρχεν ὁ μόνυμος κώμη, καταστραφεῖσα πρὸ δύο περὶπου αἰῶνων. Ἀνατολικῶς αὐτῆς καὶ ὄραν περίπου, παρὰ τὸ χωρίον Χατζῆ Φακλῆ, σώζεται ἀρχαῖον φρούριον καὶ πύργος αὐτοῦ. (Μελισσηνοῦ Χριστοδούλου, Περὶ τῆς ἐπαρχίας Σαράντα Ἑκκλησιῶν, σελ. 27). Ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης ὑπέγητο εἰς τὴν διοίκησιν τῶν Σαράντα Ἑκκλησιῶν τοῦ δμῶνυμου νομοῦ, ἡριθμεῖαι δὲ 3.045 Ἑλλήνας Χριστιανούς ἑρθοδόξους, πλὴν 250 Τούρκων, οἱ ὅποιοι μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Θράκης (1923) κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα.

ΣΚΟΡΔΙΣΚΟΙ. — Λαὸς Κελτικῆς καταγωγῆς τῆς κάτω Παννονίας καὶ τῆς Ἄνω Μοισίας, κατοικῶν μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Μάργου (Μοράβα) παρὰ τὰ Ἰλλυρικὰ μεθόρια. Ὀνομάζονται καὶ Σκορδίσται. Ἦσαν λαὸς ἀγριοὶ καὶ πολεμικοὶ καὶ διηροῦτο εἰς τοὺς Μεγάλους καὶ Μικροὺς Σκορδίσκους, «συνάπτοντας τοῖς Τρίβαλλοις καὶ Μυσοῖς» (Σιράδ. VII, 318). Ἠττηθέντες τὸ 135 π.Χ. ὑπὸ τοῦ Μ. Κασκονίου, ἐνίκησαν τὸ 114 π.Χ. τὸν ὑπατον Κ. Πόρκιον Κάτωνα, μόλις σωθέντα ἐκ τῆς καταστροφῆς τοῦ στρατοῦ του. Τέλος συνετριβήσαν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἀποσυρθέντες δὲ πέραν τοῦ Δουνάβεως, ἔπαυσαν μνημονευόμενοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Πόλις αὐτῶν ἀναφέρονται: ἡ Ἐόρτα καὶ τὸ Κκαπέδουον (Σιράδ. VII, 318).

ΣΚΟΣΤΟΚΗΣ. — Βασιλεὺς τῶν Ὀδρουσῶν περὶ τὰ 350 π.Χ. Εἶναι γνωστὸς μόνον ἐκ

τῶν σωζομένων χαλκῶν νομισμάτων αὐτοῦ, τὰ ὅποια φέρουν ἐπὶ τῆς μιᾶς ὀψέως κεφαλήν Ἀπόλλωνος (;) θαψοστεφούς, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης τὴν ἐπιγραφὴν ΣΚΟΣΤΟΚ καὶ ἵππον καλπάζοντα. Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω, εἶναι γνωστὸς ἐπίσης ἐκ τῶν νομισμάτων αὐτοῦ καὶ ἄλλος Σκοστόκης, προφανῶς Σκύθης βασιλεὺς, κόψας κατὰ τὸν τρίτον π.Χ. αἰῶνα, χρυσοὺς στατήρας καὶ τετράδραχμα ἀργυρᾶ, κατ' ἀπομίμῃσιν τοῦ βασιλέως Λυσιστάχου. (Head—Σερβάνου Ἱστορ. τῶν Νομισμ. Τόμ. Α', σελ. 355—357).

ΣΚΟΤΕΙΝΟΝ. — Βυζαντινὴ πόλις τῆς Ἀν. Θράκης ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Χαρισιοπόλεως καταληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Τζεγλού, ἡγεμόνος τῶν Σκυθῶν καὶ Σαυροματῶν τὸ ἔαρ τοῦ 1086. Ἐπιτεθέντες κατ' αὐτοῦ ὁ Νικόλαος Μαυροκατακαλῶν καὶ ὁ Βεμπεζιώτης, στρατηγοὶ τοῦ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ, ἐτρέψαν εἰς φυγὴν τοὺς ἐπιδρομεῖς καὶ πολλοὺς ἐτρόνευσαν μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Τζεγλού. Φεύγοντες οἱ βάρβαροι Πανικόδλητοι, ἐρρίπτοντο εἰς τὸν μεταξὺ Σκοτεινοῦ καὶ Κούλη ρέοντα ποταμόν, εἰς τὸν ὅποιον καταπατούμενοι ὑπ' ἀλλήλων, ἐπνίγησαν οὐκ ὀλίγοι, οἱ δὲ ἀναπομείναντες ἐπέστρεψαν εἰς τὰς πέραν τοῦ Δουνάβεως χώρας τῶν Ἄνω Κομνηνῶν, VII, 1).

* ΣΚΟΤΟΥΣΑ. — Πόλις τῆς Σιντικῆς, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος, οὗ μακρὰν Ἡρακλείας τῆς Σιντικῆς, ἐπὶ τῆς ὑπὸ ταύτης εἰς τοὺς Φιλίππους ὁδοῦ. Ὁ Πτολεμαῖος φαίνεται σφάλλων τοποθετῶν αὐτὴν ἐν τῇ Ὀδομοντικῇ ἢ τῇ Ἠθωνικῇ χώρᾳ (Γεωγρ. Γ. 12, 28). Δὲν πρέπει δὲ νὰ συγχέεται πρὸς τὴν ἐν Πελαγονίᾳ τῆς Θεσσαλίας ὁμώνυμον αὐτῆς, κειμένην μεταξὺ Φερῶν καὶ Φαρσάλων, ὅπου τὸ 356 π.Χ. ὁ Πελοπίδας κατενίκησεν Ἀλέξανδρον τὸν Φεραιῶν (Διοδ. Σικελ. XV 75, — Παιουσ. VI, 5, 2). Φέρεται καὶ ὑπὸ τὸν τύπον Κοτοῦσα. Τῆς Σκοτούσης τῆς Σιντικῆς σώζονται χαλκᾶ νομίσματα ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Ἀδαῖον, δυνάστην τῆς Μακεδονίας μετὰ τὸ 200 π.Χ. μὴ ἀναφερόμενον ὑπὸ τῆς ἱστορίας. Παριστώσι δὲ, ἔμπροσθεν κεφαλῆν Ἀπόλλωνος, Ἡρακλέους Ἀθηναῖς ἢ κάπρου, ὀπισθεν δὲ φέρουν τὴν ἐπιγραφὴν ΑΔΑΙΟΝ, μετὰ τρι-

ποδος, ροπαλίου, γλαυκός ἢ ἐπιδορατίδος. Ἐπίσης σώζονται και χαλκᾶ νομίσματα τοῦ 168 π. Χ. μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΚΟΤΟΥΣΑΙΩΝ (Head-Σερρώνου, Τόμ. Α', σελ. 312-313.) Πότε και ὑπὸ τίνος καταστράφη εἶναι ἀγνωστον. Τὸ ὄνομα τῆς Σκοτούσης ἐδόθη εἰς τὸ πρότερον καλούμενον χωρίον Πρόσκι, κείμενον ἐπὶ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Θεσσαλονίκης Σερρών, ἀριθμεῖ δὲ 1307 κατοίκους, (1928).

ΣΚΟΠΙΟΝ.—Παλαιὸν φρούριον τῆς Θράκης ἐν Δαρδανίᾳ τὸ αὐτὸ μὲ τοὺς Σκουπούς (βλ. λ.εξ.) τὰ νῦν Σκόπια, τὸ ὅποιον ἐπεσκαύσεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565).

ΣΚΟΥΠΟΙ.—Πόλις τῆς Θράκης ἐν Δαρδανίᾳ παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Μακεδονίας, κειμένη ἐπὶ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Ἀξιῦ, ἐπὶ ὄχυρᾶς και στρατηγικωτάτης θέσεως, κατὰ τὴν ἔξοδον τῶν στενῶν ὁρέων (νῦν Στενά τοῦ Κατοκνίκ) και ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ναῦσσου εἰς Στόθους ὁδοῦ. Πότε και ὑπὸ τίνος ἀκριβῶς ἐκτίσθη δὲν εἶναι γνωστόν. Διετέλεσε πρωτεύουσα τῶν Δαρδάνων, καταλήφθη δὲ ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Ε' τὸ 210 π. Χ. Κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατάκτησιν τῆς χώρας, ἐγένετο Ρωμαϊκὴ ἀποικία, περὶ δὲ τὰ τέλη τῆς αυτοκρατορίας, ἀνεδείχθη πρωτεύουσα τῆς Μεσογαίου Δακίας (Dacia Mediterranea). Ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐγένετο πρωτεύουσα τῆς πρὸς Ν. τοῦ Σκάρδου Δαρδανίας. Καταστραφείσα ὑπὸ σεισμῶν περὶ τὰ 520, ἀνηκοδομήθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅστις μετωνόμασεν αὐτὴν Ἰουστινιανὴν Πρώτην (βλ. λ.εξ.), Ἐπρόκεισεν αὐτὴν δι' ὄδραγωγείου και ἄλλων δημοσίων κτηρίων και ἀνέδειξεν αὐτὴν μεγάλην και πολυάνθρωπον. Τὸ παλαιὸν δὲ ὄνομα ἐπεκράτησεν ὑπὸ τὸ ὄνομα Σκόπια, ἀλθανιστὶ Στοπ και τουρκιστὶ Οὔσκιούπ, σλαβιστὶ δὲ Skoptje. Κυριεθεῖσα ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπὶ Σουλτάν Μουράτ τοῦ Β' (1421—1451) ὠχυρώθη διὰ νέων τειχῶν και διετέλεσεν ἐπὶ τουρκοκρατίας πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Κοσουροπεδίου και ἔδρα ὀρθοδόξου μητροπολίτου, παραμείνασα ὑπ' αὐτοῦς μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων. Σήμερον ἀριθμεῖ 59 161 κατοίκους (ἀπογραφή 1921) μικτοῦ πληθυσμοῦ (Σέρβοι, Βούλγαροι, Ἕλληνες, Τούρκοι, Ἰουδαῖοι, Ἀτσίγγανοι). Τῶν Ρωμαϊκῶν χρό-

νων σώζονται: λιθινὴ γέφυρα ζευγνύουσα τὸν Ἀξιόν, μήκους 70 μέτρων και πλάτους 8ξ, λείψανα ὄδραγωγείου, στηριζομένου ἐπὶ 52 ἀψίδων, ἐπιγραφαὶ κτλ.

ΣΚΟΥΓΑΡΙΟΝ.—Πόλις τῆς Θράκης, κειμένη ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Κατὰ τὴν Ἄνναν Κομνηνὴν (X, 4) ἀπέειχε Β.Α. τῆς Ἀδριανουπόλεως 18 στάδια, καταλήφθη δὲ ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς Ἀλεξίου εἰς τοὺς κατὰ τῶν Κομάνων πολέμους. Δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν αὐτὴν πρὸς τὴν ὁμώνυμόν τῆς (βλ. λ.εξ.) κειμένην ἐν τῇ περιφερείᾳ Φιλιππουπόλεως.

***ΣΚΟΥΓΑΡΙΟΥ** (Ἐπισκοπή).—Μία τῶν δέκα Ἐπισκοπῶν τῆς Μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως, μνημονευομένη εἰς τὸν ὑπὸ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (886—912) συνταχθέντα πίνακα τῆς κλίμακος τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου (Ράλλη και Ποτλῆ, Τόμ. V, σελ. 483). Ποῦ ἔκειτο ἀκριβῶς δὲν εἶναι γνωστόν. Κατὰ τινὰς εἶναι τὸ ὑπὸ τῆς Ἄννης Κομνηνῆς (X, 4) ἀναφερόμενον Σκουτάριον ἀπέχον Β. Α. τῆς Ἀδριανουπόλεως 18 στάδια (βλ. λ.εξ.). Κατὰ πᾶσαν ὁμῶς πιθανότητα ἔκειτο ὅπου τὸ και νῦν εἶτι ὀνομαζόμενον Σκουτάριον ἢ Σκουταρέτον, τουρκιστὶ Δογαντσέλα, κώμη κειμένη ἐκείθεν τοῦ Ἐδρου περὶ τὰς 2½ ὥρας Β.Α. τῆς Φιλιππουπόλεως κατοικουμένη ἀνεκαθεν ὑπὸ χριστιανῶν (Κ. Οἰκονόμου ἱερέως. Ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφή τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως 1819 σελ. 15 § 7). Μεταξὺ τοῦ XIII αἰῶνος ἀρχομένου και τοῦ XIV φθίνοντος ἡ Ἐπισκοπὴ Σκουταρίου ἐξέλιπεν ὀριστικῶς.

***ΣΚΥΘΑΙ.**—Ἔθνος Θράκιον, κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον, «καλούμενοι πρότερον Νομαῖοι, ὕστερον δὲ Σκύθαι ἀπὸ Σκύθου παιδὸς Ἡρακλέους. Τινὲς δὲ ἀπὸ τοῦ σκύζεσθαι. Ὅργιλώτατοι γάρ».

ΣΚΥΘΑΙ.—Οὕτως ἐκαλοῦντο ἐν Ἀθήναις ἀστυνομικοὶ ὑπηρέται ἔμμισθοι ὡς προσερχόμενοι κατ' ἀρχὰς ἐκ Σκυθίας. Βραδύτερον προσελαμβάνοντο και Θράκες και ἄλλοι θάρδαροι, ἡ δύναμις δ' αὐτῶν, μετὰ τοὺς Μηδικούς πολέμους ἀνήρχετο εἰς 300 ἄνδρας και κατοπιν εἰς 1.200. Ἐκαλοῦντο ἐπίσης Πευσίνοιοι και Σπασίνιοιοι.

ΣΚΥΘΗΣ.—Ὁ νεώτερος τῶν τριδύμων υἱῶν

τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς μίξοπαρθένου Ἐχιδνης, τὴν ὁποίαν συνήντησε κατὰ τὴν εἰς τοὺς ὑπερβορείους μετάδοσίν του ἔν τινι ἄνθρωπῳ τῆς Ὑλαίας. Ἀνδρωθεὶς καὶ ταχύσας τὸ ὑπὸ τοῦ πατρὸς του ἐγκαταλειφθὲν τόξον, ἐγένετο βασιλεὺς καὶ γενάρχης πάντων τῶν Σκυθῶν (Ἡροδ. IV, 8—10). Κατ' ἄλλην παράδοσιν ἦτο υἱὸς τοῦ Διὸς τῆς ἰθίας μητρὸς (Διόδ. Σικελ. B, 43).

ΣΚΥΘΗΣ (δ).—Ὁ κάτοικος τῆς Σκυθίας, ὁ καταγόμενος ἐξ αὐτῆς. Μεταφορικῶς ὁ ἄξεστος, βάρβαρος, τραχύς.

ΣΚΥΘΙΑ ΜΙΚΡΑ (Scythia Minor).—Ὁ νομα διδόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰς δύο χῶρας τῆς Ν. Α. Εὐρώπης: α') Τὸ μέγιστον τμήμα τῆς Τουρκικῆς Χερσονήσου (νῦν Κριμαία), καὶ τὴν πρὸς Β. αὐτῆς μέχρι τοῦ Βορροθέου (νῦν Δνεΐπερ) ἐκτεινομένην χώραν. β') Τὸ Β. Α. τμήμα τῆς Θράκης, ὀριζόμενον πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Δουνάβειου, (Ἰστρος), πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Αἴμου, καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Τὸ τμήμα τοῦτο ἐπὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, ἀπετέλει ἰδίαν ἐπαρχίαν, ἀντιστοιχεῖ δὲ πρὸς τὴν σημερινὴν Δοβρουτσᾶν ἐν Ρουμανίᾳ.

ΣΚΥΘΙΑΣ (φρούριον).—Παλαιὸν φρούριον τῆς Κἀτω Μοισίας, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ Κτισμ. IV, 11) παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβειου, τὸ ὁποῖον ἐπεσκέυασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565).

***ΣΚΥΘΙΑΣ (Ἐπαρχία).**—Μία ἐκ τῶν ἑξ ἐπαρχιῶν τοῦ θέματος τῆς Θράκης, ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, ὑπὸ ἡγεμόνα, περιλαμβάνουσα 15 πόλεις, μὲ πρωτεύουσαν τοὺς Τόμους (Ἰεροκλ. Συνέκδ. 636—637.)

***ΣΚΥΘΟΣ.**—Παλαιὰ ὀνομασία τῆς Θρακικῆς πόλεως Αἴνου (βλ. λέξ.), κατὰ τὸν Ἀπικανόν (Μελετιου Γεωγρ. Τόμ. Γ, σελ. 55).

ΣΚΥΛΑ (τά).—Οἰκοδομὴ ἐν Βυζαντίῳ, ἐκ τῆς ὁποίας ἔλαθε τὸ ὄνομα καὶ ἡ δμώνυμος συνοικία. Εἶχε σχῆμα κυκλικόν, καὶ ἐκοσμεῖτο, ὡς φαίνεται διὰ σκύλων (δηλ. λαφύρων). κυριευθέντων κατὰ διαφόρους ἐκστρατείας, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά της. Ἐχρησίμεινε δὲ ὡς προθάλαμος τοῦ τρικλίνου τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐτελοῦντο δὲ ἐν αὐτῷ διάφοροι ἀλλοκαὶ τελεταί. Διὰ τῶν Σκύλων συνεκοινωνεὶ ὁ Τρι-

κλινος μετὰ τοῦ Ἴπποδρόμου. Ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ ἡ πρὸς τὸν Ἴπποδρομον πύλη τοῦ περιδόλου τῶν παλατίων ἐκαλεῖτο ἐπίσης πύλη τῶν Σκύλων. Διὰ τῆς πύλης δὲ ταύτης εἰσῆρχοντο συνήθως εἰς τὸ παλάτιον οἱ διάφοροι ἄρχοντες, οἱ παρουσιαζόμενοι ἐκάστοτε πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος δι' ὑπηρεσίαν.

ΣΚΥΛΗΣ.—Υἱὸς τοῦ Ἀριαπεΐθου, βασιλέως τῶν Σκυθῶν. Γεννηθεὶς ἐξ Ἑλληνίδος μητρὸς καὶ ἐμπνευσθεὶς τὴν πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἔθιμα ἀγάπην, ἐπεδίωξε τὴν διάδοσιν αὐτῶν παρὰ τοῖς Σκύθαις, εὐθὺς ὡς ἐγένετο βασιλεὺς. Τοῦτο διμῶς δυσηρέστησε τοὺς Σκύθας, οἵτινες ἐκδιώξαντες αὐτόν, ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν ἀδελφόν του Ὀκταμασάδην, ἐξ ἄλλης μητρὸς. Ὁ Σκύλης τότε κατέφυγε πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Ὀδρουσῶν Σιτάλκην, ἀλλ' οὗτος πρὸς ἀποφυγὴν πολέμου μετὰ τῶν Σκυθῶν παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὸν Ὀκταμασάδην, ὅστις τὸν ἀπεκεφάλισεν (Ἡροδ. IV, 76—80).

ΣΚΥΛΑΑ (ἡ).—Μικρὰ καὶ ἀκατοίκητος νησίς κειμένη κατὰ τὸν Πλίνιον (Nat. Hist. Γ, 14, 2) εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου. Σήμερον ἡ νηὶς αὕτη δὲν ὑπάρχει καταποντισθεῖσα συνεπέα γεωλογικῶν φαινομένων ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων.

ΣΚΥΛΑΙΑΣ (δ).—Ἄριστος δούτης τῆς ἐποχῆς του, ἐκ Σκιώνης, παρασχὼν μεγάλας ἐκδουλεύσεις εἰς τοὺς Ἑλληνας κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους. Ἐδρισκόμενος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Περσικοῦ στόλου, ἔπεσεν ἡμέραν τινὰ εἰς τὴν θάλασσαν περὶ τὰς Ἀφετάς, καὶ, κατὰ τὴν παράδοσιν, διῆλθε ὑπὸ τὰ ἐχθρικά πλοῖα καὶ ἔφθασε κολυμβῶν ὑπὸ τὴν θάλασσαν μέχρι τοῦ Ἀρτεμισίου, ὅπου ἐστάθμευεν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ἵνα ἀναγγεῖλῃ τὸ ναυάγιον τοῦ Περσικοῦ στόλου, πληροφόρῶν αὐτοὺς συνάμα, ὅτι τὸ ὑπόλοιπον αὐτοῦ περιέπλεε τὴν Εὐβοίαν ἵνα περικυκλώσῃ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον. Κατὰ τὴν παράδοσιν, περὶ τῆς ὁποίας ἀμφιβάλλει καὶ αὐτὸς ὁ ἀναφέρων ταύτην Ἡρόδοτος, ὁ Σκυλλίας διέτρεξεν ὑπὸ τὴν θάλασσαν 80 σταδίους! (Ἡροδ. VIII, 8). Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου οἱ Ἀμφικτύονες ἐκτιμῶντες τὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὑπηρεσίας τοῦ Σκυλλίου καὶ τῆς θυγατρὸς του Κυάνης, φημιζόμενης καὶ ταύτης ὡς ἀρίστης δούτου καὶ

κολυμβητρίδας, ἀνήγειραν πρὸς τιμὴν αὐτῶν ἀνδριάντας εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς Ἱερὸν τοῦ Ἄπολλωνος.

ΣΚΥΡΜΙΑΔΑΙ. — Λαὸς τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, κατοικῶν τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὑπὲρ τὴν Ἀπολλωνίαν καὶ Μεσημβρίαν. Τούτους μετὰ τῶν Νιψαίων καθυπέταξεν ἄμαχῆται ὁ Δαρεῖος τὸ 513 π. Χ. ὅτε διήρχετο διὰ τῆς χώρας των, κατὰ τὴν ἐπὶ τοὺς Σκύθας ἐκστρατείαν αὐτοῦ (Ἡρ. IV, 93).

ΣΚΩΛΟΣ. — Ὄνομαζία ἀρχαίου καταβαθμοῦ (κοινῶς σκάλα, ἐπίγειον) τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς χερσονήσου Ἀκτῆς (Ἅγιον Ὄρος), ὅπου νῦν ὁ σημερινὸς ἄρσανᾶς τῆς βουλγαρικῆς κοινοβιακῆς μονῆς Ζωγράφου.

***ΣΚΩΛΟΣ ἢ ΣΤΩΛΟΣ.** — Πόλις τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου ἢ ἐπὶ Θράκης, κειμένη παρὰ τὸν Ὀλυθιακὸν ποταμὸν πρὸς βορρᾶν τῆς Ὀλύθου. Περὶ ταύτης Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει ὅτι ἦτο μία τῶν ἐν «Θράκη βαρβαρικῶν, ἃς μετήνεγκαν ἐκ τῶν Ἠθωνῶν οἱ Χαλκιδεῖς εἰς τὰς πόλεις αὐτῶν». Ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (V, 18) ἀναφέρεται ὡς μία τῶν Χαλκιδικῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι μετὰ τὴν Νικίσιον συνθήκην τὸ 421 π. Χ. παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, καταβάλλουσαι τὸν λεγόμενον «φόρον ἐπὶ Ἀριστείδου». Ἀλλὰ κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἀπεστάτησαν ἀπ' αὐτῶν διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Βρασιδα καὶ ἀνεγνώρισαν τὴν ἡγεμονίαν τῶν Λακεδαιμονίων. Κατεστράφη ἐπὶ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων μετ' ἄλλων 32 πόλεων ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα.

ΣΚΩΠΑΣΙΣ. — Βασιλεὺς τῶν Σκυθῶν, ἀντισταθεὶς κατὰ τοῦ Δαρείου τοῦ Ὑστάσπου τὸ 513 π. Χ. (Ἡροδ. IV, 120).

***ΣΚΩΡΙΣ.** — Ὄνομα θρακικὸν κύριον κατ' ἐπιγραφὴν ἀναθηματικὴν τοῦ δευτέρου ἢ τρίτου μ. Χ. αἰῶνος, εὑρεθεῖσα εἰς τὸ χωρίον Ἰσοβρ τῆς Ροδόπης τῆς περιφερείας Φιλίππουπόλεως («Θρακικὰ» τόμ. X (1938) σ. 266).

ΣΜΙΛΑ (ἦ). — Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου ἢ ἐπὶ Θράκης, κειμένη ἐπὶ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου πρὸς νότον τοῦ Αἰνέου ἀκρωτηρίου (Μεγάλο Καρὰ-Μπουρνου). Παρὰ τοῦ Ἡροδότου (VI, 123) πληροφοροῦμεθα ὅτι κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους ἠναγκάσθη μετὰ τῶν λοιπῶν πόλεων τῆς

Χαλκιδικῆς νὰ παραχωρήσῃ στρατὸν καὶ πλοῖα εἰς τὸν παραπλέοντα τὰ Χαλκιδικὰ παράλια στόλον τοῦ Εὐέρξου. Ὁ κάτοικος Σμιλαῖος. Πότε καὶ ὑπὸ τίνος κατεστράφη, ἀγνωστον.

* **ΣΜΟΛΕΝΟΙ.** — Τὸ φύλον τοῦτο τῶν Σμολένων, ἐγένετο γνωστὸν ἐκ τινος ἐπιγραφῆς τῶν χρόνων τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων Συμεῶν (893—927), ὁπότε μνημονεύεται καὶ Ἐπισκοπὴ Σμολένων, βραδύτερον δὲ, περὶ τὰ τέλη τοῦ XII αἰῶνος καὶ Θέμα Σμολένων (Νικ. Χωνιάτου, σελ. 679—708). Ὑποτίθεται ὅτι τὸ φύλον τῶν Σμολένων κατῴκει ἐπὶ τῆς Ροδόπης μέχρι Ἐανθείας.

* **ΣΜΟΛΕΝΩΝ** (Ἐπισκοπή). — Μία τῶν ὑπὲρ τὸν Μητροπολίτην Φιλίππων 7 ἐπισκοπῶν, ἀναφερομένη εἰς τὰ Ἐκκλησιαστικὰ χρονικά τοῦ δεκάτου αἰῶνος (Ράλλη καὶ Ποιτῆ, Τόμ. E, σελ. 483). Ἄγνωστος ἡ ταυτότης αὐτῆς.

ΣΜΟΡΝΗΣ. — Φρούριον τῆς Κάτω Μοισίας ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάθωος μετὰ τὰς Νοθᾶς (νῦν Σιστοβα) ἀνακαινοθῆν ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ. (Ἡροκ. Περὶ Κτ. IV, 6, 5).

* **ΣΜΥΚΙΘΗΣ.** — Θραξ τις δυνάστης, διακωμοδούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους (Ἰππῆς, 969).

ΣΜΥΡΝΙΟΝ. — Παλαιοτάτη συνοικία τοῦ Βυζαντίου, ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς ὁποίας ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος (324—337) εἶχεν ἀνεγείρει ἐννέα στήλας, μετὰ ἐννέα ἀνδριάντων: τοῦ ἑαυτοῦ του, τῆς συζύγου του Φαύστας, τοῦ υἱοῦ του Κρίστου, τὸν ὁποῖον εἶχε φονεύσει, καὶ ἕξ ἄλλων ἐπιφανῶν τοῦ Βυζαντίου. Ὅλοι αἱ στήλαι αὗται κατερρίφθησαν ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Οὐάλεντος (364—378).

* **ΣΟΝΚΗΤΗΝΗ** (Ἡρα). — Τοπικὴ προσωνομία τῆς Ἡρας, λατρευομένης ἐν Θράκη, κατ' ἐπιγραφὰς εὑρεθείσας ἐν τῇ Βορ. Θράκη καὶ τῇ Μοισίᾳ. («Θρακικὰ» 1934, σ. 47).

ΣΟΥΒΖΟΥΠΑΡΑ (Subzupara). — Μεσόγειος πόλις τῆς Θράκης ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ὀδρουσῶν, κειμένη ἀριστερὰ τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου, ἐπὶ τῆς ἀπὸ Φιλίππουπόλεως εἰς Ἀδριανούπολιν ὁδοῦ. Εἶναι ἡ αὐτὴ μετὰ τὴν Καστέζορβα τῶν Ὀδοιπορικῶν, τὴν Castra Rubra τοῦ Πεουτιγγεριανοῦ πίνακος ἢ τὴν Καστράζαρβα τοῦ Προκοπίου, (βλ. λέξ.) Ταυτίζεται

μὲ τὸ σημερινὸν βουλγαρικὸν χωρίον Glavan.

* ΣΟΥΙΤΗΛΗΝΟΣ.—Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τοῦ ἤρωος Θρακῆς μεγάλως λατρευομένου ὑπὸ τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ, ἰδίως δὲ τῆς ὑπαίθρου χώρας. («Θρακικὸν Ἀρχεῖον», Τόμ. VI σελ. 14).

* SUCCI.—Ἡ δίοδος Succii καλουμένη καὶ Succorum augustae, περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Ἀρμιανοῦ Μαρκελλίνου (XXI, 10, 8), εἶναι δὲ ἡ σημερινὴ Σιδηρᾶ Πύλη (τοῦρκιστὶ Ντεμίρ-καπού) βουλγαριστὶ Τρογιάν ἢ Τραϊανὸν πύλη. Ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐκαλεῖτο Βασιλικὴ Κλεισοῦρα, Στενωπὸς καὶ Τέμπη τοῦ Αἵμου. Ἐπὶ τῶν Σταυροφοριῶν ἐκαλεῖτο claustra ἢ posta Santi Vassilii. Εὕρισκεται δὲ ἡ δίοδος αὕτη μεταξὺ τῶν ὀρέων Αἵμου καὶ Ροδόπης, διὰ τῆς ὁποίας διήρχετο, ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἡ μεγάλη στρατιωτικὴ ὁδὸς ἢ ἄγροσα ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως πρὸς θυσμᾶς εἰς τὴν Αὐγούσταν Σερδικὴν (Σόφριαν) καὶ ἐξακολουθοῦσα πρὸς τὸ Σιγγίδουον (Βελιγράδιον) καὶ τὸ Σίρμιον (Μητροβίτσα).

ΣΟΥΚΚΟΙ.—Φυλὴ Θρακικὴ παρὰ τὴν Φιλίππουπολιν καὶ τὰ Σουκιδανά, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ στενοῦ Σοῦκις, μεταξὺ Ροδόπης καὶ Αἵμου εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰβέρου, διὰ τῆς ὁποίας ἐπὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων διήρχετο ἡ μεγάλη στρατιωτικὴ ὁδὸς ἄγροσα ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως εἰς τὴν Αὐγούσταν Σερδικὴν (Σόφριαν).

* ΣΟΥΡΓΟΥΤΟΙ (Surguti).—Τουρκόγλωσσοι χριστιανοὶ ζῶντες μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν εἰς τὰς κωμοπόλεις Χαφσᾶ καὶ Μπαμπᾶ—Βοκὴ καὶ περὶ αὐτάς, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν ἀμπελοφυτείαν. Ἦσαν δὲ οἱ Σουργοῦτοι οὗτοι λείψανα τῶν κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα καὶ βραδύτερον ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου μετατοπισθέντων πολλῶν Τούρκων Σελτσούκων ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ροδόπην καὶ ἄλλαχοῦ, ὅπως ἀναφέρει ἡ Ἄννα Κομνηνὴ (Ἀλεξιάς, βιβλ. Γ'). Τοιοῦτους εὗρον οἱ Σταυροφόροι κατὰ τὴν τρίτην σταυροφορίαν (1189) περὶ τὴν Βερδὴν (νῦν Στάρα—Ζαγόρα), καθὼς καὶ τινὰς Πατινάκας εἰδωλολάτραις, πιθανῶς καὶ τοιοῦτους ἀπογόνους τῶν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀιχμαλωτισθέντων Πατινάκων. Οἱ Σουργοῦ-

τοι διέφερον τὴν φυσιογνωμίαν καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων. Κατὰ τὸν Στ. Φάλτην, (Ἡ Θράκη καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἐν αὐτῇ ἑλληνικοῦ στοιχείου, ἔτος 1819, σελ. 169) εἶναι λείψανα ἐποικισθέντων Τούρκων μετὰ Ἑλλήνων τουρκοφόνων Μικρασιατῶν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453), ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη φαίνεται ἀστήρικτος. (Πρβλ. Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου, Ἡ διὰ τῶν αἰώνων ἔθνη καὶ φυσιογνωμία τῆς Θράκης εἰς «Θρακικὸν Ἀρχεῖον», Τόμ. VIII, σελ. 93).

* ΣΟΥΡΑ (ή).—Ὄνομα Θρακικὸν κύριον, κατ' ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν τοῦ δευτέρου ἢ τρίτου μ. Χ. αἰῶνος, εὑρεθεῖσαν παρὰ τὴν κόμην Πιπέροδο τῆς περιφερείας Μελενίκου («Θρακικά» ἔτος X σελ. 268).

* ΣΟΥΡΑ (δ) καὶ ΣΟΥΡΙΣ (δ).—Ὄνομα κύριον καθαρῶς Θρακικόν, γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ τρίτου μ. Χ. αἰῶνος. Πρβλ. καὶ τὰ σύνθετα: Σουριγέθης, Σουράτραλις κ.τ.λ. («Θρακικά» 1936, σελ. 188).

* ΣΟΥΡΑΤΡΑΛΙΣ.—Ὄνομα κύριον καθαρῶς Θρακικόν, σύνθετον ἐκ τοῦ Σούρα, γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῆς («Θρακικά» 1936, σελ. 188).

* ΣΟΥΡΕΓΕΘΗΣ ἢ ΣΟΥΡΙΓΕΘΗΣ.—Ὄνομα κύριον καθαρῶς Θρακικόν Θεοῦ ἢ ἤρωος ἠρωοποιηθέντος, κατ' ἐπιγραφῆς εὑρεθείσας ἐν Θράκῃ. (Ἑλλην. Φιλολ. Σύλλογος Κων). πόλεως 1873-1874, σελ. 169. — «Θρακικά» 1936 σελ. 188).

ΣΟΦΙΑΝΩΝ ἢ ΣΟΦΙΩΝ (Λιμὴν).—Εἰς τῶν πολεμικῶν λιμένων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῆς Προποντίδος πρὸς Δ. τῶν βασιλικῶν παραλίων κατασκευασθεὶς ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Ἰουστίνου τοῦ Β' (565—578) καὶ ὀνομασθεὶς οὕτω πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου του Σοφίας, ἣτις παρεκίνησεν αὐτὸν πρὸς κατασκευὴν του. Κατ' ἀρχὰς κατεσκευάσθη χάριν τῶν ἐμπορικῶν πλοίων, βραδύτερον δὲ ὡς ἐχρησιμοποιήθη ὡς νεώριον, ἣτοι πολεμικὸς λιμὴν, ὅπου ἐναυπηγοῦντο καὶ ἐναυλόχουν τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἢ δὲ εἰσοδος ἦτο ἀπηγορευμένη εἰς τὰ ξένα πλοῖα. Ὁ λιμὴν οὗτος ἐγκатаλειφθεὶς ἀπὸ μακροῦ ἔχει ἐντελῶς καταχωσθῆ, ἢ δὲ θέσις του καλεῖται σήμερον ὑπὸ τῶν Τούρκων Κότεργα-λιμανί.

ΣΟΦΙΑΝΩΝ ἢ ΣΟΦΙΩΝ (Παλάτια). — Μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα ἐν Κωνσταντινουπόλει, κείμενα ἄνωθεν τοῦ Ἰουλιανοῦ λιμένος, ἐπὶ τῆς Προποντίδος. Ἐκτίσθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἰουστίνου τοῦ Β' (565—578) καὶ ἐκλήθησαν οὕτω πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου του Σοφίας. Ἀπεπερατώθησαν ὁμοῦς ὑπὸ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν Τιβερίου (578—582) καὶ διετέθησαν πρὸς κατοικίαν τῆς χήρας τοῦ βασιλέως Ἐλένης.

ΣΠΑΘΙΖΟΣ (φρούριον). — Φρούριον τῆς Κάτω Μοισίας ἐν Θράκῃ παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ Κτισμ. IV, 4) ἀνακτισθέν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565).

ΣΠΑΡΔΟΚΟΣ ἢ ΣΠΑΡΔΟΚΟΣ. — Βασιλεὺς τῶν Ὀβρουσῶν, υἱὸς τοῦ Τήρη τοῦ Ὑρου τοῦ τοῦ βασιλείου τῶν Ὀβρουσῶν. ἀδελφὸς τοῦ Σιτάλκου καὶ πατὴρ τοῦ Σούθου (βλ. λέξ.) περὶ τὰ 430 π. Χ. Τοῦ Σπαρδόκου σώζονται τετράδραγμα καὶ διώβολα, κοπέντα πιθανῶς ἐν Ὀλύνθῳ, παριστῶντα ἔμπροσθεν ἑπέα μετὰ δύο δοράτων ἢ ΣΠΑΡΔΟΚΟ καὶ ἑπὶ βυζαντινῶν, ἢ ΣΠΑ καὶ προτομὴν ἵππου, ὅπισθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΣΠΑΡΔΟΚΟ καὶ τετράγωνον ἔγκοilon, ἐν τῷ ὀπίῳ ἀπεικονίζεται ἀστὸς καταδροχθίζων ὄφιν (Head—Σβορώνου. Ἱστ. Νομισμ. Τόμ. Α' σελ. 353).

ΣΠΑΡΤΑΚΟΣ. — Πόλις Θράκης, Ἐρατοσθένους ἐν Γαλατικῶν δευτέρῳ. Τὸ ἐθνικὸν Σπαρτάκιος ἢ Σπάρτακος. (Στέφ. Βυζάντιος). Οὐδ' ἀμύθη ἀλλοθεν γνωστὴ καὶ ἀκαθόριστος.

***ΣΠΑΡΤΑΚΟΣ**. — Θράξ τὴν καταγωγὴν, δούσις διαφυγῶν ἐκ Κιπύης δῆλον ἐκρατεῖτο ἠγάθη τῶν κατὰ τῶν Ῥωμαίων ἐξεγερθεισῶν τάξεων κατὰ τὸ 71 π. Χ. καὶ ἔπασσε μαχόμενος κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἀπουλίας. Ὁ Πλούταρχος (Βίος Κράσσου VIII). λέγει περὶ αὐτοῦ: «Σπάρτακος, ἀνὴρ Θράξ, νομαδικοῦ γένους, οὐ μόνον φρόνημα μέγα καὶ ῥώμην ἔχων, ἀλλὰ καὶ συνέσει καὶ πραότητι τῆς τύχης ἀμείνων καὶ τοῦ γένους ἑλληνικώτερος». Ὁ δὲ Ἀππιανὸς (Ῥωμαϊκ. Ἐμφυλ. Α', 116) λέγει, ὅτι ἦτο αἰχμάλωτος ἀργυρώνυτος τῶν Ῥωμαίων καὶ «ἐν τοῖς μονομάχοις ὧν ἔπεισεν αὐτῶν εἰς ἑβδομήκοντα ἀνδρας μάλιστα κινδυνεύσαι περὶ ἐλευθερίας μᾶλλον ἢ θέας ἐπιδείξεως».

ΣΠΑΡΤΩΛΟΣ (ἦ). — Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς

Βοττικῆς ἢ Βοττιαίας ἐν τῇ Χαλκιδικῇ χερσονήσῳ ἢ ἐπὶ Θράκης, κειμένη παρὰ τὴν Ὀλύνθον (Ἀγιομάμας) ἢ ὅπου τὸ μετόχιον τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, ἢ κατ' ἄλλους ὀλίγον ἀνατολικῶς τῆς Πορταριάς (Μ. Δήμιτσα, Ἡ Μακεδονία, σελ. 606). Ἀναφέρεται πολλάκις ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου ὡς σύμμαχος τῶν ἐπὶ Θράκης Χαλκιδῶν κατὰ τῶν Ἀθηναίων, τῶν ὁποίων ἠγούντο οἱ στρατηγοὶ Ξενοφῶν καὶ Φανάμαχος. Πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Σπαρτώλου ἐνικήθησαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸ 429 π. Χ. ὑπὸ τῶν Βοττιαίων καὶ Χαλκιδῶν εἰς βοήθειαν τῶν ὁποίων προσήλθον καὶ οἱ Ὀλύνθιοι, ἐφανεύθησαν δὲ, ὅπως ἀναφέρει ὁ Θουκυδίδης πάντες οἱ στρατηγοὶ καὶ 430 στρατιῶται. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης ταύτης ἔστησαν τρούπιον οἱ Βοττιαῖοι καὶ οἱ Χαλκιδῆες (Θουκ. Β, 79, Πρβλ. Ξενοφ. Ἑλληνικά V, 3, 4. — Διοδ. Σικελ. XII, 47).

Τὸ 421 π. Χ. μετὰ τὴν Νικίειον εἰρήνην, ἀπεδόθη εἰς τοὺς Ἀθηναίους μετὰ τῆς Ὀλύνθου, Ἀκάνθου, Σταγειρῶν καὶ ἄλλων πόλεων, καταβάλλουσα, κατ' ἀρχάς, ετήσιον φόρον 2 τάλαντα, ἔπειτα δὲ 3 τάλαντα καὶ 500 δραχμάς. Τῆς Σπαρτώλου σώζονται νομίσματα φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΣΠΑΡΤΑΛΙΩΝ (Babelon, Τόμ. IV σελ. 390).

ΣΠΙΒΥΡΟΣ (φρούριον). — Ἐν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Κάτω Μοισίας παρὰ τὸν Δούναθιν, παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ Κτισμ. IV, II) ἀνακτισθέν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565).

***ΣΠΙΝΔΕΗΝΟΣ** (Ἀπόλλων). — Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος, λατρευομένου ἐν Σπινδέα ἢ Σπινδόφῳ, γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῆς ἐθρεθείσης ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ὀρτάκιου («Θρακικά» ἔτος X, σελ. 282).

***ΣΠΙΝΘΟΠΥΡΗΝΟΣ**. — Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, λατρευομένου ἐν Θράκῃ, γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῶν («Θρακικά» Τόμ. XII, σελ. 289).

ΣΠΙΝΟΠΑΡΑ. — Μεσόγειος πόλις τῆς Θράκης κειμένη παρὰ τὴν Παιταλίαν (νῦν Κιοστενδήλ), ἐπὶ τινος διαβάσεως τοῦ Στρυμόνος καὶ τῆς συμβολῆς αὐτοῦ μετὰ τινος τῶν περαποτάμων του (νῦν Sololchitze). Ταυτίζεται δὲ μετὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Κόνιαβο ἐν Βουλγαρίᾳ διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ ὁποίου διέρχε-

ται και σήμερα ἀκόμη ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ραδομίρ—Κιοστενδὴλ. (Πρβλ. G. Seure, Archéologie Thrace, σειρά β', σελ. 141).

ΣΠΟΚΗΣ.—Δυναστὴς τῆς Θράκης βασιλεύσας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν Ἀβδήροις περὶ τὸ 360 ἢ 350 π. χ. γνωστός μόνον ἐκ τῶν νομισμάτων αὐτοῦ, τὰ ὅποια παριστῶσι γυπάετον, κοινὸν τύπον τῆς πόλεως ταύτης. (Head—Σφορώνου Νομισματολ. τόμ. Α').

***STABULO DIOMEDIS.**—Ἦτοι Σταθμός Διομήδους, ὀνομασία τῆς κώμης Καρτερᾶς (βλ. λέξ.) πρωτεύουσος τοῦ Διομήδους, μυθικοῦ βασιλέως τῶν Βιστόνων, σημειουμένη εἰς τὰ Ὀδοιπορικὰ τοῦ Ἀντωνίου καὶ τοῦ Ἱεροσολιμιτικοῦ (IV μ. Χ. αἰὼν) καθὼς καὶ εἰς τὸν Πεουτιγγεριανὸν Χάρτην.

***ΣΤΑΔΙΟΝ.**—Ἐκτὸν παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἰδρυθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδοῦρας (527—565) χάριν τῶν καταπλέοντων ἐκεῖ πτωχῶν καὶ ξένων ἀσθενῶν (Προκοπ. Περὶ Κτισμ. IV).

ΣΤΑΓΕΙΡΑ (ΘΡΑΚΗΣ).—Παράλιος πόλις τῆς μεσημβρινῆς Θράκης, κειμένη πρὸς Δ. τῆς Μαρωνείας παρὰ τὸ Σέρρειον ἀκρωτήριον ἢ ἄλλως Ὀρθαγόροια ἢ Ὀρθηγορία καλουμένη (βλ. λέξ.) Κατὰ Νικήταν τὸν Χωνιάτην (σελ. 595) εἶναι ἡ σημερινὴ Μάκρη, ἀπέχουσα πρὸς Δ. τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως περὶ τὰ 10 χλμ. Κατὰ δὲ τὸν Γεώργιον Ἀκροπολίτην, Στάγειρα ὀνομάζουσι καὶ ὅρος τι τῆς μεσημβρινῆς Θράκης, παρὰ τὴν πόλιν Μάκρην, ἣτις ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του (13ος αἰὼν), κοινῶς ἐκαλεῖτο Μάκρη. Δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὰ Στάγειρα τῆς Χαλκιδικῆς, τὴν πατρίδα τοῦ Ἀριστοτέλους.

ΣΤΑΓΕΙΡΑ (τά).— Πόλις τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου ἢ ἐπὶ Θράκης, κατοικουμένη ἀπὸ Θρακῶν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπφκίσθη ὑπὸ Ἀνδρίων ἀποίκων περὶ τὰ 665—655 π. Χ., κατόπιν δὲ ὑπὸ Χαλκιδέων τῆς Εὐβοίας. Κατὰ τὸν Στράβωνα (VII, 330, 35) ἔκειτο παρὰ τὸν Στρυμωνικὸν κόλπον: «Πρώτη μετὰ τὸν Ἀκάνθιον λιμένα, ἔρημος καὶ αὐτὴ τῶν Χαλκιδικῶν, Ἀριστοτέλους πατὴρ καὶ λιμὴν αὐτῆς Κάπρος, καὶ νησιὸν ὀμώνυμον τούτῳ». Κατὰ τὸν Πτολεμαῖον ἔκειτο εἰς βόρ. πλάτ. 41°, 10' καὶ ἀνατ. μῆκ. 50°, 20', Ἐσφαλμένως ἔμως το-

ποθετεῖ αὐτὴν ἐπὶ τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου, ἐνῶ εἶναι ἐξηκριθωμένον δι' ἕκαστο ἐπὶ τοῦ Στρυμωνικοῦ κόλπου (Πτολεμ. Γεωγρ. III, 12, 8). Γράφεται δὲ πότε Στάγειρος, πότε Στάγειρος (Ἡροδ. VII, 116. Θουκ. IV, 8, V, 8) καὶ πότε κατὰ πληθυντικὸν καὶ κατ' οὐδέτερον γένος. Ἰπερφηφανεύονται δὲ εἰς ὑπῆρξεν ἡ πατρίς τοῦ μεγάλου φιλοσόφου Ἀριστοτέλους, ὅστις ἐνίστε καὶ Σταγειρίτης ἐπονομάζεται. Τὰ Στάγειρα παρέμειναν ἐλεύθερα μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων, ὅτε ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναγνωρίσουν τὸν Περσικὸν ζυγὸν (Ἡροδ. VII, 115).

Μετὰ τὴν ἤτταν τῶν Περσῶν καὶ τὴν ἀναχώρησιν των ἐκ τῆς Εὐρώπης ἐγένοντο φόρου ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Ἀθηναίους μέχρι τοῦ 423 π. Χ. ὁπότε προσετέθησαν εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Λακεδαιμονίων, ὀλίγον μετὰ τὴν προσχώρησιν εἰς αὐτοὺς τῆς Ἀκάνθου (Θουκ. IV, 88). Δύο ὅμως ἔτη μετὰ ταῦτα, ὁπότε ἐγένετο ἡ Νικίσιος εἰρήνη (421 π. Χ.) ἀφέθη ἐλευθέρως. Εἰσελθοῦσα βραδύτερον εἰς τὴν δημοσπονδίαν τῶν Ὀλυνθίων τὸ 392 π. Χ. περιεπλάκη καὶ αὕτη εἰς τὸν κατὰ τοῦ Φιλίππου ἀγῶνα, ὁπότε κατεστράφη ὑπ' αὐτοῦ τὸ 348 π. Χ. Ἄλλ' ὁ Φίλιππος χαρίζομενος εἰς τὸν Ἀριστοτέλην, τὸν διδάσκαλον τοῦ υἱοῦ του, ἀνφοκιδόμησεν αὐτὴν καὶ ἀπεκατέστησε τοὺς κατοίκους αὐτῆς. (Πλουτάρχ. Βίος Ἀλεξάνδρου, 7). Ἐξέπεσον ὅμως τῆς ἀρχαίας αὐτῶν ἀκμῆς καὶ βόξης, κατὰ δὲ τὸν IV μ. Χ. αἰὼνα κατεστράφη ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων τὴν χώραν Γότθων, μὴ δυνηθεῖσα ἔκτοτε ν' ἀναλάβῃ. Τὰ εἰρεῖνια τῶν Σταγειρίων, κατὰ τινος, κείνται ὅπου ἡ Ἴσορος, κατ' ἄλλους δὲ ὅπου ἡ σημερινὴ κομόπολις Σταυρός κατὰ τὰ ΝΔ. παράλια τοῦ Στρυμωνικοῦ κόλπου, ἀπέχουσα 8 ὥρας ἀπὸ τῆς Λαριγκόθης. Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέρην ὁμοῦ γνώμην τὰ εἰρεῖνια αὐτῆς κείνται παρὰ τὸ χωρίον Ὀλυμπιάς, κοινῶς Λυμπιάδα ἢ Λιδάνοβο ἢ Λυβζάδα, πρὸς βορρᾶν τῆς Στρατονίκης. (Πρβλ. Δήμνιτσα, ἢ Μακεδονία, σελ. 611).

***ΣΤΑΛΗΜΕΝΗ (ῆ).**— Παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος Λήμνος, σχηματισθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, οἱ ὅποιοι μὴ γνωρίζοντες τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἀκούοντες συχνὰ τὴν φράσιν «στὴ Λήμνο» ἐπλασαν τὸν τύπον Σταλημένη, ὅστις

ἐπὶ αἰῶνας ὀλολήρους ἐπεκράτησε παρὰ τῷ ναυτικῷ κόσμῳ. Ἀπαντᾷ δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο διὰ πρώτην φοράν ἐν ἐνετικῷ ἐγγράφῳ τοῦ 1205, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναγράφονται αἱ ὑπὸ τῶν Βενετῶν εὐπατριδῶν καταληφθεῖσαι νῆσοι τοῦ Αἰγαίου (Α. Μουχίδου, Ἡ Λήμνος σελ. 148).

ΣΤΑΜΕΝΑ (τά). — Οὕτως ἐκαλοῦντο ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων τὰ μετὰ κασαιτέρου (stanum) μεμιγμένα μικρὰ χάλκινα νομίσματα. Κατὰ τινες τὸ ὄνομα «σταμένα» παράγεται ἐκ τοῦ «ιστάμενα» (=ζυγίζόμενα), ἀλλ' ἢ ἐτυμολογία θεωρεῖται βεβαιασμένη (πρβλ. Μαυροφρύδου, Μνημεῖα νεωτ. Ἑλλην. γλώσσης, σελ. 527). Φαίνεται δὲ μάλλον ὅτι ἐλήφθη ἐκ τῶν δυτικῶν λατινικῶν λαῶν.

***ΣΤΑΡΑΣΚΗΝΟΣ** (*Απόλλων). — Τοπικὴ προσωνυμία τοῦ Ἀπόλλωνος, λατρευομένου ἐν Θράκῃ, κατ' ἐπιγραφὰς εὐρεθείσας ἐν τῇ Βορείῳ Θράκῃ καὶ τῇ Μοισίᾳ («Θρακικά» 1929 σελ. 12).

***ΣΤΑΤΗΝΟΣ** (*Ἀσκληπιός). — Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, λατρευομένου ἐν Θράκῃ, πιθανῶς ἐν τῇ κώμῃ (vicus) Στατίς (βλ. λ.), κατ' ἐπιγραφὰς εὐρεθείσας ἐν αὐτῇ («Θρακικά», τόμ. XII, σελ. 239).

* **ΣΤΑΤΙΣ** ἢ **ΣΤΑΤΙΣ** (ἦ). — Μικρὰ κώμη (vicus) τῆς Βορείου Θράκης, λατινιστὶ Statissae (Στατίσαι), γνωστὴ ἐξ ἐπιγραφῆς τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐξ οὗ καὶ τὸ τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τοῦ Ἀσκληπιοῦ. («Θρακικά», τόμ. XII, σελ. 239 καὶ ἐξῆς).

* **ΣΤΕΝΗ** (ἦ). — Μεταγενέστερον ὄνομα τοῦ Λεωσθενείου τῶν ἀρχαίων ἢ Σωσθενείου τῶν Βυζαντινῶν (βλ. λέξ.).

ΣΤΕΝΙΜΑΧΟΣ (ὁ καὶ ἦ). — Πόλις τῆς Θράκης κειμένη περὶ τὰ 20 χλμ. Ν.Α. τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ περὶ τὰ 230—300 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Περὶ τῆς ἀκριβοῦς χρονολογίας τῆς ἰδρύσεώς της καθὼς καὶ τῆς προελεύσεως τοῦ ὀνόματός της οὐδὲν μετὰ θετικότητος εἶναι γνωστόν. Κατὰ τινὰ παράδοσιν, φερομένην εἰς τὰ στόματα τῶν Στενιμαχητῶν, ἦ πόλις των ἰδρύθη περὶ τὰ μέσα τοῦ πέμπτου π.Χ. αἰῶνος ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς Εὐβοίας προσερχομένων ἀποίκων Ἰστυαίων, οἱ ὁποῖοι νικήσαντες τοὺς Βηρσοῦς ἢ Βέσσοις, ὠνόμασαν αὐτὴν Ἰστυασιμάχην, ἐξ οὗ κατὰ παραφθορὰν τὸ σημερινὸν ὄνομα.

Κατ' ἄλλην παράδοσιν, προβαλλομένην ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἡ λέξις Στενίμαχος εἶναι βουλγαρικὴ. Κατὰ ταύτην, παλιορκουμένης ποτὲ τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ κινδυνεύουσης, ὁ βούλγαρος αὐτῆς ἡγεμὼν ἐσώθη μετὰ τῆς μητρὸς του, διὰ τῆς φυγῆς εἰπὼν εἰς αὐτὴν: **Στάσι-μάϊκα**, ἦτοι: σήκω μητέρα νὰ φύγωμεν. Κατὰ τὸν Βλ. Σκορδέλην, ὁ Στενίμαχος πιθανὸν νὰ ἐκτίσθη κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα τοῦ διαρρέοντος αὐτὴν ποταμοῦ, φέροντος τὸ ὄνομα Στενίμαχος, ὡς «ἐν στενοῖς μαχόμενος» χωρὶς καὶ νὰ ἀποκλείη τὴν ὑπαρξίν ἐκεῖ ἀρχαιότερου συνικισμού. Κατὰ τὸν καθηγητὴν Κ. Ἀμαντὸν τὸ ὄνομα τῆς πόλεως προήλθε πιθανῶς ἐκ τινος οἰκογενειακοῦ ὀνόματος, διότι εἰς ἔγγραφον τοῦ XV αἰῶνος ἐκ Λήμνου ἀναφέρεται καὶ τις «Γεώργιος τοῦ Στενιμάχου». Οὕτως ἐρμηνεύεται καὶ τὸ ὅτι οὐ μόνον οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς καὶ χρονολογοὶ ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως μέχρι σήμερον προφέρουν τὸ ὄνομα τῆς συνήθως κατὰ γένος ἀρσενικόν: ὁ **Στενίμαχος**. Τὸ ὅτι ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τῆς κυρίως Στενιμάχου δὴρρχεν Ἑλληνικὸς ἢ Θρακοσληνικὸς συνοικισμὸς κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς καὶ Ρωμαϊκοὺς χρόνους, εἶναι ἀναμφισβήτητον, ἄγνωστον δὲ μὴ παραμένει τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ ὄνομα. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, τοῦ ὀνόματος Στενίμαχος πρώτη μνησιὰ κατὰ τὸν μεσαιῶνα γίνεται τὸ 1083 εἰς τὸ τυπικὸν τῆς ἐπὶ τῆς Ροδόπης μονῆς τῆς Πετριτζονιτίσσης (βλ. λέξ.) τῆς νῦν λεγομένης τοῦ Βατοκόβου ἐκ τῆς ὁμωνύμου παρ' αὐτὴν κώμης. Παρ' αὐτὴν κεῖται ἐπὶ ὄψηλῳ, ἀποτόμου καὶ δυσπροσέτου βράχου, 130 μέτρα ὄψηλότερον τῆς πόλεως, περὶ τὰ 3 χλμ. πρὸς νότον, τὸ φρούριον τοῦ Στενιμάχου. Ἐν αὐτῷ σώζεται λιθόκτιστος ὡραία ἐκκλησίαι βυζαντιακοῦ ρυθμοῦ ἐπονομαζομένη ὑπὸ τῶν Στενιμαχητῶν, κατὰ παράδοσιν, «**Παναγία τοῦ Καλέ**».

Πότε ἀκριβῶς ἐκτίσθη τὸ φρούριον τοῦτο, δὲν εἶναι γνωστόν. Πολὺ πιθανὸν νὰ ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565) μετ' ἄλλων ἐπὶ τῆς Ροδόπης ὀχυρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπαριθμεῖ ὁ Προκόπιος εἰς τὸ Περὶ Κτισμάτων, καὶ τῶν ὁποίων ἀγνοεῖται σήμερον ἡ τοποθεσία, ἐπιθυμοῦντος τοῦ αὐτο-

κράτορος νὰ προστατεύσῃ τὴν Θράκην καὶ τὴν εἰς τὸ Βυζάντιον ἄγουσαν κατὰ πάσης καὶ κυρίως ἐκ τῆς Μακεδονίας διὰ τῆς Ροδόπης ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς. Τὸ βέβαιον εἶναι διὰ ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1081—1118) τὸ φρούριον ἔφερε τὸ ὄνομα *Πετριτζῶς* (βλ. λέξι.), ἀπὸ τῆς παρ' αὐτὸ κειμένης ὁμωνύμου κώμης, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐν τῇ πρὸς δυσμᾶς ἐκτεινομένη περιοχὴ κτισθεῖσα μονὴ ὑπὸ τοῦ Πακουριανοῦ ὠνομάσθη «*Μονή*» τῆς *ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Πετριτζωνίτιδος*. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Γ' Ἀγγέλου, τὸ φρούριον τοῦ Στενιμάχου ὑπήγετο εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Φιλιππουπόλεως, ἣ ὁποία παρεχωρήθη εἰς τὸν Βούλγαρον Ἰθάγκον, γαμβρὸν τοῦ αὐτοκράτορος ἐπ' ἀνεπιβ. καὶ ἐπονομασθέντα Ἀλέξιον (1199). Ἐπειδὴ δὲ οὗτος παρασπονδήσας συνεμάχησε μὲ τὸν τσάρον τῶν Βλαχσοβουλγάρων Ἰωαννίτην (Καλογιάννην) καὶ παρεῖχε πράγματα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, ἐπελθὼν κατ' αὐτοῦ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος, ἀνέκτησεν ὄχι μόνον τὴν ἐπαρχίαν τῆς Φιλιππουπόλεως ἀλλὰ καὶ τὸ φρούριον τοῦ Στενιμάχου, ἀφοῦ «ἐξεῖλε τὰ κατὰ κράτος καὶ τοὺς ἐνόνητας ἠνδραποδίστατο».

Ἐπὶ Φραγκοκρατίας ὁ Στενιμάχος μετὰ τοῦ φρουρίου περιελήφθη τὸ 1204 εἰς τὸ φέουδον τῆς Φιλιππουπόλεως, τὸ ὁποῖον παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ ἀναγορευθέντος ὑπὸ τῶν σταυροφόρων αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Βαλδουίνου εἰς τὸν ἱππότην Renier de Tris. Οὗτος ἐπικειμένης τῆς πολιορκίας τῆς Φιλιππουπόλεως κατέφυγεν εἰς τὸ ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν του φυλασσόμενον φρούριον τοῦ Στενιμάχου κατ' Ἰούνιον τοῦ 1205, ὅπου ἀποκλεισθεὶς ὑπὸ τῶν Βλαχσοβουλγάρων ἐπὶ 13 μῆνας ὑπέστη τὰ πάνθεντα ἐλλείψει τροφῶν, ὥστε καὶ τοὺς ἵππους του κατέφαγε, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀπέχουσαν ἐννέα ἡμερῶν ὁρόμον καὶ ζητήσῃ βοήθειαν ἕνεκα τῆς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν κατοχῆς τῆς ὑπαίθρου χώρας. Ἀπηλευθερώθη τὸ ἐπόμενον ἔτος ὑπὸ ἰσχυροῦ ἀποσπάσματος στρατοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βιλλαρδουίνου, ὅστις μετὰ μικρὰν ἀνάπαυσιν ἀπῆλθε μετὰ τοῦ Renier πρὸς συνάντησιν τῶν κυρίων δυνάμεων τοῦ Ἑρρίκου, τὰς δ-

ποίας συνήντησαν παρὰ τὸν Ἄρδαν ποταμὸν μετὰ πορείαν τριῶν ἡμερῶν. Ὀλίγον βραδύτερον μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων παρὰ τὴν Φιλιππουπόλιν μεγάλην ἤτταν τοῦ Βορίλα τοῦ διαδόχου τοῦ Ἰωαννίτη τὸ 1208, ὁ αὐτοκράτωρ Ἑρρίκος συνεμάχησε πρὸς τὸν Esclas, ἐξάδελφον τοῦ Βορίλα ἀλλ' ἄσπονδον αὐτοῦ ἐχθρὸν ἕνεκα κληρονομικῶν λόγων, καὶ ὑπόσχεται εἰς αὐτὸν τὴν θυγατέρα του, τῆς ὁποίας οἱ γάμοι ἐτελέσθησαν μετ' ὀλίγον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὡς φαίνεται, ἐκυριάρχει τότε τῆς Ροδόπης ὁ Esclas, διότι εἰς τὸ φρούριον τῆς Στενιμάχου, ὅπου ἐγένοντο οἱ ἀρραθῶνες, ὁ αὐτοκράτωρ ἐδώρησεν εἰς τὸν μέλλοντα γαμβρὸν του τὸν ὠραῖον ἵππον του καὶ ἀφήκε πλησίον του ὡς σύμβουλον τὸν ἐξάδελφόν του Βυστάχιον μὲ δύο τάγματα στρατοῦ τοῦ μὲν ἐξ Ἑλλήνων τῆς Ἀδριανουπόλεως, τοῦ δὲ ἐκ Γάλλων.

Μετ' οὗ πολὺ ὁμοῦ, συμφιλιοθέντος τοῦ Esclas πρὸς τὴν βασιλικὴν τοῦ Τυρνάβου αὐλήν, ἣ περιοχὴ τῆς Ροδόπης περιήλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων Ἀσέν Β', ὅστις νικήσας τὸν δεσπότην τῆς Ἠπείρου Θεόδωρον Ἰωάννην τὸν Κομνηνὸν παρὰ τὴν Κλοκοτινίτσαν, κατὰ τὴν ἀπὸ Χασκόβου εἰς Φιλιππουπόλιν ἄγουσαν ὁδὸν (1230) κατέλαβε τὸ πλεῖστον τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας μέρος. Τότε πιθανῶς ἐπελήφθη καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν ἐπὶ τῆς Ροδόπης ὀχυρωμάτων, ἐπομένως δὲ καὶ τοῦ φρουρίου τοῦ Στενιμάχου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τσάρου Ἀσέν Β' (1201), οἱ διάδοχοι αὐτοῦ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσουν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των τὰ παρ' ἐκείνου κτηθέντα, διότι κατέλαθεν αὐτὰ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας Ἰωάννης Δούκας ὁ Βατάτσης (1222—1255). Τότε καὶ ὁ Στενιμάχος μετὰ τῶν ἐπὶ τῆς Ροδόπης ὀχυρῶν ἐπανήλθεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, τοῦ ὁποῦ ὄριον πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἐτάχθη ὁ Ἑβρος ποταμὸς. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βατάτση οἱ Βούλγαροι διέβησαν πάλιν τὸν Αἶμον ὑπὸ τὸν βασιλέα αὐτῶν Μιχαήλ καὶ ἐγένοντο κύριοι τῶν μερῶν τῆς Ροδόπης, ὅπότε κατελήφθη ὑπ' αὐτῶν ὁ Στενιμάχος, ἣ Πριστίτσα, ὁ Κρυτζιμός, ἣ Τζέπαινα κτλ. Ἀλλὰ καὶ ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος Β' ὁ Λάσκαρις (1255—1259) δὲν ἐκάθητο μὲ

ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας: Ἐπελθὼν μετὰ στρατοῦ ἀνέκτησε τὰ καταληφθέντα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μέρη, ἔκτοτε δὲ ὁ Στενίμαχος παρέμεινε ὑπὸ τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ ὀκτὼ δεκαετηρίδας. Ἐπὶ τῶν πρώτων Παλαιολόγων (1259—1344) ἡ ἐπαρχία Ροδόπης, ἡ ὁποία ἕνεκα τῆς μεθωριακῆς τῆς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν θέσεως ἀπέκτησε μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ ἦτο πλήρης ὄχρωμάτων μετ' ἀρκετοῦ στρατοῦ, ὁ Στενίμαχος ἦτο πρωτεύουσα αὐτῆς, προσονομαζομένης: ἐπαρχίας Στενιμάχου καὶ Τζεπαινης.

Μετὰ τὸν θάνατον Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου (1341) καὶ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους μεταξὺ τοῦ στρατηγοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ τοῦ ἀνγλικοῦ βασιλέως Ἰωάννου Παλαιολόγου, υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου, ἐπιτροπευομένου ὑπὸ τῆς βασιλομήτορος Ἄννης τῆς Σαβουδικῆς, αὕτη παρεχώρησε τὸ 1344 τὸν Στενίμαχον μετ' ἄλλων ὀκτὼ ὄχρωδων πόλεων εἰς τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων Ἀλέξανδρον ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ τύχη στρατιωτικῆς βοήθειας παρ' αὐτοῦ κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅστις ἐκήρυξεν ἑαυτὸν αὐτοκράτορα ἐν Διδυμοτείχῳ. Καὶ βοήθεια μὲν οὐδεμία παρεσχέθη ὑπὸ διαφόρων προφάσεων, αἱ πόλεις ὅμως αὐταὶ, δηλαδή: ἡ Τζεπαινα, ὁ Κρυτζιμός, ἡ Περιστίτζα, ἡ Ἄγια Ἰουστίνη, ὁ Στενίμαχος, ὁ Ἄετός, ὁ Μέαδος, ὁ Κοσινός καὶ ἡ Φιλιπούπολις, περιήλθον εἰς τοὺς Βουλγάρους μετὰ τῶν ἐν αὐταῖς στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι, ὅπως ἀναφέρει ὁ Καντακουζηνός (III, 66) «ὀλίγη πλείους χιλίων ἦσαν πάντες μαχιμώτατοι καὶ οὐθένων ἄλλων παρὰ Ῥωμαίοις στρατευομένων λειπόμενοι εἰς εὐψυχίαν».

Μετὰ κυριαρχίαν εἴκοσι περίπου ἐτῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὁ Στενίμαχος μετὰ τῆς Φιλιπούπολεως κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1363 ἢ 1364, τὸ δὲ φρούριον, αὐτῆς, ὡς φαίνεται, ἐχρησιμοποιοεῖτο κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ὑπὸ τῶν κατακτητῶν. Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τότε ἐν Φιλιπούπολει πολυαρίθμων Τούρκων, αἱ παλαιαὶ τῆς Φιλιπούπολεως Βυζαντιναὶ οἰκογένειαι, ἠναγκάσθησαν νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς τὸν Στενίμαχον καὶ τὰς παρ' αὐτὸν κώμας Βοδενά καὶ Κούκλεναν. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Στε-

νίμαχος ἀπέβη κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ βορειοδυτικῇ Θράκῃ, ἀφ' οὗ (1578), ἡ Φιλιπούπολις μετέπεσεν εἰς τουρκικὴν πόλιν ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν χριστιανικῶν οἰκογενειῶν δὲν ὑπερέβαινε τὰς 250, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Gerlach. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Τουρκοκρατίας ὑπὸ τῶν Ῥώσων τὸ 1878, ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς πόλεως, μολοντοὶ ἐκυριαρχεῖ καθ' ὅλα, ἤρχισε νὰ παραμένῃ στάσιμος ἢ νὰ ἐλαττοῦται, ἀξαναομένου ταχέως τοῦ Βουλγαρικοῦ διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως πολλῶν Βουλγάρων. Οὕτω κατὰ τὰς παλαιότερας βουλγαρικὰς στατιστικὰς τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἀπετέλει τὸ τέταρτον περίπου τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ: τὸ 1885 Ἕλληνες 8583, Βούλγαροι 2509, τὸ 1888 Ἕλληνες 6834, Βούλγαροι 4584, τὸ 1893 Ἕλληνες 6149, Βούλγ. 6071, Τούρκοι 687, Ἑβραῖοι 126 καὶ διαφόρων ἄλλων ἐθνοτήτων 56. Ἰπὸ τὸ Βουλγαρικὸν καθεστῶς ὁ Στενίμαχος διετῆρει τὴν ἑλληνικότητά του παρ' ὅλας τὰς καταπιέσεις καὶ παρ' ὅλους τοὺς ἐκπατρισμούς. Μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος τὸ 1906 ἐλειτούργουν ἐν αὐτῇ ἀκμαϊότατα σχολεῖα ἀριθμοῦντα 1200 περίπου μαθητὰς ἀμμοτέρων τῶν φύλων, καὶ δέκα ἐκκλησίαι παλαιότεραι καὶ νεώτεραι. Ὁ Dumontt ἐπισκεφθεὶς τὸν Στενίμαχον δι' ἀρχαιολογικὰς μελέτας, κατὰ τὰς τελευταίας δεκάδας τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἐμέτρησε 48 ἐκκλησίας καὶ παρεκκλήσια. Ἡ μετανάστευσις τῶν κατοίκων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἤρχισεν ἀθρόα εἰδίως μετὰ τὸ 1906, ἡ ὁποία ὑπερετάθη μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους (1918). Ἐκτοτε ἤρχισεν καὶ ὁ μοιραῖος ἐκβουλγαρισμὸς τῆς νέας γενεᾶς διὰ τῆς καταλύσεως τῆς ἐκκλησίας, τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως εἰς τὰ βουλγαρικὰ σχολεῖα. Κατὰ τοὺς δημοτικὸς καταλόγους τῆς Στενιμάχου τοῦ 1926 ἐκ τῶν 17430 κατοίκων αὐτῆς μόνον 986 ἦσαν Ἕλληνες, τῶν ὁποίων οἱ πλείστοι κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ λοιποὶ Βούλγαροι πλὴν ὀλίγων Ἀθιγγάνων, Τούρκων καὶ Ἰουδαίων. (Βιβλιογραφία: Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου ὁ Στενίμαχος, Ἀθήναι 1929).

*ΣΤΕΝΟΝ (τό).—Ὄνομασία τοῦ Θρακικοῦ, Βοσπόρου παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς.

ΣΤΕΝΤΟΡΙΣ.—Ἀβαθῆς λίμνη τῆς Θράκης ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κορπίλων καὶ Ἀφινθίων, ἐκτεινομένη ἀριστέρᾳ τοῦ δέλτα τοῦ Ἐδρου ποταμοῦ, ΒΑ. τῆς Αἴνου καὶ ΒΔ. τῶν Κυψέλων, περὶ τὰ 10 χλμ. μακρὰν τῆς παραλίας (Ἡρ. VII, 58). Εἶναι λειψάνον προσχώσεων τοῦ Ἐδρου, σήμερον δὲ κοινῶς ὀνομάζεται Γάλα ἢ Γιάλα καὶ εἶναι πλουσιωτάτη εἰς ἰχθύς, ἰδίως δὲ διὰ τοὺς περιψήμους κεφάλους ἀπὸ τῶν ὁσίων κατασκευάζονται οἱ παγκοσμίως φήμης λυκουρίνοι (κοινῶς Αἰνήτικα ἢ Νίτικα).

ΣΤΕΝΤΩΡ.—Ἀχαιοὺς ἢ Θραῖ τὴν καταγωγὴν, λαδῶν μέρος κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, περιθόητος διὰ τὴν ἰσχυροτάτην φωνὴν του διὰ τὴν ὁποίαν ἐπωνομάσθη «χαλκεόφωνος», «ὅς τόσο ἀνθήσασχ' ὅσοι ἄλλοι πεντήκοντα» (Ἰλιάδ. Ε, 785). Ἐξ αὐτοῦ καὶ αἱ παρ' ἀρχαίοις παροιμίαι: «μειζὼν βῶν τοῦ Στέντωρος», «βῶν στεντώρειον». Κατὰ τινα παράδοξον ἐπενόησε τὴν διὰ κοιλίου κατὰ τὴν μάχην κραυγὴν, ἀγωνισθεὶς ὁμως πρὸς τὸν Ἑρμῆν ἐπὶ μεγαλοφωνίᾳ ἀπέθανεν ἐν τῇ προσπαθείᾳ αὐτοῦ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ (Ἅγιος).—Κωμόπολις τῶν βυζαντινῶν χρόνων κειμένη τρία περίπου μίλια πρὸς Δ. τῆς Κων)λεως, ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Προποντιδῆς, ὅπου σήμερον τὸ ὀνόμαζον προαστεῖον καὶ ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς. Ὀνομάσθη δὲ οὕτως ἐκ τοῦ ἀρχαιστάτου ἐν αὐτῷ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, κτισθέντος ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, κατὰ τὴν μετακομιδὴν τοῦ ἱεροῦ λειψάνου αὐτοῦ ἀπὸ Ἱερουσόλυμων εἰς Κων)λιν. Ὁ ἱστορικὸς Μ. Δούκας, ἀναφέρει ὅτι ἡ κωμόπολις τοῦ Ἁγίου Στεφάνου εἶχε πύργους καὶ πυργία καὶ ὅτι καταλαβὼν αὐτὴν ὁ Μωάμεθ κατέσφαξε τοὺς κατοίκους. Ὁ πύργος οὗτος καὶ τὰ πυργία ἦσαν ἐκτισμένα ἐπὶ τῆς παραλίας καὶ ἐσώζοντο μέχρι πρὸ 60 περίπου ἐτῶν (Μ. Γεδεών, Ἐγγράφοι λίθοι καὶ κεράμια, ἐν Ἐκκλησ. Ἀληθείᾳ, τόμ. IX, σελ. 406). Εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον ἀπεθιβάσθησαν τὴν 23 Ἰουνίου 1203 οἱ σταυροφόροι τῆς τετάρτης Σταυροφορίας, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἑρρίκου Δανδόλου, ὅπου συνεζητήθησαν τὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων)λεως. Μέχρι τοῦ 1669 ὁ Ἅγιος Στέφανος ἐκκλησιαστικῶς ὑπήγετο εἰς τὸν Μητροπολίτην Δέρκων, ἀλλ' ἐπὶ τῆς πατριαρχείας

Παρθενίου Δ' τοῦ Μογιλάλα (1665—1667) προσοτήθη εἰς τὸ Πατριαρχεῖον (Μ. Γεδεών, αὐτόθι, σελ. 407). Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ὁ Ἅγιος Στέφανος κατέστη γνωστότατος διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ὑπογραφείσαν συνθήκην τὴν 19)3 Μαρτίου 1878, γνωστὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, διὰ τῆς ὁποίας ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1878.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ο ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ.—Γραμματικὸς ἐκ Κων)λεως, ζήσας περὶ τὰ τέλη τοῦ πέμπτου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἕκτου αἰῶνος, πιθανῶς δὲ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου (518—527), γράψας μέγα γεωγραφικὸν λεξικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐθνικά». Τοῦ ἔργου τούτου περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς μόνον ἐπιτομή, τὴν ὁποίαν ἐφιλοπόνησεν ὁ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (527—565) γραμματικὸς Ἐρμόλαος. Πρὸς συγγραφὴν τοῦ ἔργου τοῦ ὁ Στέφανος εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὰ συγγράμματα τῶν μεγάλων γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἰδίως δὲ τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἑρηνίου Φίλωνος «Περὶ πόλεων καὶ οὗς ἐκάστη αὐτῶν ἐνδόξους ἤνεγκεν». Μεγάλην δὲ σημασίαν ἀποδίδων εἰς τὴν ὀρθὴν γραφὴν τῶν ὀνομάτων καὶ τὸν ἀκριθεῖ σχηματισμὸν τῶν παραγῶγων, ἀκολουθεῖ πιστῶς τὸν μέγαν γραμματικὸν Ἡρωδιανόν, τοῦ ὁποίου πολλὰς ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ σύγγραμμα τοῦ Στεφάνου καὶ ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως μᾶς εἶναι σήμερον πολλοῦ ἄξιον. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους μεγάλως ἐτιμᾶτο τὸ ἔργον τοῦ καὶ ἀπλήστως ἀνεγινώσκετο ὑπὸ τῶν λογίων τοῦ Βυζαντίου, μνημονευόμενον ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, τῶν μετὰ τὸν Θεοφάνην, τοῦ Γενεσίου, τοῦ Εὐσταθίου καὶ ἄλλων.

ΣΤΗΣΙΜΒΡΟΤΟΣ.—Ἕλληγ συγγραφεὺς ἐκ Θάσου, σύγχρονος τοῦ Κίμωνος καὶ Περικλέους, ζήσας ἐν Ἀθήναις, ὡς σοφιστής. Ἐγράψε: «Γένος Ὀμήρου», ἦτοι περὶ τοῦ Ὀμήρου, τοῦ γένους αὐτοῦ, τῆς ἀκμῆς καὶ περὶ τῆς ποιήσεώς αὐτοῦ, «Περὶ τελετῶν», ἦτοι περὶ μυστηρίων, «Περὶ Θεμιστοκλέους, Θουκυδίδου καὶ Περικλέους», σύγγραμμα τοῦ ὁποίου ἀποσπάσματα διασωθέντα, ἐξεδόθησαν εἰς τὰ «Fragm. Hist. Graec» (τόμ. Β', σ. 52 καὶ ἐξῆς). Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Στησιμβρό-

του ἤντησαν εἰδήσεις πλείστοι συγγραφεῖς.

ΣΤΙΑΒΝΟΣ.—Μεσόγειος πόλις τῆς Θράκης, ἀναφερομένη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων ὡς φρούριον κατὰ τὰ μεθόρια τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ Βουλγαρικοῦ κράτους, ἐπὶ τῶν μεσημερινῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ Αἴμου καὶ κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Τόνζου (κοινῶς Τούντζα) ποτάμου. Ἐνταῦθα ἐστρατοπέδευσε πανστρατιᾷ ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Ἀλέξανδρος, τὸ 1341 καὶ 1343, ἀπειλῶν ἐπιδρομὴν κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Εἶναι ἡ σημερινὴ Σέλυμνος ἢ Σήλυμνος (τουρκιστὶ Ἰσλεμιέ), τῆς Βουλγαρίας ἐν τῷ νομῷ Πύργου, ἀριθμοῦσα περὶ τοὺς 30.000 κατοίκους. Εἰς τρίωρον ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν ἐνικήθησαν τὸ 1829 οἱ Τούρκοι ὑπὸ τῶν Ρώσων, πρὸ αἰῶνος περίπου ὑπῆρχεν ἐν Σηλύμνῳ ἀνθηρὰ ἑλληνικὴ κοινότης μετ' ὀνομαστοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου. Ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ἀποκαλυπτομένων ἀρχαιοτήτων, ἀποδεικνύεται ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἀρχαῖος Θρακικὸς συνοικισμὸς. («Θρακικά» τόμ. Γ' σελ. 134).

ΣΤΙΑΒΟΥΡΓΟΥ (φρούριον).—Φρούριον τῆς Ἄνω Μαισίας ἐν Θράκῃ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως ἀπέναντι καὶ ἀνατολικῶς τοῦ ἐπὶ τῆς Δακτίας φρουρίου Πόντιας πρᾶ τὸ νῦν Τοῦρνο—Σεθερῖνο τῆς Ρουμανίας, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ Κτισμ. IV, 6, 18) ἀνεκαίρισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Α' (527—565).

ΣΤΟΒΟΙ (οἱ).—Ἡ ἐπισημοτέρα πόλις τῆς Παιονίας, κειμένη ἐπὶ τοῦ Ἐριγῶνος, παραποτάμου τοῦ Ἀξιῦ, ὀλίγον πρὸ τῆς συμβολῆς τῶν δύο ποταμῶν, εἰς βόρ. πλάτ. 41°, 20' καὶ ἀνατ. μῆκ. 48°, 30' κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ', 12, 31), ὅστις τοποθετεῖ αὐτὴν ἐν Πελαγονίᾳ, ὅπως καὶ ὁ Τίτος Λίβιος. Πότις ἐκτίσθη ἀκριδῶς δὲν εἶναι γνωστὸν. Ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ὄμως ἤκμασεν, ἀναδειχθεῖσα μητρόπολις τῆς Δευτέρας ἢ Ἐλευθέρας Μακεδονίας καὶ αὐτόνομος. Περὶ τὰ τέλη τοῦ IV αἰῶνος, ἐπιθραμόντες οἱ Γότθοι τὴν Μακεδονίαν, ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Βλαδίμηρον, κατέλαβον τοὺς Στόβους, τοὺς ὁποίους ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν, σχεδὸν κατέστρεψαν (Μάχου ἀποσπ. 18). Ἀνοικοδομηθεῖσα βραδύτερον κατελήφθη τὸ 479 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Θεοδορίου, βασιλέως τῶν Ὀστρογόθων. Κα-

τὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος, κατελήφθη τὸ 1014 ὑπὸ Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα κατεστράφη ἡ πόλις, ἀλλ' ἄγνωστον πότε καὶ ὑπὸ τίνος. Τὰ εἱρεῖα αὐτῆς ἀνεκαλύφθησαν, ὅπου τὸ χωρίον Γράτσκο, 88 μίλια ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης. Οἱ Στόβοι ὑπῆρξαν ἡ πατρίς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Στοβαίου, ἀκμάσαντος κατὰ τὸν V μ. Χ. αἰῶνα, ὅστις πρὸς διδασκαλίαν τοῦ υἱοῦ του Σεπτιμίου συνέταξε τὸ χρησιμώτατον καὶ πολυτιμώτατον Ἀνθολόγιον ἐκλογῶν, ἀποφθεγμάτων κλπ. Ταυτίζεται μὲ τὸ σημερινὸν Σίρκοβο τῆς Γιουγκοσλαβίας.

ΣΤΟΥΔΙΟΥ (ΜΟΝΗ).—Μονὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἱδρυθεῖσα ἐπὶ Λέοντος τοῦ Α' (457—474) καὶ ἀφιερῶθεῖσα εἰς μνήμην Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ἐλαβε δὲ τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἀπὸ τοῦ ἱερωτοῦ αὐτῆς μεγιστάτου Στουδίου. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, ἦτο ἡ περιφημοτέρα μονὴ τῆς Κων)πόλεως, διεδραμάτισε δὲ οὐδαῖον πρόσωπον κατὰ τῶν εἰκονομάχων, ἀριθμοῦσα περὶ τοὺς 700 μοναχοὺς. Τὴν φήμην τῆς ὤφειλε κυρίως εἰς τὴν πολυμαθεῖαν τῶν Στουδιτῶν μοναχῶν, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ διεκρίθησαν εἰς τὴν θεολογίαν, εἰς τὴν ἀντιγραφὴν χειρογράφων, ἰδίως δὲ εἰς τὴν ὑμνολογίαν. Ἡ Μονὴ τοῦ Στουδίου ἐσώζετο μέχρι τῶν παραμονῶν τῆς πτώσεως τῆς Κων)πόλεως, ἐκείτο δὲ ὅπου σήμερον τὸ Μιραχέρ Μετζηδί. (Mordman, Esquisse topographique de Constantinople, σελ. 60. — Ἄλ. Παπασπάτη, Βυζαντ. Μελέται, σελ. 343).

ΣΤΟΥΔΙΤΗΣ.—Ὁ μοναχὸς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει περιφήμου Μονῆς τοῦ Στουδίου (βλ. λ.).

***ΣΤΟΥΜΠΙΟΝ.**—Πόλις τῆς Παιονίας ἢ ἄλλως καλουμένη Στόβοι (βλ. λέξ.).

***ΣΤΟΥΡΟΥΛΙΟΣ.**—Ὄνομα Θρακικὸν κύριον ἐπισήμου τίνος Θρακὸς ἡρωοποιηθέντος μετὰ θάνατον ἢ δευτερευόντος τίνος τυπικοῦ Θρακικοῦ Θεοῦ («Θρακικὸν Ἀρχεῖον» Τόμ. VI, σελ. 14).

ΣΤΡΑΜΒΑΙ (οἱ).—«Πόλις Θράκης. Τὸ ἐθνικὸν Στραμβαῖος» (παρὰ Στεφ. Βυζαντινῶ).

ΣΤΡΑΤΟΚΛΗΣ.—Ἀμφιπολίτης, ὅστις μετὰ εἰς Ἀθήνας τὸ 388 π. Χ. μετὰ τοῦ Ἰέρακος, ὅπως πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ κα-

ταλάδου τὴν πόλιν παρενοχλουμένην ὑπὸ Φιλίππου, βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ἀπεπέμφθη ἄπρακτος (Δημοσθ. Ὀλυμπ. Α, 8).

*ΣΤΡΑΜΙΝΗΝΟΣ (Ἀσκληπιός).—Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τοῦ Ἀσκληπιοῦ λατρευομένου ἐν τῇ Β. Θράκῃ, ὅπου ὑπῆρχεν ἱερὸν αὐτοῦ, κατ' ἐπιγραφὰς εὐρεθείσας ἐν αὐτῇ («Θρακικά» Τόμ. XII, σ. 239).

*ΣΤΡΑΜΙΝΗΝΟΣ (Ἀσκληπιός).—Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, λατρευομένου ἐν τῇ Βορ. Θράκῃ, κατ' ἐπιγραφὰς εὐρεθείσας ἐν αὐτῇ («Θρακικά» 1934, σ. 53).

ΣΤΡΑΤΟΝΙΚΗ.—Πόλις τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου ἢ ἐπὶ Θράκῃς, ἀνακλυμένη μόνον ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου εἰς βόρ. πλάτ. 40°, 55' καὶ ἀνατ. μήκ. 50°, 55'. Ἐκτίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περδίκκα τοῦ Β' (462—414 π.Χ.) πρὸς τιμὴν τῆς ἀδελφῆς του Στρατονίκης, συζύγου τοῦ Σεύθου, βασιλέως τῶν Ὀδρουσῶν (Θουκ. Β', 101). Κατὰ τὴν Ἀγγλον ἀρχαιολόγον Leake (Τόμ. Γ', σελ. 386) τὰ εἶρηπια τῆς Στρατονίκης κεῖνται μεταξύ Ἀκάνθου (Ἰερισσοῦ) καὶ Σταγείρων, ὅπου τὸ σημερινὸν Στρατόνι, ἐπὶ τῆς νοτιοδυτικῆς παραλλας τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου. (Πρβλ. Δήμιτσα, Ἡ Μακεδονία, σελ. 611). Ὁ Μελέτιος ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ αὐτοῦ (Τόμ. Β', σελ. 464) σφάλλεται τοποθετῶν αὐτὴν «πρὸς τὴν ὑπὸ ῥεῖαν τοῦ Ἀθωνος εἰς τὴν βορείαν ἄκραν τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου 30 μίλλια πρὸς δυσμὰς τοῦ Νυμφαίου ἀκρωτηρίου καὶ 20 ἀνατολικῶς τῆς Ἀκάνθου, κοινῶς: Φραγκόκαστρο. Ἐπίσης σφάλλεται ἀποδίδων τὴν ἰδρυσιν αὐτῆς εἰς τὴν Στρατονίκην, σύζυγον τοῦ Ἀντιόχου, βασιλέως τῆς Συρίας.

ΣΤΡΑΤΟΝΙΚΗ.—Ἀδελφὴ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περδίκκα τοῦ Β' καὶ σύζυγος τοῦ βασιλέως τῶν Ὀδρουσῶν Θρακῶν Σεύθου τοῦ Α'. (Θουκ. Β, 101). Διὰ τοῦ συνοικεσίου τούτου, γενομένου πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεως τοῦ Σεύθου, ὁ Περδίκκας ἀπεμάκρυνεν ἐκ τῆς χώρας του τὸν εἰσβαλόντα εἰς αὐτὴν Σιτάλκην, βασιλέα τῶν Ὀδρουσῶν Θρακῶν καὶ σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. (Αὐτόθι, Β, 95—101).

*ΣΤΡΑΤΟΠΑΡΑ.—Ἀρχαία Θρακικὴ κώμη,

κειμένη μεταξύ Φιλιππουπόλεως καὶ Βερόης —Τραϊανῆς, γνωστὴ ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ 202 μ. Χ. εὐρεθείσης εἰς τὸ χωρίον Τσακαρλάρ τῆς περιφερείας Ταιρπάν, ἀριστέρᾳ τοῦ μέσου ροῦ τοῦ Ἐδρου, ὅπου τὸ ἐμπόριον Πίζος. («Θρακικά», 1935, σελ. 156). Ταύτης οἱ κάτοικοι μετὰ τῶν κατοίκων 9 ἄλλων κωμῶν μετέφησαν εἰς τὸ ἱερὸν ἐμπόριον Πίζος.

ΣΤΡΑΤΤΙΣ (ὁ).—Ἱστορικὸς ἐξ Ὀλύμβου, γράφας περὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἀποσπάσματα αὐτοῦ περισλήφθησαν εἰς τὰ: *Fragm. Script. Alexandri Magni*, ὑπὸ Müller.

ΣΤΡΕΨΑ (ἡ).—Πόλις τῆς Μυθωνίας, ἀνακλυμένη ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (Α, 61) πρὸς Β. τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ Ἀρποκρατῶν λέγει περὶ αὐτῆς: «Πόλις ἐστὶ τῆς Θράκῃς, ὡς Ἑλλάνικος ἐν δευτέρῳ Περσικῷ ὑποσημαίνει. Οἱ δὲ πολῖται τῆς Στρέψης καλοῦνται Στρεψατοί». Πότι ἰδρυθῆ καὶ ὑπὸ τίνος κατεστράφη, ὡς καὶ ἡ ἀκριβὴς θέσις αὐτῆς εἶναι ἄγνωστον.

*ΣΤΡΟΥΓΓΑΛΟΝ.—Φρουριακὸν συγκρότημα, ἐκτεινόμενον Ν.Α. τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ἄλλως καλούμενον «Ἑπταπύργιον», «Κυκλόβιον» ἢ «Καστέγιον» (βλ. λέξ.) Ἀπὸ τοῦ Στραγγύλου ἤρχιζεν ἢ πρὸς τὸ Ρήγιον ὁδὸς τὴν ὁποίαν ἐπισκευάσεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565), τὸσον εὐρεῖαν ὥστε «ἐς ὅσον ἀμάξας οὐ στενοχωρεῖν δύο ἀπ' ἐναντίας ἀλλήλαις ἰούσας» (Προκ. Περὶ Κτισμ. IV, 8, 4—10).

*ΣΤΡΟΥΝΕΙΑΟΝ.—Ἀρχαία Θρακικὴ κώμη κειμένη μεταξύ Φιλιππουπόλεως καὶ Βερόης —Τραϊανῆς, γνωστὴ ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ 202 μ.Χ. εὐρεθείσης εἰς τὸ νῦν χωρίον Τσακαρλάρ τῆς περιφερείας Ταιρπάν ἐν Βουλγαρίᾳ ἀριστέρᾳ τοῦ μέσου ροῦ τοῦ ποταμοῦ Ἐδρου, ὅπου τὸ ἐμπόριον Πίζος (βλ. λέξ.) («Θρακικά» 1935, σελ. 156). Οἱ κάτοικοι ταύτης μετὰ τῶν κατοίκων καὶ ἄλλων κωμῶν μετέφησαν εἰς τὸ ἱερὸν ἐμπόριον Πίζος.

*ΣΤΟΥΡΑ.—Ἀρχαία Θρακικὴ λέξις, σημαίνουσα ὀχυρὸν ἢ ἀπλῶς θέσιν.

*ΣΤΡΟΜΒΟΣ ἢ ΣΤΡΟΙΒΟΣ.—Ἀδελφὸς τοῦ Βύζαντος τοῦ Ἰβρυτοῦ τοῦ Βυζαντίου, κατὰ τὴν παράδοσιν, τὸν ὁποῖον ἐπιτεθέντα κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ὅτε ὁ Βύζας ἀπουσίαζε κατα-

διώκων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Θράκης τὸν Αἰμιον, ἀπέκρουσε μετὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν ἢ Φιδαλεῖα, σύζυγος τοῦ Βύζαντος, θυγάτηρ τοῦ Βαρβύσου (βλ. λέξ. Φιδαλεῖα).

ΣΤΡΟΥΓΑΣ (φρούριον).—Φρούριον τῆς Β. Δ. Θράκης πρὸς νότον τῆς Σαρδικῆς (Σόφιας) παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ Κτίσμ. IV 11) ἀνακτισθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565).

***ΣΤΡΟΥΝΕΙΑΔΟΝ**.—Ἀρχαία κώμη, κειμένη μεταξὺ Φιλιππουπόλεως καὶ Βερόνης—Τραϊανῆς, (νῦν Στάρα Ζαγόρα), γνωσθεῖσα ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ 202 μ. Χ. ἐδρεθείσης εἰς τὸ ἐμπόριον Πιζός, ἀριστέρᾳ τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ ὅπου τὸ χωρίον Τσακρλάρ τῆς περιφερείας Τσιρπὰν τῆς Βουλγαρίας. Οἱ κάτοικοι ταύτης μετὰ τῶν κατοίκων ἄλλων 9 κωμῶν μετέφθησαν εἰς νεοῦρρυθὲν ἐμπόριον Πιζός, («Θρακικά», Τόμ. VI (1935 σελ. 156.)

ΣΤΡΥΜΗ.—Ἀρχαιοτάτη Θρακικὴ πόλις τῶν Κικόνων ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ἀποικισθεῖσα ἐνωρίτατα ὑπὸ Θασίων. Ὁ κάτοικος αὐτῆς Στρυματός ἢ Στρυμνήος ἢ Στρυμῆσιος. (Στ. Βυζάντιος). Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (VII, 108—109) ἔκειτο πρὸς δυσμὰς τοῦ τελευταίου τῶν Σαμοθράκων πολισματος ἐπὶ τῆς Θρακικῆς παραλίας. «Ἐχεται δὲ ταύτης (δηλαδὴ τῆς Μεσημβρίας) Θασίωνων πόλις Στρυμῆ». Διὰ μέσου τῆς πόλεως διήρχετο ὁ ποταμὸς Αἰσός τοῦ ὁποίου τὰ ὕδατα ἀπεξηράνθησαν μὴ ἐπαρκέσαντα εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ τοῦ Εἰζέου, ὅτε κατήρχετο κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ χώρα τῶν Κικόνων ὅπου ἔκειτο ἡ Στρυμῆ, εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν ἔκαλεῖτο Γαλλαϊκὴ, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἡροδότου (V π. Χ. αἰών) Βριακτικὴ. Ὁ Ἀρποκρατίων θεωρεῖ τὴν Στρυμῆν ὡς νῆσον καὶ ἐμπορικὸν κέντρον τῶν Θασίων. Κατὰ δὲ τὸν Σουΐδαν, ἀκολουθοῦντα τὸν Ἀρποκρατίωνα, ἔκειτο ἐπὶ τινος νησιδος παρὰ τὴν ξηρὰν καὶ τὴν λίμνην Ἰομακίδα, ἡ ὁποία ἐχώριζε τὴν Στρυμῆν ἀπὸ τῆς Μαρωνίας. Μολονότι ἡ Στρυμῆ ἦτο ἀποικία τῶν Θασίων, φαίνεται ὅτι οἱ Μαρωνῆται ἀπέκτησαν δικαίωματά τινα ἐπ' αὐτῆς καὶ παρουσιάζοντο ὡς προστάται αὐτῆς, ἐξ οὗ προέκυψαν προστασιαὶ καὶ διασαφέσκειται μεταξὺ Μαρωνιτῶν καὶ Θασίων. (Δημοσθ. Φιλίππου Ἐπιστολῇ Γ' 17). Ὁ Δη-

μοσθίνης ἀναγέρων τὰ κατὰ τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων Τιμόμαχον, ἀποσταλέντα νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐν Θράκῃ ἀρχηγίαν, λέγει περὶ αὐτῆς ὅτι ἦτο ἀλίμενος καὶ ὅτι ὁ στρατὸς διπέφερε ἔνεκα τῆς κακοκαιρίας καὶ τοῦ χειμῶνος. «Τῶν στρατιωτῶν ἀπειρηκότων... εἰς Στρυμῆν, ἔτι δὲ χειμῶνος ὄντος καὶ τοῦ χωρίου ἀλίμενου... ἀναγκαῖον ἦν ἐπ' ἀγκύρας ἀποσαλεύειν τὴν νύκτα μετεώρους, ἀσπίτους καὶ ἀγρύπνους...». (Δημοσθ. Πρὸς Πολυκλέα, 21—22). Πότε καὶ ὑπὸ τίνος κατεστράφη ἀγνωστον. Σήμερον τὸ ὄνομα Στρυμῆ ἐδόθη εἰς τὸ χωρίον Τσακρλάρ, τοῦ νομοῦ Κομοινηῆς, ἀριθμοῦν περὶ τοὺς 1.000 κατοίκους (1928).

ΣΤΡΥΜΝΟΣ.—Ὀνομασία τοῦ Στρυμῶνος ποταμοῦ παρὰ Κ. Πορφυρογεννήτου (Περὶ Θεμάτων 47, 6).

ΣΤΡΥΜΟΝΙΑΣ.—Ὀνομασία, τὴν ὁποίαν πολλαὶ πόλεις τῆς Θράκης ἔδιδον εἰς τοπικὸν βορειοδυτικὸν μᾶλλον ἄνεμον, ὡς πνέοντα ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Στρυμόνος. (Καλλιμ. εἰς Δῆλον IV, 26).

ΣΤΡΥΜΟΝΙΚΟΣ (κόλπος).—Κόλπος τοῦ Βορ. Αἰγαίου Πελάγους, σχηματιζόμενος βορείως τῆς Ἰερισσοῦ, μεταξὺ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου καὶ τῆς Μακεδονικῆς ἀκτῆς τοῦ Παγγαίου Ὄρους (Στράβ. VII 330.—Πτολεμ. Γεωγρ. Γ, 12. 7).

ΣΤΡΥΜΟΝΟΣ (θέμα).—Διοικητικὴ περιφέρεια ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων, περιλαμβανούσα τὴν περὶ τὸν ἄνω Στρυμόνα χώραν, (τὴν πρὸς βορμᾶν τῶν Σερρῶν καὶ Μελενοίκου). Κατὰ τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον (912—959) ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του, εἰς τὸ θέμα τοῦ Στρυμόνος κατόικουν πολυάριθμοι Σκύθαι, τοὺς ὁποίους ἐγκατέστησεν ἐκεῖ Ἰουστινιανὸς δ' Β' ὁ Πινόμητος (685—711). Μετὰ τὴν ὑπὸ Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου (976—1025) καθυπόταξιν τῶν Βουλγάρων, τὸ θέμα τοῦ Στρυμόνος περιελάμβανε ἀρκετὰ ἐδάφη ἐκ τῶν κατακτηθέντων Βουλγαρικῶν, βραδύτερον ὅμως συνεχωνεῦθη μετὰ τὸ θέμα τῆς Θεσσαλονίκης.

ΣΤΡΥΜΩΝ.—Ποταμὸς τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, ὅστις πηγάζων ἐκ τοῦ Σκομίλου ὄρους ἐκβάλλει διὰ τῆς λίμνης τοῦ Ἀχινσοῦ μετὰ ροῦν 256 χιλμ. διὰ τῶν στενῶν τῆς Ἀμφιπόλεως εἰς τὸν Στρυμονικὸν κόλπον ἢ

κόλπον τοῦ Ὀρφανοῦ. Τὸ μέσον πλάτος αὐτοῦ εἶναι 80 μέτρων, τὸ δὲ βάθος 2 μέτρων, ῥεεὶ δὲ βραδύτατα διασχίζων τὰ λεκανοπέδια : Μπρέζνικ, Πέρνικ, Ροδομίρ καὶ Μελενοϊκού. Τὸ παλαιότερον ὄνομα τοῦ Στρυμόνος ἦτο Κόνος, ἔπειτα Παλαιστίνος καὶ τέλος Στρυμών. Ἐπὶ τῶν Τούρκων καλεῖται Καρὰ Σοῦ κοινῶς δὲ Μαρμάρι καὶ Ρεντίνα (Πρβλ. Μελετ. Γεωγρ. Τόμ. Β' σελ. 459).

*ΣΤΥΓΑΡΙΟΝ.—Βυζαντινὸν φρούριον, καίμενον εἰς τὰ περίεξ τῶν Κομουτζηνῶν (νῦν Κομοτινῆς). Ἀναφέρεται ὡς προσχωρήσαν τὸ 1348 εἰς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἰωάννην Καντακουζηνὸν (1341—1354) μετὰ τριῶν ἄλλων παρακειμένων φρουρίων : Ἀσωμάτων, Κρανθουρίου καὶ Παραδημῆς.

ΣΤΥΠΙΟΝ.—Πόλις τῆς Παιονίας, μετὰ τὸν Στόβων (νῦν Σίρκοβο) καὶ Σαρδικῆς (Σόφρας) καλουμένη ἄλλως καὶ Στοῦμπιον ἢ Στοπώνιον. Ταυτίζεται ὑπὸ τινων μὲ τὸ Ἰχτιμάν τῶν Τούρκων, εἰς ἀπόστασιν 10—12 χλμ. πρὸς βορρᾶν ἀπ' αὐτῆς, ὅπου διακρίνονται ἀκόμη ἑρείπια τοῦ ἀρχαίου μεσαιωνικοῦ φρουρίου. Σφάλονται ὅθεν οἱ τοποθετοῦντες αὐτὴν εἰς τοὺς Στόβους, καί μεν εἰς τὴν συμβολῆς τοῦ Ἀξίου μετὰ τοῦ Ἐριγῶνος οὐ μακρὰν τῆς σημερινῆς κωμοπόλεως Σίρκοβο. Μέχρι σήμερον Στιπὸνε καλεῖται ἐπίσης καὶ ἡ ἀρχαία δὴ δὸς διὰ τῆς ὁποίας ἐβάδισαν αἱ φάλαγγες Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου (976—1025), διερχομένη τὴν σημερινὴν πολίχνην Ἰχτιμάν.

ΣΥΓΚΑΙ (αι).—Ἀρχαία κώμη τῆς Ἀν. Θράκης, ἐπὶ τοῦ Κερατίου κόλπου, ἀναφερομένη ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Ἀντιοχέως (fragm. Hist. Graec. ἐκδ. Didot, σελ. 34). Ἐπὶ τῶν πρώτων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου ἐκαλεῖτο Συκώδης «ἀπὸ τοῦ πλήθους καὶ κάλλους, ὅπως ἀναφέρει ὁ Διονύσιος, τῶν ἐνταῦθα συκῶν, ὥστε καὶ λέγειν τοὺς περιεργότερους οὗτοι ἐνταῦθα πρώτον συκῆ ἐφύη». Ἐπίσης κατὰ τὸν Ἡσύχιον «ἐν ταῖς λεγομέναις Συκαῖς, ὠκοδόμησε (ὁ Βύζας) νεῶν (τοῦ Ἀμφιράου) αἱ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ τῶν συκοφόρων δένδρων ἐδέξαντο». Τὸ μέρος τοῦτο περὶ τὸν λιμένα εἰλεῖσεν ὁ Μ. Κωνσταντῖνος καὶ ἀνυψώσθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ χριστιανικῶν οἰκογενειῶν, ὅτε ὁ πατριάρχης Περτινάξ (169—

187 μ.Χ.) μετέφερεν ἐκεῖ τὴν ἔδραν του ἀπὸ τῆς Ἀργυρουπόλεως (Φουντουκλή). Ἐπὶ Θεοδοσίου (379—395) ἦτο ἐντελῶς συνοικισμένος καὶ ἀπατέλει τὴν XIII Πεγαῖνα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—565), ὅστις περιετείχισεν αὐτὰς, αἱ Συκαὶ μετωνομάσθησαν ἀπὸ τοῦ ὀνόματός του Ἰουστινιανῆς ἢ Ἰουστιανούπολις, ὅ δὲ λιμὴν αὐτῶν Ἰουκουδιανῆς ἀπὸ τινος ἀνακτόρου τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐκεῖ κτισθέντος. Τὰ ὀνόματα δὲ μὴ ταῦτα, καθὼς καὶ τὸ ἀρχικὸν Συκαῖ, ἐλησημονήθησαν σὺν τῷ χρόνῳ, ἐπικρατήσαντος τοῦ ὀνόματος «Γαλατίας», προελθόντος κατὰ τινὰς μὲν ἀπὸ τινος Γαλάτου ἀνδρός, κατοικοῦντος ἐκεῖ, ἐξ οὗ καὶ τὸ μέρος ἐκαλεῖτο «τὰ Γαλάτια» ἢ «τοῦ Γαλάτου», κατ' ἄλλους δὲ ἀπὸ τῆς διαβάσεως καὶ διαμονῆς ἐνταῦθα τῶν Βρέννων Γαλατῶν. Ὁ Σκαρλάτος Βυζάντιος παραδέχεται τὴν κοινὴν παράδοσιν, καθ' ἣν ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ἐνταῦθα ἀμελγομένου καὶ πωλουμένου γάλακτος. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, τὸ ὄνομα Γαλατίας ἐπεκράτησε μέχρι σήμερον.

*ΣΥΚΑΛΟΒΟΝ.—Λέξις θρακικῆ παρὰ τοῖς Μυσοῖς, σημαίνουσα, κατὰ τὸν Ἡσύχιον, ποιμενικὴν ῥάβδον. (Πρβλ. Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδου, «Θρακικά» 1932, σελ. 234).

ΣΥΚΙΔΑΒΑ (ή).—Κώμη μετὰ φρουρίου τῆς Κάτω Μοισίας ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουναβέως, παρὰ Προκοπίου, πιθανῶς ἢ σύγχρονος Στάρκα Νεκροπόφου.

ΣΥΚΙΝΗ.—Τόπος τις ἐν Βισαλτίᾳ, ὅπου, καθὼς ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης (Περὶ Θαυμάσιου Β. 12, 3), οἱ λαγωοὶ εἶχον δύο ἦπατα : «Δακρυπόδων τι γένος ὅ ἐστὶ... καὶ περὶ τὴν λιμνὴν Βόλβην ἐν τῇ καλουμένῃ Συκίνῃ, οὗς ἂν τις δόξειε δύο ἦπατα ἔχειν». (Πρβλ. Ἀθηναίου, IX, 9, καὶ Αἰλιανοῦ, Παικίλη Ἱστορία V, 27).

ΣΥΛΕΘΣ ΠΕΔΙΟΝ.—Πεδιὰς τῆς μεσημβρινῆς Θράκης ἐν Βισαλτίᾳ, ἐκτεινομένη παρὰ τὸν Στρυμονικὸν κόλπον, μετὰ τὸ Ἀργίλου, Σταγείρων ἢ Σταγίρου, διὰ τῆς ὁποίας διήλθεν ὁ Ἐξέρης τὸ 480 π. Χ. ἐπανερχόμενος κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

ΣΥΜΒΟΛΟΝ (ὄρος).—Κλάδος τοῦ Παγαίου ὄρους, ἐκτεινόμενος πρὸς βορρᾶν τῆς Καβίλλας καὶ ἀνερχόμενος εἰς ὕψος 500—

3.000 ποδῶν. Εἶναι ἐνυδρος καὶ εἰς πολλὰ μέρη δασώδης.

*ΣΥΜΕΩΝΟΣ (*Ἀκρολοφία).—Οὕτως ἐκαλεῖτο ἐπὶ Βυζαντινῶν χρόνων ἀκρολοφία τις κειμένη παρὰ τὴν Σιδηρᾶν Πύλῃν (Ντεμίρκαπού), ὑπὸ δὲ τῶν περιόικων Βουλευτῆριον τῶν Σκυθῶν. Ἀναφέρεται ὑπὸ τῆς Ἀννης Κομνηνῆς (VII, 3), κατὰ τὴν κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐκστρατεῖαν τοῦ πατρὸς τῆς Ἀλεξίου τὸ 1088, ὅστις κατέλαθεν αὐτήν.

ΣΥΜΠΛΗΓΑΔΕΣ. — Αἱ ἄλλως Κυάνειαι καλούμεναι Πέτραι, (βλ. λέξ.) βραχονησίδες ἐπὶ τοῦ πρὸς τὸν Εὐξείνιον πόντον στομίου τοῦ Βοσπόρου.

ΣΥΡΑΛΛΟΝ.—Πόλις τῆς Ν. Α. Θράκης, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καινῶν, κειμένη ἐπὶ τοῦ Ἀρζου ποταμοῦ (νῦν Καρὰ-Μπουνάρ) πρὸς Β. τοῦ Ἡραίου, κειμένου μεταξὺ Βισάνθης (Ραιδεστού) καὶ Περίνθου (Ἡρακλείας). Ταυτίζεται μὲ τὴν Τυρολόην (βλ. λέξ.).

ΣΥΡΜΟΣ.—Ποταμὸς τῆς Θράκης καὶ Σέρμης καλούμενος, ὅστις πηγάζων ἐκ τοῦ Κεντρικοῦ Αἵμου, χύνεται εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ, ὀλίγον κατωτέρω τῆς Φιλιππουπόλεως (περὶ τὰ 12 χλμ.). Εἶναι ὁ σημερινὸς Κιόφας ἢ Στριέμα.

ΣΥΡΜΟΣ.—Βασιλεὺς τῶν Τριβαλλῶν Θρακικοῦ λαοῦ κατοικοῦντος ἐν τῇ κάτῃ Μοισία (βλ. λέξ.). Οὗτος πληροφορηθεὶς τὴν ἐπιχειρήσασαν εἰσβολὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν χώραν του, τὸ 355 π. Χ. ἀπέστειλε, χάριν ἀσφαλείας τὰ γυναικῆκαὶ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Δουνάθως νησίᾳ Πεύκην, ὅπου καὶ αὐτὸς κατέφυγεν μετ' ὀλίγον. Ὁ Ἀλέξανδρος μετ' ἀνεπιτυχῆ ἀπόπειραν ἀποβάσεως εἰς τὴν νήσον, διήλθε τὸν ποταμὸν καὶ προσέβαλε τοὺς Γέτας, τοὺς ὁποίους ἐνίκησε. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐδέχθη πρῶτον τοῦ Σύρμου καὶ τῶν συμμάχων του, ζητούντων τὴν φίλιαν αὐτοῦ, ὃ δὲ Ἀλέξανδρος «πᾶσιν ἔδωκε πίστει καὶ ἔλαθε». (*Ἀρρ. Ἀνάβ. Α, 4, 6).

*ΣΧΙΖΑ.—Μικρὰ βυζαντινὴ κωμόπολις παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Ρηγίου (Κουτσούκ-Τσεκμετζέ), ἀναφερομένη ὑπὸ τῆς Ἀννης Κομνηνῆς (B, 2).—«Καταλαβόντες οὖν τὸν Ἀθῦραν, λέγει ἡ Ἄννα, κακεῖσε διασπασάμενοι τὴν μετ' αὐτὴν ἐκείθεν ἀπάραντες τὰ Σχιζὰ κατέλαθον (κώμη δὲ καὶ τοῦτο

Θρακικῆ), κείθε τὸν χάρακα πηγᾶμενοι...» Τὴν κωμόπολιν ταύτην ἐγκάτελιπον οἱ κάτοικοί τῆς, εἴτε ἐνεκα ἐλλείψεως ἀσφαλείας, εἴτε ἐνεκα τῶν ἐπιπολαζόντων ἐκεῖ πυρετῶν, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τῶν πολλῶν μνημάτων τὰ ὅποια ὑπάρχουν ὑπὲρ αὐτήν. Τὴν τοποθεσίαν ταύτην, ὅπου ὑπῆρχε στρατιωτικὸς τουρκικὸς σταθμὸς, οἱ Τούρκοι ὠνόμαζον Γιαρμάκ-Μπουργάζ, ἤτοι μισὸς πύργος. Πολὺ πιθανὸν ἢ ὀνομασία αὕτη νὰ εἶναι μετὰφρασις τοῦ Σχιζά, ὡς παραγομένη ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ρήματος γιαρμάκ, τὸ ὅποιον σημαίνει: σχίζω, διχάζω. (Πρβλ. Ἄλ. Πασάτη, τὰ Θρακικὰ Προάστεια τοῦ Βυζαντίου, εἰς Ἑλλ. Φιλολ. Σύλλ. Κωνσταντινουπόλεως, ἔτος XII, σελ. 39).

ΣΧΟΙΝΟΒΑΤΩΝ (Ἀόφος).—Εἷς τῶν λόφων τῆς Φιλιππουπόλεως, ὃ νῦν Τσαμπάζ-τεπέ. (Τσουκαλά, Ἱστορικογεωγραφικὴ περιγραφή Φιλιππουπόλεως, σελ. 9).

*ΣΧΟΙΝΟΣ.—Ποταμὸς τῆς μεσημερινῆς Θράκης παρὰ τὴν Μαρώνειαν ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πομπωνίου Μέλα:—«Tum Schoenus fluvius et ripis ejus adiacens Maronia» (B, 11, 8).

*ΣΩΘΙΜΟΣ.—Βασιλεὺς τῆς Θράκης περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ πρώτου π.Χ. αἰῶνος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ Ρωμαῖοι ἤρχισαν ν' ἀναμιγνύονται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς χώρας.

ΣΩΘΗΝΕ(Ι)ΟΝ.—Χωρίον τῆς Θρακικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, ἔχον τὸν καλλίτερον καὶ ἀσφαλέστερον λιμένα τοῦ Βοσπόρου. Κατὰ τινὰς, βασιζομένους ἐπὶ τοῦ Διογυσίου τοῦ Βυζαντίου, Πλινίου καὶ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου, ὀνομάζον αὐτὸ Λαοθένε(ιον) ἢ Λεωσθένε(ιον), ἀπὸ Λαοθένους ἢ Λεωσθένους τοῦ Μεγαρέως, ἰδρύσαντος ἐνταῦθα ἀπριλίαν. Ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων μνημονεύεται συχνάκις ὑπὸ τὸ ὄνομα Σωσθένε(ιον). Ὁ Ἰωάννης Μαλάκας, (σελ. 78, Ἔκδ. Βόννης) γράφει σχετικῶς: «Οἱ Ἀργοναῦται... περᾶσαι βουλόμενοι τὸν ἀνάπλουν τῆς Ποντικῆς θαλάσσης (Βοσπόρου), καὶ ἐπολεμήθησαν πάλιν ὑπὸ τοῦ (βασιλέως) Ἀμύκου, καὶ φοβηθέντες τοῦ ἀνδρὸς τὴν δύναμιν, κατέφυγον ἐν κόλπῳ τινὶ κατάσφ, δασυτάτῳ πᾶνυ καὶ ἀγρίῳ καὶ θεόσαντο ἐν ὀπτασίᾳ δυνάμιν τινα ὡς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προσπελάσαναν πρὸς αὐτοὺς ἀνδρὸς φοβεροῦ, φέροντος τοῖς ὄμοις

πέτρυγας ὡς ἀετοῦ, ὅστις ἐχρημάτισεν αὐτοῖς τὴν κατὰ τοῦ Ἀμύκου νίκην... νικήσαντες αὐτὸν εὐχαριστοῦντες ἔκτισαν ἱερὸν... στήσαντες ἐκτόπωμα τῆς παρ' αὐτῶν θεαθείσης, δυνάμεως, καλέσαντες αὐτὸν τόπον ἢ τὸ ἱερὸν Σωσθένην, διότι ἐκεῖ φυγόντες ἐσώθησαν ὅστις τόπος οὗτος κέκληται ἕως τῆς νῦν».

Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἀναφέρει, ὅτι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐπισκεφθεὶς τὸν τόπον καὶ ἰδὼν τὸ παρὰ τῶν Ἀργοναυτῶν στήθην ἄγαλμα, παρωμοίωσε τοῦτο ὡς ἄγγελον, καὶ ἔκτισεν ἐκεῖ ναὸν τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ. (Αὐτόθι: σελ. 79). Ἡ ὑπαρξίς ναοῦ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ ἐν Σωσθενε(ι)φ μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τῶν συναχιστῶν τοῦ Θεοφάνους. Ἐν τῇ βιογραφίᾳ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα, ἀναφέρεται ὅτι ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐπεσκεύασε «τὸν τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ ἱερὸν οἶκον ἐν Σωσθενε(ι)φ, ἐκ μακρῶν διαρρυέντα χρόνων καὶ πλείστοις ὀκλάσαντα ρήγμασι καὶ ἤδη πρὸς γόνυ κληθέντα σχεδόν...» (Ἐκδ. Βόννης, σελ. 340—341). Οἱ Ρῶσοι κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν αὐτῶν τὸ 942, κατέστρεψαν τὰ πάντα ἐν Σωσθενε(ι)φ, καὶ τοὺς ναοὺς καὶ τὸν συνοικισμόν. Σήμερον κοινῶς ὀνομάζεται Στένη, τουρκιστὶ Ἰστενὲ-λιμάν, μεταξὺ τοῦ ὄρου Μπαλαῦ-λιμάν καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Κιομπασῆ. (Βιβλιογρ. Β. Παπα-

δοπούλου, ἐπιτύμβιος στήλη εὑρεθεῖσα ἐν Σωσθενε(ι)φ τοῦ Βοσπόρου, εἰς «Θρακικά, 1928 σελ. 20 καὶ ἐξῆς).

*ΣΩΣΤΡΑ (*Η).—Βυζαντινὴ πόλις καὶ κωμὴ ἐπὶ τῶν ὑπωρείων τοῦ Αἴμου.

ΣΩΤΑΔΗΣ.—Ἀρχαῖος Ἑλληὴν ποιητὴς ἐκ Μαρωνείας τῆς Θράκης, ἀκμάσας ἐπὶ τῆς βασιλείας Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου (284—247 π. χ.) ἀρχηγὸς τῆς Σχολῆς τῆς ἀκολάστου σκωπτικῆς ποιήσεως τῶν κιναιδολόγων ἢ κιναιδογράφων (Στράβ. XIV, 648). Ἐφρονεῦθη ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου διότι ἐμέμφθη αὐτὸν ἐπὶ αἰμομιξία διὰ τοῦ κατωτέρου βωμολοχικοῦ στίχου:

Εἰς οὐχ ὄσῃν τρωμαλίαν τὸ κέντρον ὧδει
(Παρ' Ἀθηναίῳ, XIV, 13)

Γνωστὸν ὅτι ὁ Πτολεμαῖος ἐνυμφεῦθη τὴν αὐταδέλφην του Ἀρσινόην Β' χήραν τοῦ ἑτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ του Πτολεμαίου τοῦ Κερραυνοῦ. Τῶν ἔργων τοῦ Σωτάδου ἐσώθησαν μόνον τίτλοι τινές, ὡς καὶ ἀποσπάσματα τινα, δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ Hermann (ἐν: *Elementa doctrinae metricae*, σελ. 444 καὶ ἐξῆς). Ἐκαλοῦντο δὲ τὰ ποιήματά του «Φλύακες», ἢ «κιναιδοί», ἢ «Ἰωνικοὶ λόγοι», διότι ἦσαν γραμμένοι εἰς Ἰωνικὴν διάλεκτον. Εἶναι δὲ εἰσηγητῆς νέου μέτρου εἰς τὴν ποίησιν, καλουμένου «σωτάδειον».

T

*ΤΑΔΗΝΟΣ ἢ ΓΑΔΗΝΟΣ.—Τοπικὴ προσω- νυμία τοῦ Ἀπόλλωνος, λατρευομένου ἐν Θράκῃ, κατ' ἐπιγραφὰς εὑρεθείσας ἐν τῇ Β. Θράκῃ καὶ τῇ Μοισίᾳ (Θρακικά 1929 σελ. 12).

*ΤΑΙΝΑΡΟΣ.—Διάφορος ὀνομασία τοῦ ποταμοῦ Τόνζου (βλ. λέξ.).

ΤΑΙΝΑΡΟΣ.—Βυζαντινὴ ὀνομασία τοῦ Τεάρου, μικροῦ ποταμοῦ τῆς Θράκης, νῦν Τεαρ-σουῖ (βλ. λέξ.).

ΤΑΛΙΑΤΑ ἢ ΤΑΛΙΑΤΙΣ.—Πόλις τῆς Ἄνω Μοισίας κειμένη, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 9, 3), ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουναδέως πρὸ τῆς Ἐγγίτας (νῦν Brza-Palanga). Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ Κτισμ. IV, 6, 5). ὡς φροῦριον ἀνακαινισθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565), ὑπὸ τὸ ὄνομα

Τανάτα. Ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτῆς κεῖται ἡ σύγχρονος Μιλανοβίτς ἐν Νοτιοσλαυα.

ΤΑΜΙΘΗΝΟΣ (Ζεὺς).—Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τοῦ Διὸς, λατρευομένου ἐν τῇ Β. Θράκῃ, κατ' ἐπιγραφὰς εὑρεθείσας ἐν αὐτῇ («Θρακικά» 1934. σελ. 47).

ΤΑΡΑΣΙΟΣ (πατριάρχης Κων)πόλεως).—Κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας καὶ ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὰ μέσα τοῦ ὀγδόου αἰῶνος. Λαθῶν λαμπρὰν μόρφωσιν, κατ' ἀρχὰς ὑπηρετεῖ ὡς ἀρχιγραμματεὺς τοῦ βασιλέως, τὸ δὲ 784 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ ΣΤ' (780—797) ἀνήλθεν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον. Συγκαλέσας τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἐν Νικαίᾳ τὸ 787 κατὰ τῶν εἰκονομάχων, προήδρευσε αὐτῆς. Ἀπέθανε τὸ 806 καὶ ἐνεταφιάσθη εἰς μοναστήριον ὑπ' αὐτοῦ

κτισθὲν παρὰ τὸν Βόσπορον, τὸν δὲ τάφον τοῦ δ Μιχαὴλ Ραγκαβῆς (811—813) «ἀργυρῶ πετάλω 95 λιτρῶν ἡμφίσε», δεικνύων οὕτω μετὰ τῆς συζύγου τοῦ Προκοπίου τὸν πρὸς τὴν μνήμην τοῦ ἀνδρὸς σεθασμόν. Τὸ λείψανόν του λέγεται: ὅτι μετεκομίσθη τὸ 1018 ὑπὸ τῶν Βενετῶν εἰς Βενετίαν. Τὸν βίον του ἔγραψεν ὁ διάκονος Ἰγνάτιος, δημοσιευθέντα ἐν τῇ Ἑλλην. Πατρολογία τοῦ Migne, τόμ. 98, σελ. 1428 καὶ ἐξῆς. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, καθὼς καὶ ἡ Δυτικὴ, ἐορτάζουν τὴν μνήμην του τὴν 26 Φεβρουαρίου (Μ. Ἰ. Γεδεών, Βυζαντινὸν Ἐορτολόγιον, σ. 78 Κωνσταντινούπολις, 1895).

TAMONBRIA. — Πόλις τῆς Θράκης ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ὀδρουσῶν, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ Κτισμ. IV, 11), ὡς ἐν τῶν φρουρίων τὰ ὁποῖα ἐπισκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Ἐκείτο δέ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ροδόπης εἰς τὰ περὶ τῆς Πίζου (νῦν Τσεκρλερι) ἐν Βουλγαρίᾳ. Κατὰ τὸν Tomaschek, ὀρθότερα εἶναι ἡ γραφὴ Ταμοβρία.

TANATA ἢ **TANATIS.** — Φρούριον τῆς Ἄνω Μοισίας (βλ. λ. Ταλιάτα).

TARGITAES (δ) — Γιὸς τοῦ Διὸς καὶ τινος τῶν θυγατέρων τοῦ ποταμοῦ Εὐρουσθένους, θεωρούμενος ὡς γενάρχης πάντων τῶν Σκυθῶν καὶ ζήσας, κατὰ τὰς παραδόσεις αὐτῶν, περὶ τὰ 1.000 ἔτη πρὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου περὶ τὸ 513 π. Χ. (Ἡρόδ. Α, 5, 7).

***TAROGIPOS** ἢ **TAROGPHS.** — Ὄνομα θρακικὸν κύριον, πιθανῶς μετασχηματισμὸς τοῦ ἐπίσης θρακικοῦ Τάρσος—Ταρσῆς, κατ' ἐπιγραφὰς εὐρεθείσας ἐν Θράκῃ. («Θρακικά», τόμ. IX, σελ. 10).

TARPODIZOS. — Μεσόγειος πόλις τῆς Θράκης, κειμένη κατὰ τὰ Ὀδοιπορικὰ (Ἄντωνίνου καὶ Ἱεροσολυμιτικόν) ΒΑ. τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀριστερὰ τοῦ Τόνζου ποταμοῦ (νῦν Τούτζας) καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως εἰς Ἀγγιᾶλον ὁδοῦ. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει τὸ σημερινὸν χωρίον Μπουγιούκ-Δερβέντ ἐν Βουλγαρίᾳ.

TARHPON (φρούριον). — Φρούριον τῆς Ἄνω Μοισίας ἐν Θράκῃ πρὸς Ν. τῆς Πανταλίας ἢ Παυταλίας (νῦν Κιουστενδὴλ) ἀνακαινισθὲν κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ Κτισμ. IV,

4) ὑπὸ τοῦ αὐτοκρ. Ἰουστινιανοῦ (527—565).

***TAPSAE** καὶ **TAPSOE.** — Ὄνόματα κύρια Θρακοσληνικὰ, γνωστὰ ἐξ ἐπιγραφῶν («Θρακικά» 1936, σελ. 198).

***TAPSOZIEIS.** — Ὄνομα θρακικὸν ἐπίσημον τινὸς Θρακός, ἡρωοποιηθέντος μετὰ θάνατον, ἢ δευτερευόντος τινος τοπικοῦ θρακικοῦ θεοῦ («Θρακικὸν Ἀρχεῖον», τόμ. VI, σελ. 14).

TATAOYIA ἢ **TATAYIA** (τά)..—Μεγάλῃ συνοικίᾳ τῆς Κων/πόλεως κειμένη πρὸς Δ. τοῦ κυρίως Πέραν, ὀνομασθεῖσα οὕτω ἀπὸ τῶν ἐπὶ Βυζαντινῶν ὑπαρχόντων ἐκεῖ σταύλων τῶν Γενουηνῶν τοῦ Γαλατᾶ. Πρὸ δεκαετίας περίπου, μετὰ τινα πυρκαϊάν, μετωνομάσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων «Κουρτουλούς» (Σωτηρία).

***TASIBASTHNOZ** (ΔΙΟΝΥΣΟΣ).—Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τοῦ Διονύσου, λατρευομένου ὑπὸ τῶν Θρακῶν, καὶ ἐπιγραφὰς εὐρεθείσας ἐν Θράκῃ («Θρακικά» 1934, σελ. 51).

***TATAZIA.**—Ὄνομα θρακικὸν κύριον γυναικός, κατ' ἐπιγραφὰς τοῦ τρίτου μ.Χ. αἰῶνος, εὐρεθείσας ἐν τῇ Βορ. Θράκῃ («Θρακικά», ἔτος 1935, σελ. 174).

***TATAZ.**—Ὄνομα θρακικὸν κύριον ἀνδρὸς κατ' ἐπιγραφὰς τοῦ τρίτου μ. Χ. αἰῶνος εὐρεθείσας ἐν τῇ Βορ. Θράκῃ («Θρακικά» Τόμ. XII, σελ. 235).

TAYPHSION ἢ **TAYPISION.**—Πόλις τῆς Ἄνω Μοισίας ἐν τῇ Ν. Δαρδανίᾳ ἢ αὐτῇ μετὰ τὴν Ἰουστινιανὴν Πρώτην (βλ. λ.ξ.).

***TAYPOKEΦAΛΩN** (Ἐμπόριον). — Πόλις τῆς Θράκης ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ Κτισμ. IV, 11) τὴν ὁποίαν περιετείχισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565).

TAYPOKΩMON (φρούριον).—Φρούριον τῆς Θράκης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἰμιμόντου μεταξὺ Βουρτουδίζου (Μπαμπᾶ Ἐσκῆ) καὶ Νίκης ἢ Μικρᾶς Νικαίας, ἐπισκευασθὲν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' (527—565). (Προκοπ. Περὶ Κτισμ. IV, 11).

TAYPOKΩMOZ.—Τόπος τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης πλησίον τῶν Κυψέλων, ἐν τῇ περιφέρειᾳ τῆς Χαριουπόλεως «πλήρης χαμαιδρύων καὶ ἀριφυῶν δένδρων», τὸ ὁποῖον καταλαβόντες οἱ Σκύθαι ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα Κιτζίην ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1081-1118),

«ἐλθόντο τὰς παρακειμένας κομπολόιαι». Ἐπιτεθείς κατ' αὐτῶν ὁ Ἀλέξιος, ἔτρεψεν εἰς ἄτακτον φυγὴν προξενήσας εἰς αὐτοὺς μεγάλην καταστροφὴν. Ἐφονεύθησαν περὶ τὰς 7.000 ἀνδρῶν καὶ ἠχμαλωτίσθησαν περὶ τὰς 3.000 (*Ἄννα Κομνηνή, VII, 7 καὶ X 4). Πολὺ πιθανὸν νὰ εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Προκοπίου ἀναφερόμενον φρούριον «Ταυρόκωμον» (βλ. λέξι.).

*ΓΕΑΡΟΣ.—Μικρὸς ποταμὸς τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ὅστις πηγάζων, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (IV, 89—90) ἐκ 38 πηγῶν, ἐκβάλλει εἰς τὸν Κοντάδεσπον (βλ. λέξι.) οὗτος δὲ εἰς τὸν Ἀγρίανην (Ἐργίνην) μεγάλον παραπόταμον τοῦ Ἐδρου. Ταυτίζεται δὲ μὲ τὸν ἐκ τῆς κομπολόειος Μπουνάρ-Χισάρ πηγάζοντα ποταμὸν Τέαρα-σουτ καὶ ἐκβάλλοντα εἰς τὸν Καραγάτς-ντερέ, τὸν Κοντάδεστον τοῦ Ἡρόδοτου. (Πλασιότ. βλ. λέξιν «Πηγαί»).

ΤΕΓΥΡΙΟΣ.—Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Θράκης πρὸς τὸν ὁποῖον κατέφυγεν ὁ Εὐμόλπος μετὰ τοῦ υἱοῦ του, ἐκδιωχθεὶς ἐξ Αἰθιοπίας διότι ἠθέλησε νὰ βιάσῃ τὴν ἀδελφὴν τῆς συζύγου του. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Εὐμόλπος ἤρχισε φανερά νὰ ἐπιβουλεύεται τὸν Τεγύριον, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ Θράκης, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἐλευσίνα, καταλιπὼν εἰς τὸν Τεγύριον τὸν Ἰομαρον. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ υἱὸς του ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Θράκην, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Τεγυρίου, μετὰ τοῦ ὁποῦ συμφιλιωθείς ἔλαθεν ὡς γυναῖκα τὴν θυγατέρα του καὶ ἐγένεν διάδοχός του. (Ἀπολλοδ. Γ, 15, 4).

ΤΕΖΟΥΛΗ.—Ὄνομα παλαιοῦ φρουρίου τῆς Δαρδανίας παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ Κτίσμ. IV, 4) ἐπισκευασθὲν ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' (527—565).

ΤΕΙΧΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ἢ τεῖχη ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΝΑ.—Ὅπως ἐκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἀναστασίου Α' τοῦ Δικόρου (491—518) κτισθὲν κολοσσιαῖον τεῖχος, θέλοντος νὰ προστατεύσῃ ὄχι μόνον τὴν πρωτεύουσαν, ἀλλὰ καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς, ὅπου ὑπῆρχον πολυάριθμοι πόλεις καὶ κομπολόιαι, ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων. Ἀπέχετο πρὸς δυσμὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως 23 χιλιόμετρα καὶ ἐξετείνατο ἀπὸ τῆς ἐπὶ τῆς Προποντιδος κειμένης Σηλυβρίας, μέχρι τῆς παρὰ τὸν Εὐξείνιον Πόντον πόλεως τῶν Δέρκων. Εἶχε δὲ ὄψος 5 μ.

8½ καὶ πλάτος 20 ποδῶν. Ὑψηλοὶ πύργοι κατὰ διάφορα δικαστήματα, συγκοινωνοῦντες πρὸς ἀλλήλους, καθίστων πράγματι ἀπόρρητον τὸ τεῖχος ἐπὶ τοῦ ὁποῦ πλέον ἢ ἄπαξ ἐθραύσθησαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων. Βραδύτερον ἐπεσκεύασεν αὐτὸ ὁ αυτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Τοῦ Ἀναστασιανοῦ τεῖχους σώζοντα λείψανα καὶ μέχρι σήμερον.

ΤΕΛΕΣΦΟΡΟΣ.—Δάξμων τοῦ κύκλου τοῦ Ἀσκληπιοῦ, θεωρούμενος ὡς προστάτης τῶν ἀναρρωνούτων. Ἐταυτίζεται μὲ τὸν Ἀκέσιον ἢ Ἄκσειον ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ τὸν Εὐχαμείωνα ἐν Τιτάνῃ τῆς Σικυῶνος, (Παυσ. Β, 11, 7) ἀπεικονίζεται δὲ ὑπὸ μορφὴν ὠραίου παιδός, προφυλασσομένου ἐπιμελῶς διὰ μανθίου καὶ καλύμματος τῆς κεφαλῆς κατὰ πάσης καιρικῆς μεταβολῆς. Κατὰ τὸν Reinach, εἶναι Θρακικὴ θεότης, λατρευομένη ἐν Θράκῃ μετὰ τῆς Ὑγείας καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὡς λ.χ. ἐν Πανταλῆ (νῦν Κιουστανδῆλ) καὶ ἀλλαχοῦ. (Salomon Reinach, Telesphore, εἰς Revue des Etudes Grecques, 1901, τόμ. XIV, σελ. 333 καὶ ἐξῆς).

*ΤΕΜΠΗ (τοῦ Αἴμου).—Ὅπως ὀνομάζεται ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων ἢ Βασιλικὴ Κλεισοῦρα ἢ Στενωπὸς ἢ Succi ἢ Succorum Augustae (τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων (Ἀμμ. Μαρκελλίνου XXI, 10, 8), ἐπὶ δὲ τῶν Σταυροφορικῶν claustra ἢ porta Santi Vassilii. Σήμερον καλεῖται Σιδηρὰ Πύλη, (τουρκιστί: Ντεμῆρ-καπού), βουλγαριστί Τρογιάν ἢ Τραϊάνου πύλη. Εὑρίσκονται δὲ τὰ Τέμπη ταῦτα, μετὰ τῶν ὁρέων Αἴμου καὶ Ροδόπης, ἀποτελοῦντα διόδον διὰ τῆς ὁποίας διήρχετο ἡ μεγάλη στρατιωτικὴ ὁδὸς ἡ ἄγουσα ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως πρὸς τὴν Σερδικὴν (νῦν Σόφριαν), καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σιγγίδουον (Βελιγράδιον) καὶ Σέρμουον (Μητροβίτσα).

ΤΕΜΠΙΓΡΑ (Τὰ).—Πολύχμιον τῶν Σαμοθράκων, κείμενον ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς παραλίας τῆς Θράκης ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βιστόνων, ἀπέναντι τῆς νήσου Σαμοθράκης (Στραβ. VII, 331, 48). Ὁ Ὀβιδίος, ἐξορισθεὶς, ὡς γνωστὸν, ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Αὐγούστου εἰς Τόμους τοῦ Εὐξείνου Πόντου (νῦν Κωνσταντζα), προσήγγισεν εἰς τὴν νῆσον Σαμοθράκην, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἡ μέχρι τῶν Τεμπύ-

ρων ἀπόστασις, λέγει, ἦτο μικρά σάν ἓνα πήδημα : *Saltus ab hac terra brevis est Tempyra potenti*. (Tristia, Ἑλεγ. X, 21). Καί ἀντί νά ἐξακολουθήσῃ τὸ ταξεῖδι του διὰ τῆς Προποντίδος καί τοῦ Εὐξείνου, ἐπρωτίμῃς τὸ διὰ Τεμπύρων, προτιμήσας τὴν χώραν τῶν Βιστόνων ἀπὸ τὸ ὑγρὸν βασίλειον Πόντου. Εἰς τὸ Ὀδοιπορικὸν τοῦ Ἀντωνίνου σημειοῦνται τὰ Τέμπυρα (Timporo) πρὸ τῆς Τραϊνουπόλεως, εἰς δὲ τὸν Χάρτην τοῦ Ρήγα σημειοῦνται ἐν τῇ θέσει τῆς Ζερνίτσας. Κατὰ τὸν Seure, ἡ θέσις τῶν Τεμπύρων πρέπει νά ἀναζητηθῇ δυτικῶς τοῦ τελευταίου τενάγους τοῦ Ἑβρου, παρὰ τὸ στόμιον ποταμικοῦ ἐκβάλλοντος ἐκεῖ.

*ΤΕΝΟΥ καὶ ΔΕΝΟΥ (Ἐπισκοπαί).—Ἐδραὶ ἐπισκόπων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ροδόπης τῆς Θράκης, καὶ αἱ δύο ἄγνωστοι καὶ ἀκαθόριστοι ἀναφερόμεναι εἰς τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Τραϊνουπόλεως. (Σταμούλη, Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης, «Θρακικά», (1940), Τόμ. XIV, σελ. 44 καὶ 46).

ΤΕΡΙΑΣ (φρούριον).—Ὄνομα φρουρίου ἐν Δαρδανίᾳ παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ Κτισμ. IV, 4) κτισθὲν ἐκ θεμελίων ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565).

*ΤΕΡΙΖΟΙ (οἱ).—Ἀρχαῖος θρακικὸς λαὸς μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἐκαταίου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ : «ἀθανατίζουσι δὲ καὶ Τέριζοι καὶ Κρόβυζοι, λέγει, καὶ τοὺς ἀποθανόντας εἰς Ζάμολξιν φασιν οἴχεσθαι, ἤξειν δὲ καὶ αὐθις». Μνημονεύεται καὶ Τίριζα ἢ Τίριζις ἄκρα (βλ. λ.).

ΤΕΡΠΓΑΛΟΣ (ἡ).—Πόλις τῆς Κρηστωνίας χώρας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ', 12, 33) εἰς βόρ. πλάτ. 40° 50' καὶ ἀνατ. μῆκ. 49° 10', καταλέγεται ὁμως ὑπ' αὐτοῦ μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς Μυθωνίας. Ποῦ ἔκειτο ἀκριβῶς αὕτη δὲν εἶναι γνωστὸν. Λαμβάνοντες ὁμως ὑπ' ὄψιν τὴν μικρὰν ἔκτασιν τῆς Κρηστωνίας, δυνάμεθα νά τοποθετήσωμεν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ Λαχανᾶ, παραποτάμου τοῦ Ἐχεδῶρου (Γαλλικοῦ) ΝΔ. τῆς Κρηστωνίας.

ΤΕΡΤΑ. — Μεσόγειος πόλις τῆς Θράκης ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ, 11, 7) μεταξὺ Σαρδικῆς (Σόφιας) καὶ Φι-

λιππουπόλεως. Ταυτίζεται μὲ τὴν Sarto ἢ Sparton ἢ Sparata τῶν Ὀδοιπορικῶν, κατὰ δὲ τὸν Μελέτιον (Γεωγρ. Γ, σ. 50) ἑκαλεῖτο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Τραϊτοῦ.

*ΤΕΤΡΑΠΥΡΓΙΑ. — Τὸ ἐν Δαρδανίᾳ χωρίον Ταυρίσιον, ἡ πατρὶς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565) τὸ ὁποῖον «ἐν βραχέϊ τειχισάμενος (ὁ Ἰουστινιανός) κατὰ τὸ τετράγωνον σχῆμα καὶ γωνία ἐκάστη πύργον ἐνθέμενος Τετραπυργίαν εἶναι τε καὶ καλεῖσθαι παποίηκε» (Προκ. Περὶ Κτισμ. IV, 1, 13). (βλ. λ. Ταυρίσιον).

ΤΕΤΡΑΣΙΑΣ (Ἄκρα).—Μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ καὶ ταυτίζεται ὑπὸ τοῦ Ἰβίου μὲ τὴν Τιρσιτίδα ἄκραν τοῦ Πτολεμαίου.

*ΤΕΤΡΑΧΩΡΙΓΑΙ ἢ ΤΕΤΡΑΚΩΜΟΙ.—Ὄνομασία τῶν Βεσσῶν ἢ Βέσσων, θρακικοῦ λαοῦ, κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον.

ΤΕΤΘΡΑΣ (ὁ).—Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς ἐν Θράκῃ Ἀρίσθης, τοῦ ὁποῦ οὗ ὁ υἱὸς Ἀξυλος ἐφρονεῖτο ὑπὸ τοῦ Διομήδους ἐν Τροίᾳ (Ἰλιάδ. Ζ, 12).

*ΤΕΤΓΑΡΟΣ.—Σκύθης βουκόλος τοῦ Ἀμφιτρόωνος, ἐδάξας εἰς τὸν Ἡρακλέα νά ταξεύῃ καὶ χάριτας εἰς αὐτὸν τὰ τόξα του, τὰ ὁποῖα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡρώος παρέλαβεν ὁ Φιλοκτήτης (Λυκόφρ. Κασσάνδρα 56).

ΤΖΑΣΚΑΙΣ.—Ὄνομα φρουρίου τῆς Κάτω Μοισίας «ἐν τῇ μεσογείᾳ» ἐπισκευασθὲν κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ Κτισμ. IV, 11) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔκειτο ἐν τῇ νῦν Δοβρουτσᾶ.

ΤΖΕΠΑΙΝΑ.—Μεγάλη καὶ ὄρεινὴ περιοχὴ κεκμένη μεταξὺ Ροδόπης καὶ Ριλιάς πρὸς βορρᾶν τοῦ Νευροκοπίου παρὰ τὰ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν μεθόρια τῆς Θράκης, ἀποτελοῦσα τὸ πάλαι τοπάρχιν περιλαμβάνουσαν ἑπτὰ πλησιοχώρους ἐπαρχίας. Ἐν αὐτῇ ἔκειτο ἡ ὀχυρωτάτη πόλις Τζέπεινα (βλ. λέξ.).

ΤΖΕΠΑΙΝΑ.—Ὀχυρωτάτη πόλις τῆς Θράκης 60 χλμ. πρὸς δυσμὰς τῆς Φιλιππουπόλεως, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Νέστου, ἀληθινὸν προπύργιον κατὰ τῶν ἐκ Βουλγαρίας εἰς τὴν Θράκην εἰσβολῶν. Κατὰ τοὺς μεταξὺ Θεοδώρου Β' τοῦ Ασκάρεως τῆς Νικαίας καὶ τοῦ Μιχαὴλ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων πολέμους, καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὸ 1256, ἐπολιορκήθη κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τῶν

στρατηγῶν Ἀλεξίου Στρατηγοπούλου καὶ Κωνσταντίνου Τορνίκη, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς, μόλις δὲ τὸ ἐπιπὼν ἔτος κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου, κατόπιν συνθήκης πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Βραδύτερον, τὸ 1314, παρεχωρήθη εἰς τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων Ἀλέξανδρον μετ' ἄλλων 8 ὀχυρῶν πόλεων, ὑπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Βυζαντίου Ἄννης τῆς Σαβοϊανῆς, ἐπιτροπυεύσας τὸν ἀνήλικον υἱὸν τῆς Ἰωάννης τὸν Παλαιολόγον, ὑπὸ τὸν ἔρον νὰ τύχη στρατιωτικῆς βοήθειας παρ' αὐτοῦ κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅστις ἐκήρυξε ἑαυτὸν βασιλέα τῆ βοήθεια τῶν Τούρκων. Καὶ βοήθεια μὲν οὐδεμία παρεσχέθη ὑπὸ διαφόρους προφάσεις, αἱ πόλεις ἕως περιήλθον εἰς τοὺς Βουλγάρους μετὰ τῶν ἐν αὐταῖς στρατιωτῶν. Ἦσαν δὲ αὗται : ἡ Φιλιπούπολις, ὁ Κρυτζίμος, ἡ Περιστίτζα, ἡ Ἁγία Ἰουστίνη, ὁ Στενίμαχος, ὁ Ἀετός, ὁ Μπεάδος καὶ ὁ Κοσνικός. Κατὰ τὸν Καντακουζηνὸν οἱ παραδοθέντες στρατιῶται «ἐλίγη πλείους χιλίων ἦσαν, πάντες μαχηώτατοι καὶ οὐδένων ἄλλων τῶν παρὰ Ρωμαίους στρατευομένων λειπόμενοι εἰς εὐφροσύνην» (III, 66).

*ΤΖΕΡΝΙΚΟ. — Τοποθεσία τις παρὰ τὴν Βῆραν (Φέρραι), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ μεταξὺ τῶν κτημάτων, τὰ ὅποια ἐκληροδότησεν οὗτος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν Μονὴν Θεοτόκου τῆς Κοσμοσωτείας μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1151—1152. Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος.

ΤΖΕΡΝΟΜΙΑΝΟΥ ΠΟΛΙΣ. — Μεσόγειος πόλις τῆς Θράκης κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ ἢ ἄλλως καλουμένη Ζερινία (βλ. λέξ.).

*ΤΖΕΧΟΒΑ. — Τοποθεσία τις παρὰ τὴν Βῆραν τῆς Θράκης (νῦν Φέρραι), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, μεταξὺ τῶν κτημάτων, τὰ ὅποια ἐπροικοδότησεν οὗτος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν Μονὴν Θεοτόκου τῆς Κοσμοσωτείας μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1151—1152. Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος.

*ΤΖΙΟΡΙΚΕΛΛΟΣ (ποταμός). — Παραπόταμος τοῦ Ἐβρου «ἐν ᾧ τὰ πανδοχεῖα» χυόμενος εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην αὐτοῦ μετὰ τὴν Βουρτουδιζὸν (Μπαμπᾶ-Ἐσκῆ). Ἀναφέρεται εἰς τὸ μαρτύριον τοῦ Ἀγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐν Δρουζι-

πέρα μαρτυρήσαντος ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ τὸ 300 μ. Χ.

ΤΖΙΤΑΕΤΟΣ (φρούριον). — Ἐν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Θράκης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἰμιμόντου ἀνακαινοσθέν κατὰ Προκόπιον (Περὶ Κτισμ. IV, 11) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565),

*ΤΖΟΓΙΔΗΣ, ΤΖΟΓΙΔΟΣ, ΤΖΩΓΙΔΗΣ καὶ ΤΖΩΓΙΔΩΝ. — Διάφοροι παραλλαγὰι τοῦ ὀνόματος τῆς Θρακικῆς πόλεως Τζουσιδῶν.

*ΤΖΟΝΠΟΛΕΓΩΝ. — Ὄνομα παλαιῦ φρουρίου τῆς Θράκης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἰμιμόντου παρὰ Προκόπιον (Περὶ Κτισμ. IV, 11) ἀνακαινοσθέν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565).

*ΤΖΟΥΡΟΥΛΟΣ (ἡ). — Βυζαντινὴ ὀνομασία τῆς Θρακικῆς πόλεως Τυρολόης (βλ. λέξ.).

ΤΖΩΓΙΔΩΝ (ἡ). — Πόλις τῆς Θράκης, ἀναφερομένη ὑπὸ τῶν Ὀδοιπορικῶν καὶ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων. Μεγάλη ἔως διαφωρία ἐπικρατεῖ ὅσον ἀφορᾷ τὴν τοποθεσίαν αὐτῆς. Κατὰ τὸν Παπαρρηγόπουλον, ἔκειτο παρὰ τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας, κατὰ δὲ τὸν Jirecek, ὅπου τὸ νῦν Πύθιον (πρῶην Κούλελι). Κατὰ τὸν Λαμπουσιάδην (Θρακικαὶ Μελέται), ἔκειτο 26 χλμ. πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ ταύτης εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁδοῦ, ἀντικαταστήσασα κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καταστραφεῖσα Οὔστουδιζὸν (βλ. λέξ.) ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ Τζουσιδῶν. μετὰ διαφόρους παραλλαγὰς : Τζουτζης, Τζουζός, Τζουζιδης καὶ Τζουζιδων, μνημονεύεται ὡς μία τῶν πέντε πόλεων τῆς ἐπαρχίας Αἰμιμόντου ὑπὸ ἡγέμονα, τῆς ὁποίας τὸ φρούριον ἐπισκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565), εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικά ὡς ἔδρα τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως. Καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα, δὲν ἀνέλαθεν ἔκτοτε. Ἐπὶ τῆς θέσεως δὲ αὐτῆς ἐκτίσθη τὸ 1560 ἡ κωμόπολις Χουσαῖ ὑπὸ τοῦ Σόκολη Μεχμέτ πασᾶ, μεγάλου βεζύρου, ἢ κατ' ἄλλους ὑπὸ τοῦ Χαὸς Μαχμούτ πασᾶ.

Ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης, ἡ Χουσαῖ μετενωμάσθη Νίκη καὶ ἦτο ἔδρα ἑνωμένου ὑποδιοικήσεως τοῦ νομοῦ Ἐβρου, ἀριθμοῦσα 1416 κατοίκους.

*ΤΖΥΜΠΗΣ (φρούριον).—Βυζαντινὸν φρούριον τῆς Ἄν. Θράκης παρὰ τὴν Καλλιπόλιν. Ὅταν ὁ Σουλτάνος Ὀρχάν ἀπεφάσισε τὴν κατάκτησιν τῆς Θράκης, ἀπέστειλε τὸν υἱὸν τοῦ Σουλεϊμάν, ὅστις διαπεραιωθείς ἐκ Κυζικου τὸ 1356 κατέλαβε τὸ φρούριον τῆς Τζύμπης καὶ ἠχμαλώτισε τοὺς κατοίκους, τοὺς ὁποίους ἀπέστειλεν εἰς Μ. Ἀσίαν. Οἱ ἐν Βυζαντίῳ οὐδὲ ἐσκέφθησαν κἄν νὰ ἀντιδρῶσιν κατὰ τῶν ἐπιβρομέων. Ἀπ' ἐναντίας δ' Ἰωάννης Καντακουζηνός, ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ Ὀρχάν, κατὰ τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου. Ὁ Ὀρχάν ἐδέχθη καὶ ἀπέστειλε 1.000 ἵππους ὑπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Σουλεϊμάν, οἵτινες ἀποβιβάσθέντες εἰς ΑἼνον ἐνίκησαν κατὰ κράτος τοὺς Σέρβους καὶ Βουλγάρους, συμπράττοντας μετὰ τοῦ Ἰωάννου. Ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς βοήθειας ταύτης ὁ Καντακουζηνός, ἐζήτησε τὴν ἐκκένωσιν τῆς Τζύμπης, τὴν ὁποίαν παρανόμως κατέλαβον οἱ Τούρκοι, πρόθυμος νὰ καταβάλλῃ ἀποζημίωσιν 10.000 χρυσῶν διὰ περπύρων, τὰ ἅποια καὶ ἀπέστειλε δι' ἰδιαιτέρας ἀποστολῆς. Τὴν στιγμὴν ὅμως τῆς ἐκκένωσης τοῦ φρουρίου, μέγας σεισμός κατέστρεψε πολλὰς πόλεις καὶ φρούρια τῆς Θράκης, ὥστε ἡ ἄμυνα τῆς χώρας καθίστατο πλέον προβληματικὴ. Οἱ Τούρκοι τότε ἐπωφελοῦμενοι τῆς ταραχῆς τῶν κατοίκων, κατέλαβον τὴν Καλλιπόλιν, διὰ νὰ μὴν ἐξεέλθουν ποτὲ ἀπ' αὐτῆς. Τὸν σεισμὸν τοῦτον ἀναφέρων ὁ Καντακουζηνός (IV, 38) λέγει: «Καλλιπούλις δὲ τῶν ὑπὸ τῶν τοῖς βαρβάρους γενομένων παραλίω κατὰ τὴν Θράκην, πόλεων ἢ περιφανεστέρα πέπτωκεν μὲν καὶ αὕτη τῶν ἄλλων μᾶλλον, ὁ δὲ δήμος τε ἅπασ διεσώθη ἐν τοῖς πλοίοις, ἃ ἦσαν πολλὰ ἐκεῖ». Κατὰ τοὺς Τούρκους ὅμως χρονολόγους ἡ Καλλιπόλις κατελήφθη πρὸ τοῦ σεισμοῦ καὶ κατόπιν ματαίως ἀντιστάσεως τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων, ὀνόματι Καλοπούλου, ὅστις ἐπὶ τέλους παρέδωκε τὴν πόλιν ὑπὸ τὸν δρον νὰ φύγῃ ἐλεύθερος εἰς Κωνσταντινούπολιν. Οὕτω διὰ τῆς καιαλήφσεως τοῦ φρουρίου Τζύμπης, καὶ τῆς πώλεως Καλλιπόλεως συνετελέσθη καὶ ἡ ἐγκαθίδρυσις τῶν Τούρκων καὶ ἡ ἐξάπλωσις αὐτῶν ἐν Θράκῃ.

THEΣΙΜΟΝΤΗ (φρούριον).—Φρούριον τῆς

Θράκης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἰμιμόντου (Προκοπ. Περὶ Κτισμ. IV, 11), ἀνακαινοθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' (527 565).

ΤΗΛΕΓΟΝΟΣ.—Υἱὸς τοῦ Πρωτέως καὶ ἑγγονος τοῦ Ποσειδῶνος, φονευθεὶς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Πολυγόνου ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἐν Τορώνῃ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου εἰς ἀγῶνα πάλης (Ἀπολλοδ. Β, 5, 9).

*ΤΗΛΕΜΟΣ.—Υἱὸς τοῦ Εὐρυνόμου, μάντις τῶν Κυκλάδων, «ὅς μαντωσύνῃ ἐκέκαπτο», προσιπῶν εἰς τὸν Κύκλωπα Πολύφημον διὰ τὴν ἐτυφλοῦτο ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεύς (Ὀδυσσ. 1, 509—510).

ΤΗΛΕΦΑΣΑ.—Μήτηρ τοῦ Κάδμου, ὅστις, κατὰ τὴν μυθολογίαν, πρὶν ἔλθῃ εἰς Βοιωτίαν καὶ κτίσῃ τὴν Καδμείαν, εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς Θράκην, ὅπου καὶ ἐνεταφιάσθη μετὰ τὸν θάνατόν της (Ἀπολλοδ. Γ', 1, 2).

*ΤΗΡΑΛΑΣ καὶ ΤΗΡΑΛΟΣ.—Ὄνομα κύριον καθαρῶς Θρακικόν, ἐκτεταμένους τύπος τοῦ Τήρης, γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ τετάρτου μ. Χ. αἰῶνος, εὑρεθείσης ἐν Φιλιππουπόλει («Θρακικά» Τόμ. IV (1935) σελ. 173).

ΤΗΡΕΥΣ.—Υἱὸς τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς νύμφης Βιστονίδος, βασιλεὺς τῶν Θρακῶν ἐν Δαυλίᾳ τῆς Φωκίδος (1), ἀπόγονος τοῦ περιφήμου Θουρίου. Βοηθήσας ποτὲ τὸν βασιλέα τῆς Ἀττικῆς Πανδίωνα κατὰ τοῦ Λαδδάκου, βασιλέως τῶν Θηβῶν, ἔλαβεν ὡς ἀμοιβὴν σύζυγον τὴν θυγατέρα του Πρόκνην, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησε υἱὸν τὸν Ἴτυν. Βραδύτερον ἀτιμῶσας τὴν γυναικαδελφὴν του Φιλομήλαν, ἀπέκοψε τὴν γλῶσσάν της, διὰ νὰ μὴ δημολογήσῃ τὸ ἀνοσιούργημα. Μαθούσα ὅμως τοῦτο ἡ Πρόκνη ἔστρεψεν εἰς ἐκδίκησιν τὸν ἴδιον υἱὸν της, τοῦ ὁποίου τὰς σάρκας παρέθεσεν ὡς δεῖπνον εἰς τὸν πατέρα του καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τῆς ἀδελφῆς της διὰ τὰς Ἀθήνας. Ὁ Τηρεὺς τότε ἐκμανεὶς ἤρχισε νὰ καταδιώκῃ αὐτάς. Ἄλλ' οἱ θεοί, κατὰ τὸν Ὀ-

1) Ἡ Δαυλία ἢ Δαυλὶς, ἔκειτο πρὸς Ἄν. τῶν Δελφῶν καὶ βορείως τῆς Χαϊρωνείας. Οἱ Θραῖκες κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκείνην ἐποχὴν εἶχον φθάσει μέχρι τοῦ Ἴσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Ὁ Ἰσοκράτης, ἄλλως τε, ἀναφέρει ὅτι οἱ Θραῖκες εἰς παλαιότετην ἐποχὴν ἦσαν ὅμοιοι τῶν Ἀθηναίων.

βίδιον (Μεταμορφώσεως VI, 433, 679), ὅστις ἐν λεπτομερείᾳ ἀναφέρει τὰ κατὰ τὸν Τηρέα καὶ Πρόκνην, τὴν σιγμὴν ποῦ ἐπρόκειτο νὰ καταφθάσῃ αὐτὰς παρὰ τὰς ὄψεις τοῦ Παρνασσοῦ καὶ ἠτοιμάζετο νὰ καταφέρῃ φοβερόν κατ' αὐτῶν πλήγμα διὰ πελέκεως, μετεμόρφωσαν τὸν Τηρέα εἰς ἔποπα (τσαλαπετεινόν), τὴν Πρόκνην εἰς ἀηδόνα καὶ τὴν Φιλομήλαν εἰς χελιδόνα. (*Απολλοδ. Γ, 14, 8).

Κατὰ τοὺς μυθολόγους, οἱ ἀρχαῖοι Ἑλλη- νες ἐπλασαν τὸν μῦθον τοῦτον ἵνα συμβολί- σουν τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποῖαν προξενεῖ ἡ ποικιλία τῶν κελυφῶν τῆς ἀηδόνας καὶ χελιδόνος. Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πτηνοῦ ποῦ θρηγεῖ ἐπίστευον ὅτι ἤκουον τὴν Πρόκνην κλαίουσαν διαρκῶς τὴν τύχην τῆς καὶ τὸν ἀ- δικὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τῆς. Καὶ ἀπὸ τότε ἡ ἀηδὼν δὲν ἔπαυσε νὰ θρηγῇ τὸν Ἴτυν ἢ Ἴ- τυλον, διπλοῦν ὄνομα, ὅπως διπλοῖ εἶναι καὶ οἱ ἀνάλογοι μουσικοὶ τόνοι τοὺς ὁποίους ἐκ- βάλλει στενάζουσα ἡ ἀηδὼν. Παρατηρήθη ἐ- πίσης ὅτι ἡ ἀηδὼν καὶ ἡ χελιδὼν καταδιώ- κονται ὑπὸ τοῦ ἔποπος (τσαλαπετεινοῦ) πτη- νοῦ πολεμικοῦ καὶ ἀρπακτικοῦ, μὲ μεγαλο- πρεπῆς λοφίον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ῥάμφος μακρὸν καὶ αἰχμηρόν. Ἐξ οὗ ἐπιστεῦθη ὅτι εἶ- ναι θρακικῆς καταγωγῆς καὶ υἱὸς τοῦ Ἄρεως, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὰς «Ὀρνι- θὰς» του (94). Ἄλλως τε, ἡ λέξις Τηρέως, εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν γλῶσσαν σημαί- νει τὸν ἔποπα. Κατὰ τινὰ πολὺ σφαλερὰν ἐρ- μηνείαν ἐταυτίσθη μέχρις ἡμῶν ἡ λέξις Φι- λομήλα μὲ τὴν ἀηδόνα, ἐνῶ εἶναι γνωστόν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι τὴν ἀηδόνα ὠνόμαζον πάντοτε διὰ τοῦ ὀνόματος Πρόκνη. Εἰς τὴν Ὀδύσ- σεϊαν π. χ. (Τ, 518) τὸ πρόσωπον τῆς Πρό- κνης φέρει τὸ ὄνομα ἀηδὼν ἐν τῇ κυριολεξίᾳ του, παρίστατο δὲ ὡς θυγάτηρ τοῦ Πανδά- ρεω καὶ ἀδελφὴ τῆς Μερόπης καὶ Κλεοθώ- ρας, αἱ ὁποῖαι ἠρπάγησαν πρὸ τοῦ γάμου των ὑπὸ τῶν Ἄρπυϊῶν. Ἀδελφὴ δηλαδὴ ψιδικῶν πτηνῶν τοῦ ἔποπος, τὰ ὁποῖα ὁ ἐπερχόμενος χειμὼν παρασύρει καὶ καταστρέφει.

Κατ' ἄλλην τινὰ παράδοσιν ὁ Τηρέως ἦτο βασιλεὺς τῶν Παγῶν τῆς Μεγαρίδος. Κατὰ δὲ τὸν Πausanias (Α, 41, 8) οἱ Μεγαρεῖς ἐ- θελκυσον ἐν τῇ χώρᾳ των τὸν τάφον τοῦ Τη- ρέως, ὅπου κατ' ἔτος προσέφερον θυσίας «ψη-

φῖσιν ἀντὶ αὐλῶν χρώμενοι». Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς Ἀθηναίους, οὗτοι ἐπιθυμοῦντες τὴν συμ- μαχίαν τοῦ Σιτάλκου, υἱοῦ τοῦ Τήρη, βασι- λέως τῶν Ὀδρυσῶν, ἐναντίον τοῦ Φιλίππου τῆς Μακεδονίας, εὐχαρίστως ἐδέχοντο τὴν παράδοσιν ταύτην, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐφέροντο ὡς συγγενεῖς πρὸς αὐτὸν ἐκ τῶν προγόνων του. (Θουκυδ. Β, 29.—Ἀνακρέωντος 10).

Τὸν μῦθον τοῦ Τηρέως καὶ τῆς Πρόκνης ἐπραγματεύθησαν πολλάκις οἱ τραγικοὶ ποιη- ταί. Ὁ Σοφοκλῆς π. χ. ἔγραψε τὴν τραγω- δίαν «Τηρέως», μὴ σωζομένην, πλὴν ἐλαχι- στων ἀποσπασμάτων, εἰς τὴν ὁποῖαν παρου- σιάζει τὸν Τηρέα καὶ τὴν Πρόκνην μεταμορ- φωμένους εἰς πτηνά. Ἐπίσης ἐνέπνευσε καὶ καλλιτέχνας, ὅπως τὸν περιφημὸν γλύπτην Ἀλκαμένην, τοῦ ὁποῦ ὡς ἀναφέρει ὁ Πau- σανίας (Α, 24, 3), ἐπήρχεν ἐπὶ τῆς Ἀκρο- πόλεως ἀνάθημα παριστῶν τὴν Πρόκνην καὶ τὸν Ἴτυν. Τὸ σύμπλεγμα τοῦτο, ἀτυχῶς ἐ- φθαρμένον, ἀνευρεθὲν, εὑρίσκειται σήμερον εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως. Ἡ Πρόκνη ἀπεικονίζεται μελετώσα τὸν θάνατον τοῦ τέ- κνου τῆς, τὸ ὁποῖον ἐντρομὸν προσκολλάται εἰς τὸ σῶμά της.

*ΤΗΡΗΣ.—Γιὸς τοῦ Κερσοβλέπτου, βασι- λέως τῆς Θράκης (357—341 π. Χ.) φίλου καὶ συμμάχου τῶν Ἀθηναίων, εἰς τὸν ὁποῖον μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Ἰολάου, Ποσειδωνίου καὶ Μηθίστα, κατὰ τι ψήφισμα τῶν Δελφῶν, ἀνευρεθὲν ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ἔδωκαν οἱ Ἀθηναῖοι «προμαντεῖαν, προεδρίαν ποτὶ Δελ- φούς, ἀτέλειαν πάντων». (Bulletin de Cor- resp. Hellénique, Τόμ. XX (1896, σ. 467).

ΤΗΡΗΣ.—Ἰπὸ τὸ ὄνομα Τήρης ἀναφέ- ρονται δύο βασιεῖς τῶν Ὀδρυσῶν.

ΤΗΡΗΣ Α'.—Πατήρ τοῦ Σιτάλκου περὶ τὸ 480 π. Χ., ὁ πρῶτος ἰδρυτὴς τοῦ μεγάλου βασιλείου τῶν Ὀδρυσῶν, ἐκτεινομένου ἀπὸ τῶν Ἀδελφῶν μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ τοῦ Δουναβέως. (Θουκυδ. Β, 29).

ΤΗΡΗΣ Β'.—Ἀπόγονος τοῦ προηγουμένου σύγχρονος Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος μετὰ τοῦ ὁποῦ κατ' ἀρχὰς συνεμάχησε κατὰ τῶν Ἀ- θηναίων. Συνταχθεὶς βραδύτερον μετὰ τοῦ Κερσοβλέπτου, βασιλέως τῶν Θρακῶν, ἐνίκη- θη μετ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου τὸ 342 π.Χ. (Διοδ. Σικελ. XVI, 71). Σῶζονται νομίσμα-

τα αὐτοῦ κοπέντα ἐν Μαρωνείᾳ (Head—Σβορώνου, Ἱστορ. τῶν Νομισμ., Τόμ. Α', σελ. 355).

ΤΙΒΕΡΙΟΣ Α'. — Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (578—582) καταγόμενος ἐκ Θράκης. Διατελέσας ὡς στρατηγὸς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου Β' (565—578), διεκρίθη διὰ τὴν σύνεσιν καὶ ἀνδρείαν του. Ὁ Ἰουστίνος ἐκτιμῆσας τὰ προσόντα τοῦ ἀνδρός, προσέλαβεν αὐτὸν ὡς συνάρχοντα τὸ 574, ὡς τοιοῦτος δέ, ἔνεκα τῆς καταπτώσεως τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ αὐτοκράτορος, ἀνέλαβεν ἀπὸ τοῦ ἐπομένου ἔτους τὴν διαχείρισιν τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς, τέλος δὲ καὶ διεδέχθη αὐτὸν ἀποθανόντα τὸ 578. Ὁ Τιβερίος, ὅσον ὡς συνάρχων, ἔσον καὶ ὡς βασιλεὺς, διεξήγαγε μακροῦς πολέμους κατὰ τῶν Σκλαθητῶν καὶ Ἀβάρων, καὶ ἐπροστάτευσεν τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Λογγοδάρδων. Μόλις δὲ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἐξηνάγκασε, διὰ τοῦ στρατηγοῦ του Μαυρικίου, τὸν Χοσρόην Β', βασιλέα τῆς Περσίας, νὰ κλείσῃ συνθήκην εἰρήνης. Ἐπειδὴ ὁμοῦ δὲ νέος βασιλεὺς τῶν Περσῶν Ὀρομάνδης Δ' κατήγγειλε τὴν συνθήκην καὶ ἐπανελάβε τὸν πόλεμον, ἐξεστράτευσεν κατ' αὐτοῦ ὁ ἴδιος τὸ 579. κατανικήσας δὲ τοὺς Πέρσας, ἐπέστρεψε θριαμβευτικῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ προήλθεν εἰς φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῶν διαφόρων λαῶν τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν πέραν τῆς Κασπίας θαλάσσης ἐγκατεστημένων τότε Τούρκων. Ἀσθενήσας τὸ 582, καὶ μὴ ἔχων ἄρρην τέκνα, ὤρισεν ὡς διάδοχόν του τὸν στρατηγὸν Μαυρικίον καὶ ἐνύμφευσεν αὐτὸν μετὰ τῆς θυγατρὸς του Κωνσταντίας. Ἀπέθανε τὴν ἐπομένην τοῦ γάμου των (14 Αὐγούστου 582).

ΤΙΒΕΡΙΟΥΠΟΛΙΣ. — Μεσαιωνικὸν ὄνομα τῆς ἀρχαίας πόλεως Αἰστραίων ἐν Παιονίᾳ, κειμένη ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ὑπορείων τοῦ Ὀρβήλου εἰς ὕψος 262 μέτρων, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πόντου, παραποτάμου τοῦ Στρουμόνος. Ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως ἐν αὐτῇ τῶν Βουλγάρων, οἱ ὅποιοι τὸν μὲν Στρουμόνα καλοῦν Στρούμα, τὸν δὲ Πόντον Στρούμιτσα ἢτοι Μικρὸν Στρουμόνα, ἢ Τιβερίουπόλιν μετωνομάσθη Στρούμιτσα ἢ Στρώμιτσα, ἀπε-

τέλει δὲ ἐπισκοπὴν διαγομένην εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀγριδῶν.

ΤΙΒΙΣΙΣ (ποταμός). — Εἰς τῶν ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου μνημονευομένων τριῶν μεγάλων ποταμῶν τῆς Θράκης, οἵτινες πηγάζοντες ἐκ τοῦ Αἴμου εἰσβάλλουσιν εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἰστρου (Δουνάβεως) (Δ, 49). Ἡ ταῦτο τῆς αὐτοῦ δὲν εἶναι ἐξηκριτωμένη.

ΤΙΒΙΣΚΑ (Ἦ). — Πόλις τῆς Κάτω Μοισίας ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ, 10, 6), μετὰ τοῦ Ἰστρου καὶ τῆς παραλλῆλης τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ἦ θέσις αὐτῆς ἀκαθόριστος.

ΤΙΓΑΣ (δ). — Παλαιὸν φρούριον τῆς Κάτω Μοισίας ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως πρὸς ἀνατολὰς τῶν Νοθῶν (νῦν Σιστοβα). Τούτου τὰ κατεστραμμένα τείχη κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ Κτισμ. IV, 7, 6) ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς δ' Α' (527—565) καὶ «δισώσατο νέα τινὶ οἰκοδομίᾳ».

ΤΙΓΡΑ. — Ὄνομα φρουρίου τῆς Κάτω Μοισίας παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως καὶ τὰς Νοθὰς (νῦν Σιστοβα) ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Προκόπιου (Περὶ Κτισμ. IV 11). Τὰ τείχη του ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς δ' Α' (527—565).

ΤΙΛΑΤΑΙΟΙ — Ἀρχαῖος Θρακικὸς λαὸς, κατοικῶν τὴν πρὸς Β τοῦ Σκόμβρου ἢ Σκομίου ὄρους χώραν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ὀσίου ἢ Οἴσκου (νῦν Ἰσκερ). Ὑπὸ τὸν Σιτάλκην βασιλέα τῶν Ὀδρυσῶν, ἐξεστράτευσάν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τοῦ Περδίκκου καὶ τῶν Χαλκιδέων τὸ 432 π.Χ. (Θουκυδ. Β, 96).

* **ΤΙΛΘΑΖΗΣ.** — Ὄνομα καθαρῶς Θρακικόν θεοῦ ἢ ἥρωος θεοποιηθέντος σπανίως ἀπαντῶν εἰς θρακικὰς ἐπιγραφὰς («Θρακικά» 1931 σελ. 56).

ΤΙΛΙΚΙΩΝ (τῶν). — Φρούριον τῆς Κάτω Μοισίας, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως, κτισθὲν ἐκ θεμελιῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565), ὅπως προστατεύσῃ τὴν χώραν ἀπὸ τῶν Σκλαθητῶν, οἵτινες «ἐνταῦθα ἐνεδραυόντες τε καὶ κεκρυμμένως ἀεὶ τοὺς τῆς ἰόντας ἀόχτα ἐποίουν τὰ ἐκείνη χωρία». (Προκ. Περὶ Κτισμ. IV, 7, 14.)

ΤΙΛΛΙΤΩ (φρούριον). — Παλαιὸν φρούριον τῆς Κάτω Μοισίας «ἐν τῇ Μεσογείᾳ» ἀνα-

καινοθὲν κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ Κτισμ. IV, 11) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' (527—565).

*ΤΙΜΑΙΑΣ (Πύργος).— Ὑψηλὴ τοποθεσία τῆς Εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, παρὰ τὸ Ἱερόν τῶν Βυζαντιῶν (βλ. λέξ.), ὅπου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχε κατὰ πάσαν πιθανότητα, φάρος πρὸς καθοδήγησιν τῶν ναυτιλλομένων. (Διονυσίου Βυζαντιῶ «Ἀνάπλους Βοσπόρου» κεφ. LXXVII, τῆς λατιν. μεταφρ.). Παρὰ τὸν Τιμαίαν Πύργον, ὑπῆρχε καὶ τοποθεσία τις «Φωσφόρος» καλουμένη, εἴτε ἀπὸ τοῦ ἐπ' αὐτῆς κειμένου ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, εἴτε ἐκ τοῦ παρ' αὐτὴν ἀρχαίου φάρου.

ΤΙΜΑΚΟΝ (τό).— Πόλις τῆς Ἄνω Μοισίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ'. 9 4) «ἄνωθεν τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ» πρὸς βορρᾶν τῆς Ναισσοῦ (νῦν Νίσα, Nish), κατὰ δὲ τὸν «Πεσυγγετριανὸν χάρτην», ἐπὶ τῆς ἀπὸ ταύτης εἰς Ραττιαριανὸν ὁδοῦ (νῦν Artchar).

ΤΙΜΑΚΟΣ (ὁ).— Ποταμὸς τῆς Ἄνω Μοισίας, ὅστις πηγάζων ἐκ τοῦ Αἴμου, χύνεται εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως, τὸν ὁποῖον συναντᾷ μετὰ ροῦν 135 χλμ. εἰς τὴν πόλιν Δορτικόν (νῦν Ρακοβίτσα). Εἶναι ὁ σύγχρονος Τιμόκ, ἀποτελῶν τὸ σύνορον μεταξὺ Σερβίας καὶ Βουλγαρίας.

ΤΙΜΕΝΑ.— Ὄνομα παλαιοῦ φρουρίου τῆς Ἄνω Μοισίας, παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ Κτίσμ. IV, 6, 18) τοῦ ὁποῦ τοῦ τείχους «φθοροδμήσατο καινουργήσας» ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565).

ΤΙΜΗΣΙΟΣ ἢ ΤΙΜΗΣΙΑΣ.— Κλαζομένος ἰδρύσας τὸ 656 π. Χ. τὴν ἐν Θράκῃ πόλιν Ἀδθηρα (βλ. λέξ.) ἐπαινούμενος ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου καὶ Αἰλιανοῦ ὡς συνετὸς καὶ ἐνάρετος. Ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν Θρακῶν, καταστρεφάντων τὴν πόλιν, ἐλατρεύετο βραδύτερον ὡς ἥρωος ὑπὸ τῶν Τηνίων, οἵτινες φεύγοντες τὴν ὑποδούλωσιν τῶν Περσῶν, ἀνηκοδόμησαν αὐτὴν περὶ τὸ 543 π. Χ. (Ἡρόδ. Κ'. 168).

ΤΙΜΟΘΕΟΣ.— Στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, καταγόμενος ἐκ μητρὸς Θράσσης. ἤκμασε κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ τετάρτου π. Χ. αἰῶνος (Πλουτάρχ. Κίμων).

ΤΙΜΟΘΕΟΣ.— Περιφρῆμος ἱερεὺς ἐκ τοῦ γένους τῶν Εὐμολπιδῶν (βλ. λέξ.) ἐν Ἀθήναις,

προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου Α' τοῦ Λάγου, ἵνα ἐξηγήσῃ εἰς αὐτὸν τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. Ὁ Εὐμολπίδης ἱερεὺς προσεπάθησε νὰ συνενώσῃ ταῦτα πρὸς τὰ μυστήρια τῆς Αἰγυπτιακῆς θεότητος Ἰσιδος, ὅπως ἐπραξε καὶ βραδύτερον, διὰ προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ τοῦ Πτολεμαίου Λυσιμάχου βασιλέως τῆς Θράκης, ἐδοκίμασε νὰ συνενώσῃ ταῦτα πρὸς τὰ τοῦ Ἄττιος θεοῦ τῶν Φρυγῶν καὶ Λυδῶν.

ΤΙΜΟΘΕΟΣ (*Ἅγιος).— Ἐμαρτύρησεν ἐν Τιβεριουπόλει τῆς Θράκης (νῦν Στρομνίτσας) μετὰ πολλῶν ἄλλων χριστιανῶν ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου (361—363 μ. Χ.). Ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας συνορτάζεται μετὰ τῶν συναθλητῶν τοῦ τῆν 28 Νοεμβρίου.

ΤΙΜΟΣΕΝΟΣ.— Στρατηγὸς ἐκ Σκιώνης (βλ. λέξ.), ὅστις ἐπιχειρήσας κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (VII, 128) νὰ προδώσῃ τὴν πατρίδα του καὶ ἀνακαλυφθεὶς τῆς προδοσίας του ἐτιμωρήθη ὑπὸ τῶν Σκιωναίων, ἵνα μὴ «εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον αἰεὶ προδότης» θεωροῦνται.

*ΤΙΜΟΣΘΕΝΗΣ.— Πατὴρ τοῦ περιφήμου ἀθλητοῦ Θεαγένους (βλ. λέξ.), ἱερεὺς τοῦ ἐν Θάσῳ ναοῦ τοῦ Ἡρακλέους.

ΤΙΝΔΗ.— Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς μεσημβρινῆς Θράκης ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βιστόνων, ὅπου, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ὑπῆρχον αἱ φάται τῶν ἀνθρωποφάγων ἵππων τοῦ Διομήδους. Ὁ κάτοικος Τινδαῖος.

*ΤΙΟΥΓΑ, ΤΙΟΥΓΗ καὶ ΤΟΥΓΑ.— Ὄνομα θρακικὸν κύριον γυναικός, ἀπαντῶν εἰς ἐπιγραφὰς τῆς Θράκης προσερχομένης ἐκ Φιλίππουπόλεως καὶ Ὀδησσοῦ. τῆς νῦν Βάρνας. (Dumont—Homolle, σελ. 337 καὶ 557). Ὁ Dumont, ἀναφέρει ἐπίσης τὸ ὄνομα Ταῦτοι, ὄνομα μιᾶς πτέρυγος θρακικοῦ ἵππου, αἱ ὁποῖοι ἦσαν Βέσσοι. Πρβλ. καὶ τὸ τοπικὸν ἐπίθετον Τιουτιαμενός, τὸ ὁποῖον ὑποθέτει τὴν ὑπαρξίν κώμης ὑπὸ τὸ ὄνομα Τιουτιάμα ἢ κατὰ παρόμοιον (Αὐτόθι σελ. 557. — «Θρακικά», 1933, σ. 106 καὶ τ. VI (1935) σ. 164).

*ΤΙΡΙΔΑ (TIRIDA)—Θρακικὸν ὄνομα τῆς Καρτερᾶς (βλ. λ.) πρωτεύουσος τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῶν Βιστόνων Διομήδους, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Πλινίου (Φυσ. Ἱστ. IV, 18, 3).

ΤΙΡΙΖΙΣ (*Ἄκρα).— Ὁχυρὸν φρούριον τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Θράκης, χρησιμο-

ποιούμενον, ὡς ἀναφέρει ὁ Στράβων (VII, 319) ὑπὸ τοῦ Λυσίμαχου, βασιλέως τῆς Θράκης (323—281 π. Χ.) ὡς «γαζοφυλάκιον» (θησαυροφυλάκιον). Τὸ φρούριον τοῦτο τοῦ Στράβωνος πολλοὶ ἐκ τῶν συγχρόνων συγγραφέων συγχέουσι μὲ τὴν Τρισιτίδα ἄκραν (βλ. λ.), κειμένην νοτιώτερον τοῦ Μπαλιτζίκ. Προφανῶς πρόκειται περὶ πλάνης, καθ' ἣσον ὁ μὲν Στράβων τοποθετεῖ τὴν Τίριζιν ἄκραν πρὸς νότον τῆς Ἀπολλωνίας (Σωζουπόλεως), ὁ δὲ Πτολεμαῖος τοποθετεῖ τὴν Τρισιτίδα ἄκραν μεταξὺ Διονυσοπόλεως καὶ Ὀδησσού, ἤτοι μεταξὺ Μπαλιτζίκ καὶ Βάρνας. Κατὰ ταῦτα ἡ Τρισιτίς ἄκρα ἀντιστοιχεῖ μᾶλλον μὲ τὸ σημερινὸν ἀκρωτήριο Ἀκρανιά (Ecrepé), ὀλίγον νοτιώτερον τοῦ Μπαλιτζίκ, ἢ δὲ Τίριζις ἄκρα μὲ τὴν Καλὴν ἄκραν.

*ΤΙΡΙΣ.—Ἡγεμὼν Θραξ ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πολυαίνου (Στρατηγικά, IV, 16).

ΤΙΡΙΑΣΤΑΣΙΣ.—Πόλις τῆς μεσημβρινῆς παραλλίας τῆς Θράκης ἐπὶ τῆς Προποντίδος 60 μίλια βορειοανατολικῶς τῆς Καλλιπόλεως. Κατεχομένη ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα, ἐκυριεύθη τὸ 340 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Διοπέθους, στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων. Τῆς Τιριαστάσεως σώζονται διάφοροι ἐπιγραφαὶ καὶ ἀνάγλυφα τοῦ Θρακῆ ἥρωος, ἀναχόμενα εἰς τὸν δεῦτερον ἢ τρίτον π. Χ. αἰῶνα. Ἐπίσης καὶ τεμάχια γλυπτὰ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς παρὰ τὸ περικλήσιον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κείμενον παρὰ τὴν παραλίαν (Dumont Homoll σελ. 423). Ἡ νέα κωμόπολις, τὴν ὁποῖαν ὁ Μελέτιος (Γεωγρ. Γ' σελ. 59) ὀνομάζει Περυστάκιον, φαίνεται ὅτι εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ διαφόρων προσχώσεων τῆς παραλλίας, ἐνῶ ἡ ἀρχαία κεῖται ἡμίσειαν ὥραν περίπου νοτιοδυτικῶς αὐτῆς, ἐπὶ τινος λόφου καλουμένου Σερατ-Μπαρ, ὅπου καὶ τὰ εἰρηπία τῆς. Μίαν ὥραν πρὸς τὰ βορειοανατολικά αὐτῆς κεῖται ἡ Ἡρακλειεῖσα, δύο ὥρας μετὰ ταῦτα τὸ Μυριόφυτον (τὸ ἀρχαῖον Μύρτανον) καὶ ἀνὰ μίαν ἢ Χώρα καὶ ἡ Γάνος. Ὁλόκληρος ἡ παραλία, ἀπὸ Ραιδεστοῦ μέχρι Περυστάσεως, λαμβάνει τὸ γενικὸν ὄνομα Γανόχωρα.

Ἰπὸ ἐκκλησιαστικὴν ἐποψὴν ἦτο ἀπὸ τῶν χρόνων ἡδη τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1081—1118) μία τῶν ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Ἡρακλειεῖας 17 ἐπισκοπῶν. Ἐκλιπούσα βραδύτε-

ρον, ἀναφαίνεται καὶ πάλιν εἰς τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους ὡς ἐπισκοπὴ Περυστάσεως καὶ Μυριόφυτου, ὑπὸ τὴν αὐτὴν Μητρόπολιν. Κατὰ τὸ 1909 προήχθη εἰς Μητρόπολιν, καταλαβοῦσα τὴν 86ην σειρὰν τῆς Κλίμακος τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου, διετηρήθη δὲ μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν (1923). Ἐκτοτε παραμένει ἄνευ τιτλοῦχος ἀρχιερέως (Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Τόμ. Β. σελ. 476—Μητροπολίτου Γερμανοῦ Σάβδων, Ἐπισκοπικὸν Κατάλογοι Ἀνατ. καὶ Δυτ. Θράκης, καὶ Θρακικά, 1935, σελ. 112 καὶ 100). Ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς κατοχῆς ἦτο ἔδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως τοῦ Νομοῦ Καλλιπόλεως καὶ ἠριθμοὶ 2.803 κατοίκους.

*ΤΙΣΙΒΙΣ (δ).—Ποταμὸς τῆς Βορείου Θράκης παρ' Ἡροδότῳ (IV, 49), ὅστις ῥέων ἀπὸ Ν. πρὸς Β. ἐκβάλλει εἰς τὴν δεξιάν ὄχθην) τοῦ Ἰστρου (Δουνάβεως) «Ἐκ δὲ τοῦ Αἵμου τῶν κορυφῶν ῥέοντες πρὸς βορρῆν ἄνεμον ἐσβάλλουσιν εἰς αὐτὸν (τὸν Ἰστρον) Ἄτλας καὶ Αὔρας καὶ Τίσιβις». Ἡ ταυτότης αὐτοῦ δὲν εἶναι ἐξηκριτωμένη.

*ΤΙΡΙΑΣΤΙΣ (Ἀκρα).—Ἀκρωτήριο τῆς Κάτω Μοισίας ἐν Θράκῃ, κείμενον κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ', 10, 3) μεταξὺ Διονυσοπόλεως (Μπαλιτζίκ) καὶ Ὀδησσού (Βάρνης). Ὁ εἰς τὸν Ἀρριανὸν ἀποδιδόμενος περιπλοῦς Εὐξείνου Πόντου (35), ὀνομάζει αὐτὴν Τετρισιάδα Ἀκραν. Ἐπίσης καὶ ὁ Ἀνώνυμος (Περίπλ 75). Τὴν Τρισιτίδα Ἀκραν, πολλοὶ τῶν νεωτέρων συγγραφέων συγχέουσι μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερομένην «Τίριζιν ἄκραν» (βλ. λέξ.) κειμένην νοτιώτερον τῆς Ἀπολλωνίας (Σωζουπόλεως), τὴν ὁποῖαν ὁ Λυσίμαχος βασιλεὺς τῆς Θράκης (323—281 π. Χ.) ἐχρησιμοποίησε ὡς θησαυροφυλάκιον. Ταυτίζουσι δὲ πρὸς τὸ σημερινὸν ἀκρωτήριο Καλὴ—Ἀκρα, κείμενον νοτιώτερον τοῦ Μπαλιτζίκ. Ἡ τοποθεσία τῆς Τρισιτίδος ἄκρας τοῦ Πτολεμαίου ἀντιστοιχεῖ μᾶλλον πρὸς τὸ σημερινὸν ἀκρωτήριο Ἀκρανιά (Ecrepé), ὀλίγον νοτιώτερον τοῦ Μπαλιτζίκ, παρὰ πρὸς τὴν Καλὴν Ἀκραν, ὅπως παραδέχονται πολλοὶ τῶν νεωτέρων. (Πρβλ. O. Tafrahi, La cité Pontique de Dionysopolis, σελ. 48 M. Bernier, Le-xique de Géographie ancienne ἐν λέξει).

Ὁ Μελέτιος (Γεωγρ. Γ. σελ. 48), τοποθετεῖ αὐτὴν πρὸς νότον τῆς Καθάρνας. Τὸ ὄνομα Καλή—Ἄκρα, διὰ πρώτην φοράν ἀναφέρεται ἐν τινι ἐκκλησιαστικῇ πράξει τοῦ 1370, ἑκατὸν δὲ ἔτη περίπου ἀργότερον ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ ἱστορικοῦ Λαονίκου Χαλκοκονδύλη. Διειρηθῆθη δὲ μέχρις ἡμῶν, κοινῶς Καλιάκρα. Οἱ Τοῦρκοι τὴν ὀνομάζουσι κατὰ παραφθορὰν «Kalagriah» ἢ καὶ Theligra-Bouroum. Ὁ δὲ Μελέτιος, ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του (XVIII αἰῶν) ἑκαλεῖτο «Γαλιάγρα».

Ἐὰν ἡ Καλή—Ἄκρα ἦτο ὠχυρωμένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, δὲν εἶναι γνωστόν. Βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι κατὰ τὸν μεσαιῶνα εἶχεν ὀχυρώτατον φρούριον, τοῦ ὁποῦ τοῦ σωζόμενα εἰρήπια καταστρέφονται ὀσμήμερκα. Σώζονται ἀκόμη δύο πύλαι αὐτοῦ. Κατὰ τινος τοῦ φρουρίου τοῦτο ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Γενοואτῶν, ἀλλ' ἢ ὑπαρξίς τοῦ αἰετοῦ ἐπὶ τῆς προσόψεως αὐτοῦ, ἐμβλημα τῶν βυζαντινῶν αυτοκρατόρων, συνηγορεῖ ὅτι εἶναι ἔργον τῶν Βυζαντινῶν. Ἐπίσης δὲν εἶναι γνωστόν ἐὰν ὑπῆρχε καὶ ὁμώνυμος πόλις ἢ χωρίον, ἢ ἀπλῶς φρούριον διὰ τὸν στρατὸν καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Βυζαντίου. Πολὺ πιθανόν νὰ ὑπῆρχε παρ' αὐτὸ πόλις, ὅπως ἀναφέρει ὁ Μελέτιος (Γεωγρ. Γ, σελ. 48) λέγων ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ὑπῆρχε πόλις «Καλή—Ἄκρα, τανῶν λεγόμενον Γαλιάντρα». Ἄλλ' εἶναι δύσκολον νὰ ἀποφανθῆ τις περὶ αὐτοῦ θετικῶς, ἂν μὴ ἀνασκαφαὶ γενόμεναι ἐπὶ τόπου βεβαιώσουσι τοῦτο ἢ ὄχι. Πολλοὶ ταυτίζουσι τὴν Καλήν—Ἄκραν μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους (Συνέκδ. 637) καὶ Κ. Πορφυρογεννήτου (Περὶ θεμάτ. Β, 47) πόλιν «Ἄκρα» μίαν τῶν 15 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Σκυθίας (Δοβρουτσᾶ). Ἄλλ' εἶναι δύσκολον νὰ παραδεχθῆ τις ἢ ν' ἀπορρίψῃ τὴν γνώμην ταύτην, ἐφ' ὅσον ὅπως εἶπομεν, ἀνασκαφαὶ ἐπὶ τόπου δὲν διασαφήνισον τὸ πρᾶγμα.

TITANISMOΣ.—Ὀνομασία τοῦ «παιανισμοῦ» ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Θρακῶν, διότι ἐπίστευον ὅτι ἕθοντες τὸν «παιάννα» ἤκουον τὴν φωνὴν «τιτάν» (Στράβ. VII, 40).

TOMEYΣ καὶ **TOMIΣ.**—Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Κάτω Μοισίας (βλ. λέξ. Τόμοι).

TOMOI (οἱ).—Ἀρχαιοτάτη πόλις. ἀποικία

Μιλησίων καίμενη ἐν τῇ Κάτω Μοισίᾳ ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου, μεταξὺ Ἰστρουπόλεως (νῦν Καραμάν-Ἰρμάν) καὶ Καλλιτίδος (νῦν Μαγκάλια), εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς μεταξὺ τοῦ Δέλτα τοῦ Ἰστρου καὶ τῆς Τριζίδος ἄκρας (νῦν Καλή-ἄκρα) ἀποστάσεως. (Στράβ. VII, 319.—Πτολεμ. Γεωγρ. Γ. 10, 3). Κατὰ τὴν μυθολογίαν (Ἀπόλλ. Α, 9, 26) ἐνταῦθα ἡ Μήδεια φεύγουσα μετὰ τοῦ Ἰάσονος καὶ καταδιωκομένη ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς Αἰήτου, κατέκοψε τὸν ἀδελφὸν τῆς Ἄψυρτον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως Τομεύς (ἐκ τοῦ ρήματος τέμνω=κόπτω).

Κατὰ τινος ὀνομάσθη οὕτω ὑπὸ τῶν Γετῶν, ἐκ τοῦ «tama» τὸ ὅποιον εἰς τὴν γλῶσσαν των σημαίνει θάλασσα. Ὁ δὲ Στέφανος Βυζάντιος ἀναφέρει ὡς ἰδρυτὴν αὐτῆς τὸν Τόμον (Fabre d'Enviu, Onomatologie de la Géographie Greque, σελ. 221). Ὡς γνωστόν εἰς Τόμους ἐξωρίσθη ὁ Ὀβίδιος τὸ 9 μ. Χ., ὅστις διὰ τῆς ποιητικῆς του μούσης κατέστησε γνωστοτάτην τὴν πόλιν τῶν Τόμων, ἧτις φέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὑπὸ διαφόρους παραλλαγὰς: Τόμις, Τόμι, Τόμοι, Τομοὺς (Ὁβιδ. Trist. IX, 13, IX, 1—6). Εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ὀνομάσθη Κωνσταντία, ἐξ οὗ καὶ τὸ σημερινόν τῆς ὄνομα Κωνσταντία. Ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὄλαι αἱ παράλιαι πόλεις τοῦ Δυτικοῦ Εὐξείνου ὑπετάγησαν εἰς τὸν Λυσίμαχον, στρατηγὸν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἀλλὰ τὸ 313 π. Χ. συνεννοηθεῖσαι ὄλαι αἱ γειτοκαὶ πόλεις, πρωτοστατούσης τῆς Καλλιτίας, ἐκήρυξαν κοινὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Λυσιμάχου, συμμαχήσασαι μετὰ τῶν Σκυθῶν καὶ Θρακῶν. Ἐπελθὼν κατ' αὐτῶν ὁ Λυσίμαχος τὰς ἠνάγκασε τέλος νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν κυριαρχίαν του. Ἄλλ' ἡ κατοχὴ αὐτῆ διήρκεσεν ἐπ' ὀλίγον, καθ' ὅσον ὁ Λυσίμαχος ἐνικήθη τὸ 292 π. Χ. κατὰ τὴν κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείαν του καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ἀπηλευθέρωθη ἀργότερον ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Δρομιχαίου (Στράβ. VII, 302).

Κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Λυσιμάχου αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τοῦ Πόντου ἐπανέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των, ἰδίως δὲ μετὰ τὸν θάνατόν του 281 π. Χ. καὶ ἐσημάτισαν μίαν δημοσπονδίαν, τὴν καλουμένην Πεντάπολιν, τῆς

δποίας συμμετείχον ἡ Ὀδησσός, ἡ Διονουσοῦ-πολις, οἱ Τόμοι, ὁ Ἴστρος καὶ ἡ Κάλλατις, βραδύτερον Ἐξάπολιν, διὰ τῆς προσθήκης τῆς Μαρκιανουπόλεως. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος 260 π. Χ. οἰκονομικαὶ δυσχέρεια ἐγένοντο ἀφορμὴ δυσαρσεκειῶν μεταξὺ Καλλάτιδος καὶ Τόμων, αἵτινες κατέληξαν εἰς ἐμφύλιον πόλεμον ἀναμεταξύ των. Τῶν Τόμων δὲν σῶζονται νομίματα προγενέστερα τοῦ Λυσιμάχου. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὁμοῦ αὐτοῦ μέχρι τοῦ πρώτου π. Χ. αἰῶνος ἐκέπησαν ἀργυρᾶ νομίματα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Λυσιμάχου, ἐπίσης δὲ καὶ χαλκᾶ, φέροντα ἔμπροσθεν κεφαλὴν τοῦ Ποσειδῶνος, ὀπισθεν δὲ αἰτὸν ἐντὸς στεφάνου ἐκ δρυός (Head—Σδορώνου, τόμ. Α, σελ. 346).

*TONZH'Γ'Σ. — Ὄνομα κύριον, καθαρῶς θρακικόν, γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῆς τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων (Dumont—Homolle No 62²) σελ. 568) Πρβλ. πρὸς τὴν λέξιν Τόνζος.

TONZOΣ. — Ποταμὸς τῆς Θράκης, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τοῦ Αἴμου, συμβάλλει εἰς τὴν ἀριστέραν ἔχθην τοῦ Ἐβρου, τὸν ὁποῖον συναντᾷ ὀλίγον κατωτέρω τῆς Ἀδριανουπόλεως παρὰ τὸ σημερινὸν προάστειον Κιρισχανέν. Ταυτίζεται μὲ τὸν Ἄρισθον τοῦ Σιράβωνος (XIII, 590), ὅστις διαρρέων τὴν χώραν τῶν Κεβρηγίων Θρακῶν «ἐμβάλλει εἰς τὸν Ἐβρον». Φέρεται δὲ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα: Τάξος, Ταίναρος, Τόντος, Τῶνος, νῦν δὲ Τούντζας. Τὸ ὄνομα Τόνζος εἶναι καθαρῶς θρακικόν. Ἐπὶ σωζομένων νομισμάτων τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀπεικονίζεται ὁ Τόνζος ἐξηπλωμένος πρὸ τῆς πόλεως, μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς TONZOΣ (Head—Σδορώνου, τόμ. Α, σ. 360).

TONZOΣ. — Πλὴν τῆς πόλεως Τόνζου, κειμένης ἐπὶ τοῦ Εὔξεινου Πόντου, ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ, 11, 7) καὶ ἄλλῃ πόλις ὑπὸ τὸ ὄνομα Τόνζος, κειμένη εἰς βόρ. πλάτ. 43°, 20' καὶ ἀνατ. μῆκ. 54°, 30'. Ἡ ἀκριβὴς τοποθεσία αὐτῆς εἶναι ἀγνωστὸς. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔκκειτο παρὰ τὸν ποταμὸν Τόνζον (νῦν Τούντζα), τὸν ὁποῖον ἡ Tabula Peutingeriana ὀνομάζει Τόντον (Tontus), ὃ δὲ Ζώσιμος (B, 22, 8) Τῶνον.

TONZOΓ'. — Πόλις τῆς Ἄν. Θράκης, ἀναφερομένη μόνον ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ, 11, 3) μεταξὺ τῆς Ἀπολλωνίας (Σωζου-

πόλεως) καὶ τοῦ Περωντικοῦ (Ἀγαθούπολις) εἰς βόρ. πλάτ. 44°, 10' καὶ ἀνατ. μῆκ. 55°, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀστῶν. Ὁ Μελέτιος εἰς τὴν Γεωγραφίαν του (Τόμ. Γ, σελ. 100), λέγει περὶ αὐτῆς: «Τούζα ἢ Τούζου, πόλις ποτὲ πρὸς τὸν αἰγιαλόν. Λέγεται δὲ τόπος οὗτος κοινῶς Βορδοβίζου». Εἶναι τὸ σημερινὸν ἀκρωτήριον Ζεΐτιν-μπουρνοῦ τῆς Βουλγαρίας.

*TONTOΣ ἢ ΤΩΝΟΣ. — Ἄλλη ὀνομασία τοῦ ποταμοῦ Τόνζου (βλ. λ.).

ΤΟΞΑΡΙΣ. — Σοφὸς Σκύθης, ἐλθὼν, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς Ἀθήνας ἐπὶ Σόλωνος πρὸ τοῦ Ἀναχάρσιδος καὶ ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς. Κατὰ τὸν Λουκιανὸν γράφονται ἰδιαιτέραν πραγματείαν περὶ τούτου («Σκύθης ἢ Πρόξενος»), ζῶν μὲν ἐτιμᾶτο παρὰ πάντων, ἀποθανὼν δὲ ἐτάφη εἰς Δίπυλον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας, κατ' ἔτος δὲ ἐτιμᾶτο διὰ θυσιῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «ξένος ἰατρὸς», διότι ἐλέγετο ὅτι ἐπιφανεὶς καθ' ὕπνους, κατὰ τὸ δευτέρον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου εἰς τὴν σύζυγον τοῦ ἀρσενικοῦ Ἀρχιτέλους, ὑπέδειξεν εἰς αὐτὴν τὸν τρόπον τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐνσκήψαντος λοιμοῦ.

*ΤΟΠΑΡΟΝ (φρούριον)—Φρούριον τῆς Θράκης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ροδόπης, παρὰ Προκόπιον (Περὶ Κτισμ. IV, 11) κτισθὲν ἐκ θεμελίων ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565) (βλ. λ. Τόπειρος).

ΤΟΠΕΙΡΟΣ, ΤΟΠΕΙΡΑ ἢ ΤΟΠΗΡΙΣ. — Μεσόγειος πόλις τῆς Θράκης κειμένη κατὰ τὸν Στράβωνα (VII, 331, 45) παρὰ τὰ Ἀθήνηρα. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Προκόπιον, καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων τὴν Θράκην τὸ 550 μ. χ. Σλαύων, ἀνεκτίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565), ὅστις καὶ περιετείχεσεν αὐτὴν δι' ὀχυρωτάτου τείχους καὶ ὑψηλῶν πύργων, μέχρι τοῦ παραρρέοντος αὐτὴν ποταμοῦ (Περὶ Κτισμ. IV, 11, 14). Φέρεται δὲ ὑπὸ διαφόρους παραλλαγὰς: Τόπειρος, Τόπειρον, Τόπιρος, Τοπηρίς, Τοπάρα. Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἰεροκλέους (Συνέκδ. 634) ὑπὸ τὸ ὄνομα Τόπειρος καὶ Ρούσιον, ὡς μία τῶν ἐπτὰ πόλεων τῆς Ἐπαρχίας Ροδόπης ὑπὸ ἡγεμόνα, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικά, ὡς ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Τραϊανουπόλεως (Ράλ-

λη καὶ Ποτλῆ, Τόμ. Β', σελ. 463). Τῆς Τοπεύρου σώζονται νομίματα αὐτοκρατορικὰ ἀπὸ τοῦ Ἀντωνίου τοῦ Εὐσεβοῦς (138—161 μ. Χ.) μέχρι τοῦ Γέτα (212 μ. Χ.) φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν: ΤΟΠΕΥΡΗΤΩΝ ἢ ΟΥΑΠΙΑΣ ΤΟΠΕΥΡΟΝ, συνήθως μετὰ τοῦ ὀνόματος τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως προτασομένης τῆς ΕΠΙ. Ὁ κοινὸς αὐτῶν τύπος ἀπεικονίζει τὸν Ἡρακλέα καθήμενον ἐπὶ βράχου (Head—Σβορῶου, Τόμ. Α, σελ. 362). Κατὰ τὸν Jirecek ἔκειτο ἐν τῇ παιδιᾷ τῆς Κομοτινῆς, δπου τὸ χωρίον Μεσίν—Καλέ.

ΤΟΡΩΝΑΙΟΣ (Κόλπος) ἢ ΤΟΡΩΝΑΪΚΟΣ. —Κόλπος τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου χωρῶν τὴν χερσονήσον τῆς Παλλήνης (νῦν Κασσάνδρας) πρὸς Δ. ἀπὸ τῆς Σιθωνίας (νῦν Λόγγου) πρὸς Ἀ. καὶ λαδὼν τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς πόλεως Τορώνης (βλ. λέξ.). Εἶναι ὁ σημερινὸς κόλπος τῆς Κασσάνδρας μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Παλιούρι καὶ Δρέπανον.

ΤΟΡΩΝΗ. —Θυγάτηρ τοῦ Πρωτεύως ἢ τοῦ Ποσειδῶνος, ἀπὸ τῆς ὁποίας, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἔλαθε τὸ ὄνομα ἢ ὀμώνυμος πόλις.

ΤΟΡΩΝΗ. —Ἢ ἐπισημοτέρα τῶν πόλεων τῆς χερσονήσου Σιθωνίας (νῦν Λόγγου), κειμένη ἐν τῇ νοτιῇ παραλίᾳ τοῦ Τορωναίου κόλπου (νῦν Κασσάνδρας), ἀπὸ τῆς ὁποίας ἔλαθε τὸ ὄνομα καὶ ὁ κόλπος (Ἡροδ. VII, 122. —Στραβ. VII, 320, 29, 31, 32). Ἐκεῖτο δὲ ἐπὶ τινος μαγευτικοῦ λόφου μεταξὺ Γαληφοῦ καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Δέρρις, ἐπὶ βορ. πλάτ. 40°, 25' καὶ ἀνατ. μῆκ. 50°, 45' (Πτολεμ. Γεωγρ. Γ, 12, 10), ἔλαθε δὲ τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς Τορώνης, θυγατρὸς τοῦ Πρωτεύως ἢ τοῦ Ποσειδῶνος, διατηρήσασα αὐτὸ διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Σήμερον καλεῖται Τορώνι. Ἐπὶ τῶν Περσικῶν πολέμων ὑπετάγη εἰς τοὺς Πέρσας, χορηγήσασα στρατὸν καὶ πλοῖα εἰς τὸν περιπλέοντα τὰ Χαλκιδικὰ παράλια στόλον τοῦ Ξέρξου (Ἡροδ. VII, 122). Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Περσῶν, ἐγένετο σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων. Μὴ ἀνεχομένη ὁμως τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν, ἀπέστη ἀπ' αὐτῶν τὸ 424 π. Χ. Κατελήφθη ὁμως ὑπὸ τοῦ Βρασίδα διὰ τῆς προδοσίας τοῦ Ὀλυνθίου Λυσιστράτου (Θουκ. IV, 116, —Διοδ. Σικελ. XII, 68). Τότε κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Βρασίδα τὸ κερ' αὐτὴν κείμενον φρούριον Λήκυθος (Θουκ.

IV, 116), εἰς τὸ ὅποιον καταφυγόντες οἱ Ἀθηναῖοι ἀντέταξαν πείρονα ἀντίστασιν ἐπὶ ἰκανὰς ἡμέρας. Ἐν τῷ φρούριῳ τῆς Ληκύθου δῆρ' ἔρχεν ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς, εἰς τὸ ταμειον τοῦ ὁποίου ἐχάρισεν ὁ Βρασίδας 30 μνᾶς, τὰς ὁποίας εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς ἐκεῖνον ὅστις πρῶτος ἤθελεν ἀναβῆ ἐπὶ τοῦ τείχους. Τὸ ἐπόμενον ὁμως ἔτος ἀνεκτίθη ἡ Τορώνη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, στρατηγούντος τοῦ Κλέωνος (Θουκ. V, 2 καὶ 3. —Διοδ. Σικελ. XII, 72), ὅστις τὰς μὲν γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας ἐξηνδραπόδισε, τοὺς δὲ ἀνδρας καὶ τοὺς Πελοποννησίους στρατιώτας ἀπέστειλεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ δὲν παρέμεινε ἐπὶ πολὺ, διότι κατὰ τὸ 380 π. Χ. ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀγησιπόλιδος, βασιλέως τῶν Σπαρτιατῶν, ὅστις, ἀσθενῶν κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτῆς, ἀπέθανε μετὰ τινος ἡμέρας (Ξεν. Ἑλλην. V, 3, 18). Ἐπὶ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων διὰ προδοσίας ἐπίσης ἐκυριεύσεν αὐτὴν ὁ Φίλιππος τὸ 349 π. Χ. (Διοδ. Σικελ. XVI, 53). Φαίνεται ὁμως ὅτι δὲν κατέστρεψεν αὐτήν, καθόσον ἀργότερον εἰς τὴν μεταξὺ Περσῶς Β', τελευταίου βασιλέως τῆς Μακεδονίας καὶ Ρωμαίων πόλεμον, ἀναφέρεται ὅτι οὗτοι μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτῶν πρὸς ἄλλωσιν τῆς Κασσάνδρας κατέφυγον εἰς τὸν λιμένα τῆς Τορώνης (Τίτ. Λιβ. XXVIII, 7. —XLIV, 12. —XLV, 30). Ἀποκρουσθέντες ὁμως ὑπὸ τῶν Τορωναίων, ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Δημητριάδα. Ἀργότερον, κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἐκηρύχθη ἐλευθερά. Ἐκτοτε δὲ ἀναφέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ, διὸ καὶ ἄγνωστον πότε καὶ ὑπὸ τίνος κατεστράφη.

Ἡ Τορώνη ἦτο πεπρωικισμένη διὰ λαμπροῦ φυσικοῦ λιμένος, ὀνόματι «Κωφός», ὅστις ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο, διότι ἐντὸς αὐτοῦ δὲν ἠκούετο ὁ θύρουχος τῶν κυμάτων, ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμία τῶν ἀρχαίων: «Κωφότερος τοῦ Τορωναίου λιμένος». (Στραβ. VII, 330. Πομπ. Μέλα Β, 34). Ἡ Τορώνη, ὅπως καὶ ἡ Μένδη ἐφημιζετο διὰ τοὺς οἶνους τῆς, ἡ δὲ λατρεία τοῦ Διονύσου ἦτο εὐρύτατα διαδεδομένη καὶ ἐν μεγάλῃ τιμῇ. Τὰ εἰσείτιά τῆς σώζονται ὄχι μακρὰν τῆς εἰσόδου τοῦ Τορωναίου κόλπου, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ μυχοῦ αὐτοῦ, ὅπως ἐσφαλμένως τοποθετεῖ αὐτήν ὁ Πτολεμαῖος. Κατὰ τὸν Μελέτιον (Γεωγρ. Β,

σελ. 462) ὠνομάζετο κοινῶς «Καστέλι Ράμων», παρ' ἄλλων δὲ «Λογγός», ἀπέχουσα 20 περίπου μίλλια πρὸς δυσμὰς τοῦ ἀκρωτηρίου Δέρρις. (Πρβλ. Δήμιτσα, Ἡ Μακεδονία, σ. 616). Ἐν Τορώνῃ, πλὴν τῶν ἄλλων ναῶν, ἐπῆρχε καὶ τὸ «Διοσκουρείον», πρὸς τιμὴν τοῦ Πολυδεύκου, ἀπέχον 3 στάδια ἀπὸ τῆς πόλεως, ὅπου ὡς ἀναφέρει ὁ Θουκυδίδης (IV, 110), ἐστρατοπέδευσεν ὁ Βρασιδάς ἐπερχόμενος κατὰ τῆς Τορώνης. Τῆς Τορώνης σάξονται ἀργυρὰ τετράδραχμα ἀρχαιότερα τοῦ 840 π. Χ. Ὅπως δὲ ἀπανταχοῦ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁ Φοινικὸς σταθμητικὸς κανὼν ἀντικατέστησεν τὸν Εὐβοϊκὸν ἀπὸ τοῦ 422 π. Χ. καὶ ἐντεῦθεν. Τὰ νομίσματα τοῦ Εὐβοϊκοῦ σταθμητικοῦ κανόνος εἶναι ἀργυρὰ τετράδραχμα καὶ ἡμιόβολα, φέροντα ἔμπροσθεν τὴν ἐπιγραφὴν ΤΕ, ΗΕ ἢ ἄνευ αὐτῆς καὶ ἀμφορέα ἐπὶ τοῦ ὀπίου μία ἢ περισσότεραι σταφυλαί, ὀπισθεν δὲ τετράγωνον ἔγκοilon διηρημένον εἰς τέσσαρα. Τοῦ δὲ φοινικικοῦ κανόνος περὶ τὰ τέλη τοῦ 424—420 π. Χ., ἔμπροσθεν φέρουν γυμνὸν σάτυρον ἢ πελαργὸν ἐμβέλλοντα τὸ ράμφος εἰς οἰνοχόην, ὀπισθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν τε καὶ αἶγα ἐνὶ ὄσῳ ἐγκοίλου τετραγώνου ἢ ΤΟΡΩΝΑΙΩΝ περὶ τετράγωνον διηρημένον ἐπίσης εἰς τέσσαρα ἢ αἶγα ἐνὶ ὄσῳ τετραγώνου (Head—Σερτόμ. Α, σελ. 273—274.—Babelon, σ. 647 καὶ ἐξῆς Α' τόμ.).

*ΤΟΡΟΝΤΗΝΟΣ (ΑΠΟΛΛΩΝ). — Ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Θράκῃ, πιθανῶς κωμολογῶς τινος, γνωστὸν ἔκ τινος ἐπιγραφῆς εὐρεθείσης περὶ τὴν Γάνον. «Ἀπόλλωνι Τοροντηνῷ Ἀύλῳ Βεισταθάκης ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν τέκνων Σαλμοῦ καὶ Γέτα εὐχὴν». (M. I. Γεδεών, Μνήμη Γανοχώρων, Κωνσταντινούπολις 1913, σελ. 13).

*ΤΟΤΟΗΣ. — Ὄνομα θρακικὸν θεοῦ ἢ ἥρωος θεοποιηθέντος κατ' ἐπιγραφὰς εὐρεθείσας ἐν Θράκῃ (Θρακικὰ 1935, σελ. 56).

ΤΟΥΛΕΥΣ. — Ὄνομα πάλαιον φρουρίου τῆς Β. Θράκης, παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ Κτισμ. IV, 11) ἐπισκευασθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565).

ΤΟΥΡΟΥΑΝΗΣ. — Ἐν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Κάτω Μοισίας, παρὰ τὴν Ζεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως ποταμοῦ, ἀνακαλισθὲν, κατὰ

τὸν Προκόπιον (Περὶ Κτισμ. IV, 11) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565).

ΤΟΥΡΟΥΣ. — Ὀχυρὰ πόλις τῆς Θράκης ἐν Δαρδανίᾳ κειμένη παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Ἄνω Μοισίας 46 μίλλια νοτιοανατολικῶς τῆς Νατσσοῦ (νῦν Nisch) καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ ταύτης εἰς Σαρδικὴν ὁδοῦ (νῦν Σόφια). Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα περιέβαλεν αὐτὴν, ὡς ἀναφέρει ὁ Προκόπιος (Περὶ Κτισμ. IV, 4) ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς δι' ὀχυρωτάτου τείχους. Τὴν θέσιν αὐτῆς κατέχει ἡ σύγχρονος Πιρότ ἐν Νοτιοσλαβίᾳ.

*ΤΟΥΤΤΙΑΝΑ (τά). — Ὄνομα παλαιοῦ φρουρίου τῆς Δαρδανίας, παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ Κτισμ. IV, 4) τοῦ ὀπίου τὰ τεῖχη ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565).

ΤΟΥΧΑΡΟΙ. — Σκυθικὸς νομαδικὸς λαὸς τῆς Βακτριανῆς, κατοικῶν ἐπὶ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Ὠξοῦ ποταμοῦ (νῦν Amou-Daria). Ὀρμηθέντες ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Ἀσίων, Παισιανῶν καὶ Σακκαρύλων ἀφῆρσαν ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βακτριανῆς καὶ Ἰνδιῶν Εὐκράτιδου τὴν Βακτριανὴν περὶ τὸ 157 π. Χ. ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὰ τὰ Βάκτρα, τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς. Ἀναφέρονται πολυλάκις ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων, τοὺς ὀπίους κατὰ τὸν Παχυμέρη «ἡ κοινὴ Ἀταρίους λέγει συνήθεια».

ΤΡΑΒΙΖΥΗ. — Διάφορος ὀνομασία τῆς Θρακικῆς πόλεως Βιζύης (βλ. λέξ.) ὑπὸ τὴν ὀπιαν ἀναφέρεται κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικά ὡς ἔδρα ἐπισκόπου τῆς ἐπαρχίας Αἰμιμόντου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως (Ράλλη καὶ Ποτλῆ, τόμ. Ε', σελ. 483).

*ΤΡΑΓΙΛΕΥΣ. — Ὁ κάτοικος τῆς πόλεως Τραγίλου (βλ. λέξ.).

ΤΡΑΓΙΛΟΣ (ἡ). — Πόλις τῆς Θράκης ἐν Ἠθωνίδι, κειμένη βορειοανατολικῶς τῆς Περιγᾶμου, ἐπὶ τῶν ὑπωρείων τοῦ Παγγαίου ὄρους, καὶ ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ, 10 μίλλια πρὸς δυσμὰς τῶν Φιλίππων. Ὄνομάζετο καὶ Τρώγιλος, Τρώτιλον καὶ Τρουτίον. Ὁ πολίτης Τραγιλεύς. Κατὰ τινὰς ταυτίζεται μετὰ τὴν Βράγυλον τοῦ Ἰεροκλέους (Συνέκδ. 639), ἀναφερομένην κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ὡς μίαν τῶν 32 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Ἰλλυρικοῦ. Πρώτης Μακεδονίας ὑπὸ Κωνσουλίου. Ἐπὶ

πολὸν ἢ θέσις τῆς Τραγίλου παρέμεινεν ἀκαθόριστος, ἐπότε δὲ Perdriget, κατὰ τὰς γεωγραφικὰς του ἐρεῦνας, καθώρισε τὴν ταυτότητα αὐτῆς μὲ τὸ σημερινὸν χωρίον Ἀγδονοχωρί, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τῆς λίμνης Ἀχινοῦ, ὅπου ἀνεῦρε πολυάριθμα ὀρειχάλκινα νομίσματα αὐτῆς. (E. Babelon *Traité des Monnaies Grecques et Romaines*, Τόμ. IV, σελ. 763 καὶ ἐξῆς). Ὑπῆρξε πατρίς τοῦ Ἀσκληπιάδου, μαθητοῦ τοῦ Ἰσοκράτους. Οὗτος ἔγραψεν ὡς ἕξ βιβλία, «Τὰ τραγωδοῦμενα», ἧτοι συλλογὴν μύθων, τοὺς ὁποίους ἀνεδίδασαν οἱ τραγικοί ποιηταὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἐλάχιστα δὲ ἀποσπάσματα ἐσώθησαν μέχρις ἡμῶν, περιληφθέντα εἰς τὰ *Fragmenta historicorum Graecorum*, ὑπὸ Müller (τ. Γ, σελ. 301—306). Τῆς Τραγίλου σώζονται ἀρχαιότατα ἀργυρὰ νομίσματα, κοπέντα περὶ τὰ 450—400 π. Χ, φέροντα τὰς ἐπιγραφάς: ΤΡΑΙ καὶ ΤΡΑΙΑΙΟΝ. Ἐπίσης σώζονται καὶ χαλκὰ φέροντα ἔμπροσθεν κεφαλῆν Ἑρμοῦ μετὰ πετάσου, ὀπισθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΤΡΑΙΑΙΟΝ καὶ ῥόδον (Head—Σβορώνου, τ. Α, σελ. 283—284). Σχετικῶς μὲ τὴν ἀπεικόνισαν τοῦ ῥόδου ὁ Heuzey (*Mission archéologique de Macedoine*, σελ. 158), ἀναφέρει ὅτι τὰ ῥόδα τοῦ Παγγαίου ὄρους, καλούμενα ἐκατόνφυλλα, ἦσαν περίφημα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα (Ἡρόδ. VIII, 138.—Θεόφρ. περὶ φυτῶν VI, 6.—Πλιν. Φυσ. Ἱστορ. XXI *quam centifolium vocant*).

ΤΡΑΙ-ΝΕΥΣ.—Ὁ κάτοικος τῆς θρακικῆς πόλεως Τραϊανῆς τῆς μετὰ ταῦτα Βερρόης.

ΤΡΑΙΑΝΗ.—Μετονομασία τῆς θρακικῆς πόλεως Βερρόης (βλ. λέξ.), κατὰ τὸν δεῦτερον μ. Χ. αἰῶνα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἢ νῦν Στάρα-Ζαγορά ἐν Βουλγαρίᾳ.

*ΤΡΑΙΑΝΟΥ (πύλη τοῦ).—Στενὴ διόδος τοῦ Αἴμου, διὰ τῆς ὁποίας διήρχετο ἡ διὰ Νύσσης καὶ Σόφιας ἀρχαία ὁδὸς καταλήγουσα εἰς Βιδδίνιον. Ἐπὶ τῆς διόδου ταύτης ὑπῆρχε τὸ κυριώτατον ἀμυντικὸν ὄχυρον τῶν Βυζαντινῶν, ἄγνωστον δὲ ὑπὸ ποῖον ὄνομα. Ὑπὸ τῶν περιόικων ὀνομάζεται «Καπουλοῦ-Δερβέντ», τοῦ ὁποίου τὴν ἀνέγερσιν οἱ περιόικοι ἀποδίδουν εἰς τὸν Σέρβον ἥρωα Μάρκον (ζήσαντα κατὰ τὸν ΧΙV αἰῶνα), τοῦ ὁποίου καὶ σήμερον ἀκόμη φέρει τὸ ὄνομα:

Μάρκοβο Καπούλια. Κατεστράφη μόλις περὶ τὸ 1835—1836 ὑπὸ τινος πασσαῦ, διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς σημερινῆς ὁδοῦ. Σήμερον σώζονται ἄμορφοι τινες ὄγκοι, ἐπὶ δὲ τῶν παρακειμένων λόφων τὰ λείψανα δύο φρουρίων καὶ ἐνὸς πύργου. (Πρβλ. G. Schlimberger, Τὰ νεανικὰ ἔτη Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, μετάφρ. Στ. Βουτουρά, σελ. 370 καὶ ἐξῆς).

ΤΡΑΙΑΝΟΥΠΟΛΙΣ.—Πόλις τῆς μεσημβρινῆς Θράκης, πρὸς δυσμὰς τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ καὶ περὶ τὰ 14 χλμ. ἀπὸ τῆς παραλίας, ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ (98—117 μ. Χ.) ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Δορίσκου (βλ. λέξ.). Ἡκίμασε κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ἰδίως δὲ ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου (193—211 μ. Χ.), ἐπὶ δὲ τοῦ Διοκλητιανοῦ (284—305 μ. Χ.), ἀνεδείχθη πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Ῥοδόπης. Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα, ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους (Συνεκδ. 634) ὡς μία τῶν 7 πόλεων τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικά ὡς ἔδρα μητροπόλεως τῆς ἐπαρχίας Ῥοδόπης, ἔχουσα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν της κατ' ἀρχὰς τρεῖς ἐπισκοπὰς, βραδύτερον δὲ ὀκτώ. (Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Τόμ. Β', σελ. 456, 474, 492, 500.—Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι Ἀν. καὶ Δυτ. Θράκης, εἰς «Θρακικά», 1935 σελ. 125 καὶ ἐξῆς). Πότε ἀκριβῶς κατεστράφη δὲν εἶναι γνωστόν. Ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς (1341—1354) ἀναφέρει αὐτὴν ὡς πόλιν «κατεστραμμένην οὖσαν ἐκ παλαιῶν ἐτῶν», ὅποτε ὁ Μητροπολίτης αὐτῆς μετέφερε τὴν ἔδραν του εἰς Μοσουνόπολιν (κατὰ μῆνα Αὐγούστου 1347) χηρεύουσαν τότε ἐπισκοπὴν αὐτῆς, προσαρτηθείσης ὀλίγον βραδύτερον (1353) καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Περιθεωρίου. Κατὰ τὸ 1371 ἐρημώθεισος καὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἐξηφανίσθη καὶ ὁ τίτλος τοῦ μητροπολίτου Τραϊανουπόλεως. Τῆς Τραϊανουπόλεως σώζονται αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἀπὸ τοῦ Τραϊανοῦ καὶ ἐντεῦθεν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΤΡΑΙΑΝΟΥΠΟΛΕΙΤΩΝ ἢ ΑΥΓΟΥΣΤΗΣ ΤΡΑΙΑΝΗΣ καὶ διαφόρων τύπων, μετὰ τῶν ὁποίων ὁ ποτάμιος θεὸς Ἐβρος κατακειμένος (Head—Σβορώνου, Τόμ. Α', σελ. 362). Τὰ εἰρηπια αὐτῆς (ξενῶν, θέρμαι καὶ ἄλλα), Ῥω-

μαϊκῶν χρόνων σφίζονται παρὰ τὸ νῦν χωρίον Λουτρῶς, ὅπου κατ' ἔτος μεταβαίνουν πλεῖστοι ἐπισκέπται χάριν τῶν ἱαματικῶν αὐτῆς λουτρῶν.

ΤΡΑΓΑΝΟΥΠΟΛΙΤΗΣ.—Ὁ κάτοικος τῆς Θρακικῆς πόλεως Τραϊανουπόλεως (βλ. λέξ.)

***ΤΡΑΚΑΣ.**—Βυζαντινὴ κώμη τῆς Ν. Α. Θράκης κειμένη παρὰ τὸ Ρήγιον (Κουτσούκ-Τσεκιμετζέ) ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὕψηλοῦ τινος λόφου, ὅπου κατὰ τὴν παράδοσιν, κατέφυγον οἱ τοὺς διαβάτας ληστεύοντες κακοποιοί. Τῆς κώμης ταύτης ὑπὸ οὐδενὸς συγγραφῆς γίνεται μνεία, παρὰ εἰς πατριαρχικὰ ἔγγραφα τοῦ 1348, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ πρωτοῦρακῆριος κῆρ Θεόδωρος ὁ Στρογγύλος μετὰ τῶν ἀδελφῶν του ἐκίνησαν ἀγωγὴν ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, λέγοντες ὅτι ὁ πατήρ συζύξας κατὰ πρῶτον τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν Μαρίαν «συνεφώνησε προικὸς χάριν αὐτῇ καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ εἰς τὸ χωρίον τῆς Τρακάδος διακειμένου ἀμπελίου». Σήμερον καλεῖται: Τρακάδα, Τρακάδια καὶ Τρακάτια. (Πρβλ. Ἄλ. Παπάτη, Ἐὰ Θρακικὰ προάστεια τοῦ Βυζαντίου, εἰς Ἑλλ. Φιλολ. Σύλλ. Κων)πόλεως, ἔτος XII, σελ. 38).

***ΤΡΑΛΗΣ (ὁ).**—Ὄνομα Θρακικῆς θεότητος, μὴ ἀναφερόμενον ὑπὸ οὐδενὸς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῶν αἱ ὅποιαι εὐρέθησαν ἐν Θράκῃ (Ἑλλην. Φιλ. Σύλλ. Κων)πόλεως, 1873—1874, σελ. 169. Πρβλ. καὶ λέξις: Τράλλεις).

ΤΡΑΛΛΕΙΣ ἢ ΤΡΑΛΛΙΟΙ.—Πολεμικὸς λαὸς τῆς Θράκης, ἐκ τῶν ὁποίων, κατὰ τὸν Ἡούχιον, ἐστρατολογοῦντο οἱ μισθοφόροι καὶ δῆμιοι τῶν βασιλέων τῆς Ἀσίας. Οἱ Τράλλεις, λαθόντες ποτὲ παρὰ τοῦ Ξέρξου πλοῦσια δῶρα, διὰ τὴν ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν διάβασίν του, ἀπήτησαν καὶ παρὰ τοῦ Ἀγησιλάου μισθὸν ἑκατὸν ἀργυρῶν ταλάντων καὶ ἄλλας τόσας γυναῖκας, ὅταν ἠθέλησε νὰ διαβῆ διὰ τῆς χώρας των. Ὁ Ἀγησίλαος ὁμῶς εἰς ἀπάντησιν, ἐπιτεθεὶς κατ' αὐτῶν τοὺς ἔτρεψεν εἰς φυγὴν καὶ πολλοὺς ἐφόνευσεν. (Πλουτάρχ. Ἀγησίλαος, 16). Κατὰ τινα παράδοσιν, ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Στραβῶνος (XIV, 649), ἐθεωροῦντο μετὰ τῶν Ἀργείων ὡς ἰδρυταὶ τῆ Ἰωνία πόλεως, ἣτις ἀπ' αὐτῶν ὠνομάσθησαν Τράλλεις.

***ΤΡΑΜΑΡΙΣΚΑ (ἡ).**—Ὁχυρὰ πόλις τῆς Κάτω Μοισίας ἢ ἄλλως καλουμένη Τραμαρίσκα (βλ. λέξ.).

ΤΡΑΝΙΨΑΙ ἢ ΤΡΑΝΙΨΟΙ.—Λαὸς θρακικός, κατοικῶν τὰ ἀνατολικά παράλια τοῦ Εὐξείνου τῆς Θράκης, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος μετὰ τῶν Θυνῶν καὶ Μελανδιτῶν, τῶν ὁποίων ἐβασίλευσεν ὁ Μαισάδης (Κύρ. Ἀνάθ. VII, 2, 32).

ΤΡΑΝΟΥΓΓΑΡΑ.—Ρωμαϊκὸς σταθμὸς (statio) τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ Ν. Δ. τοῦ Ἀσιθίου (νῦν Ἰσιπ) ἐπὶ τοῦ Ἀστυκοῦ (νῦν Βρανίτσα), παραποτάμων τοῦ Ἀξιοῦ, οὐ μακρὰν τῶν Στύθων (νῦν Σίροκοβο), Ἡ λέξις εἶναι θρακο-λατινικὴ σύνθετος ἐκ τοῦ Τρανοῦ καὶ — πάρα, τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον συνθετικὸν πιθανώτερον νὰ εἶναι Τραϊανοῦ, τὸ δὲ δευτέρον θρακικὸν τὸ ὁποῖον σημαίνει: στενὸν (=στενὸν ἢ πέρασμα τοῦ Τραϊανοῦ).

***ΤΡΑΠΕΖΟΥΣ.**—Ὄνομα πόλεως τῆς χερσονήσου Παλλήνης (νῦν Κασσάνδρας) παρὰ τὴν Σπάρτωλον (βλ. λέξ.) γνωστὴ μόνον ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ τετάρτου π. Χ. αἰῶνος, δημοσιευθείσης ὑπὸ τοῦ Ducherne (No 113), εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται, ὅτι ὁ βασιλεὺς Κασσάνδρος ἐδώρησεν εἰς τὸν Περδίκαν, υἱὸν τοῦ Κοίνου τρεῖς ἀγροῦς: τὸν ἕνα ἐν Συναίᾳ, τὸν ἄλλον ἐν Τραπεζοῦντι, τὸν δὲ τρίτον ἐν Σπαρτώλῳ. Οὐδὲν ἄλλο περὶ αὐτῆς γνωρίζομεν. Ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὁμῶς ἀναφερομένου ὀνόματος τοῦ δωρητοῦ Κασσάνδρου, καταφαίνεται ὅτι τὸ δωρητήριον τοῦτο ἐγένετο μετὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς Κασσανδρείας τὸ 316 π. Χ. (Πρβλ. Δήμιτσα, Ἡ Μακεδονία, σ. 633).

***ΤΡΑΣΜΑΡΙΣΚΑ.**—Ὁχυρὰ πόλις τῆς Κάτω Μοισίας κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάθως πρὸ τοῦ Δορυστόλου τῆς νῦν Σιλιστρίας (Προκ. Περὶ Κτισμ. IV, 7, 7). Ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ, 10, 5) καλεῖται Τραμαρίσκα, ἐπὶ δὲ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων ἦτο ἔδρα φρουρᾶς (Legio IX Claudia). Εἰς τὰ Ἑκκλησιαστικὰ χρονικά ἀναφέρεται ἐπίσκοπος: ὁ Τραμαρίσκου, ἢ ὁ Τρομαρίσκων. (Ράλλη καὶ Ποιτῆ, τόμ. Β', σελ. 463). Ταῦτιζεται μὲ τὴν σημερινὴν Tutrakan.

ΤΡΑΥΟΣ.—Μικρὸς ποταμὸς τῆς Ν. Δ. Θράκης, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τῶν χαμηλοτέρων ὑψωσιῶν τῆς Ροδόπης ἐκβάλλει μετὰ ροῦν

35 χλμ. εἰς τὴν Βιστονίδα λίμνην παρὰ τὴν πάλιν Δίκαια (Ἡροδ. VII, 109). Ἰπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται Ἀκ - σοῦ, ὑπὲρ αὐτὸν δὲ διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης—Ἀλεξανδρουπόλεως.

ΤΡΑΥΣΟΙ.—Λαὸς τῆς Ν. Α. Θράκης, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (V, 3—4) καὶ κατοικῶν ἐπὶ τῶν μεσημερινῶν ὑπωρείων τῆς Ροδόπης καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Τραύου ποταμοῦ (νῦν Ἀκ - σοῦ). Τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν ἦσαν ὅμοια πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν Θρακῶν. Ὅταν ὅμως ἐγεννᾶτο κανεῖς οἱ συγγενεῖς του καὶ οἱ φίλοι, περικυκλοῦντες αὐτὸν ἔκλαιον καὶ ἐμοιρολόγουν δι' ὅσα κακὰ ἔχει νὰ ὑποφέρῃ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ὅταν δὲ ἀπέθνησκέ τις, τὸν ἔθαπτον γελῶντες καὶ χαίροντες, διότι ἀπαλασσόμενος ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ θίου, θὰ εὕρισκετο εἰς αἰωνίαν μακαριότητα. (Ἡροδ. V, 3—4).

ΤΡΗΡΕΣ — Θρακικὸς λαὸς κατοικῶν κατὰ τὸν Θουκυδίδην (B, 96) τὴν πρὸς βορρᾶν τοῦ Σκοπίου ὄρους χώραν μέχρι τοῦ Οἴσκου ἢ Ὀσκίου ποταμοῦ (νῦν Ἰσκερ) καὶ γειτονεύων μὲ τοὺς Τριβαλλοὺς καὶ Τιλιαταίους. Τὸ 429 π. Χ. ἔλαβον μέρος ὑπὸ τὸν Σιτάλκην, βασιλέα τῶν Ὀδρουσῶν εἰς τὴν κατὰ τοῦ Περδικίου, βασιλέως τῆς Μακεδονίας ἐκστρατείαν. Κατὰ τὸν Στράβωνα (VII, 586) μέρος αὐτῶν μετηνάστευσεν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ἔκτοτε δὲ δὲν ἀναφέρονται πλέον.

ΤΡΙΒΑΛΛΙΚΟΝ (πεδῖον).—Ἐκτεταμένη πεδιάς τῆς Ἄνω Μοισίας, διαρρομένης ὑπὸ τοῦ Ἀγγρου ποταμοῦ (νῦν Ἰθάρ), ὅστις κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (VII, 59) «ἐξ Ἰλλυριῶν ῥέων πρὸς βορρῆν ἄνεμον» εἰσβάλλει εἰς τὸν Βρόγγον ποταμὸν (νῦν Μοράβαν ἐν Σερβίᾳ).

ΤΡΙΒΑΛΛΟΙ.—Ἰσχυρὸς θρακικὸς λαὸς τῆς Κάτω Μοισίας, κατοικῶν μεταξὺ Αἵμου καὶ Δουνάβεως πρὸς δυσμὰς τῶν Τρηρῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐχωρίζοντο διὰ τοῦ ποταμοῦ Οἴσκου ἢ Ὀσκίου (νῦν Ἰσκερ), παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως (Θουκ. B, 96.—Στράβ. VII, 318). Ἀντιταχθέντες γενναίως καὶ ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν Ὀδρουσῶν, ἐπέδραμον τὴν Θράκην καὶ ἐφθασαν μέχρις Ἀβδήρων, ὁπόθεν ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων Χαβρίου τὸ 376 π. Χ. Ἀκολούθως ὑπετάγησαν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Μεγάλου Ἀ-

λεξάνδρου, ὅστις κατενίκησε τὸν βασιλέα αὐτῶν Σύρμον τὸ 355 π. Χ. (Ἄρριαν. Ἄνοβ. A, 4). Κατόπιν ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ἰλλυριοὺς, βραδύτερον δὲ ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἡ χώρα τῶν ἀπετέλεσε μέρος τοῦ ρωμαϊκοῦ βασιλείου. Ὁ Πλίνιος (Nat. Hist. VII, 2) σημειώνει τὸ βάσκανον βλέμμα τῶν Τριβαλλῶν, ἱκανὸν νὰ θανατώσῃ ἔτι μετὰ φθόνου προσέβλεπον. Ἡ ἐπίδρασις, ἄλλως τε, εἰς τὸ βάσκανον βλέμμα ἦτο γνωστὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις, καὶ ἐπιστεύετο παρ' αὐτῶν. (Πρόβλ. Πλουτάρχου Συμπόσιον V, 7).

***ΤΡΙΒΟΥΝΑΛΙΟΝ ΤΟΥ ΚΑΜΠΟΥ ἢ ΕΒΛΟΜΟΝ.**—Τὸ Τριβουνάλιον ἢ Βῆμα τοῦ Κάμπου ἦτο εἶδος ὑψηλῆς ἐξέδρας, ἀπὸ τῆς ὁποίας οἱ αὐτοκράτορες προεφώνουν τὸν στρατὸν καὶ τὰ πλήθη μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν των. Τὸ σχῆμά του ἦτο κυκλωτερές, ὑψοῦτο δὲ εἰς τὴν εἰσοδὸν τῆς πεδιάδος τοῦ Κάμπου ἢ Ἐβδόμου (βλ. λ.) νῦν Μακρυχώρι ἢ Μακρίκιοι. Πρῶτος κατεσκευάσεν τὸ Τριβουνάλιον ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης (364—378) «περιφανέστατον ποιήσας κρηπίδι καὶ βήματι καὶ ἀνδριᾶσιν».

ΤΡΙΖΟΙ (οἱ). — Λαὸς θρακικὸς κατοικῶν πρὸς νότον τοῦ Ἰστρου (Δουνάβεως) παρ' Ἐκαταίῳ.

ΤΡΙΗΡΟΣ. — Πόλις τῶν θρακικῶν παραλίων, κειμένη πιθανῶς μεταξὺ Καλκιδονικῆς καὶ Μαρωνείας, γνωστὴ μόνον ἐκ τῶν νομισμάτων αὐτῆς, ἀναγομένη εἰς τὰ 450—400 π. Χ. Παριστάνουν δὲ ταῦτα ἐμπροσθεν προτομὴν ἵππου ἢ κεφαλὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁπισθεν δὲ ἐντὸς ἐγκοίλου τετραγώνου τὴν ἐπιγραφὴν ΤΡΙΗ ἢ κλάδον δάφνης. (Head—Σβορώνου, τόμ. A, σελ. 326).

***ΤΡΙΚΕΣΑ** (ἡ). — Πόλις τῆς Κάτω Μοισίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ Κτισμ. IV, 6, 28), τῆς ὁποίας τὰ κατεστραμμένα τείχη ἀνεκαίνισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565).

ΤΡΙΚΟΡΝΙΟΝ. — Πόλις τῆς Ἄνω Μοισίας κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ' Γ, 9, 3) παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Μάργου (νῦν Μοράβα) μετὰ τοῦ Δουνάβεως περὶ τὰ 14 μίλια πρὸς Ἄν. τῆς Σιγγιδόνας (νῦν Βελιγραδίου). Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους (657) ὑπὸ τὸ ὄνομα Πρικορ-

νία, ὡς μία τῶν πέντε πόλεων τῆς ἐπαρχίας Μοισίας ὑπὸ ἡγεμόνα. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ σημερινὴ Ritopek ἐν Σερβίᾳ.

TRIMMAMION.—Πόλις τῆς Κάτω Μοισίας ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ὀλίγον κατωτέρω τῆς μετὰ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Ἰατέρου, (νῦν Ἰάντρα) συμβολῆς του (Πτολεμ. Γεωγρ. Γ, 10, 5). Ἡ τοποθεσία τῆς παραμένει ἄγνωστος. Κατὰ τινάς, πιθανόν νὰ εἶναι ἡ σημερινὴ Dikalika.

***TRIMONTION ἢ TRIMONTIA.**—Ἦτο τρίλοφος. Ὀνομασία τῆς Φιλιππουπόλεως (βλ. λέξ.) ἐπὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, ὡς κειμένης ἐπὶ τριῶν λόφων.

***TRIMONS (ῆ).**—Διάφορος ὀνομασία τῆς Φιλιππουπόλεως παρὰ τῇ Ἄννα Κορνηνῇ (XIV 8), λατινιστὶ: Trimontium ἤτοι Τρίλοφος.

***ΤΡΙΣΤΩΛΟΣ ἢ ΤΡΙΣΤΟΛΟΣ.**—Πόλις τῆς Σιντικῆς, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ, 12, 27). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔκειτο Ν. Α. τῆς Ἡρακλείας τῆς Σιντικῆς.

***ΤΡΙΣΩΛΑΙ (οί).**—Ἔθνος Θρακικὸν μνημονεύμενον ὑπὸ τοῦ Ἑκαταίου κατὰ τὸν Στ. Βυζάντιον.

***ΤΡΟΓΙΑΙΟΝ ἢ ΤΡΟΥΓΙΑΙΟΝ.**—Παραλλαγὴ τοῦ ὀνόματος τῆς Θρακικῆς πόλεως Τράγλιος (βλ. λέξ.).

***ΤΡΟΠΕΟΣ.**—Μία τῶν 15 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Σκυθίας (νῦν Δοβρουτσᾶς) τοῦ Θέματος Θράκης, μνημονευομένη κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ἰεροκλέους (Συνεκδ. 637), ἀλλ' ἄγνωστος ποῦ κειμένη. Καλεῖται καὶ Τρόπαιον. Ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἀβάρων τὸ 584 μετὰ τῆς Δορυστόλου, Μαρκιανουπόλεως καὶ ἄλλων (Θεοφυλάκτ. Ἱστορ. σελ. 18).

ΤΡΟΣΜΙΣ ἢ ΤΡΟΙΣΜΙΣ.—Σημαντικὴ πόλις τῆς Κάτω Μοισίας, ἐν τῇ Μικρᾷ Σκυθίᾳ (νῦν Δοβρουτσᾶ), κτισμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἔδρα ρωμαϊκῆς λεγεῶνος (Πτολεμ. Γεωγρ. Γ, 10, 5). Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἰεροκλέους ὡς μία τῶν 15 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Σκυθίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, ὑπὸ δὲ τοῦ Προκοπίου ὑπὸ τὸ ὄνομα Τροσμής, τῆς ὁποίας τὰ τείχη ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐνέχει ἡ νῦν Iglitza

ἐν Δοβρουτσᾷ, ὅπου σώζονται τὰ εἰρεῖπια.

***ΤΡΟΥΑΙΑ (ῆ).**—Βυζαντινὴ κομπολις τῆς Ἄν. Θράκης ἐπὶ λαμπρᾶς τοποθεσίας ὡραν περίπου πρὸς βορρᾶν τοῦ Σαμμοκοβίου (βλ. λ.) ἀκμάζουσα πρὸ τῆς κτήσεως τοῦ Σαμμοκοβίου πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μετ' αὐτήν, ἕνεκα τῆς πλουσίας κτηνοτροφίας καὶ τῆς ἀφθόου παραγωγῆς λίνου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξήγον λινέλαιον, καθὼς καὶ ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν περὶ αὐτὴν μεταλλείων χαλκοῦ καὶ σιδήρου, παρήκμασε ἕνεκα τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν καὶ δηλώσεων τῶν Κιρτζαλίδων. Τὸ 1829 περὶ τὰς 50 οἰκογενεῖας μετηνάστευσαν εἰς Γαλάζιον τῆς Ρουμανίας, ὅπου ἀπετέλεσαν χωριστὴν συνοικίαν (Στ. Λακίδου, σελ. 72). Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ἠριθμεί 531 κατοίκους Ἑλλήνας, καταφυγόντας τὸ 1923 εἰς τὴν Ἑλλάδα.

***ΤΡΩΓΛΟΔΥΤΑΙ.**—Θρακικὸς λαὸς κατοικῶν βορειοανατολικῶς τῶν Κροβύζων περὶ τὴν Κάλλατιν (νῦν Μαγγάλια), Τόμους (Κωνσταντζάν) καὶ Ἰστρον, τὴν νῦν περίπου Δοβρουτσᾶν (Μικρὰν Σκυθίαν). (Στράβων, VII, 318.—Πτολεμ. Γεωγρ. Γ, 11, 6).

ΤΥΛΗ ἢ ΘΥΛΗ ἢ ΘΟΥΛΗ.—Ὀνομασία τοῦ ἐν Θράκῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ τρίτου π. Χ. αἰῶνος ἰβρυθέντος βασιλείου ὑπὸ τῶν μετὰ τοῦ Βρέννου ἐπιδραμόντων τὴν Ἑλλάδα γαλατικῶν σιφῶν. Εἶχεν ὁμώνυμον πρωτεύουσαν, ἄγνωστον ποῦ κειμένην. Κατὰ τὸν Στέφανον Βυζάντιον, «Τύλις πόλις τῆς Θράκης τοῦ Αἰμου πλησίον, καὶ κλίνεται: Τύλεως. Τὸ ἐθνικὸν Τυλίτης». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βρέννου καὶ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Γαλατῶν ἐκ Δελφῶν, ἀναλαβὼν τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν ὁ Κομοντόριος, κατῴρθωσε κατόπιν μεγάλων ἀπολειῶν, νὰ δηγήσῃ αὐτοὺς διὰ μέσου τῆς Θεσσαλίας, Μακεδονίας καὶ Θράκης, ὅπου συνενωθεὶς μετ' ἄλλων ἀπὸ βορρᾶ κατερχομένων γαλατικῶν σιφῶν ἔδρασε τὸ 273 π. Χ. τὸ βασίλειον τῆς Θύλης ἢ Τύλης, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τοσοῦτον ἐπεξετάθη διὰ τῶν κατακτῆσεών του, ὥστε κατέστησε φόρου ὑποτελῆ καὶ αὐτὴν τὴν ἰσχυρὰν πόλιν τοῦ Βυζαντίου. Μετὰ διάρκειαν 60 περίπου ἐτῶν κατελύθη ἐπὶ τοῦ τελευταίου αὐτῆς βασιλέως Καυάρου ὑπὸ τῶν ἐπαναστατησάντων Θρακῶν τὸ 220 π. Χ.

(Πολυβίου Ἱστορ. V, 46). Τὸ βασιλεῖον τῆς Θύλης δέον νὰ ἀναζητηθῆ πρὸς Ν. τοῦ Αἴμου ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ νῦν Καζανλίκ ἐν Βουλγαρίᾳ.

*ΤΥΡΕΛΣΟΣ.— Ὄνομα θρακικὸν κύριον γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῆς ἐκτεταμένος τύπος τοῦ Τύρης ἢ Τήρης, ὅπως τὰ : Τήραλος, Τήραλας, Τήριλλος. (Θρακικά, 1933, σελ. 106 καὶ 1937, σελ. 31).

*ΤΥΡΙΜΜΑΣ.— Ἡγεμῶν τῶν Θρακῶν, πιθανῶς ὑπὸ μακεδονικὴν κυριαρχίαν, τοῦ ὁποῦ δ υἱὸς Ἀγάθων ἀναφέρεται ὡς στρατηγὸς τοῦ ἱππικοῦ τῶν Ὀδρουσῶν ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου κατὰ τὸ 324 π. Χ. (Διοδ. Σικελ. XVI. 22).

ΤΥΡΟΔΙΖΑ (ή). — Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Θράκης κειμένη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρὸς βορρᾶν τῆς Περὶνθου (Ἡρακλείας). Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (VII, 25) ὡς ἀνήκουσα εἰς τοὺς Περὶνθίους, κατελήφθη δὲ ὑπὸ τοῦ Πέρσου τὸ 480 π. Χ. ὅτε ἐπήρχετο κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ὄνομα Τυροδιζα εἶναι καθαρῶς θρακικόν, ἐκ τῆς καταλήξεως δὲ —διζα σημαίνουσης φρούριον ἢ ὄχυρόν. φαίνεται ὅτι ἦτο φρούριον παρὰ τὴν Περὶνθον. Πλὴν τῆς Τυροδιζῆς ταύτης μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου καὶ ἄλλη δὲ μόνον πόλις μετὰ τὸ Σέρρειον ἀκρωτήριο, ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Τὸ ἐθνικὸν Τυροδιζαίος.

ΤΥΡΟΔΟΗ.— Πόλις τῆς Ν. Α. Θράκης κειμένη ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Συράλλου (βλ. λ.), ἄγνωστον ὅμως πότε ἰδρύθη. Ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὠνομάζετο Τζουρουλὸς καὶ Τουρουλὸς, ὑπὸ δὲ τοῦ Μελετίου (Γεωγρ. τ. Γ, σελ. 103—104) Τερλώη καὶ Τζουρουλούπολις. Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων ἡ Τζουρουλὸς ἦτο φρούριον ἰσχυρόν καὶ ἔδρα ἱππικοῦ, ὑποστᾶσα ἀλλεπαλλήλους δηώσεις, ὅπως π. χ. τὸ 443 ὑπὸ τοῦ Ἀτιλλά, τὸ 813 ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Κροῦμμον, τὸ 1206 ὑπὸ τῶν Βουλγάρων Κουμάνων καὶ Βλάχων. Τὸ 1081, ἐκ Τυρολόης ὀρμώμενος ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς κατέλαβε τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου, ἐκεῖ δὲ ἐπεχείρησε νὰ κρατηθῆ ὁ Μούρτζουφλος τὸ 1204, ὅτε οἱ Σταυροφόροι ἐγίναν κύριοι τῆς Κων)πόλεως. Τὸ 1235 ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας Ἰωάννης Βατάτζης ἀνεκατέλαβε τὴν ὑπὸ τῶν

Φράγκων κατεχομένην Τυρολόην, δύο δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα βοηθούμενοι οἱ Φράγκοι ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ Κουμάνων, ἐπολιόρκησαν αὐτήν, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Τὸ 1240 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Φράγκων, βοηθουμένων καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Κουμάνων, ἀνεκατελήφθη δὲ ὑπὸ τοῦ Βατάτζη τὸ ἔαρ τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Τέλος κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1359 οἱ ὅποιοι κατέσφαξαν τὴν φρουρὰν καὶ κατέδαφισαν τὰ τείχη αὐτῆς. Ἐκτοτε παρέμεινε ὑπὸ τοὺς Τούρκους, ἀκολουθήσασα τὴν τύχην καὶ τὰς περιπετείας τῆς Ἀν. Θράκης. Τὸ 1511 πλησίον αὐτῆς συνήφθη μάχη μεταξὺ Βαγιαζίτ καὶ τοῦ υἱοῦ του Σελίμ, ἡγεμόνος τῆς Τραπεζοῦντος, καθ' ἣν ἐνίκηθη ὁ Σελίμ μόλις διασωθείς. Κατὰ τὸν τελευταῖον Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1878 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρώσων, οἱ ὅποιοι παρέμειναν ἐκεῖ μέχρι τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου. Παραχωρηθεῖσα εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1920 διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, μετὰ ὀλιγοχρόνιον ἐλευθερίαν, ἐγκατελείφθη τὸ 1923 ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς, κατόπιν τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν. Ἐκ τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως ἐλάχιστα λείψανα ἐσώζοντο εἰς τὰ βόρεια αὐτῆς παρὰ τὴν λεωφόρον, ἧτις ἄγει εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν.

Ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως ἡ Τυρολόη ἦδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἐνάτου αἰῶνος ἦτο ἔδρα ἐπισκόπου, προαχθεῖσα εἰς ἔδραν ἀρχιεπισκόπου μετὰ τὸν θάνατον Ἀνδρονικοῦ τοῦ Παλαιολόγου († 313). Μετὰ τὸ 1364 ἀναφάνεται πάλιν ὡς ἐπισκοπή, μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων)πόλεως ὡς μία τῶν ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Ἡρακλείας ἐπισκοπῶν. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ XVI αἰῶνος καὶ ἐξῆς, ἀναφέρεται συνηνωμένη μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Σερεντζίου, ἀποτελέσασα μετὰ τοῦ Σερεντίου ἰδιαιτέραν Μητρόπολιν τὸ 1907. Ἐπαύσεν ὀφισταμένη μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Ἀν. Θράκης. (Ράλλη καὶ Ποτλῆ, σελ. 476.—Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι κτλ. εἰς «Θρακικά», 1935, σ. 127 καὶ ἐξῆς).

Ἡ Τυρολόη κεῖται εἰς ἀπόστασιν 32 χλμ. ΒΑ. τῆς Ραιδεσιῶ καὶ 100 χλμ. δυτικῶς τῆς Κων)πόλεως, παρὰ τὴν ἐκ Κων)πόλεως εἰς

τὴν Ἀδριανούπολιν ἄγουσιν διδροδρομικὴν γραμμὴν, παρὰ τὸν ποταμὸν Τουρλοῦ-ντερέ. Κατὰ τὴν ἐπὶ Ἑλληνικῆς κατοχῆς γενομένην ἀπογραφὴν τοῦ 1922 ἢ Τυρολόη ἠριθμεῖ 6.000 περίπου κατοίκους, διατηροῦντας πλήρη ἀστικὴν σχολὴν, παρθεναγωγεῖον, καὶ φι-

λανθρωπικὰ ἱδρύματα, ἐκκλησίας δὲ τιμωμένους ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Σήμερον κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1927, ἀριθμεῖ 7.939 κατοίκους καὶ εἶναι ἔδρα δμωνύμου ὑποδιοικήσεως.

Υ

ΥΑΜΠΟΛΙΣ.— Μεταγενέστερον ὄνομα τῆς ἀρχαίας πόλεως Διοσπόλεως, κειμένης ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς δὴ τῆς τοῦ Τόνζου (νῦν Τούντζα) καὶ ἐπὶ στρατηγικῆς θέσεως, ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως διὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ Αἵμου ἀγούσης ὁδοῦ, ἀπέχουσα πρὸς βορρᾶν μὲν τῆς Ἀδριανουπόλεως 100 χλμ. πρὸς νότον δὲ τῆς Σηλύμνου 30. Ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων ἀναφέρεται πολλάκις ἀπὸ τοῦ XI μέχρι τοῦ XIV αἰῶνος ὑπὸ τὸ ὄνομα Διάμπολις. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα μετωνομάσθη Ἰωαννούπολις καὶ Ἰωαννίπολις (Μελετίου, Γεωγρ. Τόμ. Γ', σελ. 103). Σήμερον ὀνομάζεται Διάμπολις καὶ κοινῶς Ἰάμπολις (τουρκιστὶ Γιάμπολ). (Βλ. λέξ. Διοσπολις).

ΥΓΙΑΙΝΩΝ.— Δυναστείας τοῦ Κιμμερίου Βασίλειου τοῦ τετάρτου π. Χ. αἰῶνος, γνωστός ἐκ μοναδικοῦ ἀργυροῦ νομίσματος.

ΥΔΡΑΙΣ (ὲ).— Ποταμίσκος τῆς Νοτιοανατολικῆς Θράκης, ἐκβάλλων εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου κόλπου παρὰ τὰς Βλαχέρνας. Μέρος τῶν ὑδάτων αὐτοῦ εἰσέρρην εἰς τὸν Ἀδριανέιον ἀγωγόν, κατὰ δὲ τὸν Πέτρον Γύλλιον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του (1561) ἐκαλεῖτο Βελιγράδιον, ἀπὸ τοῦ χωρίου διὰ τοῦ ὁποίου διήρχετο. Φαίνεται ὅμως ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ποταμίσκου Κυθάρως (βλ. λέξ.), τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ὑπέστη μεγάλην ἀλλοίωσιν.

ΥΔΑΣΙΑΝΑΙ (φρούριον).— Ἐν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Θράκης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἰμιμόντου, ἐπισκευασθὲν κατὰ τὸν Προκόπιον, (Περὶ Κτισμ. IV, 12) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565).

ΥΜΑΓΠΑΡΟΥΒΡΙ (φρούριον).— Ὄνομα παλαιῶ φρουρίου τῆς Θράκης, ἀνακινισθὲν κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ Κτισμ. IV, 11) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565).

***ΥΠΑΚΟΗ.**— Πόλις τῆς Κάτω Μοισίας ἐπὶ

τῆς δεξιᾶς δὴ τῆς τοῦ Δουναβέως, ἀνατολικότερον τοῦ Δουροστόλου ἢ Δρύστρας, ὀνομασθεῖσα οὕτω κατὰ τοὺς ἐπιχωρίους «ἐπὶ τῆς ὑπαικοῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ὅπου ὑπήκουσαν εἰς τὸ φανέν εἰς αὐτὸν σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ἐν τῷ οὐρανῷ» (Μελετίου Γεωγρ. Τόμ. Γ', σελ. 47).

ΥΠΕΡΒΟΡΕΙΑ (ὄρη).— Οὕτως ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀπὸ τοῦ πρώτου μ.Χ. αἰῶνος ἢ πρὸς βορρᾶν τῆς Σαρματίας ἐκτεινομένη μεγάλη ὄρη, ἀποτελοῦσα συνέχειαν τῶν Ριπαίων ὄρων πρὸς ἀνατολὰς (βλ. λέξ.). Εἰς ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν τὸ ὄνομα Ριπαῖα ἢ Ὑπερβόρεια ὄρη ἐδίδοτο ἄλλοτε εἰς τὸν Αἴμον, ἄλλοτε δὲ εἰς τὰ Καρπάθια ἢ τὰς Ἀλπεις, ἢ τὸν Καύκασον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ τοῦ Ἡσιόδου καὶ τοῦ Πινδάρου οἱ ἀρχαῖοι ἐδίδον τὸ ὄνομα Ὑπερβόρειοι εἰς τοὺς λαοὺς τοῦ ἀπωτάτου βορρᾶ, περὶ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον πολλοὶ καὶ παράδοξοι θρύλοι.

ΥΠΕΡΒΟΡΕΙΟΙ.— Οὕτως ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἡσιόδου καὶ τοῦ Πινδάρου οἱ κατοικοῦντες τὰ βορειότερα μέχρι τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου λαοί, περὶ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον πολλοὶ παράδοξοι θρύλοι. Ἐθεωροῦντο ὡς λαοὶ εὐσεβεῖς, εἰρημικοὶ καὶ δίκαιοι. Ὁ Ὅμηρος δὲν ἀναφέρει αὐτούς, ἐνῷ ἀντιθέτως ὁ Ἡρόδοτος θεωρεῖ αὐτοὺς ὡς πραγματικῶς ὑπάρχοντες (IV, 13, 32—36). Κατὰ δὲ τὸν Στράβωνα (XI, 507) ἐκαλοῦντο οἱ κατοικοῦντες πρὸς βορρᾶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τοῦ Ἰστρου (Δουναβέως) καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους.

ΥΠΕΡΒΟΡΕΙΟΣ ἢ ΝΕΚΡΟΣ ΩΚΕΑΝΟΣ.— Ὄνομασία τὴν ὁποῖαν ἐδίδον οἱ ἀρχαῖοι Ὑελλήνες, εἰς τὰς θαλάσσας, αἱ ὁποῖαι περιέβρουν τὰ βορειότατα παράλια τῆς Εὐρώπης. Μετὰ τὰ ταξίδια τοῦ μεγάλου Ἑλληνος θα-

λασοπόρου Ηυθέα, ἐκάλουν κατ' ἀρχάς μὲ τὰ ὄνομα τοῦτο τὰς κατοπιν ὀνομασθείσας θαλάσσας : Γερμανικὸν Ὁκεανὸν καὶ Βαλτικὴν θάλασσαν (Oceanus Germanicus καὶ Mare Suebicum), ἔπειτα δὲ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν πρὸς βορρᾶν τῆς Βρετανίας ἐκτεινομένην θάλασσαν, μεταξὺ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὁκεανοῦ καὶ τοῦ Βορείου Παγωμένου Ὁκεανοῦ. Ἐκαλεῖτο ἐπίσης καὶ Νεκρὸς Ὁκεανὸς διὰ τὸ ἀμυρὸν τοῦ ἡλίου «μὴ δυναμένου λειπύναι καὶ λύσαι καὶ ἐξαερώσαι τὸ ἀναγόμενον ὕγρον», (Διονυσίου Περιηγητοῦ, Περιηγ. 32). Ἰπὸ τῶν Λατίνων ἐκαλεῖτο Septentrionalis oceanus=Βόρειος Ὁκεανός).

*ΥΠΕΡΠΑΙΟΝΕΣ.—Θρακικὸς κατ' ἐπιγραφῆν τοῦ τρίτου μ. Χ. αἰῶνος, εἰρηθεῖσαν εἰς Βερρόνη—Τραϊανὴν (νῦν Στάρα Ζαχόρα), κατοικῶν, κατὰ τὸν Cagnat, τὴν λεκάνην τοῦ Τόνζου (νῦν Τούντζα) παραποτάμου τοῦ Ἐβρου («Θρακικά», 1937, σελ. 78.) Κατ' ὀρθοτέραν ὁμοῦ ἀνάγνωσιν, ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφερομένου «ὁ λαμπρότατος δῆμος Τραϊανέων ἐκ τῶν «Υπερπαίωνων» ὁ Δ. Δημητρώφ ἀνγκινώσκει «ὁ λαμπρότατος δῆμος Τραϊανέων ἐκ τῶν ὑπερπαίωντων» δηλαδὴ ἐκ τῶν περιτειθέντων, πλεοναζόντων χρημάτων ἀνέθηκε κτλ. Συνεπῶς ἡ ὑπαρξίς λαοῦ Θρακικοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ὑπερπαίονες, κατὰ τὸν Δημητρώφ, δεόν νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐσφαλμένη («Θρακικά 1938, σελ. 283).

*ΥΠΕΡΠΥΡΑΚΙΟΥ (Ἐπισκοπή).—Ἀρχαία ἔδρα ἐπισκοπῆς ἐν Θράκῃ ἀγνωστὸν που κειμένη, μνημονευομένη εἰς Συνοδικὸν γράμμα τοῦ 1339, διὰ τοῦ ὁποῦ ἀπεφασίσθη νὰ διδωνται εἰς τὸν καθηρημένον μητροπολίτην Φιλιππουπόλεως ὑπέρπυρα 100 ἀπὸ τὰς χηρυσούσας ἐπισκοπῆς τοῦ Φιλιππουπόλεως, Ἰωαννίτσης καὶ Ὑπερπερακίου. (Σταμούλη, εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης).

ΥΨΑΛΑ.—Μεταγενέστερον ὄνομα τῆς ἀρχαίας Θρακικῆς πόλεως τῶν Κυψέλων (βλ. λέξ.), ἀναφερόμενον ἤδη ἀπὸ τοῦ XVII αἰ.

ΥΨΑΛΤΑΙ.—Ἀκὸς Θρακικός, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πλινίου (Nat. Hist. IV 41) καὶ κατοικῶν παρὰ τὰ Κύψελλα καὶ τὸν Ἐβρον.

ΥΨΙΩΝΟΣ.—Ὄρος τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου ἢ ἐπὶ Θράκης, τὸ ὁποῖον ἀρχόμενον ἐκ τοῦ πρὸς

ἀνατολὰς τῆς Θεσσαλονίκης κειμένου ἔρους Κίσσου (Χορτιάτου) καὶ διευθυνομένου ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς, καταλήγει διὰ τῆς Σιθωνίας χερσονήσου εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἄμπελος. Τὸ ὕψος τοῦ ἀνέρχεται εἰς 1000 περίπου μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὀνομάζεται δὲ ὑπὸ τῶν νεωτέρων : Σολωμός ἢ Χολωμόνδας ἢ Κόλωμος. (Λεξικὸν Ἱστορ. καὶ Γεωγρ. Στ. Βουτυρᾶ, ἐν λέξει Ὑψίζωνος).

ΥΨΙΠΥΛΕΙΑ (ἦ). — Παλαιότερα ὀνομασία τῆς νήσου Λήμνου, ἀπὸ τῆς Ὑψιπύλης (βλ. λ.) θυγατρὸς τοῦ πρώτου βασιλέως αὐτῆς. (Ὁβιδ. Fastes, I, 82).

ΥΨΙΠΥΛΗ.—Θυγάτηρ τοῦ Θόαντος μυθικοῦ βασιλέως τῆς Λήμνης καὶ τῆς Μυρίνης, θυγατρὸς τοῦ Βρηθέως. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ πατρὸς τῆς αἰ Λήμνικαι γυναῖκες προσεδίθησαν ἐκ δυσσομίας, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλεν εἰς αὐτὰς ὀργισθεῖσα ἡ Ἄφροδίτη, ἐπειδὴ δὲν ἐτιμᾶτο ὑπ' αὐτῶν. Ἐνεκὰ τῆς δυσσομίας ταύτης οἱ σύζυγοι τῶν τὰς ἀπέφευγον καὶ συνεκοιμῶντο μὲ ἀιχμαλώτους γυναῖκας ἐκ Θράκης. Αἱ γυναῖκες τότε τῆς Λήμνου, βράβως φέρουσαι τὴν προσβολὴν ταύτην ἐφύνασαν τοὺς πατέρας καὶ τοὺς συζύγους τῶν, πλὴν τῆς Ὑψιπύλης, ἡ ὁποία διέσωσε τὸν πατέρα τῆς κρύψασα αὐτόν. Ὅταν οἱ Ἄργοναῖται διήλθον ἐκ Λήμνου, ἡ Ὑψιπύλη ἀπέκτησεν ἐκ τοῦ Ἰάσονος δύο υἱούς, τὸν Εὐνεων καὶ τὸν Νεβροφόνον. Ἀποκαλυφθείσης ὁμοῦ τῆς διασώσεως τοῦ πατρὸς τῆς, ἐξωρίσθη ὑπὸ τῶν Λημνίων καὶ κατέφυγεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Νεμέας Λυκούργον, ὅπου ἔγινε τροφὸς τοῦ υἱοῦ τοῦ Ὀφέλτου. Ἀναλαβοῦσα νὰ δηγήσῃ τοὺς ἐκείθεν διεληθόντας ἐπὶ Ἄργείους στρατηγούς, ὅτε οὗτοι ἐξεστράτευσον κατὰ τῶν Θηβῶν, εἰς τινὰ πηγὴν κατέλιπε τὸν υἱὸν τοῦ Λυκούργου, ὅστις διηχθεὶς ὑπὸ φαρμακεροῦ ἔφραος ἀπέθανε. Ὁ Λυκούργος ἀπαπειράθη τότε νὰ φονεύσῃ τὴν Ὑψιπύλην, ἀλλ' οἱ Ἄργεῖοι στρατηγοὶ τὴν ἔσωσαν, πρὸς τιμὴν δὲ τοῦ ἀποθανόντος Ὀφέλτου μετωνόμασαν αὐτὸν Ἀρχέμορον καὶ ἔβρυσαν τοὺς ἀγῶνας Νέμεια. Ὁ μῦθος οὗτος ἐνέπνευσε τὸν Εὐριπίδην, ὅστις ἔγραψε τραγωδίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ὑψιπύλη», τῆς ὁποίας ἀρκετοὶ στίχοι ἀνευρέθησαν ἐσχάτως ἐπὶ παπύρου.

Φ

ΦΑΓΡΗΣ. — Μεσόγειον φρούριον τῶν Πιέρων ἐν Ἡθωνίῳ, κείμενον μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νέστου καὶ Στρυμόνος Ν. Α. τῆς Ἀμφιπόλεως παρὰ τὸ Παγγαῖον (Ἡροδ. VII, 112). Κατ' ἀρχὰς κατεῖχτο ὑπὸ τῶν Ἡθωνῶν, βραδύτερον δὲ, κατὰ τὸν VII αἰῶνα, κατελήφθη ὑπὸ τῶν Πιέρων.

***ΦΑΙΔΙΜΟΣ Ο ΒΙΣΑΝΘΗΝΟΣ.** — Ἐλεγειακὸς ποιητὴς ἐκ Βισάνθης τῆς Θράκης.

ΦΑΝΑΡΙΟΝ. — Ἱστορικὴ συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κειμένη παρὰ τὴν νοτιὰν παραλίαν τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ συνορεύουσα πρὸς τὰ ΒΑ μὲν μετὰ τὰς Βλαχέρνας καὶ τὸν Βολατᾶν, πρὸς τὰ Ν. Α. δὲ μετὰ τὸ Πέτριον. Τὸ ὄνομα Φανάριον προέρχεται ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς βασιλικῆς ἀποβάθρας φάρου, ὅστις ἐχρησίμευε πρὸς φωτισμὸν αὐτῆς, ἀνάγεται δὲ εἰς τοὺς πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρόνους.

Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων ἀνήκειν εἰς τὴν δεκάτην τετάρτην ρεγιώνα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, περιλαμβάμετο δὲ ἐντὸς τοῦ μεγάλου παραθαλάσσιου τείχους τὸ ὅποιον ἐξετείνεται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Πορθητὴς παρεχώρησε τὴν συνοικίαν ταύτην εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1603 ἐγκαταστάθη εἰς αὐτὴν καὶ τὸ Πατριαρχεῖον, ἀποβάσα τὸ θρησκευτικὸν καὶ πνευματικὸν κέντρον τοῦ ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ.

ΦΑΡΖΑΝΖΗΣ. — Βασιλεὺς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου ξενικῆς δυναστείας περὶ τὸ 254—255 μ. Χ. τοῦ ὁποῦ οὐκ ἔχονται χαλκᾶ νομίσματα μετ' ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς.

***ΦΑΡΜΑΚΕΥΣ.** — Ἀρχαῖον προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ νῦν Θεραπειά (βλ. λέξ.) μετονομασθέν οὕτω ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀττικοῦ (406—425) «ἵνα μὴ τὰς συνάξεις ἐκεῖ ποιούμενος δυσφήμῳ ὀνόματι ὀνομάζῃ τὸν τόπον» (Σωκρ. Ἐκκλησ. Ἱστορ. VII, 25).

ΦΑΡΜΑΚΙΑΣ (κόλπος). — Κολπίσκος τῆς Ἑυρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, μεταξὺ τοῦ Βαθέος κόλπου (νῦν Μπουγιούκ - Ντερᾶ) καὶ τοῦ λιμένος Πιθήκου (παρὰ τὸ νῦν Νεοχώριον). Εἶναι ὁ σύγχρονος ἕρμος Θεραπειά.

ΦΕΡΡΑΙ. — Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων ἐ-

καλεῖτο Βέρροια καὶ Φηρά, ἐξ οὗ καὶ τὸ νεώτερον αὐτῆς ὄνομα Φέρραι, τουρκιστὶ Φερετζίκι. Μετὰ τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως στενώτατα εἶναι συνδεδεμένη ἢ μονῆ τῆς Βήρας ἢ τοῦ Βηρός (βλ. λέξ.), τὴν ὁποίαν ἱδρυσεν περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου τοῦ δ' Ἰσαάκιος, υἱὸς Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου τῆς ἐπιλεγομένης Κοσμοσωτείας κατὰ τὸ ἔτος 1151—1152. Ἐπρὸς αὐτὴν δὲ αὐτὴν πλουσιώτατα καὶ ποικιλοτρόπως εὐηργέτησε, ἱδρύσας βιβλιοθήκην, νοσοκομεῖον, λουτρῶνα, ὄβραγωγεῖον καὶ ἄλλα. (Ἀναστ. Ὀρλάνδου, Τὰ Βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Βήρας, εἰς Θρακικά, 1933, σελ. 3—34). Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ XIII αἰῶνος, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων (1204), ἡ Βήρα μετὰ τῶν περιχώρων περιήλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Γοδαφρείδου Βιλλεαρδουίνου, ὅστις διώρισε διοικητὴν αὐτῆς τὸν ἀνεψιὸν του Ἄνσου-δὲ-Κουρσέλ. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ μονὴ τῆς Κοσμοσωτείας μεταβλήθη εἰς ἀληθῆς φρούριον, ὅπως καὶ ἡ γειτῶν αὐτῆς Τραϊανούπολις, ὅπου πλέον ἢ ἄπαξ συνεκρούσθησαν οἱ Βυζαντινοὶ μετὰ τῶν Βουλγάρων. Οὕτω κατὰ τὸ 1322 ὁ Μιχαὴλ Σισμᾶν ἔφθασεν μέχρι τῆς μονῆς καταστρέψας ὅλην τὴν ὑπαίθριον χώραν. Κατὰ τὸ 1331 μόλις ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος εἶχεν ἐπιστρέφει εἰς Διδυμότειχον, 70 πλοῖα ὑπὸ τὸν πρίγκηπα Καρατζῆ ἀνεφάνησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, ὅπου ἀποβιβάσαντες οἱ Τούρκοι ἔφθασαν μέχρι Βήρας καὶ Τραϊανουπόλεως, ἐπενεγκόντες ἀπανταχοῦ ὄθεν διήρχοντο τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν καταστροφὴν. Ὁ Ἀνδρόνικος ἔσπευσε τότε κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ οἱ πλείστοι τῶν Τούρκων εἶχον ἀποσυρθῆ κομίζοντες πλοῦσια λάφυρα, 1500 δὲ μόνον, οἱ ὅποιοι ἐξηκολούθουν τὸ καταστρεπτικὸν ἔργον τῶν, κατεσφάγησαν ὑπὸ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων. Κατὰ τὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀνδρόνικου Γ' ἐπισυμβάντα τὸ 1341 ἐμφύλιον πόλεμον, ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς κατέλαθεν αὐτὴν κατόπιν γενναίας ἀντιστάσεως τῆς φρουρᾶς.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ XIII αἰῶνος φαίνεται ὅτι ἡ μονὴ τῆς Βήρας, περιβαλλομένη δι'

ὄχυρωτάτων τειχῶν, ἐχρησίμευσε καὶ ὡς εἰρ-
κτιῆ διὰ τοὺς πολιτικούς ἐγκληματίας ἢ ὡς
ἀπομονωτήριον καὶ τόπος ἐξορίας τῶν ἐπι-
κινδύνων προσώπων. Ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Πα-
λαιολόγου ἐστάλη ὡς δμηρος εἰς Βήραν ἢ
οἰκογένεια τοῦ Ἀζατίνου τοῦ Β', ἐκπτώτου
σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου. Ἐκεῖ ἡ σύζυγός του,
μαθοῦσα ἐκ ψευδοῦς ἀγγελίας τὸν θάνατον
τοῦ Ἀζατίνου, ἔπεσαν ἀπὸ τινος πύργου πα-
ρὰ τὴν πύλην τῆς πόλεως καὶ ἐφονεύθη τὸ
1268. Ἀπὸ τότε ἡ πύλη ἐκείνη ὠνομάσθη
κατὰ τὸν Hammer, Ἀνὰ Καπουσῆ, ἥτοι
πύλη τῆς μητρὸς ἢ τῆς Ἀννης. (Ἀχ. Θ.
Σαμοθράκη, Ὁ Σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου Ἀζα-
τίνος καὶ ἡ πολιορκία τῆς Αἴνου ὑπὸ τῶν
Βουλγάρων 1265, εἰς «Θρακικὸν Ἀρχεῖον»,
Τόμ. Β' σελ. 47—55). Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ
XIV αἰῶνος ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Καντακου-
ζηνοῦ ὅτι ἡ Βήρα ἐχρησίμευε καὶ ὡς ναυτι-
κὸς σταθμὸς τῶν Βυζαντινῶν. Ἐκ τῆς μαρ-
τυρίας ταύτης φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν
ἐκείνην τὸ στόμιον τοῦ Ἐβρου ἦτο βαθύτε-
ρον καὶ δὲν εἶχεν ὑποστῆ τὰς σημερινὰς προ-
σχώσεις, διὰ τοῦ ὁποῦ καὶ μεγάλα πλοῖα
ἠδύναντο νὰ ἀναπλεύσουν τὸν ποταμὸν. Ἡ
Βήρα μετὰ τῶν περιχώρων κατελήφθη ὑπὸ
τῶν Τούρκων ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Μουράτ τοῦ
Α' τὸ 1361 ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Ἐβρε-
νός. Ἡ περιφέρμος μονὴ τῆς Βήρας κατε-
στράφη καὶ μόνον ὁ ναὸς περιεσώθη μετα-
βληθεὶς εἰς τζαμίον. Αἱ τελευταῖαι πρὸς στε-
ρέωσιν τοῦ ναοῦ γενόμεναι ἐργασίαι, ὑπὸ τὴν
καθοδήγησιν τοῦ καθηγητοῦ Ὀρλάνδου, ἔφε-
ρον εἰς φῶς διαφόρους τοιχογραφίας καλῶς
διατηρουμένας, χαλκοῦν σταυρὸν μὲ κεραίας
καταληγουσας εἰς σφαιρίδια, ἐπιγραφὰς κτλ.
Ἐκ τῶν τειχῶν σώζονται ἐρείπια τινα, ὡς
καὶ τριῶν πύργων, τῶν ὁποίων οἱ μὲν δύο
κεῖνται πρὸς νότον τοῦ ναοῦ εἰς ἀπόστασιν
18 καὶ 30 μέτρων, ὁ δὲ πρὸς βορρὰν εἰς ἀ-
πόστασιν 50 μέτρων. Ἡ μονὴ τῆς Κοσμο-
σωτείας ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ
μητροπολίτου Τραϊανουπόλεως, ἢ δὲ πόλις
Βήρα ἦτο ἔδρα ἐπισκόπου μνημονευομένη
κατὰ τὸν XIV αἰῶνα ἐπὶ τῆς πατριαρχείας
Νήφωνος τοῦ Α' (1311-1314) ἠνωμένη μετὰ
τῆς Μάκρης. Ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς της
δικατελεῖ ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἀλεξανδρου-

πόλεως. Σήμερον αἱ Φέρραι εἶναι ἔδρα δμῶν-
μου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Ἀλεξανδρουπ.
τοῦ νομοῦ Ἐβρου, ἀριθμοῦσα δὲ κατὰ τὴν
τελευταίαν ἀπογραφὴν (1928) 2.843 κατοί-
κους. Κεῖται 48 χλμ. πρὸς βορρὰν τῆς Ἀλε-
ξανδρουπόλεως (Δεδαγάτς) ἐπὶ ὑψώματός
τινος, παρὰ τὸν σταθμὸν τῆς σιδηροδρομικῆς
γραμμῆς Ἀλεξανδρουπόλεως — Ἀδριανουπό-
λεως, οὐ μακρὰν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ δυτι-
κοῦ βραχίονος τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου, ὅστις
διασκελιζόμενος εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῆς ἀπό-
στασιν σχηματίζει τὸ δέλτα αὐτοῦ γνωστό-
τερον ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ὀνομασίαν Γκιαούρ-
Ἀντά. Ἐχει ἐξατάξιον καὶ διτάξιον δηματι-
κὸν σχολεῖον καὶ νηπιαγωγεῖον, διατηρεῖ δὲ
δύο ἐκκλησίας : τὴν βυζαντινὴν τῆς Θεοτό-
κου τῆς Κοσμοσωτείας καὶ τὴν τοῦ Ἁγίου
Νικολάου, ἀνεγερθεῖσαν μετὰ τὴν ἀπελευθε-
ρωσίν της. Εἰς τὴν κοινότητα Φερρῶν ὑπά-
γονται καὶ τὰ χωρία : Κοτλα (Κισλὰ κιοῦ), ἢ
Μικρὰ Καθησοδός (Μικρὸ Οὐκοῦφ) καὶ τὸ Μο-
ναστηράκι (Σελμιά). Ἐνεκα ὅμως τῆς μετὰ
τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου γειτνιασῶς καὶ τῶν παρ'
αὐτὴν ἐκτεταμένων ἐλῶν, τὸ κλίμα εἶναι ὑ-
γρὸν καὶ ἀνθυγιεινόν, ἢ δὲ ἐλονοσία μαστίζει
καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν ὑπαιθρον χώραν.

Εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς ἀπὸ Φερρῶν εἰς
Ἀλεξανδρουπόλιν μεγάλης δημοσίας ὁδοῦ ἀ-
ναβλύζουσιν αἱ περιφημοὶ ἰαματικαὶ θερμοπη-
γαὶ τῆς Τραϊανουπόλεως παρὰ τὸ χωρίον
Λουτρὸς, θερμοκρασίας 50°6 Κελσίου, περιέ-
χουσαι κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ Μ. Περτέση,
χημικοῦ ὕδρολόγου τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς
Ὀικονομίας (Μάρτιος 1931) εἰς ἕκαστον χιλγ.
ὑδατος ποσότητος διαλελυμένων ἀλάτων 8,38
ἐκ τῶν ὁποίων 5,88 χλωριούχον νάτριον καὶ
ραδιενέργειαν 5,30 μονάδας Mache. Ἐνδεί-
κνυνται ἐπὶ ἐλαφρῶν ἀρθριτικορρευματικῶν
παθήσεων καὶ νευραλγιῶν.

ΦΟΙΗ.—Πρωτεύουσα τῶν Μυρμιδόνων, τῶν
ὁποίων ἤρχον οἱ Αἰακίδαι Πηλεὺς καὶ Ἀ-
χιλλεύς. Φοίη ἐκαλεῖτο ἐπίσης καὶ ἡ χώρα
αὐτῶν (Ἰλιάδ. Β, 683,—I, 395).

ΦΙΔΑΛΕΙΑ.—Σύζυγος τοῦ Μεγαρέως Βύ-
ζαντος, ὕδρου τοῦ ἐπὶ τοῦ Θρακικοῦ Βοσ-
πόρου Βυζαντίου. Πολεμήσασα γενναίως, ἐν ἀ-
πουσίᾳ τοῦ συζύγου της, κατὰ τῶν ἐπιδρα-
μόντων Σκυθῶν, ἀπέκρουσεν αὐτοὺς καὶ ἔσω-

σε τὴν πόλιν, ἥτις εὐγνωμονοῦσα ἔσθησε πρὸς τιμὴν τῆς ἀνδριάντα.

ΦΙΔΑΛΕΙΑ ΑΚΡΑ.—Ἀκρωτήριον τῆς Εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἐρμαίου : «Κάμφαντι δὲ πρὸς βορρᾶν τὸ Ἐρμαῖον, ἀπαντᾷ πέτρα αὐτοφυῆς ἀειτῆ ἐπικυῖα, ἔχοντι ἀναπεπταμένας τὰς πτέρυγας καὶ καλουμένην Φιδάλεια ἢ Φαιδάλια». (Διον. Βοσπ. Ἀνάπλους, ἀποσπ. 37). Εἶναι, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὸ σημερινὸν Κιζιλάρ—Μπουρνού.

ΦΙΔΑΛΕΙΑΣ (Κόλπωσις).—Κόλπωσις τῆς Εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, κειμένη μεταξύ Ἀνάπλου καὶ Λεωσθενείου, τῆς ὁποίας τὸν μυχὸν ἀπετέλει ὁ Γυναικῶν Λιμῆν. (Στέφ. Βυζάντιος). Εἶναι ἡ σημερινὴ κόλπωσις Μπαλντᾶ-λιμᾶν. Εἰς τὸν λιμῆνα τοῦτον ἔγινε ἡ μεταξύ Γενουσίων καὶ Ὀθωμανῶν ναυμαχία ἐπὶ Μεχμέτ τοῦ Β' (1451—1481), καθ' ἣν 50 πλοῖα ἢ κατ' ἄλλους 5 Γενουσιακὰ ἐνίκησαν τὸν Ὀθωμανικὸν στόλον ὑπ' αὐτὰ τὰ βλήματα τοῦ Σουλτάνου. Λέγεται μάλιστα, ὅτι κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην, ὁ Σουλτάνος ὤρμησεν ἐφιππος εἰς τὴν θάλασσαν, παροτρύνων καὶ ἐνθαρρύνων τὸν στρατὸν του. Ἐνταῦθα ὑπεγράφη ἡ μεταξύ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας συνθήκη τὸ 1646.

ΦΙΑΕΤΙΑΝΗ (Λίμνη).—Βυζαντινὴ ὀνομασία τῆς λίμνης τῶν Δέρκων, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Ζωσίμου (491—518 μ.Χ.) Παρ' αὐτὴν γίνονται πολλὰ ναυάγια, θεωρουμένη πολλὰκις ὑπὸ τῶν ναυτιλλομένων ὡς τὸ στόμιον τοῦ Βοσπόρου. Ὑπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται Γελαντζή-μπογαζ. (βλ. Δέλκος).

***ΦΙΑΗΡΟΣ** (Η).—Πόλισμα τῆς Μυθωνίας, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Πλινίου (Φυσ. Ἱστορ. IV, 17, 3) μεταξύ Λήτης καὶ Χαλκίστρας, καταστραφέν πιθανώτατα τὸ 315 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου πρὸς Ἴδρουσι τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸ ὄνομα Φίληρος ἐδόθη εἰς τὸ πρῶην χωρίον Γαλιτζικ, τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ.

***ΦΙΑΗ[ΤΑΣ]** ἢ **ΦΙΑΗ[ΜΩΝ]**.—Δυναστὴς τῆς Θράκης πιθανῶς κατὰ τὴν περιφέρειαν τῶν Κυψέλων, περὶ τὰ 350 π. Χ. τοῦ ὁποίου σῶζονται νομίσματα ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ Κερσοδλίπτου. (B. Head, Ἱστορ. τῶν Νομίστ. ἐκδ. γ' ἀγγλιστ., 1911, σελ. 284).

ΦΙΛΙΑ (ἄκρα).—Ἀκρωτήριον καὶ ὄριος τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Θράκης, κατὰ τὸν Ἀνώνυμον (Περίπλ. Εὐξ. Πόντου 90), ἢ Φρυγία ἄκρα τοῦ Ἀρριανοῦ (Περίπλ. Εὐξ. Πόντου 27), 7 1)2 μίλια Ν. Α. τοῦ Σερβέ—Μπουρνού τῆς Μηδείας. Τὸ ἐθνικὸν Φιλεάτης, πιθανῶς εἶναι τὸ σημερινὸν ἀκρωτήριον Μαλαθριά, ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀνομαζόμενον Καλιουτζή—Μπουρνού.

ΦΙΛΙΠΠΟΙ (οἱ).—Ἡ πόλις τῶν Φιλίππων ἔκειτο παρὰ τὸ Παγγαῖον ὄρος ἐπὶ τῶν ὑπορείων ὄψηλοις τινος βράχου εἰς ἀνατ. μῆκ. 50°, 45' καὶ βόρ. πλάτ. 41°, 55' κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 12, 28). Τὸ παλαιότερον ὄνομα τῶν Φιλίππων ἦτο Δάτον, ἰδρυθὲν περὶ τὸν δέκατον αἰῶνα ὑπὸ περιοίκων λαῶν καὶ λαδῶν τὸ ὄνομα ἀπὸ τῶν Δατηγῶν, θρακικοῦ λαοῦ, κατοικοῦντος τὴν περὶ τὸ Παγγαῖον ὄρος καὶ τὸν Στρυμονικὸν κόλπον χώραν (βλ. λ. Δάτον). Περὶ τὸν ἔκτον αἰῶνα οἱ Θάσιοι ἀπέκτισαν τὸ Δάτον, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποχωρήσουν, ἐκδιωχθέντες ὑπὸ τῶν θρακικῶν φύλων τοῦ Παγγαίου. Ἀργότερον ὁμοῦ, καθ' ἣν ἐποχὴν Φίλιππος ὁ Ἀμόντου ἀπησχολεῖτο εἰς τὸν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀργαίου πόλεμον, οἱ Θάσιοι παρακινούμενοι καὶ ἐνθαρρυνόμενοι ὑπὸ τοῦ Καλλιστράτου, στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων, ἀνέκτησαν τὸ Δάτον τὸ 361 π. Χ., μετονομάσαντες τὴν πόλιν Κρηνίδας (βλ. λ.), ἕνεκα τῶν ἀφθόνων πηγαίων ὕδατων τὰ ὅποια καταρθεύουν τὴν πόλιν καὶ τὰ πέριξ. «Διὰ τὸ εἶναι κρήνη περὶ τῆς λόφου ναμάτων πολλὰ», ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἀπικανός (IV, 105). Δὲν ἠδυνήθησαν ὁμοῦ νὰ παραμείνουν ἐκεῖ ἐπὶ πολὺ, ἕνεκα τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν τῶν περιοίκων θρακικῶν λαῶν καὶ ἐξήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Φιλίππου, ὅστις ἐποφθαλμιῶν τὴν πόλιν εὐχαρίστως ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν. Ἐπελθὼν ὁμοῦ μετ' ἀρκετοῦ στρατοῦ, ἀφοῦ ἀπήλλαξε τὴν χώραν ἀπὸ τοῦ ἐπιδρομῆς, ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν καὶ μετωνόμασεν αὐτὴν ἐκ τοῦ ὀνόματός του Φιλίππου. (Διοδ. Σικελ. XVI, 3, 8.—Στράβ. VII, 41). Ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο εἶναι γνωστοτέρα ἢ πόλις ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Πρῶτη μέρημα τοῦ Φιλίππου ἦτο νὰ ἀχυρώσῃ αὐτὴν. Πράγματι δὲ ἀνήγειρεν ἰσχυρότατα τείχη, καταστῆρας τοὺς Φιλίππους προπύργιον κατὰ

τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων. Οἱ Φίλιπποι ὑπὸ τὸν Φίλιππον ἤκμασαν καὶ ἐπλούτισαν, χάρις εἰς τὰ παρακείμενα περίφημα μεταλλεῖα χρυσοῦ, τῶν ὁποίων τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα ἀνήρχετο εἰς 1.000 τάλαντα. (Στράβ. VII, 331, 34. Διοδ. Σικελ. XVI, 8).

Πρὸς δυσμὰς τῶν Φιλίππων ἐξετείνετο εὐφορωτάτη πεδιάς, μήκους 350 περίπου σταδίων, μέχρι Δραθήσου καὶ Ἀμφιπόλεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ὁ Πλούτων ἤρπασε τὴν Περσεφόνην συλλέγουσαν ἄνθη, πρὸς ἀνατολὰς δὲ εἰς ἀπόστασιν 18 περίπου σταδίων ἔκειντο τὰ περίφημα στενά τῶν Κορπίλων (βλ. λ.), τὰ ὁποῖα ἐκκλυόντο Ἀκοντισμῶν. Οἱ Φίλιπποι ἐγίναν τὸ θέατρον τῆς μεγάλης μάχης, τῆς γνωστῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μάχη τῶν Φιλίππων» τὸ 42 π. Χ., καθ' ἣν ὁ Αὐγουστος καὶ Ἀντώνιος κατέστρεψαν τὰς δημοκρατικὰς λεγεῶνας τοῦ Βρούτου καὶ τοῦ Κασίου. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπέβη περίδοξος ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὀνομασθεῖσα ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῇ ἐγκαταστάσεως Ῥωμαίων ἀποίκων: Αὐγούστα Ἰουλία Φιλίππικη (Colonia Augusta Julia Philippensium) καὶ προικισθεῖσα διὰ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομῶν.

Κατὰ τὰ ἀρχαῖα Ὀδοιορικὰ, οἱ Φίλιπποι ἔκειντο ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας Ὀδοῦ (Via Egnatia) καὶ ἀπέτμον ἀπὸ μὲν τῆς Ἀμφιπόλεως 33 μίλλια, ἀπὸ τοῦ Ἀκοντίσματος 21 καὶ ἀπὸ τῆς Νεαπόλεως (Καβάλλας), ἡ ὁποία ἐχρησίμευεν ὡς ἐπίγειον 9—10 μίλλια. Ἐκεῖτο δὲ ἡ πόλις τῶν Φιλίππων, οὐχὶ ἐπὶ λόφου, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἀππιανὸς (IV, 105), ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὑπωρείων τοῦ λόφου, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἐπὶ τόπου ἐρεῦνης, καθ' ἣν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων ἀνέβλυζον κάτωθεν τῆς πόλεως, ἐκεῖ ὅπου ἔληγον αἱ ὑπῤοίρειαι τοῦ λόφου καὶ ἤρχιζεν ἡ πεδιάς. «Τὸ δὲ ὑπὲρ τὴν πόλιν, ὅπως λέγει ὁ Καντακουζηνός, ἄβατόν ἐστι διὰ σκληρότητα, καὶ φάραξι, βαθείαις καὶ κρημνοῖς καὶ πέτραις περιειλημμένον, τὸ δὲ ὑπὸ τὴν πόλιν, λεῖτον ὄν τέναγός ἐστι καὶ τέλμα βαθὺ ἐλώδες καὶ ὕδασι πολλοῖς κατάρρυτον». Ὅτι δὲ οἱ Φίλιπποι ἔκειντο εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ λόφου, καὶ ὅτι: «ὅταν ἐπεξετάθη ἡ πόλις ἐπὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἡ ἐπέκτασις αὐτῆς ἐγένετο πρὸς τὰ κάτω δηλαδὴ πρὸς τὴν πε-

διάδα, ἀποδεικνύεται καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐρειπίων, τῶν ὁποίων ἢ ὑπαρξίς καὶ ἢ ἀνεύρεσις, ὅπως λ, χ. τοῦ θεάτρου, τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρίτου π. Χ. αἰῶνος, ἐπιβεβαιῶσι τὴν ἀνωτέρω μαρτυρίαν τοῦ Καντακουζηνού.

Πολλοὶ τῶν μεταγενεστέρων συγγραφέων συγχέουν τοὺς Φίλιππους τούτους μὲ τὴν Φιλίππουπόλιν, θεωροῦντες τὰς δύο ταύτας πόλεις μίαν καὶ τὴν αὐτήν. Ἄλλοι πάλιν θεώρουν ὡς ἰδρυτὴν τῶν Φιλίππων οὐχὶ τὸν Φίλιππον τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ Φίλιππον τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥώμης (244—249 μ. Χ.).

Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ π, χ, λέγει: «Κατὰ τὴν Φιλίππουπόλιν ἐνδιατρίβει. Πόλις δὲ αὕτη περὶ τὴν τῆς Θράκης μεσόγειαν... Εὐρος (γράφει Ἐβρος) τῇ πόλει παραρρεῖ... Φίλιππον δὲ ὅταν εἶπω, οὐ τὸν Μακεδόνα λέγω, τὸν τοῦ Ἀμύντου, νεωτέρα γὰρ ἢ πόλις τοῦ Φιλίππου τοῦτου, ἀλλὰ τοῦ Ῥωμαίου Φιλίππου... Πολιχνιον δὲ ἦν τὰ πρῶτα καὶ πρὸ Φιλίππου Κρηνίδης ὀνομαζόμενον, παρ' ἐνίων δὲ Τριμῶδες» (XIV, 8). Μολονοῦ δὲ ἀναφέρει καὶ τὰς δύο πόλεις ἐκλαμβάνει αὐτὰς ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτήν. Εἰς τὸ αὐτὸ λάθος περιπίπτει καὶ ὁ Μελέτιος (Γ, σελ. 102). Καθ' ὅσον οἱ πρὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ αὐτοκράτορος συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Πλούταρχος, ὁ Στράβων ὁ Λουκιανός καὶ ἄλλοι, ἀναφέροντες τὴν Φιλίππουπόλιν ἀποθίδουν τὴν ἔθρουν αὐτῆς εἰς Φίλιππον τοῦ Ἀμύντου. Ἐξ ἄλλου καὶ τὰ πρὸ Χριστοῦ νομίσματα τῆς Φιλίππουπόλεως μαρτυροῦν τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὑπέπεσαν εἰς τὴν πλάνην ταύτην. Περιττόν δὲ κρίνομεν νὰ ἀναφέρωμεν αὐτούς, καθ' ὅσον οὐδεὶς σήμερον συγχέει τὰς δύο ταύτας πόλεις. (Σταύρου Μερτζίδου, Οἱ Φίλιπποι, σελ. 97 καὶ ἐξῆς).

Ἡ πόλις τῶν Φιλίππων, πλὴν τῆς μεγάλης ἱστορικῆς μάχης καὶ τοῦ ἀρχαίου αὐτῆς μεγαλείου, μᾶς ὑπομνησκαὶ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ἐξάπλωσιν αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι. Μᾶς ἀναμνησκαὶ τὰς περιπετείας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τοὺς ραβδισμοὺς, τὰς φυλακίσεις καὶ τοὺς ἐξουτελισμοὺς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Σίλα, καὶ τὴν ὡς ἐκ θαύματος ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ δεσμοτηρίου. (Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, XVI, 9, 4).

Εἰς τοὺς Φιλίππους ἐκήρυξε τὸ 53 μ. Χ. ὁ μέγας τῶν ἐθνῶν Ἀπόστολος τὸ εὐαγγέλιον συστήσας καὶ χριστιανικὴν κοινότητα, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνε καὶ ἰδιαιτέραν ἐπιστολὴν τὴν «πρὸς Φιλιππησίους», τῆς ὁποίας ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος ὑπέγραψεν ὁ Ἑρμάς, εἰς τῶν 70 ἀποστόλων, τοῦ ὁποίου τὴν μνήμην ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν 5 Νοεμβρίου. Πρῶτη δὲ πάντων ἐπίστευσε εἰς τὸν Χριστὸν ἡ ἐκ Θυατείρων καταγομένη Λυδία, ἣτις ἐβαπτίσθη μεθ' ὅλου τοῦ οἴκου τῆς, κατοκίτη δὲ καὶ ἄλλοι, συστήσαντες ἀργότερον ἐκκλησίαν (Πράξεις XVI, 14—16). Διὰ τῶν Φιλίππων διήλθε τὸ 107 ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας Ἰγνάτιος μεταβαίνων εἰς Ῥώμην ὅπου ἐμαρτύρησεν. Ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως οἱ Φίλιπποι ἐνωρίτατα ἀνεδείχθησαν εἰς ἔθρον Μητροπολίτου. Οὕτω κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα ἡ Μητρόπολις τῶν Φιλίππων εἶχε ὑπ' αὐτὴν 18 ἐπισκοπὰς. Προϊόντος ὁμοῦ τοῦ χρόνου ἠλαττώθησαν εἰς 7 μόνον. (Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Τόμ. Β', σελ. 483). Κατὰ τὸν XIV αἰῶνα ἐπὶ Ἀνδρονίκου Πικλαιολόγου τοῦ Πρεσβυτέρου (1282—1320) ἀπὸ τῆς 39ης τάξεως τὴν ὁποίαν κατεῖχεν ἐν τῇ κλίμακί τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου, ὑπεβιβάσθη εἰς τὴν 47ην. Τὸ 1618 ὁ Μητροπολίτης Κλήμης, κατώρθωσε νὰ ὑπαγάγῃ ὑπ' αὐτὸν τὴν Μητρόπολιν Δράμας. Εἶναι δὲ ὁ Κλήμης οὗτος ὁ τελευταῖος αὐτοκέφαλος Μητροπολίτης τῶν Φιλίππων, διότι ἔκτοτε οἱ Μητροπολίται αὐτῶν ἔφερον τὸν τίτλον «Φιλίππου καὶ Δράμας». Ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Νεοφύτου, περὶ τὰ τέλη τοῦ XVII αἰῶνος, τόσον εἶχε πτωχεύσει ὁ θρόνος τῶν Φιλίππων, ἐνεκα τοῦ καθημερινῶς ἐλαττουμένου χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, ὥστε προσετέθησαν εἰς αὐτὸν αἱ ἐπαρχίαι Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου. Τελευταῖος Μητροπολίτης τῶν Φιλίππων ἀναφέρεται ὁ τὸ 1721 ἐκλεφεὶς Παρθένιος. Ἐκτοτε διετηρήθη ὁ τίτλος «Φιλίππων, Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου» μέχρι τοῦ 1879, ὁπότε ἀπεσπάσθη ἡ ἐπαρχία τοῦ Νευροκοπίου ὑπὸ ἴδιον ἐπίσκοπον, ἀπὸ δὲ τοῦ 1888 ὑπὸ Μητροπολίτην, ὁ δὲ τίτλος «Φιλίππων» διετηρήθη μνημονευσόμενος μέχρι τοῦ 1924, ὁπότε ἀνεσυστήθη ἡ Μητρόπολις Φιλίππων, περιλαβοῦσα ὑπ' αὐτὴν καὶ τὴν τῆς Νεαπόλεως. Διὰ πατριαρχικῆς δὲ πράξεως, δι' ἀπο-

φάσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ νόμου τοῦ Κράτους, ὁ πρῶτος αὐτῆς Μητροπολίτης Χρυσόστομος, φέρει τὸν τίτλον τοῦ Μητροπολίτου «Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως». Πότε ἀκριβῶς κατεστράφησαν οἱ Φίλιπποι δὲν εἶναι γνωστὸν. Φαίνεται ὁμοῦς ὅτι ἡ πόλις ἤκμαζεν ἀκόμη κατὰ τὸν XIV καὶ XV αἰῶνα, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τινος ἐκκλησίας, ἀνακαλυφθείσης τὸ 1878 καὶ ἐχοῦσης σχῆμα σταυροῦ. Εἰς τοιχογραφίας αὐτῆς ἀπεικονίζονται οἱ Ἀπόστολοι Παῦλος καὶ Σίλας ἐνηγγκαλισμένοι· Ἰσοτίθεται δὲ ὅτι ἡ ἐκκλησία αὕτη ἠκοδομήθη εἰς τὸν τόπον τῆς φυλακίσεως τῶν Ἀποστόλων τούτων. (Σταύρου Μερτζίδου, οἱ Φίλιπποι, σελ. 216 καὶ ἐξῆς).

Κατὰ δὲ τὰς κατὰ τὸ 1923 διενεργηθείσας ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς δοκιμαστικᾶς ἀνασκαφᾶς, ἀνεκαλύφθη «παρὰ ποταμὸν οὐ ἐνομιζέτο προσευχῆ εἶναι» (Πράξεις XVI, 13), ἐκκλησία τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων. Τέλος αἱ ἀπὸ τοῦ 1930 συστηματικαὶ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τῆς ἰδίας Σχολῆς διενεργούμεναι ἀπεκάλυψαν τελείως καλλιμάρμαρον καὶ ὑπερμεγέθη ναὸν τοῦ πέμπτου, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, αἰῶνος τιμῶμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Τελείως ὁμοῦ κατεστράφη περὶ τὰ τέλη τοῦ XVIII αἰῶνος, τὸ 1793, καὶ μόνον τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐσώζετο ἐν τινι τουρκικῷ χωρίῳ ὀνόματι Φιλίππετζικ, πρὸς τὰ Ν, Α, τῶν Φιλίππων. Ὁ Μελέτιος, γράφας περὶ τὰ τέλη τοῦ XVIII αἰῶνος λέγει περὶ αὐτῶν : «Τανῦν εἶναι ἔρημος, καίτοι τὸ πάλαι περίφημος, τὸ αὐτὸ ὄνομα μέχρι τοῦ νῦν σώζουσα τῆς ὁποίας τὴν λαμπρότητα φανερώουσι τὰ λείψανα αὐτῆς καὶ τὸ ἀμφιθέατρον». (Γεωγ. Τόμ. Β, σελ. 466).

Τὰ εἰρηπία αὐτῶν κεῖνται ἐπὶ τῆς ἀπὸ Καβάλλας εἰς Δράμην ὁδοῦ, παρὰ τινὰ τοποθεσίαν ὀνόματι Τικηλί - Τὰς (=λίθος ὄρθιος). Εἶναι δὲ ταῦτα καὶ σπουδαιότατα ὑπὸ ἱστορικὴν καὶ ἀρχαιολογικὴν ἐποψίν, ὅπως τὰ εἰρηπία τείχους ἑλληνικοῦ 2 1)2 μέτρων πάχους μετὰ 9 πύργων, τοῦ θεάτρου τῆς ἀκροπόλεως, τῆς ἀγορᾶς, τοῦ βαλανίου καὶ ἄλλα μαρτυροῦντα τὸ ἀρχαῖον μεγαλεῖον τῆς πόλεως. Ἀνασκαφαὶ ἐγένοντο ἐπὶ τῆς θέσεως

τῶν Φιλίππων ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ἀπὸ τοῦ 1930.

Τῶν Φιλίππων σώζονται χρυσᾶ, ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα. Τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἐκόπησαν κατὰ τὴν νέαν ὑπὸ τῶν Θασίων ἀνάκτισιν τῶν Κρηνίδων (τῶν προηγουμένως «Δάτου» καλούμενων) φέρουν δὲ τὴν ἐπιγραφήν: ΘΑΣΙΟΝ ΗΠΕΙΡΟ καὶ διαφόρους τύπους. Ἐμπροσθεν κεφαλὴν Ἡρακλέους, ὀπίσθεν δὲ τρίποδα. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατάκτησιν τῶν Κρηνίδων καὶ τὴν μετονομασίαν των εἰς Φιλίππους, ἐξηκολούθουν νὰ κόπτουν νομίσματα παρομοίου πρὸς τὰ ἀνωτέρω τύπου, φέροντα ὅμως τὴν ἐπιγραφήν: ΦΙΛΙΠΠΩΝ. Μολονότι δὲ ζῶντος ἐτι τοῦ Φιλίππου, ἐστερήθησαν τοῦ δικαιώματος νὰ κόπτουν νομίσματα ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα, ἐν τούτοις παρέμειναν ἐπὶ τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ὡς βασιλικὸν Νομισματοκοπεῖον, ὃ δὲ τρίπους, τὸ σύμβολον τῆς πόλεως, συχνὰ ἄπαντ' ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Μακεδόνων βασιλέων. Ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως τῆς Μακεδονίας, μέχρι τοῦ Αὐγούστου, φαίνεται ὅτι δὲν ἐκόπησαν νομίσματα εἰς Φιλίππους. Μετὰ τὴν μάχην ὅμως τῶν Φιλίππων (42 π. Χ.) παρεχωρήθη τὸ δικαίωμα νὰ κόπτουν τοιαῦτα οἱ ἀπόμαχοι τοῦ πραιτωριανοῦ συντάγματος, τὸ ὅποιον ἐγκατέστησαν ἐκεῖ ὁ Αὐγούστος. Ἄλλ' αἱ ἐπιγραφαὶ εἶναι λατινικαί: COHOR, PRAE. PHIL, ἢ COL. AUG. V. PHILIPP, ἤτοι: Colonia Augusta Julia Uictrix Philippensium (Head—Σβορώνου, τόμ. Α, σ. 284 κέ.).

Οἱ Φιλίπποι ὑπῆρξαν ἢ πατρίς τοῦ Μαρσίου, υἱοῦ τοῦ Κριτοδήμου, ἱερέως τοῦ Ἡρακλέους. Οὗτος ἔγραψε «Μακεδονικά» εἰς πολλὰ βιβλία τῶν ὁποίων τὸ ἕκτον μνημονεύει ὁ Ἀρποκρατίων. (Λεξ. τῶν δέκα ρητόρων ἐν λέξει Γαληψός). Ἐπίσης ἔγραψε καὶ περὶ τῆς πατρίδος του, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων. Τοῦ Μαρσίου ἀναφέρονται καὶ ἄλλα συγγράμματα, ὅπως λ. χ. ἀρχαιολογικὰ εἰς 12 βιβλία καὶ μυθικὰ εἰς 7 βιβλία. (Ἀθηναίου Δειπνοσοφισταί, II καὶ IX). Πρὸς διακρίσιν δὲ ἀπὸ Μαρσίου τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ ἐκ Πέλλης ἱστορικοῦ, ὀνομάζεται Μαρσὺς ὁ νεώτερος (Γ. Μιστριώτου, Ἑλληνικὴ Γραμματολογία, τόμ. Β, σ. 15). Περὶ τῶν Φιλίππων

ἔγραψαν οἱ περιηγηταί: Πέτρος Bellon, Παῦλος Lucas, Clarke, Leake, Félix, Baujour, Cousinery, Uiquesnel καὶ ἄλλοι, ἰδίως δὲ ὁ Parrot κατὰ τὸ 1856, ὅτε ἦτο μέλος τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν του ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Revue Archéologique τὸ 1860, καθὼς καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τόμῳ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν: «Daton, Neapolis, Les Ruines des Philippes».

Ἐπὶ τῶν βράχων τῶν Φιλίππων εἶναι ἐγλυμμένα μικρὰ ἀνάγλυφα παριστῶντα Θεοῦς τῶν ὁποίων ἢ λατρεία ἦτο προσφιλέως εἰς αὐτούς. Μεταξὺ δὲ καὶ ἄλλων παραστάσεων, αἱ ὁποῖαι ἀπεικονίζονται ἐπὶ τῶν βράχων, πολλαὶ εἶναι τῆς Ἀρτέμιδος, γειτινιάζουσαι παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Σιλουαίνου. Παρὰ τοὺς πρόποδας δὲ τῶν βράχων ἐστέθησαν τὰ ἴχνη ναοῦ τοῦ Σιλουαίνου καὶ μεγάλα λατινικὰ ἐπιγραφὰ πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ. Ἦτο δὲ ὁ Σιλουάινος οὗτος ἢ Sylvanus, εἰς τῶν μάλλον σεβαστῶν, θεωρούμενος ἀνίκητος καὶ ἀγιώτατος προστάτης τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ αυτοκράτορος, διαδοθείσης τῆς λατρείας του ὑπὸ τῆς Ρώμης καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ἐχρησίμευσον δὲ οἱ ναοὶ αὐτοῦ ὡς κέντρα θρησκευτικῶν ἀδελφοτήτων, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζοντο: Cultores Sylvani. Ὁ ἰδιαιτέρος δὲ οὗτος σεβασμὸς τῶν Φιλίππησιν πρὸς τὸν Θεὸν τοῦτον ἦτο κοινὸς μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Θράκης. Ἐξηγεῖται δὲ τοῦτο εὐκόλως, ὡς ἐκ τῆς ἀρχαιοτάτης ἀφομοιώσεως τῆς Θρακικῆς θεότητος Βενδίδος μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Diana τῶν Ρωμαίων, ἢ ὁποῖα ἀπεικονίζεται ἐπὶ τῶν βράχων ὑπὸ διαφόρους μορφάς.

Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Bellon (1550), ὑπῆρχεν ἀκόμη τὸ ὄραϊον ἀμφιθέατρον τῶν Φιλίππων, τὸ ὅποιον, λέγει, ἐπὶ πολὺν χρόνον θὰ διεσώζετο, ἐὰν οἱ Τούρκοι δὲν ἀπέσπων τὰς βαθμίδας του. Αἱ δὲ διασωθεῖσαι ἀρχαιότητες τῶν Φιλίππων ἀδλαβεῖς, εἶναι 4 μεγάλοι πύργοι καὶ ὕψηλοι στῦλοι, λείψανα τοῦ ναοῦ τοῦ Κλαυδίου, ὅπου ὑπάρχουν ἀκόμη πολλὰ ἀγάλματα καὶ μαρμάρησι στηλαὶ θωρικοῦ καὶ ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, λαμπρᾶς τέχνης. Ταῦτα ἔγραψεν ὁ Bellon. Ἐντὸς ὀμῶς τεσσάρων αἰῶνων, τοιαῦτας καταστροφάς

ἐπέφερον οἱ Τοῦρκοι, ὥστε ἀδύνατον νά γνωρίσῃ τις, γράφει ὁ Parrot εἰς τήν ἐκθεσίν του ποῦ ἔκειτο τὸ ἀμφιθέατρον, καί μόνον στόλοι τινές τοῦ ναοῦ τοῦ Κλαυδίου καί ἀγάλματα διεσκορπισμένα μαρτυροῦν ὅτι ἤκμαζεν ἐκεῖ ποτε πόλις, μεγάλη καί πλουσία. (Μ. Δήμητρα, Ἡ Μακεδονία σ. 730 κ. ἐξ.).

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ο ΑΜΦΙΠΟΛΙΤΗΣ.— Συγγραφεὺς ἐξ Ἀμφιπόλεως, ἀγνώστου ἐποχῆς, περιφημος διὰ τὸν ἀκόλαστον βίον αὐτοῦ. Κατὰ τὸν Σουΐδαν ἔγραψε: «Ροδιακὰ» εἰς 19 βιβλία, «Κωακὰ» ἢ «Κωϊκὰ» εἰς 2 βιβλία, «Θασσιακὰ» καί ἄλλα. Ὁδὲν ἔργον αὐτοῦ περιεσώθη μέχρις ἡμῶν.

ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΙΣ.— Πόλις τῆς Παιωνίας ἐπὶ παραποτάμου τοῦ Στυμόνος, εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Κερκίνης (νῦν Καρά-Ντάγ), ἀναφερομένη μόνον ὑπὸ τοῦ Στραβῶνος (VII, 331, 36). Ἡ θεοὺς αὐτῆς δὲν εἶναι ἐξηκριθωμένη.

ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΙΣ.— Πόλις τῆς Θράκης κειμένη παρὰ τὴν δεξιάν ὄχθην τοῦ Ἐβρου καί ἐπὶ τριῶν λόφων: τοῦ Μουσαίου (Νεμπέτ-τεπέ), τῶν Σχοινοδακτῶν (Τζαμπάς τεπέ) καί τῆς Εὐμολπιτάδος (Ταξιμ-τεπέ), οἵτινες ἦσαν συνφιλιπποῦ ἀπὸ κλασιότατων χρόνων. Ὅθεν καί ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐκλήθη καί Τριμόντιον καί Τριμονία (=τρίλοφος). Ὀνομάσθη δὲ Φιλιππούπολις ἀπὸ Φιλίππου τοῦ Β' βασιλέως τῆς Μακεδονίας περὶ τὰ 341 π. Χ. ὅτε κατέκτησε τὴν Θράκην. Προηγουμένως ὠνομάζετο Πονηρούπολις, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἀναπτυχθεῖσα διὰ τοῦ ἐποικισμοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου καί ἄλλων Ἑλλήνων, ἀπέβαλε τὸ δύσφημόν της ὄνομα καί μετωνομάσθη ἀπὸ τοῦ ἱερουτοῦ της Φιλίππου πόλις ἢ Φιλιππούπολις. Μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἡ Φιλιππούπολις ἦτο φόρου ὑποτελείας εἰς τοὺς Ὀδρύσας, διατηροῦσα τὴν αὐτονομίαν της καί διοικουμένη κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἐλληνικῶν ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς Θράκης Ἑλληνίδων πόλεων, ὑπὸ βουλῆς καί δήμου, αὐτονομίαν τὴν ὅποیان διεφύλαξε καί ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους. Ἐπεκταθείσης ἐπὶ Αὐγούστου τῆ βοήθεια τῶν Ρωμαίων τῆς κυριαρχίας τῶν Ὀδρυσῶν ἐπὶ ὅλης τῆς Θράκης, ἡ Φιλιππούπολις διετέλεσε δευτερεύουσα μετὰ τὴν Βιζύην ἔδρα τῶν βασιλέων

τῶν Ὀδρυσῶν. Ἐπὶ τῶν Φλαβίων, τυχοῦσα προνομίῶν τινῶν ἐκλήθη Φλαβία, ἐπὶ δὲ τοῦ Τραϊανοῦ, ὅστις περιετείχισε τὴν πόλιν, προσέλαβε καί τὴν προσωνομίαν Οὐλπία. Ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Ἀραβος ἐγένετο Ρωμαϊκὴ ἀποικία, ἀποικισθέντων ἐν αὐτῇ πολλῶν ἀπομάχων Ρωμαίων στρατιωτῶν. Ἐπὶ Δεκίου ἀνέστη ἡρωϊκῶς κατὰ τῶν πολιτοκρησάντων αὐτὴν Γότθων, ἀλλ' ἠττηθέντος ὑπὸ τῶν Γότθων παρὰ τὴν Βερόνην τοῦ πρὸς βοήθειάν της ἐρχομένου αὐτοκράτορος, ἡ πόλις παρεδόθη τὸ 251 ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Πρίσκου διὰ προδοσίας εἰς τοὺς Γότθους, οἱ ὅποιοι εἰσελθόντες εἰς αὐτὴν ἐληλάτησαν καί κατέσφαξαν περὶ τὰς 100.000 κατοίκους της.

Ἀναλαβοῦσα ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (285—305) ἀναφέρεται μετὰ τῆς Βερόνης ὡς μεγάλη καί ἐπίσημος πόλις τῆς Θράκης.

Παρ' αὐτὴν ἐνικήθη τὸ 323 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ὁ Δικίνσις, ἐπὶ δὲ τοῦ Οὐάλεντος μετὰ τὴν ἤτταν αὐτοῦ τὸ 378 ὑπὸ τῶν Γότθων, πολλοὶ τῶν Ἀδριανουπολιτῶν κατέφυγον εἰς αὐτὴν ὡς εἰς ἀπόρθητον φρούριον. Ἐπὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, ἰδίως κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας (46—251 μ. Χ.), ἡ Φιλιππούπολις ἀνεδείχθη καί ἔτυχε εὐνομίας καί λαμπρότητος, καλουμένη, κατὰ τὰ νομίσματα καί τὰς ἐπιγραφάς: «ἡ λαμπροτάτη τῆς Θρακῶν ἐπαρχίας μητρόπολις». Ἐκαλλωπίσθη διὰ πολλῶν καί λαμπρῶν οἰκοδομημάτων. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἡλιογαθάλου ἐτιμήθη διὰ «τῆς νεωκορίας». Ἀπὸ δὲ τοῦ Καρακάλλα συνήρχετο εἰς αὐτὴν τὸ «κοινὸν τῶν Θρακῶν» (βλ. λ. ἐξ.), ὅποτε ἐτελοῦντο καί οἱ Πανθρακικοὶ ἀγῶνες «Ἀλεξάνδρεια» καλούμενοι. Ἐκ τῶν νομισμάτων αὐτῶν, ἀπὸ Δομιτιανοῦ μέχρι Γαλιηνῶ (81—268) μ. Χ., καταφαίνεται ὅτι ἐν Φιλιππουπόλει εἶχον τὴν θρησκείαν καί τὴν λατρείαν τῶν Ἑλλήνων καί τὰς ἐλληνικὰς περὶ τῶν ἡρώων παραδόσεις, τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους. τὸν Ὀρφέα παίζοντα τὴν λύραν του ἐν μέσῳ ζῶων κτλ. Ἡ δὲ γλῶσσα καί ἡ ἐπίσημος καί ἡ ἰδιαιτέρα, ἦτο ἡ κοινὴ Ἑλληνικὴ.

Μετὰ τὴν ὀριστικὴν διαίρεσιν τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας τὸ 395 μ. Χ. ἡ Φιλιππούπολις περιελήφθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν καί ἠκολούθησε τὴν τύχην τῶν

έλλησινικῶν πόλεων τῆς Θράκης. Τὸ 441 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Οὐννων τοῦ Ἀτίλλα, μετὰ ἓνα δὲ αἰῶνα ὁ Ἰουστινιανὸς δ' Α' (527—565) ἀνυποκόμῃσεν τὰ τείχη αὐτῆς. Τὸ 587 ἠπειλήθη ὑπὸ τῶν Ἀβάρων, ἀλλ' ἐσώθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μυστάκωνος. Κατὰ τὸν 8ῶοον καὶ ἕνατον αἰῶνα, ἕνεκα τῶν ἐπανειλημμένων κατ' αὐτῆς ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων μετακίσθησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν περὶξὶ χώραν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, Λέοντος τοῦ Χαζάρου, Νικηφόρου καὶ Ταιμισκῆ συμπαγεῖς ἑλλησινικοὶ πληθυσμοί, μάλιστα δὲ αἰρετικοὶ Σύριοι καὶ Ἀρμένιοι (Μανιχαῖοι—Παυλικιανοὶ) πρὸς ἄμυναν τῆς χώρας κατὰ τῶν ἀπὸ βορρᾶ ἐπιδρομῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τοῦ πρώτου βασιλείου τῶν Βουλγάρων (679—1018) ἔπαθεν ἡ Φιλιπούπολις μεγάλας καταστροφάς. Ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ (963—969) ἡ Φιλιπούπολις ἐπολιορκήθη καὶ ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ρώσων, σφαγέντων 20.000 τῶν κατοίκων τῆς. Ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου (976—1025) ἡ Φιλιπούπολις ὑπῆρξεν τὸ δρμητήριον τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τοὺς πολυετεῖς καὶ αἱματηροὺς πρὸς τοὺς Βουλγάρους πολέμους. Ὀλίγον βραδύτερον, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου (1041—1054) ἀνυπεράσπιστος οὖσα, κατελήφθη ὑπὸ τῶν Πετσενέγων. Ἐπὶ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ (1081—1118) ἀπέβη τὸ δρμητήριον αὐτοῦ κατὰ τῶν Ρουμάνων καὶ Πετσενέγων ἐκστρατειῶν του. Κατὰ τὴν πρώτην σταυροφορίαν (1096) καὶ τὴν δευτέραν (1147) ἐλγώθησαν τὰ προάστεια αὐτῆς, κατὰ δὲ τὴν τρίτην (1189) κατελήφθη ἀμαχητὶ ἡ πόλις καὶ ἐλεηλατήθη. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν σταυροφόρων ἡ πόλις ἀνεκτίσθη ὑπὸ Ἰσαάκ τοῦ Ἀγγέλου, ὅστις καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν του διέμενεν ἐν αὐτῇ, πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Βουλγάρων, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τοῦ 1186 ἀνακυνέστησαν τὸ βασίλειόν των. Διὰ πρώτην δὲ φοράν ἐπὶ Ἀλεξίου Γ' τοῦ Ἀγγέλου (1195—1204) ἡ Φιλιπούπολις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, καὶ τοῦτο καθ' ὅσον ὁ ἀποσταλαεὶς εἰς αὐτὴν ὡς διοικητῆς, γαμβρὸς ἐπ' ἀνεφιᾶ τοῦ αὐτοκράτορος, Βούλγαρος ἡγεμονίδης Ἰθαγκός, ἀποκιρτήσας τοῦ Βυζαντίου, συνεμάχησε μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν

Βουλγάρων Καλογιάννη καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' ἡ πόλις μετὰ 1—2 ἔτη ἀνεκατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου. Κατὰ τὴν τετάρτην σταυροφορίαν (1204) ἡ Φιλιπούπολις ἀπετέλεσε φέουδον τοῦ ἱερέτου Renier de Trit, τὸν ὅποιον οἱ Φιλιπούπολιται ἐδέχθησαν μετὰ χαρᾶς, προτιμῶντες τὴν Φραγκικὴν κυριαρχίαν παρὰ τὴν Βουλγαρικὴν. Ἐπελθόντος ὁμως τοῦ Καλογιάννη μετὰ πολλοῦ στρατοῦ ὁ μὲν Renier κατέφυγεν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Στενιμάχου, οἱ δὲ Φιλιπούπολιται ἀντὶ νὰ ὑποταχθῶν εἰς τὸν τσάρον τῶν Βουλγάρων ἐδέχθησαν τὸν Ἑλληνα στρατηγὸν Ἀσπιέτην καὶ ἠτοιμάσθησαν πρὸς ἄμυναν. Τότε ἐπολιορκήθη ἡ πόλις καὶ κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Καλογιάννη κατόπιν συνθήκης, τὴν ὅποιαν καταπατήσας ὁ τσάρος τῶν Βουλγάρων προσέβη εἰς σκληρωτάτας καὶ ἀπανθρωποτάτας σφαγᾶς. Τὸν μὲν ἀρχιεπίσκοπον αὐτῆς ἀπεκεφάλισε, τοὺς ἄρχοντας τῆς πόλεως ἐξέδειρε ζῶντας, ἄλλους κατέκασε ζῶντας, τοὺς δὲ ὑπολειφθέντας ἀπήγαγεν ἀλυσσοδέτους εἰς Βουλγαρίαν. Ἡ δὲ πόλις ὄχι μόνον ἐλεηλατήθη, ἀλλὰ καὶ κατεστράφη ὁλοσχερῶς μεταβληθεῖσα εἰς ἐρείπια. Αὕτη ἦτο ἡ μεγαλύτερα τῶν καταστροφῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη ποτὲ ἡ μητρόπολις τῆς Θράκης. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα τὸ 1208, ἡττηθέντος κατὰ κράτος τοῦ διαδόχου τοῦ Καλογιάννη Βορίλα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἑρρίκου πλησίον τῆς Φιλιππουπόλεως, ἡ πόλις ἐπανήλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Φράγκων. Ὀλίγα ἔτη βραδύτερον κατελήφθη ἡ Φιλιπούπολις διὰ τρίτην φοράν τὸ 1235 ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τοῦ τσάρου αὐτῶν Ἀσέν Β', ἀλλ' ἀνεκατελήφθη ὑπὸ τῶν Παλαιολόγων καὶ ἔκτοτε διετέλει «ἐν ὁρίοις ἐκείνου (δηλ. τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων) καὶ Ρωμαίων ἡγεμονίας», προστατευομένη ὑπὸ τοῦ συστήματος ὀχυρωμάτων καὶ φρουρίων ἐπὶ τῆς Ροδόπης. Μετὰ ἑκατὸν ἔτη περίπου καταλαμβάνεται καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων διὰ τετάρτην φοράν τὸ 1322, ἐλλείπει ἀμυντόρων, καθ' ὅσον ἡ φρουρὰ τῆς πόλεως καὶ οἱ Φιλιπούπολιται εἶχον συνεκστρατεύσει μετὰ τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' τοῦ νεωτέρου. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐπολιορκήθη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου ἐπὶ 4 μῆνας, ἠναγκάσθη ὁμως νὰ

λύση τὴν πολιορκίαν, ἕνεκα τῆς ἐπιμόνου ἀμύνης τῆς ἐν αὐτῇ φρουρᾶς. Ἡ πόλις τέλος παρεδόθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἀνδρονίκου εἰς τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ Βρυέννιον διοικητὴν τοῦ Στενιμάχου, ὁπότε ἐξήρχετο ἡ βουλγαρικὴ φρουρὰ πέραν τοῦ Ἑδρου πρὸς συνάντησιν τῆς ἐκ Βουλγαρίας ἀποστελλομένης πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς φρουρᾶς. Τὸ 1344 δὲ παρεδόθη διὰ συνθήκης ὑπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Βυζαντίου Ἄννης τῆς Σαδουδικῆς, ἐπιτροπεύουσης τὸν ἀνήλικον υἱὸν τῆς Ἰωάννης τὸν Παλαιολόγον μετὰ 8 ἄλλων πόλεων καὶ τῆς φρουρᾶς αὐτῶν εἰς τὸν τσάρον Ἰωάννην Ἀλέξανδρον, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ βοηθήσῃ τὴν βασιλίαν κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅστις ἀνηγόρευσε αὐτὸν αὐτοκράτορα. Ἐκτοτε ἡ πόλις δὲν ἐπανῆλθε πλέον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, παραδοθείσης ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς τὸ 1363 εἰς τὸν στρατηγὸν τοῦ σουλτάνου Μουράτ Α' Ἀλασάχιν πασᾶν.

Οἱ Τούρκοι καταλαμβάντες τὴν Φιλιπούπολιν, κατέστησαν αὐτὴν ἔθραν τοῦ διοικητοῦ τῆς Ρωμυλίας, διαφυλάσσοντας τὸ ἑλληνικὸν τῆς ὀνομα Φιλίππé. Ἐνεκα ὁμοῦ τῆς διαρροῆς τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, συνεπέειξ τῶν συνεχῶν ἀτυχημάτων τῆς πόλεως, αὐτὴ ἡμῶς συνφιλίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ Μουράτ ὑπὸ πολλῶν Τούρκων, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὸ 1578 κατὰ τὴν μαρτυρίαν ξένων περιηγητῶν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῇ χριστιανικῶν οἰκογενειῶν ἀνῆρχετο εἰς 250 οἰκογενείας. Ἀρχαμένοι τοῦ XIX αἰῶνος οἱ κάτοικοι τῆς Φιλιπούπολεως ἦσαν Τούρκοι, Ἕλληνας, Ἀρμένιοι, Παυλικίανοι καὶ Ἑβραῖοι. Οἱ ἐν αὐτῇ ἐγκατασταθέντες Βούλγαροι φαίνεται ὅτι εἶχον ἐξελληνισθῆ. Ἀπὸ τοῦ 1861 ὁμοῦ οἱ τέως ἑλληνοφωνοὶ Βούλγαροι ἀπεσπάρθησαν τῆς Ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου κοινότητος καὶ ἀποτέλεσαν ἰδίαν βουλγαρικὴν κοινότητα μετὰ σχολείων βουλγαρικῶν καὶ ἐκκλησιῶν ὑπαχθεῖσαν ἀπὸ τοῦ 1872 εἰς τὴν θρησκευτικὴν δικαιοδοσίαν τῆς Βουλγαρικῆς ἐξουσίας μετὰ Βούλγαρον μητροπολίτην. Διὰ δὲ τῆς Βερολινεῖου συνθήκης ὤρισθη πρωτεύουσα τῆς αὐτονομῆς ἐπαρχίας Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Τὸ 1885 διὰ τῆς ἀναμάρτου ἐπαναστάσεως τῆς ἐθνοφυλακῆς 6/18 Σεπτεμβρίου καταλυθέντος τοῦ καθεστῶ-

τος τούτου, ἡ ἐπαρχία τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἠνώθη μετὰ τῆς ἡγεμονίας τῆς Βουλγαρίας ἢ δὲ Φιλιπούπολις ἀπέβη ἐπαρχιακὴ πόλις τῆς Βουλγαρίας. Ἐκτραγέντος τοῦ μεγάλου ἀνελληνικοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ κινήματος τὸ 1906, κατελύθη ἡ ἐν Φιλιπούπολει Ἑλληνικὴ κοινότης τὰ δὲ εὐαγγῆ αὐτῆς ἱερόματα κατεσχέθησαν ὑπὸ τοῦ δήμου. Τοῦτο ἐξήναγκασε τοὺς Φιλιπούπολίτας εἰς ἀθρόον ἐκπατρισμόν καὶ οὕτως ἐπῆλθεν ὁ ἐκμηδενισμὸς τοῦ ἀπὸ 2 καὶ πλέον χιλ. ἐτῶν ὑφισταμένου Ἑλληνισμοῦ. Εἰς Φιλιπούπολιν ἐνωρίτατα διεδόθη ὁ χριστιανισμὸς, πρῶτος δὲ αὐτῆς ἐπίσκοπος μνημονεύεται ὁ ἀπόστολος Ἑρμῆς 36—57 μ. Χ. Ἡ πόλις ἀνεδείχθη εἰς Μητροπολιν, ἔχουσαν ὑπ' αὐτὴν κατὰ τὸ συνταγματικὸν ἄετον τοῦ Σοφοῦ (886—912) 10 ἐπισκοπᾶς : α) τὸν Ἀγαθονικεῖας, β) τὸν Λιοτίτζης, γ) τὸν Σκουταρίου, δ) τὸν Λεύκης, ε) τὸν Βλέπτου, ς) τὸν Δραμίτζης, ζ) τὸν Ἰωαννίτζων, η) τὸν Κωνσταντίας, θ) τὸν Βελικίας, ι) τὸν Βουκόδων. Μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων ἀναφέρονται 102 περίπου Μητροπολίται Φιλιπούπολεως, τῶν ὁσίων τελευταῖος ὁ Φώτιος (1890—1906) ὁ ἀπὸ Εἰρηνοπούλεως, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ εὐκαλεῖστος, ἐργασθεὶς ἐθνικότητα ὑπὲρ τῆς κοινότητος μέχρι τῆς καταλύσεώς τῆς.

Σήμερον ἡ Φιλιπούπολις καλουμένη βουλγαρικῶς Πλόβδιφ, εἶναι πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ, ἀριθμοῦσα 92.042 κατοίκους, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1930. (Βιβλιογρ. Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου «Φιλιπούπολις», ἐν τῇ Μεγ. Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ).

ΦΙΛΟΠΟΛΙΣ.—Βλ. λέξ. Φινόπολις.

*ΦΙΛΩΝ ΠΥΘΩΝΟΣ.—Ἀκάνθιος, διορισθεὶς πρόξενος ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀβδήρων, κατὰ τὰ κρατοῦντα εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, γνωστὸς ἐκ τινος ψηφίσματος τῆς πόλεως τῶν Ἀβδήρων (Πρβλ. Δημοσθ. πρὸς Κάλλιπον 1237).

ΦΙΛΩΝ.—Μηχανικὸς ἐκ Βυζαντίου ἀκμάσας περὶ τὰ 200 π.Χ. καὶ γράψας περὶ πολιορκητικῶν μηχανῶν. Τὸ σύγγραμμά του ἔλαβε τὸν τίτλον «Μηχανικὴ σύνταξις» τῆς ὁποίας πλήρες διεσώθη τὸ Α', βιβλίον, τὸ πραγματευόμενον περὶ βλημάτων, (βελοπονητικῆ) ἐν ἐπιτομῇ δὲ αὐτῆς τοῦ Ε', βιβλίου

καὶ ἐξῆς πραγματευόμενα περὶ τειχοποιίας καὶ κατασκευῆς μηχανῶν, περὶ πολιορκίας καὶ πολιορκητικῆς τέχνης.

ΦΙΛΩΤΑΣ.—Θράξ, υἱὸς τοῦ Κάρσιδος. Ἦτο εἷς ἐκ τῶν βασιλικῶν παιδῶν οἱ ὅποιοι κατὰ τὸ 327 π.χ. συνώμοσαν νὰ φονεύσουν τὸν Μ. Ἀλέξανδρον καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Ἑρμολάου, μασιγωθέντος κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως ἕνεκα θρασείας συμπεριφορᾶς του εἰς τι κυνήγιον. Συλληφθεὶς κατεδικάσθη εἰς τὸν θάνατον διὰ λιθοβολισμοῦ θάνατον μετὰ τὸν συνενόχων του.

ΦΙΝΕΥΣ.—Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Σαλμυδησοῦ ἐν Θράκῃ, υἱὸς τοῦ Ἀγήνορος ἢ τοῦ Ποσειδῶνος. Κατὰ τινα παραδόσεις εἶχε λάβει παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος τὸ χάρισμα τῆς μαντικῆς, ἐπειδὴ ὅμως ἀσυνέτως προέλεγε τὰ μέλλοντα, ἐτυφλώθη ὑπὸ τοῦ Ἀργοναύτου Βορέου, διότι πεισθεὶς εἰς τὰς διαβολὰς τῆς δευτέρας συζύγου του Ἰδαίας, θυγατρὸς τοῦ Δαρδάνου, ἐφόνευσε τοὺς ἐκ τῆς πρώτης γυναικὸς του Κλεοπάτρας, θυγατρὸς τοῦ Βορέου, υἱοὺς Πλήξιππον καὶ Πανδίονα. Κατ' ἄλλην τέλος ἐτυφλώθη ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος διότι ὑπέδειξεν εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Φρίξου τὸν τρόπον τῆς ἐκ τῆς Κολχίδος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιστροφῆς των. Πρὸς μεγαλυτέραν δὲ τιμωρίαν αὐτοῦ, ἀπέστειλαν εἰς αὐτὸν οἱ θεοὶ τὰς Ἀρπυίας, αἵτινες δόκιμα παρειθίετο τράπεζα μετὰ φαγητοῦ, ἄλλας δὲ ἐπλήρουσαν δυσοσμίας, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ φάγῃ ἐξ αὐτῶν καὶ νὰ βροσάνηται ὑπὸ διαρκοῦς πείνης. Ἐκ τῆς σκληρᾶς ταύτης βασάνου ἀπήλλαξαν αὐτὸν κατὰ τὴν εἰς τὴν Σαλμυδησοῦν προσέγγισιν τῶν Ἀργοναυτῶν οἱ πετρῶτοι υἱοὶ τοῦ Βορέου Ζήτης καὶ Κάλαις, κατατοξεύσαντες ἢ ἐκδιώξαντες Ἀρπυίας, ὁ δὲ Φινεύς εὐγνωμονῶν ὑπέδειξεν εἰς τοὺς Ἀργοναύτας τὴν εἰς τὴν Κολχίδα ὁδόν, πρὸ πάντων δὲ πῶς θὰ διέλθωσι διὰ τῶν συμπληγᾶδων Πετρῶν (Ἀπολλοδ. Α, 9, 21, 22). Τὸν μῦθον τοῦ Φινέως οἱ καλλιτέχναι τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου εἶχον παραστήσει ἐπὶ τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου καὶ τοῦ θρόνου τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος, ἔνθα ἀπεικονίζοντο ὁ Ζήτης καὶ ὁ Κάλαις καταδιώκοντες τὰς Ἀρπυίας (Παυσ. V, 17, 11).

ΦΙΝΟΠΟΛΙΣ.—Πόλις τῆς Ἀνατολικῆς παρὰ τῆς Θράκῃς κειμένη πρὸς τὸ στόμιον

τοῦ Βοσπόρου (Στράβ. VII, 319), ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῆς Σαλμυδησοῦ Φινέως (βλ. λέξι). Ταυτίζεται μὲ τὸ σημερινὸν Κιλιάς ἢ Ἐσκή Φαναράκι.

ΦΙΛΟΣΤΡΑΤΟΣ.—Ὑπὸ τὸ ὄνομα Φιλόστρατος ἀναφέρονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας τῆσσαρες σοφισταί, ἀνήκοντες εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν καὶ ζήσαντες κατὰ τὸν Β' καὶ Γ' μ. Χ. αἰῶνα.

1.—Υἱὸς τοῦ Βήρου (Οὐήρου) ζήσας κατὰ τὸν δευτέρον μ. Χ. αἰῶνα καὶ ἐξασκήσας τὸ ἐπάγγελμα τοῦ σοφιστοῦ ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ περιεσώθη ὁ εἰς τὰ ἔργα Λουκιανοῦ παρεμβαλλόμενος διάλογος «Νέρων».

2.—Υἱὸς τοῦ προηγούμενου, καλούμενος Φλαύτος, ἀναδειχθεὶς εἰς τῶν διασημοτέρων σοφιστῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἐδίδαξε δὲ ἐν Ἀθήναις ἔπειτα ἐν Ρώμῃ, ὅπου διετέλεσε παιδαγωγὸς τῶν τέκνων τοῦ Σεπτιμίου Σευήρου (193—211 μ. Χ.). Ἐτιμᾶτο μεγάλως ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείας Ἰουλιᾶς Δόμνας, συζύγου τοῦ Σευήρου, κατ' ἐπιθυμίαν δ' αὐτῆς συνέγραψε τὸ ἔργον «Τὰ εἰς τὸν Τυανέα Ἀπολλώνιον», εἰς 8 βιβλία. Ἐγράψεν ἐπίσης «Βίους σοφιστῶν» ἴσως δὲ καὶ τὸ «Ἡρωϊκόν».

3.—Γαμβρὸς τοῦ προηγούμενου καὶ υἱὸς τοῦ Νερβιανοῦ, ἀσκολοθήσας καὶ οὗτος τὸ ἐπάγγελμα τῶν προγόνων του. Ἐδίδαξεν ἐν Ἀθήναις καὶ Ρώμῃ, μολοντόν δὲ νεώτατος (24 ἐτῶν) ἔτυχεν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Καρᾶκαλλά (211—217) «ἀρίστειαν λειτουργιῶν». Συνέγραψεν «Εἰκόνας» ἔργον περιέχον περιγραφὴν 64 εἰκόνων, πινακοθήκης τινὸς τῆς Νεαπόλεως, θεωρῶν τὴν περιγραφὴν εἰκόνων ὡς ἔξοχον προγύμνασμα καὶ μέσον ἀσκήσεως, «Παναθηναϊκόν», «Μελίτας» καὶ ἄλλα.

4.—Ἐγγονος τοῦ ἀνωτέρω εἶναι Φιλόστρατος ὁ τέταρτος, καὶ αὐτὸς σοφιστής, γράψας κατ' ἀπομίμησιν τοῦ πρότερου τοῦ «Εἰκόνας», ἀλλὰ κατὰ πολὺ ὑπολειπόμενος αὐτοῦ. Τὰ συγγράμματα τῶν Φιλοστράτων περιέχουν πολυτιμότητα εἰδήσεων ἐκ τῆν ἀκριβῆ κατανόησιν τοῦ βίου τῶν χρόνων ἐκείνων. (Πλειότερα: W. Christ, Ἱστορία τῆς Ἑλλην. Λογοτεχν. μεταφρ. Α. Χ. Κώνστα καὶ Ν. Π. Πολίτου, Τόμ. Β', σελ. 469 καὶ ἐξῆς).

ΦΛΑΒΙΑ (ἡ).—Ὀνομασία τῆς Φιλιππου-

πόλεως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Φλαβίων, ὡς τυχοῦσα προνομίων τινῶν.

ΦΛΑΒΙΟΥΠΟΛΙΣ.— Πόλις τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, κτισθεῖσα κατὰ τὸν Πλίνιον (IV 18) ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν Κοίλων: «*Colonia Flaviopolis, ubi antea Coela oppidam vocabatur*». (Πλειότ. βλ. λέξ. Κοίλα). Ἡ Φλαβιόπολις φαίνεται ὅτι ἐπὶ τι χρονικὴν διάστημα ἀπετέλει μετὰ τῆς Σηστοῦ, τῆς Μαδύτου, Ἐλαιούτου καὶ Ἀλωπεκονήσου ἐπὶ τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου καὶ τῶν ἀπέναντι αὐτῶν ἐπὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας Ἀδύδου καὶ Δαρδάνου συνομοσπονδίας, κατ' ἐπιγραφὴν εὐρεθεῖσαν ἐν Μαδύτῃ, ἀναγράφουσαν τὰ ὀνόματα.

ΦΛΕΓΡΑ (ή) ἢ ΦΛΕΓΡΑΙ (αί).— Ἀρχαιοτάτον ὄνομα τῆς χερσονήσου Παλλήνης (νῦν Κασσάνδρας), διότι, κατὰ τὴν μυθολογίαν, οἱ θεοὶ ἐκεῖ κατέκαιον τοὺς ἐπαναστατήσαντας Γίγαντας (Ἡροδ. VII, 123), πιθανώτερον δὲ, ὅπως ἀναφέρει ὁ Στράβων (VII, 330, 27 καὶ VII, 30, 25) ἐκ τῶν μυθικῶν Γιγάντων, ἔθνους βαρβάρου καὶ ἀσεβοῦς, τὸ ὅποιον κατέστρεψεν ὁ Ἡρακλῆς. (Βλέπε Χερσονήσος Παλλήνη).

ΦΛΕΓΓΑΙ.— Λαὸς ληστρικός Θρακικῆς ἢ μᾶλλον Θεσσαλικῆς καταγωγῆς. Εἰσβαλόντες μετὰ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Φλεγίου, υἱοῦ τοῦ Ἄρεως εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἀπειλοῦσαντες τὰς Θῆβας, τὰς ὁποίας ἔνεκα τούτου ἐτείχισεν ὁ Ἄμφίων, ἐγκατεστάθησαν ἐν Φωκίδι περὶ τὸν ποταμὸν Κηφισόν. Διαρπάσαντες τὸν ἐν Δελφοῖς ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐξωλοθρεύθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ κεραυνῶν καὶ σεισμῶν, οἱ δὲ ὑπολειφθέντες ἀπέθανον ὑπὸ νόσου λοιμώδους, ὀλίγοι δὲ διασωθέντες διέφυγον εἰς Φωκίδα (Πausan. IX, 36, 3).

ΦΛΩΡΕΝΤΙΟΣ.— Ἀνώτερος ἀξιωματικός τοῦ βυζαντινοῦ ἱππικοῦ, καταγόμενος ἐκ Θράκης. Διεκρίθη ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν τὸ 530, καθ' ἣν καὶ ἐφονεύθη ἀφοῦ κατώρθωσε μετὰ τῶν ἱππέων του νὰ ἀναρπάσῃ τὴν σημαίαν τοῦ στρατηγοῦ τῶν Περσῶν. Τὸ ἀνδραγάθημά του συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ὑποχωρήσουν οἱ Πέρσαι, οἱ ὁποῖοι μὴ βλέποντες τὴν σημαίαν των κατελήφθησαν ὑπὸ πρηνικοῦ. (Προκόπιος, Περσικοὶ πόλεμοι, A, 15, 15).

***ΦΛΩΡΙΑ ἢ ΦΛΩΡΙΟΝ.**— Χωριὸν τῶν Βυζαντινῶν χρόνων μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ρηγίου (Κουτσούκ - Τσεκμετζέ) παρὰ τὸ χωριὸν Γαλατάρια. Περὶ τὰ μέσα τοῦ IX αἰῶνος τὰ Φλώρια ἢ Φλώριον καὶ τὰ Γαλατάρια ἀναφέρονται ὡς κτήματα τοῦ ἄρχοντος Νικολάου τοῦ ἐπὶ τῶν δεήσεων. Περὶ τὰ μέσα τοῦ XVII αἰῶνος, πλούσιός τις κάτοικος τοῦ γειτονικοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἔκτισε ναὸν τὸν ὅποιον ἀνφοκοδόμησε κατὰ τὸ 1726 ἢ 1721 ὁ μητροπολίτης Δέρκων Νικόδημος. Εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ τὸ 1892 εὐρέθη ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον τοῦ δευτέρου μ. Χ. αἰῶνος, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἀποδεικνύει ὅτι τὸ Φλώριον ὑπῆρχε πολὺ πρὸ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων. (Πρβλ. Μ. Γεδεών, «Παλαιᾶς εὐφρίας Θρακῶν κέντρα», εἰς «Θρακικά», 1936, σελ. 18 καὶ ἐξῆς).

ΦΟΝΕΑΣ (ὁ).— Βυζαντινὴ ὀνομασία τοῦ ἰσχυροῦ ρεύματος τοῦ θρακικοῦ Βοσπόρου, τοῦ ἄλλως καλουμένου «Πυρρὰ Κύων» (βλ. λέξ.), σχηματιζομένου μεταξὺ τοῦ Ἑυρωπαϊκοῦ Ροῦμελη-Χισάρ καὶ τῶν ἀσιατικῶν ἀκρωτηρίων Ἀνατολοῦ-Χισάρ καὶ Κανδηλί, πέντε μίλλων καθ' ὄραν. Ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν καλεῖται «Διαβολόρρεμα», ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων «Σεϊτάν-Ἀχουνδι» (=Διαβολόρρεμα).

***ΦΟΡΒΑΣ (ὁ).**— Υἱὸς τοῦ Εὐμόλπου (βλ. λ.) φονεθεὶς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰμμάραδου ὑπὸ τοῦ Ἐρεχθέως.

***ΦΟΡΡΟΥΝΑ.**— Πόλις τῆς Θράκης ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πολυδίου, ἀλλ' ἄγνωστόν που καίμενη. Περὶ ταύτης καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀκολουθῶν τὸν Πολύδιον γράφει: «Φόρρουνα πόλις Θράκης. Πολύδιος ἐνάτω».

ΦΟΣΣΑΤΟΝ.— Ὄνομα φρουρίου τῆς Κάτω Μοισίας παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως, παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ Κτισμ. IV, 11) ἀνακαινισθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565).

***ΦΡΥΓΙΑ (ἄκρα).**— Ἀκρωτήριον καὶ ὄρος τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Θράκης, κατὰ τὸν Ἀρριανόν (Περὶ πλ. Εὐξ. Πόντου, 27), ἢ Φιλία ἄκρα, κατὰ τὸν Ἀνώνυμον (Περὶ πλ. Εὐξ. Πόντου, 90), 7 1) 2 μίλια Ν. Α. τοῦ Σερβῆ — Μπουρνὸς τῆς Μηδείας. Πιθανῶς εἶναι τὸ σημερινὸν ἀκρωτήριον Μαλαθριά, ὁ

νομαζόμενον ὑπὸ τῶν Τούρκων Καλιοντζή—Μπουρουνού.

*ΦΡΥΓΙΑ.—Πόλις τῆς Εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἀπέχουσα, κατὰ τὸν Ἀρριανὸν (Περιπλ. XXV, 3³) ἀπὸ τῆς Σαλμυδησοῦ 330 σταδίους πιθανῶς ἢ αὐτὴ μὲ τὴν Φιλίαν ἢ Φιλέαν. (βλ. λέξ.).

ΦΥΛΑΙΣ.—Θυγάτηρ τοῦ Σίθωνος, βασιλέως τῶν Βισαλτιῶν τῆς Θράκης. Ἀγαπήσασα τὸν ἐκ Τροίας ἐπιστρέψαντα Δημοφῶντα, υἱὸν τοῦ Θησέως, ἐπειδὴ οὗτος βιαζόμενος νὰ ἀναχωρήσῃ δὲν ἐπέστρεψε κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν ἡμέραν τῆς τελέσεως τῶν γάμων του μετ' αὐτῆς, ἠθροκτόνησε ριφθεῖσα εἰς τὴν θάλασσαν. (Ἀπολλοδ. Ἐπιτομή, VI, 16). Κατ' ἄλλην παράδοσιν ἀπηγγονίσθη καὶ μετεμορφώθη εἰς ἀμυγδαλὴν.

*ΦΥΛΑΙΣ.—Τμήμα τῆς μεσημβρινῆς Θράκης ἐν τῇ Ἠθωνίδι ἢ χώρᾳ τῶν Ἠθῶνων, ἐκτεινόμενον μεταξὺ τῆς λίμνης Κερκινίτιδος (νῦν Ἀχινού), τοῦ Ἀγγίτου ποταμοῦ καὶ τοῦ Παγγαίου ὄρους, λαβὼν τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς Φυλλίδος θυγατρὸς τοῦ Σίθωνος, βασιλέως τῆς Θράκης.

*ΦΥΣΚΕΛΛΑ.—Πόλις τῆς χερσονήσου Σιθωνίας (νῦν Λόγγου), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πλινίου (Nat. Hist. IV, 10, 17), μετὰ τῶν πόλεων: Τορώνης, Ἀμπέλου καὶ Σίγγου». Ὁ Πομπ. Μέλας (B, 34) ὀνομάζει αὐτὴν Μύσκελλαν. Ἐκτὸς τοῦ ὀνόματός της, οὐδὲν ἄλλο γνωρίζομεν περὶ αὐτῆς. Κατὰ τινὰς ἔκειτο πρὸς Β. τῆς Σερμύλης (Ὀρμύλιας), ὁ-

που τὸ σημερινὸν χωρίον Κάστρον. (Πρόβλ. Δήμιτσα, Ἡ Μακεδονία, σελ. 615).

*ΦΥΤΑΙΟΝ.—Πόλις τῶν μεσημβρινῶν παραλίων τῆς Θράκης, γνωστὴ ἐξ ἑνὸς μόνου νομισματοῦ αὐτῆς ἀναγομένου εἰς τὰ 450—400 π.Χ. καὶ κειμένη, κατὰ τοὺς νομισματολόγους παρὰ τὴν Μαρώνειαν. Φέρει ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς κεφαλὴν πωγωνοφόρου, πιθανῶς τοῦ Ἀρεως, μετὰ κράνους λοφοφόρου, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης τετραγώνου ἐγκοιλῶν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΦΥΤΑΙΟΝ. (Head—Σφόρωνου Τόμ. Α, σελ. 319).

*ΦΩΚΑΣ (Ἄγιος).—Ὁ Ἀρχίας ἢ τὸ Ἀρχεῖον τῶν ἀρχαίων (βλ. λέξ.) ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, μετονομασθεὶς οὕτω ἀπὸ τοῦ περιφήμου ναοῦ μετὰ μνησὲς τὴν ὁποῖαν ἔκτισεν ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Μακεδῶν (866—886). Ἐπ' αὐτοῦ ἄλλοτε ὑπῆρχε ναὸς ἢ βωμὸς ἀφιερωμένος, εἰς τὸν Ἄλιον Γέροντα, πιθανῶς τὸν Νηρέα ἢ τὸν Φόρκωνα, ἢ εἰς τὸν πατέρα τῆς Σερμίστρας, τὸν δὴ γόν τῶν Ἀργοναυτῶν. Τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐπέχει τὸ σημερινὸν προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ὀρτάκιοι.

ΦΩΣΠΟΡΙΟΝ.—Βλέπε Βοσπόριον.

*ΦΩΣΦΟΡΟΣ.—Τοποθεσία τις ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, παρὰ τὸν Τημαίας Πύργον (βλ. λέξ.) καλουμένη οὕτω, εἴτε ἀπὸ τοῦ ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχοντος ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, εἴτε ἐκ τοῦ παρ' αὐτὴν ἀρχαίου φάρου.

X

ΧΑΒΡΙΑΣ ἢ ΧΑΒΡΙΣ.—Ποταμὸς τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου ἢ ἐπὶ Θράκης, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τῶν δυτικῶν ὑψορειῶν τοῦ ὄρους Κισσοῦ, (νῦν Χορτιάτου) καὶ διαρρέων τὸ λεκανοπέδιον τῆς Κροσσαίας (νῦν Πορταριά), ἐκβάλλει: Β.Δ. τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κασσάνδρας (Πτολ. Γεωγρ. Γ, 12, 10).

ΧΑΖΑΡΟΙ.—Ἀρχαῖος Τουρκικὸς λαὸς κατοικῶν κατὰ τὸν πέμπτον μ. Χ. αἰῶνα μεταξὺ τῆς Κασπίας Θάλασσης καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, βραδύτερον δὲ ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος τὴν μεσημβρινὴν Ρωσίαν μέχρι τοῦ

Ανειπέρου ποταμοῦ. Ἐπὶ αἰῶνας δλοκλήρους οἱ Χάζαροι εὗρισκοντο εἰς ἀγαθὰς πολιτικὰς καὶ ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῶν Βυζαντινῶν. Κατὰ τὸ 626 ἐβοήθησαν τὸν Ἡράκλειον εἰς τοὺς κατὰ τῶν Περσῶν πολέμους του, βραδύτερον δὲ συνεξοστράτευσαν μετὰ Λέοντος τοῦ ΣΤ' κατὰ τῶν Βουλγάρων. Οἱ Χάζαροι εἰδολωλάτραι κατ' ἀρχὰς, ἠσπάσθησαν κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα τὸν Ἰουδαϊσμόν, βραδύτερον ὅμως προσῆλθον εἰς τὸν Μωαμεθανισμόν. Ἐν τούτοις καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔγιναν χριστιανοί. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ μνημονεύονται μέχρι τοῦ

ένδεκάτου αἰῶνος, ὁπότε διαλυθέντος τοῦ κράτους αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ρώμων, ἔπαυσαν πλέον νὰ ἀναφέρονται.

ΧΑΛΑΣΤΡΑ (ἦ). — Νύμφη ἐκ τῆς ὁποίας κατὰ τὴν μυθολογίαν ἔλαβε τὸ ὄνομα ἡ δμῶνυμος πόλις τῆς Μυθονίας (βλ. λ.).

ΧΑΛΑΣΤΡΑ (ἦ). — Ἀρχαιοτάτη θρακικὴ πόλις ἐν Μυθονίᾳ τῆς Μακεδονίας, ἀναφερομένη διὰ πρώτην φοράν ὑπὸ τοῦ Ἑκαταίου, ὅστις ἀποκαλεῖ αὐτὴν «πόλιν Θρητικῶν». Ἐκεῖτο δέ, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (VII, 123), παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀξιῶ ποταμοῦ «ὅς οὐρίζει χώρην τὴν Μυθονίαν τε καὶ Βοττιαίδα». Πότε ἀκριβῶς ἐκτίσθη καὶ ὑπὸ τίνος, εἶναι ἄγνωστον. Τὸ μόνον βέβαιον εἶναι ὅτι μετὰ τῆς Θέρμης ἦσαν προγενέστερα τοῦ ἔκτου π. Χ. αἰῶνος, ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἀπὸ τίνος νύμφης Χαλάστρας. Κατεστράφη τὸ 315 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου μετ' ἄλλων 26 πολισιμάτων πρὸς ἔδρυσιν τῆς ὑπ' αὐτὸ κτισθείσης πόλεως Θεσσαλονίκης πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου τοῦ Θεσσαλονίκης. θυγατρὸς τοῦ Φιλίππου (στράβ. VII, 331, 21). Ἐκ Χαλάστρας κατήγετο, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος (Βίος Ἀλεξάνδρου, 49) Μακεδῶν τις ὀνόματι Δίμνος, ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν κατὰ Μ. Ἀλεξάνδρου συνωμοσίαν. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει τὸ νῦν χωρίον Κολακιά ἢ Κουλακιά, μετονομασθέν Χαλάστρα, 3 ὥρας ΝΑ. τῆς Θεσσαλονίκης.

ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ ἢ ΕΠΙ ΘΡΑΚΗΣ. — Χαλκιδικὴ χερσόνησος ἢ ἐπὶ Θράκης ἐκαλεῖτο ἡ χώρα τῆς Μακεδονίας ἢ ἐκτεινομένη πρὸς νότον τοῦ ἕρους Κίσσου (Χορτιάτου) καὶ τῶν συνεχόμενων λιμνῶν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου (Λαγκαδᾶ) καὶ τῆς Βόλβης (Μπεσίκια) καὶ περιθρεχόμενη ὑπὸ τοῦ Θερμαϊκοῦ καὶ Στρυμωνικοῦ κόλπου, ἀπολήγουσα δὲ εἰς τρεῖς μικροτέρας χερσονήσους : τὴν Παλλήνην (Κασσάνδραν), Σιθωνίαν (Λόγγου) καὶ Ἀκτὴν (Ἁγίου Ὄρους). Ἐπωνομάζετο δὲ Χαλκιδικὴ ἀπὸ τῶν πολλῶν ἀποικίων τῆς Εὐβοικῆς Χαλκίδος καὶ ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν ἐν αὐτῇ μεταλλευμάτων, ἰδίως δὲ τοῦ χαλκοῦ. Ταῦτα ἀχρηστεύθηνα σὺν τῷ χρόνῳ, διετήρησαν ἐν τῇ ἀνατολικῇ περιοχῇ τῆς Χαλκιδικῆς τὸ ὄνομα «Μαδδεμοχώρια», ἐννέα

περίπου τὸν ἀριθμὸν, ἧτοι χωρὰ τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι εἰργάζοντο ποτε εἰς τὰ μεταλλεῖα (Μ. Δήμιτσα, Ἡ Μακεδονία, σελ. 603). Ἐπὶ Θράκης δέ, διότι κατοικοῦμένη εἰς παλαιότητα ἐποχὴν ὑπὸ Θρακῶν συμπεριλαμβάνετο εἰς τὴν Θράκην (Θουκ. Α, 57, Β, 79, Ε, 31.—στράβ. VII, 329, 11). Ἡ ἔκτασις αὐτῆς ἐκ θυσιῶν πρὸς ἀνατολὰς εἶναι 10 περίπου μιλίων, ἐκ βορρᾶ δὲ πρὸς νότον περί 10—12, ἀποτελεῖ δὲ τὴν κυρίως Χαλκιδικὴν χερσόνησον, ὑποδιαιρουμένην ὅπως εἴπομεν εἰς τρεῖς μικροτέρας, τὴν Ἀκτὴν, Σιθωνίαν καὶ Παλλήνην. Τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον διασχίζουν ὁ Κίσσος, ὁ Χορτιάτης ἢ Χορταίτης τῶν Βυζαντινῶν (κοινῶς Χορτιάτης) ὑψόμενος εἰς 1200 περίπου μέτρα, ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου, ὡς ἐν πανοράματι φαίνονται τὸ Αἶγαίον καὶ ὁ Ὀλυμπος, καὶ ὁ Ὑψίφωνος ἢ Σολωμός ἢ Κολωμόντας ἢ Χόλωμος εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς Χαλκιδικῆς ὑψους 1000 μέτρων περίπου.

Ἐκ τῶν ὁρέων τούτων πηγάζουσι διάφοροι ποταμοὶ : ὁ Ἀνθεμοῦς (νῦν Βασιλικιώτικος), ἐκβάλλων παρὰ τὸ Αἶναιον ἀκρωτήριον (Καραμπουροῦ) εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον. Ὁ Χαβρίας, ὅστις διαρρέων τὸ λεκανοπέδιον τῆς Κρουσσίας (Πορταριάς) ἐκβάλλει Β. Δ. τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κασσάνδρας. Ὁ Ὀλύμβιος (κοινῶς Βατόνια) ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Χαλκιδικῆς ἐκβάλλων εἰς τὸν Τυρωνάδον κόλπον. Ὁ Ἀμνίας ἢ Ἀμνίτης (κοινῶς Καθρόλακος ἢ Καθουρόλακος) ἐκβάλλων εἰς τὸν Ὀλύμπιον ποταμὸν, καὶ ὁ Ρήχιος, ὅστις δεχόμενος τὰ ὕδατα τῶν λιμνῶν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου (Λαγκαδᾶ) καὶ Βόλβης, ἐκβάλλει εἰς τὸν Στρυμωνικὸν κόλπον. Ἡ Χαλκιδικὴ χερσόνησος, περιέχουσα εὐφορωτάτας πεδιάδας καὶ διαρροεμένη ὑπὸ πολλῶν καὶ μικρῶν ποταμῶν, ἦτο καταλληλοτάτη διὰ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ γεωργίαν, προσφορωτάτη δὲ εἰς ἐμπόριον, ἐνεκα τῆς πολυχιδοῦς αὐτῆς παρκλίας. Ἐνεκα λοιπὸν τῶν φυσικῶν τούτων πλεονεκτημάτων, ἐνωρίτατα προσέλιυσε τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τοῦ ὀγδόου π. Χ. αἰῶνος, ἔδρυσαν πολυαριθμους ἀποικίας. Οἱ ἀποικοὶ Ἑλλήνες, ἀναμιχθέντες μετὰ τῶν Θρακῶν κατοίκων, ἦσαν αὐτόνομοι καὶ ἔζων δημοσπονδιακῶς, ἐρίζοντες

ἀναμεταξύ των συνεχῶς περί ἑσρων γῆς, μέχρις οὗ ὁ Φίλιππος ὁ Μακεδών, διὰ τῆς ἀλλοπροσάλλου πολιτικῆς του, ἄλλας μὲν κατέκτησε, ἄλλας δὲ κατέστρεψε. Ἐπειτα ἡ Χαλκιδικὴ χερσόνησος ἀπέτελεσε μέρος τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους (Δημοσθ. Φιλιππικός Γ', 26—Διοδ. Σικελ. XVI, 52—53.—Σράβ. X, 447).

Ἡ κυρίως Χαλκιδικὴ Χερσόνησος, διηρεῖτο εἰς δύο τμήματα : τὸ Δυτικὸν καὶ τὸ Ἀνατολικόν. Τοῦτων, τὸ μὲν Δυτικόν διηρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰς τρία τμήματα ἢ χώρας : τὴν Ἀνθεμοῦντα (Καλαμαριά) τὴν Κροσσαίαν, Κρουσιάδα ἢ Κρουσιόδα, καὶ τὴν Βοττιάν, Βοττικὴν ἢ Βοττιαίαν. Τὸ δὲ Ἀνατολικόν οὐδὲν ἰδιαιτέρον ἔφερεν. Ἦτο δὲ πυκνώτατα κατοικημένη, ὅσον οὐδεμία ἄλλη χώρα τῆς Μακεδονίας.

ΧΑΛΚΙΣ.—Ἀρχαία πόλις τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου τῆς ὁποίας ἦτο πρωτεύουσα κατὰ τοὺς ἀρχαιότερους χρόνους. Ἰδρῦθη ὑπὸ τῆς ἐν Εὐβοίᾳ Χαλκίδος. Πολλὰ παθοῦσα κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, διέφυγε τὴν τελείαν καταστροφὴν ἐκ τῆς μεταδόσεως τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐκραγέντος πολέμου καὶ εἰς τὸν στρατὸν ὅστις εἶχεν ἀποσταλῆ ἑναντίον τῆς καὶ τῆς Ποτιδαίας (Θουκ. Β, 58).

***ΧΑΛΚΙΣ.**—Περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν, ἀναφέρουν οἱ ἱστορικοὶ, ἔγινε τὴν 9 Αὐγούστου 378 μ. Χ. ἡ μεγάλη μάχη μεταξὺ τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Γότθων, καθ' ἣν ἐνίκηθησαν τὰ ρωμαϊκὰ στρατεύματα καὶ ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης, πληρωθεὶς θανάσιμος. Ἀρκούνται δὲ ἀναφέροντες ἀπλῶς ὅτι ἔγινε περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν. Ὁ Πικερρηγόπουλος (Ἱστ. τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ἔκδ. Ἐλευθ. τόμ. Ββ σελ. 137) ἀναφέρει ἀπλῶς ὅτι συνεκροτήθη ἡ μάχη περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν, καθ' ἣν κατεστροφώθη ὁ Ρωμαϊκὸς στρατός ὑπὸ τῶν Γότθων καὶ ἔπεσε κατ' αὐτὴν ὁ βασιλεὺς καὶ πλείστοι τῶν περὶ αὐτόν. Ἐὰ αὐτὰ ἀναφέρει καὶ ὁ Λάμπρος (Ἱστ. τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Γ', σελ. 338), προσθέτων ὅτι ὁ Οὐάλης τραπείς εἰς φυγὴν διεσώθη μετ' ὀλίγων εἰς ἀγροτικὴν τινα καλύβην, ἦτις μετ' οὐ πολὺ ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν διωκόντων νικητῶν, καέντος ἐν αὐτῇ τοῦ αὐτοκράτορος.

Ὁ Ammedé Thierry ἐξιστορῶν τὰ κατὰ τὴν μάχην, ἀναφέρει ὅτι ἡ μεγάλη ἐκείνη μάχη συνήφθη μεταξὺ Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς πολίχνης Νικαίας (ὅπου τὸ νῦν Πύθιον, πρῶην Κούλελι). ἡμέραν ἀφορήτου καύσωνος. Πρὸς ἐπιδείνωσιν δὲ τῆς θέσεως τῶν Ρωμαίων ὁ Φριτιγέρος, ἀρχηγὸς τῶν Γότθων, διέταξε νὰ θέσουν πῦρ εἰς τοὺς ἀφθονοῦντας ξηροὺς βάτους τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ ὅτι ἐπεκαθεύσης πυρκαϊῆς πρὸς τὸ ρωμαϊκὸν στρατόπεδον, εὐρέθη τοῦτο σχεδὸν ἐν μέσῳ τῶν φλογῶν. Ὁ Οὐάλης προσλάσας ἀνεπιφυλάκτως, συμπάρεσυρε τὰς λεγεῶνας, αἱ ὁποῖαι ἀποχωρισθεῖσαι τοῦ ἱππικοῦ ταχέως ἐκυκλώθησαν ὑπὸ τῶν Γότθων. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθεν ἡ νύξ, οἱ δὲ στρατιῶται μάτην προέτρεπον αὐτόν νὰ ἀναχωρήσῃ. Ἐκείνος ἐξηκολούθει μαχόμενος, μέχρις οὗ τραυματισθεὶς βαρέως ὑπὸ βέλους ἔπεσε κατὰ γῆς. Τότε στρατιῶται τινες παραλαβόντες αὐτόν ὠδήγησαν εἰς ἀγροτικὴν τινα καλύβην μικρὸν ἀπέχουσαν τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ἐνῶ ἐπέδενον τὸ τραῦμά του, ἀπόσπασμα Γότθων ἐξεληθὸν πρὸς λείαν, συνεσώρευσε περὶ αὐτὴν ξηρὰ χόρτα καὶ φρύγανα καὶ ἔθεσε πῦρ, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ὅτι ἐκεῖ εἶχε καταφύγει ὁ βασιλεὺς. Τοιοῦτοτρόπως ἐκάη ὁ βασιλεὺς Οὐάλης ἐν τῷ ἀχυρῶνι ἐκείνῳ, τὰ δύο δὲ τρίτα τοῦ στρατοῦ του ἐκάλυπτον τὴν πεδιάδα. Διὰ τοῦτο οἱ σύγχρονοι δικαίως παρέβαλλον τὴν ἀποφράδα ἐκείνην ἡμέραν τῆς καταστροφῆς πρὸς τὴν τῶν Καννῶν τὸ 216 π. Χ. (Ammedé Thierry, Ἱστορ. τοῦ Ἀττίλα καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, μετάφρ. Στ. Βουτυρᾶ, σ. 39).

Ἀλλὰ ποῦ ἀκριβῶς συνήφθη ἡ μάχη; Τὴν ἀπάντησιν μᾶς δίδουν δύο πηγαι : Ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν Θεῶν καὶ Ἱερῶν κανόνων, ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς σχετικὰ : «Βάλης μὲν ἐν Θράκῃ συμβαλὼν ὑπ' αὐτῶν εἰς **Χαλκίδα** πυρκαυστος ἐν ἀχυρῶνι γενόμενος πρὸς τὸ αἰώνιον πῦρ ἐξεδήμησεν» (1). Ὁ δὲ Ἰωάννης

1) Σπ. Μήλια, τ. Α, σ. 274. Ἡ χαιρεκακία μὲ τὴν ὁποίαν περιγράφεται ὁ θάνατος τοῦ Οὐάλεντος ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἦτο Ἀρειανός, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ συγχωρήσουν οἱ σύγχρονοί του. (Βλ. Διομ. Κυριακοῦ, Δοκίμιον Ἑκκλ. Ἱστ. ἔκδ. α', σ. 112 κ. ἐξ.).

Μαλάλας, ιστορικὸς τοῦ ἔκτου αἰῶνος ἀναφέρει: «Ἐτελεύτησε δὲ αὐτὸς Βάλης (Οὐάλης) ποιήσας πρόκεινσον εἰς Ἀδριανούπολιν τῆς Θράκης ἀπελθὼν κτίσαι **Φαβρικά** ἐκεῖ οἶκον πρὸ τῆς πόλεως ἐν ἀγρῷ ἐτέρῳ, τοῦ οἰκήματος τοῦ ἀγροῦ ἀδήλωτος ἀναφθέντος καὶ ἀναφθέντων τῶν σκαλῶν νυκτὸς ἀπώλετο μετὰ τῶν κουδικουλαρίων αὐτοῦ ὧν ἐτῶν μθ». (LX, III, σελ. 343). Ἡ **Φαβρικά** αὕτη, κατὰ τὸν Γ. Λαμπουσιάδην, (Θρακικαὶ Μελέται, Τόμ. Α' σελ. 17) ἔκειτο ὅπου ἡ νῦν συνοικία τῆς Ἀδριανουπόλεως Σταμπόλ-γιολοῦ, ὅπου ἔκειτο τὸ ἀρχαῖον νεκροταφεῖον τῆς πόλεως. Ἀπεδείχθη ἐκ διαφόρων ἐπιγραφῶν, αἱ ὅποιαι ἀνευρέθησαν ἐπὶ τόπου. Ἐκαλεῖτο δὲ **Φάβρικά** ἢ **Φαβρικά**, διότι ἐκεῖ ἦσαν ἐγκατεστημένα ἐργαστήρια ὀπλων, ὀνομαζόμενα οὕτω ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ κατόπιν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Εἰς τὴν θέσιν **Φαβρικά** εἶναι ἐκτισμένη σήμερον ἡ μεγάλη Ἰουδαϊκὴ Σχολὴ καὶ τὰ καταστήματα τοῦ μονοπωλίου τῶν καπνῶν. Ἐκ τῶν μαρτυριῶν τούτων προκύπτει ὅτι ἡ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἀδριανουπόλεως συνοικία κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐκαλεῖτο **Φαβρικά** (σήμερον Σταμπόλ γιολοῦ) καὶ ὅτι ὁ Οὐάλης ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρός εἰς τοὺς πρὸ τῆς πόλεως ἀγρούς. Τὴν θέσιν τῶν ἀγρῶν τούτων κατέχει σήμερον ἡ γνωστὴ διὰ τὴν ἀμπελοφυτεῖαν καὶ τὰ ὀπωροφόρα δένδρα τῆς πεδιάς Χαδίμ - Ἀγᾶ, ἐνταῦθα δὲ πρέπει νὰ τοποθετηθῇ ἡ Χαλικίς, ὅπου ἔγινε ἡ μεγάλη μάχη. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου (XXXI, 12, 14), συγχρόνου περίπου τῆς μάχης, προκύπτει ὅτι ἡ μάχη ἔγινεν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Χαδίμ Ἀγᾶ, ἀνατολικῶς τῆς Ἀδριανουπόλεως ὀλίγον μακρὰν τοῦ λόφου Ντόρτ-Καγιαῖ (1) (=τέσσαρες λίθοι), καθ' ὅσον οἱ Γότ-

θοὶ κατερχόμενοι ἀπὸ βορρᾶ, κατ' ἀνάγκην ὑπεκρέωσαν τὸν Οὐάλεντα ν' ἀναμείνη αὐτοὺς ἐνταῦθα, ὅπου διὰ τοῦ ποταμοῦ Ἐδρου ἦτο ἐξησφαλισμένος ἐκ τῶν ὀπισθεν, ἀριστερόθεν δὲ ὑπὸ τῶν φρουρίων τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὀρθθεν καὶ ἐπικουρίαν ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ καταφύγῃ εἰς αὐτήν. Τὴν Χαλικίδα ἀναφέρει καὶ ὁ Μ. Ἀτταλειάτης, ιστορικὸς τοῦ XI αἰῶνος, ἀναφέροντος τοὺς κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀγῶνας: «Πλήθος Σκυθῶν, λέγει, προσδολὸν τὰ περὶ τὴν Χαλικίδα καὶ Ἀρκαδιούπολιν (νῦν Κούλελλι Μπουργᾶς) καὶ ὅσα δυσμικώτερα τούτων κατεστράφη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Βοτανειάτου» (σ. 36). Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης φαίνεται ὅτι καὶ οὗτος τοποθετεῖ τὴν Χαλικίδα οὐ μακρὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως. Τῆς Χαλικίδος μνημονεύεται ἐπίσης ἐπίσκοπος, προεδρεύσας τῆς Ἐβδομῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου (787) ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς αὐτοκρατορίας Εἰρήνης, καθ' ἣν ἐγένετο ἡ ἀναστήλωσις τῶν θείων καὶ ἱερῶν εἰκόνων. Ὁ Μιλτιάδης Σαράντης τοποθετεῖ τὴν Χαλικίδα παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ θεωρεῖ αὐτὴν ὡς τὴν σημερινικώτερα μετὰ τὴν Σηλῦδριαν, ἀφοῦ ὁ Ἐπίσκοπος αὐτῆς ἀναφέρεται ὄγδοος τὴν τάξιν μετὰ τῶν 17 ἐπισκοπῶν τῆς μητροπόλεως Ἡρακλείας. (Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Τόμ. Ε', σελ. 476). Πιθανὸν δὲ νὰ ἔκειτο, κατ' αὐτόν, ὅπου τὸ χωρίον Χαλκαλῆ, περὶ τὰ 15 λεπτά τῆς ὥρας ἀπὸ τῶν Καστανεῶν καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀπίθανον τὸ ὄνομα τῆς Χαλικίδος νὰ διεσώθη εἰς τὸ χωρίον Χαλκαλῆ (Μιλτ. Σαράντη, Περὶ τῆς ἐν Θράκῃ Χαλικίδος, εἰς Μεσαιωνικὰ γράμματα, 1935 σελ. 158 καὶ ἐξῆς). Βεβαίως, ἂν δὲν γίνον ἀνασκαφαὶ καὶ μελέται ἐπὶ τόπου εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ μετὰ βεβαιότητος ἡ θέσις αὐτῆς. Ἀλλ' ἔνεκα τῶν λόγων τοὺς ὁποίους ἐξεθέσαμεν,

1) Τὸ Ντόρτ-Καγιαῖ εἶναι εἰς τῶν ἰσχυροτάτων προμαχῶνων τῆς Ἀδριανουπόλεως, πρὸς βορρᾶν αὐτῆς, δεσπόζων τοῦ προαστείου Κιγικίου. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διήρχεν ἐπ' αὐτοῦ μεγαλοπρεπῆς βωμὸς τῆς Ἀρτέμιδος, ἀναγόμενος εἰς αὐτὸν τὸν Ὀρέστην, τὸν μνηθικὸν ἰδρυτὴν τῆς Ἀδριανουπόλεως (Ὀρεστιάδος), ὡς ἐξάγεται ἐκ τινος σπανιωτάτου νομίσματος τῆς Ἀδριανουπόλεως, σωζομένου

ἐν τῇ Νομισματολογικῇ Συλλογῇ τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει Τμήματος τοῦ Φιλεκαπαιδευτικοῦ Συλλόγου. Τὸ πολῦτιμον τοῦτο νόμισμα ἐσώζετο μέχρι τοῦ 1904, ὁπότε κατεστράφη μετ' ἄλλων ἀρχαιολογικῶν κειμηλίων, κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊάν τῆς Ἀδριανουπόλεως, (19 Αὐγούστου 1904) (Γ. Λαμπουσιάδου, αὐτόθι, σελίς 19).

κατ' ἀνάγκην πρέπει νά παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ μεγάλη ἐκείνη μάχη, ἡ παραδληθεῖσα πρὸς τὴν μάχην τῶν Καννῶν, ἐγινε πλησίον τῆς Χαλκίδος, παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Χαβίμ-Ἀγά.

ΧΑΡΑΔΡΙΑΙ ἢ ΧΑΡΑΔΡΟΥΣ.—Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Ἀκτῆς (*Ἄθω ἢ Ἄγιον ὄρος), ἀναφερομένη ὑπὸ Σκύλακος τοῦ Καρυανδέως (Περὶ πλ. 66) καὶ τοῦ Πλινίου (Φυσ. Ἱστορ. IV, 10). Πότε ὁμως ἰδρῦθη καὶ ὑπὸ τίνας, ὧς καὶ πότε κατεστράφη εἶναι ἄγνωστον. Ἐπίσης ἄγνωστος καὶ ἡ ἀκριβὴς τοποθεσία αὐτῆς. Κατὰ τὸν Müller, ἀκολουθοῦντα τὸν Leake, ἔκειτο πιθανῶς ἐν τῇ γραφικωτάτῃ τοποθεσίᾳ ὅπου ἡ Μονὴ τοῦ Βατοπεδίου, ὅπου σώζονται ἔρεπια ἀρχαίας πόλεως καὶ ἐπιγραφαὶ ἀνευρεθεῖσαι. (Müller Ἐκδ. Σκύλακος εἰς τὴν Συλλογὴν τῶν Geogr. Graec. Minores, Τόμ. Α', σελ. 53.—Leake, Travels in North Greece, Τόμ. Γ', σελ. 144). Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν ὁμως γνώμην, ἔκειτο ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Χερσονήσου Ἀκτῆς, ὅπου ἡ νῦν Μονὴ Ἐηροποτάμου, ἡμίσειαν ὄραν περίπου ἀπὸ τῆς Δάφνης ἐπίνειου αὐτῆς. (Πρβλ. Στρατιωτικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια ἐν λέξει: Ἄθως).

ΧΑΡΑΚΩΜΑ (τό).—Πολίχνη τῆς μεσηθρινῆς παραλίας τῆς Θράκης, κειμένη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βιστόνων, πρὸς ἀνατολὰς τῆς Μαρωνείας, ἀπέναντι τῆς Σαμοθράκης. Ἦτο ἡ τελευταία πολίχνη τῆς Θρακικῆς παραλίας μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἐβρου μετὰ δὲ τῶν Τεμπύρων, Σάλης, Ζώνης καὶ Μεσημβρίας, ἦσαν πολισμοὶ Σαμοθράκων, τὰ ὅποια ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει «Σαμοθράκια τείχεα».

ΧΑΡΙΑΗΜΟΣ.—Στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ Κερσοδλέπτου, βασιλέως τῆς Θράκης (359—340 π. Χ.).

ΧΑΡΙΟΥΠΟΛΙΣ.—Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Ἄν. Θράκης, κειμένη 45 περίπου χλμ. βορειοδυτικῶς τῆς Ραιδεστοῦ, κτισθεῖσα κατὰ τὸν Μελέτιον (Γεωγρ. Γ, σελ. 104) ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου Χαρίου. Ὑπῆρξε πατρὶς Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου. Περὶ τὸ 1052 ὁ στρατηγὸς Βρυένιος ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Πατζινάκων ἐπιδραμόντων τὴν Θράκην, εἰσῆλθε μετὰ μικρῶν δυνάμεων εἰς τὴν Χαριούπολιν διὰ νυκτὸς χωρὶς νά γίνῃ ἀντιληπτὸς

ὑπὸ τῶν βαρβάρων, οἱ ὅποιοι στρατοπεδεύσαντες ἀνύποπτοι παρ' αὐτὴν παρεδόθησαν εἰς κραυπάλην καὶ βαθὺν ὕπνον. Ὁ Βρυένιος ἐπιτεθεὶς τότε αἰφνιδίως κατ' αὐτῶν ἐπέφερε γενικὴν καταστροφὴν αὐτῶν. Ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ὁ Τζεγλοῦ, ἡγεμὸν τῶν Σκυθῶν, ἔγων 80.000 στρατοῦ, διαβὰς τὸν Δούναβιν, κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1095, ἔφθανε μέχρι Χαριουπόλεως, συναποκομίζων πλουσιωτάτην λείαν. Ἀπελθὼν κατ' αὐτῶν ὁ Νικόλαος Μαυροκατακαλὼν καὶ ὁ Βερμπετζιώτης, κατετρόπωσαν αὐτούς, κατὰ τινα δὲ συμπλοκὴν ἔπεσε γενναίως μαχόμενος καὶ ὁ Τζεγλοῦ, πολλοὶ δὲ φεύγοντες ἐπνίγησαν εἰς παραρρέοντα ρύακα. Παρὰ τὴν ἰδίαν πόλιν ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων καὶ πάλιν Πατζινάκων, ὑπέστη μεγάλην ἤτταν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔχασε τὸ ἄνθος τοῦ στρατοῦ του, καθὼς καὶ 300 ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ συγκροτηθέντος τάγματος τῶν Ἀρχοντοπούλων. (*Ἄννα Κομνηνή, VII, 1 καὶ 7). Ἡ Χαριούπολις κατεστράφη τὸ 1205 ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Σκυλοῦάωννου, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς μετακίσθησαν εἰς τὴν παραδουνάβιον Βουλγαρίαν, τὸ δὲ 1357 ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμάν, υἱοῦ τοῦ σουλτάνου Ὀρχάν. Ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως μνημονεύεται ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἤδη αἰῶνος ὡς μία τῶν ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Ἡρακλείας 17 ἐπισκοπῶν. Διασωθεῖσα πιθανῶς κατὰ τὸν XIV αἰῶνα, διασώζεται ἐκτοτε φιλωνύμως (Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Τόμ. ε', σελ. 476). Ὑπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται Χαϊρεμπολού, ἀποτελεῖ δὲ μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν 56 χωριῶν μίαν τῶν 7 ἐπαρχιῶν τοῦ Νομοῦ Τεκίρ-ντάγ (Ραιδεστοῦ) καὶ εἶναι ἔδρα τῆς ὁμοῦ ἐπαρχίας.

ΧΑΡΣΙΑ (Πύλη).—Ὄνομα μιᾶς τῶν πολῶν τῶν χερσαίων τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὑπὸ τινῶν ταυτίζεται μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καλουμένην Καλιγυρίαν (νῦν Ἐγγρί-καπού) κειμένην εἰς τὴν συνοικίαν τῶν Βλαχερνῶν καὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ Ἡρακλείου, ὑπὸ ἄλλων δὲ μετὰ τὴν πύλην τῆς Ἀδριανουπόλεως, κειμένην περὶ τὰ 800 μέτρα Ν. Δ. τῆς προηγούμενης. Τέλος ὑπ' ἄλλων ταυτίζεται μετὰ τὴν πύλην τοῦ «Πέμπτου», κειμένην νοτιῶς τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ εἰς

ἀπόστασιν 500 περίπου μέτρων ἀπ' αὐτῆς. Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην ταυτίζεται μὲ τὴν πύλιν τοῦ «Πέμπτου». Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Δούκαν παρ' αὐτὴν μαχόμενος ἔπεσον ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ΧΕΡΟΙΝΟΝ.—Ὄνομα φρουρίου τῆς Θράκης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἰμιμόντου παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ Κτισμ. IV 11) ἀνακαινοθῆν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565).

ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ.—Πόλις τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου κειμένη ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ αὐτῆς, μνημονευομένη ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν Ἐκαταῖον. Ἐπίσης καὶ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (IX, 118) διηγουμένου ὅτι οἱ κάτοικοι αὐτῆς «οἱ Χερσονησίται ἀπὸ τῶν Πύργων ἐσήμηναν τοῖς Ἀθηναίοις τὸ γεγονός», τὴν θραπέψουσιν δηλαδὴ τοῦ ἐν Σηοτῷ πολιορκηθέντος Πέρσου ὑπάρχου Ἀρταυκίτου, συλληφθέντος ἀμέσως παρὰ τοὺς Αἰγούς ποταμούς. Εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά χρονικά μνημονεύεται μεταξὺ τῶν ἐπισκοπικῶν ἐδρῶν τῆς Ἐπαρχίας Εὐρώπης. (Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Τόμ. V, σελ. 455).

ΧΕΡΡΟΝΗΣΟΣ.—Πόλις ἐπὶ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου, κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον «Παρθένου ἱερῶν, τόπος καὶ ἄκρα πρὸ τῆς Χερρονήσου πόλεως Βοσπόρου».

ΧΕΤΤΟΣ ἢ ΧΙΤΤΟΣ.—Βυζαντινὴ κωμόπολις τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, κειμένη παρὰ τὴν Μελαντιάδα, πρὸς δυσμὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐνταῦθα στρατοπεδεύσας ὁ στρατηγὸς Βελισσάριος ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς Οὐννοὺς, ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Ζαβεργάν τὸ 559, ὅστις ἐπιδραμὼν τὴν Θράκην ἔφθασε πρὸ τῆς Μελαντιάδος, ἀπειλῶν καὶ αὐτὴν τὴν πρωτεύουσιν. Ἡ κωμόπολις ἔπαθε τὰ πάνθ' ὅσα κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου (717—741), ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων Βουλγάρων, ὁπότε ἀναφέρεται καὶ μέγας χειμῶν. (Θεοφ. Ἐκθ. Βόνν., σελ. 331 καὶ 332. Πρὸλ. Μ. Γεθρών, Ἐγγραφοὶ λίθοι καὶ κεράμια, ἐν Ἐκκλησ. Ἀληθείᾳ, ἔτος IX, σελ. 403).

ΧΗΛΑΙ (αἰ).—Γραφικώτατον προάστειον καὶ ὁμώνυμος ὁρμος τῆς Κωνπύλεως ἐπὶ τῆς θρακικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου. Εἶναι τὸ σημερινὸν Μπεμπέκι, περίφημον διὰ τὸ ἐν αὐτῷ σουλτανικὸν ἀνάκτορον Σελῆμ τοῦ Α΄

(1467—1520), γνωστὸν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ὑπὸ τὸ ὄνομα «Kiosque de Conferances», διότι ἐν αὐτῷ συνήρχοντο οἱ πρέσβεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων μετὰ τοῦ Μεγ. Βεζύρου πρὸς σύσκεψιν καὶ συζητήσιν σπουδαίων ὑποθέσεων. Κατοικεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ δυτικῶν, διαμαρτυρομένων, Τούρκων καὶ ὀλίγων Ἑλλήνων.

ΧΙΟΝΗ.—Μήτηρ τοῦ Εὐμόλπου ἀπὸ τοῦ Ποσειδῶνος (Παυσ. Α, 38, 3).

ΧΙΣΑΡ.—Λέξις τουρκικῆ σημαίνουσα φρούριον καὶ χρησιμοποιουμένη εἰς διάφορα τοπωνύμια, ὅπως λ. χ. Ἀθρέτ-Χισάρ, Ντεμίρ-Χισάρ, Σιβρι-Χισάρ κλπ.

ΧΛΕΜΠΙΝΑ (ή).—Βυζαντινὸν χωρίον τῆς Ἄν. Μακεδονίας πρὸς ΒΑ. τῆς Παλαιᾶς Καβάλλας. Παρὰ τινὰ πηγὴν αὐτοῦ, κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως Νικηφόρου Γ' τοῦ Βοτανειάτου, ἐτυφλώθη τὸ 1078 ὁ μάγιστρος Νικηφόρος Βασιλάκιος. Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει τὸ χωρίον Βασιλάκιον τῆς Κοινοῦτητος Ἀμισιανῶν (τέως Πρετζόβης) ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Καβάλλας, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει 5 χλμ. ΒΑ., ἀριθμοῦν 70 κατοίκους.

***ΧΟΙΡΟΒΑΚΧΟΝ** (πεδιάς).—Τοποθεσία τις τῆς ΝΑ. Θράκης πρὸς δυσμὰς τῆς Κωνπύλεως. Μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς πόλεως Μετρῶν (νῦν Τσατάλτζα) ἔκειτο ἡ τοποθεσία Διάδασις (βλ. λ.).

***ΧΟΛΟΒΟΝ.**—Φρούριον τῆς Θράκης ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ὀθωμαντῶν ἢ Ὀθωμανικῇ, τὸ ὁποῖον κατέλαβεν ὁ αὐτοκράτωρ Νικαίας Ἰωάννης Δούκας Βατάτσης τὸ 1216 μετὰ τῶν Σερρῶν, Μελενίκου, Στενιμάχου, Τζεπαίνων καὶ ἄλλων, κατεχομένων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἐξαναγκάσας τὸν ἀνήλικον ἡγεμόνα αὐτῶν Μιχαήλ (1246—1267) διάδοχον τοῦ Ἀσάν να ζητήσῃ εἰρήνην.

ΧΟΡΤΑΓΙΤΗΣ ἢ ΧΟΡΤΙΑΤΗΣ.—Βυζαντινὸν ὄνομα τοῦ ἐν τῇ Χαλκιδικῇ χερσονήσῳ ὄρους Κισσός (βλ. λ.).

ΧΡΙΣΤΟΓΡΟΑΙΣ ἢ ΧΡΙΣΤΟΠΟΑΙΣ.—Μεσαιωνικὴ πόλις τῆς Ἄν. Μακεδονίας ἢ τῆς Δυτικῆς Θράκης, ταυτιζομένη μὲ τὴν ἀρχαίαν Νεάπολιν τὴν μετὰ ταῦτα Καβάλλαν (βλ. λέξ.). Κειμένη ἐπὶ βράχου ἀποκρήμνου, προβάλλοντος εἰς τὴν θάλασσαν, ἦτο μεγίστης στρατηγικῆς σημασίας καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ κλεῖς

τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Διὸ καὶ ὠχυρώθη τὸ 1307 ὑπὸ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου τοῦ πρεσβυτέρου διὰ μακροῦ τείχους, ἐκτεινομένου ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέχρι τῆς ἀκροπόλεως τοῦ παρακειμένου ὄρους. Πρὸς ἀνατολὰς αὐτῆς ἐξετείνοντο πολλοὶ αὐλώνες τραχεῖς, ὠχυρωμένοι διὰ τειχῶν καὶ φρουρίων, ἀποτελοῦντες κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα τὰ περίφημα «Στενά τῆς Χριστουπόλεως», κατὰ δὲ τὴν ἀρχαιότητα τὰς «Πύλας Σαππαίων». Καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Γενουατῶν, μετωνομάσθη Καβάλλα. Ἐκκλησιαστικῶς ἀπετέλει μίαν τῶν ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Φιλίππων 7 ἐπισκοπῶν, ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἡδὴ αἰῶνος. (Πάλλη καὶ Ποτλῆ, Τόμ. Ε', σ. 483).

*ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ (Στενά).—«Στενά Χριστουπόλεως» ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἅπανα ἢ ἀπὸ Χριστουπόλεως (Καβάλλας) μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Νέστου χώρα Ταῦτα εἶναι αἱ περιώνυμοι, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα «Πύλαι Σαππαίων».

ΧΡΥΣΗ ἢ ΧΡΥΣΗ. — Ἀρχαία πόλις τῆς Ἀθήμων, ἱερὰ τοῦ Ἀπόλλωνος.

ΧΡΥΣΗ. — Ἀρχαία πόλις τῆς Ἀν. παραλίας τῆς Χερσονήσου τοῦ Ἄθωνος (Ἅγιον Ὄρος), τῆς ὁποίας ἡ θέσις ταυτίζεται ὑπὸ τινῶν μὲ τὸν παρὰ τὸ ἀκρωτήριο τοῦ Ἐσφιγμένου ὄρμον Ἅγιος Βασίλειος.

ΧΡΥΣΗ. — Ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Θάσου (β. λ.).

ΧΡΥΣΗ. — Νηεὶς τοῦ Βορείου Αἰγαίου Πελάγους, παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Ἀθήμων, ἀπέναντι τῆς Τενέδου, ὅπου μυθεύεται «καὶ τῷ Φιλοκτῆτι γενέσθαι τὴν συμφορὰν ἐκ τοῦ ὕδρου», ὅστις ἐφύλαττε τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰάσωνος ἰδρυθέντα βωμὸν εἰς τὴν Ἀθηναίαν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παισανίου (Β' μ. Χ. αἰών), δὲν δῆρξε καταποντισθεῖσα. (Σοφ. Φιλοκτ. 1327—Παυσ. VIII, 33, 4).

ΧΡΥΣΗ ἢ ΧΡΥΣΗ. — Ἀκρωτήριο τῆς Ἀθήμων, παρὰ τὴν Ἐφαισίαν, ἀπέναντι τῆς Τενέδου. Εἶναι ἐν τῶν συγχρόνων ἀκρωτηρίων: Ἅγιος Σώζων ἢ Ἅγία Εἰρήνη, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὴν ΝΑ. ἐσχατιὰν τῆς νήσου.

*ΧΡΥΣΗ (ἦ). — Θεὰ λατρευομένη ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου παρὰ τὴν Ἀθήμων νησίδος (β. λ.) ὅπου κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Ἡρακλῆς μετὰ τοῦ Φιλοκτῆτου προσέφεραν θυσίαν εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰάσωνος ἰδρυθέντα βωμὸν αὐτῆς.

Τὸν βωμὸν τοῦτον προθυμοποιηθεὶς ὁ Φιλοκτῆτης νὰ δεῖξῃ εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς μεταβαίνοντας εἰς Τροίαν, ἐδείχθη ὑπὸ ὄψεως καὶ ἀσθενήσας καταλείφθη ἐν Ἀθήμῃ (Φιλοκτ. 194 καὶ 1327).

*ΧΡΥΣΗ ΠΥΛΗ. — Ἡ Χρυσὴ Πύλη, καλουμένη καὶ Χρυσαὶ Χερσαῖαι Πύλαι, Χρυσὴ Πόρτα, Χρυσήλατος Πύλη, ἦτο ἡ πρώτη πρὸς τὴν ξηρὰν Πύλη τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸ Ν. Δ. ἄκρον αὐτῆς. Σώζεται καὶ μέχρι σήμερον, ἀλλὰ γυμνὴ τοῦ ἀρχαίου αὐτῆς κόσμου. Ἀπετέλει ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ Ἑπταπυργίου τοῦ βυζαντινοῦ Κυκλοδίου (β. λ. ἐξ.) δι' αὐτῆς δὲ ἐγένετο ἡ θριαμβευτικὴ εἴσοδος τῶν αὐτοκρατόρων εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἐξω τῆς Πύλης ταύτης δῆρξε μέγας λειμὼν, καὶ ἡ μονὴ τῶν Ἀδραμιτιῶν, ἀφιερωμένη εἰς τὴν «Θεοτόκον Ἀχειροποίητον», τελευταῖος σταθμὸς τῶν αὐτοκρατόρων πρὸ τῆς εἰσόδου των. Διὰ τῆς Χρυσῆς Πύλης δὲν εἰσῆρχοντο οἱ πολῖται, ἀλλὰ δι' ἄλλης βορειοτέρας, καλουμένης Μικρᾶς Πύλης, κατ' ἀντίθεσιν τῆς Χρυσῆς, καλουμένης Μεγάλης. (Mordtman, Esquisse topographique de Constantinople, σελ. 13).

ΧΡΥΣΟΚΕΡΑΣ (ὁ). — Ὄνομα διδόμενον ἐνίοτε ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον καὶ τὸ Βοσπόριον (β. λ. ἐξ.), ἐξ οὗ καὶ τὸ γαλλικὸν Corne d' Or.

*ΧΡΥΣΟΠΟΛΙΣ. — Πόλις μεσαιωνικῆς τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἢ τῆς Δυτ. Θράκης καίμην παρὰ τὴν Χριστούπολιν, ἀναφερομένη ὡς ἔθρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Φιλίππων. Κατὰ τινὰς τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει τὸ χωρίον Ὀρφανόν, τὸ ἐπὶ τῶν Ἐνετῶν καλούμενον Κοντέσσα, ἐξ οὗ καὶ ὁ Στρυμονικὸς κόλπος ἐκαλεῖτο καὶ κόλπος Ὀρφανοῦ τῆς Κοντέσσας.

ΧΡΥΣΟΡΡΟΑΣ. — Ποταμῖκος τῆς Ἀνατολ. Θράκης, ἐκβάλλων κατὰ τὸ βόρειον στόμιον τοῦ Βοσπόρου παρὰ τὸ Ἱερὸν τῶν Βυζαντιῶν (νῦν Ροῦμελῆ - Καβάκ). Ὄνομάσθη δὲ οὕτως ὡς κυλίων ἄμμον προσομοίαν χρυσοῦ. (Διονυσ. Βυζαντ. «Ἀνάπλους Βοσπόρου» 75).

*ΧΥΤΡΟΠΟΛΙΣ. — Μικρὰ ὄχυρά πόλις τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

Ψ

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΑ ἢ ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΝ.—Ὁὕτω καλεῖται τὸ περιφραγμένον στόμιον μεγάλου ποταμοῦ, ὅπως π. χ. τὸ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ, 10, 2) ἀναφερόμενον Ψευδόστομα τοῦ Δουνάθως, τοῦ Νεῖλου καὶ τοῦ Γάγγου κτλ. μεταπεσόντα καὶ εἰς τοπωνυμίας.

ΨΙΔΟΝ ΣΤΟΜΑ.—Ἀρχαία ὀνομασία ἐνός τῶν στομίων τοῦ Δουνάθως ποταμοῦ, ὀνομαζόμενον ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ, 10, 2) καὶ Θιαγάλα. Ὑπὸ τῶν Λατίνων γεωγράφων καλεῖται Spireon stoma, εἶναι δὲ τὸ σύγχρονον στόμιον Κιλία (kilia ἢ Chilia) τὸ βορειότερον τῶν τριῶν βραχιόνων τοῦ Δουνά-

θως, μήκους 111 χιλιομέτρων.

***ΨΥΚΤΗΡΙΟΣ.**—Τόπος τις ἐν Θράκῃ, λαβὼν τὸ ὄνομα ἀπὸ Ἡρακλέους ἀναψύξαντος τὸν ἰδρώτα ἐν τῷ καταπαλαίσει τὴν Ἄνδρομειλῆν» (Στέφ. Βυζάντιος).

***ΨΥΧΡΟΣ.**—Ποταμὸς τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου ἢ ἐπὶ Θράκης, ὅστις πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Ὑψιζώνου (Χολομώνδας) καὶ διαρρέων τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως Ἀσσης, τὴν ἄλλως λεγομένην Ἀσσηρίτιδα, ἐκβάλλει εἰς τὸν Σιγγιτικὸν κόλπον (Ἄριστ. Ζῳῶν ἱστορικῆ, Γ', 12). Σήμερον κοινῶς καλεῖται Πλατάνης, ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων Μπαλταχῆ-Σοῦ.

Ω

***ΩΓΥΓΙΑ.**—Ἀρχαῖον ὄνομα τῆς νήσου Ἠέσου (βλ. λέξι).

ΩΡΕΙΘΥΙΑ.—Θυγάτηρ τοῦ Ἡρακλέους, βασιλέως τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Διογενείας ἀρπαγίσσα ὑπὸ τοῦ Βορέως, μυθικοῦ βασιλέως τῆς Θράκης παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ ἐνῶ συνέλεγεν ἄνθη:

Θρηνητικὸς Βορέης ἀνερείψατο Κακροπλήθην Ἰλισσοῦ προπάρουθε χορῶ ἐνὶ διειούσαν.

(Ἄπολλ. Ροθίου, Ἀργοναυτικὰ Α. 23)

Ἡ Ὠρειθυία ἀπέκτησεν ἐξ αὐτοῦ ἐν Θράκῃ υἱὸς τοὺς Ἀργοναύτας Ζήτην καὶ Κάλλαϊν καὶ θυγατέρας τὴν Κλεοπάτραν καὶ Χρόνην (Ἡροδ. VII, 188). Ἡ ἀπαγωγή αὐτῆ τῆς Ὠρειθυίας δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ οὐμυθολογικὸς ἐμφαίνων τὴν ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων ἐπικοινωνίαν καὶ σχέσιν τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

- *Αβδηρα 52
 *Αβραδάλων 4, 17, 21
 *Αγγιάλος ἔδρα ἐπισκόπου 63, 64
 ἀδελφότητες Σαρ. *Εκκλησιῶν 38
 *Αθανασιάδου *Αν. 246
 *Αθηναῖος Δημήτριος Γαλανός 12
 Αἶγαι-Ἔδεσσα 52
 Αἶμος 26
 *Ακροπολίτης Γ. 129
 a la franga 38
 *Αλβανῶν ἄτακτα στίφη 19
 *Αλεξίου *Αθ. 10
 ἀλληλοδιδασκτικὴ Σχολή ἁγ.Τριάδος 23
 alliance Française 26
 ἀλλογενῆς πληθυσμὸς ἐξηλληνισμένοις
 (A. Meillet) 92
 *Αλφόνσος Λαμαρτίνος 24, 26, 27
 ἀμπάδες 27
 *Αμπέλης 129
 *Αμπελουργικὰ λατρευτικὸ ἔθιμα 157
 *Αναγνωστόπουλος Γ. 98, 108, 110
 ἀναστενάγια 40, 41, 42, 233
 *Ανατολικαὶ Ἰνδία 10
 ἀνθελληνικὸν κίνημα 131
 ἀνοιγμα τῶν κρασιῶν 165
 *Αντωνιάδης Σ. 138
 ἀνώνυμος τις ἐν Βουκουρεστίῳ 18
 *Αποῦλ Μειζίτου Χάν 38
 ἀπόγονοι Ἑλλήνων μαϊστόρων 22
 ἀπογραφή 1910 67
 *Αποστολίδης Μ. 180
 *Αραβαντινός Π. 70
 *Αρβανιτόπουλος *Απ. 109
 *Αρδας 17
 *Αρκαδιούπολις 47, 48
 *Αρμένιοι 20
 ἀρχαίας Ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς 6
 ἀρχαιότητες Ἀρκαδιουπόλεως 231
 ἀρχοντικά σπίτια 33
 ἀρμονικὴ διάλεκτος 76
 *Αρωμοῦνοι ἢ Ρουμῶνοι Rougueville,
 Jirecek κ.λ.π. 92
 ἀσθενάρια 40, 41, 42
 ἀσθενάρια 40, 41, 42
 ἄτακτα στίφη Ἀλβανῶν 19
 ἄτακτοι ἐκ Βουλγαρίας 19
 ἀφήγησις Λιβίου 51
 Baldacci Ant. 73
 Βαλιάδου 22
 βαρῶνος Hirsch 39
 Βαφειδῆς Στ. 248
 βελικτισίδων 33
 Βεης Ν. 104
 Βενάρες (πόλις) 12
 Βέτρην 21
 Βετράνων (Βέτρην) 21
 βίνος—βικάδι 42
 Βλάδος Μ. 133
 Βλάχοι οὐσιαστ. 83
 Βλάχος Ἀρωμοῦνοι 65
 Bogorow (1864—66) 35, 36
 βομβυκοτροφία 38
 βοσκοτόπια 66
 Βούλγαροι 240
 βουλγαρικὸν 20
 Βουλγαρικὴν Ἑλληνόφωνον 26
 Βούλγαροι καθολικοὶ πρώην Παυλι-
 κίανοι 36
 Βουλγάρων γραικιζόντων 32
 βουλγαρῶννομοι 22
 Βούλκος, Στογιάννος Θεοδώροβιτς 23
 Βούλκος Τζορμπαντζής 23
 Βριαντικὸν πεδῖον 51
 Bulgar—Dag 241
 Burg 240
 Burgari ἢ Bourgari 240
 Burgarii—Βούργαροι 241
 Gelger χωρογραφία 63
 Gennep (A. Van) 77
 γενικὴ γεωγραφία 23
 Γενί κιοί (Βέτρην) 33
 Gerardus Cornelius Grieschius 7
 γεωγράφου γραμματοδιδασκάλου 27
 Γεωργακάς Δ. 40
 Γεωργιάδης Ἀναστ. Λευκίας 14
 Γεωργιάδης Γεωργ. Γεωργίου 245
 γιαγκίνι 15
 Γιαννόπουλος Ν. 72
 γιανίτσαροι 15
 Γιαπρακίδης Γ. 136
 Γιαρικ-τεπέ 31
 Γιουβάντσογλου *Αθαν. 22
 Γκέγκογλου 22
 Γκέρωφ διδάσκαλος 133
 Γκιουμουσγκερδάνης *Αθαν. 23
 γλυκὰ ἀπὸ μούστο 165
 γλώσσα Στενιμάχου 174, 175, 176, 177,
 178, 179

- γλωσσικά επιχειρήματα 87
 γλωσσικά τεκμήρια 67
 γλωσσικὸν ὕλικόν 75
 Γναῖος Μαύλιος 51
 Γραικομανεῖς Βουλγάρους 37
 γραμματικὴ τῆς Ἑλλ. γλώσσης 23
 γρανιτώδης ἀμυντικὴ δύναμις 59
 Γυμνασίω Κυθωνιῶν 76
 Δάνη Ἀργυρ. 22
 Δασκαλόπουλος Γ. 20
 Δεληγιάνης Β. 103
 δευτερεῖα 38
 Δημητριάδης Ἀριστ. 116
 Δημοτικὰ Σχολεῖα Στενιμάχου 131
 Διάφορα 170, 171, 172, 173
 διαφορὰ ἐνδύματος Σαρακ. 74
 διαίσεις στρατιωτικὴ 53
 διδασκαλία τῶν γραμμάτων 134
 διηνεκῆς ροή 59
 διοικητικὴ διαίσεις Λιοκλητιανοῦ 52
 διοικητικὴ ὀργανώσεις 53
 διώλεσεν 14
 Δόβρογλου Μιχ. 22
 Δοξιάδης Ἀπόστ. 133, 137
 Δυμότειχα 15
 δυσδιαγνώστου χρονολογίας 11
 Δύσωρον 52
 δωρεὰ μητροπολίτου Νικηφόρου 23
 Ἑβραῖοι 20
 ἐγκατάλειψις παραλίων 61
 ἐγραΐκιζον 23
 ἔθιμα γάμου 168, 169
 ἔθνικόν ὄνομα Σαρακατσάνοι 105
 Εἰρήνη Ἀδριανουπόλεως 19
 Ἑκκλησία Ἀρκαδιουπόλεως 229
 ἐκπαιδεύσις Ἀρκαδιουπόλεως 230
 Ἑλληνες τὴν καταγωγὴν (I. Heurgay, G. Weigand) I. Λαμπρίδης κλπ. 92
 Ἑλληνες Χαλκιδεῖς 51
 Ἑλληνικὰ σχολεῖα 134
 Ἑλλην. κοινότης Φιλιππουπόλεως 131
 ἑλλην. ἔθν. συνειδήσιν 94
 ἑλληνικοὶ ἐμπορικοὶ οἴκοι 37
 ἑλλην. τέχνη (οἰκιακῶν) 95
 ἔμετικὴ τροφή 5
 Ἐμὴν ἀγᾶ 17
 ἐμπορία 38
 ἐμπορικὴ συναλλαγὴ 21
 ἐνοικίσις 38
 Ἐνυάλης Γ. 20
 ἐξελληνίζοντο 8
 Ἐλιτζῆς τοῦ Μόσκοβου 15
 ἐξέτασις ἐπιχειρημάτων 69
 ἐπιγαμίαι 22
 ἐπιδρομαί (κόδρα) 53
 ἐπισκοπὴ Σαρ. Ἑκκλησιῶν 238
 ἐπισκοπεύων Σινᾶ Κύριλλος 10
 ἐπιστημονικὴ ἔρευνα 69
 ἐπώνυμα ἐξ ἐπιθέτων 118
 ἐρμηνεῖα τοῦ ἔθν. ὀνόματος Σαρακα-
 τσάνος 117
 ἕτερογενῆς 21
 ἕτερόδοξοι 22
 ἐτοιμολογίαὶ ὀνόμ. Σαρακ. 69
 ἐτυμολογίαὶ παρὰ Λαμπρίδην 109
 εὐκτήριον οἶκον 10
 Εὐμολπιάδος 7
 ἐφημέριος τῶν ἐν Δάκᾳ καὶ Ναρινγγεν-
 τζίω 11
 Ζακύνθιος Γ. Τσουκαλᾶς 23, 27
 Ζαλιδῆς 136
 Ζαριφῆς Γ. 131
 Ζαριφῆκα Διδυσκολεῖα 131
 Ζωοδοχοῦ πηγῆς 7
 ἡπειρωτικὸν ἰδίωμα 105
 Ἰηρακλείου 53
 θανατικὸς μεγάλος 15
 θέμα 53
 θέμα Βολεροῦ, Στρυμόνος καὶ Θεσσα-
 λονίκης 55, 57
 θέμα Στενιμάχου καὶ Τζεπαίνης 61
 θέμα Στρυμόνος 55
 θέμα Φιλιππουπόλεως, Βερόης, Μόρα
 καὶ Ἀχριδῶς 57
 θέματα μικρότερα 60
 Θεοβᾶδιστον ὄρος Σινᾶ 12
 Θεόδωροβίτς Στογιάνος 23
 Θεόδωρος Ἀσκαρῆς 59
 Θεόδωρου Ἀθ. 18
 Θέρμη 51
 Θράκη—Θραῖκες 50
 Θωμᾶ Ἀθ. 19
 Ἰγγλέσης Γ. 20
 Ἰερεὺς Κ. Οἰκονόμου 20
 Ἰερεὺς Μαργαρίτου σημειώματα 16
 Ἰερομόναχος Γρηγόριος ὁ Σίφνιος 11
 Ἰλλυρικῆς καταγωγῆς ἐξελληνισθεῖς
 (N. Jorga) 92
 Ἰνδίας 39
 Ἰνδικὰ σάλια 13
 Ἰνδικῶν προϊόντων 39
 Jorga N. 77, 78, 79, 111, 116
 Jirecek C. 70
 Ischirikoff A. 73
 Ἰσχυόμενος δικηγόρος 19
 Ἰωάννης ὁ Ἀπελμενέ 60
 Καλῆς 13b
 Καλοφῆριον 21
 καπετὰν Ἀναστάς 239
 Capidan Th. 69, 99, 111, 114, 115
 Καπίστρας Ἰ. ἱατρός 235
 Karl Oestreich 72
 Κάρολοβον 8, 21
 Karsí jaká 30
 κεκαυμένος 96
 Κεραμόπουλος Ἀντ. 242
 κεφίλιδες 16
 Κιιτjouk-jaká 30
 κιοιτσούκ-τζαούσης 16
 κλάδεμα 159

- κλύδωνας 138
 Κοκκινίδης Β. 19
 Καλοφέριον 21
 κόμης τοῦ ὀψικίου 54
 Κομιζόπουλος Ἄντ. ὁ φιλικός 10
 Κομνηνός Ἄλ. 57
 Κοπρίβστιτσα (Ἀβράδαλα) 8
 κορί-κουρί 44, 45, 46
 κούκερος 44
 κουκουρόγερος-κακούγερος-κούκερος 43
 Κουμανούδης Στέφ. 19
 κουμπαριά 22
 κουμπάρος 22
 Κούρτοβιτς Στοιγιάνος 23
 Κούρτοβιτς Τσαλόγλου 23
 Κρητικαὶ ἐπανάστασεις 19
 Κρυστάλλη Κ. 101, 107
 Κυρτζαλήδες πολεμοχαρεῖς 17
 Κύριλλος καὶ Μεθόδιος 28
 Κύπελα (Ὑφαλα) 66
 Κωνσταντινίδης Γρηγ. 20
 Κωνσταντίνος ὁ Ε΄ Κοπρώνυμος 54
 Λαμαρτίνος 23, 24, 27, 33
 Λαμπρίδης Ἰ. 95, 107
 Λάμπρος Παπασαούλ 23
 Λάμπρου Καλλία 19
 λαχούρια 13
 λείψανα ἀρχαίων νομάδων 95
 Lesquier 240
 λημαινόνται πειρατικῶς 57
 ληστρικὰς Κυρτζαλίδων ἐπιδρομὰς 26
 ληστρικαὶ ὄρδαί 17
 ληστρικὴ εἰσαγωγή Καταλάνων 60
 Λογοθέτης Μαυρουδόγλου 24
 Λουκάτος Δημ. 166
 λόφος Ἡρακλέους 35
 Lucas Paul 5, 6
 Λυκίδης Μ. 239
 Μαγκριώτης Ἰ. 245, 246
 μαίστωρ ἀμπατζής 10
 Μαλιάδης Δημ. 136
 Μανιχαῖοι 20
 Μανόλις Χατζῆ Γεωργίου Ποζατζό-
 γλου 13
 Μανουήλ Ἀσάνης 60
 Μαράσιον καὶ Πέραν (Καρσί-ἀκᾶ) 8
 Μαρσαλῆς Γρ. 10, 18
 Μαρίτσα 5
 Maspero 240
 Μυυρίδης Γ. 33
 mavi (κυανοῦς) 118
 Μυυρίδης Γ. 24
 Μαυρουδῆς Μανδρατζόγλου 13
 Μεβλύ χανέ 29
 μεγαλαυχίαν ἐρυγγάνοντα 57
 μέγα θέμα τῆς Θράκης 55, 56
 μεγάλο νερό 31
 μεγαλόπολις Φιλιππούπολις 38
 Meillet A. 92
 μεκτέπια 24
 Μερχεμέ 16
 μητροπολίτης Σαμουήλ 18
 μικρὸν θέμα Ἀγγιάλου 58
 Μονὴ Βατοκόβου 130
 Μοσχόπολις 8
 Μπουναρτζίκ τεπέ 32
 μωμόεροι (μωμοὶ γέροι) 43
 Ναοὶ 9
 Νάτσης Κ. 20
 Νεάπολις—Καβάλλα 51
 Νέμτσογλου Ἰ. 30
 Νεπέτ· τεπέν 32
 Νίκογλου Φ. 133
 ντουσπάτι (τὸ) 15
 νομαδικὸς βίος τῶν ἀρχαίων Ἑλλή-
 νων 108
 νομάς 96
 Ντίττελ 132
 νυφίτσα (νύμφη) 138
 ξυλογλυφία καὶ τορρευτικὴ 30
 Παζαρτζίκι 32
 Παῖονες 52
 Παῖσιος ἐξ Ἰωαννίνων 32
 Παλαιολόγον Μιχαὴλ 62
 Πάντσογλου μεγαλεμπόρου 22
 πανάλους 7
 Παπυδόπουλος Ἐμμ. Βασίλειος 247
 παπᾶ Νικόλαος εἰς τὴν Κόκληνη 15
 Παπολάμπρου Γ. 19
 Parahagi T. 69
 Parahagi Per. 69, 89, 113, 114, 115
 παραδόσεις συμπεράσματα 101
 παραδουναβίους ἐπαρχίας 19
 παροιμίαι 138
 παροιμιῶν κατάταξις 140
 Pascu G. 85, 86
 πάτημα 164
 Πατερικὸς Κ. 32
 Παυλικιᾶνοι 20
 περσικοὶ τάπητες 13
 Πετκίδου σιτεμπόρου 22
 πειραταὶ 61
 Πεντοβέλης Ν. 133
 Πομάκοι 65
 Πορφυρογέννητος Κ. 54
 Rouqueville 70
 πουγγιά 16
 Προφήτου σημαία 9
 πρωτότοκος 21
 Ράσκος ἰατρός 133
 Ροξάνδρα 14
 ρουμανισμοὶ 90
 Ρωμαῖοι τὸ γένος ἐκΦιλιππουπόλεως 61
 Ρωμαῖοι καθαροὶ τὸ γένος 61
 Ρωμαῖοι σήκωσαν κεφάλι 15
 Ρωμαῖοι 20, 24
 Ρωμαῖος Κ. 40
 Σαῦτίδης 136
 Σακαρέτσιον Αἰτωλίας 101
 Σαμοκοβίου τοῦ Αἵμου 26

- Σαμουήλ Κ. 20
 Σαρακατσαναίοι Θράκης 65
 Σαρακατσαναίων αρχική κοιτίς 69
 Σαράμ βέϋ
 sari (κίτρινος, ξανθός) 119
 Saviour Luzignan 8
 Seure G. 244
 σιδηροδρομικώς ήνώθη 39
 Σινά 39
 Sinekli 239
 Σιούκας Β. και 'Αθ. Σπανός (1802—1904) 103
 Σιράκο-Σούλι 97
 Skok P. 69, 91, 108, 111, 116
 Σκορδέλλη Βλ. 16, 31
 Σλαύη Σλαβίδου οδοντοϊατροῦ 22
 Σλαυοβουλγαρική 27
 Σλαυονική (Βουλγαρική γλώσσα) 22
 Σλαυοφώνων Μωαμεθανῶν 17
 Σουλτάν 'Αχμέτης 15
 Στάντσιος 'Ιωάννου 23
 Στάρτσιος (σάιχρος) 137
 Στάνουλου Ν. 18
 στενά Κορπίλων 51
 Στενίμαχος 17, 129, 136
 Στογιανοπούλλου ἀρχιτέκτονος 22
 Στογιάνοβιτς 'Αντ. 23
 Στοιλάδου ἐμπόρου 22
 στρατιωτική παράδοσις και ἄριστο-
 κρατία ('Αδελφως) 58
 Succé διόδος 39
 συγκοινωνία 'Αρκαδιουπόλεως 230
 συμφωνητικὸν συντεχνίας (κανονισμοῦ
 ρουφετίου) 21
 Συνέκδημος 'Ιερογλέους 53
 συντεχνία 'Αμπατζήδων 21
 Σιράκης Δημοσθ. 75, 101, 106
 Σιρακιῶται 101
 οἰκίαι ξύλινοι 38
 οἶκος μεγαλεμπόρων Ράλλη 10
 Οἰκονόμου Κ. 7, 20
 ὁμολογια κοινότητος 'Αβραδάλων 25
 ὄρθων 'Εμὶν ἀγά 17
 ὄψιμιον Βασιλέως 54
 Τατάρ Παζσορτζίκιον 26
 τεῦχος 'Αναστασίου 54
 Τζομπάρης Φ. 73
 Τόζης Γ. 237
 Τόντσογλου 22
 Τοπωνύμιον Σιράκο 108
 τορνίκιας 56, 57
 Τομπαλίδης Μ. 228
 Τούρκων ζυγός 26
 τραγούδια Σαρακατσανέων 74
 Τριανταφυλλίδης Μ. 87
 Trimontium 30
 τροφή τῶν Τούρκων 36
 τρύγος 164, 166
 Τσόρος 'Ιωάννης Σκυλογιάννης Ρω-
 μαιοκτόνος 59
 Ts'ilef P. 69, 74, 101, 107
 Τσιπροχώρι 129
 Τσιροπάν 17
 τσορμπατζήδες (αὐθένται) 23, 33
 Τσουκαλάς Γ. 27, 129
 Τσοόντις 133
 υπερδιέγευσις 234
 ὑπόλειμμα ἐποί-ων (A van Genper) 92
 ὑποστράτηγος Θράκης 54
 Φαλιταίς Κ. 96
 φεουδαρχικὸν σύστημα 54
 Ferrières Sauveboeuf 9
 Φιλήμονος Υ. 18
 Φιλίδης Γ. 136
 Philip N. 107
 Philippson Af. 72, 97
 Φιλιππούπολις 17, 24, 25
 Φιλιππουπολίται 38, 39
 Φιλιππουπολιτῶν σλοοβουλγαροποίη-
 σις 28
 φρόνημα 61
 φύτεμα 158
 Φωτινῶφ Κ. 23, 25, 26
 Χάσκοβον 17
 Χατζή 'Αργυρίου 'Αλ. 10
 Χατζηγάκη 'Αλ. 102, 103
 Χατζη Γεωργίος Ηοζαιτζόγου 13
 Χατζη Γεωργίου Κ. Μανδρατζόγου 13
 Χατζιδάκης Γ. 127, 128
 Χατζη Γιοβαννής 18
 χατζηλίκι 167
 Χατσίσερτσί (1839)
 Χατσίουμαζιου (1856)
 Χατζη Σκυρλάτιος 'Ιωάν. Μαρασλής 18
 Χιλή Χριστός 19
 Πόρτ 67, 68, 69, 95, 96, 97, 98, 99,
 105, 106, 111, 123
 Heuzey L. 70
 Χρυσάνθος, Πατριάρχ. 'Ιεροσολύμων 16
 Χρυσοβέργης Γ. 19
 χρυσόβουλλον 1119, 57
 Χωνιάτης Ιστορικός 59
 Ψαλλός Μιχ. 56
 ψιχάριον 40
 Viquesnel 30
 Weigand G. 71

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

α) Κατὰ συγγραφείς

*Αντωνιάδου Σ. 'Ο Στενίμαχος, 'Ιστορικό σημείωμα.	σελ. 129—138
*Αποστολίδου Μ. 'Η Φιλιππούπολις ἐπὶ Τουρκοκρατίας τὸν 18 αἰ.	» 5—16
*Αποστολίδου Μ. 'Η Φιλιππούπολις ἐπὶ Τουρκοκρατίας τὸν 19 αἰ.	» 17—39
*Αποστολίδου Μ. 'Η Γλῶσσα τῆς Στενιμάχου	» 174—180
*Αποστολίδου Μ. 'Εκθέσεις περὶ Βουλγαρίας	» 242—244
Γεωργακά Δημ. 'Ετυμολογικά καὶ Σημασιολογικά	» 40—46
» » Περὶ Σαρακατσαναίων	» 65—128
*'Ιατροπούλου Διομ. 'Ο Καπετὰν 'Αναστάς	» 239—240
Καπίστρα 'Ι. Σημείωμα, 'Αναστενάγια	» 233—235
Κεραμοπούλου 'Αντ. Βούλγαροι	» 240—242
Κυριακίδη Στ. 'Η Θράκη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους	» 49—62
Κωνσταντινίδη Μαργ. 'Η 'Αγχίαλος ὡς 'Επισκοπή	» 63—63
Λουκάτου Δημ. Λαογραφικά Στενιμάχου	» 138—166
Λυκίδη Μιχ. Κοινότης Σαράντα 'Εκκλησιῶν	» 237—239
Παπαθεοδώρου 'Αγαθάγγ. 'Αρκαδιούπολις	» 46—48
Παπαχριστοδούλου Πολ. Μνημόσυνα	» 244—248
Σαμοθράκη 'Αχιλλ. Λεξικὸν γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν τῆς Θράκης	» 249—335
Σκορδέλλη Βλ. Γλωσσάριο Στενιμάχου	» 181—191
Τόζη Γιάννη, Σημείωμα	» 236—237
Τσομπάρη Φιλ. Γλωσσάριο Στενιμάχου	» 191—227

β) Καθ' ἑλὴν

- Γλωσσικά :** ('Αποστολίδου Μ.) Γλῶσσα τῆς Στενιμάχου 174—180, (Σκορδέλλη Β.) Γλωσσάριο Στενιμάχου 181—191, (Τσομπάρη Φιλ.) Γλωσσάριο Στενιμάχου 191—227, (Γεωργακά Δ.) 'Ετυμολογικά καὶ σημασιολογικά 40—46.
- 'Ιστορικά :** ('Αποστολίδου Μ.) 'Η Φιλιππούπολις ἐπὶ Τουρκοκρατίας κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα 5—16. 'Η Φιλιππούπολις ἐπὶ Τουρκ. κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα 17—39. (Παπαθεοδώρου Α.) 'Η 'Αρκαδιούπολις 47—48, 228—232. (Κωνσταντινίδη Μ.) 'Η 'Αγχίαλος ὡς 'Επισκοπή 63—64. (Κυριακίδη Στ.) 'Η Θράκη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους 49—62. (Γεωργακά Δ.) Περὶ Σαρακατσαναίων 65—128. ('Αντωνιάδου Σ.) 'Ο Στενίμαχος 129—138.
- Λαογραφικά :** (Λουκάτου Δημ.) Λαογραφικά Στενιμάχου 138—166. (Καπίστρα 'Ι.) 'Αναστενάγια 233—235 ('Ιατροπούλου Διομ.) 'Ο καπετὰν 'Αναστάς 239—240. (Τσομπάρη Φ.) Λαογραφικά Στενιμάχου 166—173.
- Λεξικογραφικά :** (Σαμοθράκη 'Αχιλλ.) 'Ιστορικὸν καὶ γεωγραφικὸν λεξικὸν 249—335
- Μνημόσυνα :** (Παπαχριστοδούλου Π.) Μαγκριώτης 'Ι., 'Αθανασίου 'Αν., G. Seure, Βαφειάδης, Γ. Γεωργιάδης, Παπαδόπουλος Β. 244—248.
- Σημειώματα :** (Τόζη 'Ι., Λυκίδης Μιχ., Καπίστρας 'Ι., 'Ιατρόπουλος Δ., Κεραμόπουλος 'Αντ.) 'Αναστενάγια, Περιηγηταί, Κοινότης Σαράντα 'Εκκλησιῶν, Καπετὰν 'Αναστάς, Βούλγαροι 232—244

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ :

1) Θράκη σὲ κρᾶζουμε : Σήκω ἐπάνω	Π. ΠΧ.
2) Συμβολή—Μελέτη	Ν. Κ.
3) Ἡ Ἑλληνικότης τῆς Θράκης	Π. ΠΧ.
3) Ἡ Καταστροφή τοῦ Βορειοθρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ	Π. ΠΧ.
5) Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Θράκης ἀπὸ τῆς περιγραφῆς τῶν περιηγητῶν	Π. ΠΧ.
6) Τὸ Πρόγραμμα Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν	Π. ΠΧ.
7) Ὁ Πανσλαβισμὸς μᾶς ξεθεμελιώνει	Π. ΠΧ.
8) Οἱ Πομάκοι	Π. ΠΧ.
9) Ὁ Βιζυηνὸς ὡς ποιητὴς καὶ διηγηματογράφος	Π. ΠΧ.

«Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θεσάυρου»

Τόμοι Δώδεκα. Ἐκαστος 25.000.

Διεύθ. : Λευκάδος 32 (Τηλ. 83.967)